

Halk Yolu Mecmuası (1923-1927)

Demet CANSIZ

1. Cilt

ÇANKIRI BELEDİYESİ YAYINLARI
2014

ISBN : 978-605-63999-5-4

Kapak Tasarım :
Ömer KARAMAN

Baskı :
YENİ GÜN OFSET MATBAACILIK
Cumhuriyet Mah. Kapalı Sokak Fakoğlu Pasajı No: 6 ÇANKIRI
Tel. : 0376 212 33 53 - 212 77 47

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER.....	II
ÖNSÖZ	XXIV
1. BİRİNCİ BÖLÜM	1
1.1. Çankırı Tarihi	1
1.2. Çankırı’da Sosyo-Ekonomik Hayat	5
1.3. Çankırı’da Basın Faaliyetleri ve Halk Yolu Mecmuası	13
1.3.1. Mecmuanın Yazarları	20
2. İKİNCİ BÖLÜM.....	36
2.1. Halk Yolu Mecmuası (1923–1927)	36
KAYNAKÇA	1498
EKLER	1501
ÖZGEÇMİŞ	1505
İNDEKS CİLT I	758
İNDEKS CİLT II	1506

AYRINTILI İÇİNDEKİLER

Sayı: 1	36
MAKSAD VE GAYE	36
GENÇLİK / TAHSİN NÂHİD	37
MA‘ÂRİFTE MERKEZÎ BİR VECHE	40
SECİYYE MES‘ELESİ	42
TERBİYE VE MA‘ÂRİF 1	43
MARŞ	49
ESRÂR-I HAYÂT	50
EBEDÎ HİCRAN	50
CEHÂLET!	52
MATBÛAT	53
MANZÛME-İ TARİHİYYE	54
HAFTANIN DEDİKODUSU	54
ÂŞIK ZAHMÎ	55
GÜFTE-İ ZAHMÎ	57
GÜNÜN İZLERİ	58
HAZİN BİR UFÛL	60
BİLMECE	61
HALK YOLU MECMÛ‘ASI’NIN SATILDIĞI YERLER	62
BİLMECE KUPONU	62
Sayı: 2	63
MÜNDERİCÂT	63
TARİHTEN BİR YAPRAK	64
SECİYE MES‘ELESİ	66
GÜZEL SÖZLER	68
ÇOCUKLARA NASIL BAKMALI?	68
TÜTÜN	70
GÜNÜN İZLERİ	73
MİZAHİ SEVENLER	75
BİLMECE	76
HALK YOLU MECMÛ‘ASI’NIN SATILDIĞI YERLER	77
BİLMECE KUPONU	77
Sayı: 4	78
MÜNDERİCÂT	78
DERDİN BÜYÜĞÜ	79
BOZUK AKILLILAR!	85
MEKTEBLERİMİZDE TARİH DERSLERİ	87
SECİYE MES‘ELESİ	90
KENGİRİ İÇİN TARİHÎ NOTLAR	92
KENGİRİLİ ÂŞIK ZAHMÎ DİVÂNİ’NDAN / KOŞMA	94
KALENDERÎ	95
GAZEL	95
CAN FADİME	96
GÜZEL SÖZLER	101
GÜNÜN İZLERİ	101
PANAYIRLAR	103
ŞÜKRÂN BORÇLARI	105
AÇIK MUHÂBERE	105
BİLMECE TERTİBİNDE BİRİNCİLİĞİ KAZANAN	105
BİLMECE	105
HALK YOLU MECMÛ‘ASI’NIN SATILDIĞI YERLER	106
BİLMECE KUPONU	106
Sayı: 5	107

MÜNDERİCÂT.....	107
İLMİN GAYESİ ÂMELDİR.....	108
BİR SÛ'AL.....	112
HÜRMET VE NEZÂKET.....	114
KENGİRİ İÇİN TARİHİ NOTLAR.....	115
Abdullah Efendi.....	115
Zamirî Çelebi.....	115
Kara Ali Niyazî Efendi.....	116
Şelhâ Ahmed Efendi.....	116
Davud Abdülkerim Efendi.....	116
Mehmed Efendi (Tatar Damadı).....	116
Seyfeddin Efendi.....	116
ÇERKEŞİZÂDELER.....	116
Mustafa Efendi.....	116
Osman Vehbî Efendi.....	117
Mehmed Tevfik Efendi.....	117
Mehmed Râfi' Efendi.....	118
Nâfi es-Seyid Mehmed Efendi.....	118
Şaban Efendi "Kösec".....	118
Hasan Efendi.....	118
Hayrullah Hayri Efendi.....	119
HALK YOLU'NDAN İSTEDİKLERİMİZ.....	119
KENGİRİLİ ŞÂİR ALİ KADRÎ Şİ'İRLERİNDEN / BAHARİYE.....	120
KENGİRİLİ ÂŞIK ZAHMÎ DİVÂNİ'NDAN / GAZEL.....	123
KALENDERÎ.....	123
GAZEL.....	124
MÂHÎ EFENDİ'NİN MÜSTEZÂDİ.....	124
OCAK HEKİMLERİ VE ÜFÜRÜKÇÜLER.....	125
SİNEMA.....	129
GÜZEL SÖZLER.....	132
GÜNÜN İZLERİ.....	132
BU SENENİN TÂLİ'İ.....	134
ŞÜKRÂN BORÇLARI.....	136
Sayı: 6.....	137
RAMAZÂN.....	137
YOKLUK, AZLIK.....	140
MUZIRR VE ZEHİRLİ BİR NESİL.....	141
ŞÂİR KADRÎ EFENDİ.....	144
YURT HİCRÂNI.....	147
NEFES.....	148
KENGİRİLİ ŞÂİR ALİ KADRÎ Şİ'İRLERİNDEN / BAHARİYE.....	149
KENGİRİLİ ÂŞIK ZAHMÎ DİVÂNİ'NDAN.....	152
KOŞMA.....	153
DÜSTÛR.....	153
SİNEMA.....	154
MEV'İZA MECMÛ'ALARI HAKKINDA.....	157
ÇİRKİN PROPAGANDA!.....	158
HALK YOLU HEY'ETİ'NE.....	159
GÜZEL SÖZLER.....	159
GÜNÜN İZLERİ.....	160
Sayı: 7.....	162
MÜNDERİCÂT.....	162
TEBRİK.....	163
İKİNCİ HAMLE.....	164
RESMÎ GAZETELER.....	166
MANZÛME.....	167

AHMED MECBÛR EFENDİ	169
LETÂ'İF-İ TARİHİYYE	172
KENGİRİ ŞÂ'İRLERİ	172
HUTBELER HAKKINDA	175
MÜBÂREK RAMAZÂN	176
GÜNÜN İZLERİ	178
ŞÜKRÂN BORÇLARI	179
İRTİHÂL	179
BİLMECE	179
HALK YOLU MECMÛ'ASI'NIN SATILDIĞI YERLER:	180
BİLMECE KUPONU	180
Sayı: 8.....	181
MÜNDERİCÂT	181
BİRLİK	183
HAK VE HAKİKAT YOLUNDA	187
İKİ UNSUR-I İCTİMÂ'İ VEYA ULEMÂ VE MÜNEVVERÂN	190
KARAÇALILAR HAKKINDA	193
MÜLÂKÂT	194
OSMAN VEHHÂC EFENDİ	197
BİR TASHİH	199
TAHMÎS	199
BELÎĞ BİR GAZEL	201
"SEVGİLİ HALK YOLUMUZA TEKADDÜME-İ BAHÂRİYEM"	202
MÜSTEZÂD / GAZEL	203
LETÂ'İF-İ TARİHİYYE	206
BİR MEKTEB İKİ DERS	207
GÜZEL SÖZLER	209
MA'ÂRİF HAREKETLERİ	210
HAMİYYETLİ VE MA'ÂRİF-PERVER BİR TÜRK KÖYLÜSÜ	211
ŞÜKRÂN BORÇLARI	212
BİLMECE HALLİ	213
DİĞER HALL EDENLERİN ESÂMÎSİNİ YAZIYORUZ	213
CERRAH NUREDDİN	213
İTİZÂR	213
Sayı: 9.....	214
MÜNDERİCÂT	214
İNTİHÂBÂT MÜNÂSEBETİYLE TARİHTEN BİR YAPRAK	216
ASR-I SA'ÂDET	219
HALK YOLU'NUN MUHTEREM HEY'ETİNE	220
İZDİVÂC YOLSUZLUKLARI	222
VAKÎT, İŞ VE SÖZ HAKKINDA	227
GÜN BATARKEN	229
GÜN DOĞARKEN	230
NİZÂMÎ	230
TAZMÎN	231
GAZEL	232
ŞEHİD YAVRUMA	233
SÛFİZÂDE MUSTAFA HÂZİM EFENDİ	234
DESTÂN	236
KOŞMA	239
GAZEL	240
GÜZEL SÖZLER	241
MA'ÂRİF HAREKETLERİ	241
İNTİHÂBÂT FA'ÂLİYETLERİ	242
NASİHATİM	242
UMDELERİMİZ	243

CERRAH NÜREDDİN	244
BİLMECE	244
Sayı: 10	246
MÜNDERİCÂT	246
İNKILÂBIMIZA DÂ'İR	247
TİCÂRET CÂLİB-İ SA'ÂDETTİR	252
SU MES'ELESİ	254
ZAFER TÜRKÜSÜ	262
ANADOLU KADINI	264
KENGİRİ ŞÂ'İRLERİ / GAZEL	266
GAZEL	266
GAZEL	267
GAZEL	267
KENGİRİ'DA KUDRET TOPU	268
BİR TAHMÎS	271
LETA'İF-İ TARİHİYE	272
MÜVERRİHLER İÇİN MÜHİM BİR ÂLET	273
TEVZÎ'İ MÜKÂFÂT VE ŞEHÂDETNAME MERÂSİMİ:	274
İKİ SAHNE	275
SUYOLU MÜ'ESSESE-İ HAYRİYESİNE TEBERRU'ATTA BULUNANLAR	276
ŞÜKRÂN BORÇLARI	277
Sayı: 11	278
BAYRAMLARI TEBRİK	278
MÜNDERİCÂT	279
İTİZÂR	279
HAYÂT YOLLARINDA	280
İCTİMÂ'Î İSRAFLARIMIZ	283
DEFİNETÜ'L ÜLÜM	285
ABDİ-ZÂDE ALİ BEZLÎ EFENDİ	290
TEKSİR-İ NÜFÛS MES'ELESİNDE KADINLIK	292
BİR GAZEL VE BİR NAZİRE	297
GAZEL	297
NAZİRE	297
OLMAZ BANA	298
NAZİRE	299
NAZİRE	300
KENGİRİ ŞÂ'İRLERİ / GAZEL	300
HAYÂTÎ MES'ELELER	302
ÖTEBERİ	305
GINÂ DERSİNİN FAYDALARI	306
DÜNYADA KAÇ MİLYON TELEFON VAR?	306
DÖRT AYAKLI BİR PİLİÇ	307
39 EVLÂD SAHİBİ BİR KÖYLÜ	307
DÜNYA ANAMIZ KAÇ YAŞINDA?	307
İTİZÂR VE ŞİKÂYET	307
KENGİRİ MÜDÂFA'A-İ HUKUK HEY'ET-İ MERKEZİYESİ'NE	308
MEB'ÛS NÂMZETLERİMİZ	309
GAZİ MUSTAFA KEMAL	309
MUSTAFA ABDULHÂLIK BEY	309
MEB'ÛS-I SÂBIK ZİYÂ BEY	310
AHMED TAL'AT BEY	310
RIFAT BEY	310
MÜNTEHİB-İ SÂNÎ İNTİHÂBÂTI	311
MÜDÂFA'A-İ HUKUK CEM'İYETİ RİYÂSETİ'NDEN	311
YENİ TÜRKİYE	312
YOLLARIMIZ	312

Sayı: 12.....	313
KENGİRİ LİVÂSINI YÜKSELTMEK ÇÂRELERİ	313
TEKSİR-İ NÜFÛS MES'ELESİNDE KADINLIK	316
DEFİNETÜ'L ÜLÛM	322
SULH MANZÛME-İ TARİHİYESİ	324
NAZİRE	326
NAZİRE	327
HALK YOLU	327
KENGİRİ ŞÂ'İRLERİ / GAZEL	327
ALİ SÛÂVÎ	330
SULH ŞENLİKLERİ MÜNÂSEBETİYLE	336
KABAHAHAT KİMDE?	339
TAYİN	341
RESİMLİ ECZACI MECMÛ'ASI	341
VÜRÛD	341
TASHÎH	341
MÜDÂFA'A-İ HUKUK NÂMZEDLERİNİN KAZANDIKLARI OY MİKDÂRI BER-VECH-İ ÂTÎDİR	341
BİLMECE	342
DOKUZUNCU SAYIDAKİ BİLMECEMİZ MARUL İDİ	342
BİLMECE KUPONU	343
Sayı: 13.....	344
MÜNDERİCÂT	344
EHEMMİYETLİ BİR TASHÎH	345
KENDİMİZE DOĞRU	346
HAYÂT YOLLARINDA	348
ÇOCUKLARA NASIL VE NE YOLDA BAKMALIDIR?	351
DEFİNETÜ'L ÜLÛM	358
HALİL SİDKİ EFENDİ	361
KOŞMA	364
KENGİRİ ŞÂ'İRLERİ	365
KOŞMA / GAZEL	366
GAZEL	367
HEM KEL HEM HODUL!	367
HANGİSİNDEN BAŞLASAK!	370
Sayı: 14.....	373
ÇALIŞMAK DEVRİ	373
AHLÂKÎ TERBİYEYE DÂ'İR	375
FRENGİ	378
MUHARREMİYE	386
GAZEL	387
MARCELLUS'UN HAYÂTI	389
LETÂ'İF-İ TARİHİYYE	392
GÜNÜN İZLERİ	395
MA'ÂRİF HABERLERİ	396
ME'MÛRÎN HABERLERİ	396
Sayı: 16.....	397
MÜNDERİCÂT	397
BİR HEYECÂN- BİR TEMENNÎ	398
VEREM	401
MESLEKTAŞLARA	405
GAZEL	406
GAZEL	406
GAZEL / HALK YOLU'NA	407
MARCELLUS'UN HAYÂTI	408
LETÂ'İF-İ TARİHİYYE	414

JAPONYA'DAN BİR İKİ MİSÂL	415
KÖY MEKTÛBLARI	416
HAKÎKÎ BİR HİDMET	418
GÜNÜN İZLERİ	418
MUHTEREM OKUYUCULARIMIZA	420
Sayı: 17	421
MUHTEREM OKUYUCULARIMIZA	421
MA'ÂRİFİN TA'MİMİ	422
MARSELLUS'UN HAYÂTI	424
MEDÂRİS İSLÂHİ ETRÂFINDA	430
KOŞMA	435
SEMÂ'Î	436
DİVÂN	436
GAZEL	437
LETÂ'İF-İ TARİHİYYE	438
HÜKÛMETLERİN KİYÂFET VE ŞEKİLLERİ	439
BİZİM HÜKÛMETİN ŞEKİL VE KİYÂFETİ	440
MA'ÂRİF HABERLERİ	440
CUMHURİYET DU'ÂSI	443
MÜTEFERRİK HABERLER	444
Sayı: 21	445
MÜNDERİCÂT	445
NÜSHA-İ FEVKA'L-ÂDE	446
HALK YOLU MECMÛ'ASI SÂHİBİ KEMAL BEY'E	446
HALK YOLU MECMÛ'ASI'NA	448
HALK YOLU MECMÛ'ASI'NA	449
HALK YOLU MECMÛ'ASI'NA	449
KEMAL CENÂB BEY EFENDİ'YE	449
HALK YOLU MECMÛ'ASI'NA	450
HALK YOLU'NUN SENE-İ DEVRİYYESİNE TUHFE-İ NÂÇİZ	451
HALK YOLU MUSÂHİB-İ İMTİYÂZİ KEMAL CENÂB BEY'E	452
HALK YOLU MECMÛ'ASI'NA	452
KÖRÜN FENERİ	454
SALİHLİ'YE DOĞRU	455
KENGİRİ İÇİN	457
TERBİYYE-İ FİKRİYYEYE DÂ'İR	459
GÜNÜN DİKENLERİ	460
MÂZİDEN BİR YAPRAK	462
BİLMECE	464
HALK YOLU'NUN SATILDIĞI YERLER	464
Sayı: 22	465
MÜNDERİCÂT	465
SECİYE NEDİR NE DEMEKTİR?	467
BUGÜNÜN TARİHİ	468
BİR MUSÂHABE	470
KENGİRİ İÇİN	472
FEYEZÂN	473
SÂ'AT: HAYÂT	474
GENÇLERE	475
GAZEL	477
LETÂ'İF-İ TARİHİYYE	478
ÖĞÜTLERİM	480
GAZEL	481
RÛBÂ'Î	482
SPOR	482

GÜNÜN DİKENLERİ	483
ŞÜKRÂN BORÇLARI	484
MAZİDEN BİR YAPRAK	485
NECÂT	487
MİLLÎ ÖRGÜ İMÂLATHÂNESİ	487
BİLMECE.....	487
HALK YOLU'NUN SATILDIĞI YERLER	488
Sayı: 23.....	489
MÜNDERİCÂT.....	489
MÜRETTİBLİK ÖĞRENMEK ARZÜ EDENLERE	490
YÜCE SERDÂRIMIZ GAZİ MUSTAFA KEMAL'E	491
İNSAN NEDİR NE DEMEKTİR?	491
KENGİRİ NEDİR, NE DEMEKTİR?.....	493
SEMİH BEY'E / SÜKÛT-I HAYÂL	494
FEYEZÂN	497
ESRÂR-I TABÎ'ATDAN BİR YAPRAK	499
TEFÂHÛRE TA'RÎZ.....	501
ÖĞÜTLERİM / KENGİRİ YANGINI MÜNÂSEBETİYLE	501
TÜRK TARİHİNDEN MUKADDES BİR HÂTIRA	503
GÜNÜN DİKENLERİ	504
ŞÜKRÂN BORÇLARI	505
DİĞER HAL EDENLER.....	506
BİLMECE.....	507
HALK YOLU'NUN SATILDIĞI YERLER:	508
Sayı: 24.....	509
MÜNDERİCÂT.....	509
TÜRK NEDİR, NE DEMEKTİR?	511
TÜRKÜN LİSÂNI NEDİR, NE DEMEKTİR?	512
KASABA- TURGUTLU'YA DOĞRU!	514
SANMA!	515
FERYÂD-I TAHASSÛR	518
TEŞEKKÛR EDİNİZ!.....	520
BAHÇECİLERİMİZİN NAZAR-I DİKKATİNE	521
GÜNÜN DİKENLERİ VE İZLERİ	523
ŞÜKRÂN BORÇLARI	523
BİR HASBÎHÂL	525
DİĞER HAL EDENLER.....	527
BİLMECE.....	527
DİĞER HAL EDENLERİN İSİMLERİ KABIN İÇ TARAFINDADIR.....	528
HALK YOLU'NUN SATILDIĞI YERLER	528
Sayı: 25.....	529
MÜNDERİCÂT.....	529
DİN NEDİR, NE DEMEKTİR?	531
GARİP İSPANYOL NEZLESİ HASTALIĞI	532
İKTİSÂD MES'ELESİ.....	535
ANA ŞEFKATİ.....	538
BİR TAHATTUR.....	539
YAĞMUR.....	540
KENGİRİ ŞÂ'İRLERİ / KOŞMA	541
FERYÂD	542
ZAVALLI ŞOSE:	543
DİĞER HAL EDENLER.....	544
BİLMECE.....	544
HALK YOLU'NUN SATILDIĞI YERLER	545

Sayı: 26.....	546
MÜNDERİCÂT.....	546
İ‘TİZÂR.....	547
RAMAZÂN BAYRAMINI TEBRÎK.....	548
23 NİSAN.....	548
TA‘MÎM-İ MA‘ÂRİF - PROGRAMCILIK.....	548
“MÜTEGALLİBE”.....	552
GAZİ RE‘İS-İ CUMHÛRUMUZA.....	554
DESTÂN.....	555
ÇİÇEK.....	557
ASRÎ BABA’NIN.....	558
İSTİD‘Â SÛRETİ.....	559
MÜBREM BİR İHTİYÂÇ.....	562
ÇİRKİN BİR HÂDİSE.....	563
HASBİHÂL.....	565
GÜNÜN DİKENLERİ.....	566
İTİZÂR.....	567
İDMAN BAYRAMI.....	568
HALK YOLU’NUN SATILDIĞI YERLER:.....	568
Sayı: 27.....	569
MÜNDERİCÂT.....	569
KÖYLÜYÜ DÜŞÜNELİM.....	571
KENGİRİ ŞÂ‘İRLERİNDEN ÂŞIK SABRİ.....	573
KOŞMA.....	573
MANİSA’YA DOĞRU.....	573
GAZEL.....	574
HAKÎKAT.....	575
SARIK VE CÜBBE CEZÂSİ.....	576
MURABBA.....	577
SAN‘ATIN TERAKKÎSİ CİHÂNIN TERAKKÎSİ DEMEKTİR.....	578
ÜMRÂN.....	580
MAHKEME-İ KÜBRA.....	582
GÜNÜN İZLERİ.....	585
BİR TEMENNÎ.....	586
İDMÂN BAYRAMI.....	586
DİĞER HAL EDENLER.....	587
CUMHURİYET ECZAHÂNESİ.....	587
MÜBÂREK BAYRAM.....	587
BİLMECE.....	589
HALK YOLU’NUN SATILDIĞI YERLER.....	589
Sayı: 28.....	590
MÜNDERİCÂT.....	590
MENEMEN’E DOĞRU.....	592
ÜMRÂN.....	593
SA‘DÂBAD.....	595
KOŞMA.....	596
KENGİRİ ŞÂ‘İRLERİNDEN ZAHMÎ.....	596
SEMÂ‘Î.....	596
MÜSEDDES.....	597
MUHAMMES.....	598
GAZEL.....	598
ASRÎ BABA’NIN AŞK VE ŞEŞK İLE BİR VA‘AZI.....	599
MAHKEME-İ KÜBRÂ.....	600
İDMÂN BAYRAMI.....	603
GÜNÜN İZLERİ.....	605
MA‘ÂRİF HABERLERİ.....	605

HAYÂLÂT ZEVK MİDİR?	606
SANAYİ-İ MÜHÜR	607
DİĞER HAL EDENLER	608
CUMHURİYET ECZÂHÂNESİ	608
BİLMECE	608
HALK YOLU'NUN SATILDIĞI YERLER	609
Sayı: 29	610
MÜNDERİCÂT	610
ANKARA	612
İZMİR'E DOĞRU	614
HARİKU'L-ÂDE BİR KEŞİF: ÖLÜM ŞU'Â'İ	615
KENGİRİ KASABASI HER TÜR ÜMRÂN VE TEMEDDÜNE ELVERİŞLİDİR	618
SADAKA	622
MEDENİYETİ YÜKSELTEN AMELEDİR	623
KENGİRİ ŞÂ'İRLERİ / GAZEL	624
KOŞMA	624
KOŞMA	625
GAZEL	626
GAZEL	626
GÜNÜN İZLERİ	627
İMTİHÂN-I UMÛMÎLER	627
KIRK BİR BUÇUK MÂŞÂALLÂH	629
MERKEZDEKİ ABONELERİMİZE	630
CUMHURİYET ECZÂHÂNESİ	630
HALK YOLU'NUN SATILDIĞI YERLER	630
Sayı: 30	631
MÜNDERİCÂT	631
İCTİMÂ'Î HIFZÜ'S-SİHHA	633
İSTANBUL!	634
KENGİRİ	637
MA'ÂRİF İSLÂHÂTINDAN	638
GAZEL	641
GAZEL	642
GAZEL	642
BİR Şİ'R-İ MÜKEDDER	643
KENGİRİ BELEDİYESİ'NE İTHÂF	644
MAHKEME-İ KÜBRA	645
GÜNÜN DİKENLERİ	646
MUHAYYEL SERVETİM	647
MERKEZDEKİ ABONELERİMİZE	648
CUMHURİYET ECZÂHÂNESİ	648
HALK YOLU'NUN SATILDIĞI YERLER	649
Sayı: 31	650
MÜNDERİCÂT	650
ÇOCUKLARIMIZI İHMÂL ETMEYELİM	652
KENDİMİZE DOĞRU	654
BİR HAK	656
MUHTELİT TEDRİSÂT MES'ELESİ	657
ESÂRETDE BİR GRUB	659
ERENLER TEPE	660
VEREMLİ KIZ	661
KERÂMET-FÜRÜŞLARA	662
PERRÂN	664
LETA'İF-İ TARİHİYE	666
İLÂN	668

MERKEZDEKİ ABONELERİMİZE	668
HALK YOLU'NUN SATILDIĞI YERLER	668
Sayı: 32.....	669
MÜNDERİCÂT.....	669
MÜRÂ'Î RÛH.....	671
SİNEK TEHLİKESİ	673
TANGO	676
BİLMEDİĞİM GÜZELE	678
GAZEL	679
MU'ALLİM.....	679
GAZEL	680
GAZEL	680
DİVAN.....	681
HOCAFENDİ !	682
PERRÂN	683
LETÂ'İF-İ TARİHİYYE	685
İLÂN.....	687
MERKEZDEKİ ABONELERİMİZE	687
HALK YOLU'NUN SATILDIĞI YERLER	687
Sayı: 33.....	688
MÜNDERİCÂT.....	688
KENGİRİ KASABASININ VAZ'İYYET-İ İKTİSÂDİYYESİ	690
ÖLMEYEN FİKRET İÇİN	691
ACI HAKİKAT.....	693
BU DA ONA!	694
SAN'AT İÇİN.....	695
TAHSİN NÂHİD'E	695
SEVGİLİYE	697
NEDİM-i SÂNİYE NAZİRE	697
PERRÂN	698
HÂDİSÂTIN GÜLÜNÇ CİHETLERİ	700
CEVÂBIMIZ.....	702
AÇIK MEKTÛB	704
HAK ETTİ HOCA.....	705
KOŞMA.....	706
BİR GEZİNTİ!	707
İLÂN.....	709
MERKEZDEKİ ABONELERİMİZE	709
HALK YOLU'NUN SATILDIĞI YERLER	709
Sayı: 34.....	710
MÜNDERİCÂT.....	710
HALK YOLU MÜDİRİYETİ'NE.....	711
CUMHURİYET KÂ'BESİ.....	712
İSTERİZ Kİ!	713
KARA GÖLGE	715
ZELZELE	717
HEY'ET-İ VEKİLİYYEDEN BİR İSTİRHÂM.....	718
MEMLEKETÇİLİK BU MU?	720
“AYŞEGÜL!”	721
ÜMİD İÇİN	724
TERENNÜM.....	725
FIRAT HÂTİRALARI.....	725
NELER ETTİ?.....	726
PERRÂN	727
ESÂRET ZİLLETTİR	729

GAZEL	731
BEYİMİZ!	731
AÇIK MEKTUB:	732
BİR TEFEKKÜR BİR HASBİHÂL	733
MERKEZDEKİ ABONELERİMİZE	734
HALK YOLU'NUN SATILDIĞI YERLER	735
Sayı: 35.....	736
MÜNDERİCÂT	736
KADINLIK CEREYÂNLARI	738
AYRILIRKEN!	740
AMAN AYŞEM	740
ESÂRET ZİLLETTİR	741
PERRÂN	742
HALK YOLU MÜDİRİYETİ'NE	745
TEVFİK EFENDİ'YE CEVÂB	748
DÂHİLİYE VEKÂLETİ'NDEN	754
TEVELLÜD	754
MA'ÂRİF TAYİNLERİ	754
MİZÂH:	756
MERKEZDEKİ ABONELERİMİZE	757
HALK YOLU'NUN SATILDIĞI YERLER	757
Sayı: 36.....	764
MÜNDERİCÂT	764
İTİZÂR	765
ZAHMÎ'NİN ÂSÂRI	766
NÛRDAN ZULMETE Mİ?	770
KAVUŞURKEN	771
HAYÂLİMİN LEYLÂSİ	772
HA'ZÂN	773
SEVGİLİ ORHAN'A	774
HER LİSÂNİ KONUŞAN BİR ADAM	774
PERRÂN	778
ŞAHSİYÂT DEĞİL	782
İNCE ŞAKA / ŞÂ'İR-İ NEV-EDÂ KALENDER	782
KALENDER'E İTHÂF	783
ŞUNDAN BUNDAN	784
MERKEZDEKİ ABONELERİMİZE	785
HALK YOLU'NUN SATILDIĞI YERLER	786
Sayı: 37.....	787
MÜNDERİCÂT	787
BÜYÜK ZİYÂ GÖKALP ÖLDÜ	789
GAZİ PAŞAMIZA	789
YİNE BİR HAK	791
NİHÂD'DAN LEMÂN'A MEKTÛB	792
ESÂRET ZİLLETTİR	794
PERRÂN	795
MA'ÂRİF-İ UMÛMİYE KANÛN LÂYİHASI'NIN SON ŞEKLİ	800
AMÂN YÂR	806
GÜNÜN İZLERİ	807
KÖY MEKTÛBU	808
MERKEZDEKİ ABONELERİMİZE	809
HALK YOLU'NUN SATILDIĞI YERLER	809
Sayı: 38.....	810
MÜNDERİCÂT	810

ANKARA'DA ARICILIK MÜTEHASSISI OPERATÖR FU'ÂD BEY EFENDİ'YE	812
DEVLETİMİZİN MÂHİYETİ VE MİLLÎ ADI.....	812
İLK TEDRİSÂT VE MU'ALLİMLERİ KANÛNU LÂYİHASI	816
GAZİ PAŞA'NIN BÜYÜK MİLLET MECLİSİ'NDEKİ NUTKU'NUN MA'ÂRİFE Â'İD KISIMLARI VE MA'ÂRİF VEKİLİNİN TA'MİMİ.....	822
GEÇENİN İLHÂMI	824
CUMHURİYETİM İÇİN	825
AYRILIRKEN MANZÛMESİNE	826
PERRÂN	827
KÖY MEKTÛBLARI	830
MERKEZDEKİ ABONELERİMİZE	831
HALK YOLU'NUN SATILDIĞI YERLER	832
Sayı: 39.....	833
MÜNDERİCÂT.....	833
DEVLETİMİZİN MÂHİYETİ VE MİLLÎ ADI.....	835
ANADOLU'DA HALKIN HIFZU'S-SİHHASI.....	839
BİR ZAMÂN	843
ESÂRET ZİLLETTİR	844
KALB-DİMAĞ	845
PERRÂN	848
GÜNÜN İZLERİ	851
KÖY MEKTÛBLARI	853
HALK DERSHÂNESİ	854
BOYNU BÜKÜK MASÛMLAR İÇİN	854
MERKEZDEKİ ABONELERİMİZE	854
HALK YOLU'NUN SATILDIĞI YERLER	855
Sayı: 40.....	856
MÜNDERİCÂT.....	856
ÖZ TÜRK OĞULLARINA:.....	858
ESÂRET ZİLLETTİR	860
ÜMİD DOĞARKEN!.....	862
GEL!	863
ASRÎ'NİN ATEŞLİ BENDİ	864
SOHBET ÂLEMLERİ	865
PERRÂN	868
KALENDER CENÂBLARININ TA'RİZİNE BİR TUHFE-İ ŞÜKRÂNDIR.....	870
KÂNÛN-I EVVEL [1]340'DA ANKARA'DA HİMÂYE-İ ETFÂL MERKEZ-İ UMÛMİYYESİ'NDE İLK İCTİMÂ'INI AKD EDEN NEŞRİYÂT ENCÛMENİ BÜTÜN MUTBÛ'AT VE VE MİLLETE ÂTİDEKİ BEYÂNÂTI ARZ EDER: . 873	
KENGİRİ HİMÂYE-İ ETFÂL CEM'İYYETİ'NE SENEDE BİR LİRA VERMEK SÛRETİYLE YENİDEN A'ZÂ KAYD EDİLENLERİN İSİMLERİ BER-VECH-İ ÂTİDİR.	874
TARİHİ BİR VEŞİKA.....	874
İLÂN.....	876
BOYNU BÜKÜK MASUMLAR İÇİN	876
MERKEZDEKİ ABONELERİMİZE	877
HALK YOLU'NUN SATILDIĞI YERLER	877
Sayı: 41.....	878
MÜNDERİCÂT.....	878
FAZİLET!.....	880
ESÂRET ZİLLETTİR	881
GÖNÜLDEN SESLER	884
HÜRRİYET SANA	885
RÛHA TESELLİ	885
ASRÎ'NİN DİLİ / "GÜNÂH BİZE"	886
SOHBET ÂLEMLERİ	888

YETİM MEHMET	891
ZAVALLI ANNE, ÖKSÜZ EVLÂD	896
GÜNÜN İZLERİ	898
KENGİRİ VİLÂYETİ MECLİS-İ UMÛMİYYESİ	898
ACIKLI BİR ÖLÜM	898
FAKİR HASTALAR İÇİN:	899
MERKEZDEKİ ABONELERİMİZE	899
HALK YOLU'NUN SATILDIĞI YERLER	899
Sayı: 42	900
MÜNDERİCÂT	900
ANA MEKTEBLERİ	902
ANADOLU VE İLİM	903
ESÂRET ZİLLETTİR	906
KALB-DİMAĞ	909
İZTİRÂB	912
TAHRİRÂT MÜDİR-İ EDİBİ ÖMER FÂİK BEY BİRÂDERİME İTHÂF	913
BİR HÂTIRA	914
YETİM MEHMED	917
GÜNÜN İZLERİ	919
AÇIK MEKTÛB	920
MERKEZDEKİ ABONELERİMİZE	921
HALK YOLU'NUN SATILDIĞI YERLER	921
Sayı: 43	922
MÜNDERİCÂT	922
BAHÇELERİMİZ	924
HAYÂTIN MENŞE'İ	926
ADLÎ MÜNÂZARA	929
İLK TEDRİSÂT MU'ALLİMLERİNİN MAÂŞLARINA Â'İD KANÛN	931
KALB – DİMAĞ	932
MEFKÛRECİ Mİ? TEFEKKÛRCÜ MÜ?	934
MEFKÛRE HAKKINDA NOTLAR	934
BİR MÜTECÂVİZE CEVÂB	936
ESÂRET ZİLLETTİR	937
GÜNÜN İZLERİ:	940
MEKTEBLERİN TEFTİŞİ	940
YERİNDE SAYANLARA:	941
KALENDER'E	941
BİLMECE	942
HALK YOLU'NUN SATILDIĞI YERLER	942
Sayı: 44–45	943
MÜNDERİCÂT	943
İTİZÂR	944
ÜÇ YAŞINA GİRERKEN	945
HALK YOLU'NA	945
“HALK YOLU'NA”	946
HALK YOLU İÇİN	946
“HALK YOLU” MECMÛ'ASI'NA	947
HALK YOLU MECMÛ'ASI'NA	947
“HALK YOLU MECMÛ'ASI'NA”	947
“HALK YOLU MECMÛ'ASI'NA”	948
YIL DÖNÜMÜ MÜNÂSEBETİYLE HALK YOLU'NA	948
DÜŞÜNCELERİM	949
HALK YOLU MÜ'ESSİS-İ MUHTEREMİNE	949
HALK YOLU'NA	950
HALK YOLU MECMÛ'ASI'NA	950

BEDÎ'İYYÂT	951
MECLİS-İ UMÛMÎMİZ VE MA'ÂRİF BÜTÇESİ	953
MEKTEBİMİZDEKİ KONFERANS	955
MU'ALLÂ'YA	958
ESÂRET ZİLLETTİR	959
MÜRÛR-I ZAMÂN	961
GÜNÜN İZLERİ	962
SÂHİB BEY	962
ÂTIF BEY	962
YENİ REFİKLERİMİZ	963
ŞÜKRÂN BORÇLARI	963
BOYNU BÜKÜK MASÛMLAR İÇİN	963
HALK YOLU'NUN SATILDIĞI YER	963
Sayı: 46.....	964
MÜNDERİCÂT	964
İLİM İHTİYÂCI	965
BEDÎ'İYYÂT	967
LİSÂN MES'ELESİ	971
ŞARKI	974
ASRÎ'NİN DİLİ / BAKAR KÖRLERE	974
NİKBİNLİK, BEDBİNLİK	975
PERRAN	978
ESÂRET ZİLLETTİR	981
BİR TASHİH	983
HALK YOLU	983
ŞÜKRÂN BORÇLARI	983
AÇIK MUHÂBERE	984
BEKTAŞI'YE BAŞIŞİM	984
İLÂN	985
MEMLEKETİN MÜHİM BİR SAN'ATKÂRI	985
BOYNU BÜKÜK MASÛMLAR İÇİN	985
HALK YOLU'NUN SATILDIĞI YER	986
Sayı: 47	987
MÜNDERİCÂT	987
BAHÂR İÇİNDE	989
BİR MİLLETİN CUMÛ'Î RÛHU, TÜRKÜN MANEVÎ KUDRETİ NASIL ANLAŞILABİLİR?	991
SİNÂ'AT	993
ASRÎ'NİN DİLİ / HEY GİDİ ESKİ GÜNLER HEY!	995
TÜRK OCAĞI KONGRESİ	997
KÖY MEKTÛBLARI	1000
PERRÂN	1002
ESÂRET ZİLLETTİR	1004
HALK YOLU'NUN İĞNESİ	1005
ON BEŞ GÜNÜN İZLERİ	1006
AÇIK MUHÂBERE	1006
ŞÜKRÂN BORÇLARI	1006
ALTIN YAPRAK REFİKİMİZ	1007
BOYNU BÜKÜK MASÛMLAR İÇİN	1007
HALK YOLU'NUN SATILDIĞI YER	1007
Sayı: 48.....	1008
MÜNDERİCÂT	1008
MEKTEBLERDE MUKÂFAT MUCÂZÂT	1010
SİNÂ'AT	1012
MÜRÛR-I ZAMÂN	1015
İ'LEM BE YAHU!	1017

İMİŞŞİN!	1018
ASRÎ'NİN DİLİ / ORUÇ KEYFİ	1019
AMERİKA ORMANLARINDA BİR GECE	1020
PERRAN	1021
ESÂRET ZİLLETTİR	1024
ONBEŞ GÜNÜN İZLERİ	1026
TÜRK OCAĞI VE HİMÂYE-İ ETFÂL HABERLERİ	1026
ŞÜKRÂN BORÇLARI	1027
HİMÂYE-İ ETFÂL İÇİN	1027
SADAKA-I FITR VE ZEKÂTLARI	1027
BOYNU BÜKÜK MASÜMLAR İÇİN	1028
HALK YOLU'NUN SATILDIĞI YER	1028
Sayı: 49	1029
MÜNDERİCÂT	1029
VATAN AŞKI	1031
DEVİRİYE	1033
NEFES	1036
MÜRÛR-I ZAMÂN	1036
ASRÎ'NİN DİLİ / İHMÂL	1039
İZDİVÂC	1040
PERRÂN	1042
ESÂRET ZİLETTİR	1046
ON BEŞ GÜNLÜK İZLER	1048
BİR GEZİNTİ	1049
HİMÂYE-İ ETFÂL HABERLERİ	1049
HİMÂYE-İ ETFÂL KONGRESİ	1049
AÇIK MUHÂBERE	1050
MECCÂNEN MU'ÂYENE	1050
ON BEŞ GÜNLÜK İZLERİN MÂ-BÂ'DI	1050
ŞÜKRÂN BORÇLARI	1051
BOYNU BÜKÜK MASÜMLAR İÇİN	1052
HALK YOLU'NUN SATILDIĞI YER	1052
Sayı: 50	1053
MÜNDERİCÂT	1053
BİR ZİYÂRETİN İLHÂMI	1055
İZDİVÂC	1057
ASRÎ'NİN DİLİ / FIRSAT DÜŞMANLARINA DAĞ	1059
MÜRÛR-I ZAMÂN	1060
DAĞLILAR	1062
HALKIN MAZARRATI	1063
ESÂRET ZİLLETTİR	1066
YASA / UMÛMÎ MADDELER	1067
ON BEŞ GÜNÜN İZLERİ	1072
HİMÂYE-İ ETFÂL HABERLERİ	1073
BİR RİCÂ	1073
ŞÜKRÂN BORÇLARI	1073
AÇIK MUHÂBERE	1073
BOYNU BÜKÜK MASÜMLAR İÇİN	1073
HALK YOLU'NUN SATILDIĞI YERLER:	1074
Sayı: 51	1075
MÜNDERİCÂT	1075
TEGALLÛB ALEYHİNDE	1077
FİLİBELİZÂDE MEHMED NİZÂMÎ	1078
KÛY- YÂR	1079
CİNÂYETDE ISRÂR	1080

YUNÂN HAYDÜDLARI	1081
TAYYÂRE	1085
YASA	1086
MERKEZÎ HEY'ET	1087
HARS HEY'ETİ	1088
MURÂKABE HEY'ETİ	1089
TEFTİŞ HEY'ETİ	1089
YEDEK A'ZÂ	1089
MÜTEFERRİK MADDELER	1089
TE'LİF VE TERCÜME EDİLECEK ÂSÂR HAKKINDA 24 KÂNÜN-İ SÂNÎ [1]342 TARİHLİ TALİMÂTNÂMENİN BİRİNCİ MADDESİ MÜCEBİNCE TANZİM EDİLEN UMÛMÎ NEŞRİYÂT DEFTERİNDEN [1]341 SENESİ ZARFINDA İLÂN OLUNMAK ÜZERE TEFRİK KILINAN ESERLERİ MUHTEVÎ CEDVELDİR:	1090
MEKTEB KİTÂBLARI	1097
MÜSLÜMÂN KARDEŞLER	1100
BOYNU BÜKÜK MASÜMLAR İÇİN	1100
HALK YOLU'NUN SATILDIĞI YERLER	1100
Sayı: 52	1101
MÜNDERİCÂT	1101
“FÂNÎ OLMAYAN MUSTAFA KEMAL!”	1103
SERPUŞ MES'ELESİ VE TARİHÇESİ	1107
ÇANKIRI KİTÂBELERİ	1111
TAŞRALI BİR GENCİN PARİS'E MUVÂSALATI	1112
PERRÂN	1115
MU'ALLİMLER TAYYÂRESİ İÇİN TEBERRÛ'ÂT VE TE'AHHÜDÂT TALİMÂTNÂMESİ	1119
TÜRKİYE MU'ALLİMLER BİRLİĞİ / İRŞÂD PROGRAMI	1120
VESÂ'İT	1120
KÜTÜBHÂNELER	1121
HALK DERSHÂNELERİ	1122
KONFERANSLAR, MÜSAMERELER	1122
SİNEMALAR	1122
NEŞRİYÂT	1122
MEKTEB, ORDU, Â'İLE MUHİTİ	1123
NUMÛNELİK FA'ÂLİYETLER	1123
MÜTEFERRİK MADDELER	1123
NUMÛNELİK KÖY MEKTEBİNİN SENELİK BÜTÇESİ	1124
MÜSLÜMÂN KARDEŞLER	1124
BOYNU BÜKÜK MASÜMLAR İÇİN	1124
HALK YOLU'NUN SATILDIĞI YERLER	1124
Sayı: 53	1125
İTİZÂR	1126
MÜNDERİCÂT	1126
ÇANKIRI VİLÂYET SALNÂMELERİ	1127
ÇANKIRI VİLÂYETİ İLMÎ SALNÂMESİ	1129
HEM ZENGİN HEM FAKİR ÇANKIRI	1132
ASRÎ'NİN DİLİ / HOŞBEŞ	1135
BAHÇE KAPISI	1136
TARİHİ VE COĞRAFİ TEDKİKLER	1137
ÇOK SAMİMÎ BİR İCTİMÂ	1138
ESÂRET HÂTİRALARI	1141
GÖRENEK	1143
BOYNU BÜKÜK MASÜMLAR İÇİN	1145
HALK YOLU'NUN SATILDIĞI YER	1145
Sayı: 54	1146
CUMHURİYET BAYRAMI	1147
AKŞAMKİ TEZÂHÜRÂT	1153

ÇANKIRI HAKKINDA TARİHİ VE COĞRAFİ TEDKİKLER.....	1153
NAKİYE HÂNİM'A FAZİLET MÜKÂFATININ TEVCİHİ.....	1155
FAZİLET MÜKÂFATI: NECİB ÂSİM BEY.....	1156
TAHARRİYAT SÂHASINDAKİ MEVKİ'İ.....	1159
NE DURUYORSUNUZ!.....	1161
Sayı: 55.....	1163
MÜNDERİCÂT.....	1163
AĞAÇ YETİŞTİRELİM.....	1165
ÇANKIRI HAKKINDA TARİHİ VE COĞRAFİ TEDKİKLER.....	1167
FATMA'NIN HINCI.....	1168
KAYA KOVUĞUNDA BİR GECE.....	1171
ESBÂB-I İLİMDEN HİS.....	1172
GÖRDÜKLERİM.....	1175
ESÂRET HÂTİRALARI.....	1176
HALK YOLU'NUN ON BEŞ GÜNLÜK İZLERİ.....	1179
TAKDİR NÂME ALAN MU'ALLİMLERİMİZ.....	1179
ILGAZ MU'ALLİMLER BİRLİĞİ ŞU'BESİ.....	1179
KARACAVİRÂN MU'ALLİMLER BİRLİĞİ ŞU'BESİ.....	1180
GECE DERSLERİ.....	1180
BOYNU BÜKÜK MASÜMLAR İÇİN.....	1180
HALK YOLU'NUN SATILDIĞI YERLER.....	1180
Sayı: 56.....	1181
TÜRKİYE MU'ALLİMLER BİRLİĞİ ÇANKIRI MERKEZİNİN [1]341 SENESİ FEVKA'L-ÂDE KONGRESİ ZABITLARI.....	1182
İKİNCİ CELSE.....	1183
MESÂİ ENCÜMENİ A'ZÂLARI.....	1184
İRŞÂD ENCÜMENİ A'ZÂLARI.....	1185
TAYYÂRE ENCÜMENİ A'ZÂLARI.....	1185
KİYÂFET VE MESÂ'İL-İ MUHTELİFE ENCÜMENİ.....	1187
ÜÇÜNCÜ CELSE.....	1188
DÖRDÜNCÜ CELSE.....	1191
BİRLİK RAPORU.....	1193
ÜÇÜNCÜ İCTİMÂ'.....	1195
HARS ENCÜMENİNİN TEDKİK VE TESBİT ETTİĞİ MEVÂD.....	1196
Sayı: 57.....	1204
TÜRKİYE MU'ALLİMLER BİRLİĞİ ÇANKIRI MERKEZİNİN [1]341 SENESİ FEVKA'L-ÂDE KONGRESİ ZABITLARI.....	1205
ÜÇÜNCÜ İCTİMÂ'.....	1205
ALTINCI CELSE.....	1205
HALK DERSHÂNELERİ.....	1206
KONFERANSLAR.....	1207
SİNEMALAR.....	1207
NEŞRİYÂT.....	1207
MEKTEBLER, ORDU, Â'İLE MUHİTİ.....	1207
NUMÜNELİK FA'ÂLİYETLER.....	1207
DÖRDÜNCÜ İCTİMÂ'.....	1208
YEDİNCİ CELSE.....	1208
ESBÂB-I MÜCİBE MAZBATASI.....	1214
DÂHİLİ YASA.....	1216
BEŞİNCİ İCTİMÂ'.....	1221
DOKUZUNCU CELSE.....	1225
Sayı: 58.....	1226
MÜNDERİCÂT.....	1226
ÇANKIRIMIZ İÇİN.....	1228

KIZLARIMIZI OKUTALIM	1229
MU‘AMMÂ-YI HAYÂT	1231
OLUVERSE NE OLUR?	1232
YENİ MA‘ÂRİF VEKİLİMİZİN YENİ BİR TA‘MİMİ	1233
TÜRKİYE MU‘ALLİMLER BİRLİĞİ ÇANKIRI MERKEZİNİN [1]341 SENESİ FEVKA’L-ÂDE KONGRESİ ZABITLARI	1234
MEVÂDD-I MÜTEFERRİKA	1235
ÜÇÜNCÜ CELSE	1241
HALK YOLU’NUN ON BEŞ GÜNLÜK İZLERİ:	1249
DOĞUM	1250
BİR TEŞEKKÜR	1250
BOYNU BÜKÜK MASÜMLAR İÇİN	1250
HALK YOLU’NUN SATILDIĞI YERLER	1250
Sayı: 59	1251
MÜNDERİCÂT	1251
BİR MUKAYESE	1253
ÇUKURDAKİ ŞEHİD	1254
FIRTINA	1255
SUYOLU KOMİSYONU LAĞV OLUNDU	1257
ÇANKIRI TÜRK OCAĞI VE HİMÂYE-İ ETFÂL CEM‘İYETİ TARAFINDAN 1 ŞUBAT’DA KEŞİDE EDİLEN PİYANGONUN İSÂBET EDEN NUMARALARI	1258
SEVGİLİ ANKARA’YA HİTÂBELERİM	1259
BOYNU BÜKÜK MASÜMLAR İÇİN	1261
HALK YOLU’NUN SATILDIĞI YERLER	1261
Sayı: 60	1262
HALK YOLU’NUN DÖRDÜNCÜ SENESİ	1262
ÇANKIRI HAKKINDA TARİHİ VE COĞRAFİ TEDKİKLER	1263
FENN-İ DİBÂGAT	1265
KAHKAHA!	1271
KÖMÜRCÜLER	1272
YENİ MA‘ÂRİF TEŞKİLÂTI KANÛN LAYİHASI	1274
TERBİYE-İ UMÛMİYYE DÂ‘İRESİ	1275
İLK MEKTEBLER	1275
ORTA MEKTEBLER	1276
MU‘ALLİMLERİN MA‘ÂŞLARI NE KADAR OLACAK?	1276
MÜDİRLERİN MA‘ÂŞATI	1277
YENİ MA‘ÂRİF TEŞKİLÂTI	1277
HALK YOLU’NUN ON BEŞ GÜNLÜK İZLERİ	1277
ORTA NÂHİYESİNDE GENÇLİK HAREKETLERİ	1277
TAYYÂRE CEM‘İYETİ’NE YAPILAN TEBERRÛ‘AT	1278
ÇANKIRI TÜRK OCAĞI İLE HİMÂYE-İ ETFÂL CEM‘İYETİ TARAFINDAN 1 ŞUBATTA KEŞİDE EDİLEN PİYANGONUN İSÂBET EDEN NUMARALARI	1279
Sayı: 61–62	1280
MÜNDERİCÂT	1281
AHLÂK MÜVÂCEHESİNDE: İHTİRÂS	1282
MİLLÎ MARŞ İÇİN GÜFTE	1284
VAŞİNGTON	1285
TÜRKİYE MU‘ALLİMLER BİRLİĞİ ÇANKIRI MERKEZİ TASARRUF SANDIĞI’NIN 26 ŞUBAT [1]926 TARİHİNDE İN‘İKAD EDEN FEVKA’L-ÂDE KONGRESİ ZABITLARI	1287
BİRİNCİ İCTİMÂ‘	1288
BİRİNCİ CELSE	1288
Sayı: 61–62	1293
SOKRAT’IN TERBİYE VE TEDRİS SÂHASINDAKİ MEVKİ‘İ	1294
FA‘ÂLİYET SÂHASINDA	1294

YALAN!	1296
TÜRKİYE MU‘ALLİMLER BİRLİĞİ ÇANKIRI MERKEZİ TASARRUF SANDIĞI’NIN 26 ŞUBAT [1]926 TARİHİNDE İN‘İKAD EDEN FEVKA’L-ÂDE KONGRESİ ZABITLARI	1297
İKİNCİ CELSE	1299
BİR MÜDHİME	1301
MA‘ÂRİF VEKÂLETİNİN İHDÂSINI TASVİR ETTİĞİ MA‘ÂRİF EMİNLİKLERİ MINTIKALARI	1302
DOĞUM	1303
FİKRET	1303
YENİ SES	1303
BOYNU BÜKÜK MASÜMLAR İÇİN	1303
HALK YOLU’NUN SATILDIĞI YERLER	1304
ÇANKIRI MU‘ALLİMLER BİRLİĞİ TASARRUF YARDIM SANDIĞI GAYE-İ ŞUBAT [1]926 HESABÂTI	1304
Sayı: 63	1305
MÜNDERİCÂT	1306
BİRLİK İRŞÂD HAREKETLERİ	1306
İNKILÂB YOLLARINDA	1307
ÇANKIRI HAKKINDA TARİHİ VE COĞRAFİ TEDKİKLER	1309
ÇANKIRI TÜRK OCAĞI’NIN “1926” DERNEĞİ ZABITLARIDIR	1311
[1]341-[1]926 SENESİNE Â’İD MURÂKABE HEY’ETİNCE TANZİM KILINAN RAPORDUR	1313
BİR VA‘İZE BİR MEV‘İZA	1317
YENİ MA‘ÂRİF TEŞKİLÂTI KANÛNU	1319
RAMAZÂN MUSÂHABELERİ	1323
BAYILDIM GÜLMekten	1324
BOYNU BÜKÜK MASÜMLAR İÇİN	1324
HALK YOLU’NUN SATILDIĞI YERLER	1324
Sayı: 64	1325
MÜNDERİCÂT	1326
İSTİHSÂL HAYÂTİMİZDA MU‘ALLİMLERİN MEVKİ‘ VE VAZİFELERİ	1327
ÇANKIRI HAKKINDA TARİHİ VE COĞRAFİ TEDKİKLER	1328
FENN-İ DİBÂGAT	1330
İNAN	1333
İLK İNSÂNLAR	1334
BOYNU BÜKÜK MASÜMLAR İÇİN	1335
HALK YOLU’NUN SATILDIĞI YERLER	1335
ÇANKIRI MU‘ALLİMLER BİRLİĞİ TASARRUF VE YARDIM SANDIĞI MART [1]926 HESÂBÂTI	1335
Sayı: 65	1336
MÜNDERİCÂT	1336
BAYRAM MÜNÂSEBETİYLE ÇERKEŞ’TE YETİM MEKTEB ÇOCUKLARI MENFA‘ATİNE VERİLEN MU‘ALLİMLER BİRLİĞİ MÜSÂMERESİ	1337
MA‘ÂRİFTE BÜYÜK HAREKETLER	1339
AYYÂŞ BABA	1340
MERKEB:	1341
FENN-İ DEBÂGAT	1342
MUHTELİF DİBÂGAT USÛLLERİ	1344
MU‘ALLİM MEKTEBLERİNE MU‘ÂVENET HAKKINDA KANÛN	1345
LİSE VE ORTA MEKTEBLER TALEBESİNDEN NEHÂRİ ÜCRETİ ALINMAMASI HAKKINDA KANÛN	1346
MEKTEB KİTÂBLARININ MA‘ÂRİF VEKÂLETİNCE TAB‘İ HAKKINDA KANÛN	1346
BİRLİK HABERLERİ	1347
ÇOCUK BAYRAMI VE ÇOCUK GÜNÜ	1347
ÇANKIRI MU‘ALLİMLER BİRLİĞİ TASARRUF VE YARDIM SANDIĞI NİSAN [1]926 HESÂBÂTI	1348
ÇANKIRI’DA RÛHSAT-I RESMİLİ AMELÎ VE NAZARÎ ŞOFÖR VE MAKİNİST MEKTEBİ	1349
Sayı: 66	1350
ÇANKIRI’YI İKTİSÂDEN NASIL YÜKSELTELİM?	1350
BEDBAHT ZEVCE	1352

ÇANKIRI HAKKINDA TARİHİ TEDKİKLER.....	1353
FENN-İ DİBÂGAT.....	1354
BAKIRÇAYI MUNSABBINDA BİR GECE.....	1355
HAZAN İÇİNDE HAZAN!	1356
HALK YOLU'NUN ON BEŞ GÜNLÜK İZLERİ	1357
Sayı: 67.....	1359
MÜNDERİCÂT.....	1359
MİLLÎ TERBİYE	1361
ÇANKIRI HAKKINDA TARİHİ TEDKİKLER.....	1362
HALİL DAYI'NIN MATARASI	1363
FENN-İ DİBÂGAT.....	1365
BU SENE MA'ÂRİFİMİZDE YAPILACAK YENİ TEŞKİLÂT	1368
TÜRK TAYYÂRE CEM'İYETİ'NİN İRFÂN ORDUSUNA HİTÂBİ	1376
MÜHİM BİR İHTİYÂC DAHA	1378
BOYNU BÜKÜK MASÜMLAR İÇİN	1379
HALK YOLU'NUN SATILDIĞI YER.....	1379
Sayı: 68.....	1380
MÜNDERİCÂT.....	1380
ÇANKIRI'DA TAYYÂRE KONGRESİ	1382
ÇANKIRI HAKKINDA TARİHİ TEDKİKLER.....	1382
ORTA KIZ MEKTEBİ'NDE	1383
MA'ÂRİF VEKİLİ NECÂTÎ BEY'İN DÂRÜ'L-FÜNÛNDA MÜHİM NUTKU	1384
FENN-İ DEBÂGAT	1394
MİLLÎ İSTİKLÂL UĞRUNDA ÖLEN RİF ŞEHİDLERİMİZE	1398
MÛSİKÎ YURDU FA'ÂLİYETE BAŞLADI	1399
HALK YOLU'NUN ON BEŞ GÜNLÜK İZLERİ	1400
KURTULUŞ YOLU	1401
BOYNU BÜKÜK MASÜMLAR İÇİN	1401
HALK YOLU'NUN SATILDIĞI YER.....	1401
Sayı: 69.....	1402
MÜNDERİCÂT.....	1402
MA'ÂRİFİMİZ VE BÜYÜK GAZİMİZ	1404
AH! ŞU İHTİRÂS OLMASA!	1406
GÖNLÜMDEN BİR SES.....	1407
Bİ-GAYRİ HAKKIN HÜCÛMA MA'RÛZ KALMIŞ OLAN FAZİLETLİ BİR KAVMİN MEŞRÛ' MÜDÂFA'ASI.....	1409
TÖVBE OLSUN	1410
KÖYÜMDEN MEKTUBLAR.....	1413
FENN-[İ] DİBÂGAT.....	1415
USÛL-İ TEDRİS MUSÂHABELERİ.....	1417
HİMÂYE-İ ETFÂL	1419
HUSÛSÎ KIZ ORTA MEKTEBİ	1420
BOYNU BÜKÜK MASUMLAR İÇİN	1420
Sayı: 70.....	1421
MÜNDERİCÂT.....	1421
ANKARA-EREĞLİ ŞİMENDİFERİ VE ÇANKIRI	1423
ZİYÂRETCİ MU'ALLİMLER	1424
TEMİZLİK	1427
O VEFÂSIZA	1428
ÇANKIRI HAKKINDA TARİHİ TEDKİKLER.....	1428
ÇANKIRI ŞÂ'İRLERİNDEN MECBÛR EFENDİ'NİN ÇOK SEVGİLİ OĞLUNA YAZDIĞI BİR Şİ'İR	1429
ÖKSÜZLERİ KORUYALIM.....	1432
USÛL-İ TEDRİS MUSÂHABELERİ.....	1433
KÖYÜMDEN MEKTUBLAR.....	1434

ÇANKIRI MU‘ALLİMLER BİRLİĞİ TASARRUF VE YARDIM SANDIĞI YASASI	1436
HALK YOLU’NUN ON BEŞ GÜNLÜK İZLERİ	1440
MECLİS-İ UMÛMÎ İNTİHÂBÂTI	1440
HİMÂYE-İ ETFÂL	1441
Sayı: 71	1442
MÜNDERİCÂT	1442
ÇANKIRI’NIN EBEDÎ ŞÜKRÂNLARI	1444
MÜSTAKİL BİR ÇOCUK SİYÂSETİNE İHTİYÂCIMIZ VARDIR	1445
İMTİHÂN İŞLERİNDE CEZRÎ İNKILÂB	1447
“TAHMİS”	1448
FÂTİH VE SULH-PERVER KRAL	1450
USÛL-İ TEDRİS MUSÂHABELERİ	1451
TÜRK HAVÂ MECMÛ‘ASI	1452
Sayı: 72	1453
MÜNDERİCÂT	1453
YENİ YIL	1455
HUSÛSÎ KIZ ORTA MEKTEBİMİZ	1455
ÇANKIRI HAKKINDA TARİHÎ TEDKİKLER	1456
ÜÇ ZAFER	1457
NÂMIK KEMAL’İN RÛHUNA İTHÂF	1458
USÛL-İ TEDRİS MUSÂHABELERİ	1459
SAMÎMÎ BİR İCTİMÂ‘	1461
FEYLESOFUN GÜZEL SÖZÜ	1463
TÜRK HAVA MECMÛ‘ASI	1465
OKUYUNUZ	1465
Sayı: 73	1466
MÜNDERİCÂT	1466
ÇANKIRI’NIN İHTİYÂCLARI KARŞISINDA	1467
ÇANKIRI HAKKINDA TARİHÎ TEDKİKLER	1469
FRANSIZCA ANSİKLOPEDİ’NDEN TERCÜME / TÜRKMENLER	1470
DAHA BAĞIRALIM MI?	1471
USÛL-İ TEDRİS MUSÂHEBELERİ	1473
ÇOCUKLARIMIZ İÇİN	1475
HİMÂYE-İ ETFÂL	1476
Sayı: 74	1477
HALK YOLU’NUN BEŞİNCİ YILI	1477
TASARRUF SANDIKLARINA İHTİYÂCIMIZ VAR	1478
USÛL-İ TEDRİS MUSÂHEBELERİ	1480
ÇOCUĞUNUZA REHBER OLUNUZ	1481
TÜRKÜM	1482
ÇOCUKLARIMIZ İÇİN	1484
Sayı: 75	1486
MÜNDERİCÂT	1486
KÖYDE BİR GECE	1488
YOSMAYA	1492
GÜNEŞİ BALÇIKLA SIVAMAYA ÇALIŞAN KİMDİR?	1495

ÖNSÖZ

Bu eser 1923–1927 yılları arasında Çankırı’da neşr edilen Halk Yolu Mecmuası’nın transkript metninden oluşmaktadır. Çalışma konusu olarak bu mecmuayı seçmemizin nedeni derginin muhtevası bakımından Çankırı tarihindeki en kıymetli kaynaklardan biri oluşudur.¹ Nitekim söz konusu yıllarda başkent Ankara’da dahi bu nitelikte bir yayın görülmemektedir.² Mecmuanın diğer bir özelliği ise bazı kütüphanelerde birkaç sayısı bulunmasına karşın en büyük koleksiyonunun şahsi ellerde toplanmış olmasıdır.

Tamamı 75 sayı olan eserin ilk nüshası 15 Şubat 1923’te yayınlanmış ve 28 Şubat 1927’ye kadar 4 yıl boyunca eserin neşrine devam edilmiştir. “Halk Yolu Hakkın Yoludur” sloganıyla 15 günde bir çıkan mecmua “ilmi, fenni, edebi, içtimai” nitelikte olup kurucuları Kemal Cenab ve Tahsin Nahid’dir. Cumhuriyet’in ilanından önce ve ilk yıllarında Çankırı’nın sosyal, tarihi, iktisadi, eğitim, sağlık, kültürel konuları başta olmak üzere bölgenin bütün coğrafyasını ayrıntılı bir şekilde ele alan mecmua Cumhuriyet’in ilanına destek vererek bu doğrultuda çeşitli etkinlik haberleri ve makaleler neşr etmiştir.

İlk sayısında amacını din, milliyet umdeleri etrafında halkın umumi hayatını yükseltmek olarak belirten mecmua, güç ve kuvvetini halktan alacağını bildirmiştir. Derginin muhtevası da göz önünde bulundurulduğunda mecmuanın yayın politikasının milliyetçi, halkçı ve dini ülküler etrafında birleştiğini söyleyebiliriz. İncelemiş olduğum tüm sayılarda bu imaj gereği Türk milliyetçiliğine vurgu yapan makaleler, şiir ve tenkitlerin yanı sıra İstiklal Savaşı’na yönelik seri halinde devam eden hikâyeler göze çarpmaktadır. Okuyucu mektuplarından oldukça sevildiğini ve ilgi gördüğünü gözlemlediğimiz mecmuada su, elektrik, et fiyatlarının pahalılığı, hastalık, halk inanışları, beslenme, çocuk bakımı, eğitim ve iktisat gibi başlıca alanlarda şehrin eksiklikleri derinlemesine ele alınarak çözüm yolları aranmıştır. Mahallî yazarlar ve şairler tarafından ele alınan yazılarda bu sorunlar gerek ilmî gerekse mizahî üslup kullanılarak ustalıkla vurgulanmıştır. Bunlar haricinde mecmuada yabancı dilden tercüme edilen hikâyelere ve gazetelerden alıntı yapmak suretiyle yayınlanan

¹ Türk Tarih Kurumu Başkanı Sayın Prof. Dr. Ali Birinci (2008-2011) Halk Yolu Mecmuası’nın değerini şu sözlerle vurgulamıştır: “Halk Yolu mübağalasız bir şekilde Çankırı’nın tarihindeki en mühim mecmua kabul edilebilir. Çankırı tarih ve kültürü için çok kıymetli yazılar ihtiva etmektedir.” Bkz. Hacışeyoğlu Hasan Üçok, *Çankırı Tarih ve Halkiyatı; Ahilikten Kalma Esnaf ve Sohbet Teşkilatı*, Edit. Ali Birinci, Ankara 2002, s. 17

² Mehmet Fehmi, “Açık Mektup”, *Halk Yolu Mecmuası*, Sayı 6 (30 Nisan 1339), s.95

haberlere rastlanılmaktadır. Ayrıca civar şehirler ile Çankırı’da neşr edilen yeni gazete ve dergiler hakkında verilen bilgiler de yer yer göze çarpmaktadır.

Bütün bu vasıflarıyla mecmua Cumhuriyet’in ilk yıllarındaki sosyal, siyasi, edebi ve iktisadi hayatı yansıtmaları bakımından genel, Çankırı muhitini etrafıca tanıtmaları bakımından da yerel bir öneme sahiptir. Neşrine Cumhuriyet’in ilanından 9 ay evvel başlanılan ve 4 yıl boyunca yayınlanan mecmuanın bölge halkının yeni rejime, yapılan inkılâplara verdiği tepkileri ve en önemlisi de ilk dönemlere kıyasla günümüz Çankırı vilayetinin Cumhuriyet idaresinde kat ettiği yolu, kazanımları göstermesi derginin mahiyetini kanımca bir kat daha artırmaktadır.

Çankırı tarihi için birincil elden kaynak olarak nitelendirebileceğimiz Halk Yolu Mecmuası’nı günümüz harflerine çevirerek Osmanlıca problemini ortadan kaldırmakla, Çankırı hakkında yapılacak tarihi, edebi, sosyal, kültürel, iktisadi vs. araştırmalara, yerel tarihin tespitine ve Türk kültür tarihine küçükte olsa dikkate değer bir katkıda bulunduğumuza inanıyoruz. Nitekim mecmuanın Çankırı’daki çağdaş mevcut basın kaynaklarından en kıymetlisi olarak kabul edilmesi ve barındırdığı orijinal bilgiler mecmuanın tarihçi ve edebiyatçıları başta olmak üzere bütün sosyal bilimciler tarafından değerlendirilmeye layık bir eser olduğunu göstermektedir.

Çalışmada transkript metni araştırmacıya sunulmadan evvel arşiv belgeleri, ilgili literatür ve mecmuada yer alan orijinal bilgiler kullanılarak giriş metni oluşturulmuştur. Girişte kısaca Çankırı tarihine değinildikten sonra, şehrin sosyal ve ekonomik hayatı dergiden örnekler sunularak açıklanmış ve dönemin basın imajı ile bütünleştirilerek Cumhuriyet dönemi Çankırı basın tarihi hakkında kısaca bilgi verilmiştir. Son olarak çalışmamızın esasını teşkil eden Halk Yolu Mecmuası ve mecmuanın yazarları tanıtılmıştır. Böylece öncelikle bölge ve mecmua hakkında genel bir izlenim oluşturan araştırmacıya akabinde metni değerlendirme imkânı sunulmuştur.

Çalışma oluşturulurken eser ilk olarak günümüz Türkçesine çevrilmiştir. Çeviri yapıldıktan sonra danışmanım Sayın Prof. Dr. Süleyman Beyoğlu ile tüm sayılar karşılıklı olarak kontrol edilmiştir. Muhtemelen oluşabilecek hatalara karşı eser bir kere de Başbakanlık Osmanlı Arşiv Uzmanı Muhammed Safi tarafından incelenmiştir. Son olarak eser tarafımdan kontrol edilmiş ve metne son şekli verilmiştir. Transkript yapılırken mecmuanın neşr edildiği dönem göz önünde bulundurularak Ferit Devellioğlu’nun Osmanlıca-Türkçe Lügatı esas

alınmış, Başbakanlık Osmanlı Arşivi'nde uygulanan hafif transkripsiyonlu metin neşri uygulanmış ve kelimeler mümkün mertebe Latinize edilmiştir. Çeviri metninde ayın ['], hemze ['] şeklinde gösterilmiştir. Mecmuadaki orijinal sayfa sayıları ise [Sahife 2] şeklinde metne eklenmiştir. Tamamı 75 sayı olan mecmuanın ilk 35 sayısı 1. ciltte, diğer sayıları ise 2. ciltte toplanmıştır.

Fakat bu süreçte metnin boyut olarak hacimli ve yerel nitelikte oluşu nedeniyle bazı problemlerle karşı karşıya geldik. Tüm çabalarımıza rağmen metinde okunamayan bazı kelimelerle karşılaştık. Okunamayan bu kelimeler metinde [...?...] şeklinde gösterilmiştir. Metnin eskiliğine bağlı olarak silik çıkan yerler [.....] , metnin orijinalinde boş bırakılan yerler [] şeklinde gösterilirken, okunmasında tereddüt edilen kelimelerin yanına (?) koyulmuş, metnin anlamına bağlı olarak silindiği varsayılan harfler metne eklenerek [a] şeklinde gösterilmiştir.

Diğer bir problem ise metnin giriş kısmını oluştururken mecmuanın yazar ve şair kadrosundaki bazı isimlerde yeterli kaynak bulamayışımız oldu. Mecmuadaki çoğu şahsın soy isimlerinin mevcut olmayışı bizi tereddütte bıraktı. Özellikle mecmuanın kurucularından Kemal Cenab Bey'in kimliğini netleştirmekte zorlandım. Bu noktada yerel tarih çalışmalarının önemini bir kez daha vurgulamak ihtiyacını hissediyorum. Diğer bir eksiklik ise mecmuanın tüm sayılarının transkript edilip incelenmiş olmasına karşın nüshaları bulunmayan 3, 10, 15, 18 ve 20. sayıları ele alamayışımızdır. Son olarak mecmuanın bazı nüshalarındaki “Fenn-i Dibâgat” isimli makalelerde yer alan bazı yabancı, kimyasal ve deri işlemeciliğine ait terimlerin eski isimlerini okumakta zorlandık. Bu terimler öncelikle ilgili literatürden aranmış akabinde internet araştırması yapılmıştır. Buna rağmen tam olarak netleştiremediğimiz kelimeler (?) şeklinde gösterilmiştir.

Neredeyse tüm sosyal bilim dalları için geniş bilgiler içeren bu kıymetli çalışmayı hazırlarken birçok kişiden destek aldım. Ebat itibarıyla hayli hacimli olan çalışmanın bu kadar kısa sürede ortaya çıkmasında oldukça büyük pay sahibi olan değerli hocalarıma teşekkürlerimi sunmak istiyorum. Burada özellikle ismini zikretmek istediğim ilk kişi danışman hocam Sayın Prof. Dr. Süleyman Beyoğlu'dur. Kendisi öncelikle bu çalışmanın esasını oluşturan Halk Yolu Mecmuası'nın metinlerini Sayın Prof Dr. Ali Birinci'den almama vesile oldu. Akabinde büyük bir özveriyle çalışmanın tüm safhalarını tek tek gözden geçirerek kıymetli görüş ve değerlendirmeleriyle çalışmama yön verdi. Bu süreçte kendisi manevi telkinleriyle de çalışma performansım ve moralimi daima yüksek tuttu. Kendisinden aldığım

güçle oluşturduğum bu çalışmada danışmanlıktan ziyade bir baba gibi maddi, manevi desteklerini esirgemeyen kıymetli hocama minnettarım.

İkinci teşekkürüm Türk Tarih Kurumu Başkanı Sayın Prof. Dr. Ali Birinci (2008–2011)’yedir. Halk Yolu Mecmuası’nın en büyük koleksiyonunu elinde barındıran değerli hocamız metin nüshalarını şahsıma vermek nezaketini göstererek Çankırı şehir tarih ve kültürüne büyük bir katkıda bulunmuştur. Ayrıca yerel çalışmaların getirdiği bazı sıkıntılarda bizzat görüşlerine başvurulduğu gibi Çankırı literatürüne ait kıymetli çalışmaları da bizim için önemli ölçüde yol gösterici olmuştur. Destek ve yönlendirmeleri için kendisine müteşekkirim.

Çalışmanın başlangıcından itibaren okuma ve transkript işlemlerinde yardımlarını esirgemeyen Yrd. Doç. Dr. Göksel Öztürk’e, çalışmayı gözden geçiren Başbakanlık Osmanlı Arşivi Uzmanı Muhammet Safi’ye, çalışmayı maddi açıdan destekleyen Çankırı Eğitim Kültür ve Yardımlaşma Vakfı Başkanı Sayın Eşref Harmandar ve Tuncer Özvar’a, bilimsel araştırma fonu ile katkıda bulunan Üniversitemiz Rektörlüğü’ne teşekkürlerimi sunuyorum. Ayrıca İstanbul’da ulaşamadığım yerel bazı kitap ve dergilerin ulaşımını sağlayan Çankırı İl Kültür ve Turizm Müdürü Mustafa Kemal Karatatar ile basım süreciyle bizzat yakından alakadar olan Dr. Rıfkı Kamil Urgan Çankırı Araştırmaları Merkezi Yönetim Kurulu Başkanı Sadık Softa’ya ve Çankırı Belediyesi mensuplarına bu vesileyle teşekkürü bir borç bilirim.

Son olarak çalışma süresince evde uygun bir ortam sunan, attığım her adımda destekleriyle beni ayakta tutan aileme ve iyi dileklerini daima arkamda hissettiğim kıymetli arkadaşım Özge Deliorman’a teşekkür ederim.

DEMET CANSIZ

1. BİRİNCİ BÖLÜM

1.1. Çankırı Tarihi

Çankırı vilayeti güneyde Ankara, batıda Bolu, kuzeyde Kastamonu, doğuda Çorum ile çevrili olup Sakarya ve Kızılırmak vadisi arasında yer almaktadır.³ Eski çağlarda Hititlerin hâkimiyetinde bulunan bu şehir Hitit Devleti'nin yıkılmasından sonra Paflagonların idaresine girmiştir.⁴ Merkezi Samsun, Sinop, Kastamonu ve Çankırı kaleleri olan⁵ Paflagonya Hükümeti'nin nasıl teşekkül ettiği hakkında bilgi mevcut değilse de cengâverlikleriyle meşhur olan bu halkın Truva Muharebesi'nde reisleri Pilman'ın idaresinde Yunanlılara karşı Truvalılara yardım ettikleri bilinmektedir. Paflagonlar M.Ö 7. yy'da Kimmerlerin saldırılarına uğramıştır. Kimmerlerin bölgede bir asır süren hâkimiyetine Lidyalılar son vermiştir. Fakat Lidyalıların Çankırı üzerinde mutlak bir hâkimiyet sağlayıp sağlamadığı hususu net değildir. Lidyalıların kısmî olarak nitelendirebileceğimiz bu hâkimiyetine ise Persler nihayet vermiştir. Şehir bir süre sonra da Pontus Devleti'nin hâkimiyeti altına girmiştir.⁶

Eski Gangra Kalesi'nin yerine kurulduğu bilinen şehri milattan önce bugünkü Ankara vilayetinde meskûn olan Galatlar bir dönem merkez olarak kullanmış ve bu dönemde şehre Gangra adı verilmiştir. Gangra “keçisi bol memleket” anlamına gelmektedir.⁷ Bazı Batılı kaynaklarda Hancara ve Cancara şeklinde kaydedilen şehrin adı Cancari ve Garacalla paraları üzerinde Gangaris şeklinde geçmektedir.⁸ Pontuslulardan sonra Romalılar döneminde şehrin adı Germanikopolis olarak değiştirilmiştir.⁹ Romalılar akabinde Bizans hâkimiyetine giren

³ Ahmet Elibol, *19. Yüzyıl Başlarında Çankırı*, Çankırı 2008, s. 3

⁴ Ahmet Kankal, *16. Yüzyılda Çankırı*, Çankırı 2009, s. 5

⁵ *Türkiye Cumhuriyeti Devlet Salnamesi Çankırı Vilayeti*, Ankara (1926–1927), s. 797

⁶ Elibol, *a.g.e.*, s. 7–8

⁷ Kankal, *a.g.e.*, s. 5

⁸ Nurçin Akkaya, *Taşrada Bir Değişim Örneği; Cumhuriyetin İlk Yıllarında Çankırı (1923–1939)*, Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Kırıkkale 2008, s. 5

⁹ Çankırı kelimesinin kökeninin Gangra olduğu genel kabul olmakla birlikte şehrin adının Orta Asya'da Tiyenşan ve Altay Dağları arasında Çungari adındaki coğrafyadan gelmiş olduğuna dair bir iddia daha mevcuttur. Buna göre Orta Asya'daki Çungari ile Anadolu'daki Çankırı şehrini birbirine bağlamak için iki kelimeye benzer bir şehir veya bir nehir olmalı idi, ki bu görüşü Evliya Çelebi Seyahatnamesi'nde Karadeniz'in kuzeyinde Anapa Kalesi civarında Şankırı şehri ile Şankırı adında bir nehir gördüğünü naklederek doğrulamaktadır. Fakat yüzyıllar önce harabesi mevcut olan bu şehirden günümüze bir eser kalmadığı gibi, nehrin adının değiştirilmiş olduğu şehir haritalarından saptanılmıştır. Bu şehir binlerce sene evvel Çungari Vadisi'nden hareket eden bir Türk kabilesi tarafından kurulmuştur. Hazar Denizi'ni geçen bu kavim Kafkaslara inmiş ve buradan hareketle Karadeniz'in kuzeyindeki Taman Yarımadası'nda Şankırı Çayı kenarında Şankırı şehrini kurmuşlardır. Kafkaslardan Karadeniz'in kuzeyine inen Simmerler adındaki bu Türk ırkı ikiye ayrılarak bir kısmı Sumer ya da Somer adıyla Irak'ı zapt etmiş, diğer grup ise Simmer adıyla Ilgaz Dağı eteklerine yerleşerek yeni tesis ettikleri şehirlerine Çankırı adını vermişler, böylelikle Kafkaslarda yer alan asıl vatanları Çungari'nin adını korumuşlardır. Ayrıntılı bilgi için bkz. Hacı Şeyh Oğlu Ahmet Kemal (Üçok), *Çankırı Tarihi*, Çankırı 1930, s. 189–192

şehir bu dönemde Perslerin istilasına uğramış ve İran hükümdarı Hüsrevpezir tarafından Anadolu ve Paflagonya bölgesi ele geçirilmiştir. 622’de bölgeyi tekrar ele geçiren Bizans İmparatoru Heraklios Anadolu’yu 17 tem’e ayırmıştır. Bu temler içerisinde Paflagonya tem’inin merkezi Gangra yani Çankırı olmuştur. 711–728 yılları arasında birkaç kez Emevilerin hâkimiyetine giren şehir bundan sonra Türk fethine kadar Bizanslıların elinde kalmıştır.¹⁰

Çankırı’da tam manada Türk hâkimiyeti Selçuklular döneminde 1071 Malazgirt Zaferi’ne takiben Emir Danişmend’e bağlı kumandanlardan Emir Karatigin’in fethiyle birlikte başlamıştır.¹¹ Emir Karatigin’in fethiyle şehir Kangırı adını almıştır.¹² Danişmendliler idaresinde şehrin birkaç kere Bizanslılar tarafından yağma ve istila edildiği bilinmektedir. 1142 yılında Danişmendlilerin iç çekişmelerinden faydalanan Selçuklu Sultanı I. Mesud Ankara, Çankırı ve Kastamonu’yu ele geçirerek oğlu Şehinşah’ı bu bölgeye vali tayin etmiştir. 1169–1170 yıllarında Çankırı ve havalisi II. Kılıç Arslan’ın eline geçmiştir. II. Kılıç Arslan memleketi eski Türk hâkimiyet geleneği üzere 11 evladı arasında pay etmiş, bu taksime göre Ankara, Çankırı ve Eskişehir’e kadar uzanan bölge oğlu Muhyiddin Mesud’a verilmiştir.¹³ Alaaddin Keykubat döneminde ise şehre vali olarak Sultan Alaaddin’in lalası Cemaleddin Ferruh tayin edilmiştir. Cemaleddin Ferruh bugün Çankırı’da yer alan Selçuklu döneminin kıymetli eserlerinden Taş Mescid’i inşa ettirmiştir.¹⁴ XIII. yüzyılda Anadolu Selçuklu Devleti’nin zayıflamasıyla birlikte bir takım beylikler ortaya çıkmıştır. Tarihi net olarak bilinmemekle birlikte bu dönemde Çankırı şehrinin Candaroğulları Beyliği’ne dahil olduğu bilinmektedir.

Aynı yıllarda Osmanlı Beyliği Anadolu’da Türk Birliğini kurma faaliyetleri çerçevesinde Candaroğulları’ndan Çankırı ve Kastamonu civarını almıştır. Bu şehirlerin Osmanlı hâkimiyetine girişi hususunda iki görüş bulunmaktadır. Bunlardan birincisi şehrin 1383 yılında I. Murad döneminde, diğeri ise Yıldırım Bayezıd zamanında ele geçirildiğini ileri sürmektedir. Esterâbâdî’nin kayıtları I. Murad dönemini doğrularken Oruç Bey Tarihi 1388–1389 yıllarında Yıldırım Bayezıd tarafından alındığını vurgular.¹⁵

¹⁰ Kankal, *a.g.e.*, s. 6

¹¹ Kankal, *a.g.e.*, s.6

¹² Akkaya, *a.g.t.*, s. 6

¹³ Kankal, *a.g.e.*, s. 6–7

¹⁴ Elibol, *a.g.e.*, s. 10–11

¹⁵ Türkiye Cumhuriyeti Devlet Salnamesi’nde ise şehrin Yıldırım Bayezıd döneminde zapt edildiği vurgulanmaktadır. Bkz. *Türkiye Cumhuriyeti Devlet Salnamesi*, Ankara (1926–1927), s. 797

1402’de Ankara Savaşı’nda alınan mağlubiyetle Çankırı ve Kastamonu civarı Timur tarafından Candaroğulları’na verilmiştir. Çelebi Mehmet’in otoriteyi yeniden sağlamasıyla birlikte Candaroğlu İsfendiyar Bey Osmanlı’ya itaatini bildirmiştir. Bir süre sonra Çelebi Mehmed Kastamonu, Bakır Küresi, Çankırı, Tosya ve Kalecik’i kapsayan bölgeyi oğlu Kasım Bey’e bırakılmak üzere İsfendiyar Bey’e haber göndermiş, İsfendiyar Bey ise bu bölgeyi şehzade Kasım’a değil ancak sultanın kendisine bırakabileceğini bildirmiştir. Sultan Çelebi Mehmed bir süre sonra bölgeyi oğlu Kasım’a has olarak vermiş fakat bu duruma razı olmayan İsfendiyar Bey 1421’de Çelebi Mehmed’in ölümünü de fırsat bilerek 1423 yılında Çankırı ve civarını ele geçirmek üzere bölgeye taarruz etmiştir. Bu taarruz karşısında Kasım, II. Murat’a sığınmış ve vuku bulan savaşta İsfendiyar Bey yenilmiştir.¹⁶ Savaşın sonra uzun zamandır Osmanlı ile arasındaki husumeti ortadan kaldırmak isteyen İsfendiyar Bey hanedanlık ile sıhriyet bağı kurarak bu ve benzeri olayları engellemiştir.¹⁷

Bundan sonra bölge uzun bir dönem Kasım Bey’in idaresinde kalmıştır. 1464’te Kasım Bey’in ölümüyle beraber Çankırı ili Osmanlı idaresinde Anadolu Eyaleti’ne bağlı bir sancak haline getirilmiştir. Bu dönemde Osmanlı kaynaklarında adına Kengırı, Kengrı ve ya Kângırı şeklinde rastladığımız şehirde II. Bayezid’in oğullarından Alemşah’ın oğlu Osman Çelebi bir süre sancakbeyliği yapmış ve ayrıca Yavuz Sultan Selim’in saltanat mücadelesi sırasında şehir Şehzade Ahmed’e bağlı yayalar ve levend eşkıyaları tarafından yağmalanarak tahrip edilmiştir.¹⁸ Çankırı Osmanlı egemenliğinde bulunduğu süre içerisinde ana ulaşım yolları haricinde kaldığından fazla gelişmemiştir. Çankırı 19. yy’ın ilk yarısında Ankara’ya bağlı bir vilayet iken yeni idari ve mülki yapılanmaya bağlı olarak 19. yy’ın ikinci yarısında Kastamonu sınırlarına dâhil edilmiştir.

Milli Mücadele’ye yoksulluk ve harabiyetle giren Çankırı halkı bu süreçte üzerine düşen görevi layıkıyla yerine getirmiştir. Özellikle cephanenin naklinde önemli hizmetlerde bulunan Çankırı halkından Tayip Başer “ Bu nakliyat işinde her türlü fedakârlığa katlanan Ilgaz’ın Kale ve Kıyısın Köylerinin katırcıları ile Kale Köyünden Hancı Halil Ağa’yı, Çankırlı arabacıları Kartallı Ahmet ve Kel İmam’ın, Hafız adıyla anılan Hafız Hüsnü Ağaları kaydetmeyi bir vazife bilirim” diyerek bu hizmeti önemle vurgulamıştır. Yine kucağında çocuğu ile İnebolu’dan aldığı cephaneyi Ilgaz Dağlarını aşarak Ankara’ya ulaştıran Çankırı kadınlarının büyük fedakârlığını Rauf Orbay 1921 yılında gerçekleştirdiği Ankara

¹⁶ Kankal, *a.g.e.*, s.7–8

¹⁷ Ayrıntılı bilgi için bkz. Yaşar Yücel, *Anadolu Beylikleri Hakkında Araştırmalar I*, Ankara 1991, s. 96

¹⁸ Kankal, *a.g.e.*, s.9

yolculuğu sırasında “İnebolu’dan Çankırı’ya kadar cephe gerisinde geri hizmetlerin % 90’ının kadınlar tarafından erkekleri mahcup edecek derecede gayret ve fedakârlıkta yapılmakta olduğunu görmekteyiz. Bu fedakâr kadınların arkasında emzikte çocukları olan mübarek analar da vardır. Yavruları kucaklarında, kağnıları önlerinde, övendireleri ellerinde Ankara’ya ve cepheye naklediyorlar. Allah bu millete yakında necat ve uzun müddet sulh ve saadet nasip edecektir. Bu millet hakkıyla istihkak kesbetmiştir.” diyerek anlatır.¹⁹ Yine Mustafa Necati Bey Bolu’dan dönerken Çerkeş yakınlarında cephane taşıyan bir kadın kafilesine rastlamış ve burada özellikle ayakları çıplak, sırtında küçük bir çocuk ile gezen bir nine dikkatini çekmiştir. Kar altında ayakları çıplak bu nine tek yorganını da arabanın üzerine örtmüştür. Mustafa Necati Bey bu durum karşısında içi sızlayarak nineye yaklaşır ve “Üşümez misin nine, bak çocuk donacak yorganı örtsene” der. Bu sözleri oldukça garip karşılayan nine önce cevap vermeye lüzum görmez fakat Necati Bey’in sualine cevap beklediğini anlayınca “Kar serpiyor, millet malıdır, nem kapmasın evladım” der. Cephaneleri ıslatmamak için yaptığı fedakârlığı dahi bildirmek istemeyen bu ninenin tutumu karşısında Mustafa Necati az önceki merhametinden utanmıştır.²⁰

Mustafa Kemal Ankara’ya geldiği zaman Ankara’da Muallim Mektebi Müdürü olup aslen Çankırlı olan Kemal Cenab (Başer)²¹ ile arkadaşları tarafından karşılanmış, burada kendisine Çankırı halkının saygılarını bildirilerek, Paşa’nın emirlerini bekledikleri bildirilmiştir.

1920 yılında İnebolu’dan Ankara’ya hareket eden tüm mebus, kumandan, sefir gibi görevlilerin hepsi Çankırı zenginlerinden Abdullah Çavuş’un evinde (günümüz Vali Konağı) ve Çankırı Suyolu Otelinde misafir edilmişlerdir. Yine 1920’de halifenin emrindeki hilafet öncüsü birlikler Çerkeş halkı tarafından geri püskürtülmüştür. Aynı yıllarda Rum ve Ermenilerden oluşan Pontus çeteleri Ilgaz Dağı’na gelmiş ve burada Doruk mevkiindeki karakolu basarak Çankırlı Hamit Çavuş, Alpagutlu Aziz Onbaşı, İnköylü Hakkı, Çerkeşli İsmail, Osman başta olmak üzere birçok jandarma şehit etmişlerdir. Çankırlıların bu aziz hatırasına istinaden bu mevkide bir abide dikilmiştir.²² Çankırı halkının çoğunluğu Milli Mücadeleyi desteklemişse de Düzce ayaklanması sırasında şehir halkının bir kısmının Milli Mücadele’ye muhalif bir tavır sergilediği bilinmektedir.

¹⁹ Akkaya, *a.g.t.*, s. 8–14

²⁰ Mustafa Eski, *Kastamonu Basınında Milli Mücadele’nin Yankıları*, Ankara 1995, s. 78–79

²¹ Kemal Cenab Başer kuvvetle muhtemel bir süre sonra Çankırı’ya gelerek Tahsin Nahid (Uygur) ile şehirde çalışmamızın esasını teşkil eden Halk Yolu Mecmuası’nı çıkaracaktır.

²² Tayip Başer, *Dünkü ve Bugünkü Çankırı*, Ankara 1956, s. 36–38

Çankırı’da işgallere karşı örgütlü bir direnişin oluşması ise şehrin işgal bölgelerine uzak oluşu ve doğrudan bir saldırıya maruz kalmayışı dolayısıyla 1920’den sonra gerçekleşmiştir. Şehirde kurulan ilk örgüt Çankırı Gençler Mahfilidir. Bu örgüt spor, müzik gibi kültürel alanlarda da faaliyet gösterdiğinden geniş ölçüde etkili olmuştur. Diğer bir örgüt ise Milli Mücadele’ye önemli katkılarda bulunan Çerkeş Gençler Mahfili’dir.

Ayrıca İstanbul- Ankara bağlantısını sağlayan ulaşım ağının bir kısmı isyancı ve itilaf kuvvetlerinin elinde bulunması dolayısıyla İnebolu, Küre, Ecevit, Seydiler, Devrekâni, Halkacılar, Şeker Köprü, Kastamonu, Beş Değirmenler, Ilgaz, Çomarın, Yenice Köy, Kazancı, İnköy, Gündoğdu, Çankırı, Çandır, Kızılıkaya, Kalecik ve Ankara güzergâhını içeren “İnebolu- Kastamonu- Ankara” hattı hayati bir önem kazanmıştır. Doğrudan işgale uğramamış olsa dahi sahip olduğu bu konum itibarıyla Çankırı Milli Mücadele yılları boyunca özellikle asker ve silah naklinde önemini kaybetmeyecek bir mevkiye sahip olmuştur. Hattın ehemmiyeti dolayısıyla 1922 yılı başlarında Milli Müdafaa Vekâleti’nin emri üzerine bu güzergâh üzerinde yol, menfeze, köprü vs. tamirleri gerçekleştirmek üzere bir ameale taburu kurulmuştur.²³

1.2. Çankırı’da Sosyo-Ekonomik Hayat

Milli Mücadele’nin başarıyla tamamlanması ve Cumhuriyet’in ilanından sonra şehir için en mühim değişiklik Kengiri adının TBMM’ye sunulan bir teklif ile Çankırı olarak değiştirilmesi olmuştur. Bu değişimin gerekçeleri 11 Nisan 1925’te milletvekilleri Ahmet Talât, Yusuf Ziya ve Mehmet Rıfat’ın Meclise verdikleri önergede şu şekilde açıklanmıştır:

Şehrin adı Kengiri şeklinde yazılmakta fakat Çankırı şeklinde telaffuz edilmektedir. Ayrıca bir takım âlimlere göre Kengiri ismi Paflagonya (keçi sürüsü) anlamındaki Gangra, Yunanca’da Sansira ve Farsça bir terkip şeklinde Maden Kırı mânâsında Kankırı ve Çan kelimelerinin ilavesi suretiyle oluşturulmuştur. Bu durum esasında halis bir Türk şehri olan Çankırı’nın kökeni hakkında bir şüphe oluşturuyor ve şehrin kökeni Eski Çağ milletlerine dayandırılarak Türklüğü aleyhinde bir durum yaratıyordu. Zaten halk arasında Çankırı şeklinde telaffuz edilen şehrin adı resmi yazışmalarda da bu haliyle kullanılmalı idi. Bu gerekçelere bağlı olarak vilayetin adı Çankırı olarak değiştirilmiştir.²⁴

²³ Akkaya, *a.g.t.*, s. 8–14

²⁴ Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi (BCA), Nr. 030–0–010–000–7–42–51

Cumhuriyet döneminde Vilayetler İdaresi Kanunu gereğince livalar vilayetlere dönüştürülmüş, bu bağlamda Çankırı’da il statüsüne geçerek ikinci mühim değişikliğini yaşamıştır. Çankırı’nın vilayete dönüştürülmesi bölgede sevinçle karşılanmış ve halk bunu Milli Mücadele’deki hizmetlerinin karşılığında Mustafa Kemal Paşa’nın bir hediyesi olarak değerlendirmiştir.²⁵

1926’da şehir 2 kaza ve 6 nahiyeden oluşuyor ve halk genellikle ziraatla uğraşıyordu.²⁶ 1927’de şehir Çankırı, Çerkeş ve Ilgaz olmak üzere 3’e bölünmüştü. Bu dönemde Çankırı Tuht, Şabanözü, Orta, Çerkeş, Mecidiye, Ovacık, Ilgaz ve Karacaviran nahiyelerinden oluşuyordu.²⁷ Böylelikle başlangıçta Çankırı merkez, Çerkeş, Ilgaz ilçelerinden oluşan ve toplam 8665 kilometre kare yüz ölçümüne sahip olan şehir oldukça genişlemişti.²⁸

Cumhuriyetin ilk yıllarında şehrin nüfusu 157.578 idi. Nüfusun 69. 886’sını erkek, 72.708’ini kadınların oluşturduğu vilayette 2004 gayrimüslim bulunmaktaydı. Türkiye’nin en saf ve mütecanis vilayeti olarak kabul edilen şehirde hiçbir aşiret yoktu.²⁹ Kıtılık dolayısıyla iki yüzyıl kadar önce Musul civarından Ziveli adında bir Kürt aşireti bölgeye getirilip yerleştirilmişse de bu grup bir süre sonra tamamen Türkleşmiştir. Ayrıca bölgede aslını Özbeklere dayandıran İnallı Ballı soyundan bir çok köyde bulunuyordu. Bunlar dışında bölgede Alagöz oymağından çok sayıda Türkmen ve il merkezinde az sayıda da olsa Çingeneler mevcuttu. Çankırı’ya Kırım, Kafkas ve Rumeli göçmenleri de yerleştirilmişti. Eski dönemlerde bölgede Rum ve Ermenilerde yer almakta idi. Fakat Cumhuriyet’in ilanından sonra şehirde bu grupların yok denecek kadar azaldığı görülmektedir.³⁰

Cumhuriyet’in ilk yıllarında Çankırı’nın iktisaden gelişmesi halk nazarında iki mühim meseleye bağlanmıştı. Bunlardan birincisi şehre şimendiferin gelmesi diğeri ise şehirde bir fabrikanın inşa edilmesi idi. Bu bakımdan halk sıkça bilinçlendiriliyor ve şimendifer hususunun tamamen devlet işi olduğunu düşünerek bu işe lakayd durulmaması gerektiği ve en azından Kalecik İstasyonu’ndan başlayarak Kızılırmak Vadisi’ni takiben Çankırı’ya en

²⁵ Akkaya, *a.g.t.*, s.14

²⁶ *Türkiye Cumhuriyeti Devlet Salnamesi Çankırı Vilayeti*, İstanbul (1925–1926), s. 580

²⁷ *Türkiye Cumhuriyeti Devlet Salnamesi Çankırı Vilayeti*, Ankara (1926–1927), s. 798

²⁸ Ahmet Kemal Üçok, *Çankırı Coğrafyası*, Edit. Ali Birinci, Ankara 2002, s. 95

²⁹ Raif, *Türkiye’nin Sıhî ve İctimâî Coğrafyası Çankırı Vilayeti*, Çankırı 1926, s. 27.

Metnin tam transkribi için bkz. Süleyman Beyoğlu, “Çankırı’nın Sıhî ve İctimâî Coğrafyası” *Çankırı Araştırmaları Dergisi*, Sayı 5–6 (Kasım 2010) s. 31–57

³⁰ Süleyman Beyoğlu, “Cumhuriyet’in İlk Yıllarında Çankırı’da Sosyo-Ekonomik Hayat, Çankırı Sempozyumu’nda sunulmuş basılmamış bildiri

azından bir dekovil getirebilmenin maddi fedakarlığının 800 bin lira olduğu; bununda belediye, ticaret, ziraat gibi muhtelif meslek kollarının el ele vererek hal edebileceği ve bu hususta derhal teşebbüse geçmek gerektiği vurgulanıyordu. Fabrika hususu ise çok daha kolaydı. Çünkü Çankırı’da bir değil birkaç tane fabrika kurabilecek zengin sermayedar mevcut idi. Bu kişilere ise konserve, iplik, tuğla, kereste fabrikaları oluşturarak şahsi ve milli vazifelerini yerine getirmeleri hatırlatılıyordu. İşte bu girişimler tamamlandığı vakit yani Çankırı’da fabrika ve şimendifer düdüğünün öttüğü gün şehrin iktisaden yükseldiği gün olacaktı.³¹

Yine Cumhuriyet’in ilanından önce Çankırlı bir zat bu hususta gördüğü rüyayı şu şekilde dile getirmiştir: “Çankırı’nın âfâkını şimendifer dumanları kaplamış düdük seslerinden, araba gürültülerinden durulmuyor. Ankara-Kastamonu yolculuğunda arabalara minnet ve rica kalmamış.

Evet olabilir ya! Şehrin haritası alınmış, caddeler her istikamete açılmış, çamur belası ortadan kalkmış, etler ucuzlamış. Geceleri elektrikli ve mum masraflarına ihtiyaç kalmayacak, sokaklar aydınlanacakmış.”³² Bu rüya yalnızca demiryolu meselesini değil vilayetin diğer problemlerini de içermektedir. Cumhuriyet’in ilanı ile birlikte şehrin bu sorunları bir bir çözümlenmiştir. Nitekim 6 Şubat 1931 tarihinde şehre ilk tren gelmiş olup, Çankırı halkı tarafından coşkulu tezahüratlarla karşılanmış ve verilen nutuklarda Cumhuriyet’in bu kıymetli çalışmaları takdir edilmiştir.³³ Demiryolu 23 Nisan 1931 tarihinden itibaren Cumartesi Çarşamba günleri Irmak’tan Çankırı’ya, Pazartesi ve Perşembe günleri ise Çankırı’dan Irmak’a ise birer sefer yapılmak suretiyle işletmeye açılmıştır.³⁴

Çankırı’da teknolojik bakımından önemli addedilebilecek diğer bir gelişme ise matbaanın şehre gelişidir. Matbaa kurulması ve açılması fikri türlü dedikodulara neden olmuştur. Bu durum Halk Yolu Mecmuası’na şu şekilde yansımıştır: “Kengiri’de da bir matbaa tesis ve küşâdı fikrini ilk izhar edenler bile, makinenin celbinden evvel ve kurularak işlemeye başladığından sonra dahi -hayli dedikodular mu‘âheze ve tenkitlere mâruz kaldılar. Evet, hemen herkes diline doladı, meslek ve sanatının icap ettirdiği zemin ve menfaate göre kimi “ Her iş, her şey bitti de matbaa mı kaldı?” diye mücerred, vâhî, kimi “Matbaa tesis ve küşâdını düşünenler millete hidmet (!) istiyorlarsa memlekete bir silahhâne yapsınlar!” diye

³¹ “Çankırı’yı İktisaden Nasıl Yükseltelim?”, *Halk Yolu Mecmuası*, Sayı 66, (10 Mayıs 1926), s.977–978

³² Kalender, “Mizahı Sevenler”, *Halk Yolu Mecmuası*, Sayı 2 (28 Şubat 1339)

³³ BCA, 030–10–152–6–10

³⁴ BCA, 030–10–152–76–11

demevî, kimi “Matbaaya, makineye verecekleri parayı daha hayırlı umûra sarf etsinler! Gazete çıkacakmış, hükûmetin defterleri, cedvelleri basılacakmış. Risale kitab tab‘ olunacakmış. Bunlar şimdi hep boş masraflar” gibi ilah... Kof ve kaba mu‘âheze ve tenkitler savurdular. Bu zavallılar hiç düşünmediler, düşünemiyorlardı ki, bu istediklerinin arzu ettiklerinin husûlüne o matbaa hizmet edecektir! Biz bunların hepsini daha çeşit çeşidini işittik, duyduk. Bazen gülüp geçiyorduk, fakât bazen de cehlin, âsâr-ı irfân ve medeniyete karşı olan bu rağbetsizliğimizin çirkin, mantıksız tezâhürâtına, dedikodularına için için ağladık!” şeklinde olmuştu.³⁵

Cumhuriyet’in ilk yıllarında vilayetin % 5-6’sı okuma yazma biliyordu. Çocuklar kış aylarında okula koltuk altlarında odun taşımak suretiyle, haftalık para ile okurlardı ve üzeri on beş yirmi senelik postlarla örtülü raf şeklindeki sıralarda otururlardı. Elllerinde 3-5 çubuğu olan hocaların verdiği eğitim tabi ki yetersizdi. İstanbul ile münasebetini koparmayan Çerkeş kazasında okuma yazma oranı biraz daha yüksek idi.³⁶ Şehirde 1925-1926 yıllarında 77 okul ve 4014 talebe bulunuyordu.³⁷ Cumhuriyet’in ilerleyen dönemlerinde okuma-yazma oranı artsa da göç ve yerleşim yerlerinin dağınıklığı hedeflenen düzeyde gelişmeyi engelliyordu.

Vilayette hastalar bir doktora müracaat etmeden önce okunur, muska suyu içer ve üfürükçülere görünürlerdi. Üfürükçüler genellikle cahil halkın başvurduğu cin ve periler vasıtasıyla hastalıkları tedavi ettiklerini ileri süren dolandırıcı kimselerdi.³⁸ Temizliğe çok dikkat edilmediği gözlemlenen şehirde sıtma hastalığı çok yaygındı, bu hastalığın tedavisi için hastalara sarımsak yutturulurdu. Genelde hastalar tabibe vahim bir hastalık neticesinde ancak bir kere başvurur dolayısıyla doktor hastasını takip edemez ve tam mânâda tedavi gerçekleşmezdi. ³⁹ Sıtma hastalığı dışında şehirde malarya, çiçek, kızamık, grip ve az da olsa verem ile frengi görülmekte idi.⁴⁰ Şehirde üfürükçüler dışında her gittiği yerde 8-10 gün kalan seyyar hekimler hizmet vermekte idi. Seyyar hekimleri kaçırınlar ocaklara başvururdu. Ocaklardan başka şehirde bir de esasında askerde cerrah yamaklığı yapan ya da hastanelerde hizmetkârlık yapan mütehasşıs lar ya da Yunanistan’da 3 senelik bir eğitimden geçtikten sonra Türkiye’ye öğretmen olarak gönderilen esasında misyonerlik amacı güden Rum yatriler yani doktorlar hastaları tedavi ederlerdi. Cumhuriyet’in ilanıyla birlikte her kazada bir doktor bulunduğu gibi vilayet merkezinde de sivil ya da askeri çoğunluğu ihtisas diplomalı doktorlar

³⁵ Nizamettin Yümnî, “Müsamere Münasebetiyle”, *Halk Yolu Mecmuası*, Sayı 1 (15 Şubat 1339) s. 6-7

³⁶ Raif, *a.g.e.*, s.28-29

³⁷ *Türkiye Cumhuriyeti Devlet Salnamesi Çankırı Vilayeti*, İstanbul (1925-1926), s. 581

³⁸ H.A., “Ocak Hekimleri ve Üfürükçüler”, *Halk Yolu Mecmuası*, Sayı 5 (15 Nisan 1339), s. 77

³⁹ Raif, *a.g.e.*, s. 30

⁴⁰ *Türkiye Cumhuriyeti Devlet Salnamesi Çankırı Vilayeti*, Ankara (1926-1927), s. 799

gönderilmiştir.⁴¹ Ayrıca şehirde Türk Ocağı tarafından da halka belirli günlerde ücretsiz olarak sağlık alanında çeşitli hizmetler vermeye başlanmıştır.⁴² Vilayetteki sağlık kurumları incelendiğinde 1926’da şehrin merkezinde Kastamonu-Bolu frengi teşkilatının şubesi olan 50 yataklı bir hastane bulunuyordu. Bundan hariç şehirde 50 yataklı bir dispanser ve birde eczane mevcuttu. Bu yıllarda Çerkeş kazasında 5 yataklı bir dispanser ve bir eczane bulunmakta idi.⁴³ 1928 yılında ise Çankırı merkezde 50 yataklı bir hastane, Çerkeş’te 5 yataklı dispanser ve Ilgaz’da bir dispanser bulunuyordu.⁴⁴

Vilayetin bu dönemdeki temel sorunlarından birisi de içme suları meselesi idi. Çankırı şehir merkezinde yeterli miktarda ve içilebilir nitelikte su kaynağı olmaması yüzünden uzun yıllardır su sıkıntısı çekiliyordu. Osmanlı döneminde meselenin halli için belediye kısıtlı olanaklarıyla girişimlerde bulunmuş, şehre toprak ve demir borularla iki çeşit memba suyu getirilerek mahalle ve sokak aralarında bulunan çeşmelere aktarmıştı. Sulardan biri batı taraflardan toplama suretiyle temin ediliyor, diğeri ise kuzeydeki Merzi (Alanpınar) Köyü’nden getiriliyordu. Bu su kaynağında 50 litre olmasına rağmen suyollarının bozuk ve kırık olması sebebiyle yalnızca 10 litresi şehre gelebiliyordu. Ayrıca suyun pisliği ve hastalık yaydığı halk tarafından biliniyordu. Halk bu sebeple içmek için kasabanın batısından gelen suyu tercih etmekteydi.⁴⁵ Osmanlı döneminde kalıcı olarak çözümlenemeyen bu sorun Cumhuriyet’in ilk yıllarında da devam etmekte idi. Bu dönemde şehir su ihtiyacını yine iki kaynaktan temin ediyordu. Bunlardan birisi şehrin batı yakasındaki Tatlı Su, diğeri ise Acı Su idi. Şehrin genelinde kullanılan Acı Su⁴⁶ idi. İçme sularında sorunun büyüğü daha çok menfezlerde görülmekteydi. Yolcular menfezlere pis ellerini daldırarak suyu kirletir ve daha düşüncesizleri menfez başına oturup taharetlenirdi. En feci durum ise sular şehre girip çeşmelere dağıtılırken ortaya çıkıyordu. Su künkleri neredeyse her sokakta lağımrlarla ile yan yanaydı ve taksimat yapılırken yer yer birbirine karışıyordu. Yağmur yağdığı dönemler de ise âmâ gözlerin dahi göreceği kötü renk ve manzaraya bürünen bu sular çeşmelerden de aynı vaziyette akıyordu. Şehirde eskiden beri bulaşıcı hastalıklar görülmekle birlikte bu sular yüzünden kolera gibi büyük salgınlarda çok nüfus kaybedilmişti. Humma, tek tük görülen dizanteri ölüm ve dehşet saçıyordu. Tifo, dizanteri (kanlı basur) halkın % 99’unun karnında

⁴¹ Üçok, *a.g.e.*, s.100–101

⁴² Ayrıntılı bilgi için bkz. *Halk Yolu Mecmuası*, Sayı 49 (15 Mayıs 1341), s. 761

⁴³ Raif, *a.g.e.*, s. 31

⁴⁴ *Türkiye Cumhuriyeti Devlet Salnamesi Çankırı Vilayeti*, Ankara (1927–1928), s. 829

⁴⁵ Ömer Türkoğlu, “Çankırı’nın Su Tarihine Genel Bir Bakış”, *Kebikeç Dergisi*, Sayı 13, (Ankara 2002), s.257

⁴⁶ Alman Kökenli Hans Dernschwam henüz 1554 yılında Amasya’ya giderken Çankırı gözlemlerinde Acı Su için “ bakır tadında, kumlu, bulanık, kırmızı renkte ve derin bir su idi” demiştir. Ayrıntılı bilgi için bkz. Ferruh Toruk, *Çankırı İzlenimleri Seyyahlar ve Araştırmacılar*, Çankırı 2008, s. 14–15

taşıdığı solucan içilen pis suların neticesi idi.⁴⁷ Çankırı'nın en büyük problemlerinden birisi olan su yolu meselesi Cumhuriyet'in ilerleyen dönemlerinde tarihi bir kararla çözüme kavuşturulmuştur. Dönemin Valisi Bekir Sami Bey bu problem ile yakından alakadar olarak meselenin halli için kurulan gayri resmî nitelikteki Suyolu Komisyonu'nu lağv etmiş ve bu sorunları tamamen İdare-i Hususiye'ye devr etmiştir. Böylelikle yarım asırdan beri şehrin ana sorunlarından birisini oluşturan su yolları meselesinin halli için önemli bir adım atılmıştır.⁴⁸

Cumhuriyet'in ilk dönemlerinde vilayetteki ana problemlerden birini de Eğri Ahmet Çetesinin faaliyetleri oluşturuyordu. Çankırı'nın Çerkeş kazasının Ovacık nahiyesinden Kasımoğulları soyundan gelen Hidayetoğlu Eğri Ahmet başta Ovacık nahiyesi olmak üzere Çerkeş, Kurşunlu ve Bayramören bölgelerinde halka zarar veriyordu. Bütün çabalara rağmen ele geçirilemeyen bu çetenin davası İstiklal Mahkemesi'ne intikal etmişti.⁴⁹ Milli Mücadele yıllarında hükümetin zayıflığından faydalanarak mahalli bir baskı oluşturan bu çete mevcut dönemde milli kuvvetleri en çok uğraştıran mesele haline gelmiştir.

Bartın ve havalisi komutanı Cevat Rıfât'ın Eğri Ahmet ile görüşüp böylesine hassas bir dönemde devleti birde böyle bir mesele ile yormanın lüzumsuzluğunu vurgulaması üzerine Eğri Ahmet eşkıyalıktan vazgeçerek Kuvayı Milliye'ye katılma kararı almıştır. Fakat bir süre sonra Eğri Ahmet'in arkadaşları ile Kastamonu'ya giden Safranbolu postasını soyması üzerine hakkında tekrar tutuklama kararı alınmıştır. Düzenlenen baskından 2 arkadaşı ile kurtulmayı başaran Eğri Ahmet bölgede eşkıyalık faaliyetlerine devam etmiştir. 1925 yılına kadar yakalanamayan Eğri Ahmet aynı yıl içinde alınan bir ihbar üzerine evinde bir jandarma müfrezesi tarafından öldürülmüştür (5 Nisan 1925).⁵⁰ Fakat başka bir rivayete göre de Kurşunlu'nun Köprülü Köyü'nden Hatip Hasan Öztürk'ün köydeki odasında jandarma tarafından tuzağa düşürülen Eğri Ahmet Jandarma Üsteğmeni Zeki Bey'in şehit olmasına sebep olmuş ve kardeşi Mustafa ile birlikte aldığı yaralarla kaçarken Orta nahiyesinin Kanlıca Yaylası'nda Köprülü'de ölmüştü.⁵¹

Hükümeti 12 sene kadar uğraştıran Eğri Ahmet olayı ile ilgili bulunan son arşiv belgesi ise her iki rivayetinde doğruluğunu şüpheye düşürmektedir. Çünkü belgede yer alan bilgilere göre Çankırı ve Kastamonu mıntıklarında eşkıyalık yapan Eğri Ahmet 4 Temmuz

⁴⁷ Hüseyin Avni, "Su Meselesi", *Halk Yolu Mecmuası*, Sayı 10 (30 Haziran 1339)

⁴⁸ *Halk Yolu Mecmuası*, Sayı 59 (1 Şubat 1926), s.909-910

⁴⁹ Beyoğlu, *a.g.m*

⁵⁰ Ali Sarıkoyuncu, *Milli Mücadelede Zonguldak ve Havalisi*, Ankara 1992 s.222-229

⁵¹ N.Kaya, *a.g.t*, s.70-80

1924’de İzale-i Şekavet Kanunu’na göre şaki ilan edilmiş ve Kastamonu jandarma Komutanı Kaymakam Remzi Bey’in yaptığı sıkı takip sonucu 25 Mayıs 1925’de Boyalı nahiyesinde jandarma birliklerine teslim olmuştur. Dahiliye Vekaleti hiç bir itiraz ve teklifi kale almaksızın çeteyi İstiklal Mahkemesi’ne sevk etmiştir.⁵² Dolayısıyla bu belge 5 Nisan 1925’te Eğri Ahmet’in öldürülmediğini ve o günlerde henüz sağ olduğunu göstermektedir.

Dönemin valilerinden Cemil Bey şehirde görevine başladığında önünde iki mühim mesele vardı. Bunlardan birisi yukarıda bahsi geçen Eğri Ahmet Çetesi, diğeri ise cehalet problemi idi. Vali Cemil Bey başlangıçta bu iki problemi çözümlmek için tüm idari kuvvetini kullanmış ve Eğri Ahmet Meselesini kökünden kazımıştır. Ayrıca şehrin tam ortasında bir mektep inşa ettirerek eğitim faaliyetlerine önemli katkılarda bulunmuştur. Yine şehre bir sinema binası yaptırarak şehrin sosyal yönden gelişimine değerli bir katkıda bulunmuştur. Bunun dışında matbaadaki eksiklikleri, mekteplerin ihtiyacı olan ders araç ve gereçlerini temin etmiş, şehrin yollarını tamir ettirmiş ve köylerde bulunan birçok okulda mektep sineması vücuda getirmiştir. Her hafta Çankırı Orta Mektebi’nde verdiği konferanslarla halkı bilinçlendirmiş, şehirde bulunan halk dersanelerine önemli yardımlarda bulunmuştur. Âtıl halde bulunan şehir kütüphanesinin eksikliklerini tamamlayarak kullanılabilir hale getirmiştir.⁵³

Şehrin kültürel faaliyetleri incelendiğinde şehre sinema binası Vali Cemil Bey döneminde yaptırılmıştır. Tiyatro ise günümüzdeki gibi bir ücret karşılığında kumpanyalar aracılığıyla oynatılmaktadır. Fakat tıpkı matbaa da olduğu gibi tiyatro da şehrin ahlakına aykırı olduğu gerekçesiyle halkın bir kısmının muhalefetine maruz kalmıştır. Halk Yolu’nda bu durum esefle kınanmış ve davul zurna çalınan, köçek oynatılan mahallerde kadın-erkek birbirine karışıyor, yüz kızartacak sözler sarf ediliyor bu yanlış olmuyor da tiyatro oynatılırken mi halkın ahlakı bozuluyor şeklinde tepki gösterilmiştir.⁵⁴ Bunun dışında yerel bakımından tamamıyla Çankırı gelenek, göreneklerini yansıtan ve günümüzde de devam eden Yârân geceleri Cumhuriyet’in ilk dönemlerinde de kültürel hayatın vazgeçilmez bir parçası olmuştur. Çeşitli yerel oyunların oynandığı, çalgıların çalındığı, yöresel yemeklerin yenildiği

⁵² BCA, 030–10–104–682–19

⁵³ Ziya, “Çok Samimi Bir İçtima”, *Halk Yolu Mecmuası*, Sayı 23, (10 Teşrin-i Evvel 1341) s.819–820
Ayrıca Çankırı’nın sosyal ve ekonomik problemleri, şehrin Cumhuriyet Dönemi’ndeki eğitim, ahlak, eşkiyalık başta olmak üzere su, elektrik, tarım, gibi başlıca sorunları için bkz. S.Beyoğlu, a.g.m.

⁵⁴ Menşur, “Sulh Şenlikleri Münasebetiyle”, *Halk Yolu Mecmuası*, Sayı 12 (31 Temmuz 1339), s.183

bu sohbet gecelerine özellikle hayata yeni atılan gençlerin adab-ı muaşeret kurallarını öğrenmek için katılması önemli bir gelenektir.⁵⁵

Cumhuriyet'in ilk dönemlerinde şehirde fabrika bulunmamakta ve halkın ekserisi demircilik-kalaycılık, ayakkabıcılık, ekmekçilik, semercilik, terzilik, saraçlık, marangozluk, dülgercilik ve dokumacılık işlerinde çalışmakta idi. Kadınlar ise yün ve tiftikten iplik eğirirlerdi.⁵⁶ Şehirde ekseriyetle kasaba halkı tüketici, köylü ise üreticiydi. Şehir ahalisi köylünün sanayi ve ticari ihtiyacını temin eder, köylü ise ürettiklerini kasabaya getirerek satar kendi ihtiyacını da oradan tedarik eder ve böylece köy ile şehir dengeli olarak birbirini tamamlardı.

Çankırı'daki bu denge Ankara'nın hükümet merkezi olması sonucunda tüketici sınıfının bu bölgede artmasıyla bozulmuştur. Çünkü Çankırı'nın Ankara'ya yakınlığı dolayısıyla üretici malını merkebe yükleyerek Ankara'ya götürüyor ve satıyordu. Bunun neticesinde Çankırı'nın iktisadi dengesi kasaba halkının aleyhine ve köylünün lehine olarak değişmeye başlamıştı. Çankırı'da köylü tarafından üretilen temel ihtiyaç maddelerinin fiyatları hemen hemen Ankara'ya yakın şekilde yükselmiş; yağın okkası yüz kırk kuruşu bulmuş, hayat pahalılaşmış buna bağlı olarak alışveriş ve kazanç azalmıştı. Şehirde fakirlik ve sefalet baş göstermişti. Bu husus Halk Yolu Mecmuası'nda şu şekilde ifade edilmiştir:

“Fukaranın evi başına yıkılır yıkılmaz enkazını satar, komşusunun yıkılmaya yüz tutmuş olan çürük, karanlık evinin bir köşesini kiralar ve bu minval üzere bugün Çankırı'nın altı yüz hanesi yıkılmış kaybolmuş ve günden güne de evler yıkılarak harabiyet daha ziyade artmaya başlamıştır. Bu iktisadi felaketin önüne geçmek için Çankırı'da oturan herkes ve özellikle düşünebilen mütefekkirin kısmı, hacısı, hocası el ele vererek birlikte çalışmak ile çözebilir.

Bu da sanıyorum kasaba ahalisinin üretici hale gelmesiyle olur. Halkı müstahsil kılmak için fabrikalar yapamayız, rençberliğe teşvikden de pek fayda sağlanamaz. Çünkü böyle ağır bir sanat külfetiyle beraber her kasabalının yapacağı iş değildir. Evvelce arz ettiğim veçhile halk arasında arıcılığın neşr ve tamimi ve bu suretle halkı müstahsil kılmakla mümkündür. Arı, sahibinden yemek ve içmek istemez. O kendi gıdasını memleketin en güzel kokulu otlarından ve çiçeklerinden alır. Yalnız onun düşmanlarından korunması lazımdır. O da Mayıs sıvalı sepet şeklindeki kovanlar yerine fennin emrettiği tahtadan mamul kovanlara

⁵⁵ Cumhuriyet'in ilk dönemlerinde sergilenen yârân geceleri için bkz. *Halk Yolu Mecmuası* Sayı 40, Sayı 41.

⁵⁶ *Türkiye Cumhuriyeti Devlet Salnamesi Çankırı Vilayeti (1926–1927)*, s. 799

koymakla mümkündür. Bu arılar düşmanlarının saldırılarından korunmuş olarak size bol bol çalışarak servetini, balını bahş eder. Bugün eski sepet kovanlarından 3 kilo bal veren bir arı yeni kovanlarda hem daha nefis olmak üzere üç misli daha fazla mal verir ve daha çok yaşar.

Arıcılık zannedildiği kadar güç de değildir. Bizim eski sepetlerden yeni usul kovanlar çok kullanışlı ve çok temizdir. Arıcılık sanatı zengin-fakir, kadın-erkek, alim-cahil, herkes tarafından yapılabilir. Ne fazla masrafa, ne zahmete ihtiyaç vardır; ne de fazla ilim gerektirir. Yalnız beş on günlük görgü kifayet eder. Hükümette bu hususta halka yardım etmelidir. Bu da evvela numune kovanlığının halka tesisi ve gösterilmesi ve ikinci olarak halka ucuz tahta ve ucuz kovanların tedarikiyle mümkündür.”⁵⁷

Şehirde batıl inanışlar oldukça yaygındı. Vilayetin hemen her köyünde Horasan’dan geldiğine inanılan bir veli yahut dede türbesi var idi. Bunun dışında şehirde kabirlerden istimdat için kurban kesmek yaygın bir gelenektir.⁵⁸

1.3. Çankırı’da Basın Faaliyetleri ve Halk Yolu Mecmuası

20 yy.’ın başlarında Türkiye’de yaşanan hadiseler arasında en mühimi kuşkusuz ki Osmanlı Devleti’nin yıkılması ve buna paralel olarak gelişen birçok müessese ve cemiyet yapısının, dil, üslup, hayat felsefesi ve hatta insan tipinin yerini Cumhuriyetle birlikte yeni bir zihniyet, cemiyet ve insan tipinin almış olmasıdır.

İstiklal Savaşında muzaffer olmanın verdiği saadetle bu yeni devleti Mustafa Kemal’in önderliğinde büyük bir azim ve imanla mamur bir hale getirme çalışmalarına başlanılmıştır. Bu durum Türk münevverine, Türk sanatkârlarına da sirayet etmiş yeni bir hayat tarzı ve ülkü sahibi olmalarına vesile olmuştur. Milli Mücadele de her türlü yokluğa ve zorluğa rağmen kazanılan istiklal, yalnızca münevverler arasında değil halk arasında da güçlü bir şuur, tarih, edebiyat hayat ve insanlık anlayışını yaratmıştır.

Yeni devlet ve rejimle birlikte yapılan inkılâplar Türk Edebiyatı’na da yansımıştır. Cumhuriyet Dönemi Türk Edebiyatı siyasi, sosyal, kültürel, iktisadi alanlarda gerçekleştirilen bu inkılâpların izlerini taşımaktadır. Cumhuriyet öncesinde Osmanlıcılık, İslamcılık, Batıcılık gibi taraftar bulan fikirler İstiklal Savaşı yıllarında tamamen tarihe karışmış bu devrin en muteber fikri milliyetçilik olmuştur.⁵⁹ Milliyetçiliğin yanı sıra Cumhuriyet’in ilanı akabinde,

⁵⁷ Bakteriyolog Doktor Hakkı, “Çankırı’nın İktisadi Durumu” *Halk Yolu Mecmuası*, Sayı 33 (1 Eylül 1340)

⁵⁸ Raif, *a.g.e.*, s. 29

⁵⁹ Nazlı Rana Gürel, *Atatürk Devri Dergilerinde Edebiyatla İlgili Kavramlar*, Ankara 2009, s. 22–24

gücünü halktan alan bir yönetim şekli olarak ilk dönemlerden itibaren Halkçılık fikride ön planda tutulmuştur. Halka doğru gitmek, halka ulaşmak esas gaye olmuştur. ⁶⁰

Edebiyat genellikle hayatın yansıması olduğuna göre o devirde meydana gelen edebiyat eserlerinin de bütün bu olup bitenlere karşı kayıtsız kalması düşünülemezdi. Buna bağlı olarak Cumhuriyetin ilk yıllarında edebiyat Atatürk ve İstiklal Savaşı'nın başarılı sonucundan itibaren Türk milletinin bundan böyle gelecekte izlemesi ve ulaşması gereken hedefe uygun bir biçimde gelişti. Türkçülük hususunda Ziya Gökalp'in 1923'te çıkardığı "Türkçülüğün Esasları" adlı kitabı⁶¹ ile Halkçılığa yönelik olarak Halk Bilgisi Dergisi, Halk Mecmuası, dil-edebiyat, efsaneler, mektep faaliyetleri, folklor, halk hikâyeleri, örf ve adetler ile köy hayatına özendiren yazıları içermesi bakımından dikkat çekicidir.⁶²

Dergicilik sahasında da 1923'te önceki döneme nazaran olumlu gelişmeler görüldü. Yeni bir devletin kuruluyor olması, bu yeni devletin getirdiği fikir sistemi ve içtimai yapının halk arasında yaygınlaştırılıp benimsetilmesi için gerek devlet tarafından gerekse özel teşebbüs tarafından dil, tarih, kültür, edebiyat, iktisat, ziraat gibi birçok sahada yayınlar hazırlandı.

Özellikle Cumhuriyet'in kuruluş devrinde çıkan dergilerde hayat anlayışı ve cemiyete verilmek istenilen mesajlar incelenildiği vakit Türk düşünce sisteminin ve Türk toplum hayatının nasıl olması gerektiğini arama ve yansıtmaya çabası görülmektedir. Bu maksada dayanarak Cumhuriyet'in ilk yıllarında çıkarılan dergiler şunlar idi: Dergâh (1921-23), Aydede (1922-23), Mahfil (1923-28), Mihrap (1923-28), Türkiye Edebiyat Mecmuası (1923-27), Akbaba (1923), Kelebek (1923-24), Süs (1923-24), Zümrüdü Anka (1923-25), Resimli Gazete (1923), Anadolu Mecmuası (1924), Papağan (1924-27), Türkiyat Mecmuası (1925), Film Mecmuası (1925-27), Haftalık Mecmua (1925-28), Meslek (1925), Aylık Mecmua (1926-27), Hayat (1926-30), Asrî Türkiye Mecmuası (1926), Sinema Mihveri (1926), Şark ve Balkan Sinema Mecmuası (1926), Türk Sineması (1927), Yeni Kitap (1927-28), Güneş (1927), Mehtap (1928), Çankaya (1928), Meş'ale (1928), Yeni Kalem (1927-1928), İdare (1928), Filiz (1928).⁶³

⁶⁰ Cezmi Eraslan, *Yakın Dönem Türk Düşüncesinde Halkçılık ve Atatürk*, İstanbul 2003, s.134

⁶¹ Gürel, *a.g.e.*, s. 23-24

⁶² Eraslan, *a.g.e.*, s. 134

⁶³ Gürel, *a.g.e.*, s. 36-38

Cumhuriyet'in ilk yıllarında dergicilik itibarıyla genel görünüm bu şekilde iken yerel basında da yine aynı amaca yönelik olarak birçok dergi ve gazete mevcuttu. Çankırı'da 1921 yılında şehre matbaanın girişi ve akabinde haftalık gazete Kengiri'nin neşri ile yayın hayatı başlamıştır. Kengiri Gazetesi bir süre sonra isim değiştirilerek Çankırı (1922) adıyla yayına devam etmiştir.⁶⁴

Bu bilgilerden yola çıkarak Çankırı'da cumhuriyetin ilk yıllarında üç yayından bahsetmek mümkündür. Bunların ikisi resmi nitelikteki Çankırı ve Necat Gazeteleri diğeri ise Kemal Cenab önderliğinde, Tahsin Nahid'in müdürlüğünde çıkarılan “Halk Yolu” Mecmuası idi.⁶⁵ Mecmua “Halk Yolu Hakkın Yoludur” sloganıyla 15 günde bir çıkıyordu. Kendisini “ilmi, fenni, edebi, içtimai” bir mecmua olarak niteleyen derginin ilk sayısı 15 Şubat 1923 (1339)'te yani Cumhuriyet'in ilanından önce çıkmış olup 28 Şubat 1927'ye kadar 4 sene boyunca mecmuanın neşrine devam edilmiştir.

Mecmuanın ilk sayıda maksat ve gayesi şu şekilde belirtilmiştir:

“Din ve milliyet umdelerinin tahdîd eylediği çerçevede dâhilinde halkımızın hayât-ı umûmiyesinde irfân ve terakkî mefkûrelerinin yayılması gâyeyi teşkil etmektedir.

Kengiri'da bu gâye ile birinci defa olarak neşrine başlanılan bu mecmû'a kuvvet ve şerefini halktan alacaktır. “Halk Yolu”, yine halka â'id ve râci olan o ilâhî kuvvet ve şerefle gâyesini elde edebilirse ne mutlu!.”⁶⁶

Muhtevası tarihi, edebi, sosyal, içtimai, eğitim, sıhhi, ahlaki ve terbiyevi nesirler dışında gazeller, şiirler, bilmece, marşlar, maniler ve mizahi yazılarla süslenen dergi de Çankırı ve yöresine ait birçok âlim ve şairler hakkında bilgi verilmiştir. Mecmuanın kuruluşunu Çankırı gençleri büyük bir sevinçle karşılamış ve dergi Çankırı halkının gurur kaynağı haline gelmiştir. Çünkü söz konusu dönemlerde başkent Ankara'da dahi bu nitelikte bir mecmua görülmemektedir.⁶⁷

⁶⁴ Cumhuriyet'in ilerleyen yıllarında Çankırı'da yayınlanan diğer gazeteler şunlardır: Necat (1923), Çankırı'da İnce Geliş (1928), Duygu (1930), Birlik (1930), Devrim (1952), Yeni Çankırı (1953) Halk Yolu (1953), Çankırı (1954), Demokrat Çankırı (1954), Yeşil Ilgaz (1955), Doğruyol (1956), Güneş (1958), Karatekin (1969), Öğretmen (1981), Bizim Çankırı (1984), Çankırı Birlik (1986), Teknik Tarım (1988), Ilgaz (1989), Büyük Çankırı (1992), Çankırı'da Yenigün (2007). Ayrıntılı bilgi için bkz. Ali Yüzdemir, “Çankırı Yerel Basını Necat ve Çankırı Örnekleri”, *Çankırı Araştırmaları Dergisi*, Sayı 3, (Kasım 2008), s. 161–163

⁶⁵ Kalendar, “Hasbihal”, *Halk Yolu Mecmuası*, Sayı 26, (30 Nisan 1340), s. 409–410

⁶⁶ *Halk Yolu Mecmuası*, Sayı 1, (15 Şubat 1339), s.1

⁶⁷ Mehmet Fehmi, “Açık Mektup”, *Halk Yolu Mecmuası*, Sayı 6 (30 Nisan 1339), s.95

Derginin kurucularından olup aynı zamanda müdürlük görevini yürüten Tahsin Nahid bir süre sonra mecmuadaki bu vazifesinden resmi işlerinin yoğunluğu ve sıhhatin bozulması üzerine çekilmiş, 14. Sayı itibarıyla müdürlük görevi de derginin imtiyaz sahibi olan Kemal Cenab Bey üzerinde birleşmiştir.⁶⁸

Derginin yazar kadrosunda: Kemal Cenab, Tahsin Nahid, Ahmet Talât makaleleriyle; Nizameddin Yümni, Âşık Zahmi, Ali Kadri, Muslihiddin, Ali Dehri şiir, destan ve gazelleriyle; Kalender ve Asri Baba mizah ve tenkit yazılarıyla; Doktor Nurettin sağlık ve bu alanda halkı yönlendiren pratik uygulamalarıyla dikkat çekmektedirler. Bunun dışında Mehmet Sürûrî, Rıfat Rahmi, Mehmet Şakir, Mustafa Asım, Mustafa Hilmi, Zeki Orhan, Ali Yaver, Osman Necat, Yusuf Ziya, Ömür Faik, Kerküklü Mahmut Nedim, Ali Bezli, Ali Mihri, Ataî, Bezm, Behçet, Hamdi, Mahi, Naili, Rindi, Fahri, Sabri, Sıdkı, Şerifi, Vafî, Vahyi, Yesari, Osman Telat, Abdülkadir Bedrî neşr ettikleri yazılarla dergiyi süsleyen diğer isimlerdir. Dergide yer yer Hakimiyet-i Milliye Gazetesi ve Türk Yurdu Dergisi'nden alınarak yayınlanan yazılar yer almaktadır. Bunun dışında "Türk Kadını" ve "Gülbüz Türk Çocuğu" imzalı makalelerde göze çarpmaktadırlar.

Çankırı vilayetinde düzenlenen konferans programları, tiyatro ve sinema gibi kültürel aktiviteler, ilçeye atanan ya da ayrılan memurlar, tayinler nakiller ve vilayete ziyarette bulunan önemli şahıslar, doğum-ölüm gibi çeşitli konular hakkında da bilgiler içeren mecmuanın yalnızca 47. Sayısı Çankırı Türk Ocağı tarafından çıkarılmış olup, 53. sayıdan itibaren dergi Çankırı Muallimler Birliği tarafından neşr edilmeye başlanmıştır. Ve bu sayı itibarıyla derginin" ilmi, edebi, içtimai ve mesleki mecmua" olarak nitelendirildiğini görüyoruz. Mecmuanın ilk 48 sayısında Çankırı vilayetinin adı Kengırı şeklinde yazılmakta iken 15 Mayıs 1341'de neşr edilen 49. sayı itibarıyla Kengırı adı Çankırı'ya dönüştürülmüştür. Böylelikle Ahmet Talât, Yusuf Ziya ve Mehmet Rıfat'ın 11 Nisan 1925'te meclise verdikleri önergenin yürürlüğe girmesiyle birlikte mecmua karara uygun olarak neşr edilmeye başlanmıştır.

Derginin muhtevası Cumhuriyet dönemi inkılâplarıyla, devrin sosyal yaşantısı ve bu yeni süreçte hedeflenen gaye ile doğru orantılıdır. Bu durum dergide yer alan metinlerde açıkça kendisini göstermektedir

⁶⁸ *Halk Yolu Mecmuası*, Sayı 14, (14 Ağustos 1339)

19. yy sonunda imparatorlukların yıkılmasıyla beraber insan toplulukları tarihi kökler ve kültürel kimlik konusunda çalışmalara ve bu kavramları izaha başladılar.⁶⁹ Bu husus aynen Halk Yolu Mecmuası'nda da görülmekte dergide Türk Nedir Ne demektir, Türk Lisanı Nedir Ne demektir, Lisan Meselesi gibi Türk milli kültür ve tarihine yönelik birçok makaleye yer verilmiştir.⁷⁰ Bunlardan “Türk Nedir Ne Demektir” başlıklı metinde “Türk” şu şekilde tanımlanır:

“Türk Tanrı'nın özene bezene yarattığı rûh-ı ulvînin hâmil-i hâs ve muhlisidir. Türk akvâm-ı kesîfe-i kadîmeyi Sedd-i Çin i'âmâline mecbûr ve mahkûm eden bir seyf-i kahr-i ilâhîdir. Türk ezeliyyet ve ebediyyetlerin pîş ü pesinde dolaşan pervâne-i hak ve hakîkattir.

Türk “Yirminci asır, yirminci asır!” derken âsâr-ı âtiyyesinin âvân-ı muzlim ve nedâmetini görmeye başlayan müflis ve mürâ'î bir cihân-ı medeniyyet ve terakkîye nâzıra istihfâf ve istihzâ ile bakan hazâ'in-i münevvere sâhibi bir zâde-i bâkir ve fâhirdir. Türk sahâ'if-i kâ'inâtın yegâne bir cüz'-i tâm kavmidir. Türk yakın günlerin birinde:

“Akardı pâyna mahşer-misâl bir millet...” mısra'ına şu nazîreyeyi yapacaktır:

Uçardı râhına tâ'ir-misâl bir devlet⁷¹

Silâhsız, kitâbsız, kuvvetsiz ve aynı zamânda bakiyyetü's-süyûf bir mağlûb-ı ebedî görünen Türk'ün hârikasını hangi zamân ve hangi tarih kayd etmiştir: Bu Türk bayrağını papalar, papazlar değil,

–“Halife” diye mevkî' ve lisân-ı ibcâlde taşıdığı, “ Vahîdüddinler“ çeken bir cihân-ı salîbe karşı “sen bilirsin” dedirten bir kudret-i mu'cize ve mübdi'adır.

Türk dillerde destân olan yirminci asrın değil, fakât âsâr-ı ezeliyye ve ebediyyenin parmak ısıracığı bir dâhiyi, bir dâhi-i kemâli sîne-i şefîk ve i'câzında yetiştiren bir vâlid-i müstesnâdır.

Türk[l]ük zamân zamân zulümden ve açlıktan, yokluktan ve varlıktan ölürken gözünü yalnız Hakk'a ve müntakîm-i hakîkiye dikerek can veren bir mevcûdiyyet-i manzûme-i kibriyâdır.

⁶⁹ Gürel, *a.g.e.*, s. 13

⁷⁰ Ayrıntılı bilgi için bkz. *Halk Yolu Mecmuası*, Sayı 24, Sayı 46..

⁷¹ Bu mısradaki Türklerin devlet kurmakta usta bir millet olduğu vurgulanmıştır.

Câhil değil, ümmî Türk riyâkâr mürebbî ve mürşidleri önünde diz çökerken onları Allah'ın has kulu ve peygamberin veresesi addedecek kadar sâfiyet ve teslîmiyyet-i diniyye göstererek vâdî-i dalâlet ve zulmete gitmekte de zevk ve şevk duyan bir dindâr-ı mütevekkildir!

Nihâyet Türk Türktür. Âtî Türkün ve Türk âtîndir. “Küllü âtin karîb.”⁷²

Yine “Kendimize Doğru” başlıklı bir yazıda Türk şu cümlelerle tasvir edilmiştir:

“..Türkler, kanını Ural Altay Dağlarından, rûhunu Arabistan Çöllerinden, zevkini Acemistan ellerinden, şekl-i zahirisini de Avrupa diyarından istiâre etmiş beynelmilel bir şahsiyettir.”⁷³

Bu dönemde akademik faaliyetlerin hız kazanmasıyla birlikte çeşitli aydınların kurduğu dernek, kulüp gibi zümreleşmelerde ortaya çıktı. Buna bağlı olarak azınlıkların kendilerine ait dernekleri olduğunu gören Türk aydınları 1910 yılı sonlarında Türk Ocağı adıyla bir teşekkül kurma çalışmalarını başlattılar. Bunun yanı sıra entelektüel kitle için Türk Yurdu, yarı aydın kitle için Türk Sözü, geniş halk kitlelerine hitaben Halka Doğru adlarını taşıyan on beş günlük ya da aylık olarak çıkan dergiler hizmet vermeye başladı.⁷⁴ Halk eğitiminde Atatürk'ün de doğu toplumlarının ihtiyacı olduğunu vurguladığı bir tür sivil toplum kuruluşları olan Türk Ocakları ve Öğretmen Birlikleri'nin okul yaptırmak, halka sağlık hizmetleri götürmek, öğrencilere burs sağlamak, dergiler broşürler basmak ve konferanslar vermek suretiyle inkılâbın amacını halka anlatmak şeklinde faaliyetleri başladı.⁷⁵ Halk Yolu Mecmuası'nda da Çankırı Muallimler Birliği ve Çankırı Türk Ocağı'nın faaliyetlerine ayrıntılı bir şekilde yer verilmiştir.⁷⁶

Yine dergide Milli Mücadele yıllarında göğüs gerilen güçlülere ve hassas temeller üzerine kurulan yeni devletin refaha ulaşması için neşr edilen birçok yazıda halkın üzerine düşen vazifeler anlatılmak suretiyle bilinçlendirme yoluna gidilmiştir.

Derginin üzerinde önemle durduğu konular Çankırı'nın ana problemleridir. Bunları su, elektrik, şimendifer, fabrika, fener belediye işleri, Eğri Ahmet meselesi hastalıklar meselesi oluşturur. Bunlardan Çankırı'da ki su ve sağlık problemi mecmuada şu şekilde eleştirilmiştir:

⁷² Nahid, “Türk Nedir Ne Demektir”, *Halk Yolu Mecmuası*, Sayı 24, (1 Nisan 1340), s. 361–362

⁷³ Cevâd Hakkı, “Kendimize Doğru”, *Halk Yolu Mecmuası*, Sayı 13, (15 Ağustos 1339), s. 186

⁷⁴ Gürel, *a.g.e.*, s.13–14

⁷⁵ Eraslan, *a.g.e.*, s. 136–177

⁷⁶ Ayrıntılı bilgi için bkz. *Halk Yolu Mecmuası*, Sayı 41, Sayı 50, Sayı 51

“...Sonra hastalık nedir bilmezdik hele bu sene ark (hark) ayıklamadık sular etrafa taşı hala sivri sineklerden evlerde yatamıyoruz.

Sıtma nedir bilmezdik şimdi ise köylünün yarısı kırılıyor. Hele çocuklar hiç dayanamıyor. Bu sene bu yurttan yirmi otuz çocuk ölmüştür (!!!) Bir doktor bile göndermediler. Köylünün efendiliği bu mudur?”⁷⁷

Mecmua da Çankırı şu sözlerle tasvir edilmiştir:

“Kengiri, Kengiri'dır. Kengiri lâ-akal zâde-i hüsn-i tabî'atdır. Kengiri'nın berrâk semâsı, keskin sîmâsı, zühreyeye bir revnak-ı mahsûs bahş eden mahdûdiyyet-i cibâliyye diyârıdır, şâhikalar otağıdır! Ümrâniye Mahallesi'nin âb-ı hayât bucağıdır, bir sahife-i kitâb kâ'inâtıdır. Kengiri Süleymâniye Câmi'i şerîfini kurb-i sultânda değil, muhît-i vîrân ve sûzânda bırakmaya mahkûm bir âtî-i zî-şî'ârdır!...”⁷⁸

Cumhuriyetin ilk yıllarında dergilerde daha önceki dönemlerde olduğu gibi tenkitle ilgili derli toplu, seri halinde sıkça yazılara rastlanmaz. Bu devrelerde yayınlanan dergilerdeki yazılarında bu fikri doğrular nitelikte olduğunu görüyoruz.⁷⁹ Halk Yolu Mecmuası'nda da bu gelenek bozulmamıştır. Mecmuada toplu tenkit yazılarına az rastlanılmakla beraber eleştirel yaklaşımlar genellikle yeni yapılanmaya ve yerel mânâdaki şikâyetlere dayanmaktadır. Bu noktada tartışılan konular özellikle medreselerin ıslahı, dildeki sadeleşme ile Çankırı'nın yol, su, elektrik, sağlık problemleri olmuştur. Bunun yanı sıra özellikle resmi dairelerin işleyişi hususundaki aksaklıklar ustalıkla vurgulanmıştır. Bu noktada mecmua yazarlarından özellikle Kalender ve Asri Baba mahlaslarını kullanan iki isim göze çarpmaktadır. Kalender'in eğlendirici ve bir o kadar düşündürücü yazıları, Asri Baba'nın öğütleri içinde verdiği nüktedan şiirleri mecmuaya renk katmıştır. Fakat bu eleştiriler bir süre sonra dönemin iki yayın organı Halk Yolu Mecmuası ile Necat Gazetesi'ni karşı karşıya getirmiş, taraflar birbirlerini siyasete alet olmakla suçlamışlardır. Bu noktada Necat Gazetesi'nin Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası'nın yani muhalefetin sesi mahiyetinde bir yayın propagandasına büründüğü dikkat çekmektedir.⁸⁰

⁷⁷ Kalender, “Köy Mektupları 2”, *Halk Yolu Mecmuası*, Sayı 38, (16 Teşrin-i Sâni 1340), s.601

⁷⁸ “Çankırı Nedir Ne Demektir”, *Halk Yolu Mecmuası*, Sayı 23, (15 Mart 1340), s.348

⁷⁹ Gürel, *a.g.e.*, s.81

⁸⁰ Ayrıntılı bilgi için bkz. “Güneşi Balçıkla Sıvamaya Çalışan Kimdir?”, *Halk Yolu Mecmuası*, Sayı 75, (28 Şubat 1927), s.1087-1088

Mecmuada döneme uygun olarak genelde sade bir dil kullanılmış olup yalnızca bazı şiirlerde ağdalı bir üslup tercih edildiği gözlemlenmektedir.

Tamamı 75 sayı olan derginin senelik aboneliği 130, altı aylık aboneliği 70 kuruş olup nüshası 5 kuruştur. Geçmiş nüshalar ise 10 kuruş karşılığında temin edilebilmekteydi. Halk Yolu'nun satıldığı yerler ise Odun Pazarı'nda Hafız Hakkı Efendi Dükkânı ve İmâret Çarşısı'nda Hacı Tevfik Efendi Dükkânları idi.

1.3.1. Mecmuanın Yazarları

Kemal Cenab (Başer): Mecmua'nın imtiyaz sahibi ve kurucusudur. Hakkında net bir bilgiye ulaşamadığımız Kemal Cenab Bey'in soyadının Tayip Başer'in eserinde zikrettiği üzere "Başer" olması kuvvetle muhtemeldir.⁸¹ Mecmua'dan aldığımız bilgilere göre Çankırı'da yetişen Kemal Cenab Bey 1922 Kasım'ında Ankara Darülmuallimin Müdüriyeti'nden Çankırı'ya bölgenin terbiye ve maarifine hizmet etmek gayesiyle gelmiştir. Şehirde büyük bir gayret ile çalıştığı gözlemlenen Kemal Cenab Bey⁸² aynı zamanda Çankırı ilçelerinden Orta Mektep Müdürü⁸³ ve Çankırı Türk Ocağı Reisi olup dergide özellikle uzmanlık sahası olan eğitim ve eğitimciliğe dair önemli makaleler neşretmiştir. Kemal Cenab Bey aynı zamanda 25 Haziran 1925'te Çankırı'da ilk defa düzenlenen Muallimler Birliği Kongresi'nin reisliğini üstlenmiştir.⁸⁴

Ankara'da Darülmuallimin Mektebi Müdürü iken Milli Mücadele yıllarında Atatürk'e destek veren Kemal Cenab Bey, Mustafa Kemal Ankara'ya geldiği zaman kendisini arkadaşları ile karşılamış ve Çankırlıların saygılarını bildirilerek, emirlerini bekledikleri bildirilmiştir. Bu yıllarda Kemal Cenab Bey'in Ankara'da Azmi Milli adında bir gazete çıkardığı bilinmektedir.⁸⁵ Yine mecmuadan anladığımız üzere Kemal Cenab Bey'in 1926 yılında bir oğlu dünyaya gelmiş ve oğluna İlhan adı verilmiştir.⁸⁶

Tahsin Nahid (Uygur): Derginin kurucularından olup bir yıl boyunca mecmua müdürlüğünü üstlenmiş olan Tahsin Nahid 24 Nisan 1899'da Çankırı'da doğmuştur.⁸⁷ İlk ve orta öğretimini Çankırı'da tamamladıktan sonra 1916'da İstanbul'a giderek Yüksek Baytar

⁸¹ Başer, *a.g.e.*, s. 36

⁸² Nizameddin Yümnî, "Terbiye ve Maarif I", *Halk Yolu Mecmuası*, Sayı 1, (15 Şubat 1339), s. 9

⁸³ "Mekteplerin Teftişi", *Halk Yolu Mecmuası*, Sayı 43 (1 Şubat 1341), s. 680

⁸⁴ *Halk Yolu Mecmuası*, Sayı 58 (31 Kanun-ı Evvel 1341), s. 902

⁸⁵ Başer, *a.g.e.*, s. 36

⁸⁶ *Halk Yolu Mecmuası*, Sayı 70 (30 Teşrin-i Sani 1926)

⁸⁷ Tahsin Nahid'in doğum tarihi "100 Yıllık Kastamonu Basınında Kim Kimdir" adlı eserde 25 Mayıs 1899 olarak gösterilmektedir.

okulunu bitirmiştir. (1920) Milli Mücadele yıllarında düzenlenen mitinglerde de yer alan Tahsin Nahid bir müddet sonra Çankırı'ya gelerek şehirde veterinerlik hizmeti vermek suretiyle Milli Mücadele hizmetine dâhil olmuştur. Çankırı Sancağı'nda veterinerlik görevine başlayan Nahit daha sonra Pendik Bakteriyoloji Enstitüsü asistanlığına oradan da Kastamonu Belediye Veterinerliği'ne tayin edilmiştir. Bir süre sonra Kastamonu Vilayeti Veteriner Müdürlüğü'ne geçmiş ve akabinde Bursa'da Veteriner İşleri Müdürlüğü'nde bulunmuştur.⁸⁸ Kastamonu'da bulunduğu süre içinde Kastamonu Gazetesi'ni idare etmiş ve Doğruluk Gazetesi'nde mühim yazılar kaleme almıştır.⁸⁹ Bursa'daki görevinden sonra Ziraat Vekâleti'nin merkez teşkilatında çalışmıştır. Bundan başka fen müşavirliği, vekâlet başmüfettişliği, vekâlet teftiş heyeti muavinliği ve reisliği ile çeşitli müdürlüklerde görev almıştır. 14 Nisan 1954'te 10. Devre Çankırı mebusu olarak Meclis'e girmiştir. Bu dönemde diğer bir Çankırlı mebus Ahmet Talat Onay'ın manevi desteğini almıştır. Mecliste bulunduğu süre içerisinde Türk Ocağı, Halk Evi ve 1957 sonrasında özellikle Çocuk Esirgeme Kurumu'nda çalışmıştır.⁹⁰ Tahsin Nahid'in Kastamonu Gazetesi haricinde Çankırı, Bursa vilayet gazeteleri ile Necat Gazetesi'nde Halk Yolu Dergisi'nde, Uludağ ve Türküm Dergileri ile Hâkimiyet-i Milliye gazetesinde yazıları ve şiirleri bulunmaktadır.⁹¹ 1923 yılında Çankırı'da Türk Ocağı bünyesinde neşredilen Necat Gazetesi de Tahsin Nahid tarafından çıkarılmıştır.⁹²

Çankırı'da Türk Ocağı Başkanlığı, Bursa'da ise Kayakçılık ve Binicilik kulüplerinin reisliğini yapmıştır. Devlet memurluğunun yanı sıra çeşitli cemiyetlerde de çalışmıştır. En son aldığı davet üzerine girdiği cemiyet “Tüm Sivil Emekliler Derneği”dir.

Aynı zamanda bir şair ve yazar olan Tahsin Nahid öncelikle nazım yazmaya başlamış ve ilk şiirlerini İstanbul'da henüz öğrenci iken arkadaşlarıyla birlikte çıkardığı Nahit Mecmuası'nda yayınlamıştır. Şiir haricinde çoğu mahalli araştırmalara dayanan hemen her türlü konuda makaleler neşretmiştir.⁹³ Resmî olarak yazmaya Çankırı Gazetesi ile başlamış ve ardından Halk Yolu Mecmuası'nın müdürlüğünü üstlenmiştir. Fakat yukarıda da işaret ettiğimiz üzere resmî işlerinin yoğunluğu ve sıhhatinin bozulması üzerine 13. Sayının

⁸⁸ Tahsin Nahid Uygur, *Çankırı Halk Edebiyatı*, Edit. Ali Birinci, 2002 Ankara s. 14

⁸⁹ Aziz Demircioğlu, *100 Yıllık Kastamonu Basınında Kim Kimdir (1872–1972)*, Kastamonu 1980, s. 60

⁹⁰ Uygur, *a.g.e.*, s. 14–15

⁹¹ Demircioğlu, *a.g.e.*, s. 59–60

⁹² Gönül Türkan Demir, “Çankırı Araştırmaları Merkezi Arşivinde Bulunan Çankırı Gazetesi'ne Göre 1926–1928 Yılları Arasında Çankırı'nın Sosyal Durumunun Değerlendirilmesi”, *Çankırı Araştırmaları Dergisi*, Sayı 5–6, (Kasım 2010), s. 128

⁹³ Makaleleri için bkz. *Halk Yolu Mecmuası*, Sayı 1,2,4,8,11....

sonunda bu görevini bırakmıştır. Tahsin Nahid'in çeşitli gazete ve mecmualarda yazdığı şiir ve makaleleri dört kitap halinde toplamıştır. Başlıca kitapları şunlardır: Gazi İçin Özduygular, Çankırı Halk Edebiyatı, Kaynak Başında, Geçmişte Bir Türkçeci; Ali Rıza Bey.⁹⁴

1955 yılında emekliliğe ayrılan Uygur, 1957'den sonraki yaşamının kış aylarını Ankara'da yaz dönemlerini ise İstanbul Tarabya'daki evinde geçirmiştir. 21 Temmuz 1992'de saat 10.00'da İstanbul'da vefat etmiştir. Yeniköy Mezarlığı'nda medfundur.⁹⁵

Ahmet Talât (Onay): 1885 yılında Çankırı'nın Perderar Mahallesi'nde dünyaya gelmiştir. Babası meşhur Hacı Saraç ailesine mensup Hafız Numan Efendi, Annesi Afife Hanım'dır. Lise eğitimini tamamladıktan sonra 1907'de Darülfünun'un Edebiyat şubesini kazanmış ve buradan 1910 yılında mezun olmuştur. Babasına ve memleketine duyduğu özlem neticesinde hece vezniyle yazdığı bir şiiri Hocası Ahmet Hikmet Bey' e gösterir. Hocası kâğıdın üzerine "bu satırları anan anlar mı, hemşiren anlar mı" tarzında birçok tenkit getirdikten sonra "Sen Türk gencisin niçin Türkçe yazmıyorsun? Türk olan Türkçe söyler, Türkçe yazar" sözlerinden oldukça etkilenen Talât "Türklük şuuru bende o dakikadan sonra başladı" der. Talât birçok ilçede öğretmenlik, milli eğitim müdürlüğü gibi görevlerde bulunduktan sonra Çankırı milletvekilliğine seçilir. Çankırı'dan sonra Giresun milletvekilliğine seçilen Talât 1956 yılında vefat etmiştir.

Kitapları (Bibliografya ve Değerlendirme): Bolu Vilayeti Salnamesi, Âşık Dertli Hayatı Divanı, Halk Şiirlerinin Şekil ve Nev'i, Çankırı Şairleri, Türk Şiirlerinin Vezni, Âşık Tokatlı Nuri, Dâstân-ı Ahmet Haramî, Bir Bilgicinin Tenkidini Tenkit, Kızılbaş Şiirinde Sual-Cevap, Fuzûlî ve Nedim Hakkında Tedkik-i Edebî, Süheyl ül Nevbahar, Âşık Cöngü, Dil Kavgamız, Çankırı Köy Adları, Sarı Çiğdemler, Eski Türk Edebiyatında Mazmunlar ve İzahı.

Şiirleri: Hatıra, Gazel, Mutarraf Tahmis, Ruh-ı Naciye, Vâ'îye, Halley Yıldızına, Düşman Karşısında, Minare, Edebî Simalardan Namık Kemal, Enîn-i İştîyak, Girit, Tahassüs, Yıldıza, Türk Tuyuglarından; Ayrılık İniltileri, Tûde-i Hülyâdan, Yangın, Nefeslerden: İlham-ı Tasavvuf, Marş, Mehmetçiğin Destanı, Elhamdülillah, Marş (İnas Mektepleri İçin), Karamanlı Nizâmî'nin Mısraını Tazmîn, Neşâtî'ye Nazire, Nefes, Devriye, Öğüt, Lahika, Musammat- Ayaklı Zincirli Konuşma, Çiftliğe Davet, Nedim Gibi, Şarkı, Ay, Gözlerin, Cönkümden Bir Yaprak: Bir Tesellidir, Dünkü Kız, Güneşle Deniz, Türk Çocuğu, Bilmece, Cönkümden Bir Yaprak: Yeni Nefes, Cönkümden Bir Yaprak: Elli Yılda, Cönkümden Bir

⁹⁴ Uygur, *a.g.e.*, s. 16–22

⁹⁵ Uygur, *a.g.e.*, s. 15

Yaprak: Suna Boylum, Cönkümden Bir Yaprak: Sına, Cönkümden Bir Yaprak: Koşma, Cönkümden Bir Yaprak: Gece, Cönkümden Bir Yaprak: Türk'ün Destanı, Cönkümden Bir Yaprak: Sabah, Ey Deli Gönül, Cönkümden Bir Yaprak: Fuzûlî Gibi, Cönkümden Bir Yaprak: Kendini Bil, Cönkümden Bir Yaprak: Fazıl Ahmet Gibi, Cönkümden Bir Yaprak: Nedim Gibi, Cönkümden Bir Yaprak: Değil, Cönkümden Bir Yaprak: Nef'î Gibi, Cönkümden Bir Yaprak: Tuyug, Faruk Nafiz'e Nazire, Hanım Pınarı, Vah Yazık, Doğru ve Yalan, Bir Haber Beklerim, Koşma, Geçen Gecelerime Mersiye, Türk Kadını, Şarkı, Ne Çıkar, Hayat ve Ben, Benim Aşkım, Türk'ün Destanı vs.

Makaleleri: Düşman Karşısında, Edebiyatıta İnkılaplar I, Hüsn-i Melul, İtilaya Doğru, Musahabe-i Edebiye: Haluk'un Defteri I, Musahabe-i Edebiye: Haluk'un Defteri II, Mücrim Onlar Değil, Ne İstanbul Ne Selanik Hak İzmir'indir, Lisanda Türkçülük Meselesi, Halk Edebiyatı Hakkında I, Halk Edebiyatı Hakkında II: Atalar Sözü, Halk Edebiyatı Hakkında III: Atalar Sözünün Tasnifine Dair Tecrübe, Halk Edebiyatı Hakkında IV: Atalar Sözünün Tasnifine Dair Tecrübe, Bizim Sulhumuz, Felaha Doğru, İzmir Nasıl İşgal Edildi I, İzmir Nasıl İşgal Edildi II, Hakkımızdaki İdam Kararı, İsteddiğimiz Sulh, İslamiyete Son Darbe, İzmir Nasıl İşgal Edildi III, İzmir Nasıl İşgal Edildi IV, Türk-Bolşevik İttifakı, Efendiler Korkmayınız, Ermenistan'ın İmhasından Sonra vs.

Gezi Yazıları: Zonguldak'a Giderken, Amasra'da Bir Gün, Tosya Mektupları, İnebolu'ya Doğru, İnebolu'da Denize Karşı, İnebolu Yolunda Seydiler'e Doğru, Ankara Yolunda vs.⁹⁶

Hacı Şeyhoğlu Hasan Üçok (Kalender) : Çankırı'nın önde gelen Hacışeyhoğulları ailesine mensup olan Hasan Üçok 1882'de Çankırı'da dünyaya gelmiştir. Babası şair Osman Talât Efendidir. Annesi Sıdika Zehra Hanım'dır.

Büyük abisi Said Üçok İstiklal Harbi yıllarında Çankırı mebusluğu ve akabinde belediye reisliğini yapmıştır. Küçük abisi Ahmet Kemal Üçok ise “Görüp İşittiklerim” adlı eseri ile Çankırı tarihine değerli bir katkıda bulunmuştur.

Hasan Üçok eğitim ve memuriyet hayatının tamamını Çankırı'da geçirmiştir. Çankırı'da önemli memuriyetlerde görev alan Hasan Bey 1 Ağustos 1938 yılında vefat etmiştir. Kendisini tanıyanlar onu “hoşsohbet, latife-perdaz ve müstear adı olan Kalender

⁹⁶ Ayrıntılı bilgi için bkz. Cemal Kurnaz, *Ahmet Talât Onay*, Ankara 1990, s. 3–22, 32–36, 48–59, 60–64

sözüne uygun meşrepte ve fenalık bilmez, memleketi sever ve yurt için çalışmalarından usanmaz” sözleriyle tanımlarlar.

Bir müddet görev yaptığı Çankırı Vilayet Matbaası çalışma gayreti sayesinde tarih ve edebiyat merkezine dönüşmüştür. Çankırı’da Duygu ve Çankırı Gazeteleri’nin çıkarılmasında büyük emeği vardır. Ayrıca Halk Yolu Mecmuası’nda “Kalender” mahlasını kullanarak mizahi ve tenkit yazılarıyla ön plana çıkmıştır. Ahmet Talat Onay’ın ısrarı ile *Çankırı Tarih ve Halkiyatı* adlı kıymetli eserini kaleme almıştır. Bundan başka Çankırı Fatihî olarak bilinen Karatekin’in hayatını ele aldığı *Çankırı* başlıklı bir makalesi mevcuttur.⁹⁷

Âşık Ahmet Zahmî: Çankırlı Tüfenkcibaşı Hasan Ağa’nın oğludur. 1829 senesinde Çankırı’da doğmuş ve oldukça küçük yaşta İbrahim Halil Efendi’den medrese derslerini okumuş ve icazetname almıştır.

Gazel ve koşmalarından yüksek bir kabiliyete sahip olduğu anlaşılan Âşık Zahmî’nin şiirleri samimi ve tasavvufidir.⁹⁸ Fakat Zahmî’nin eserlerindeki bu samimiyet kimi zaman laubalilik ve başıboşluk olarak değerlendirilmiştir. Şiirlerinde ölçüye sadık kalmayışı dolayısıyla oldukça eleştirilen Zahmî, Çankırı gençleri üzerinde bir dönem etkileyici olmuşsa da edebiyatı bir gaye değil vasıta olarak görmüştür.⁹⁹

Ahmet Zahmî Efendi uzunca boylu, kuru diri, kara kumral sakallı, kara bıyıklı, kara gözlü kara yağız çehreli ve sıcak bakışlı bir Türk idi. Hoş meşreb, mültefit, kalender bir zat idi.

Sol ayağı çocukken kağnıdan düşmüş kırılmış ve topallık eseri kalmıştır. Zahmî 1867 yılında otuz sekiz yaşında iken vefat etmiştir.¹⁰⁰

Ali Dehrî (Dehrî Dilçin): 1901 senesinde dünyaya gelmiştir. İlk ve orta tahsilinden sonra bir süre medrese eğitimi almıştır.¹⁰¹ Ali Dehrî Çankırı milletvekillerinden yazar ve şair Ahmet Talât Onay ile amca çocuğudur.¹⁰²

⁹⁷ Üçok, *a.g.e.*, s.13–20

⁹⁸ *Halk Yolu Mecmuası*, Sayı 1, (15 Şubat 1339), s. 14

⁹⁹ Ayrıntılı bilgi için bkz. Osman Behçet, “Zahmî’nin Âsârı”, *Halk Yolu Mecmuası*, Sayı 36 (16 Teşrin-i Evvel 1340) s. 554–557

¹⁰⁰ *Halk Yolu Mecmuası*, Sayı 1, (15 Şubat 1339), s. 14

¹⁰¹ Ahmet Talât, *Çankırı Şairleri I*, Çankırı 1930, s.82

¹⁰² *Halk Yolu Mecmuası*, Sayı 12 (31 Temmuz 1339), s. 177

Çankırı’da yetişen Ali Dehri değerli eski Türk edebiyatı uzmanı, halk edebiyatı araştırmacısıdır. Kıymetli şair bir süre sonra Dilçin soyadını almıştır, soyadını almadan önceki eserlerinde ismi Ali Dehri olarak geçmektedir. Ali Dehri babasının ölümünden sonra ailesinin geçimini temin için saraçlık yapmış aynı zamanda halk ve divan edebiyatı üzerine yoğunlaşarak eğitimini sürdürmüştür. Bilhassa eski metinlerin dönüştürülmesinde bir uzman seviyede olan Ali Dehri’nin bu konudaki kabiliyetini Türk Dil Kurumu Derleme ve Tarama Kolu Başkanı sıfatıyla 34 yıl Tarama Sözlüğünde birlikte çalıştığı arkadaşı Ömer Asım Aksoy şu şekilde belirtmiştir:

“Divan edebiyatını bütün incelikleriyle bilir, en güç metinleri büyük bir kavrayışla çözerdi. Arapça ve Farsça dil öğeleriyle dolu divan edebiyatı ürünleri kadar birçok sözcük ve kurallarını unuttuğumuz (arkaik) Türkçe ile yazılmış eski yapıtları da değerlendirmek için hazırlıklı idi.”

Çankırı’nın Topuzsaray köyünde öğretmen olarak başladığı meslek hayatını 1923–1926 yılları arasında Ziraat Bankası tarafından Ankara’da açılan Bankacılık Okulu’nda sürdürmüş ve 1933 yılında Türk Dil Kurumu’na girerek 1975 yılına kadar Derleme ve Tarama Kolu’nda tam 42 yıl uzman olarak çalışmıştır.

17 Kasım 1977 tarihinde Ankara’da vefat eden Dehri Dilçin hayatı boyunca siyaset ve yönetimle ilgilenmemiş, tarih, tıp, tasavvuf, şiir ve sanata ilgi duymuştur. Çalışma hayatı boyunca yazma ya da basma bir dizi lügati elinin altında tutmuş ve “Lügatte pehlivanlık olmaz” düsturunu vazgeçilmez bir prensip sayarak çok iyi bildiği kelimeleri dahi defalarca sözlükten kontrol etmiştir.

Dil ve edebiyat konusunda oldukça hünarlı olan ve ölümün 12. Yılında Dil Derneği Yönetim Kurulu’ndan “Türk Dili Onur Ödülü” alan şairin başlıca eserleri şunlardır: Çankırı Masalları, Edebiyatımızda Atasözleri I, Şeyyad Hamza, Yusuf ve Zeliha, Tarama Sözlüğü, Pend-nâme-i Güvâhî.

Ayrıca Çankırı’da neşr edilen Halk Yolu Mecmuası ve Duygu Gazetesi’nde de bazı şiir, araştırma ve inceleme yazıları yayınlanmıştır. Gerek halk gerek divan şiiri tarzında yazdığı şiirlerinde “Dehrî” mahlasını kullanmıştır. Şairliğinin en güçlü yönlerinden birisi ebced hesabındaki başarısıdır. Şair özellikle yakınlarıyla ve sevdikleriyle ilgili sevindirici

olaylarda düşürdüğü tarihleri yazar ve sahiplerine sunardı.¹⁰³ Hiciv ve mizah kabiliyeti fazla idi. Üslubu sade, dili oldukça düzgün olan Dehri Çankırı'nın saz şairleri hakkında da dikkate degecek derecede bilgi sahibi idi.¹⁰⁴

Âşık Nâilî: 1886'da doğan Âşık Nâilî aslen Ilgaz'lıdır. Kendisini tanıyanların anlattığına göre iri yarı, ablak suratlı, esmer tenli ve uzun boylu bir zat idi.

İlk okuma yazma bilgilerinin babasından alan Nâilî tasavvufa vakıftı. Âşıklığa Çankırı Korgun ilçesindeki Âşık Bezmi'yi dinlemekle başlamış, Kastamonulu Âşık Kemali'den hayli etkilenmiştir. Nâilî mahlasını kendisine Âşık Kemali'nin verdiği bilinmektedir. Âşıklığın vazgeçilmez bir geleneği olan omuz üstünde saz gezdirerek çalıp söyleme geleneğini yaşatan Nâilî Baba aynı zamanda çağının olaylarını da şiirlerine yansıtmıştır.

8-10 yaşlarında çalıp söylemeye başlayan Nâilî'nin 18-35 yaşları arasında yazdığı tüm eserleri bir vesveseye kapılarak yaktığı bilinmektedir. İçki ile hayatı boyunca haşır neşir olan Nâilî Baba'nın vakti kesin olmamakla birlikte bu sorunu yüzünden hapis cezası aldığı bilinmektedir. Hatta bu konuyla ilgili olarak Mahkemeye düşen Nâilî Baba'ya para ve haftalık hapis cevası verilmiş, bu husus kendisine sorulduğunda; "Efendim verilen hapislik cezasına bir itirazım yoktur. Çünkü ben dışarıda olduğum zaman ya hapse ya da şifahaneye gidiyorum. Amma bu para cezası olmadı. Çünkü bende bu kadar para yok bu bir, ikincisi ise benim bu kadar param olsa bile ben bunu size vereceğime gider güzelce içer hapisshanede öyle yatarım" cevabı üzerine sözlerinden hoşlanılan Nâilî Baba'nın para cezası affedilerek hapis cezasına çevrilmiştir.

Âşık Nâilî Baba sürekli sarhoş gezen, sarhoşluk verici maddelerden ne çeşit olursa olsun fazlasıyla kullanan, kimi zaman vakit namazını kaçırmayacak kadar dikkatli ve kontrollü, kimi zaman ise eğlencesine düşkün bir zat olarak bilinirdi. Balkan Harbi'nde kendi gibi bir şair olan oğlunu kaybetmesi hayatını çok etkilemiştir.¹⁰⁵

Osman Talât: 1862 yılında Çankırı'da dünyaya gelmiştir. Çankırı'nın önde gelen Hacı Şeyh oğulları ailesinden Hacı Sait Efendi'nin oğludur. Zekâsıyla ön plana çıkan Osman

¹⁰³ Ali Dehri hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Cem Dilçin, "Dehri Dilçin", *Çankırı Araştırmaları Dergisi*, Sayı 1, (Ağustos 2006), s. 169–176

¹⁰⁴ Talât, *a.g.e.*, s. 83

¹⁰⁵ Sadık Çakırsipahi, "Âşık Naili Baba", *Çankırı Araştırmaları Dergisi*, Sayı 1, (Ağustos 2006), s. 201–213 Ayrıca Nâilî hakkında bilgi için bkz. Ahmet Talat, *Çankırı Şairleri*, s. 239–241

Talat Efendi yazmaya başladığı *Ermeni Tarihi* adlı kitabı bitiremeden 30 yaşında aşırı içki nedeniyle vefat etmiştir.¹⁰⁶

Ali Kadri: 1867 yılında Çankırı'nın büyük şairlerinden Zahmî vefat etmiş aynı yıl yine şehrin edebiyat hayatına büyük katkıda bulunacak Kadri doğmuştur. Kadri mütevası, herkesle hoş geçinen, şen, samimi bir zat idi. Bulunduğu her mecliste sözü dikkatle dinlenirdi. Sevinçli zamanlarında hüzünlü, hüzünlü zamanlarında da şen şiirler yazacak derecede his ve iradesine hâkim bir şairdi. Geceleri az uyuyan ve çok düşünen şair¹⁰⁷ ilk tahsilini sıbyan mektebinde gördükten sonra rüştiye mektebine yazılmışsa da tahsilini tamamlamamıştır. 1894'de açılan Yunan Harbi'ne katılmış sekiz ay kadar hudut bekledikten sonra usanarak:

- Bizden başka hudut bekleyecek yok mu?

diyerek mevkisini terk etmesi üzerine hakkında Divan-ı Harp tarafından tahkikata başlanmıştır. Bunun üzerine korku ve telaşa düşen Kadri hastalanarak Çankırı'ya gelmiş ve 1895'de vefat etmiştir. Üslubunda mizah ve nükte fazlaca görülür. Öyle ki kendisi “mizah şairi” olarak tanımlanmaktadır.¹⁰⁸

Buğday tenli, orta boylu, ela gözlü, kumral ve sağlam yapılı bir Türk olan Ali Kadri kısa müddet İmâret Çarşısı'nda arzuhalci dükkânında çalışmış, ölümünden önce de Saatçi Abdullah Efendi'nin yanında işe başlayarak ve ustasından ney çalmayı öğrenmiştir. Sıkça yârân sohbetlerine katılan Ali Kadri mecliste görüşülen meseleleri ifşa ettiğinden yârân meclisi kendisini uzaklaştırma cezasına çarptırıldıysa da sevgisi ve samimiyeti nedeniyle yârân tarafından af olunmuş ve aldığı ceza uygulanmamıştır.¹⁰⁹

Âşık Sabri Baba: Bazı kaynaklarda Çankırı'da doğduğu söylenmekle beraber hayatı hakkında kesin bilgiler mevcut değildir. Bazı araştırmacılar Ahmet Talat'ın Çankırı Şairleri kitabında diğer şairler hakkında ayrıntılı bilgi verirken bu hususu Âşık Sabri için göz ardı etmesini O'nun dışarıdan gelmiş olabileceğine bağlarlar. Buna karşın Âşık Sabri'nin Çankırlı olduğunu savunanlarda bu görüşü ilmi kaynaklara dayandırmış değillerdir.

Kalecikli Âşık Mirati ile Bektaşiliğe mensup olduğu bilinmektedir. Çankırlı şair Zahmi tarafından himaye edildiği bilinen Âşık Sabri'nin ne zaman saz şairliğine başladığı

¹⁰⁶ Talat, *a.g.e.*, s. 246–247

¹⁰⁷ Tahsin Nahid, “Şair Kadri Efendi”, *Halk Yolu Mecmuası*, Sayı 6 (30 Nisan 1339), s. 86

¹⁰⁸ Talât, *a.g.e.*, s. 37–38

¹⁰⁹ Nahid, *a.g.m.*, s 86–87

bilinmemektedir. Ahmet Talat kendisinden “şehrin civarında bostancılıkla uğraşan yalnız bir hemşiresiyle yaşayan, fakirliğinden dolayı senelerce bir sıcak çorba bile boğazından geçmeyen ve herkes nazarında zındık, rafizi tanınan, münzevi yaşadığı için kimsenin dikkatini celb etmeyen Sabri ” diye bahsetmektedir.

Halk edebiyatı ve Bektaşî edebiyatının Çankırı’da temsilciliğini üstlenen Âşık Sabri 1850 yılında ölmüştür.

Temelde Ahiliğe dayanan Yârân eğitimi alan Âşık Sabri’nin dili Ahmet Talat’ın ifadesiyle “Vefatından seksen sene sonra “Lisanda Türkçülük” gayretiyle çalışanları memnun edecek kadar sade ve selistir”.¹¹⁰

Fahrî: 1876’da doğmuştur. 1888 yılında İstanbul’a gelmiş ve 1892’de Duyun-ı Umumiye idaresinde hizmete başlamış ve 1929’a kadar 41 sene görevine devam etmiştir.

Edebiyata olan ilgisi Namık Kemal ve takipçilerinin eserlerini okumakla başlamıştır. Bütün şiirlerini uzun kasideler halindedir. Fahri kadar çok yazmış bir Çankırlı şair daha yoktur demek mümkündür.¹¹¹

Ali Mihri: 1861 yılında Çankırı’da doğmuştur. İptidai tahsilini mahalle mektebinde tamamladıktan sonra medreseye devam etmiştir.

Ali Efendi çok zengin bir kütüphaneye sahiptir. Kendini bildiği günden beri okumak merakından kurtulamamıştır. Bu sebeple her nevi edebi, tarihi kitap ve risaleleri getirterek okumuştur. Söz konusu merakı nedeniyle kitap ve okuma meraklısı olarak tanınmıştır ve kültür, tarih, edebiyat alanlarında Çankırı’nın adeta canlı bir kütüphanesi haline gelmiştir.¹¹²

Rindî: Asıl adı İsmail Kamil’dir. Arapça ve Farsça’yı çok iyi derecede bilmekte idi. Şiirlerinde kimi zaman Kamil, kimi zamanda Kâmilî mahlaslarını kullanmıştır. Kadirî dergâhı şeyhi iken 1884’den sonra vefat ettiği bilinmektedir.

Üslubu oldukça düzgündür, tasavvuf ve şuhluk bakımından dönemin en iyi şairleri olan Mecbur ve Hürrem’den üstündür.¹¹³

¹¹⁰ Ayrıntılı bilgi için bkz. İbrahim Akyol, “Çankırlı Bir Bektaşî Şairi: Âşık Sabri Baba”, *Çankırı Araştırmaları Dergisi*, Sayı 3, (Kasım 2008), s. 105–120

¹¹¹ Talat, *a.g.e.*, s. 274

¹¹² Talât, *a.g.e.*, s. 78–79

¹¹³ Talat, *a.g.e.*, s. 251–252

Asrî Baba (Zeki Ömer Defne): Asıl adı Mehmet Zeki, aile lakabı Hanyalıoğlu olan Zeki Ömer Defne 1903 yılında Çankırı'nın İmarek Mahallesi'nde doğmuştur. Annesi Hacer Hanım, babası Ömer Efendi'dir. Ömer Efendi'nin mahlası “Hulûsi” olup; hattat, hafız ve eski kalem şairlerindendir.

Zeki Ömer Defne öncelikle rüştiye tahsilini tamamlar, öğrenimini Kengiri Ertuğrul Mekteb-i İdadisi'nde sürdürür. İstiklal Savaşı yıllarında Çankırı'da bir yıl otel kâtipliği yapan Zeki Ömer Defne bu yıllarda Kazım Karabekir Paşa'nın da dikkatini celb etmiştir. Ankara'ya geçerken Çankırı'ya uğrayarak aynı otelde konaklayan Kazım Karabekir Paşa ismini deftere not eden bu kâtip genci yazısının güzelliği nedeniyle takdir etmiştir. Paşa Ankara'ya döndüğünde ilgilenmek üzere Zeki Ömer Defne'nin ismini not almış, fakat İstiklal Savaşı'nın buhranlı günlerinde gerekli ilgiyi gösterememiştir. Bir süre sonra arkadaş ve komşularının yardımıyla Ankara Muallim Mektebi'ne kaydolun Zeki Ömer Defne rüştiye ve idadi eğitimi gibi yüksek tahsilini de birincilikle tamamlamıştır.

Harbin kritik günlerinde Çankırı'ya dönen Ömer Defne burada öğretmenliğe başlamış fakat yaptığı işten tatmin olmayarak bir süre sonra öğretmenliği bırakıp resme ve musikiye yönelmiştir. Kısa bir müddet akabinde Çankırı'nın Çerkeş ilçesinde daha sonra da Korgun'da tekrar öğretmenlik yapmıştır. Korgun'da bulunduğu sırada 1921'de Zehra Hanım ile evlenmiştir. Ardından bir süre Kastamonu'da çalışan Ömer Zeki Defne'nin tayini tekrar Çankırı'ya çıkmıştır. Çankırı'da iken ortaokullara öğretmenlik sınavı açmış ve bu sınavlara hazırlanan Ömer Zeki Defne Ord. Prof. Fuat Köprülü'den dokuz puan alarak Kastamonu'ya tayin olmuştur. Kastamonu'da stajyerliğinin kalkması için 25 sayfalık bir mütalaaname yazmış ve neticede takdirname alarak asil kadroya geçmiştir.

Bir süre sonra yüksek tahsil için Milli Eğitim Bakanlığı'na başvuran Zeki Ömer Defne lise mezunu olmadığı gerekçesiyle red cevabı almıştır. Bunun üzerine dışarıdan lise imtihanlarına girerek başarı sağlamış ve bir süre sonra da İstanbul'daki liselerden birine tayinini istemiştir. 1935 yılında Kabataş Lisesi'ne atanan Zeki Ömer Defne'nin İstanbul'daki ilk işi Edebiyat Fakültesi'ne kayıt olmak olmuştur. 1939'da Alman Lisesi'nde görevine devam etmiştir. Bu sırada Edebiyat Fakültesi'nde son sınıfta tez aşamasında iken hayat hikâyesini duyan Fakülte Dekanı Hamit Ongunsu tarafından alnından öpölmek suretiyle tebrik edilir ve kendisine Edebiyat Fakültesi'nde çalışma olanağı sunulur.

Bitirme tezi olarak Ord. Prof. Fuat Köprülü Zeki Ömer Defne'ye "Dede Korkut Hikâyelerindeki Edebi Sanatlar Üzerine Bir Tahlil" başlıklı araştırma konusunu verir. 1939 yılında bitirme tezini başarıyla tamamlayan Zeki Ömer Defne doktora çalışmalarına başlamıştır. Doktora Konusu olarak yine Hocası Fuat Köprülü'nün isteğiyle "Dede Korkut Hikâyelerindeki Kahramanların Psikolojik Tahlilleri" adlı konuyu çalışmıştır. Doktora çalışması sırasında 4 sene devam eden çok ağır bir sürmenaj hastalığına yakalanan Ömer Defne'nin üniversite hocalığı meselesi bu olayla birlikte kapanmıştır.

Alman Lisesi'nden sonra Şişli Terakki Lisesi, Kabataş Lisesi, Yıldız Harp Akademileri ve Galatasaray Lisesi'nde görevine devam etmiş ve 1068 yılında emekli olmuştur. 1952 yılında Batıda Edebiyat öğretimini takip etmek gayesi ile Fransa'ya gönderilmiştir.

İlk şiirini 12 yaşında iken bir dördlük olarak yazmıştır. Şiir zevkini küçük yaşlarda iken Çankırı'da kazanan Zeki Ömer Defne'nin asıl şiir anlayışı Çankırı'da çıkan Halk Yolu Mecmuası'na gönderdiği şiirlerle başlamıştır. Dergide "Asrî Baba" mahlasıyla hiciv ve mizahi ağırlıklı şiirler yazmıştır.¹¹⁴ Halk Yolu Mecmuası'nda yazdığı şiirler mecmuanın kurucuları Tahsin Nahid ve Kemal Cenab başta olmak üzere Nizamettin Yümnî ve Nedim'in takdirlerini toplamıştır.¹¹⁵ Halk Yolu'ndan başka Çınaraltı (1941), Ün (1943), Sanat ve Edebiyat Gazetesi (1947), Hareket (1948-49), Şadırvan (1949), Zeytin Dalı (1950), İstanbul (1953-56), Esi (1956), Çağrı (1959), Varlık (1956-82), Türk Edebiyatı (1983-89) ve aralıklarla Galatasaray dergilerinde şiirlerini yayınlamaya devam etmiştir. Halk şiiri geleneğine bağlı olarak yazdığı şiirlerdeki başarısıyla tanınmıştır.¹¹⁶ 1991 yılında Türk Kültürüne Hizmet Vakfı tarafından "Türk Kültürüne Hizmet Şeref Ödülü"nü almıştır. Bunlar haricinde oldukça iyi bir ressam olan Zeki Ömer Defne çeşitli konularda resimler çizmiş ayrıca kendi elleriyle 5 ud ve saz yapmıştır.

1990 yılında eşi Zehra Hanım'ı kaybeden Ömer Zeki Defne 2 Aralık 1992'de İstanbul'da vefat etmiş ve Karacaahmet Mezarlığı'nda defnedilmiştir.¹¹⁷

¹¹⁴ Ayrıntılı bilgi için bkz. İbrahim Akyol, "Zeki Ömer Defne'nin Hayatı", *Doğumunun 100. Yılında Zeki Ömer Defne ve Çankırlı Şairler Sempozyum Bildirileri*, 2003 Çankırı, s.86-88

¹¹⁵ Asrî Baba, "Bir Mütcevaze Cevap", *Halk Yolu Mecmuası*, Sayı 43 (1 Şubat 1341), s.677

¹¹⁶ İhsan Işık, *Yazarlar Sözlüğü*, İstanbul 1990, s. 132

¹¹⁷ Akyol, *a.g.m.*, s.89

Mâhî: Çankırılıdır. Müderrislik yapmış, ulema arasında tanınan ve şiirde tezkerelere geçecek derecede nam salmış olmasına rağmen ne zaman doğduğu ya da hayatı hakkında tafsilatlı bilgiye rastlanılmamıştır.

Aruzla yazdığı şiirleri kıvraktır ve şiirlerinde açıkça bir şuhluk hissedilir. Kafiye uyumuna pek önem vermeyen Mâhî'nin şiirlerinde sarf ve nahiv hataları göze çarpmaktadır. Mahî'yi Ahmet Talat şu sözlerle tanımlar; “ Mahî, Hürrem'den sonra benim tanıdığım Çankırı şairlerinin en kuvvetlilerindendir.” 1796 senesinde vefat etmiştir.¹¹⁸

Ali Bezlî: 1841'de Çankırı'da dünyaya gelmiştir. Babası Bezci İbrahim Efendidir. 1863 yılında 22 yaşında iken tahsil görmek üzere İstanbul'a gitmiştir. Burada Fatih Sultan medreselerinde tahsile başlamış ve aynı zamanda darülmuallimine de devam etmiştir.

İlmiye Alayı ile birlikte Sırp İhtilalini yatıştırmak için mücadeleye katılmış ve bulunduğu taburun binbaşı Hafız Şakir Efendi'nin teklifi üzerine kendisine binbaşı rütbesi layık görülmüş fakat neferlikle hizmet etmeyi ve nöbet beklemeyi daha şerefli bir vazife sayan Ali Bezlî efendi bu teklifi geri çevirmiştir. Fakat yirmi gün kadar neferlik vazifesini gördükten sonra Hoca Şakir Efendi'nin tekrar ısrarı üzerine yüzbaşı rütbesini kabule mecbur olmuştur.

Muharebe sürecince harbin safhaları hakkında uzun bir destan yazmış ve harbin en coşkun hatıralarını tespit etmiştir. Bu destan Şakir Efendi tarafından “Fezleke-i Harb” adıyla bastırılmıştır. Harp sona erdikten sonra asıl niyeti İstanbul'da ikamet etmek olan Ali Bezlî Efendi o günlerde Meclis-i Mebusan'ın fesh edilmesi üzerine meşrutiyetin savunucularından olduğu gerekçesiyle memleketine gönderilmiştir.¹¹⁹ Bu suretle Çankırı'ya gelen Ali Bezlî pederine yük olmamak amacıyla liva meclisinin kararıyla Merkez Anbar memurluğuna dört yüz kuruş maaşla tayin edilmiştir.

İki sene boyunca Merkez Anbar memurluğunda çalışan Ali Bezlî buradan Çerkeş Anbar memurluğuna yine dört yüz kuruş maaşla tayin olmuştur. Burada görev süresinin doldurduktan sonra Çankırı halkının seçimiyle Cami-i Kebir mütevellitliğine getirilmiştir. Hayatının son iki senesini burada geçiren Ali Bezlî Efendi 4 Nisan 1902'de vefat etmiştir.

¹¹⁸ Talat, *a.g.e*, s.186–188

¹¹⁹ Diğer bir kaynakta Ali Bezlî'nin İstanbul'a dönüş gerekçesi hemşerisi olan Ali Suavi'nin Abdülhamit'i tahttan indirip yerine Sultan Murad'ı geçirmek yönündeki isteğidir. Buna göre hemşerisinin faaliyetlerinden korkan Ali Bezlî akıbetini düşünerek kardeşiyle birlikte İstanbul'dan kaçmıştır. Ayrıntılı bilgi için bkz. Ahmet Talat, *a.g.e*, s. 22

Sıkıntılar içinde geçen hayatı boyunca namus ve vicdanını lekeleyecek hiçbir harekette bulunmayan Ali Bezlî Efendi en acı ızdıraplarını yakın arkadaşlarına dahi hissettirmemiştir.¹²⁰

Zamanın şairlerinden Zahmî ve Hayrî ile bağlantı kurduktan sonra şiir yazmaya başlayan Ali Bezlî Efendi oldukça şen, latif, rind meşrep, zarif, âlim, şair ve yüksek ahlaklı bir zat idi.¹²¹

Abdülkadir Bedrî: 1885’de doğmuştur. İlk ve orta tahsilini Çankırı’da başlayan Abdülkadir Bedrî eğitimini 1907 yılında Kastamonu’da tamamlamıştır.

İçki kullanımı nedeniyle genç yaşta ölen Abdülkadir Bedrî Efendi bazen günlerce uğraştığı halde kayda değer nitelikte bir şiir meydana getiremezdi. Yaratıcı bir vasfı olmadığı gibi kendisine iyi bir nazım demek de mümkün değildir.

Abdülkadir Bedrî Balkan Harbi’ne katılmış ve daha sonra da çeşitli memurluklarda bulunmuştur. Son memurluğu ise Çankırı mal müdürlüğüdür. 1928’de vefat etmiştir.¹²²

Atâî: 1873 yılında Bulgaristan’ın Filibe kasabasında doğmuştur. Dayısı Kastamonulular tarafından “Gâvur İmam” olarak adlandırılan Sıddık Efendi’dir. Sıddık Efendi şair, alim bir zattır. Onun bu özellikleri yeğeni Atâî’de de aynen görülmektedir.

İlk eğitimini babasından gören Atâî önce Edirne’ye daha sonra İstanbul’a gelerek tahsil hayatını tamamlamıştır. Atâî Farsça’ya vakıf olup, özellikle tasavvuf ve felsefe alanında çok kitap okumuştur. Şiirlerindeki üslubun oldukça sade olduğu gözlemlenen Atâî tarih düşmekte büyük maharet sahibidir. Hemen her şekilde ve konuda şiir yazmıştır.¹²³

Behçet: 1864 yılında Çankırı’da dünyaya gelmiştir. Hayatı okuma ve araştırma üzerine kurulu olan Behçet Efendi Çankırı’da bir kütüphane ve medrese kurarak şehrin irfanına önemli bir hizmette bulunmuştur.

Zabit katipliği, nafia katipliği, nüfus memurluğu, mahkeme azalığı görevlerinde bulunan Behçet Efendi bir dönem mebusluk yapmış ve Büyük Millet Meclisi’ne dahil olmuştur. Akabinde Adliye Vekâleti Vekilliğinde bulunmuştur.

¹²⁰ Tahsin Nahid, “Abdizâde Ali Bezlî Efendi”, *Halk Yolu Mecmuası*, Sayı 11 (15 Temmuz 1339), s. 159–160

¹²¹ Ali Bezlî’nin hayatı hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Talat, *a.g.e.*, s.21–30

¹²² Talat, *a.g.e.*, s.101–102

¹²³ Talat, *a.g.e.*, s. 104–106

Şiire olan ilgisi sekiz yaşında Tokatlı Âşık Nuri'yi dinlemekle başlamıştır. Şiir dışında musikiyi çok sever ve anlardı. Zarif ve nüktedan zatlarla sohbet etmeyi, edebiyata ve sohbet adabına vakıf olan zatlarla da ilmî münakaşada bulunmayı çok severdi. Nesri nâzımından kuvvetli idi.¹²⁴

Bezmî: Özel hayatına dair ayrıntılı bilgi bulunmayan Bezmî Çankırı'ya üç saat uzaklığındaki İki Çam Köyü'ndendir. Okuma yazması olmayan Bezmî Efendi iyi bir saz şairidir. Eserlerinden Bektaşî olduğu anlaşılmaktadır.¹²⁵

Sıdkî: Asıl adı Halil'dir. Definet'ül-ülûm adlı eserinden hareketle 1789 senesinde doğduğu tahmin edilmektedir.

Rus ordularının Romanya'yı istilası üzerine bir süre başıboş dolaşmış ardından İstanbul'a gelerek kendisine bir mürşit aramaya başlamıştır. Karşılaştığı bir zatın Çankırı'ya git, Balcızade Mehmet Efendi ile görüş tavsiyesi üzerine derhal Çankırı'ya gelmiş ve Mehmet Efendi'yi bulmuştur. Mürşidini bulan Sıdkî Efendi Çankırı'ya yerleşmiştir.

Müstakil bir divanı olmayan Sıdkî Efendi Çankırı ilim ve edebiyatında önemli bir iz bırakmıştır.¹²⁶

Şerifi: Hakkında ayrıntılı bilgi bulunmamaktadır. Çankırı'nın Perderar Mahallesi'nde bulunan İncili Çeşme'de tarihi bulunmaktadır. Çeşmedeki tarihinden anlaşıldığı kadarıyla 1741 yıllarında yaşamış olması kuvvetle muhtemeldir.¹²⁷

Vafi: Asıl adı Osman Vafi'dir. Hayatı hakkında ayrıntılı malumat yoktur. Vafi mahlasının kendisine Âşık Tokatlı Nuri tarafından verildiği bilinmektedir. 1854–1859 yıllarında yaşamış olduğu bilinmektedir.¹²⁸

Vahyî: Ahmet Vahyî Efendi medrese tahsili görmüş, takva ehli, hoş sohbet, hayırsever, âlim ve arif bir zat idi. Şiirlerindeki üslubu tasavvuf ağırlıklı ve dervişanedir. Lisanı çok da iyi olmayan Vahyî'nin hece ölçüsü ile yazdığı şiirlerin bir kısmında başarılı olmuştur.¹²⁹

¹²⁴ Talat, *a.g.e.*, s. 122–123

¹²⁵ Talat, *a.g.e.*, s. 130

¹²⁶ Talat, *a.g.e.*, s. 306–308

¹²⁷ Talat, *a.g.e.*, s. 318

¹²⁸ Talat, *a.g.e.*, s. 321

¹²⁹ Talat, *a.g.e.*, s. 344

Yesârî: Çankırı'nın Tuht ilçesinden olan Yesârî'nin sıkça Hacı Bektaş Dergâhı'na ziyarette bulunduğu bilinmektedir. Saz şairinin bu hususu eserlerine açıkça yansıtması da O'nun Bektaşî olduğu ihtimalini kuvvetlendirmektedir.¹³⁰

Nizamettin Yümnî: 1890'da Çankırı'da doğmuştur. Adı Hasan Nizamettin'dir. 1912'de Darülfünûnun Edebiyat şubesinden mezun olmuştur. Aynı senenin Eylül ayında Çankırı'ya gelerek tarih, coğrafya ve Türkçe öğretmenliği yapmıştır. Bir süre sonra Sinop İdadisi'ne tayin olmuştur. Öğretmenlik ve müdürlükten başka avukatlık mesleğiyle de alakadar olmuştur.

Edebiyattan daima zevk alan Yümnî şiire Ahmet Talat'tan etkilenecek ilgi duymaya başlar. Nizamettin Bey'in Yümnî mahlasını kura usulüyle Sıddık Efendi tarafından verildiğini bildirmişse de esasında bu mahlas kendisine Ahmet Talat tarafından yine kura çekmek suretiyle verilmiştir.

Nizamettin Yümnî bütün şiirlerini bir araya toplayarak yayınlamak istemişse de Eflânî nahiyesinde bulunduğu sırada çıkan bir yangınla bütün eşyalarıyla birlikte şiirleri de yok olmuştur. (1918) Bu durum karşısında Nizamettin Yümnî üzüntüsünü şu sözlerle dile getirmiştir: “ Topal, şaşı, güzel, çirkin, ne olursa olsun bütün evladı manevilerimin mahvü ziyaa uğramış olmasından hala teessür duyarım. Hatıramda kalabilenleri cem ettimsede noksan ve nisyanıyla beraber onda ikisini teşkil etmiyor.”

Bunun dışında Edebiyat şubesinin son sınıfında iken bir arkadaşıyla Nezli-âtî adında bir mecmuayı beşinci sayısına kadar neşretmiş, ayrıca Trabzon'da çıkan Envarı Vicdan adlı mevkutenin neredeyse her sayısında makaleler ve şiirler yazmıştır. 1922 yılında Çankırı'da Türk Sözü adlı bir gazete çıkarmışsa da bu gazete uzun ömürlü olmamıştır. Bir süre Çankırı'da neşredilen Necat Gazetesi'ni yönetmiştir, Halk Yolu Mecmuası'nda da yazıları bulunmaktadır.

Nizamettin Yümnî'nin dili oldukça kuvvetlidir. Hiciv kabiliyeti fazladır. Nesir yazıları da oldukça düzgündür.¹³¹

¹³⁰ Talat, *a.g.e.*, s. 354

¹³¹ Talat, *a.g.e.*, s. 359–365

Zamîrî: Kanunî Sultan Süleyman ve oğlu II. Selim zamanında yaşamış bir şairdir.¹³² Kendisi remel adı verilen gaybdan haber verme sanatına vakıf olduğu gibi herkesi kılık-kıyafet, mizaç ve meşrebine göre değerlendirerek kendisine müracaat edenleri memnun edecek haberler verirdi. Bir toplulukta kendisini göstermeme ve cin gibi ortadan kaybolmaya muktedir bir zat idi. Bundan başka hazineler ve defineler çıkarmaya muktedir olduğu bilinmektedir. Bir define çıkarma işlemi esnasında cinler tarafından helak edildiği kabul edilmektedir.¹³³

Hamdi: Hayatı ya da Çankırılı olup olmadığı hakkında herhangi bir bilgiye rastlanılmamıştır.¹³⁴

¹³² Zamîrî'nin II. Selim devrinde yaşadığını söyleyen tek kaynak Şemsettin Samî'dir. Ayrıntılı bilgi için bkz. Adnan Şimşek, *Doğumunun 100. Yılında Zeki Ömer Defne ve Çankırılı Şairler Sempozyum Bildirileri*, Ocak 2004, s. 238, 239

¹³³ Talat, *a.g.e.*, s. 374–375

¹³⁴ Talat, *a.g.e.*, s. 165

2. İKİNCİ BÖLÜM

2.1. Halk Yolu Mecmuası (1923–1927)

Halk Yolu

Hakkın yoludur.

On beş günde bir çıkar ilmî, fennî, edebî, ictimâ'î mecmû'adır.

Cilt: 1

Sene: 1

Sayı: 1

15 Şubat 1339

Sâhib-i İmtiyâz: Kemal Cenâb

Müdîr-i Mes'ûl: Tahsin Nâhid

MAKSAD VE GAYE

Dîn ve milliyet umdelerinin tahdîd eylediği çerçevede dâhilinde halkımızın hayât-ı umûmiyesinde irfân ve terakkî mefkûrelerinin yayılması gayeyi teşkîl etmektedir.

Kengirî'da bu gaye ile birinci defa olarak neşrine başlanılan bu mecmû'a kuvvet ve şerefini halktan alacaktır. “Halk Yolu”, yine halka â'id ve râci olan o ilâhî kuvvet ve şerefle gayesini elde edebilirse ne mutlu!..

Halk Yolu

[Sahife 2]

GENÇLİK / TAHSİN NÂHİD

Asırların -tarih inkılâbıyla beraber- bugünkü nesl-i beşere intikal ettirdiği umûmî varlıkları, yaşamak umdelerini; ensâl-i âtiyyeye daha parlak, daha rûhlu ve maddî tekâmül kisveleriyle verebilmek için yegâne vâsıta, fikrî cereyânlarla ilim ve fendir. Bunların ulvî, ilâhî duygularla tecellî eylediği her şahıs, her uzv-i beşer gençtir.

Binâenâleyh gençlik, fa‘âl uzuvların halkın manevî ve maddî hayâtında yükselmek ve ilerlemek hislerinin yayılmasına çalışanların hey’et-i umûmiyyesidir ve onların fikrî varlıklarıdır. Çünkü fikirler, işleri doğurur. İyi işlerin müvellidi sağlam düşüncelerdir. İyi ve sağlam hayâllerden bugünkü pereştiş ettiğimiz hakikatlerin doğduğu gibi!..

Beşeriyet-i muzdaribeye “sa‘âdetli yaşamak” ve “ hüsrarla ölmek” hissini veren fikrî cereyanlar, yaşamak isteyen her milletin muhtaç olduğu bir ihtiyaçtır. Bu ihtiyaç gençlerle te’min olunabilir.

Gençlik mefhûmu sinn vesâir kuyûdâtla takyîd olunamaz; fikren ve rûhen genç olan her yaşlı ve ihtiyar bu mefhûmun dâ’iresi dâhilindedir. Ve yine bunun gibi fikren ve rûhen genç olmayan yirmi, yirmi beş yaşındaki şahıslar genç sayılamaz. Çünkü onun ölgün şahsiyetinde rûh yoktur. Rûhî hazlar yoktur. Bedî‘iyat ve mehâsinin, ulvî duyguların neşveleri yoktur, fedakârlık hisleri, fedakârlığı takdîr duyguları ondan uzaktır. O maddî ve manevî kuvvetlerinden de mahrûmdur. İstinâd ettiği şey korkunç bir tembelliktir.

Halk, gençleriyle yaşar. Gençlik hayâtı ve yaşamaktan gayeyi bilir. Bulunduğu zamanın ilmî, iktisadî ve fennî hadiseleriyle yakından alâkadâr olmaya mecbûrdur. Ve medeniyetin îcâbâtına tevfik-i hareket için aynı medenî vâsıtalarla dimâğını, rûhunu techiz eder, asra uymaya çalışır, mücâdele-i hayâtta birleşmenin, yardımın, iş bulmanın vücûdunu tasdik eder. Ve hakîkten mensub olduğu halkın her türlü heyecanlarını, arzularını temsil, milletin rûhunu teşkîl eder.

Böyle genç bir rûha mâlik milletlerin muhassalası olan hükûmetler de, mü’essirât-ı hâriciye dâimâ muzaffer ve galibdir.

Bu şekil ve netîceyi hayvanât-ı ibtidâiyenin hayât ve harekâtında pek güzel görürüz: Uzviyât-ı sagîre bir hücre olarak doğmuşlardır. Bunlar varlığını idâme ve idâre edebilmek,

mü'essirât-ı hâriciyyeye karşı koyabilmek için müte'adid hücrelere ayrılmışlar ve çoğalmışlar ve bu sûretle hayâtını te'mîn etmişlerdir.

Her bir hücre çeşit çeşit şekiller altında vezâif-i asliyyelerini îfâ ederek çok hücreli uzviyyetler, kümeler teşkîl etmişlerdir.

Hayvanât-ı ibtidâiyyeden hayvanât-ı âliyyeye kadar şu hayâtî tekâmül, derece derece takîb ve tedkik olunacak olursa mücâdelesiz ve tekâmülsüz milletlerin yaşayamayacağı anlaşılır.

Hayvanâtta hayâtın te'mîni gıda iledir. Fazla gıda bulmak uzviyyât-ı sagîre arasında mücadeleyi doğurmuştur. Bu ise gıdasız olanların fazla gıdaya mâlik olanlara hücumlarıyla başlamıştır. Bu mücadele de muvaffakiyet, tekâmülü tevîd etmiştir. Çünkü rekabet-i hayâtîyye baş göstermiştir. Dâimî olan işbu rekabet tek hücreli uzviyattan hayvanât-ı âliyyeye kadar hepsinde mevcut bir ihtiyaçtır. Mücadelede sağlam ve güçlü, kuvvetli olanlar; muhîte uyamayan ve yaşamak silâhından mahrûm arık ve za'ifleri ezmektedir. Sağlam uzviyyât ve yardım netîcesi muhîte uymuşlar ve mü'essirât-ı hâriciyyeye karşı koyabilmişlerdir.

[Sahife 3]

Bizde halk kitlesinin yaşayabilmesi için mücadeleye muhtaç olduğunu kayd etmiştik. Bu mücâdelenin silâhları; dîn-i mübînin kazanılmasını emrettiği gibi ilim, fen, iktisattır.

Binâenâleyh, cem'iyetlerinde ilmî, iktisadî ve fennî müdâfaâ silâhlarıyla mücehhez olması lâzım ve mü'essirât-ı hâriciyyeye bu gibi vesâ'it-i müdâfa'a ile galebe çalması mümkündür.

Bu vâsıtalarla te'mîn edecek ancak o milletin gençleridir.

Gençlik mefhûmunda sağlam olmak şartıyla sinn-i takyîd yoktur, demiştik. Buna â'id mütâlâamızı da arz edelim: Uzviyatta taze ve genç olan hüceyrâtın gördüğü işleri, ihtiyarları görememektedir. Bunun içindir ki, her hücre muhtelif tekessür usûlleriyle genç hüceyrât vücûde getirir. İşbu genç ve taze hücre uzviyete taze hayât verir. Çünkü kuvveti fazladır.

Vücu[d]-ı beşer muhtelif fakat bir gaye için –umûm uzviyetin yaşamasını te'mîn için- toplanmış, birleşmiş uzuvların hey'et-i mecmû'asıdır: El, kol, bacak, adelât gibi hareket aletlerinden; dimâğ gibi düşünen ve nâzım bir merkezden; kalp, kan damarları, mide,

bağırsak, gibi hayât imalathanelerinden; ciğer, kebed (karaciğer), böbrekler, asab ve ızâm, ter ve yağ imal eden bizlerden ve vesâireden mürekkeb bir varlıktır. Umûmî hayât için hususî vazifesini îfâ eden ve milyonlarca fa‘âl hüceyrâtın toplanmasından ibâret olan bu uzuvlardan her biri genç ve taze kuvvetli tuvânâ şerâit-i hayâtiyyeye muvâfık bir sûret ibrâz ederlerse yaşamak daha kolay ve sâlim bir şekil almış olur; çünkü hareketler düzgündür. Ve bu düzgünlük hâricî hücumları def‘ edecek “kuvvet”ler doğurur.

Neşv ü nemânın en son derecesine varan her mahlûk gibi -insanlar da- yavaş yavaş, kanûn-ı tabî‘atın hükümleri altında zebûnlaşmaya, eski zindegîden, eski kuvvetten, eski çalâkîden, eski fa‘âliyetten mahrûm kalmaya başlar. Ve mum gibi hayât şu‘leleri zekâ ve kabiliyet-i hayâtiyyesiyle beraber yavaş yavaş söner, ölür. Fennen şerâit-i hayâtiyye taht-ı te’sîrinde bu “sönmek” daha vahim şekiller arz eder. Ve neşv ü nemâ derecesinin ikmâlini beklemeden “ölmek” netîcesini verir.

Binâenâleyh, gençlik, -rûh ve maddiyat itibariyle- sağlam olmakla ka’imdir. Çünkü sâlim ve tuvânâ fikirler, sağlam ve kavî uzviyetlerde -ma‘nâ itibarıyla- gençlerdedir.

Yaşlı insanların uzun senelerin tecrübeleri sayesinde anlayış ve sezîşlerinde isabet fazladır. Bunların da genç rûha mâlik olmaları ve fikrî cereyanlarla alâkadâr bulunmaları, umûmî kuvveti, fa‘âliyeti, hareketleri iki kat yapar. Netîce: Uzviyetin her uzvu muhtelif vazifelerle nasıl müşterek bir gaye için, umûmî hayât için, müşterek bir his irâ’e ediyorlarsa; halk uzviyetini bu fa‘âl, genç uzuvlarına da aynı hiss-i müşteregî, aynı birleşmek rûhunu verebilmelidir ki, halkın her ferdi için kabul olunacak bir gaye, bir mefkûre yaratılması mümkün olabilsin!

Bunun için de gençleri muhtelif hareketler ve türlü türlü cereyanlar ve gayeler karşısında bırakmamalıdır. Bir ve muntazam bir tahsil, dînden, an‘aneden, milliyet hislerinden doğmuş bir terbiye verilmelidir. Böyle bir tahsil ve terbiyedir ki, halkın her ferdi, her uzvu için hayâtî bir gaye olarak telâkkî edilebilecek şu‘ûru, gayeyi ve müşterek bir hedefi doğurabilir. Bu hedef de şu olacaktır:

“Maddî ve manevî hayâtta bir noktaya saplanıp kalmamak, genç olmak; rûhu, uzviyeti ve cem‘iyeti -mümkün mertebe- sür‘atle en hayırlı bir varlığa... gıll ü gîşdan âzâde bir cevelan ve fa‘âliyet sahasına ulaştırmak ve bi’n-netîce gaye-i mukadderine îsâl etmek!...”

Ey Gençlik!

Uğraş, didin, düşün, ara, bul, koş, atıl, bağır!

Durmak zamânı geçti. Çalışmak zamânıdır...

[Sahife 4]

MA'ÂRİFTE MERKEZÎ BİR VECHE

Siyasî inkılâbımız, ma'ârifimizin ilk, orta, yüksek mü'esseselerinde “şekli” fakat oldukça mühim bir değişiklik husûle getirdi: Yüksek mü'esseseler, yüksek, ilmî ve mefkûrevî birer istiklâl peydâ ettiler. Orta tadrîsâta â'id mekteplerden sultanî nâmını taşıyan irfân yuvaları Meşrutiyet'ten, inkılâptan evvelki idarî şekillerini daha emin ve metin surette muhafaza eylediler... Dâr-ü'lmu'allimîn, dârü'l-mu'allimât ve idâdiler ise hakîkaten acınacak birer hâle geldiler. İlk tadrîsât mekteplerine gelince, bunlar da Tedrîsât-ı İbtidâiyye Kanûn-ı Muvakkatı'yla birdenbire ölüm yatağına düşen hastalar gibi yıkılıp kaldılar... Bu kanun bu mü'esseseleri yaşatmak, ilerletmek, asrın terakkiyât, halkın ihtiyâcâtıyla mütenâsib bir şekle sokmaktan ziyâde olduğu yerde bırakan, ileri geri gidemeyecek, hatta kımıldayamayacak bir hâle koyan bir silâh olmuştur ve olmaktadır.

Bu hâl karşısında zavallı mekâtib-i ibtidaiyye, sevgili yurdun her köşe ve bucağında aynı silâh ve aynı kurşunla (ölüm) yatağına yatırılan ağır tehlikeli hastalar gibi bir vaz'iyet-i elimeye düşmüştür. Senelerden beri doktordan, ilaçtan, tedâviden her şeyden, her şeyden mahrûm olarak can çekiştiren bu mü'esseseler öksüz çocuklar gibi hususî bir idârenin, hususî bir kuvvetin hususî te'sîrleri altında tüyleri ürpertecek, rûhları titretecek bir hâlde inim inim inlemekte... Her yerde, her zamân siyasî, ilmî, ictimâ'î, inkılâbların ilk intiharları olan ilk tadrîsât mektepleri bizde maâlesef hâlâ inkılâb kapılarını açabilecek bir şekilden uzak bulunmaktadır...

“Okumak ve yazmak” bugünün “Halkçılık” siyasetinde köylünün, halkın en tabî'î ve mukaddes bir hakkı olduğu hâlde, yurdumuzun her köşesi cehlin pençe-i kahrında inlemekte, milletin yüzde sekseni mektebden, mu'allimden, ma'âriften mahrûm yaşamaktadır. Böyle bir hayâtın üzücü, boğucu, öldürücü kuvvetleri karşısında halkın sabûr, mütevekkil, mütehammil yaşadığını görenler, onun tabî'î ve mukaddes hakkını dâimâ tanımalı ve hürmet etmelidir.

Halkın isteği çok bir şey değil... Bir mekteb, bir hoca... Fakat nasıl bir mekteb ve nasıl bir hoca? Köylü, mekteblerde nazariyattan ziyâde amelî, fi'îlî, fâ'ideli iş gösterecek, mukaddes tanıdığı medreselerle mekteblerin yekdiğerine zıd ve mâkûs cereyânlarına nihayet vermek suretiyle irfân hayâtında bir vahdet doğuracak, mektepleri kendisinden uzak ve müteneffir yaşatmayacak, çocuklara â'ilesini, muhitini, mukaddesâtını, büyüklerini sevdirecek bir usûl-i terbiyye ve tedrîsât... Ve bunu sînesine saran bir mekteb ve hocayı istiyor. Hâlbuki bugün bu, halkın gözünden uzak, hem çok uzak...

Bu yoksullukların, bu mahrûmiyetlerin uzayıp gitmesi, hiç şüphesiz bir gün rûhlarda zelzele gibi bir sarsıntı husûle getirecek ve halkın volkanlar gibi kükremesine sebebiyet verecektir.

Türk'e ve Türklüğe â'id ma'ârif, Türkün âdet, an'anât ve mukaddesât-ı milliyyesine mutâbık bir ma'ârif olmalıdır. Halk, Fransız mekteblerinden Alman programlarından, İngiliz terbiyesinden toplanan karışık, kozmopolit bir ma'ârifin acı ve elim tecrübelerine tahammül edemeyeceği gibi, hususî idârelerin hususî ve menfî kuvvetlerin sakîm ve mâkûs te'sîrlerine katlanamayacaktır. Bugün ortada can çekiştiren, her dakika "ölüme" yaklaşan bir Türk ma'ârif-i ibtidâiyye ve tâliyyesi var. Bunu bu hâlden kurtarmak diriltmek lâzımdır. Herşeyden evvel yapılacak, hem de tereddüde lüzûm görmeden yapılacak ilk ve ser'î tedbir, ma'ârifimizin ibtidâî ve tâlî kısımlarında

[Sahife 5]

merkeziyet usûlünün takip ve tatbiki...

Bunu düşünerek hakîki halkçılığı hakîki ma'ârif kanunu doğurmak, ma'ârifî idâre-i milliyye düstûrlarına göre düzeltmek, güzîde erkân-ı harpleri, kıymetli kumandanları ile manevî bir fikir ordusu, bir ma'ârif ordusu vücûde getirmek.. Umûmî, şu'ûrları mefkûreli bir ma'ârif vechesi teşkîl etmek.. İşte milletvekillerinin vakit geçirmeden sür'atle yapacakları mühim bir iş...

Asırlardan beri ma'ârifsizlik yüzünden karanlıklar, cehâletler, zulmetler içinde çırpınan halk, kendisine umûmî ve doğru bir yolu gösterecek bir ışık, bir ziyâ, bir nûr istiyor. "Halk Yolu" bunu sımsıkı samîmî bir emir ve bir noktaya tâbî merkezî bir ma'ârif siyasetinde görmektedir...

SECIYYE MES'ELESİ

“Hassasiyet”, “zihin”, “irâde” gibi rûhun üç mühim “kuvve”si vardır. Bu kuvveler müstakil olmayıp birbirinden mutlak ve hakîki bir sûrette ayrılmamışlardır. Bunlar bilâkis her vakit, ve her zamân yekdiğerinin mütemmimidirler.... Rûhî fi‘iller, hâdiseler, dâimâ bir gayeye vüsûle hizmet ettikleri aynı a‘mâlde müterâfikan fa‘âliyet gösterdikleri, aynı vicdân tarafından ihtivâ olundukları için şeklen ve zahiren ayrı, hakîkatte birdir. Zirâ biri “düşünen”, diğeri “hisseden”, üçüncüsü de “irâde” eden ve her biri başka başka olmak üzere insanda üç nev‘-i hayât, üç nev‘-i mevcûdiyet yoktur ve olamaz... İnsanda bir rûh ve bir mevcûdiyet vardır ki, o aynı zamânda hem his, hem tefekkür, hem de irâde eder... Rûhun bu üç kuvvesinden birincisi hassasiyettir. Hassasiyet, insanlardaki “teheyyüc ve te’sîrlerin”, “temâyül ve meyelânların”, “şehvât ve ihtirasların” menba‘ı ve bu mahsûs hâdisâtın hey’et-i mecmû‘asıdır. Hassasiyet, rûhta ilk doğan, tecelli ve tenemmü‘ eden ve hayât ile beraber başlayan bir kuvve-i esâsiyyedir ki, zihin, irâde gibi diğeri iki kuvve buna istinâd eder.

Zihnî ve “iradî ” fi‘iller, “ahlâkî” hareketler ve hâdiseleri doğurduğu için şimdi tedkik ve tetebbu‘ edeceğimiz “seciye” mes’elesini de “rûhî” ve “terbiyevî” bilhassa “ahlâkî” bir mes’ele olarak mütâlâa eyleyeceğiniz seciye, her şeyden evvel mevcûdiyetini ef‘âl ve harekât-ı beşeriyyeye de tecelli ettirir. Ef‘âl-i beşerin ise üç mühim sâiki vardır:

1. İnsiyâk
2. İhtiyar
3. İhtirâsıdır.

Seciye bu sevâikden ihtiyâr ve ihtirâsa müsteniddir. Siyasî, ictimâ‘î, mizacî, ilmî, ahlâkî ilah... Hâdiseler bir zümre-i ictimâ‘iyyenin ferdleri arasında muhtelif zamânlarda ayrı ayrı, başka başka te’sîrleri husûle getirdiği gibi, aynı hâdiseler cem‘iyyetin bir ferdi üzerinde yine muhtelif zamânlarda aynı te’sîri husûle getirebilir. Vakayi‘ ve hadisâtın te’sîrleri “ferdlerin” ef‘âl ve infî‘âlâtında tahassüsât ve harekâtında bir “husûsiyet” doğurur. Bu husûsiyet ferdin hayât-ı umûmiyyesinde dâimâ mevcûdiyetini, şeklini muhafaza ve izhâr ettiği gibi, fikir, huy hatta irâde sahasına kadar da nüfuz eyler.. Ve şahsın fikrî, ahlâkî “karakterini”, tabî‘atını, huyunu te’sîs ve teşkîl eylemiş bulunur. Bu suretle oldukça karışık, güç teşekkül ve te’sîs eden ve ferdlere göre değışen, her ferdin tahassüsât ve harekâtında te’sîsi anındaki şeklini muhafaza eyleyen ve bunu “tebellür” etmiş bir mâhiyette gösteren bu hususiyete ilmî

[Sahife 6]

tabiriyle “seciye” diyeceğiz. Şahısların ef‘âl ve harekâtındaki hususiyet bu fi‘il ve hareketleri doğuran fikir, his, irâdelerindeki hususiyetin netîcesinden başka bir şey değildir. Fikirlerin, hislerin, irâdelerin hususiyeti de “bünyevî” ve “mizacî” hususiyetlere tâbidir. Bunun içindir ki, uzvî ve hayâtî hususiyetler manevî ve ahlâkî hususiyetleri doğurduğu gibi, uzvî ve hayâtî umumiyetler manevî ve ahlâkî umumiyetleri de intâc eylemektedir. Şu hâle nazaran ferdlerin seciyesinde iki “şekil” ayırmak lâzımdır.

Birisi doğrudan doğruya ferdî ve şahsî “hususiyetler”, diğeri de mensub olduğu ictimâ‘î zümrenin manevî ve ahlâkî umumiyetleri gibi umûmî “hususiyet”dir. Ferdlerde seciye gayr-i mahdûd denilecek derece de çoktur. Tıpkı insanların simalarındaki gayr-i mahdudiyet gibi.... Mâahâza tecrübî rûhiyâtın bugün mühim bir şubesi halini alan seciye, birçok rûhiyatçıları meşgul etmektedir.

Seciyenin en mühim unsuru “fa‘âliyet”dir. Fa‘âliyet ise bedenî, fikrî, ahlâkî ve hissî olmak üzere üç şekilde tecelli etmektedir. Bu üç şekl-i tecelliye göre de seciyeye fa‘âl, fekkâr, hassas gibi nâmlar verilmektedir. Bu, seciyenin ferdlerdeki şeklini göstermektedir. Bundan başka seciye ferdlerden müteşekkil zümre-i ictimâ‘îyyelerde de müşterek hutût-ı umûmiyye izhâr eylemektedir. İctimâ‘î zümreleri birbirinden ayıran, asırlardan beri bu zümrelerde birer vasf-i mümeyyiz hâlinde görünen seciyeler de mevcuttur. Türklerin umûmî ve müşterek bir seciyesi olduğu gibi Fransızların da Türk zümre-i ictimâ‘îyyelerine benzemeyen ve ondan büsbütün ayrı olan bir seciyesi vardır. Binâenâleyh seciye ferdî olduğu gibi aynı zamânda millîdir. Seciyeye uzviyetin, terbiyenin, itiyâdların hele bilhassa irâdenin pek çok te’sîri olduğundan gelecek makalede bu te’sîrleri tahlil eder, fa‘âl, hassâs, fekkâr seciyelerden ve bunların tecelliyâtından bahs eyleriz.

K. C. E.

TERBİYE VE MA‘ÂRİF 1

Müsâmere Münâsebetiyle:

Dünyada insanlara anlatılması en güç olan şey, en bedihî hakikatlerdir. Belki efkâr-ı umumiyeye-i beşeriyyenin âdât-ı kadîmeye zebûn olarak muhafazakârlığa daha ziyâde mütemâyil bulunmasındandır ki, fennî, edebî, ahlâkî, sînâ‘î her yeni şey, her eser-i

medeniyet, semere-i teceddüd ve terakki, tenkit edilmeye, gayr-i kabil-i farz olunmaya mahkûm olagelmıştır.

Nitekim küre-i arzın güneş etrafında deverânını iddia etmesi üzerine kurban-ı cehl ve taassub olan “Galile”, Amerika Kâşifi “Cristof Colomb” gibi medeniyet-i hâzırânın tebcîl ve tekrim ettiği büyük simaların gösterdikleri fikrî teşebbüs ve dehâ-yı mûcidâne zamânları efkâr-ı umumiyyesinin muâheze ve tenkitleri arasında boğulup kalmıştır.

Aradan pek uzak bir zamân geçmediği ve alelhusus şu memlekette, evet Kengiri'da han etmiş yeni bir mes'ele olduğu için pekiyi tahattur e[d]iyorum ki, bir memleket için lüzûm-ı hakikisini, fevâid-i azîmesini idrâk ve takdîr ederek Kengiri'da da bir Matba'a te'sîs ve küşâdı fikrini ilk izhar edenler bile, makinenin celbinden evvel ve kurularak

[Sahife 7]

işlemeye başladığından sonra dahi -hayli dedikodular mu'âheze ve tenkitlere mâruz kaldılar. Evet, hemen herkes diline doladı, meslek ve sanatının îcâb ettirdiği zemin ve menfa'ate göre kimi “ Her iş, her şey bitti de Matba'a mı kaldı?” diye mücerred, vâhî, kimi “Matba'a te'sîs ve küşâdını düşünenler millete hizmet (!) istiyorlarsa memlekete bir silâhhâne yapsınlar!” diye demevî, kimi “Matba'aya, makineye verecekleri parayı daha hayırlı umûra sarf etsinler! Gazete çıkacakmış, hükûmetin defterleri, cedvelleri basılacakmış. Risale kitab tab' olunacakmış. Bunlar şimdi hep boş masraflar” gibi ilah... Kof ve kaba mu'âheze ve tenkitler savurdular. Bu zavallılar hiç düşünmediler, düşünemiyorlardı ki, bu istediklerinin arzu ettiklerinin husûlüne o Matba'a hizmet edecektir! Biz bunların hepsini daha çeşit çeşidini işittik, duyduk. Bazen gülüp geçiyorduk, fakat bazen de cehlin, âsâr-ı ırfân ve medeniyete karşı olan bu rağbetsizliğimizin çirkin, mantıksız tezâhürâtına, dedikodularına için için ağladık!

Zirâ biz pek iyi biliyor, pek rânâ takdîr ediyorduk, bir memleket için Matba'a ve matbuât elzemdir, bir nimettir, yegâne sâik-i intibâh ve terakkîdir. Evet:

“Kim ne derse desin ol gonca-dehen dilberdir.”

Binâenâleyh bu hayırlı teşebbüstedeki hizmet ve himmeti taalluk eden zevât –bütün o müstekreh, câhilâne dedikodulara rağmen– her hâlde şâyân-ı tebrîk ve teşekkür idi. Bunun içindir ki, bu vecîbe-i şükrânî de “Türk sözü” nâmıyla neşrine başlamış olduğum hâlde bazı hâdisât-ı zaruriyenin îcâbâtıyla muvakkaten tatiline mecbûriyet hâsıl olan ve mâahâza tekrar

neşrini pek karib olan vakt-i münâsibine ta'lik eylediğim siyasi gazetemin tâ başında, herkesten evvel alenen îfâ etmiştim.

İşte bu günde o Matba'a memleketimizde irfân-ı halkın te'âlîsine hizmet emeliyle "Halk Yolu" risâlesinin intişârını te'mîn etmesi cihetiyle bu makinenin memleketimize - maddî ve manevî fedâkârlıklar ihtiyârıyla- celb ve matba'a'nın te'sîs ve küşâdında delâlet ve fa'âliyet ve himmetleri sebk eden zevâta bu vesile ile de tekrar arz-ı şükran etmek bir vecibe-i zimmet-i ilm-i marifettir.

*

**

Bizde ulûm ve fûnûnun lüzûmunu kimse inkâr etmediği hâlde hemen yüzde doksan dokuzumuz ulûmun ve bilhassa fûnûn-ı nefîsenin tahsil ve intişârına ve bu sûretle efkâr-ı halkın da te'âlîsine hizmet edecek alet ve edevât ve âsâr-ı medeniye'nin lüzûmuna hakkıyla ka'il olamıyor. Hâlbuki hiç düşünmüyoruz ki, "tahsil-i kemalât kem âlât ile olmaz."

Medeniyet, insanların tekâmülü ve asl-ı aksü'l gaye-i sa'âdet olmaları demektir. Bu da ilim ve marifetle, terbiye ve ma'ârifle olur. "Medeniyet" deyince de ale'l-ıtlak "Avrupa medeniyeti"ni kasd ettiğimiz anlaşılmasın! Zirâ "medeniyet-i garbiyye"den kendimiz, terbiye ve ma'ârifimiz için zarardan başka bir şey beklemek hatadır.

Böyle demekle de ihtimal bazı saf-diller, beni medeniyet düşmanlığıyla itham etmek isterler.

Hayır! Yüz bin kere hayır! Avrupa "medeniyet-i kevnîyye ve maddîyye"sinin en samîmî takdîr-hân ve hayrânıyız. Lâkin "medeniyet-i manevîyye"sinin bugün sükût etmiş olduğu hadîd-i zillet tarihinde görülmeyen bir esfeliyettir. El-hazer!

Zirâ ayıp değil! Avrupa siyasetinin hutûvât ve harekâtında ben "hissiyât-ı âliyye ve insaniyye"den "fazilet"den "ahlâk"dan bir zerre göremiyorum.

Tarihin sahâif-i ibret-nümûnuna bakınız! Bir milletin şerefini menfa'atine, namusunu maddiyatına tercih ettiği görülürdü. Bir kral, bir hükümdar verdiği ahde vefâ etmek zarûriyetini hissederd. Hâlbuki bugün "dîn ve ahlâk" gibi kuyûdât-ı âliyye ile mukayyed olmayan Avrupa'da dîn ve ahlâk hurafât-ı akliyye ve nakliyye menzilesinde tutulmaktadır.

“Fazilet”in “kemal-i şeytânetle müzeyyen ve muşâşa bir şekle konulmuş menfa‘at (!)”den mâ‘adâ bir ma‘nâsı kalmamıştır. Binâenâleyh şimdi bir lahzâ düşünelim: “Hissiyât-ı âliyye

[Sahife 8]

ve insaniye nâmına ne varsa hepsinden tecerrüd etmiş olan Avrupa'dan, Avrupalıların “medeniyet-i maneviyye”sinden bizim için iktibas ve tettebbu‘ ne gibi fevâidi mûcib olabilir?!.. Medeniyet-i garbiyyenin “medeniyet-i maneviyye”sinden bugüne kadar ictimâ‘î ve ahlâkî afetler, hastalıklar celb ve iktibâsından başka ne kâr edebildik?!..

Evet medeniyet-i garbiyyenin “medeniyet-i maddiyye”sinden iktibâs-ı feyze yanaşmadığımız için de biz hatâdan hatâya düştük, düşüyoruz.. Biz onların ticaret, ziraat, san‘at usullerine iktibası, bâdî-i feyz ve te‘âlimiz olacak teşkîlât-ı ictimâ‘îyelerine râğbet ve dikkat etmedik. Hâlâ da etmiyoruz. Bilâkis piyano çalmak, alafranga teganni etmek, giyinip bezenmek zevk-i safahâtı gaye-i hayâtıyye bilmek. İşte zenginimizin, fakirimizin medeniyet-i garbiyyeden ahz ve taklide kalkıştığı şeyler!.. Bir Fransız gibi şûhâne giyinen, bir İngiliz gibi gezinen, bir İtalyan gibi mestâne tegannî edenimiz var. Fakat acaba bir Dreadnought yapacak san‘atkârimız, mühendisimiz, bir fabrika te’sîs edecek adamımız, bir şirket meydana getirecek muktesitlerimiz var mı? Hayır, yok.

Evet, Avrupa mecmû‘a -i kemalâtından hemen bir şey almıyoruz da medeniyet-i garbiyyenin bâlâda arz ettiğimiz teressubat-ı mekrûhesini harîsâne ahz ve taklitte avâmımız bile gayret gösteriyor. Hâlbuki bize lâzım olan bu medeniyetin bâ‘is-i satvet ve kuvvetimiz olan avâmilidir. Bunları ahz-ı iktibâsa çalışmaz da fezâyihini taklid ve istiâreye koyulursak intihâra başlamış oluruz.

Medeniyetin, sa‘âdet-i beşeriyenin rûhu ma‘ârifdir. Bunun içindir ki, ma‘ârifin rûhu, üssü‘l-esâsı da mekteplerdir. Tahsîl-i ma‘ârif, hayâtda müreffehen kat‘-ı merâhil için lüzûmu tahakkuk etmiş malumat ile nefsin takviye, techiz, teslih etmek demektir. Hangi diyar ki, ilim ve irfân nurlarından mahrûmdur, o diyarın simasını “fesad ve taassub” bulutları kaplar. “Fesad ve taassub” ise bir milletin yegâne sebep-i tedennî ve inhitâtıdır. Her ferd-i beşer gibi kavîmler dahi doğarlar, büyürler, ağlarlar, gülerler ve nihayet bir hâtıra-i hüzn-intimâ bırakarak, bu kârgâh-ı fenâdan göçüp giderler.

Tarih-i beşeriyette gördüğümüz o azametli kavîmler, o akıllara hayret veren âsâr-ı medeniyet ve me'mûriyetler ne olmuştur?!.. Bu medeniyetlerin intifâsı, bu kavîmlerin ufûlü hep bir sebep-i aslînin, hep bir âmilin te'sîrinden ileri gelmiştir: “Cehalet!”

Her yerde olduğu gibi bizde dahi ma'ârif-i umûmiyyeyi te'mîn eden vesâit mekâtib-i ibtidâiye ve tâliyyelerdir. Hâlbuki hayât-ı devlet ve millet ıtlakına sezâ olan bu mektebler bizde en az ehemmiyet verilen kaziyelerden biridir.

Bugüne kadar bizim de dûçâr olduğumuz ahvâl-i mü'essifenin sebep-i asliyesi ma'ârifî lâyık olduğu ehemmiyeti vermediğimiz, o rûhu'r-rûh-i terakkîyi ihmâl ettiğimizdir.

Gerçi uzun senelerden beri harp ve darp ile istiklâl ve istikbâlimizi müdâfa'a mücâhadesiyle meşgul olmaklığımız hasebiyle ma'ârifin ehemmiyetiyle münâsebetdâr olacak bir derece de bir müsâitkâr bir ma'ârif bütçesinden mahrûmuz. Bundan sarfen nazar miktar-ı kâfî mu'allimden başka -tam ma'nâsıyla- Mu'allimlerden de mahrûmiyetimiz, bizde ma'ârifin yok denilecek derecede sönük olduğunu göstermektedir. Demek oluyor ki, şimdilik oluruyla, hal-i hazırda terbiye ve ma'ârifimize çalışacağız değil mi? Pekâlâ!

Şu hâlde kendimize “terbiye ve ma'ârif” hususunda bir hatt-ı hareket ta'yin edelim:

Evvel emirde mürebbîlerimizin, mu'allimlerimizin nazar-ı dikkate almaları lâzım gelen şey nedir? Etfâl-ı memlekete, nasıl bir terbiye-i fikriyye vermek münâsibdir?

Mekteblerde usûl-ı tadrîsâtta kemal-i ehemmiyetle dikkat edilecek bir nokta var ki, o da talebeyi, her şeyi muhâkeme etmeye alıştıran mücâhede-i zâtiyelerini tevlîd ve bu suretle serbest düşünmek ve düşündüğünü çekinmeden söylemek ve ef'âlinde de

[Sahife 9]

bu şerâite riâyet etmek, gayrın hukukuna, hürriyetine, itikadâtına, efkârına kendi hukuku, hürriyeti, itikadâtını, efkârı kadar riâyet eylemeyi telkîn etmektedir.

Genç, âmal-i terakkî-cûyânede müfrit ulvî teheyyüclere müsta'id yükselmeye ve yükseltmeye hâhiş-ger olan rûhlar, her asırda “daha iyiye!” doğru bir incizâb hissi izhar etmişlerdir.

Bu hissi izhar eden, edebilen rûhlar şâyân-ı tevkîr ve tekrim olmalıdır.

Ezcümle memleketimizin terbiye ve ma‘ârif hayâtında henüz “lemha-ı basar” ıtlak edilebilecek üç dört aylık müddet-i me’mûriyyeti zarfında şâyân-ı tebrîk ve takdîr muvaffakiyetler, mevcudiyetler ibraz ve izhar eylemiş ve bu muhitin, evet, “İkdam”ın “müşâhede ve mülâhaza”cısı Yakup Kadri Bey’in parasıyla da olsa ekmeğini yiyip suyunu içtiği hâlde hiç beğenemediği ve eğer gözlük kullanıyorsa galiba gözlüksüz geçtiği için gözüne her nedense “kargacık burgacık” şeklinde görünmüş olan bu feyyâz Kengiri’ninyetiştirdiği ezkiyâ-yı şebâbımızdan Kemal Cenâb Bey kardeşimiz “muktedir bir terbiyecî”, “fa‘âl bir ma‘ârifci” olduğunu lafla değil âsârıyla ibraz etmiş ve etmekte bulunmuştur.

“Âyinesi iştir kişinin, lâfa bakılmaz,

Şahsın görünür rütbe-i aklı eserinde”

Kemal Cenâb Bey kavîyyen ümit ediyoruz ki, mekteblerde usûl-ı tedrîsde kemal-i emniyyetle dikkat ve takip edilmesi lâzım geldiğini bast ve temhid eylediğimiz nükatı, hüsn-i tatbik edecekler ve muvaffak olacaklardır.

Kemal Cenâb Bey Ankara Dâr-ü'lmu‘allimin Müdüriyeti'nden Kengiri İdâdîsi Müdüriyeti'ne –sırf memleketin terbiye ve ma‘ârifine hizmet etmek emeliyle– geleli henüz dört aydan ibaret olduğu halde re’s-i hükûmette ilim ve irfân ile mücehhez erbâb-ı ilim ve irfâna muhib ve zâhir bir de mutasarrıf görünce, mesleğindeki sevdâ-yı hizmet büsbütün cûş ü hurûşa, galeyâna geldi. Mektebi için, mektebliler için etfâl-ı memleketin te‘âlî-i rûh ve irfânı için nezîh düşüncelerle geleli, alabildiğine çalışıyor. Bu gayret-i teceddüd-perverâne, bu sevdâ-yı -ma‘ârif-perverâne mûcib-i fahr ü sürûrumuz olmalıdır.

27–28 Kânûnisânî Pazar gecesi idi... Kemal Cenâb Bey bize, müştâkan-ı ilm ü irfâna pek güzel bir gece yaşattı.

Mekteb-i idâdi binasının alt katında büyük salonda mektebdeki “fukara-i etfâl menfâatine” tertip edilip mekteb efendileri tarafından icrâ kılınan müsâmere ne kadar rûh-nevâz, ne derece sevimli ve ulvî idi!?

Hele mekteb-i idâdi resim ve el işleri mu‘allimi olup yine bu “kargacık burgacık” Kengiri’nin muhît-i feyyâz ve fazilet-kârîsinden ders-i bedî‘i almış ve Hüdâ-yı nâbit yetiştirmiş olan Sürûrzâde Fahri Efendi tarafından sulu boya ile işlenmiş olan sahne ve perde üzerindeki levha ne mertebe san‘at-kârâne, ne derece mâhirâne tanzim ve tersim edilmiş?

En muktedir ressamı bile cidden hayretlere, tahsinlere mecbûr edecek derecede bedî bir eser-i san‘at olmakla şâyân-ı tezkâr ve sâhib-i sezâ-yı iftihadır.

*

**

Bu makalemiz îcâb-ı zemin uzamış olduğundan gelecek nüsha yine bu bahse, müsâmereye, müsâmeredeki muvaffakiyete, sanâyi-i nefîsenin bizde şekil ve telâkki ve kabulüne dâ’ir “terbiye ve ma‘ârif” noktasından devam edeceğiz.

Nizâmeddin Yümnî

[Sahife 10]

EDEBİYAT

MARŞ

-İnâs Mektepleri İçin-

Vatansa anne herkese

Ya biz değil miyiz kızı

İlim hüner semâ ise

Biziz sevimli yıldızı

*

Bizimle yükselir vatan

Bizimle kesb-i şân eder

Biz olmasak hayât ve şân

Olur esîr-i zulm ü şer

*

Beşer! Senin tapındığın

Fezâ-yı marifetteyiz

Şu fecr-i feyz ü hande-rîz

Bizim evet kadınlığın!

Ahmed Tal‘at

ESRÂR-I HAYÂT

1

Ben bu muzlim hayât-ı giryânın
Görmedim devr-i handekârını âh
Hecamât-ı gumûm ü hüsrânın
Sadamâtıyla inledim her gâh

*

Ben miyim sâde, belkide mutlak
Beşeriyet sefil-i ser-tâ-ser
Ağlamak inlemek çırpınmak
Budur işte nasib-i ömr-i beşer

*

Âh ey Hâlık-ı adâlet-şân
Âh ey mübdi-i hezârâ-gevân
Kullarım varlığında dersin eğer

*

Etmesin şüphe adlini göster
Yeter artık sükût hakîkati aç
Beşeriyet sa‘âdete muhtaç

Nizâmeddin Yümnî

[Sahife 11]

EBEDÎ HİCRAN

1

-Yirmi ikinci bahâr-ı hayâtını görmeden hazin bir surette ufûl eden İhsan'ın rûhuna-
Kardeşim! Ufûlün tahammül-şiken
Zevk-i câvidânî sana yâr olsun
Lâleler, sünbüller, güllerle çimen
Ebedî hicrânla girye-bâr olsun

*

2

Güldürmez kimseyi şu mâtem-serâ
Emel makberidir sisli mâverâ
Bırak semalarla artık en hücrâ
Yerlerde inleyen ah ü zâr olsun

*

3

Feyz-i irfânınla canlı şi‘irdin
“Âh, vatan bir kerre kurtulsa!” derdin
Genç iken gaye-i hilkate erdin
Ümitler mâtemle nevha-kâr olsun

*

4

Onulmaz bir yara bu hayâtımda
Gariblik, bîkeslik var feryâdımda
Mûnis hâtıralar titrer yâdımda
Kalbim hayâline bir mezar olsun!

*

5

Solsun ufûlünle sevdiğin hâle
Titresin hicrinle çimende jâle
Hüsün dünyaları târümâr olsun

*

6

Bıraktın bizlere dehr-i fenâyı
Bekleriz hasretle bizim bekayı
Sana yoldaş ettik zevki, safâyı
Artık ne yaz olsun, ne bahâr olsun

*

7

Uçtun semâlara sen nâgâh, İhsan
Tanrıdır bu hale bir âgâh, İhsan
Müşkülmüş teselli bulmak âh, İhsan
Eşk-i te'essürüm pâydâr olsun

14 Şubat 339 / Tahsin Nâhid

[Sahife 12]

CEHÂLET!

Ey fikrin, şu'ûrun eski düşmanı
Ey nûrun ziyânın hasmı, ey denî
Ey kâbus, ey “ilm”e gülen kahkaha
Ey kanlı dişiyile nice bin “deha”
Öldüren, söndüren “şu‘le-i hakkı”
Ey sağır, duymayan “nâle-i hakkı”
*

Ey Neron, ey zâlim, ebedî lânet
Ey bizi kör eden menhûs cehâlet
*

Yeter insanları ezdiğin yeter
Ey akıllı iz‘ânı kemiren ester
Düşmesin eline bir hüsn-i mâsum
Kalmasın sinende bir ferd-i mazlum
Ey cennet elleri tahrip eyleyen
Beşeri mezara takrib eyleyen
*

Ey baykuş, ey rûhu kanlı cinayet
Ey îmân rûhunu ezen cehalet
*

Asırlar, tarihler seni yâd eder
Ey şu‘ûr kanıyla boyanan hançer
Ümit sahasında ötme ey baykuş

Geceler zulmünden eyler tevahhuş
Sana lanet olsun sayısız lanet
Ey fikrin şuurun hasmı cehâlet

Tahsin Nâhid

MATBÛAT

Memlekette ilim ve marifetin ta‘ammüm ve tevessü‘üne vâsıta-i serî‘a matbûattır. Mefkûre-i millet matbûatta tecelli eder. Matbûat dânişverân-ı ilmi ü marifetin sâha-i cevelân-gâhıdır. Fezâil ve hasâil-i millet oraya mün‘akistir.

Eğer matbûat âlemde tecelli etmemiş olsa idi, beşeriyet bugünkü akıllara veleh-resân olacak mertebe-i kusvâya erişen terakkiyât-ı ilmiyye, ihtirâât-ı fenniyye ve sanâyi-i medeniyyenin inkişâfını değil, belki mebâdîsini göremez idi.

Muhterî‘ât-ı fenniyye ve sînâ‘iyyenin dest-gâh-ı marifetten ve mevâdd-i nâfi‘a-i müfidenin gencine-i tabî‘at ve hakîkatten istihrâca imkânını tehyî‘e ve ihzâr eden matbûattır. Bir memlekette matbûat vücutlandırılmamış ise orada bir şey husûle gelmez ve hiçbir işe başlanmamış olmaz. Binâenâleyh matbûat rehber-i necât-ı millet, vâsıta-ı ümrân-ı memlekettir.

Ba‘demâ memleketin terakkiyât, iktisadiyât ve ictimâ‘îyâtıyla irfân, ümrân makinelerini kuracak ve onları işletecek ve semârât-ı nâfi‘a iktitâfına bezl-i fa‘âliyet edecek gençliktir. Gençliğin memlekete karşı mükellef olduğu vezâif-i vataniyye-i medeniyyeyi müdrikâne ve vâkıfâne işe başlayacak zamânını yaşıyoruz. Bunun içindir ki, şu mecmû‘a nın neşri, bu muhitteki gençliğe terettüb eden fa‘âliyetin başlangıcı olmak itibârıyla her türlü takdîrin fevkinde görülmeye sezâ-vâdır. Mü’essisleri Kemal Cenâb ve Tahsin Nâhid Beyleri tebrîk ve teşebbüslerinin muvaffakiyetle tetevvüc eylesmesini temenni etmeyi bir vazife telâkki ederek neşri münâsebetiyle sânih-i hissiyât-ı fakirânem olan manzûme-i tarihiyyeyi takdîm ediyorum. Mecmû‘anın ihtiva edeceği âsâr-ı müfidenin zıllında bu eser-i nâciz de müstazıl olursa fahr ü ibtihâcına vesile teşkîl edecektir.

[Sahife 13]

MANZÛME-İ TARİHİYYE

Himmet-i rûh-ı şebâb oldu bedîd
Gençliğe verdi bugün zevk-i cedîd

Açtı şeh-râh-ı edebde “Halk Yolu”
Hak teâlâ sa’yını kılsın mezîd

Înşirâk etsin usûl-i intikad
İntifâ eyler hemen her nûr-ı sîd

Öyle bir mecmû‘aki her safhası
Tâlib-i irfânı eyler müstefîd

Nûr-ı irfânın tecelligâhıdır
Ehline âyîne-i halk-ı hamîd

Sâha-ârâ-yı karar olsun hemîn
Hem hayât-ı neşrîde her dem medîd

Cevherîn tarihini bir er dedi
“Halk Yolu” mir’ât-ı irfân-ı müfîd

1341

A. R.

A. R. Bey’e:

Teveccühâtınız pek kıymetdârdır. Teşekkürler ederiz. Gençlik temenniyâtınızın husûlüne canla başla çalışacaktır. **(Hak Yolu)**

HAFTANIN DEDİKODUSU

Bir gün evvelîsi tutturamadığım yevmiyemi bugün de ikmâl edemediğim sûretde kara suratlı, hırçın çehreli mümeyyizin iri yarı ağzından savuracağı galîz kelimeleri düşünerek yastığımın altında saklayabildiğim yirmi beşlik bir kaimeyi de cebime indirdikten sonra kırık

dökük bir sakf, dört duvardan ibaret hânemin köhne kapısını çekerek yola düzuldüm. Delik kunduramdan yırtık çorabıma kadar nüfûz eden kar sularını silerek masanın üzerinde beyaz yapraklarıyla ma'sûkasını bekleyen âşık-ı şûrîde-dil gibi hazin hazin yüzüme bakan yevmiyeyi çekdim. Üç darb dört kara cümleyi yitirdikten sonra bi'l-mukayese bir milyon fazla-i yekûn otuz santim tûlundaki bıçağımın kabzasını omuzuma dayayarak defteri kazmakta iken kış dedi kapı açıldı. Birdenbire değişmiş beşûş bir çehre ile mümeyyiz gözükererek “Meclis maâşına yirmi beş kuruş zam etti. Haydi, göreyim seni! İyi çalış diyerek!” kapıyı vakurâne örterek sıvıştı. Ben de yirmi beş kuruş zamm-ı maâş ın dimâğıma verdiği neş'e ile yevmiyeyi kapayarak kapıdan fırladım. Şose boyuna düzuldüm. Güzergâhımı kaplayan ilkbahârın zümrüdîn ovalarını süsleyen papatya, lale, sünbül, menekşe çiçekleri gibi elvân-ı gûn-a-gûna bürünmüş bir alây tangoların serdari olduğu anlaşılan ve önde bulunan omuzlarına kadar açık beyaz kollarının mini mini elleriyle altın gözlüğünü düzelterek teyze dedi:

—Arabacıya izin verdim. Pek şeytan idi. Malûm ya, arabacılar biraz alık olmalıdır. Acaba yenisini nasıl bulacağım bunu düşünüyordum. Alık, âh!

—İşte benim! İsbâtı da, yolumu bırakarak sizin nigâh-ı mestinizi seyir için yarım sâ'attir ayakta duruyorum, dedim atıldım. Pazarlığa giriştik. Gümüş çerçeveli cüzdanından çıkardığı beşlik bir banknotu âle'l-hesâb vermek sûretiyle otuz lira maâş la arabacı oldum. Ve kendi kendime dedim ki, mümeyyizin her gün kara suratını görmekten ise geceleri doru atların şâhâne gözlerine, gündüzleri de küçük hanımın parlak yüzlerine bakarım.

Kalender

[Sahife 14]

ÂŞIK ZAHMÎ

Kengirili Tüfenkcibaşı Hasan Ağa'nın oğludur. 1244 senesinde Kengirî'da doğmuş ve pek genç iken müftü dairesinde Müderris İbraillî Halil Efendi'den medrese derslerini okumuş ve icâzetnâme almıştır.

Bir müddet tarik kitâbetinde bulunmuş, daha sonra zaptiye kâtipliği yapmıştır.

Gazel ve koşmalarından yüksek bir istidâda mâlik olduğu anlaşılan Âşık Zahmî'nin şi'irleri tamamıyla tasavvufîdir; samîmîdir, câzibelidir. Bu samîmîyet ve lâubâliktir ki, sağ

iken herkese ilga ettiği hürmet ve takdis hislerinin bugün koşma ve gazellerini takip edenlerin rûhlarında da aynı te'sîr ile ihtizâz eylediği görülür. Ve o zamân bu büyük şahsiyetin rûh ve maneviyeti takdîr olunabilir. Rûhundaki yüksekliği musavver:

Anla nasıl zevkim var
Fevkden fevкли fevkim var
Her mekânda şevkim var
Ay ile gün çerağım

kıt'asıyla, tasavvuf duygularının tecelli eylediği:

Zahmî her kelâmın sırr-ı ene'l-Hak
İşinde neler dedi Mansur-ı Mutlak
Eğer âşık isen gel âdeme bak
Âdemin cemâli Cemâlullahdır

parçası aynı samîmîyet ve câzibenin, rûhu ganî edici iki timsâlidir. Diğer şi'irleri de tasavvuf dalgalarıyla cûşândır.

Ahmed Zahmî Efendi uzunca boylu, kuru diri, kara kumral sakallı, kara bıyıklı, kara gözlü, kara yağız çehreli ve sıcak bakışlı bir Türk idi. Yüzünde çillik eseri vardı. Hoş-meşrep, mültefit, kalender bir zât idi.

Sol ayağı çocukken kağından düşmüş kırılmış ve topallık eseri kalmış çok defa, arkadaşlarıyla beraber yolda

“Müstefîlün fa'îlün”

“Vezni budur a'recin”

terânesini adım atışına uydurarak yürürmüş!.

Şi'irlerini yazarken çok düşünmediği mervîdir...

Zahmî, sazlı sözlü hayatının fanî zevk ve neşvelerini gördükten sonra kendisinin ölmeden evvel tarih-i vefâtı olarak söylediği “fergab”ın ifâde eylediği 1283 tarihinde otuz sekiz yaşında olduğu hâlde zevk-i bekâya yürüdü.

Allah rahmet eylesin! **T. N.**

GÜFTE-İ ZAHMÎ

Ger arasan ârâmım
Lâmekândır durağım
Bilmek istersen nâmım
Bir noktadır sabağım

Anla nasıl zevkim var
Fevkten fevкли fevkim var
Her mekânda şevkim
Ay ile gün چراğım

On iki bin yolum var
Yirmi sekiz elim var
Yetmiş üç bin dilim var
Dokuz yüz bin kulağım

Bülbül tûyün yoldadı
Gonca güller solardı
Cihan içre dolardı
Görülseydi ayağım

Her saffetdir saffetim
Nuh'da gizli necâtım
Hızır'a verdim hayâtım
Zulemâtdır otağım

Her cân içre cânânım
Ne küfrüm ne îmânım
Böyle küçük rûhbanım
Arş u Kürsdür kalpağım

Âbidlere ma'bûdum
Sâacidlere mescûdum
Kasidlere maksûdum
Ne yakın ne ırağım

Zahmî sana çok dedim
Hem var demem yok demem
Mutlak şudur Hak demem
Hakdır kamu sol u sağ

[Sahife 15]

GÜNÜN İZLERİ

“Ey kimsesiz, âvâre çocuklar”
“Hele sizler.. Hele sizler!..”

Tevfik Fikret

Kengiri Himâye-i Etfâl Cem‘iyeti, geçen gün, Kayseri Dâr-ü'leytâmı'na elli bir çocuk gönderdi. Himâye-i Etfâl Cem‘iyeti ve Dâr-ü'leytâmlar anasız, babasız, himâyesiz -kimsesiz âvâre- çocuklara samîmî sıcak bi melce'dir, şefkatli bir sînedir. O sîneye atılan her çocuk, ana, baba kokusu alır, â'ile, yurt terbiyesi görür, fennî ve muntazam bir hayât geçirir, büyür ve nihâyet cem‘iyet hayâtında alâkadâr ve gayeli bir rûh ve vaz‘iyetle yaşar.

“Yetimler Yurdu” beşeriyete insanî ve vicdânî düşüncelerin verdiği en kıymetdâr mes‘elelerdir. “Yetim-i vatan” olmamak için bu uğurda, canını verenlerin, yaşayanlara emânet ettikleri kimsesiz, âvâre çocuklar, böyle şefkat yuvalarında anne ve babalarının yokluğunu duymadan büyütülecek olursa, şehit babalarının rûh-ı mu‘âzzez-i şâd edilmiş olur. Aynı zamânda o çocuk babasının ocağını yakar, elde edeceği san‘atla halk ve memleket için en hayırlı bir uzv olarak hizmet eder.

Vatanın ümrân ve imara pek muhtaç aksâmında ayrı ayrı kuvvetlerle sanâyi ve irfânın bilfi‘il temelini kurar. Bu gibi hayırlı düşüncelerle teşekkül eden “Himâye-i Etfâl Cem‘iyeti” tarafından ilbâs olunan elli bir yetimin Kayseri'ye i‘zâm edildiği gün müstesnâ ve mes‘ûd bir gündür.

Yurdumuzun yarınki sâhibleri arasında mütevâzi ve fa‘âl birer mevki işgal edeceği şüphesiz olan yavrucuklar kalplerimize silinmez “ümid ve yaşamak” ukdeleri bırakarak gitmişlerdir.

O gün yavrucukların masûmiyet ve yetimliklerine akıtılan gözyaşları bu yüksek ümîd ile dinmiştir.

Memleketimizde bu gibi hayırlı mü'esseselerin derece-i fa'âliyeti ile âtî terakkimizi evvelce biliriz.

O hâlde, ey muhterem ve müşfik anneler, babalar! Çocuklarınızın yanında yetimliğini, kimsesizliğini, açıktan duyan yavruları, boynu bükükleri himaye eden büyüten, adam eden Himâye-i Etfâl Cem'iyeti'ne yardım edelim. Çünkü en büyük, kimsesizlikten, yoksulluktan ağlayan yavruların gözyaşlarını dindirmektedir.

Kengiri'nin büyük ihtiyaçlarından birincisi "su"dur. Hakîkaten memleketin ihtiyâcına kâfi su yoktur. Hele suyoluna rahneler arz olduğu zaman telaş ve endişe fazlalaşır. Çünkü tamamen su kesilir, bu ikinci derecede kalır, asıl mes'ele: Kengiri'da iki suyolu vardır. Biri tatlı diğeri acıdır. Acı su denileni menba'ında içilir; mecrası şehre yaklaştıkça mezarlıklar içinden, şehirde lağımlar arasından geçer. İçine mevâdd-ı uzviyye, tufeylât yumurtaları ve mikroplar karışır. İçilmez bir hâle gelir ve çok def'â sârî hastalıkların yayılmasına da yardım eder. Halkımız bunun mazarratını biliyor ve sükût ediyor. Zirâ kurulmuş bir düzeni bozunca yeniden yapmak imkânsızlığı karşısındadır. Vücudumuzun sağlamlığına, ömrümüzün uzunluğuna mâni olan bu acı suyoluna temiz, pâk bir mecrâ-yı cereyân te'mîn etmek düşüncesiyle mutasarrıf-ı livâ Ahmed Hilmi Bey Efendi, geçen hafta Kengiri'nin ileri gelenlerini toplamış ve müzâkeratta bulunmuştur. Müzâkere fi'îlî bir netîceye vâsıl olmuştur. Toruşzâde Hacı Ahmed Efendi "fennî pöyre" imal eden bir makine celb edeceğine dair söz vermiştir. Yalnız bizce iki elin göreceği iş daha sağlamdır. Himmet-perver zenginlerimizin sıhhat-ı umumiyye ile alâkadâr olan bu mes'eleye lâayk olduğu ehemmiyeti vererek Hacı Ahmed Efendi'ye yardım etmeleri ve Hacı Ahmed Efendi'nin teklif ettiği şartı, suyolu mü'essesesinin kabul eylemesi lâzımdır. Halk yoluna yapılan hizmetlerin Hak yoluna yapılmış gibi dünya ve ukbâda mükâfatı vardır.

Bu hayırlı işin iki muhterem müteşebbisine, mutasarrıf beyefendi ile Hacı Ahmed Efendi'ye ne kadar teşekkür edilse azdır.

[Sahife 16]**HAZİN BİR UFÛL**

Belediye Re'îsi Cemal Bey'in mahdûmu İhsân Bey, Ankara'da vefat etmiştir. Na's-ı mağfîret-nakş-ı, Kengırı'ya getirilerek bütün memleket halkının iştirâk eylediği hazîn bir merâsim-i dîniyye ile karargâh-ı ebedîsine nakl ve defn edilmiştir. İhsân'ın ufûlü memleketimiz için büyük zâyîattandır. Bilgisi ve ahlâkî meziyetleriyle gençler arasında müstesnâ bir mevki kazanan İhsân'ın â'ile-i keder-dîdesine “Halk Yolu” arz-ı ta'ziyet eyler.

*

Orta Nahiyesinde İrfân Hayâtı: Nahiye merkezinde –civar karyedeki mekteb talebeleri de iştirak ederek– bir müsâmere tertip edilmiş ve âzîz çiftçilerimize ya[v]rularının dînî, millî, duyguları, ilim ve irfâna â'id bilgileri gösterilmiştir. Orta nahiyesi müdürüyle mesleklerine yüksek bir aşk ve alâka ile sarılan hey'et-i ta'limiyyeye teşekkürler...

*

Kengırı Mu'allimler Cem'iyeti hey'et-i idâre intihâbâtı yeniden icrâ edilmiş ve riyâsete İdâdî Tarih Coğrafya Mu'allimi Rıfat Bey intihâb olunmuştur. Rıfat Bey uzun senelerden beri hayâtını ma'ârif hasr etmiş birçok yerlerde ma'ârif müdürlüklerinde muvaffakiyetle hüsn-i vazife görmüş kıymetli ve güzîde bir hemşehrimizdir. Kendilerinden bilhassa memleketimizin irfân hayâtında da mühim hizmetler ümit ve temenni ederiz.

*

Kengırı tarihini yazmak maksadıyla memleketin münevver zümresi nezdinde “Halk Yolu” mühim bir teşebbüste bulunmuştur. Bu husustaki tedkikat ve tettebbu'âtını bildirenler kıymetli hediyelerle karşılanacağı gibi memleket ve halkın menâfî'ine çalışanları da büyük şükrânlarla halka tanıtacaktır.

*

Kastamonu Ahz-ı Asker On Dördüncü Fırka Sertâbibi Ka'im-i makam Halil Bey'in Miralaylığa bi't-terfî Ankara'da Cebeci Merkez Hastahanesi Sertabâbeti'ne ta'yin buyrulduğunu ma'a'l-mesâr istihbar ettik. Mîr-i mûmâileyh Kengırı Mecerûhîn Hastahanesi Sertabibi iken idâre-i umurda gösterdiği rû'yet ve zâtî istikametiyle kendisini tanıttırmış

doktorlarımızdan bulunduğu cihetle kendilerini tebrik ile me'mûriyet-i cedîdelerinde de hüsn-i muvaffakiyetlerini temenni eyleriz.

Kengiri Meclis-i Umûmîsi iki üç güne kadar müzâkerâtını ikmâl ve itmâm edecektir. Meclisi Umûmî'nin bu seneki mukarrerâtını bilhassa bu mukarrerâtın ma'ârifet â'id safhalarını gelecek nüshamızda muhterem okuyucularımıza bî- taraf olarak bildireceğiz.

Açık Muhabere

Kastamonu'da Doktor Fazıl Berk, Ankara'da Ahmed Tal'at, Osman Behcet, Adana'da Şâir İsmâil Kemal Bey Efendilere:

“Halk Yolu”na gösterdiğimiz teveccühler pek kıymettardır. Sevimli yazılarınız mecmû'a mızda birer irşâd yıldızı gibi ebediyyen parlayacaktır.

Doktor Râif, Eczâcî Edhem Beylere:

Teveccühlerinize teşekkürler eder, yazılarınızın kesret-i mündericât hasebiyle gelecek nüshaya derc edileceğini ma'a'l- itizâr beyân eyleriz.

BİLMECE

Dört harfli bir isim bulunuz.

İlk iki harfi hayvanâta kullanılan bir şey

Son iki harfi a'zâ-yı bedenden birisi

Son üç harfi herkesin arzu ettiği bir şey

İlk üç harfinin sonuna bir “n” ilâve edilirse âlât-ı mûsıkîden birisi

Dört harfini birden istimâl edersen herkese nasip olmayan kemalâttır.

Doğru halledenler arasında kura çekilerek birinciye münâsip bir hediye verilecektir. Diğerlerinin de isimleri neşr olunacaktır.

HALK YOLU MECMÛ'ASI'NIN SATILDIĞI YERLER

Odunpazarı'nda Hâfız Hakkı Efendi dükkânı, İmâret Çarşısı'nda Hacı Tevfik Efendi dükkânı.

BİLMECE KUPONU

Numara: 1

Bilmeceyi hal edenlerin bu kuponu rabt etmeleri lâzımdır.

Halk Yolu

Hakkın Yoludur.

On beş günde bir çıkar ilmî, fennî, edebî, ictimâ'î mecmû'adır.

Sâhib-i İmtiyâz: Kemal Cenâb

Müdür-i Mes'ûl: Tahsin Nâhid

Derc olunmayan yazılar iâde edilmez.

Senelik Abonesi: 130 kuruştur.

Altı Aylık: 70 kuruştur.

Sayı: 2

Sene: 1

Cilt: 1

28 Şubat 1339

MÜNDERİCÂT

Türk Köylüsü: Tahsin Nâhid

Terbiye ve Ma'ârif: Nizâmeddin Yümnî

Zavallı İhsân: H. Fehmi

Selâm: Tahsin Nâhid

Âşık Zahmî Dîvanı'ndan

Kengiri Tarihi İçin Notlar: Ahmed Tal'at

Tarihten Bir Yaprak: H.

Seciye Mes'elesi: K. C. E

Çocuklara Nasıl Bakmalı: Doktor R. H.

Tütün: M. Edhem

Gönül İzleri

Şükrân Borçları

Mizâhı Sevenler: Kalender

Bilmece

Adres: Kengırı'da Halk Yolu

Kengırı Matba'ası: 1339

Nüshası 5 kuruştur.

[Sahife 25]

TARİHTEN BİR YAPRAK

Giritli bir fakirin oğlu olduğu hâlde sevk-i tâli'le Serhadd-ı Girit Ağası olup bilâhire kaymakam paşalığa irtikâ eden Süleyman Ağa'nın dâ'iresinde neşv ü nemâ bulmuş cennet-mekân Sultan Selim Han zamânında Vâlîde Sultan kâhyalığıyla müsteşâr-ı devlet ve mü'temen-i saltanat olarak siyâset-i dâhiliyye ve hâriciyyeyi tedvîr etmiş sarâyın mühim ricâlinden bulunan Yusuf Ağa'nın servet ve metrukâtına göz diken ve Cezzâr Ahmed Paşa'nın Akka Eyâleti Valiliği esnâsında Trablusşam'a me'mûr olarak müşârünileyh Ahmed Paşa tarafından "Adı Musa, boyu kısa, sakalı köse böyle adamdan hayır mı olur?" diye tezyîf ettikleri Kaymakam-ı Sadâret Musa Paşa ve Şeyhülislâm Atâullah Efendi ol vakit rikâb-ı hümâyûn re'îsi bulunan Hâlid Efendi'nin bâziçe-i hıyânet ve mel'anetleri olan Yeniçeri Zorbaları Kabakçı Mustafa ve avene-i hûnâbesi Sultan Selim'in hal' ve Mustafa-yı Râbi' iiclâs, bazı zengin ricâlin katli için Et Meydanı'nda toplanarak vermekte oldukları emirler hükümdar-ı cedîd Sultan Mustafa-yı Râbi' tarafından mûmzâ fermânlar ile icrâ olunmakta bulunduğu bir sırada diğer maktûl ricâl-i devletin muhallefâtı meyânında servetini der-ceyb etmek üzere zorbaların mûmâileyh ile Yusuf Ağa'nın da katlini taleb eylemekte oldukları Musa Paşa tarafından sarây-ı hümâyûna ârz ve sâdır olan irâde-i padişâhî üzerine mahall-i

menfâsı bulunan Bursa'da idam ve ser-i maktû'ü Bâb-ı Hümâyûn'da teşhîr edildikten sonra bunun da sâir geşte-gânın metrûkâtı gibi Musa Paşa ve rüfekâ-yı hiyânetin sarâylarına taşınan muhallefâtı ve evrâkı meyânında zîrde aynen muharrer i'âm zuhûr etmiştir ki, zavallı memleket bu gibi câhil ricâl ile dönüyor ve şerî'at-i İslâmiyye de bu kadılar elinde oyuncak oluyordu. Mahrûse-i Galata müzâfâtından Beşiktaş nâhiyesinde Paşa Mahallesi'nde kâin mehd-i ulyâ-yı saltanat devletlü inâyetlü Valide Sultan aliyyetü's-şân hazretlerinin kethüdâ-yı âlî-kadrleri sa'âdetlü atûfetlü Yusuf Ağa bin el-merhum İsmâil Ağa hazretlerinin sâhil-hânelerinde maksûd meclis-i şer'î-enverde el-Hac Sa'dullah bin Ahmed işbu bâ'isü'l-kitâb müşârünileyh hazretleri mahzarında bi't-tav' ve'r-rızâ ikrâr-ı tâm ve takrir-i kelâm edip ibtidâ-yı hilkat-i ervahda takdîr ve levh-i mahfûza sebt ve tahrir olunan ecel-i mev'ûdumdan ömrümün yedi sene-yi kâmilesinin müşârünileyh Yusuf Ağa Hazretlerine hibe edip onlar dahi Hazret-i Âdem aleyh selâm ömr-i şerif-i mukadderlerinden malûmü'l-mikdârını Şit aleyhisselâma hibe buyurup Şit aleyhisselâm dahi ittihâb ve kabul buyurdıkları kaziyyeyi âlim oldukları ecilden meclis-i hibede ittihâb ve kabul buyurdular dediğini müşârünileyh ağa hazretleri dahi şifâhen tasdik ve vicâhen tahkîk buyurdularında hâkim-i mevki' sadr ve kitâb “Tûbâ lehû ve hüsnî me'âb yemhullâu mâ-yeşâ ilh” nazm-ı celîlinin müfad-ı şerifini tefekkür buyurdularında “hıfzan li'l-makal” evvelki vâkı'ü'l-hâldir. Bi't-taleb ketb ü imlâ olundu.

Hürrirehu fi'l-yevmi's-sâbi' ve'l-işrîn min-şehr-i rebî'ü'l-âhir li-sene ihdâ ve aşer ve ve mi'eteyn ve elf.

Mâ-fihî'l-hücceti ve'l-ittihâb

Haffâfzâde Muhammed Emin el-Kadî

Bi-Mahrûseti'l-Galata

Şuhûdü'l-hâl:

İrfanzâde Arif Efendi

Musâhib-i Şehriyârî Sâdık Ağa

Kethüdâ-yı müşârünileyh Ahmed Efendi

Kapu Çukadarı Ömer Ağa

Ve gayrihim mine'l-huzzâr¹³⁵ H.

[Sahife 26]

TERBİYE VE RÛHİYAT

SECIYE MES'ELESİ

Seciyenin mü'essirleri, “uzviyet,” “itîyâd,” “terbiye,” “irâde” dir.

1. Uzviyet

Ferdler arasında uzviyet itibârıyla büyük farklar görülür. Bazı ferdlerin bünyeleri kuvvetli, damarları geniş, bazılarının da bünyeleri zayıf, sıhhatleri bozuktur. Hayâtî fi'iller bir kısım ferdlerde serî, bir kısım ferdlerde de ağırdır. Fıtrî ve irsî meksûbât ise her keste başka türlü bir “mizâc”, başka türlü bir “bünye” meydana getirir. Uzvî mizâclar seciye üzerine kuvvetli te'sîrler yaptığı için uzvî hissiyâtlar manevî ve ahlâkî husûsiyetleri doğurmaktan hali kalamaz. Binâenâleyh seciyenin en büyük ve kuvvetli âmili uzviyetlerimizin sûret-i teşkîlidir ki, ef'âl ve harekât-ı beşeriyyede değişikliği, bu değişiklik de muhtelif mizâcları tevîd eyler.

2. İtiyâd

İtiyâd, bir fi'ilin sık sık tekerrürü netîcesinde o fi'ile karşı isti'dâd ve kabiliyetimizde husûle gelen değişikliğe denir ki, te'sîrini bedenî, fikrî, hissî fi'illerimizde dâimâ gösterir. İtiyâd, fi'illerin sür'atini fakat fi'illerdeki şu'ûrun azalmasını intâc eyler. Kabiliyetlerimiz, kudret ve kuvvetlerimiz temâyül ve inhimâklarımız itiyâdların mahsûlünden başka bir şey değildir.

Bunlar, mizâcın, uzviyetin netîcesi olan husûsiyetlere inzimâm eder. Ve bu sûretle insanların seciyeleri arasındaki ihtilâfın mizâcları ile itiyâdları arasındaki ihtilâftan neş'et ettiğini irâ'e eyler.

3. Terbiye

Terbiye ma'nâ-yı hakîkiyesiyle seciye üzerinde kıymetli bir âmildir. Mütereddit, mütelevvin, mütehavvel, bukalemun, âdetâ mâyiât gibi şekilsiz, her bulunduğu muhîtin

¹³⁵ Tarih-i Cevdet, Cild 8, Sahife 361

şeklini alıveren seciyeler vardır ki, bunların ıslâhı husûsunda hiç şüphe yok, en büyük âmil ve mü'essir terbiyeden başka bir şey değildir.

4. İrâde

İrâde, insanın harekâtını ta'yin etmesi iktidârıdır. Bu iktidâr hissiyât ve efkârın teşekkülünden sonra tezâhüre başlar. Fikirlerin, hislerin teşekkülünden evvelki hareketler şüphesiz, “sevk-i tabî'î” mahsûlüdür.

Mükemmel ve kudretli bir irâdenin safahât-ı esâsiyyesi “tasavvur”, “muvâzene”, “karar”, “icrâ”dır.

Bu safhalarda ise aranacak hâssa-i mühimme sür'at “şiddet”, “metânet”dir. Binâenaleyh tâm ve mükemmel bir irâde için “kuvvet ve kudret” lâzımdır. Bünyenin, efkâr ve hissiyâtın kuvvetli bir sûrette teşekkülü irâdenin azim ve kudretini ziyâdeleştirmekten uzaklaşamaz. Böyle bir irâdenin seciye üzerine yapacağı te'sîrin derecesi kendiliğinden tebârüz eder.

İrâdede görülecek za'fiyet ve kudret, seciyenin de aynı mahiyette tecellisini intâc eyler. Seciyenin en büyük unsûru, insanlarda fitraten mevcûdiyetini gösteren “fa'âliyet”tir. Fa'âliyet, bedenî, fikrî, hissî olmak üzere o şekilde doğar. Rûhiyatçılar fa'âliyetin bu üç şekli tecellisini nazar-ı ehemmiyete alarak seciyede muhtelif safhalar ayırmışlar. Fa'âliyetin gösterdiği bu şekillere göre seciye evvelâ fa'âl, fekkâr, hassâs nâmlarıyla üç büyük zümreye tefrik edilmiştir. Fa'âliyeti fekkâriyet ve hassâsiyetine galebe çalan insanlarda seciye “fa'âl,” fekkâriyeti fa'âliyet ve hassâsiyetine gâlib gelenler de “fekkâr” hassâsiyeti, fekkâriyet

[Sahife 27]

ve fa'âliyetine te'sîr yapanlarda da hassâs olarak görünür. Şu hâle nazaran meselâ hassâs seciye demek, insanlardaki hassâsiyet kuvvesinin fa'âliyet ve fekkâriyet kuvvelerine hâkim olması demektir. Bu tasnif ve taksim seciyenin menba'ı olan fa'âliyetin şekillerinden yalnız birisinin diğerlerine tefevvuk etmesinden mütevellid bir tasniftir. Hâlbuki bazan da fa'âliyetin iki safhasının birden üçüncüye galebe çalması hasebiyle temeyyüz eden seciyeler de mevcuttur. Bi't-tabi' bu mevcûdiyet rûhiyatçıları ikinci bir tasnif karşısında bulundurmaktan hâlî bırakmıştır.

K. C. E.

GÜZEL SÖZLER

Rûh, dolması matlûb olan bir kap değildir. Fakat ısıtılması lâzım gelen bir ocaktır.

Erkek ve kadın sağ ve sol el gibidir. Ellerimiz aynı işi görmekle mükelleftir. Yalnız birini fazla kullanmak itiyâdı onu diğerinden becerikli etmiştir.

Bir milletin veya bir ırkın rûhu ezeli ve ebedî bir “tekevvün”den ibârettir.

FENNÎ SÜTUNLAR

ÇOCUKLARA NASIL BAKMALI?

Şurada peder veya vâlîde veya uzak yakın akrabalarından birisinin uzviyeti cihetiyle müşâbeheti, zekâ ve ahlâk gibi mâneviyât bundan mâ’adâ mevcûd ise hastalığa istidâd gibi asıl mirası hâmil olarak doğan çocuklarımızın neşv ü nemâlarına karşı umûmiyetle halkımızın pek câhilâne tarz ve hareketlerinden mütevellit çocuk üzerinde ânî veya tedricî netâyic-i meş’ûmeden bahsetmek istiyorum. Hatta bu husûsta münevverlerimiz de dâhil olduğu hâlde basit olsun hıfzû’s-sıhhat-ı etfâl hakkında hiçbir mâlûmâtâ vâkıf olmayan ve esâsen ehemmiyet bile vermeyen ana babalarımız yüzünden çocuklardaki hastalıklar ve bi’n-netîce ölümleri bizde mühim bir yekûn teşkil eder.

Bu ciheti mübâlağalı olarak söylemiyorum. Lehü'l-hamd mâneviyâta itimâd-ı tâmmemiz netîcesi bizdeki bereket-i tenasül şâyân-ı ehemmiyet ise de çi-sûd ki, bir gâhlık neşv ü nemâsı gibi telâkki ettirdiğimiz yavrularımız dâimâ cehlimizden ya ölüm ve ya envâ’-ı ilel ve eskama mârûz kalıyorlar. Meselâ vakitsiz tegaddiyenin bâhusûs daha henüz süt emerken güya neşv ü nemâsını tesri’ gibi bir fikr-i bâtil ve sakîm netîcesiyledir ki, sırf menfa’at-i şahsiye yolunda gazetelerde görülen şarlatanca ilânlara kapılarak hiçbir tabibe de danışmayarak, ancak bir şahs-ı kâhilin bile hazmında müşkilât çekeceği bir takım gıdâî müstahzârâtın yavrucuklarımızda tevlîd ettiği hâlât ve a’râz-ı mü’essifenin çok vakit dâimâ kurbanı oluyorlar. Hiç düşünülüyor ki, bu gibi gıdâlara yeni doğan bir çocuğun echize-i hazmiyesinin henüz tahammülü yoktur. O, bir yaşına kadar yalnız, yalnız ana sütüyle beslenebilecek bir çağdadır. Lokum, badem ezmesi somruğu, tereyağı gibi şeylere mide si gayr-i müsâittir. Değil şu gıdâlar ile hatta vâlîde sütünün keyfiyet ve kemmiyeti cihetiyle de pek çabuk müte’essir olur. Pastırma, sucuk, biber ve baharatlı et’ime gibi mevâddan müte’essir olan valide sütü alelâde bir inkıbâz, ufak bir rahatsızlıkta sütün az çok târî olacağı tegayyürâtdan muzdarip

[Sahife 28]

bulunduğu gibi hatta bu gibi hususâta ri'âyet eden ananın memeden verdiği süt miktarından da müte'essir olur.

Evet, bugün müsbettir ki, pek yakın fâsıla ile süt emzirmek ve her bir emmede aburâne almak, bundan başka sütün nâdiren hâvî olduğu mevâdd-ı mugaddiyesinin büyük bir mikdârda bulunması gibi emzirme adetlerinin tekessür ve uzun sürmesi netîcesi bir ifrat-ı tegaddiyei mûcib olur ki, avâkıbı itibârıyla en basit a'râz olarak çocukta ibtidâ kusmak görülür. Bu çocukta zuhûr etmeye başlayan mide hastalığının alâim-i zamîresidir.

Fakat nenelerimizce şu alâim bâis-i memnûniyettir. Onlarca güyâ çocuğun süt ile dolan mide sinden fazlası atılıyormuş demekmiş! Hâlbuki bu suretle yine süt vermekte devam olduğu hâlde bir müddet sonra artık kusmak zâil olarak günün birinde ya ânî ya da tedricî hoş gitmeyecek akisler zâhir olmaya başlar. Bu gibi usûlde derhal sütü kesmek onun yerine ılık hafif şekerli su ka'im etmek gibi tedâbir tatbik ve riâyet olursa gelecek ağır fenâlığın şüphesiz önü alınmış olur. Maa-mâfih bazı defada hiç kusmaz ki, bu hâl çocuğun sıhhati için en fenâ bir alâmettir. Bu şekilde tehlikeler pek çabuk ve ânî zuhur eder. Binâenaleyh bir nev-zâdın her halde sıhhat-ı neşv ü nemâsını te'mîn için evvelce verilen memeden iki buçuk üç sâ'at sonra ikinci bir meme verilmelidir. Hâlbuki bu tarza hiçbir valide veya sûtanalar riâyet etmezler. Validelerimizin hemen hepsi, münevver sayılanlarımızda çocuğun bağırmasını men' etmek için -en ziyâde bu cihet medhal-dârdır- veyahud güya çabuk büyüsün veya etlensin gibi fikir ve mülâhaza-i kasırâne ile alelâde sâ'at başına, çok zamân yarım sâ'atte bir ve hatta gece esnâsında aynı vecihle vererek pek ziyâde fâideyi mûcib olan gecenin ve mide bütün uzviyet için bir istirahat zamânı tabî'atın bir kanunu olduğunu unuturlar. Hâlbuki çocuğun mide sini dâimâ pek dolu olan sütlerden hiçbir vakit boş kalmayacağından yavaş yavaş mide kuvve-i takallusiyesini gaib ederek tevessü' eder. İşte o zamân gayr-i tabî'î ahvâlin zuhûru teahhur edilmez. Mide nin zarı tahriş olunarak bi'n-netîce iltihab-ı mide yi hâsıl ettiği gibi o iltihab bağırsaklara da sirâyet ederek inkıbâz, ishâlât başlar. Çocuğun karnında şişkinlik ve serinlik hâsıl olur. Hareket-i hamube (?), geğirme, hıçkırık ve şerciden ga'zân gelir. Çocuk az veya çok fâsıla ile sancıdan bağırır, çehresi sararır. Uykusunu gayb eder, cildi kurdeşen, egzama gibi indifâât ile mestûr bulunur. Bu hâl ahvâl-i vücûdiyyesine bi't-te'sîr za'fiyet-i bedeniyye de başlar. Bu üsret-i hazm mide -i mi'â'î (?) hemen zamânında tedavi ettirilerek şifâ bulursa da ihmâl ve tesamüh daha doğrusu anlamamazlık yüzünden dâimâ vahim netâyic itâ eder.

Çocuklarda süt cihetiyle husûle gelen şu hastalık umûmî bir safhadır. Bu cihetin yine amîk ve umûmî muhtelif derecâtı vardır ki, burada tafsili mümkün değildir. Görülüyor ki, adem-i dikkat ve cehâlet eseri bir çocukta süt, gıda yerine bir fenâlık yapabilir. Bunu söylemekle sütün mazarrâtı anlaşılmasın. Umûmiyetle süt sırasında pek mükemmel bir gıdadır. Sırasız verildiğinde de mazarrât teşkîl eder. Mâa-mâfih bazı çocuklar vardır ki, uzun müddet şu ifrat-ı tegaddiyeden muzdarib bulunmazlar. Her hâlde yine bu gibi çocuklarda fart-ı tegaddinin vasfî bir hâli görünür. Bu sınıftakiler de evet şişmânlaşır, zâhiren gürbüz, tombullaşır, tos toparlak bir şekil alırlar ise de hakîkatta bu gibi çocukların etleri gevşek ve çehreleri kansızdırlar. Ve ale'l-umûm hastalıklara istidâdları ziyâde olduğu gibi âdi hastalıklarda pek gürültülü gelirler. Zamân itibâriyle çocuktaki şu şişmânlık zâil olarak zâfiyet-i umûmiye ka'im olur. Şu hâli pek çok kimseler de tasdik ederler. Size der ki, “Bu çocuğum bir buçuk yaşına kadar gayet etli, canlı, şişmân

[Sahife 29]

tombul bir çocuktı. Ne bileyim dikkatte hatam olmadığı halde şimdi gittikçe zayıflamaya başlıyor. Acaba vereme mi tutuldu?” gibi sözlerle vâlîde ve babası size çocuğun evvelce ifrat-ı tegaddîsinin tablosunu pek güzel tasarlatır. Çocuk beslemek zâhiren güç gibi görünürse de usûl-ı mâkulesi dairesinde hareket edilir ise hiçbir müşkilâtı yoktur. O güçlüğü çocuk doğduğundan itibâren analar ihdâs ediyor.

Ana sütü, ki çocuklar için inek ve keçi sütünden daha hâzım olduğu hâlde bu sonki sütler ile su karıştırmaksızın beslendiği takdirde, çocukda husûle gelecek a'raz hiç şüphe yok ki, daha şedid, daha gürültülü ve daha tehlikelidir.

Bu cihetleri de gelecek makaleye terk eylemiştik. Bu kadarla iktifâ edelim.

Doktor R. H.

TÜTÜN

Cem'iyet-i beşeriye istediği kadar şeh-râh-ı terakkîde kat'î merâhil eylesin... İsteddiği kadar ateşîn efkâra mâlik nesil yetiştirsin... İsteddiği kadar zahirî bir sa'âdet tasarlasın. Bütün bu medeniyet... Bu nesil... Bu sa'âdet mâil-i inhidâmdır.

Bütün cem'iyet-i beşeriye bir sür'at-i berkiye ile takip eden mevcûdiyet ve hayâtını bir hufre-i hevel-nâke sürükleyen iki seyyâle-i muharrebden tahlis-i girîbân etmedikçe

kat'iyen felâh ve sa'âdet bulamaz. Derece-i tahribi itibâriyle yekdiğerinden geri kalmayan bu iki seyyâleden içkiyi bir tarafa bırakarak şimdi tütünden bahsedeceğiz:

Tütün içmek pek muzırrdır. Bunun mazarratı bilhassa ifrâtındadır. Hâl-i itidâlde pek o kadar mazarratı yoksa da lâkin beşer dâimâ menhiyyâta tabî'aten münhemik olduğundan bu gibi muzırr şeylerde bile bile ifrat derecesine varır. Binâenâleyh sözümüz itidâlini muhâfaza eyleyen müstesnâ şahsiyetlere değil, müfritleredir.

Evet! Tütün içmek muzırrdır, demiştik. Bugün bunun mazarratını inkâr eyleyen kâinatta bir fert tasavvur olunamaz. Nice şahsına, nesline ve milletine en büyük ihâneti yapan tiryakilerdir. Tiryakilik bütün an'anâtıyla bizim şarka has bir vergidir. Tütün mü? Envâ-i müskirât mı? Kahve ve çay tiryakisi mi? Hangisini istersen... Bini bir pâre! Bunun esbâb ve avâmil-i yegânesi, ibtidâ can sıkıntısından yani meskenet ve işsizlikten başlar. Sonra itiyâd ve ibtilâ derecesini bulur ki, o zamân bundan kurtulmak, ölümden yakayı kurtarmak kadar zor ve müşkildir.

Me'kûlât, meşrûbat ve melbûsât gibi ihtiyâcât-ı mübremeden olmayıp sırf parasını kâğıda sararak gözü önünde yakıp -tabir mâzûr görülürse- deli gibi dumanını seyretmekten başka zerre kadar bir menfa'atı olmayan ve bugün âdetâ beşeriyetin diğer ihtiyâcât-ı mübremesinden daha üstün tutulan bu müdhiş belâdan kurtulmak acaba mümkün olacak mı?

Hani, aslı yok Anka gibi, dünya kuruldu kurulalı hiçbir kimseye nasip olmayan ve fakat kitaplarda, dillerde her ân dolaşan bir isim var. Onu biliyor musunuz? Sa'âdet! Sa'âdet! Evet, hakîki ve kat'î bir sa'âdet arzu ediyor musunuz? İşte tâmmü's-sıhha bir vücûda mâlik olmak... Bence bundan başka bir sa'âdet dünyâda aranılmaz. Zaten aranılsa da bulunamaz. Çünkü bunun da Anka gibi

[Sahife 30]

ismi var, cismi yok.

Kanunî Sultan Süleyman:

“Olmaya devlet cihânda bir nefes sıhhat gibi”

mazmûnunda sa'âdet-i hakîkiyye pek güzel tecellî etmiş bulunuyor. Amma denecek ki, sıhhatimizi ihlâl eden başka avâmil yok da yalnız tütün mü vardır? Evet, bunların en müthiş,

en muharrebi tütündür. Zirâ her hastalığı yapan avâmil, vücutta müsâit şerâit bulunduğu takdîrde hastalığı yapar. Hâlbuki tütün öyle değildir. Bu habîs mahlûk birçok hastalıkları da'vet eder. Yani hastalığı husûle getiren tohumların barınıp üremesi için vücutta evvelâ bir yer hazırlar. Bu tohumlar da hiçbir mâni'aya, müdâfa'aya uğramadan sellemehü's-selâm gider, orada evi imiş gibi oturur. Bir zamân durup dinlendikten sonra yavrular çoğalır. Artık o zamân vücûdu el birliğiyle kemirmeye başlarlar. Eğer vücûd mukavîm ise bu mikroplarla yaptığı harpten galip çıkar. Bütün o mikropları gebertir. Târûmâr eder. Aksi takdîrde uzviyet mağlûb olur ki, netîce ölümdür.

Âh! Bu mazarrat yalnız onu kullanan şahsa münhasır kalsaydı Fakat heyhat! Ki, o âdem verâseten kendinde mevcut olan hastalıklara karşı evlâdına bir istidâd hediye eder. Bu silsile-i istidâd bir cem'iyette, bir millette ekseriyeti teşkîl etti mi, o millet, mevcûdiyetine, menkıbelerine ve bütün inkılabât-ı tarihiyesine bir sahife-i nisyân da ilâve etmelidir. İlâve etmemek mümkün müdür? Hem bakınız ne kadar kolay. Ufak bir misâl ile mes'elemizi hal ve isbât edelim! Ağzı burnu tıkalı bir adam 2-3 dakikadan fazla yaşayabilir mi? Şüphesiz yaşayamaz. Çünkü ciğerlerine havâ girmiyor değil mi? Kezâ bir sobanın borusu tıkalı olursa o soba yanar mı? Şüphesiz o da yanmaz. Öyle ise, uzun bir müddetten beri sigara dumanına bir me'vâ teşkîl eden o cem'iyet efrâdının akciğerlerindeki havâ boruları, soba borusu gibi kurum bağlar, tıkanır. Havânın çıkmasına mâni olursa, sobanın söndüğü gibi, o cem'iyet efrâdının da yavaş yavaş şu'le-i hayâtı müntefî' olur. İşte görülüyor ki, bu gibi adamlar yalnız kendine değil nesline ve milletine en büyük darbeyi indirmiş olur. Şübhesiz bu te'sîr batydir. Bugün Berlin Tıp Fakültesi'nde tutulan istatistikler ispat ediyor ki, sigara içenler içmeyenlere nisbeten ömürleri on beş sene kısadır.

Bir kere tanıdıklarınızdan, bildiklerinizden ifrat derecesinde sigara içenleri şöyle bir gözden geçirecek olursak, ya veremli ya da muhtelif göğüs hastalıklarından dolayı kuşbaşı balgamlı ve öksürüklü veyahûd da sıska olduğunu göreceğiz. Artık bu gibi adamlardan dünyaya gelecek evlâdın sıhhatini düşününüz.

Bir de sıhhati tam olan bir adamı tahkîk edersek. O zamân ya kendisinin veya babasının tütün ve içki kullanmadığını öğreniriz. Tabîîdir ki, burada mülhem, yağlı bir adam gösterilip işte hem sigara içiyor hem de sıhhati yerindedir diye iddiâ edilemez. Hele bir adamın kendisine sorulsun bakalım ne cevap alınacak? Zirâ sıhhat başka, şişmânlık yine başkadır. Kâzib şişmânlık olduğu gibi marazî şişmânlık da vardır.

Hülâsa-i kelâm, tütün pek muzırrdır. Terkîbinde bulunan nikotin maddesinden dolayı vücûd tedricen tesemmüm eder (Tesemmüm-i nikotinî). Türlü türlü göğüs hastalıkları yaptığı gibi vücûdun telgraf telleri mesâbesinde olan âsâb üzerine de te'sîr ederek muhtelif emrâz-ı âsâbiyeyi mûcib olur ve dolayısıyla mide bozukluğu, bağırsak hastalıkları da hiçbir zamân eksik olmaz.

İşte menâfi-i şahsiyye, nesliyye ve milliyyesini düşünen bir adam bütün bu mehâziri der-pîş ederek mümkün ise külliye sigarayı terk etmek veya hiç olmazsa hâl-i itidâli tecâvüz etmemek îcâb eder.

“Tütün içmek faydalıdır, zirâ terkîbinde nikotin

[Sahife 31]

denilen hâlik mikrop bir madde vardır. Bu madde ağız, burun ve ciğerlerdeki mikropları öldürür” diyenlere cevap: Nikotin te'sîrât-ı dâimesiyle istînâs peydâ eden mikroplar ölmez. Zâten uzviyetin mikroplara karşı muhtelif vesâit-i müdâfa'ası vardır. Binâenâleyh bu maksatla tütün içmenin hiçbir lüzûmu yoktur. Sâniyen tütün lüzûm-ı tabî'î yesine mebni ihtiyacı takdîrinden içilmiyor ki. Âdetâ bir itiyâd bir ibtilâ.

Şu hâlde şedîd bir âmir-i mücbir gibi insanları kendisine celb eden bu habis yılandan fayda bekleyeceğimize inşak -tütsü- sûretiyle kullandığımız diğerk mevâdd-ı devâiyeden beklemek daha doğrudur.

M. Edhem

GÜNÜN İZLERİ

Hoca Hafize Zeliha Hanım Efendi

Kastamonu'nun bir ilim ocağı olan hocası Seyyidalizâdelerden Hoca Mahmut Efendi kerimesi ve Fetihci Efendi denmekle marûf ulemâ-yı kirâmdan Hâfız Mustafa Efendi zevcesi Hoca Hâfız Zeliha Hanım 3 Receb 1341 tarihinde Kastamonu'da irtihal eylemiştir 1245 sene-i Hicriyesinde kadem-nihâdeyi âlem-i şuhûd olan müşârünileyhâ pek küçük iken vâlidesinden hatm-i Kur'an-ı azimü's-şâna muvaffak olmuştur. Ba'dehû Hoca İsmâil Zühdü Efendi'den sülûs ve nesih meşk ederek ketebe almakta iken dokuz yaşlarında gözlerine âmâ târî olmuş on altı yaşına kadar köşe-i inzivâda ihtiyâr-ı uzlete mecbûr kalmıştır. Bilâhire şifâ-yâb olmuş ve

Mehmed Zühüdü Efendi'den ulûm-i Arabiyye tahsil etmiş, Hacı Ahmed Efendi'den hutût-ı mütenevvi'a meşk ederek icâzetnâme almıştır. Daha sonra Trablusgarp ulemâsından Kastamonu'da ikamete me'mûr Mes'ûd ve Mahcûb Efendilerden Tefsir ve Hadis'i, Hoca Râsim Efendi'den Va'z ve Alâka ve Fıkh-ı Ekber'i, Hoca Behced Efendi'den Ulûm-ı Riyâziyye, Fârisî, Tarih ve Coğrafyayı ta'allüm ve tederrüs etmiştir. Kırk beş sene tahsil-i ilim ile meşgul olmuş ve 1290'da Kastamonu İnâs Rüştîyesi Baş mu'allimliği'ne ta'yin olunmuştur.

1321 senesinde teka'üde sevk edilmiş, zamânını tabî'at-ı ilmiyye ile ibadet ve tâata hasr eylemiştir. Merhûme-i mağfûre sert ve muvazî fevkalâde metin ve âhir ömründe dahi şu'ûruna hâkimdi. Usûl-ı Tezhib ve Tecellî'de ve el işlerinde mâhire ve marangozlukta san'atkâr idi. Bir asra yakın bahtiyâr bir ömür geçiren müşârünileyhâyı Cenab-ı Hak arîk-i lücce-i mağfîret eylesin.

Halk Yolu merhûmenin â'ile-i keder-dîdesinden olan Mutasarrıf-ı Livâ Ahmed Hilmi Bey Efendiye arz-ı tâziyet eyler.

*

Almanya'nın Lennep kasabasında 1845'da doğmuş olan Röntgen, yetmiş sekiz senelik bahtiyar bir ömür sürdükten sonra Münih'de vefat etmiştir. Beşeriyet-i muztaribânın duyduğu acılara tamamıyla değilse bile, bir derece mâni olabilmek için çalışanlar ve bu uğurda fedâ-yı can edenlerin mezârı ancak beşeriyetin kalbidir. Röntgen de bu bahtiyarlardan birisi ve pek kıymetlisidir. Yalnız bir hikmet-şinâs olan Röntgen'in 1895'de keşfeyletiği “şuaât” sâyesindedir ki, teşhis olunamayan hastalıklar teşhis edilmekte ve ahiren -yine bu sayede- birçok hastalıkların da tedavisi hususunda da pekiyi netîceler elde edebilmektedir. Röntgen gibi beşeriyetin müstesnâ şahısları yalnız mensub olduğu milletin değildir. Evet Röntgen bir Almandır.

Fakat “İks” şuaî'nın kâşifi olan Röntgen, bütün beşeriyetindir. O bu şuaî yalnız Almanlar için değil, bütün beşeriyet-i muztaribe için keşfetmiştir. Büyüklerin kadrini öldükten sonra biliyoruz. Gönül ister ki, bu gibi müstesnâ yaradılışlar, beşeriyetin sa'âdeti için uğraşanlar koca şair “Bâkî”nin,

“Kadrimi seng-i musallâda bilip ey Bâkî”

“Gelip el bağlayalar karşıma yârân saf saf!”

nevmîdâne feryâdıyla nevha-kâr olmasınlar!...

MİZAHİ SEVENLER

Kış günlerinin soğuk ve uzun gecelerini sabaha kavuşmak çok zordur. Bu zorluğu bilirim ve kendime eğlenecek bir şey ararım. Geçen gece sobanın kenarına teneke mangalı koydum, ufacık çaydanlığımın suyunu kaynatmak için mangalın bir tarafına yerleştirdim.

Devetüyünden mâ‘mul on kiloluk paltomun geniş yakalarıyla kulaklarımı örttüm. Köşede bulunan posta oturdum. Evet, yastığa da belimi dayadım. Mangalda tekmi̇l yanmamış bir iki kömürün çıtırtısını dinliyor, ara sıra etrafa dağıttığı şerârelerini seyrediyordum. O esnâda ihbarsız, ihtarsız odamın kapısı açıldı.

Tepesindeki uzun, siyah, parlak saçlarını örten o gün giydiği Buhara kalpağının altında parlayan bir elâ çift göz, kolanlı yeşilimsi bir palto, altında beş kiloluk kocaman bastonlu birisi içeri girdi, gözleriyle odayı şöyle süzdü, süzdü elindeki bastonu kapının arkasına bıraktı. Uzun ajurlu çoraplarını düzeltti. Köşedeki -beş on tamirci dükkânlarını dolaşarak, bilmem hangi tâliin yardımıyla bizim köhne hâneye düşmüş olan- kırık koltuğa kuruldu. Ayaklarını bir bir üzerine attı. Şık fakat kenarları kirli gözlüğünü tüylü paltosunun çamurlu eteğiyle, burnunu da koluyla sildi. Güya temizledi.

—Sana bir şey söyleyeceğim, sözüme inan. Vallâhi billâhi tallâhi doğrudur. Gözlerim kör olsun! Kapıdan çıkmaya ermeyeyim, Allah canımı alsın, kalede yatanın hışmına uğrayım, yeşil iki kitap çarpsın, şuradan şuraya ermeyeyim, kıblem ters dönsün, şefâatten mahrûm kalayım. Gençliğimin hayrını görmeyeyim, ekmek erenler vursun, kara kara mezarlarda yatayım...

Heyecanlı heyecanlı dinlemekte olduğum şu eğlenceler karşısında dilim tutuldu. Öbür taraftan devam ediyor. Nihayet güç hâl kendimi toplayarak, “Ey, yeter, inandım. Haksız olsan dahi bu yeminlerle âdil bir kadıyı kandırırsın” dedim. “Netîcesine intizâr eylediğimi” söyledim.

Verdiğim bir bardak çayı içerek ve sözüne devamla:

—Bu gece bir rüya gördüm.

Kengirî'ninâfâkını şimendifer dumanları kaplamış, düdük seslerinden araba gürültülerinden durulmuyor. Ankara, Kastamonu yolculuğunda arabalara minnet ve rica kalmamış.

–Evet olabilir ya!..

–Şehrin haritası alınmış, caddeler bir istikamette açılmış. Çamur belası ortadan kalkmış, etler ucuzlamış.

–Pek-a'lâ !

–Müsâmere ilânı köşelere asılmış.

–Bu da bir şey değil.

–En bahtiyar kısmını söyleyeyim mi? “Ay” otuz gecesinde bedr-i tâm halinde bulunacakmış. Geceleri elektrik ve mum masraflarına ihtiyaç kalmayacakmış.

–İşte burası yalan. Kanûn-ı Ezelî bozulmaz. Sokakların tenvîri evliyâ-yı umûra â'iddir, dedim. Yudum yudum içmekte olduğu çayı da bitirerek “Allahâısmarladık” diyerek kapıdan fırladı. Ben de şu hikâyenin hayâlâtıyla yatağıma uzandım.

Kalender

BİLMECE

“..... ve ...”

Bilmecem iki kelimedir. Birincisi beş ikincisi üç harflidir. Birincinin ilk, ikinci ve son harfleri beşeriyet için büyük bir lekedir. Üçüncü, dördüncü, beşinci harfleri başlı başına ma'nalı, hem de medâr-ı fevz ü necât bir kelimedir. İkinci üç harfli bir kelime de birincinin lâzım-ı gayr-i müfârikıdır.

Doğru halledenler arasında kur'a çekilerek birinciye mecmû'amızın altı aylık abonesi verilecektir.

HALK YOLU MECMÛ‘ASI’NIN SATILDIĞI YERLER

Odunpazarı’nda Hâfız Hakkı Efendi dükkânı; İmâret Çarşısı’nda Hacı Tevfik Efendi dükkânı.

BİLMECE KUPONU

Numara 2

Bilmeceyi hal edenlerin bu kuponu rabt etmeleri lâzımdır.

Halk Yolu

Hakkın yoludur

On beş günde bir çıkar ilmî, fennî, edebî, ictimâ'î mecmû'adır.

Sâhib-i İmtiyâz: Kemal Cenâb

Her nevi evrak müdür-i Mes'ûl nâmına gönderilmelidir. Derc olunmayan yazılar iâde edilemez.

Adres: Kengırı'da Halk Yolu

Müdür-i Mes'ûl: Tahsin Nâhid

Senelik Abonesi: 130 guruş

Altı Aylık: 70 guruş

İdarehâne: Kengırı Matba'asında Dâ'ire-i Mahsûsa

Nüshası 5 guruştur

31 Mart 1339

Sene: 1

Sayı: 4

MÜNDERİCÂT

Derdin Büyüğü / Tahsin Nâhid

Bozuk Akıllılar / Ahmed Tal'at

Mekteblerimizde Tarih Dersleri / K. C. E.

Seciye Mes'elesi / K. C. E.

Kengirî Tarihi İçin Notlar /Ahmed Tal‘at

Âşık Zahmî Divânı’ndan / Zahmî

İctimâî Yaralarımızdan Can Fadime / Cevâd Hakkı

Güzel Sözler

Günün İzleri

Şükrân Borçları

Panayırlar: Kalender

Kengirî Matba‘ası 1339

Sâhib-i İmtiyâz: Kemal Cenâb

Müdür-i Mes’ûl: Tahsin Nâhid

Halk Yolu

Hakkın yoludur.

On beş günde bir çıkar ilmî, fennî, edebî, ictimâ‘î mecmû‘a dır

31 Mart 1339

Sayı: 4

Birinci Sene / Birinci Cild

DERDİN BÜYÜĞÜ

Şu satırları yazmaya mecbûr olduk. Bunlardan şahsî, hususî netîceler çıkarmak isteyenlerin vatan-perverliklerinden şüpheleniriz. Fa‘âliyet hayâtında ve dînî, vatanî, millî mes‘elelerde vicdânımızdan eminiz. Şu veya bu şahısla hiçbir alıp veremediğimiz yoktur. Gayemiz ve maksadımız umûmî sa‘âdetin husûlüne çalışmak, umûmî fenalıkları –bilâ-pervâ– bast ve teşrîh etmektir. Meslekleri, yevmî gazete gibi vakayi-i câriyenin intibaâtını taşıyan bazı zevâtın zan buyurdıkları gibi biz bu fikir ve vaz‘iyetimizle cem‘iyet kitlesinden ayrılmış sayılamayız.

“Adam olanın hayır olur adamlara kasdı”

“İnsanlığa insanda budur işte delâlet”

Esâsen istinâd ettiğimiz varlık milletimizdir. Yanlış zân tefsîr edilmesin, bunu hâlisâne ricâ ederiz. Çünkü cenâb-ı peygamber (s.a) de “Zannın çoğundan sakınınız.” [ve] “Fedâkârlıksız fazilet, cebr-i nefissiz ahlâk yoktur.” [buyurmuşlardır.]

Zirâ zannın bir kısmı günahdır. Bir de “Tecessüs ve hafiyelik etmeyiniz, birbirinizi de gıybet etmeyiniz” buyuruyor. Bizce her şeyden ehem ve akdem bir gaye varsa o da ictimâ’î bünyemizi kuvvetlendiren “ahlâk”dır ve biz ictimâ’î ve iktisâdî hayâtımızda muhtelif sebeplerle açılan yaraları söyledikçe, bunların şahsî dedikodulara sebebiyet vermesini dîne ve ahlâka mugayir görmekteyiz. Meydanda şu şehir, şu kasaba, şu köy yoktur, hepimiz için senelerden beri yanan, yıkılan bir vatan, târûmâr bir yurt vardır. Yine meydanda şu “Paşa”, şu “Bey”, şu “Efendî”, şu “Ağa” yoktur; senelerden beri can veren, kan veren, her türlü ictimâ’î, iktisâdî, hayâtî yaralar altında kıvranan bir millet, mâsûm bir millet vardır. Bu vaz’iyet karşısında [] vazifesinin artık ne olabileceğini takdîr edemeyenlere acırız! Biz hüsn-i niyet ve vicdânından emin olanlara

[Sahife 50]

mahsûs ferahlığı ve umûmî mesâil ile öz candan alâkadâr olanlara mahsûs zevkin heyecanlarını –velev ki, can bahâsına olsun– taşıyoruz ve bununla vicdânımıza istinâd ederek her zamân iftihar ederiz.

“Vicdânımızdan aldık fermân-ı kirdikârî”

Cehâletin doğurduğu çeşitli, pek çok biçimsizlikler arasında “hakîkati görememek hastalığı” da vardır. Bu hastalık insanı manen ve ahlâken kör eder, sağır eder. Aynı zamanda dili dâimâ kanlı bir hançer yapar, söyletir, dinletmez!... “Kendi bildiğine âşık olmak” fenâ tabî’atını sağlamlaştırır. Bu hastalıkla mâlûl adamlar dâimâ nifak saçmakla iftihar eder. Bu gibilere nâdiren tesâdüf edebilir, fakat bu nâdir mevcûdiyetlerin bulundukları mahallerde rahat, sükûn ve sevgi var derlerse inanmayınız. Saf-derûnluk yapmış olursunuz.

Rûhiyâtın en mühim bir bahsini teşkîl eden bu biçim varlıkların fenâlıkları saya saya tükenmez. Binâenâleyh cem’iyetin ve milletin bu ayırıcı tabî’atlı adamlara karşı açacağı mücâdele ile onun ahlâkını düzeltmesi, umûma nâfi bir uzuv hâline sokması îcâb eder ve her

cem‘iyette her mütemeddin milletde bu ayırıcı şu‘ûrsuz enmûzeceğin bir tanesinin bile bulunmasına cevâz verilmemektedir. Böyle şahıslar hakîkati göremedikleri gibi görenlere karşı da müthiş bir kin ve buğz ile âlûdedirler. Milletimiz şahsî mes‘elelerde, ferdî menfâatlerde insanî duygulardan uzak olanlara bu gibi halleri çok görmez, fakat umûmî ve millî mes‘elelerde böyle enmûzeceği evet, hakîkati görememek hastalığı ile mâlûl olanları afv edemez, çünkü Türk milleti yaşamaya bilfi‘il ahd etmiştir.

Başka milletler terakkî yolunda hayli ilerlemişler, yol almışlar, sağlam ve kavî olmuşlar, bu ancak birleşmek sâyesinde olmuştur. Bu birleşmeyi onlara ilim ve mârifet te‘mîn etmiştir. İngilizlere, İngiliz aşk ve muhabbetini, Almanlara Alman merbûtiyet ve sevdâsını veren hep ilim ve mârifettir ve bu bir hakîkattir.

“Kabil mi ki elfaz ile tağyîr-i hakîkat”

Bu hakîkatler meydanda dururken ve biz yaşamak, ölmek için ne fec‘î vaz‘iyetlere düştüğümüzü bilirken hâl-i vahdetimizi bozan, terakkî yollarında önümüze engel olarak çıkan dedikodulara, ahlâfî düş[k]ünlüklere bir nihayet vermeyecek miyiz? Ve acaba ahlâfın ta‘nından kurtulmak çârelerini aramayacak mıyız? Birbirimizi sevmeyecek miyiz? “İnneme‘l-mü‘minûne ihve” hikmet-i ilâhiyesinden uzak mı kalacağız? Hâlâ senlik benlik düşkünlükleri ictimâ‘î bünyemizi kemirecek mi? Hayâtta ihrâz edilen muvaffakiyetleri her zamânda, her şeyde biz çeyrek sâ‘at evvel davranmakla elde edilirken biz hâlâ uyuyacak mıyız?

Peygamberimiz efendimiz hazretleri, “Yekdiğerinize buğz etmeyiniz, yekdiğerinize hased etmeyiniz, yekdiğerinizden yüz çevirmeyiniz! Ey Allahın kulları! Hep kardeş olunuz!” ve “Bir kavîm kendilerini bozmadıkça, secâyâ-i kerîmesini gaib etmedikçe Allah da onların sa‘âdetini bozmaz.” ve “Akıllarını rehber-i sa‘âdet ittihâz ederek nazar ve istidlâl ile mânen ve maddeten terakkî ve tekâmüle koşmadıkları hâlde Müslümanlık iddiâsında bulunanlar magdûb-ı ilâhî olacaktır.” buyururken biz nemize bağlanarak dîne ve ahlâka mugayir hâllerde bulunuyoruz, anlamayız.

“Gider hâb-ı tegafûl dîdelerden dûr olur bir gün”

“Bu meclis böyle kalmaz mestler mahmûr olur bir gün”

Bu esâsı kurduktan sonra yukarıda ahvâl ve tabi‘atlarını arz ettiğimiz “dedikoducu, ayırıcı” şahısların –şayet memleketimizde de var ise– şerlerine sığınarak ictimâ‘î bünyemizi kemiren

fenâ bir hûydan, tekâmül ve terakkî yollarında müthiş bir engel olan “çekememezlik” belâsından bu en “büyük dert”den bahs edeceğiz.

Şüphe edilemez ki, bu ictimâ’î bir hastalıktır.

Cehalet ve dînî kayıtsızlıklardan menbâını alan bu fenâ hûy,

[Sahife 51]

Hepimizi ciddiyetten, samîmîyetten, hürmetten, muhabbetten uzaklaştırmaktadır. Umûmî hayâtımızın hangi safhasını açacak olursak hepsinde kendimizi “çekememezlik” belâsının fenâ netîceleri karşısında görürüz. Çok isterdim ki, bir şahsın doğurduğu fenâlıklardan yalnız kendisi müte’essir ve mutazarrır olsaydı! Fakat o fenâlığı yapan şahıs muhît-i ictimâ’îsinde itmâs ettiği, konuştuğu dedikoducu ferdlerde, icrâ-yı te’sîr eylediği şahıslarda da aynı fenâlığı yapacak te’sîrler bırakabilir, o fenâlık şu sûretle bir kısım sınıfta bir itiyâd, bir tabî’at hükmüne giriyor. Ve bizim gibi cehaletin, sa’y ve amelsizliğin öldürücü tazyikleri altında kıvranan, günden güne ahlâkî sükûta uğrayan câmilerde bu fenâ itiyâd daha pek çok fenâlıklar doğuruyor. “Çekememezlik” illeti de bunlardan birisidir. “İnsan toprak gibidir. Bazen içinde altın damarı bulunur da sâhibine hayrı olmazmı?” diyorlar. Keşke şu damarlar açılsaydı da bu yaralar açılmasaydı!

Padişahlar tarihinin yalnız vak‘aları, hâdiseleri tasvîr eden sahifelerinin elem-nâk, [] satırlarının altında nice bin kanlı, mûcib-i şeyn ve âr vak‘alar vardır ki, hep çekememezlik hançerinin açtığı onulmaz yaralardır.

Kurb-i padişâhîden yine “çekememezlik” yüzünden uzaklaştırılan vezirlerin zemini, zamânı müsâid buldukça, milletin başına belâ olduğunu, felâketler getirdiklerini inkâr edemeyiz. İşte Patrona Halil, Kabakçı Mustafa isyanlarının Genç Osman fâciası ve sipâhi isyanı!

Tarihten misâl aramaya hâcet yok! Bugün hepimiz aynı hûyun mü’essiri ve müte’essiriyiz! Re’yimizle, mebûs, a’zâ, me’mûr yaptığımız adamları çekemeyiz! Zenginlerimizden birinin yaptığı hayırlı bir işi çekemeyiz! Bir memurun vazife-şinâslığını millete ve memlekete hizmet eden zâtların hizmetlerini çekemeyiz! Bir tüccârın kazandığı parayı, bir bakkalın alış verişini, bir zenginin sürüsünü, bir fakirin tarlasını çekemeyiz!

Bir me'mûrun terfiini, bir Müslüman'ın sevk-i tâli' ile eriştiği ikbâlini çekemeyiz! Gün kazanıp gün yiyen bir kanâat ehlinin rahat ve sükûnunu çekemeyiz! Âlimin ilmine, fâzılın fazlına, fedâkârların fedâkârlığına gıpta değil hased ederiz. Birinin izmihlâli, “oh olsun” diye haykıran hissimizi uyandırıyor.

Bilmiyoruz ki, para kazanan tüccâr da müslümandır. Me'mûr hizmetini bize yapıyor, bizim işimiz için onlara para veriyoruz. Öteki sürüsüyle, beriki tarlasıyla, öbürü parasıyla yine bizim ihtiyaçlarımızı, menfa'atlerimizi te'mîn ediyorlar. Bir memlekette ne kadar çok zengin olursa o memleket o kadar kolay ve seri' mâmûr olur, abâdân olur, mes'ûd olur. Her şeyin te'mîni paraya muhtac olduğu bir asırda yaşarken neden bir tüccârın, bir bakkalın para kazanması bizde çekememezlik hissini uyandırıyor.

Bu hâlimizle biz de, henüz ahlâkın, asla elbise yaptıramadığımız bir kumaş parçası hâlinde olduğunu gösteriyoruz!

Umûmun menfa'ati ve sa'âdeti için meydâna getirilen bir eserin dâimâ fenâ cihetlerini aramak ve ekseriyeti teşkîl eden iyi cihetlerine, güzel noktalarına gözlerimizi kapamak ve mü'essirlerine karşı haşin bir tavır almak bizde moda oldu.

Acaba zannediyor muyuz ki, bu hâllerle bu fenâ tabî'atlarla bu akla, dîne, insaniyete mugayir olan hûylarıyla dünyâ ve ahirette mes'ûd olacağız. Bu velev ki, zân şeklinde olsun, fikrimizde yer bulursa yaşamak hakkımız yoktur, yer bulmazsa hâl ve istikbâlimiz için kara belâ olan ahlâkî düşkünlüklerden kurtulmaya çalışalım ki, vicdânî azaplar, ızdıraplar altında ezilmekten, maddî yoksulluklar, sefâletler altında çürümekten kurtulmuş oluruz. Mâzîden ibret alalım, mâzîden ibret almak istikbâli keşfe çalışmaktan nâfidir. Yapılan işlere, meydana getirilen eserlere karşı netîcesiz bir gurur takınıyoruz, aynı işi aynı eseri meydana

[Sahife 52]

getiremeyeceğimizi bildiğimiz hâlde!

Bilmiyoruz ki, gurûrun civcivleri güzel tüylere mâliktir. Fakat onları beslemek masraflıdır. Her şeyi yiyip bitirirler, pazara çıkarıldıkları zamân ise dâimâ cılızdırlar. Gurûrun bu netîcelerini her zamân gördüğümüz hâlde yine aynı gurûrla “O yapıyor ben yapamıyorum... Binâenâleyh yıkmalıyım” diyoruz ve yıkmaya çalışıyoruz.

İşte bu fenâlığın sebebi “çekememezlik” hâlidir ve bizim hâlimiz dâimâ böyledir. En doğru söz de zâhir hâlin söylediğidir.

“Hâl müşkildir eğer uymazsa hâle kalmaz”

Pek mezmûm ve merdûd olan “çekememezlik” aramızda emniyet ve itimâdı izâle etmiştir ve etmektedir. Şahsî ihtiraslarına bu sâyede o kadar sahasını genişletmiştir ki, âdetâ millî benliğimizi unutturuyor. Müttehid, müttefik bir gaye, bir maksat etrafında toplanarak medenî noksanlıklarımızı ikmâle gayret ettirmiyor. Birbirimizi sevdirmiyor. Hâlbuki sevmek bir kuvvettir ki, felâket ona çarpınca kırılır. Şahsî menfa‘atlerimizin menâfî-i umûmiye ile ka‘im olduğunu takdîr edelim.

“Her derdin olur çâresi her inleyen ölmez”

“Her mihnete bir âhir olur, her gama pâyân”

Milletlerin yaşayabilmeleri için ekmeğe, suya, havâyâ nasıl ihtiyacı kat‘î ise aynı kuvvetle ahlâka da ihtiyacı vardır. Esâsen dîn-i mübîn say‘ ve fazilet ve hüsn-i hulkdan başka bir şey ifâde etmez.

Şuraya bazı ehâdis-i şerifeyi kaydı münâsib gördük

“İslâm hüsn-i hulkdan ibârettir.”

“Ben ancak mekârim-i ahlâkı tamamlamak için bâis olundum.”

“Hüsn-i hulka yapış! Zirâ insanların en ahlâklıları dîni en iyi olanlardır.”

“, akli en iyi tedbir, hüsn-i hulku da en âlî haseb olarak göstermiştir. Tedbire benzer akıl, hüsn-i hulka benzer haseb yoktur.”

“İlâhî senden sıhhat ve âfiyet bir de hüsn-i hulk dilerim.”

“Şübhesiz bir kul hüsn-i ahlâkı sâyesinde, ibâdeti az olduğu hâlde derecât-ı âhiretin en büyüklerine ve menâzil-i âhiretin en yükseklerine nâil oluyor. Sû-i ahlâkı sebebiyle de âbidler zümresinden iken cehennemin en aşağı derekâtını boylar...”

“Bir Müslüman ahlâkını güzelleştire güzelleştire nihâyet onu hüsn-i ahlâkı cennete sokar, kezâlik ahlâkı çirkinleştire çirkinleştire nihâyet onu sû-i ahlâkı cehenneme sokar.”

Sözü burada kesiyoruz. Akıl ve bas[i]ret erbâbı mâbâdını takdîr buyururlar. Şu satırlar tamamıyla hüsn-i niyetle ve vicdânımıza istinâden yazılmıştır.

“Adam ona derler ki, garezden ola sâlim”

“Nefsinde dâim eyleye icrâ-y adâlet”

Mâahâzâ, yine korkarım ki, fitraten garez-kâr bir rûh taşıyan bazı mevcûdiyetler bileğini kemiren “çekememezlik” te’sîriyle bizi de ta’n edecekler.

Onlara da Ziyâ Paşa cevap veriyor:

“Sabır et siteme ister isen hüsn-i mükâfat”

“Fikr eyle ne zulm eylediler Yusuf’a ihvân”

Tahsin Nâhid

[Sahife 53]

HASBÎHÂL 2:

BOZUK AKILLILAR!

Lafa gelince herkes teceddüdü, memlekette san‘atın terakkîsini, ticâretin inkişâfını ister. Fakat “Teceddüd için ne yapmalıyız?” suâlîne vereceğiniz cevap homurtu ile karşılanır.

Eğer bu cevap meclisimizde birkaç kısa akıllıyı memnun etmezse netîcede îmâna, itikada, ahlâka, akla ve hülâsa bütün mukaddesâta şâmil bir “bozuk” damgası alnımıza vurulur. Bi'l-farz:

–“Sanâyi‘imizin terakkisi için yeni tezgâhlar “dest-gâh,” bunları idâre için fen ile dimâğları yoğrulmuş insanlar lâzımdır. Teceddüd için şu veya bu yapılmalı. Bunları yapmak için de şu san‘atları hâiz insanlar yetiştirmeli!”

derseniz en hafif bir sıfat olarak “aklı bozuk,” hele tahsîl için Avrupa'ya talebe göndermek fikrini ileri sürerseniz “îmânı bozuk” sıfatını bağışlarlar ve siz o zamân bağırırsınız:

–“Ey akli ve îmânı bozuk olmayanlar! Siz ne yaptınız ve ne yapacaksınız?”

Alacağınız cevap “şimdiye kadar nasıl ve ne ile geçindiğimizi” müstehziyâne sormak olur. Zamânın tebeddülü, asrın ihtiyâcları onlarca mâlum değildir. Hayât nazarlarında yalnız mide doldurmak ve her şeye i‘tirâz ederek itiyâdlarını bozmamaktır.

–“Memlekette mükemmel bir eczahânemiz, bunu idâre edecek kendi adamımız yoktur, diyorsunuz. Harikten gelenlerden şikâyet ediyorsunuz. O hâlde içimizden birinin tahsîl-i marifeti te’mîn ederek gönderelim. Avdetinde beş sene mecbûrî hizmete tâbi turalım. Her ay maâşından bir mikdar kendisine gönderdiğimiz, sarf ettiğimiz paraya mukabil kesilsin. Bu para ile beş sene sonra diğer biri gönderilsin!”

–“Çok iyi, fakat kimin çocuğunu göndereceğiz. Filân giderse olmaz. Çünkü babasını... Hem tıbbiye mekteblerinde okuyanların akîdeleri bozulmuyor mu?”

Ve yine siz kalbinizden kopan bir feryâdla onlara hitâb etseniz:

–“Ne belediyemizde ne nâfiamızda bir mühendisimiz, ne de memleketimizde yeni usûl zirâati gösterecek kimsemiz vardır. Muhâsebe-i husûsiye, belediye bütçelerine tahsisat konulsa, hatta esnâf teşkîlâtımızda bu tahsisata iştirâk ettirilse de her sene Avrupa'ya birkaç talebe i‘zâm...”

Sözünüz bu “Avrupa” sözü ile müthiş bir homurtu ile kesilmeye mecbûrdur. Çünkü her âlî tahsil gören, her fen ta‘allüm eden, hele Avrupa'ya giden kimse sefihtir, bî-namâzdır, züppedir ve “kâfir-i bî-dîn”dir!

Bir hakîkattir ki, bu cevaplar hiç kendi mevkilerinin sarsılması, kendi nüfûzlarının sönmesi, kendi çanlarına ot tıkanması ihtimâli düşünülerek verilmiştir. Bu Müslüman efendilere câmilerinde Cuma namâzlarında kaç saf olduğunu sorunuz, verecekleri cevâb “hiç” olacaktır. Çünkü dîne kendisi de mütemessik değildir.

Mâamâfih bence kusur gençlerdedir. Çünkü Müslümanlığı kendilerine mahsûs zanneden bu küçük akıllı, kısa düşünüşlü kimselerin husûmetini celb edecek hâllerde bulunuyorlar, temiz giyiniyorlar, hıfz-ı sıhhat ve in emri olan nezâfete itinâ ediyorlar. Memleketlerinin, milletlerinin mukadderâtıyla alâkadâr oluyorlar. Her şeyin gûlâne bir sür‘atle yapılmasını, artık uyanılmasını söylüyorlar. Bunlar ne kadar tehlikeli şeylerdir?

[Sahife 54]

Düşünmek kabiliyetinden, fa‘âliyet-i hayâtiyyeden mahrûm “zevî'l-ervâhı” uyuklarından uyandırmak gibi bir hareket olur mu? Hûylar, itiyâdlar çamaşır değiştirilir gibi sür‘âtle değiştirilemez. “İnkılâb” rûhların sarsılması, telakkî, itiyâd ve an‘ane ne varsa hepsine vedâ edilmesi demektir. Binâenâleyh bir kahvehânenin kuru peykesinde sabahdan akşama kadar esneyenleri sa‘âdete sevk etmek, fa‘âliyetle davet etmek, yılanın başına, akrebin kuyruğuna basmak gibidir. Onlar zehirlerini, bunlar da dillerinin çirk-âbını derhâl akıtırlar. Sizin yedi ceddinizi en küçük kusûruna kadar sayarlar ve nihâyet kendi aralarında sizi “akidesi bozuk” olarak tanırlar.

Âh! Ey Kengiri’ninmuhteşem, nûrânî, büyük câmii! Çocukluğumda her sabah babamın koluna asılarak senin mukaddes harîmine girdiğim zamân en az beş saf, kalpleri imânla dolu Müslüman görür, çocukluğumun hıncını ancak dış mahfilde alırdım. İşitiyorum ki, şimdi bayram namâzlarında bile boş ve öksüz kaldığın için babalarıyla câmi’e giden çocuk yavrucuklar mihrâb önlerine kadar sokuluyorlarmış.

Abaca bu boşluğu vücûda getirenler tecedüdü isteyenler mi? Yoksa dîni siper ederek her terakkiye mân‘i olanlar mı?

Ey senelerden beri ezânlarını âsumânlara i‘lâdan mahrûm kalan minâreler ve derûnları vaktiyle nûr ve imânla dolan metrûk camiler, tekkeler! Şimdiki elim ve hârâb vaz‘iyetinizden dolayı mesûl olmayan “yeni nesil,” vaktiyle fezâyâ itâre ettiğiniz “tekbir”ler hakkı için sizi tekrar lâhûtî ezanlara ma‘kes edecek, Müslümanlığın ilimle, fenle yaşadığını gösterecektir:

Allahu ekber.

Ankara, 18 Şubat [1]339

Ahmed Tal‘at

MEKTEBLERİMİZDE TARİH DERSLERİ

–Ma‘ârif Vekâleti'nin Anketi Münâsebetiyle–

Bugünün “Halkçılığı” ve halkçıları Türk hey‘et-i ictimâ‘iyyesine verilecek “millî” bir terbiye için mekteblerimizde tarih derslerinin oynayacağı rolü, yapacağı hizmeti tamâmen duymuş ve idrâk etmişlerdir.

Dersler, umûmiyetle mekteblerde talebeye verilecek millî, dînî, asrî bir terbiye için “gaye” olmaktan ziyâde ehemmiyetli bir “vâsıtadır. Bu vâsıtayı iyi takdîr edebilmeli ki, terbiyede muvaffakiyetin te’mini mümkün olsun.

Tarih dersleri mekteb terbiyesinin kıymetli amellerinden biridir. Bâhusûs bizim gibi henüz siyasî, ilmî, iktisâdî, ictimâ’î, inkılâbları tamâmen görmemiş ve geçirmemiş bir hey’et-i ictimâ’iyyenin “terbiye” müesseselerinde bu derslere vereceği ehemmiyet çok büyük ve kuvvetlidir. Çünkü milletlerin istiklâl dâvâsındaki muvaffakiyetlerinin en kudretli ve mü’essir vâsıtası tarihtir. İşte Sırbistan, işte Bulgaristan...

Bu milletler istiklâllerini, mekteblerinde mu’allimlerin saçtıkları tohumlarla hazırlamışlardır. Mu’allimler, en kudretli ve kuvvetli fikirleri duyguları tarih dersleriyle saçmışlardır.

Bizim terbiye ve mekteb, Tanzimatçılarımız siyasî inkılâbımızın bidâyetinden beri terbiye ve ma’ârif mü’essesemize lâıyk ehemmiyeti maâlesef veremedikleri gibi terbiye için kıymetli bir âmil olan tarih derslerine de sâbit, muayyen, kat’î umdeler müstenid hakîki bir program çizememişlerdir. Bu defa mekteblerde Türk talebesine, Türk çocuklarına, Türk gençliğine gösterilecek tarih derslerine â’id sâbit, muayyen, kat’î umdeler meydana

[Sahife 55]

getirmek fikriyle Ma’ârif Vekâleti’nin bir “anket” yaptığını gazetelerde gördük. Biz, vekâletin bu mühim ve hayırlı teşebbüsünü alkışlar ve hakîki halkçılığın memleketimiz de doğması için bu husustaki fikirlerimizi Halk Yolu’yla arz ediyoruz.

1. Geçmiş zamânlara uzak ve mechûl medeniyetler, mahv olmuş milletlere, eskimiş asırlara dâ’ir vakâyi ve hâdisât içinde en ziyâde “hissiyât-ı ahlâkiyye, milliyye ve vataniyye”yi uyandıracak herkese hukuk-ı tabiiyyeyi gösterecek, milletin bütün ümîd ve emellerini yüksek ve kudsî mefkûresini duyuracak, “millî, vatanî, dînî” muntahab bâhislere ehemmiyet vererek tedrisâta girişilmeli ve tarih tedrisâtının bizdeki şekl-i tedrisi büsbütün bu sür’âtle değiştirilmelidir.

2. Osmanlı tarihi mekteblerimizde hâlâ bir padişahın, bir hükümdârın menâkıbını, yaptığı şeyleri, saltanata geçtiği ve saltanattan ayrıldığı zamânlarını belletip mâzinin uzun asırların debdebe ve tantanalı hakanlarına â’id vakâyi ve hâdisâtı zabt ve kayd ederek baştanbaşa bir “destan,” bir “sultanlar tarihi” mâhiyetinde tedris edilmektedir. Hâlbuki o

padişah idâresi altında bulunan büyük bir halk tabakası koca bir hey'et-i ictimâ'îye, kuvvetli ve kudretli bir kitle-i milliye var ki, buna kat'iyen temâs edilmiyor. Bu mühim halk tabakasının medeniyetten ictimâ'î ve sînâî teşebbüslerden, hayât irfânından, âdât ve an'anât-ı millîyyesinden hiç de bahs olunmuyor. Binâenâleyh bizde tarih dersleri bütün bir milletin "arzu, irâde, deha"sına ma'kes olacak bir şekilde tadrîs edilmesi lâzım gelirken, padişahların, vüzerâ ve vükelâsının mu'âmelât-ı şahsiyyelerini medh yâhûd zemmetmek sûretiyle bildirmek zilletinden hâlâ kurtulamamıştır. Bu şekil tadrîse de nihayât vererek her devir ve her asırda halkın, cumhûrun vicdânına, milletin irâdesine, devrin ictimâ'îyesine müte'allik şeyleri bildirecek bir tarzda tarih tadrîsâtı takip edilmeli ki, idâre-i milliyye, hâkimiyet-i milliye esasları tamâmen zihinlerde yerleşebilmelidir.

3. Türk ve Osmanlı tarihinde halk tabakasının vicdânına, milletin idâresine, devrin ictimâiyâtına müte'allik şeyleri bildirecek "tarz-ı tadrîs" aynen İslâm tarihinde de takîb edilmelidir.

4. Tarihin ihtivâ ettiği vakâyi' ve hâdisât-ı mâziye talebenin "tebcil, tasavvur, tedkik, muhâkeme" kabiliyetlerini büyütüp kuvvetlendirecek ve talebeyi fa'âliyet-i fikriye içinde çırpındıracak, sür'at, istikamet ve isâbetle muhakemeye alıştırarak, zihnin bütün meleke kabiliyetlerini inkişâf ettirerek bi'n-netîce terbiye-i fikriyyeye yarayacak bir şekilde canlı, heyecanlı bir tarzda tadrîs ve telkîn olunmalıdır.

5. Tarih, talebede millet ve milliyet duygusunun çoğalması ve kuvvetlenmesi için esaslı bir âmil olmalıdır ki, "vicdân-ı millî" kolayca teşekkül ve te'essüs edebilsin.

6. Tarih, talebede aynı zamânda vatan, memleket, yurt duygusunun, vatana muhabbet hissinin vatanın terakkisine â'id temâyülât-ı ictimâ'îyyenin kuvvetli bir sûrette kökleşmesine yegâne âmil olacak bir şekilde okutulmalıdır ki, vatan-perverâne harekât dâimâ tecellisini te'mîn eylesin...

7. Tarih dersleriyle talebenin vicdân-ı milliyesi, hissiyât-ı ahlâkiyesi mütemâdiyen îkâz ve tehyic edilmeli devamlı bir te'sîr-i ahlâkî vücûda getirilmelidir.

8. Tarih, muhtelif kolların muhtelif milletlerin siyâset-i hâriciye ve dâhiliyesini tarz-ı idârelerini, hükûmetlerinin şekillerini, talebenin iyi ve mükemmel bir terbiye-i siyâsiye almasını te'min edecek bir şekilde canlandırılarak gösterilmeli ki, "siyâsî ve medenî" bir terbiye için kıymetli bir âmil olabilsin.

9. Tarih, “tasavvurât, tahayyülât, idrâki” te’mîn ve takviye etmek üzere mahsûs ve meşhûd bir tarzda tadrîs olunmalı.

[Sahife 56]

Bunun için de uzak ve mechûl en yakın ve en iyi vakayi‘ ve hâdisâta atf-ı nazar edilmeli. Mümkün olduğu kadar her muhîtin ahvâl, âsâr-ı âbidât-ı tarihiyyesini tedkik, tettebbu‘, mütâlâa edilerek tarihine girişilmeli, Türk tarihi mufasssal gösterilmeli, Selçukî ve Osmanlı Türklerinin devirleri etraflı anlatılmalı, en sonra tarihin umûm kavîmlere şâmil bulunan safhalarına geçilmeli.

10. Vakayi‘ ve hâdisât tarihine doğrudan doğruya “kalbe”, “dimâğa”, “rûha” te’sîr edecek yüksek ve ulvî duygular doğuracak bir tarzda okutulmalı ve canlandırılmalı. Bu husûsda tarihî sinemalar vücûda getirilmeli, müzeler te’sîs edilmeli, bunlardan istifâdeye çalışılmalı.

11. Ve’l-hâsıl, talebede gerek ferdî ahlâk ve seciyye gerekse ictimâ’î ahlâk ve evsâfın inkişâf ve kökleşmesine bu dersle çalışılmalıdır.

Tarih kitapları bu esaslara tevfikân tertib ve tahlîl edilmelidir.

TERBİYE VE RÛHİYAT:

SECİYE MES’ELESİ

Seciye mes’elesini tedkik ve tettebbu‘ ederken “muârrız” ve “mütereddîd” seciyeleri de nazar-ı dikkate almak, onların da safâhat-ı esâsiyesini teşrîh etmek zarûrîdir.

1. Muârrız Seciyeler:

Hayâtta bazı ferdler vardır ki, fa‘âliyetin bedenî, fikrî, hissî sahalarında mensûb oldukları hey’et-i ictimâ’îyeye kat’iyen uymaz ve benzemezler... Bunlar kuvvetli bir meyl-i muâraza, kudretli bir meyl-i muhâlefetle içinde bulundukları cumhurdan derhâl ayrılır ve uzaklaşırlar. Her yerde, her zamân otururken, söylerken, düşünürken, yazarken, hareket ederken başkalarına hiçbir suretle benzememek isterler...

Mutlak bir muhâlefet, bütün ma’nâsıyla bunların mevcûdiyetini kaplamış, muâraza zevki ve meyli bunların seciyelerinde çok kuvvetli ve hâkim bir vaz’iyet almıştır.

Bu kısım ferdler kendilerine â'id fikir, his ve hareketten mâadâsını büsbütün yanlış görür ve fenâ telâkki ederler. Herkesten ayrı yaşamak, herkesten başka düşünmek, her ne şekilde olursa olsun başkalarına muhâlif ve muâriz olmak, kimseye benze[me]mek, kimseyi beğenmemek, muâriz ve muhâlefetle meşbû' ve mütehalli olan bu gibi ferdlere mahsûs hâlât-ı rûhiyyededir. Bu kısım insanların seciyeleri “muâriz” ve “muhâlif” bir safha arz eden seciyelerdir ki, bazen muvâfık bazen de gayr-i muvâfık şekiller göstermekten hiçbir vakit hâlî kalamazlar...

2. “Mütereddîd” Seciyeler:

Yine bazı ferdler vardır ki, ef'âl ve infîlât, harekât ve tahasüsâtındaki husûsiyetleri sâbit, kat'î bir şekilden ziyâde mütereddîd ve mütebeddil bir şekilde gösterirler.

Bunlar da yekdiğerine tamamen zıd ve ma'âkis temâyüller mevcûddur. Bu temâyüller dâimâ birbirine muâdil bir kuvvet irâ'e ederler. Mükemmel bir “irâde”de her vakit mevcûd olan tasavvur,

[Sahife 57]

müşâvere, karar, icrâ safhalarından son üçünde “zihin ve irâde” bu ma'âkis ve zıd temâyüllerin her birisi tarafından münâvebe ile sürüklenirse de hiç birinde karar kılamaz. Hiç birine teba'iyet edemez... Mütemâdiyen tereddüd, mütemâdiyen müsbet ve menfî bir kararsızlık içinde çırpınmaktan geri duramaz. Binâenâleyh bu seciyede bulunan insanlar her hangi bir mes'ele, herhangi bir hâdisе karşısında dâimâ “ihtirâz”, dâimâ “tereddüd” ederler. O mes'ele ve o hâdisе ile alâkadâr olmaya ve olmamaya bir türlü karar veremezler. Daha açık bir tabirle “iki câmi arasında kalmış bî-namaz”lar gibi şaşkın bir vaz'iyette bulunurlar. “Âciz”, “müvesvis”, “menfî kafalı”, “titiz” ferdlerin seciyeleri, “mütereddîd” seciyelerin en büyük numûnesidir. Ve'l-hâsıl seciye mes'elesini bütün safahâtıyla tetebbu' ederken bu tetebbu'âtı birkaç tecrübe, birkaç müşâhedeye istinâd ettirmekten uzaklaşarak etrâflı ve ihâtalı bir şekilde tedkikata girişmeli... Fikir, beden, his ve irâde seciyelerinde muhtelif zamân ve muhtelif şerâite â'id müşâhede ve tecrübe temrinleri icrâsına itinâ edilmelidir. Binâenâleyh şahısların seciyelerini anlamak için evvelâ onların muhtelif zamânlarda ve muhtelif hâllerde bedenî, fikrî, hissî ve irâdî temâyüllerinin şekil ve şiddetlerini öğrenmek, sâniyen muhtelif zamân ve hâllerde aynı sûretle görünen temâyüllerini görmek lâzımdır.

Ferdlere iyi ve güzel bir seciye kazandırmak husûsunda terbiye ve rûhiyatçıların yapacakları en mühim şey ferdlerin rûhundaki beden, fikir, his, irâde kuvvelerini muntazaman, mütenâsiben, mütevâziyen, terbiye, tenmiye ve takviye etmek ve ferdlerden mürekkeb hey'et-i ictimâ'îyyenin seciye-i umûmiyesine mümkün olduğu kadar metin ve mütevazın bir şekil verebilmektir...

K. C. E

TEDKİKLER VE TETEBBU'LAR:

KENGİRİ İÇİN TARİHÎ NOTLAR

3. Zeynelâbidin Paşa

Şah Gazi Paşa mahdûmudur. Kırşehir beyi olup senelerce îfâ-yı memûriyet etmiştir. 1138 senesinde mîr-i mîrânlıkla İçil mutasarrıfı olmuştur. Silâhşörlükte mâhir bir zât idi.

4. Hâlid Paşa

Mehmet Paşa'nın mahdûmu veyâ yakınıdır. Ümerâdan iken mîr-i mîrânlıkla İçil mutasarrıfı olmuştur. Rusya-Almanya harblerinde bulunmuş ve bilâhire “Ankara” mutasarrıfı olmuştur. 1160 senesinden sonra irtihâl etmiştir.

5. Mustafa Paşa

Mehmet Paşa mahdûmu olup Kalecik'de tevellüd eylemiştir. Enderûn-ı Hümâyûn'da yetişerek kapıcıbaşı mirâhûr-ı evvel vekîli olmuştur. 1151'de kapıcılar kethüdâsı ve askerî sürücüsü, Ba'dehû mirâhûr-ı evvel 1159 nihâyetinde vezâretle kaptan-ı derya “Bahriye Nâzırı” olmuştur. 1163 nihâyetinde Hanya Valisi, 1165 senesinde Musul, sonra Konya Valisi, 1166 da Eğriboz muhâfızı ve 1168 senesinde Adana ve Maraş vâlisi, Ba'dehû İçil, Konya, Belgrad ve 1175 senesinde Eğriboz Valisi olmuş,

[Sahife 58]

bilâhire azli vuku'a gelerek 1176 senesinde irtihâl etmiştir.

Âkil, müdebbir zât idi. Mahdûmu Osman Bey müderris ve 1195 senesinde Galata mollası olmuş ve Sultan Hamîd-i Evvel'in evâhir-i saltanatında (1200) irtihâl etmiştir.

6. Hamdullah Paşa

Mustafa Paşa'nın mahdûmudur. Mâbeyn-i Hümâyûn'da yetişerek 1190 senesinde mirâhûr-ı sâni oldu. 1195'da kapıcılar kethüdâsı, 1197'de silâhdâr ağası, 1199 Rebî'ül-evvelinde çavuşbaşı olmuştur. 1200 senesinde azl edilerek 1201'de tekrar silâhdâr ağası, biraz sonra başbakı kulu, 1203 nihâyetlerinde çavuşbaşı vekili, sonra bölük ağası ve tekrar çavuşbaşı olmuştur. 1222 senesinde rikâb-ı hümâyûn kaymakamı olmuşsa da iki ay sonra azl ve bin gurus maâşla teka'üd edilmiş ve 1224 senesinde irtihâl eylemiştir.

Erbâb-ı liyâkat ve kabiliyetden idi. Mahdûmları ricâlden Derviş Beyle müderris Abdülvahid Bey'dir ki, 1254 senesinde irtihâl eylemiştir.

7. Mâhi Efendi

Müte'ahrîn-i ulemâ ve şur'ârâdan olup tadrîs ile meşgul iken 1120 senesinde irtihâl eylemiştir. Fuzûlî'nin rûhu mütehassis edecek derecede hissî olan:

“Öldüğümden sonra bir devlet bilirdim “Mâhiyâ”

“Yâr eşiği taşını dikse alâmet başıma”

makta'ına ka'il olan Mâhi'nin oldukça bir kudret ve kabiliyet şâirâ[ne] sâhibi olduğu perâkende eş'ârından anlaşılmaktadır. “Dönerekden“ redifli gazeli en meşhur âsârındandır.

8. Mustafa Nuri Paşa

Kengiri'nin“Eres” karyesinden Göksu bostancısı olup Kandilli'de iken 1217 senesinde mat'ûnen vefat eden Hasan Ağa'nın oğludur. Henüz hayât-ı sabâvetinde iken vâlî ve pederi vefat etmekle büyük validesi Hatice kadın ile zevci Göksu Kasrı Bekçisi Cafer Ağa tarafından terbiye edilmiştir.

Sultan Mahmud-ı Sâni Göksu Kasrını teşriflerinde Küçük Mustafa manzûr-ı şâhâne olmuş ve 1228 senesinde Enderûn-ı Hümâyûn'a alınarak terbiye ve bilâhire “çırak” edilmiştir. Bilâhire Hazine-i Hümâyûn dâiresine alınarak bi't-terbiye 1236 ibtidâsında “Tırnakçı” vazifesiyle mâbeyne alınmış ve 1238 senesi nihâyetinde “sır kâtibi” olmuştur. 1248'de vezâretle Tırhala, 1250 senesinde Edirne, 1253'de Yanya, Tırhala ve Selanik valisi, 1256'da serasker, 1257 senesinde Beriyyetü's-Şam'a memûr olmuş ve 1258 nihâyetinde avdetinde seraskerlikten azl ve makamı altı ay kadar ilga edilmiş ve 1259'da Rumeli, 1260'de Vidin,

sonra Bursa valisi olup 1265 ile [12]66 tarihinde Meclis-i âliye'ye memur, [12]68'de Trablusgarp valisi, 72'de Selanik valisi ve bi'l-istifâ Tekrar Meclis-i Âliye'ye me'mûr olup 76 senesinde Bağdat valisi ve Irak mübeşşiri olmuştur. 1277 evâilinde mâzûl olup 1294 senesinde âyân a'zâsı ta'yin edilmiş ise de sene-i mezkûrede irtihâl eylemiştir.

Şeyhü'l-vüzerâ, mu'tedil, sahî ve müstakim bir zât idi. Evlâdları, Müşir Hüsni, [Mir]livâ Osman Paşalarla Bekir ve Enver Beylerdir.

Ahmed Tal'at

[Sahife 59]

KENGIRILI ÂŞIK ZAHMÎ DÎVÂNÎ'NDAN

KOŞMA

Efendim tek bana muhabbet eyle
Gâhî cevri ü cefâ gâhî nâz olsun
Pek de kahr eyleme mürüvvet eyle
Hemen indimizde naz beyaz olsun

Ben seni seveli ey asîl-zâde
Hiç meyil vermedim billâhi yâde
Gıll ü gîş kalmasın beynehümâde
Ref'-i hîcâb olsun, keşf-i râz olsun

“Zahmî” yâr ismini üç harftir dedi
Muhabbeti dilden gitmez ebedi
Sâye-i hüsnünü esirgemedi
Sevdiğim cihânda ser-firâz olsun!

Gürûh ehl-i dil rütbe-i aşkı
“Nahnü kasemnâ”da taksim ederler
Hatt-ı cebîninden alanlar meşki
Rumûz-ı noktayı tefhim ederler

Nice bülbüller var, kesret ilinde
 Durmaz feryâd eder vahdet gölünde
 Bunca “âşık”lar var Leylâ yolunda
 Mecnûn-i ilm-i aşk tâlim ederler

Mevlâ [münbit] etsin aşkın varını
 Pek lâtif söyledik dil-güftârını
 Hal ehli görseler bu iş‘ârını
 “Zahmiyâ” şübhesiz teslim ederler

KALENDERÎ

Var etti cihân mülkünü bir nûr-ı tecelli
 Cân verdi bu eşyâ cismine tâ sûr-ı tecelli
 Çâr-unsura bak zâtla mir‘at-i ezeldir
 Terkîb-i hafî rû‘yet manzûr-ı tecelli

Teshîr-i cihân etmeyi bir vâsıta hâtem
 Dârât-ı Süleymân'a o bir mûr-ı tecelli
 Her nutku “ene’l-hak” diyen ey, dara çıkar mı
 Hak etmiş o yüzden dil-i mansûr-ı tecelli

Hor görme sakın zümre-i zindâneysi zâhid
 Mazhardır ona kâse-i fağfûr-ı tecelli
 “Zahmî” bu ne? “Esrâr-ı hakîkat”leri ifşâ
 Oldun mu cihân mülküne me’ mûr-ı tecelli

GAZEL

İlm-i Câmi‘ nutkumuzdur, her sözü hak söyleriz
 Havfımız yok kimseden bir hakkı mutlak söyleriz

Hakk'a mazhar düşmüşüz biz her sıfat berdârımız
 Asra Mansur olmuşuz sabr-ı ene'l-hak söyleriz

Bir kişi gel istese aşk u muhabbetten haber
 Hakkı ibtal etmeyiz lâ-büdd, muhakkak söyleriz

Zâhid-i bed-gû gibi indî tekellüm etmeyiz
Emreder söyle deyü Hak bizde ancak söyleriz

Zahmî'ye giriftârımız nâ-hak olanlar anlamaz
İlm-i Câmî‘ nutkumuzdur, her sözü hak söyleriz

[Sahife 60]

İCTİMÂ'Î YARALARIMIZDAN:

CAN FADİME¹³⁶

Sert bir şamar gibi çehrelerde soğuk izlerini belli eden poyrazlı bir Kânûn-ı sâni akşamıydı. Denikbağı Mahallesi'nin kar kürtükleriyle kapanmış dar ve ıssız sokağında koyun kürküne bürünmüş iki kişi hızlı hızlı bir kapıyı vurdular. İki dakika sonra kapının arkasından işitilen hafif öksürükle karışık “Kim o?” sadâsı yabancı olmayan misafirleri içeri aldı. İslî bezir çirasının titrek ve sarı ışığıyla aydınlanan geniş avludan geçtiler. Camsız pencereleri gazete ve i‘lâm kâğıtlarıyla kapanmış alçak, tavanlı bir yer odasına girdiler. Ocakta çıtır çıtır yanan zerdali odununun pembe alevi odayı âlâca bulaca aydınlatıyor, soluk kırmızı basma yüzlü minderler, eski ve boyası solmuş kilim, pala, halı yastıklar, dipte ceviz bir sandık, sol tarafta önüne beyaz çarşaf gerilmiş yüklük, duvarda sırları dökülmüş bir ayna nazara çarpıyordu. İskemlenin altında kıvrılmış uyuklayan beyaz, sarı tüylü kedi vakitsiz misafirlerden ürkererek gözlerini hayretle açmış, ön ayaklarını uzatarak sırtını kabartıp miyavlayarak tahtaboşun altına kaçmıştı.

Hindi ibiği gibi kızarmış yüzünü, burnunu ovalayan Can Fadime, “Aman, ne soğuk ne soğuk!” diye ocağa sokuluyordu. Çeneleri sıtma tutmuş gibi zangır zangır birbirine çarpıyor, başlığının örtemediği zülûflerinin ucundan buz dâneleri sıcaklığın te’siriyle eriyerek yüzüne doğru kaydıkça vücûdunda bir yılgınlık ve gerinme duyuyordu. Ucu sırma işlemeli çevresiyle yüzünü silerken ev sâhibine dönerek:

–Satılmış Ağa, biraz daha odun çok üşüdüm, haydi kurbanın olayım.

Gevrek kadın sesi karşısında iliklerinin titrediğini duyan Satılmış Ağa:

¹³⁶ Fâtıma’nın muhaffefi

–Peki, gülüm istediğin odun olsun aha bi kucak, latifesiyle kucağındaki bir şellek odunu ocağın önüne boşaltırken sırtındaki kürkü çiviye asarak etek tersiyle yüz tutmuş bıyıklarını silen abanî sarıklı boynundan aşırıldığı uzun gümüş kösteğinin püskülleri parlayan kırk, kırk beşlik oldukça ağa kıyafetli adama dönerek:

–Deli Çavuş! Arkadaşlar nerede, ne zaman gelecekler? Dedi.

Ateşin karşısında ellerini ovuşturarak Deli Çavuş:

–Hep berâberdik, biz Can Fadime ile buraya ayrıldık. Burunsuzla İhsan Bodos'a rakıya gittiler. Sonra Naşid Dayı ile Çolak Veli'ye uğrayarak gelecekler...

–Şu mız mız Veli'ye uğramasalar daha iyi ederler. Onun bulunduğu yerde tad, düzen olmaz ki. Mübârek adam pek sulu.

–Ağzına iki tokat atar, kapı dışarı ediverince ayaz kedisi gibi uslanır.

Ev sâhibi cevaba yeltenmek üzere idi ki, kapı tarafından gelen tıkırtıya kulak verdi: “Galiba geliyorlar” dedi.

*

Sırt üstü çevrilen kürsünün üzerine meydân sinisi kurulmuş, kalaylı bakır sahanlar içinde lahana, biber, patlıcan turşusu, elma, armut, hevenkden indirilmiş taze üzüm, çifte kavrulmuş taze leblebi, tuzlu fıstık, yarım okkalık bir şişe fincan dizilmiş; kapı ve pencereler iyice

[Sahife 61]

berkitildikten sonra ocak da odunla doldurulmuştu.

Kalıplı mor fesinin kenarına incecik sardığı siyah çekisi, zivka şalvarı, belindeki Acem şalının kenarında kamasının sedef kakmalı sapı gözüken burunsuz Ahmed, o, cin gözlü, heyûlan ve za‘îf delikanlı, mâ’î ipek püskülleri sarkan, kırmızı kadife yeleğinin üst cebinden kendisine mahsûs bir edâ ile çıkardığı savat işlemeli, gümüş tabakasından sigara sarmaya uğraşırken hâlâ ocak başında ısınan Can Fadime'nin yemenisini sıyrarak,

–Kalk domuz, ağalara bir rakı dolan, dedi.

Can Fadime bu iltifat karşısında siyah gözlerini süzdü, yan tarafa doğru kayan hotozunu ince çatık kaşlarının üzerine eğdi, şişeyi sağ eline, fincanı sol eline alarak işveli ve oynak bir vaz'iyetle:

–Peki civanım, ne dediniz de tutmadık, zaten burada eğlenceye, keyfe geldik.

–Hah böyle, îmâna gel.

Mustan Can Fadime uzattığı kadehi bir yudumda çekerken,

–Zıkkım karnınıza girmeden sululuğa başladınız. Durun bakalım daha kaç kapıda mum söndüreceksiniz.

Gözlerini yiyecek gibi hiç Can Fadime'den ayırmadan Veli:

–Bugün içmeyip de yarın toprak altında mı içeceğiz. Haydi, güzelim doldur, aşkına içelim,

diye felsefesini yürütürken meyhânede ayaküzeri çektiği yüz elli dirhem rakının te'sîriyle gözleri bulutlanan İhsan, bağlamasını kucağına alarak usul usul:

Ben atımı bağladım bir meşeye, bir meşeye

Benden selam nazlı yârim Ayişe'ye, Ayişe'ye

şarkısını söylemeye başladı.

Ev sâhibi Satılmış Ağa ile son kadehi tokalaşan Can Fadime, bir bir üstüne üç defa parlattıktan sonra Veli'nin ödünü koparırcasına tiz bir nâra attı. Koynundan çıkardığı tunç zillerini kınalı parmaklarına takarken:

–Haydi bir oyun havâsı, diye bağırdı.

Naşid Dayı kemanı, Deli Çavuş defî olarak İhsan'ın yanına oturdular. Sini bir kenara çekildi. Ser-hoş ve dumanlı kafalardan çıkan:

“Devem yüksek atamadım urganı”

“Üşüdükçe çek başına yorganı”

türküsi Can Fadime'yi coşturdukça coşturuyor, iri ve dolgun kalçaları üzerinde kıvranan vücûdu, bir olgun armut yumuşaklığıyla titriyor, sık örgülü uzun saçları rüzgâra tutulmuş

mısır püskülü gibi gerdânında, ensesinde savruldukça, yeşil atlas cepkeninin sıkıştırdığı göğsü patlayacak gibi kabarıyor; bir kebek gibi dizden dize, kucaktan kucağa, uçuyor; fırlatılan gümüş beşlikleri, mecidileri ayakları altına düşüyordu.

Zil şakırtısından, keçe üzerinde inip kalkan ayak tıkırtısından başka ses işitilmiyordu; herkes susmuştu. Bütün gözler Can Fadime'nin harekâtına takılmış, ara sıra bir öksürük, anlaşılmasız bir sayıklama, bir oh, yavrum, elmasım kelimeleri duyuluyordu.

*

Can Fadime beş seneden beri yuvarlandığı bu âlemin kurnaz bir tilkisi olmuştur.

Bir yaz günü gelin geldiği evde üç ay kadar uslu oturduktan sonra artık şehvî ve maddî arzularını tatmin edemeyen fakir ve çelimsiz kocasından usanmaya başlayan, komşunun afacan ve hovarda oğlu Efe'yle duvar arkalarında, samanlık deliklerinde, arka odanın merdiven kurulmuş yüksek penceresinde başlayan göz ve kaş işaretleri el, ayak çekildikten sonra kiraz ve ayva beynindeki gizli ve sessiz buluşmalara müncer olmuştur.

Can Fadime'nin kolunda bilezik, parmağında yüzük arttıkça, Efe'nin babasının kilerinde bir kile buğday

[Sahife 62]

eksiliyor, yükte dürülüş bir kilimin yerinde yellere esiyordu. Gece kiraz altında aşklarının sıcaklığını soğutamayan sevgililer gündüz dibekdeki odada birleşiyorlar. Dudak dudağa diz dize gençliklerinin acısını çıkarıyorlardı.

Bu olup biten şeylerden bir şey anlamayan zavallı sersem kocası ekmeğini kazanabilmek için akşama kadar çalışıyor, sabaha kadar yatağında horul horul uyuyordu. Artık karar vermişlerdi. Akşam kocası geldiği zamân bir çingar çıkaracak, boşandıktan sonra komşusu Efe ile berâber yaşayacaklardı.

İşinden yorgun ve argın duran kocası sıcak bir yemek istedi. Baygın baygın köşesinde gerilen Can Fadime uzun uzun güldü, kaşlarını çattı, ser bir suratla:

–Gönderdiğin etler, yağlar ortalığı mı aldı, ne var ki, ne pişireyim?

Her günkü bu dirliksiz hayâttan usanan zavallı adam lâhavlelerle başını sallaya sallaya kilere gider bir büğüm ekmek ve bir baş soğanla karnını doyurmaya mecbûr olurdu.

Dövüşle kavga ile ipi kıramayacağını anlayan Can Fadime bir gün bohçasını koltuğuna alarak teyzesinin evine postu serdi.

Efe ile kanamayan Can Fadime'nin her gün kapısını tıkırdatan yeni bir dost eksik olmuyordu. Fakat en ziyade o, yağlı bir kuyruk olduğunu sezdiği Kör Ahmed'e daha sıcak cilveyle sarılıyordu.

Kör Ahmed seferberlik ibtidâlarında tekâlif-i harbiye a'zâlığında bulunmuş, âşâr kontrol memurluğu yapmış Süleyman Kâşif Efendi'nin oğlu idi. Babasının köylerden at torbasıyla banknotlar getirdiğini bütün herkes biliyordu. Can Fadime böyle yağlı bir aşığı nasıl bıkabilirirdi. Ona kolunun arasında yatacak bir insan değil, boğazına altın takacak, sırtına ipekli kumaş giydirecek bir budala lâzımdı. Bunu kim çok te'mîn ederse o, kendisi için bulunmaz bir dosttu... O, meftûnâne bakışlar, göz süzüşler, gerdan kırışlar zavallı Ahmed'in cayır cayır yanan gönlünün tesellisi için değil, kabanar kesesinin boşatılması için kurulmuş birer tuzaktı. Çok zamân var ki, Kör Ahmed bu kapana kuyruğunu kıstırmış, Can Fadime'nin çılgın keyfi uğruna kesenin ağzını açmıştı.

Artık Can Fadime de yorulmuş oturmak üzere idi ki, bir ayak tepmesiyle ardına kadar dayanan kapının önünde ellerinde sopa, kama bulunan bağ başının delikanlıları içeriye saldırmışlardı.

Tedirgin tavuklar gibi neye uğradığını bilemeyen bîçârelerin zevk ve eğlenceleri bozulmuş ham armut gibi boğazlarına tıkanmıştı.

Telaş ve heyecandan bir kaçamak arayan Veli ayağıyla siniye çarpmış şangırt diye bütün tabaklar birbirine karışırken, diğerleri rast getirdikleri odun, maşa, kürsü, şişe, süpürge, kundura ile baskıncıların üzerine atılmışlardı. Herkes alabildiğine vuruyor; yaralanan, düşen, boğazlanmış bir inek gibi böğüren, fırsat buldukça sıvışan oluyordu. Odanın içi alt üst olmuş, sağ kolundan derince bir bıçak darbesi yiyen Kör Ahmed boğuk bir hırıltı ile sırt üstü yere düşmüş, böyle çok gürültü üzerinden sessizce atlayan Can Fadime, Kör Ahmed'ini kanlar içinde unutarak galiblerin kolları arasında ıssız bir bağ damına doğru bulanmıştı.

15 Kânûn-ı sâni 336

Cevâd Hakkı

[Sahife 62]**GÜZEL SÖZLER**

Hayât-ı ma‘rifetten mahrûmiyet dirilerin ölümüdür.

Tesîs şerefi, tevsî‘ şerefinden daha büyüktür.

Âdâb-ı insaniyyeden nasîbedâr olmayanların edebi süküttür.

Hüsn-i idâre-i memleketin esâsı ma‘âriftir.

Hem-bezmin yanında birini zemmederse şüphe etme ki, ikinci sen olacaksın.

Hürriyet habs edilmez, ona vurulan pranga bile bazen nüfuzunu tevsî‘a hidmet eder.

Büyük tehlikelerin şu güzelliği vardır ki, birbirini tanımayanların uhuvvetini ortaya çıkarır.

Hürriyeti nefsi için nasıl istiyorsa husemâsı için de öyle istemeyenin hürriyete liyâkatı yoktur.

Hür olan kimse mahbûs olabilir, fakat esir olamaz.

İkbâl sarhoşluğu, şarap sarhoşluğundan daha vahimdir.

Fikir, gaflet kurbanı olduktan sonra kulağın işitmesinden ne fayda?

Hâli bir bed-aslın ikbâle tahavvül etmesin

Çünkü müstakbelde ya Firavun veya Nemrut olur.

GÜNÜN İZLERİ

Şabanözü Nâhiyesinde Güzel Bir Gece

Şabanözü nâhiyesinde nahiye müdürünün muzâheret ve muâveneti ve hey’et-i tâlimiyenin gayret ve mesâisiyle güzel müsâmere yapılmış ve huzûruna vatanî, millî edebî, heyecanlı dakikalar yaşatılmıştır. Evliyâ-yı etfâl çocuklarının irfân yuvasında ve ilim yolundaki müktesebâtını şûkrân yaşlarıyla karşılamış ve âzîz yurdumuzun ancak bu gibi irfân hareketleriyle cehâletten kurtulabileceğine bir kerede îmân ettikleri memnûniyetle haber

alınmıştır. Nâhiye müdürüyle hey'et-i ta'îmiyenin gayret ve mesâ'î-i ma'ârif-perverânelerini bir lisân-ı takdîrle yâd ederiz.

Orta nâhiyesi mektebi ile ahâlisi İlkbaharın vürûdu münâsebetiyle umûmî bir tenezzüh yapmışlar ve iş bu tenezzühde mekteb çocukları bu seneki müktesebât-ı ilmiyyelerine müstenid bazı musâhebeler tertip eylemişler, ahâliye güzel ve sevimli bir gün yaşatmışlardır.

Atkaracalar ahâlisi köylerindeki mekteb çocuklarının gayret ve mesâ'îlerini takdîr ederek yüz elli takım yek-nesak mekteb elbisesi yaptırmaya ve çocuklara tevzî' etmeye karar vermişlerdir.

Elbiselerin İstanbul'dan celb edileceği haber alınmıştır. Hamiyetli, ma'ârif-perver mütecedid ahâlinin bu hayırlı teşebbüslerini teşekkürle karşılar diğer köylerdeki ahâlinin de aynı himmet ve ma'ârif-perverliklerini temennî ederiz.

Gümerdiğin karyesinde mu'allim vekilinin gayret ve teşebbüsü ve hey'et-i ihtiyâriyye ve ahâlinin himmet ve fedâkârlığı netîcesi olarak az bir zamân zarfında dört dershâneli bir mekteb vücûda getirilmiştir. Tedrîsât yeni mektebde cereyân etmektedir. Hamiyetli ahâlinin ma'ârif-perverâne hareketleri takdîr olunur.

Mecbûriyet-i tahsiliye sinninde bulunup da derd-i maîşet vesâir sebeplerden dolayı terk-i tahsil ederek muhtelif san'atlara

[Sahife 63]

sülûk etmek mecbûriyetinde bulunan çocuklara mahsûs olmak üzere idâdi binası dâhilinde iki dershâneli bir çırak mektebi te'sîs edilmek üzere olduğu ve tedrîsâtının idâdi mu'allimleri ile mekâtib-i ibtidâiye mu'allimleri tarafından icrâ edileceği meserretle haber alınmıştır. Mu'allimler Cem'iyeti'nin bu hayırlı teşebbüslerini meserretle karşılız.

Geçen sene meclis-i umûmî-i livâ tarafından Kengiri'da bir kütüphane küşâdı takarrür etmiş ve bin iki yüz lira tahsisât kabul edilmişti. İhbâren sipariş edilen kitapların Kastamonu'ya geldiği ve bir iki güne kadar da şehrimize geleceğini meserretlerle işittik. Meclis-i Umûmîmizin bu gibi irfân ve ilim yollarındaki fa'âliyet ve alâkalarını yüksek ve hürmetkâr duygularını halkımıza tebşîr ederiz.

Yine Meclis-i Umûmî-i Livâ kararıyla İstanbul'dan âlet ve edevât-ı cerrahiye getirttirilmiştir. Mezkûr âletler İdâre-i Mahsûsiye Eczahânesi'ne yerleştirilmek üzeredir.

Doktor H. A. Bey Efendiye:

Sevimli yazılarınızın gelecek sayıdan itibâren dercine başlanacaktır.

*

Vârid olmuştur:

Mücâhede-i Milliyyemizde müdâfa'a-i hukuk-ı millet ve memleket uğrunda mübârek kanlarını akıtan şühedânın âgûş-ı şefkat-i millete bıraktıkları eytâmın hukuk-ı ictimâ'iyeye ve hayât-ı müstakbelelerinin te'mîni gayesiyle hükûmet-i münciyyemizin muâvenet-i sâhiha-i rasînesinde teşekkül eden Himâye-i Etfâl Cem'iyeti Kengiri Şubesi'ne bidâyet-i teşekkülünden şimdiye kadar muhterem ahâlimizin her emr-i hayra olduğu gibi gösterdiği hamiyet ve fütüvvet ve bezl eylediği teberruât her türlü sitâyîş ve şükrânın fevkinde olup şubemiz şimdiye kadar 78 nefer eytâmı toplamış ve bu eytâmı i'âşe ve ilbâs ederek her türlü refâhiyetlerini bi't-tehyi'e Kayseri'deki dârü'l-eytâma sevk ve i'zâmlarına muvaffakiyet hâsıl olmuştur. Hamiyet-mendân-ı ahâlinin hissiyât-ı şefkat ve fütüvvet-kârânesi sâyesinde cem'iyetimizin daha pek mühim muvaffakiyetler elde edeceği şüpheden âzâde olup eytâm-ı mûmâ-ileyhimin celb ve cem' ve sevkleri münâsebetiyle ahâli-i muhterememize ve samîmî muâvenetlerini ibtal buyuran mutasarrıf-ı livâ Hilmi Bey Efendiye arz-ı şükrân eylerim.

Himâye-i Etfâl Re'îsi

Hilmi

PANAYIRLAR

Semâya ser çekmiş, sal-dîde çınarlarla çevrilmiş lâle, susam, papatya çiçekleriyle müzeyyen yeşil bir ovanın kıblesindeki tepeciğin dibinde bir vaz'-ı vakurâne ve dîndârâne ile dinlenen taştan yapılmış bir minber, dört tarafı çakıl taşlarıyla örülmüş büyük bir namazgâh, sağ tarafında lâ-yuad felekelerin sâ'atlerce akıttığı hâlde suyunu bitiremediği bir çeşmenin arkasında temâşâ-gîrânı günlerce veleh ve hayrete gark eyleyen çam dallarından ma'mûl üzerleri purlarla örtülmüş yirmi sıra üzerine muntazam bir surette dizilmiş 999 dükkâncıklar, arka tarafında yine çam dal, purlarıyla muhât kahve, hanlar, hayvan pazarı bir tarafta iştiâ-

âver bûklüm bûklüm dumanlarıyla semâyı kapatan nasib olabilenlerin mide lerini dolduran, bîrân (?) pişirmek için kuyuları, bir tarafta âşiyâne-i sa'âdetinden ayırarak bilmem hangi zâlimin eline düşmüş, buralara kadar gelmiş olan gün değıştikçe velinimetini (!) değıştiren insanlıktan mahrûm efendisinin ufacık bir işaretime hayâtını fedâ etmek için canavar tabî'atlı esir tüccârlarının kurşunlu kırbaçları altında tir tir titreyerek gûyâ terbiye edilen siyah fakat sevimli Sudan'ın, Habeş'in evlâdları, bir tarafında hangi zâlim erkeğin beş dakikalık zevkinin tatmini için işvebâzlıktan, hilebâzlıktan ta'lim olunmuş Mısır'ın, Yemen'in, aslen saf ve nezîh nûr topu gibi câriyelerinin alım-satım tüccarlarının mahalli. Bir tarafta müzeyyen bir çadırın derûnundaki koltuğa kurulmuş, mütesellimin verdiği emirlerle âsâyışın te'mînine memûr al, yeşil harvaniyeli, bellerindeki Lahor Keşmir şallarının aralıklarına sokulmuş gümüş kabzalı piştovîlerin parıltısından gözleri kamaştıran kır serdarlarının arkalarında Selimî destârların altında bir batmanlık kafa, yarım kiloluk burun, beş santimetre kutrunda ağız, kulaklarının arkasında düğümlemiş bilek gibi bıyıklarını düzelterek kalabalık mahallerde dolaşan inzibat me'mûrları. Ağaç çubuklarıyla çevrilmiş hokkabazlara, tîrebâzlara, pehlivan güreşlerine tahsis edilmiş yerler.

İlk günü oldu mu bir bakarsın şark tarafından bir duman kalkmış, semâya direk direk olmuş. Yüzlerce develerin üzerlerine binmiş kucaklarındaki köslerin çıkardığı velvelleriyle gelen Şam kârbânı. Garbdan katırların ve nakurdaklarının gürültüleri ile gelen İstanbul'un tüccârları, cenûbdan önlerinde çifte nakkâre, dünbelek sesleriyle sülûn gibi atlara binmiş eyaletin kır serdârı, şimâlınden gelen önlerinde davul zurnalara. Ellerindeki hayvanât-ı vahşiyeleri çekerek tâife-i Kıbtıyân der-Rumeli, kır serdarı tarafından gösterilen mahallere göçlerini indirirler. İlk günü herkes istirahatatta, ikinci günü alışveriş başlar. Ama ne alışveriş, hazineler parçalanır, altınların tıkırtısından, gümüşlerin şıkırtısından, atların kişnemesinden, develerin bağırmasından, koyunların melemesinden kulaklar tıkanır.

Hele gecelerindeki zevkler. Dükkânların önleri meş'alelerle dolu her taraf gündüz gibi. Bakarsın bir tarafta âbânî sarıklı, beyaz sakallı kucaklarında on iki telli saz. Yüzleri güzel, sözleri güzel, sazları vücûdun en hassas damarlarını titretir. Hüseyinîden bir fasla başlarlar. Gül, bülbül peşrevleri, gazel, beyit, divan, koşma, zincirli koşma, topal koşma, semâ'î, müstezad, gevherî, bozok, destân velhasıl mükemmel bir faslı dinlersin. Bir tarafta küçükleri önüne katmış ellerinde saz, keman, kanun, def, diğer tarafta davul zurnanın önüne katılmış uzun külâhlı soytarılar, bir tarafta gençler toplanmış alây çekenler. Tura oynayanlar, mahşerden bir numûne. Bu gürültüler, bu velveller ancak üç gün devam eder. Cuma

namâzını müte‘âkib herkes toplanır milyonlarca altın paralar, bir taraftan öbür tarafın cebine akar. Bu kadar izdihâma karşı ne bir tüccârın malı soyulur, ne de bir köylünün horozu çalınır. Eğer bu üç gün zarfında ihtiyâcını te’mîn edemezsen gelecek seneye kadar vay haline.

Kalender

ŞÜKRÂN BORÇLARI

Ankara'da muhterem “Tan” refikimize:

“Halk Yolu” hakkındaki teveccühleriniz pek kıymettardır. Teşekkürler ederiz.

Ankara'da Cebeci Hastahânesi Operatörü Ka’imakam Rıfkı Bey Efendi'ye:

Teveccühlerinize hürmetlerle teşekkürler ederiz.

İstanbul'da Seyfeddin Lem‘î ve Alay 174 Tabur 2 Kâtibi Hacı Solakzâde Abdullah Mazhar Beylere:

Tebriklerinize teşekkürler ederiz.

AÇIK MUHÂBERE

Rize İstînâf A‘zâsından Sıtkı, Çanakkale Orman Müfettişi Osman, Çarşamba Kazası Baytarı Abdullah Şevki, Karacaviran Baş Mu‘allimi Ali Rıza, Topuzsaray Mu‘allimi Yasin Bey ve Efendilere,

Halk Yolu hakkında gösterilen teveccühlerinize teşekkürler ederiz.

BİLMECE TERTİBİNDE BİRİNCİLİĞİ KAZANAN

Kastamonu Merkez İnâs Mektebi Sınıf-ı İhzârî Mu‘allimesi Şükriye Hanım kazanmıştır. Mez-kûr bilmece bu sayımızın bilmececi olarak kabul edilmiştir.

BİLMECE

Sekiz harfli bir sıfat bulunuz ki, birinci, ikinci, üçüncü harfleri meşhûr bir dağın ismi; birinci, ikinci, üçüncü, dördüncü harfleri insanların bir cinsine ilim, dördüncü, beşinci harfî de mûsîkîde bir notanın ismi, altıncı, yedinci, sekizinci harfleri bir gazetenin ismi olsun.

Halledenler meyânında kur'a çekilerek birinciye kıymetli bir kitâb hediye edilecektir.

Bu sayıda bazı tertip hatası olmuştur. Muhterem okuyucularımızın âflarını dileriz.

HALK YOLU MECMÛ'ASI'NIN SATILDIĞI YERLER

Odunpazarı'nda Hafız Hakkı Efendi Dükkânı; İmâret Çarşısı'nda Hacı Tevfik Efendi Dükkânı.

BİLMECE KUPONU

Numara: 4

Bilmeceyi hal edenlerin bu kuponu rabt etmeleri lâzımdır.

Halk Yolu

Hakkın Yoludur.

On beş günde bir çıkar, ilmî, fennî, edebî, ictimâ'î mecmû'adır.

Sâhib-i İmtiyaz: Kemal Cenâb

Her nev'î evrak müdür-i Mes'ûl nâmına gönderilmelidir.

Derc olunmayan yazılar i'âde edilmez.

Adres: Kengiri'de Halk Yolu

15 Nisan 1339

Sene: 1

Sayı: 5

MÜNDERİCÂT

İlmin Gayesi Ameldir / Tahsin Nâhid

Hasbihal / Ahmed Tal'at

Hürmet ve Nezâket / Cevâd Hakkı

Kengiri Tarihi İçin Notlar / Ahmed Tal'at

Halk Yolu'ndan İstediklerimiz / Turgut

Bahariye / Ali Kadrî

Âşık Zahmî Divanı'ndan / Zahmî

Müstezâd / Mâhî

Ocak Hekimi ve Üfürükçüler / H. A.

Sinema / Mehmed Edhem

Bu Senenin Tâli‘i / Kalender

Güzel Sözler, Günün İzleri, Şükrân Borçları

Kengirî Matba‘ası 1339

Sâhib-i İmtiyaz: Kemal Cenâb

Müdîr-i Mes‘ûl: Tahsin Nâhid

15 Nisan 1339

Sayı: 5

Halk Yolu

Hakkın Yoludur.

On beş günde bir çıkar, ilmî, fennî, edebî, ictimâ‘î mecmû‘a dır.

Birinci Sene

Birinci Cild

İLMİN GAYESİ ÂMELDİR

–Faziletli Atâî Efendi Hazretlerine İthâf–

İstanbul gazetelerinden birisinde okudum: Amerika'da bir seyyar dârü'l-fünûn açılmış, ma‘ârif nezâretinin de tasvip ve tasdikine iktirân etmiştir. Binası büyük bir sefinedir. Profesör ve talebelerini taşıyan bu sefine her limana uğrayacak, tarih, coğrafya, ictimâiyât, fen ve felsefeye â'id tedrîsâta devam edecekmiş. Sefinenin İstanbul limanına da uğrayacağı kayd ediliyordu.

Yeni dünyanın çalışkan halkının, takdîrkârıyız! Çünkü onlarda ilim ve fen aşkı son derecesini bulmuştur.

Vâsi‘ ve bâkir topraktan hakkıyla istifâde yolları bulmakta pek yüksek bir fa‘âliyet ve merbûtiyet gösteren Amerikalıların “Hayât, çalışmaktan ibarettir!” düstûr-ı tabî‘iyyesine tamamıyla sâdık kaldıkları, terâkkî ve tekâmül sâhasında en kısa yolları bulmalarıyla sâbittir.

Amerika'da bugünkü ilim son devresini, fen en yüksek mevcûdiyetini göstermektedir. Terâkkîyât yıldırım sür‘atiyle yol almaktadır. Amerika, her büyük şehrinde muntazam ve mükemmel dârü'l-fünûnları, darü's-sinâ‘alarıyla, her kasaba ve her köyünde fennin en son maddî tecelliyâtıyla zekâ ve kabiliyet-i beşerîyyeyi parlak bir sûrette irâ‘e ve i‘lâ etmektedir. Henüz pek çok hüceyrelere bir muammâ olan dimâğ-ı beşerin büyük bir şevk-i hareketiyle ve bir zevk-i fa‘âliyetiyle husûle getirdiği eserleri görebilmek, takdîr edebilmek için bi‘z-zat Amerika'yı görmek ve tamamıyla tanımak îcâb eder.

Top, tüfenk, zırhlı fabrikaları ne kadar işlek, çok ve büyükse, fennin her hangi şûbesine â'id zengin ve rengîn laboratuvarları, tıbbın en son sistem tecrübe ve ameliyathâneleri de o kadar çok ve daha kıymetlidir.

Amerikalı câhil bir fert yoktur denilebilir. Bu sebeble hayât –orada– bir intizâm ve mükemmeliyetten, şevkli bir fa‘âliyetten ibarettir. Taksim-i âmâl –ilim ve irfân sayesinde– bu memlekette son dereceyi bulmuştur; hatta bir şube-i ilmin müte‘addid ihtisâs şubelerine ayrıldığı vâridir... Mektebelerinde tatbikat ve tecrübeye istinâd ettirilmeksizin ders gösterilmez. İlim, hukuk tamamıyla amelî ve tatbikî tadrîs olunur. Hayâtın kıymetini her fert hemen aynı derece de takdîr etmektedir. Bu duygu ile müskirâtı, bu rûh-ı dimâğı ve bütün mevcûdiyeti bir nesli, milleti hârâb

[Sahife 66]

eden tahrip zehirini men‘ eyleyen Amerikalılardır.

Amerika'da yalnız çalışmayanlar aç kalır. Her fert kendi sa‘y ve ameline, kendi fa‘âliyetine istinâd eder. Â'ileye, cem‘iyete istinâd ederek çalışmamak, mâl-ı mevrûs ile sa‘âdet veistirâhatlarını te‘mîn etmek, akıllarından geçmez. Muhit onlara bu terbiyeyi vermiştir. Bir dârü'l-fünûnlunun ma‘îşetini te‘mîn, ihtiyacâtını tedârik için amelelik yapması ne kendi haysiyetini kırar, ne başkalarının nazar-ı dikkatlerini celb eder.

Esasen orada hayât pahalıdır. Bu yüzden her fert çalışmak, para getiren her mahalle, her menba‘a başvurmak mecbûriyet-i kat‘iyyesindedir. İlme'l-yakîn bildiğim Amerika'da yollar, geniş ve muntazamdır. Demir yolları vâsi‘ bir şebeke teşkîl etmektedir. Amerika

toprakları ve madenleri işletilmektedir. Denebilir ki, yeni dünyanın altı da ikinci bir yeni dünya manzarası arz ediyor ve bu yer altındaki dünya işçiliğinin sıhhat ve mevcûdiyetleri yeryüzündekiler gibi hıfz ve siyânet olunabiliyor.

Ticaret ve iktisadiyât âlemine Amerika hâkim sayılabilir. Bütün dünya milletleri Amerika'ya iktisadda bağlıdır. Hatta İngilizler bile! Yeni dünya sâkinlerine bugünkü şu muhayyerü'l-ukul mevcûdiyetini veren, eserlerini yaratan ve pâydâr kılan ancak ilim ve fendir.

Amerika'nın servet, sıhhat, mevcûdiyet ve fa'âliyetine gıpta edenler, asıl hakîki sa'âdetin hürriyet ve hâkimiyette mutlak istiklâlde olduğunu unutuvermenin moda olduğu bir zamanda, Amerika mandasını istiyor ve bu meyânda bazı Türk münevverleri bile fa'âliyet ibrâz eyliyorlardı!

Bu zevâtın kim olduklarını aramak mevzumuz hâricindedir. Şu satırları yazmaktan maksadımız, Hıristiyan fakat âlim ve mütefennin Amerika karşısında İslâm, lâkin tembel, âtıl Türk halk ve münevverlerinin ilim ve fen sâhasında vaz'iyetlerini tesbit etmektir.

Yalnız mâneviyat, az çok maddiyâta istinâd etmeyen mâneviyat, milletlerin sa'âdetini kâfil olsaydı İslâmiyetin temeli "sa'y ve fazilet" olmazdı! Malumdur ki, fazileti elde etmek de fedâkarlığa, çalışmaya muhtaçtır.

Hıristiyanların dünyası cennet, âhireti cehennem! İslâmların dünyası cehennem, âhireti cennetmiş. İşte miskinlik, tembellik, esâret telkin eden şu duygu tekmil kudret ve kuvvetle rûhumuzu istilâ etmiştir ve biz asırlardan beri bu emsâli fenâ, sakîm, dîn ve îmânla zerre kadar alâkası olmayan duyguların kurbânı olmuşuz!

Resûllullah kisvesini bu en âlî, en mukaddes bir kisveyi taşıyan münevver zümresinin, beşeriyetin sa'âdet ve sıhhatini te'mînden ibâret olan dîn-i mübin-i İslâmiyetin feyzini İslâmların hayât ve istikbâllerini muhâfaza edebilmek için ne gibi maddî ve manevî esaslar lâzım olduğunu söylememeleri, halkı sa'y ve fazilet yollarında hakkıyla irşâd etmemeleri te'essürlerle karşılanacak bir hâldir. İrşâdsızlık yüzünden –çok defa– akla, hikmete menâfi'a ve ahlâka ve Binâenâleyh dîne muvâfık olan her hangi bir iş, bir hâl dîne mugayir addolunmuştur. Efkârda asılsız itikadların hurâfelerin hâkim olması dolayısıyla çok zamân oldu ki, o işi yapana "kâfir", o hâlde bulunana "îmânsız" denildi! Bilmezler ki, bir Müslüman kolay kolay tekfir olunamaz. Şeriat-i İslâmiyye mûcib-i küfr ve dalâlet olan hâlâtı tesbit

etmiştir. Bizde dîni telâkkilerin bazı menâfî-i şahsiyye düşkünlerinin uydurmuş olduğu şüphesiz bulunan atâleti mûcib, anlatılmamış cihetleri vardır. Bir misâlini biz yukarıda arz etmiştik.

Bu ve emsâli itikadları memleketi senelerden beri ilim ve irfândan, mekteb ve medreseden, yol ve şimendiferden, toptan, sefîneden, intizâmdan, hayâtta ve fa‘âliyetden mahrûm bırakmıştır. Bu mahrûmiyetin hey’et-i mecmû‘ası bizi ahlâktan da uzaklaştırmıştır.

Ulemâ-ı kirâm efendilerimizden, ricâ ve istirham ederiz. Câmia-ı İslâmiyyeyi mûcib-i adâlet ve meskenet olan

[Sahife 67]

hâlâtın ma‘nâsız zebûnu olmaktan kurtarmak için irşâdatta bulunsunlar. Efkâr ve itikadât-ı bâtılaya karşı artık ilân-ı cihâd etsinler.

“Gecesi gündüzü kadar parlak ve müsâ‘itkâr” olan İslâmiyete Avrupalılar ve Amerikalıların –ahlâk ve itikadât-ı dîniyyeleri müstesnâ olmak üzere– her türlü terakkiyât-ı medeniyyeleri mugayir değildir ki, tamamıyla muvâfıktır. Çünkü İslâmiyet, tekâmül, terâkki dînidir. Sa‘âdet ve hürriyet dînidir. Kur’an-ı Azimü’s-şânda:

“Rabbini adâletine lâıyk değildir ki, ahâlisi el birliğiyle hayât-ı cem‘iyyetlerini ıslâha çalışırken mücerred şirkleri sebebiyle yurtlarını mahv ve perişan etsin” buyuruluyor. Artık Furkan-ı Hâkim’in a‘zâmet ve ulviyetini kudret ve ihâtasını takdîr edelim.

*

Yukarıda Amerika ve Amerikalıların hakkında bazı sözler sa‘y ve fa‘âliyetlerini takdîrkâr bazı satırlar kaydettik. Medeniyet sâhasında, terâkkiyât âleminde onlarla kıyas olunabilecek bir hâlimiz, bir fa‘âliyetimiz yok denecek derecede azdır. Hepimiz her hâlimizle tembellik ifâde ediyoruz. Memleketimiz harabîye yüz tuttu. Hârâb olanları tâmir edemiyoruz! Yollarımız “ömür törpüsü”dür.

Çalışmıyoruz, Harb-i Umûmî’de Ankara-Kengiri Şosesi’nin Tüney mıntikasına â’id kısmında bir ameile taburunun bir neferi bir sene zarfında iki santimetre –haydi bir metre tûlünde– yol yapmış... Bunu işittik ve gördük.

Şehir ve kasabalarımızda esâsen bir intizam yok ki, yolları muntazam olsun. Onlar daha fenâdır. Artık halka ve köylüye acıyalım. Medreselerimiz ve mekteblerimiz hakkında burada bir şey yazamayacağım. Çünkü açılan ve açılmış bir yaraya neşter vurmak kabiliyetinden olacak!

Dün denecek derecesine yakın bir mâzide bizden ayrılan Bulgarları ve bunların terâkki ve kurtuluş yollarındaki gayret ve fa‘âliyetlerini azıcık takib edersek halâsın tılsımını bulmuş oluruz ki, o da dîn-i mübinimizin evâmir-i hakîkiyesidir.

Bugünün son sözü:

İlmin gayesi ameldir.

Allah yaptığından mes’ûl olmaz. İnsanlar ise –fenâ işleri yaptıklarından iyi ve faydalı işleri yapmadıklarından– mes’ûl olurlar.

8 Nisan 339

Tahsin Nâhid

HASBİHÂL: 3

BİR SÛ’AL

Eski zenginler, kudret sâhibleri nâmlarını asırdan asıra intikal ettirebilmek için “hayrat” vücûda getirirlermiş. Meselâ bir ma‘bed mi lâzım? Derhal para ve himmet sarf ederek yaparlar, fakat temizlenecek, abdest alacak çeşme, sebil, hamâm vesâiri ihmâl etmezlermiş. Hele dînin ilimle tetevvüc edeceğini idrâk edebilenler behemehâl bir mekteb ve medrese ilâvesiyle eserlerini ikmâl ederlermiş. Her eserin pâyidâr olabilmesi, iyi muhâfaza edilmeye, bunun için de çâreler bulmaya vâbestedir... Bakılmayan her şey âkıbet hârâb olur. Kengiri’nün suyolları ve bozuk kaldırımları gibi.

Eskiden her “hayır” iki sebeple vücûda gelirdi: Dünyevî, uhrevî. Belediyelerin bulunmadığı zamânlarda mahallesine bir kaldırım yaptıran bir ağaya eşraftan diğeri rekabet

[Sahife 68]

ederdi. Çünkü tefevvük hissi kendisinde uyanmazsa, evinde zevcesinin ihtârını uyandırır, dünyâda “nâm almak” arzusu bu hayra sâ’ik olurdu. Yahut zülümle elde edilmiş emvâl ve

emlâkin bir fermânla müsâderesi korkusu hayrın vücûda getirilmesini ve küçük “vakıf” ile müsâdere belâsından kurtarılmasını ta‘cil ederdi.

Kendi sa‘ylarıyla helâl servete sâhib olanların dünyaya karşı gözlerini kapayınca Allah'ın huzuruna iyi amellerle çıkmak arzuları ile de “hayırlar” vücûda gelirdi. Fakat her iki sûrette de eserlerini pâyidâr edecek sebepleri ihzâr ederlerdi ki, bunların başlıcaları “vakıf”lardır.

Vakfın şu ve ya bu şekli, fayda veya zararı bu mevzûnun hâricindedir. Onu düşünmek, teşrîh etmek zemini mevcutsa da zamânı değildir. Ancak bu vakıflar münâsebetiyle bir fenâ yarayı iğrenerek açmak zamânı geçmektedir.

Pek çok yerlerde olduğu gibi Kengiri’nda etrafını kısmen vakıf arazi kuşatmış ve asırlardan beri şehrin tevsî’ine, ovaya inilmesine bir hâ’il olmuştur. Vakfiyeleri yalnız mütevellileri doyurmakla meşrût bulunan vakıf ârâzi ile her sene panayırda “hayvan pazarı” olan idâdi önündeki tarlaların hele şehrin bütün mülevvesâtını sebze hâlinde sarf ettiren “hükûmet” ve “millet bahçesi” civarındaki tarlaların parça parça satılması hakkındaki emir herkesi sevindirmiştir. Çünkü şehir büyüyecek, kaldırımsız, dar sokaklı kasaba ovaya ve bahçelere doğru inecekti.

Fakat her teceddüd ümidi gibi bu da söndü. İşıtıyoruz ki, bir takım kimseler eldeki nakitlerini başka sûretle tenmiye edemeyeceklerini düşünerek bu tarlalardan bir ve ya birkaç “ev yeri” satın almışlar, hepsine değil, hiç birine bir şey yapmadıkları ve yapmak fikrinde olmadıkları, bilâhire yüksek fiyatla satmak gayesini tâkib ettikleri için ne emellere yeni bir hâ’il olmuştur!

İstikbâli düşünmek herkese farzdır. Çünkü dûr-endişlik ne fazla bir zekâyâ, ne yüksek bir tahsile mütevakkıftır. Madrabazların maksadını, memleketin ihtiyâcını pek iyi anlayan “Bolu Evkaf İdaresi”, aldıkları her arsa parçasında üç senede bir “ev” yükseltmeyen kimselerden tasarruf hakkını nez‘ edecek şartlar dermiyân ettiği için kimse madrabazlığa cesâret edememiştir. Acaba Kengiri’da da arsa sâhiblerine bey‘ ve tasarrufun mâhiyet ve şartı hatırlatılarak taahhüdleri îfâ ettirilmek, şehri de “b...lu ark” tarlalarının ufûnetinden, yetiştirdiği mülevves sebzelerden kurtarmak imkânı yok mudur?

“Bunu kimden fakat ümid edelim”

“Bu azim inkılâb hidmetini kim”

“Hangi kudret taahhüd eyleyecek?”

sû’ali ne zamâna kadar sorulacaktır?

Ankara 22 Şubat 339 /Ahmed Tal‘at

AHLÂKÎ ENDİŞELER:

HÜRMET VE NEZÂKET

Beşerin şerâfet ve kerâmetini temeyyüz ve i’tilâ ettiren hasletlerinden biri ve belki de en mühimmi nezâket ve nezâhetle muâmelesidir. Hüviyetimizin derinliklerinde esrârlı ve hassâs bir damar vardır ki, okşanmak, hürmet olunmak arzusunu, duyar; hoş, lâtif bir muâmele, güler yüz tatlı ve gevrek bir sadâ onu yumuşatmaya kâfidir. Ekser bizi deliliklere, cinlere kadar sevk eden, inatlar, bir çocuk haşarılığıyla bizi sinirlendiren, tepindiren, bir â’ile yuvasını perişan, bir cem‘iyet binâsını harab eden fırtınalar, benliğimizi, izzet-i nefsimizi rencide eden biçimsiz muâmelelerdir. Azgın bir surat, çatılmış bir kaş,

[Sahife 69]

kaba ve dürüş bir vaz‘iyet dâimâ karşımızdakine nefret ve ikrâh verir. Hürmetle karşılanmak isteyen hürmet etmeyi bilmelidir.

Asrî geçinmek sevdâsında bulunan çok gençlerimizde bu marazın kara gölgelerini görüyorum. Saçına yaptığı itinâ kadar sözlerinde vezin, pantolonuna verdiği şekil kadar tavr-ı vaz‘iyet inde âhenk ve tenâsüb yok. Galiba medeniyet –bizde telâkkisine göre alafrangalılık– rûhu tezkiye ve tasviye değil vücûd ve şekli telvin ediyor. Yakalığımızın ufak bir lekesi, ceketimizin cüz’î kırıksıklığı bizi titizlendiriyor da, aksakallı bir ihtiyârın burnuna kadar uzanan boyumuz, yanımızdakinin göğsüne dokunan kalın bastonumuz vicdânımızı ta‘zîb etmiyor.

Şıklık, süs ve zînet, medenî zarûretlerden addedilirse manevî zerâfet, insanî hürmet ve nezâket de ictimâ‘î edeb ve terbiyeden ma‘dûddur.

Esâslı bir terbiyeye, metin bir seciyeye sâhib olamayan zavallılar kendilerini tevâzuları, mahviyetleri, incelikleriyle değil, vücûddan yedi buçuk santimetre açılmış kolları, dik bacakları, şişirilmiş karınları, savruk ve gürültülü sözleri ve öksürükleriyle tanıtmak isterler.

Tahakküm ve tehekkümle galibiyet ve tefevvük kazanmak, kibir ve hodbiyet ile etrafın dikkatini celbe çalışmak, sabun köpüğüyle balon şişirmeye benzer ki, müdakkik bir nazar onun ne kadar boş ve sahte bir kurum olduğunu derhal anlar. O zavallının hakîkatten dâimâ tebâ'üde uğraşan fakat her ân sırtan, boyalı ve maskeli suratına kıvrılan dudakları arasından bir istihzâ sillesi fırlatır. **Cevâd Hakkı**

TEDKİKLER VE TETEBBU‘LAR

KENGİRİ İÇİN TARİHÎ NOTLAR

Abdullah Efendi

Kengirilidir. Füzela-yı müte'ahhirîndendir. Tahsîl-i ulûmdan sonra müderris ve fazileti hasebiyle Enderûn-ı Hümâyûn'a mu'allim ve Selimiye Tekkesi'ni ibtidâ-yı inşâsında şeyh olmuştur. 1237 senesinde Kudüs mollası olup 1239'da avdet ederken yolda “Şu'ûr” nâm mahalde irtihâl eylemiştir. Âlim, fâzıl idi. Âsârı müte'addid olup en meşhûru beyne'l-ulemâ mütedâvil olan “Fenârî Hâşiyesi”dir.

Mahdûmu Sâlih Mehmed Efendi müderris, molla olmuş ve 1282 Muharreminde Mekke mollası iken irtihâl eylemiştir.

Zamirî Çelebi

Tezkere sâhibi Kastamonulu Lâtîfî Efendi şu yolda ta'rif etmektedir:

“Anadolu'dan, Kengiri'dan bir ricâl-i zamîr ve zamîr-dânlıkta bî-nazîl idi. İlm-i İhfâ'da ve Fenn-i Hayâbâ'da (?) isnâd-ı mâhir ve cin gibi miyân-ı halkda nâ-peydâ olmaya kadir idi. Âhir arzu-yı ihrâc-ı def'â'inde cin helâk etti. Sultan Selim-i Evvel devrinin evâ'ilinde gitti. Hoşça eş'ârı ve hoş-âyende güftârı vardır.

Bu birkaç beyit onundur:¹³⁷

Korkutma sırat ile yolu seçeriz vâ'iz

El geçtiği köprüden biz de geçeriz vâ'iz

Dü-zahte riyâ ehli ekl eyler iken zakkum

¹³⁷ Hece vezniyle yazılmıştır.

Biz rindle cennette kevser içeriz vâ'iz

Budur bize va'azın kim, dünyada kişi kalmaz

Bu menzil-i fânîden en son göçeriz vâ'iz

[Sahife 70]

Kara Ali Niyazî Efendi

Kengirilidir. Müderris ve dersi'âm olup "re'îsü'l-mukarrirîn" olmuştu. 1299 Cemâziyelâhîrinde irtihâl eylemiştir. İstanbul'da Kaşgarî Dergâhı kurbüne defnedilmiştir. Fûzelâdan bir zât idi.

Şelhâ Ahmed Efendi

Kengirilidir. Gençliğinde tahsil-i tabâbet ederek "Haseki Hekimbaşı" sonra "Sarây-ı Hümâyûn Tabibi" olmuştur. 1106'da Sultan Mustafa'nın, vâlikesine hekimbaşı, ba'dehû Yenişehir mollası olmuş, 1127 evâsıtında irtihâl eylemiştir.

Davud Abdülkerim Efendi

Kengirilidir. Tahsil-i ulûmdan sonra müderris ve kat'-ı merâtib ederek molla olmuş ve Mekke pâyesi aldıktan sonra 1295 senesini müte'âkib vefat eylemiştir.

Mehmed Efendi (Tatar Damadı)

Kengirilidir. Müderris iken 1140 senesinde irtihâl eylemiştir. Ulemâ ve fûzelâdandır.

Seyfeddin Efendi

Kengirilidir. Fatih asrı meşâyihinden Hacı Halife Abdullah Efendi müridlerindendir. 919'da irtihâl eylemiştir. Sulehâdan bir zâttır.

ÇERKEŞİZÂDELER

[1]. Mustafa Efendi

Meşâyih-i Şa'bâniyye'nin e'azzından olup Çerkeşlidir. Kuşadalı İbrahim Efendi'nin mürşidinin mürşididir. Neşr-i tarîke muvaffak olmuş ricâldendir. 1229 tarihinde Çerkeş'de

irtihâl eylemiştir. Bir silsile-i urefâ ve ulemâ teşkil eden “Çerkeşîzâdeler” bu zâtın evlâd ve ahfâdıdır. Ahvâl ve esnâf-ı tarîke dâ’ir Türkçe risâleleri matbû’dur.

[2]. Osman Vehbî Efendi

Abdülmecid devri ulemâsından olup Mustafa Efendi mahdûmudur. Ber-vech-i âtî resâ’ilini hâvî matbû’ bir mecmû’ası Tire Kütübhanesi’nde manzuru olduğu Bursalı Tahir Bey Efendi “Osmanlı Mü’ellifleri” nâmındaki eserinden beyân ediyor:

1. Emsile. 2. Kelimât-ı Mütferrika ve Kavâ'id-i İ'lâl. 3. Âmil, Ma'mûl, İ'râb ve Mu'arrebât. 4. Ma'mûlât-ı Mevsûle ile'l-Mechûlât. 5. Tercemetü'r-Risâleti'l-Müte'allika bi-tilke'l-Malûmât.

İstanbul'da Esad Efendi Kütübhanesi'nde Mahmûd-ı Sânî nâmına “Hasnû'l-Hasîn” isminde bir eseri, Mısır'da tab' edilen “İnnellâhe yuhibbû'l-adlû't-teka en-nakiyyû'l-hafâ” hadisinin şerhine dâ'ir risâlesi vardır.

1277 tarihinde Ankara'da irtihâl eylemiştir. Erzurum Mahallesi'nde “Topraklık” denilen mahalde medfûndur. Mahdûmu sudûrdan Mehmed Tevfik Efendi'dir.

[3]. Mehmed Tevfik Efendi

Ankara'da dünyaya gelmiştir. Osman Vehbî Efendi mahdûmudur. Tahsil ve tefeyyüzü Dersa'âdet'dedir. Pek çok kadılıklarda bulunmuş ve 1302'de Meclis-i Tedkikat-i Şer'îye A'zâlığı ile Meclis Meşâyih Nâzırlığı'na ta'yin edilmiştir. 1319'da irtihâl eylemiştir. Aksaray'da Sofular'da Şeyh Ekmeleddin Dergâhı'nda medfûndur. Âsârından, Meziyet-i İslâmiyye, Gayetü'l-Beyân fî-İlmi'l-Mîzân, Behcetü't-Tarafî fî-İlmi's-Sarf, İcmâ'ü'n-Nahvi Arabî, Ed'iyetü's-Sıbyân, Miftahü'l-Aka'id, Levâiyü'l-Kudsiye, fî-Fezâili Şeyh-i Ekber, Mecmû'a -i Fezâ'il, el-İttikan fî-Tahkiki'l-Îmân, Tahkik-i İdrâkât, Risâle-i fî-Kabûli't-Tevbe nâmındaki eseleri matbû'dur. 1283'de Mısır Mevleviyeti'nde iken eş'ârından mürekkeb dîvânını tab' ettirmiştir ki, “Vücûd” redifli şu na'tı mezkûr divânda mündericdir:

[Sahife71]

Mey gibi verdi sefâ hâl[e]te tecâllâ-yı vücûd

Böyle pür-neşv ü demdir câm-ı mücellâ-yı vücûd

Oldu dîbâce-tırâz-ı suhuf-ı sun‘-ı Kadîr
Cevher-i harf-i güher-pâre-i esmâ-i vücûd

Keşf olur dîde-i sâhib-nazar-ı sırr-ı kadr
Çeşm-i im‘ânına düş olsa mürâyâ-yı vücûd

Zâhir olmazsa n’ola dîde zâhir-i beyyine
Sırr-ı bîkr-i nikî-i rûy-ı gül-i ra‘nâ vücûd

[4]. Mehmed Râfi‘ Efendi

Çerkeşlidir. Hazine-i Hümayûn hocalarından olup 1242 tarihinde Bektaşîlerin tahkik-i ahvâli için Anadolu'ya me'mûr olmuştur. Bu vazifeyi îfâdan sonra 1244'de Ordu-yı Hümayûn kadısı, 1245 İzmir mollası ve müteâkiben Mekke pâyesi tevcih edilmiştir. 1249 ibtidâsında İstanbul kadısı oldu. 1252'de Anadolu pâyesi, 1254 senesinde Rumeli pâyesini tevcih ve 1256 senesi Saferinde Anadolu müfettişi oldu ise de Ramazanın onbeşinde Kala-i Sultaniye'de vefât eyledi. Âlim ve fâzıl ve muhakkik bir zât idi.

[5]. Nâfi es-Seyid Mehmed Efendi

Çerkeşli Şeyh Hacı Mehmed Efendi mahdûmudur. Tahsil-i ulûmdan sonra müderris olmuş, ba'dehû Mekke mollası olmuş ise de gideceği esnâda 1282 senesi Şabanında irtihâl ederek Eğrikapı'ya defnedilmiştir.

[6]. Şaban Efendi “Kösec”

Çerkeşli Mehmed Efendi nâmında bir zâtın mahdûmudur. Tarık-i ilmiyeye intisâb ederek sırasıyla müderris, Mısır mollası ve 1133 Muharreminde İstanbul kadısı ve 1139 Şevvâlinde Anadolu kazaskeri olmuştur.

1140 Cemayze'l-evvelinin yirmibeşinde azledilerek, Recebin yedisinde irtihâl eylemiştir. “Lale Devri” âlimlerinin mümtâzlarındandır.

[7]. Hasan Efendi

Viranşehirlidir. İbtidâ müderris ve 1211 senesinde Şam mollası olmuş ve 1215 Şabanında irtihâl eylemiştir. Asrının mümtâz âlim ve fâzılı idi.

[8]. Hayrullah Hayri Efendi

Viranşehirlidir. Bâb-ı Âlî'den yetişip 1182'de Kethüdâ Kâtibi ve hâcegândan olmuştur. Ba'dehû devr-i ma'nâsible defterdar-ı şıkk-ı sâni olup 1197 Rebi'ül-evvelinin yirmi üçünde irtihâl eylemiştir. Şâirdir.

Ahmed Tal'at

HALK YOLU'NDAN İSTEDİKLERİMİZ

Kara Tekin ile gelen Türk ulusları en ziyâde ihtilattan masûn kalmış oldukları halde Kengirî'da yerleşmiş ve kökleşmiş bulunuyor. O derece ki, ben İstanbul'da halkın izdihâmlı mürâcaatlarına ma'rûz bir vazife ile bir zaman muvazzaf iken herhangi bir Kengirîlîyi seçebilirdim. Yassı ve iri siyah gözleri, geniş ve mukavves kaşları, geniş omuzları daha tafsil edemeyeceğim bir takım husûsiyetler bana onu tanıtır. Kengirî ne uğrak bir yer, ne de halkı İstanbul'a düşkün bir muhittir. Yabancıdan, misâfirden onlarda bezginlik yoktur. Yekdiğerleriyle ihtilâfları pek az, bilâkis birbirlerine pek düşkün ve sokulgandır. Ildızımlı bir kadını kalabalık içinde tanırırsınız. Onlar ekseriyetle bazı şefkatli insanlar tarafından evladlık diye alınmış sonra İstanbul sokaklarının merhametsiz akıntısına terk edilmiştir.

Halk arasında ezgisiyle, mûsikîsiyle yaşayan hesâbsız

[Sahife 72]

türküler vardır. Onların hatta nev'ileri halk arasında mu'ayyen bir nâma mâlik bulunuyor. Lehçe geniş ve tatlıdır. Darb-ı mesellerdeki asâlet ve temizlik dikkate şâyândır. Köylü elbiselerindeki tenevvü' de tettebbu'a değer... Siz bir bakışta pazarları dolduran köylü kadınlarının hangi köye mensub olduğunu bilirsiniz. Büğdüz'den mi, Yive'den mi, Kınık'dan mı yoksa Kızılsın, Ildızım'dan mı? Siz isterseniz bu isimleri eski Türk teşkilâtını gösteren kitaplara bakarak genişletirsiniz. Bunların birer ulus veya oymak adı olduğunu hatırlayarak önünüzden henüz aşiret hayâtı yaşayan babalarınızı geçer gibi temâşâ edersiniz.

Kara Tekin hakkında tettebbu' sizi epeyce dolgun bir malûmâta îsâl eder. Kara Tekin Çavlı aşiretinin re'îsidir. Gülşen-i Tevârîh, onuncu asra kadar bu ulus babasını civar Türklerin ziyâret ettiğini yazıyormuş. Bu zât Kengirîlîlerin her sûretle büyük anasıdır hem Kengirî'ninFatih'i, hem kendisiyle orada yerleşen aşiretin beyidir. Ahmed Danişmend ümerâsından olan bu zât, beşinci asır evâsıtında Kengirî'nin Memâlik-i Danişmendiye'ye

ilhâkı anında orada eyâlet beyi olarak bırakılmıştır. Tarih-i Âl-i Dânişmend bunlardan bahs ediyor. Garibtir, Kengırı düşman eline geçtikten ve birçok zamân Türkler oradan çekilmiş iken istirdâdlarında Kara Tekin'in kabri yine ihyâ ediliyor. Bilirsiniz ki, bu kabir Kengırı Kalesi'nin yanında refİKası Meryem Hatun da medfûn imiş. Eski Ahi teşkîlâtındaki sohbet tarzının bugün Kengırı'da bazı yârân tarafından bütün merâsimiyle yaşatıldığını duymuşumdur. Fütüvvetnâmelerdeki mektup şekliyle bugün yaşayan sûret tevfiK ve telif edilir veyahud karşılaşılsa mâzideki ictimâ'î bir safhanın tamamıyla tesbitine muvaffakiyet hâsıl olur. Kengırı'da on beş sene kadar kalmış dârü'l-hadisler, dârü'l-âfiyeler inşâ etmiş olan Alâaddin Keykubat ve ümerâsından Cemaleddin Ferec orada medfûndur. Cesetleri tahnit edilmiş bu â ile hakkında size bildiklerimi yazmayı ben de va'd ediyorum.

Turgut

EDEBİYAT

KENGIRILI ŞÂİR ALİ KADRÎ Şİ'İRLERİNDEN ¹³⁸

BAHARİYE

Bin izz ü nâz ile eyyâm u bahâr
Kûh-i nezâketten gösterdi sırrı
Kahraman zemherir, efe rüzgâr
Çekti taburunu kıldı seferi

Beyaz “çiğdem” baş gösterdi cihâna
“Hamsîn” kılıç çekip girdi meydâna
Gazi sarı “çiğdem” batmış al kana
Feth etti “hamsîn”i aldı şehri

Sâhir “berdü'l-acûz” gördü bu hâli
Topladı başına yedi kralı
Sihir için “çiğdem” açarken falı
Hoca “benefşe” de geldi ileri

¹³⁸ Tercüme-i hallini ileride yazacağız.

Başladı çekmeye Kahhar ismini
Yazdı bir varak içre ism ü resmini
Kaldırdı odadan onun cismini
“Berdü’l-acûz” üzere buldu zaferi

[Sahife 73]

“Çiğdem”le “benefşe” bir nice eyyâm
Soğuk korkusundan sürmedi ahkâm
Teşrife hasret çekerken encâm
“Nevruz Sultan”ın da geldi haberi

Vaktinde “ıspanak” geldi zuhûra
Hak kısmet eylesin ehl-i gurûra
Müflisleri “soğan” bahar sürûru
Gark etti lütfuyle çok derbederi

Ardınca yetiştı “pırasa zeybek”
Baş açık eninde sâde bir gömlek
Donu yeşil, sakal beyaz hem seyrek
Şeyh “söğüt” kuşatmış ana kemeri

Kara gözlü, uzun ayaklı “laklak”
Nâgâh gelip çaldı kapıyı tak tak
Harem sarayına girdi dal taşâ...
Topladı başına hep serçeleri

Halvethânesinde “ibübük” hala
Görünce Nevruz'u oldu budala!
Belinde peştamal başında vâlâ
Nâz ü nezâketle çıktı dışarı!

Teşrif etti hemen “Nevruz-ı Sultan”
Sarsıldı büsbütün eşyâ-ı cihan
Hamsînin başına koptu bir tufan
Mahv oldu, kalmadı hiçbir neferi

Baş kaldırdı “marul” bak o esnâda
Yeşil câme giymiş geldi piyâde
Sirke, yoğurt, zeytin, sarımsak-zâde
Çıktı istikbâline bu dört kemterî

Dilber zülfü gibi çıktı çimenler
Gıbtaya düştü hep gonca-dehenler
Gûyâ üflendi sûr bâis oldu tenler
İhyâ etti Nevruz cümle şeceri

“Sünbül” kâküllerin döktü gerdâne
Açtı nikâbını girdi meydâna
Selam verip “susam” durdu bir yana
“Erguvan” da geldi girdi içeri

Kınalar yakınmış müzeyyen “nergis”
Kurbanlık koç gibi Hak kılmış te’sîs
Münkir-i irşâda mânend-i Cercîs
Memûr olup gelmiş Hak Peygamberi

Yeşil çadır üzre “lâle-i ahmer”
Şehîd kanı gibi olmuş münevver
Kerbelâ sırrına olanlar mazhar
Nice yâd etmesin nûr-ı Haydarı

Yaktı ciğergâhım âh-ı Kerbelâ
Kaybetti on iki şâhı Kerbelâ
Gâh hûn-ı Haydar, gâhî Kerbelâ
Yetim-i aşkları oldu ezberi

Yeşil hil‘atlara gark olup “zambak”
Gösterir Mansûr’a sırr-ı “ene’l-Hak”
Bunlarda bu sırrı görmeyen ahmak
Noksandır imânı, kılsın hazeri
(Mâ-bâ’dı var.)

[Sahife 74]

KENGİRLİ ÂŞIK ZAHMÎ DİVÂN'INDAN**GAZEL**

Ben niyâz ettikçe yâre, nâzını îcâd eder
 Gâh bıkâr kalb-i vîrânım, gâh döner âbâd eder

Gülde mi, bülbülde mi âh kim bilir esrâr-ı aşk
 Gül hîcâbından kızarırmış, andelîb feryâd eder

Nâzeninem, dil-pesendem, sende bu hâlet nedir
 Şerbet-i şîrîn-lebin âşıkları Ferhâd eder

Her kaçan etse siyâset çeşm-i katil âşıkâ
 Kırpiklerin bir tîğ edip hem gamzesin cellâd eder

Kangı ma'nâlardan ahz ettik gazel tertîbini
 Bir kelâmın Zahmî'yâ bin tâlibi irşâd eder

KALENDERÎ

Vechin göreni kaldı hayâlî dîdelerimde
 Âyâ bu ne hikmettir efendim bu serimde

Zâtımda senin zâtın ki ey şûh göreliden
 Nakkâş-ı Ezel eyledi tasvîr içërimde

Ey dîdesi kanlı sana ol dem bakalıdan
 Müjgânın oku sancılı hâlâ ciğerimde

Âhımı alma ben gibi bî-çâre kalırsın...
 Pek acı sakın söyleme vakt-i kederimde

Zahmî benim ef'âlîme ağular ne karışmış
 Dilber benim elbet, öperim de, söverim de

GAZEL

Ey gönül gel âzim ol bu râh-ı aşka ibtidâ
Âlem-i fânide aşk iklîmidir dâr-ı bekâ

Sanma kim şems ü kamerden zulmeti zâ'il kılan
Âlemi rûşen eden aşk nûrudur subh u mesâ

Anla fânûs-ı felekte sırr-ı aşk bir şem'adır
Rûz ü şeb devrân eden pervânesidir bu semâ

Dâmen-i sahrâyı pûs eyler yüzün hâk eyleyip
Kuvve-i aşktan zebûn olmuş gezer deryâ vü mâ

Zahmî sen de ehl-i aşk olmak dilersen tut sözüm
Evvelâ bir noktadır ol mâye-i aşk-ı Hüdâ

MÂHÎ EFENDİ'NİN MÜSTEZÂDİ

Ettirmedi âlâm ü gamın didemi kadı

—Sürh oldu beyazı

Bir yana çekip hûn-ı sirişkim munkaz

—Pür etti hıyâzı

Ben anda idim mahkeme-i aşk kurulurken

—Halk anda dururken

Emtâ'mı bize bize hükm eyledi kadı

—Olduk ona râzı

Bir mislini halk etmedi Mevlâ dahi etmez

—Bir kimse işitmez

Sâbit olalı seb'-i semâvât ü ârâzi

—Müstakbel ü mâzi

Mâhî ile hem-dem olup reşk eyle hâsid

—Ol iblis ü fesâd

Rahm eyleme tutsun yüreğin bent ü mehâzı

—Olsun "Rafazî"

[Sahife 75]

SIHHÎ VE İCTİMÂ'Î DERDLERİMİZDEN**OCAK HEKİMLERİ VE ÜFÜRÜKÇÜLER**

Hilkat-i beşerle başlayan ızdırab ve emrâz kadar tabâbet de çok eski ve efsânevidir. Bugünkü mütekâmil ilim ve san'atlarında birçoğu herhalde kable't-tarih zamânlara â'id bulunan ilk usûl ve esâslara mâliktir. Edvâr-ı mazbûte-i tarihiyyenin tedkikiyle anlaşılıyor ki, cümle ulûm gibi tabâbet dahi tadrîci bir tekâmül sâyesinde o eski galazet ve hurâfâtından tecerrüd etmiş ve şu gördüğünüz şehrah-ı hakikat ve terâkkisine ancak mikrobun Pastör tarafından 1826 tarih-i mîlâdîsinde keşfiyle dâhil olabilmekle kezâlik fûnûn-ı müsbete-i sâire ile mütevâziyen dâimâ kemal ve gaye-i nâmütenâhîsine doğru ilerlemekte bulunmuştur. İşte asırlar dolusu edvâr-ı tekâmülünü kat' ederek tamâmen müsbet ve fennî bir hâle giren tabâbet-i hâzıra beşeriyet-i mustaribanın yegâne kâfil-i sıhhat ve sa'âdeti olmak lâzım gelirken ma'a't-te'essüf aramızdaki bazı câhil ve saf-dillerimizin mahzâ cür'et ve itibar vermeleri sâyesinde yaşayabilen sinsî ve nâhifî bir meslek-i sakîm vardır ki, biz ona ta'bîr-i Türkîsi ile “Ocak Hekimliği” –mütetabiblik– diyoruz. Bunun mâhiyeti yalnız zamânında makbul olması lâzımken tabâbet-i atıkaya mümâs bazı noktalara yer yer her ocakçının kendi mukir ve telâkkisine göre ilâve ettiği nazariyât-ı garîbeden vücûd bulmuş ve Binâenâleyh hiçbir vahdet ve kıymeti hâiz olmayan bir halita-i mügatdan ve hele ekseriyâ olduğu gibi üfürükçülük ile de iştirâk ettiği takdirde münhasıran saf-dilân halkı soyup zehirlemeye mahsus bir dolab-ı cevri cinâyetten başka bir şey değildir.

Tıbb-ı atık şüphesiz çok şerefli pîrleri ile gayyûr telâmizinin dest-i terbiyet ve ihtimâmlarında dâimâ tecrübe ve müşâhedeye istinâd ederek lâ-yenkâtı' birçok hakayıkın keşfine masdar olmakla biz bunların her birini bugünkü serîriyâtımızın temeli olarak maa-şûkrân kabul ve tevârüs etmişiz. Fakat mikrop fenni çıktıktan sonra o temel üzerine reks olunan âbidât-ı ilim ve ihtişâmın zirvesi o kadar yüksektir ki, âdetâ eski tabâbetle yeni tabâbetin arasındaki nisbet ve alâka gaib olmuş gibidir. Tabâbet-i hâzıra tecrübe ve müşâhede sâhası yine bâkî kalmak şartıyla tamâmen ilmî bir tarz-ı nüvîn iktisâb etmiştir.

Birçok hastalıkların mikrobi ve sûret-i tekevvünleri iyice anlaşılacak, aşılacak, serumlar ve en mü'essir cevâhir-i nebâtiye ve maden iye vasıtasıyla gayet tabî'î ve muvaffakiyetli bir tedâvî yolu keşf olunduğu gibi yine aşı ve serumlardan isti'âne ve aynı zamânda hıfzı's-sıhha kavâidine tevfi-k-i hareket suretiyle en müthiş ve sârî hastalıklara bile tutulmamak çâresi hâsıl

olmuştur. Bu hâlde halkımızdan bazı zavallı aksâmın hâlâ mütatabbiblerin dam-ı iğfâl ve tesmîmine düşerek hem keselerini kaptırmaları ve hem de sıhhat-i vücudiyyelerini bâziçeden mahv eylemeleri ne kadar acıklı bir keyfiyettir. “Olmaya devlet cihânda bir nefes sıhhat gibi” bend-i hakimânesi acaba boşa mı inşâ ve terennüm edilmiştir.

Bazı sebük-magazımız hakayık-ı fenniyyeye göz yumarak makam-ı itirazda diyebilirler ki, Ocak hekimlerinin ilaçları ve kocakarı sağlıklarının da isâbet ve teşfiye ettiği görülüyor. Evet, müsâdenizle bundaki şem‘a-ı hakîkati tahlil edelim: Meselâ münsıf yani tıbb-ı atıka kısmen sâdık kalabilen bir mutatabbib karnında şerit taşıyan bir hastayı yakalayınca eğretili önünde ihzar ettiği matbuhu sunar. Eğer nâhoş râyiha ve lezzetinden husûle gelmezse ilaç te’sîrini icrâ edip haşere-i mezkûrenin düştüğü görülür. Lâkin tababet-i hâzıra

[Sahife 76]

ilm-i kimyânın tahsil ve terkiib gibi kuvâ-yı asliyye-i i‘câz-kârîsinden bi’l-istifâde yine eğretili otundan veya buna mümâsil nebâtattan istihsal edilen hülâsa ve cevher-i mü’essirleri pek az miktarda ve içilmesi de gayet kolay olmak şartıyla hastalara takdîm eder. Daha mü’essir olur, nebatın aynen alınmasından nâşi diğer anâsır-ı mürekkebenin bâ’is olabileceği lüzûmsuz ve belki muzırr te’sîrleri de bertaraf etmiş bulunur. İşte eski ile yeninin en âdi ve fakat pek bâriz bir farkı. Ve bu vâdideki misâller hep aynı bâriz farkları göstermek üzere istenildiği kadar taksir edilebilir. Bunları bugün için kabil-i ıgmâz kabahat addedelim de geçelim işin cinâ’î kısımlarına: Yine aynı muatabbibler meselâ, bağırsak düğümlemesine tutulmuş zavallı bir hastaya musallat olurlar. Bi’t-tabi‘ hastalığın devrini ve her devre göre mu‘ayyen olan istitâbetini kat‘iyyen bilemezler. Yalnız gayet eski bir görenek mücebince hemen kroton yağı gibi şiddetli bir semm ve müşhili i’tâ ederek muhakkak sûrette helâk-ı nefse bâdî olurlar. Diğer bir mutatabbib cebinde taşıdığı mülevves neşteri silmeye bile lüzûm görmeksizin her hangi hâricî bir hastalıkta kullanır. Ne be’is var?! Beraberce frengi, verem, yılcancık, felfomun (?), tetanoz mikrobunu da aşılar. Zavallı kurban beş on gün ve nihayet bir ay geçmeden mezkûr emrâzdan birine ve ya birkaçına birden tutularak yine sezemediği katilinin elinde can verir. Ekseriyâ kadınlarımızın itimadına daha ziyâde mazhar olan bu iblisler en büyük zulümlerini vatan annelerine tevcih ederler. Çocuk yapmak, çocuk düşürmek gayretiyle en hafifi rahim cihetinde ızdırablı bir ma‘lûliyet ile akamet-i kat‘iyye veyahut da çocukla beraber vâlidenin hufre-i helâke düşmesine çok güzel vâsita olurlar. Hayât ve sıhhat-i nâsı bâziçe kılan bu cânilerin tecâvüzünden masûn kalan acaba hangi harim-i sıhhat ve ismet vardır? Emrâz-ı zühreviye şubesinde gayet mühim cinâ’î roller îfâ ederler. Mütetabib [] tıbb-ı

atîkin mahsulü de olsa o zamân için vaz' olunan kavâ'id-i mazbûtayı bile idrâk ve ta'allüm etmeyerek rast gelene tütsüsünü veya kendi tertîb-gerdesi olan civâ haplarını tatbik eder. Evet! Civâ bu hastalığa karşı iki bin sene evvel ilk defa olarak Çin'de tatbik ve istimâl olunmuş ve bu günde envâ'-i mürekkebât ve işkâl-i mütekâmileleri sâyesinde hazine-i müdâvatın en esaslı ve şerefli mevkilerini işgal etmekte bulunmuştur. Ocağın inâyetiyle tütsü alarak şifâyâ muntazır olan bedbaht frengili, gerçi vücudunu kemiren siproketaların (?) mühim bir yekûnundan kurtulur. Fakat en hafif haber almak üzere dişlerini ga'ib eder. Bir derece daha yukarısı böbreklerini sakatlar. Üçüncü derece ise vedî'â-i Rabbanî olup hüsn-i muhafaza ile mükellef bulunduğu hayât-ı kıymetdârını bi'r-rızâ fenâ buldurduğundan a'zamî cezâyâ kesb-i istihkakla elbet rahmet-i rahmâna kavuşur. Bu muhitte ayrıca frengi tedâvisiyle müşteğil Saparnacı makuleleri de kalın ve ince perhizleriyle hastalarını fakrû'd-deme ve bi'n-netîce hadd-i vereme sürükleyerek her şeyden pîr ü pâk kurtulmalarına vesile olurlar.

Bel soğukluğu, hemen münhasıran âlem-i fuhşun bir ledağ-ı zehr-nâkî olan bu âfette en ziyâde sermest-i bâh ve hevâ olan mühim kısım, gençliğin avâmil-i inhidâmiyesindendir. Mütetabibler bu şubeyi de yed-i kahr ve inhisârlarında tutup zehr-i marazın hastanın i'mâkî bedeninde ile'l-ebed müstekar kalmasına sebep olurlar. Ekseriyâ bu hastalıkta müdirr olarak terkebine zâhib bulundukları kunduz böceği hapları tedâvî-i ma'raz şöyle dursun bilâkis böbreklerin taharrüş ve nezf-i şedîdiyle onulmaz yara ve karhalar açarlar. Şu tâdâd ettiğimiz zararlar bâri şahs-ı mü'effin nefsine münhasır kalsa... Hayır... Bir de hayât-ı â'ilenin mukaddes ve müzehheb kitabı içinde önümüze açılan sayfa-i fecâyî'î okuyalım: Frengisinden hirkatü'l-bevlinden kurtulduğunu zanneden saf-dil genç esâsen evlenme çağına gelmiştir. Düşün olur, zifâfa girer. Harîm-i ismetine aldığı zavallı bâkireye daha ilk gecede sunduğu zehirli kadehiyle sû-i kasd icrâ eyler ve şaşa'alı firâş-ı arûsu belki dakikasında serîr-i âh ü figana kalb eyler. Gelin sararır solar, bî-çâre bekâ-i nevi için yaratılmış olan en kıymetdar uzvunu yani sâni'-i kerîmin bile ehemmiyet-i mahsûsa ile çerçevelediği cihâz-ı tenâsülî-i nisâ'îsini çoktan

[Sahife77]

ga'ib etmiş demektir. Hele kocasının zaten bâziçe olduğu mütetabiblerin eline geçerse.

*

Üfürükçüler, daha başka sûretle ma'lûl ve tamamen dolandırıcı olan kimselerdir. Bunların istinadgâhı da yine esefle söyleyelim halkımızın cahil aksâmıdır. Büyü, tılsım,

zengin etme, filânı kahr etme gibi kısmen saded ve alâkamızın hâricindeki safsatalarından başka beşeriyet-i muztaribenin bilhassa şâyân-ı terahhüm olan emrâz-ı akliyye ve asabiyye ma'lûllerini topladıkları cinler ve periler vasıtasıyla gûyâ tedâvî ederler. Zehî gaflet! Bugün fennin terakkîsi sayesinde anlaşılmıştır ki, müstakillen rûhî ve gayr-i maddî olan bir dimâğ hastalığı hemen yok gibidir. Mutlaka ya bi'z-zat nesc-i dimâğın hastalığı veya bu şâhesere hilkatın uzak ve yakınındaki her hangi bir uzvun hastalıklarının in'ikâsâtı mevzû'-ı bâhistir. Binâenâleyh emr-i tedâvide buna göre mütevâzi kalınarak bugün birçok emrâz-ı akliyye ve asabiyyenin şifâsı te'mîn olunabilmiştir. Sadr-ı İslâm'daki e'âzım-ı hükemâ-yı kadîmenin bile bugünkü mikroba işaret ettikleri o cin ve perilerin hakka ki, emrâz-ı akliyye ve asabiyyenin tekvîninde çok dahl ve te'sîrleri vardır. Onlardan her vakit havf ve ictinab olunmalıdır. Hele mahlûkat-ı mezkûrenin hâmil ve dâ'îleri olan o üfürükçüleri de mutlaka beraber dezenfekte etmelidir. Yalnız burada bir noktayı tavih etmek icâb eder. O da ekseriyâ saf-dilân ile beraber üfürükçüler şöyle iddia eder: "Vallâhi ben de şâhid oldum. Gözlerimle gördüm. İyi sâ'atte olsunlar. Billâhi sâyelerinde hastanın çarpılmış ağzını düzelttim. Söylemeyen dilini bülbül gibi şakırdatmaya muvaffak oldum" diye gururlanırlar. Bi't-tab' ücret ve mükâfat olarak mutlaka altın para tesviye olunmasını şart-ı a'zam bulunduğunu da ilâve ederiz. Tababet-i hâziranın bu şûbede kullandığı mühim bir vâsita-i tedâvisi vardır ki "telkin bi-nefsihi, telkin bi-gayrihi" diye mu'teberdir. Bunlar ilmin eski tasnifine göre daha ziyâde rûhu olan veyahud ehemmiyetsiz bir arıza-i bedeniyeye merbût olarak sebebinin ref'iyle ve hatta çok defa kendi kendine şifâ-yı serî'a nâmzed bulunan hastalıklarda telsiz telgraf gibi ilaçsız tedâvî makamına ka'im olur. Cinciler, bâhusûs propaganda ve hatta bu uğurda azîm-i mebâliğ sarfıyla câhil tabaka arasında dâima bir şöret-i kâzibe neşr ve tamîm ederler ki, bu şöret bile kendi başına bir telkin demektir. Câhil hastalar ber-mûtâd hurafâta da mu'tekid olduklarından şu sûretle bi-gayrihi ve bi-nefsihi telkînlerden bazı ahvâllerde istifâde ettikleri gayrı kabil-i inkârdır. Hülâsa bugünkü tabâbet vücûd-ı beşerin tamâm sûrette teşrîhî ve vazifevî mütâla'asıyla beraber birçok ulûm-ı müsbite-i tabâbiyye ve riyâziyyeden isti'âne ederek teşekkül etmiş müstakil bir saltanat-ı ilmiye bulundurduğundan ve hatta bu îmân, ilim ve havâdisin her köşesini kâffe-i gavâmızı ihâtaya tek bir kişinin nihâyet seksen senelik ömrü kâfi gelemediğinden yalnız esas olan malûmât-ı umûmiye kazanıldıktan sonra yirmiye yakın bulunan şu'abât-ı tıbdan bazılarına intisâb ve peydâ-yı ihtisâsı zarûreti bile der-kârdır. San'atçı olan bir adamın sâ'at tamir edebilmesi nasıl ki, evvel emirde sâ'atı terkip eden makine aksâmının ayrı ayrı isimleriyle beraber vazifelerinin ve tertip ve insicâmının bilinmesine mütevakıftır. Nihâyet cansız bir makineden ibâret olan sâ'attan kıyâs ve teşbîh kabul

etmeyecek kadar ikmâl ve ayrıca hayâtdâr olan vücûd-i beşerin hâl-i tabî'isini de, hastalıklarını da ancak ilmen ve kanûnen ehil olan diplomalı etibbâ tanıyabilir.

Mütetabiblerin, bu kadar cahil ve cânîlerin hayât bahsindeki fuzûlî müdâhalelerine artık nihayet vermek zamânı çoktan gelip geçmiştir. Bu da ancak ilim ve fennin ve bu sâyede usûlü mümkün olabilen hakîkatin anlaşılmasına vâbestedir. Evet, ancak şems-i münîr-i marifetle sıyrılacak evvelâ, bu sihâb-ı kesîf-i zulâm ve fecâyî' birkaç sene evveline gelinceye kadar mülk-i mu'âzzemizizi idâre iddi'âsında bulunan evliyâ-yı umûr taslakları paşalar, sadr-ı a'zâmlar ve en başındaki sâhib-kırân ve şehin-şâhlar

[Sahife 78]

an-kasdin göz yummuşlardı. Çünkü o kodamanların ve sırma kordonlu paşaların ve bilmem neci birçok köle ve etbâ'ın içlerinde nice kara câhiller vardı. Hattâ arz ettiğim hekimliğinin her nasılsa irtifâ'en sarây-ı pâdişâhînin bâ-irâde-i seniyye basurcubaşısı olmuş Âgâh Paşa nâmında bir serseri bile peydâ olup bi't-tab' sarâyda ve kâselisler mehâfilinde re'y-i istişâresiyle mümtâz bir lokman-ı zamânî olmuştu. Şimdi mâşâallah öz millet anavatan dâhilinde tamâmî-i istiklâl ve hâkimiyet-i mutlakasına sâhib olmuştur. İlâ-âhirü'd-devrân yaşayabilmesi için de evvelâ nüfûsunu tahrîb eden her türlü evâmili kökünden kazımaya ahd ü mîsâk eylemiştir. Nûr-ı ma'rifet an-karîb zerrin-i şu'â'âtı bütün ufk-ı vatan üzerinde neşr ve îsâr ettikçe ejder-i cehlin muhakkak yedi başı birden anûde-i hâk-i âdem olacak, buna müstenid olan bütün avâmil tahribine bu meyânda mutabbibler de, üfürükçüler de bir daha dirilmemek üzere ebediyen hâ'ib ve ser-nigûn kalacaklardır.

Yaşasın ilim ve marifet! Var olsun sıhhat.

H. A.

SİNEMA

Belediye Re'îsi Muhterem Cemal Bey Efendi'ye İthâf

Sinema... Sinemanın Mûcidi... Sûret-i Keşfi... Sinemanın İctimâî Te'sîrâtı... Propaganda... Sinemanın Hizmetleri... Bizde sinemacılık.

*

Ondokuzuncu asrın evâhırine doğru milletlerin semâ-i ikbâllerinde parlayan, âlem-i medeniyette gûn-a-gûn inkılâblar yaratan bir yıldız, sinema... Fennin ibdâ ettiği ahlâk-ı umûmînin bu cansız mürebbiyesi, fezâ-yı marifette bıraktığı nûrânî izlerden, etrafa saçtığı eş'a-i feyyâzından nâsibedâr olmayan hiçbir ferd, hiçbir meslek yoktur.

Tabî'atın bunca menâzır-ı bedî'a ve rûh-efzâsını, insanların bütün ef'âl ve hareketini, mefsedet, kisb-i riyâ ve bütün süfliyât-ı beşeriye, yüksek ve samîmî bir aşk ve muhabbet, âlicenâblık velhasıl kâffe-i fezâil-i beşeriye... Heyecân-ı âmiz vekayi... Üzerinden seneler, asırlar geçmiş kâffe-i vekayi'-i tarihiyesi...

Dünyanın bir ucunda olup biteni tâ öbür ucundaki insanların, temâşâ-gîrânın enzâr-ı ibret ve istifâdesine, nazar-ı tedkik ve muhâkemesine vaz' etmek... Ne mühim bir keşif... Ne mühim bir terakki...

Laboratuarlarda doğan ve bütün cihân medeniyetinin mukadderâtına azîm roller ifâ eden bu keşif, sinema... Bundan yarım asır evvel Fransa Tıp Fakültesi Profesörlerinden Mösyö Mari tarafından, Hayvanâtın yürüyüşleri kuşların tayerânı, insanların heyecan, telaş, ye'is ve âlâmı, sürûr-ı şâdümânîsi, muhtelif vaz'iyetlerdeki fotoğrafleri yan yana getirip bir silsile-i harekât teşkîli düşünülmüş ve bilâhire âlem-i fenn ü san'ata yapılan bu fikir pek az bir zamânda devre-i kemale îsâl edilmiştir.

Fikir san'atı, san'at fikri doğurur derler... Ne doğru söz... Fikrin ibdâ ettiği bu san'at... Sinema... Efkâr-ı beşerde yeni yeni birçok hisler, fikirler tevlîd etmiştir. Medeniyeti devre-i kemaline birkaç hatve daha yaklaştırmıştır. İnsan, melekât-ı akliyesi ile, iyiyi fenâdan tefrik ve temâyüz eden saf bir vicdâna mâlik bulundukça seyr ü tedkik ettiği cinâî, hissî, aşkî bir dramdan büyük hem de pek büyük hisse-i ibret alır. Vicdânından sâdır olan bir hüküm, onu avâmil-i cinâ'iyeye yaklaşmaktan men', insanî ve hayırlı olan çığırlarda maksâd ve gayesini tatmîne sa'y ettirir.

[Sahife 79]

Sinemanın kâffe-i ef'âl ve hareketimizde ne derece canlı bir timsâl teşkîl ettiğini îzâh edelim: Kudret-i muhâkemededen mahrûm bağ-ı ümrânda açılan şükûfe-i ra'nâdan bir nâsibe-i şâdân almaya muktedir olmayan ma'lûl-ı aşk şebâb bir rûha, sinema ile aşkın elîm mâceralarını gözü önüne dikmek, bi'l-fi'l göstermek kadar kudret-i nüfûza mâlik bir nasîhat, bir ders var mıdır?

Kezâ şahsî ve â'ilevî isrâfâtın intâc eylediği hâlât-ı mü'essifeyi bu gibi müsrif insanların fikrine sokacak hangi nasihat, hangi roman, hangi kudret vardır?

Volkanlar kadar köpüren îmânlarda bir recîl-i seyyâr gibi vapurlara hücum eden dalgaları, yolcuların heyecân, telâş ve me'yûsiyetini gösteren bir sinema karşısında hangi kalb câmid kalır?

Esârette, diyâr-ı ecânibde bulunan bir dîndaşına yapılan zulüm, işkence, ırzına tasallud gibi fecâyî'i gösteren bir filmin kulûb-ı enâmda husûle getirdiği te'sîri hangi konferans, hangi propaganda te'mîn edebilir?

Harple, kılıçla feth-i memâlik devri çoktan geçmiştir. Bugün ticâret ve para kuvvetiyle yapılan muhtelif vesâit-i fütûhât vardır. Bunların başlıcası sinema ile para ile yapılan propagandalardır. Vaktiyle İngilizlerin Mısır'a bilâhire Irak'da yaptığı para ile propagandaların derece-i te'sîri meydandadır.

Esnâ-yı muhârebede taraftar kazanmak veyâhud kuvvetine güvenemeyen milletlerin celb-i mu'âvenet için meselâ kendi tebe'a ve üserâsının ma'rûz kaldığı mezâlim ve fecâyî'ini gösterir sinemalarla kâinatın her tarafında yaptıkları propagandaların te'sîri de meydândadır. Bugün Avrupa ve Amerika'da Ermeni ve Rumların gûyâ bizden gördükleri mezâlimi hâvî sinemaların had ve hesabı yoktur. İşte bâd-ı hevâ, bilâ-metelik yapılan bu propaganda bütün efkâr-ı cihânı aleyhimizde bulundurmaya kâfidir.

Dünyânın her tarafında aleyhimizde yapılan propagandalara mukabil acaba biz ne yapıyoruz? Ne yapılabilir! Parasız, vesâ'itsiz bir millet ne yapabilir? Almanların daha ana kucağında vâlidelerinden dinledikleri tenbihler, ibtidâ'î mekteblerinde gördükleri dersler hep, hepsi Alsas Loren için yapılan neşîdeler, sinemalardır.

Biz ise âh! Yine bed-baht bizler, daha dünkü meş'ûm Yunan muhârebesinde vilâyet-i müstahleselerimizde ma'rûz kaldığımız fecâyî ve mezâlimi değil hârice karşı, daha kendimize henüz tahsîl-i ibtidâ'îde bulunan bir çocuğun rûhuna bir nebze olsun yerleştirebildik mi? Eğer bizde de sinemacılık mümkün merteye ta'ammüm etmiş olsaydı, mekteblerimizde, köylere varıncaya kadar her tarafta sık sık gösterilir ve her hâlde pek büyük bir intibâh ve intibâ' hâsıl edilmiş olurdu. Ve buna bizde sinemacılık terâkkî etseydi de bu fâci'avî filmleri âlem-i İslâmiyyenin her tarafına meccânen gönderseydik, acaba parça parça Hristiyan âleminin bârika-i esâretine giren kitle-i Müslimînin vâsıta-i tahlîsi olur mu idi?

(Mâ-bâ'dı var)

Mehmed Edhem

[Sahife 80]

GÜZEL SÖZLER

“Skender-i seyr” isen de sedd-i nutk et pîş-i kâmilde

Felatun-ı hakikat-bîne nakl-i mâcerâ olmaz

Başkasına yaptığın iyiliği sakla da başkasından gördüğün iyiliği istediğin kadar ifşa et.

İnsanların en akıllısı gördüğünden ibret, işittiğinden nasihat alandır.

Nûr-ı edebi meş'al-i hayât ittihâz edenler, ebedî bir hâle-i hürmet içinde yaşamaya kesb-i istihkak etmişlerdir.

Hukuk-ı beşere ri'âyet esâsen lâzımdır, hele dost da olursa.

Zâlimenin serdârı olmaktan hak-perestlerin rikâbdârı olmak evlâdır.

Tehdidî işâ'a, îka'ında iktidarsızlığa delâlet eder.

Düşmanın esrârına âgâh olursan ondan istifâde edinceye kadar mektûm tut!

Atâlet seyyi'âtın madenidir.

Hakk'a rücû' bâtılda sebâtta hayırlıdır.

İhtiyarlığın yüzümüzden ziyâde, aklımızda buruşukluklar husûle getirmesinden hazer edelim.

GÜNÜN İZLERİ

Kengiri'nin yetiştirdiği değerli gençlerden olup Kastamonu ve İzmir Sultaniyeleri Edebiyât Mu'allimliklerinde, Zonguldak, Ankara, Bolu Ma'ârif Müdiriyetliklerinde bulunarak memleketin hayât-ı irfânına büyük hizmetler yapan Ahmed Tal'at Bey'den intihâb dolayısıyla bir telgraf aldık. Mûmâ-ileyhin Hak ve halk yolunda meb'ûslukla memleketine daha büyük hizmetler edeceğini yakînen bildiğimiz için işbu telgrafi aynen derc ediyoruz:

“Bolu, 7 Nisan [13]39

Meb‘ûslukla memleketime hizmet edebileceğimi ümîd ettiğimden nâmzedliğimi arz ediyorum ilânı.

Bolu Ma‘ârif Müdîri

Kengirili Ahmed Tal‘at”

*

Onbeş günde sekiz kişiden ibâret hey‘et-i ta‘lîmiyyesine muntazaman tedrîsâta devam eden çırak mektebine kaydolunan talebenin miktarı gittikçe çoğalmakta ve talebeye defter, kâğıt, kalem, kitâb gibi levâzım-ı dersiyeye encümen-i livânın tensîbi ile meccânen tevzî‘ edilmektedir.

*

Mekteb-i İdâdî'nin çalışkan talebeleri, hâsılâtıyla fakîr arkadaşlarının ihtiyâccâtını te‘mîn maksadıyla tertîb ettikleri müsâmerenin ikincisini bu Cumartesi akşamı mekteb-i idâdide vermişlerdir. “İntibah-ı Millî” piyesi temsil edilmiş ve piyesin mümessilleri oldukça muvaffakiyet göstermişlerdir. Biz memleketin ihtiyâcât-ı ma‘neviye ve ahlâkiyesini hakîki bir sûrette takdîr ederek sıkı bir tesânüdle işe başlayan mu‘allim beylere şükrânlarımızı yollarken muhterem halkımızın da tehzîb-i ahlâka hâdim bu gibi müsâmerelere karşı gösterdiği alâkayı takdîrlerle yâd etmeyi bir vazîfe biliriz.

*

Kengirî'mızın hayır-perver evlâdı Emir Süleymânzâdelerden Edhem Efendi hârâbe yüz tutan “Başmakçılar Mescidi”ni tamîr ettirmiştir. Târihî bir mescidin hârâbiyetine yüksek bir hiss-i dînî ile mâni‘ olan Edhem Efendi'ye beyân-ı takdîrât eyleriz.

*

Arab karyesi ahâlî-i hamiyet-mendânının himmet ve gayretiyle üç dershaneli bir mekteb inşâsına başlanmış ve ikmâlî kuvve-i karîbeye gelmiş olan bu mü'essesenin bir ân evvel ikmâlî husûsu makam-ı mutasarrıfiden hey‘et-i ihtiyâriyeye bildirilmiştir. Arab karyesi

ahâlisiyle hey'et-i ihtiyâriyeyi ma'ârife karşı gösterdikleri büyük bir alâkadan dolayı tebrik ve takdir ederiz.

*

Ankara'da rehz olunacak zafer âbidesi için Kengiri Livâsı Â'ile-i ta'limiyesi tarafından 4500 kuruş cem' olunduğu haber alınmıştır. Muhterem mu'allimlerimizi alkışlar ve hamiyetli zenginlerimizin de iştirâk eylemelerini dileriz.

*

Meclis-i İdâre-i Livâ A'zâlığı'na Debbâğ Satılmışzâde İsmâil ve Domalılızâde Efendiler intihâb edilmiştir.

Topuzsaray karyesi eşrâfından Ömer Ağa'nın delâletiyle karye mekteb binâsına bir dersihâne daha yaptırılmış olduğu ma'a'l-memnûniye haber alınmıştır. Ömer Ağa'yı ve karye halkını takdir ederiz.

BU SENENİN TÂLÎ'İ

Dün bir arkadaş geldi.

—Yahu böyle lâ-kaydâne ne oturup duruyorsun! Haydi, senle gezmeye çıkalım,

Dedi. Kolumdan tutarak kapıdan çıktık, yola düzüldük. Dereden, tepeden konuşurken arkadaşım birden bire atıldı:

—Şurada bir falcı kadın varmış, haydi tâli'imizi yoklatalım!

Ben de muvâfakat ettim. Köhne bir kapıyı açtık. Pis bir odanın içerisine girdik. Koyun postunun üstüne iki büklüm oturmuş seksenlik bir kadın ... Kestane taneleri büyüklüğünde muhtelif boncukları dizilmiş! Beşyüzlük bir tesbih, yanında testi kırığında bir mangal... Hemen bizi görür görmez harekete geldi, tesbihi eline aldı, teneke kutu içerisinde yanında bulundurduğu kiremit renginde bir tuzu mangala attı. Ben de diz çöktüm karşısına oturdum! Falcı kadının çoktan su görmemiş kira bargirleri gibi çenesi sarkmış dudakları titremeye başladı! İmtihana girmek için kapıda bekleyen çocuklar gibi bir gerinme aldı. Bir ileri, bir geri hareket etti!

Gözünün karası ayaklarının arasında dolaşmağa başladı. Boğuk bir sesle:

—Ver bakalım hediyeni,

Dedi. Metelik tutmadığım için bir az şaşladım; hemen arkama bakındım, bereket versin arkadaşım imdadıma yetişti. Elime kıstırdığı yirmi beşlik bir banknotu posta attım!

Falcı kadın bahşişi görünce tekrar titredi. Ayakları bağlı henüz kesilmiş koyun gibi çırpınmaya, boğuk boğuk bir hırıltı arasında kesik kesik söylenmeye başladı. Yüzüme baktı, anladım ki, su‘alimi bekliyordu!

—Hoca hanım, ben meraklı bir adamım. Bu senenin vukuâtını anlamak istiyorum, dedim. Biraz tuz daha attı, başladı duman kalkmaya! Suyu azalmış değirmen taşının zavora döndüğü gibi tesbihini birkaç defa daha dolandırdı. İçerisinde su dolu ufacık bir tası önüme uzattı, bak dedi! Baktım...

—Açılsın Kalender Bey’in bahtı, anlaşılsın tâli‘i!

Ben bakıyorum... O homurdanıyor. Boşboğazın çenesi gibi dudakları lâ-yenkâtı birbirine dokunup ayrılıyor!... Geldiler mi?

—....

Tekrar biraz daha homurdandı!.. —“Geldiler mi?..” Odanın pisliği, karının acûzeliği beni muttasıl sinirlendiriyor, kendi kendime arkadaşşıma küfür ediyordum.

—Geldiler mi?

—Geldiler!. Geldiler!

—Söyle bakalım? Ha! Anladım Dur acele etme bey, dinle, sonradan görmüşler gibi şımarık olma! Elinde asân, arkanda aban yok, ama kolunda keşkûl asılı, gelene geçene “Hu!” de? Okuryazarsın! Mâdemki bu kadar dirâyetin var, kendini yüksek gör! Niçin boş duruyorsun. Sen de çalış fakat şu şartla, boynunda torba her şahsa işini sor, takip et! Hayır du‘ası al! Her kapıyı çal! Mahalle mahalle gez! Evlerden rey topla! Şimdiye kadar her şey oldun!

Memnuniyetle dinlemekte olduğum şu sözler birden inkıtâ'a uğradı. Falcı kadın orada durdu! Hoca hanım tekrar kelâma âğâzla içi dolu fıçının dibinden delinmesiyle birden boşanan su gibi şu sözleri bırakır:

—Bu gayretle her şey olursun! Lâkin meb'ûs olamazsın! Darının buğdaya vekâleti buraya kadardır. İleri gitme. Belki gelecek sene arebin uyanır, tâli'in değişir.

Dedi.

—Vay benim kara tâli'im! Gelecek intihâba kadar yutkunacak mıyım", dedim. Kapıdan fırladım ve ben arkadaşımın yüzüne bakmadan ayrıldım!

Kalender

ŞÜKRÂN BORÇLARI

Diyarbakır Sıhhiye ve Mu'âvenet-i İctimâ'îye Müdîri Ferrûh Niyâzi Bey Efendi'ye:

“Halk Yolu” hakkındaki kıymetdâr teveccühlerinize teşekkürler ederiz. Gayemizin kudsiyeti bizi kendisine er geç ulaştıracağına îmânımız vardır.

Düzce İdâdî mu'allimlerinden Sâlim ve Gazi Ahmed Muhtâr Paşa'zâde Bedreddin Bey Efendilere:

Samîmî teveccühlerinize candan teşekkürler ederiz.

Devrekânî rençberlerinden Kengırlı Ömer Bey'e: “Halk Yolu” hakkındaki samîmî hissiyâtınıza teşekkürler eder ve yazılarınızın ma'a'l-iftihâr derc edileceğini arz ederiz.

Halk Yolu

Hakkın yoludur.

On beş günde bir çıkar ilmî, fennî, edebî, ictimâ'î mecmû'adır.

Sâhib-i İmtiyâz: Kemal Cenâb

Müdîr-i Mes'ûl: Tahsin Nâhid

30 Nisan 1339

Sayı: 6

Birinci Cild

Birinci Sene.

RAMAZÂN

Ey mübârek hilâl! Allah'ın vahdâniyet ve azametini, beşerî kudretinin en son ve en yüksek aşk ve alâkasıyla tasdik eylediği Türk ve Müslümân dünyasına doğdun!

Yâ şehr-i gufrân! Asırlardan beri masûm ve mazlûm yaşayan Türk'ün istiklâl ve hürriyet cihâdının şu mes'ûd ve bahtiyâr netîcelerini görmekle sevindiğimiz zamânda kalplerimize, vicdânlarımıza necât ve hidâyet nûrlarını ulaştırdın!

Günden güne mukaddes bir ateş gibi her mü'minin “Allah Allah” diye çırpınan kalpte yanan, yakan parlayan azim ve îmânı zulme, vahşete, cehle ve dalâlete karşı yükselmektedir ve asırlardan beri mahkûm, masûm ve mazlûm olan bu mü'minler diyârının her zerre-i hâkinden fişkırarak ilim ve irfân, medeniyet ve ümrân, nûr ve ziyâlarıyla nûrlandığı, şenlendiği, bezendiği gün gelecek. O zamân yâ şehr, yâ gufrân! On bir ayın biri de senin gibi birer necât ve hidayet mâhı ve birer sa'y ve fazilet-i sultanî olacaklardır. O zamân pek yakındır.

Tarihe, mâziye karışan her ân hayâtının arkasından ye'is ile ve hüsrânla ağlamakla hâlinden istifâde edememiş olan Türk milletinin kalp ve rûhunda –yıllar var ki– tam ve kâmil

bir halâs aşkı yanıyor, bu aşkla Türk milleti Allah'ına dayanarak hârikalar ve yüksek, kâmil Müslümân rûhuyla zafer mu'cizeleri göstermiştir!

Tanrı'nın bu lütfu, cihân kurulalıdan beri yalnız Türk'e nasip olan bahtiyârlıklardandır.

Bu bahtiyârlığı ma'nen ve maddeten idâme ettirmek “Cihâd-ı Ekber” diye tavsîf ve emr olunan fa'âliyetlerle mümkün olacaktır, bu cihâda evvelâ “nefs”imizden başlayacağız. Evet kibrimizi, gururumuzu ezeceğiz, yetimleri, kimsesizleri, bî-vâyeleri düşüneceğiz, himâye edeceğiz. Kin ve garaz damarlarımızı körleteceğiz. Umûmî, menâfî' karşısında şahsî ve hasîs menfa'atleri her zamân, her yerde tepeleyecek kudreti rûhumuza vereceğiz. Müslümânlığın esâs şartı olan temiz vicdânlı, pâk ve sâf kalpli olmaya çalışacağız.

[Sahife 82]

Dalâlet ve felâket yollarına sapanları hidâyet yollarına çevireceğiz ve nefsimizi böyle güzel hûylarla süsleyeceğiz.

Yâ şehr-i gufrân! Senin kudsiyetin, ulviyetin, rûhlara bahş eylediğin şu hislerle, şu duygularla değil mi? Ve sen bu kudsiyetinle hakîki Müslümânların rûh ve kalplerinde öyle Rahmânî nûrlar parlatıyorsun ki!

O hâlde ey hidâyet ve gufrân hilâli! Semâlardan maddî ve manevî halâs nûrlarını yıllardır bekleyen şu coşkun mü'minler diyârının ufuklarından ayrılma!

Günde beş def'a Müslümânların derûnî ve vicdânî aşklarını Tanrı'ya ulaştıran minârelerden pek yanık bir vecd ve cûşunla yükselen “Allahuekber” nidâ-yı îkâz-kârîsiyle Türk dünyası uyandı. Siyasî ve iktisâdî esârete, can ve namus ile karşı koyan Türkler, irfân ve fen esâretine de aynı rûh ve kuvvetle karşı koymaya yüksek bir aşkla âhd ve peymân eylemişlerdir.

Geçen hicrân yıllarında ben, yâ şehr-i nûr ve hidâyet! Senden kalblerimizdeki bu aşkı halâs ve sa'âdet isteklerini ebedîleştirecek, umûmîleştirecek her zamân ve her kara kuvveti, kızıl tehlikeyi durduracak ilâhî bir nûr, ebedî bir cezbe dileniyordum.

Ve hakîki Türk ve Müslümân rûhları, asırlardan beri ezici bir kuvvetle kahr edici tazyikleri altında inim inim inlerken, bir gün bütün şa'sa'sıyla bîkes Türk dünyasının

karanlık ve kasvetli ufuklarındaki boğucu hâ'illeri yırtarak doğacağına îmân ettiği nûru, o necât güneşini bekliyordu.

O güneş doğdu.

Ve bugün biz, yâ şehr-i Mübârek! Seninle kudsiyet ve ulviyetini, feyz ve nûrâniyetini bir kat daha rûh ve kalbimizle hakîki olarak tasdik ettiğimiz bu hidâyet nûrundan artık teselli değil, ümidimiz için kuvvet, azmimiz için kudret istiyoruz.

Çünkü bugün bu mübârek yurтта sefâletin her gün bin def'a öldürücü rahmsızlığı altında kıvrananlar var!

Çünkü bugün her izbe, karanlık yuvada çökük tavanlı, içerisinde ızdırâb ve ölüm havâsı esen evlerde bîçâreler var, inleyenler var!

Çünkü bugün kendisine bir lokma ekmekle ümid-i hayât getiren ciğer-pâresinin istiklâl ve halâs cenginde Allah'ına kavuşmasıyla kimsesiz, himâyesiz kalan bağıryanık anneler var, kör ve kötürüm nineler var!

Çünkü bugün babasız, annesiz kalmış boynu bükük elem ve ızdırab timsâli yavrucaklar var. Kim bilir ne kadar kıymetli özençlerle ve nüvâzişlerle büyütülürken, ölümün bu nüvâziş ve şefkât ellerinden ebediyen ayırdığı ciğerleri dağlı çocuklar var!

Yâ şehr-i gufrân! Seni bize tebşîr eden hilâli, geçen hicrân yıllarından daha şen, daha süzgün ufkumuzda gördüğüm zamân coşkun gönlüm, şu millî sefâlet levhâlarıyla karşı karşıya geldi. Ve ben çocukluğumun şâkrâk kaygısız zamânlarına bir def'a daha tahassürlerle ve du'alarla yollarken âtînin mes'ûd ve bahtiyâr rama'zânlarını düşünerek mütesellî oldum.

Allahım, ey Kadir-i Mutlak! Şu mukaddes necât, hidâyet, gufran ayı hürmetine, âzîz mü'minler yurdunun hakîki felâket sebeblerini göremeyecek kadar dalâlette kalan kullarına da hidâyetini ulaştır!..

20 Nisan [1]339/Tahsin Nâhîd

[Sahife 83]

HASBİHÂL:

YOKLUK, AZLIK

Bir şeyin kıymeti yokluğu ile değil, azlığı ile takdîr olunur, altın gibi.

Mevcûd olmayan bir şey mevhûm demektir. Âb-ı hayât da olsa, mevhûma kıymet biçilmez.

İnsânlar, bildiklerine gördüklerine muhabbet ederler. Ölümü kimse istemez, çünkü mâhiyeti mechûldür. Fakat cenneti herkes ister, zirâ uhrevî bir sa'âdet vardır.

Sa'âdet diyoruz? Beşerin bildiği, lâkin mâhiyetini idrâk ve tasvîr edemediği bu hem malûm hem mechûl nedir? Eğer milyonda pek az ferde nasip olan sıhhat, servet, kalp rahatı gibi şeylerse doğrudur. Çünkü bunlar az kimselerin malı olduğu hâssalardır. Demek ki, bizi hayâta bağlayan yokluk değil azlıktır.

Harmanından almak şartıyla köylü fedakârdır. Fakat sattıktan sonra! Çünkü ekmek-biçmek, sonra bin bir hileye ma'rûz kalarak satmak, onu eline geçeni şiddetle muhafazaya mecbûr ediyor. Onun paraya bu ziyâde hürmet ve muhabbeti çok zahmete mukâbil az bir şey elde etmesinden ileri gelmektedir. Binâenâleyh sâ'ik olan azlıktır.

Çokluk yoklukla kardeş gibidir. Yoktan istiğnâ, çoktan gınâ gelmek pek tabî'îdir. Anka kuşunun gölgesinden artık devlet bekleyen bulunmuyor. Çünkü yoktur. Lâkin demir gibi altının da çok olmadığına te'essûf edenler çoktur. Eğer çok olsaydı şüphesiz kıymeti kalmazdı. "Çoktan gınâ gelir" demiştim fî'l-hakîka "insan kırk gün bal yese baldan bıkar."

Kutuplarda buzlar içinde oyulmuş evlerde sâkin olanlar, güneşe mütehassirdir. Kızgın ziyâlarla kavrulan çöl sakinleri güneşten müstağnî, su ve buza müştaktır.

Bir babaya ilk evlâdı için isim beğendirmek güçtür. Müte'addid evlâdı olan bir baba yeni çocuğu için isim bulmakta güçlük çekmez. Azlığından dolayıdır ki, devr-i sâbıkta çürük harp teknelerinin isimleri "Peyk-i Şevket", "Bark-ı Satvet", "Bârîka-i Zafer" verilmişti. Zırhlıların adedi binlere bâliğ olan İngilizler ise en büyük gemilerine "Nîl" demişlerdir.

Düğünlerde aşağı tabaka kadınların kapı kapı dolaşarak topladıkları âriyet-i müzeyyenât ve mücevherâtla çalım sattıkları ve bilâkis zengin ailelerin gayet sade giydikleri malûmdur. Çünkü birini yokluk, diğerini çokluk sevk ediyor.

Tıbbı bunlar gibi suları mebzûl olan memleketlerde halk her suyu mahallî bir isim ile tevsîm ederler. İstanbul'da Terkos, İzmir'de Halkapınar, Ankara'da Elmadağı dedikleri gibi. Fakat Kengiri gibi çölden farksız bir memlekette kurumuş dere sızıntılarının ismi Âb-ı Zülâl, Ak Su, Tatlı Su olur.¹³⁹

Buna sebep etrâfta suyun yokluğu değil, himmetsizlikten dolayı şehirde azlığıdır. Her gün mecrâsı bir parça daha bozulan, yıkılan eski suyun bir gün Âb-ı Kevser, Âb-ı Hayât, Mâ-i Tesnîm gibi isim aldığını işitirsek, bu tevsîme değil, himmetini esirgeyenlere hayret ve hatta hiddet etmeli.

Daha doğrusu bence yeni neslin himmetiyle Ciranbolu kazanının bir iğne ucu kadar delinmesini beklemeli.

Ahmed Tal'at

[Sahife 84]

TÜRK HEY'ET-İ İCTİMÂ'İYYESİNDE ÜÇ ZÜMRE

MUZIRR VE ZEHİRLİ BİR NESİL

Halk Yolu'nda Türk halkından, Türk halkçılığından bahs ederken insanın nazarına gayr-i irâdî ve ihtiyârî bir sûrette bir takım zümreler çarpıyor. Koca bir Türk kitle-i ictimâ'îyesini teşkil eden zümreler:

“Eski zümre- eski nesil”, “yeni zümre-yeni nesil”, “mütelevvin zümre- mütelevvin nesil” nâmlarıyla üç şekilde tesbit edilebilir.

Birinci zümreye yani eski nesle mensûb adamlar, metîn, vakûr, sabûr, mütehammil, milletin meziyat-ı asliyyesini nisbeten ga'ib etmemiş fakat bütün ma'nâsıyla maziye bağlanmış ve sarılmış, hâl ve istikbâle â'id hayâtı mücâdelelerden mahrûm, terakkî, teceddüd yollarında bir adım ileri atmaktan uzak yaşamış, ta'assub ve muhâfazakârlıkta kuvvet ve kudret sâhibi olmuş ferdlerdir ki, hey'et-i ictimâ'îyye içinde çokluğu, kalabalığı, ekseriyeti

¹³⁹ Debbağhânenin hele şehrin bütün levsiyatı karışan Tatlı Çay'a ne demeli!

bunlar teşkîl ederler. Memlekette asıl halk nâmıyla tanıdığımız büyük zümre bunlardan ibarettir.

İkinci zümre, yeni nesil yani nesl-i münevverdir. Bu zümreye mensûb olanlar mâziye bağlanmış ve sarılmış hâl-i hâzırda idâre ve idâme ve âtîyi ihzâr etmekle mükellef bulundukları hâlde, ma‘a'l-esef birinci zümrenin ihmâl ve lâkaydîsi üçüncü zümrenin de hile ve hud‘alarına dâimâ kurban giden pek kuvvetsiz, za‘if, cılız bir nesildir.

Üçüncü zümreye yani mütelevvin nesle gelince, bunlar öyle muzırr, tehlikeli, katil bir nesildir ki, zararları hem kendilerine hem de mensûb oldukları hey‘et-i ictimâ‘iyyedir. Bu zümre çok mütelevvin, bukalemun, her hususta döneke, bütün ma‘nâsıyla aldatici ve yalâncıdır. Bunların vicdânına, bunların efkâr ve hissiyâtına hiçbir zamân emniyet edilmez ve edilmemelidir. Münâvebe suretiyle bazen birinci, bazen de ikinci zümreye istinâd eden bu nesil, kimin arabasına binse onun düdüğünü çalar ve hangi zümreye bağlanırsa karnını ondan doyurmaya çalışır. Birinci zümreye istinad ettiği zaman muta‘assıb olur. O vakit müthiş bir ta‘assub kahramanı kesilir. İkinci zümreye dayandığı zamân da, –sırf hoş bir vakit geçirmek fikriyle– derhâl müteceddid genç, dinç, fa‘âl olur. Bu vakitte müthiş bir teceddüd kahramanı kesilir. Şahsî ve ferdî menâfî‘i îcâbâtı olarak zâhiren başka, bâtılan başka bir şekilde görünen bu nesil, bu muzırr ve müte‘affin zümre, sa‘y-ı zâtîsiyle değil, tufeylî bir şekilde yaşamına alıştığı için yaşadığı zümreler ve hey‘etler içinde kendisine mahsûs bir hâl ile icimâî bir istidâd yapmaktan millî mevcudiyeti kemire kemire kadîd gibi bir hâle getirmekten geri durmaz. Bu sûretle hükûmete sokularak, hükûmeti, hükûmet makinasının mevzi‘î kısmını da âtıl ve bâtıl bir şekle sokmak teşebbüsünden hâli kalamaz.

Milletin bünyesini tahtakuruları gibi yemek insafsızlığını gösteren, fakat fareler kadar da icabında korkak bir vaz‘iyette bulunan bu katil zümre, halkın mukadderâtını eline almak, onu benimsemek, ona her fenâlığı yapmak, kendi haysiyet-i şahsiyyesiyle izzet-i nefsinden bile vaz geçmek, halka içtîmâî, ahlâkî, iktisâdî, düşkünlük vermek ve bu hususta zamâna göre vaz‘iyet almak cür‘etinden uzaklaşmıyor.

Bu çürük ve mütefessih zümrenin bugün de aldığı ve görüldüğü şekil –îcâbât siyâset-i hâzıra olarak– halkçılıktır.

Hâlbuki o ta‘assub perdesi altında esâret ve istibdâd

[Sahife 85]

zincirlerini eline alarak halkın boynuna takmak ve sürüklemekten bir türlü vaz geçemez. Bunlar için hissiyâtın gayesi, “millî ve mefkurevî” olmaktan ziyâde, “ferdî ve şahsîdir”. Bunlar ta‘assubu hem câhilâne ve mel‘ûnâne ve iblisâne bir ta‘assubu ellerinde dâimâ bir esâret zinciri olarak taşırılar. Dîni, milleti, alet edinerek âğızlarını makine gibi işletirler. Mütemâdiyen söz söyler, boş, çürük ve ma‘nâsız lâflarını zehir gibi etrâfa saçarak sivrilirler. Fikre fikirle karşı gelmekten uzak bulunurlar. Akıldan, mantıktan kaçarlar.

Halkçılıktan bahsederler, halk nâmına söz söylemek salâhiyetini kendilerinde görürler. Fakat yine halkın vicdân-ı millîsine mugayir harekâttan ayrılmaz ve halkın gittiği yoldan gitmezler. Halkı ellerindeki esâret zincirleriyle kendilerine tâbi kılmaktan geri durmazlar. Bu zincirlerle halkın idâresini ellerine alanlar, halkı kavrayacak bir idâre şebekesi vücûda getirmekten âciz oldukları için, halkın uzuvlarını, duygularını, fikirlerini değil, kendi menfa‘âtleriyle alâkadâr emelleri ve fikirleri te’mine çalışmaktan hâli kalmazlar. Halkı düşünmezler, kendilerini düşünürler. Halkın rahatını istemezler, kendilerinin rahatını isterler. Hak ve halk nâmına söz söylemek isteyen oldu mu hemen,

Bir teşekki, hemen tokat, yumruk
Yumruk elvermemiş topuz vurmuş

fehvâsınca derhâl bir çevirme hareketi yaparlar. Çirkin ve zehirli propagandalara koyulurlar.

Âdem evlâdı bıkmamış cidden
Ne zilmelik (?) ne hakkı ezmekten

Dar bir çember ortasında ezilmek ve Hakk'ı ezmekten, halkı uyuşuk bırakmaktan usanmayan bu zümrenin menfî fa‘âliyetine bilmem ki, ne zamân nihâyet verilecek? Bence mücâdele ve mübârezenin en dehşetli, vahşetli kısmı bu zümreye karşı yapılmalı. Ve derhal bir hareket-i fikriyye gösterilmelidir. Bunlar öyle bir zümre ki, zamânın yaramaz, haylâz, muzırr ferdlerinden müteşekkildir. Ebü'z-zamân değil ibnü'z-zamân olan bu mahlûkların boş, çürük, bâtıl, bozuk, muzırr fikirlerine bir taraftan kuvvetli fikirlerle karşı gelmeli, diğer taraftan da büyük bir cesaret ve şecâ‘ât-i medeniyye ile hareket etmekten hâli kalmamalıdır.

Sen de en gür belâğatınla sesin
Çıktığı, bittiği kadar gürlersin
Ve yakarsın... Semâda

Şimşekler, yıldırımlar aynı dersi verir

Bütün âlem esir-i kuvvettir

Artık ilmin, fennin tahsilin cehâlete hâkim olduğu bir asırda, koca bir Türk halkının her türlü meziyetinden âzâde muzırr ve tufeylî haşerâtın menfî fa‘âliyetine hiçbir zamân tahammülü yoktur ve olamaz.

Söyle ey muzdarib-i vatan bildir

Çektiğin hangi katil-i seyyi’edir

Vatanın, halkın, istiklâlin tehlikede bulunduğu bir zamânda bu muzırr haşerâtın bu gazablı yıldırımın zehrinden hepimizi kurtar, bunları da sen ıslâh et Yâ Rabbî!

K.C. E

[Sahife 86]

TEDKİKLER – TETEBBU‘LAR

ŞÂİR KADRÎ EFENDİ

1283 senesi, Zahmî ölmüş ve Kengırı bu yüksek aşğın ebedî hicrân matemiyile yanarken, istikbâlin şuh ve şen bir şâir-i tabî‘atını, Ali Kadrî’yi kazanmıştı. Evet, Zahmî ölmüş, Kadrî doğmuştu. İmaretoğullarının Kayseribey Mahallesi’ndeki evlerinde 1283 senesinin mechûl bir gününde Kadrî ağlayarak doğarken âlem gülüyordu. Otuz senelik bir ömr-i fânînin elemi sa‘âdetinden çok tecellilerini gördükten sonra öldü. Bu ölümüne ağlayan çoktu.

“Yâdında mı doğduğun zamânlar

Sen ağlar idin, gülerdi âlem

Bir öyle ömür geçir ki, olsun

Mevtin sana hânde halka matem

Ali Kadrî Efendi, Beycami Medresesi’nde “Keşşaf Hâce”den ders almıştır. Kalender, meşrebi rindâne idi. Zekâsı, şi‘ire olan isti‘dâdı, muhite göre mümtâz bir surette tecellî etmiştir. Tarz-ı hayâtı ve yaşayışı basit, sade ve samimî idi. Herkesi sever, mütevazı, sevimli olması ile kendisine yüksek bir mevki te’mîn etmişti. Dâimâ şen ve mest ve bî-hûş bir kafa

taşırdı. Sözleri usanmadan dinlenirdi. Bulunduğu her mecliste, her muhabbet âleminde bir müstesnâlık his olunurdu.

Güzellik ve iyilik Kadrî'yi esir eder, meclûb ve meshûr ederdi. Rakîk bir hisse, nazik ve lâubâlî bir tabî'ata mâlikti. Şi'irlerinde iyilik ve güzelliklere olan meclûbiyetini, aşkını, vâzih ve sevimli ifâdelerle, basit, rûha yakın terkiplerle göstermiştir.

Hakîmâne, sûfiyâne şi'irleri de vardır. Sürûrlü zamânlarında elemli şi'irler, elemli zamânlarında şen ve şuh koşmalar yazacak derecede hissine ve irâdesine hâkimdi.

Ağlatırken güldürmek, güldürürken ağlatmak muvaffakiyetlerinin bir birincilerindendir. Geceleri az uyur, çok düşünürdü. Parlak ve mehtaplı gecelerde çok defa yıldızlarla hasbihâl ederlerdi.

Hürriyet aşkı olan Ali Kadrî hiçbir kayd ile mukayyed olmayı istemez, vicdânına karşı hiçbir suretle Mes'ûl olmayı sa'âdet ve insaniyet nâmına muvâfık bulmazdı.

Hak-bîn, kadir-şinâs ve yüksek bir ahlâka sâhib idi.

Ali Kadrî Efendi esbâb-ı ma'îşetini İmâret Çarşısı'nda açtığı kuytu, karanlık bir “arzuhalcı” dükkânında bekles idi. Hayâtının son devirlerini –evvelce tarikat-i Mevleviyye'ye mensûb olup sonradan tarik-i nâzenine intisâb eden ve “dede” nâmıyla yâd edilen Sâ'atçı Abdullah Efendi'nin aletli, edevatlı dükkânında geçirmiştir.

Pek de iyi çalmaya muvaffak olduğu neyi, ustası Abdullah Efendi'den ta'lîm etmiştir. Sazdan hoşlanmazdı. Şi'irlerini yazdıktan sonra tashih etmek âdeti değildi. İrticâlen terennüm etmeyi de sevmezdi.

Kadrî orta boylu, buğday benizli, elâ gözlü, kumral sakallı, sağlam yapılı bir Türktü.

Kengirî'nin sohbet âlemleri meşhurdur. Ali Kadrî çok sevdiği arkadaşlarıyla berâber sohbet âlemlerine iştirâk ediyordu ve şenliğiyle, neş'esiyle, nükteli sözleriyle sohbet âlemine başka bir renk, başka bir câzibe ve kaynayıp bahş ediyordu. Bir gece sohbet yârânı bir mes'eleyi müzâkere etmişlerdir. “Sohbette müzâkere

[Sahife 87]

edilen herhangi bir mes'elenin ifşâ olunmaması ve ifşâ edenler hakkında “sohbetten tard” mu‘amelesinin tatbîk edilmesi sohbet îcâbâtındandır”. Ertesi gün her nasılsa o gece müzâkere edilen mes'elenin ifşâ edildiğini yârân duymuştu.

Bu sırrı ifşâ, iğbirâr-ı umûmîyi mûcib oldu. Yârândan her birisi kemal-i ciddiyetle sırrın kim tarafından ifşâ edildiğini düşünüyor ve arıyorlardı. Nihayet on beş gün sonra âşık nâmıyla yâd olunan Ali Kadrî Efendi'nin ifşâ-yı sırr eylediği anlaşılmıştı. Yârân bu pek sevimli ve sevgili arkadaşlarına tatbîk edilecek “sohbetten tard” cezasının elemiyle müte'essirdiler!

Hüzünlü bir gün, Küçükbaş Ağanın odasında toplanılmıştı. Yârân ağlıyordu. Ali Kadrî'ye netîce-i müzâkereye kadar meclisten ayrı bulunması teklif olundu. Uzun süren müzâkere Ali Kadrî'nin tardına hüküm vermek suretiyle neticelenmişti. Ali Kadri'ye karar tebliğ olundu.

“Allah'a ısmarladık kardaşlarım!” diyerek ve mendiliyle gözlerinden boşanan nedâmet ve meveddet yaşlarını silerek ayrıldı. Yârân üzerinde sihirkâr ve füsunkâr te'sîrler yapan Ali Kadrî'nin şu hüzün-engîz ayrılığından haddinden fazla düşünen ve ağlayan yârân, hemen affına müttefikan karar vermişlerdi. Kâhya kararı tebliğ için gönderildi. Ali Kadrî geldi!

Yârân ayağa kalktılar ve Ali Kadrî mütevâzı “baş ağanın ellerini” öptü. Baş ağa onu kucakladı. Yârândan her biri hürmet ve samîmîyetle çarpan kalplerinin darbâtını Ali Kadrî'nin sinesine aks ettirmişlerdi.

İhtimâl Kadrî sevgi ve bilgi itibârıyla sohbetin birincisi idi. O sırrı hâricden en sevdiği bir zata söylemişti. Saf, pak gıll ü gışdan âzâde bir kalbe mâlik olanlar beşeriyetin her ferdini aynı sâfîyet ve samîmîyet hisleriyle görmek istemezler mi? O, bu nazariyenin kurbanı olmuştu ve belki neşve-i mey ile...

Sevgisi ve samîmîyeti onu afv ettirdi. Tevâzu ve mahfiyeti davet e îcâbetle “baş ağa” elini öptürdü.

Yukarıda ahvâl-i tabâyi'ini mehmâ-emken tesbit etmeye çalıştığımız, koşma ve gazellerini peyder-pey neşr edeceğimiz Ali Kadrî Efendi, [1]314 senesi ibtidâlarında bir ay

tebdîl-i hava Üsküb'den Kengirî'ya gelmişti. Artık mütemâdî yoksulluk ve mütevâlî ızdırablarla perişân bir hâlde idi. Hayâtta bî-zâr rûhu, cisminde bir bâr idi.

İstibdâdın en muzlim devrelerinde milletin hâli, mütezâyid ve müterakkî te'esürlerini mucib oluyordu. Aynı senede dizanteriden rahmet-i Rahmân'a kavuştu ve en samimî sekiz on arkadaşının omuzlarında, hayırsız evlâdlarının kayıtsız ellerinde vîrân olan bu pek sevdiği Kengirî'ya nâzır Yeldeğirmeni nâm-ı mahalle gömüldü.

Kadrî cennetliksin derlerse eğer
O düşman sözüdür sakın inanma

şakraklığında bulunan Ali Kadrî Efendi'ye ebediyet-i âlemde Tanrı'dan rahmetler dileriz.

T.N.

Kengirî'ya â'id tedkik ve tettebbu'larımızda lütf-i mu'âvenetlerini esirgemeyen Defter-i Hâkanî Müdürü Ali Mührî, Evkâf Başkâtibi Hafız Abdurrahman, Kirevitcizâde Said, Yüzbaşızâde Mustafa Efendilere burada teşekkürümü bir vazife bilirim.

[Sahife 88]

YURT HİCRÂNI

Gurbetin kahrını çekemez oldum
Varayım silaya (sılaya) gideyim dedim
On yıldır gurbette sarardım soldum
Silada (sılada) bayramı edeyim dedim

Vardım ki, hep solmuş çiçeği gülü
Ötmüyor bağında şakrak bülbülü
Açıyor dağında lâle sünbülü
Bir ân durdum öyle nerdeyim dedim

Anamın ninnisi hicrân uyutmuş
Bülbülün yerini baykuşlar tutmuş
Yadırgar oğlunu, bakın unutmuş
Gel anam! Bir ağlar dideyim dedim

Ne oldu, ocağın neden tutmuyor
Çobanın yamaçda koyun gütmüyor
O cennet bağında bülbül ötmüyor
Katlandı hicrânım ni'deyim dedim.

Çobanın o yanık kavalı nerde
Uğramış ilimiz onulmaz derde
Dağlara gerilmiş bir yaslı perde
Bu kara perdeyi dideyim (ditmek) dedim.

Oturmuş vîrânda ağlar bozolar
Babasız anasız öksüz kuzular
Yüreğin taş olsa yine sızılar
Öksüz kuzuları güdeyim dedim

Derelerde bütün hicrân çağlıyor
Yetimler ağlıyor, dullar ağlıyor
“Âyet” ıssız kalmış yollar ağlıyor
Ağlayım borcumu ödeyim dedim

Alucara, Mart [1]339.

Kırşehirli Âyetullah

NEFES

Erenler “ene'l-hâk” asâsı için
Her zaman cennet-i âlâdan geçer
Dervişler “hakîkat” abâsı için
Nice bin gözler şehlâdan geçer

Kurtulan “îrfân”la cehl ü âmâdan
Gaşy olur “hayret”le geçer gınâdan
Uyanan hatifden gelen sadâdan
“Hû” deyip iklîm-i bâlâdan geçer

Âlem-i vahdetin Kerbelâsında

Men-aref sırrının mâverâsında
 Cezbeler yurdunun en ücrasında
 Mecnûnlar vardır ki, Leyla'dan geçer

Kalanlar hayrette “Kudrettullah”tan
 Alırlar destûru “fenâ fillâh”tan
 Bulanlar neşveyi “vuslatullah”tan
 Terk eder her şeyi “velâ”dan geçer
 “Nahidâ” feyizyâb ol “nefes”lerden
 Hakikat haykıran yanık seslerden
 Rûhlar pâk olunca hâr ü hislerden
 “Lâ”yı terk eyleyip “illâ” dan geçer.

Nâhid

[Sahife 89]

KENGIRILI ŞÂİR ALİ KADRÎ ŞİİRLERİNDEN

BAHARİYE

(Mâ-bâ‘d)

Baş eğmiş rükûda zühre-i yıldız
 İbâdetle meşgul gece ve gündüz
 Kendi âmında dervişân-ı nevrüz
 Varıp dağ başına atmış minderi

Baş açık karanfil rûy-ı semâya
 Açtı nikabını durdu duâya
 Hüsn-i Yusuf gibi bin mehlikâya
 Hükm eder çiçeğin bu seraskeri

Zanbak dedikleri vezir-i güldür
 Vezir-i gül olan yâr-ı bülbüldür
 Yâr-ı bülbül olan hep ehl-i dildir
 Ehl-i dil olandır Hakkın mazharı

Sarı kuyu ile beyaz gülizâr
Sarmaş dolaş olmuş bu iki dildâr
Gûşe-i uzlettede fesleğen nigâr
Mest eder mestâne ehl-i dilleri

Zîbâ tavus gibi solmaz çiçeği
Rengârenk örtünmüş nakış ipeği
Kadife denilen gözler bebeği
Devr eder estikçe seher yelleri

Kuşattı dünyayı türlü çiçekler
Hayrette kaldılar cümle melekler
Hasretin çektiğim sivrisinekler
Takmış takıştırmış geldi hançeri

Başladı şiddetle esmeye poyraz
Yoktan peyda oldu cüz'î bir ayaz
Çıkageldi hemen kırlangıç canbaz
Haşr-i neşr dedi geçti ileri

Geldi gökyüzünden nârâ-i taylak
Nedir bu deyip baktım ki, hep çaylak
Yağlı kurşun gibi imânı çıplak
Pervâz edip gelir gayet haşari

Geldi ol bî-çâre siyah akbaba
Koymamış gezmedik şehir, kasaba
Başında kargalar gelmez hesaba
Kimi gak gak der gider kimi gel beri

Başladı geçmeye turna taburu
İbretle kim baksa aklın şaşuru
Karakuş denilen imanı kuru
Geçti önlerine çekti neşteri

[Sahife 90]

Divane turnalar tuttu bir feryâd
Bozdu saflarını o kâfir cellâd
Me'yûs oldu âhar misâli şeddâd
Geri geldi ol dem kuşlar kaşmeri

İnci gibi aktı âb-ı revânlar
Seyrâna çıktı taze civanlar
Elvan elvan açtı cümle fidanlar
Saçtı yeryüzüne misk-i anberi!

Gark oldu bir gece ziyâya dünya
Saf-beste bülbüller oldular nümâ
Yıldız böcekleri önünce zira
Sahn-ı gülistâna çekti feneri

Yeşil zümrüd gibi zeyn oldu zemin
Kara kışın şerrinden Hak kılsın emin
Her kuş lisânınca icrâ-yı âyin
Etmeye başladı vakt-i seheri

Yeşerdi bülbülün ziyâretgâhı!
Cânân ellerinin açıldı râhı
Uyandı uykudan hâr-ı siyâhı
Çekti bülbüllere karşı teberi

Düştüler feryâd u zâra bülbüller
Hazır etti cismin dâra bülbüller
Garib garib bakıp hâra bülbüller
Alîl, mahzun gezer zîr ü zeberi

Uyandı bülbülün zârına güller
Arz-ı cemâl etti yârına güller
Yandı bülbüllerin nârına güller
Kâfir dikenlerden yandı ciğeri

Güller güftâr eder bülbüller ağlar
Bülbüller zâr eder hep güller ağlar
Güller feryâd eder sünbüller ağlar
Tuttu gülistânı mâtem şereri

Ma‘şûkundan cüdâ düşen âşıklar
Nice âh etmesin bağı yanıklar
Ağyâr dedikleri zağm-ı fâsıklar
Helâk etti nice şâb ü kiberi

Hakikat yarına çeksinler hasret
Güzâr-ı fenâyâ eylemez râğbet
Eğer âşık sende var ise gayret
Var sen pervânenen al gör hüneri

Âkile mîzan-ı hikmet bu dünya
Münkire esbâb-ı ibret bu dünya
İnsana bir büyük nimet bu dünya
Bu yerden açılır maksudun deri (?)

Hamd olsun bahâra erdik Kadrîyâ
At sürüp meydana girdik Kadrîyâ
Şeş çehâra beş yüz verdik Kadrîyâ
Tarih ettik gördüğümüz zararı!
1314

[Sahife 91]

KENGIRILI ÂŞIK ZAHMÎ DÎVÂNÎ'NDAN

Bir bölük-i Ankayız devr-i felekten
Tenezzül etmeyiz lâne-i yevme
Korkumuz kalmadı halk-ı melekten
İntisâb edeli nesl-i masûma
Surette gezenler insan değildir
Her insan mahrem-i cânân değildir

Bizim maksûdumuz bir cân değildir
 “Es-salâ” eyledik âle'l-umûma

Felatun mu oldun bu idrâkınla
 Çeşmi revîş ettik pâ-yı hâkinle
 Zahmî kelâmınla nutk-ı pâkinle
 Fesahat düşürdün kişver-i Rûm'a

KOŞMA

Kimse almaz bizim nakkaşımızı
 Binbir yüz görünür mir'âtımızda
 Size hem-dem ettik yoldaşımızı
 Hayyü'l-ebed gizli memâtımızda

Mâzi vü müstakbele mâsadak biziz
 Ulemâ-yı ilim muhakkak biziz
 “Men re'ânî fakad re'yü'l-hak” biziz
 Sıfat-ı Hak zâhir sıfatımızda

Zahmî müzâhibin râhibleriyiz
 Dârında âlemin Râgıplarıyız
 Biz âl-i Resûlün sâhipleriyiz
 Bir nokta yazılı berâtımızda

DÜSTÛR

Hükm-i takdîre muvâfık buldum akvâlimi
 Mün'akis mir'ât-ı devrân gösterip her hâlimi
 Çarh-ı gerdûn görmemiş bîçârede emsâlimi
 Âlem gördüyse tatbik kılmadım ef'âlimi
 Arayıp ilm-i nücûmdan tâli'-i ahvâlimi
 Burc-ı nâkıs içre buldum kevkeb-i ikbâlimi
 Kenz-i matlûbeydim sunsam zuhûr-ı mâr olur
 El uzatsam goncaya etrâfı yüzbin hâr olur
 Bir belâdan havf kılsam bin sitem izhâr olur

Hikmet-i Hak her kime yârim desem ağyâr olur
Arayıp ilm-i nücûmdan tali‘-i ahvâlimi
Burc-ı nâkıs içre buldum kevkeb-i ikbâlimi
Zâhidâ nefse uyup geldi maâşık şöyledir
Söylemez bu râzı amma âşk ü sevdâ söyletir
Aşkın hâli bilinmez her ne derse öyledir
Neyleyim ya nişleyim (?) takdîr-i Mevlâ böyledir
Arayıp ilm-i nücûmdan tali‘-i ahvâlimi
Burc-ı nâkıs içre buldum kevkeb-i ikbâlimi
Bir muhibbim yok ki sırrım men ona ifşâ edeyim
Gam enîsimdir sürûru ya nasıl ihrâ edem
Âşk beni hâlimce koymaz ki dilim ihfâ edem
Âh tecellim böyledir kimden kime şekvâ edem
Arayıp ilm-i nücûmdan tali‘-i ahvâlimi
Burc-ı nâkıs içre buldum kevkeb-i ikbâlimi
Var mıdır âlemde Zahmî ben gibi bîçâre âh
Dağ-ı ekdârı derûnum oldu bak sad-yâre âh
Yaneye (?) müncer olur hâl böyle vara vara âh
Anladım bu tali‘im bahtım gibi kapkara âh
Arayıp ilm-i nücûmdan tali‘-i ahvâlimi
Burc-ı nâkıs içre buldum kevkeb-i ikbâlimi

[Sahife 92]

SİNEMA

(Mâ-bâ‘d ve Hitâm)

–Belediye Re’îs-i Muhterem Cemâl Bey Efendi’ye İthâf–

Şu hâlde diyebiliriz ki, milletlerin mukadderât-ı tarihiyesi sinemanın perestişkâr-ı mü’ebbedidir...

Sinema akvâmın devre-i ikbâl veya edbar safhalarını yaldızlayan veya karartan seviye-i ictimâ’iyyesini yükselten veya düşüren haricî te’sîrâtıyla o millete ibzâl ve îsâr ettiği himâye

ve mu'âvenet veya kin ve adâvet seylâbesiyle o milletin kurumaya yüz tutmuş bünye-i istiklâlini i'âde ve temniye veya gasb ve imhâ eyleyen bir kudrettir.

Evet, bu kudrettir ki, cevelengâhı ufk-ı sa'âdet olan milletlere şark ve garbtan hübûb eden nesîm-i hayâtı keşf ve bî-pâyân zulmetler içinde böyle olan milletlere nesîm-i ihtizârı tenessüm ettirir.

Evet, yine bu kudrettir ki cehâlet, atâlet, fakr u zarûret zulumâtını ilim ve fen, sa'y, servet ü sâ mân güneşiyle ber-teraf ettirir. Cehlin kanlı pençesini, atâletin avâkıbını, fakr u zarûretin solgun sîmâsını, sa'yın semeresini, servetin refah ve sa'âdetini, ilim ve fennin işâa-i feyz-âverini intizâr-ı ibrete vaz' eder.

İlim ve fennin en mazlûm nukatını, sâha-ârâyı istifâde kılar. Hele tabâbet ve ulûm-ı hayâtiyye sinemanın keşfiyle o kadar tekâmül ve itilâyâ yüz tutmuştur ki, hayret etmemek kabil değildir. Hâdisât-ı hayâtiyyeyi sinema kadar canlı bir sûrette irâ'e eden bir alet henüz mevcûd değildir. Kanın vücûd-ı deverânını, hazmın sûret-i cereyânını, mikropların uzviyete duhûlünü, uzviyeti kemirmesini, uzviyetin leşker-i müdâfî'i olan kandaki küreyvât-ı beyzâ ile mikropların mücâdelesini, hâsılı kâffe-i mesâ'il-i hayâtiyyeyi umûmî yerlerde, salonlarda herkesin enzâr-ı istifâdesine vaz' etmek mümkün oluyor.

Ta'lim ve tadrîsteki ehemmiyeti ise pek azımdır. Sinema henüz keşfedilmeden evvel mikrop fennî pek mahdûd ve ancak mütehasısları tarafından mikroskopla görülüp mütâla'a edilirdi. O zamânlar bir müderris dersinde talebelerine mikrop hayâtından bahs ederken dâimâ elinde taşıyacağı bir mikroskopla yüzlerce talebeyi birer birer imtihana çeker gibi mikroskobun başına çeker, her birine ayrı ayrı gösterir ve her talebenin müşkülünü, sû'allerini de yine orada mikroskop başında izâh ederdi.

Bir kere düşünelim: Muayyen olan bir zamânda mu'allim evvelâ dersin nazariyatını tarif ve izâh edecek, sonra da yüzlerce talebeyi birer birer mikroskop başına çekip onlara amelî kısmı gösterecek. Ne kadar zor, ne kadar müz'ic bir mes'ele... Evvelâ ders sâ'ati buna müsâid olmadığından baştan savma olacak ve matlub istifâde de te'mîn edilmiş olmayacaktır. Hâlbuki bu usul-i tadrîs hayât-ı tahsiliyyede geçen her sâ'at, her dakikanın istihdâf ettiği pek ulvî, pek kudsî gayelerle taban tabana zıttır. Zihni yormaksızın, körletmeksizin edilen azamî bir istifâde düstûr-ı fennîsine tamamen mugayirdir.

Sâniyen dersin en civcivli bir zamânında talebelerin mikroskop başına geçmesi mu'allimin tamâmıyla heves ve neş'esini kırmaya sebep olacak ve dolayısıyla da ihmalkârlık husûle gelecektir.

Hâlbuki sinema öyle mi? Bilâkis şakirdânın derste dalga geçmesini men', dikkat ve şetâretini celb, Mu'allimin hevesini tezyîd eder. Aynı zamânda derslerden nazariyât hemen külliyen denecek derecede kalkar. Hep, hepsi amelî olur.

Bugün Avrupa'da bakteriyoloji, fizyoloji, insâc ve

[Sahife 93]

teşrîh-i marazî ilah... gibi bütün dersler hep sinema ile tarif ve izâh edilmektedir. Bizde ise daha dârü'l-fünûn ve mekteb-i âlîlerimizde bile sinemanın yeli esmiyor.¹⁴⁰ Bugün bilcümle mekteblerimizde körü körüne birçok isimler, birçok muğlâk hâdiseler niçin ezberletilsin, niçin devr-i neşv ü nemâda olan fa'âl dimâğlar yorulsun, yıpransın? Acaba bizde de diğer derslerle tarih ve coğrafya dersleri millî hisler, millî harslar tamamıyla sinema ile gösterilemez mi?

Akvâm-ı garbiyyede mekteblerinde sinema ile gösterilmesi mümkün olan her dersin filmleri mevcuttur. Şâkirdânın haddinden fazla zihnini yormak istemezler. Çünkü onlar Pek-a'lâ bilirler ki, bir talebeden, bir gençten beklenen yalnız mesleğine â'id husûsât değil, daha birçok şeyler, memleket ve millet nâmına kendinden istifâde edilmesi mümkün olan her şeyi istifâde etmiştir. İşte memlekette adam böyle yetiştirilir, yoksa bizdeki gibi kendi dersinden, vazifesinden başka şeylerle uğraşan, sinema ve tiyatroya heves eden bir talebeye, bir gence sebatsızlığından, tahsile heves etmediğinden bahs edilmez. Hâlbuki bir görgünün bin dersten, bin nasihattan evlâ olduğunu düşünmüyoruz.

Netîce, yaşamaya azm eden bir millet, kâffe-i umur ve mu'âmelatını tanzim, sakîm usulleri birer birer söküp atmak, serî' ve kat'î bir tekâmüle girmek îcâb eder. Yoksa böyle kablumbağa refî'îyle kabile-i medeniyete vusûl adîmü'l imkândır.

Bu maksad-ı mukaddesin husûlünde hepimiz efrâd-ı milletin hepsine düşen ayrı ayrı vazifeler vardır. Hele halka rehberlik etmesi lâzım gelen sunûf-ı münevverâne, ashâb-ı servete bu hususta daha büyük vazifeler düşer. Artık “neme lâzım” düstur-ı felsefiyyesini kat'iiyen

¹⁴⁰ Bir zamânlar Dersa'âdet Mülkiye Baytar Mekteb-i Âlisinde sinema ile tedrîsât pek iyi neticeler vermiş iken ma'alesef [1]336 senesi Kânûn-ı Sânisinde zuhur eden bir harîk, en zengin laborotuvrları bulunan bu mü'essese-i irfânı mübeddil-i remâd eyledi.

zihinlerden, kitaplardan çıkarmalıyız. Cehâlet, atâlet ve fakr u zarûreti ufkumuzdan, muhitimizden son katre-i aşkımızla teşyi' etmeliyiz.

Bugün gayr-i müterakkî milletlerin izmihlâli muhakkaktır. Ne yapalım bu kavânin-i tab'ıyye îcâbindandır. Birinin nef'i diğerinin zararını, birinin vücûdu diğerinin ademini intâc ediyor. Binâenâleyh asrımız para ve fen asrıdır, bunları elde etmek için her şeye başvuralım. Elzemi lâzıma tercih edelim. Edelim ki, bir ân evvel istihdâf ettiğimiz ulvî gayeye vâsıl olalım.

Mehmed Edhem

[Sahife 94]

MEV'IZA MECMÛ'ALARI HAKKINDA

–Şer'ıyye Vekâlet-i Celîlesine–

Bizim Şer'ıyye Vekâlet-i Celîlesi'ne yurdumuzun ve âzîz milletimizin hayâtî ve dînî, ictimâ'î, an'anevî duygu ve akideleri nokta-i nazarından pek çok istirhâmlarımız bunları peyderpey hem efkâr-ı umûmiyyeye ve hem de Şer'ıyye Vekâlet-i Celîlesi'ne arz edeceğiz. Biz düşünüyoruz ki, mâdem ki, Müslümanız, mademki, yaşamak için say'a, ahlâka, fazilete, ciddiyete muhtacız, mâdem ki, dimâğımız kadar mide mizi de, mide miz kadar dimâğımızı da düşünmek mecbûriyet-i hayâtiyyesindeyiz, o hâlde vaktinde muvafık-ı zemin ve zamân olan fakat bugünün hayâtî îcâbâtını yaşamak umdeleriyle gayr-i kabil-i te'lif bulunan bazı usullere, bazı anlayışlara, bazı düşünce ve hareketlere artık lâ-yetegayyer ve lâ-yetezelzel bir muta'-ı manevî hükmünü vererek saplanıp kalmalıyız.

Âzîz milletimizin muhteşem mürşidlerinden yani kisvesini taşıyan zevât-ı kiramdan ulûm-ı şer'ıyye ve dîniyyenin hakayık ve ledünniyât-ı ulviyyesinden tamamıyla behremend-i feyz ve hikmet olmayanlar vardır. Bunlardan bazıları mahall-i mukaddes-i irşaddan âyât-ı kerîmeye ve ehâdis-i şerifeye muvafık olmayan bazı safsataları on dördüncü asr-ı İslâmiyette hakayık ve sukûnet-i dîniyye suretinde ezhan ve efkâra telkîh ve telkîn etmektedirler. İcâb ederse biz bunlardan misâller getireceğiz ve İslâmiyetin hakayık ve ledenniyâtına teşne olan halkımızı körü körüne maziye sürükleyen bu zevât-ı kiramı tedkike, okumaya, dîn-i mübinin hakayık-ı ve ledenniyâtına kesb-i vukuf eyleyeme ve beyhûde günaha girmemeye vicdânımızın emri vechile da'vet edeceğiz. Bu vazifemizdir.

Gelelim Şer‘iyye Vekâlet-i Celilesi'ne olan istirhâmımıza:

Şeyhülislâm Merhum Hayrullah Efendi zamân-ı meşîhatında mev‘ızalar hakkında bir talimat tertip ettirmişti. Yalnız talimat, –medreseleri henüz lâayık olduğu ehemmiyet ve ciddiyetle karşılanamayan bir memlekette– hiçbir netîce vermez ve işte veremedi de!

Mütebahhir ulemâ yetişinceye kadar istirham ederiz. Vekâlet-i Celile “mev‘ıza mecmû‘a ları” neşr etsin ve her vaiz bu mecmû‘a muhteviyâtına göre halkı irşâd etsin. Malûmdur ki, bozulmuş hayâtımız pek çok düzene, ıslâha, i‘lâya muhtaçtır.

Zamân yaman bir hükümdardır. Yaşayanlar, yaşamak isteyenler mazi-perest ise onlara karşı dâimâ müstebiddir, ezer. Zamân kendisine tâbî olanlara, yani terakkî ve tekâmül için çalışanlara yardımcıdır, onları sever.

Biz Şer‘iyye Vekâlet-i Celilesi'nin böyle bir işe teşebbüs ettiğini bilmiyorsak da zan ediyoruz. Çünkü zamânın ehemmiyetini yurdumuzun ve halkımızın ihtiyacât ve ızdırabat-ı maddiyye ve mâ‘neviyyesini esastan takdîr eden bir hükûmetin en yüksek ve en mühim, en hayâtî bir merkezini teşkîl eden Şer‘iyye Vekâlet-i Celilesidir. Biz böyle biliyoruz.

Mehmet Muslihiddin

[Sahife 95]

ÇİRKİN PROPAGANDA!

Meskenet ve atâlet ve betâ’et düşkünü bazı efendiler var! Bunlar bizce zavallılardır, acınacak kimselerdir. Bu efendilerin gözlerinden gaflet perdesi yırtılamamıştır. Benliklerine garaz, riyâ, fesâd hâkimdir. Dâimâ hakîkati görmemeye çalışırlar. Bin bir perde arkasında facialar oynarlar. Fikrin düşmanı, hakkın gasıbı, ilmin ve terakkinin birer katil cellâdıdır. Burunlarının ilerisini görmezler, nankördürler.

İşte bu efendiler şimdiye kadar olan neşriyatımızdan –erbâb-ı akıl ve iz‘ânın ve ashâb-ı fikir ve vicdânın takdîr ve tasdîk buyurduğu –hüsn-i niyyetimizi vatan ve halkımızın sa‘âdet ve terakkîsini hiçbir maddî menfâ‘at gözetmeyerek istediğimizi çekememektedirler. Fakat her işte, her hayırlı faaliyete mutlak ve dâimî (!) birer engel olmak hayâtî gayelerini teşkîl eden bu zavallılar bilmelidirler ki, artık hurafâtla hakîkata, zulmetle nûra, şer‘ ile hayra, dalâletle hidâyete karşı koymak zamânı geçmiştir.

Artık dîn-i mübîn bir âlet-i fesâd, nâmûs ve hakikat birer vâsıta-i şer ve dalâlet olmayacaktır.

“Halk Yolu” hakkında yapılan çirkin propagandalarla mâhiyetlerini ve dîne, millete olan derece-i merbûtiyetlerini ma‘kûs ve menfî cihetten her gün daha kuvvetli bir surette gösteren ve isbat eden bu zavallılara ilk ve son sözümüz şudur:

Efendiler, kendinize geliniz. Birer tahta kehlesi gibi kanını emdiğiniz halka artık acıyınız. Acıyınız.. Halk Yolu

AÇIK MEKTUP

HALK YOLU HEY'ETİ'NE

Halk Yolu'nu aldım, okudum ve bütün hey'et-i tahrîriyye arkadaşlarıma okuttum. Kengiri gençleri bu eseri pek büyük bir takdîr ve tahsinle karşıladı. Mecmû'a nızla hiçbir alâkam olmadığı hâlde medh ü sitâyîş karşısında bir hemşeriniz olmak sıfatıyla göğsüm kabardı ve büyük bir hazz-ı derûnî duydum. Nasıl iftihar etmeyeyim ki, merkez-i millîmiz olan Ankara, bugün mecmû'a nız gibi bir mecmû'a ya mâlik değildir.

Var olunuz arkadaşlar, bütün hallere engellere rağmen yolunuz açık, azim ve irâdeniz metin olsun! Cenab-ı Hakk'tan dilerim ki, mecmû'a nız sönmüş ve harap olmuş zavallı memleketimize nûrlar sersin. Genç ve feyyâz fikirleriniz nesl-i âtî için birer rehber olsun.

Arkadaşlar tekrar ediyorum. Yolunuz ne kadar dikenli olursa olsun yürüyünüz, sebat ediniz. İstikbâl sizindir ve sizin olmalıdır. Yoksa akıbetimiz elimdir. Bir millet yalnız topla, tüfekte, askerle yaşayamaz. İlim ve irfân ister, iktisadiyat ve içtimâiyatımızı tanzîm etmekliğimiz lâzımdır. Millet ve memleket bunları yalnız ve yalnız bugünün gençlerinden beklemektedir. Yürüyünüz, yolunuz açık olsun!

Mehmed Fehmi

[Sahife 96]

GÜZEL SÖZLER

Mesâibini gizlemek mertlik âsârındandır.

Uhuvvet bir ağaçtır ki, meyvesi an-ı ihtiyaçta iktitaf olunur.

İyi arkadaş ganimettir.

Muvaffakiyetin müsmir bir sermayesi de talâkat-ı lisâniyyedir.

Babasına hürmet etmeyen, oğlundan ri'âyet beklemeye lâayık değildir.

İyilik yolundaki zahmet, nimet kabilindendir.

Muhabbete muhalif gelen, vazifeden başka güç bir şey yoktur, zirâ vazifenin galebe etmesi lâzımdır.

Tevazu', teâlînin şehbâlidir.

Lisân darbesi seyf ü sinân darbesinden daha müellimdir.

Sû-i ahlâk bir maraz-ı müthiştir ki, izâlesini ancak ölüm tekeffül eder.

Servetin hayırlısı Hak yolunda sarf olunanıdır.

Ahde vefâ, nasibe rızâ, mahrûmiyete tahammül, hukuka ri'âyet, erkân-ı esâsiyye-i insaniyettir.

Lisânen müdâfa'a-ı hukuk imkânının kayb olduğu günde Hakkın huzuru kâfidir.

Ûlû'l-emre muhâlefet, ittihâd ve ittifaktan mufârakat, fedâkâran-ı memleketi mezemmet öyle bir vebâl-i azımdır ki, yüklenenler elim ve ebedî bir hüsrân ve dalâlette kalırlar.

Şerre yakın olan iş de şerdir.

Eğrinin gölgesi de eğri olur.

GÜNÜN İZLERİ

23 Nisan'da millî bayramımız Kengirimizde tes'îd edilmiştir. Mektebler talebesi ve muhterem halkımız hükûmet konağı önüne toplanmış, idâdi talebelerinden bir efendi tarafından "İstiklâl Marşı" inşâd edilmiştir. Yine idâdi talebelerinden bir efendi ile İnâs Mektebi talebâtından bir hanım kız tarafından millî manzûmeler inşâd edilmiş ve Hoca Hacı Bekir Efendi'nin belîğ ve mü'essir bir du'âsıyla merâsime nihâyet verilmiştir. Bize dördüncü

millî bayramı idrak ettiren Ulu Tanrı'dan mes'ûd yurdumuzda tükenmez bayramlar idrak ettirmesini tazarrû ve niyâz eyleriz.

Geçen seneki meclis-i umûmî-i livânın verdiği karar ve kabul eylediği tahsîsâtla İstanbul'dan getirttirilen kitaplar eski İnâs Mektebi'ne yerleştirilmiş ve 23 Nisan'da resm-i küşâdı icrâ edilmiştir. Gece ve gündüz okuyuculara açık bulunan kütübhanenin müdâvimleri günden güne artmaktadır.

Yurdumuzdaki her türlü tehlikeler ve felâketler ancak ilim ve irfân sâyesinde bertaraf edilecektir. Bu sebepten memleketimizin ilim ve irfânına hizmet edenleri hürmetle tekrar alkışlarız.

Ali Bey mekteb binasında 23 Nisan'da küşâd resmi icrâ edilen dârü'l-huffâzda tadrîsâtla başlanmıştır. Halkımızın mühim bir ihtiyâcının te'mînine ma'tûf olan şu hayırlı hareketi memleketimizin âtîsi nâmına fâl-ı hayr addeyley ve talebe efendilere muvaffakiyetler temennî ederiz.

İntizam dâiresinde sokakların gece süpürülmesine ve mahallatta muayyen yerlerde muntazaman fener yakılmasına belediye hey'etince karar verildiği haber alınmıştır. Hey'etin şu samîmî, hayırlı ve asrî kararını ez-cân ü dil alkışlarken halkımızı da böyle kendisinin sıhhatini ve selâmetini düşünen bir hey'ete mâlik olduğundan nâşî tebrîk ederiz.

Hükûmet konağı ve mektebler civârına müsmir ve gayr-i müsmir ağaçlar dikilmiştir. Şimdilik ağaçların muhâfaza ve neşv ü nemâsına dikkat olunmaktadır. Bunlar inâyet-i Hakla yetişir ve büyürlerse –şüphesiz– güzel manzaralar teşkîl, havânın da sâfiyet ve cibâzetini te'mîn edeceklerdir.

Halk Yolu

Hakkın Yoludur

On beş günde bir çıkar, ilmî, fennî, edebî, ictimâ'î mecmû'adır.

Sâhib-i İmtiyâz: Kemal Cenâb

Her nev' evrak müdür-i Mes'ûl nâmına gönderilmelidir.

Derc olunmayan yazılar i'ade edilmez.

Adres: Kengırı'da Halk Yolu

Müdür-i Mes'ûl: Tahsin Nâhid

Senelik Abonesi: 130 Kuruşdur

Altı Aylık Abonesi: 70 Kuruşdur

İdârehâne: Kengırı Matba'asında Dâ'ire-i Mahsûsa

Nüshası: 5 kuruştur

15 Mayıs 1339

Sene: 1

Sayı: 7

MÜNDERİCÂT

İkinci Hamle / Tahsin Nâhid

Hasbihâl / Ahmed Tal'at

Manzûme / A.R.

Ahmed Mecbûr Efendi / T.N.

Letâ'if-i Tarihiyye / Mehmed Refik

Kengiri Şâ'irleri

Hutbeler Hakkında / Mehmed Muslihiddin

Ramazân / Kalender

Günün İzleri, Şükrân Borçları

Kengiri Matba'ası

1339

Sâhib-i İmtiyâz: Kemal Cenâb

Müdîr-i Mes'ûl: Tahsin Nâhid

Halk Yolu

Hakkın Yoludur

On beş günde bir çıkar, ilmî, fennî, edebî, ictimâ'î mecmû'adır.

15 Mayıs 1339

Sayı: 7

Birinci Sene

Birinci Cild

TEBRÎK

Hayâtını ve millî hâkimiyetini elde etmek için çarpışa çarpışa bugünkü mes'ûd netîcelere ve azim ve îmânı sâyesinde sevimli, âzîz, bağı yanık yurdumuzda ilim ve irfânı, nûr ve ziyâyı hâkim kılacağı şübhesiz olan muhterem halkımızın ve okuyucularımızın mübârek Ramazân Bayramlarını tebrîk eder daha pek çok şen ve mes'ûd bayramlar idrâk ettirmesini Ulu Tanrı'dan dileriz.

İKİNCİ HAMLE

Âzîz Türk vatanının uğradığı felâketlerin pek acı netîcelerini gördük. Vatani en feci' felâketlere sürükleyenlerin mâhiyetlerini, hıyânetlerini gördük. Milletin ekmeğini yiyerek, suyunu içerek saltanat ve sa'âdetlerini idâme edenlerin en sonra âzîz yurdu, şî'ârları ve tabî'atları mazlûmları ezmek, masûmları çiğnemek olan düşmanlara peşkeş çektiklerini de gördük! Evet, gördük ki, o vatansızlar, her zerre-i hâkinden Türk kanı fışkıran, her parçasından Türk vicdânı, Türk rûhû ve Türk aşkı kaynakayan Türk vatanının ve âzîz Türk köylüsünün nâmına söz söylemek cür'etkârlığını göstererek mu'âhedeler imzâ ettiler!

Yine gördük ve işittik ki, himâye altında yaşamak bir ilim nazariyesi, idârî, iktisâdî hayâtı esâret altında kıvrınmak ve netîce itibârıyla millî benlikten, millî vicdândan, millî hareketlerden tecerrüd ederek ölmek bir felsefe ka'idesi olmuştu. Düşkünlüğün, beyinsizliğin ne acı ve ne sefil, sahte bir tecellisi idi ki, gûyâ sa'âdet ve hürriyet bu uydurma nazariyelerin ve bu esâssız ka'idelerin arkasında idi!

[Sahife 98]

O zavallılar bilmiyorlardı ki, Türk'ün köreltmek ve söndürölmek istenilen her millî aşk menba'ı ve millî ateş kaynağı yaratıcı ve yaşatıcı lâhûtî bir kudrete, zulmetleri yırtan bir nûra, millî istiklâl ve hâkimiyetini tehdîd ve takyîd eden her türlü çemberleri, zincirleri sökecek, kıracak, eritecek bir salâbete, bir îmâna, bir vicdâna mâliktir. Bugün de o salâbetin kudretini, o îmânın azametini ve o vicdânın kutsiyet ve ulviyetini görüyoruz.

Görüyoruz ki, nûrlu hilâlin asırlardan beri şerefle, istiklâlle ve hâkimiyetle dalgalandığı âzîz Türk yurdunun kahramân ve hakîki sâhibleri, Ulu Tanrı'ya ve millî vicdânlarına dayanarak kendisini ezecekleri ezmiş ve kendisini uğratmak istedikleri feci' âkıbete uğratmıştır.

Millî ve mukaddes hareketlerinin şu parlak netîcelerine kavuşan Türkler, millî vicdânıyla heyecânı, millî aşk ve hareketi, top ve tüfenkle yalnız maddî kudret ve kuvvetle yaşamak duygularının istiklâl ve hâkimiyet kararlarının öldürölemeyeceğine, büyük canlı ve şanlı bir misâl oldu!

Bu canlı misâli biz, iki menba'dan kazandık: Birincisi Türk'ün vicdân ve îmân menba'ı, ikincisi bu îmân menba'ından kuvvet ve kudret alarak hüsn-i niyetleriyle ve hakîki

vatanperverlikleriyle milleti idâre edenlerin azmi. İşte o îmânla bu azîm birleşti, azim ve îmân oldu ve bu azim ve îmân hür ve müstakil, güzel Türk ili sûretinde tecelli etti!

Müşterek, müttehid bir hamle ve hareket ki, bize bizi kazandırdı ve bu gayeye ulaştırdı.

Millî istiklâl ve hâkimiyetin ebedî olması Türk halkınca ve Türk'ü idâre edenlerce ikinci bir “mukaddes gaye”dir.

Evet tam istiklâlin ve tam hâkimiyetin şerâ'itini te'min etmek için “ikinci bir hamle”ye ihtiyaç kat'îdir. Türk milleti ve Türk münevverleri bu hamlenin de her türlü heyecânlarını, îmânlarını taşımaktadırlar! Bu heyecânı ve bu îmânı durdurmak için çalışacak her kara kuvvet, her kıvılcık tehlike, daha dün Yunan palikaryalarını tuz ve buz edip eriten Türk'ün millî ve vicdânî cephesi karşısında ebedî hüsrânlarına ağlamaya mahkûm olacaklardır.

Ey büyük millet! Müsbet ve hayırlı îmân ki, müsbet ve hayırlı azm ve irâdeleriyle iştirâk ederek siyasî ihtirâsların boğucu hamlelerinden seni kurtaranlar dün ve bugün olduğu gibi yarın da seni cehâlet devlerinden kurtaracak, vîrân yurdunu ma'mûr ve âbâdân kılacak, ebedî hâkimiyetini koruyacak, sana yaşamanın, sa'âdetin ve refâhın maddî ve manevî her türlü vesâ'it ve şerâ'itini te'mîn edecektir. Sana bugünkü millî varlığını te'mîn etmek sûretiyle millî ve vatanî aşklarını, hüsn-i niyetlerini ve sana olan merbûtiyetlerini gösterenler, ikinci mukaddes hamlenin umdeleri etrâfında toplanmışlardır.

Ey hak-şinâs ve kudret-şinâs milletim! Müttehid bir hamle ve şu'ûrlu bir hareketle rey'ini Müdâfa'â-i Hukûk nâmzedlerine verdiği anda hârice karşı vahdet ve kuvvetini göstererek sulh ve sükûna kavuşacak ve kendi hâkimiyetin altında hür ve müstakil bir yurttan rahat ve sa'âdetle yaşayamaya başlayacaksın.

Elverir ki, hamlen müttehid ve hareketin şu'ûrlu olsun...

Tahsin Nâhid

[Sahife 99]

Hasbihâl:

RESMÎ GAZETELER

İster cahil, ister çocuk olsun, her kime bir bilmece sorar gibi:

– Neşr için birçok para verildiği hâlde okunmayan eserler hangileridir?

deseniz, cevabı şu olur:

– Resmî gazeteler!

Filhakika her vilâyet ve livâ merkezinde haftada bir neşr olunan resmî gazeteler var. Hemen hepsinin mesâ’î ve programı mu‘ayyen gibidir. Kanûnları, icrâ ilânlarını, Meclis-i Umûmî müzâkerelerini neşr etmek, bu hizmetlerine mukâbil muhâsebe-i husûsiyye bütçelerine bâr olmak, köylüleri mecbûrî abone usûlüne tâbi‘ tutma adettir.

Ticârette “ârz ve talep” mütekâbil olmazsa iflâs muhakkaktır. Çünkü ârzın kıymeti talebin kesretiyle mukâyese olunur. Her hafta halka bir sürü eskimiş ajans telgrafları, mahkeme ve icrâ ilânları, meclis dedikoduları okutan bu gazetelerin şu kıymetsiz arzı, beklenen talebi bulamadığı için bütçeleri kabartıyor, köylünün kesesini cebren boşaltıyor.

Hâlbûki resmî gazetelerin vazifesi hükûmetin mâliye, ma‘ârif, zirâ‘at, iktisâd, sanâyi‘ ve hatta hâricî münâsebât cihetiyle siyâsetini her hafta hülâsa etmek, halkı ona alıştırmak ve haberdâr etmektir. Yoksa meselâ bir mektebi senede bir def‘a ziyâret, yahud belediye bütçesinden bir lüks lambası celb sûretindeki icrâ‘ât, mutasarrıfı veya vilâyet-penâhîyi alkışlamak, meddahlık etmek değildir. Hele bir tavuk hırsızını derdesti, büyük muvaffakiyet, azgın bir şakîye müsâmahayı siyâset şeklinde göstermek hiç değildir.

Mütemeddin milletlerin, hatta ne garibdir ki, papalığın İstanbul'da patrikhanelerinde resmî gazeteleri vardır. Bu gazetelerin günün hâdisâtını milletlerine duyurmak, milletlerin dâhilî ve hâricî siyâseti ihmâl ederek dâimâ efkârı hazırlamak gayelerini takîb ediyorlar, mensûb oldukları milletin fikir ve emellerine tercümân oluyorlar.

Bizde ise her resmî gazete câ‘izesi bütçelerden, köylü kesesinden verilen vâli veya mutasarrıfların, değersiz me’mûrların bir kaside mecmû‘ası mâhiyetini aşamıyor. Halkın

dileği, ihtiyâcı sûtûnlarında yer bulamıyor. Çünkü her yerde hükûmet re'îsleri resmî gazetelerin nâzımı, sansürü ve ma'iyetleri birer ücretli meddâhıdır.

Kengirî'ya resmî gazete neşri için bir matba'a celb edileceğini ve günün birinde edildiğini işittiğim zamân bu haberi ehemmiyetle karşılamadım ve hatta memnûn olmadım. Çünkü emsâlinden farksız olmayacağını tahmin etmişim. Bu tahminin isâbetini gittiğim mehâfilde, gazete idârehânelerde gelen nüshaları açılmaya bile tenezzül edilmeksizin sepete atıldığını görmekle anladım. Çünkü mündericâtı münhasıran Meclis-i Umûmî müzâkerâtı, ajans telgrafları, mahkeme ilânları olan bir gazeteyi okumak, mezar taşı okumak kadar da fâ'ide vermediğini herkes takdîr etmiştir.

Kengirî'de ilmî, ictimâ'î, sıhhî, iktisâdî bir hareket yok da kayd edilmiyorsa bir şey denemez. Acaba hiçbir hareket ve fa'âliyet, bir vukû'ât-ı zâbıta olmuyor mu?

Ankara, 2 Mart [13]39

Ahmed Tal'at

[Sahife 100]

Edebiyat:

MANZÛME

Gûyâ Harb-i Umûmî'ye verilmişti hitâm

Sanki avdet edecek idi muvâfık eyyâm

Vereceklerdi cihâna yeniden hüsn-i nizâm

Başka bir cebheden a'dâ vatana etti hücûm

Kaplamıştı yine âfâkımızı bir gumûm

Tarihî, anânevî düşmanımız kavm-i Yunân

Yani ol müfteris ve muhteris alçak udvân

İzmir'e saldırılıp kalmadı ahd ü peymân

İngilizlerle Fransız ve İtalyan birden

Türkleri boğmaya kasd eylediler her yerden

Bir taraftan yürütüp mülke Yunan askerini
Saçarak menfâ'at erbâbına sîm ü zerini
Bir taraftan da seçip memleketin en şerrini
Kurdular ravza-i ülkâya karargâh-ı fesâd
Mel'anetde ederek türlü türlü şenâ'at îcâd

Bu karargâha mukâbil açarak sahn-ı cidâl
Eylemek vâcib idi millete imhâ-yı delâl
Yürüdü ma'rekeye zümre-i erbâb-ı kemal
Nefh-i rûh eylediler millete ehl-i necdet
Câ-be-câ eyleyerek ref'-i livâ-yı satvet

Muhlis-i pâk Kemal Hazret-i Gâzî Paşa
Yani ol dâver-i allâme-i necdet-pîrâ
O kadar hâ'ileye gerdi göğüs bî-pervâ
Âkıbet eyledi feyz-i zaferi istihsâl
Milletin kadrini a'lâlara etti îsâl

Gaye-i milleti tanzîme şitâb eylediler
Meclisi millete nâ'ib-i menâb eylediler
Hem de ahkâma bu şûrâyı me'âb eylediler
Devletin şekli bu sûretle teceddüd etti
Milletin gaye-i âtîsi te'eyyüd etti

İstihâlâtı içinde bu mu'azzam millet
Düşmen-i sâ'ıla gösterdi mehâbet, a'zâmet
Hak te'a'lâ da nasîb eyledi fevz ü nusret
İnönü'nde ve Sakarya'da zuhûr etti zafer
Pây-i a'dâyı kırıp şanlı muvakkar asker

Taleb-i emn ü âmân eylemesi lâzım iken
Yine küstâhlığı terk etmemiş idi düşmen
Mu'tedil tavrımıza eylediler nâfile zan
Hâb-ı gafletde devâm etti cezâsın buldu
Bir ta'arruzla bütün mikneti târâc oldu

Gasb ü gârâtdan halâs oldu bu sahrâ vatan
 Levs-i a‘dâdan temizlendi ser-â-pâ vatan
 Şanlı ordu yaşasın eyledi ihyâ vatan
 Başkumandan ki, O paşa-yı hâmaset-âver
 Ordunun bu zafer ü feyzini vermişti haber

Haricî mes’ele-i devleti tanzîm etti
 Hâkimiyet ne demek millete ta‘lîm etti
 Yâr ü âğyâra bu himmeti teslîm etti
 Türkiye Devleti’ne verdi hayât-ı millî
 Himmeti fazl-ı me’âlisine burhân-ı celî

Devletin varlığı hakkında beşâret etti
 Umdeler neşrile ümrâna delâlet etti
 Bu esâsât-ı idârîyi işâret etti
 Vatanın çâre-i ümrânını tayîn etti
 Umdeler her biri keyfiyeti tebyîn etti

Umdeler millete envâ‘-ı sa‘âdet verecek
 Halkı terfih edecek feyz-i selâmet verecek
 Vatanın bünyesine nûr-ı târâvet verecek
 Hâsılı bunların ahkâmını takbîl edelim
 Asrın îcâb-ı te‘âlîsini tebcîl edelim

9 Mayıs [13]39

A.R.

[Sahife 101]

TEDKİKLER TETEBBU‘LAR:

AHMED MECBÛR EFENDİ

Kengirilidir. Benâm ûlemâmızdan ve tarîkat-ı âliyye-i Nakşibendiyye hulefâsındandır. Pederi Mehmed Sa‘îd Efendi bin Abdullah Nâbî bin Mehmed Sa‘îd bin Şeyh Za‘îm Efendi'dir. 1279 sene-i hicriyyesinde Kengiri'nın Çetince Mahallesi'nde tevellüd etmiştir.

Mukaddemât-ı ulûmû “Kütük Hâce” demekle ma‘rûf Hacı Mehmed Efendi'den tahsîl eylemiştir. Bilâhire Kengirî'da müceddeden küşâd olunan dört sınıflı rüşdiye mektebine devâm ve mektebin ilk neş'et edenlerinin birinciliğini ihrâz eylemiş ve Kengirî Ticâret Mahkemesi başkitâbetine tayîn olunmuştur. İlme karşı derîn merbûtîyeti ve pek yüksek bir aşkı vardı. Bu aşk ve hevesdir ki, kendisini Bıyık Müftüzâde Hacı Mehmet Efendi'den sabahları ûlûm-ı Arabiyye'den ders almaya sevk etmiştir. Aynı zamânda yüksek bir âşık ve şâ'ir olan Ahmet Zahmî Efendi ile saz şâ'irlerinden Tokatlı Nuri ve Emrâh Efendilerin meclislerine devâm etmiş ve şi'ire olan isti'dâtının inkişâf ve terâkkîsine çalışmıştır. Tokatlı Nuri Efendi mûmâ-ileyhe şi'irlerinde “Vefdî” mahlasını kayd etmesini söylemiş ve bir müddet bu mahlasla şi'ir yazmış ise de bilâhire “Mecbûr” nâmıyla üç yüzü mütecâviz tevhd, na't-ı şerîf, mersiye, dîvân, gazel vesâ'ireyi hâvî bir “Dîvân” vücûda getirmeye muvaffak olmuştur.

Yine tahsîl-i ilme olan aşk ve hevesi ile o zamân dört yüz kurûş maâşlı ticâret mahkemesi başkitâbetinden istifâ ederek bütün hayâtını tahsîle hasr etmiş ve esbâk Müfti Hacı Mustafa Hâzım Efendi'nin halka-i tedrîsine dâhil olmuştur. [1]301 senesi âliyyü'l-a'lâ derecede icâzet almaya muvaffak olmuş ve Osmanlı Medresesi Müderrisliği'ne tayîn edilmiştir. Mûmâileyh [1]313 senesi 13 ve [1]323 senesi 23 efendiye i'tâ-yı icâzete muvaffak olmuştur. Aynı zamânda İmâret Câmî'-i şerîfi hatîbi ve rüşdiye mu'allim-i sâni ve hat mu'allimi iken mektebin [1]308 senesi idâdiye tahvîli üzerine ûlûm-ı dîniyye, hüsn-i hat, Arabî ve Fârisî mu'allimliklerinde bulunmuş ve [1]332 senesine kadar ifâ-yı hizmetten sonra tekâ'üde sevk edilmiştir.

[1]316 senesi tarîkat âliyye-i Nakşibendiyye meşâyihinden Çerkesli Hacı Mehmed Efendi'den inâbet âhz etmiş ve müşârünileyh tarafından Hatm-i Hâce ser-halîfeliğiyle taltîf buyurulmuştur. Müşârünileyh Mehmed Hilmi Efendi'nin [1]322 senesi Hicaz'dan âvdetinde Cidde'de vefâtıyla halîfesi Ilgaz kazâsının Akçavirân karyesinde mukîm Şeyh Hâfız Şâkir Efendi hazretlerinin cem'iyetlerine mülâzım olarak dâhil olmuş ve âhir ömrüne kadar müşârün-ileyden âhz-ı feyz etmiştir.

Fârisî lisânını gayet güzel bilirdi. İlm-i tasavvufda tettebbu'âtı fazla ve pek yüksekti. Bu bilgi ve ihtisâs, cânîşîn Hazret-i Mevlânâ Veled Çelebi Hazretlerinin mahzar-ı takdîrleri olmuş ve bâ-menşûr-ı âlî Kengirî Mevlevîhânesi Mesnevîhânlığı'na tayîn olunmuştur.

[1]313 senesi müderris bulunduğu on odalı hârâb medreseyi on altı odalı olarak müceddeden inşâ ve bir de kârgîr kütübhâne ilâve ettirerek tahsîli esnâsında tedârîk ettiği kitâblarını kütübhâneye vaz‘ ve vakf eylemiştir.¹⁴¹

İmâmet ve Hilâfet, Ferâ’iz, Dîvân-ı Mecbûr, Hutbe, Mevlidü'n-Nebî, Arabî ve Fârisî Lügatçe gibi gayr-i matbû‘ âsârı vardır.

Gerek medrese ve gerek rüşdî ve idâdi mekteblerinden Kengiri'nın pek çok evlâdını ta‘lîm ve terbiye etmekle dîn

[Sahife 102]

ve âzîz vatana olan merbûtiyetini –emsâl-i nâ-mesbûk– eserleriyle ve hizmetleriyle gösteren muhterem üstâdım Ahmed Mecbûr Efendi âlim, ârif, zühd ve takvâ sâhibi, doğru özlü, doğru ve tok sözlü ciddî bir zât idi. En çok mûsikîden zevk duyar ve yanık gönlünde aşkın en sıcak cezbelerini ve en coşkun heyecânlarını taşırdı. Bu cezbe ve heyecân çok geceler tâ-be-seher ağlardı!..

Şevk-i gülzâr cemâliyle onun subha kadar
Eyledi bülbül-veş nâle vü zârı bu seher
Vuslatı şükrüne canım verecektim “Mecbûr”
Görebilseydim eğer ben o nigârı bu seher

Mecbûr Efendi, [1]331 senesi Arıburnu'nda nâ’il-i rütbe-i şehâdet olan mahdûmları Mülâzım-ı Evvel Nâbî ve on dokuz yaşında vefât eden Hâzım Efendilerle, sağlam seciyesi, terbiye ve ciddiyeti, zekâ ve malûmâtıyla aramızda müstesnâ bir mevki‘ kazanan arkadaşımız Abdurrahman Tayyib Efendi'nin hazîn ufûllerinden pek fazla müte’essir olmuş ve bu te’essürle âhir ömrünü elemli bir sûrette geçirmiştir.

Şi‘irlerini peyderpey neşredeceğimiz Ahmet Mecbûr Efendi, 23 Teşrîn-i Evvel [1]334 tarihinde atmış beş yaşında olduğu hâlde terk-i dağdağa-ı hayât eylemiş ve âzim-i dâr-ı cinân olmuştur.

Rahmetullah-ı Âleyh

T. N.

¹⁴¹ El-yevm mezkûr kütübhâne kilitli ve kitâblar nisyân tozları içinde gömülüdür.

LETÂ'İF-İ TARİHİYYE

Süleymân-ı Kanûnî, kerîmesi Mihrimâh Sultan'ı, Rüstem Paşa'ya tezvîc eylemek istiyor. Paşaya aleyhdâr olan sarây ricâli ise, paşanın cüzzâm illetiyle ma'lûl olduğunu beyânla, Kanûnî'yi fikrinden ferâğat ettirmeye sa'y ediyorlardı. Rüstem Paşa'nın ma'raz-ı mebhûs ile hakîkten ma'lûl olup olmadığını öğrenmek isteyen Süleyman-ı Kanûnî, bu illete mübtelâ olanların vücûdunda kehle bulunmadığını ser-etibbâsından anlamakla, istiknâh-ı madde için etibbâsından Mahmûd Ağa'yı Rüstem Paşa nezdine i'zâm etmiş ve bir müddet sonra âvdet eyleyen Mahmûd Ağa, paşanın üzerinde bir gün bir kehle gördüğünü ifâde eylemiş olmakla Mihrimâh Sultan Rüstem Paşa'ya tezvîc olunmuştu. Paşanın bu sa'âdet ve mazhariyetinin hassâdânı,

Olacak bir kişinin bahtı kavî, tâli'î yâr
Kehlesi dahi mahallinde onun işe yarar

beyitiyle âhz-ı intikâm eylemişlerdir.

*

Mehmed-i Râbi'nin evâ'il-i eyyâmında ihrâz-ı mevki'-i sadâret ederek dört sâ'at kadar sonra âzl olunan Surnâzen Mustafa Paşa, bu serî'ûz-zevâl sadâreti esnâsında Karagöz Mehmed Efendi'yi defterdâr nasb ettirmekle o sırada umûr-ı devlette meşhûr olan teşevvüş ve iğtişâştan mütevellid mesâ'ibe gayr-i mütehassis bir zarîf-i deryâ-dil:

Çalıcak zurnasını çıktı cebinden Karagöz

mısrâ'ıyla ashâb-ı sürûr ve neşâta zevk ve hânde için sermâye vermiştir.

Mehmed Refik

[Sahife 103]

KENGİRİ ŞÂ'İRLERİ

Tuğ-ı bezmime yüz şevkle ey mâh dönerekten

Bir gün görürüz uğraya ol râh dönerekten

Girmez mi aceb gûşuna ol hûb-ı melek-rû

Eflâke çıkar âh sihir-gâh dönerekten

Kaddini minâr üzere görüp şaştı mü'ezzin
Tekbîr ile nâlân eder, Allah, dönerekden

Kaddim bükülüp âhım oku çıktı semâya
Gâh doğru gider, kaşı kemân, gâh dönerekden

Ta'n eyleme, bâbında gezen şems ile "Mâhî"
Eksiğin arar ol iki seyyâh, dönerekden

*

Beni kendin gibi halkın dilinde râyegân ettin
Mekânım lâ-mekân iken yine kevn ü mekân ettin

Giyerdin çâr-anâsırdan libâs fahri eknûme (?)
Sarây-ı devletinde misâl-i pâs-bân ettin

Senin rûh-ı fütûhundur bu dilden eyleyen pervâz
Hümâ-yı hüsün ki, dil kasrını sen âşiyân ettin

Hayât kudretindir söyleyen, hem söyleten lâkin
Lisân-ı nâsihi mansûh içinde tercümân ettin

Sıfat-ı bî-zevâlidir, hemîşe görünen, gören
Velî zâhir iken zâtın yine kendin nihân ettin

Sana hem-dem iken bu dil efendim burc-ı vahdette
Düşürüp kesrete "Zahmî" deyû bir ad ü san ettin

*

Ey dil içelim bâdeyi cânânın elinden
Dem nûş edelim hâdim-i meydânın elinden

Dil-teşneliğim tâ bugün on beş güne vardı
Mey içmeyeli sâkî-i devrânın elinden

Akılın var ise sevdiğim ağyâra yanaşma

Çok hîle gelir fitne-i şeytânın elinden

Ey nâzik efendim, beni sen eyleme ta'yîb
Çok çektim elem münkir-i nâdânın elinden

Ey "Zahmî" hemen hamd ü senâ eyle Hüdâya
Aldın hele sen yârini düşmanın elinden

*

Bin şevkle meyl edelim ol yâra bu gönlüm
Düş oldu hemân ney gibi bir zâra bu gönlüm

Ol şem'a-i rûhsâr hayâliyle hemîşe
Pervâne gibi yanmaktadır, nâra bu gönlüm

Verdi bu cihân mülkünü seylâba nazar kıl
Kan ağlayarak hicr eyle bî-çâre bu gönlüm

Bir yerde kârâr eyleyemez oldu düşelden
Vuslat denilir bir muhâl efkâra bu gönlüm

"Mecbûr" bu dünya ile ûkbâyı bıraktım
Meşgûl olup endîşe-i eş'âra bu gönlüm

*

İştigâl eylemem ey yâr mey ü sahbâlar ile
Mest-i lâ'î-i lebûn oldu dil o sevdâlar ile

Ârifin zevkin alanlar sahn-ı gülşende
Râgıb-ı muhtelit olmaz gül-i ra'nâlar ile

Ne gerek âşıkın iktâline şimşîr kaşın
Yetişir baksan eğer gözleri şehlâlar ile

Kılacak mı bizi şâyân-ı visâle yoksa
Ola mı ömrümüz âhir bu temennâlar ile

Pest ü bâlâsına baş eğmeden elbet dehrin
Hâsıl-ı kâmîdir ancak bu mudârâlar ile

Vefdî'yi böyle bu nâsâz sühanla tanzîr
“Vehâcâ”¹⁴² eyledin emâna muhâbâlar ile

[Sahife 104]

HUTBELER HAKKINDA

Geçen Cuma hutbesi büyük câmide Tedrîsât-ı İbtidâ'îye Müfettişi Abdullah Efendi hocamız tarafından Türkçe olarak îrâd buyruldu. Bu, memleketimizde dînî irşâd hayâtı nâmına atılmış ilk mühim adım olduğundan –meserretlerle– şuraya kaydını, bu husûsta bir iki söz söylemeye bir vazîfe telâkkî ettim.

Hutbeden maksad, halkı hayât, iktisâd, ilim ve irfân, terbiye ve ahlâk sâhalarında tenvîr ve irşâd etmek, halka o günkü siyâsî, idârî, ictimâ'î, maddî ve manevî hâdiseleri ve ihtiyâcları bildirmek, millî vahdeti, İslâm kardeşliğini ve netîce itibârıyla Türk yurdunu inhilâlden, izmihlâlden, inkirâzdan sıyânet ve muhâfaza etmek için aklı ve hak ve hakîkati esâs ittihâz ederek dîn-i mübînin esâsât ve ahkâm-ı âliyesini o günün ihtiyâcâtına, hayâtı îcâbâtına muvâfık bir sûrette bast u beyân etmektir.

Buna göre “hutbe”lerin bizim gibi, –câhili âliminden pek çok– milletlerde muhâtabın ana diliyle îrâd olunması tamâmıyla aklî ve emelî bir esâs ve netîce olarak tebârüz ediyor. Bu, su götürmez!

Şimdiye kadar hutbelerin mevcûdiyetimizin esâsını teşkîl eden ve cehâlet ummânları içinde yüzen halk tabakasına hiçbir fâ'ide te'min etmediğini onları yalnız beş on dakika ma'bedde esnetmekten ve uyutmaktan başka hiçbir netîce vermediğini senelerden beri görmekte ve ben için için ağlamaktayım!

Hayâta ve kurtuluşa doğru her zamânkinden daha kuvvetli, daha îmânlı ve canlı adımlar atmaya mecbûruz. Bu mecbûriyet bize uzun felâket seneleri verdi.

Binâenâleyh dimâğlarımıza kökleşerek benliğimizi istîlâ eden hırs ve menfâ'at, uyku ve atâlet dumanlarını sıyrarak, dağıtarak halkın istediklerini, ihtiyâclarını te'mîne çalışalım.

¹⁴² İleride tercüme-i hâli yazılacaktır.

Halk tenvîre ve irşâda muhtâcdır, bu ihtiyâc pek kat'î ve ûmûmîdir. Ülemâ-ı kirâmımız – şübhesiz– bu dakîkayı takdîr buyurur ve artık mevcûdiyetlerinden –fi'îlî ve amelî bir sûrette– maksad ne olduğunu halka gösterirler.

Denecek ki: Her hatîb Türkçe hitâbette bulunacak kadar malûmât ve iktidârı hâ'iz değildir.

Şimdilik bizim gönlümüz istiyor ki, o iktidârı hâ'iz olanlara hutbenin Türkçe îrâd ettirilmesi te'mîn edilsin ve ilminin, fazlının, nâtıkasının hürmetkâr ve takdîrkârı bulunduğumuz müftümüz Atâ'î Efendi Hazretleri tarafından da Kengirımızda cemâ'ati çok olan büyük câmide vazîfe-i hitâbet îfâ buyurulsun!

Hâce Abdullah Efendi hitâbesinde ilim ile cehli, âlim ile câhili mevzû' olarak kabul etmiş ve bize öz Türkçemizle dîn-i mübînin câhil ile âlim ve ilim ile cehl hakkındaki muhallid ve pek yüksek telkinlerini, emirlerini teblîğ etmişti. Üstâdın bu husûsa aid ifâde tarzlarından, ilimden maksad, yalnız “ulûm-ı şer'îyye” ve âlimden maksad, yalnız “ulemâ-yı şer'îyye” olduğu, –fazla teşrîhâtta bulunmadıklarından– söylemek istediklerini ve halka bu sûretle te'sîr ettiğini –müsâadeleriyle– arz ediyorum.

Malûmdur ki, ilmin sâhası çok geniştir. Kayd ve had kabul edemeyecek derecede geniştir. Çünkü ilmin gayesi ameldir. Amel de zamâna ve ihtiyâcata göre mütehavveldir. Bu tahavvül ilmin sâhâ-yı feyyâzını genişletmiştir. Nitekim Kur'ân-ı Azîmü's-şân gelecek asırların da maddî ve manevî ulûm ve fûnûnunu câmi'dir.

Bu noktaların teşrîhi îcâb ederdi zannındayım.

Mehmed Muslihiddin

MÜBÂREK RAMAZÂN¹⁴³

Ramazân âlemi tuhaf oluyor. Gençlerde uyku, orta yaşlılarda sersemlik, ihtiyârlarda ateh, kadınlarda fa'âliyet çoğalıyor.

İkindiye doğru kanûnlar gibi ortalık birdenbire değişiyor. Mu'azzebler cizvitliği, dükkâncılar fa'âliyeti arttırır. Hele odun pazarındaki Ulu Câmi'in etrâfına dizilen fukârânın manzara-ı sefâlet-sûzu... Beş yaşından al, altmış yaşına kadar fukârâ çocukların, kadınların,

¹⁴³ Geçen nüshaya yazılmış iken derc edilememiş idi. İtizâr olunur.

erkeklerin yarışa çıkmış süvâriler gibi havuzun, kahvelerin önlerinde yekdiğerlerini ta'kîb edîşleri. (İçlerinde bu sefil mesleğe alıştırılmakta olan nûr topu gibi çocuklar hakkında Polis Dairesi'nin lâ-kayd bulunması şâyân-ı te'essüftür.) Kahvelerin önünde iskemleye kurulmuş ayaklarının birini diğerrinin üzerine atmış, muhtelif vaz'iyette oturmuş, dudakları sarkmış beylerin, efendilerin, ağaların ellerindeki yirmi sekizlik, doksan dokuzluk akîk, kehribâr, mercân tesbihlerin sâ'at sâniyeleri gibi hafif şıkırtılarla iri parmaklar arasında dönüşü, çocukların pat, küt, hay huylu velveleleri, dükkânlar önüne dizilmiş susamlı simitlerin dilber yüzlerini, Süleyman Çavuş'un elvân-ı gün-â-gün bürünmüş bademli, bademsiz şekerleri, reçelleri, fıstık ve badem içlerini ağızlarından akan sularını silerek seyredenlerin, has somunların mis gibi kokularından burunlarını karıştıranların manzaraları temâşâgerâna burasının mutlaka insan meşheri, mide sergisi olduğuna hükm ettirir.

Hele akşamüzeri oldu mu?

Herkeste titizlik, sertlik, hırçnılık... Fiske ile vurdun mu çat deyip yarılacak zannedersin! Lakin bu gösterişler, bu kurumlar topçunun patlattığı intihâb topu gibi kaleden kalkan dumanı müte'âkib etrâfi kapatan gürültü üzerine ga'ib olur. Her şey hâl-i tabî'isine gelir.

Bir akşamüzeri yalnız başıma kalmıştım. Memlekete, ahvâl-i âleme bir göz gezdirdim. Odunpazarı'nın gündüzün gözümünden bir şihâb gibi geçen manzarası, hey'etiyle karşımda durdu ve kendi kendime düşündüm: Acaba müntehib-i sânilere desem ki, beni meb'ûs intihâb ederseniz sizin menfâ'atiniz için Ramazân-ı Şerîf'e mahsûs bir kanun yapardım ve maddelerinde şunlar olurdu:

Birinci Madde: Ramazân-ı şerîfin ilk gününden on gün evvelisi kırk yaşına kadar bütün erkekleri birer daha evlenecek. Hatta kendine güvenebilenler katlı ekmek kadayıfı gibi iki çift yani dört taneye kadar alacaklar ve taksim-i a'mâl sûretiyle kadınlar çalışacak. Erkekler bu bir ay içerisinde kat'iiyen hiçbir şeye karışmayacak. Kadınlar iplik eğirecek, çorap örececek, nakış işleyecek, gergef yapacak. Ve'l-hâsıl gece gündüz çeneleri kesilecek, ayakları kırılacak, tam bir işçi sıfatıyla çalışacaklar. Evin masraflarını, erkeğinin sigara, kahve ihtiyâclarını te'mîn edecekler ve bu hizmetlerinden dolayı kat'iiyen acûzelik, çok sözlülük, nâz ve istiğnâ yapmayacaklar. Dırıltısız, mazeretsiz Ramazânı geçirecekler. Ondan sonra amelî bir sûrette yetişmiş idâre me'mûrları gibi hânelerinin masraf bütçelerini anlayacaklar,

bir evin kaç kuruşla döndüğünü öğrenecekler, idâre-i umûr-ı beytiyyede mahâret kesb edeceklerdir.

Her ev şu sûretle bir iktisâd mektebi olacaktır.

İkinci Madde: Bu kanûnun tatbikine kısa boylu, hırçın çehreli, ceviz gibi kafalı, siyâh yüzünün küçük şakaklarının üzerinde parlayan iri gözlü, evini ga'ib etmemek üzere yollara saman döktüren Acemoğlu ile mûlahham vücûdlu, berrak cildli, toparlak kafalı, küçücük gözlü rast, geldiğine caka satar Pehlivan Kadri, çok sözlü, kısa kollu, kısa boylu Hüdhüd Çavuş nâm muntahib-i sânilerin verecekleri re'y ile meb'ûs olacağım diye çalışanlar me'mûrdur.

Oh! Bununla kandırır meb'ûs olursam ne mutlu!

Kalender

GÜNÜN İZLERİ

Bahâr hayât demektir... Bu mevsimde tabî'atın her uzvunda emsâlsiz bir fa'âliyet görülür. Bi'l-hâssa meyve veren ağaçlar rengârenk çiçekleriyle tabî'atın en güzîde, en müstesnâ, en câzibeli süsleriyle bezenmiş olarak ârz-ı endâm ederler, ölgün gönüllere coşkunluk, kapanık hayâtımıza açıklık bahş ederler! Ve sonra bizim için meyve hazırlarlar...

Bu senede bahâr, pür-şevk ve sürûr, pür hüsn-i füsûn doğdu! Her ânında hayât ve şi'ir parlayan bahârın, emel ve ümîd parlayan bahârın çiçekli kahramânları, acı, elîm bir felâkete uğradı!

Çiçek soğuğu, çiçeklere elem ve ölüm sundu. Her ağaç, bahâr hayâtını ikmâl edemeden ufûl eden yavrusunun ebedî hicrânıyla mâtem tutan anneler gibi, sâhte, neş'elerle nâlândır!

Şehrimizde bahçeler yeniden ekilmekte ve telâfi-i mâ-fâta çalışmaktadır.

Tanrı bağ tutanlara sabırlar versin!

*

Mekteblerimizde [1]338-[1]339 tedrîsâtı ikmâl edilmiştir. Üç dört güne kadar imtihânlarla başlayacaktır.

*

Sihhiye ve Mu‘âvenet-i İctimâiyye Müdürü Hasan Âtîf Bey arkadaşımızın bir kerîmesi dünyaya gelmiştir. Âzîz doktora “Gözünüz Aydın!” diyor küçük Emel'e uzun ömürler dileriz

*

Livâ dâhiline yağmakta olan yağmurlar sâyesinde buğday ve arpa fiyâtında ehemmiyetli tenzîlât vardır.

ŞÜKRÂN BORÇLARI

Beyoğlu Baytar Müfettişi Mehmed Ali, Mâliye Vekâleti Muhâsebe-i Umûmiyye Defter-i Kebîr Kâtibi Feyzi, Ayvalık Tasfiye Komisyonu Kontrol Me'mûru Ali Cevâd, Hacı Bayram-zâde Mülâzım-ı Sâni Mustafa Vâhî Bey Efendilere:

Halk Yolu hakkında gösterdiğiniz kıymeddâr teveccühlerinize –Bi'l-hâssa– teşekkürler ederiz.

İRTİHÂL

Kengırı Memlaha Müdür-i esbâkı Hüsnü Bey'in kerîmesi, Davâ Vekîli Nizâmeddin Bey'in refîkası ve Fâzıl Bey'in hemşîresi hânım, altı seneden beri mübtelâ olduğu derd-i devâyı nâ-pezîrden rehâyâb olamayarak rahmet-i rahmâna kavuşmuştur. Â'ile-i keder-dîdesine beyân-ı ta'ziyet eder ve Cenâb-ı Hak'dan sabr-ı cemîl ihsân buyurmasını niyâz eyleriz.

BİLMECE

Bilmecem beş harflidir. Nebâtât'dan birinin ismidir. Birinci, ikinci harfleri edâttır. Birinci, ikinci, üçüncü harfleri arzu edilmeyen bir hâl. Üçüncü, dördüncü, beşinci harfleri ekseriyetle arzu edilen bir şey. Dördüncü, beşinci harfleri benlik ifâde eder. Beşinci, ikinci, birinci harfleri âlât-ı mûsîkiyyeden biri. Dördüncü, birinci harfleriyle yâd olunana hasret çekenler var.

Halledenler arasında kur'a çekilerek birinciye bir kitâb, ikinci ve üçüncüye birer meşâhir fotoğrafı hediye edilecektir.

Geçen sayıdaki bilmecemiz “yağmur” idi.

Halledenler arasında kur'a çekilerek birinciliği Kastamonu Sultânîsi'nden 11 numaralı H. Nûrî Bey kazanmıştır. Ve bu sayıdan itibâren abone kaydedilmiştir.

Diğer halledenlerin esâmîsini yazıyoruz:

Kengirî İstinâf Müdde'î-i Umûmîsi Birinci Kâtibi Nâ'il, İdâdî Mekteb talebesinden 55 Cevdet, 50 Zeki, 21 Selîm Fahri, 11 Abdullah, 21 İhsan Hüsnü, 44 Hâlid, 15 Nûrullah, 5 Mustafa Râsim, 16 Hüseyin Efendileriyle Jandarma Bölük Kumandanı Yüzbaşî Midhat Bey, İl Tedrîsât Müfettişi Abdullah Efendi, İmârette Bakkal Yüzbaşîzâde Ahmed Tevfîk Efendi, Es'ad oğlu Ahmed Fehmî, Dömeli Mektebinden 11 Bekir Nâbî ve Korgun Mu'allimi Zeki Efendiler.

Ankara'da Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Mümeyyizi Zeki Bey'in yeğeni Cânân

Zabıt Kâtibi İhsân, Sa'id, Mehmed Fehmi, Birinci Grup Şefî Cevâd, Zabıt Kâtibi Hilmi, Ankaralı Emin Bey Efendilerle Ankara'da Hacı Bayram İnâs Mektebi tâlebâtından Melek Hamîd Hanım Efendi, Ankara'da Semine Behcet, Zeliha Ahmed Hanım Efendiler.

HALK YOLU MECMÛ'ASI'NIN SATILDIĞI YERLER:

Odunpazarı'nda Hâfız Hakkı Efendi Dükkânı; İmâret Çarşısı'nda Hacı Tevfîk Efendi Dükkânı.

BİLMECE KUPONU

Numara- 7

Bilmeceyi hal edenlerin bu kuponu rabt etmeleri lâzımdır.

Halk Yolu

Hakkın Yoludur

On beş günde bir çıkar, ilmî, fennî, edebî, ictimâ'î mecmû'adır.

Sâhib-i İmtiyâz: Kemal Cenâb

Her nev'î evrak müdür-i Mes'ûl nâmına gönderilmelidir.

Derc olunmayan yazılar îade edilmez.

Adres: Kengırı'da Halk Yolu

Müdür-i Mes'ûl: Tahsin Nâhid.

Senelik Abonesi: 130 Kuruşdur.

Altı Aylık Abonesi: 70 Kuruşdur.

İdarehâne: Kengırı Matba'asında Dâ'ire-i Mahsûsa

Nüshası: 5 kuruştur.

31 Mayıs 1339

Sene:1

Sayı: 8

MÜNDERİCÂT

Birlik / Tahsin Nâhid

Hak ve Hakikat Yolunda / Yavuz

İki Ünsur-ı İctimâ'î / M. Edhem

Kara Çalılar Hakkında / Nizâmeddin Yümnî

Mülâkât

Osman Vehhâc Efendi / T. N

Tahmis / A. R.

Beliğ Bir Gazel / Behcet

Bahâriye / İsmâil Ziyâ

Müstezâd / Mâhî

Kengırı Şâ'irleri

Letâ'if-i Tarihiyye / Mehmet Refik

Bir Mekteb İki Ders / Kalender

Güzel Sözler, Günün İzleri, Şükrân Borçları Vesaire

Kengırı Matba'ası / 1339

Sâhib-i İmtiyâz: Kemal Cenâb

Müdîr-i Mes'ul: Tahsin Nâhid

31 Mayıs 1339

Sayı: 8

Halk Yolu

Hakkın Yoludur

On beş günde bir çıkar, ilmî, fennî, edebî, ictimâ'î mecmû'adır.

Birinci Sene

Birinci Cild

BİRLİK

Türk milletinin ikinci mukaddes hamleye hazırlandığı şu zamân da –son oyunlarını oynamak için- Türk vahdetini bozmak ve ayrılık fikrini uyandırmak isteyenler vardır!

Düşmanlarımız, siyâset ve cenk sâhalarında yenemedikleri Türkleri içimizdeki bâzı düşkünlere güvenerek aramızda nifâk, şifâk, senlik-benlik gibi fenâ ve harîs fikirler dağıtmak ve şu suretle millî Türk vahdetini inhilâl ettirmek için pek çok uğraşıyorlar, çalışıyorlar. Belki haberi bile olmadan, bu cânîyâne harekete kendilerini bağlayanlar vardır!

Türkler kat'î felâket ve ölüm uçurumlarının ta kenârından dönerek yeni bir hayâta – vahdet ve azim ve îmânı sayesinde– kavuşmakla düşmanların bizi ezmek ve öldürmek için hazırladıkları plânları âlt üst etti. O plânlar ki, büyük ve belki ve en büyük icrâ'î ve tatbîkî kudretini bizim içimizdeki müfsidlerden, ayrılık ve gayrılık tohumlarını her zamân saçmaktan çekinmeyenlerden, benliğinden, milliyet hissinden, namûs ve şerefden, dînden ve îmândan – para ile– tecerrüd eden yurtsuzlardan alıyordu!

Bugün bile aynı rûh ve düşünce de Türk'ün temiz ve leke kabul etmez mukaddes nâmı altında denâ'et işleyen fecâ'at hazırlayan insanlar vardır.

Her devrin, her tarihin, her milletin bu rûh ve düşünce de âdamları bulunur.

Yıllardır, cehlin ve gecenin zulm ve dehşeti altında inlemiş, esir ve zebûn olmuş Türklerin de aynı rûhlu insanları bulunmak pek tabî'î 'îdir.

Son üç senelik mücâhede-i hayâtımıza bir göz gezdirilirse, bunun pek belîğ ve ma'nâlî numûnelerini –sırf para ve maddî vergiler sayesinde uyandırılmış– pek fecî ve hummâlî fa'âliyetlerini görürüz!

Ehl-i salîblerin bir tetimmesi şekil ve sûretiyle, tekmil fecâ'at ve dehşetiyle Yunan sürüleri –bিরer aç kurt gibi– pâk ve cennet yurdumuzda akıl ve hayâle gelmeyen kan ve vahşet oyunlarını oynarken, dâhilde yer yer yükselen isyân yangınları ateş ve isyân menbâ'ını düşmanlardan alıyordu.

Evet, para, mukaddes mücâhedemizde kin ve ihtirâsın, zulüm ve haksızlığın lekeli ve çîrkîn bir âleti olmuştu, sırf millî vahdetimizi bozmak için!

[Sahife 106]

Millî hareketi, kurtuluş cereyânlarını uyandıran zümre tek ve –bilhassa– bu zümrenin başında bulunan azim ve îmân timsâli Gazi Mustafa Kemal Paşa Hazretleri'nin rûh ve tabî'atında noksân ve yanlış tedkikatda bulunan düşmanlar, bu azim ve îmân timsâlinin doğurduğu millî kudret karşısına ilk def'â tehdit ve maddî devlet âzametiyile çıktılar!

Bununla bir netîce alamayınca –ne garibdir ki– altınların füsûnkâr ve sihirkâr câzibelerine bel bağladılar.

Bu sarışın dilberlerinin, vatan ve millet aşkının en toplu ve en yakıcı nûrlarının menbâ'ı olan gözler karşısında eridiğini, hiçe ettiğini gören düşmanlar, medeniyetin kuklası ve en akılsız bir budalası olan Yunanlılar, son emirlerini vermişler, en cânîyâne hareketleri îfâyâ, vahşilerin bile irtikâbdan çekindiği vahşetleri icrâyâ müsâ'ade etmişlerdir.

Bize son vaz'iyet ve hâdiseler gösterdi ki, ne o tehdit ve maddî devlet âzametleri, ne altınların füsûnkâr ve sihirkâr câzibeleri, ne de vahşilerin bile irtikâbdan çekindiği vahşetler vahdet ve birlik kudreti karşısında düşmanların hiçbir arzusu ve isteklerini te'mîn edememiş ve hareketlerini istedikleri şekilde netîcelendirememiştir.

Vahdette, birlikte, pek büyük, takdîr edilemez bir kudret vardır.

Vahdete istinâd etmeyen azim ve îmân, istenilen kolaylıkla ve istenilen zamânda arzu edilen netîceyi vermez.

Umûmî ve vatanî mes'elelerde azim ve îmân tamamıyla vahdete istinâd eder.

Hele vahdetin, maddî ve fî'ilî eserlerle hak ve hakikat olduğu, doğruluk, iyilik ve sağlamlık ifâde ettiği –güneş gibi– meydana çıkan hareketlerde gösterdiği kudret ve kuvvet tamamıyla lâhûtîdir. Millî mücahedemizdeki birliğin kudreti gibi. Bu intihabâtta göstereceğimiz vahdet ise, millî mücâhedemizdeki vahdet kuvvetinin feyyâz eserlerini ve netîcelerini verecektir. Bunun aksi hareketin Türk milleti için fenâ netîceler vermek ihtimâli vardır.

Yunan palikaryalarına karşı yapılan hareketlerde hak ve hakikat, doğruluk, iyilik ve sağlamlık hâkimdi. Son zafer mucizesi bize bunu gösterdi. Aksi iddiâ edilemez. Çünkü bize bu zaferi kazandıran ordunun başında bulunanlar eğer isteselerdi hayır, o yüksek ve hakîki

vatanperverler, o masûm ve mazlum Türk köylüsünü, alçakça ve kahpece tatbikine yeltenilen bir siyâsetin kurbanı yapmak isteyen alçaklara karşı kurtuluş cihâdını açarak bizi bugünlere ulaştıranlar her türlü zan ve ihtimâlin yıldızlar kadar uzağındadırlar.

Onlar ki, hareketlerinde hak ve hakîkati rehber ittihâz ederek ölmüş zannedilen Türk'ün birlik kudretini gösterdiler.

Onlar ki, –her türlü menfâatlerini çiğneyerek, her türlü tehlikelere atılarak– vatana, dîne ve millete olan merbûtiyetlerini, aşklarını gösterdiler.

Onlar ki, gasb edilmek istenilen, bir hakkın müdâfî'i oldular, çiğnenmek istenilen millî namusu kurtardılar.

Onlar ki, yaşamak azminden, ümidinden mahrûm bir hâle getirilmeye çalışılan Türk mevcûdiyetini dost düşman bütün kâinata tasdik ettirmeye muvaffak oldular ve Türk halkına yüzde yüz yaşamak azmini, hayât kabiliyetini verdiler.

Onlar ki, Türk'ün rûhundan doğmuş ve Türk'ün hayâtî kabiliyetlerini görerek, tedkik ederek halkın ebedî sa'âdetini te'mîn edecek umdelerle ilme ve fenne, ümrân ve irfâna karşı alâkalarını ahd ü peymânlarını gösterdiler.

O hâlde bu kadar büyük eserleri doğuranlar hakkında zan ve ihtimâlle, şübhe ile söz söylemek bile saflık ve ahmaklıktan başka bir şey ifâde etmez.

[Sahife 107]

Bu, böyle olduğu gibi, vatana ve millete candan ve gönülden merbût olan halkımızın hayırlı ve düşünceli her ferdi, düşman telkinâtıyla, düşman para ve tezvirâtıyla –ilim ve hâdiseler sâhalarından pek uzak bir surette– uyandırılmak istenilen fikrî fi'ilî her türlü hareketleri her türlü zan ve ihtimâlî kemal-i nefretle red eder.

Çünkü Türk milleti, millî vahdeti ihlâl maksadıyla çıkarılan her türlü ayrılık ve gayrılığın bugüne kadar pek fenâ netîcelerini görmüş ve sırasız serseriyâne meydana atılan fikrî cereyânlarından dâimâ kendisinin zararlandığını anlamıştır.

Türk milleti, bugün dünden ziyâde, dünden daha sağlam ve daha esâslı bir surette tesanüde, vahdete muhtaçtır. Fikren ve fi'ilen birliğe ihtiyâcı vardır.

Siyâsî istiklâl ve hâkimiyetimiz bile bugün –harekâtımızda ayrılık ve gayrılık görüldüğü takdîrde– tehlikededir.

Çünkü düşmanlar, cennet vatanın bir köşesinden yükselen hak ve hakikat sadâsıyla uyanarak senelerden beri kanımız ve canımız, namus ve mevcûdiyetimiz bahasına elde ettiğimiz sevimli yurdumuzu yeniden paylaşmak çâresini arıyorlar.

Onlar, o kan içiciler aramıza nifâk sokmakla, İslâm ve Türk kıyâfetindeki müfsidlerden istifâde etmekle bu çâreyi bulmuş olacaktırlar.

Sergüzeşt arkasından koşmakla hem kendi çirkîn mahiyetlerini açığa vuranlar, hem de sıralı sırasız milletin hayât ve mukadderâtıyla oynamak isteyenlerin “bulanık suda balık avlamak” en birinci san‘atlarıdır.

Her hareketinde yalnız vicdân ve hakîkate istinâd eden Türk halkı, berrak sularını bulandıran zehirlileri, parlak ufuklarımızı karartan yadigârları her zamân tel‘in etmiştir.

Vatanla alâkası olmayanlar, halkın sa‘âdet ve refâhını emniyet veistirâhatını istemeyenler birlik kudretini tenkîse uğraşanlardır.

Şimdiye kadar da millî vahdetimizi tenkîse ve ihlâle uğraşanların, lâıyk oldukları âkıbete uğradıklarını gördük. Tarihin ve asırların en hayırlı, en yüksek ve emsâlsiz kahramanı Gazi Mustafa Kemal Paşa Hazretleri'nin re'îsi bulunduğu Müdâfa‘a-i Hukuk Cem‘iyeti milletimizin asrî ihtiyâcâtını sa‘âdet veistirâhatını te‘min edecek fa‘âliyetlerin umdelerini tesbit eylemiştir.

Türk milleti Müdâfa‘a-i Hukuk Cem‘iyeti'nin umdelerini kendi ihtiyâcâtına muvâfık olduğunu bilir.

Türk milleti Müdâfa‘a-i Hukuk muhterem ve yüksek kahramanlarının ve Gazi Mustafa Kemal Paşa Hazretleri'nin namus ve vicdânından –millî namus ve vicdânı gibi– emindir.

Umdeler etrafında halkımız tam bir vahdet ve yüksek bir alâka göstermektedir. Halkımız hiçbir tezvîrâta, ifsadâta kapılmaksızın re'ylerini Müdâfa‘ai Hukuk nâmzedlerine vermek suretiyle kıymetli ve mukaddes vazifesini îfâ eyleyecek, vahdetini ve tesânüdünü gösterecektir.

Çünkü,

Hakîki Türlük, birlik ve büyüklük demektir.

20 Mayıs [1]339 **Tahsin Nâhid**

[Sahife 108]

HAK VE HAKÎKAT YOLUNDA

–Nâmzedlikler Münâsebetiyle–

1

Her memlekette halk nâmı verilen kesîf tabaka arasında Hüdâyî nâbit olarak yetişmiş ve sivrilirmiş bazı muzırr, tehlikeli, cahil şahsiyetler vardır... Bunlar zamân zamân inlerinden çıkan aç kurtlar gibi bulanık, bulutlu, sisli ve kapanık havâlarda meydana çıkarlar. Karınlarını doyuracak bir şeyler aramaya başlarlar. Sağa koşarlar, sola giderler her tarafı gezerler. Halka başvururlar, hükûmete sokulurlar. Halk sürüsüne girerler, re'îslerine yaklaşırlar. Bin türlü hile, bin türlü kurnazlıkla, sessizce, sedâsızca halk kitlesini arkasına takarak istedikleri yere sürüklemeye ve götürmeye yeltenirler... Saman altından su yürütürcesine kendilerine dâimâ bir dâimî meydan-ı maîşet ve büyük bir sahâ-i fa'âliyet bulmak isterler... İnsân kıyâfetine giren bu canavarlar hâlbuki ne yürüdükleri yolun maverâsını düşünürler, ne de kat' edecekleri mesâfenin nerede hayât bulacağını bilirler... Bunlar isterler ki, halk tabakası yalnız ve yalnız kendi arzularına tâbi olsun... Bu arzunun hilâfında bildikleri her hareketi, her teşebbüs ve düşünceyi mazmûm, muzırr, tehlikeli görsün.

Zavallılar ne kadar aldanıyorlar?

Bilmiyorlar ki, hayâtta her şeyin bir tarzı, bir usûlü, bir kanunu vardır. Buna tebaiyet etmeyenler er geç oldukları yerde durmaya, tevakkufa mecbûr olacaklardır... Düşünmüyorlar ki, boş, çürük, esâssız ilmin, fennin, mantığın kanunlarına gayr-i muvâfık hareketleri ile netîcede kendilerini en korkunç hallere sokacaklardır... Zavallılar, bilgisizler, bî-çâre düşüncesizler!... Hele sizler, hele sizler!

2

Havâlar birdenbire deðişti. Semâ karardı. Gök gürüldüyor, şimşek çakıyor, ortalık pek tuhaf bir manzara gösteriyor. Meğer intihâbât başlamış...

Halkın sırtında tahtakuruları gibi tufeylî olarak yaşamaya alışan ve gıdâsını yine halkın kanını emerek alan ma‘hûd zümre, tehlikeli ma‘hûd hâşerât, yine derhâl meydâna çıktı... Çirkin ve zehirli propagandaya koyularak ortalığı bulandırmaya başladı. Siyâset meydânını bulandırıyor ve kendi hesabına istediği gibi serbestçe av avlamaya çalışıyor. Âh zavallı memleket, bî-çâre boynu bükük masûm halk!

Hasta tebâh, seni kim şimdi bağlayıp saracak?

Kim şifâlar verip de kurtaracak?

Şu dönen kargalar başında senin,

Söyle bunlar mıdır zehirleyenin?

Halk arasında sivrilib Hüdâyî-nâbit olarak yetişen bu muzırr zümre zamân zamân inlerinden çıkan aç kurtlar gibi yine ortalığa çıktı. Memleket batsa, istiklâl gitse, halk mahv olsa Türklükten yeryüzünde eser kalmasa, bu zümre hâlâ kendisine vereceği şekli vermekten utanmayacaktır. Hak ve hakikat yolunda halk için söz söylemek isteyenleri derhâl dînsizlikle ithamdan geri durmayacaktır. Tâ ki, hakperest olanlar ortaya çıkıp da bu zümrenin karşısında lâf söylemek, söz anlatmak, lâf dinletmekten mahrûm olsun...

Türklüğümüz unutuldu, yoksuzluktan ağlandı.

Sâf yürekler ayrılığın zehiriyle dağlandı.

Milletin içinde müthiş bir kasırga mevcûdiyeti gösteren bu türediler, zaten dünkü ve bugünkü kıyafetleriyle, rûhlarıyla, duygularıyla, zekâlarıyla, hareketleriyle milleti körletmekten, memleketi batırmaktan başka bir şey yapmazlar... Halkı sülûk gibi emen bu hâşerât bu gidişle damarlarımızda cevelân

[Sahife 109]

edecek kan bırakmayacak ve bizi kansız bir hâle koyacaktır.

Artık inanmalı ve îmân etmeli ki, bu adamlardan, bu aç kurtlardan bize ve memlekete fâ'ide yoktur. Bu ciheti anlayanlarımız pek çok. Fakat anladığımız hâlde ma'alesef hâlâ mütenebbih olanımız yoktur. Kanımızı mütemâdiyen içen, hem bizi öldürmek, mahvetmek etmek için uğraşan bu tahtakurularından, bu muzırr haşerâttan yakamızı sıyırmadıkça, memleketin istikbâlinden, halkın hayâtından emin olmamalı ve baykuşlara yuva olan sevimli fakat harap yurdumuzda sa'âdet güneşinin doğacağına ümîdvâr bulunmalıdır.

Bak! Eskiden sana gülen, mâ'mûr olan şu yurdun taksim oldu, parçalandı, sen o zamân uyudun! Kim derdi ki, Türk illeri birer birer dövülsün!

Görüyoruz ve işitiyoruz ki intihâbât dolayısıyla pek çok zevât nâmzedliklerini ilân ediyor ve etmeye yelteniyorlar...

Bunların içinde öyle şahsiyetler var ki, henüz doğru, dürüst olarak söz söylemekten, imlâ yazmaktan acizdir. Öyle adamlar var ki, muvâcehesinde bulunduğumuz sulh gibi en mühim ve en ağır bir mes'elenin geçirdiği ve geçireceği safahâtı kavramak ve ihâtâ edebilmekten mahrûmdur. Bilmiyorum ve anlamıyorum, bunlar kendilerinde ne gibi bir meziyet görüyorlar ki, senelerden beri milleti, memleketi mahv etmeye uğraşan ilmî, fennî, siyâsî techizâtla mücehhez düşmanların karşısında kollarını, paçalarını sıvayarak çıkmaya çalışıyorlar.

Bu korkunç şahsiyetler, memleketin her tarafında öyle çirkin çıgırlar açmışlar ki, kendilerinininkinden başka hiçbir sesin çıkmasını ma'alesef istemiyorlar. Hakîkati terennüm edenlere, bağırarlara dînsizlik isnâd etmek mahâretini çok kolay gösteren bu mütefessih zümreye hitâb ediyor ve soruyorum:

Efendiler!

Bu dîne, bu memlekete, bu millete, koyun sürüsü gibi masûm halka, siz şimdiye kadar hangi ilminizle, hangi irfânınızla, hangi tahsil ve hangi aklınızla Allah için söyleyiniz hangi yüzünüzle hidmet ettiniz ve etmek istiyorsunuz?

Senelerden beri sizi dinleyen kulaklar artık dolmuştur. Senelerden beri sizden hidmet bekleyen gözler artık kapanmıştır. Senelerden beri saçtığınız zehirler artık kâfi gelmiştir. Şimdi artık biraz da tufeylî olarak sırtından geçindiğiniz halka ve üzerinde yaşadığınız yurda acıyınız. Millet ve memleket, yaşamak istiyor. Ölmek istemiyor. Vatan cehâletten, taassubdan uzak, temiz nâsiyeli, münevver dimâğlı, pâk vicdânlı, vakur, metin seciyeli evlâdlara

muhtâç... Siz, ma‘alesef bu ihtiyâc-ı memleketi izâle edecek bir irfânla mücehhez değilsiniz. Bunu bilmelisiniz, takdîr ve itirâf ederek memleketi bu meziyetdeki adamlara terk etmelisiniz...

Hâlâ tarafîyyet, hasebiyyet, nesebiyyet

Hâlâ “şu senindir bu benim” kısmeti cârî

Hep dünkü terennüm sayıdan, saygıdan ârî

Efendiler, artık yeter... Susunuz, sükût ediniz, propagandanıza nihâyet veriniz. Zehirlerinizi akıtmayınız. Kurtluktan çıkınız. Tahtakurusu olmayınız! Emdiğiniz kanlar artık yetişir. İnsân kıyâfetine giriniz. Hakîki insan görününüz. Vatanın, milletin derdleriyle müte’ellim olunuz.

Ey Büyük Türk Milleti! Sana zarar ve ziyânı dokunan yaramaz evlâdlarına sakın ha aldanma, inanma, kanma!

Yavuz

Hamîş: Sözlerim vicdânî bir samîmiyetle söylenmiştir. Bunları söylemekle kimseye tecâvüz etmek arzusunda değilim. Vicdânımın duyduğu ve gördüğü şeyleri pâk ve samîmî bir surette bildirmekle hisseme isâbet eden vazîfe-i vataniyyenin bir cüz’ünü yapmaktan mütevellid bir istirâhat-ı rûhiye duymuş oluyorum.

[Sahife 110]

İKİ UNSUR-I İCTİMÂ’Î VEYA ULEMÂ VE MÜNEVVERÂN

Bu nâm altında senelerden hatta asırlardan beri yekdiğerine dâimâ mu‘ârız, birbirini dâimâ techîl veya tekfîr, eylemek gibi en çirkin harekâtıyla hey’et-i ictimâ’iyyemize en büyük darbeyi indiren bu iki hareketin unsur-ı fâ‘âlin netîce-i mesâ’ilerinin memleketimize îrâs eylediği en büyük zararları, en acıklı hâdiseleri ve bunların yekdiğeriyle uzlaşma ve tevhid-i mesâî etmelerinin mümkün olup olmayacağını muhâkeme ve tahlil etmek istiyorum:

Malûmdur ki, her memlekette üç sınıf mevcuttur: Ru’esâ-yı dîniyye (ulemâ ve meşâyih), münevverân (mütefekkirler, mütefenninler, mu‘allimler ilah...), üçüncüsü de halk sınıfıdır. Her milletin rüşd-i siyâsî, ilmî, ictimâ’î ve ahlâkiyesine göre bu üç sınıftan her hangi

birisi hâ'iz-i ekseriyet olabilir. Lâkin bilâ-istisnâ o kitleyi idâre eden, kudret ve kuvvetini yekdiğerinden, fakat istinâdını üçüncü zümreden alan ilk iki zümredir.

Muhakkikat-ı tarihiyyedendir ki, her hangi bir kitle-i beşeriyyenin bu iki zümresi müştereken idâresini üzerlerine aldığı milletin mukadderâtını yekvücûd bir sâ'y ve fa'âliyetiyle îfâ etmişlerdir. Onlar en ser'î hatvelerle tarîk-i terakkîye, aksi hâlinde içinden çıkılması güç bir bataklığa, bir vâdi-i mühlike...

Müterakkî milletlerin rıbka-i (?) ihtirâsâtına girmişlerdir. Çünkü desâtîr-i ictimâ'îye ile onun rûhu olan mâneviyât, müşterek bir gaye istihdâf etmezse terakkî ve tekâmül kat'îyyen mümkün olamaz. Emr-i tekâmül ancak ilmî, ictimâ'î, rûhi, ahlâkî, hırsî veya hatta harsî birliklerle mümkün'l-husûldür. Yoksa bizde olduğu gibi kilimin her ucu bir tarafa çekilirse elbette selâbet ve insicâmını gâib eder

İşte biz bugün ma'alesef bu varta-i hâlikede bulunuyoruz. Niçin münevverlerimizle ulemâmız ele ele vermesin? Niçin her ikisi de vatan ve milletin sâhâ-ı feyz ve terakkîde yükselmesine müştereken hizmet etmesin? Bu itibarla her iki zümre de ihtiyâcât-ı hâzırâyı hakkıyla takdîr edememek gibi en büyük bir Mes'ûliyeti yüklenmiş oluyorlar.

Diğer milletlerin en küçük köylerine varıncaya kadar muhtelif cem'iyetleri mevcûd iken neden bizim vilâyet veya livâlarımızda olsun bir cem'iyet, neden bir mahfil-i ilmî bulunmasın? Böyle bir mahfil te'sîsiyle haftada bir musâhabelerle, konferanslarla memlekettin bu iki kitle-i münevveresi yekdiğerine ısınıp müştereken zavallı yurdumuzun yaralarını sarsalar, bilmem nasıl olur?

Tabî'atta en ufak hayât sâhibi mahlûkattan en büyük, en mütekâmil mahlûkat-ı hayyyeye, en ufak bir zerreden en büyük kitlelere varıncaya kadar bilâ-istisnâ kâffe-i mevcûdât için ve ancak mütekabil birer câzibe, birer alâka ile birleşerek idâme-i vücûd ve bu sûretle te'sîrât-ı hâriciyyeye ancak mukavemet edebilirler. Hayvanât ve cansız mevcûdâtın bile birlik, birleşmek hissi mevcûd iken, evâmîr-i ilâhiyye ve peygamberiyyenin hemen ekserisi gerek ferdî ve gerek ictimâ'î bekâ-yı hayâtın şerîta-i esâsiyesi olan birliğe münhasır iken, neden acaba neden, yekdiğerimize bir kademe olsun yaklaşmak istemiyoruz?

Dâhil-i memlekette âdetâ yekdiğerinize muhâsım iki cebhe, hep uzaktan birbirini bombardıman ederek birbirinin ehemmiyet-i ilmiyye ve fenniyyesini yıkmaya çalışıyorlar.

Acaba bunlardan hangisi haklı, birinden birinin lüzûmû mu yok? Varsa neden birbirini boğmaya ve mu'âhezeye kalkışıyorlar?

Bence, bu iki zümreden hiç birisinin diğerinden alacağı yok. İkisi de haksız veya haklı oldukları noktalar var. Fara'zâ bir âlimle bir genç, bir meclis

[Sahife 111]

veya musâhabede bulunsalar hiç biri diğerinin sözünü –muhik olsa bile– kabul etmez. Biri ötekisine kâfir, ötekisi ona câhil der. İşin içinden çıkarlar. Bu mes'ele Türkiye için hemen umûmîdir.

Halbûki bu iki zümrenin derece-i vücûd ve lüzûmu kat'îdir. Biri fikrî, fennî ve mihânîkî terakkîyâta, diğeri mâneviyatın te'âlîsine hâdim iki esâslı unsurdur. Bunların yekdiğerini boğmaya uğraşması, birinden birinin inhizâmını ve netîce itibârıyla umûmî bir cehâlete vâsîtâi bir hayâta rücûû îcâb ettirecektir ki, bu da –Allah göstermesin– millî istiklâlimizin ziyânını mûcib olacaktır.

Terakkî, dâhilî intizâm ve birlik kuvvetiyle ancak bu âsırda muhâfaza-i mevcudiyet elde edebileceğimiz vâreste-i îzâhdır, bu gibi hayâtî mes'elelerin bir şekl-i mantıkî ve felsefî ile kendi aramızda çâresini bulup halletmedikçe gideceğimiz yolun dâimâ kesîf zulmetler içinde olacağını unutmayalım.

Yukarıdan beri serd edilen nukât-ı nazar için muhterem kari'lerin munsıf vicdânlarına mürâcaât ediyorum. Acaba bugünkü hâliyle âkıbetimiz neye müncer olur? Biz ki, artık terakkîden mahrûmiyetimizin acısını çektik... Kat'î bir azim ve îmânla tekâmül vâdisine girmek istiyoruz ve az çok hudûduna da vâsıl olduk. İnşallah bu azim ve îmânla bugün değilse yarın biz de o vâdide kabile-i medeniyyete aynı safta ayak uydurmaya mecbûr olacağız. Eğer o zamân da bugünkü pek elîm hâlimizle birimiz sağ ayak atarken, birimiz de sol ayak atarsak acaba o safın sükûn ve intizâmını ihlâl etmiş olmaz mıyız? O zamân bizi hangi kabile kabul eder? Ne! Ne olacak, Müslümân değiller mi, diyerek bizi İslâmiyetle mi mu'âheze etsinler?

Onun için dîn, millet ve vatanını seven kâffe-i ulemâ, meşâyih ve münevverânımızdan ricâ eylerim, bu husûsda rehber olmalarını, üzerlerine düşen vezâîf-i dîniyye ve vataniyyelerini hakkıyla îfâ eyleyerek öyle yanlış telakkî ve telkînâta meydân verilmemesini, dâimâ aramızda mevcûd olmayan tesânüdü te'mîn ve birbirimizi çekememezlik gibi çirkin hareketten ictinâb, zavallı sâf halkımızla sık sık temâsta bulunarak onları tenvîr, irşâd ve

ihtiyâcât-ı zamâneyi onlara, aşlamayı en büyük vazife edinelim. Bu suretle el ele vererek çalışmamız için de her hâlde bir mahall-i ictimâ'î, bir mahfilin te'sîsi lüzûmu kanâatindeyim.

Baytar M. Edhem

KARAÇALILAR HAKKINDA

Tahsin Nâhid Bey'e:

“Halk Yolu”nun altıncı sayısında “Çirkin Propaganda” serlevhâsıyla yazılmış bir sûtûn okudum.

“Halk Yolu”nun neşriyâtı hakkında “Çirkin Propaganda”lar yapıyorlarmış. Bu da sizlerin âdeta te'essürünüzü mûcib olmuş? Öyle mi? Öyle ise hüsn-i niyetinizden Hakk'a hürmet ve sadakâtinizden, hürriyet-i fikir ve vicdânınızdan şüphelenmişsiniz ve o şüphe de bu hutbe-i isyânı vücûda getirmiş, diyeceğim geliyor. Nasıl böyle demeyim ki, bu çirkin propagandalar sem'-i ittılâ'ınıza vâsıl olduğu vakit düşünmeli idiniz ki, hakîkaten şâyân-ı hürmet ve itibâr olmayan kimselerden görülen hakâret lâ-şey addolunur.

[Sahife 112]

Ta'n-ı a'dâdan tehâşi eylemez uşşâk zâr

Çünkü bülbüllerde olmaz renc-i ha'zân endişesi

Düşününüz!. İnsânın ömrü sad-hezâr vekâyî' ve havâdis-i cihâna karşı tutulmuş bir âyineye benzer. O veya çeşit çeşit eşkâl ve menâzır aks eder. Ale'l-husûs dimâğın hâssa-i te'essüriyesi fevka'l-had hassâs olduğundan bunun ta'dîl-i te'essürâtı ancak “metânet” denilen lâzıme-i insaniyyeye tevessül ile kabildir. “Gayret ve sebât” gibi iki sevdâ-zede-i vicdânı kendilerine, takip ettikleri şehrah-ı tefeyyüze rehber ittihâz edenler, reh-güzâr azimlerine hâ'il olacak karaçalılara, engellere, mânilere, mekrûh dedikodulara galebe hâsıl ederek er geç, her sûrette nâ'il-i emel olurlar. Fakat her şeyde olduğu gibi çalışmak husûsunda da hadd-i mağrûfu tecâvüz etmeyip dâimâ i'tidâl-i dem, huzûr-ı kalb veistirâhat-ı vicdânı muhâfaza eylemelidir.

Gerçi mütecâvizlere karşı müsa'âde ve ulüvv-i cenâb ibrâzında ısrâr, “rekabet-i hayâtiyye”de gaye olan “galebe”yi te'hîr ve semere-i galebeyi taklîl eder ki, bu da mahz-ı acz ve hamâkat olur, demekte tereddüd etmem. Binâenâleyh mâdemki “Halk Yolu”nun Hakk'a ve

halka hâdim neşriyâtı üzerine çirkin propagandalar yapılmıyormuş! Ba‘demâ hiç pervâyâ, muhâfaza-ı nezâkete hâcet yok! O gürûh ne derlerse desinler, kanââtım kat‘îdir ki, ahlâkları “menfâat” gibi menba‘-ı şenâ‘et ve redâ‘et olan bir hiss-i mütehavvel üzerine te’sîs edilmiş olanların yüzleri, halk nezâretinde ebediyyen simsiyah kalacaktır.

O bedbahtlar kulaklarını ne derece tıkarlarsa tıkasınlar, şerefsiz mişvârlarının simâ-i âhenîn-i intikadda husûle getirdiği tanîn-i levh ve tevbîhi zannetmem ki, duymasınlar! Emin olunuz! Onlar da biliyorlar ki, gençlerde “hırs-ı teneffu” kendilerinden daha azdır. Hele gençlerin melekât-ı rûhiyyesi daha fenle yükselmiş olanları ise kalblerinden hırs-ı teneffu‘u büsbütün atmıştır.

Evet soruyorum, bilâ-istisnâ herkese sorarım! Fedâkâr, cesur, metîn mücâhidler, râh-ı te‘âlînin sarp, kurak, dikenli kayalarına tırmanacak erbâb-ı himmet ve hamîyyet gençler arasında olduğuna hâlâ mı şübhe edenler bulunuyor?

Siyâset ve idâresine fedâkârane, arrumâne (?), insaniyet perverâne bir mecrâ vermek sûretiyle, şimdiye kadar Avrupalıların görmemezliğe geldikleri kuvvetini son Hüdâ-pesendâne zaferleriyle isbât eden ve elyevm hudûdlarda kellesi koltuğunda iki yüz bin seçî‘ ve faziletkâr arslanı gezen Türkler, bugün herhangi bir kuvvetin nazar-ı lâkaydî ve istihfâf ile göremeyeceği bir kuvvettir ki, bu kuvveti izhâr ve te‘mîn etmiş olan Türk gençliğidir.

Şu hâlde Ya Rabbi! Mu‘âzzez Türk gençlerinin, mukaddes “mefkûre”lerine sâ‘y ve fa‘âliyetine dil uzatmak küstâhlığından hâlâ kendilerini alamayan efkâr-ı bâtilâ erbâbının üzerlerinden nefha-ı kahr ve gazabın ne vakit esecek?

Ben de o gürûhtan şimdilik daha fazla teşrihâtımıza ba‘demâ meydân verilmemesini temennî ediyorum.

Nizâmeddin Yümnî

[Sahife 113]

MÜLÂKÂT

Cebel-i Bereket Meb‘ûs-ı Muhteremi İhsan Bey Efendiyle vâki‘ olan bir mülâkât geçen hafta “Kengiri” refikimizde intişâr etmişti. İhsan Efendi iş bu mülâkâtında

memleketimizin hayâtıyla alâkadâr pek mühim noktaları bast ü teşrîh buyurduklarından ehemmiyetine binâ'en refikimizden naklen neşr ediyoruz:

S- Muvâcehesinde bulunduğumuz yeni intihâbı nasıl telakkî buyuruyorsunuz?

C- Hiçbir millet bizim gibi içinde bulunduğu fevkalâde tarihî bir zamânda böyle bir intihâb muvâcehesinde bulunmamıştır.

Biliyorsunuz ki, memleket umûmî harpten mağlup ve perişan olarak çıkmış idi. Dört muhtelif cephede mebzûlen kan ve can fedâ eden, hemen servet-i umûmiyesinin nısfını bu uğurda sarf eyleyen büyük ve fedâkâr milletimiz, mütâreke anına kadar kendisini bir zafere nâmzed telakkî edemiyordu. Nâgeh-zuhûr ve müthiş felâketler karşısında kendini bulduğu zamân, o zamânki rehberlerini aynı zamânda firâr etmiş gördü. Pâdişâhı muzaffer düşmanlarıyla birleşerek kendisine ihânet etti. Kendilerine münevver süsü verenlerden bir kısım menfa'âtçılar pâdişâhın etrafında toplandılar. Düşmanlar mübârek vatanı yer yer taksim ile işgâlleri altına aldılar. Asırlardan beri bu milletin cenâh-ı himâye ve re'fetinde mes'ûd ve müreffeh yaşayan Rum ve Ermeniler, düşmanlarımıza dayanarak memleketin hâkimi kesildiler. Memlekette intizâm ve idâre şîrâzeleri kopmuş, vatanperverâne milleti endişe ve telâş istilâ ediyordu. Trabzon, Erzurum, Diyarbekir ilah.. Ermenilere peşkeş çekildiği, Çatalca'ya kadar bütün Rumeli ile İzmir ve Aydın vilâyetlerinin Yunanistan'a verildiği, Mersin, Adana, Cebel-i Bereket, Kozan, Maraş, Ayıntab, Urfa ilah... gibi eczâ-yı vatanın Suriye aksâmından addıyla Fransız işgal-i askerîsi altına alındığı ve kezâ İstanbul'un beynelmilel bir şehir olarak İngilizler tarafından işgâl edildiği bir zamânda memleketin fedâkâr evlâdlarından mürekkeb Anadolu ve Rumeli Müdâfa'a-î Hukuk Cem'iyeti mübeccel re'îsleri Mustafa Kemal Paşa Hazretleri'nin etrafında toplandılar. Anadolu'da millî bir Türk hükûmeti vücûda getirdiler.

Dağıtılmış ve silâhlarından tecrid edilmiş olan orduyu ihyâ ve teslîh ile şarkta Ermenileri mağlûb ve te'dîb ederek [12]93 senesinde Rusya'nın gasb eylediği Kars, Ardahan, Artvin ilah... gibi menâtıkı tekrar aksâm-ı vatana iltihâk ettirdiler. Cenûbda Fransızları mağlûb ederek Kilikya ve havâlisini tahlîs eylediler. Garbda hâ'in Yunan ordusunu imhâ suretiyle memleketi tathîr ettiler. Bugün aksâm-ı vatandan İstanbul ve Musul'dan gayri düşman ayağı altında çiğnenen yer kalmamıştır. Bütün bu muvaffakiyât, cihânın husûmeti karşısında hiçbir yerden mu'âvenet görmeden ve istikrâz yapmadan görüldü. Denebilir ki: fi'ilen muzafferiz fakat bu zaferimiz düşmanlarımız tarafından tasdîk edilmemiş bulunuyor.

İşte böyle bir zamânda yeni intihâb karşısında bulunuyoruz. Düşmanlarımız hâlâ Anadolu evlâdını istiklâl ve hâkimiyet dâvâsında bulunmadığı ve bu dâvânın kudsiyet ve mübecceliyetini henüz idrâk etmemiş bulunduğu Mustafa Kemal tarafdârlarının cebr ve kahriyle bu mücâdeleye istemeyerek atılmış bulunduklarını musırran iddiâ ediyorlar. Bu yeni intihâb, düşmanlarımızın bu iddiâlarına karşı cevâb vermek mevkî'indedir. Müdâfa'a-i Hukuk grubu intihâb sonunda büyük bir ekseriyet olarak mecliste mevcûdiyetini göstermekle Avrupalıların bizi ve bu da'vâdaki mefkûre ve şu'ûrumuzun kıymet ve kuvvetini anlamakta ne kadar aldandıklarını göreceklidir. Zannederim ki, sû'alinize mufasssalca olmakla berâber, doğru bir cevâb verdim.

[Sahife 114]

S- Yeni intihâbda Mustafa Kemal Paşa Hazretleri'nin re'îs bulunduğu Müdâfa'a-i Hukuk grubunun her hâlde ihrâz-ı ekseriyet edeceği kat'î değil midir?

C- Tabîî millet evvelce arz ettiğim gibi bu mücâhedeye bilerek girmiştir. Her ferd-i millet hatta bu köylünün bile memleket dâhilinde müstâkil ve hâkim, her türlü ecnebî müdâhalâtından âzâde hür olarak yaşamak ve bir âmil-i medeniyet olmaya çalışmak mefkûresi olmuştur. Halk biliyor ki, bu yeni intihâbda halâskarları olan Müdâfa'a-i Hukuk grubu ekseriyet kazanmazsa yaptıkları bunca fedâkârlık hebâ olacak ve kırıp attıkları zincir-i esâret yeniden boyunlarına takılacaktır.

S- Kengiri ve havâlisini yeni intihâba karşı nasıl buldunuz?

C- Kengiri, Ilgaz, Karacaviran, Çerkeş menâtıkını dolaştım. Şâyân-ı şükrândır ki, millet mefkûresine sâhib ve sâdıktır. Müdâfa'a-i Hukuk grubuna muhâlif livâ dâhilinde hiçbir cereyân mahsûs değildir. Kat'iyetle ifâde edebilirim ki, burada Müdâfa'a-i Hukuk nâmına re'îs Mustafa Kemal Paşa Hazretleri tarafından gösterilecek nâmzedler kazanacaktır.

S- Livâmızın dört veya beş meb'ûs çıkaracağı muhakkaktır. Hâlbuki Müdâfa'a-i Hukuk nâmına nâmzedlerinin vaz'ını talep eden zevâtın onu geçtiği haber alınıyor. Bu bâbdaki nokta-i nazarınız nedir.

C- Efendim yeni meclisin vazîfesini arz ettim. Mâlî, idârî, iktisâdî istiklâl-i tâmmemizi te'mîn şartıyla bir sulh âkd edecek ve memleketimizi düşmanlarımızın dînunda bırakan esbâb ve avâmili de ilân edilen umdelerin serî'ân tatbîki sûretiyle izâleye muvaffak olacaktır. Bu, şu veya bu zâtın işi değil, fırkanın işidir. Fırka kendi nâmına nâmzedliklerini ilân eden zevâtı

seciyeleri nokta-i nazarından arîz ve âmîk tedkik eder. Nâmzedlerini tesbit ve ilân ettikten sonra bu zevâtın karara ittibâ‘ edeceklerini zannederim. Aksî takdîrde memleketi kurtarmak için değil yalnız “meb‘ûs olmak için meb‘ûs olmak” istedikleri anlaşılıyor ki, bu ferdî menfâ‘atçılığı kimsenin kabul etmeyeceğine kuvvetle kânî‘îm.

TEDKİKLER TETEBBU‘LAR

OSMAN VEHHÂC EFENDİ

Şâ‘irdir, Kengirilidir. Pederi Absârlızâde ulemâdan İbrahim Efendi Hâcî Osman Efendi'dir. Sarây hâcesi demekle mâ‘rûf ve mütehayyizdi. Dedesi Hacı Osman Efendi Absarı karyesinden Kengiri'ya nakl-i hâne eylemiştir. Vehhâc'ın pederi hükûmetin imâmet vazifesini îfâ eder, ağırbaşlı, müdebbir, zeki bir zât idi

Osman Vehhâc Efendi, babasının zekâsını tevârüs etmiş, Kengirimizde kendisini tanıttırması ve sevdirmiştir.

Tahsili Kengiri rüşdiyesindedir. Hâce Süleymân Efendi ve Basdak karyeli Mehmed Efendi'den okumuştur. Farisî sarf ve nahivi ikmâl ettikten sonra “Gülistan” okumuş, “Gülistan” Osman Vehhâc'ın şi‘ire olan istidâdının inkişâf ve inbisâtına yardım etmiştir!

Sonraları “Tuffe-i Vehbî” okumuş, lügâtlarla ve arûzun âhenkleriyle dimâğını süslemeye çalışmıştır!

[Sahife 115]

Kengiri ma‘ârifî bugün bile o zamâna göre ibtidâî bir hâldedir. 1271 sene-i hicriyesinde doğup genç yaşında tahsil hayâtına atılan Vehhâc Efendi, Kengiri gibi o zamân daha çorak bir muhitte istediği derecede açılmamış edebiyat usûl ve kavâ'idinden lâıyğı vechile istifâde edememiştir. İstanbul'da Şinâsi ve Namık Kemal Beylerin Türk lisânını sâdeleştirmeye çalıştıkları bir zamânda Kengiri'ninbu şâir rûhlı genci, o zamân ilk defa Fevzi Efendizâde Mustafa Efendi vâsıtasıyla İstanbul'dan tedârik edebildiği üstâd-ı evvel Ahmed Midhat Efendi'nin, Şinâsi ve Kemal Beylerin bazı yazılarını ve kitâblarını okumuş ve herkes gibi o da birkaç yazma, nâdir dîvânlardan, mahallî mecmû'a lardan başka vesâit-i ilm ve irfân nâmına hiçbir şeye mâlik olamamış ise de yine ilk Kengiri Rüşdiyesi'nin yetiştirdiği efendiler arasında hususî tetebû'âtıyla temâyüz etmiştir.

Ahmed Mecbûr Efendi ile berâber Zahmî ve Tokatlı Âşık Nûri Efendilerin cem'iyetlerine de devâm etmişlerdir.

Hayâtının tahsil çağlarını böyle kitâb yokluğuyla ve bu yokluktan mütevellid acı ızdırâblarla geçirdikten sonra â'ile ihtiyâçlarını te'mine savaşımıştır. Me'mûriyet hayâtına atılmıştır.

Denebilir ki, bu temiz nâsiyeli asâetli adam yüksek bir tahsil görmüş olaydı vatan ve millet için daha feyizli ve hayırlı olarak yaşar ve altmış senelik ömrüyle hiç olup gitmezdi!

Osman Vehhâc Efendi'nin yaşamasındaki sâdelik, tabî'atındaki zindelik, şûhluk ve hatta kalenderlik ile bugün bile kendisini tanıyanların hasret ve hürmet hislerini uyandırmaktadır.

Vakarı, tevâzu' u ile meşhûrdur. Seciyesi sağlam, ahlâkı tâm ve kâmil bir insandı.

Cidd ve hezldeki ciddiyet ve şûhluğu, samimîyeti ile ma'rûftur. Tegallübden uzak, tekebbürden âzâde ve müteneffirdi.

Bir zamânlar tarikat-ı Bektâşîyye'ye intisâb etmiştir. Bilâhire işbu tarikatı terk eylemiştir.

Mâtem-i şâh-ı şehîdânı tutar ins ü melek

Verelim yoluna cân biz de “ Hüseyim!” diyerek

nakârâtını hâvî mersiyesi meşhûr ve kıymetdârdır.

Osman Vehhâc Efendi'nin muntazam bir dîvânı olduğunu söylenmekte ise de henüz elde edilememiştir.

Tevhid, na't-ı şerîf, mersiye ve gazel olmak üzere kırk elli şi'iri mevcuttur ki, peyderpey neşr edeceğiz.

Osman Vehhâc Efendi Kalecik, Kastamonu, Kengiri Telgraf Me'mûriyetliklerinde, Kengiri Emânet-i Âşâr Me'mûrluğunda, Emânet-i Âşâr Başkitâbeti'nde, Bidâyet Mahkemesi A'zâ Mülâzımlığında, Muhâsebe-i Livâ, Merkez ve Livâ Kâtibliklerinde, Çerkeş Kazası Ka'imakam Vekâleti'nde ve en sonra Muhâsebe Başkitâbeti'nde bulunmuş... Tasarruf ve evkafa â'id malûmâtıyla idâre mesâ'ilindeki rü'yet ve dirâyetiyle kendisine tevdi' olunan her

vazîfeyi hüsn-i sûretle netîcelendirmiş, sadâkat ve istikametiyle kırk sene mülk ü millete vücûdunu vakf eylemiştir.

1329 senesi Teşrîn-i Sâîsinin yirmi beşinci günü ecel-i mev'ûduyla rahmet-i rahmâna kavuşan ve Sarıbaba mezarlığına defn olunan Osman Vehhâc Efendi, kısa boylu, kanburca, buğday benizli za'îf vücûdlu, geniş alınlı hafif kır sakallı, halm, mültefit bir zât idi. Allah Rahmet Eylesin.

T. N.

BİR TASHÎH

Geçen sayıda Ahmed Mecbûr Efendi'nin bir tarih-i tevellûdü 1269 gösterilecek iken 1279 olarak kayd edilmiştir. Tashih olunur.

T. N.

[Sahife 116]

TAHMÎS

Her neşrinde bir safha-i tekâmül gösteren Halk Yolu'nda şu'ârâ-yı mutasavvıfînin neşâ'idini okumakla zevk-yâb oluyorum. Çünkü mutasavvıfînin eş'ârı ve âsârı nûr-ı mıs bâh-ı eslâf olup inkişâf ve i'lâya müste'îd kalbler, büyük büyük hakikatler uyandırır. Mecmû'a da bu gibi âsâr için açık sahîfeler bulundurulmasındaki isâbet-i şâyân-ı takdîrdir.

Serbülendân-ı urefâ-yı Mevleviyye'den Gelibolu Zâviyesi Semâ'-hânesinin mahfil-i mahsûsunda defn-i hâk-i ıtır-nâk Ağa'zâde “Âzâde” Mehmed Efendi Dede merhûmun hâtırında kalabilen ebyâtı, hissiyât-ı urefâyı mütehasis edecek rütbe-i bülend-i ma'ânîyi câmi' olmak itibârıyla tahmîsen tevsî'ni düşündüm. Bu sûretle nâzıma muvaffak oldum zannıyla takdîm ediyorum:

Dâhil-i dergâh-ı zevk feyz-i istiğnâ biziz

Nâşir-i gülbang-ı vahdet sırr-ı müstesnâ biziz

Hâmil-i râz-ı Kemaliz nûkte-i Tâha biziz

Vâris-i ilm ü ledün âlem-i ma'nâ biziz

Vâkıf-ı sırr-ı rumûzuz ilmü'l-esmâ biziz

Bizde etmiştir tecellî nûr-i feyz-i mâ'nevî
Müncelîdir bizde ol remz-i me'âl-i Mesnevî
Feyz-yâb etti bizi mühr-i hakîkat pertevî
Bizdedir sırr-ı Muhammed nutk-ı pâk-i Mevlevî
Mahzen-i genc-i ilâhî sâhib-i esmâ biziz

İttikâ vü asfiyânın çâker-i hem-râhıyız
Hikmetin âfâk-ı Mînâ'sına doğmuş mâhıyız
Dereke-i ilmü'l-yakînın şeyh-i irşâd-gâhıyız
Fakrla fahr eyleriz mülk-i kanâ'at şâhıyız
Lâubâliyiz eğer ki ârif-i dânâ biziz

Men aref ders-i ledünnîsiyle tâ'lîm-i lisân
Eyledik biz olmuşuz bunda mesâr-ı bi'l-beyân
Feyzimizden müstefiz olmaktadır hep âşıkân
Şey ve dü-hat okuduk yârin cemâlinden ıyân
Üstüvâ remzini bildik ümmet-i vüstâbiziz

“Sırr-ı mâ-evhâ”ya olduk ârifâne âşinâ
Eser-i feyz-â-feyzine ettik hemîşe iktidâ
Pîşimizde inşirâk etti füyûz-ı i'tilâ
Bende-i evlâd-ı Haydar hâk-i râh-ı Mustafa
Mustafa'nın âşıkıyız çâker-i Zehrâ biziz

Reh-nümâ-yı ceyş-i ebr-i ezelden unvânımız
Şâmil-i eşyâ bütün irfân-ı bî-pâyânımız
Nâra gark etti cihânı pertev-i îmânımız
Mazhar-ı Monlâyı Rûmuz Mesnevî burhânımız
Salik-i râh-ı hakîkat vâsıl-ı Mevlâ biziz

İnbisât-ı efzâ kılıp mü'minîn şevkimiz
Müstenîr etti cihân-yânı bu nûr-ı aşkımız
Pîşvâdır zümre-i ehl-i vefâya hulkımız
Münkir-i âl-i abâya tîgdır her nutkumuz
Kahir-i a'dâ-yı dîniyiz seyf-i Mevlânâ biziz

Zevk verir erbâb-ı fazla nükte-i temhîdimiz
 Hep bu ma'nâlara temerkûz etti âh-ı serdimiz
 Ey rızâ âzâde-i âlâm olan bir merdümüz
 Hazret-i Sultân-ı aşka kul edilden kendimiz
 “Fırka-ı Nâcî”den olduk “ürvetü'l-vüska” biziz

28 Nisan [12]38 A.

[Sahife 117]

BELÎĞ BİR GAZEL

Ashâb-ı himem gerçi ki, dûçâr-ı sitemdir
 Mağlûb-ı sitem olması da za'f-ı himemdir
 Hem nev'ine hizmet eden erbâb-ı kemalât
 Mahsûd-ı rakîb olsa da mahbûb-ı ümemdir

Erbâb-ı edebden alıyor feyz-i terakkî
 Âsâr-ı edeb-i millet için feyz keremdir
 İrfân-ı vatandan atılan Halk Yolu hakkâ
 Ezhâr-ı kemalat ile bir bağ İrem'dir

Gül-i bûy-ı bedâyî' saçılır çizmelerinden
 Kim her varakı gıpta-ı zîbi gonca-ı femdir
 Efkâr-ı beşer ravzasıdır ilm ü fûnûnun
 Mecerâ-ı füyuzâtîde mîzâb-ı lemdir

Döksün reşahât-ı kalemin feyz-i ma'ârif
 Zahm-i dil-i gâm-ı havza ki, darû-yı elemidir.
 Bilmez ki, nedir neş'e-i keyfiyyet-i irfân
 Anlar ki bugün cehl ile mağrûr-ı ni'amdır

Âsâridir esbâb-ı bekâ âdeme yoksa
 Her ni'met ve her îzzetin encâmı âdemdir
 Neşr-i edebe sâ'y ede gör rağmına anın
 Ta'n-ı rukabâdan dil-i müştâka ne gamdır

Şâd olsun o bîr-i (?) edebin rûh-ı revânı
Kim kadr-i bülendiyle ser-firâz-ı kademdir
Hoş söyledi nazmında bu düstûr-ı pâyımı
Hâsmın sitemin anlamamak hasma sitemdir.

“SEVGİLİ HALK YOLUMUZA TEKADDÜME-İ BAHÂRİYEM”

Erişti nev bahâr şimdi çemen mesrûr ve handândır
Çemenlerden çiçekler devşiren mesrûr ü handândır
Benefşe, lâle, gül, sünbül açıldı her gülistânda
Bu ezhârın miyânında gezen mesrûr ü handândır

Neşât-âver olur bülbüllerin âhengi gülşende
Sadâ-yı bülbülü gûş eyleyen mesrûr ü handândır
Bulur ma‘şûkasın âşık olan gülzâr vuslatta
Firâk-ı yâr ile hasret çeken mesrûr ü handândır

Bezendi meşcere rengîn çiçeklerle [.....]
Konup daldan dala cünbüşlenen mesrûr ü handândır
Nesîmden mühtez oldukça o handân verdi sad-berkler
Gurûr-ı fahrile artık¹⁴⁴ diken mesrûr ü handândır

Giyindi kisve-i zümrüd bütün dağlarla sahrâlar
Tabî‘at sürûnu seyre giden mesrûr ü handândır
Hayât boyu saçıldı kâ‘inat revnak-tırâz oldu
Semâda mihr ü mâh şu‘le-zen mesrûr ü handândır

Sabâhü'l-hayr ikbâline dönünce Şam edyârı
Bütün halkın yüzü güldü vatan mesrûr ü handândır
Karîben sulh olup bî-tâb olan halk olsun âsûde
Bize parlak bir istiklâl veren mesrûr ü handândır

¹⁴⁴ Pek ziyâde ma‘nâsmadır

Açılsın Halk Yolu herkes o yoldan müstefîd olsun
 Terakkî tohumunu mülke eken mesrûr ü handândır
 Gerek manzûm gerek mensûr Ziyâ durma hemen sen yaz
 Kusurun afv olur teşvîk eden mesrûr ü handândır

Kengiri Mühendisi İsmâîl Ziyâ

MÜSTEZÂD

Hatt-ı rûh-ı dilber ki, cemâl bağına çekti – Ol nûr-ı mücessem
 Cezb eyledi âlemleri ayağına çekti – San beyt-i mükerrerem

Aklım dağılır deyû bana etti siyânet – İdrâkını gördüm
 Cem‘ eyledi kisveleri kıl bağına çekti – Dağılmaya perçem!

Çok yaralarım var dedim ol yâre tabîbim – Ahvâlîme bir bak
 Müjgân okun bir demde ciğer bağına çekti – Tâ kim ölemez hem!

Emrinde dedim ins ü beşer, vahşi, tuyûrân! – Ey Mülki Süleymân!
 Engüştesini nâz ile parmağına çekti – Reşk eyledi hâtem!.

Hak-i kademin kûha edip çeşm ile Mâhî – Za‘îf basarım var!..
 Birin soluna, birin anın sağına çekti! – Rûşen ola didem!

[Sahife 118]

KENGİRİ ŞÂ‘İRLERİ

GAZEL

Sevdiğim bin can ile rıdvânda hayrânın senin
 Kim sana insan dese elbette bühtânın senin

İsteyen hayyü'l-edeb nakdine-i cânın verip
 Olmalı öz cânıyla bâbında kurbânın senin

Subha dek sala ziyâ-ı tal‘atın âlemlere
 Zirâ şâhım çok durur gök üzere düşmanın senin

Ger sana zâlim dese elbette hatadır âşıka
Çün cefâ anlar görür bî-gâne ihsânın senin

Hâl ü ahvâlin duyurdu çok şükür Vehhâceyâ
Ettiğin yarın sır küpünde elhânın senin

*

Bilirsin çünkü ey dil herkes ile şimdi sohbet güç
Değil nâdân ile belki ukûl ehliyle ülfet güç

Gönül tecrîd ile gerçi ferâgât istiyor, lâkin
Nasıl ki, ihtilât güç bu zamânda aynı uzlet güç

Bu fânî âlemin fânî ta‘mîmi zâhidin olsun
Bana nâ-merdlere minnetle kesb-i mâl ü devlet güç

Cihânda mâye-i feyz ü terakkî istikâmettir
Velî-i fikr-i sakîm ehli sanır ki istikâmet güç

Şerî‘âttan haberdâr olmayan cehl-i mürekkebler
Hakîkat sırrını mevhûm sanar, dahi tarîkat güç!

Benim kullukta gerçi acz ü taksîrim muhakkaktır
Değil senden bana Yâ Rab kerem afv ü inâyet güç

Zülâl-ı şâh-ı nakşa sıdk ü pür-şevkle gir “Mecbûr”
Sana vahdette kesret olmaya kesrette vahdet güç

*

Bezmimiz avn-ı Hüdâ gülşen cennet gibidir
Zevk-i cennet dahi keyfîyet-i işret gibidir

Meleğim bâde ver! Ecdâdınızın cânı için
Tövbe bozmak bu gece hükm-i meşîyyet gibidir

Hakk-ı Cemâl hubb-ı Cemâl eylediği müsbet iken
Nûr-ı aynım seni sevmeklik ibâdet gibidir

Mey ve mahbûb şerefîn zümre-i rindâne bilir
Mu‘cizât görmeden îmân eden ümmet gibidir

İftihâr eyleme “Kadrî” feleğin zevkine kim
Dem-i rü’yâda olan sahte meserret gibidir

*

Lâ-mekândan gelmişim eşya-yı mevcûdât için
Devr eder gönlüm hemîşe âlem-i evkat için

Kâfirin taphânesiyem (?) mü’minin dergâhı hem
Kenz-i ihfâ-yı nazar-gâhım dilâ hâcât için

Bunca i‘câz ile ihzâr-ı hakîkat ettiğim
Bâdî-i irşâd-ı mü’min, münkiri iskât için

Nice bin türlü sıfâtın tercümânı olduğum
Mülk-i ferdiyetle bir ancak beyân-ı zât için

Terk-i terk ettim bi-küllin Hakk'a verdim varlığım
“Zahmiyâ” terk ettiğim bu birliği isbât için

Kalenderî

Âlemde lisâna beni bir gül yayıverdi
Bir kere görünce onu dil kaynayıverdi

İftâr için üç bûse va‘d etti inandım
Akşam yanaşınca o sözünden cayıverdi

Bin fend ile vardım yanına eyledim âgûş
Bir bûsesini almayınan ağlayıverdi

Ettiklerini söyledim ammâ el içinde
Afv eyle darılma ki zebânın kayıverdi

Al sevdiğime ver bunu ey hâdim-i efkâr
Sorarsa de “Kadrî” diyorlar bir dayı verdi.

[Sahife 119]

LETÂ'İF-İ TARİHİYE

1058 senesinde Vezîr-i Âzam Hezârpâre Ahmed Paşa'nın oğlu Veli Bey'in velîme cem'iyetinde bağteten katl ettirmek üzere, da'vet eylemiş olduğu Yeniçeri Ocağı Ser-âmedânından Koca Muslihiddin Ağa, Bektaş Ağa, Kara Murad Ağa ve Kara Çavuş Mustafa Ağa, düğün mahallinde keyfiyetten haberdâr olmalarıyla derhâl avdet ve beynlerinde akd-i encümen-i meşveretle, Ahmed Paşa'nın katli için bütün ulemâyı, yeniçeri ve sipâhîleri evvelâ Fâtih Câmi'-i şerîfine Ba'dehû Orta Câmi'e celb ve cem' eylemiş, Sûfî Mehmed Paşa'yı Vezîr-i Âzam nasb ettirdikten sonra, bi't-taharrî arz ve der-dest olunan Hezârpâre Vezir, cedîd sarâyına da götürülmüş idi. Ahmed Paşa dūçâr olduğu beliyyeden tahlîs-i nefis emeliyle bütün nükûdunun defterini Sûfî Mehmed Paşa'ya gönderdikten sonra başındaki hartavî sarığı çıkarıp berâberinde olan iki adamından Telhîscisi Abdi Çelebi'ye hitâben, “Şu tûlbendi çözüp kendi sarığın gibi kafesî sar” demiş. O da paşanın sarığını da bozub kafesî tarzda sarmış olmakla bazı zürefâ:

Uğradı çün sayku'l-ceme (?) destûr
Tutulup dîk-ı sâdırdan nefesi
Kafes içinde kuş gibi kalıcak
Bozdu destârın eyledi kafesî

kıt'asını söylemişlerdir.

*

1058 tarihinde Sultan Ahmed Câmi'-i şerîfî muhârebesiyle sipâhiler tuğyânının indifâ'ını müte'âkib ocak ağaları işi azıtmış, Nâ'imâ merhûmun ta'bîri vechile, “âdetâ bıyıklarını balta kesmez olmuş” idi. Bâhusûs, dūr-bîn ve âkıbet endîş bir kerek-i tecrübe-dîde olan Koca Muslihiddin Ağa'nın vefâtından sonra diğerleri, cem'-i nükûd ve emvâl için umûr-ı devlete tasallut ve istilâ ile de iktifâ etmeyerek fırıncı ve bakkal gibi esnâflara İstanbul'a koyun ve zehâ'ir getirenlere vesâir ashâb-ı ticarete Bektaş Ağa cânibinden sermâye verilmiş olmakla bu hâl, esnâfânın halka eşyâ-yı mukannen olan mikdârdan noksan vermelerini istilzâm eylemişti. O sırada Altıparmak İbrahim Çelebi nâmında biri mevcûd olup

müderrisinden bulunmakla beraber, diyânet hususunda mübâlâtsiz olan ve ağaların çerâğı ve müntesibi bulunan bu zât, onların meclislerine devâm eder, küfür-âmîz latîfelerde, müstehcen mizâhlarda bulunurdu.

Bektaş Ağa'nın, bâlâda beyân olunduğu sûretle, ahâliye cevri ve te'âddîsinden bî-zâr olan bazı zürefâ, merkumun zulmünü, dînsizliğini telmîhen, bir gece konağı kapısına gizlice bir şabka mıhlamışlardı. Bektaş Ağa, ertesi sabah kendisini ihbâr-ı keyfîyyet eden etbâ'ına izhâr-ı hiddet ve şiddete bedel, mağrûrâne gülererek, "Bizim Altıparmak İbrahim Efendi'nin geceliğidir, ona verin" demiştir.¹⁴⁵

Mehmed Refik

BİR MEKTEB İKİ DERS

Eskiden her mahallede ibtidâî tarzında birer sübyân mektebi bulunurdu. Pek küçük idim. Mevlâ rahmet etsin hâcem de güzel bir zâttı. Diğer çocuklar gibi ben de bu mektebde okudum. İlk terbiye-i İslâmiyye bu mekteblerden alınır.

Tecvîd, Kurân-ı Kerîm, İlmihâl, Hesâb, bir parça da yazı öğrenilir idi. Ondan sonra herkes te'mîn-i ma'îşet için, cedelgâh-ı hayâta atılır. Tâli'inden ne çıkarsa kimisi esnâf, kimisi me'mûr, ve'l-hâsıl her birisi bir işin kolundan yapışır. Biraz sonra bu mekteblerin fevkinde diğer mektebler açıldı.

Kapısının önünden geçerken görmek arzu ettim. Tam ders zamânı imiş. Hemen içeri girdim. Geniş bir salon, dört duvarın diplerine dizilmiş bir sıra post, evet, yün minderler, keçe parçaları. Önlerinde cevizden, çamdan, köknardan ma'mûl boyalı, boyasız çekmeceler. Salonun bir köşesinde geniş bir sedir üzerine nûrânî bir zât oturmuş. Ara sıra esner bazan cebinden çıkardığı kara kemik tarak ile sakalını tarar, bazen de sarığının arasında muhâfaza ettiği ufacık şimşir kaşıkla kulaklarını temizlerdi. Salona göz gezdirdikten sonra sedirin etrafına dizilen beyaz, gök donlu, aralarından nâdir tesâdüf edilen çuhâ şalvarlı, lahorî şallı kezâ bezden, çuhadan fermâniyeli bir sürü talebelere hitâben:

– Ahmed oğlum, oku bakalım?

¹⁴⁵ Bilâhîre 1061 tarihinde, bazı teşvîkât üzerine, ağalar tarafından ihdâs edilen yeniçeri ictimâ'ı ve merkumânın dil-hâhı olan netîceye iktirân etmeyerek cem'îyyetlerine teşettût târı oldukta Kapıcıbaşı Boyacı Hasan Ağa tarafından taharrî ve derdest edilen Bektaş Ağa mukayyeden bir hayvana irkâb olunarak götürülürken, esnâ-yı râhda kendisine la'n ve ta'n eden ahâliden başka peşine düşen elli mütecâviz mahalle çocuğu: "Bre vur kediyi! Bre as kediyi! Filân! Hani bu filânın şabkası diye haykırmışlardır.

- Hâce Efendi bu gece anam çamaşıra gitmiş idi. Ben de ışık tuttum, dersimi belleyemedim.
- Mehmed sen oku oğlum?
- Hâce Efendi bu gece babam başıma zift vurdu. Onun için dersime bakamadım.
- Nûri sen oku?
- Hâce Efendi kardeşim uyuz olmuş da meşe yaprağına yatırdık, ben de yanında bekledim. Dersime çalışmadım.
- Tahir oğlum sen zekîsindir. Sen de mi çalışmadın?
- Çalıştım hâce efendi, dedi. Başındaki kirli fesi düzelterek ve burnunu da bir kere çektikten sonra sallana sallana:
- Ekeltü tüffâh. Seyyibe hûr-i dem. (?) Elma yedim. Şîve-gîrdir. Cîlve-i nâzın güzeldir.

Şûh-ı nâşenin, işvenâz ve bûs öpüştür

—Aferin aferin haydin abdest? Yürrüü dışarı!

Biraz sonra daha yüksek mektebler açılmış dediler. Birisine uğradım. Büyük kapısını açarak içeriye girdim. Ne görsem beğenirsiniz, muhteşem bir binâ, derûnunda müzeyyen odalar, lâ-büdd dershaneler, içerlerinde bir hizâyâ dizilmiş sıralar. Muhtelif renkte elbiseler giyinmiş temiz, gayr-i temiz çocuklar. Dâhil ve hâric duvarlarına asılmış, pencere boşluklarına konulmuş evzân ve ekyâle mahsûs resimler, insan şekilleri, kürre-i musattaha, kürre-i musanna‘a, ekalîm-i hamsedeki hükûmetlere aid haritalar, manzume-i şemdiye. (?)

Sakallı sakalsız, kravatlı kravatsız, kimisi patır patır merdivenlerden iner, kimisi gıcırdaklı kundurasıyla hem gezinir, hem de ara sıra sağına bakarak ders vaktini bekler, bir sürü hâceler boru çalındı mı, bir şakırtıdır gider. Odaların kapısı açılır kapanır, mu‘allim efendi dershaneden içeri girdi mi talebelerin manyetizma edilmişçesine elleri lâ-yenkâtı‘ iner, çıkar. Dershaneden birisine kulak misâfiri oldum. Siyah kalpağının altında şâhâne bir göz, ufacık bir ağız, şık mı? Bir mu‘allim karşısında birkaç talebe bir şeyler söylüyor.

Duyabildiğim şunlardı: Cumaertesi, Pazarertesi resim, Pazar, Salı el işleri, Çarşamba ve Perşembe gınâ.

(Mâ-bâ'dı kabın (?) üçüncü sahnesi birinci sütûnun nihâyetindedir.)

GÜZEL SÖZLER

– İnsanın yegâne kudret te'âlîsi fedâkârlıktadır. Fedâkârlık her büyüklüğün, her yüceliğin şarita-i evveliyesidir.

– Tecrübe gösteriyor ki, esmâr-ı terbiyenin en kıymetli, bir insanın –müstâkbelde daha yüksek ve daha büyük ezvâka nâ'il olmak için– nefsinin ezvâk-ı hâzırâdan mahrûm kalmaya alıştıran iktisâb ettiği metânet-i ahlâkiyyedir. İnsânın nefesine verebileceği asıl terbiye işte budur. Çünkü şeref-i hakîki; nefse karşı sessiz, sadâsız bir sûrette ihrâz olunan zaferlerden neş'et eder. Bu zafere nâ'il olamayan fâtih-i muzafferler bile âciz bir esîrden başka bir şey değildir.

– Nefse adem-i itimâd, adem-i vukûftan neş'et eder.

– Gaye-i emel, bir emr-i manevî olduğundan hiçbir silâh onu münderis edemez.

– Bir millet-i mu'azzama, millet-i mu'azzama olmak üzere tanınmak için evvel-be-evvel kendisini o sıfatla mevsûf bilmek cesâretinde bulunmalıdır.

– Mübâreze-i müdhişe-i hayâtta geri kalmak, ilerlememek, ölmek demektir.

– Pârlâk zekâlarla, çıplak hakikatler nâdiren imtizâc etmiştir.

– En tatlı uyku arslan postu üzerinde uyunur.

– Câhil ikbâl-i sa'âdetde yaşar âlemde

– Ömrü mihnetle geçer kesb-i kemal eyleyenin

– Eğer ukbâda dahi böyle ise hüküm-i kader

Gülerim hikmet-i îcâdına îcâd edenin

Âşinâyız, bize bî-gânedir endişe-i mevt

Adl ü hak uğruna nezr eylemişiz cânımızı

GÜNÜN İZLERİ

MA‘ÂRİF HAREKETLERİ

1. Şabanözü'nde:

Şabanözü mekteblerinin imtihanları hitâm bulmuştur. Mart, Gümerdiğin ve merkez mekteblerindeki mu‘allimlerin gayret ve muvaffakiyetleri diğerlerine nisbetle fevkalâde takdîr ve tebrîke şâyân görülmüştür. Başlarında çalışkan, ma‘ârif-perver bir müdür olduğu hâlde her türlü mahrûmiyetlere rağmen âdetâ yokluk içinde varlık ihdâs eyleyen bu hey’et-i ta‘lîmiyyenin meslekî mesâ‘îlerini ve muktedir müdürün fa‘âliyet-i marifet-i per-verânesini bir lisân-ı şükrân ile yâd ederiz.

2. Gümerdiğin'de:

Eşrâftan Hatib ve Osman Efendiler gayret ve himmetleri ve muhterem ahâlinin hamîyyetiyle bir İnâs Mektebi vücûda getirileceği haber alınmıştır. Şabanözü mıntıkasında ma‘ârif husûsunda diğer köylere numûne olmaya çalışan fedâkâr Gümerdiğînlileri alkışlarız.

3. Mart'ta:

Mart'ta Hatib İbrahim Efendi'nin ma‘ârif için geceli ve gündüzlü mesâî-i fevkalâdesini memnûniyetle duyduk, muhterem hatibi takdîr ederiz.

4. Ereğiz'de

Ereğizlilerin her türlü levâzım-i inşâ’iyyeyi ihzâr ederek köyün havâdâr bir mevkîinde gösterilecek plân dâ’iresinde yeni bir mekteb vücûda getireceklerini işittik. Ma‘ârif-perver hamîyyetli Ereğizlilere teşekkürler ederiz.

5. Basdak ve Elmalı karyelerinde:

Müceddeden büyük birer mekteb vücûda getirmek üzere ihzârâtta bulunduğu haber alınmıştır. Bu iki köyün hamîyyetli âhâlisini şükrân duygularıyla karşılarız.

6. Orta'da:

Orta nâhiyesindeki mektebin imtihanları muvaffakiyetle neticelendirilmiştir. Mu'allimlerinin hidmet ve gayretlerini takdîr ederiz.

7. Halfet karyesinde:

Hey'et-i ihtiyâriyyenin gayret ve himmeti ve âhâlinin hamîyyeti ile köyün tam vasatında müsâ'id bir sâhâda sekiz odalı bir Zükür Mektebi inşâsına başlamak üzeredir. Çalışkan ve ma'ârif-perver Halfetilileri takdîr ve tebrîk ederiz.

HAMİYYETLİ VE MA'ÂRİF-PERVER BİR TÜRK KÖYLÜSÜ

Halfet karyesi eşrâfından Ali Efendi'nin gösterilen plân dâ'iresinde bütün masârıfını der'uhte etmek üzere dört dershaneli bir kız mektebi inşâsına teşebbüs ettiği haber alınmıştır. Mumâ-ileyhe [1]325 senesinden [1]329 senesine kadar bin altın sarf ederek köyünde gayet güzel, emsâlsiz kârgîr bir câmi' yaptırmıştır. Aynı zamânda Halfet'e yakın olan diğer bir karyesinde hârâb kalan câmi'-i şerîfini ta'mire çalışmaktadır. Dünyâ ve ahireti için Müslümanlığa lâayık bir sûrette iyilikler yapmaya uğraşan ve bütün zenginlerimize numûne olan bu hamîyyetli Türk köylülerini takdîr ve tahsîl ederiz.

Bugün gına idi.

Verdiğin manzûmeyi bellediniz mi? Haydi hep bir ağızdan okuyalım.

Fıngır fıngır âââh! Dolaşır kızlar

Gökden mi inmiş yere yıldızlar

Kalmıyor tahammül bî-çâre dilde

Görünce tangoyu yüreğim sızlar

Ne de hoş gezer şu tango kızlar

Kırmayın bî-çâre Kalender Bey'i

Tarihe geçmemiştir kalenderliği

Seviyor, ne olsa hem eski, yeni

Hele sizleri âââh! Tango kızlar!.

Şak, Şak, Şak

Düüüüüü...!!.. Tenefüs

Kalender

Su Yolu mü'essese-i hayriyyesi mütevelliliğine ma'ârif müdürlüğünden müteka'id Ahmed Fu'ad Bey üstâdımızın intihâb edildiğini meserretle haber aldık. Tebrîk eder muvaffakiyetler temenni ederiz.

Memleket Hastahanesi operatörlüğüne tayîn buyrulan genç ve muktedir operatörlerimizden Nureddin Bey Efendi Kengirî'ya teşrîf ederek vazîfesine başlamıştır. Tabâbetin pek mühim ve pek muhtâc olduğumuz şu'besinin hakîkaten mütehassısı bulunan Nureddin Bey Efendi husûsî sûrette de cerrahî âmeliyat icrâ edecekler ve memleketimizin operatörlüğe â'id ihtisâs boşluğunu dolduracaklardır.

Arkadaşımıza "Safâ Geldiniz!" der ve Tanrı'dan muvaffakiyetler dileriz.

ŞÜKRÂN BORÇLARI

Ma'den Mühendisi Bekir Vâhî, Kandıra Sıhhiye Baytarı Salih Zeki, Kandıra mu'allimlerinden Mahmud ve Hasan ve Korgun karyesi mu'allimi Zeki ve Gaziler karyesi mu'allimi Bekir Bey ve Efendilere:

Halk Yolu'na â'id hissiyât-ı teveccüh-kârânelerinize teşekkürler ederiz.

İzmir Darü'l-mu'allimîn müdir-i muhteremi Ahmed Nâilî Bey kardeşimize:

Halk Yolu ve güzel İzmir kadar sevdiğiniz Kengirî hakkında nezîh ve yüksek duygularınıza ârz-ı teşekkürler ederiz.

Dersa'âdet Gümüşsuyu'nda Gülhane Tabâbet-i Askeriyye Tatbikât-ı Mekteb ve Serîriyyât-ı Dâhiliyye Tabibi Âkif Bey kardeşimize:

Mecmû'amız hakkındaki teveccühlerinize teşekkürler ederiz. Muhterem okuyucularımıza:

A'zamî fedâkârlıkla çıkarmakta olduğumuz Halk Yolu Mecmû'ası'nın abone bedellerini vaktiyle göndermenizi ricâ ederiz.

BİLMECE HALLİ

Geçen sayımızdaki bilmecemiz “yasemin” idi. Hall edenler arasında kur‘â çekilerek birinciliği Ankara'da Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Kâtiblerinden Mehmed Fehmi Bey, ikinciliği, Büyük Millet Meclisi Zabıt Kalemî Üçüncü Grup Şefi Musa Kazım Bey'in kerimesi Necmünnisâ Hanım, üçüncülüğü de Kengiri İ‘dâdîsi Kısım-ı Umûmî Birinci Sınıf Talebesinden 15 numaralı Mehmed Nûrullah Efendi ihrâz etmişlerdir.

DİĞER HALL EDENLERİN ESÂMÎSİNİ YAZIYORUZ

Ankara'da Büyük Millet Meclisi Zabıt Kâtiblerinden Mustafa Nedim, Kavânîn Me'mûru Balıkesirli Muzaffer, Birinci Grup Şefi Cevâd Beyler, Zabıt ve Kavânîn Müdürü Hamid Bey'in kerimesi Melek Hanım, Zabıt Kalemî Mümeyyizi Zeki Bey'in yeğeni Canan Hanım, İstid‘â Encümeni Başkâtibi Hilmi Bey, Zabıt Kâtibi İhsan Bey, İkinci Grup Zabıt Kâtiblerinden Sa‘id Bey, Birinci Grup Hey’et-i Tecrübîsinden Râmiz Bey, Ankara'da Baytar ve Diş Tabibi Adnan Azmi Bey ve Da‘vâ Vekîli Ekrem Beyin mahdûmu Fazlullah Bey, Kengiri Kütübhâne Müdürü Mehmet Refik Bey, İnâs Mektebi tâlibâtından 32 Bedriye Hanım, 48 Sıdika Hanım, 187 Mûnise Hanım, İmârette Bakkal Yüzbaşı-zâde Ahmed Tevfik Efendi, Çerkeş Medâris-i İlmiyye İkinci Sınıf Müdâvimlerinden 49 İbrahim Hakkı Efendi, Ilgaz Merkez Mektebinden 10 numaralı Hâlid Ziyâ Efendi.

CERRAH NUREDDİN

Kengiri Hastahânesi operatörü fıtık, kanlı kansız basur memeleri, idrar yolu taşları ve zorlukları, torba şişleri, göz, kulak, burun, boğaz ve'l-hâsıl erkek ve kadın üzerinde îcâb eden her nev‘î âmeliyât-ı cerrahiyyeyi ve mengene ile gayet kolayca çocuk doğurtmayı kemal-i muvaffakiyetle tatbîk ve icrâ eyler.

İTİZÂR

Bu nüshamızda bazı tashîh hataları vardır, ârz-ı itizâr olunur.

Halk Yolu

Hakkın Yoludur.

On beş günde bir çıkar ilmî, fennî, edebî, ictimâ'î mecmû'adır.

Sâhib-i İmtiyâz: Kemal Cenâb

Her nev'î evrak müdür-i Mes'ûl nâmına gönderilmelidir.

Derc olunmayan yazılar iâde edilmez.

Adres: Kengiri'da Halk Yolu

Müdür-i Mes'ûl: Tahsin Nâhid

Senelik abonesi 130 kuruştur.

Altı Aylık 70 kuruştur.

Nüshası 5 kuruştur.

15 Haziran 1339

Sene: 1

Sayı: 9

MÜNDERİCÂT

İntihabât Münâsebetiyle Tarihten Bir Parça / Sabrî

Asr-ı Sa'âdet / Cevâd Hakkı

Halk Yolu'nun Muhterem Hey'eti / M. Neşet

İzdivaç Yolsuzlukları / H. A.

Baba Nasihatları / Mu'allim B. Abdi

Gün Batarken / Tahsin Nâhid

Tazmin / Ahmed Tal‘at

Gazel / A.R.

Şehit Yavruma / M. F.

Sûfizâde Mustafa Hâzım Efendi / Tahsin Nâhid

Destan, Koşma, Gazel

Güzel Sözler, Günün İzleri

Nasihatim / Kalender

İntihabât Fa‘âliyetleri

Abonelerimizden ricâ: A‘zamî fedakârlıklarla çıkarılan mecmû‘amızın abone bedellerinin vaktiyle gönderilmesini muhterem okuyucularımızdan ricâ ederiz.

Kengiri Matba‘ası 1339

Sâhib-i İmtiyâz: Kemal Cenâb

Müdür-i Mes‘ûl: Tahsin Nâhid

15 Haziran 1339

Halk Yolu

Hakkın yoludur.

On beş günde bir çıkar ilmî, fennî, edebî, ictimâ‘î mecmû‘adır

Sayı: 9

Birinci Sene

Birinci Cild

İNTİHÂBÂT MÜNÂSEBETİYLE TARİHTEN BİR YAPRAK

Tarih-i ictimâ'ıyyât mütâla'a edilir, beşeriyetin muhtelif zamânlarda geçirdiği eşkâl-i idârenin intiba'âtı tedkik edilirse, görülür ki, insanlar dünyayı fehm ve idrâk hususunda binlerce senelik bir devre-i tufûliyet geçirmişler, terakkiyât-ı ilmiyye tabî'î hâdiseleri keşf edinceye ve bunların netâyicini siyasî, ictimâ'î, iktisâdî konular hâlinde koyuncaya kadar pek çok kanlı ihtilâl ve inkılâblara marûz kalmışlardır.

İlk insanlar kâ'inatta her hadiseyi mâ-fevka't-tabî'a bir kuvvete atf ve isnâd etmiş, bu kanâ'atler etrâfında hurâfeler, hikâyeler tertîb eylemiş, yanlış itikâdların istilâ'î bir şekil almasına sebebiyet vermiş, kolay kolay teceddüd-i te'âlî yoluna dâhil olamamışlardır.

Beşeriyetin bir kısm-ı kalîli insanlarda mevcut bu mu'tekidatdan istifâde cihetine gitmişler, tali'in reh-güzârına îsâl eylediği her hangi bir kuvveti nefslerinde zan eyleyerek tahakküm ve tegallüb tarîkini tutmuşlar, derebeylik, krallık, şahlık, padişahlık gibi mevâki' ve bunlara mahsûs merâsim ihdâs eylemişler ve mensûbîni gibi tufeylî mümtâz bir sınıf vücûda getirmişlerdir. Bu sınıf kuvvet ve nüfuzuyla diğer insanları dâimâ ezmiş, onları istediği gibi sevk-i idâre etmiş, çalıştırmış ve mesâ'îlerinin semerelerini sefahât ve hevesâtına hasr ve tahsîs eylemiştir. İşte asırdan asıra, ecdâddan ecdâda tevârüs eden bu usûl-i tegallüb ve tahakküm, bir kısm-ı kalîl için bir hak ve ekseriyet teşkil eden diğer zümre içinde âhar hesâbına çalışmak, zulm ve i'tisâfa boyun eğerek onları altın tahtlarda oturtmak bir vazife telâkki olmuştur.

Fakat ilim ve fennin terâkki ve te'âllisi ma'serî hayâtta yeni ihtiyaçlar doğurmuş, yeni fikirler tevlîd etmiş, hurafeleri izâle eylemiş, insanlara iyiyi kötüyü tefrik edebilecek bir kudret-i temyîziyye hakkını talep edecek bir rıf'at-ı hissiyye vermiştir. İşte bu tarihten itibaren hiçbir kayd ile mükellef olmayarak her türlü huzûzâtıdan müstefid olan ve diğerinin alinteri bahâsına kâffe-i hevesât ve arzularını idâme eden birinci zümre ile bu kadar çalıştığı hâlde açlık ve sefaletten tahlîs-i giribân edemeyen memleketin her türlü âlâm ve mesâ'ibini sîne-i tahammülünde taşıyan ve bir lokma ekmeğe arz-ı iftikar eden diğer tabaka arasında şiddetli mücâdeleler başlamış ve fenâ olan bu teşkilât-ı ictimâ'ıyyeyi

[Sahife 122]

yıkmak, bozmak ve yerine sa‘âdet-i beşeriyeyi kâfil bir usûl-i idâre ikame eylemek lüzûmu hissedilmiş ve hükûmetlerin mutlakiyetten meşrûtiyet, cumhuriyet gibi şekillere intikâl etmesi ve böyle muhtelif istihâlara uğraması bundan neş‘et eylemiştir.

Bununla berâber bu şekl-i hükûmetler dahi ictimâ‘î yaraların iltiyâmını te‘mîn ve ekser halkın âlâmını tahfîf edememiştir. Çünkü gerek ferdî saltanatta istinâd eden meşrûtiyet-i idârelerde olsun ve gerek cumhuriyet idârelerde olsun yine sâhib-i nüfûz bir sınıf-ı mümtâz zuhûr eyledi. İyi tahsil gördü. Servet sâhibi oldu. İntihâbâtta kazandı. Kuvve-i hükûmeti eline aldı ve ekseriyet halk yine bu ekanim-i selâseye mâlik kuvvetin istibdâdından yakasını kurtaramadı. Bu usul-ı idârelere nazaran da böyle olması pek tabî‘î idi. Zirâ meşrûtiyet usûlleri, saltanatı tarihî bir zaruret addederek yaşattığı gibi cumhûrî usûlleri dahi re‘is-i cumhûrlara meclis-i meb‘ûsânı fesh edebilmek, kanunlara mer‘iyyet bahş eylemek gibi umûm milletin arzusuna tekabül hatta tefevvük eder bir salahiyet veriyor, “hâkimiyet-i milliyye” lafzı bir ma‘nâdan ibâret kalıyordu. İşte bu ilel ve esbâba mebnîdir ki, bizde de meşrûtiyet-i idâre hâkimiyet-i milliyyeyi te‘mîn edemediği intizâr olunduğu sûrette bir kudret-i feyyâzâne gösteremedi halkımızı umduğu refâh ve sa‘âdete nâ‘il eyleyemedi. Yekdiğerini ta‘kîb eden irticâ‘î hareketlerin, şahsî ihtirasların, mütemâdî muhârebelerin netâyic-i meş‘ûmesi olarak gülzâr-ı vatan, bir dârü'l-eytâm hâline geldi. Padişah ve erkânı arzû ve hevesât-ı nâ-meşrû‘alarının idâmesi için milletin bekâyâ-yı izâmını ırz ve namusunu ecnebî çizmeleri altında çiğnetmekten çekinmediler.

İşte bu hâdiselerin bünye-i ictimâ‘îde açtığı derin yaraların te’sîriyle millet bugün ferd-i saltanat usûlünü yıktı. Asrî bir kâbusu tepeledi, hâkimiyet-i mutlaka-ı milliyyeyi te‘mîn ve “halk hükûmeti” nâmıyla millî bir saltanat vücûda getirdi. Artık bu idârede ne meclis-i a‘yân gibi padişah ve mukarribînin hukukunu tevsî‘a uğraşan bir meclis ve ne de sınıf-ı mümtâzdan müteşekkil bünye altında icrâ‘î bir kuvvet ve ne de kanunlara mer‘iyyet bahş eden bir padişah mevcûttur. Bugün kanunları yapan, mer‘iyyet kıymetini veren, icrâ eden, doğrudan doğruya milleti temsil eden “Türkiye Hükûmeti Büyük Millet Meclisi”dir. Memlekette bunun fevkinde hâkim hiçbir kuvvet mutasavver değildir. Şu şekil ile meclisin verdiği ve vereceği kararlar ve yapılan, tatbîk olunan kanunlar irâde-i milliyyenin bir arzusunu ve kanun sûretinde tecellîsinden başka bir şey değildir.

Hey'et-i ictimâ'iyemizde refâh ve sa'âdet te'mîn edecek halkımızı mes'ûd ve memnun edecek şekl-i idâre de ancak budur. Bununla beraber millet için bütün kuvve-i ittisâ'iesiyle gözlerini açacak noktalar da yok değildir.

Velâyet ve vesâyetten henüz kurtulduğumuzu, kendi kendimizi idâreye mecbûr olduğumuzu unutmamalıyız. Millet meclisine göndereceğimiz vekillerin ahlâk, iktidâr ve ihâtasından emin olmalıyız. Ve bunu nefsimize karşı vatanî bir borç bilmeliyiz. Zirâ memlekette şahsî kudret ve nüfuzlar imhâ edilmiş ve kanundan başka hâkim bir kuvvet kalmamış olduğundan bu idârede hatalara meydân verirsek artık kusurlarımızı adem-i kabiliyetimizden başka cihete isnâdâ imkân kalmaz. Binâenâleyh intihabâtta isâbet etmek, meb'ûsları ilminden, iktidârından hususuyla secâyasından tamamıyla emîn olduğumuz kimselerden tefrîk etmek lâzımdır.

Meb'ûslarda aranılacak evsâf her şeyden evvel seciyedir. Bunu dâimâ zekâyâ vesâir vâsıflara takdîm etmelidir. Çünkü tarih bize gösteriyor ki, İrânîler, Romalılar gibi zamânın birer kutbu olan kavîmler bilâhire zekâlarının değil seciyelerinin tedennîsinden dolayı nâ-bûd olmuşlardır. Memleketimizde aradığımız evsâfta adamlarımız yok değildir. Bazıların zannettikleri gibi terâkümât-ı irsiyemizi fezâ'il-i ahlâkiyemizi kâmilen ga'ib etmedik. Ve hem terâkümât-ı irsiyye netîcesi olarak kazanılan secâyâ-yı asliyye öyle kolay kolay zâ'il olmaz.

[Sahife 123]

Bu secâyâ uzviyetteki bünye-i teşrihiyyeler gibi gayr-i kabil-i tahavvüldür. Bu gibi aslî ve irsî meziyetler bir kavmin tarihiyle beraber başlar. Azametli bir tarihe mâlik olan Türk unsur-ı necîbesinin, ecdâdının birçok meziyetlerine tevârüs etmemesi bugünkü nazariyât-ı ilmiyye ile gayr-i kabil-i te'liftir. Gerçi bazı fer'î secâyamız dümûra dûçâr olmuş ve ahvâlimizde menfî netîceler husûle getiren fi'iller zuhûra gelmiştir. Fakat iyi bir teşkilât-ı terbiyevînin taht-ı te'sîrinde bunları müsbet bir sûrette fa'âliyyete sevk etmek ve halkta bulunan bu isti'dâd-ı mahfiyyeyi harekete getirmek pek güç bir iş değildir. Bunun için münevver kısmın fikrî ve amelî fa'âliyyete geçmesi, halkımıza yeni fikirleri telkîn etmesi ve bunu bir his ve akîde şekline sokması lâzımdır ki, bunun için fazla bir müşkilâta ma'rûz kalınmayacaktır. Zirâ harb-i umûmî ve harekât-ı âhire-i milliyye dimâğ-ı millîde pek mühim intibâlar husûle getirmiştir. Ekser halk hayât ve hükûmetin ne demek olduğunu anlamış, zarûret-i idâreye, asâlet, imtiyâz an'ane nâmına şahsî hürriyetini dünyadaki hisse-i sa'âdetini fedâ etmemeye karar vermiştir. Artık millet fecr-i istikbâlin sihâb-ı gülğünü arasından

memlekete feyz ve hayât saçacak bir güneşin tulû'una intizâr etmektedir ve buna da hak kazanmıştır.

Amasya, 24 Mart [1]339 Sabri

ASR-I SA'ÂDET

Her asra, –Taş Devri, Tunç Devri, teceddüd ve intibâh devri gibi– hususî bir renk veren zamân, bilmem ki, asrımızı nasıl bir vasıf ile tavsîf edecektir?

Acaba içinde yaşadığımız asır insanî ve ictimâ'î gayelerin, ilâhî mefkûrelerin son hudûduna yaklaşmış bir hâl-i mes'ûdiyetde mi bulunuyor?

Semâda uçan tayyâreleri, deniz dibinde yüzen tahte'l-bahr seyyâr bir beldeyi andıran vapurları, muhteşem fabrikaları, şimendiferleri, telsiz telgrafları, telefonları ile beşeriyet ne kadar övünürse övünsün maksad-ı hilkâtinin, gaye-i fitratının henüz mebâdîsinde bulunan acemi bir mekteb çocuğundan başka bir şey değildir. Çünkü medenî abideleri, ilmî eser ve ihtirâ'larına rağmen hâlâ ef'âl ve harekâtıyla çocukluğu anından usluluk devrine atlayamadığını göstermektedir. Bir mekteb çocuğunun ki, her hâlinde kararsızlık, her tavır ve hareketinde mantıksızlık meşhûd, bir mekteb çocuğunun ki, gözleri dumanla dolu, hudûd-ı idrâk ve zihniyeti mevhûm bulutlarla örtülüdür. Onun bütün vazifesi, bütün düşüncesi kırmak ve devirmek, düşmek ve ağlamak, gülmek ve eğlenmektir. Fakat bütün yaramazlıklarda, bütün bu haşarlıklarda bir maksâd ve ma'nâ yoktur. Annesinin ta'zîrlerine, iğnelerine, babasının kaş çatmalarına, tokatlarına, hocasının tevbîh ve takdirlerine rağmen evin en kıymetli eşyâsını sokaklarda araba gibi sürükleyerek parça parça eder, hizmetçinin kolunu çimdikler, ablasının saçını çeker, küçük kardeşinin beşiğini devirir, arkadaşının kitabını yırtar, bir kuşun yuvasını bozar, yumurtasını kırar... Dâimâ tahrible, zedelemekle neficelenen bu hâllerinden o kadar tatlı bir keyif, hoş bir zevk ve eğlence duyar ki, arzuları hâ'il çıkmasa belki babasının evini yakar, annesinin gözünü oyar, kudreti yetse kâinâtı alt üst eder...

Tarihe ve hayâta göz gezdirecek olursak pek çok aksakallı beylere, sırma ve nişânlar içerisinde boğulmuş çocuklara, kravatlı ve redingotlu yaramazlara tesâdüf ederiz.

Döş-i arzı enkaz ile doldurmak, sîne-i tabî'atı masûm kemikleriyle süslemek, sîmâ-yı kâinâtı gözyaşlarıyla

[Sahife 124]

kaplamak akıllılık, usluluk eseri midir ki, ekseriya tarihin baş satırına böyle eli kanlı adamlar oturuyor ve beşeriyet onlarla iftihâr ediyor.

“Asr-ı Terakkî”, “Asr-ı Medeniyet” gibi mutantan kelimelerle yâd ettiğimiz şu devirde hâlâ bir dilim ekmek için karşısındakinin kolunu kıvıran, kanını emen, hakkını tanımayan, güyâ insaniyete hizmet emel-i hâlisânesiyle yaptırdığı bir hastahâne, bir sanatoryum, bir dârü'l-fünûn binasının yanı başında beş dakikada bir memleketi, şehri hârâbeye çevirecek bombalar, dinamitler i'mâl eden, bulutlar arasında dolaşan tayyâresiyle kardeşini öldüren, treniyle, vapuruyla, otomobiliyle hem-cinslerinin evini yıkmaya giden insanoğullarına tesâdüf etmiyor muyuz? Üzerlerimizdeki nazarları aldatan cicili bicili medeniyet kisvesini çıkarınız, altında aynı insanın sırttığını göreceksiniz. Ecdâd-ı ibtidâ'iyemiz karşısındakine gıcırdayan dişlerini, kenetlenen yumruklarını açıktan açığa gösterir, öldüreceğim derdi. Biz şimdi birbirlerimizi medeniyet yıldızlarına bürünmüş ince ve pür-esrâr haplarla öldürüyoruz.

Zannettim ki, Sâni'-i Kudret bu âlemi bunun için yaratmış, “nüshâ-i küberâ”, “eşref-i mahlûkat” hitâbıyla tevkîr edilen insan bu dünyâyı kana boyamak için halk edilmiş olsun? Eğer yalnız tahrîb için halk edilmiş olsaydı arzın halifesi olmaz, mu'ammâ-yı hilkâtin miftâh-ı halli eline tutuşturulmazdı.

Esrâr-ı hilkâtin miftâh-ı hallini elinde tutan beşeriyet, bir çiftçi kağnısı, bir mu'allim kürsüsü, bir mütefekkirin masası, bir işçi tezgâhı önünde eğildiği, bir yetim sesine kulak verdiği, hikmet ve fazileti menfa'ât ve zînete tercih ettiği, bir düşkünü yerden, bir taşı yol üzerinden kaldırdığı, “yaratılanı yaradandan ötürü” hoş gördüğü gün, asrımızın hakîki ve vâzih çehresi bir güneş gibi doğacak, zulmet ve sefâlet içinde ağlayan âdemoğullarının gözyaşları dinecek. İşte o zamân dünya altında “dârü'l-azab” yaftası taşıyan bir cehennem değil, ırmaklarından kevserler, çeşmelerinden âb-ı zülâller akan, her dalında bülbüller her gölgesinde şeydâ çiftler dolaşan bir "cennet bahçesi"ne dönecektir.

Cevâd Hakkı**HALK YOLU'NUN MUHTEREM HEY'ETİNE**

İnkılâb fikirlerinin ma'kes ve nâşiri olan “Halk Yolu” mecmû'asını büyük bir takdîr ve hakîki bir alâka ve dikkat ile takîb ediyorum.

Genç nâşirlerin der‘uhde eylediği büyük ve mukaddes fikir mücâhededeki ağır ve fakat şerefli ve âli mesâ‘îlerinde muvaffakiyetlerini görmek en kudsî emellerimizdir.

En nezîh ve âlî efkâr ve desâtir-i milliyyenin genç mücâhidlerini tebrîk ederken, şerefli mücâhedelelerinde kendi âmâl-ı müştereklerinin de tecellisini görmekle iftihar eden, bütün gençliğin en hâlis temenniyâtına tercümân olduğumu şüphesiz addediyorum.

Dâimâ büyük milletimizin bugüne kadar geçirdiği şerefli tarihî hayâtının muhtelif safhalarına bir nazar-ı ibret ve intibâh ile bakıldığı zamân pek mühim ve tarihî “ân”ların geçtiği görülmektedir ki, bugün içinde yaşadığımız şerefli dakikalar idrâk edilinceye kadar geçirilen çetin imtihanlar, acı ızdırâblar, âzîz milletimizin ebed-zinde bir kuvve-i hayâtiyyeye mâlik olduğunu ifâde etmekte ve artık tarihe intikal eden bu şanlı “mazi ve günler”den bi-hakkın büyük bir fahr ve gurûr hiss olunmaktadır. Büyük harbin felâketle nihâyet bulan

[Sahife 125]

kara günlerinde her taraftan uzanan tehditkâr düşman elleri ve ayakları altında ezilmeye başlayan sevgili vatanın ma‘rûz-ı istilâ olan yerlerini bugün kurtaran ve milletin muhassıla-ı irâdesini ifâde eden dest-i rehakâr en büyük ilhamını, hiçbir zamân boyun eğmeyen ve dâimâ “ufkî” olan milletimizin yüksek rûhundan almış ve asla sarsılmayan bu necîb rûhun pek metîn irâde-i aliyyesiyledir ki, “sevgili vatan ve millet”miz artık kurtulmuştur. Fakat uzun mücâdele ve mücâhede günlerinin bugünkü “nesl”e miras bıraktığı derin yaraların sarılmasını, acı ızdırapların dindirilmesini başarabilmek için yine uzun ve devamlı yeni bir “tarz-ı cidâl” başlıyor ki, ictimâ‘î, iktisadî ve irfân hayâtı safhalarını ihtivâ ve esasât-ı cedîdeye istinâd eden bu yeni hayâtın kapısından girerken bütün azim ve irâdelerimizi toplamak ve en yüksek ve metîn bir azim ile “kutsi hedef”e yürümek başlıca düstûr-ı hareketimiz olmak lâzımdır ki, bu âlî vazife, gençliğin çok şerefli bir vazifesi olacaktır. İşte “istiklâl” mücâdelelerinin arkasından birini karşılayan “yeni hayât” mücâhededinde gençlik, kendisine teveccüh eden, “büyük ve tarihî vazifeyi müdrik olarak işe başlaması lâzımdır ki, “millî gaye”ye bir ân evvel vusûl sa‘âdetini görelim.

Halk Yolu'nu okurken bütün bu safhalar bir sinema filmi hâlinde gözümden geçiyor. Âzîz mücâhede günlerinin kutsî hâtırâtından mülhem olduğumu gördüğüm “Kengiri” gençliği cidden pek büyük takdirlere sezâ ve bütün gençliğin buna imtisâl eylemesi cidden pek ziyâde şâyân-ı arzudur.

Ne kadar şâyân-ı temennîdir ki, yeni hayâtın mâ-bihî'l-istinâdı olan “Halkçılık” yollarını gösterecek ve bu âlî maksadın pîşdarları olacak gençliğin en metîn bir tesânüdle memleketin her tarafındaki muhitlerde bu “nâzımlık” vazifesini müdrik ve hayât-ı fikriyenin alemdârı olsunlar.

Milletin en ziyâde muhtaç olduğu “nûr-ı ırfânî” neşr etmek ve yeni esâsâtı halka telkin ve saf, nezîh halk tabakalarını dâimâ irşâd ve tenvîr eylemek vazifelerini gençliğin en kudsî ve âlî cümle-i vezâ’ifinden olduğunu gören ve idrâk eden Halk Yolu nâşir ve muharrirlerini en büyük takdîr ve samîmîyetlerimle tebrîk eder ve dâimâ muvaffakiyetler temenni eylerim efendim.

Sevkiyât ve Nakliyât Müdîr-i Umûmî Mu’âvini Erkân-ı Harb Ka’im-i makam M. Neşet

SIHHÎ VE İCTİMÂ’Î YARALARIMIZDAN:

İZDİVÂC YOLSUZLUKLARI

Hayât ve tıb nokta-i nazarından izdivâcdan gaye, tenâsül ve muhafaza-i sıhhat olup dünyanın bütün mesâ’ili gibi bunun da usûl ve kavâ’id-i mazbûtası ve bâ-husûs şerî’at-i İslâmiyyeyle fennin bu noktada dahi tamamen mutâbık kaldığı ahkâm-ı münîfesi vardır. Yoksa izdivâc sellemehü’s-selâm ne kuvve-i bahiyye-i meşhûreyi teskîn ve ne de bazı sinsî ve hasîs emellerin te’mîni için kullanılan âdî bir vâsıta değildir. Kudsiyyet-i â’ile her türlü hayvanî istirâslardan ve hasîs düşüncelerden elbet mu’arrâdır.

Ebü'l-beşeri takip eden ibtidâ’î batınlarda izdivâc, sekene-i arzın sür’atle tekessürünü istihdâf eden fevkalâde bir usûl üzerine cârî olmuşsa da ebnâ-ı âdemin matlûb derecede çoğalmasını müte’âkib bu fevka'l-âdelik kalkarak yerine zamânların medeniyet ve edyânına muvâfık sûrette daha nezîh ve mükemmel şekiller peydâ ve en sonra da hâtemü’ş-şerî’atın mümzâ bir mevhibesi ve kezâlik ilim ve medeniyet-i hâzırânın aynen mahsûl ve zâde-i tettebbu’ olan muhkem kaziyyeler ka’im olmuştur. Yunan-ı kadim, Fars-i âtik, Roma düvel-i mekîne-i kadîmesi emr-i mühim izdivâcî kendi dîn ve medeniyetlerinden mülhem olmak üzere muhtelif şekil ve merasimde tesbit edip taktik ve icrâsını kavânîn-i mahsûsa ile hâssaten himâye ve te’yîd ettiler. Hârikalar ülkesi olan Amerika’yı da istîlâ ve teşkîl eden Avrupa’nın şimâlindeki kavî Anglo-Sakson ırkı ve hele Almanya gibi zinde ve âhenin bir unsûr-ı terakkî

[Sahife 126]

muhayyer'ül-ukul tettebbu'ât-ı ilmiyyeleri sâyesinde izdivâcın ve bunun tetimmâtından olan terbiye-i etfâlin en musaver ve makbûl usûllerini keşf ederek herkes için vacib'ur-ri'âye kavâ'id cem' ve tedvînine muvaffak oldular. Gaye-i idrâk ve ilmî usullere ittibâ edecek, yükselen bu milletlerde mev'ûd-ı sa'âdet tamamıyla tahakkuk etmiştir. Nesilleri çoğalmakta, neş'e ve sıhhatleri âdetâ bir kaynak gibi fişkırmaktadır. Nisbeten çok mütereddî sayılan cenûbî Avrupa akvâmı da bilâkis safahat beliyyesiyle izdivâcın gaye ve nikât-ı tabî'îyesini artık göremez olduklarından inkırâza yüz tutmuşlardır. Her işte bir gaye vardır. Gaye idrâk olunmazsa usûl ve programına da ittibâ olunmaz. Ancak usûllere ri'âyetledir ki, hedefe vusûl mümkün olur. Hayır ve sa'âdet bulunur. Gördük ki, izdivâcın da bir gayesi var. Tenâsül ve muhafaza-ı sıhhat gibi iki mühimmeyi câmi, İslâmın esasât-ı şer'îyyesi, bin üç yüz kırk bir seneden beri sa'âdet-i dâirenimizi kâfil olmak üzere her türlü umûrumuzu mükemmelen tarif ve îzâh ettiği halde biz ummân-ı gaflet ve dalâletin envâc-ı gird-bâdı altında ma'azallâh gark ve nâ-bedîd olmak üzere bulunuyoruz. Tâ semt-i re'îsimizde doğan şems-i Münîr-i şer' ve ma'rifetin en keskin ve amûdî şu'â'âtıyla tenevvür edemiyoruz. İzdivâcda te'addüd-i zevcâtta, talâkda dahi envâ'-ı hatî'ât ve sû'-i isti'mâlleri irtikâb ile mütereddî bir mevki'e düşüyoruz. Bu fecî' bâhiste Anadolumuzun dâhilinde olan herhangi bir yerin diğer bir yerle nisbet ve mukayesesine mahal yok. Vâ-[e]sefâ ki, her yer aynı hâlde. Misâl olarak içinde bulunduğumuz şu öz Türk muhitine bir nazar-ı îmân atf edelim. Gözümüze batan binlerce vakayi'-i mü'ellime te'sîriyle derhâl nâlân ve giryân olmamak kabil değildir. Tarihte beraberce lânet ettiği birtakım dalkavuk ve düzmecelerin esâsât-ı şer'îyyemize –bazı hod-gâm pâdişahların keyif ve hâtırı yerine gelsin diye– asırlardan beri urdukları darbe-i tahrîb o kadar fecidir ki, bundan itirâf edelim, tevârüs ettiğimiz bazı hâl-i hazırda usûl ve kanunlarımıza çok müte'essir ve şâ'ibedâr bulunmuştur. Lehül-hamd her devirde fatîn ve hakikat-bîn ulemâ-i şer'îyyemiz yetişmiş ise de ne çâre ki, âvâz-ı ictimâd ve hakikatleri av'ave-i cühelâ arasında boğulup gitmiş, şu köhne ve mihraksız kubbe-i ictimâ'îyyemizde hoş bir aks-i sadâ bile hâsıl edememişlerdir. Ulemâ-i hakîkinin tam bir salâhiyetle buna ahkâm-ı Furkaniyye'den istinbât etmek üzere izdivâcî farz, vâcib, mübâh gördüğü ve bilâkis tamamen haram ve mekrûh bulunduğu yerler var. Tabâbet ve ictimâ'îyyât-ı fennî dahi bu mes'eleyi aynı sûretle hal ve intâc etmiştir.

Lisân-ı şer'îdeki “küfüv”ün ma'nâsı gayet şümûllü olup fennin muktetafâtıyla tamamihâ âhenk-dârdır. Fen zaten ayn-ı hakikat ve gavâmız-ı tabî'at demek olup sır ve

mahlûk-ı Hüdâ'dan başka bir şey değildir. Elhamdülillâh aklî ve fennî olan her şey şer'îatımıza dâhildir. Ma'a't-te'essüf bunun aksini iddi'â eden bir şerzeme-i mürteci'a var. Allah onları ıslâh ve düşdükleri girîve-i dalâletten halâs eylesin. Şerî'ate ri'ayetkâr olmak fenne ve fenne muvafık hareket etmek şerî'ata mutâ' olmak demektir.

Fen, tıb ve ictimâiyâtın izdivâc hakkındaki kavâ'idine imtisâl olunmak kat'iyen hüsrân ve nedâmeti bâdîdir. Bu kavâ'id bilinmesi çok lâzım şeylerden olup yegân yegân arz ve tafsîle ve hatta misâller îrâdiyla da teyîde şâyândır.

Evvelâ zevc ve zevcenin mütekabilen küfüvvü şarttır. Şümûllü bir ma'nâyı hâ'iz bulunan bu kelime-i Arabiyye'de başlıca yaş, baş, servet ve sıhhat dâhildir. Yetmiş beşlik kadîd bir ihtiyarın on dört yaşındaki cevval ve ateşin bir bâkireyi alması hiç de şâyân-ı kabul değildir. Fakat fen ve akla ve kezâlik esâsât-ı şer'îyyeye de muhâlif olan şu hâli men' etmeğe kavânîn-i mer'îyyemiz kadir değildir. Kadir olmadığı için çok def'a zavallı ihtiyâr âdetâ müntehiren terk-i cân ve cânân eylediği gibi dil-dâde-i bî-vefâsı da satılık bir mahlûk misâli kudsiyyet-i â'ileyi hiç hissedemeksizin diğer bir hâneye daha mal ve metâ' kayd olunur. Veyâhud düşeş kabilinden bu izdivâc-ı nâ-mes'ûdun bir de mahsûlü kadem-nihâde-i âlem-zâr olur ki, zavallı zaten kendi çocuk demek olan on dört yaşındaki zoraki bir vâlîde

[Sahife 127]

ile kadîd ve nâtüvân bir pederin en son hamle-i bâhiyyesi mahsûlü olduğu için tıbkı ihtiyar pederi gibi buruşuk, bünyesi çürük, gayet cılız ve nîm-hayâtdâr bir şeydir. Yaşayamaz. Vâlidinden evvel veya berâberce âlem-i uhrâyâ rihlet ederler. Yaşların da denk olması şart. Okumuş okumuşla, câhil câhille ile ancak anlaşabilirler. Servet de aşağı yukarı uygun olmalı. Tarafından birinin bu husustaki fark-ı seviyesi âhenksizliğe masdar olabilir. Sıhhate gelince, bunu bilhassa nazar-ı dikkate almalı. Ekseriyâ gençlerimizin evlenme çağına kadar vâdi-i fuhuşda dolaşıp yakalandıkları emrâz-ı zühreviyyeyi yani frengi ile bel soğukluğunu mütâla'a edelim. Bu menhûs iki illetin sirâyet-i müdhişesi bâhusûs ilk gece frâş-ı arûsda merhametsizce vâki' olur. Evin kurretü'l-aynı med'üvv-i nâzenîni olan zavallı arûs-ı nev-nihâlin hayâtı –hele tedâvî de edilemezse– leyle-i vuslattan itibâren zehirlenmiş demektir. Şayet bir de çocuk doğacak olursa o da kat'î surette ya irsî frengi ile ma'lûl ve mütereddî veya bel soğukluğunun fih-i semdârıyla nûr-ı basardan mahrûm bulunur. Misâl: Geçen sene hemen aynı tarihte tesadûf olunan iki vaka'-i fecî'a ibrete değil oturup hüngür hüngür ağlamaya şâyândır. Oldukça okuyup, yazmış, diyâr-ı gurbet dahi gezmiş bir zât, vaktiyle

gençliği zamânında pûyan olduğu âlem-i fuhşun ledağ-ı zehir-nâkini frengiyi bütün dehşetiyle vücûduna sardırmış belki, mütetabbiblere saparnacılara da mürâca‘at ederek lââyık olduğu müdavât-ı câhilâneyi görmüştür. Sath-ı bedeninde zehirli akrebler gibi dehşet-nümûn olan frengi çıbanlarını hiç de mühimsemeyerek evlenmeye kalkışmış, esnâ-yı mu‘âyenede tabib gördüğü illet-i müdhişeyi muhavvel evrâkına kayd ve tahşiye etmekle berâber tarafeyne karşıda lâzım-ı vechile tavsiyede bulunmuş ise de biri diğerinin hâl ü vaktinin yerinde bulunmasına tama‘an, öteki de berikinin cân fedâ sadâkatine âşık olarak hilâf-ı kanûn tabîr-i diğerle mahalle nikâhıyla gecenin birinde gizlice ser-mest visâl olmuşlar. İkinci vak‘a da aynı, ancak bunda erkek okumuş yazmışlığı yok, cehâletine atfen kaba, hatta nisbeten hafif göründü. Hülâsâ her iki erkeğin de üçüncü aya varmadan dil-dâdelerini soldurdukları işitildi. Fakat rızâ-yı tarafeyn! Kim ne der?

Babasının anasına aşılacağı bel soğukluğu te’sîriyle gözleri sakat ve ya tamâmen nimet-i basardan mahrûm bulunan müte‘addid nev-zâd ve etfâl-i masûmeyi buralarda re’yü'l-ayn görmüş olmakla müte’ellim bulunduğumuzu ilâve eylerim.

Kadı Efendilerin kable'l-nikâh tarafeyni berâ-yı mu‘âyene tabibe göndermesi hâssaten bu iki hastalığı araştırmak içindir. Hâlbuki bazı zavallı halkımız bunu fuzûlî bir müdâhele telakki ettiklerinden mu‘âyene esnâsında be-gayet kaçınmak bazen de hakîki hâtib ve mahtûbe yerine diğer kimseleri ikame etmek gibi tamâmen kendi menfâ‘atlerini muhl sahtekârlıklara cür’et ediyorlar. Tabib bu mu‘âyenede izdivâcın gayesini düşünerek daha çok şeyleri nazar-ı dikkate alacak, tarafeynin verem, sıraca vesâ’ir emrâz-ı bünyeviyyesini dâ’ül-kü’ül ve emrâz-ı akliyesini araştırıp kanâ‘at-ı fenniyyesini rapor tarzında bildirecek ve sıhhat ve selâmet-i umûmiyyemiz nâmına da makamât-ı â‘idesince icrâ-yı icâbı nazar-ı dikkate alınacaktır. Milel-i mütemeddinede bu cihet hükûmetin gayretiyle değil, bi‘z-zat halkın kendi takdîr ve teşebbüsüyle icrâ olunur. Tarafeyn yekdiğerine sıhhat şehâdetnâmesini göstermedikçe bağlanamaz.

Tarafeynden birinin bi'l-farz veremi diğerine geçebileceği gibi kadının hâlet-i hafiyeye ve müzminede olarak esâsen mevcûd bulunan bu hastalığı, velâdet ve ırza misüllü esbâb-ı hezâliyye te’sîriyle had ve serî‘ bir şekilde inkılâb ederek derhâl hayâtını söndürür, çocukları dahi mezkûr hastalığa müsta‘id olarak doğup emdikleri süt keyfiyet ve kemmiyet itibârıyla gayr-i kâfi bulunduğundan ekseriya âvân-ı sabâveti ikmâl edemeden meslulen ufûl ederler.

Sıraca da aynı sûretle za‘îf ve kabiliyet-i hayâtiyyesi az mevlûdlara sebebiyet verir.

[Sahife 128]

Vâlideynden birinin veya her ikisinin ifrat derecede işret isti'mâl etmiş olmasıyla te'essüs eden dâ'ül-kü'ül hâlinde ise zuhûr edecek nesiller, bilâ-istisnâ verem, sara, emrâz-ı akliye-i vehîme ile ma'lûl olurlar. Romatizma, nikris, kum ve taş hastalıklarından biriyle ma'lûl olan vâlideynin tevlîd edeceği çocuklar bu hastalıkların daha şiddetli tezâhürâtına veyahud da emrâz-ı asabiye-i muhtelifeye vâris kalırlar.

Beyne'l-akraba izdivâc da fennen hiç makbûl değildir. Amca, dayı, hala, teyze zâdelerin yekdiğeriyle te'ehhül etmesinden nâşî esâsen mevcûd bulunabilen bünyevî ve â'ilevî hastalıklar tekâsûf ederek nesl-i müstakbelleri üzerinde gayr-i kabil-i tedâvî ma'lûliyetlere müncer olur. Ve hatta devamlı ve müteselsil sûrette beyne'l-akraba izdivâca râğbet eden â'ilelerde akamet ve inkırâz dahi muhakkak bir keyfiyettir.

İzdivâcda mebnâ aleyh olan kadının sinni ve derece-i neşv ü nemâsı çok mühimdir. Avrupa'da umûmiyetle kızlar 18–20 veya daha ziyâde, erkekler de 20–30 yaşlarına kadar mesleği, mekteblerde ikmâl-i tahsîle sa'y olduklarından cinsiyâtın izdivacı bu yaşlardan daha evvel vuku' bulamaz. Zaten adet ve kanunları da kızların sinn-i te'ehhülünü asgarî on sekiz kabul etmiştir. Çünkü kadınlar neşv ü nemâ devresini kabiliyet-i evlâdiyyeyi 18–20 yaşından evvel ikmâl ve ihrâz edemezler. Bu sinnin dûnunda olan kızın havsalası henüz hadd-i red ve vüs'at-ı tabî'yyeyi bulamamıştır. Buna rağmen şayet gebe kalırlarsa ceninin dâhil-i rahimde neşv ü nemâsı noksan kalmakla beraber doğumu da usretli ve arızalı olur. Memleketimizdeki on iki - on üç yaşındaki birçok kız çocuklarının zor ile vâlide yapıldığı vâki'dir. İstatistik üzerine tedkikat-ı tıbbiyyemiz çok noksan olduğundan bu gayr-i sıhhi âdetin bâ'is olduğu hayâtî ve ictimâ'î zararların derecesini lâıykıyla ölçemiyoruz. Bazan pek bâriz olanlarını tesâdüf kabilinden işitip sadece vâh vâh deyip geçeriz. Hakikat-i hâlde zararsız geçen böyle hiçbir vak'a sayılamaz.

Köylülerimiz hâl-i hazır menfâ'at ve ictimâ'iyâtları iktizâsından olarak gayet erken evlenip döl-döş yetiştirmeye mecbûrdurlar. Şehirlilere nisbeten çok kavî olan bu unsur esâs merhâle-i hayâtdaki neşv ü nemâ devresini daha metîn ve serî' sûrette ikmâl ettiğinden kadın ve erkeklerindeki sinn-i izdivâcın küçük bulunmasına rağmen zararları mahduttur. Yalnız diğer husûsât-ı sıhhiyyeyi kemal-i ehemmiyetle tatbîk etmeleri çok lâzımdır. Köylü erkek kadınlarının ba'de'l-izdivâc yekdiğerinden sirâyet tarikiyle tutuldukları frengi tüyleri ürpertecek derecede dehşetlidir. Şehirlilerin evlenirken yukarıdan beri sayıp döktüğümüz

kavâ'id-i sıhhiyyenin kâffesini tamâmî-i ri'âyetleri hayâtî ve ictimâ'î menfâ'atleri iktizâsından bulunduğunu tekrar arz ile hatm-i temenniyât eyleriz.

Dr. H. A.

BABA NASİHATLARI:

VAKİT, İŞ VE SÖZ HAKKINDA

“Zamânını, mekânını bilmeyen insanlar câhildir.” “Vakit nakittir.” “Bilenle bilmeyen müsâvî olamaz.”

Her işin bir vakti, her vaktin bir işi vardır. Vakti gelmeden hiçbir iş görülmez.

Lokman Hekimin oğluna etmiş olduğu nasihatların pek çoğu bu zemînde olduğundan her zamân şu sözleri tekrar eder dururdu:

“Oğlum! Bir işi yapmak istediğin vakit, enini boyunu güzelce ölç biç de ona göre hareket et! Eğer uhdesinden gelecek olduğunu yüzde yüz veya hiç değilse doksan ihtimâl sence hâsıl olursa teşebbüs et, olmazsa etme.

İleride bileceğin, belleyeceğin, göreceğin, anlayacağın bir işi, bir vak'ayı acele edip de vaktinden evvel bileceğim, öğreneceğim, göreceğim, anlayacağım, yapacağım diye uğraşma.

[Sahife 129]

Her işi vaktinde yapmaya çalış. Ve şimdi yapılması iktizâ eden bir işi sonraya yarına bırakma. Sonra yapılması iktizâ eden bir işi de hemen yapacağım diye beyhûde yorulma. Çünkü vaktinde yapılan her iş şartına ri'âyet olursa kusursuz olarak meydana gelir.

Vaktinden evvel veya sonra yapılan bir iş, zâhirde tam gibi görünse bile noksandır. Sen bilmez isen erbâbı onu evvel ahir anlar, makbule geçmez, fayda yerine zarar görürsün! İşte işe göre iş bunun için lâzımdır.

İşe göre adam, adama göre iş, söze göre adam, adama göre söz yine böyledir.

Her işi adam görür ve yapar. Lâkin bir adamın görebileceği işi her adam göremez. Her sözü adam söyler, fakat her sözü her adam söyleyemez. Her söz adamına göre söylenir. Her adama her söz söylenemez. (Kellimü'n-nâs a'lâ kaderi' ukulihim). (Kuli'l-hayr ve illâ fe's-küt)

Ancak çok tecrübe görmüş ve çok serencâm geçirmiş olan vak'a-ı şinâsâna söyle ve mühim işleri ona tevdi' et! Çok hayır görürsün. Böyle zâtın becereceği mühim bir mes'eleyi yeni türemeye başlayan bir aceminin uhdesine tevdi' etmek, hem o işe göre adam tedârik etmemek, hem de iktidârı o mes'ele ile mütenâsib olmadığı cihetle adama göre iş bulmamak demektir.

Daha büyük işlerde kullanmaya değeri olan bir adamı âdî bir işte istihdam eylemek de böyledir.

İşâretten çakan bir ârife karşı söz oldukça kısa ve ma'nîdâr olmalı. (Li'l-ârif yekfî'l-işâre). Çünkü o az sözden çok ma'nâ çıkarır. Doğru olan her sözü kabulde inâd etmez. Laf uzarsa sıkılır. Kendi de kısa ve ma'nâlı söyler. Ömründe bir mekteb görmemiş veya mektebin bir kapısından girmiş öbür kapısından çıkmış olanlara veya usûl okumayıp da zamânını, mekânını bilmeyenlere biraz etrâflı ve açıkça söylemeli. Eğer o kesik söylenilen söz, kısa ve rumuzlu olursa âdetâ yalçın kayalara çarpan rüzgâr gibi te'sîrsiz kalır. Aksü'l-amel yapar ve hatta bazan anlamadığı için ters tûrs ma'nâ çıkarır, âriflerin canını sıkar. Onların en birinci emeli, dediği, istediği şeyin haklı haksız hemen oluvermesidir. Aksi takdîrde güyâ hakk-ı sarîhini ga'ib etmiş gibi âriflere kin beslemeye, düşmanlık etmeye başlar. “Hekim-i meşhur Aristo'nun”, “İyi ile kötünün beyinlerini farktan âciz olan bazı insanların şerlerinden hazer üzere bulununuz” sözü büyük bir hikmettir. Çünkü onlar fitnedir. Zirâ onlar bir defa uyanırlar ise bir daha uyumazlar ve aranılırlarsa bulunmazlar. Öyleleri hakkında zamâna, mekâna göre mukabele etmek lâzımdır. Herkeste arzu ettiği şeye nâ'il olmak için az çok bir sabırsızlık vardır. Bu da pek tabî'îdir. Şu kadar var ki, arzu olunan şeyin husûl bulması için mu'ayyen bir mekânın ve müsâ'id bir zamânın ve idâre edecek bir iktidârın bulunması şarttır. Bunu bilenler vaktini gözlerler, vaktinden evvel nevâkısını ikmâle çalışırlar da işi pek o kadar ta'cîl etmezler” buyurmuşlardır. İşte şu iki hekimin hikmet sözlerini âcizane bir hizmet olmak üzere Halk Yolu'na takdîm ediyorum.

Mu'allim: B. Abdi

[Sahife 130]

EDEBİYAT:

GÜN BATARKEN

-Kara Günlerde-

Batarken enginde dehrin güneşi
Gönül yıldızlardan ziyâlar ister
Batıyor, âh, Tanrım Türk'ün güneşi
Garib yurd bir subh-ı pertev-bâr ister!.

Âh, derim feryâdım inler enginde
Rûhum zulmetlerden halâs cenginde
Ümidim yurdumun son çelenginde
“Millî dehâ”lardan bir karar ister

Öksüz yuvalarda yavrular inler
Yanık feryâdları şehidler dînler
Yükselir tâ arşa masûm enînler
Bülbüller karanlık mâtem-zâr ister

Ölüm kanadını rûhlara gerdi
Sayısız hicrândan haberler verdi
Genç kızlar sararmış goncalar derdi
Sevdâlar ebedî bir mezâr ister

Pâyânsız bir çölde kaldık kimsesiz
Hayâtтан eser yok, ümitten de iz
Cehlin ne sûzişli kurbânıyız biz
Öksüz yurd Tanrı'dan rehâ-kâr ister

Kapattı her yeri azmin ölümü
Kayıp ettim Yâ Rab Nazlı gülümü
Sen bağışla bana Anadolumu
Gönül ne yâr ister, ne nigâr ister

Kurtuluş güneşi şarktan doğaydı
Şu bitkin rûhlara î mân dolaydı
Yurdumun derdine dermân olaydı
O mes'ûd günlere intizâr ister

Açılsa ümidin goncası solmaz
Rûhuma hicrânın acısı dolmaz
Ezelî bir millet böyle mahv olmaz
Canından vaz geçmiş fedâkâr ister

Sönmesin Allahım ümid yıldızı
Ezmesin rûhları bu ince sızı
Yetimler inliyor, sen kurtar bizi
Yurdumuz ebedî bir bahâr ister

İstanbul 16 Mart [1]334

GÜN DOĞARKEN

Azminle î mânın milletim öğün
Batan güneşleri doğdurdu bugün
Gülşenler gülüyor ufuklar gülgün
Yetimler bir ömr-i bahtiyâr ister

Kengirî 16 Mart [1]339

Tahsin Nâhid

[Sahife 131]

NİZÂMÎ

Fâtih'in şâ'ir vezîri Veliyyüddin oğlu Ahmed Paşa'nın mu'âsırı olan Nizâmî Karaman'da Veliyyüddin isminde bir hâcenin sulbünden dünyaya gelmiştir. Tahsilini pederinden görmüş, henüz on sekiz yaşında iken gazel vâdisinde ve bilhassa o zamânın en büyük şâ'iri bulunan Ahmed Paşa'yı tanzîr sahasında fevkâ'l-âde muvaffakiyet göstermekle

Fâtih Sultan Mehmed'in nazar-ı dikkatini celb ettiğinden İstanbul'a davet olunmuştur. Ne yazıktır ki, Konya'ya vürûdunda bir bahâr çiçeği kadar süreksiz ömrü hitâm bulmuştur.

Pederi va'azlarında oğlunun şi'irlerini okur, ağlar ve halkı da beraber ağlatırdı.

Taklîd vâdisinde olsa da “Nizâmî” tarih edebiyâtımızda ihmâl edilemeyecek derecede kuvvetli bir şâ'irdir. Kendisine pek acıdığım, perâkende âsârını dikkat ve zevkle okuduğum bu şâ'ire karşı rûhumda beslediğim muhabbet, bir beytinin tazmînine sâ'ik ve bir gazel vücuda gelmesine bâ'is oldu. Tazmîninde muvaffak olamadımsa bunu şâ'irlikde isti'dâdımın noksanlığına haml etmek lâzımdır.

TAZMÎN

Rûhunun aksi ki mir'ât-i mücellâyâ düşer
Sanki pembe iki gül safha-i beyzâyâ düşer

Dişlerin kim leb ü la'lin arasında görünür
Benzer ol jâleye kim lâle-i hamrâyâ düşer.¹⁴⁶

Nûr-ı çeşmânki nûş etmeye cehd etse nazar
Bûs-ı dâmânın için sâye gibi pâye düşer

Sînenin tâbını setr etmeye enzârımdan
Hidmet-i ebr-i ha'zân zülf-i senem-sâye düşer

Öperim nûkhet giysisini şemm etmek için
Şekl-i endâmı ki ol bester-i kemhâyâ düşer

Şeb-i firkatde gazel-i tarhı be-câmı “Tal'at”
Ahlar sana, figan sağır eyler nâ[b]e (?) düşer

Ankara, 18 Teşrinsani [1]338

Ahmet Tal'at

¹⁴⁶ Karamanlı Nizâmî

GAZEL

–Behçet Bey Efendi'ye İthâf–

Ey ârif-i dershâne-i irfân ü fazîlet
Sûrnâme-i erbâb-ı nezâhet ü belâgat

Ettim o belîğ nazm-ı dilârânızı tertîl
Her mısra‘-ı rengîni birer dürr-i fesâhat

Ulviyyetini, hikmetin îzâh ediyor hep
Tebcîl eder elbette bütün ehl-i basîret

Bir nağme ki erbâb-ı dile neşve-i fezâdır
Aks-i suver-i safvet kalbindir o hâlet

Nazmınla beyân eylediğin cümle mehâsin
Her tâlib-i irfâna olur mûcib-i rıf‘at

Vaktâki sitâyışler ile “Halk Yolu”nu kim
Takdîr ile bast eylediğiniz fikr-i şehâmet

Erbâb-ı mesâ‘îdeki ol sa‘y-i samîmî
Tahsin-i efâzille eder kesb-i resânet

Kadr-i edeb ve ma‘rifeti etmeli tevkîr
Erbâb-ı fezâ’ille vatan buldu selâmet

İrfânı-ı me‘âlî ki onun şu‘le-i feyzi
Milletde uyandırdı bugün hüsn-i nebâhat

Cûşân ü hurûşân oluyor ehl-i tenevvür
Nûrlar saçıyor âleme mefkûre-i millet

Şükrânımı kıl lütufla îsâl-i kabulgâh
İrfân ve kemalâtına bin tuffe-i hürmet

14 Haziran [1]339

A.R.

[Sahife 132]

–Sene-i Devriye-i Şehâdeti Münâsebetiyle–

ŞEHİD YAVRUMA

17 Nisan 1339

Sensiz idrâk ettiğim nefesler
Saplanır kalbime işler ve inler
Sensiz işitilen sadâlar sesler
Fırlar çıkar uçar semâda çınlar

Havâssım benliğim sana mı mâldı
Hep seninle gitti boş kovan kaldı
Dolu vücûd hortum gibi boşaldı
Nushu teselliği hangi dil dinler

Hulkun menâkıbın sürûşaneydi
Âlem âdât sana hep bî-gâneydi
Herkes takdîr eyler ki bana neydi?
Mislini çıkaramaz yüzlerle binler

Çek yanına beni âh Şehîd Hâmid
Ziyâ‘ınla menkuş kalan mehâmid
Eyledikçe beni meftûn ve vâcid
Lâhûtî seslerin rûhumda çınlar

M.F.

TEDKİKLER, TETEBBU‘LAR

SÛFİZÂDE MUSTAFA HÂZİM EFENDİ

Kengirilidir. Be-nâm-ı ulemâmımızdandır. “Ünür” karyesinde doğmuştur. Tevellüd tarihi “1245”dir. Babası Hoca İsmâil Efendi'dir. Onun pederi Yetim Mehmed Efendi, onun pederi ulemâdan Mustafa Efendi'dir. İlk tahsili “Ünür“ karyesinde görmüştür. Tahsil hayâtının yüksek derecelerini görmek ve ilme karşı beslediği derûnî ateşi teskîn etmek için Kengiri'ya gelmiştir.

Gökdon ve kırmızı mintanı, başında benekli çekisi, belinde kuşak ve silâhlığı ile Kengiri'ya geldiği zamân babası Hâce İsmâil Efendi'nin selâm ve tavsiyesini takdîm etmek üzere Kengiri ecille-i ulemâsından “Yüklü Köylü Hacı Ali Efendi”yi görmüş ve Hacı Ali Efendi yanında bulunan ahıbbâsından bir zâta Mustafa Hâzım Efendi'yi yanındakine takdîm ettiği zamân mûmâileyh zâtın –bir müddet– istihzâlî nazarları altında kalmıştı. Hacı Ali Efendi bunu his etmiş ve “Biz göremeyiz, belki bir zamân gelir bu memleketi avucunun içine alır!” demekten nefisini men‘ edememiş idi. Hacı Ali Efendi'nin – ki, vefâtında koca şâ‘ir Ahmed Zahmî Efendi:

Hem sekiz def‘a icazet ile vermiş şânı

Bulunur mu acaba, şimdi nâzırı nâyâb

diyerek derûnî te‘essürlerini bu ve emsâlî gibi coşkun mısra‘larla izhâr etmiştir. Şu suretle takdîr ve emniyetlerine mazhar olan Mustafa Hâzım Efendi o günden itibâren Hacı Ali Efendi'nin ta‘lim ve tadrîs halkasına dâhil olarak ikmâl-i tahsile muvaffak olmuş ve icâzet almıştır.

Atmış altı senelik ömrünün otuz beş senesini Kengiri makam-ı iftâsında geçirmiştir.

Üç def‘a yüzlerle talebeye icâzet vermeye muvaffak olmuş ve her köyde bir, iki, üç tane merhûmdan icâzet almış talebeleri bulunuyordu. Zamânında Kengiri tahsîl ve tadrîs hayâtının en kaynak günlerini yaşamıştır. Talebeler beyninde “Koca Bıyık” nâmıyla yâd olunan müşârünileyh halk arasında “Büyük Müftü” denmekle ma‘rûfdu.

Kırk sene kadar Cuma ve Salı günleri tefsîr dersine devâm etmiş sûre-i A‘râb'a kadar getirebilmiştir.

Merhûm müşârûn-ileyhin memleket i‘mârı hususunda fevkalâde himmeti mesbûk olup Kengırı'da “Büyük Câmi‘” denilen “Sultan Süleymân-ı Kanûnî” câmi‘ini tamir ettirerek son cemâ‘at yerini dahi yedi kubbe üzerine kârgîr olarak

[Sahife 133]

müceddeden inşâ ettirmiş ve câmi‘-i mezkûra vakf olmak üzere yirmi kadar da kârgîr dükkân yaptırmıştır.¹⁴⁷

Buğday pazarı câmi‘-i şerîfi etrâfında beş hâne mübâya‘a ederek yirmi iki oda ve bir dersihâneyi hâvî altlı, üstlü bir medrese yaptırmıştır ki, “Hazımiyye Medresesi” nâmı verilmiştir.

Bunlardan mâ‘adâ Kengırı'da yapılan bilumûm mekteb ve medârisin ve muhâcirîn için te’sîs ve inşâ olunan “Hamidiye Mahallesi” suyollarının inşâ ve tamirleri husûsunda pek çok hizmetleri görülmüştür.

Mustafa Hâzım Efendi iki oğluyla hacca gitmiş ve [1]311 senesi Muharreminin onunda hacdan avdetinde İstanbul'da vefat ederek vasiyeti üzerine Edirnekapısı'nda Çelebi merkumun kabri civarına defn olunmuştur.¹⁴⁸

Hür fikirli, hazır cevaplı, latifeci, sakin tabî‘atlı, mehâbetli, hoş sohbet, hâriku'l-âde bir zekâyâ ve hâfızaya mâlik olan Mustafa Hâzım Efendi, şişman vücûdu, orta boyu, geniş alnı, mukavves karakaşı, kara, iri, nâfiz ve câzib gözü, müdevver sakalı, gayet çok bıyıkları, enli suratı, geniş omuzlarıyla, güç ve kuvvetiyle, pehlivanlığıyla câzib ve mükemmel bir Türk sîmâ ve mevcûdiyetini gösteriyordu.

Pederi Sûfî İsmâil Efendi, Kayseri'de Büyük Kasım Efendi'den hâdimde şehîr Ahmed Efendi'den icâzetler almış ve nihâyet-i ömre kadar tadrîs ve neşr-i ulûm ile meşgul olmuştur.

¹⁴⁷ 1277 tarihindeki zelzelede hasara uğrayan Câmi‘-i Kebîr “1300” tarihinde ta‘mîr olunmuştur. İşbu keyfiyette büyük müftü ile berâber merhûm mağfûr Hacı Evliyâ Efendi, Hacı Kavukçu Mecbûrî Efendi, İsfendiyâr-zâde Kasım Bey, Tüfenkçibaşı-zâde Halim Ağa ile kalfalık vazifesini îfâ eden Efe-zâde Hacı İsmâil Ağa'nın da himmet ve gayretleri sebk etmiştir.

¹⁴⁸ Hicaz'dan azîmetinde İstanbul'da Şeyhü'l-islâm Cemâleddîn Efendi ile görüşmüştür. Merhûm müşârûnileyhe Mustafa Hâzım Efendi'nin Kengırı'deki hayâtî varlıklarını ve şahsiyetindeki fezâ'il ve Kemalâtı öğrenip takdîr ettikten sonra “müftülük” ücreti olarak kaç kuruş aldığını sormuş ve şehri “150” kuruş aldığını öğrendikten sonra bu miktar para ile nasıl idâre ettiğini sormuştur. Mustafa Hâzım Efendi de cevâben “Bizim Kengırı'de iki tarlamız vardır, birisine pamuk eker iplik yapar, dokur, elbise olarak giyeriz. Birisine de buğday eker, hasad eder, yer yaşıyoruz” demişlerdir. İstanbul'da Fâtih'de müte‘addid hocalar tarafından kendisine bazı mesâ'il-i şer'iyeye ve fıkıh hakkında su'âller sorulmuş, hepsine ayrı ayrı muvâfık ve doğru cevaplar vermiştir.

Merhûm İsmâil Efendi, sıra için Kengiri'ya gelmiş ve o zamân mücerred ve münzevî bulunan pederi Yetim Mehmed Efendi'ye misafir olmuş, pederi kendisini tanıyamamış ve nereden geldiğini sormuş, o da Kayseri'den tahsilden geldiğini söylemiş, kendi oğlu olduğunu anlamamış. Yetim Mehmed Efendi de, “Benim de Kayseri’de “İsmâilim var! Tanıyor musunuz?” diye sormuş, tanıdığını söylemiş. Akşam olduğundan berâber câmi’e gitmişler, avdet etmişler, yatsı namâzını da edâ ettikten sonra Yetim Mehmed Efendi misafirini “Yorulmuşsundur oğlum yat!” diyerek istirâhata terk etmiş.

Ma‘a-hâzâ yavrusunun eşkâli ve hutût-ı vechiyyesi o kadar değiştiğinden biraz kendi oğlu olduğunu zanneden baba, o gece sabah namâzına kadar uyumamış.

Bir elinde kandil olduğu hâlde mütehassirâne ve âşıkâne oğlunun yüzünü tedkik etmiş!..Sabah namâzına uyandırmış, dayananamış:

– Oğlum, demiş, sen benim “İsmâil”ime tamâmıyla benziyorsun, acaba “İsmâil”im misin?

– Evet baba, demiş, ben senin oğlun İsmâil'im.

Baba, oğul kemal-i iştiyâkla birbirinin boynuna sarılmış, ağlamışlar... O dakikadan itibâren de Yetim Mehmed Efendi oğluyla berâber tahsîle gitmeye karar vermiş, ahd etmiş ve kırk beş yaşından sonra büyük “Kasım-ı Kayseri”den icâzet almıştır.

Rahmetulallah-ı Aleyh

T. N.

[Sahife 134]

KENGİRİ ŞÂ'İRLERİ:

DESTÂN

Gûş eyle sözümü âkılâne bak
Pend-i hakîkatten beyânı gözle
Yârâna karîb ol nâdânı bırak
Kıymetini bilen insanı gözle

Kıl bu sözlerimi köşene berçin
Sakın bir kimseye hiç eyleme kin
Seni zemm eyleyenin sen eyle medhin
Ârif ol mûcib-i irfânı gözle

İncitme kimseyi ey tahtî bâlâ
Zîrâ dil mülküdür Kâbe-i ûlya
Herkesi hâlince hoş görmek evlâ
Sâbır ol her hâle, cânânı gözle

El için ateşe kendini yakma
“Men aref” dersini elden bırakma
Kendini bil elin aybına bakma
Senden sâdır olan noksanı gözle

Seni isteyen sen iste özden
Lisânını hıfz et nâ-sezâ sözden
Ahibbâ beyninde gel çıkma gözden
Atına binmeden meydânı gözle

Kendini bilmeze olma sen yakın
Sonradan görmüşe borç etme sakın
Asâlet rütbesin göğsüne takın
Zulmetten çık mâh-ı tâbânı gözle

Dünya işgaline verme fikrini
Hüdâdan gelenden kesme şükrünü
Hayra tebdîl eyle dâ'im zikrini
Geçirme vaktini zamânı gözle

Her du'a içinde dile özünü
Elini aç Mevla'ya döndür özünü
Ölmeden cennete dikme gözünü
Evvelâ kâmil-i imânı gözle

İbretle nazar kıl âleme ey şah
Mü'minin kalbidir mu'azzam dergâh
Ahsen-i takvime oldunsa âgâh
Güzel sev, derdine dermânı gözle

“Amelsiz âlim”i alma bir pula
Pendini tut gitme gittiği yola
Halık'dan şikâyet eyleme kula
Rezzak-ı âlemdir Rahman'ı gözle

Rızk için âlemde hiç çekme kaygı
Gelir görünmezden çok sayma, saygı
Sûrette sîrette âdemsin yâhû
Sırr-ı fâş eyleme erkânı gözle

Kendini medh eden şeyh değil billâh
Esrâr-ı tevhide olmadan âgâh
Elinde bir tesbih başında külâh
Türlü türlü söyler yalanı gözle

Ara bul kendine mürşid-i kâmil
Sarf ettiğin emek olur mu zâ'il
Hakîki ol olma taklide mâ'il
Yanarsın gözün aç mîzânı gözle

[Sahife 135]

Yalancının adı dirayetlidir
Utanmazın adı şecâatlidir
Doğru söz söyleyen kabahatlidir
Şimdi bu tersine devrânı gözle

Terket bu dünyânın kıl ü kalini
 Bilirsin Kadrî sen her ahvâlini
 Kilk-i nakkaş ile “gışâh” sâlini
 Hesab et tarih-i destânı söyle
 (1306)

KOŞMA

Yürü esb-i aşka sadâkat ile
 Süvâr olup azm-i beka et gönül
 Mürşid-i kâmile refâkat eyle
 Teslim olup terk-i sivâ et gönül

Lâ ilâhe'den terk-i tecrîd olasin
 Tâ “illallâh” ile hayât bulasin
 Mahv olup ölmezdan evvel ölesin
 Cânı başı dosta fedâ et gönül

Rindî¹⁴⁹ Hak dilden tese’ül eyle
 Gayr-i terk et dostu te’emmül eyle
 Levh-i mukaddere tevekkül eyle
 Var Hakk'a teslîm-i rıza et gönül

Nufhe-i sûr etti âdem vücûda
 “Kaf Nun”dan kevn ü mekâna geldim
 “Birlik” diyârından dâr-ı ubûde
 Bin bir sıfâtını seyrâna geldim

İlminden “alleme'l-esmâ”yı bulup
 Cebîninde “harf ü imlâ”yı bulup
 Mushaf-ı hüsnünde noktayı bulup
 Şehîd-i şühedâdan reyyâna geldim

¹⁴⁹ Tercüme-i hâlli ileride yazılacaktır.

Açtı yâr vechinin netîcesini
Gündüz etti bana her gecesini
Ref' etti gönlümün göz peçesini
Rindî seyr-i sırr-ı pinhâne geldim

GAZEL

Bu fenâ hûb-ı dilâ sâreti bir kâlihâdır
Ana dil vermeyen âdem ne güzel tâlihâdır
Sevme dünyâda sakın fâsid ile fasideyi
Olur âhirde ne sâlih ve ne kim salihâdır
Saçı kisveyi görüp sanma sakın name-i meşk
Hele şemm eyle de fehm et fenâ râyihâdır!
Gerçi âlâyîş-hândan dem vurur dehr-i dehân
Lîk her demdeki Kuran yüzü kim lâyihâdır
Bu lugaz ilmini var mürşid-i kâmilden oku
Eğer idrâk edemezsen özüne samihâdır
Cümle efnâyı koyup gitti bekâyâ “Zahmî”
Ehl-i îmândan onun matlabı bir Fâtihâ'dır

Ey “mürg-i gönül” gülşeni seyrâna mı geldin
Bülbüller ile îş-ı gülistâna mı geldin
Îd günleri baş göstererek gök tarafından
İsmâille bir koç ile kurbâna mı geldin
Ey mürg nice kâfir idîn tâ küçücükte
Hattın gelenicek rûyuna îmâna mı geldin
Dâmenini çâk etmeden evvel dest-i Züleyhâ
Yusuf gibi sen hücre-i zindâna mı geldîn
Sen gelmeden ol “Mâhî”-i gedâ ahrete gitti
Ervâhına bir Fatihâ ihsana mı geldin

[Sahife 136]**GÜZEL SÖZLER**

Bakıp nakş-ı nigîne şöyle fehm ettim ki, âlemde

Derûnen şerha şerha etmeyenler nâmdâr olmazlar.

– Hiçbir ferdin zarara katlanmak istememesine rağmen kendi zararına çalışanlar az değildir.

– Ataletin ta‘b ve füturunu izâle etmek imkânsızdır.

– Re‘îs-i kârda bulunanlar çok söz söylemekten ziyâde iş görmek mecbûriyetindedirler.

– Ülfetin şartı külfetin refi‘idir.

– Kel baş, çabuk tıraş olur.

– Hayâtı temdîd için en iyi usul onu kısaltmaktır.

– Tabibler ile kadınları zemm etmek bizi bunların boyunduruğu altına koyan ve orada tutan za‘afın mukabele-i mütecâviziyyesidir.

– Uyudum ve rüyada gördüm ki, hayât bir bedî‘a imiş. Uyandım ve baktım ki, hayât bir vazife imiş.

– İlacın sendedir de bilmiyorsun ve hastalığın sendedir de görmüyorsun.

GÜNÜN İZLERİ**MA‘ÂRİF HAREKETLERİ**

1. Tuht Mıntıkası’nda:

Tuht nâhiyesinde merkez mektebiyle Babsa, Ünür, Yüklü, Topuzsaray karyelerindeki mekteblerin imtihanları hitâm bulmuştur. Bunlardan Ünür, Yüklü, Topuzsaray mu‘allimlerinin hizmet ve gayretleri şâyân-ı takdîr görülmüştür.

2. Merkez Mıntıkasında:

Merkez, Ertuğrul Tervikiye, Karataş ve İnâs mektepleriyle Dümeli, Maruf, Korgun, İpsarı, Boyalıca, Ovacık karyelerindeki mekteblerin de imtihanları bitmiştir.

İnâs mektebiyle Ertuğrul mektebinin bu seneki fa‘âliyeti nisbeten takdîre şâyân ve İpsarı, Dümeli Ovacık mu‘allimleriyle Korgun, mu‘âvenetin sa‘y ve gayretleri bilhassa tebrîk ve takdîre şâyeste görülmüştür.

3. İdâdî imtihanları henüz hitâm bulmamıştır. Hitâmında merkez mıntıkasında mektebler için mekteb-i idâdi binasında büyük bir tevzi‘-i mükâfat merâsimi yapılacaktır. Zükûr ve inâs mekteblerinin resim ve el işleri ayrı ayrı teşhîr edilecektir.

4. Eyyâm-ı ta‘tîlyede ehliyetnâmeli mu‘allimler yeniden ehliyetnâme imtihânına tâbi tutulacağı ve ayrıca bir de tatil dersleri açılacağı haber alınmıştır.

5. İnâs Mektebi ile Ertuğrul İbtidâî Mektebi'nin bahçeleri etrafına çevrilen duvarların inşâsı bitmek üzeredir. Duvarlar inşâ olunduktan sonra gelecek bahârdan itibâren eşcâr-ı müsmire gars edilecek ve mekteb binaları bugünkü çıplak şeklinden kurtarılacaktır.

6. Yeniden küşâd olunan ve her sene tedrîsâtına devâm edilmiş olan merkez medreselerinde imtihanlara başlanmıştır.

İNTİHABÂT FA‘ÂLİYETLERİ

Gazetelerde okunduğuna göre her tarafta muntazam fa‘âliyetlerle pek çok yerlerde intihabâta devam olunmaktadır. Hatta o derecede ki, yirmi gün zarfında meb‘ûslar intihâb olunacaktır. Kengirimizde da bu hususta bu kadar fa‘âliyetlere rağmen henüz esamî cetvelleri ta‘lik edilemediği gibi defterler bile lâyıkıyla tanzîm olunamamıştır.

İntihâb mes‘elelerinin ehemmiyet ve ciddiyetine binâ’en alâkadâr zevâtın nazar-ı dikkatlerini celb etmeyi vicdânî ve millî vazife telâkki ederiz.

NASİHATİM

Memleketimizde yetişmiş, henüz âlem-i matbû‘ata atılmış istikbâlin mühim mecmû‘ası olmasını ümit ve arzû ettiğimiz Halk Yolu'nun iki haftadır sütunlarında bir takım dedikoduyu mûcib yazılar, sözler görüyorum. Bu benim için menfûr olduğu gibi erbâb-ı fazl

ve irfânın da merdûd göreceği hâllerdendir. Mükevvenâtta yaşayan her millet, her mezheb, her zamân, her mekânda bu gibi şeyler olağandır.

Beşeriyet içinde öyle şahsiyetler vardır ki, mâzisi mülevves, hali menfûr, istikbâli “iki malûm bir mechullü mu‘adele gibi” zâhiridir. Bunlar delik yolabildikleri kof ağaçların içerisine girerek âsâr-i hayâtlarını kemire kemire kurutur, çürütürler. Netîcede o ağaç kurur. Yine âhiriîe hizmet etmek için yanar, içerisindeki kurdu da berâber yakar. Yahud topraklar altında her ikisi berâber çürür.

Öyle şahsiyetler vardır ki, metânet-i fikr, salâbet-i kalb, hüsn-i zan gibi bütün fezâ’il-i ahlâkiyyeyi cem‘ etmiş, etrâf-ı eknâfına toplanılan hem-cinslerine dâimâ hayırlı, selâmetli yollar taharrîsini tavsiye etmeden geri kalmamış, reh-güzârlarına tesâdüf edecek engelleri dürbînâne hareketle kırıp geçecek tariklerini gösterirler. Netîcede nâmları, âsârı bâkî kalır. Vücûdlar diyâr-ı âdemde fanî olur. Mükevvenâtta gördüğümüz zevi'l-ervahın vücûdları nedir? Kan, et, kemik, deriden ibaret değil midir?

Kârı da akıl, fikir, vicdân, zekâdır. Her ikisi bir nüshâ meyvadâr ağaç gibidir. Vücûdun terbiye ve kuvveti, aklın kudretinden, fikrin za‘fiyeti, seciye ve şu‘ûrun killetindendir.

Bunlardan birisinin ademi, o şahsın da ademi demektir. Şahsın ademini kabul etmek lehte aleyhte savuracağı sözleri de efsâne olarak dile getirmek demektir.

Nazarımda her şahsın uhde-i mes’ûliyetlerine terrettüb eden vazife, hem-cinsin tehzîb-i ahlâkına, tenvîr-i efkârına hizmetle tarik-i islâhı genişletmektir. Yoksa her gördüğümüze ifnâ değildir.

İlmin şerefi [...?....], servetin şerefi şâkirine, fakrin ecri sâbirîne, güneşin şu‘â’ı müsâdifine, ahlâkın memduhiyyeti sâhibine mahsûs olduğu gibi Halk Yolu’da tuttuğu râh-ı savâb da devam ettiği surette kıymeti sevimli yazılarından lezzet alan erbâbına â’iddir.

Kalender

UMDELERİMİZ

Müdâfa‘a-i Hukuk grubu nâmzedlerinin umdeleri aynen aşağıya derc edilmiştir. Memleketimiz ve milletimize müfid olmak, hayırlı istiyorsanız re’yelerinizi yalnız ve yalnız Müdâfa‘a-i Hukuk grubu nâmzedlerine veriniz.

- 1- Hâkimiyet bilâ-kayd ü şart milletindir.
- 2- 1 Teşrinsani kararımız lâ-yetegayyer düstûrumuzdur.
- 3- Memlekette emniyet ve âsâyışın muhafazası en mühim vazîfedir.
- 4- Mahkemelerimizin serî'an tevzî-i adâletleri te'min edilecektir.
- 5- Salâh-ı iktisâdımız te'mîn edilecektir.
- 6- Hidmet-i fi'iliyye-i askeriyye müddeti tenkîs edilecektir.
- 7- İhtiyât zâbitlerinin istikbâli te'mîn, ma'lûlîn-i askeriyye müteka'idin, eytâm ve erâmil ikdâr edilecektir.
- 8- Me'mûrîn mes'elesi tesbit ve ikmâl, halk umûrunun a'zamı sür'atle te'mîn edilecektir.
- 9- Hârâb yerlerimiz sür'atle imâr edilecektir.

Sulh nokta-i nazarımız: Malî, iktisadî, idarî istiklâlimiz behemehâl te'min edilecektir.

CERRAH NÛREDDİN

Kengırı Hastahanesi Operatörü

Fıtık, kanlı kansız basur memeleri, idrar yolu taşları ve zorlukları, torba şişleri, göz, kulak, burun, boğaz ve'l-hâsıl erkek ve kadın üzerinde îcâb eden her nev'î ameliyât-ı cerrâhiyyeyi ve mengene ile gayet kolayca çocuk doğurtmayı kemal-i muvaffakiyetle tatbîk ve icrâ eyler.

BİLMECE

Bilmecem beş harfli nebâtattan birinin ismidir:

İkinci ve birinci harfleri müşfik bir şahsiyet; birinci, ikinci, üçüncü harfleri bir hayvan ismi; ikinci, üçüncü, yedinci harfleri ferahfezâ bir mahal ismi; birinci, üçüncü harfleri çeşni ifâde eder; birinci, dördüncü, üçüncü harfleri bir hayvan ismi; birinci, ikinci, beşinci harfleri kıymetdâr bir şey; ikinci, birinci, beşinci harfleri arzu olunan bir hâl;

İkinci, dördüncü, beşinci harfleri ebedî düşmanımızdır; üçüncü, ikinci, birinci harfleri itâ‘atî ifâde eder; dördüncü, üçüncü birinci harfleri mühlik bir hastalık ismi; ikinci, beşinci harfleri a‘zâ-yı beşer birinin ismi; beşinci dördüncü, birinci, ikinci harfleri Arnavutluk'ta bir kasaba; beşinci, ikinci, dördüncü harfleri seyyâl bir maddenin ismi; üçüncü, dördüncü, birinci, ikinci harfleri Avrupa'da meşhûr bir şehrin ismidir.

Halledenler arasında kur‘a çekilerek birinci gelene mecmû‘amızın altı aylık abonesi verilecektir.

İhtar: Halledenlerin adreslerini açık yazmaları ve bilmece kuponunu rabt etmeleri lâzımdır.

Bilmece Kuponu

Numara: 9

Bilmeceyi hal edenlerin bu kuponu rabt etmeleri lâzımdır.

Halk Yolu

Hakkın Yoludur

On beş günde bir çıkar ilmî, fennî, edebî, ictimâ'î mecmû'adır.

Sâhib-i İmtiyâz: Kemal Cenâb

Her nev'î evrak müdür-i Mes'ûl nâmına gönderilmelidir.

Derc olunmayan yazılar i'âde edilmez.

Adres: Kengiri'de Halk Yolu

Müdür-i Mes'ûl: Tahsin Nâhid

Senelik Abonesi 130 kuruştur.

Altı Aylık: 70 kuruştur.

Nüshası: 5 kuruştur.

30 Haziran 1339

Sene: 1

Sayı: 10

MÜNDERİCÂT

İnkılâbımıza Dair / Tahsin Nâhid

Ticaret Câlîb-i Sa'âdetdir / B. Abdullah

Su Mes'elesi / H.A

Zafer Türküsü / Âyetullah

Anadolu Kadını / Tahsin Nâhid

Kengırı Şâ‘irleri

Kudret Topu / Ahmed Mâlik

Bir Tahmis/ Mehmed Refik

Letâ’if-i Tarihiyye / Mehmed Refik

Günün İzleri

Şükrân Borçları

İki Sahne / Kalender

Kengırı Matba‘ası 1339

Sâhib-i İmtiyâz: Kemal Cenâb

Müdîr-i Mes’ûl: Tahsin Nâhid

30 Haziran 1339

Sayı: 10

Halk Yolu

Hakkın yoludur.

On beş günde bir çıkar ilmî, fennî, edebî, ictimâ’î mecmû‘adır.

Birinci Sene

Birinci Cild

İNKILÂBIMIZA DÂ’İR

Osmanlı Hükûmeti'nin devre-i ikbâl ve ıttılâsı Viyana surlarında Avrupalılara intikal ettikten sonra Osmanlı saltanatı da günden güne asır-dîde bir ağaç gibi oyulmaya başladı.

Gafletin ve ferdî saltanatların kara bahtlı birer hidmetkârı gibi Türkler, asırlar var ki, kendini, kendi varlığını düşünmekten, te’mîn etmekten pek uzak yaşamış ve bütün mevcûdiyetini, kazancını, maddî ve manevî müktesebâtını dipsiz bir kuyuya akıtmış ve bunun

bir netîce-i tabî'îyesi olarak inhitat ve inkıraz uçurumlarının içine o bî-emân mezara düşmüştür.

Osmanlı saltanatının şu'ûrsuz, gayr-i mu'ayyen kara ve zâlim, çok yanlış anlayışsız idâresine, ister istemez boyunu uzatan Türkler bütün mevcûdiyetlerini bu yanlış idârelere kurbân ederken, kendilerinin de sezemedikleri bir şekilde muhâfaza ettikleri, kurbân ettikleri yalnız bir duygu, bir atış, bir kudret menba'ı vardı:

– Türk'ün kalbi!

Senelerin, asırların kanlı ve öldürücü hâdiselerden “intibâh ve hareket” kuvvetlerini, inkılâb duygularını alan “Türk'ün kalbi” âtî ve mes'ûd istikbâl için hazırlanıyor ve hakîki Türk rûhlarında “inkılâb ve halâs” çerâğını yakıyordu.

Gün geldi ki bu çerâğ, bu ilâhî nûr, o bî-emân ölüm ve inkırâz mezarının karanlık, boğucu, zâlim cidârlarını yırtarak, sökerek “ümid ve hayât” şeklinde yandı ve parladı.

Dünyada, hırs ve menfâ'atle âlûde, insanî ve vicdânî duygulardan uzaklaşmış mağrûrların, hasîslerin, dalgınların da sâkin olduğu bu köhne arzda o parlayış, kendilerini hâkim-i mutlak tanıyanların üzerinde evvel emirde “Türklerin ölüm iyiliği” te'sîrini yaptı, bu da pek tabî'î idi. Çünkü cihânın işitmediği ve yaradılalıdan biri görmediği bir hâdis, bir mu'cize –mağrurların– kahkaha ile karşıladığı bir bâ'sü ba'de'l-mevt hâdisesi oluyordu.

Bu hâdis karşısında hırsın, menfâ'atin tamamen maddîleştirdiği o rûhlar, gurûrun perde-i azamet ve saltanatı arkasında lâkayd ve haşîn sırtıyorlardı!

Yanan, parlayan mukaddes çerâğ, şarkın hüsun ve füsûnla, feyiz ve hayâtla, ümid ve necâtla dolu ufuklarından ânî ve nâgeh-zuhûr bir şems sür'atiyle şakıdı!

[Sahife 138]

Ve bu “azm ve îmân” şimşeginin ilâhî parıltısı garbın perde-i azamet ve saltanatını yırttı, parçaladı ve harîs, kindâr ve hunhâr âdemoğullarının kızarmaz yüzlerine bir sille-i ikaz vurdu!

Vatan kurtuldu...

Kara bahtlı birer hizmetkâr gibi saltanat-ı ferdiyyenin mutî‘ ve çilekeş garbın hizmetçileri ve yaşatıcıları için için uyulmaya başlanan ve gökleri mazlum Türk halkının kan damarlarına bitişik olan ferdî saltanat ve esaret ağacını da devirdikten sonra “millî hâkimiyet”i kurdu. Bu “millî saltanat” aşkı, Türk gençliğinin en mukaddes, en feyizli aşkıdır ve bunun idâmesi, Türk gençliğinin en âli ve ilâhî bir vazifesidir. O aşk feyzini Türk’ün kalbinden ve bu vazife, idâme kudretini Türk köylüsünün ve halkının saf kanından, temiz îmânından almaktadır. Binâenâleyh; “millî saltanat” doğrudan doğruya Türk köylüsünün rûhundan doğmuş, en kıymetli, en tabî‘î bir ihtiyaçtır.

Bu en kıymetli “rûhî ve hayâtî ihtiyaç”ın nokta-i istinâdı, menâbi‘-i kudret ve kuvveti “ilim ve irfân” olacaktır.

Hazırlanmamış muhitlerde yapılacak inkılâbların devam ve temâdîsi arzu edilen ömrü, süreksiz olur.

“Millî saltanat”ımızı idâme ettirecek ve yaşatacak olan “ilim ve irfân” ziyâları ile yurdumuzun lâyıkiyle tenvîr edilemediğinden dolayı henüz mâhiyetimizin bu inkılâba hazırlanmamış olduğunu iddiâ edenler vardır. Yek-nazarda ve sathî düşünenlerce bu iddiâ haklı gibi görünür.

Biz o kanâ‘atdeyiz ki, Türk milletinin senelerden beri millî hâdiselerden ve hâricî cereyânlardan aldığı amelî tecrübe ve müşâhedelere istinâd eden ders onu, benliğini üzen, mevcûdiyetini kemiren her hangi haksız bir vak‘a karşısında âtil ve bî-hareket bıraktırmayacak bir kudretle techîz ve teslîh etmiştir. Binâenâleyh her türlü hayırlı ve mes‘ûd inkılâblar için ve bu inkılâbların yaşatılması için –asırların üzerinde biriktirdiği gaflet ve adâlet tozlarını silkerek kalkan Türk milleti ve Türk rûhu i‘tilâ ve irfâna â‘id her türlü hâdiseleri “temsil” edecek bir mevcûdiyete mâliktir.

Elverir ki, onu idâre edenler senelerin tecrübelerini gözleri önünden uzak bulundurmasınlar ve artık ciddiyet ve samîmiyetle şu‘ûrlu bir sûrette Türk’ün maddî ve manevî i‘tilâsı için çalışsınlar.

Yurdumuz bu i‘tilâların te’mîni ve idâresi husûsunda işe yarayacak her türlü maddî servet menba‘larını, “madenleri, toprakları, ırmakları, dereleri, denizleri” ve halkımızın rûhî ve ictimâ‘î hars kaynaklarını taşımaktadır.

Maddî ve manevî bu iki kudretten, servet ve hayât, sa'âdet ve irfân menba'larından lâıykıyla istifâdeye çalışılır ve fa'âliyet devresine intikâl edilirse –şüphe edilemez ki– millet ve memleket mes'ûd ve bahtiyâr olur.

Fa'âliyet devresine intikal etmek ve milletin sa'âdet ve bahtiyârlığını te'mîn eylemek gaye-i kıymetdârıyla meydana atılan “Müdâfa'a-i Hukuk Cem'iyeti ve Halk Fırkası” mü'esses ve mensûbîni halkça “tecrûbe edilmiş” zâtlardır. Cephe ve ordu hareketlerinde bütün bir yokluk içinde hârîka-engiz varlıkları gösterenler, eski “idâre-i maslahat” siyasetini birine “Hak, adl ve vicdân” üzerine mü'esses hür ve hakîki bir siyaset getirerek “hâkim devletler!” karşısında Türk metâlibini, –Türk ve vahdet ve îmânına istinâd ederek– cesûrâne, metînâne ve merdâne müdâfa'a edenler, Allah'a ve îmâna dayanarak taksim olunan, parçalanan, topundan, tüfenginden ve münevverlerinden mahrûm edilen bir yurdu, her türlü alçakça teklifleri çekin[me]yerek, tepeleyerek asrî ve yeni bir devlet kuranlar ve [bu] sûretle “millî saltanat”ı elde edenler,

[Sahife 139]

şüphesiz vatan ve millet için en çok samîmî, en çok fedâkâr adamlardır. Tecrûbe ve zamân bize bu netîceyi verdi. Bu çok samîmî ve fedâkâr zevâtın memleket işlerine â'id umdeleri, hastalığın mâhiyeti hadâkatle teşhîs ve teşrîh edildikten sonra kat'iyetle ve etraflıca yazılan reçeteler gibidir.

Umdeler, milletin rûhî ve maddî ihtiyacâtı en yakından ve içinden tedkik edilerek yazılmıştır.

Ve rûhî, ictimâ'î hars kaynaklarımızdır.

Tecrübeli dimâğlar ve fa'âl eller, bu hazineleri meydana çıkararak “yeni hayât”ı esaslı sûrette te'mîn edeceklerdir. İnkılâbımız umdelerin tatbikiyle feyizkâr ve semeredâr esaslı bir şekle girecektir. Ve ancak inkılâbımız bu suretle ikmâl edilecektir. Bu inkılâbın zamâna muvaffak bir sûrette ikmâli, yaşamak için kat'î ve mübrem bir ihtiyaçtır. Fi'l-hakîka bugün şimendiferi, kağıya, otomobilli arabaya, muntazam şose yollarını, yoldan başka her şeye benzeyen düzensiz çizgilere, muntazam, sıhî ve bedî'î köy, kasaba ve şehirleri, çıplak bakımsız bir sürü taş ve toprak ağaç yığıntılarına, sıhhat ve servet, za'f ve zarûrete, ilim ve irfânı, cehl ve nâdânîyi, âdl ve hakikâti, zulm ve butlânı ve bi'n-netîce refâh ve sa'âdeti izmihlâl ve felâkete tercih etmeyen Türk cem'iyetine mensûb bir ferd tasvîr olunamaz.

Bununla beraber henüz anlaşılmayan ve her gün karşımıza dikilen bir nokta vardır. Deniliyor ki, bir gün gelir, Türk milleti bahtiyar olur, rahat ve sa‘âdete kavuşur. Fakat! İşte bu “fakat”ın arkasında adamsızlığı ifâde eden bir cümle ile “bu işleri biz yapamayız!” me’âlinde bir nefese adem-i itimâdsızlık hissi saklıdır.

Bilinmelidir ki, yek-vücûd bir millet, hüsn-i niyet ve samîmîyetle hareket eden, akıl ve şu‘ûru harekâtında esas olarak kabul eden rehberler, dâhiler sâyesinde, mahalleri mümkün kılar, o zamâna kadar hissedilmemiş, sezilmemiş, ümid edilmemiş kuvvetleri meydana çıkarır, hârikalar îcâd eder.

“O mâhîler ki, deryâ içredir deryâyı bilmezler” me’âlince biz, kendimizi bilememişiz, bilemiyoruz. Milletin ve millî hâdiselerin yetiştirdiği adamları göremiyoruz, takdîr edemiyoruz, sivrilmeyi isteyen zekâları, hizmet etmek isteyen “dehâ”ları nazar-ı gayz ve cehlimiz altında eziyoruz.

Hâlbuki Türk milleti, bugünün işlerini, inkılâplarını idâre edecek, âtî için ânının ihtiyacât ve îcâbâtına göre adam yetiştirecek zevâta mâliktir.

“Türk terâkkî edemez, bu işleri biz yapamayız!” i‘tikadına gelince, bunu idâme ettirenlerin hayât ve hakikat sâhasındaki vukufsuzluklarına ve nüfûslarına karşı itimatsızlıklarına hükmediliyor. Nefse adem-i itimâd ise adem-i vukuftan ileri gelirmiş.

Bundan başka Almanların dâhi Bismark’ı, “Bir millet-i mu‘azzama, millet-i mu‘azzama olmak üzere tanınmak için evvel-be-evvel kendisini o sıfatla mevsûf bilmek cesâretinde bulunmalıdır” diyor.

Biz binlerce senelik bir tarihe mâlikiz. Türk’ün azamet ve ceberût-i maddiyye ve mâneviyyesi karşısında ser-nigûn olmuş, tâc ü tahtların sâhibi olan milletler ise, sâhib-i servet ve sa‘âdet olarak el’an yaşamaktadırlar. Geçmiş asırlara hâkim olan Türk’ün kabiliyet-i hayâtiyyesi inkâr edilemez. Türk’ün hârikulâde zekâsı, hayât ve medeniyet yollarında hârikulâde isti‘dâd-ı fıtrîyyesi mevcuttur. Bir taraftan da feyizkâr topraklarımız, milyonları yaşatacak hayât ve bereketle doludur.

Menfî cihetten kendimizi aldatarak ve anlayarak uyuşup kalmak zamânında değiliz. Mevcutdan istifâde ederek hâli te’mîn etmek ve şu sûretle istikbâlin îcâbâtına uymayan ihtiyâcları tedârik eylemek lâzımdır.

Asırlardan beri hayatımızı adâlet ve hareketsizlikle

[Sahife 140]

idâre etmeye çalıştık. Bugün “fa‘âliyet ve hareket” devresini yaşıyoruz.

Üssü'l-esâs-ı hayât “fa‘âliyet ve hareket”tir.

Her inkılâbda fa‘âliyet ve harekete istinâd eder. Bu nokta bilinmeli ve takdîr edilmelidir.

Milletlerin i‘tilâsı için büyük dehâlara ihtiyâc vardır. Çünkü zamânı ihzâr eden dâhilerdir. Dâhiler millî hedefleri, millî gayeleri doğurmakla ve o gayenin ulviyet ve kudsiyetini yalnız takdîr ve te‘cîl etmekle kalmazlar, o gayeye vâsıl olabilmek ve o millî hedefe ulaşabilmek için kullanılacak vâsıtaları da ta‘în ve ihzâr ederler ve asıl o zamân dâhi sıfatını kazanırlar. Bizde gayeye ulaşmak hususunda isti‘mâl olunacak vesâ’itin tayîninden en yüksek kabiliyet ve dehâyı gösterenler, millî mücâhedemizi idâre edenlerdir. Bu inkâr edilemeyecek bir hakîkattir. Gaye-i hayâtiyyemizin en mühim ve en hayâtî bir cihetini te‘mîn edenler, Türkü esâretten kurtaranlar, sa‘âdet ve ebedî halâs gayesinin de vâsıtalarını, yollarını tayîn etmek sûretiyle dehâlarını bir kere daha göstermişlerdir ki, o vâsıtalar ve yollar dokuz umde olarak ilân edilmiştir.

Bu vâsıtalar ve yollarla millî gayemiz olan sa‘âdet ve hâkimiyet-i hakîkiyyeye ulaşacağız. Bunu takdîr eden Türk milleti, inkılâbını şu‘ûrlu bir şekilde ikmâl edecek olan umdeleri etrâfında vahdet ve tesânüdünü göstermektedir.

İntihâbâtın yer yer yükselen netîceleri, düşüncelerimizin fi‘ilî ve müsbet misâlleridir. O hâlde tebşîr ederiz, inkılâbımız sa‘âdet ve bahtiyarlıkla netîcelenecektir inşâ‘allâh.

21 Haziran [1]339

Tahsin Nâhid

HALK İÇİN YOL:

TİCÂRET CÂLİB-İ SA‘ÂDETTİR

Asır, zamân, ilim, tecrübe bize gösterdi ki, dînimizin bekâsı vatanımızın bekâsına, vatanımızın bekâsı cem‘iyetimizin bekâsına, cem‘iyetimizin bekâsı kuvvetimizin bekâsına,

kuvvet servete, servet ticârete, ticâret ma'ârifte muhtaçtır. Şu hâlde bu usûl ve vesâ'it-i müteselsilenin her hangisinde ihmâlen veya “me'âlen” kusur eder isek, o kusurumuz esâsa yani bekâ-yı diyânete dokunacağından kusur edenler diyâneti ihlâl etmiş olur. Onlar “Allah ve Resulullâha” karşı mes'ûldürler.

Çünkü medâr-ı dîn ve dünyâda vuku'a gelen gaflet afv olunmaz bir cinayettir. Bazı cehhâlin güyâ halkı ibâdete teşvîk için “ed-dünyâ cîfetün ve tâlibuhâ küllâb” gibi çirkin ve uydurma sözler ile bî-çâre, saf ve nezîh ihvânımızı uyuşturmaya hatta atâlete, betâlete sevk ediyorlar. Onların bu ve bu gibi sözleri huzûr-ı şer'i şerifte merdûddur. Onlar kavvâm-ı şerî'ati, tarîk-i hakîkatı bilmedikleri gibi, dünyâ ahiretin tarlası ve tarla ne kadar ma'mûr ve mahzûr olursa o kadar ka'ideli ve mahsûldâr olacağını da bilmiyorlar. Te'essûf olunur ki, onlar İslâmiyet'in ahmak dostlarıdır. “Elbette bir akıllı düşman, ahmak dosttan bin kere hayırlıdır” ve “akıl için tarik birdir” darb-ı mesellerini hiçbir zamân unutmayalım. Bak bizim dost-ı hakîkimiz sebeb-i sa'âdetimiz olan “Rahmeten li'l-âlemîn” Efendimiz hazretleri, “ticareti kesâda düşen ve kesbde güçlük çeken adam ummâna gitsin, orayı ihtiyâr etsin” buyuruyor, gördün mü? Anamızdan babamızdan daha eşfak Efendimiz bizlere ne emir ve ferman buyuruyor? Servet ve ticâret için nerelere kadar gitmemizi teşvik ediyor. “Ummân” Basra Körfezi'nde, Bahreyn denilen mahallin civârında bir beldenin ismidir. Bu belde Asr-ı Sa'âdet-i hasr-ı hazret-i Nebevî'de servet ve ticâretiyle ve ahâlîsinin sa'y ve gayretiyle meşhûr [ve] ma'rûf bir belde idi. Nûrül-âlem Efendimiz ticâreti darlaşmış

[Sahife 141]

olan bir adamın ibret alması ve ma'îşetini yoluna koyması için Umman'a kadar seyâhat ve seyr-i sefer etmesini fermân buyuruyor. Sa'y ve gayret inkıyâd-ı şerî'at olup zirâ'at ve ticarete mûcib-i sa'âdet bulunduğunu nice nice âyât-ı kerime ve ehâdis-i şerife ile beyân ve cûmel-i hükm-i İslâmiyye ile de tavzif ve bünyan edilmiş olduğu malûmdur. Bu hadîs-i şerif ile kendimizi ölçelim, tartalım, bakalım ne görüyoruz? Emin olalım ki, tamamen aksini iltizâm ettiğimizi anlarız. Bugünkü günde memleketimiz, her köşemiz ateş-i fakr ü fesâd içinde yanıp kavruluyor; Acaba esbâbını arıyor muyuz? Baksanıza vatanımız, memleketlerimiz, düşmanlarımızın en geniş, en müsâ'id, en parlak bir ticâretgâhı, bî-çâre milletimizin bazıları ise onlara mu'în ve onların birer istinâd-gâhı görülür. Âh bî-çâre millet, o Avrupa'nın mağşûş emti'aları karşısında manyetizmalılar gibi uyuşmuşsun, idrâksız soy, sütlü bir inek gibi Avrupa'nın sâde ve kaba bir köpeğine aldanıp apışmış durmuşsun. İnsafsız zâlim Avrupalılar da dört memeye birden siyâh sülün gibi sarılmış emiyorlar.

“Sıdk ve emâneti iltizâm eden tâcir-i cesûr, enbiyâ, sıddıkîn ve şühedâlar ile beraber haşr olunurlar.” “Korkak tâcir, ticâret ve râyihadan mahrûm ve tâcir-i cesûr ise ziyâde kazanç ile merzûktur.” gibi hadîs-i şeriflere ve daha pek çok haddi ve hesâbı olmayan kenzün lâ-yenfâ‘lara nazar-ı intibâh ile bakılınca ticâretsizlikten, fakirlikten, kuvvet ve kudretsizlikten şikâyet hakkımız yoktur, bundan dolayı sekteye uğrayanların mağduriyetini kabule tarik-i şer‘iyyemiz yoktur. Hele bir kere nazar-ı insâf-ı îmânla bakalım:

Avrupa'nın, Asya'nın, Hint ve Çin'in aksâmını bırak! Hem-civâr, hem-hudûd bulunduğumuz memleketleri arayalım. Acaba o memleketlerde kaç tâcirimiz ve kaç mu‘âmilimiz vardır? Ma‘a't-te'essûf tek bir nefer bile bulamayacağımıza, göremeyeceğimize eminim. Hâlbuki asr-ı mes‘ûd-i hazret-i nübüvvet- me'âbda Bahreyn ve Ummân denilen memleketler henüz havza-i İslâma dâhil değil idi. Ve o memleket ahâlîsinin Hristiyan olmaları da mâni‘-i ticâret ve seyâhat addedilmedi. Şimdi nasıl olur da Avrupa'ya san‘at ve ticâretinden istifâde ve istîhâle için gitmemeliyiz?

Onların terakkîlerini görüp de usûl-i san‘at ve ticâreti bilmemeliyiz? Acaba niçin? Şu kadar ki, âdât-ı millîyye ve medenîyyet-i kavmiyyelerini değil. Çünkü garb garbdır. Şark da şarktır. Garbın âdâtı şarkda, şarkinki garbda revâc bulmaz. Bulsa bile karma karış kekremesi bir şey olur, yutulmaz; yutulsa bile hazm olmaz olduğu tecrübe ile sâbit olmuştur. Bir de zannolunmasın ki, bu asırda medenîyyet-i garbiyye te'sîrâtıyla mu‘âmelât-ı nâs hak ve adl üzere tedvîn ve te'mîn olunuyor. Hayır, hayır bu zan ve i'tikad pek yanlıştır.

(Mâ-bâ'dı Var)

Mu'allim B. Abdullâh

SIHHÎ VE İCTİMÂ'Î YARALARIMIZDAN

SU MES'ELESİ

Su. Hükemâ-yı kadîmenin bile meşhûr anasır-ı erbi'ası ve buna dâ'ir nazariyeleri içinde çok ehemmiyetli bir mevki tutmuş olan su, fi'l-hakika cümle mevcûdât-ı arziyyenin nesc ve terkîbine dâhil ve seyyâl bulunmak itibârıyla –mâ-bihî'l-hayât– itlâkına bi-hakkın şâyeste ve revâ görülmüştür. Aslen mâder-i arzın sîne-i bereketinde müdahhar anâsır müşkile-i hayâtiyyenin kâffesi suda hal olduktan sonradır ki, nebâtâtın nesg ve usâresi ile uzviyyet-i hayvâniyyenin mass ve temsîl edebileceği meşrûb-ı lezîz meydana gelir. Su olmazsa toprak, nebât ve hayvândan ibâret bulunan mevâlîd-i selâse-i tabî'îyyenin aralarındaki irtibât ve

mübâdeleden mahzâ bu irtibât ile ka'im bulunan devr-i dâimî-i hayâtta hiç eser kalmaz. Felâsife-i mütekaddimîn suyu bir unsur-ı basît addedib diğerk toprak, havâ ve ateş gibi anâsır-ı basîte ile muhtelif vaz' ve nisbette birleştiğini ve böylelikle

[Sahife 142]

enva'-ı eşyâ ve mahlûkatın tekevvün eylediğini farz ve tahmin ederlerdi. Hâlbuki 1783 tarih-i mîlâdisinde Fransalı meşhur kimyager “Lavazye” ibdâ' eylediği tahlîl ve terkîb usûlleri sâyesinde suyu da ecsâm-ı basîte listesinden çıkararak iki hacim müvellidü'l-mâ ile bir hacim müvellidü'l-humuza cisimlerinden mürekkeb bulunduğunu isbâta ve veciz bir sûrette “2/3m” düstûr-ı kimyevîsiyle vaz' ve ilâna muvaffak oldu.

Şu düstûr-ı kimyevînin delâlet ettiği iki cisim-i gazîyi nisbet-i rumûziyyesi ve usûl-i mahsûsası dâ'iresinde birleştirerek bir su zerresini tekevvününü gösteren de yine mûmâileyh kimyager oldu. Fakat bu rumûz, yalnız su buhârı veya mâ-ı mukattarı tarîf ve hülâsa edebilip kendine kabiliyet-i şürbiyye ve evsâf-ı lâzime-i hayâtîyye bahş ve nesc eden emlâh ve anâsır-ı münhaleyi ifâde edemez. Emlâh-ı mezkûre tuz cinsinden bir nev'-i mevâd olup başlıca fahmiyet kalsiyum ve magnezyum, kibritit kalsiyum, klor potasyum ve sodyum, silüsdür ki, bi'l-kimya kabil-i şûrb sularında hey'et-i mecmû'asının miktarı litrede yarım gramı tecâvüz etmemelidir. Lehül-hamd umûmen Anadolu yaylalarında ve bâ-husûs İstanbul ve dünyanın en lezîz ve saf menba' suları ve bundan başka havâss-ı adîde-i şifâ'iyeyi hâ'iz ve her biri bir eczâhâne-i tabî'at demek olan envâ'ı miyâh-ı madeniyyemiz vardır. Şehirlerine kabil-i şûrb ve isti'mâl su isâlesi için binlerce sene evvel kadim Yunanlılarla Garbî ve Şarkî Roma imparatorluklarının vücûda getirdikleri âsâr-ı mu'azzamanın hârâbelerde görülen bugünkü enkaz ve bekayâsı bile kadir-şinâsân-ı züvvârın hürmet ve takdîrini celb eder. Hele Irak'da eski Keldânîlerin inşâ-gerdesi olup bilâhire Âsûrîlerin yedd-i zabtına geçtikten sonra hadd-i kusvâ-yı tekemmül ve ümrânını bulan “Babil” şehir-i kadîmi dâ'iren mâdâr muhât olduğu gayet kalın surları üzerine nâdîde bir mekanizma tertibâtı vâsıtasıyla Fırat'ın sularını alıp bir buçuk milyonu mütecâviz sekenesini sun'î şelâleler ile sîmîn selsebiller takdîm ederdi. Nemrûd gibi mutlak hükümdarları da bu vesâ'ir âsâr-ı ümrânın haşmet ve azametiyle mağrur olarak iddiâ-yı ulûhiyyete kadar varırdı. Arablar dahi zuhûr-ı İslâmiyyetden sonra kitâb-ı mübînin yardımıyla nezâfet-i dîniyyeyi ve bunun lâzım-ı gayr-i müfârıkı olan tâhir ve mutahhar suyu ta'allüm ederek Emevîler'in ve bilhassa Abbâsîler'in ahd-ı hilâfetlerinde Suriye ve Irak'da elyevm kabil-i istifâde birçok su menba'ı keşfiyle munazzım mecrâlar dâhilinde bilâd ve merâkize isâle eylemişlerdir. Daha sonra sâha-ârâ-yı medeniyyet olan

Selçuk ve Osmanlı Türkleri de elyevm Anadolu'da bugünkü ahvâdının tahdîs-i ni‘metden bile âciz kaldığı çok muntazam su yolları ibdâ‘ ve inşâ edip bi-hakkın sâhibü'l-hayrat olmuşlardır. Her halde Türkler, intisâbıyla müftehir bulunduğu sâhibü'l-mezheb İmâm-ı Hanefî'nin “Dünyâda en hayırlı ve bâdî-i mefharet şeyin su işleri olduğu” tarzındaki kanâ‘at ve ictihâd-ı âlimânesini kendilerine rehber-i rehâ ve temeyyüz ittihâzıyla mes‘ûd ve ser-firaz devirler yaşamışlardır.

Ulûm ve fûnûnun terakkîsinden dâimâ amelî fevâ‘id te‘mîn ve iktitâf eden bugünkü Avrupa milel-i mütemeddinesi ise su bahsinde harîk yaratmışlardır. Tabî‘aten çorak ve kurak olan topraklarında ve pek uzak yerlerdeki müstemirrelerinde “artezyen” tabîr edilen kuyuları vâsıtasıyla tâ a‘mâk-ı arzda ve yüzlerce metre derinlikteki suları feth ve teshîr edip sath-ı arza is‘âda ve bunları bir araya toplayıp çaylar veya küçük ırmaklar akıtmaya muvaffakiyeti sâyesinde haşin şûre ve sengistânlara, bülbüllü gülistânlar tarh ve tanzîm etmektedirler.

Sıhhiyyûn-ı efrenciyye su mes‘elesini diğer bütün kavâ‘id-i hıfzû's-sıhhanın fevkinde tutarlar. Suya â‘id müşkilini halleden bir şehir emn ve mahfûziyyet-i tâmmе içinde yaşadığını iddiâ edebilir. Evsâf-ı mahsûsa-ı hekîmiyye ve kimyeviyyeyi câmi‘ olmakla berâber suyun mikrop-lardan ârî bulunması en ziyâde aranılan bir şart-ı sıhhiyedir. Umûmiyetle iyi menba‘ sularının derece-i hârâreti 12 santigrad, terkibât-ı kimyeviyyesindeki emlâh miktarı be-her litrede nihâyet yarım gram ve hîn-i nebe‘ânda

[Sahife 143]

her türlü muzırr mikrop-lardan âzâde ve mu‘akkam bulunması cihetiyle şurb ve isti‘mâli yegâne gaye ve emel-i sıhhiyi teşkîl ederse de her yerde bu mebzûliyet-i Hüdâ-dâdiye tesâdüf eylemeyeceğinden ve bâhusûs asr-ı hâzır medeniyetin üç-dört milyonluk nüfûsa mâlik merâkiz-i cesîme-i meşhûresinin su ihtiyâcları havsala-yı idrâkin istî‘âb edemeyeceği derece de mu‘zıl ve ummânî olduğundan ancak beşeriyete rahmet olmak üzere yetişen bazı dehât-ı ilim ve fennin himemât-ı meşkûresiyle hüsn-i netîceye iktiran edebilmiştir. İçmeye ve alelâde isti‘mâlâta suların kimyevî evsafı yek-diğerinin aynı olamazsa da bakteriyoloji nokta-i nazarından nezâfeti mutlaka tam ve müsavî olmalıdır. Çünkü bir şehre gelen âdi su ile diğer iyi suyun tatbikatta hudûd-ı isti‘mâli yek-diğerine karışabilir. Meselâ kazâ ve gafletle veya teseyyûben âdi suyu içenler bulunabileceği gibi, banyo doldurulmasında kap, kacak, çatal, bardak yıkanmasında münhasıran yine bu âdi sular sarf ve istihlâk olunur. Bu sûret-i temâs ve isti‘mâl dahi aynen içmeye yakın bir derecede hatır-nâktir. İşte merâkiz-i menşûre-i

medeniyyede insanlar gerek içme ve gerek diğer sûretle kullanma sularını aynı derece de temiz ve mikropsuz olarak te'mîn ve tedârik edebilmek üzere azîm fedâkârlıklar ihtiyâr etmişler ve böylece en ziyâde hayâtî ve medenî âsâr-ı ümrâna mâlikiyetleri sâyesinde sıhhat ve kuvvetçe ser-firâz ve şâyân-ı imtisâl olmuşlardır. Bu yerlerde her şey kat'iyet-i riyâziyye ile hesâb olduğundan suyu da nüfûs başına olarak takdîr ve mîzân etmişlerdir. Halkın hiçbir zamân her hangi bir sebep ve ârıza yüzünden susuzluk çektiği işitilmez. Paris şehri nüfûs başına su ihtiyâcını 270 litreden, Liyon 400, Marsilya 800 ve Amerika şehirleri umûmiyetle 4, 5 yüz litre arasında tesbit etmişlerdir. Vâreste-i arz ve îzâhdır ki, bu milyonlarca litre suların hemen hiç birisi tabî'î menba' sularından te'mîn ve tedârik olunamaz. Ekseriyâ nehir, dere, göl, derbend sularının şehrin uzak bir mahallindeki merkezî cesîm terşîhhâneye gelerek orada tabî'atı taklîd ve tıbkı menba' sularının teşekkülünde olduğu gibi ince çakıl taşlarıyla kumları bazan da kömür tozuyla mefrûş ve mücehhez tabakat-ı tahniyye arasından mürûr ve bütün mülevvesâtıyla muzırr mikroplarını terk ettikten sonra hânelere taksîm olduğu görülür. İşbu taksîmât bi't-tab' font borular vâsıtasıyla vuku'a geldiğinden diğer mazbût lağım mecârîsiyle kurbiyyet ve temâs ve tehlikeli neşefâtı mutasavver değildir. Suda yaşayan uzviyât iki türlüdür. Bir kısmı büyük tufeylatdır ki, meselâ, Mısır'ın Nil'inde, Bağdad'ın Dicle'sinde mebzûlen bulunan "bilharziya" bâ'is olduğu husûsî bir hastalık ve devâmlı nezf ile insanı öldürür. Bazı maden kuyularındaki hafriyat suları içinde yaşayan "ankilostom duodenale" nâmında tufeyli de hâssaten maden cilere musallat olarak fakrû'd-dem hasebiyle mevte intâc eder. Haleb, Diyarbakır, Kayseri vesâ'ir gibi yerlerde husûsî bir çıban yapan "Leyşman cesimati" (?), Medine çıbanını husûle getiren "filarya", memâlik-i hârrenin mühlik dizanterisini tevlîd eden "amip"ler, "nakî'iyeye"ler vesâ'ire hep suları telvîs eden uzviyyât-ı mühlikedendirler. Bundan başka ikinci kısımda ale'l-umûm dünya sularına şâmil olan mikroplar dâhil bulunur. Bu mikroplar hıfzu's-sıhha-i umûmiyye nokta-i nazarından ayrıca iki sınıfa münkasım olup "müvellidü'l-maraz" ve "saprofid" nâmlarıyla müsemmâdır. Hıfzü's-sıhha-yı miyâhın asıl mücâdelesî müvellidü'l-maraz mikroplara karşı müteveccihdir. Sular vâsıtasıyla emrâzın sirâyet ve intikali pek eski zamândan beri malûm bir keyfiyet ise de ilk defa olarak İngiltere'de "Bole" nâmındaki müellif bakteriyolojik ve tecrübî usullerle karahummanın (tifo) su vâsıtasıyla sirâyetini isbât etti. Daha sonra Almanyalı meşhur "Koh" Hindistan'da Kalkûta şehri civarındaki bataklıklarda ve Ganç nehrinin "delta" sularında "kolera" mikrobunu keşf ederek o havâlîde dâimâ görülen münferid veya istilâ'î kolera vekayî'inin sebebini izâh etti. Münih'de Doktor "Kravos"un yaptığı dakîk tecrübelerden verem mikrobunun

[Sahife 144]

24 sâ‘at, şarbon, “kara çıban” mikrobunun 3 gün, tifo basiline 7 ilâ 15 gün suda kaldığı hâlde kuvve-i hayâtiyyelerini muhâfaza edip hastalık husûle getirdikleri anlaşıldı. Bereket versin ki, mesken-i tabî‘îsi su olan saprofit yani zararsız mikroplar suda ârizî bir sûrette bulunan diğer muzırr mikroplara hücum ederek helâk ederler.

Su ile en ziyâde sirâyet ve intişâr eden kolera, tifo, dizanteri gibi emrâz-ı mühlike ve vahîmedir. Son zamânda münten suların içilmesi sûretiyle de “sıtma” için diğer bir tarîk-i sirâyet keşf ve îzâh olunabilmiştir.

Fransalı meşhur “Pastör” ile enstitüsündeki gayyûr telâmizi muhtelif suların hâvî olabileceği mecmû‘a -i mikrobiyyeyi ölçerek iyi menba‘ sularının mahall-i neba‘ânda tamâmen mu‘akkem yağmur suyunun bir santimetre mi‘kabında 4, font, küng vesâir mecrâlarla tefcîr borularından sırasıyla 10, 120, 300, 200 bin ve yirmi altı milyon gibi azim farklar bulmuşlardır. İnsânların bağırsaklarında takılı olarak yaşayan muhtelif solucan ve kurtların yumurtaları da ifrâgatla sulara intikal ederek bunların içilmesi veya sâ‘ir sûretle kullanılması yüzünden diğer kimselere vâsi‘ mikyâsda solucan hastalıkları yayılır hep bu sayıp dökdüğümüz mehâzîr-ı fenniyyenin izâlesiyle sıhhat-i umûmiyyenin vikayesi emrinde milel-i mütemeddine sıhhiyyûnu umûr-i miyâhiyye mütehassıslarıyla birleşerek en ideal âbidât-ı hayâtiyyeyi hayyiz-i husûl ve imkâna çıkarmakla mes‘ûd ve mübâhîdirler fakat biz zavallılar âlem-i garbın bâlâda resm-i geçidini tahayyül ettiğimiz hârika-nümâ şu‘ûn-ı hayâtiyye ve medeniyyesi karşısında ufak bir ân için kendi hâlimize tevcîh-i nazar edelim: Sularımızı hakîki ve bî-taraf nazarla tedkik ve mukayese ettiğimizde görürüz ki, Avrupa'nın en temiz ve mikropsuz suları için kullanmasına mukabil biz tamâmen mikroplara vasat-ı zer‘a teşkîl etmiş olan yani kaba Türkçesiyle “çerkâb” denilmesinde be’is bulunmayan suları bilâ-pervâ isti‘mâl ederiz. Bu isti‘mâl her şekliyle vâki‘ olduğundan müte‘allik olduğu ne kadar mehâzır var ise cümlesine birden ma‘rûz bulunuyoruz her şeyden evvel şurasını arz edelim ki, hayır-hâh ecdâdımız bütün eski şehirlerimizde zamânlarına göre çok mükemmel ve metîn suyuolları vücûda getirmişlerdi. Biz onları her zamân takdise mecbûruz. Gayet muvâfık ve müntehib toprağı ve iyi pişirilip tav edilmesi sayesinde âdetâ maden î kıvam ve metâ[net]ini hâ‘iz olan künkleri ve hatta bazı yerlerde katranlı camdan ma‘mûl poyraları ve kullandıkları gayet iyi cinsten harçları hiçbir neşef ve hulûl-ı muzır müşâ‘id değildi. Denilebilir ki, tarz-ı mimârî-i mahsûs ile müzeyyen çeşmeler, sebiller, mahzenler, mecrâlar, terâzular vesâir hey’eti manzûme-i miyâhiyye sâbık Osmanlı medeniyetinin en bâhir ve “tipik” numûnelerini

teşkil eder. Devr-i inhitât-ı siyasîmizin avâmil-i malûmesiyle ayrıca dûcâr-ı gadr ve i'tisâf olan hars ve sanâyi'-i milliyyemizin bünyân-ı aslîsinde açılan katil rahneleri biz şimdi bütün merâretiyle hissederiz. Osmanlılara has sanâyi'-i sâ'ire ile birlikte suyolu umûr-ı hayriyyesi de ihmâle uğradı. Şart-ı vâkıfa lâ-yetezelzel îmân-ı şer'î ile sarılan eski hayrû'l-haleflerin şu'ûrlu ve vicdânlı mütevelliler vesâir müdürân ve alâkadârân yerine şimdi şart-ı vâkıfı tamâmen unutan şerrû'l-halefler ka'im olup meşhur sucular, san'atkâr ustalar takdîr olunamamaktan, ödenememekten münba'is ye'is ve fûtûrla dikkat ve meşgaleleri meslekten ayrıldı. Bunun netîcesi meşhûr suyuolları çatladı, bozuldu. Şayet tamiri hatırlanırsa câhil ve nâ-ehil çıraklar ma'rifetiyle ve "idâre-i maslahat" tarz-ı falcıyla nâ-tamâm yapıldı. Hakka ki, kadr-i nâ-şinaslığımızın, cehlimizin cezâ-yı sezâsı olarak bugün dünyanın en temiz menba' sularına mülkiyetle şöhet-şi'âr olan memleketlerimizde en mülevves suları şurb ve isti'mâle liyâkat kesb eyledik. Ve muhakkak [.....] [.....] ecdâd dahi olduk. Bir parça da hergün için kullandığımız Kengiri sularından bahs edelim. Kesif bir Türk mıntikasının merkezi olan şu kasaba için dahi eslâf-ı kirâm bezl-i himmet ederek iki

[Sahife 145]

nev' su keşfiyle isâlesini te'min buyurmuşlardır. Birisi kasabaya on beş kilometre mesâfede bulunan Yukarıçavuş ve Paşa köyleri arasındaki hatt-ı ictimâ-ı miyâh ve menâbî'den gelip elyevm bütün çeşmelere dağılan kadim ve mebzûl acı sudur. Diğeri tarih-i isâlesi daha mu'ahhar olarak şehrin garb yakasındaki Hıdırlık tepeleri ve eteklerinden çıkan ve birkaç mahdûd çeşme ile bütün bir kasaba sükkânının teskîn-i atşına hâdim olan "tatlı su"dur.

Her iki su da elimizin değmediği menba'larında tabî'aten tâhir ve kabiliyyet-i şurbiyyeyi hâiz ise de kendimize doğru cereyân-ı isâlesi için dâhiline aldığımız mecrâ ve yollarda sâfiyet-i asliyyesini tamâmen ga'ib edilip midemize bir çirkâb kadar mülevves olduğu halde insibâb eder. Bu "acı su" tabirinden menba' münezzehtir. Kendi sun' ve vesâ'itimizle acılık bilâhire ilâve olunmuştur. Mahallâtta çarşı ve pazar meydanlarında vesâir memerr-i nâs olan sokaklarda hep bu acı su çeşmeleri bulunduğundan umûmiyetle köylü ile bir kısım şehirli halk bilâ-tedkik ve pervâ içerler. Çeşmelerin cebhe-i bâlâsında görülen kitâbe-i saky ve edebiyât-ı latîfe belki tarih-i hakk ve nakşındaki zamân-ı atîka â'id olmak üzere sâfiyet ve kabiliyet-i şurbiyyeyi terennüm ve temenni edebilir. Yoksa bugünkü kadar nâ-şinâs ahlâfın elinde o zerrîn yazılar tamâmen yalancı ve aldatıcı etiket menzilesine düşmüştür. Yabancı bir zâ'irin uzaktan o iş'âr-ı latîfeyi okuyup da içmeye iştahlanması tabî'î dir. Fakat içmek üzere çeşmeye yaklaşır yaklaşmaz, şâmme ve zâ'ikasının birden duyduğu nâ-

hoş ve müte'affin râyiha ile kekre ve acı lezzetin şi'irdeki ma'nâ ve âhenk ile tam bir tezâd teşkîl ettiğini anlamakta gecikmez. Aslında temiz olan bu menba' acaba kendi sun' ve taksîrâtımızla nasıl televvüs ediyor? Hepimiz biliyoruz ki, bu sular menba'ından itibâren bütün mesîrinde hiçbir takayyüdât-ı sıhhiyyeye tâbi değildir.

Meselâ, Kastamonu-Kengiri şosesi üzerinde Ayân Köprüsü'nden itibâren mârrîn ve âbirîn ile müvâzi hem-hizâ bir seyir ta'kib eden suyolunda câbecâ menfezler açılmış olup her dâim ahz ve levsîyyât eyler bazı yolcular menfezlere mülevves ellerini daldırıp avuçladığı suyu içer, daha düşüncesizleri de menfez başına oturup tahâretlenir.

Bunların da nisbeten ehemmiyeti az. En feci' levha, sular şehre girip taksimâta uğradıktan sonra nümâyân olur. Esâsen toprağı nâ-muvâfık ve gayr-i muntahib olmakla beraber az pişirilmiş olan künklerle şu taksimât yapılırken hemen her sokakta abdesthâne lağımlarıyla refâkat eder ve refâkat-ı vâkı'a ve bi't-tab' neşef ve irtîşâhâtla âlûdedir. Bazan bu iki müvâzi mecrâ ve lağım su yolcusunun "mütehassıs...!" göstereceği lüzûm üzerine yekdiğerini mümâsen veya amûden kat' ve mu'ânaka edip te'sîr-i temâs veya hangi bir kaza netîcesi o noktada vâsi'an iştirâk ve telâkki ederler. Onun için yağmur yağdığı zamânlarda bu omuzdaş mecrâlar âmâ gözlerinde takdîr edileceği renk ve manzara-i kerîhede akarlar.

Hikmet-i tabî'îyyede muvâzenet-i mâyi'ât-ı kanûn mücebince iştirâkın vuku' bulunduğu mahalden sonra ilk defa gelen çeşmeden necâset-i mutlakanın itrâh olunması tabî'î bir şeydir. Kademhâne çukurları tathîr olunurken atıldığı görülen siyâh rûsûb ve mevâddın son bir tefessüh bakiyesi olmak üzere kibritli müve[[lidü]]l-mâ (?) gazıyla berâber kibriyeti ve kibritiyet vesâ'ire mürekkebâtından ibâret bulunduğu malûmdur.

Bakınız, kasabada her hangi bir çeşme temizlenirken de bakınız! Aynı rûsûb-ı mütefessihayı ve aynı sem-dâr enkaz-ı uzviyyeyi görürsünüz. İşin zâhirîsi ve kerâheti bu kadar değildir. Asıl fecâ'at-ı mes'ele bu kayıtsızlıklarımızın cezâsını en âzîz ve kıymetdâr canlarımızla ödemekliğimizdir.

Kengiri'da mine'l-kadim emrâz-ı sâriyye görülmüştür. Zamân zamân pek mühim istîlâlar da vâkı' olmuştur. Kolera vesâire gibi büyük ve umûmî istîlâlarda bu mülevves suların yüzünden hissesine en ağır ziyâ-ı nüfûs isâbet ettikten başka "humma-yı şebh-i tifoidi" illeti de bilinebilen zamânlardan beri

[Sahife 146]

bileceğini düşünölmelidir. Tek tük görölen dizanteri bütün şiddet ve savlet-i sâriyyesiyle hüküm-pervâ olup ölüm ve dehşet saçmıştır. Bugün dahi bu maraz-ı müdhşin münferid veya küçük istîlâ şekilleri nazar-ı teyakkuzumuzu celbe sezâdır. Ma‘azallah günün birinde zuhûr edebilecek olan yalnız bu tifo istîlâsı sebebiyle gayet mühim bir yekûnde olarak âzîz halk kütle-i masûmesinin türâb-ı ebediyyete çökebileceğini düşünölmelidir. Tek tük görölen dizanteri “kanlı basur” ile hemen umûm halkımızın yüzde doksan dokuzunun karnında taşıdığı solucan “didanü'l-im‘a” (?) ve avâriz-ı müterâfika-ı maraziyyesi de içip kullandığımız şu mülevves suların âsâr ve netâyic-i muzırrasıdır.

Birçok acı tecrübelerin vermiş olacağı ders ve tenebbüh icâbından olarak Kengiri sularının şu ahvâl-i ma‘rûza-ı esef-iştimâli bazı hamiyet-mendân-ı mahalliyye ile hükûmetin dahi nazar-ı dikkatini birkaç sene evvel celb etmişti. Fakat komisyondan komisyona havâle olunarak uzayıp dönen bu emr-i mühimm-i Hüdâ-pesendâneyi kat‘î bir safha-i icrâ’iyyeye dâhil olur gibi görürken ne kadar yazık ki, evvel emirde aklı erenler, gayretperver rençberlerin mesâ’il-i hayır-hâhânesine za‘f târî oluyordu. Kâbûs-ı cehl ve atâletin arkasında dâimî sinsi vaz‘iyyetiyle müterakkıb-ı fırsat bulunan adüvv-i ekber, muhafazakârlık gayreti, teceddüd aleyhdarlığı mürâ’î maskesini yüzünden attı, bir kahraman-ı cinâyet gibi pençe-i katilini fen ve teceddüd-i nevzâdının bağına dayadı, boğdu, öldürdü.

Bir lahza-i irticâ içinde bütün hakikat ve menâfî-i hayâtiyye bomboş bir serâb ve hayâle müncer oldu. Âlem yine ol âlem, devrân yine ol devrân, sözüne mâsadak bulunmak üzere şimdi cümlemiz ayn-ı necs demek olan suları içip kullanmaya gerden-dâ[d]e-i rızâ ve inkiyâd olduk.

Mezkûr komisyonların mesâ‘î ve münâkaşâtı esnâsında Kengiri’nin cem‘an idâre olunan bu su yolu mü’essese-i hayriyyesinin bütün vâridât ve mesârifâtı tesbit edildi. Nakd-i mevcûduyla beraber mâlik olduğu birçok şerefli emlâkinin kıymeti üzerine köylülerin ve hatta mülhâk kazâlar ahâlîsinin kemal-i tehâlûkle iştirâkından hâsıl olacak teberrû‘ât ve i‘ânât dahi zamm ve hesâb edildi. Böylece altmış bin lirayı mütecâviz bir meblağ-ı azîmin hemen toplanılıvermesi işden bile değildi. İşler devam edebilseydi umûr-ı mâhiyyede mütehassıs ve mücerreb fen ve işadamlarının uhde-i liyâkatına teffiz edilecek ve az zamânda en müsâ‘id sûretde “içme ve kullanma suları” mes‘elesi sûret-i kat‘iyyede hal olunmuş bulunacaktı.

Artık şiddetli bir yağmur ve sel geldiğini müte‘âkib çeşmelerin kurumasından mütevellid azab ve ızdırâbdan ve bir içim su için çeşme yalaklarında halkın gözler çıkaran, başlar yaran kavgalardan eser kalmayacaktı.

Ma‘a-mâfih ye’is ve fütûra kapılmayalım. Susuzluk beliyyesinden çok muzdarib ve nâlân olan ve bu husûsdaki mü’essese-i cemâ‘ati her vesile ile ve hatta en fakiri bile vefât ederken nâçiz bir vasiyeti esirgemeyen halk en büyük istinâdgâhtır. Hâl-i hâzırda mü’essesenin re’s-i kârına, meslek-i ilim ve ma‘âriften yetişmiş bir zat da getirilmiş olduğundan şu‘ûr ve idrâkıyla ve teceddüd aşkıyla rehberlik vazifesini pek güzel îfâ edebilir. Geçen sene bi’t-tecrûbe te’mîn ve tedârîki anlaşılabilen altmış bin lira yine toplanır, bir kumpanya ile mukaveleye girilir. Memlekette yüzü mütecâviz çeşme yerine meselâ dâimî sûretde bol ve temiz su akıtabilen daha az fakat ihtiyaca kâfi su me’hazları inşâ olunur. Masârif-i dâ’imesini idâreye müsâ’id vâridât-ı mukannenesi dahi bir tarafta nemâdâr olarak kalır. Hemen Cenâb-ı Hak cümlemizi tevîk ve hidâyet-i Samedâniyye’ye kavuştursun. Âmin.

25 Haziran [13]39

Dr. H. A.

[Sahife 147]

EDEBİYAT:

Memşik

ZAFER TÜRKÜSÜ

– Kardeşim Cevâd'a–

Yeşil yamaçlı yurdum
Zümrüt ağaçlı yurdum
Üç yıl senden uzakta
Nasıl dayandım durdum
Deryâlar gibi taştım
Yüce dağlardan aştım
Senden uzak kaldımsa
Senin için savaştım

Haber verdi yıldızlar
Beklermiş beni kızlar
Sevgilimi andıkça
Yüreğim pek sızlar

İrmakların akar mı
Toprağın misk kokar mı
Sırma saçlı nişanlım
Yine sümbül takar mı

Yunan'a attım satır
Düşünmedim hiç hatır
Üstün oldum müjdelər
Geliyorum şen şatır

Bir Tanrı'ya yalvardım
Kıldı bana çok yardım
İzmir Bursa Edirne
Bütün yurdu kurtardım

Şeref benim şan benim
Bu şanlı meydân benim
Yurdum hasta olursa
Hekimim derman benim

Yarmam dökülsün bugün¹⁵⁰
Şânım okunsun bugün
Hasretlik çok uzadı
Çabuk yapılsın düğün

¹⁵⁰ Yarma, malûm buğdayın parçalanmış nev'idir ki, çorba ve keşkek yapılır. Bundan evvel yarma dökmek âdeti Anadolu'nun birçok aksamında hâlâ vardır.

Orduda başçavuştum
Vurdum kırdım savurdum
Sevgilim altın yurdum
Şükür sana kavuştum

Alucra, Şubat [1]339

Kırşehirli Abdullah

ANADOLU KADINI

–Nezîhe Muhittin Hanım Efendi'ye–

Şefkâtin en sıcak en gür kaynağı
İyiliğin sevginin çiçekli bağı

Ümidin emelin nezîh timsâli
Başından doğuyor “Türk'ün hilâli”

“Dehâ”nın şerefli sâkin binası
Zekânın ahlâkın ulu meyvesi

Ulviyet fazilet ondan doğuyor
Şefkati en hâ'in zâlimi boğuyor

Onun semâ kadar yüksek saf rûhu
Ediyor teselli kalb-i mecrûhu

Nezîh varlığından sâfiyet taşar
Rûhunda iffetin şûhu yaşar

Ne zamân gönlümde titrese yâdın
En acı hîcâbla ey büyük kadın

İsmetin iffetin huzurunda ben
Küçülür ağlarım cehâletinden

Gözünde parlayan hürmete bedel
Seni ezmektedir haksızca bir el

Sadâkat çerâğın yakan sen iken
Bin çile ağına düşersin neden

Erkeksiz çalıştın bir arslan gibi
Yurdumun sönmesin diye kevkebi

Kimsesiz yuvanda azminle durdun
Ektin biçtin orduları doyurdun

Sehersiz sabahsız uzun geceler
Sana hârâm oldu hep eğlenceler

Ölümle çarpıştın dağlardan aştın
Orduya top tüfenk silâh taşıdın

[Sahife 148]

Cephede cenk ettin yaralar sardın
Secdeye kapandîn Hakk'a yalvardın

Azminle îmânın baş başa verdi
Nâmûsun ismetin halâsa erdi

Şimdi kutlu olsun yüce zaferin
Şâd ettin rûhunu Hak Peygamberin

Beşerin nısfının hilkâttan beri
İrfânsız bıraktık “hayrû'l beşeri”

Ki şefkat muhabbet esâsdır onda
Asâlet yücelik taşar rûhunda

Kadının hakkıdır i‘tilâ irfân
Onun kollarında yükselir vatan

İhmâl edilirse Türk kadınlığı
Bozulur elbette hayâtın bağı

Tahsin Nâhid

KENGİRİ ŞÂ'İRLERİ

GAZEL

Gâhî dilden şevklenip pür nûr eder aşk âdemi
Gâhî dem zulümlenip deycûr eder aşk âdemi

Gâhî dem allâme-i asra “fetâvâ”lar verir
Gâh ene'l-Hak söyletip mansûr eder aşk adamı

Gâh Süleymân eyleyip mahlûka ahkâm ettirir
Gâh za'îflardan za'îfca mûr eder aşk âdemi

Zerrece ârif isen gel aşka eyle intisâb
Zât-ı Haktır şüphesiz mağfûr eder aşk âdemi

Gâh dem pinhan edip âlemde gizli gezdirir
Gâhî dem “Zahmî” gibi meşhûr eder aşk âdemi

GAZEL

Acımam ben bana Yakub gibi vicdânım acır
Alır ağlar haberim Yûsuf-ı Kenânım acır

Bu tahassür bu hüznün bu gamm-ı encâm-ı merâm
Çekilir haşre kadar dîde-i giryânım acır

Bozulur gülşen-i ömrüm çalınır tabl-ı firâk
Bulamaz bir gün olur zülf-i perişânım acır

Yeni kurtuldu sitem-kârdan ol za'îf benim
El aman ey melikü'l-mevt ten-i uryânım acır

Acımaz kimse bana “Kadrî” zebûn olsam eğer
Dü-cihân içre ma‘nîyim bana sultânım acır

GAZEL

Varalım meygede-i aşka nidâ eyleyelim
Bulalım sâkîyi tenhâca sefâ eyleyelim

Secde-i şükr edelim rıfk ile meyhâneciye
Sâkînin kaşlarını kible-nümâ eyleyelim

Şişe-i reng-i Bilâlî alalım destimize
Küp dibinde varalım farzı edâ eyleyelim

İçelim bâde ma‘al-besmele bed’ eyleyerek
Her kadeh başına bin hamd ü senâ eyleyelim

Gam-ı dünyâ dem-i ukbâyı ferâmûş edelim
Na‘râ-ı Haydar ile ref‘-i sadâ eyleyelim

Bir iki gün ki misafir bize bu mürğ-i gönül
Neş’e-i işreti ol rûha gıda eyleyelim

Bağ-ı cennet gibi tezyîn edecek soframızı
“Kadrî” ervâh-ı hârâbâta du‘â eyleyelim

GAZEL

Gitti elden göricek hüsnün ganâ’im ey şûh
Yani kim kalmadı ârâm ve tuvânâm ey şûh

Geceler sabaha kadar Gülşen-i dîdârın için
Bülbül-âsâ tutar âfâkı figânım ey şûh

[Sahife 149]

Düşeliden beri gönlüme hevâ-yı zülfün
Kays-veş aşkile rüsvâ-yı cihânım ey şûh

Yâd-ı vaslınla hemen ağlayıp âh etmektir
 Kûşe-i gamda benim mûnis-ı cânım ey şûh
 Nâgehân dün gece meclisde bu “Mecbûr” âsa
 Gitti elden göricek hüsnün ganâ'im ey şûh!

KENGİRİ'DA KUDRET TOPU

Birkaç gün evvel Kengiri'da münteşir bir gazeteden bu nâm altında iktibâs olunan bir fıkra İstanbul gazetelerinde gözüme ilişti. Kengiri şehrine beş altı sâ'at mesâfede halkın “kudret topu” nâmını verdikleri tahte'l-arz gürültülerinin fâsılalarla işitilmesi nazar-ı dikkati celb ettiğinden Dâhiliye Vekâleti bu hâdisenin fennî bir sûretde îzâhı için Ma'ârif Vekâleti'ne mes'elenin hallini Ankara Sultânî Mektebi Hey'et-i Ta'lîmiyye'sine havâle etmiş ve mezkûr mekteb mu'allimlerinden bir zât da bu hâdisi hakkında bazı îzâhâtta bulunmuştur. Pek umûmî ve muhtasar ve kısmen yanlış olan bu îzâhâtı okudum. Ben bunu burada tenkîdden ziyâde, tashih ve itmâmına çalışacağım.

Evvel emirde şunu söyleyeyim ki, bu husûsda tam ma'nâsıyla kıymet-i fenniyyeyi hâ'iz bir malûmât verebilmek için işbu hâdiseyi mahallinde tedkik etmek îcâb eder. Bilhassa mezkûr ârâzîyi teşkîl eden tabakanın sûret-i tavzı'ını ne cins sahrâlardan mürekkebe olduğunu ilâh... görmek elzemdir. Gürültülerin tahte'l-arz vuku'a gelmesi mu'allim beye göre ihtimâl dâhilinde olan ahcâr-ı semâviyye ile alâkasını hâtıra getirmekten pek uzaktır. Zirâ hacet-i semâvî veya meteoritler sukût ederken havanın delk ve temâsıyla sathen zübâna (?) başladıklarından kitlenin her noktasına hârâretin aynı zamânda tevezzü' edememesi dolayısıyla zemine yakın yerlerde infilâk ederek parçalanırlar. Fakat bu infilâkat fevka'l-arz vuku'a geldiği gibi hâsıl olan dumanlarla da bazan müşâhede edilebilir.

Sûret-i umûmiyyede tahte'l-arz gürültüleri vücûda getiren esbâb ve evâmil iki türlüdür. Biri mevzi'î diğeri tektonik.¹⁵¹

Evvelâ mevzi'î olan esbâbı tedkik edelim: Kengiri ve civârı ârâzîsinin saniyy-i (?) nisbîsi zamân-ı sâlistir. Anadolu'nun ekser yerlerinde olduğu gibi zamân-ı sâlis ârâzî-yi rûsûbiyyesi kelesî sahrâlardan müteşekkildir. Sahur-i kelesîye veya ta'bîr-i âhirle kalkarlar su (?) için kabil-i nüfûz olduklarından yağmur suları kısmen havâda ve kısmen de yere nüzûl

¹⁵¹ Tektonik nâmı, kaşr-ı arzın tahtındaki mağma veya mâyi'-i nârî tabakasının mezkûr kaşr üzerine icrâ ettiği te'sîrâtın hey'et-i mecmû'asına verilmektedir. Meselâ hareket-ı arziyye ve hâdisât-ı berkâniyye ile teşekkül-i cibâl, tereffü', inhitât, annuva ilah... gibi hâdiseler tektoniktir.

ettikten sonra türâb-ı nebâtı veya ârâzî-i berkâniyye üzerinde cereyânları esnâsında aldıkları hâmis-i kabon vesâir ga'zâtı hamlen bu sahrâlar derûnuna nüfûz ve onları hal ederek tahte'l-arz cesîm boşluklar vücûda getirirler. Derinlerdeki hârâret de suyun bu kabiliyetini tezyîd eder. Bilâhire üstündeki tabakatın onu fâsılalı bir sûretde inhidâmından sukût eden kitlelerin cesâmetine göre tahte'l-arz gürültüler ve sarsıntılar hissediliyor. Bi't-tabî'î mahdûd bir sâhada hissedilen böyle mevzi'î sarsıntılarının menşe'i tektonik olan asl zelzelelerle alâkası yoktur. Kezâlik tahte'l-arz cereyân eden sular toz ve jibes “alçı taşı” tabakatına tesâdüf ettikleri zamân bunları daha kolaylıkla eriteceğinden bu imlâhın inhilâlinden mütehasıl cesîm boşluklarda aynı intidâmât ve gürültüleri diğerinden daha serî'i bir sûret de vücûda getirilir. Zîrâ hâmis-i karbonu hâmil 10.000 kısım su yalnız 10 ilâ 12 kısım kalkarı hallettiği hâlde aynı miktarı alelâde su 3600 kısım kaya tuzunu halletmektedir. Bilhassa zamân-ı sâlisin

[Sahife 150]

Eosen devrine â'id Kengırı ve civârı ârâzî-i rûsûbiyyesinin kaya tuzu tabakatıyla tuzlu su menba'larını muhtevî olması oralarda tahte'l-arz işitilen gürültülerin bu nev'-i hâdisâtta mütevellid olduğu zannını hâsıl etmektedir. Binâenâleyh mevzi'î olan bu nev' sarsıntılarla bunların tevellüd ettikleri gürültülerin menşe'leri bahs edildiği gibi yalnız mihanikî olmayıp aynı zamânda da kimyavîdir ve hâdisât-ı berkâniyye ile kat'iyen alâkadâr değildir. Gürültülerin fâsılalarla bir buçuk sâ'at devam etmesi¹⁵² inhidâmâtın tedricî bir sûretde vuku'a gelmesinden münba'is olabilir.

Tektonik esbâba gelince: Anadolu ârâzî-i rûsûbiyye teşkilâtının büyük bir kısmı zamân-ı sâlisin muhtelif devirlerine â'id olduğu gibi rûsûbî olmayan bir kısm-ı mühimmi de yine aynı zamâna â'id ve volkanların mahsûlât-ı indifâ'ıyyesi olan ve andezit, trakit, bazalt nâmı verilen muhtelif sahralardan müteşekkildir. Nitekim Kengırı civârında mevcûd birkaç berkânî mevâddan mâ'adâ garbında vâsi' ârâzi de tamamıyla berkânîdir. Fakat buralarda – boğaz içi ârâzisinde olduğu gibi– vaktiyle fa'âl olan volkanlar artık tamamıyla mütefî olmuş, on binlerce ve belki daha fazla senelerden beri indifa' etmedikleri için bacaları tasallub eden lavlarla tıkanmıştır. Bu hâl umûmiyetle sulb veya sulba yakın bir kıvâmda ve sırf ecsâm-ı sakîleden mürekkeb bulunduğu tahmin edilen nüvât-ı merkeziyye ile kaşr-i ârâzi arasında bulunan kürre-i nâriyye veya mâ-yi nârî tabakasının bu cihete tesâdüf eden kısmının sathen teberrüd ve tasallub etmiş olmasına delâlet etmektedir. Binâenâleyh Kengırı'da işitilen gürültüleri hâdisât-ı berkâniyyeye atf etmek ve “bir dağın şâhikasından lavlar feverân edip

¹⁵² Gürültü beş altı 6 sâniye devam etmiştir. H.Y.

yanardağ vücûd bulacağından” bahs etmek zannımca doğru olamaz. Belki bu gürültüler hissedilmeyecek derece de hafif olan kaşr-ı arzın hareket-ı batıyyesiyle alâkadârdır.

Harekât-i arziyyeyi hâdisât-ı berkâniyyeden tamâmıyla ayırmak icâb eder. Fi'l-vâki‘ volkanlar ile harekât-ı arziyyeye aynı kuvvetin tezâhürâtı olan tektonik hâdiselerdir. Fakat bunlardan birinin vuku‘a gelebilmesi için diğerinin zuhûr veya mevcûdiyetine lüzûm yoktur. Meselâ her gün muhtelif sarsıntılar hissedilmekte olan Japonya'nın en ziyâde zelzele vuku‘a gelen mahalleri volkanlardan uzak bulunmaktadır. Kezâlik Endülüs 1884, San Fransisko 1907 zelzeleleri mıntıklarında ârâzî-i berkâniyye mevcûd değildir.

Binâenâleyh merkez-ı nârî, dâimî sûrette teberrüdü dolayısıyla takabbuz ve kaşr-ı arzın ka‘idesiyle kürre-i nâriyyenin sathı arasında boşluklar tevli‘d etmektedir. Bu boşluklar üzerinde istinâd-gâhsız bir hâlde bulunan kaşrın bazı aksâmının inhitât veya inhidâm etmesi müte‘addid sarsıntı ve gürültüler vücûda getirebilir. Binâenâleyh Kengiri civârında işitilen gürültülerin bu nev‘ tektonik hâdisattan mütevellid olması da ihtimâlden ba‘îd değildir. Fi'l-vâki‘î halkın “kudret topu” nâmını verdikleri bu gürültüler her zamân ve her yerde vuku‘a gelebilir. Yalnız kudret toplarının burada bahsettiğim mevzi‘i ve tektonik hâdisâtın hangisinden mütevellid olduğunu kat‘iyetle söyleyebilmek için o havâlîde tedkikatta bulunmak lâzım geldiğini tekrar ederim.

Sırası gelmişken şunu da belirteyim ki buna mümâsil ve belki daha ehemmiyetli birçok hâdisât vuku‘a gelmektedir. Bunları bi't-tab‘ mahallerinde görmek ve tedkik etmek lâzımdır. Hâlbuki şimdiye kadar Anadolu ilm-i arz nokta-i nazarından lâıykı vechiyle tedkik edilmediğinden mâ‘adâ jeoloji haritaları da vücûda getirilmemiştir. Binâenâleyh dünyanın her memleketinde olduğu gibi yalnız bu nev‘i hâdisâtı kayd etmek için değil, belki medenî servet menba‘larımızı ilmî bir sûrette tedkikine de hâdim olmak üzere –şimdilik Avrupalı ve birinci derece de– bir jeoloğun riyâseti altında bu meslekle alâkadâr fen adamlarımızdan mürekkeb bir jeoloji hey‘etinin teşkîliyle bu hey‘etin seyyâr bir hâlde Anadolu'da tedkikat

[Sahife 151]

ve taharriyatta bulunmaları ve işe topografya haritaları mevcûd olan yerlerden başlayarak ilm-i arz haritaları vücûda getirmeleri elzemdir. Zirâ jeolojisi tedkik edilmemiş ve jeoloji haritası yapılmamış memleketlerin madenlerinden tam ma‘nâsıyla istifâde etmek mümkün değildir. Jeologlar ma‘den mühendislerine âdetâ rehberlik etmek vazifesiyle mükelleftirler. Esasen gençlerde İzmir İktisat Kongresi'nde ticaret gurubu tarafından Anadolu madenleri hakkında

tanzim edilen lâyhada bu husûs nazar-ı dikkate alınmış ve bir ilm-i arz dârü'l-mesâ'îsinin küşâdıyla memleketimizin arz haritalarının alınmasına karar verilmişti. Bu husûsda yalnız iktisat vekâleti değil, aynı zamânda da ma'ârif vekâletinin alâkadâr olmasını ve böyle bir hey'etin teşkîliyle hemen işe başlamasının te'mînini memleketimizin menfa'ati nâmına temenni ederim.

Vakit Dârü'l-fünûn ve Mühendis Mektebi İlm-i Arz Mu'allimi Ahmed Mâlik

BİR TAHMÎS

Mehmed-i Râbi' zamânı evâ'ilinde tahaddüs ederek “Vak'a-i Vakvakiye” ismiyle tevsim olunan hâdise-i malûme üzerine, bir şâir-i pesen-dîde-i üslûb tarafından, o sırada keşîde-i silk-i nazm edilen bir kıt'a-yı tahmîs:

Evc-i a'lâya çıkıp tâli'-i mes'ûd-i ricâl
Eyledi her birini sadr-nişîn-i ikbâl
Olcak şa'sa'ası pertev-i hurşîde misâl
“Güş-ı merihe erip tantana-i câh ü celâl”
“Lerze-nâk etti bu kavga kede-i âfâkı”
Verdi eflake kadr-i velvele-i şân ü şöhret
Ki ona cümle halâyık çekiyordu hasret
Hâtıra gelmez iken renc-i hımâr nekbet

“Oldu mahmûr nice mest-i müdâm-ı devlet”
“Câm-ı ikbâle ne tarh etti bilmez sâkî”
Arsa-i pür-ebr-i velveledârı seyr et¹⁵³
Sâhasında ne elim hâdise cârı seyr et
Ehl-i ikbâle bugün câ-yı kârârı sirayet¹⁵⁴
“Bağiyân-ı felek yine güzârı sirayet”
“At Meydanı'na dikti şecr ü kavakı”¹⁵⁵

¹⁵³ At Meydanı

¹⁵⁴ Evailde At Meydanı'nda bulunan ma'hûd çınar ağacı.

¹⁵⁵ Ninelerimizin hikâyesiyle malûm olan şecr-i mevhum.

LETA‘İF-İ TARİHİYE

Hind Hükümdârı Şâh Cihân'ın, 1023 tarihinde İstanbul'a vürûd eden Sefiri Seyyid Hacı Mehmed'e, ona bir ricâl-i devlet tarafından birer ziyafet keşide ediliyor. Sefirin ulemâdan bulunması hasebiyle, bu ziyâfetlerde efâzil ve ulemâ dahi hazır bulundurulur idi. Avdet edecek olan Hacı Mehmed'e terfikan taraf-ı Devlet-i Aliye'den de Hindistan'a bir sefir i'zâmı takarrur etmekle bu sefârete Salih Paşa birâderi mütemevvilinden Boşnak Zülfikâr Ağa tâlib olup “Ben harçlık istemem. Kendi kesemden harc ederim” diye mürâca‘atda bulunduğundan: “İşte bu hem faydalı hem münasib. Esbâb-ı fazl ü irfândan tayîn edilecek olursa avdetinde taayyün-i kesb edip da‘va-i istihkakla sıklete başlar. Ol dahi başımıza bir âmil olur” denilerek tahsilden ve irfândan hiçbir nâsibesi olmayan merhum Zülfikâr Ağa ta‘yin edilmiş, kendisine de, “Var sen de elçiye bir âlî ziyâfet ver. Kendisiyle peydâ-yı ülfet et. Ama meclisinde sâkit dur. Söz söyleyim derken bir halt etme” diye ta‘limât verilmişti. Zülfikâr Ağa mükellef bir ziyâfet tertib ve sefiri davet ederek onunla musâhabat etmek ve kendisinden bir hatâ sâdır olursa ta‘mîr eylemek üzere şu‘ârâdan Cevrî Çelebi ile zürefâdan Ebu Ahmed oğlu da ziyâfette hazır bulundurulmuştu. Sofraya oturulup da Zülfikâr Ağa tarafından, et‘imenin en nefisi olmak üzere, tabh ettirilen iki üç nev‘ lahanadan biri ortaya gelince ağa ile elçi meyânında şu muhâvere cereyân eder:

Zülfikâr Ağa: – Hint ekaliminde lahana var mıdır?

Sefir: –Zü-hâssa olmayan nebâtât-ı bâride ekalîm-i mu’tedilede katı az bulunur.

Sefirin söylediği sözün ma‘nâsını anlamayan Zülfikâr Ağa:

– Sultanım bu bir nafi‘ şeydir. Rûha kuvvet verir.

[Sahife 152]

Sefir gülerek, – Bir madde-i rîh olduğunda da şüphe yoktur. Tekarüb-i hurûftan gayri rûh ile münâsebeti malûm değildir.

Sefirin sözünü ve hendesenin sebebini tefhim edemeyen Zülfikâr Ağa dahi, mûmâ-ileyhe imtisâlen kakhaha ile güldükten sonra:

– Sultanım, latife hoştur. Ama bu tahkîktir ki, Arnavutların gıdası ciğer olmakla akılları ziyâdededir. Boşnaklar lahana yedikleri için tüvanâ ve bahâdır olurlar.

Sefir, – Buyurduğunuz ka’ide üzere Arnavutlar ciğerdâr ve Boşnaklar müsterîh-i rüzgâr olmak iktizâ eder.

Ziyâfet hitâm bulup da Seyyid Hacı Mehmed avdet edince Zülfikâr Ağa, Cevri Çelebi ile Ebu Ahmed oğluna, – “Şu gidi ile iyi musâhabet etmedim mi? O bana hep ıstılâh söyledi, ben kaba Türkçe yine kemm söylemedim.” demiştir.

Köprülü Mehmed Paşa sadâretinde –bir takım acezeye verilen mahassesâtın kat’ını, nef’-i hazine nâmına, en mühim icrâ’atdan add eden ve bu yüzen her kesin nefretini celb eylemiş olan– Defterdar Sarı Ali Efendi’nin vefâtında mahdumu, pederinin rûhunu şâd etmeye vesile olmak üzere, bir köle âzâd eylemiş olmakla cenâzede hazır bulunanlar: “Kul âzâd etmeye hâcet yok. Def’i sıklet-i vücûdu ile cümlemiz merhûmun âzâd-gerdesi olmuşuzdur.” demişlerdir.

Sadrazam Köprülü Mehmed Paşa’nın muhârebede bulunduğu bir sırada bostancıbaşılıktan İstanbul ka’im-i makamı tayîn olunan Koca Sinan Paşa’ya, kiremitlerin örnek kalıba göre imâl edilmediklerinden, daha küçük ve hileli olduklarından bahisle kiremitçilerden şikâyet olunmakla ka’im-i makam paşa, her iki nev’ kiremitlerden birer tane celb ile tarttırmış ve yeni kaba kiremitlerin eski zarif ve nârin kiremitlerden ağır geldiğini görünce:

– Bre adamlar, bu beğenmediğiniz kiremitler, eskilerinden ağırdır. Bî-ma’nâ yere şikâyet edersiz! demiştir.

Mehmed Refik

GÜNÜN İZLERİ

MÜVERRİHLER İÇİN MÜHİM BİR ÂLET

Avrupa gazetelerinde okuduğumuza göre Prusya Kütübhane-i Millîsi’ne mülhâk olan fotoğrafhane âhiren Karlsrûhe’li Profesör Gogel tarafından îcâd edilen bir âlet vaz’ olunmuştur ki, bu sâyede ultra viole şu’â’ıyla silinmiş, kazınmış ve çizilmiş yazıların yalnız tekrar meydana çıkarılması değil fotoğraflarının alınması da kabil olunmaktadır.

Müverrihler için pek ziyâde hâ’iz-i ehemmiyet olan bu vâsıta sâyesinde –vesâ’ik-i tarihiyyenin nevâkıs-ı tegayyürâtı meydâna çıkarılabilecektir.

Feylesof Paskal'ın 300'üncü Yıldönümü Pazar günü Fransız tarih-i edebiyatı, riyâziyyâtı felsefe ve hükûmet cem'iyetleri ma'rûf Fransız Feylesofu Paskal'ın 400'üncü sene-i devriye-i velâdetini tes'îden Paris'de merâsim-i mahsûsa icrâ etmişlerdir.

TEVZÎ'İ MÜKÂFÂT VE ŞEHÂDETNÂME MERÂSİMİ:

1. Haziran'ın yirmi dokuzuncu günü mekteb-i idâdi binasının yukarı katında büyük salonunda şehâdetnâme ve tevzî'-i mükâfât merâsimi pek şa'şalı bir sûrette icrâ edilmiş, birinci ve ikinciliğe terfî'-i sınıf eyleyen talebe ve talebâta kıymetli kitaplar verilmiştir. İdâdîden beş efendiye de şehâdetnâme tevzî' edilmiştir. Kız ve erkek talebelerden birisine içerisinde yaptıkları el işleri ayrı bir odada teşhîr edilerek zevâta gösterilmiştir. Bu münâsebetle bir Çorum Sultânîsi mu'allimlerinden Hâfız Mustafa Efendi tarafından mü'essir bir mevlid-i şerif okunmuş ve idâdi müdürü Kemal Cenâb Bey tarafından da ma'ârifimize â'id birkaç söz söyleyerek merâsime nihâyet verilmiştir.

Senelerden beri terk edilmiş olan "tevzî'-i mükâfât" merâsimini ihyâ etmekle memleketin genç okuyucularını irfân hayâtında teşvîk ve tergîb eyleyen Kengırı ma'ârifçilerini tebrîk etmeyi vazife biliyoruz.

2. Kengırı irfân hayâtında ilk hareket-i meslekiyye: Mekteb-i idâdi konferans salonunda Kengırı ve mülhakatı mu'allimlerine mahsûs olmak üzere ta'tîl ve meslek dersleri nâmıyla iki kısım derse başlanmıştır. Bu derslerde dârü'l-mu'allimînden me'zûn olmayan mu'allim, mu'âvin ve vekiller mecbûrî olarak devam etmektedir. İdâdî mezûnlarından pek çok zevât da meslek dersleri görmek üzere kayıt olunmuş ve olunmaktadır.

Taşradan gelenler idâdide ibâte edileceklerdir. Hey'et-i ta'lîmiyye âtîdeki zevâtın ibârettir. Bu hayırlı ve faydalı işin müteşebbislerini takdîr eder, hareket-i meslekiyyelerini alkışlarız.

Dersler	Mu'allimleri
Fenn-i Terbiye ve İlm-i Ahvâl-i Rûh, Usûl-i Tedrîsi	Kemal Cenâb Bey
Hesab, Hâdis, Fen Mesâha	İdâdî Mu'avini Nai Bey
Kavâ'id- Edebiyye, Usûl-i Tahrir, malûmât-ı Hukukîyye ve Kanuniye	Mu'allim Rıfat
Hayvanât ve Fizyoloji-i Beşer	Baytar Tahsin
Kimya ve Tecrübeleri	Eczâcî Edhem
Nebâtât, Tabakat, Hikmet	Mu'allim Yusuf Efendi
Hıfzül-sıhha-i Mekâtib	Doktor Atıf Bey
Ziraat ve Ameliyat	

Kengiri İdâdîsi'nin muvâzene-i umûmiyyeye alındığını ve masârif-i zarûriyye karşılığı olmak üzere de beş yüz liralık bir havâlenâmenin vürûd ettiğini meserretle duyduk. Vekâlete geçtiği günden beri ma'ârifte merkezî bir vecde te'sisine çalışan ve ölüm yatağında yatan hastalar derecesinde bulunan yirmi bir idâdiyi muvâzene-i umûmiyyeye idhâl ederek derlenmeye muvaffak olan ma'ârif vekil-i muhteremî İsmâil Sefâ Bey Efendi'yi tebrik eder, muvaffakiyetini alkışlar ve diğer teşebbüslerinde de aynı vechile muvaffak olmasını temenni eyleriz. **Halk Yolu.**

İKİ SAHNE

Haziran'ın uzun ve boğucu hârâreti altında çalışmaktan yorgunluğumu gidertmek, dimâğıma âriz olan durgunluğumu izâle etmek maksadıyla dâ'irenin kapısından fırlayarak şose boyunun sâl-dide ağaçlarından birisinin altında gelişi güzel uzandım. Hayât-ı beşer gibi ağır ağır önümden akıp giden çayın şırıltısını, daldan dala uçuşarak feryâdlar ve vâveylalar çıkaran bülbüllerin nağamât-ı girye-bârını dinlemeye başladım.

O sırada karanlık, kasvet-efzâ-hânelerinden fırlayıp bir parça havâ almak üzere karşımdaki vâsi' tarlalara yayılan genç, orta, ihtiyar yaşlı hanımların kabile kabile dere boyuna düzlükleri, ağaçların altlarında oturuları, gazete okuyuşları, sigara içişleri! Tarlalarda çiçek toplayışları, yanlarındaki mini mini yavrucukların kelekleri gibi sıçrayışları gözümün önünden geçmeye başladı. İyice seçebilmek üzere nazarımı o tarafa çevirdim. İçlerinde yaşlı bir hanımın etrafına dizilmiş kamyonu lacivert, siyah, gümüşî, pembe, mor renkli çarşaflarını bürünmüş hanımların kibârâne dil döküşleri, beyaz, siyah eldivenli ellerin diğer kabilelere âşinâlı temennâlarını. Beyaz, siyâh, sarı, parlak klase iskarpinlerin sevdâvî gıcırdağını, hele

bazılarının çapkın fesi gibi arkaya yana yıkılmış potuzlarını seyre dalmış, kendimden geçmiş idim.

Kirli bir çâr ile sıkı sıkıya örtündüğü yüzünden yalnız tek gözünü açık bırakmış, haberim olmaksızın yanıma gelmiş olan bir dilenci kadının, araları kir ile dolu uzun tırnakları, kirli elini ansızın omzuma bırakması ile temâşâsına doyamadığım bu sahne-i şevk-i şetâretten gayr-i ihtiyarî yüzümü çevirdim.

– Benden ne istiyorsun ki, rahatımı bozuyorsun? Demeye meydân bırakmadan ağzını açtı bilâ-fâsıla:

– Oğlum “fakir”im, üç gündür açım, bir ekmek parçası istiyorum Allah murâdına erdirsin, iki cihânda yüzün ak olsun, nâmerde muhtâc olma, Allah kesene Halil İbrahim bereketi versin, gençliğinde ölüm, ihtiyarlığında zulüm görme! Hüdâ sevdiğine şirin göstereyim, al duvaklı gelinler elinden tut, hacı karısı...

– Ay yeter gayri, dedim ve nikel meteliği kirli avucuna attım, başımdan savdım eski seyrime dalmak istedim. Fakat heyhat! O sahne-i şevk ve şetâret dîdelerden nihân olmuş.

Akşam akşam sıradağlar morarmış, esmerîn ve sümbülî bir renk akşamın hüznünü, elemi tersim ediyor. Körpe kuzular, kavallarını beline sokmuş çobanların önünde âşîyânelerine dönüyorlardı. Her yerde melâl ve her sadâda tabî’î bir hüzn-i kelâl hükümrân idi.

– İlâhî acûze, dedim. Keşke gelmeseydin de şu şen şatır kelebekler karşısında mâtem-engîz bir levhâ-i sefâlet olduğunu da ihtar etmeseydik.

Mecma-ı tezâd olan hayâtta bir kere daha tiksindim, müte’essirâne hâneme yollandım.

Kalender

SUYOLU MÜ’ESSESE-İ HAYRİYESİNE TEBERRU‘ATTA BULUNANLAR

Suyolu umûr-ı hayriyyesine Haziran içinde Arablızâde Mustafa Efendi vâsıtasıyla vâlidesi Afife Hanım'ın beşyüz, Şarklı karyesinden Ese oğlu Ese'nin Hacıbeyli Mustafa Onbaşı vâsıyasıyla dörtyüz, Satılar karyesinde Bıyık kerimesi Fâtıma Hanım'ın Emir

Süleymânzâde Hacı Hasan Efendi vâsıtasıyla dörtyüz ki, cem'an bin üçyüz kuruş teberru' ettiklerini memnûniyetle duyduk. Bu hamiyetli kadın ve erkeklerimizi takdîr ederiz.

ŞÜKRÂN BORÇLARI

Alucra Ka'im-i makamı Âyetullah Bey Efendiye: Kıymetli teveccühlerinize teşekkürler ederiz. Arzularınız bizim de en mühim emellerimizdir. "Halk Yolu"nu ileride istediğiniz şekilde göreceksiniz.

3. Kafkas Fırkası Yedinci Alay zâbitânından Kengirili Mülâzım-i Sânî Hasan Turgut ve Şabanözü'nde Mülâzım Âsım Bey Efendimize teveccühatınıza teşekkürler ederiz.

Halk Yolu

Hakkın yoludur

On beş günde bir çıkar ilmî, fennî, edebî, ictimâ'î mecmû'a dır.

Sâhib-i İmtiyâz: Kemal Cenâb

Her nev'-i evrak müdür-i Mes'ûl nâmına gönderilmelidir.

Derc olunmayan yazılar îade edilmez.

Adres: Kengiri'de Halk Yolu

Müdür-i Mes'ûl: Tahsin Nâhid

Senelik abonesi 130 kuruştur.

Altı Aylık 70 kuruştur.

Nüshası 5 kuruştur.

15 Temmuz 1339

Sene: 1

Sayı: 11

BAYRAMLARI TEBRÎK

Bu sene Kurban Bayramı'nın Çarşamba gününe tesâdüf edeceği anlaşılmısıyla, muhterem okuyucularımızın Kurban Bayramlarıyla beraber Sulh Bayramlarını, 23 Temmuz Bayramlarını tebrîk eder ve azimkâr Türk milletine yakın bir âfîde hayât ve sa'âdet bayramlarını da idrâk ettirmesini Ulu Tanrı'dan dileriz.

MÜNDERİCÂT

Hayât Yollarında / Tahsin Nâhid

İctimâî İsraflarımız / Cevâd Hakkı

Defîne-i Ulûm / Ahmet Tal‘at

Ali Bezlî Efendi / T. N.

Teksir-i Nüfûs Mes’elesinde Kadınlık / Doktor Nureddin

Bir Gazel Bir Nazîre / Ahmet Tal‘at

Olmaz Bana / Âyetullah

Nazîre / Nizâmeddin Yümnî

Nazîre / Ali Nutkî

Kengırı Şâ‘irleri

Hayâtî Mes’eleler / Mehmed Muslihiddin

Öte Beri

İ‘tizâr ve Şikâyet

Müntehib-i Sâni İntihâbâtı, Meb‘ûs Nâmzedleri ve Yollarımız

İTİZÂR

Kesret-i mündericât hasebiyle bu nüshamıza bilmece konamadığı gibi 9'uncu sayıdaki bilmeceyi hal edenlerin esâmîsi de derc edilememiştir. Kari’lerimizden afvlar dileriz.

Kengırı Matba‘ası

1339

Sâhib-i İmtiyâz: Kemal Cenâb

Her nev‘-i evrâk müdür-i Mes’ûl nâmına gönderilmelidir.

Derc olunmayan yazılar i‘âde edilmez.

Adres: Kengırı'da Halk Yolu

Halk Yolu

Hakkın yoludur.

On beş günde bir çıkar ilmî, fennî, edebî, ictimâ‘î mecmû‘adır.

Müdîr-i Mes‘ûl: Tahsin Nâhid

Senelik abonesi 130 kuruştur.

Altı Aylık 70 kuruştur.

Nüshası 5 kuruştur.

15 Temmuz 1339

Sene: 1

Sayı: 11

HAYÂT YOLLARINDA

Muharriri: Tahsin Nâhid

“Feth-i Memâlik”den sa‘âdet, “mâl-ı ganâ’im”den refâh umduk. Asırlardır bu duygunun yalan, muvakkat ve korkunç te’sîrleri altında zebûn yaşadık. Mes‘ûd ve müstakil bir millet olarak yaşamak için her türlü vesâ’ite mâlik olduğumuz hâlde yine bu sakîm ve korkunç duygunun te’sîriyle dimâğımız dumanlar içinde kaldı, kalbimiz ve gönlümüz sevdâlar, hayaller peşinde serseriyâne dolaştı.

Dünyâda “hayât duyguları” en tabî‘î ve en zor bir şekilde hükümrân olmaya başlar başlamaz bu duygu ve bu fikir ve hayât sellerinden zerre kadar istifâde edemedik. Ve yine vesâ’itsiz bir hayâtın hükümranlığını tasladık. Beri taraftan zamân en acı ızdırâblarıyla bu hayât ve medeniyet kafilesinden pek geride kalanlar için ölüm ve felâket günlerini hazırlıyordu.

Şu‘ûrsuz ve gayesiz her hareketin sonu dâimâ menfidir, ölümdür ve felâkettir.

Şu‘ûrsuz ve gayesiz bir şekilde tanzîm ve temdîdine yeltendiğimiz o elemli ve ölümlü her ân mâzînin bizim için neler, ne kara günler hazırladığını bilmiyorduk.

Muhtelif fakat gayesiz cereyanlar, şahsî sa‘âdetlerin, şahsî menfâ‘atlerin doğurduğu, doğurmak istediği hareketler ve düşünceler. Bu azim hayât ve sa‘âdet teşne-gânının yani halkın en nâfiz, en kahir ve en kudretli birer kumandanı idiler!

Mevcûdiyetlerini, şahısların yüzü suyu hürmetine te’mîn edildiğini zanneden halk günden güne mücâdele-i hayât sâhasında hakîr ve zebûn kalıyor, maddî ve manevî ve hayâtî mevcûdiyetlerinin uyandırmak istediği hareketleri istemeyerek durduruyordu!

Zamân zamân teceddüd ve terakkî fikirleriyle mahmûl olarak “hakikat ve hayât” yolunda rehber olmak isteyen “fikir kahramanları”nın uğradığı fecî‘ âkıbetler halkın sahte sa‘âdeti nâmına oynanılmış kanlı hâ’ilelerin birer netîcesinden başka bir şey değildi.

Osmanlı tarihinin fecâ‘ât-âlûd sahifesinin sûtûr-i hüzn-i engîzinden çıkan netîce budur. Ve te’essûf olunur ki, her türlü maddî ve rûhî hayâtî kabiliyetleri taşıyan masûm ve mazlum Türk milleti asırların hırs ve hissetini mevcûdiyetinde temsil eden muzırr ve tehlikeli şahısların âlet-i hırsı ve kurban-ı

[Sahife 154]

menfa‘ati olmaktan kurtulamamıştı. Ve bunun pek tabî‘î netîcesi olarak Türk’ü imhâ siyâseti doğdu. Sevimli Türk yurdunda şer ve fesâd kollarını hâricden alan yangınlar yer yer yükseldi. Millî hüsrân, millî felâket, millî izmihlâl başladı. İlim ve irfân nûrlarından mahrûm Türk milleti bu zulm ve şer gecelerinde gözleri bağlı bir çilekeş ve esîr vaz‘iyyetinde kaldı.

Yıllarca ağladı, senelerce inledi. Bugün hamd olsun akurâne hareketlere merdâne hamleleriyle karşı koymak sûretiyle başlayan Türk’ün millî hareketi hayât yollarını açtı ve bugün dünden daha kudretli bir îmânla her ferd bu hayât yollarının azimkâr yolcusudur.

Dimâğ-ı beşerin ihâtâ edemediği bir aşk ve hareketle açılan bu yolun mâverâsında hayât ve sa‘âdet dünyaları bize intizar ediyor. Biz sa‘âdete ulaşan bu yolun mebd’indeyiz.

Fakat şunu da bilmiş olalım ki, bizim nice bin hanümânların sayısız ocakların sönmesine, binlerce arslanların, ocak ümidlerinin toprak olmasına, sayısız yetimlerin bî-kes ve bî-vâye kalmasına mukabil elde ettiğimiz hayât yolları pek dikenlidir.

Bu yolda takîb ve tayîn edeceğimiz seyr ve harekete göre ya o mâverâyâ kavuşacağız veyahud bu dikenli ve uçurumlu yolun bir noktası mezâr-ı mü'ebbedimiz olacaktır.

Senelerden beri cehl ve ta'assubun açtığı yaralar kendi kendine oğulmaz. Bu yaraları oğultacak ilim ve irfândır.

Memleketimizde hâlâ ilim ve fen telâkkîleri müsbet bir şekil ifâde edemiyor ve dolayısıyla ilim ve fennin en canlı bir gıda olduğu takdîr edilemiyor. Bu dakikayı anlayan şahıslar ve mü'esseseler müsbet, amelî ve fi'îlî bir netîce veremiyorlar.

Nazariyatın sâha-i tatbîkattan geçmedikçe fayda vermeyeceği henüz anlaşılmadı ki, tecrübe ve müşâhede esasları ehemmiyetle karşılanmıyor.

Müşterek ve kudsî bir gaye olması îcâb eden harekât-ı teceddüd-kârâneyi azimkârâne bir şekilde cehl ve ta'assub ta'arruzları vâki' oluyor.

Her hangi bir mes'elenin zarar ve menfâ'at noktaları etrafında yapılması zarûrî olan münâkaşa ve münâzara esâsları henüz kabul edilemedi. Bunun yerine doğrudan doğruya tahkîr ve tezyîf hâkimdir!

Anlaşıyor ki, şu'ûrlu bir gayemiz yoktur. Gençlik ise şimdiye kadar muhtelif cereyânlar, çeşitli gayeler peşinde toplanmıştır. Çünkü yurdumuzda mekteblerimiz gençliğe müşterek gayeyi verecek şekli ihrâz edememiştir. Mekteblerden başka bu duyguyu doğuracak bu duyguyu verecek mü'esseselerimiz yoktur.

Müşterek gayeyi ve millî duyguları aşılacak mekteblerden ve mü'esseselerden mahrûm bir milletin âtîsini karanlık gören bazı mütefekkirlerin uyandırdığı cereyânlarda bir programa istinâd etmediğinden zamân zamân kuvvetini azaltmış, sırrını da değiştirmiş ve istenilen netîceyi verememiştir.

Bu yokluklarla ve mâzînin mirası olan cehl ve ta'assub, tevekkül ve meskenet hisleriyle ilk adımımızı attığımız bu hayât yollarında yürüyebilecek miyiz? Bu mümkün değildir.

Türk'ün son ba'sü'l-ba'de'l-mevt hâdisesi gibi hârikûlâde işler bir def'a olur. O hâdiselerden âtî için lâıykıyla istifâde etmelidir. Bizim ise ciddî bir sûrette ıslâha muhtâc olmayan hiçbir işimiz yoktur.

Haledilecek hayâtî mes'eleler pek çoktur. Adlî, iktisadî, idârî, ilmî, fennî, millî merkezler etrafında toplanan birçok müteferri mesâ'il vardır ki, bu mes'eleler bizde tatbikat sâhasında gayeden uzaklaştırılmış ve tamâmıyla denecek derecede menfî ve muzırr netîcelere vâsıl olunmuştur. Bu sütûnlarda –muhitimize göre– o mes'eleleri birer birer tahlile çalışacağız.

[Sahife 155]

İCTİMÂ'Î İSRAFLARIMIZ

Muharriri: Cevâd Hakkı

Ferdî ve ictimâ'î hayâtımızı rahnedâr eden kasırgalardan biri de bî-lüzûm israflarımızdır. Bir â'ile muhiti tedkik edecek olursak o kadar lâzım diye yapılan gayr-i lâzımdır. Â'ile binâsını temelinden sarsan öyle bî-sûd masraflar buluruz ki, sıfırla netîcelenen birçok mesâ'imize acımamak kabil değildir.

Bugün devletlerin siyaseti iktisad uğruna mü'esses olduğu gibi ailelerin temâdî-i hayât ve te'mîn-i sa'âdeti de iktisad ve tasarrufla ka'ımdır. Masrafını irâdına uyduramayan bir mü'essese emînim ki, netîce-i icmâlinde bir yığın hesâbâtın bâr-ı şedidi altında ezilmeye mahkûm olur.

Pek çok aileler tanırım ki, sırf bir nümâyîş sebebiyle edâ edilemeyecek borçlar altında kalarak evlerini satmaya sokak ortalarında sefil ve perişan sürüklenmeye mecbûr olmuşlardır. Acaba bunlar elâlemin dedikodusunu, alkışını düşüneceklerine keselerinin sesini dinlemiş olsalardı bu elîm âkıbete marûz kalmak bedbahtlığında bulunurlar mıydı? Hiç şübhesizdir ki, o sa'âdetle etraflarını saran dalkavukların, mütecessis komşuların nâhûn-i tenkîdine marûz kalmış bile olsalar pek yakın bir âtîde imhâ edilmemiş deyn senetleri değil, nâmuskârâne kazanılmış servetler bıraktıkları için vârislerini yâd-ı tahsîn ve tekrîmine hak kazanmış olurlar.

İctimâî israflarımızın en ezelisini düğün teşkîl eder. Düğün ki, bekâ-yı nev'imiz için kuracağımız yuvanın resm-i küşâdıdır. Bir kuş bile bir dalın yeşil kanatları arasına vurduğu

lânesinin en ince levâzımat ve teferru'âtını hummalı bir fa'âliyetle tedârik eder. Hâlbuki biz, yapalım derken dağıtır, kuralım derken bozarız.

Vehm ve hayâlimizle îcâd ettiğimiz kof ve çürük anâneler karşısında çok kimsesiz kızlar var ki, komşudan âriyet alınan elbiselerin, telli duvakların zilleti altında gelin olmuş, çok fakir delikanlılar ve erkek, evlenmek cesâretini göstermeyerek ebedî bir bekâret ölümüne bu sebeble nâ-meşrû bir hayâta katlanmak mecbûriyetinde kalmış, çok babalar ve analar vardır ki, altınların sihir ve füsûnuna, ipekli kumaşların zînet ve câzibesine evlâdlarının istikbâlini fedâ etmiştir.

Düğünümüze şeref vermeleri için memleketin eşrâf ve âyânını, me'mûrîn ve esnafını süslü zarflar, parlak kelimelerle akın akın davet ederken, soframızın artığından bir dilim eklemek isteyen vatanın müdâfa'ası uğrunda şehîd düşmüş fedakâr babaların öksüz yavrularını tekmelerle kovar, yırtık bir paçavra içinde ıssız bir câmi' avlusunda bir hayvanın bile tahammül edemeyeceği müz'ic şerâ'it-i ma'îşet altında inleyen ve bizden bir sadaka isteyen hem-cinsimize yüzümüzü çevirerek geçeriz.

Bugün çok çatı altı var ki, birini moda dalgasıyla çarpışmakta çok baba var ki, birini jarse çarşafın bütçede açtığı gediği tamîr için uğraşmakta çok kuş beyinli zevcelerimiz ve hemşirelerimiz var ki, Allah'ın yarattığı süt gibi beyaz dişin yerine altın kaplatmak için "Port Firiz" cereyânı altında titremektedir. Kapısında ürettiği koyunun yünüyle kilimini, keçesini, çorabını ve her türlü levâzımâtını kendi tezgâhında imâl eden, hârice el uzatmayan Türk kadını ve erkeği, bugün Avrupa'nın boyalı otellerine, sahte mallarına şu'ûrsuz bir iştihâ ile koşmakta, iktisâdî menba'ını eliyle kurutmaktadır.

Eşyânın zînetine o kadar meshûr olmuşuz ki, ma'sûkamızı mübhem ve bulutlu gazelerin tılsımlı insâcında arar, haysiyet ve şerefimizi zarif bir kostümün lutfünden isti'âne ederiz. Çok sefileler var ki, ince bir peçenin, şık bir iskarpinin câzibesine kapılarak sükût etmişlerdir, çok müntehirler

[Sahife 156]

arkasından erişemediği perî-i zevkin zehir okuyla yarı yolda hayâtlarına nihâyet vermişlerdir.

İnsânlık, eşya ve tabî'atın esir bir bendesi değil, faziletin hak ve hakîkatın, sâdeliğin müştak bir âşıkı olmaktadır.

TEDKİKLER TETEBBU‘LAR**DEFÎNETÜ'L ÜLÛM**

Hâtimesindeki kayda nazaran “1260” senesi Muharreminde telîfi ikmâl ve mü’ellifi tarafından tahrîr edilmiş olan bu eser, an-asıl bugünkü Romanya memâlikinden olan “İsmâiliye” kasabasından neş’etle Kengiri’da tavattun eden Halil Sıdkı Efendi’nin âsârındandır.

Mufasssal tercüme-i hayâtı, güzîde gençlerimizden baytar Tahsin Bey tarafından yazılacak olan “Halil es-Sıdkî ibn-i Ali ibn-i Ali ibn-i Ahmed” Efendi bu eserini niçin yazdığı şu sûretle îzâh ve hayât-ı tahsîlini tarif ediyor:

“Bir müddet tahsîl ulûm-ı nakliyye ve ulûm-ı akliyye ile meşgul olup hadâ’et-i sinn mülâbesesiyle bu heykel-i mahsûsu zebân-dırâzlık meydânına ilka birle hoş ve nâ-hoş hâl ile âvân-gûzar olup bazan nush ve pend mazmûmunu müstemil olarak nice risâle terkib ve nice gazeliyat tertib etmekte iken sinnnimiz elli yedi hudûduna bâliğ oldukda nush ve pendi hâvî ve bazı ulûm-ı garîbe dahi serd olunarak ve her fenden birer mikdâr bulundurarak ve cümlesi ile ma‘rifetullah-ı te‘âlâ te’yid kılınarak 16 bâb 42 fasl ve bir hâtimeyi müstemil bir kitab-ı müstetâb terkib ve telîf olunup nâmına “Defînetü'l Ülûm” deyü tesmiyesine sebep olarak da “zirâ bu kitabda derc olunan mebâhis çok kimsenin gûş ü hûşuna vâsıl olmayıp her biri bir mahalde pesmânde kalmış olduğundan defineye mümâsildir. Zirâ “Define” dedikleri eyyedî-i nâsa vâsıl olmayan yer altında medfûn atik akçeye derler. Bir kimse rast gelib istihracına kadir olur ise dünyası ma‘mûr olur. İşte bu beyândan vech-i tesmiye müstebân olur” mütâla‘asını serd ediyor.

Kitab, her sayfası on dokuz satırı ve 260 sayfayı hâvî ve ulûm-ı şettâyâ dair bir külliyattır. On altı bâb, kırk iki fasl ve bir hâtime mûndericât itibârıyla şunlardır:

Birinci Bâb: “Babü'l-ilm'dir. Beş fasla mûnkâsımdır. "İlm-i Mefkûd, İlm-i Mevcûd, İlm-i Mesmû, İlm-i Mantık, İlm-i Ma‘kûl.”

İkinci Bâb: “Tarîk-i Abdü's-Sâlik”den bâhistir. Hâvî olduğu üç fasl şunlardır: Tarîk-i Erbâb-ı Mu‘âmele, Tarîk-i Erbâb-ı Mücâhede ve Tarik-i Sâirîn.

Üçüncü Bab: “Mevtün Bi'l-Îrâde”den bâhis olup “Tevbe, Zühed, Tevekkül, Kanâ‘at, Uzlet, Zikir, Teveccüh, Basar, Murâkabe, Rırıza”dan ibâret on faslı vardır.

Dördüncü Bâb: “Rûh”dan bâhis olup “Rûhü'l-Emr, Rûhü'l-Hayât, Akıl, Nefs” gibi dört faslı vardır.

Beşinci Bâb: “Nevm”e dâ’irdir. Fasılları: “İnsifâs ve Ahlâm ve İhtilâmdır”dır.

Altıncı Bâb: “Avârız-ı Nefsâniyye”ye müte‘alliktir. Fasılları “Hem ve Gam”dır.

Yedinci Bâb: “Ma‘rifetullah”

Sekizinci Bâb: “Rü’yetullah”

Dokuzuncu Bâb: “Ecel”e ve iki faslı olan “Ecel-i Kaza, Ecel-i Müsemmâ”ya dâ’irdir.

Onuncu Bâb: İlm-i Teşrîh”den ibârettir.

On Birinci Bâb: Keyfiyyet-i Tekevvün-i Cihândan ve faslı olan Aksâm-ı Ulviyye ve Süfliyye”den bâhistir.

On İkinci Bâb: “İlim-i Tıb”dan bâhis olup dokuz faslı vardır: 1- Tabî‘at-ı Luhûm-ı Hayvânât, 2- Tabî‘at-ı Nebâtât, 3- Tabî‘at-ı Ahcar, 4- Tabî‘at-ı Elbise

[Sahife 157]

ve Hayvanât Derileri. 5- Ecnâs-ı Pâd-zehir. 6- Safranın Galebesi, Emrâz ve Devâsı 7- Demin Galebesi, Emrâz ve Devâsı. 8- Balgamin Galebesi, Emrâz ve Devâsı 9- Sevdânın Galebesi, Emrâz ve Devâsı.

On Üçüncü Bâb: Emrâz-ı Müferrideden ve Devâsından bâhistir.

On Dördüncü Bâb: “Berzah”dan ve iki faslı olan Ervah-ı Mü‘minîn ve Kâfirîn'den ve Etfâlin Kıyâmetteki Hâlinden bâhistir.

On Beşinci Bâb: Ziyâret-i Kubûra dair olup dört faslı vardır: 1- Ziyâret-i kubûrda ümem-i sâlifenin âdetleri, 2- Ziyâret-i kubûr hakkında evâmîr ve nevâhi, 3- Ehl-i kubûrdan istimdâd, 4- Kubûrda du‘ânın faydası.

On Altıncı Bâb: “Kimya”dan ve fasılları olan “kimyâ-yı suğrâ” ile “kimyâ-yı kübrâ”dan bâhistir.

Hâtîme: Üç matlûbu hâvidir ki, birinci matlûb ilm-i sihir, tılsımlar, simyâ ve buna benzeyen isâbet-i ayndır. İkinci matlab takvim ve gurrenâme, üçüncü matlab ilm-i fâldan bâhistir.

Mü'ellifât-ı kadîmemizde olduğu gibi bu eser mensur bir mukaddime ile başlıyor, itirâf-ı zünûba, istirhâm-ı afva dâ'ir üç şi'irden sonra mü'ellif tarif-i nefse ve sebep-i telîfi îzâha çalışıyor.

İlmin bugünkü vüs'ati fennin, terakkiyât-ı hayret-bahşâsı muvâcehesinde bu eserden elde edilecek istifade mahdûd ve birçok bablarının âsâr-ı kudemadan menkul ve ilim ve fenne mugayereti hasebiyle belki mefkuddur. Bu eseri tedkik ederken hâsıl ettiğim kanâatin netîcesi şudur: Müellif-i merhûm, kudemâdan çok eser okumuş iskolastik âsâra ziyâde merbût kalmış, sarsılmaz bir i'tikad ve îmâna sâhib, i'tikadât-ı bâtılâya, bid'at-i menfûreye düşman bir zâttır.

Zamânın bütün ulûm ve fennine vâkıf olduğunu göstermek maksadıyla bir külliyyât vücûda getirmek, eslâfının matmah-ı nazarı olduğu içindir ki, Halil Sıdkı Efendi de bu arzudan kendini kurtaramamış, Erzurumlu İbrahim Hakkı Efendi merhûmun "Ma'rifetnâmesi" tarzında bir eser vücûda getirmek istemiş ve hatta "Ma'rifetnâme"den istifade de etmiş ise de Hakkı merhûm kadar fûnûn-ı mütenevvi'ada sâhib-i salâhiyet olamadığını göstermiştir.

Eserin aka'id ve ilâhiyâta ta'alluk eden aksâmı istisnâ edilirse ebvâb-ı vesâ'irenin hakikat-i ilmiyye muvâcehesinde tedkike tahammülü olmadığı görülür.

Eserin yegâne hâssası âsâr-ı muhtelifeden fevka'l-âde bir tettebbu' netîcesi olarak iktitâf ve cem' ve telkin edilmiş olmasıdır. Mü'ellif meselâ "İlm-i Ledünnî" bahsinde İsmâil Hakkı Ankaravî'nin "Şerh-i Muhammediye"sine "Ulemâ" bahsinde Ebû Bekir Abdullah bin Muhammed el-Esedî er-Râzî'nin "Mirsâdül-İbâd" yine ve İmâm Gazalî'nin "Usûl-ı Erba'în" nâm eserine "Tarikat-ı Erbâb-ı Mücâhede" bahsinde "Avârîf, Nefahâtü'l-İns" ve beyne'l-meşâyih "Şeyhülislâm" denmekle meşhur Şeyh Abdullah el-Herdî'nin "Menâzil-i Sâ'irin" nâm eserine ve "Mevtün bi'l-irâde" bahsinde 786 tarihinde vefat eden şerif-i sâni Seyyid Ali Hemedânî'nin "Fütûhü'l-Mücâhidîn" eserine ve "Rüyâ" isminde kezâlik müşârünileyhin "Risâle-i Sülûkiyye"sine "Tevbe" faslında Abdullah ibn-i Es'ad el-Yâfi'î et-Temîmî'nin "Neşrül-mehâsîn"ine, "Rûh, Akıl, Nûr-ı Muhammedî" mebhasında Muhyiddin Arabî'nin "Fütûhât"na "Ecel" bahsinde Ali el-Karî'nin "Şifâ-ı Şerifi"yle "Tefsîr-i Kaşânî'ye, Teşrih

bahsinde Ma'rifetnâme-i İbrahim Hakkı'ya ve birçok yerlerde Şeyh Muhammed el-Endülü'sî'nin "Kenzü'l-Ulûm"una mürâca'at ve istifâde eylemiştir.

Eserin "Rûh, Nevm, Teşrîh, Tıb, Emraz-ı Müteferride, Kimya, Simya, Sihir, Tılsım, Fâl" kısımları kadîm rûhiyât, hayâtîyât ilimleriyle fennî tedâvîyi göstermesi itibâıyla mûcib-i istifâde değilse de ulûm-ı atıkaya dâ'ir olduğundan erbâb-ı tettebbu' için şâyân-ı tedkiktir.

[Sahife 158]

Mü'ellifin ilimler hakkındaki nokta-i nazarı hülâsaten şudur:

İlim-i Mefkud: Beyne'n-nâs cârî ve mütedâvil olmayan yani kaza ve kadere esrâr-ı ilâhiyyeye müte'allik olan ilimdir. Bidâyet ve nihâyeti yoktur. Beni Âdem bu ilimle mükellef ve hadd-i zâtında bu ilim mütemenni' değildir. Cenab-ı Hakkın sevdiklerine bildirmesi mümkündür. "İlmi Ledünnî" dahi bu kabildendir. Ve ilm-i ledünnî "İlm-i Bâtınî"dir. "Ve allemnâhu min-ledünnâ" âyetinden me'hûzdur.

İlim-i Mevcûd: İnsânların idrâklarıyla hâsıl eyledikleri ilimdir. Sermâyesi kesb ve sa'yıdır. Keslân ile noksan bulur, sa'y ile artar. "İmdi cihânda cehâletin galebesi terk-i kesbden ve terk-i teftişten neş'et etmiştir. Âkil olan kimse nakd-i ömrünü beyhûde sarf etmeyip tahsîl-i ulûma sarf eylemesi bir miktar farz, bir miktar derece-i efdaliyettedir." Çünkü hazret-i Risâlet-penâh hakkında "Ve kul Rabbi ziddî ilmen" âyeti şeref-sâdır olmuştur ki, ma'nâsı: "Ya Muhammed! Sen Cenâb-ı izzetimden ilmimi ziyâde et, diye taleb eyle" demektir.

İlm-i Mesmû': İlm-i şerî'at-ı zâhiredir. Peygamberânın Cenab-ı Bârî'den haber verdikleri herşey ilm-i mesmû'dur. Bu ilme "İlm-i Nevâmis" de denir. Nevâmis, nâmûsun cem'i, nhamûs da Hazret-i Cibril'in ismidir. Bu ilimden gazez, tevhid-i hâs ile ibâdet, emr-i bi'l-ma'rûf ve nehy-i'l-münker, va'd-ı cenân, vaîd-i cehennem ma'nâlarından ibâret olup Hâlık ve Mahlûku bildikten sonra Cenab-ı Hakkı tenzîh ve takdîstir. Benî Âdem bu ilimle mükelleftir. Terk-i ta'lîm ve terk-i amel ile hasen olurlar. Zirâ Halık ve mahlûku lâyıkiyla bilemediklerinden makam-ı ubûdiyette pâyidâr olamazlar ve rütbe-i insaniyete varamazlar. Bu ilmin de bidâyeti zâhir-i şerî'at, nihâyeti bâtın-i şerâ'ittir. İnsânlar zâhirî ile mükelleftir. Bunun için müctehidin-i izâmın ictihâdlarıyla te'vîlât-ı Kur'âniyyesini ahz ve zâhir-i şer'îat ile amel lâzımdır.

İnsânın hayvânât, nebâtât ve cemâdâta nisbetle terakkîsi ihtiyârîdir. Bu terakkî üç derecedir. Birincisi cehâletten kurtulup âlim, ikincisi "ârif-i billâh" olmaktır. Üçüncüsü

müşâhede yani, “bâtn-ı bâtın-ı şerî‘atı” bilmektir. Buna “İlmi hakîkati'l-hakîkat” derler. İşte insan bu derecede kendi nefsinin bilir, “men arefe nefse...” sırrına mazhar olur. Bu derecelere terakkî edemeyenler şeklen insan ve ma‘nen hayvan olur. Sûret-i insaniyyeye terakkî ettiği hâlde tahsil-i ma‘rifet etmezse a‘zâb ve itâba müstahak, füyûzat-ı ilâhiyyeden mahrûm olur.

İlim-i Manzûr: İlm-i şerî‘atin bir cihetle bâtınî, diğer cihetle zâhîrîdir. Dünya ve mükevvenâta ibretle nazar eden bir insan ulviyât ve sefeliyâtıdan olan acâyib-i kevnîyyeyi görür, kudretullahı müşâhede eder. Bu ilme “İlme'l-yakîn” derler. Hazret-i İbrahim’in yıldızları, kameri, güneşi görüp “Hâzâ Rabbî” dedikten sonra bunların ufûlünü müşâhede edip eserden mü‘essire istidlâl tarîki ile ayne'l-yakîn ile vahdâniyyet-i ilâhiyyeyi bilmesi bu kabildendir.

İlm-i Ma‘kûl: Şerî‘at-i zâhirenin bâtını ve mü‘eyyididir. Bütün bu mevcûdât insan için halk olunmuştur. Herşey bir menfa‘atı mûcibdir. Çünkü abes bir şey halk olunmamıştır. “Hâsılı ilm-i ma‘kûl mâhiyet-i eşyâya vukuf tahsil etmekten ibaret olan bir ma‘nâdır. İşte “kimyâ-ı suğrâ” dedikleri budur.

Görülüyor ki, Halil Sıdkı Efendi hülâsâ tarîkiyle nakl ettiğim bu tariflerinde ilim tahsiliyle herkesin mükellef ve insan üzerine farz olduğunu izah ederek tahsili bir iki ilme hasr etmiyor. Bi‘l-hâssa fûnûn-ı müsbeteyi “kimyâ-yı suğrâ” terkihiyle tarif ve tahsilini âyat ve ehâdis-i şerîfe ile izah ediyor. Hele “ilm-i makûl aklın idrak eylediği malûmâtıdan ibâret bir ma‘nâdır. Bu bâbda nice ulûm-ı külliyyeyi hâvî ve kavâ'id-i külliyyeyi câmi‘ gûn-â-gûn kitâblar te'lif olunmuştur. Meselâ ilm-i mantık kitâbları gibi. Ve nice ulûm-ı cüz'îye ihrâc olunmuştur: “İlm-i Kürre, İlm-i

[Sahife 159]

Ziç, İlm-i Hendese, İlm-i Hey'et, İlm-i Hesâb ve buna benzer ulûm-ı cüz'îyyeler gibi. Hâsılı cemî‘-i ulûm-ı akliyyenin gayeti Vâcib-i Te‘âlâ hazretlerinin kemal-i kudretine dâ'irdir.” sözleri müşârunileyhin ilim hakkındaki telakkîsini vâzihan gösterir.

“Tarîk-i Abd-i Sâlik” bâbında “İslâm”ı tarif ederken, “İslâmın ma‘nâsı i'tikad-ı zâhireden “îmân”, itikad-ı bâtınîden ibârettir. Bazı kimselerde İslâm bulunur, îmân bulunmaz münafıklar gibi” diyor ki, şâyân-ı dikkattir.

Halil Sıdkı Efendi “Tarîk-i Erbâb-ı Mu‘âmele” faslında zamânımızda ekser-i nâs tarîk-i müstakim üzerine değildir.” şikâyetinde bulunduktan sonra ulemânın, “Ashâb-ı amel”den

olduğunu, bu cihetle halktan me'mûlleri eksik olmadığını ehad-ı nâsın siyâdet ve ulemânın ubudiyet derecesinde kaldıklarını, bu sûretle nasihatleri te'sîr etmediğini, nâsdan ricâyı kat' edenlerin nâsın mizâcına göre söz söyleyemeyeceklerini, iltifâtlarıyla mağrur olmayacaklarını, "akl-ı mi'âd"ı neyi emr ederse onu söyleyeceğini bildiriyor ve buna "derece-i hürriyet", halkın ihsânına müftekır olanların vaz'iyetini "derece-i ubûdiyet" diye tavsif ve şimdi bazı ulemânın nush ve pendinde te'sîr olmadığı, bu ma'nâlara mübtenidir, hükmünü veriyor. Sonra İmâm-ı Gazalî'nin Usûl-i Erbâ'în'inden ulemâ hakkındaki mütâla'asını nakl ediyor.

Zühd bahsinde dünyâdan a'râzın ma'nâsı, bütün bütün terk-i maâş ma'nâsıyla olmadığını dünyânın hakkı, "mâl-ı helâl kesb edip evlâd ve ıyâlini beslemek, ibâdete iğra eylemek olduğunu, söylüyor ki, her hâlde kendisinin yâbis bir zühde mâlik olmadığını gösterir.

"Tevekkül" faslında da halkı "Cebriyye ve Kadriyye" i'tikadından kurtarmaya çalışıyor.

"Uzlet" bahsinde uzletin sâlik-i tarîk olanlar için marîzin "himyesi" yani "perhizi" gibi olduğunu zikr ettikten sonra "sâlik-i tarîkat dahi uzlet etmeyip beğendiği yerde gezerse lâ-mahâll rûhu rahatsız olup kasâvet-i kalb hâsıl olur, ibadet ve evrâd ve ezkârda neşât olmaz. Kendinde emâre-i keslân zuhûra gelip âkıbetü'l-emr tarîk-i müstakimden hurûca mü'eddî olur. Onun için tarîk-i Halvetiyye'de müridleri hücreye habs edip terbiye ederler. İşte tekkelerin vaz'ından murâd bu uzlettir. Lakin fi-zamânınâ tekkeler mahall-i kesret olmuştur" sözleriyle tekkelerin sebep-i te'sîsini uzlet olarak gösteriyor.

(Mâ-bâ'dı var.)

Bolu Ma'ârif Müdürü Ahmet Tal'at

ABDÎ-ZÂDE ALÎ BEZLÎ EFENDİ

Kengirîlidir. Babası Bezci İbrahim Efendi'dir. 1257 senesinde Kengirî'da tevellüd etmiştir. İbtidâî tahsilini ba'de'l-ikmâl Câmî'-i Kebir civârında sâ'atli Medresesine birkaç sene devam ettikten sonra 1279 senesinde yirmi iki yaşında tahsil için İstanbul'a gitmiştir.

Fâtih Sultân Medreselerinde tetimme-i sâbi'ada tahsile başlamış ve aynı zamânda dârü'l-mu'allimîne de devâm ederek ikmâl-i tahsil eylemiştir.

Medrese hayâtına [12]94 senesi Fâtih Dersi'âmlarından Debreli Elmaszâde Tâlib Tevfik Efendi'den icâzetnâme almak sûretiyle vedâ etmiştir.

Sırlılarla vuku' bulan mücâdeleye “İlmiye Alayı” ile iştirak etmiştir. Mensûb olduğu taburun binbaşısı fâzıl-ı şehîr Şehrî Hâfız Şâkir Efendi'nin teklifi üzerine mûmâ-ileyhe binbaşı rütbesi tevcih edilmek istenilmiş ise de yüksek bir alâka-i dîniyye ve merbûtiyet-i milliyye göstererek neferlikle hizmet etmeyi ve nöbet beklemeyi daha şerefli bir vazîfe telakkî etmiş ve bu duygu ile mezkûr tevcihi kabul etmemiştir. Yirmi gün kadar nefer vazifesini görmüş ve Hoca Şâkir Efendi'nin tekrar ısrârı üzerine

[Sahife 160]

yüzbaşı rütbesini kabule mecbûr olmuştur.

Muhârebenin safahâtı hakkında uzun bir destân yazmış ve harbin en coşkun hatıralarını tesbit etmiştir. Mezkûr destân üstâd-ı kül Şehrî Şâkir Efendi tarafından “Fezleke-i Harb” olarak kabul edilmiş ve tab' ettirilmiştir. Harbden avdetten sonra İstanbul'da ihtiyâr-ı ikâmet etmek istemiş ise de o esnâda meclis-i meb'ûsânın fesh ve seddedilmesi üzerine gûyâ meşrû bir meşrûtiyetin devam ve bekâsı taraftarlarından olduğu his edilmiş ve memleketinde ikâmet etmek üzere gönderilmiştir.

Şu sûretle Kengiri'ya gelmiş ve pederinin nezdinde kalmış ise de esâsen fakr u ihtiyâc içinde yaşayan pederine bâr olmamak istemiş ve [12]92 senesinde Meclis-i İdâre-i Livâ kararıyla Merkez Anbar Me'mûrluğu'na dört yüz kuruş maâşla tayîn olunmuştur.

Müddet-i nizâmiyyesi olan iki seneyi ikmâl ettikten sonra da tekrar [1]300 senesinde Çerkeş Anbar Me'mûrluğu'na yine dörtyüz kuruş maâşla tayîn olunmuş ve orada da ikmâl-i müddet ederek tekrar Kengiri Anbar Me'mûrluğu'na ta'yin edilmiştir. Hayâtının son on iki senesini Kengiri halkının intihâbıyla ve 180 kurûş maâşla Câmi'-i Kebir Mütevellîği'nde geçirmiş ve 4 Nisan [1]317 ve 28 Zilhicce [1]318 tarihinde irtihâl-i dâr-ı bekâ eylemiştir. Câmi'-i Kebîr kabristânında medfûndur.

*

Ali Efendi: Metânet-i ahlâkiyyesiyle tanınmış, mütevâzı, nüktedân, hoş sohbet, kalender bir zât idi. İffet ve istikameti kendisini vicdânına karşı hiçbir zamân mes'ûl bir vaz'iyette bulundurmamıştır.

Fakr u zarûret içinde geçen hayâtı, nâmûs ve vicdânını lekeleyecek hiçbir hareketin şâhidi olmamıştır. Pek çok zamân zarûretin en acı ızdırâblarını çektiği hâlde en çok sevdiği arkadaşlarına bile elemelerini his ettirmemiştir.

Vefâtında mütevellîlik hesâbını görmüşler. 3700 kuruş kadar bir paranın mevcûd olması tahakkuk etmiş, ailesine sormuşlar. Parayı cins ve mikdârıyla tamâmıyla hıfz ettiği anlaşılmıştır. Şu hâl ihtiyâc ve zarûretine nâmûs ve vicdânını fedâ etmediğine ne güzel bir misâldir? Mûte'essir olduğu zamân,

Ehl-i derdin derdini âlemde ehl-i derd bilir
Sînegâhımdan gelen güm güm sadâyı merd bilir

Ve

Derûnum derdini tefsir edem ama dilim etmez
Takıldı zülf-i dildâra elim ermez gücüm yetmez

beyitlerini okurdu!

Nükteli, güldürücü ve düşündürücü sözleriyle herkese kendisini sevdirebilir ve bulunduğu her meclisi şenlendirir, orta boylu, köse sakallı, hazır cevâb bir zât idi.

T. N.

TEKSİR-İ NÜFÛS MES'ELESİNDE KADINLIK

Muharriri: Doktor Nureddin

Memleketin unsur-ı aslîsini harb gibi ictimâ'î, frengi, verem, ısıtma gibi tabî'î emrâz-ı müdhişe kemirip hârâb ettiğini ve el'ân da elîm bir sûrette dâ'im bulunduğu cihetle teksîr-i nüfûs mes'elesi mütefekkirîni ciddinden düşündürecek bir mes'ele olmuştur.

Harbin yaptığı tahribât emrâz-ı tabî'îyyeye nisbetle pek ehemmiyetsiz kalır. Teksîr-i nüfûs mes'elesi husûsunda izdivâc için birçok kavânîn ve nizâmât tanzîmiyle uğraşılacağına halkın ahvâl-i sıhhiyye ve şerâ'it-i hayâtîyyesinin münâsib bir şekle ifrâğıyla refâh ve sa'âdetlerinin te'mîni cihetine gidilmesi en evvel hal edilecek bir mes'ele-i hayâtîyyedir.

Bugün Anadolu köylüsü cidden acınacak bir haldedir. Vaktiyle köylerin fenâ mahallerde inşâ edilmesi ve teşkilât-ı sıhhiyenin muntazam olması yüzünden halk mevcûdiyetlerini yıkıp kavuran müdhiş hastalıkları tedâvî için tabâbetin kendilerine

[Sahife 161]

açacağı âgûş-ı şefkatinden mahrûm ve tedâvî merâkezinden günlerce sâ'atlerce uzakta kalıyor. Eğer köylünün ahvâl-i sıhhiyye ve şerâ'it-i hayâtiyyesi tanzîm ve refâh ve sa'âdeti te'mîn edilecek olursa onlar her sene bir çocuk yetiştirirler.

Bugün mevcûd çocuklarla teksîr-i nüfûs mes'elesinde en büyük vazîfeyi gören kadınlık gerek haml vesâ'ir emrâz dolayısıyla nâ-ehil ve mutazarrır bir takım ihtiyârların ve mahallî ebelerinin elinde sönüp gidiyor. Harb yaralarının açtığı cerîhalardan sefâlet-i fizyolojiye taht-ı te'sîrinde veyâhud esbâb-ı istirahatlarının muhtell olmasını arzu etmeyen bazı â'ilelerin ve ahlâken sukut etmiş kadınların –gayr-i meşrû olarak elde ettikleri– semere-i hamllarını birer vâsıta ile düşürerek hem ma'lûliyetlerine ve hem de memleket nüfûsunun tenâkusuna bu sûretle sebebiyet vermekde oldukları her ân elîm bir sûretde görülmektedir.

Bugün kanun bu gibi cinâyet yapanları pençe-i adâletine alıyorsa da yine gayr-i mahsûs bir halde gizli mahallî ebelerin ve mütetabbibelerin bu vazîfeyi gördükleri anlaşılmaktadır. Hükûmet bunlara en şedîd kanunlarla, en ağır cezaları tatbîk ederse memleketin mühim bir unsûruna en büyük fenâlığı yapan bu gibi eller kırılmış ve emsâline de bir ibret-i mü'essire olmuş olur.

Semere-i hamlların ıskatı için öyle vâsıtalara mürâca'at ediliyor ki, bunları gördükçe insanın tüyleri ürpermemesi kabil değildir.

Saparnacılar ve aktârlardan tedârik edegelmekte oldukları birçok muzırr ve sem-dâr nebâtât ve maden iyâtı su ile karıştırarak içmek veya buğularına oturmak veyâhud da kibrit çöpünden başlayarak ayrık kökü, çıra, çorab şişi, şab, büyük direk çivileri, dikenli gül dalı ilah... vesâitle rahimlerini zedeliyerek cerh etmek sûretiyle mikropların dâhil-i bedene geçmesi için birçok bab-ı dühûl açtıklarını müte'addid def'alar gördüm.

Bu gibi vak'alarda ya semere-i haml sukut ederek rahimde meşîme kalıyor. Ve bu sûretle şiddetli bir nezfden veya intân-ı umûmiyyeden kadın ölüp gidiyor. Veyâhud gışâ ve meşîmeden bir parça rahim dâhilinde kalarak tefessüh ediyor. Bu cihetten mikropların neşv ü nemâsı için de bir vasat te'mîn ediliyor. İşte bu sûretle ölmeyen kadınların da tesemmüm-i

aky netîcesi rahim ve mülhâkat-ı rahmiyyelerinde iltihâbât vuku'a gelerek vezâ'if-i fizyolojileri muhtell oluyor.

Kırk kırk beş yaşına kadar doğum makinesi vazifesini gören bu sûretle teksîr-i nüfûsda en mühim âmil olan kadınlık ma'lûl kalıyor. Hem cem'iyet-i beşeriyyeye bu sûretle hıyânet edilmiş ve hem de â'ile hayâtı sönmüş oluyor. Kadınlık aynı zamânda doğan çocukların terbiye-i fikriyye ve cismâniyyesinde de neşv ü nemâsını hizmetle mükellef olduğu cihetle onlar için sıhhî bir bünyeye mâlikiyet elzemdir. Bu makalemde hamilelerin ri'âyet etmeleri lâzım gelen kavâ'id-i hifzû's-sıhhadan bahs edeceğim.

Hamı nedir? Huveyn-i menevî ile mübeyyizini ictimâından itibâren semere-i hamlın kendiliğinden indifa veya bi'l-fi'il ihrâcına kadar güzerrân eden müddet zarfında kadının uzviyetinde hâsıl olan tegayyürât-ı fizyolojiyye ve teşrîhiyyedir. Hamı tabî'î ya da gayr-i tabî'î olur. Bir de hamı-i hayâlî vardır.

Hamı-i tabî'î: Hamı-i tabî'î, beyzâ-ı mülakkahanın rahmin gışâ-yı muhâtîsinin iltivâlarında neşv ü nemâsıdır.

Hamı-i gayr-i tabî'î de ise beyzâ-yı mülakkaha bazı esbâb tahtında seyr-i tabî'î sini takib edemeyerek ilkahın vâki' olduğu nefir-i fallubda kalır. Neşv ü nemâ bulur. Buna hamı-ı nefirî denir. Bazen beyzâ-ı mülakkaha cevfi batna sukut ederek orada neşv ü nemâ bulur. Hamı-i bâtinî tabir edilir. Hamı-ı nefirî, hirkatü'l-bevl, nezele-i nefriyy, evrâm-ı rahmiyye tazyîk-i nefir gibi birçok esbâbdan ileri gelir. Burada en mühim rolü oynayan hirkatü'l-bevldir. Mübeyyizini tabaka-i beşreviyyesindeki ehdâbın haricden dâhile doğru beyzayı nakil gibi vezâ'if-i fizyolojiyyesi hirkatü'l-bevlde mu'attal olur. Bu cihetden beyzâ-ı mülakkaha rahme gelemmez, nefîde kalır.

[Sahife 162]

Eskiden etibbâ rahmin hâricinde hamı tasavvur etmezlerdi. Bilâhire bir operatör keşf ederek vekayî'-i nâdireden zann etmiş ise de ondan sonra pek çok vekayî'a tesâdüf edilmiştir. Yalnız bu gibi vak'alar bazen gayr-i mahsûs bir hâlde geçtiği cihetle kadınların nazar-ı dikkatini celb etmiyor. Bazen de öyle arızalar yapar ki, sür'atle hareket edilerek tabibe mürâca'atla îcâb eden müdâhale yapılmazsa kadın ölür.

Hamı-ı nefirîdeki tehlike temezzukattır. Bazen beyzâ-ı mülakkaha temezzukatla rahmin arka tarafında rigth duoglas ta'bir edilen bir mahalle düşer. Ve kan da oraya birikir. O

esnâda kadın da baygınlık, soğuk ter, nabzın küçülmesi gibi ahvâl vâki' olur. Bazan beyza-ı mülakkaha temezzukatla batna düşer. Ve dem de batna dolar. Ve batın da şişerek kadın ölür. Takallüsün fazla olduğu bazı vekayi'de beyzanın etrafında bir alâkanın teşekkülüyle mes'ûd bir netîce hâsıl olursa da yine birkaç gün sonra aynı hâl tekerrür eder.

Hamı-ı bâtinîlerde temezzukat olursa nezeî-i dâhiliyyeden gebeler ölür. Veya temazzukattan ölmeyip kist-i cenini teşekkül ve istihâleye uğrayarak mumyalaşır. Ve bu sûretle gebelerin karnında beyza-ı mülakkaha 40–50 sene kalabilir.

Hamı-ı Hayalî: İzdivâclarından birçok seneler geçtiği hâlde çocuğu olmayan kadınların âdetleri günün birinde birkaç ay te'ehhür eder. Ve onlar çocuğa pek hâhişger oldukları cihetle pek ziyâde ümitlenirler. Bu esnâlarda uzviyet-i neseviyede delâil-i hamîle de gözüktür. Teşevvüşât-ı hazmiyyeden evvel atâlete dûçâr olduğu cihetle bâtın da ga'zâtın terakümüyle şişer, bağırsaklardaki ga'zâtın harekâtı âdetâ ceninin mevcûdiyeti zannı verir. Fakat günün birinde şiddetli bir ishale ga'zât dışarı çıkar ve hamı da geçmiş olur. İşte her türlü hazırlığını ve levâzımâtı ikmâl eden bir kadın için bu şekil pek elîmdir. Hamı idâre-i bedeniyyede birçok tegayyürâtla berâber rahimde de bir takım hususî tegayyürât husûle getirir. Bu cihetten gebe kadınlar gerek kendileri ve gerek karınlarındaki cenin için bazı kavâ'id-i hıfzû's-sıhhaya ri'âyet mecbûriyetindedirler. Kadınların gebelik dolayısıyla hazm borularında büyük tegayyürât olup midedeki hamız-ı klor-ı mâ ve ağızdaki lûâbın fazlalığıyla bulantı ve kaylar husûle gelir.

Hamız-ı klor-ı mânın fazlalığı hazmı ihlâl ettiği gibi mevâdd-ı gıdâ'iyenin de fizyoloji bir sûrette temsil edilememesinden tesennüm-i binnefsihi husûlüne sebep olur.

Gebeler mide ve midenin sağ tarafında karaciğer nâhiyesi hizâlarında yemeklerden sonra bir yanma ve bazen de geğirti netîcesi boğazlarına kadar bir ekşilik his ederler. Bu bulantı ve kaylar sabahları fazlalaşır. Bazıları yemeklere karşı pek aç gözlülük ederek ne bulurlarsa yerler. Bazıları da kat'î bir istikrâh duyar ve kokusuna bile tahammül edemezler. Kay ve bulantıların devamı rahmi müte'essir kılacağı için midenin hâmizatını ta'dîl etmek lâzım gelir. Ekşi gıdalar alınmayarak yemeklere oturmadan evvel bir mikdâr “karbonat de sud” kullanılması pek muvâfıktır. Hem de bu suretle kay-ı mu'annidlerin önü alınmış olur.

Gebeler ale'l-ekser, –bağırsakların atâleti dolayısıyla– kabz-ı mu'annide mübtelâ olurlar.

Mi'â-yı müstakîmde (göden bağırsağı) mevâdd-ı gâ'ite toplanarak bir yandan rahme tazyik icrâ ve diğer taraftan terâküm dolayısıyla oraya kan hücûm eyler. Rahim de pek yakın olduğundan oraya da kan hücûmu vâki' olur. Teharrüş sebebiyle rahmin takallusu uyanır ve sakt vâki' olabilir. Bunun için kabza karşı müleyyen yemekler, kayısı, erik, elma kompostoları gibi ilah... tatlılar yenmeli, ara sıra hakneler yapılmalıdır. Geceleri yatarken bir kaşık kadar magnezi alırsa pek iyi gelir. Bazı müşhiller sakta sebebiyet verdiği için gebeler tabibe mürâca'at etmeden arzuları dâhilinde bir müşhil kullanmamalıdır.

Gebelerin hem kendileri ve hem de karınlarındaki ceninler için

[Sahife 163]

iyi yemekler yemeleri lâzımdır. Bi-şart-ı ân ki, böbrek ve karaciğerlerini bozmasınlar.

Semmûmu ziyâde olan konserveler, tuzlu balık ve eskimiş yemekler, eski peynirler, sardalyalar, bayat etler vesâire yenmemelidir. Eğer böbrek cihetinde bir hastalık yoksa tavuk ve balıketleri yenebilir.

Gebeler dar elbise ve korse kullanmamalıdır. Vücûdu serbest ferah tutacak bol elbiseler giymelidir. Gebelerin te'sîrât-ı havâ'iyreden ve soğuktan böbreklerini koruması lâzımdır. Bunun için de zînet ve modaya tevâfuk etsin diye ince elbise kullanmaktan ictinâb etmelidirler. Hatta evvelce böbrek hastalığı geçirenlerin bir kuşak kullanırsa pek muvâfık olur. Çok doğurmuş kadınların karınlarındaki etler pek yumuşak olduğu cihetle cenin neşv ü nemâ buldukça vaz'iyetini muhafaza edemez. Ve yanlış gelir. Böyle gebeler karın kuşakları kullanmalıdırlar. Bu kuşaklar yumuşak olmalı ve kasıktan itibâren mideye kadar temâdî etmelidir.

Kuşak beşinci aydan itibâren kullanılabilir. Bu kuşakların omuzdan ve bacadan geçen lastik vesâireden ma'mûl kısımları vardır ki, buralarda tedâriki mümkün olamayacağı cihetle en sâde ve en basitini kullanmalıdır. Yalnız bir noktaya dikkat lâzımdır ki, o da kuşak fazla sıkılırsa karın içindeki ceninin neşv ü nemâsına mâni' olunur. (Mâ-bâ'dı var.)

EDEBİYAT:**BİR GAZEL VE BİR NAZİRE**

Neşâtî ki, Edirne'de medfûn urefâ ve şu'ârâ-yı Mevleviyye'dendir. Selîs ve revân bir ifâdeye, feyyâz bir kudret-i ibdâ'a mâlik olan bu şâ'irin bir gazeline ve Bolu Ma'ârif Müdürü Tal'at Bey birâderimiz tarafından yazılan bir kıt'a-ı nazîreyi enzâr-ı istifâdeye arz ediyoruz. Geçen sene Bolu'da birçok şâ'irimiz tarafından tanzîr edilen bu gazele gönderilecek mümâsil nazîreler için sayfalarımız küşâdedir.

GAZEL

Bülbüller öter şevkle ezhâr küşâde
 Peymâna be-kef olsa n'ola yâr küşâde
 Gör lütfunu sâkî sefâ-bahş-ı bahârın
 Bir câm ile olmuş gül-i gülzâr küşâde
 Seyr et beden-i nâzikini çâk kabâdan
 Mestâne umma tekme-i zertâr küşâde
 Saçar şeyd ser-zülfünü ey şâne ki olsun
 Dillerde olan ukde-i efkâr küşâde
 Olsa yaraşır bülbül-i pür-şevk-i Neşâtî
 Olmakta yine gül gibi dildâr küşâde

NAZİRE

Gördüm o mehi vech-i tetikdâr küşâde
 Tâ sîneye dek gerden-i nevvâr küşâde
 Oldu yeni bir va'di mübeşşir nekhîyle
 Gülzâr-ı ümmidimdeki ezhâr küşâde
 Bir anda iki pembe hilâl etmede izhâr
 Oldukça o gül lebleri her bâr küşâde
 Endâmını âyine gibi seyr edebilsem
 Pîş-i nigâhımda durup ol yâr küşâde
 Bir gonca-i nev-hayzı temâşa eyle Tal'at
 Oldu yeniden bu dil-i gam-hâr küşâde

[Sahife 164]

Nefes

OLMAZ BANA

Âlemde ben tek kalmışım
Hiç kimse yâr olmaz bana
Yoktur dilim lâl olmuşum
Gayrılık âr olmaz bana

Derdim ezelden almışım
Başımı derde salmışım
Deryâ-yı aşka dalmışım
Artık kenâr olmaz bana
Ben sözümü verdim peşin
Görmez gözüm gayrin işin
Âsi kavlim düzah-nişîn
Cennet de yâr olmaz bana

Sen kendine oldun mu yâr
Ver benliğinde görünevar
Olsun sana Hak âşikâr
Başka nigâr olmaz bana

Kimi sanır beni deli
Kimi görür ermiş veli
Ne derseler derim belli
Ne yok ne var olmaz bana

Bir dertliyim dermânı yok
Hem sultanım fermânı yok
Döner çarhım bir ânı yok
Leyl ü nehhâr olmaz bana

“Âyet” niçin dersin ya “ben”

Bir katresin deryâda “sen”

Bilmiş idim ben gelmeden

Perverdigâr olmaz bana

Alucra: Mart [13]39

Kırşehirli Âyetullah

Evvelki nüshamızda Ahmet Tal‘at Bey Efendi'nin bir tazmîni neşr edilmiştir. Mezkûr tazmîn Nizâmeddin Yümnî ve Ali Nutkî Bey Efendiler tarafından tanzîr edilmiştir. Nazîreleri müştâkan-ı şi‘r ü edebe arz ediyoruz:

NAZÎRE

Düşse dil şübhesiz ol dilber-i rânâya düşer
 Kays-ı serdâ-zedenin meyli ki Leyla'ya düşer
 Zühre-i hüsnünü gördükçe gönül vecde gelir
 Rûh-ı pür-tâbını kim görse o sevdâya düşer
 Hatt ü hâl ve rûh-ı zîbânı melekler görse
 Arz reşk eylemeye arza temâşaya düşer
 Dediler va‘de-i vusl eylemiş ağyâra o şûh
 Sa‘d ü ikbâl biliriz echel ü ednâya düşer
 Ben nasıl eylemeyim nâleler ey gonce-i nâz
 Şeb-i hicrinde figan bülbül-i şeydâya düşer
 Kalmadı kalb-i hazinimde tahammül insaf
 Vasl-ı beyhude dil zâr ü temennâya düşer
 Ko bu hicranlar içinde bizi nâlân olalım
 “Yümnî” âlâm ü mihen ârif-i rânâya düşer

Kengiri: 14 Temmuz [1]339

Nizâmeddin Yümnî

NAZÎRE

Mey-i mâhî-i elem-i sâgir minâyâ düşer
Bahş-ı sahbâ-yı safâ sâkî-i şeydâyâ düşer
Aşktır mâye-i idrâk-i safâ hilkatte
Ehl-i diller bu cihetten reh-i sevdâyâ düşer

Tâli‘i sa‘de eğer âşıkın olsa makrûn
Sevk-i ikbâli ile dilber-i rânâyâ düşer
Hüsn-i endâmını hasretle hayal ettikçe
Şevk-i ümmidle gönül vâdî-i hülyâyâ düşer

Âşıkın mürğ-i hayâli o kadar yüksek ki
Seyrine gelse hâlel şehper-i Anka'ya düşer
Nûr-ı idrâk ü nazar yoksa bir insanda eğer
Bizim zevke eremez arsa-i tenhâyâ düşer

Feyzine bak ki nazzamî-i kadîmin “Nutkî”
Beyt-i rengîni dil-i “Tal‘at”-ı dânyâyâ düşer

KENGİRİ ŞÂ‘İRLERİ

GAZEL

Cân ne müşkildir velî canâna kurban etmeye
Ger beğendirmek hüner sultâna ihsân etmeye
Yârı yâr etmek ne mümkün kuvve-i ağyâr ile
Er gerektir çıkıp meydâna cevâlân etmeye

[Sahife 165]

Şerbet-i la‘l-ı leb-i canânedan kanmış olan
İstemez dil teşnesin hayvâna hayrân etmeye
Hasretinle nice dem kûy-ı melâmet beklerim
Gelmedin bir kerrecik ol yâna seyrân etmeye
Âlem-i kesretten âzâd ehline lâayk değil
Tekye-i vahdette kim bîgâne mehmân etmeye!

Şirket-i dilden berî olmuş gelir Vehhâc gedâ
Aynı pîrlerde olan erkâna î mân etmeye

*

Sâkiyâ hâr-ı lebinden eyle bir ihsân kadeh
Olmasın gönlüm gibi bir köşede pinhân kadeh
Zülf-i zulmünden uyarıp şem‘a-i rûhsarını
Dön dolaş bu bezmde pervâne-veş bir ân kadeh
Gulgule kılsın sürâhi bir zamân başın eğip
Secde etsin pâbına (?) kim secde-i şükrân kadeh
Sen de doldur tab‘-ı pâkin bülbül-i şûrîde-veş
Gel açıl güller gibi ey mâye-i handân kadeh
Yalnız “Zahmî” değil bin cân ile medhûş olan
Eylemişdir âlemi bin hâl ile hayran kadeh!

*

Ben bana âh etmeyim yâ kimler âh etsin bana
Âh gam-nâk-ı ciğer sûzu günâh etsin bana
Sîne-i eflâkime şems-i dirahşân salmasın
Gündüzüm üzere şeb zülf-i siyâh etsin bana
Üzerimden pertev-i mihrin o şûh kat‘ eylemiş
“Leyl-i gönlümde” tulû‘ bir gayrı mâh etsin bana
Katlime müfti cevâzıyla fetvâ vermesin
Re’yine neylerse âlî-pâdişâh etsin bana
İftirâk-ı hasret-i dildâr ile âh “rindiya”
Ben bana âh etmeyim ya kimler âh etsin bana

*

Cân için canâna candan iltifât ettim yine
Kâfir oldum ondan ümid-i necât ettim yine
Meyl-i mihrâb eyledim estağfirullahü'l-azim
Destimi duvara çaldım seyyi’ât ettim
Secde etmek gerçi farz ama sana ey büt! Nidem!
Sen nihân oldun ki ben terk-i salât ettim yine

Olduğunçün sevdiğim her bir sıfatla muttasıf
 Tâ‘atim vâbeste-i Lât ü Menât ettim yine
 “Kadrî” mey sundukça sâkî leblerinden ağzıma
 Allah Allah her sözüm nefh-i hayât ettim yine

HAYÂTÎ MES’ELELER

Teksîr-i nüfûs, emrâz-ı sâriyye ve efrenciyenin adem-i sirâyet ve itfâsı, ahlâk-ı umûmiyyenin muhâfazası,istirâhat-ı ferdiyye ve ictimâ‘iyyenin te‘mîni, âsâyişin hüsn-i idâmesi, adâletin hüsn-i tevzî‘i, hürmet ve muhabbet-i mütekabilenin te‘sîsi, hukuk-ı umûmiyyenin siyâneti, ihtiyâcât-ı tab‘iyye ve asriyyenin bir şekl-i sâlimde te‘mîn ve idâresi vesâire vesâire... gibi başlı başına düşünülecek, hal edilecek dînî, millî ve mahallî ümniyyelerin te‘mîni için bir çok mesâ‘il vardır ki, münferiden veyâhud dağınık ve programsız bir hâlde onların husûl-pezîr olması mümkün olmadığından bu vazîfeleri câmi‘alar yine kendi içinden doğa[n], kendinin hayât ve mevcûdiyetiyle mevcûdiyetini ve hayâtını te‘mîn eden ve hükûmet nâmı verilen mü’esseselere havâle etmiştir.

Te‘sîs-i hükûmetten esâs maksat da budur. Binâenâleyh hükûmetler zamânın ihtiyacât ve icâbâtını bilhassa hayât ve hukuk nokta-i nazarından esaslı ve en alâkalı bir sûrette takdîr etmeye ve bu ihtiyacâtın en mübremlerinin vesâ‘it ve âlâtını meydâna çıkarmaya mecbûrdur. Bu mecbûriyet duyulmazsa o zamân mes’elenin şekli değişmiş olur.

Cem‘iyetleri teşkîl eden ferdlerin hepsi aynı tabî‘ata, aynı ahlâka aynı duygu ve tahassüslere, aynı vicdâna, –tam bir ayniyyet ve müşâreket ve tam bir müşâbehetle– sâhib olmadıklarından tarik-i hayâtta ve mücâdele-i hayâtîyyede meş‘ûr, gayr-i meş‘ûr, meşrû‘, gayr-i meşrû‘, kendi menfa‘atine göre adım atar, kendi bildiği gibi hareket etmeyi

[Sahife 166]

ister. Bu ise cem‘iyetlerin teşkîl ve teşekkülünde esâs olarak kabul edilen intizâm ve sa‘âdeti dolayısıyla menâfî-i umûmiyyeyi ihlâl eder. Âhengin bozulmasına, sa‘âdetin uzaklaşmasına, revâbıtın kopmasına, cem‘iyyetin dağılmasına sebep olur. Ve bi’n-netîce cem‘iyyeti, “adl ve nizâmı” rehber ve gaye-i hayât olarak –fî‘ilî ve amelî bir sûrette– kabul eden diğer cem‘iyetlerin haklı ve pek tabî‘î hücumlarına maruz bırakır ki, pek tehlikelidir. Ma‘rûzâtımızdan hükûmetlerin sebep-i vücûdu ve bu mevcûdiyetin ehemmiyet ve kudsiyeti anlaşılmıştır zan ederiz.

İstitrâden arzına lüzûm-ı kat'î gördüğümüz şu mütâla'adan sonra asıl mes'eleye gelelim: Umûmhâne mes'ele-i hayâtiyyesi!

Bu mes'ele hakkındaki mütâlaâtıma başlamadan evvel kari'în-i kirâmdan bir ân vicdânlarıyla karşı karşıya gelmelerini istirham ederim.

Harb-i umûmî esnâlarında ve sa'y ve fa'âliyet-i hayâtiyyesi pek kıt olan memleketimizde önü alınamayan gizli veyâhud açıkça fuhşun doğurduğu sıhî ve ahlâkî fenâlıklar, tehlikeler nazar-ı dikkate alınarak bu fenâlıkların ve tehlikelerin kısmen olsun önüne geçebilmek için –her yerde olduğu gibi– Kengirımızda da bir umûmhâne açılmış idi!

Günler geçti, aylar geçti, adamlar değişti ve bir gün işitildi ki, umûmhâne kapanmış ve bizdeki şekliyle beşeriyetin sîne-i sâfında açılmış birer yaraya pek benzeyen zavallı sefâhet ve sefâlet-dîdeler şuraya buraya –kayıtsız, bakımsız– dağılmıştı. O zamândan beri bir daha toplanamamışlar, intizam ve inzibât altına alınamamışlardır! Neden?

Biz mes'elenin bu husûsda “memnû‘ himâye edilmez, izâle edilir” şekl-i şer'îsine i'tirâz edecek değiliz, yalnız iddiâ ederiz ki, kökünden izâlesi mümkün olmayan tehlikeler – zamâna ve ihtiyâcâta uygun bir sûrette– tahdîd-ı mazarratına çalışarak tevsî'-i dâ'ire-i felâket-nikbetine mâni' olmayı” aksar tarîk-i mehâc-ı ihtiyâc ve en şedîd ilâc-ı ihtilâc olarak kabul etmekte dînî, ahlâkî bir mahzur görmüyoruz.

İddiâ ediliyor ki, tarih-i fuhşa kapılanlarda en mühim sâ'ik, rûhî değil midevîdir. Bugünkü hâlimize göre bu iddi'â da doğrudur.

Yine deniliyor ki, i'tiyâd hükmünü alan bu gayr-i meşrû' hâli zamân –esâsen- tabî'î ve rûhî bir ihtiyâc hükmüne sokmaya muvaffak olmuştur. Bunun da aksi iddi'â edilemez; çünkü fî'ilî eserlerini her gün çeşit çeşit görmekte ve işitmekteyiz.

Birçok düşünceler bir sürü mütâla'alara istinâden açılmayan ve şu sûretle pek çok â'ile yurtlarının sönmesine, millî ahlâkın görülmesine, dînî hürmetlerin azalmasına sebep olmakla yokluğu pek pahalıya mal olan umûmhânedan hangi tabakanın zarar ettiğini kayd ettikten sonra bu zararın mevzi'î ve umûmî, ferdî ve ictimâ'î derecelerini tesbit edeceğiz.

Gizli ve sağlam sıhî kayıtlara tâbi' tutulmayarak icrâ edilen şehvanî münhasebâtın en elîm ve tahammül-sûz dertlerini çeken halk tabakasıdır. Şu birkaç sene zarfında sırf bu kayıtsızlık yüzünden “bel soğukluğu, frengi” gibi hastalıklara tutulmayanlar nâdirdir. Bu

husûsâta â'id tedâbir-i sıhhiyyeden esâsen bî-haber olanlar, hissiyât-ı şehvâniyyenin bir ân tezevvuk ve tezelzülüne bütün ömürlerini fedâ ettikleri gibi mensûb olduğu ve berâber yaşadığı â'ilenin de –ekseriyetle- harîm-i ismet ve sıhhatini telvis ve tahribe vâsıta olmaktadırlar bu iddi'a vekayi' ile müşâhedât ile sâbittir.

Hâlbuki umûmhâneleş teşkîl olunduğu takdîrde umûmhâne etibbâ tarafından sıkı ve tam bir takayyüde tâbi tutulacaktır. Bir şübhe, ehemmiyetsiz add edilen bir araz ile o hasta hakkında mu'âmele-i sıhhiyye ve hastalığın sirâyetini mâni' tedâbir-i lâzime

[Sahife 167]

ve fenniyye derhal tatbik olunacaktır.

Â'ile ve zevce sâhibi olduğu hâlde fenâ ilhâmlara kurban olanlar, mahallî şeref ve haysiyet-i zâtiyye ve ictimâ'iyyesini nazar-ı dikkate alarak o fenâ ilhâmlara karşı koymaya mecbûriyet duyacaktır.

Körpe ve toy denecek bir sinnde bulunan gençler umûmhâneye giremeyeceklerinden hayâtın neşv ü nemâ devresini muntazaman ikmâl edeceklerdir.

Dost ittihâz etmek hırs ve rekabetiyle pek çok vâki' olan darb, cerh, katl gibi gençlerin ahlâk ve tabâyi'ini haşinleştiren hâdiselere meydan verilmeyecektir.

Âsâyiş taht-ı te'mîne alınmış olacaktır. Yine dostluk yüzünden bazı gençlerin ev eşyâsı satmak, kazancını dostuna taşımak, â'ile beyninde mütemâdî uygunsuzluklara, dedikodulara sebep olmak gibi haller tahdîd edilecektir.

Düğünlerde, kadın cem'iyetlerinde kız oynatmak âdeti ref' ve şu sûretle düğünün cem'iyetin hevâ-yı sâf ve fazîleti muhâfaza olunacaktır.

Esâsen terbiye-i ibtidâ'iyye ve ictimâ'iyyeden mahrûm olan bu yolun yolcuları – zamânla– daha ciddî, daha düşünceli ve hayât ve mevcûdiyetlerini düşünecek bir hâl-i salâha vâsıl olacaklardır.

Şu sûretle ve zamânla bu kadınlar umûmhâneleş görecekları örmecilik, dokumacılık, terzilik, çamaşır yıkamacılık gibi işler gördürülerek ma'îşetlerini te'mîne sevk olunur ve bu şekil esâslı ve ciddî bir sûrette ta'kîb edilirse açılacak umûmhâne, ıslahhânenin bir kademesi, bir mebd'e'i de olabilir.

Günden güne salâha yüz tutan kadınlar kendi derece-i ictimâ'yyesinde olanlarla izdivâc ettirilerek â'ile de teşkîl olunabilir.

Husûlünü temenni ettiğimiz şu mevâdd ma'kûs ve menfî cihetten memleketimizde tamâmıyla ahkâmını icrâ etmektedir. Halkımız ise bu kayıtsızlığın fenâlığını takdîr etmiş olduğundan mazbatalarla hükûmetimize mürâca'atta bulunmuşlardır.

Bugünlük temennimiz, açılıyor, açılacak gibi dedikodularla vakit geçirilen umûmhânenin bir ân evvel küşâdıyla bu husûsa â'id teşkîlât-ı idâriyye ve sıhhiyyenin ikmâli sûretindedir.

Esâsen terakkî ve tekâmül sâhasındaki beceriksizliğimiz teşkîlâtsizliktir.

Artık umûmî menâfî, umûmî düşüncelerin kurbanı olmamalıdır.

Belağ bizden!

Mehmed Muslihiddin

Hâmiş:

Fuhşu vâsıta-i ma'îşet te'mîni olarak kabul eden bazı kadınların umûmhâne açılacağı şâyi'ası üzerine "tâ'ib ve müstağfer" olduklarını işittik. "Tevbe" umûr-ı bâtinîyededir. Binâenâleyh tevbenin tevbe-i Nasûh veyâhud tevbe-i gayr-i Nasûh olduğunu tayîn ve tebyîn etmek delâ'il-i zâhirenin ve ef'âl-i bâhirenin müşâhadesiyle mümkün olabilir. Buna binâ'en şekl-i resmî ve usul-ı şer'îye tebe'an tâ'ib ve müstağfer olanların –senelerin bir i'tiyâd hükümüne soktuğu bu fi'il-i mezmûmdan– birden vaz geçmeyecekleri ihtimâl-i kat'î dâhilinde olduğundan tevbekâr olanlar hakkında hükûmetimizin ciddî ta'kibâtta bulunmasını da ayrıca istirham ederiz.

M. M.

ÖTEBERİ

Sesli Kütüphâne

Pek yakında Berlin'de Devlet Kütüphânesi "konuşan kütüphâne" ismi altında bir şubesi açılacağını Messenger Gazetesi yazıyor. Bu gazetenin verdiği tafsilata göre kütüphânede 327 muhtelif lisân, kavâ'id kitâblarıyla, lisâniyât tedkikleriyle değil, sadâ ile temsil edilecek

ve kulakla sadâyı ta'kîb eden bir kimsenin hayâlini ve üç manzarada gösterilecek metni görebilecekmiş.

[Sahife 168]

Mezkûr metin o lisânın hurûfuyla, Latin harfleriyle ve bundan başka Avrupa lisânlarından bir veya bir kaçına tercüme edilmiş bir sûrette görülecekmiş. Kütüphânede işitilecek meşhûr sesler miyânında İmparator Vilhelm'in 1914 Haziranında îrâd ettiği meşhûr nutukla Hindenburgun Tannenburg'da muzaffer olan kıta'âtına söylediği hitâbe varmış.

GINÂ DERSİNİN FAYDALARI

Âhiren Paris'de birçok terbiyecilerle mu'allimlerden mürekkeb bir "Mekteblerde San'at" kongresi toplanmıştır.

Kongreciler müzâkereleri ve münakaşaları netîcesinde mekteblerde bütün talebenin gınâ dersindeki cehlini meydâna çıkarmışlar ve gınânın çocuklarda yalnız ahlâkî ve fikrî te'sîrler bırakmadığını, aynı zamânda fizyolojik birçok menâfî'i de bulunduğunu hakkında birçok sözler söylemişlerdir.

Diğer taraftan sesle tedâvî mütehasşsılarından Profesör "Frossard" sadâ idmânlarının büyük bir kıymet-i sıhhiyyeyi hâ'iz olduğunu iddiâ etmektedir.

Profesöre nazaran şimdiki zamân adamlarının ciğerlerine kâfî derecede havâ girmiyor ve şarkı söylemek kadar bunu hiçbir idmân te'mîn edemiyormuş. Yani a'zâ-yı dâhiliyyenin güzel bir masajı yerine geçiyor ve vezâ'if-i uzviyyenin ıslâhına hâdim bulunuyormuş.

DÜNYADA KAÇ MİLYON TELEFON VAR?

Dünyanın en mükemmel bir muhâbere vâsıtası olan telefonun muhtelif memleketlerdeki miktarı hakkında bir Avrupa gazetesinde âtîdeki tafsilatı gördük:

1921 Kânûn-ı Sânisî bidâyetinde bütün cihânda mevcûd telefon âletlerinin yekûnu 25. 865. 555 idi. Bunun yüzde altmış dördü Şimâlî Amerika'da bulunuyordu.

Avrupa'daki telefonlar ise 5.289.606 aletten ibaretti ve bunun en fazla miktarı yani iki milyon kadarı Almanya'da bulunuyordu.

Sulhtan sonra telefon tesîsâtı fazlalaşmıştır. Yüz nüfusa bir telefon düşen New York'da hâl-i hazırda 892.190 telefon abonesi vardır. Ve bu şehrin telefon şebekesi bütün Fransa şebekesinden daha vâsî'dir.

Yeni Gün

DÖRT AYAKLI BİR PİLİÇ

Londra gazetelerinde okunduğuna göre yumurtanın birinden gayet garîb bir piliç çıkmıştır. Bu pilicin ön ve arkaya yürüyebilmesine müsâ'id dört tane ayağı vardır. Bu esrârengiz hayvân bir kuluçkacının nezdinde bulunuyormuş, arzu ettiği zamân ön tarafa, îcâbında da serî' ve mükemmel olarak iki tarafa koşabiliyormuş.

39 EVLÂD SAHİBİ BİR KÖYLÜ

İsveç'te kâin Bürgen şehrinden yazıldığına göre şehr-i mezkûrda 29 yaşında bir köylünün 39 evlâdı varmış. Bu adam üç def'a evlenmiş. İlk izdivâcının on sekiz senesi zarfında zevcesi, onu erkek ve beş kız olarak 15 çocuk doğurmuş. İkinci hayât-ı izdivâciyyesi on iki sene imtidâd etmiş ve bu müddet zarfında altısı erkek ve altısı kız olarak 12 çocuğun daha babası olmuştur. On dört sene evvel kendisiyle izdivâc etmiş olan şimdiki zevcesi de yedisi erkek ve beşi kız olarak kendisine 12 çocuk yetiştirmiş bulunuyor.

DÜNYA ANAMIZ KAÇ YAŞINDA?

Ekselsior Gazetesi'ne nazaran arzın yaşını tayîn etmek için fen adamları tedkikatta bulunmuşlardır. Hükûmet mütehassısları ile coğrafya âlimlerinin tettebbu'larından çıkan netîceye göre kürre-i arz bin ile iki milyon arasında bir yaşa mâlik imiş!

Yeni Türkiye

İTİZÂR VE ŞİKÂYET

Mecmû'amız her ayın nisfıyla intizâr etmekte iken bu def'a beş gün te'ehhürle neşr edilebilmiştir.

Bu te'ehhüre mürettiblere yol verilmesi, iki mürettible bütün matba'a işlerinin gördürülmek istenilmesi sebep olmuştur.

Bir mü'essesenin idâresi için muktazî me'mûrînin âdetini tayîn etmek şübhesizdir ki, merci'ine â'iddir.

Bununla beraber binlerle lira sarfıyla vücûda getirilen bu mühim mü'essesenin hiçbir iş çıkaramadıklarının esbâbını araştırmak makam-ı mutasarrıfîye ve bilhassa encümen-i livâya müretteb bir vazîfedir.

Hâricde cereyân eden mütâla'alara ve mecmû'amızın intişâr husûsunda dûçâr olduğu müşkilât ve te'ehhürle bakılınca sırf mecmû'amızın batırılması gayesi ta'kîb edildiğine inanmamak elden gelmiyor.

Mecmû'amızın mesleğini beğenmeyenler, mündericâtından kuşkulananlar olabilir fakat ta'tîl-i neşriyât etmesi için söylendiği sahih ise, sebebler îcâdına çalışmak her hâlde resmî bir mü'esseseye yakışmaz. Binâenâleyh îcâbında hâricde tab' ve burada neşr ettirmek mümkün olan mecmû'amızın intişârı için a'zamî teshîlâtın irâ'esini talep etmek bu memleket nâmına bir haktır. Bu hakka istinâden tekrar şikâyet meydan verilmemesini ve matba'adaki keşmekeşe nihâyet verilmesini makam-ı mutasarrıfî ile encümen-i livânın hamîyyet-i ma'ârif-perverlerinden bekler ve vâkı'a te'ehhürden dolayı arz-ı itizâr eyleriz.

KENGİRİ MÜDÂFA'A-İ HUKUK HEY'ET-İ MERKEZİYESİ'NE

1. İkinci maddenin merkez-i livâ ile bütün kazânız müntehib-i sânilerine ve müdâfa'a-i hukuk ve belediye teşkilâtına imzâm tahtında en serî' vâsıta ile ve gayet müstacel telgrafla iblâğını ricâ ederim.

2. Kengiri livâsı müntehib-i sânilerine, livâ dâhilinde intihâb edilmiş olan müntehibât-ı sâniler mukadderât-ı millet ve memleketi tedvîr eyleyecek olan Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin ikinci devresi için gönderilecek meb'ûsları intihâb etmek salâhiyetini müntehib-i evveller de uhde-i şeref ve Mes'ûliyetlerine almış bulunuyorlar. Vatanın menfa'at-ı âliyyesini müdrik bulunduklarından asla şübhe olmayan müntehib-i sâni arkadaşlarımın bu en büyük ve en mühim vazifeyi îfâ ederken geçmiş nekbet günlerinin ıztırâbatını hatırdan çıkarmayarak yüksek vicdânlarının sadâ-yı teşvîkine tâbi bulunacaklarını ve re'yelerini mâzîde olduğu gibi istikbâl için de te'mîn-i feyz-i hayât edecek olan cem'iyet ve fırkamızın nâmzedlerine vereceklerini kuvvetle ümid ediyorum. Cümleye temennî-i muvaffakiyet eylerim efendim.

Anadolu ve Rumeli Müdâfa'a-i Hukuk Cem'iyeti Re'îsi Gazi Mustafa Kemal

MEB‘ÛS NÂMZETLERİMİZ**TÜRKİYE BÜTÜK MİLLET MECLİSİ HÜKÛMETİ VE MÜDÂFA‘A-İ HUKUK CEM‘İYETİ RE‘İSİ GAZİ MUSTAFA KEMAL PAŞA HAZRETLERİ’NİN KENGİRİ MÜDÂFA‘A-İ HUKUK HEY’ET-İ MERKEZİYESİ’NE****18. 7. [13]31 TARİHİYLE KEŞİDE BUYURDUKLARI TELGRAFNÂME-İ ÂLÎ SÛRETİDİR.**

Bimennihi'l-Kerîm ibtidâr edecek olan Kengiri livâsı meb‘ûs intihâbâtı için Anadolu ve Rumeli Müdâfa‘a-i Hukuk Cem‘iyeti'nin ve Halk Fırkası'nın nâmzedleri âtîde muharrer zevâtıdır. Gruba teveccühkâr olan muhterem livâ ahâlîsi bu yüksek vazîfe-i siyâsiyyelerini ifade ve muvaffakiyet-i kâmileye mazhariyetini te'min eylerim. Keyfiyetin bi'l-umûm cem‘iyet teşkilâtına ve livâ halkına iblağıyla nâmzedlerimizin muvaffakiyetine bezl-i mesâ‘î ve netîcede malûmat i'tâ buyurulmasını ricâ ederim efendim.

Fî 8 Temmuz [1]339

GAZİ MUSTAFA KEMAL

1. İzmir Vâlisi Mustafa Abdulhâlık Bey Efendi
2. Meb‘ûs-ı Sâbık Ziyâ Bey
3. Bolu Ma‘ârif Müdürü Tal‘at Bey
4. Kayseri Ma‘ârif Müdür-i Sâbıkı Rıf‘at Bey

Müdâfa‘a-i Hukuk Cem‘iyeti Re‘îsi Mustafa Kemal Paşa Hazretleri'nin nâmûs ve ahlâklarına, fazîlet-i ilmiyye ve meziyyet-i mümtâzelerine itimâd ederek nâmzed gösterdiği zevâtın muhtasar tercüme-i hâlleriyle muttli‘ olduğumuz meziyetlerini bervech-i zîr arz ederiz.

MUSTAFA ABDULHÂLIK BEY

Dâhiliye Vekâleti Müsteşârlığı'nda, müte‘addid valiliklerde bulunmuş, el-yevm İzmir Valiliği'nde liyâkatını göstermiş olan bir zâttır.

MEB'ÛS-I SÂBIK ZİYÂ BEY

Memleketimizin kadîm bir hânedânına mensûb olan mûmâileyh gençliğini adliye ve mülkiye me'mûriyetlerinde geçirmiş, hüsn-i ahlâkıyla herkese kendisini sevdirmiş bir zâtdır.

Mûmâileyh iki defa Kengiri nâmına, Kastamonu Meclis-i Umûmî A'zâlığına intihâb olunmuş ve Harekât-ı Milliye'nin bidâyetinde de Büyük Millet Meclisi'nde Kengiri'yı temsil etmiştir.

AHMED TAL'AT BEY

Tahsîl-i idâdisini Kastamonu ve Ankara mekteblerinde ve tahsîl-i âlisini Dâr-ü'l-fünûn-ı Osmanî Edebiyat şu'besinde ikmâl ettikten sonra İzmir ve Kastamonu Sultanîlerinde Edebiyât ve Felsefe mu'allimliklerinde yüzlerce evlâd-ı vatana ifâza-i feyz ettikten sonra Zonguldak, Bolu, Ankara livâ ve vilâyetleri ve gösterilen arzû-yı umûmî üzerine tekrar Bolu Ma'ârif Müdiriyyeti'ni uhde-i dirâyetine almış olan mûmâ-ileyh, memleketimizin yetiştirdiği hemşerilerini seven ve onların dûçâr olduğu müşkilâtı hal için varlığıyla çalışan yegâne hemşerimizdir.

Zamânımızın en ziyâde mazhar-ı takdîr ve tevkîr bir mu'allim ve ma'ârif müdürü olan mûmâileyh Tal'at Bey, Kastamonu, İzmir, Bolu, Ankara, Zonguldak, Kengiri havâlisinin hürmetle yâd ettiği kıymetli bir gazete muharriridir.

RIFAT BEY

Memleketimizin ma'rûf bir â'ilesine mensûb olan ve tahsîlini Dâr-ü'l-mu'allimîn-i Âliyye'de ikmâl ettikten sonra ma'ârif müdürlüklerinde hidmeti sebk etmiş bulunan mûmâileyh ahlâk ve harekât itibârıyla herkesin mazhar-ı teveccühü olmuştur.

Binâenâleyh yüksek kabiliyetlere, mümtâz meziyetlere mâlik oldukları şu icmâlimizden ve Gazi Mustafa Kemal Paşa Hazretleri'nin itimâdlarına mazhar olmalarından müstebân olan bu dört güzîde zâtın meb'ûs intihâb edilmeleri husûsunda uhdelerine pek büyük vebâl tereddüb eden ve vatani sevdiklerine itimâdımız olan muhterem müntehib-i sânilerimizin müttefikan i'tâ-yı re'y edeceklerine şübhemiz olmadığını tekrar eyleriz.

MÜNTEHİB-İ SÂNÎ İNTİHÂBÂTI

15 Temmuz [1]339 tarihine müsâdif Pazar günü Kengırı merkezinde müntehib-i sâni intihâbâtına başlayarak üç gün zarfında Müdâfa‘a-i Hukuk Cem‘iyeti tarafından irâ’e olunan yirmi bir nâmzedin ekseriyetle intihâbıyla netîcelenmiştir.

Müntehib-i sâni intihâbâtında Müdâfa‘a-i Hukuk Cem‘iyeti nâmzedlerine pek büyük bir alâka ile re’y veren halkımız meb‘ûs intihâbâtında da Müdâfa‘a-i Hukuk grubu nâmına gösterilecek nâmzedlerin kazanmasıyla bir kere daha bahtiyârlığını his edecektir.

Kurâda da Müdâfa‘a-i Hukuk nâmzedlerinin intihâb olunduğu istihbâr olunmuştur.

Kengırı merkezi müntehib-i sâni esâmîsi ve aldıkları re’y mikdârı ber-vech-i âtîdir.

Müftü Atâ Efendi 762, Mahkeme-i İstinâf A‘zâsından Şehirlizâde Hamdi Efendi 681, Halk Yolu Müdür-i Mes‘ûlü Baytar Tahsin Nâhid Bey 650, Nâfizzâde Ali Efendi 621, Mahkeme-i İstinâf A‘zâsından Sâdıkzâde Ahmed Cevdet Bey 619, Umûr-ı Tasarrufiyye Başkâtibi Kazancızâde Kadrî Efendi 604, Doktor Kadrî Bey 601, Muhâsebe-i Livâ Kâtibi Müftüzâde Şükrü Efendi 510, Hindillizâde Hacı İsmâil Efendi 582, Zürrâ‘dan Hacı Efezâde Hacı İsmâil Ağa 581, Karataş Mahallesi İmâmı Karahacızâde Hasan Efendi 573, Habishane Müdürü Hanyalizâde Ahmed Efendi 564, Havrikoğlu (?) Ahmet Ağa 563, Karahacızâde Hâfız Âsım Efendi 538, Demircizâde Hüseyin Efendi 535, İmâret İmâmı Yahyazâde Lütfi Efendi 561, Karagözoğlu Dikici İsmâil Usta 467, Çatıkkaş oğlu Osman Usta 452, Tüccârdan Zincircizâde İsmâil Efendi 377.

MÜDÂFA‘A-İ HUKUK CEM‘İYETİ RİYÂSETİ'NDEN

17 Temmuz [13]39 tarihli Kengırı Gazetesi'nde Kengırı Müdâfa‘a-i Hukuk Cem‘iyeti nâmına gösterilen müntehib-i sâni nâmzedlerinin esâmîsi bâlâsına “makam-ı mutasarrıfiden” diye işâret olunduğu görülmüştür. Cem‘iyetimizce tesbit ve ilân edilen nâmzedlerin esâmîsinin ilânı için cem‘iyetimizce yazılan tezkere makam-ı mutasarrıfî vasıtasıyla matba‘a müdüriyetine gönderilmiş olduğundan ve nâmzedlerin makam-ı mutasarrıfiden irâ’e olunmayıp cem‘iyetimiz tarafından ilân edildiği husûsunun anlaşılmasına lüzûm görüldüğünden keyfiyetin ol vechile mecmû‘anızın sütun-ı mahsûsunda tashihen ilânı ricâ olunur.

YENİ TÜRKİYE

Yegâne ictimâiyât-ı âlîmiz Ziyâ Gökâlp Efendi'nin riyâset-i tahrîriyyesinde Ankara'da intişâra başlayan “Yeni Türkiye” refikimizi tebrîk eder halk ve hayât yollarında dâimâ muvaffakiyet olmalarını Ulu Tanrı'dan diler ve okuyucularımıza da bilhassa tavsiye ederiz.

YOLLARIMIZ

Keşifsiz tesviye-i türâbiyyesine başlanılan Kengırı-Tosya, Kengırı-Şabanözü şoselerinde hasat zamânının hulûlü dolayısıyla ameliyâta muvakkaten hitâm verilmiştir.

Kengırı-Tosya yolunun Kengırı tarafında tesviye-i türâbiyyesi icrâ edilen kısmın kış gelmeden taş tefrişâtının ikmâl edilmesini çok arzû ediyoruz. Yollarımıza â'id mütâla'amızı sırası gelince yazacağız.

Halk Yolu

Hakkın yoludur.

On beş günde bir çıkar ilmî, fennî, edebî, ictimâ'î mecmû'adır.

Sâhib-i İmtiyâz: Kemal Cenâb

31 Temmuz 1339

Sayı: 12

Birinci Cild

Birinci Sene

KENGİRİ LİVÂSINI YÜKSELTMEK ÇÂRELERİ

“Zamân en büyük mürebbîdir” derler. Ne kadar doğru. On üç sene evvel dârü'l-fünûnu ikmâl ederek berây-ı sâla Kengiri'ya geldiğim zamân kiminle Kengiri iktisâdiyatı hakkında görüştümse hepsinden şimendiferin bu memleket iktisâdiyatı için muzırr olduğu cevâbını almıştım. Çünkü şimendiferin buradan ancak tuz, zâhireden başka bir şey nakl edemeyeceği, bu cihetle zâhire fiyâtının tereffü' edeceği ve nakliyatla iştigal eden arabacılarla katırcıların bu yüzden zârâr göreceği kanâ'ati hemen herkesde mevcûddu. Hâlbuki o zamândan bugüne kadar ara[da]n geçen müddet zarfında efkâr-ı umûmiyyede husûle gelen tahavvül ve intibâh bu kökleşmiş kanâ'atini silmiş, memlekette bir şimendifer hattı geçmesi herkesin yegâne arzusu olmuştur. Efkârda hâsıl olan bu inkılâbı takdîr etmemek bu teyakkuz ve intibâhı alkışlamamak kabil değildir. O hâlde şimendiferi niçin istiyoruz?

Birşeyi talep etmek veya hakîki bir ihtiyâca, yahud geçici bir arzuya müsteniddir. Hiç şübhe yoktur ki muhterem hemşehrilerimin arzusu birinci kısma dâhil ve münhasırdır. Vâkı'a ihtiyâcı lâıykıyla idrâk etmekle mübhem bir sûrette anlamak ayrı şeylerdir. Fakat hadd-i zâtında birdir. Çünkü sıhhati yerinde olan bir adam açlığını kuvvetle anlar, işahsızlar ise mübhem bir sûrette his eder. Şu hâlde arada fark yok demektir.

Benim yakından hâsıl ettiğim kanâ'ate göre Kengırı livâsının vazi'yyet-i coğrafya ve iktisâdiyyesini ihâtalı bir sûrette düşünenler, memleket dâhilinde mevcûd menba-ı servetin bugünkü hâliyle livâyı baştanbaşa servete gark edemeyeceği kanâ'atini hâsıl etmişlerdir. Filhakîka livâ ârâzisi kısmen münbit olduğu halde alınan mahsûlât ihtiyâca tekabül edemiyor. Mebzûl ormanlar mevcûd olduğu hâlde mahrûkat ve levâzım-ı inşâ'iyeye husûsunda a'zamî müşkilâta tesâdüf edilir. Madenler mevcûd olduğu halde işletilemiyor, mebzûl iken ihrâc olunamıyor ilah. Netîce itibâriyle bunlar ve vesâ'it-i nakliyyenin ziyâde olmaması mâni' olarak gösterilebilirse de asıl mühim sebebler mevcûddur ki, teşrîh etmek, herkese duyurmak lâzımdır.

Meselâ zirâ'at husûsunda livâ ahâlîsinin hemen hepsi fa'âl olduğu ve a'zamî kuvvet sarf olunduğu hâlde müsmir netîceler elde edilemiyor. Çünkü evvelâ zirâ'atımız fennî değildir, sâniyen makinemiz yoktur, sâlisen makineler olsa bile her rençberin hissesine düşen ârâzi pek azdır.

[Sahife 170]

Binâenâleyh makine celb ve istimâl kudreti kâfi değildir. Hâmisen bizde büyük “çiftlik” sâhibleri olmadığı için makine celbi, fennî zirâ'at yapılması güçtür, güç olmasa da zamâna, himmete muhtâcdır.

Senevî aldığı mahsûlün bedeli elli liraya varmayan bir rençberi bin beşyüz liralık makine almaya icbâr etmek nasıl doğru değilse iki dönüm tarla içinde büyük makineler tavsiye etmek o kadar garîb olur. Şu halde yapılacak mes'ele “sapan”ı “pulluk”la tebdil ve harman işlerini köylünün sarf edeceği himmet ve nakde tekabül edecek az bir ücretle sür'atle görecektir “Harman şirketleri” teşkîl etmekten, bir de “kimyevî gübreleri” ucuz fiyatla tedârik ettirebilmekten ibârettir. Bunun hâricinde söylenen her söz hülyâdan ibâret kalır. Çünkü mademki, araziye tevsî' etmek, köylüyü ziyâde arazi sâhibi yapmak imkânı yoktur, o hâlde mevcûdu ıslâhtan başka çâre kalmaz. Zirâ'ati ıslâhtan maksad nedir? Köylünün ihtiyâcından bakiyye kalan aksamından diğer ihtiyacâtına sarf edebilmesi için ihrâcâtta bulunabilmesi değil midir?

Hâlbuki köylünün aldığı mahsul kendi ihtiyacına kâfi geliyor. Islâhı hâlinde ise hiç olmazsa karnı doymuş ve sevk için ucuz vâsıta bulursa diğer ihtiyâclarını kapatmış olacaktır. Mültezimlerin köylerden aldıkları a'şârı yine köylülere satmaları ve hârice ihrâc zarûretini his etmemeleri işte bu kifâyet etmemesinden münba'isidir.

Köylü için asıl fayda verecek onu servete mâlik edecek olan hayvan yetiştirmek, yumurtacılık, tavukçuluk ve peynirciliktir. Bunlara nisbetle zirâ'at bugünkü şerâ'ite göre ikinci derece de kalır. Otlak ve sulak büyük meraların mevcûd olmaması hasebiyle iddi'â olunabilir ki, ümid edildiği kadar hayvan yetiştirilemiyor. Mevcûdları ise sirkat, uzun, harblerin tekâlifî yüzünden azalmıştır. Bununla beraber bugünkü hayvanât nesli gittikçe cılızlaşmakta ve tedricî bir inkırâza yürümektedir. Nesli ıslâh lâzımsa da bugünkü nesilden kuvvetli döl almak mümkünsüzdür. İstenildiği kadar aygır, boğa celb edilsin, faydası mahallî ve mahdûd olmaktan başka bir netîce veremez. Bunun yegâne çâresi hâricden Anadolu'ya hayvan ithâl ederek rençbere uzun vadelerle ve bir takım şerâ'itle satmaktır. İşte o zamân mevcûdun ıslâhı, cinsin teksiri mümkün olur.

Kümes hayvânâtına gelince; bunların meselâ güvercinler ve leylekler kadar olsun teveccüh ve itina görmedikleri şübhesizdir. Artık hayvanın çıkaracağı kuluçka yerine makine ka'im olmalıdır. Bu hem kolay, hem faydalıdır. Yalnız alınacak yumurta ve çıkacak hayvanı hemen satacak çâreler bulmalıdır ki, bu da vesâ'it-ı nakliyyeden ibârettir. Peynirciliği Avrupa'dan sarf-ı nazar Rumeli halkı kadar bilmediğiniz meydândadır. Bunun için köylere “seyyâr peynircilik” mu'allimi göndermek, her köye öğretirmek, ordulara, mekteblere almak gibi çârelerle mahsûlâtın tezâyüdü kolaylığını ve sür'atle sevk çârelerini bulmak lâzımdır.

Ormanlara kadar muntazam yollar olması ve ormanlardan kat'iyâtın pek ağır merâsim ve rûsûma tâbî' bulunması hasebiyle istifâde edilemediği bir hakîkattir. Kezâlik Avrupa ve hatta İstanbul'a sevk edilemediği için meyvecilik de terakkî edemiyor ve şimendifer olmaması yüzünden madenler de işletilemiyor.

Görülüyor ki şimendifer istemekten maksâd ihrâcat yapılamaması yüzünden, ıslâhat icrâ edilememesi hasebiyle memleketin menâbi'-i servetinin tezyîdi emelidir. O hâlde şimendifer lâzım mıdır, lâzımsa nerelerden geçmelidir? Bu su'âllerin cevâbını ikinci hasbihâle terk ediyorum.

Ahmed Tal'at

[Sahife 171]

TEKSÎR-İ NÜFÛS MES'ELESİNDE KADINLIK

Muharriri: Doktor Nûreddin

–Geçen Nûshadan Mâ-bâ'd–

Halkta gebelerin çok yürümesi hakkındaki fikr-i bâtil!

Ma'a'l-esef muhîtimizdeki kadınlarda öyle bir fikr-i bâtil vardır ki, gebeler ne kadar çok yürürse o kadar kolay çocuk doğurur derler.

Hâlbuki fazla yürümekten mütevellid sarsıntılarla cenin sarkarak takallusat-ı rahmiyyeyi uyandırır ve cenin olduğu yerden ayrılarak sakatı mucib olur. Gebeler karınlarındaki cenin için birçok kuvvet zâyî' edeceği cihetle dâimâ yorgunluktan ictinâb etmelidirler. Memâlik-i mütemeddinede fabrika vesâ'ir mehallerde çalışan gebe kadınlardan sekizinci ayını ikmâl edenlere istirahat verilmesi husûsunda bazı kavanîn yapılmıştır.

Gebelerde atâlet dâimâ da iyi değildir. Çünkü vücûdda yağ toplanmasına sebep olur ve yağlar rahim etleri arasına girer ve bu sûretle vaz'-ı hamlı güçleştirir.

Sabah akşam yorulmayacak derece de yaya olarak gezintiler gebeler için pek muvâfıktır. Gebeler sırf gezmek kasdıyla seyâhat arzûsunda bulunurlarsa â'ile efrâdı buna mân'î olmalıdır. Eğer mâ-â'ile bir yere gitmek gibi bir mecbûriyet hâsıl olursa o zamân vesâ'it-i seyâhatın en az zararlısı intihâb edilmelidir. Memleketimizde vesâ'it-i seyâhat hayvan, araba, vapur, şimendiferden ibârettir. Memleketin birçok mahallerinde şoselerin noksanlığı dolayısıyla ekseriyetle hayvan üzerinde seyâhat icrâ edilegelmekte olduğundan bu vesâ'it gebeler için kat'iyen câ'iz değildir. Sarsıntılarla sakat vâki' olur. Arabalar ise mevcûd şoselerin birçok mahallerinin hârâbiyeti dolayısıyla bozuk mahallerden ve tarlalardan geçmek mecbûriyetinde kaldığı cihetle fazla sarsıntılar olarak ağşıye-yi rahim sarsılır ve fi'l-i mün'akisle takallusat-ı rahmiyye uyanır ve sakat vâki' olur.

Vapur ise vesâ'it-i seyâhatın daha az zararlısıdır. Her ne kadar deniz havâsının rahim üzerine bir te'sîr-i mahsûs varsa da kısa bir müddet için o kadar hâ'iz-i ehemmiyet değildir. Tabî'î müddet-i seyâhat uzar ve dalgaların te'sîrâtıyla kay'at başlarsa batnın takallusuyla rahim de takallusa başlar. Vaktinden evvel doğum olur. Deniz havâsı rahme kan hücûm

ettirdiği cihetle yalnız gebe olmayan ve âdetlerini muntazam göremeyen kadın ve kızlar için deniz seyâhatı ve yalılarda ikâmet cidden şâyân-ı tavsiyedir. Gebeler için en muvafık vesâ'it-i seyâhat şimendiferdir. Her ne kadar burada ufak ihtizârlar olursa da o kadar ehemmiyeti yoktur. Fakt gebelerin trenin gittiği istikamette arkalarını bir yere dayanmayarak yan oturmak şartıyla- müddet-i seyâhatın uzamamasına ri'âyet etmeleri elzemdir.

Gebelerin haml dolayısıyla karınlarındaki sıkletin fazlalaşmasından arkaya meyle mecbûr olurlar. Bu sûretle muvâzenet-i ka'ime müşkilâtla te'mîn edileceği cihetle yüksek ökçeli ayakkabıları pek tehlikelidir. Geniş ve alçak ökçeli ayakkabılar kullanmalıdırlar.

Münâsebât-ı cinsiyyenin gebelere sû'-i te'sîri: İlk üç ayda rahmin büyümesi ve havsalada olması dolayısıyla rahmin ağzına temâs kolay olacağı cihetle takallusât-ı rahmiyye husûle gelir ve sakat olur. Bundan dolayı ilk üç ayda münâsebât-ı cinsiyye kat'iyen câ'iz değildir.

Dördüncü, beşinci, altıncı aylarda hadd-i ma'kulü tecâvüz etmemelidir. Son üç ayda ihtiyâtlı hareket edilmelidir. Dokuzuncu aydan itibâren kat'iyen imsâk lâzımdır.

Gebeler her türlü harekât-ı ânifeden ve rahmin takallusunu uyandıran bir takım edviyye isti'mâlinden, batın üzerine sıcak ve soğuk suya batırılmış havlu vesâ'ire vaz'ından, masaj ve frenksiyonlar yapmaktan ictinâb etmelidirler. Bazı kadınların rahimleri pek hassas olduğundan bu gibiler pek ihtiyâtlı hareket etmelidirler. Dâimâ cidâr-ı batnı tarzîzâtan muhafaza lâzımdır. Ağır şeyler

[Sahife 172]

kaldırmak ve batın adalâtının taklis edecek her türlü ahvâlden sakınmalıdır.

Haml zamânında vuku'a gelen nezepler pek mühimdir. Hamlın 2-4'üncü aylarında veca'la müterâfik rahimden kan gelirse ıskat-ı cenin mes'elesi hâtıra gelerek derhâl tabîbe mürâca'at edilmelidir. Bazan da hiç bir a'râz-ı maraziyye izhâr etmeden 6-8'inci aylarda rahimden kanın gelmesi ale'l-ekser meşîme-i ibtidâ'iyyedendir.

Meşîme-i İbtidâ'iyye: İrtikâz-ı ma'yûb-ı meşîme nedir? Meşîme vâlîde ile cenin arasında bir vâsıta-ı irtibât yani bir vâsıta-ı mübâdeledir. Cenin bütün mübâdelât hayâtiyyesini vâlidesinin kanıyla yapar. Meşîme, ceninin hem cihâz-ı teneffüs ve hem de enbûb-ı hazmiyyesidir.

Meşîme rahmin dâhilinde üç mahalle irtikâz eder:

1- Kısım-ı ulvîye,

2- Kısım-ı mutavassıtaya,

3- Kısım-ı süflîyedir.

Tabaka-i süfelâ-yı rahmiyyeye irtikâz eden ve ceninden evvel gelen meşîmeye meşîme-i ibtidâ'îyye denir. Çok çocuk doğuranlarda takallusât-ı rahmiyye tabaka-i süfelâdan başlar. Meşîmenin bu takallusu takîb edememesinden ağşîye üzerine icrâ olunan tazyîk de mütesâviyen inkisâm edemez.

Yalnız tazyîk-i meşîmenin cidâr ve havâfisine fazla isâbet edeceği cihetle kan gelmeye başlar. Bu meşîme-i ibtidâ'îyye hakîkaten gebeler için en vahim bir hâlettir. Eğer vaktinde teşhis olup da ona göre bir tedâbir yapılmayacak olursa hem cenin ve hem de vâlide ölür.

Kısım-ı ulvî ve mütavassıtaya irtikâz eden meşîmeler de bir sebep tahtında cidâr-i rahimden ayrılırsa deverân-ı meşîmî-i ceninî muhtel olacağından cenin vefât eder. Ve rahmin içine kan toplanmaya ve gebelerde de alâ'im-i nezfiyye görülmeye başlar.

İşte bu gibi vak'alarda da sür'atli hareket edilerek tabîb-i müvellide mürâca'at ve vilâdet-i cebriyye ile cenin çıkarılmazsa vâlide için ölüm muhakkaktır.

Bir de haml zamânında rahmin inşikakı vardır ki, bu da mühimdir. Bu inşikak ya kendi kendine veyahûd da kuvâ-yı dâfia'-i rahmiyyenin şiddetiyle olur. Havsalanın sû'-i teşekkülünde ceninin gayr-i tabî'î vaz'iyetlerinde mâyi'-i ambiyosun çokluğunda enscesi tegayyür etmiş ve üzerinde ameliyât-ı cerrâhiyye yapılmış rahimlerde tev'emiyette ilâh... vaz'iyetlerde de rahim yırtılır. Hatta bu yırtılmaları ale'l-ekser gebeler de his eder. Nesf-i dâhilî alâmetleri gözüktür, netîce vahimdir. Cenin öldüğü gibi vâlide de sâ'ıkavî bir nezef veyâhud bir piritonit ile ölür.

Binâenâleyh gebeler hamlin sonuna kadar avârız-ı tabî'îyye ve mihânikiyyeden muhâfaza edilmeli. Ama muhît-i â'ile de müteyakkızâne nazarlarıyla gebeleri dâimâ taht-ı murâkabede bulundurmalıdır. Bu gibi vakayi'-i mühlike ve mü'essife karşısında hemen tabîb-i müvellide mürâca'at elzemdir.

Hamı gebelerin ale'l-ekser yaptığı cihetle sık sık idrâr tahliliyle a'zâ-yı bevliyenin vazifesini iyi yapıp yapmadığı araştırılmalıdır. Beşinci aydan itibâren 15 günde bir def'a vaz'-ı hamı takarrüb ettikçe iki günde bir idrar tahlili yapılmalıdır. Ma'a'l-esef muhitimizde bu idrâr tahlili lüzûmu derecesinde takdîr edilememiş ve bir fikr-i bâtil yüzünden birçok zavallılar telef olmuştur. Meselâ bazı gebelerin tebevûl-i zülâli dolayısıyla el ve ayakları şişer. Ayn zamânda baş ağrıları, mide üzerinde ağrılar, kay'ât ve hamile halinde ihtilâcât-ı irticâciyye başlar. Bu vâkı'alar ya sakat-ı cenin veya mevt, bazan da şifâ ile netîcelenir. Bu vâkı'a bir havâle-i nifâsiyye olup gebe ve lohusalarla çocuklarda vâkı'dir.

Havâle-i nifâsiyye bir tesemmüm-i bi-nefsihidir. Karaciğerin vezâ'if-i fizyolojiyyesinin bozulmasından ileri gelir. Karaciğer de gıda ile alınan semmûmu tağyîr ve tebdil etmek hassası vardır. İşte hamı dolayısıyla karaciğerin bu vazifesi muhtel olarak semmûmu tebdil ve tağyir edemiyor. Bu sûretle uzviyetin tesemmümü ve bundan bir takım avâriz-ı vahîme husûle geliyor. Ma'a'l-esef muhitimizde birçok kadınlar değışiklik, havâle

[Sahife 173]

diye tavsîf ettikleri bu hastalığı cin ve perilerin çarpması sûretiyle telakki ederek muska takmak, kendilerine ocakçı süsü vererek halkı soyan bir takım cûhelâya okutmakla geçer zann-ı bâtilında bulunurlar. Artık bu elîm zihniyetleri kökünden koparıp atmak lâzımdır.

Hamıde en mühim noktalardan birisi de üsret-i vilâde mes'elesidir. Raşitizm, cücelik, kanburluk, usta omalası, (?) vilâdî hâl' mafsallar, 4–8 kilo sıkletindeki ceni[n]ler ilah... Hastalıklarda havsalanın sû-i şekli dolayısıyla üsret-i vilâde husûle gelir. Bunun için memalik-i mütemeddinede gerek izdivâcdan evvel ve gerek hamı hengâmında vilâdet nokta-i nazarından tabibin fikri sorulur. Ma'a'l-esef memleketimizde üsret-i vilâdiyi husûle getiren ârizalar pek çok ve istatistiklere nazaran sû-i teşekkülât yüzde elli nisbette olduğu hâlde ne tabibe ve ne de az çok tehlikenin şeklini takdîr ederek tabibe malûmât verecek diplomalı bir ebeye mürâca'at edilir. Hatta bu ârizaların ilerlemiş kısımlarında doğumların gayr-i kabil-i husûl vaz'iyetlerinde veyâhud ceninin batın tarikiyle ihrâcından başka çâre olmayan vak'alarda gebeleri ve â'ilesi efradını yakında doğum olacak diye bin türlü şarlatanlıklarla aldatan, mülevves elleriyle pisleten ve hırpalayan mahalle ebeleri, nihayet ümidleri münkad olup da hastanın ölümü yaklaşınca "emr-i ilâhi böyledir" diyerek Cenab-ı Hakk'a da bir bühtân atarak işin içinden böylece sıyrılmak isterler. Ve bağıra bağıra zavallı gebelerin ölmesine sebep olurlar. Bu gibi vâkı'alarda mahalle ebeleriyle berâber â'ile re'îsleri de

Mes'ûldür. Böyle câhile kadınların fikrine tâbi' ve mütevekkilâne müdhiş bir âkıbete karşı boyun eğen ve tabibe mürâca'atdan istinkâfla îcâb eden tedâbir ve müdâhale için lâkayd kalanlar elbette â'ilelerine karşı müthiş bir cinâyet işlemiş olurlar. Gebelerin a'zâ-yı tenâsüliyyelerinde bir akıntı varsa ve o akıntı da bel soğukluğu netîcesi ise çocuk doğarken gözleri bulaşır ve kör olur. Aynı zamânda doğum esnâsında rahim ve civârında yaralar, bereler, yırtılmalar husûle geleceğinden mikroplar bu açılan kapılardan uzviyete dâhil olarak rahim ve mülhakatının iltihâblanmasına veyâhudda umûmî ve intânî bir hastalığın teşekkülüne sebep olurlar.

İntân-ı nifâsî: İntan-ı nifâsî diğer intânlar gibi ise de ayrıca bir husûsiyeti vardır.

Doğum esnâsında zürriyet aletlerinde yırtılmalar, bereler, sıyrıklar, meşîmenin ayrıldığı yerde yaralar husûle gelir. Kan damarlarının ağzı açık bulunur. İşte bu açık kapılardan mikropların uzviyete dâhil olarak bir intân vücûda getirmeleridir. Bazı lohusaların doğumu müteâkib şiddetli titremelerle derece-i hârâretlerinin yükselerek nabızlarının fırlaması ve rahimlerinin etrafında ağrıların başlaması ve akıntılarının rengen bozuk ve müte'affin bir şekil almasıyla bu hastalığa dûçâr oldukları anlaşılır. Bazı câhile kadınlarımızın lohusalarda görülen derece-i hârâretin fazlalığını süt ısınması zan ederek bin türlü muzırr ilaçlarla tedâviye kalkıştıkları ma'a'l-esef muhtimizde de her ân görülmektedir.

Memleketimizde intân-ı nifâsî; –lohusalık ısıtması, albastı– hastalığının ve birçok lohusalık ufûnetlerinin esbâbı, en ziyâde mahalle ebelerinin bilgisizlikleri, kadınlarımızın beceriksizlikleri ve tahârete adem-i ri'âyetleridir.

Bugün istatistiklere nazaran lohusalardan yüzde yirmi beşinin bu sûretle telef oldukları ve yüzde ellisinin de bütün ömürlerince devam eden illetlere, hastalıklara uğrayarak inleye inleye imrâr-ı hayât ettikleri anlaşılmıştır.

Bunun içindir ki, memâlik-i mütemeddinede nüfusun ehemmiyetli sûretle tenâkusuna sebebiyet veren bu hastalığın önüne geçmek gebe, lohusa ve çocuklara bakmak üzere mücâdele hey'etleri teşkil edilmiştir.

Aynı zamânda bu gibi hastalıklı lohusalar nezdinde bulunan ebelerin lâ-akal bir hafta müddet geçmeyince başka bir lohusaya ve cerâhatlı, çıbanlı, kızıl kızamık, yılcancık ilah..

[Sahife 174]

hastalıklı kimselerin yanlarına gitmemeleri hakkında bazı kavânîn yapılmıştır.

Bu hummâ-yı nifâsî pek çabuk sirâyet eden salgın bir hastalıktır. Hastalığın şiddeti bazan azalır ve iyi bakılırsa çabuk geçer. Bazan da yıldırım sür'atiyle doğumdan bir kaç gün sonra hastayı öldürür ki, buna kadınlarımız “korkunç lohusalık ısıtması” derler.

Memleketimizde doğum olduğu ve lohusaların “yedi döşegi” kalkması tabîr edilen günlerde mahallenin bütün kadınları lohusanın odasına toplanırlar. Bunların içinde hastalıklı lohusalardan gelenler de pek çoktur. İşte bu sûretle hem lohusaları yorarlar ve hem de elbise vesâ'ire aldıkları mikropları lohusaya geçirirler. Zavallı lohusaların da ya ölümlerine veyâhud da ilelebet ma'lûl kalmalarına sebebiyet verirler. Artık kadınlarımız bu gibi münâsebetsiz ahvâlden vaz geçmelidir. Muhitimizde bu ufûnet, lohusalık ısıtması, albasmak hastalığı cidden pek fazladır.

Kadınlarımızın bu hastalığa yakalanmamaları için temizliğe gayet dikkat ve itinâ etmeleri, bilgisiz her rast geldikleri kadınların sağlıklarına ehemmiyet vermemeleri ve sözlerine inanmamaları lâzımdır.

Bunlar pis eller, bulaşık şeyler, kayıtsızlıklar ile dışarıdan alınan hastalık tohumlarını lohusanın bedenine zürriyet aletlerine ekerek bu illeti meydana getirirler.

Re'îs ve muhit-i â'ile lohusalarının doğumdan sonra hârâretlerinin yükseldiğini ve nabızlarının fazlaştığını his ederlerse hemen tabibe mürâca'at etmelidirler. Çünkü bu sûretle hem kendi hastaları için vaktinde lâzım gelen tedâbir ve tedâvî yapılmış ve hem de benî-nev' böyle müthiş bir hastalıktan siyânet edilmiş olur.

Binâenâleyh bir taraftan da memlekette servet-i umûmiye tezâyüd ederek halk refâh ve sa'âdet içinde bulunur ve hükûmet-i milliyyemizde sıhhat-i umûmiyenin kıymet ve ehemmiyetini anlayabilmek için halkı irfân sahasında yükseltir. Köy ve kasabalarda gezmek sûretiyle gerek hasta çocukların mu'âyene ve tedâvilerini ta'kib, îcâb edenleri mü'eessesât-ı sıhhiyyeye sevk ve gerekse yetiştirme usûllerini halka göstererek irşâd edecek sıhhî hey'etler ve her gün binlerce şahsı yiyip kemiren nüfûs-ı umûmiyeyi müthiş sûrette tahrib eden verem, frengi, ısıtma gibi hastalıklara karşı mücâdele hey'etleri teşkîl ederse nüfûsun ehemmiyetli sûrette tezâyüdünden mes'ûd netîceler elde edilir.

DEFÎNETÜ'L ULÛM

[Geçen Sayıdan Mâ-bâ'd]

Hâcemizin “tababet ve sıhhat” hakkındaki nokta-i nazarı da şâyân-ı dikkattir. Ulûm-ı tıbbiyyenin ulûm-ı mücerrebeden ve tecrübe “yakın” ifâde ettiği için “ulûm-ı yakîniyye”den olduğunu söyledikten sonra, “İlm-i tıb, hıfz-ı sıhhat mevcûde ve tahsil-i sıhhat mefkûdedir. Tertîb-i devâ ile avârız-ı cedîdeyi mahv ve ihrâcdan ibâret bir ma'nâdır” diyor ve tıbbın hıfz-ı sıhhat ve tahsil-i ibâdet için elzem olduğu ve “mûcib-i tıb” da'vâ-yı tabâbet eden kimsenin bilmesi, teşhîs-i illet ve terkîb-i devâ için lâzım bulunduğu mütâlâ'âsında bulunuyor. Ya da, “Bu ilm-i tıbbî hâlet-i zarûrette mütâlâ'a edip mesâ'ili ile amel etmek bazılara göre müstecâbdır, bazılara göre vâcibdir. Onun için hekim-i hâzıkın haber verdiği devâyı istimâl eylemek bu hilâf üzerinedir yani müstecâb yâhud vâcibdir” dedikten sonra sıhhatin illetten hayırlı olduğunu ehâdis-i şerife ile bildiriyor. Görülüyor ki, hâcemize göre tıb tahsiline herkes mecbûrdur. Ve tabib-i hâzık mürâca'at herkes için vâcibdir. Şimdi bu mühim ve ciddiden vâkıfâne mütâlâ'a karşısında tabâbete itirâz, etibbâdan ictinâb edenlere ne demeli?

Hâcenin malûmât-dâr olduğu ilm-i tıb, kadîm ilm-i tıbbın emzice kısmına â'id olduğu ve mîzâc nazariyyesi bugün rağbette olmadığı için nakil ve teşrîhi o

[Sahife 175]

kadar fayda-âver olamaz. Çünkü yüz sene evveline nisbetle ilm-i tıb vüs'at bulmuş, her kısm-ı muhtelif ihtisâs şu'belerine ayrılmış ve günden güne dev hatvesiyle merhale-i tekâmülü kat' etmekte bulunmuştur.

Hâcenin berzah hakkındaki mütâlâ'ası, tasavvuf ve âsâr-ı kadîme-i edebiyemizle tevağğul edenler için faydalı olduğundan ihtisâren nakl ediyorum.

Berzah millette iki şey arasındaki sed ve hâ'il ma'nâsındadır. Ehlullah ıstılâhından gayb-ı hüviyetden tecelli sebebi ile ehaddan vâhidiyyet zâhir olup evvelâ zuhûra gelen vahdet-i zâtdır. Üç mertebesi vardır: Vahdet-i zât, vahdet-i sıfat, vahdet-i ef'aldir. Vahdet-i zât ile “Hazret-i Zât”, vahdet-i sıfat ile “cem'-i mezâhir”, vahdet-i ef'al ile “ayne'l-yakîn” zâhir olmuşlardır.

“Gayb-ı hüviyyet ve gayb-ı mutlak” lâ-tayîn itibârıyla zât-ı vâcibü'l-vücûddur. Binâenâleyh ahadiyyet zâta, vâhidiyyet safâhata nisbetledir. Yani ahadiyyet-i zâtiyyeye

“cem‘ü'l-cem‘ ve hâkayikü'l-hâkayik” derler. Buna vahdet-i hakîkiyye de denir. Bi'l-kuvve mebdde’-i kesrettir.

Mertebe-i vahdette “makamü'l-cem‘” ve “mertebe-i ilâhiyye”, ta‘bîr-i diğerle “vahdet-i îzâfiyye” ıtlâk olunur. Bi'l-fi‘il mebdde-i kesretiyettir. Meselâ vahdet-i hakîkiyye “çekirdek”, vahdet-i izâfiyye “ağaç gövdesi” gibidir. Lâkin ta‘ayyün ikidir. “Ta‘ayyün-i ilâhî, ta‘ayyün-i kevnî”. İlâhinin ibtidâsı hüviyet-i zâtiyye, âhirî kelâmdır. Ta‘ayyün-i kevnînin ibtidâsı “Rûh-ı Muhammedî”, âhirî “menşe’-i insanî”dir. İşte “bu mertebe zât, sıfat ve ef‘âldir” cümlesi “merâtib-i ilâhiye”dir. Buna ârız olan vahdet-i zât, vahdet-i sıfat, vahdet-i ef‘âldir. Bu mertebelerden birincisine “berzah ve sâfiye ıstılâhınca” “mir’at-ı hazret” ıtlak olunur.

Ziyâret-i kubûr ve ervâhdan isti‘âne husûsunda da mütâlâ‘ası şâyân-ı dikkattir. İmâm Ga‘zâlî’ye göre ziyâret-i kubûr müstecâbdır. Çünkü “Fa‘tebirû yâ- ûli'l-ebsâr” âyetinin mâ-sadakına mazhar olur.

“Şer’a” mü’ellifine göre ziyâret-i kubûr sünnetü'l-müslimîndir. Ziyâret-ı makabir nisvâna da câ’izdir. Lâkin du‘âdan başka şeylerle meşgûl olmamak şarttır.

Türk ulemâsının efâzılından Kâtib Çelebi “Mîzân’ü'l-Hak” nâm eserinin on üçüncü bahsinde hülâsaten, “Ümem-i sâlife, ziyâret-i kubura ziyâde itinâ ve ihtimâm eylediler. Bu ihtimâmları bir rivâyette ibâdet-i asnâma menşe’ ve bâdî oldu” diyor. İşte bu ihtimâm hasebiyle ziyâret-i kubûr men‘ edilmiştir.

Hâceye göre Hz. Âdem'den Nûh'a kadar ziyâret-i kubûr vâki‘ olmamıştır. Nûh'dan sonra makabir-i enbiyâyı, daha sonra sülehâ makabirini ziyâret âdet edilmiştir.

Yahûdi ve Nasârâ kabirlere ma‘bedler inşâ, mal ve vakitlerini hidmet-i kubûra bezl ederek ashâb-ı kubûrun kibârları ile iftihâr ve hâl-i ıstırâblarında bunlardan istimdâd ederlerdi. Bu sûretle hâl-i zacrette kabirlerden istimdâd, hâl-i âsûde de kubûra izzet ve ihtirâm ve ihtişâm husûsunda ifrâta saptılar. O derecede ki, mevtâlarının kibârı ile tekâsür ve tefâhür ettiklerinden kabâ’il arasında münâza‘a eksik olmazdı. Bunun netîcesi olarak kibâr mevtâlarının resimlerini yapmaya ve ona karşı ibâdetde bulunmaya başladılar. Haklarında “elhâkü müttekâsür” âyeti bunun için nâzil olmuştur.

Hazret-i Fahr-ı Kâ’inât, ashâb-ı güzînini ziyâret-i kubûrdan, “Elâ inne men kâne kableküm kânû yettehizûne'l-kubûr ilh...” hadîs-i şerîfiyle men‘ buyurmuşlardır.

Yani, “Ashâbım! Sizden evvel gelen ümmetler kabirlerine mesâcid (ma‘bedler) binâ ettiler, siz etmeyiniz. Ben sizi bu gibi ef‘âlden men‘ ve nehy ederim” demektir.

Bilâhire Hazret-i Risâlet-penâh ziyâret-i kubûra müsâ‘ade buyurmuşlardır.

Ziyâret-i kubûr iki kısımdır: Şer‘î ve bid‘at. Şer‘î olanı kabre, edîbâne vararak meyyite hayır du‘a ve kendisinin de

[Sahife 172]

âkıbet-i mevte münker olacağını te‘emmül eylemektir.

Bid‘at ise kabrin toprağını vesâ‘iresini oymak, toprağını almak ve buna benzer ef‘âldir. Kurban kesmek, mum yakmak amel-i mekrûh ise de bid‘at-ı hasenedir. Çünkü kurbândan maksad fukârâyı iâşe etmektir. Kurban ve mum husûsunda ahsen olan usûl parasını yâhud aynını fukârâya tasadduk eylemektir. Eğer kurbanın zebhı nezr edilmiş ise koyunu başka yerde keserek etini tekyenin fukârâsına tasadduk etmektir.

“Ammâ fî zamânına ehad-ı nâsın eylediği gibi tekyenin eşiğinde zebh eylemek kabir sâhibine hürmetsizliktir. Bundan kabir sâhibi müte‘ezzî olur.”

Ehl-i kubûrdan istimdâda gelince; Kâtib Çelebi'ye göre câ'izdir. Çünkü “İzâ tehayyertüm fi'l-umûr fe'ste‘înû min ehli'l-kubûri” kelâmı kibâr-ı meşâyihindir. İstimdâdın ma‘nâsı şübhesiz kibâr-ı ashâb-ı kubûrun kabirlerinde yapılan teveccüh ve du‘ânın evlâ olduğuna göredir. Yoksa ashâb-ı kubûra ibâdet değildir. Meşâyih-i Nakşiyye'nin bazıları kibâr-ı meşâyihin –mülâzemetle rûhâniyetlerinden ahz ve telakkî-i tarîkat eyledikleri vâki‘dir.

Mâ-bâ‘dı var. **Ahmed Tal‘at**

SULH MANZÛME-İ TARİHİYESİ

Esip bâd-ı sabâ-yı sulh cihân bağ-ı İrem oldu

Bütün milletlere bu şanlı gün ferhunde-dem oldu

Bu tebşîr-i neş‘ât-âver-i ferah-bahşâ-yı akvâmdır

Cihân halkı bugün zevk ü Serv'den muğtenem oldu

Açıldı gonca-ı ikbâl, te'eyyüd etti istiklâl
 Esâs-ı dîn ü devlet işte şimdi muhteşem oldu
 Bugünde nûr-ı Subhânî tecelli etti dünyaya
 Bu nûr ki millete mahî-i buhrân ve elem oldu

O Gazî-i mu'azzam hazret-i serdâr-ı zîşân kim
 Dil-i tâbendesi ilham için keneh-i hükm oldu
 Nasıl ki rehber oldu millet ihrâz-ı zafer etti
 Vusûl-i sulhda da re'y-i hekimi ilk kadem oldu

Hârîm-i fikri bir ismet-sarây-ı nûzhet-efzâdır
 Sarar geleni (?) fevz ve nusrete kabz-ı nagam oldu
 Uluvv-i himmeti re'fet-i nesâr olmaktadır mülke
 Sufûf-ı kâzımına başbuğ-ı pür-himem oldu

Ra'ûf-i mülk ü millet kalb-ı ilhamız adı (?) bî-şübhe
 Adû-yı bed-likaya bâ'is-i ye's ü nedem oldu
 O serdâr-ı me'âlî şems-i ikbâl-i millettir
 Yegâne şehsüvâr-ı arsa-i Rüstem-i haşm oldu

Bu devr-i devlet-i efzânın esâsatın kuran ancak
 Onun tâb-ı kemalâtındaki faruk- şeyem oldu
 Hatib-i minber- hikmet چراغ kible-i İslâm
 Hülâsa cümle işte masdar-ı emr-i ehem oldu

Zehî fehâmedir ki her sözü vicdân-ı millette
 Samîmî hiss-i hürmetlerle aynen mürtesem oldu
 Nice müşkilleri akl-ı selîmi hal ve ref' etti
 Nihâyet fikr-i ulvî-i metîni müstedem oldu

Siyâsiyyûn-ı garbın ittifak ve azmine rağmen
 O âlî-hasletin re'y-i rezînî mültezem oldu
 Bütün amâl-ı hayrı umdelerde mündemictir hep
 O ulvî umdeler ki millet aynı ni'am oldu

Şi‘âr-ı pâkini iclâlini hakkıyla tasvîre
Ne i‘câzkâr-ı sühan-kadir ne tahrîr-i kalem oldu
Bu bir öyle eserdir ki henüz sebk etmemiş misli
Ukulü hayrete ilka eden azm-i etem oldu

O müncî-i kerîmi Hak mu‘ammer eylesin zîrâ
Vücûd-ı efhamı bu millete pek muhterem oldu
“Rıza” bu sulh-ı mes‘ûda şu mısradır tamam tarih
“Lozan'da i'tilâf etti düvel sulh-ı ümem oldu”

1341

Kengırı Zirâ‘at Bankası Me’mûru

Ali Rıza

[Sahife 177]

NAZİRE

Gel zevk edelim bağda ezhâr küşâde
Sen de gül açıl sahne-i gülzâr küşâde

Sîm gerdene aks eylesin envâr-ı Latîfî
At sütreyi olsun hele rûhsâr küşâde

Bülbül varak-ı gülde okur nükte-i aşkı
Seynek eder aşakı bu esrar-ı küşâde

Üftâdelerin lütfuna el açsa abes mi
İhsânla olur perde-i edvâr küşâde

Yok Fâ’ik hüsnüm diyerek eyleme mahrûm
Bî-vâyeye ebvâb-ı keremkâr küşâde

Ömer Fâ’ik

NAZİRE

Kıl sîne-i pür-nûrunu ey yâr küşâde
Olsun ne olur baht-ı siyeh-kâr küşâde

Teşrifin ümid etmededir âşık-ı şeb-hîz
Gel meclise olsun dil-i gam-hâr küşâde

Bin naz ile ettin dili ebrîz-i füyûzât
Oldukça hemân sîne-i nevvâr küşâde

Yâ Rab ne safa-âver olur bahçe-i aşk
Bülbülleri pür şevk çemenzâr küşâde

Tal‘at Bey'in ebyâtını tanzîr eyle Dehrî
Oldu yine gencine-i efkâr küşâde

Ali Dehrî**HALK YOLU**

Ali Dehrî Efendi Tal‘at Bey'in amca‘zâdesi kabiliyet-i şâ‘irâneye mâlik, müsta‘id bir gençtir. Bize büyük ümidler veren bu nazîresini derc ve kendisini tebrik eyleriz.

KENGİRİ ŞÂ‘İRLERİ**GAZEL**

Dil-i bünyâdımı mimâr-ı aşk hedme emel çekti
Şehî süknâ-yı aşka taş kodu muhkem temel çekti

Kimi bu gurbet-i sicn-i bedende ömür zâyî‘ etti
Kimi can verdi cânâna onu sanma ecel çekti

Düşür endîşe-i rızka behî hey vâ‘iz misâl etme
Ne ise kısmetin keleke'l-vaht-i ezel (?) çekti

Peşeng-i kafil-i aşkın licâmın bir çeker yok mu
Beni bâr-ı belâya çekme ki şâhım bedel çekti

Düşüp dâm-ı belâ-yı aşka Rindî geçti cânından
Verip hep varlığın dünyâ ve mâ-fihâdan el çekti

*

Pertev-i aşkım menem Hurşid-i rahşan sandılar
Âleme salmış ziyâyı mâh-ı taban sandılar

Elde hâme Zülfikarım Düldülümdür aşk benim
Heybetim seyr eyleyenler Şâh-ı Merdân sandılar

Dest-i bâkî ile yıktım kale-i ifnâyı ben
Pençe-i kahrım görenler şîr-i yezdân sandılar

Seyr edip şekl-i rüyâda zâhid-i sâlûsleri
Şol mazanna zât diye bir ehl-i îmân sandılar

Çeşm-i nâ-bünyâ olanlar âlem-i hayrette kim
Gördüğü seng-i siyâhı la' l ü mercân sandılar

İşitip nâ-mahremîler güfte-i i'câzını
Bilmeyip Zahmî seni efsâne îsân sandılar

*

Bî-tenden eyâ dil ne aceb cân umulur mu
Bî-lütf ü kerem kimseden ihsân umulur mu

Bilmez ki şerî'at ere esrâr-ı Nebî'ye
Bî-râh-ı tarîkattan hiç erkân umulur mu

Görmezse gözü ma'rifetin ma'nî-yı şevkin
Ey dil o fenâ kimseden irfân umulur mu
Eğmez başını ahsen-i takvime âzâzil
Onda ne aceb Kâbe-i Yezdân umulur mu

Her taşta mücevher olamaz her sadef inci
Her bahrîde hûd lû'lü'ü ve mercân umulur mu

Vehhâc sakın dinleme efsâne-i sûfî
Her kör sûfîden ma'nî-i Kur'ân umulur mu

*

Lütf edip gel yanıma nâz ve edâsı tatlı yâr
Kıyma tatlı cânıma cevır ü cefâsı tatlı yâr

Desti zulmün lütf edip çekme girîbânımdan hiç
Ol şerâfettir bana derd ü belâsı tatlı yâr

[Sahife 178]

Bir bölük rindâneyiz biz iltifât-ı memnûnîyiz
Câna hurr-i (?) mihre selâmı merhabâsı tatlı yâr

Bûseler vermek imiş aktara davetten garaz
Bereket versin Hüdâ ey dış kirâsı tatlı yâr

Kadrî üftâdım değil bir sâdık ahabbâdır demiş
Sâdıkım hem âşıkım ey iftirâsı tatlı yâr

*

Biz ol âşık-ı nâlân kişver-i aşk içre dârâyız
Eğer ki âlem-i sûrette ednâlardan ednâyız

Reh-i cânânda sarf ettik bütün varı dil ü cânı
Bihamdillâh bugün kayd-ı alâyıktan mürâyız

Görünür katre lâkin mevc eder bahr-i hakîkatte
Hele îmânla bak anla zâhid biz ne deryâyız

Kemalî âşıkın ma'şûkun hüsnünce derlerse
Kıyas et aşkımız biz âşık mahbûb-ı Mevlâyız

Şerâb-ı aşkı tâ bezm-i elestte içtik ey sâkî
Mey-i engürü vasf etme ezelden bir sükârâyız

Eğer çi zâhiren mehcûr veli râh-ı muhabbette
Yanarak yakılarak biz ki ol cânâna hem-pâyız

Alıp tâ mekteb-i ilm-i ezelden Mecbûr âsâ ders
Biz ol âgâh sırr-ı men-aref ashâb-ı ma'nâyız

ALİ SÜÂVÎ

Bazı büyük sîmâlar vardır ki, her memleket halkı onu kendi aralarında yetişmiş olarak tanırlar, nâmına yurtlarının bir köşesinde bir “makam-ı manevî ” ayırırlar. İşte Yunus Emre. Evliyâ ve birçok e'âzım hakkında da vârid olan bu benimsemek arzusu Ali Süâvî merhûm hakkında da esirgenmemiş, an-asıl Kengiri livâsından olduğu hâlde İstanbullu olarak gösterilmiştir. Filhakika Kengiri livâsının Çerkeş kazâsının kadîm Viranşehir, şimdiki Mecidiye nâhiyesinin Çaylı karyesi ahâlîsinden Hüseyin Efendi'nin oğlu olan Ali Süâvî Efendi gençliğini İstanbul'da geçirdiği, tahsilini orada ikmâl ettiği için İstanbullu ve tezkire-nüvislerimizin tabîriyle “Şehrî” add edilmiş ve bir cevher-i cem'iyet ve irfân olarak yetişen bu köylü yavrusu, her nedense bir İstanbul çocuğu gibi gösterilerek sanki hakkında hürmet gösterilmiştir. Seviye-i fikriyesi dîn olan kimseler mensûb oldukları millet dîn bir mertebe-i necâbette gördükleri gibi mevki-i ictimâ'îleri dîn olan ahlâf da kendilerini büyük hânedânlara mensûb göstermek isterler. Tıbkı bunun gibi bir takım noksan akıllılar da memleketini söylemekten sıkılır, kendilerini bilhassa İstanbullu göstererek böylelikle kendilerine necâbet te'mîn hevesine düşerler.

Hâlbuki herkesin necâbeti, asâleti kendisinden başlar. Şerefîn haseb ve neseb ile olmadığını, ancak ilim ve faziletle olduğunu dîn-i İslâm ilân edeli tam bin üç yüz sene var. Binâenâleyh “seyyidü'l-kavmi hâdimühüm” sırrını idrâk edebilenlerdir ki, bu milletin ebrârı, efendisi olmuşlar ve yalnız kendi meziyetleriyle, kendi faziletleriyle yeni bir hânedân-ı asâlet te'sis etmişlerdir. Hiç bir kimse Hazret-i Âdem'i topraktan halk olduğu için sağır görmediği ve bu hilkat keyfiyeti adamın şan ve bülendine nâkîsa veremediği halde memlekette, babasından ceddinden utanarak inkâr veya muhteşem elfazla tegallüb etmek öyle bir ahlâksızdır ki, netîce itibârıyla ebeveynini, milliyetini ve dînini inkâra peyveste olur. Bu temhîdâtla şunu arz etmek isteriz ki, Kengirili olan Ali Süâvî'yi şehrî yani İstanbulî göstermek merhûmun rûh-ı mağfûrunu rencîde edeceği gibi, bir menba'-ı zekâ olan Anadolu halkını da açıkça bir tahkîrdir. Erbâb-ı tettebbu'un bu cihetleri pîş-i te'emmülle almalarını ricâ ederiz.

Müşârunileyhin hayâtı hakkında İkdâm Gazetesi'nde okuduğumuz bir makaleyi ve Bursalı Tahir Bey'in Osmanlı Mü'elliflerinde Ali Süâvî'ye â'id mütâla'âtı nakl ediyoruz.

Â'ilesi ve muhiti hakkındaki mütemmim malûmâtlarımızı peyderpey neşr edeceğiz.

[Sahife 179]

Mebâdî-i Hayâtı, Zihniyeti, Hukuka Hidmeti

Ali Süâvî şehirdir. Aksaray'da tevellüd etmiştir. Bedrî Hüseyin Efendi gayet fakir bir adam olup kağıd mühürlemekle te'mîn-i ma'îşet eder idi. Edîb-i şehir Sâmî Paşa Ma'ârif Nezâreti'nde iken müsâbaka imtihâmı açtı. Mekâtib-i rüşdiyye için mu'allimler intihâb etti. Bu müsâbakaya dâhil olanlar miyânında yirmi, yirmi iki yaşlarında bir genç molla var idi. Genç molla imtihânda birinci çıktı. Medresedeki tahsilini hâricdeki tettebbu'âtıyla tevsîk ve tevsî' etmiş idi. Sâmî Paşa genç mollayı pek takdîr etti. Onunla husûsî muhâverelerde bulundu.

Zekâsına, malûmâtına meftûn oldu. Bu genç adamı yetiştirmeye azm etti. Efkâr-ı umûmiyyeye rağmen Bursa Mekteb-i Rüşdiyyesi'ne mu'allim tayîn etti. Bursalılar bu genci hoş görmediler. Bir müddet sonra genç mu'allim infisâl etti. İstanbul'a geldi. Pederi pek fakir olduğundan Sâmî Paşa bu genç âlimi yani Ali Süâvî'yi hânesine kabul etti. Orada kendisine bir oda tahsis etti. Ali Süâvî Sami Paşa konağının o mehd-i irfânın hane-gîsi oldu. Süâvî Sâmî Paşa'nın Ma'ârif Nezâreti'nden infisâlından sonradır ki, Filibe Rüşdiyyesi'ne mu'allim ta'yin edildi. Filibe'de hem mektebde derslerini tedrîs eder, hem de cem'iyetler ve cem'iyetler teşkîline kalkışarak onları tenvîr eyler idi. Halka va'azlar, konferanslar verir idi. Filibe Mutasarrıfı Enderûn-ı Hümayûn'dan yetişme Atâ Bey nâmında bir zât idi. Atâ Bey ile Ali Süâvî'nin arası açıldı. Atâ Bey Ali Süâvî'nin halkı tenvîr etmesini hoş göremiyor idi. Ata Bey Ali Süâvî'yi halkı kıyâma teşrîk ediyor, telâkkîsinde bulundu. Bu iki zâtın münâkaşasına ve mu'ârazasına ahâlî alâkadâr oldu. Nihayet Atâ Bey infisâl etti. Ve İstanbul'a gelince Ali Süâvî aleyhinde Bâb-ı Âlî'ye muhtıralar vererek ahâlîyi kıyâm ve isyâna teşvîk ediyor iddiâsında bulundu. Ali Süâvî infisâl etti. İstanbul'a avdet eyledi. Ali Süâvî Meclis-i Vâlâ'ya mürâca'at ederken Atâ Bey aleyhinde ikâme-i da'vâ eyledi. Fakat müfteriyâtını red eyledi. Fakat da'vâ netîceleşmeyip yüzü üstü kaldı.

Ali Süâvî Filibe'de pek çok taraftar peydâ etmiş idi. Çırağan vak'asında Rumeli muhâcirîn ve halkından birçok kimselerin iştirâkı bundan münba'isdir.

Ali Süâvî Bursa ve Filibe'de te'lifâtan hâlî kalmamıştır. Bu şehirlerdeki te'lifâtını bi'l-münâsebe "Ulûm Gazetesi"nde zikr eder. Ali Süâvî Filibe'den avdetinden sonra hem câmi'lerde va'az ve irşâda devâm eder hem de âlem-i matbû'ata alâkadâr olur idi. İstanbul'da Muhbir Gazetesi'ni te'sîs eyledi ki, mu'aahharan bu gazeteyi Londra'da dahi neşr eyledi. Londra'da neşr olunan Muhbir Gazetesi'nin ilk nüshasında;

Muhbir doğru söz yasağı olmayan
Bir memleket bulur yine çıkar

fıkrası muharrerdir. Bir Ramazan-ı şerifte Ali Süâvî'nin muhibbânı onu Şehzâde Câmi'-i şerîfinde derse çıkardılar. Ali Süâvî'ye Kaside-yi Hemziyye'yi va'âzen takrîr ettirdiler. Ali Süâvî Kaside-i Hemziyye'yi ezberde takrir ederdi. Ali Süâvî dehşetli bir kuvve-i hâfızaya mâlik idi. Bir gün kütüphaneden hâfız-ı kütübden bir kitâb istedi. Kitâb nevâdirden idi. Ali Süâvî eseri baştanbaşa mütâla'a etti. Mütâla'a hitâm bulduktan sonra hâfız-ı kütübü çağırdı ve kitâbı teslim etti. Kitâbı teslim ederken; "Aç ve dinle!" dedi. Ali Süâvî hâfız-ı kütübe kitâbı açtırıp baştanbaşa ezberden takrîr etti.

Ali Süâvî'deki zekâ cinnet derecesine vâsıl olmuş bir zekâ idi.

Ali Süâvî derste Kaside-i Hemziyye'den bir kaç beyit kırâ'at ettikten sonra şerhe başlar. Şerhde ulûm ve fûnûn-i mütedâvileye müte'allik olan cihetleri zikr ve îrâd eder ve nihâyet muhabbeti siyâsiyyâta intikal ettirir idi. Siyâsiyyât

[Sahife 180]

Ali Süâvî'nin ma'sûka-i vicdânı idi, ondan geçemez idi. Şehzâde Câmi'-i'nde cemâ'at o kadar kesîr olurdu ki, halk câmi'-i şerîfe sığmaz bir dereceye gelir idi. Ali Süâvî'nin takrir ve tenvîrleri halk için o kadar câzib idi.

Ali Süâvî'nin fevka'l-âde şöhreti hocalar arasında mûcib-i muhâsede oldu. Ali Süâvî'yi çekemez oldular. Şeyhülislâm kapısı mazbata-nişînân fukahâtı Ali Süâvî aleyhine kıyâm ettiler. O günlerde Ali Süâvî Muhbir Gazetesi'nde Mısır mes'elesini de kurcalıyor idi. Muhbir'deki neşriyât Şehzâde Câmi'-i'ndeki vâ'az ve irşâdlar bir gün akşamüzeri bağteten sokakta tevkifine sebebiyet verdi. Sâmi Paşa gayet muhterem ve mer'ıyyü'l-hatır olduğundan onun konağında tevkifine Zabtiye Müşiri Hüsnü Paşa cesâret edemedi. Süâvî'yi yolda tevkif ettirdi. Tanzimat'tan sonra ma'sûniyet-i şahsiyyeye ilk ta'arruz erbâb kıyâma tevcih edilmiştir. O da Ali Süâvî'nin şahsiyetinde vuku'a gelmiştir. Ali Süâvî'nin tevkif ve Kastamonu'ya

iclâsının ferdâsı gün Genç Osmanlılar Cem'iyeti efrâdı birer birer tevkif edilmişlerdir. Genç Osmanlıların ilk tevkifi 1284 senesi Haziranı evâsıtına ve Safer ayına tesâdüf eder. Ali Sü'âvî'nin Ulûm Gazatesi'nde kaydı bu sûretledir. Ebuzziyâ Tevfik Bey ise bu tevkifâtın Muharremde vuku'unu Yeni Osmanlılar tarihinde işâret eder ki, aradaki fark pek azdır.

Ali Süâvî Kastamonu'dan firar etti. İnebolu'ya indi, bir Fransız vapuruna atladı. Vapurda Ali Süâvî'yi tanıyanlar oldu. Ali Süâvî vapur Anadolu Kavağı'na vâsıl olunca bertakrib ile vapurdan kayığa atladı. A'lâ -rivâyetin ipe tutunarak sıyrıldı. Rumeli sâhiline çıktı, karadan Beyoğlu'nda Jan Pietri'nin idârehânesine geldi. Jan Pietri Koryedoryan Gazetesi'nin muharriri bir Fransız idi. Bizim ilk inkılabçıların mürşid ve hâmisî idi. Ali Süâvî Jan Pietri delâleti ve Fransa Sefarethânesi vesâtatıyla davet Mısırlı Mustafa Fazıl Paşa'dan vâki' olmuş idi. Avrupa'ya firâr eyledi. Ali Süâvî evvelâ Londra'da Muhbir'i neşr etti. Sonra Hürriyet Gazetesi'nin neşriyâtına iştirâk etti. 1286 Rebî'ül-âhirinde Paris'de Ulûm Gazetesi'ni te'sîs ve münferiden tahrîr ve neşr eyledi. Ali Süâvî'nin Paris'te neşriyatı çoktur. Bir taraftan Ulûm Gazetesi'ni neşr eder, diğer taraftan bir "Kamûs-ı Ulûm" tertib eder. Daha öteden monografiler yazardı. Ali Süâvî'de Türkçülük meyl ve da'vâsının daha doğrusu Türkçülük mücâdelât ve mücâhedâtının herkesten evvel uyandığına Paris'teki neşriyatı şâhiddir. Ali Süâvî Ulûm Gazetesi'nin birinci nüshasında ulemâ-yı etrâkın âlem-i ulûm-ı ihtirâ'ata olan hizmetlerini metîn bir makalede ta'rif ve tasvir etmiş, ekser makalâtında Türkiye ta'birinin sarf ve isti'mâliyle bir hatt-ı mahsûs his eylediğini ihsâs eylemiş ve nihâyet Devlet-i Osmaniyye hakkında ticarî ve coğrafi bir salnâme kaleme alarak ismini "Türkiyâ" tevsim eylemiştir. [1]336'da ihtiyâr olunan Türkiye Büyük Millet Meclisi ta'biri herkesten evvel Ali Süâvî'nin rûhunu şâd eylediğine şübhe yoktur.

1334 İnkılâbı bir inkılâb-ı siyâsî idi. Bu inkılâb meşrutiyet-i idâreyi i'âde eyledi. Fakat 1334 İnkılâbı git gide bir inkılâb-ı ictimâ'î de tevlîd etti. O da Türkçülük nâmı verdiğimiz milliyetperverlik inkılâbıdır. 1334 İnkılâbı [1]338'e kadar bu tavır ve tarzda devam etti. 1338'de diğer bir inkılâb-ı siyasîyi tevlîd etti ki, o da şekl-i hükûmete â'iddir.

1338 İnkılâbı şekl-i hükûmeti tağyir etti. Saltanat Hilâfet'ten tefrik etti.

1338 İnkılâbcılarının önüne çıkan en büyük müşkil ve mu'âriz ahkâm-ı şer'îyye oldu. Ulemâ-yı şer' şekl-i hükûmet şer'îdir dediler. Ali Süâvî bugünkü inkılâbcıların imdâdına yetişir. Ali Süâvî şekl-i hükûmet şer'î

[Sahife 181]

değildir, nazariyesini ilk meydâna koymuş ve onu münâzara-i âsârı ile isbât eylemiştir. 1286'da Paris'te yazdığı “el-Hâkimü Hüvellâh” makalesi bu gayeyi istihdaf eder. Ma‘a-hâzâ Ali Süâvî garb meşrûtiyyetinin meftûnu değildir. Onu dahi tenkîd eder. Ali Süâvî medeniyet-i İslâmiyye esâsatı üzerine yürüterek i‘mârât ve tekâmülât icrâsına taraftardır.

1283'de kaleme aldığı “Hukukü's-Şevârî” risâlesi de bu fikre hidmet eylediğinin bürhânıdır. “Hukukü's-Şevârî” ulemâ-yı fıkhnı akvâlinden mürekkeb bir belediye nizâmnâmesi demektir.

Osmanlı Mü'ellifleri'nden:

Ali Süâvî Efendi

Zekâ-yı fevka'l-âde ashâbından bir zât olup şehirdir. Az zamânda tahsilini ikmâl ederek kendisine hâs bir tarzda tedrîse başladı. Bir müddet Simav, Bursa, Sofya, Filibe'de rüşdiye mu'allimliği vesâ'ire gibi hizmetlerde İstanbul'a vürûdundan sonra da sa'ika-i siyâetle Avrupa'ya giderek Paris, Londra'da neşriyâtda bulundu. İstanbul'a avdetinde Mekteb-i Sultânî müdürlüğünde ifâ-yı hizmet eyledi. 1294'te Sultan Murâd-ı Hâmis'i iclâs için kısm-ı a'zam ı Rumeli halkından ibâret olmak üzere başına topladığı ahâlî ile Çırağan Sarâyı'na gittiği zamân hayâtına hâtime çekildi. Cesedi diğer hem-pâlarıyla birlikte Yıldız Câmi'i kible-i cihetinin sol köşesinin üstünde o tarihte mevcûd olan kabristâna defn edildiyse de biraz sonra kabristân imhâ edildi. Lisân-ı mâder-zâdı olan Türkçe'den başka Arapça, Farisice, Fransızca İngilizce'nin edebiyatına vâkıf ve tekellüm ve kitâbete muktedir idi. Muttali' olabildiğim âsârı bervech-i âtîdir:

1. Ulûm Gazetesi: Paris'te on beş günde bir neşr olunur.
2. Şebâkü'l-Ulûm: Ünvanü's-Şeref'e naziredir. Her satır 21 fenni câmi'dir. Bursa'da nazm etmiştir.
3. Tercüme-i Tertîbü'l-Ulûm: Saçaklızâde.
4. Hukukü's-Şevâzi: Âhiren İstanbul'da tab' edildi.
5. Hive: 1290'da Paris'de basılan bu eser iki kısım olup birinci kısmı Rusya'nın Asyâ-yı Vüstâ'da terakkisini, ikincisi kısmı Hive Hanlığını mübeyyendir.

6. Girit Tarihçesi.
7. Türk.
8. Yarım Kaziyye Dîn Yıkar.
9. Kudret-i Siyâsiyye ve Düvel-i İslâmiye
10. İlm-i Usûlü'l-Husûs.
11. Kiotios: Hükemâ-yı Yunaniyye'den Eflatun'un şeriki olan Kiotios'un milâddan 350 sene evvel yazdığı edep ve ahlâka dâ'ir risâlesinin tercümesidir.
12. Muhbir Gazetesi: 55 numaraya kadar İstanbul'da, bundan aşağıya Avrupa'da neşr olunmuştur.
13. Taharriyat-ı Süâvî Tarih-i Türk.
14. Kayyidü'l-Mevcûde Vecedü'l-Fukud.
15. Muhtasar İhyâ'-i Ulûm Tercümesi: Eserin Fârisî nüshası Âtîf Efendi Kütübhanesi'ndedir.
16. Tedbir-i Servet: İhyâ'-ü'l-Ulûm'un hâl kitabı esas ittihaz edilerek tevsî'an tercüme edilmiştir. Filibe'de yazmıştır.
17. Ulemâ: Terâcim-i Ahvâl-i Ulemâ'dır.
18. Herseklilerin İfâdâtı. Fransızca. 1876'da Paris'de tab' olunmuştur.
19. Âlî Paşa'nın Siyâseti. Âhiren İstanbul'da tab' olundu.
20. 1288, 1289, 1290 senelerine Mahsus malûmât-ı Tarihiyye ve vesâ'ireyi hâvi salnâme.
21. Zeyl-i Takvimü't-Tevârih: Nâ-tamâmdır. Paris'de tab' olunmuştur
22. Tercüme-i Lakî-i Kabis-i Eflatun: Arabî'ye mütercimi İbn-i Miskeveyh. Türkî'ye mütercimi Ali Süâvî Efendidir. Paris'te matbû'dur.

[Sahife 182]

SULH ŞENLİKLERİ MÜNÂSEBETİYLE

10 / 23 Temmuz Sulh ve Kurban bayramlarının bir araya gelmesi mes'ûd bir tesâdüftür. Tarihin takdîrle kayd ettiği mefâhir-i milliyyeden ma'dûd vekayi'i her sene tes'îd etmek o vekayi' âmilleri hakkındaki hürmet-i âmmeyi göstereceği ahfâda ecdâdın azim ve himmeti hakkında vâzıh bir tarih dersi vereceği için millî bayramlar icrâsı ve hatta teksîr-i fâ'ideden hâli olamaz. Çünkü insanlar her şeyden evvel eserlerinin takdîr edildiğini görmek, gördükçe de fedâkârlıklarını artırmak arzûsuna mağlûbdur. Ve şübhesizdir ki, canlı misâller sonraki nesilleri yeni yeni mu'azzam vekayi' ihdâsına bir müşevvik olur. Binâenâleyh Temmuz Bayramı'nı tebci etmek bu noktadan elzemdir.

Dokuz seneden beri bilâ-fâsıla devam etmiş ve [1]335 senesinden beri İstiklâl Harbi şekline girmiş olan Harb-i Umûmî –pek az ve müstesnâ olmak üzere– bütün beşeriyeti sarsmış, mevcudiyet-i maddiyye ve mâneviyyesini dûçâr-ı tezellül etmişti. Artık bir devre-i sükûtun avdetini bekleyen beşeriyet-i muzdaribe, sulh haberlerini tehâlükle karşılamış ve sulh gününü senelerin en büyük bayramı olarak tes'îd etmiştir. Bu itibarla uzun harb senelerinin elîm vekayi' ve tekazâsına şâhid olmuş olan milletimizin bu sulh bayramını her milletten daha yüksek şevkle karşılanması, böylelikle felâketlerine bir gışâ-yı nisyân çekmesi pek tabî'î dir.

İnsânlar maddiyâta olduğu kadar mâneviyâta da düşkündür. Mâneviyâtdan mütecerrid bir millet hatırlamadığımızı, böyle bir milletin pâyidâr olduğunu da tarih kayd etmiyor. İster Müslüman, ister Hıristiyan, ister putperest olsun, her millet sükûn ve teselliye istirâhat-ı vicdân ve emniyet-ı ferdâyı ancak mâneviyâtın bahş ettiği va'd ve va'idlerle buluyor. Milletler hakkında kat'î olan bu düstûr, ferdler hakkında da câridir. Çünkü cüz' külle merbûttur. İnsânlar dâimî ve yek-nesak bir hayâtta müteneffirdirler. Zirâ kırk gün bal yenilse bala karşı nefret hâsıl olur. Hayâtta dâimî tahavvül, geçen ve gelecek günlerin kıymetini artırır. Sâkin bir nehir cereyânı bizi mahzûz etmez. Vakit vakit cûş u hurûşlar husûle gelmeli ki, o nehir bir kıymet iktisâb edebilsin. Bir senelik hayâtı ma'siyet veya masûmiyet içinde geçen bir kimse de mâneviyâtında her hâlde bir teceddüd veya tahavvül ister. Binâenâleyh dîni günler kulun Cenab-ı Hakk'a karşı râbitasını tecdîd ve takviyeye hizmet ettiği içindir ki, her ferdin bugünlerde rûhunda bir yenilik, bir tahavvül his etmesi şübhesizdir.

Biri millî, diğeri beyne'l-milel, öbürü dînî olan üç bayramın tes'îdi herkese müterettib bir vazife olduğu gibi keyfiyet-i tes'îdi hüsn-i idâre de nâzımları için bir vâzifedir. Bu üç

bayramı tebci husûsunda gösterilen alâkayı takdîrle karşılarken bir iki noktayı arz ederek “takbih-i âmmeyi” celb etmek isterim.

Meserret günlerinde büyük sesler çıkarmak ve çıkaracak eşyânın mu’âvenetine mürâca‘at etmek beşerin yeni bulduğu bir şey değildir. Mu‘azzam zaferlerden sonra “kös-i şâdümânî” düğünlerde davul çalmak, resmî günlerde top atmak âdeti pek eskidir. Yani her kavîm eşyânın sadâsını izhâr-ı meserrete vâsita etmek çâresini bulalı binlerce sene geçmiştir.

Yüksek sadalar rûhlarda sarsıntılar husûle getirir, rûh böylelikle yeni bir hayâta âşinâ çıkar. Beşiğinde ağlayan çocuğu vâlidesi teneke, tahta sesleriyle durdurur. Küçükler de bayramın lezzetini tabanca sesleriyle ve gürültülerle izhar ederler. Bir davul sesi nazar-ı dikkati celb ve herkesi o tarafa cezb için bin gazete ilânından daha mü’essirdir. Alelâde zamânlarda top atmak çılgınlık, davul çaldırmak safahât olduğu hâlde büyük günlerde lâzime-i meserretten ad olunur. Atılmaz ve çalınmazsa rûhumuzda bir üzüntü duyarız. Çünkü haberden ziyâde ses bizi alâkadâr eder.

[Sahife 183]

Ramazanda da iftar ve sahurda top atılmaktadır. Fakat bunlar vakti iş‘ârdan başka bir şeye hizmet etmediği için o kadar nazar-ı dikkati celb etmez. Hâlbuki bayram ve meserret topları mahdûd zamânlara münhasır olacağı içindir ki, nazar-ı dikkati celb eder. Çünkü rûhları sarsar. İşte bu sarsıntıyı vücûda getirmek için top ve davul seslerinden istifâde pek tabî‘î dir ve ma‘kuldür. Yalnız sulh haberi geldiği zamân atılan silâhların sesinden meserret his edecek yerde herkesin havf ve hirâsa dûcâr olduğu meydândadır. Şu hâlde silâh atmak meserret yerine korkuyu, fayda yerine zararı mûcib olduğu ve her hâlde tehlike melhûz bulunduğu için bu fenâ âdeti terk etmek lâzımdır.

Davul zurna ile köçek oynatmak âdeti henüz bîkîdir. Hükûmetin men‘inden, kanunlarından ziyâde bu fenâ âdeti âmmenin takbîhi kaldıracığı için köçek oynatmak seyyi‘esinin men‘ine doğru gidilemediği her yerde görülmektedir. Mensûb olduğumuz milletin efrâdından bulunan gençlerin kadın kıyâfetine girerek kadınlar, erkekler hele çocuklardan mürekkeb bir kitle karşısında istikrâh ve hayâ edilecek vaziyetler almasını, sonra mashara kıyâfetine giren bir iki seviyesizin seyircileri güldürmek maksadıyla çirkin ve muhtel-i iffet ve tefevvühâtta bulunmasını ahlâk-ı milliyye nâmına şâyân-ı takbîh bulunduğumuz gibi bunlara gülen, alkışlayan aklı başında ve bir mevki-i ictimâ‘î sâhibi olanları da müstehakk-ı takbîh bulmaktayız.

Bir kaç gün evvel şehrimize gelen tiyatro kumpanyasına oyun için müsâ'ade edildiğine i'tirâz edenler ve tiyatoyu ahlâk-ı umûmiyye nâmına muzırr görenler acaba köçek oynatmak gibi aşikâr münâsebetsizlikleri alkışlarken ne kadar küçüldüklerini his ediyorlar mı?

Üç beş gencin gizlice beraber kapanarak kadın oynatmalarını hiç kimsenin hoş gördüğü işitilmemiştir. Hâl böyle iken kadın-erkek binlerce halktan mürekkeb bir cemâ'at huzûrunda kadın kıyafetine girmiş muhannetleri oynatmak ve masharaların bî-edebâne sözleriyle müteleziz olmak yanında acaba tiyatro ve kadın oynatmak daha ahlâkî ve terbiye ile kabil-i te'lif değil midir?

Bu sözlerimizle tiyatro nâmı verilen tülû'ât kumpanyalarını bir ücret mukabilinde oynatmak zilletine katlandıkları çehreleri boyalı, kalpleri bin bir aşkla kararmış ve “bin kocadan arta kalmış olan bîve-i bâkirlerin” oyunlarını bir kaç delikanlının kadın oynatmalarını tasvîb ettiğimize zahib olmamalarını erbâb-ı insaftan ricâ ve yalnız şu noktaya nazar-ı insafı celb ediyoruz:

Yalnız burada değil her yerde kadınlar kendileri için hususî mahaller ayrılmış ve erkeklerden tamamen tefrîk edilmiş bir sinema ve tiyatroya bi'l-farz gitseler, yahud gençlerin eğlencelerini seyr etseler ahlâksızlıklarına hükm etmekte tereddüd etmeyiz ve hükûmetin adem-i müdâlesinden dolayı infi'âl ve kin duyarız. Hâlbuki davul zurna ile köçek oynatırken kadın ve erkek birbirine karışıyor. Ve söylenmesi yüzlerimi kızartacak rezâletler oluyor da hiç kimse sesini çıkarmıyor. Acaba bu hususta tiyatronun paralı, köçek oynatmanın parasız olması mı birinin aleyhinde diğerrinin lehinde hareketi mûcib oluyor. İşte akıl eremeyecek bir nokta!

Eğer tiyatro ahlâk nâmına muzırr ise eğer köçek oynatmak bir zararı mü'eddi olmuyorsa bâri haklarında bî-pervâ zebândırâzlıkta bulunduğumuz kadınlarımızın muhâfaza-i iffeti, çocuklarımızın fenâlıktan sıyâneti için kendilerini ba'demâ erkeklerle karışık bulundurmamak, böylelikle âşikâr tecâvüzlere, iğrenç rezâletlere meydan vermemek çâresi bulunmalıdır. Aksi takdîrde şu beyt mâsadak-ı hâlimiz olur:

Kimse idrâk etmedi ma'nâsını da'vâmızın

Biz dahi hayrânıyız da'vâ-yı bî-ma'nâmızın

Menşûr

[Sahife 184]

KABAHAT KİMDE?

Gazetelerin vazifesi yalnız cihan hâdisâtını tesbit ve işâ'aden ibâret olsaydı efkâr-ı umûmiyyenin tercümânı olarak kabul edilmezdi.

Fi'l-hakîka gazete memleketler ve milletler için lâzımdır denileceği zamân bu lüzûmu doğuran sebep doğrudan doğruya hayât-ı umûmiyyenin nâzımı olmasıdır.

Beşerin [] olamayacağı şübhesizdir. Bu itibârla ferdlere ne kadar âlim, fazıl, hekîm, dâhi olursa olsun vicdân-ı umûmî karşısında tenkîd ve mu'âhezeye müstehak fi'illere, düşüncelere çok defa masdar olabilir. Ferdin bu fi'il ve düşüncesinden doğacak fenâ netîcelere meydan vermemek ve efrâdın mensûb olduğu cemâ'atın hayât ve mevcûdiyyetini sarsdırmamak için ondan daha ziyâde salâhiyet sâhibi bir ferdin o fi'il ve düşünceye fa'âlen, kaleme, fi'ilen karşı koyması ferd nâmına bir vazîfe, câmi'a nâmına da bir şereftir. Buna binâ'en milletler o salâhiyetin en yüksek ve geniş bir vâsita-i tebliği ve icrâsı olarak gazeteleri kabul etmişlerdir.

Gazetelerin mişvar ve harekâtını tenkîd veya takdîr derecesini de ancak umûmî vicdân tayîn eder.

İhtiyâcların vücûd ve ademi hâdiselerin müsbet veya menfî netîceler vereceği umûmî bir sûretde gazetelerde münâkaşa edilir ve ondan sonradır ki, şekil ve gaye tesbit edilir. İşte bunun gibi mecmû'amızda mahallî ve mevzî bazı ihtiyâc ve hâdiselerin tam hüsn-i niyyete dayanarak vücûdunu ve müsbet netîceler vereceğini iddiâ ederek efkâr-ı umûmiyye karşısında alâkadârların nazar-ı dikkatine arz etmişti.

Şimdiye kadar mevzû'-ı bahis olunan ve sütûnlarımızı dolduran bu yazılar iş ve idârecilerin hatta okumadıklarını bile iddi'â ediyorlar ve diyorlar ki;

— Boş yere uğraşıyorsunuz, sizi dinleyen yoktur. Kendiniz derdinizi Marko Paşa'ya anlatınız. Ve bu sözleri söylerken bizde de kabâhat gördüklerini his ettiriyorlar. Bizim cürmümüz de şu imiş:

—Vatandan ziyâde ikbâl mevki'ine ciddiyetten ziyâde âlâyış ve merâsime hakîkatten ziyâde kısa, netîcesiz düşüncelere merbut olanlar varmış ve biz bunlara karşı sözümüzü

dinletmeye uğraşıyormuşuz. Bunda belki biraz şübhe-i hakikat vardır veya yoktur. Bu cihetleri esâsen biz düşünemeyiz. Yalnız bildiğimiz ve düşünüp de ağladığımız bir cihet varsa o da memleketimizde iş adamı yoktur. Vazîfede ehliyet ve liyâkat aramıyoruz. Eskiden bendegân-ı hazret-i tâcdârîden veyâhud du‘â-hân-ı vezir-i a‘zam îden diyerek bir odacı bir mübeyyiz bir câhil ummadığı ve rüyâsında bile görmediği ikbâl şâhikalarına yükselir ve sadâkat-ı u[b]ûdiyet-kâranesini isbâta çalışmış!

Vatanın bir mâlikâne ve milletin hârâc-güzar olduğu zamânların bu gibi işler lâzım gayr-i müfârikıdır. Ehliyet ve liyâkat mes‘elesini de şu sûretle hal ettik zan ederiz.

Yaşadığımız şu hayât devresinde atacağımız her adımda bir ocak tütecek, bir gözyaşı dınecek, bir yetim gülecek ve netîcesi itibârıyla bu adımlar tevâlî ettikçe bir vatan mes‘ûd olacaktır.

Acaba rü‘esâ-yı umûr efendilerimiz bu ciheti düşünüyorlar mı? Düşünselerdi şimdiye kadar yapılması mümkün olan şeyleri yaparlar ve hal edilmesi kolay olan mes‘eleleri medreseye düşürmezlerdi.

Kengırı pek çok ihtiyâclarının te‘mîn edilmediğinden zâr ve giryândır. Bu ihtiyâcların bugün elde edilmesi mümkündür.

Senelerden beri istiklâl ve hâkimiyet mücâdelesinde ma‘zâhim ve ızdırâbâtın en ağırlarına, en öldürücülerine katlanan Kengırı ve Kengirîliler vatan borcunu ödedikten sonra kendisini idâre edenlerden pek çok hizmetleri açık alınla istiyorlar. Bu onların bir hakkıdır. Kengırı efkârının bir de bu şekilde tercümânı oluyoruz ve çünkü vatana â‘id efkâr ve mütâlebâtımızın hepsinin pek yakında tahakkuk edeceğine îmân ediyoruz. Bu îmâna istinâden hüsn-i niyyetimizi, samimiyyetimizi muhtelif şekillerle bilâ pervâ göstermekten çekinmiyoruz ve çekinmeyiz de! Çünkü mevzû‘-ı bahsimiz, gayemiz milletin sa‘âdetidir. Artık bizde de kabahat gören zevâta sorabiliriz:

–Kabahat kimde?

Mehmed Muslihiddin

TAYİN

Kal‘acık Hâkimliği’ne tayîn olunup geçen hafta Kal‘acık'a hareket eden Hâkim Mu‘âvini Kadrî Bey'in yerine A‘zâ Mülâzımı Halil Bey tayîn olunmuştur. Mûmâ-ileyhi tebrîk eder ve tatbîk-i adâletinde sür‘atle intâc-ı ahkâmı en mukaddes bir gaye-i adliyye olarak tanıdıklarını ve ona göre îfâ-yı vazîfe edeceklerini halkımıza tebşîr ederiz.

RESİMLİ ECZACI MECMÛ‘ASI

İstanbul'da Türkiye eczâcılarının hal ve istikbâllerini ve bilhassa istikbâllerini te'mîn gayesiyle neşr edilmekte olan Resimli Eczacı Gazetesi'nin otuzuncu sayısı da intişâr etmiştir. Meslekî ve pek kıymetli mûndericâtı ile yüksek bir mevcûdiyet gösteren şu mecmû'a yı münevverlere ve bilhassa fen müntesiblerine tavsiye ederiz.

VÜRÛD

Terhis olunan ihtiyât zâbitlerimizden Tekkenişinzâde Halim Bey şehrimize gelmiştir. Arkadaşımıza sefâ geldiniz deriz.

TASHÎH

On birinci sayıda Nizâmeddin Yümnî Bey'in gazelinin altıncı beyitinin ikinci mısraı noksan dizilmiştir. Asl[ı] şu şekildedir:

Vasl için bî-hude dil zâr u temennâya düşer.

MÜDÂFA‘A-İ HUKUK NÂMZEDLERİNİN KAZANDIKLARI OY MİKDÂRI BER-VECH-İ ÂTÎDİR

Esâmi-i Zevât	Kengiri	Çerkeş	İlgaz	Yekûn
İzmir Valisi Abdülhâlik Bey	165	98	79	342
Bolu Ma‘ârif Müdürü Tal‘at Bey	164	91	77	332
Meb‘ûs-ı Sâbık Ziyâ Bey	162	94	70	326
Kayseri Ma‘ârif Müdîr-i Sâbık Rıf‘at Bey	165	63	77	305

BİLMECE

Dört harfli bir sıfattır. Birinci ve ikinci harfleri müşfik bir mevcûdiyeti, ikinci ve üçüncü harfleri bir uzvu, birinci ve ikinci ve dördüncü harfleri bir san'atkârı, ikinci ve üçüncü ve birinci harfleri ise tilmeyen (?) bir şeyi, dördüncü ve ikinci ve birinci harfleri bir hâl-i istiğnâ-kârîyi, ikinci ve dördüncü ve birinci harfleri kıymeti, birinci ve dördüncü ve üçüncü harfleri liyâkati, ikinci ve birinci ve üçüncü arzu ve aşk menba'ını ifade eder.

Hal edenler arasında kur'a çekilerek birinciye mecmû'amızın altı aylık abonesi verilecektir.

DOKUZUNCU SAYIDAKİ BİLMECEMİZ MARUL İDİ

Hal edenler arasında kur'a çekilerek birinciliği Alay 174 Tabur 2 Kâtibi Kengirli Abdullah Mazhar Efendi kazanmıştır. Mûmâ-ileyhe mecmû'amızın altı aylık abonesi gönderilecektir.

Diğer hal edenlerin isimlerini yazıyoruz: Zağferanbolu Mahkemesi'nde Cemil, Bursa Baytar Müfettiş Mu'âvini Seyfettin, Büyük Millet Meclisi Zabıt Kâtiblerinden Mehmed Fehmi Beyler, Büyük Millet Meclisi Zabıt ve Kavânin Müdürü Hamid Bey'in kerimesi Melek Hanım Efendi, Büyük Millet Meclisi Zabıt Kâtiblerinden İhsan Bey, Büyük Millet Meclisi Mümeyyizi Zeki Bey'in yeğeni Cânân Hanım Efendi, Kengiri İdadisi'nden 5 numaralı Mustafa Râsim, 44 numaralı Hâlid Efendiler, Kengiri İnâs talebâtından 55 numaralı Advie Hanım Efendi, Mekteb-i İdâdî'den 23 numaralı Hamid Efendi, İnâs Mektebi'nden 27 numaralı Bedriye Hanım, Kengiri Orman Mu'âmelât Me'mûru Edhem Bey, Esadoğlu Ahmed Fehmi Efendi, Nalkıranzâde Turhan Nuri Efendi, Komiser Mu'âvini Necib Bey, Çerkeş Posta ve Telgraf Müvezzi'i Mehmed Hilmi Bey, Kengiri İdadisi'nden 15 numaralı Nurullah Efendi, Jandarma Bölük Kumandanı Yüzbaşı Midhat Bey, Mekteb-i İdâdî'den 51 numaralı Hâfiz Mustafa Efendi, Topuzsaray Karyesi Mu'allimli Yâsin Efendi, Bidâyet-i Hukuk Zâbıt Kâtibi Ali Haydar Efendi, Halfet Karyesi Nâ'ib Nûri Bey'in oğlu Ahmed Kemal Efendi, Şabanözü Merkez Mektebi'nden Muzaffer Âzîz Efendi, Dümeli Baş Mu'allimi Hasan Basrî Efendi, Kengiri İnâs Baş Mu'allimesi Zehrâ Hanım Efendi, Mekteb-i İdâdî'den 15 numaralı İsmâil Hakkı Efendi, Kastamonu Yarıcı Mekteb-i İdadisi'nden 79 numaralı Mehmed Tevfik Efendi, Kengiri Ahz-ı Asker Şu'besi Mu'âmelât Me'mûru Yüzbaşı Kâmil Bey'in mahdûmu Ahmed Necdet Bey, Eskişehir Livâ Baytarı Mustafa Zeki Bey, Mecidiyye Nâhiyesi Jandarma Takım Kumandanı Mehmed Avnî Bey Mecidiyye nâhiyesinde Pazar mahallinde mukîm Ahmed Zeki

Efendi, Zağferânbolu Menba‘ü'l-irfân İbtidâîsi İkinci Mu‘allimi Celâleddin ve Turgud Bey,
Ankara'da Dîvân-ı Umûmiyye Müdiriyyet Umûmiyyesi Evrak Me'mûru Hüseyin Hüsnü Bey.

BİLMECE KUPONU

Numara: 12

Bilmeceyi hal edenler bu kuponu rabt etmeleri lâzımdır.

Halk Yolu

Hakkın yoludur.

On beş günde bir çıkar ilmî, fennî, edebî, ictimâ'î mecmû'adır.

Sâhib-i İmtiyâz: Kemal Cenâb

Her nev'î evrak müdür-i mes'ûl nâmına gönderilmelidir.

Derc olunmayan yazılar i'âde edilmez.

Adres: Kengiri'da Halk Yolu

Müdür-i Mes'ûl: Tahsin Nâhid

Senelik Abonesi 130 kuruştur.

Altı Aylık 70 kuruştur.

Nüshası 5 kuruştur.

15 Ağustos 1339

Sene: 1

Sayı: 13

MÜNDERİCÂT

Kendimize Doğru / Cevâd Hakkı

Hayât Yollarında / Tahsin Nâhid

Çocuklara Nasıl Bakmalı / Doktor Nûreddin

Definetü'l-Ulûm / Ahmet Tal'at

Halil Sıdkı Efendi / T. N.

Koşma / Ali Dehrî

Kengırı Şâ'irleri

Hem Kel, Hem Hodul / Mahrûr

Hangisinden Başlasak / Mehmed Muslihiddin

EHEMMİYETLİ BİR TASHÎH

197'inci sahifenin ikinci sûtûnundaki muharriri “Mahrûr” olan makalenin başındaki birinci mısra “bir dokun bin ah dinle kâse-i fağfûrdan” tarzında yazılacak iken sehiv tertib olarak “kâse-i Mahrûr”dan tarzında dizilmiş ve makalenin muhtelif sûtûn ve satırlarında da “Mahrûr” kelimeleri sehven “fağfur” tarzında yanlış dizilmiş olduğundan tashih ve itizâr olunur.

Kengırı Matba'ası

1339

Müdîr-i Mes'ûl: Tahsin Nâhid

Halk Yolu

Hakkın yoludur

On beş günde bir çıkar ilmî, fennî, edebî, ictimâ'î mecmû'adır.

Sâhib-i İmtiyâz: Kemal Cenâb

15 Ağustos 1339

Sayı: 13

Birinci Sene

Birinci Cilt

KENDİMİZE DOĞRU

Muharriri: Cevâd Hakkı

–Âyetullah–

Her sîmânın bir husûsiyeti, her şahsın bir mîzâcî, her meyvenin bir tadı, her yiğidin bir ayran içişi olduğu gibi her milletinde kendisine mahsûs bir tabî‘at ve şahsiyeti bir şî‘âr ve seciyesi vardır.

Millî ahlâk ve seciye ictimâ‘î mizâc ve bünye zafer ve felâketlerle mensûc bir tarih, müselsel ve muttasıl bir terbiye ile âhenkdâr bir hayât, ahlâkî, bedî‘î, iktisâdî his ve irâdelerle meşbû ve müte‘âlî bir rûh ve imânın, yani bir savaşa omuz omuza çarpışmanın, bir sokakta berâber oynamanın, bir mektebde yan yana okumanın, bir câmi‘de diz dize, kalb kalbe yalvarmanın ve ‘l-hâsıl medîd bir mu‘âşeretin, müşterek bir vicdânın ilâd ve ibdâ‘ ettiği bir ihrâmıdır. Mevcûdiyetini bu altın mesnedler üzerine kuramayan milletler her gün bir yeni yurd değiştiren kabile ve aşiretlere benzerler ki, oturdukları yerde ufak bir rüzgârın bile temâsına tahammül edemeyecek kadar silik ve firarî izler bırakarak zamânın girdâbı içinde kaybolup gitmişlerdir.

Yoktan bir insan yaratmak nasıl gayr-i mümkün ise yeniden bir millet var etmek de tabî‘atın kanunlarına uymayan cebri ve zorakî bir harekettir. Meşîme-i mâderde annesinin kanıyla kımıldayan, canlanan bir yavru sîne-i dünyâya ayak atar atmaz, yine nasıl annesinin öz sütüne ihtimâm ve şefkatine muhtâc ise hayâtî ve ictimâ‘î ensicesini tesbit etmiş, millî manevî hudûdunu çizmiş bir millete kendi an‘anât ve mü‘essesâtıyla örf ve âdâtıyla yaşamak mecbûriyetindedir. Tekâmül, mâzî ile istikbâl arasındaki tarihî bağlantıları takviye bir an‘aneyi temdid, bir mü‘esseseyi tevsî‘dir.

Asrîleşmek isteyen Türk medenî echize ve malzemeleri ne kadar hâricten tedârik etmek ıztırârında ise millî hars ve kabiliyetini tenmiye ve ilâ için de o kadar kendine dönmek ihtiyâcındadır. Uzun yıllardan beri beklediğimiz iksîr-i hayât mecrâsını bulamayan bir su gibi içimizde kaynamaktadır. Çok zamân var ki, bu feyz dolu kaynağı sezmemek aczi bizi uzak ve yabancı ülkelerin muğfil, zehirli saraylarına koşturdu. Ferdî ve ma‘şerî hayâtımızda gördüğümüz sahtelik, soğukluk, acemilik kendi hayâtımızdan benliğimizden ayrı yaşamak isteyişinin hazin bir netîcesi, hâlâ kıyâfetimizdeki uygunsuzluk, mimârimizdeki biçimsizlik,

[Sahife 186]

san‘atlarımızdaki rûhsuzluk, dilimizdeki karışıklık, büyüklerimizdeki ayrılık, küçüklerimizdeki havâ’îlik, kadınlarımızdaki hercâ’îlik kendi berrak ve yaşatıcı menbâ‘ımıza avdet etmediğimizin, etmek istemediğimizin elîm bir âkıbetidir.

İşte muhîtimiz bir garâ’ib meşheri. Limanlarımız gibi rûhumuz da her çeşit mala açık serbest bir iskeledir. Oraya her yeni uğrayan vapur hiç bir resme tâbi‘ olmaksızın hamûlesini bırakır gider.

Bazan Arab, bazen Acem, bazen de Fransız ve Alman olmak istediğimiz zamanın kayd ettiği bir vak‘adır. Bu diğer-gâmlığın, dostluğun çok derin bir tecellîsi ve ferâgatıdır ki, millî varlığa zararına bir fedakârlıktır.

Boynumuzda kravatla hilâli gömlek, sözümüzde bonjurla merhaba, sazımızda koşma ile operet, başımızda kalpakla sarık, ayaklarımızda fotinle çarık, odamızda minderle şezlong, soframızda ayranla bira, elimizde bastonla asa, bacaklarımızda ketirle tozluk, ağzımızda pipo ile çubuk, edebiyatımızda aruzla hece, sırtımızda palto ile aba, kütübhânemizde İbn Haldun ile Güstav Le Bon, caddelerimizde kağı arabasıyla otomobil, sırtı sıra yan yana durur. Her hâl ve kalimizle bir müzehâneye, bir Bon Marş mağazasına benzemek isteriz.

Öyle diyebilirim ki, Türkler, kanını Ural Altay Dağlarından, rûhunu Arabistan çöllerinden, zevkini Acemistan illerinden, şekl-i zâhîrîsini de Avrupa diyârından isti‘âre etmiş beyne'l-milel bir şahsiyettir.

Bira yerine ayranımızı içsek, kilot pantolon yerine şalvarımızı giysek daha çok kendimize benzemiş oluruz. En büyük kusurumuz kendi kendimizi, kendi kudret ve imânımızı tanımamak ve tanıyamamaktır.

Millî Asâlet ve İzzet: Her mütelevven ve mütebeddel kuvvet önünde ser-fürû‘ etmeyen müstakil ve müstakar bir ahlâk ve seciyeye, ulvî ve kerîm, metîn ve müstakim bir fitrat ve haslete mâlikiyetle ka’im ve dâ’imdir.

HAYÂT YOLLARINDA

Halkçılık ve Me'mûrîn

“Hâkimiyet bi-lâ kayd ü şart milletindir. Türk halkı ve Türk köylüsü mademki, bu vatanın sâhib-i aslîsidir, o hâlde asıl efendi halk ve köylüdür.” Esâsını kabul ettikten sonra millî mücâhede de hârikalar, mu‘cizeler gösteren Türk milleti bugün şerefli bir sulh ile istiklâl ve hâkimiyetini emperyalist ve kapitalist Avrupa'ya da tasdîk ettirmiş bulunuyor. Şanlı bir sulh ile netîcelenen millî mücâhedenin ızdırâblı ve felâketli günlerde düşünülen, takdîr edilen bir esâs, Türk'ün hayât-ı ictimâ'îye ve siyâsiyyesinde de yüce tahavvüllere, ulu inkılâblara sebep oldu. Bu mes'ûd tahavvüllerin, bu rûhlu inkılâbların feyyâz netîcelerini pek tabî'î olarak nesl-i âtî idrâk edecektir.

Bunlardan nesl-i hâzıra düşen hisse nesl-i müstakbelin ta'n ve teşnî'inden kurtulan ve kendilerine karşı takdîr ve tebcîl hislerini onların kalblerinde ebediyyen yaşatmak olacaktır ki, bu da en büyük bir hisse-i şereftir. Esâsen hâl için çalışmak için istikbâl için temel atmak değil midir? Ve zamân dâimâ âtîyi temsil etmiyor mu? Bu itibârla kan ve cân fedâ ederek elde ettiğimiz halkın hâkimiyetini nesl-i âtîye en kudretli bir mîrâs ve en müsbet bir esâs olarak bırakacağız.

Asırlardan beri köle kul, uşak, bende gibi sıfatlarla bir hilkât-i âcize olarak telakki ve kabul edilen ve avâm nâmı da verilen halk ve köylü terakkiyât-i maddiyye ve maneviyyenin en ehemmiyetisizinden bile mahrûm yaşatılmış, dâimâ ve her yerde boyun eğmeye mal vermeğe cân fedâ etmeye alıştırılmış mevcûdiyetinden bile fedakârlık eden bir köle ad edilmişti.

Dâhi Mustafa Kemal Paşa Hazretleri'nin kudret-i dâhiyânesinin en müstesnâ ve güzîde bir tecellisi olarak “hâkimiyet bilâ-kayd-ı şart milletindir.” Düstûr-ı hayâtîye ve insaniyyesi. Bu

[Sahife 187]

günkü hükûmetin şî'âir-i tabî'îyesi ve siyâsiyyesi olmuştur. Halk Fırkası da bu esâsa istinâden teşekkül etmiştir.

Binâenâleyh halk ve köylü eskiden olduğu gibi hiçbir ferdin kulu değildir, kölesi olamaz, uşağı telakki edilemez. Hakîki münevverler ve mütefekkirler halkın ve köylünün

rûhundan doğmuş, halkın ve köylünün terakkisini, tekâmülünü hayâtını –halk ve köylü aşkıyla– duymuş olanlardır.

Mademki hükûmette en yüksek mevki‘ kazananlar, o mevki‘i bu milletin mevcûdiyetine istinâden kazanmıştır ve o mevki‘i ve bu millet ihzâr etmiştir.

Mademki bir zenginin çiftlikleri, konakları, sürüleri, yaylakları bu vatan üzerinde bir parçadır. Ve bu vatan ki Türk milletininindir.

Mademki ölmek için dâimâ can veren, esir olmamak için dâimâ çalışan Türk halkı ve köylüsüdür ve münevverler ve mütefekkirler ki, bu “can verme ve çalışma” sâyesinde yaşıyor.

O hâlde nasıl oluyor ki, millet, köle telakki olunsun ve o şekilde karşılansın, uşak mu‘âmesi görsün, döğülsün, ezilsin ve haksızlıklara hedef olsun. İnkılâbımızın verdiği insanî duygularla ilâhî ve vicdânî hislerle hiçbir zamân bu hareketler kabil-i te’lif değildir ve olamaz.

Fi'l-hakîka, Türk milleti asırların pençe-i zulüm ve kahrı olarak cehâlet gibi bir katilin, bir hükümdarın bugün bile bendesidir. Lâkin esâsen bu, “bendelik”den duyulan öldürücü ve elîm elemeler neticesi değil midir ki, hayât ve istiklâl mücâhedesini doğmuştur. Ferdlerin tegallübünden, tahakkümünden kurtulan Türk milleti istiklâlini kazanmıştır. Hayâtını mes‘ûd, hayâtını te’mîn için de en şerefli mücâhedesine başlamak üzeredir. Bu mücâhede ile cehâletin bendeliğinden de kurtulacak ve tam mevcûdiyetini kazanacaktır.

Kendimizi aldatmayarak ve gurûrumuzu bir tarafa bırakarak alenen söyleyelim ki, şimdiye kadar me’mûrînin halka ve köylüye karşı aldığı vaz‘iyet, vâhî tahakküm ve beyhûde müşkilât ve tecebbür ifâde ediyordu.

–Şer‘in ve hükûmetin kesdiği parmak acımaz– i’tikad-ı derûnîsiyle hükûmete ve me’mûrîne karşı en son dereceli i’tikad ve inkiyâdı gösteren Türk halkı ve Türk köylüsü bu i’tikad ve inkiyâdın mukabil şeklini görmüş müdür?

Çok zamân bir dilenci tavrıyla sinerek, çekinerek, ürkerek, korkarak herhangi bir dâ’irenin kapısına yaklaştığı zamân kalbi heyecanlarla çarpıyor, benliği eriyor mevcûdiyetini unutuyordu ve me’mûrun dürüşâne, mütehakkimâne, mutasallitâne, mütefevvikane sözleri ve hareketleri karşısında muvakkân ölüyordu. Buna mukabil yine can veriyor, mal veriyor, para

veriyor. Midemize tokluk, kalbimize ferâhlık, dimâğımıza bir şûhluk, evimize rahatlık, ocağımıza ateş veriyordu. Bizlerde yine hâkim, yine ağa tavrı yaşıyordu.

Şüphesiz bu hareketler mânâsızdı, saçma idi ve insanî değildi. Bugün ise en ma'kul, en insanî, en ilmî ve şâmil şekl-i hükûmet, halk hükûmetidir. Hükûmetimizde halkçıdır, halkın hâkimiyetini kesr ve tenkis edecek bir kuvvet, bir mevcûdiyet tanımaz. Şi'ârı tagallüb ve saltanat-ı ferdiyye düşmanlığıdır, gâyesi halkın hukukunun siyânet ve muhâfazasını te'minden ibârettir. Hükûmetimiz halkın ve köylünün meşrû' bir sûrette "efendi" olduğunu, gayr-i meşrû hiçbir kuvvetin bu meşrû hakkı izâle ve ibdâl edemeyeceğini mâddeten ve manen bütün cihâna tasdîk ettirmiştir. Halkın ve köylünün efendiliğini yine kendisine tanıttıracak da hükûmettir. Bu husûsda her sınıf me'mûrîn'in bu duygu ile fikren ve fi'ilen mücehhez olması lâ-büddür.

Bu duyguyu hazm ve temsil edecek ve köylüye de o sûretle aşılacak yegâne sınıf münevverler ve mütefekkirlerdir ki, bugün bu büyük sınıfın ekserisini me'mûrîn teşkîl

[Sahife 188]

etmektedir.

O hâlde me'mûrîn'in halka karşı vazifesi nedir? Ve vaz'iyeti nasıl olmalıdır?

Harcırâh ve yevmiyesini aldığı hâlde berâ-yı vazife köylere giden her hangi bir me'mûr köy halkının en âzîz bir misâfiri olur. Her me'mûr kendisine karşı i'zâz ve ikrâm hislerinin mümkün olan derecelerde maddeten tecelli ettiğini görmüştür. Köylerde me'mûrîn'in hiçbir şey mukabili olmadan her türlü esbâb-ı istirâhatı te'min edilir, köylüler yemedikleri en nefis yemekleri yedirirler, yatmadıkları en temiz yataklarda yatırırılar. Yetmiş yaşında ihtiyarlar –çok def'a– "el pençe dîvân" dururlar. Evvelce bu hareketlerin mukabele-i şükrânını bir jandarma neferinin, sert ve asabî bir tahsildârın, bir mübâşirin veyâhud herhangi bir me'mûrun tahkir, tezyif, tokat, kamçı vesâirleri ediyordu!

Halkın inkıyâdkâr ve itâ'atkâr vaz'iyetine karşı me'mûrîn'in şu şekl-i hareketi doğru mudur?

Hayır! Artık bu hisler ölmüştür. Yerlerine samîmîyet ve hürmet hisleri ka'im olmuştur.

Artık “Halk ve köylü köledir!” duyguları tamamen çıkarılmıştır. Yerlerine merbûtiyet ve şefkat duyguları konmuştur.

Artık Türkiye hükûmetcilerine, mütefekkirlerine, münevverlerine ve gençlerine, halkın ve köylünün sa’âdetini, istirahatını, hâkimiyetini, hukukunu ve hürriyetini ihlâl edeceklerine karşı îcâbında en kanlı inkılâbların âmilî ve kahramanı olmak yaraşır. Halkçılık tatbikatında, me’mûrîn halkçılık duygusuyla halka ve köylüye a‘zamî sür‘at ve suhûletle müşfikâne mu‘âmele yapar.

Yani eskiden olduğu gibi her me’mûr vazife ve kanun hâricinde ashâb-ı musâlaha mu‘âmele yapamaz. Bilâkis vazife ve kanun dâ’iresinde hüsn-i sûretle vazifesinin ve kanunun îcâbâtını anlatarak mu‘âmele yapar, halka ve köylüye karşı vazife hissiyle hareket eder; vazifesini bir angarya telakki etmez.

Aksi takdîrde halkçılık cereyânları sâha-i nazariyâtta fa‘âliyet sâhasına bir hatve atamaz, o zamân halkçılığın rûh ve mişvârı da menfî yollara sapar.

Tahsin Nâhid

ÇOCUKLARA NASIL VE NE YOLDA BAKMALIDIR?

Operatör: Nûreddin

Asırlardan beri uhûd-ı atîk denilen bağlarla Türklerin her türlü inkişâfına mâni‘ ve sâha-i terakkîlerini serbest bırakmayan Avrupa Mondros Mütârekesi'yle Türkleri her emirlerine münkad mağlub bir millet zan etmiş ve Sevr Mu‘âhedesini'yle de istiklâliyetlerini tamâmen ellerinden almaya çalışmıştır. Fakat Türkler hayret-âver hareket-ı milliyeleriyle, azm-i celâdet ve nice fedakârlıklarla elde ettikleri son zafer-i azimle hakk-ı hayâta mâlik, hür ve müstakil yaşamaya alışmış azimkâr ve metin bir kavîm olduğunu bütün cihâna tanıtmış ve garb efkâr-ı umûmiyyesinde mühim tahavvüller husûle getirerek Lozan Konferansı'nın küşâdına sebep olmuştur.

Lakin Türklerle müsâvât-ı hukukiyye te’sîsini ve Türkiye'de bulunan menâbî‘-i servetin elden kaçmasını bir türlü arzu etmeyen düvel-i garbiye türlü türlü müşkilâtla istikbâliyetimizden birer parça daha koparmaya çalışıyordu.

Türkler metînâne ve mâhirâne tarz-ı idâre ve siyâsetleriyle Lozan zaferi husûle gelerek düvel-i garbiyye ile şerâ'it-i mütesâviyyede mukavele akd etmeleri tarih-i beşerde ilk def'a tesâdüf edilen bir vak'a-i mühimmedir. Senelerden beri devâm eden nâre-i harb yüz binlerce Türk gencini yakıp eritmiş ve bu uğurda binlerce â'ile de sönüp gitmiştir.

[Sahife 189]

Bir tarafta da memlekette verem, frengi, ısıtma gibi emrâz-ı müthişe için için binlerce halkı yiyip kemirmekte ve nüfûs-ı umûmiyye müthiş sûrette azalmaktadır. Anadolu'nun birçok zümrüdîn ovaları ıssız bir çöle döndü.

Bugün her taraf sulh güneşinin altında altın şu'aâtıyla aydınlanarak bütün kalbler bir şevk-i sürûr ve şâdümânı içinde titremektedir.

Artık Mehmetçikler cephe-i harbden vazife-i vataniyyelerini îfâ ederek hücre-i sa'âdetlerine dönmektedirler. Onlar senelerden beri kendilerini sabûr ve mütevekkilâne boynu bükük bekleyen â'ile ve yavrular karşısında uzun senelerin bütün acılıklarını pek az bir zamânda unutacaklardır.

Fakat milletin hiç unutmaması lâzım gelen bir nokta vardır. O da bizi bugün burada rahat rahat yaşatan ve cebhelerde düşmanla pençe pençe boğuşarak memleketin istiklâliyetini kurtaran ve milletin kalbinde ebediyyen yaşayan şehitlerimizin bize emânet ettikleri yetim ve bîkes yavruları, boynu bükük sokaklarda dolaştırmamak ve onları şeref-i millî ile mütenâsib bir sûrette büyüterek yetiştirmek ve yıkılan hücre-i sa'âdetlerin harâbelerinde baykuşlar öttürmemek, geride kalanlar için hem millî ve insanî bir vazife ve hem de şükrân borcudur.

Türkler nasıl ki, Lozan zaferiyle medenî milletlerin hukuk-ı mu'âzzezine nâ'il olmuştur. İşte, yakın bir zamânda da azim kuvvetleriyle irfân, ümrân, iktisâd sâhalarında muvaffakiyet-i azîmeler gösterecek ve Anadolu'nun ıssız, o yeşil ovalarında ma'mûreler vücûda getirecektir.

Anadolu bir zirâ'at memleketidir. Henüz bahâr kuvvetinden istifâde edilememekte olduğundan işleyecek ve çalışacak kollara fevka'l-âde ihtiyâcımız vardır. Bunun içinde gençlerimiz şimdiden mes'ûd yuvalar kurmaya hazırlanmalı ve kurulan yuvalarda da altın başlı yavrucuklar yetiştirmeye gayret etmelidirler. Nesl-i hâzırın gittikçe zayıf ve cılız bir şekil almakta olduğu her an elim bir sûrette görülmektedir. Bu za'fiyetin esbâb ve avâmili pek çoktur.

Ân-ı tevellüdlerinden itibâren neşv ü nemâ devrinde bulunan çocuklar bilgisiz, görgüsüz, şefkatsiz vâlidelerin lâ-kaydıları yüzünden iyice beslenip büyütülmesi ve bazı avârıza ma'rûziyet dolayısıyla pek elîm netâyic-i vahîme husûle gelmekte olduğu nazar-ı itibâra alınmış olmakta bu müsâhabemde doğumdan sonra çocuklara sıhî bir tarza bakmak ve beslemek usûllerinden bahs edeceğim.

Doğumu müte'âkib çocukların göbek ipini (kordon) birkaç dakika bekledikten sonra kesmelidir. Ve kesilen akşam ortası delik bir tûlbente sarılarak karnın sol tarafına yatırılmalı ve hafif bir tûlbent kuşakla sarılmalıdır. Hâlbuki ma'a'l-esef birçok mahallerde görgüsüz, bilgisiz mahalle ebeleriyle komşu kadınların göbeği kendilerinin türlü türlü muzır şeylerle imâl ettikleri, merhem, zeytinyağı, vesâ'ire sürdükleri ve göbeğin ipinin bir ân evvel kurutup düşmesi için de göbeğin üzerine üstübeç, kahve gibi maddeler ettiklerini, hatta bazan da tükürdüklerini pek çok defalar gördüm. Bu pis ve fenâ kokulu şeylerden ekseriyâ çocuklar sararıp solmaktadırlar. Hanımlarımız, artık böyle pis ve fenâ âdetlerden kendilerini kurtarmalıdır.

Çocukların ekserisi yağ tabakasıyla sıvanmış bir hâlde doğarlar. Bunun için de vücûdun her tarafı vazelin, zeytinyağı, yumurta sarısı gibi maddelerle ovulmalı ve temiz bir bezle silindikten sonra 34 derece sıcaklıkta bir banyoya daldırılıp yıkanmalıdır. Banyodan çıkarıldıktan sonra sıcak havlularla iyice kurulmalı ve koltuk aletleriyle zürriyet aletlerine, kasıklarına nişasta ve pudra akıtılmalıdır.

Kundak: Muhitimizde pek fenâ bir tarzda yapılan ve pek çok defalar zarar ve ziyânı görülen çocukların elbise ve kundak mes'elesi cidden mühimdir.

Çocukları üşümesin diye iç içe dört beş kat bezlerle sım sıkı sararlar ve üzerine ayrıca yoktan

[Sahife 190]

kalınca bir atkı vesâ'ire örterler. Solumaları henüz daha yoluna girmeyen çocuklardan bazılarının böyle "kundak cenderesi" içinde hastalandıkları ve bazılarının da öldükleri görülmüştür.

Yalnız gömlek ve mintan iç içe konarak giydirilmeli ve sonra üç köşeli bir bez veya tûlden faniladan, geniş bir kundağa sarılmalıdır. Hatta kundak kullanmayıp da çocuklara gömlek ile mintan giydirdikten sonra mak'adına üç, dört köşeli bezler konarak faniladan

ma'mûl kısa don ve bir roba giydirilirse pekiyidir. Çünkü çocuklar hem istedikleri gibi kımıldar ve hem de oynayabilirler. Başlarına takye giydirilmeyip açık bulundurulması daha muvâfıktır.

Beşik: Muhitimizde pire, tahta kehlesi, vesâ'ir haşerâtın karargâhı olan beşikler derûnunda çocukları “bağırdak” nâmındaki bağlarla sımsıkı bağlarlar. Ve beşiğin üzerindeki direğin üzerine de bir yorgan örterler ki, yalnız baş ve ayak taraflarında kalabilen birkaç küçük delikten zavallı yavrucuklar zorla nefes alırlar. Aynı zamânda haşerâtın da hücûmuna ma'rûz kalacaklarından elim bir ızdırâb içinde kıvranıp ağlarlar.

Müthiş fenâlıkları görülen bu gibi beşikler kullanılmamalı yüksek bağlı, boyalı tül perdeli beşiklerle yataklar kullanılmalıdır. Çocuklar dâ'imâ yan yatırılmalıdırlar. Analarının yatağında yatırılmaları kat'iyen muvafık değildir.

Banyo: Banyo çocukların sinirlerine rahatlık vererek neşv ü nemâlarına pek ziyâde yardım edeceği cihetle en iyi bir şeydir. Banyo sabâhları yaptırılmalıdır. Yalnız gece uyumayan ve rahatsızlık veren çocuklar akşamları banyo edilmelidir. Çocuklar 30–35 derece sıcaklığı hâvi bir suda 3–5 dakikadan fazla durdurulmamalıdır. Dikkatlice yapılan banyolarda çocukların soğuk alması mümkün değildir. Bunun için banyodan korkulmamalıdır. Hâlbuki ara sıra kundağı açıp çocuğun ötesini berisini silmek gibi hâller daha ziyâde üşütebilir.

Ma'a'l-esef bu muhitte hanımlarımıza bez değiştirmek, yıkamak külfetinden kurtulmak, aynı zamânda çocuklarının kuvvetli olmasını te'mîn etmek için kundak derûnuna birçok mikrop ve uzviyât-ı sagîreyi hâvi toprak koymaları asılsız ve fenâ âdetlerdir. Hatta banyo yapılan çocuklarda mutlaka sivilceler, çibanlar husûle gelir, fikr-i bâtılla kat'iyen banyo kullanmadıkları gibi yedi yaşlarında zavallı bir masûmun da şimdiye kadar hiç yıkanmamış olduğunu kemal-i te'essürle gördüm. Artık hanımlarımız bu gibi fenâ âdetleri terk etmelidirler.

Ağlamak: Çocukların ağlamaları kundaklarının fazla sıkılmalarından, iğne vesâ'ir bir şeyin batmasından, üşümelerinden, altlarına biriken pisliklerin temizlenmemesinden vesâ'ir bir takım esbâbdan ileri gelir. Bunun için çocuklar ağlayınca esbâbını arayıp bulması ona göre çâresine bakılmalıdır. Hâlbuki muhitimizde, çocuklar ağlayınca hemen memeyi ağzına tıkarlar, sabahtan akşama kadar emzirirler. Bu sûretle çocukların mideleri de bozulur. Bir de uyumayan çocuklara haşhaş şarâbı, körükçü oğlu ma'cûnu vesâ'ir birçok şey verirler. İşte bu

sem-dâr mevâddın çocuklardan bazılarını öldürdüğünü bazılarını da sarsarak perişan eylediğini birçok defalar gördüm.

Beslemek: Çocukları büyütmek, beslemek için en iyi usûl analar tarafından emzirilmesidir. En iyi besleyen süt de ana sütüdür. Başka kat'ıyyen bir şey verilmemelidir. Ma'a'l-esef birçok mahallerde yeni doğmuş çocuklara badem ezmesi, peynir şekeri, ararot gibi zararı dokunan maddeler verilmektedir.

Muhitimizde çocuklar doğar doğmaz hemen şekerli su yapılır. İçine de birkaç damla çiçek suyu konarak içirilir. Bu gibi şeyler bulantı ve kay husûle getireceğinden kat'ıyyen verilmemelidir.

[Sahife 191]

Çocukların meme emmeleri bir tertib altına alınmalıdır. Süt her iki sâ'atde bir verilmelidir. 24 sâ'atde 8–10 defa emzirilmelidir.

Meme başının çocukların ağzında kalmasına pek ziyade dikkat lâzımdır. Çünkü hem analar hem de çocuklar için fenâdır. Analar meme vermek için uzun müddet eğilmiş olarak kalacaklarında karınlarında ağrılar ve meme başlarının da çiğneyip, yumuşamasından çatlaklar, yaralar husûle gelir.

İşte dikkatsizlik netîcesi memeler harâb ve perişân olur. Memeler çocukların ağzında çok kalacak olur ise fazla emecekleri cihetle karın ağrısına uğrarlar. Memelerin böyle çok emilmesinden başları uzar ve çocukların kusmalarına sebebiyet verir. Bunun için emzirilirken memeler çocukların ağzında 10–15 dakikadan fazla durdurulmamalıdır.

Analara, gerek hastalık ve gerekse za'fiyet dolayısıyla çocuklarını emzirmeyecek olursa mutlaka sütnine bulmak lâzımdır.

İyi bir sütnine nasıl olmalıdır? Sütnine 20–30 yaş arasında olmalı bir veya birkaç çocuk doğurmuş bulunmalı. Sütü kuvvetli olmalı, çabuk kesilip azalmamalıdır. Sıracı vesâ'ir yaraları bulunmamalı, kesik kesik öksürülmemelidir, dişleri çürük olmamalı ve frengi ile ma'lûl bulunmamalıdır. Çocuğu altı aylıktan fazla olan sütninelerin sütü koyulaşacağı cihetle yeni doğmuş çocuklara sütninelik edemezler.

Eğer sütüne bulunamayacak olursa çocuklar bi'z-zarûr hayvan sütüyle beslenecektir. En ziyâde inek, keçi, eşek sütleri kullanılmaktadır.

İçinde bulunan maddeler cihetiyle insan sütüyle eşek sütü arasında pek az fark olduğundan çocuklar 2–3 ay kadar bu sütle beslenmelidir. Memleketimizde ma'a'l-esef eşek sütüyle beslenen çocukların budala ve alık olacaklarına dair asılsız bir takım i'tikadlar vardır.

Eşek sütünden sonra insan sütüne benzeyen inek sütüdür. Fakat ineklerde verem hastalığı pek ziyâde olduğundan sütü kullanılacak ineklerin hasta olmadıklarına ve sağlam bulunduklarına dâ'ir kanâ'at getirilmelidir.

Sütler kaynatılmalı, çömlek veya camdan kablar derûnuna muhâfaza edilmelidir. İnek sütleri insan ve eşek sütlerinden koyu olacağından içerisine kaynamış su konmadan verilmemelidir.

İlk hafta: Bir fincan süte üç fincan su katılır.

İkinci hafta: Bir fincan süte iki fincan su katılır.

Üçüncü haftadan ikinci ayın nihâyetine kadar bir fincan süte bir fincan su katılır. İkinci aydan sonra bir fincan süte yarım fincan su katılır. 100 gram su içine 4 gram kadar süt şekeri konması lâzımdır. Çocuklara sütü kaşık, fincan vesâ'ire ile vermeyerek emzik şişeleri kullanmalıdır.

Çocuk kolerası ve yeşil sürgünlük gibi hastalıklara sebebiyet vermemek için gerek sütün bulunduğu kab ve gerekse emzik şişeleri kaynar sularla yıkanmalı ve temizliğine pek ziyâde itinâ edilmelidir.

Çocukların iyice beslenip beslenmediklerini ve verilen sütün yarayıp yaramadığını anlamak için ara sıra tartılmaları lazımdır. Sağlam bir çocuk doğduktan sonra 4000–4500 gram gelir Birinci ikinci aylarda yevmiye 20–30 gram, üçüncü dördüncü aylarda 20–25 gram, beşinci altıncı aylarda 15–20 gram ve son aylarda ise 5–10 gram artar. Yüzleri dolgun, kol ve bacak etleri kuvvetli, derileri gergin olan çocukların iyi bakıldığı ve sağlam olduğu anlaşılır.

Memeden Kesme: Çocuklar yavaş yavaş memeden kesilmelidirler. Çünkü birdenbire kesilirlerse mide ve bağırsak iltihâbları husûle gelebilir. Onlar süte pek

[Sahife 192]

ziyade muhtâc olduklarından bol bol inek sütü de verilmelidir. Çocuklar yedinci aydan sonra sütüyle beraber fosfatın, florür, pirinç, yulaf, buğday unları tabyoka, ararot gibi maddeler sütle pişirilerek verilir. Yalnız bunlar çocukların midelerinin tahammülüne göre verilmelidir.

Bazı bilgisiz hanımlarımız çocuklarını memeden kesecekleri zaman meme başlarının üstüne gevrek parçaları koymak sûretiyle ürkütmek isterler ve ya sarı sabr gibi acı maddeler sürerek çocukları tiksindirmeye çalışırlar. Böyle münâsebetsiz şeyleri kat'iyen yapmamalıdır. Çocukları yazın memeden kesmek muhâtaralı olduğundan kışın kesmelidirler.

Hastalıklar: Bazı çocuklar doğduktan sonra kay, sürgünlük, burun nezlesi, ağız ufûneti, pamukçuk, pişikler, göz ağrıları gibi hastalıklara dûçâr olurlar.

Kay: Çocuklar emdikleri sütleri derhal bulantısız sıkıntısız bir halde çıkarırlarsa ehemmiyeti yoktur. Yalnız bir müddet sonra haykırarak, çırpınarak, kızararak emdikleri sütü bozulmuş bir halde çıkarırlarsa her meme verildikten sonra bir kahve kaşığı maden suyu verilmelidir. Eğer bir te'sîr hâsıl olmazsa tabibe mürâca'ât zarûrîdir.

Sürgünlük: Çocuklar, kıvrınarak haykırarak çırpınarak sık sık abdest bozmaya başlar ve mide-i süfliyyelere de yeşil kül renginde, fenâ kokulu bir hâl kesb ederse bağırsaklardaki bu fenâlığın önünü alacak bir tabibe mürâca'atda gecikilmemelidir.

Burun Nezlesi: Çocuklarda nezle dolayısıyla burunun içi şişeceğinden iyice meme ememezler ve zayıflarlar. Burun deliklerine bâdem yağı, gliserin gibi mâddeler akıtılması faydalıdır.

Pamukçuk: Bazı zayıf çocukların dilleri üzerinde ve kenârlarında yanakların iç taraflarında ufak ufak beyaz lekeler görülür. Bu hastalığa dûçâr olan çocuklar meme alamayacaklarından gittikçe zayıflamaya başlarlar. Dâ'imâ maden sularıyla ağızların içi temizlenmeli ve biran evvel önü alınmalıdır.

Pişikler: Bunlar, ishal, sidik vs. pisliklerden ileri gelir. Çocukları gayet temiz tutmalı, kırmızılık olan yerlere nişasta ve likoput gibi kurutucu tozlar ekilmelidir.

Göz Ağrıları: Muhitimizde gözlerin yüzde yetmiş diğ er ma‘l  llerin yüzde ellisi çocukluk zamânlarında iyi bakılmamaları netîcesidir. Kızartı ve ufûnet görülürse derhal ted visine bakılmalıdır. Ebeveynin  tiyyen sağlam ve gürbüz bir nesil vücûda gelebilmek için yavrularını pek ziyâde itin larla büyütmeleri lâzımdır.

DEFÎNETÜ'L  L M

MUHARR R : AHMET TAL‘AT

M -BA‘D VE H T M

Ulemâ-ı r sih nden bazılarına göre ziyâret ve istimd t-ı kubûr c ‘iz değildir. Çünkü esn ma ibâdet bundan tevellüd etmiştir. Çünkü istimdâd Cenâb-ı Hakk'ın gayriden vâki‘ olursa “şirk” olur. Hazret-i İbrahim'i ateşe atılırken Cibril'in “Benden bir h cetin var mı?” su‘ line verdiği cevap Cenâb-ı Hakk'dan istimdâd lâzım geldiğini gösterir. Bu mühim mes‘ele ulemâ arasında ihtilafı ve pek çok fec yi‘i mûcib olmuş, hatta “İbn-i Teymiyye” gibi bir s m  tekfir ve habs edilerek mahbeste terk-i hayât eylemiştir.

İbn-i Teymiyye ziyâret-i kubûr ve istimdâd bahsinde men‘ ve nehyi mertebe-i ifrâta vardır mış, hatta Ravza-i Mutahhara'yı bile ziy reti c ‘iz görmemişti. M ş r nileyhin bu men‘i Mısır ve şam cihetlerine yayılmış, nihâyet zamânın vâlisi huzûrunda akd

[Sahife 193]

edilen meclis-i ulem da küfrüne hâkim olunmuştur. ş kirdlerinden “İbn-i Kesir ve İbn-i Kayym”  st d larının mesleğine d ‘ir ris leler tahrir ve neşr etmişlerdir. Bu zev d Hazret-i İbrahim'in Cibril'e verdiği cev bdan istidlâl-ı ahkâm etmekde ve Allah'tan gayriden istimd dın c ‘iz olmadığını iddi‘a eylemekte idiler. Ulemâ ise Hazret-i İbrahim'in tevhîd-i “tevhid-i harf” olduğunu, avâmın tevh dine benzemediğini iddi‘a ediyorlardı. Ulemâ ziyâret ve istimdâd aleyhd rlarına şu    cevabı vermektedirler:

1. İbn-i Teymiyye ve taraftarlarının men‘ine sebep  mmet-i İslâmiyyeyi  mem-ı s lifeye kıyâs ettiklerindendir. Ulem ya göre bu kıyâs, kıyâs-ı ma‘a'l-f rikdir; çünkü aralarında fark vardır. “K nt m hayre ümmetin” nazmı bu  mmet hakkında vârid olmuştur, çünkü fi‘illerinin nih yetini şirke müncer etmezler. Hazret-i Peygamberin bidâyeten men‘i  mem-ı s lifeye kıy sen vâki‘ olmuş iken ümmetinin hayr 'l- mem olduğuna ilim hâsıl olunca emir buyurmuşlardır. Fakat istimdâd husûsuna d ‘ir iş rette bulunmadıklarından

ulemâ ihtilâf etmişlerdir. Ashâb, istidâdin câ'iz olup olmadıklarını sormadıklarından sonra da tereddüde düşülmüştür. Hakkında âyet ve hadîs olmayan mes'elede ashâb ve tâbi'în müctehidin hazerâtının kavî ve fî'illerine mürâca'at olunur, yâhud cumhûr-ı ulemânın ef'aline itibâr edilir. Binâenâleyh istimdâd husûsunda “cumhur-ı ulemâ şurût ve kuyûdu bilen adam için câ'iz” olduğunu dermiyân etmişlerdir.

Ashâb-ı kirâmın kabri tesviye etmeleri ve belirsiz bir hâle getirmeleri ibâdet-gâh hâline geleceğinden ihtirâz maksadına mübteni değildir. Belki düşmanların istihzâsına, ta'arruzuna ma'rûz bırakmamak emeline mübtenîdir. Fukahâ kabrin üzerini toprakla yükseltmeye cevâz vermişlerdir ki, bu da mezarların belirsiz edilmesinin şer'î olmadığına delildir.

2. İbn-i Teymiyye ve taraftarları Hazret-i İbrahim'in cevâbını sened ittihâz ediyorlarsa da doğru değildir. Çünkü enbiyânın tevhidi ile avâmın ümmet-i İslâmiye ile ümem-i sâlifinin tevhîdleri birbirinin aynı değildir. Ümem-i sâlifinin tevhid-i lâfzî ve [] yani tasdik yoktur. Âdet bir vesile ile şirke tahavvül eder. Samirînin yaptığı buzağıya Beni İsrâ'il'in ibâdetleri böyledir. Hâlbuki “elyevm öyle bir Samirî çıksın da başına geleceği görsün. Ednâ bir câhil çoban ma'kulesi dahi inanmadıktan sonra çoban çomağı başını ezer. Gerçi zamânımızda fâsıka çoktur. Lâkin zât-ı tevhîd kendilerinde mukarrer olup nefesine zulümle günâh-ı kebâ'iri irtikâb ederler. Ancak sûret-i İslâm'da olan “Sürhser” tâ'ifesi bu ümmetten değildir. Bizim sözümüz bu ümmetten olanlar hakkındadır.

Hocamız burada bir su'âl-i mukaddere cevap veriyor: ve “Cins-i Benî Âdem cümlesi berâberdir, Ümem-i sâlifede isti'dâd olmayıp bu ümmet de niçin isti'dâd-ı tâm olur?”

Dedikten sonra “Ümem-i sâlife türâbdan halk olunduğu ahde karîb olmuştur. Tab'-ı türâbda sıklet olduğu için ümem-i sâlifinin zihinlerinde hiddet olmayıp betâ'et olmuştur. Ammâ tab'-ı enbiyâ mevhîbe-i ilâhiyye olup âhad-ı nâsın tab'ına mugayirdir. İşte bu takririmizin ümem-i sâlife tevhidi ile bu ümmetin tevhidi arasında fark müstebân oldu.” hükmünü veriyor.

3. Enbiyâ, evliyâ ve Hazret-i peygamberden dünyadakilere medet-i rûhanî olur mu, olmaz mı? demek câ'iz değildir. “Zirâ nice kimseleri âlem-i mânâda terbiye eyledikleri mervîdir. Yani şehitlerle evliyânın bazı harblerde hazır olduğunu bazı kümmelînin müşâhede eylediği mesmû'attandır. Meded-i rûhânî olmadığı farz edilirse “sallû aleyhi ve sellimû teslîmâ”dan müstefad olan salâvatda ne ma'nâ vardır?”

Hülâsa: Ashâb-ı kubûdan isti'âne husûsunda ifrat ve tefritten ictinâb etmelidir. İnsanlar üç kısımdır:

Birincisi ilm-i hâlini bilmeyen mukallidlerdir. Bunlar için ziyâret-i kubûr lâzım değildir. “Bunlar şurût ve kuyûdu bilmezler, bağlandığı yerde kalırlar bunlar mevtâyı musalla da görüb ol ibret ile iktifa ederler.

[Sahife 194]

İkincisi, ilm-i hâlini bilip âmil olanlardır. Onlar da Fâtiha ve âyât-ı kerîme okuyarak sevâbını ihdâ etmektedir.

Üçüncüsü, kuvve-i kudsiyye sâhibleriyle ulemâdır. Bunların tevessül ve istimdâdı şirk-i hafî değildir. Bunlar için kabirde tazarru' ve niyâz câ'izdir.

Görülüyor ki, hocamız ziyâret ve istimdâd-ı kabirde, mum yakmak ve kurban kesmek husûsunda mu'tedildir. Bu husûsda fukarâyı düşünmesi ne kadar güzeldir?

Hocamız kimya ile uğraşanların aleyhindedir. Bu kimya bi't-tab' bugün mekteblerimizde tahsil olunan müstakil ve vâsi' ilim değil, kibrit-i ahmer dedikleri mevhûmdur.

Diyor ki, “Bu kimya beyne'n-nâs mestûr bir iştir. Hakîkatte cümlesinin işi teşviştir. Hâceti a'yânı sıfat-ı hasîseden sıfât-ı nefîseye kalb etmektedir. Meselâ, haceri yakud, nühas-ı zeheb eder, işte buna kimya-yı suğrâ derler. Kibrit-i ahmer iksirden ibâret bir ma'nâdır. Ahmeriyetden murâd kırmızılığı değil tab'ında matvi olan sürhiyettir. Çünkü iksirlerin muhtelif renkleri vardır. Kibrit-i ahmerin ismi mevcûd, cismi ma'dûmdur, Anka gibi. Tefvîk-i ilâhi ile elde etmek, belki mümkündür, fakat kesb ü sa'y ile mümkün değildir. Tâlibi câhil, müfekkiri câhildir. “Onun ile meşgul olmak ve telakkî-i mâl ile tasnî'-i evkat etmek ma'hâzâ cehâlet ve delâlettir. Onunla uğraşanlar bir âfete ez cümle “fakre” mübtelâ olurlar. Zira telakkî-i mâldan ibâret bir ma'nâ olmuş olup bir şey eline geçmez, ibâdetten geri kalır, bu sûretle dünyada eli yüzü kara, âhirette ehl-i mahşere mashara olur. İlm-i nücûm, ilm-i esrâr, ilm-i künûz, ilm-i kimya ashâbı fakr ve zillate mübtelâ olurlar.

Hülâsa: Hoca Halil Sıdkı Efendi çok okumuş bir mütetebbi‘, nâfiz nazarlı bir müdakkik, taassub ve riyâdan müctenib bir âlimdir.

Kengırı

10 Temmuz 19

TEDKİKLER VE TETEBBU‘LAR

HALİL SİDKİ EFENDİ

Muharriri: T. N.

Âlim, şâ‘ir bir zâttır. Definetü'l-ulûm müellifidir. Romanya'nın İsmâil şehrine mensûbdur. Orada tevellüd etmiştir. Tarih-i tevellüdü malûm değilse de Definetü'l-Ulûm'un tarih-i tahrîri olan 1260 tarihinde sinninin elli yedi olduğunu bildirmesine nazaran tevellüd tarihinin 1203 olması îcâb ediyor. Yine mezkûr kitâbda baba cihetinden ceddini Halil Sıdkı ibn-i Ali ibn-i Ali ibn-i Ahmed silsilesinde göstermektedir.

1243 tarihinde “Navarin” hâdisesi dolayısıyla Romanya'yı istîlâ eden Rus ordularının katli‘âmından kurtularak İstanbul'a gelmiştir.

İstanbul'dan Kengırı'ya sebep-i hareketi şu sûretle izâh edilmelidir:

İstanbul'da gezmiş, dolaşmış –ta‘bîr-i mahsûsla– her türlü menhiyyâtı işlemiş, serseri ve taşkın bir hayât geçirmiş. Netîce itibâriyle bu tarz-ı hareketin iyi ve insanî olmadığını takdîr ederek bir mürşid-i kâmil aramaya başlamış, parası da çokmuş, İstanbul'da pek çok zâtla görüşmüş, hiç birisi kendisini “irşâd yolunda” tatmin edememiş, yolda falan kılığı kıyafeti düzgün ve mütevazı gördüğü her zâta başvurmuş. Onlarla görüşmüş, tanışmış, aradığını sormuş. Nihâyet bir gün “Galata Köprüsü'nün yeni yapıldığı zamân” köprü üstünde seyyâh kıyafetli bir zâta tesadüf etmiş. O zâtı görür görmez kalbinde bir itimâd ve teveccüh uyanmış. Hemen yanaşmış, daha kendisini takdim etmeden o mechul derviş, yâhud seyyâh:

“Ne var Halil Efendi oğlum!” hitâbında bulunmuşdur, hal-i dervişin mübârek ellerine sarılmış, öpmüş, arz-ı hürmet etmiş. Derdini anlatmış, kendisinden irşâd beklemiş.

[Sahife 195]

Artık fenâ hâllerine, çirkin hareketlerine bir nihâyet vermek için bütün samîmîyet-i rûhuyla dervişten “ders-i irşâd-kârane” taleb etmiş. Derviş İstanbul'dan gitmesini söylemiş. Nereye gideceğini sormuş:

–Kengirî'ya demiş. Ve ilâve etmiş: “Orada “Balcızâde Mehmet Efendi¹⁵⁶” vardır. Hâkim-i manevîdir. “Kutub”dur, onunla görüş!”

Ve kemal-i itmînânla öteden beri görüştüğü, Galata'da Yeraltı Câmî'nin yakınında mezkûr câmî'ye â'id bir odada oturan şeyh efendinin nezdine gitmiş. Keyfiyeti anlatmış. Ba'dehû yola revân olmuş, İnebolu'ya çıkmış, Kastamonu'ya gelmiş ve Tosya tarîkiyle Kengirî'ya gelirken yolculara “Balcızade”yi sormuş. Müşârunileyhin şehrin Sarıbaba cihetinde bir tarlası olduğunu ve birkaç ineği bulunduğunu, bunların sütünden yağ ve yoğurt istihsâl ederek te'mîn-i ma'îşet eylediğini, ve bazan tarlasındaki çördük ağacının kaba gölgesine oturarak kitâb ve iyi Kur'ân okuduğunu öğrenmiş ve Kengirî'ya geldiği zamân şehrin Sarıbaba cihetinde buzağı otlatmakla meşgul bir zâta tesâdüf etmiş, ber-m'utâd o zâta da Balcızâde'yi sormuş. O zât da Balcızâde'nin bazan buralarda bulunduğunu ve şehirde ise Câmî'-i Kebir civârında Şadırvanüstü Medresesi'nde oturduğunu söylemiş. Birbirlerinden ayrılmışlar. Halil Sıdkı Efendi medreseye gelmiş, orada gördüğü bir zâata Balcızâde'yi sormuş. Evvelce Sarıbabada gördüğü zâtı göstermişler. Halil Sıdkı Efendi hayret etmiş ve Balcızâde'nin huzûruna dâhil olmuştur.

Halil Sıdkı Efendi Kengirî'da Nusretbaşı Evkafı'ndan eski Müftü Dâ'iresi'nde ikamet eylemiştir.

Bilâhire şehrin mütesellimi Hayvarzâde Hacı Mehmed Ağa'nın Kadıkıran eşkiyâsı¹⁵⁷ tarafından 1240 tarihinde kalenin arka tarafındaki Uluyazı'da itlâfı üzerine dul kalan refîkası Emine Hanım'ı tezevvüc etmiş ve Halil Sıdkı Efendi'nin hüsn-i ahlâkına meclûb olan Balcızâde ile Hacı Mehmed Ağa'nın mahdûmu Hacı Memiş Ağa'nın bu izdivâcda hüsn-i mu'âvenetleri görülmüştür.

¹⁵⁶ Terceme-i halli ileride yazılacaktır.

¹⁵⁷ Celâlî eşkiyâsının serpintisi olan Kadıkıran şakîleri Kengirî'ya 1233'de birinci ve 1240 tarihinde de ikinci defa gelmişlerdir ki, bu son baskının Kalacık'daki Şehsüvâroğullarına mensûb Hatice Hanım'ın ısrâr ve da'veti üzerine vâki' olduğu mervîdir.

Halil Sıdkı Efendi'nin bu izdivâcî o zamân idâre-i memleketle alâkadâr olanların kadir-şinâslıklarını pek güzel ifade ediyor.

Fi'l-hakika bir livânın mütesellimi Hayvarzade Hacı Mehmed Ağa'nın fecî' âkıbetinden sonra bütün debdebe ve haşmet, emlâk ve arâzi iki yüze yakın dükkân, han, hamâm, hamas, hademe, katırcı odaları vesâirlerle başbaşa kalan Hacı Mehmed Ağa'nın zevcesi Emine Hanım hayâtına Halil Sıdkı Efendi'nin iştirâk ettirilmesi ve onun şu sûretle refâhının te'min edilmesi en yüksek bir kadir-dânlık duygusuna istinâd etmektedir.

Halil Sıdkı Efendi'nin bundan sonra iki kızı dünyaya gelmiş, birini Sedefzâde Hacı Abdullah Efendi, diğeri Müftüzâde Osman Efendi ile izdivâc ettirerek Kengiri ile alâkasını kuvvetlendirmiştir.

Manevî hâkim olarak tanıdığı Balcızâde Mehmed Efendi'ye karşı gayet hürmetkâr davranan Halil Sıdkı Efendi müşârünileyhin manevî fazîletlerini tavsif ve tasvir eden pek çok şi'irler yazmıştır.

Epeyce bir zamân Eski Müftü Dâ'iresi'nde tedris ile meşgul olmuştur. Şâ'ir Zahmî, Ağacık karyeli Mustafa, Akdağlı Mustafa, Aktaşlı Mustafa, Sarı Sofu Mehmed, Dîb Sofu denmekle ma'rûf Ömer Efendiler telâmiz-i irfân ve fezâ'ili idiler.

Defînetü'l-ulûm'dan başka “Mahzenü'l-ulûm” nâmında bir kitâbı ve “Müretteb Divânı” olduğu söyleniyorsa da henüz elde edilememiştir.

Halil Efendi, zâhid, müttakî hazâ'il-i mümtâza sâhibi bir zât idi.

[Sahife 196]

Dünyânın germ ü serdini her türlü âlâm ve eşvakını, ekdâr ve ezvâkını i'tidâl ve soğukkanlılıkla karşılar ve dâimâ tettebbu'âtla meşgul olurdu.

Geceleri kendisinden olarak pek az uyur, riyâzet-i bendiyeye son derece de ri'âyet ederdi.

Balcızâde Mehmed Efendi ile geceleri tab' sabah sohbet ederler ve birbirlerine hediyeler gönderirlerdi.

1263 tarihinde bir gün Halil Sıdkı Efendi Mehmed Efendi'ye bir hediye göndermiş, Mehmed Efendi hediye getiren zâta “Halil Sıdkı Efendi'ye benden selâm et, üç güne kadar ben göçeceğim, o da uzatmasın!” demiş ve üç gün sonra Balcızâde Mehmed Efendi vefât etmiş, otuz beş gün sonra da Halil Sıdkı Efendi dâr-ı bekaya rahlet etmiştir.

Balcızâde'nin vefâtında:

Var bolluk bir böyle zâta ey ahâlî-i Kengırı!

Bilmedik elden çıkardık kâmil bir insan idi

beyitini söylemiştir.

Vasiyeti mücebince Taşmescid yakınında Hocagaz=Hoca Âzîz nâm mahalle defn edilmiştir.

Rahmetullah-ı aleyh

Halil Sıdkı Efendi'ye â'id tedkiklerimizde kıymetli mu'âvenetlerini ve malûmâtlarını esirgemeyen merhûmun hafidleri Kengırı istinâf a'zâsından Sedefzâde Ahmed Cevdet Bey Efendi ile müderris Müftüzâde Hilmi Efendi'ye ve Müftü Atâ'î Efendi'ye burada teşekkürü vecibe bilirim.

T.N.

EDEBİYAT

KOŞMA

Beyhûde yorulma ey melek-sîmâ
Ne kadar eylesen naz geçer miyim
Vefâdır âşık ettiğin cefâ
Yüz bin cefâ etsen vaz geçer miyim

Meclis-i aşkında nûş edip sağır
Olmuşuz ne çâre mest-i mukadder
Gözlerim yaşıyla, istersen eğer
Katlim için fetvâ yaz geçer miyim

Nedir bu cefâlar Nedir bu sitem
 Nedir bu çektiğim mihnet ve elem
 Derd-i firakınla eğer ölürsem
 Elinle mezârım kaz geçer miyim

Nâle vü feryâdım değil bir sebeb
 Dehriyâ çekeriz bin türlü ta‘b
 Cevr ü cefâ ile geçip günüm hep
 Görmesem âlemde yaz¹⁵⁸ geçer miyim

Ali Dehrî

KENGİRİ ŞÂ‘İRLERİ

KOŞMA

Eğer âkıl isen dinle bu pendi
 Bir mu‘azzam beytiz Hak binâsıyız
 Hakaretle gönül yıkma efendi
 Biz bu kâ’inâtın sırr-ı esâsıyız

Tâlib-i Hak isen hangâh biziz
 Sâlik-i Hüdâ'ya kıblegâh biziz
 Maksad-ı aşka doğru râh biziz
 Biz tarîk-i Hakk'ın reh-nümâsıyız

Lâ-mekândan geldik Kadrî cihâna
 Zarf-ı mekân olduk kevn ü mekâna
 Bu şekl ü hey’etle düştük zebâna
 Şimdilik âlemin mu‘ammâsıyız

¹⁵⁸ Bu mısradaki “yaz” seyf ma‘nâsındadır.

[Sahife 197]

Hak ile Hak olan âşık-ı sâdık
Varlıkta var olup benlikten geçer
Vücûd-ı vahdete olanlar lâyık
Benlik şöyle dursun senlikten geçer

Yârı ağyâr bilip hem yâr olanlar
Her kande yâra dîdâr olanlar
Dâreynde Fâ‘il-i Muhtâr olanlar
İcrâ-yı fenâya felekten geçer
“Zahmî'ya” sen misin erlerin eri
Kelâmında zâhir Hakk'ın eseri
Rûh-ı rûhullâhdan olan haberi
Cism-i latîf olup benlikten geçer

GAZEL

Bu şeb ikrâmını sâkî zamânın görelim
Çün sürâhi baş eğip pâyında yüzler sürelim
İçelim bin kadehi başına bin cân dese de
Mey nedir sâkî nedir câm nedir bulduralım
Varalım “men-arefe” ilmin soralım
Geçelim dağdağa-ı âlem-i hayâtdan biz
Sofra-i tevhîdimiz bir yakın eve kuralım
Kadeh-i şirketimiz bâd-ı havâdan eritip
Mey-i hâlisle der-i meygededen dolduralım
Mey-i sâfindan olur bizlere “Vehhâc Nasîb”
Varıp el-bestedir lütfuna dîvân duralım

Makam-ı tîzi tuttu mutribâ bir ince tel çekti
Diğer bir nâ-münasib geldi ortaya cümel çekti
Muhabbet kuvvetini tecvîz ederek mi ehl-i aşk yâ hû!
Aceb hayretle vâ‘iz gör ki fetvâ-yı mecel çekti
Hebâb-ı bâdeyi çatlatma sâkî hhâce havf eyler
Kıvâmın buldu tatlandır ki zira çok asel çekti

Yeter kes kalini hâl ehlini koyma keşâkeşde
 Seni erbâb-ı dil hoş gördü bak hayli mehel çekti
 Kemân-ı sîne hızlandı yine “Rindî” kulak büktü
 Makam-ı tîzi tuttu mutribâ ince tel çekdi.

GAZEL

Tâlibâ tut sözümü ekmel adam olasın
 Yani kim sen de bu aşk hâline mahrem olasın
 Maksadın himmet olup feyz-i beka bulmak ise
 Durma bir arif billâh ile hemdem olasın
 Mahv edip varlığı sıdkile aşk râhına gir
 Tâ ki endişe-i kevneynden eslem olasın
 Minnet etmez şeh-i aşk bendesi şâh-ı dehre
 Âşık ol sen dahi bu zümreye munzam olasın
 Dâimâ mûr-i za‘îf ol ki geçip benlikten
 Mülk-i ma’nâda Süleyman-ı Mu‘azzam olasın
 Fârîğ ol nefis ü hevâdan aşkda hâk ol
 [...] -veş çeşm-i âzîzâna sen elzem olasın
 Aşkda sıdkile sâbit-kadem ol ey Mecbûr!
 Feyz ü tevîk-i hedâyât ile hürrem olasın

HEM KEL HEM HODUL!

Muharriri: Mahrûr

“Bir dokun bin âh dinle kâse-i mahrûrdan
 Ba‘de-ezin feryâdı seyr et hâme-i Mahrur'dan”

Nûr-ı hürriyet dünyâyı tuttuğu ve herkesin fi‘ilinde, kavlinde, mesleğinde serbest olduğu bu zamânda mest-i gurûr-ı ikbâl olmaya cür’etlerinden dolayı hâlâ vicdânlarından olsun utanmayarak “Hürriyet, fikir ve vicdân”a tegallüb etmek isteyenler görülüyor. Anlamıyoruz herkes “hürriyet ve vicdân”ın kudsiyetine ka’il iken nasıl oluyor da –bu kudsiyeti daha fazla idrâk etmesi lâzım gelenler- hürriyet-i sahîhanın te’essüs ettiği bu mübârek topraklarda hâlâ

[Sahife 198]

vicdân hilâfında vicdâna, kanûna, irfana, hürriyet, fikir ve vicdâna karşı diş bileyip yumruk sıkıyorlar!

Bu kafalar acaba hâlâ idrâk etmemişler mi ki, vicdânın en menfûr düşman-ı harekâtı fuzûlî gurur ve tahakkümler, gayr-i kanûnî tehekküm ve tagallüblerdir.

Evet bu gibiler hâlâ niçin anlamıyorlar veyahud anlamak istemiyorlar ki, süngülerle kazanılan memleket ve hürriyetin ve istiklâlin esâs bekasını ilim ve irfân işlemiş “hürriyet ve vicdân” beslemiştir.

“Halk Yolu” bu muhît-i bed-bahtın yaralarına cevârih-i ictimâ’iyyesine bir davâ bulmak emeliyle intişâr ediyor.

“Halk Yolu”nun başında toplanan bu memleket gençlerinin programının rûhunu, maksadlarını, gayesini bu muhîtte bir inkılâb-ı ilmî ve fikrî ve ahlâkî vücûda getirmek mâddesini tatbîk ve bir de fuzulî tahakküm ve gayr-i kanûnî tegallüblere, gayr-i ahlâkî harekâta karşı bütün hamîyyet-i vicdânla çalışmak bilâ-pervâ irşâdât ve neşriyâtda bulunmak teşkîl ediyor. Binâenâleyh “Halk Yolu” muttali‘ olduğu, gördüğü, bildiği hiçbir gayr-i kanûnî ve gayr-i ahlâkî harekâta karşı sükût etmez ve etmeyecektir.

Bazı zevât bizi bu derekede görmek istiyorlarsa aldanıyor ve aldanacaklardır!

Tuhaf! Herhangi gayr-i ahlâkî ve gayr-i vicdânî bir hareket, bazı efendiler tarafından zuhûr eder ve tasvîb ve takdîr olursa biz de ayn-ı kerâmet, mahz-ı hikmettir diye Ahfeş’in keçisi gibi kafamızı mı sallayalım!

“ Muhtâcız öyle havsala-i hâzimâneye!”

Neron bir gün ulemâdan müteşekkîl bir meclisde şerefli ma’nâsına olan Fransızca “honore” kelimesini mü’ennes isti’mâl etmiş, kelimenin müzekker olduğuna nazar-ı dikkati celb edilmesi üzerine Neron hatasını tashîhe bedel kelimenin ba’demâ mü’ennes olarak isti’malini emr eylemiş ve fakat Roma’da birçok başları bedenden cüdâ, birçok hânümânları tahrîb ve ifnâ etmesine ses çıkarmayan ulemâ, “Kayser Sarfıyon’un fevkinde değildir” kavliyle imparatoru protesto eylemiştir. Bugün de Fağfur’u inleyen işte böyle bir hareket olmuştur.

“Halk Yolu”nun son on ikinci sayısında “Sulh Şenlikleri Münâsebetiyle” serlevhasıyla ve “Menşur” imzâsıyla yazılmış ahvâl-i hakîkiyyeyi aynen musavver ve cereyân-ı hâle nazaran pek edibâne, hakimâne, müdakkikâne yazılmış bir makale var idi. Evet sulh şenlikleri münâsebetiyle gülüp oynamak, eğlenmek sürûr-ı umûmîyi tezyîde çalışmak herkesin hakkı, hakk-ı medenîsi idi.

Fakat “Menşur”un kadın erkek binlerle cemâ‘at huzûrunda kadın kıyâfetine girmiş muhannetleri oynatmak ve seyircileri güldürmek maksadıyla çirkin ve muhill-i iffet tefevvühâtta bulunmak, ahlâk-i milliyye nâmına şâyân-ı takbîh olduğu gibi bunlara gülen ve alkışlayan aklı başında bir mevki‘-i ictimâ‘î sâhibi olanları da müstahakk-ı takbîh bulmaktayız demesinde acaba vicdâna, kanûna, ahlâka mugayir ne gibi bir tecâvüz vardır ki, Menşûr imzâsının kim olduğu ehemmiyetle, şiddetle tahkîk ve ta‘kib edilmekte imiş!

Şu hâlde biz de Menşur imzâsının kim olduğunu gizliden gizliye ehemmiyetle ve şiddetle tahkîk etmekte olanlardan şimdi soruyoruz! Hüviyetini, kim olduğunu anlarsanız ne yapacaksınız? Ne yapabileceksiniz? Gazeteciler efkâr-ı umûmiyyenin vekîlleridir. Menşûr da vazîfe-i vicdâniyye ve vazifesini îfâ eylemiştir!

O manzarayı görmüş de nefret etmemiş sâhib-i akl-i selîm, merd ve vicdânlı bir kimse tasavvur olunamaz.

[Sahife 199]

Dün bir arkadaşla görüştük. “Yâhû Menşûr sen imişsin! Bu müstekreh eğlencenin mürettibleri sana çok kızıyorlarmış!” dedi. Hâlbuki o arkadaşım benim Menşûr olmayıp Fağfûr olduğumu biliyordu. Bildiği hâlde beni de o vâdîde böyle inletmek için bana çattı.

Gazetelerin tehzîb-i ahlâka hâdim olduğunu o muhakkikler acaba bilmiyorlar mı? Bizim içimizde Allâh, kanûn, vicdân korkusundan başka korku yoktur.

Evet bu hatânın bu gayr-i ahlâkî hareketin mürettibi onlardır diye Ahfeş keçisi gibi kafamızı sallamaklığımızı mı istiyorlardı? Menşûr'un dedikleri nefsü'l-emre tevâfuk etmiyorsa tekzîb edilsin! Yahud Menşûr'un yazılarıyla hukuk-ı şahsiyye yahud me'mûrelerine tecâvüz edilmiş olduğunu zanneden zâtlar gazete aleyhinde ikame-i davâ etsinler de iddi‘âmızı biz de mahkemenin hükmüyle te'yîd edelim. Zirâ bütün memleket halkı ve me'mûrîni buna şâhiddir.

Sâhib-i akl-i selîm hiçbir kimse yoktur ki, o manzarayı görmüş de nefret etmemiş olsun! Daha fazla söyleyelim mi? Rehnümâ-yı millet olmak lâzım gelenlerin ahlâk-ı İslâmiyye ve âdâb-ı milliyyeyi çığrından çıkaracak ve iffetine sû'-i te'sîr edip kuvâ-yı maneviyyeyi tahrîb edecek hareketlerden tevakkî etmesi ve hattâ vuku'unda men' etmeleri lâzım gelirdi. Kanûn da, ahlâk da, vicdân da, vazîfe de bunu emr eder.

Binâenâleyh beyefendiler! Menşûr vazîfe-i vicdâniyye ve vataniyyesini îfâ etmiştir. Menşûr imzâsı tehlikeli bir anarşist değildir. Ma'nâsız vaz'iyetlerinizi tashîh etmek, kanûnsuz gurûrlarınızı kırmak, sizi o makama getiren millete, milletin mukaddesâtına artık hürmet etmek, ser-fürû eylemek zamânı gelmiştir.

Gazetelerin tezhîb-i ahlâka hâdim neşriyâtından dolayı hiçbir kuvvetin mes'ûl edemeyeceğini hâlâ anlamayanlar, anlamak istemeyenler varsa artık anlamalarını, öğrenmelerini ve bu memleketin de muhafaza-i hukukuna hizmet edecek olanları mevcûd olduğunu bilimlerini kat'îyen tavsiye eyleriz!

HANGİSİNDEN BAŞLASAK!

Muharriri: Mehmed Muslihiddin

Bir arkadaşım soruyordu:

–Hangisinden başlasak?

İşte bu su'âl şu hasbihali doğurdu.

Muharrirlerimizden birisi “istiklâl”lerden bahs ederken hayâtî, iktisâdî, siyâsî gibi muhtelif istiklâllerin milletler için mü'emmen olmasını ve ancak bu sûretle yaşatılabileceğini zikr ediyor ve bu muhtelif istiklâllerin temeli olarak da siyâsî istiklâlin taht-ı te'mîne alınmasını evveliyetde görüyordu. Bu itibârla bugün Türk milleti siyâsî istiklâlini kazanmış ve hayât için hür ve mes'ûd yaşamak için hayâtının temelini atmış bulunuyor: Hâzâ min fazlı Rabbî!

Pek yeni, asrî duygular ve zihniyetlerle serbestçe yürüyebilmek için siyâsî istiklâlden başka diğer istiklâllerin de sağlam ve kat'î bir sûretde kazanılması lâzımdır.

İstiklâllerin hey'et-i mecmû'ası bir zincirin halkaları gibi iki baştan birbiriyle alâkadâr bir silsiledir. Bu silsilenin kudret ve sağlamlık derecesine göre hayât tecelli eder. Zincirin bir

halkasının çürüklüğü, gevşekliği kopmaya meyyâl bir şekil göstermesi zincirin hey'et-i mecmû'asının ifâde ettiği veyahud etmesi îcâb eylediği âhenk ve râbitanın tam ve sâlim, devâmlı olacağında iştibâh ve tereddüd uyandırır. Buna binâ'en yalnız siyâsî istiklâlin dünya devletleri tarafından tasdik edilmesiyle iş bitmiş ad olunamaz. Hâlbuki son inkılâba kadar fi'îlî bir sûrette bu mes'ele aksi cihetinden telâkkî ve kabûl olunuyordu. Hattâ o dere

[Sahife 200]

cede ki, felâketlerimizin tekâmîl esbâb ve evâmilinin bu menba'dan kol aldığına hükm edebiliriz!

O hâlde artık uyuyamayacağız! Müttekâmil ve müterakkî bir millet-i mütemeddiine olabilmek ve bu sûretle kendimizi tanıtabilmek için “tam müstakil” olmaya çalışacağız. Fakat iş bir ve mes'ele mahdûd değil ki! Bu yüzden her gelen devir ve o devri yaşatanlar Türk varlığından bir parça daha koparmışlar, ona hiçbir şey ilâve etmemişler veyahud edememişler. (Yalnız bu son feyizli inkılâbımızdan evvel ki on beş senelik değişikliğin bizi kendimize tanıttırdığını velev ki, bir zümre üzerinde olsun inkılâb rûhunu uyandırdığını inkâr edemeyiz.)

Bugünkü nesil ağır ve ezici bir yük altındadır. Mevcûdiyetimizin ve varlığımızın esâsını köylü ve köylüler teşkîl ettiğini düşündükçe bu “yükün” ağırlığını kat kat fazla olarak his ediyoruz.

Bundan başka köylere ve köylülere nisbetle daha müsâ'id, daha anlayışlı ve duygulu ad edilen şehirler ve şehirliler ahlâk ve maneviyât bozgunluğuna daha müsâ'id ve daha müsâ'adelilerdir.

Hukuk-ı vezâ'if-i siyâsiyyelerinden bin kere daha kudsî, daha ulvî, daha kıymetli hak ve vazifelerinin taharrî ve îfâsına büyük bir alâka ve mecbûriyet duymaktan uzaklaşan kadınlar, ahlâk ve insaniyet başlangıcı ve anası olan kadınlık, hakîkatten ziyâde zamânın te'sîri altında kalarak taklîd vâdilerinde dolaşmakta...

Ahlâkî ve ictimâ'î inkılâbımızda bi'l-hâssa nesl-i âtî üzerinde en büyük rolü îfâ edecek kadınlarımız olduğuna göre onlar nasıl müşvâr ta'kib edeceklerdir.

Halkı ve köylüyü sa'y ve fa'âliyetden, sıhhat ve selâmetten alıkoyan esâssız, bâtil hurâfelerin yıkılmasında ulemâmızın vaz'iyet-i hâzırası ve ilerideki vaz'iyeti ne şekilde tesbît olunacaktır.

Hayâtdan, sıhhatden, intizâmdan,istirâhatdan her şeyden mahrûm köyler ve köylüler harâbiyetden ve sıkıntıdan nasıl kurtarılacaklardır?

Yollar, mektebler, medreseler, emlâk ve arâzî mes'eleleri, a'sâr vergi mesâ'ili, mahkeme işleri ve sonra hükûmetimizin vaz'iyet-i siyâsiyye ve ihtiyâcât-ı harbiyyesi, mesâ'il-i iktisâdiyye... Bir yığın mesâ'il ki, hiç birisi te'hîr kabûl edemez.

Bu düşünceler içinde bunalan arkadaşım geçen gün yine bana soruyordu:

–Hangisinden başlasak?

Karâr verdik, her meslek, her sınıf iktisâd duygularıyla mahmûl olarak kendi ihtisâs ve bilgileri dâ'iresinde bitmez ve tükenmez azm ile müttehidâne çalışmalıdır.

Çünkü bugünkü yüksek medeniyetin sâhibleri gayelerine bu sûretle ulaşmışlardır.

Memleketin mukadderâtına hâkim olan “Halk Fırkası” programlarını tesbît ettikten sonra gayeye vâsıl olmak için başka hiçbir zihniyete, aksü'l-amellere kulak vermeyerek yukarıda söylediğimiz gibi müttehidâne çalışacak ellere iş tevdi' etmelidir.

Çünkü programsızlık yüzünden bulunduğu livâ veya vilâyetin i'mâr ve ıslâhına çalışan bir mutasarrıf veya vâlînin halefî, evvelkinin ta'kîb ettiği hayırlı yoldan yürümek şöyle dursun, aldırmamazlık ile mevcûdu imhâdan çekinmiyor.

Bu husûsda yani şehir ve köyleri imâr, şehirlileri ve köylüleri ıslâh husûsunda hayât ve istiklâl duygularının muhtelif vesâ'it-i neşriye ile her gün zihinlere yerleştirilmesinin, bir çobanın bile bu duygu ile mütehassis olmasının pek kıymetli netîceleri görülecektir.

Demek oluyor ki,

–Hangisinden başlasak?

diye düşünmek boştur.

–Başta mesa'il-i iktisâdiye olmak üzere hepsine birden başlanacaktır.

Halk Yolu

Hakkın yoludur.

On beş günde bir çıkar ilmî, fennî, edebî, ictimâ'î mecmû'adır.

Sâhib-i İmtiyâz ve Mûdîr-i Mes'ûlü: Kemal Cenâb

Halkın menâf'ine hâdim her türlü yazılar ma'a'l-memnûniyye kabul ve derc olunur.

Derc olunmayan evrak i'âde edilmez.

Geçmiş nüshalar 1 kuruştur.

Nüshası 5 kuruştur.

Adres: Kengiri'da Halk Yolu

14 Ağustos 1339

Sayı: 14

Birinci Sene

Birinci Cild

İCTİMÂ'Î SÛTÛNLAR**ÇALIŞMAK DEVRİ****HALK YOLU**

Anadolu'nun asîl ve necîb halkı, uzun senelerin doğurduğu felâketlere göğüs gerdi. Millî mefkûresi, millî hayât ve istiklâli uğrunda cihânı hayrette bırakacak sûrette yüksek bir metânet, büyük bir sabır ve tahammül, kudretli bir îmân ile her türlü fedakârlığa katlandı. Netîcede sabırsızlıkla beklediği sulha kavuştu.

Lozan'da mu'âhede imzalandı. Ankara'da büyük Türk milletinin Büyük Meclisi de bu mu'âhedeyi kuvvetli bir ekseriyetle tasdik etti. Artık sulh oldu, bitti. Muhtelif cebhelerin bin türlü mahrûmiyetleri içinde samîmî ve kudsî bir aşk ile uzun zamân vatanını, milletini, sancağını, mefkûresini, istiklâlini müdâfa'aya uğraşan kahraman ordumuzun kahraman askerleri, fedakâr zabitleri, büyük küçük şimdi hep memleketlerine dönüyorlar. Çoktan beri mütehassir oldukları yuvalarına, â'ilelerine kavuşarak eski işlerine, eski vazifelerinin başına geçiyorlar... Senelerce gülmeyen yüzler artık gülmeye, dökülen gözyaşları şimdi artık dinmeye, tütmeyen ocaklar tütmeye, söz söyleyemeyen diller bülbüller gibi ötmeye başlıyor. Yurdumuzun her yeri, her köşesi, her bucağı şenleniyor.

Mehmetçiğin bombalara, güllelere siper olan çelik vücûdu, polat kolları şimdi artık tarlasında boş duran sapanına sarılan memleketin her tarafı ayrı ayrı fa'âliyet sahne oluyor. Karı, kızan, çoluk çocuk, genç ihtiyâr tıpkı bir arı kovanı hâlinde kaynaşıyorlar. Oh yâ Rabbi!

[Sahife 202]

Ne büyük zevk, ne büyük sa'âdet! Görülüyor ki, sulh, umûmî hayâtımızda büyük bir değişiklik vücûda getirmiş bulunuyor. Bu inkılâb, bizim için hayırlı ve mes'ûd bir devrin başlayacağını teşkil edecektir. Bu devir tam ma'nâsıyla çalışmak, çabalamak, uğraşmak, refâh-ı hâl ile yaşamak devridir. Vatanın ve milletin dertlerini kolayca, âdilce tedâvî etmek için tamamıyla çalışmak zamânı başlamış demektir. Başta ma'ârif olduğu hâlde, nâfi'a, adliye, iktisâd... ilah. Bütün siyasî, askerî, idârî, ilmî mü'esseselerimiz kalblerimizdeki îmâna, kafalarımızdaki mantığa göre daha ciddî, daha samîmî, daha asrî mantikî teşkilâtla fa'âliyet sâhasına geçmelidir.

Bugün memleket baştan aşağıya kadar hastadır. Hastalık tamâmen teşhis edilmiştir. Yeniden teşhise lüzûm ve ihtiyac olmadığı gibi uzun ve elîm tecrübeler de vakit yoktur. İlaç hazır, hasta meydanda. Miktar-ı kâfi doktor da var. Yalnız metîn bir irâde, kuvvetli bir azim, büyük ve şu'urlu bir teşebbüs ile fa'âliyet geçerek hastayı diriltmek lâzımdır. Unutmayalım asrımız bârikalar asrıdır. Âzîz Türkiye'mizin, sevgili Anadolu'muzun her yeri hârâb, simsiyah toprak yığınları hâline ve baykuşlara yuva olacak şekle getirmiştir.

Mekteblerimiz, ma'bedlerimiz, umûmî ve hususî bütün mü'esseselerimiz acınacak bir şekildedir. Mukaddes topraklarımızın üzerinde şimdiye kadar felâketten felâkete katlanmış, her türlü yokluğa, mahrûmiyete göğüs germiş kahramân bir millet, asîl ve necîb bir ırk, kuvvetli ve îmânlı bir kabile-i beşer mevcûd ki, asırlardan beri dalgın, ağır, kaygısız bir ömür

sürüp gelmiştir. Bugün bu kitle, hayâtı, hayâtın kanununu, gayesini mübâreze ve mücâdelenin safahâtını tamâmen kavrayarak yaşamaya azm etmiştir.

Topraklarımızın üstü böyle olduğu gibi altı da definelerle doludur. Bu vaz'iyet karşısında iktisâdî en büyük derdimiz olan para mes'elesi, ticâret mes'elesi, zirâ'at mes'elesi! Yollar ve nakliyât mes'eleleri serî' ve âcil tedbirlerle bir ân evvel düzgün ve muntazam şekillere girmeli ki, öksüz çocuklar gibi ağlayan vatanın evlâdlarıyla birlikte yüzü gülmelidir.

[Sahife 203]

TERBİYE VE RÛHİYAT

AHLÂKÎ TERBİYEYE DÂ'İR

MUHARRİRİ: K. C. E.

İlim, fen, san'at çerçeveleri içine girebilen “terbiye” hâdisesi hiç şüphe yok ki, hayâtın en mühim ve kıymetli bir hâdisesidir.

Yaşamak isteyen, yaşamaya azm eden hele biz Türkler gibi “inkılâb” içinde çırpınan bir hey'et-i ictimâ'îyye ve milliyyenin terbiye de güdeceği gaye her şeyden evvel kendisini “hayâta” uygun bir şekle sokabilmektedir.

Hayâta uymak için, hayâtın umûmî ve hususî cereyânını gözetmek, mensûb ve menfî sâhasını tedkik etmek, gizli ve açık safhalarıyla onu daha yakından görmek, onun vakayi' ve hâdisatını duymak, bu hâdisâtın mâhiyet ve esbâbını düşünmek ve bu düşüncelerle amelî, fi'ilî ve tatbikî bir sâhaya doğru yürümek, koşmak ve gitmek lâzımdır.

Tabî'atıyla insanların serbestçe yürüyüp gideceği bu sâha, düne nisbetle bugün tamâmıyla bir “yenilik, terakki ve tekâmül” sâhası olacaktır.

Böyle yeni bir sâhada kolaylıkla yürümek bütün mevânî' ve müşkilâta katlanarak korkmadan ve yılmadan sür'atle koşmak, arkaya bakmamak, geri dönmek, hayâtın insanlara dâimâ kuvvet, cesâret, metânet ve sebât vereceği ahlâkî hareketleridir. Biz şimdi şu satırlarla bu hareketleri ve bu hareketlerin sâ'iklerini, avâmil ve mü'essirâtını tedkik ve tahlîl ederek ahlâkî terbiyenin diğer terbiyelere nisbetle aldığı hayât-ı kıymet ve ehemmiyetini bildirmeye çalışacağız. Bu husûsta evvelâ “ahlâk” mef'hûmunu tedkike koyalım.

Ahlâk nedir?

Ahlâk insanların mes'ûd, müreffeh ve mükemmel yaşamasını te'mîn eden fi'iller ve hareketlerdir. Şu hâle nazaran ferdlerin ve milletlerin ahlâkı fi'illeriyle hareketlerinden doğmakta ve meydana gelmektedir.

Fi'iller ve hareketler ise irâde, itiyâd, ihtirâs gibi üç mühim kuvvenin te'sîriyle vücûd bulmaktadır ki, mensûbu doğrudan doğruya “fikirler ve hislerden” Binâenâleyh ahlâkî hâdiseler her şeyden evvel fikrî ve hissî hâdiselerdir. Bu hâdiselerde şu'ûr, irâde, itiyâd, ihtirâs pek kuvvetli olarak te'sîrini gösterir. Zâten bu mü'essirât, bilhassa “seciye” de dâhil olduğu hâlde ahlâkın en ehemmiyetli ve kudretli unsurlarından ma'dûddur.

Şu hâlde asıl “ahlâkî terbiye” ferde ve hey'et-i ictimâ'iyede sa'âdet, refâh, tekâmül esâslarını te'mîn edecek bir seciye doğurabilen terbiyedir. Terbiyeciler, “terbiye” hâdisesini mevcûdiyetimizdeki kabiliyetlere nazaran üç safhaya ayırıyorlar:

1. Bedenî ve cismanî terbiye
2. Zihnî ve fikrî terbiye
3. Hissî, irâdî, ahlâkî terbiye

Acaba üç çeşit terbiyenin daha hayâtî ve mühim kısmı hangisidir? Sağlam bir rûhun, sağlam bir fikrin, ancak sağlam bir vücûdda bulunabileceğini iddiâ ve kabul ettiler. Cismanî terbiyeyi, hayâtın dâimî düşünce, tefekkür ve mülâhazalarla geçtiğini düşünmek mecbûriyeti olmadan yaşamanın mümkün olacağını iddiâyâ koyulanlar, “fikir ve zihnî”

[Sahife 204]

terbiyeyi, hayâtta muvaffakiyâtın ancak iyi bir seciye, metîn ve kuvvetli bir irâde ile te'mîn olunacağını söyleyenler de hissî, irâdî, ahlâkî yani büsbütün manevî bir terbiyeyi tercih ediyorlar. Terbiyeyi, melekât-ı beşeriyyeye mütevâzin, mütesâvî ve mütenâsib bir şekilde vermek îcâb ettiği hâlde manevî kısmın diğerlerine te'sîr ve tercihi bugün ictimâ'î bir zarûret olarak görünmektedir.

Hâlbuki manevî terbiye, zihnî ve bedenî terbiyeye nisbetle, daha mütenevvî, daha karışık ve daha güç fakat karışıklığı ve güçlüğü nisbetinde de bir ehemmiyet-i fevka'l-âdeyi hâ'izdir. Çünkü ferdlerin hayâtı, mukadderâtının yegâne âmil ve mü'essiri irâdeleridir. Bedenî ve fikrî terbiyeye umûmî ve kısa bir nazar yürütecek olur isek, her ikisinin de yalnız beden ve

aklın sıhhat ve kuvvetini te'min ettiğini görürüz. Hâlbuki gerek bedenî gerekse aklî –sıhhat ve kuvveti iktisâb şartıyla– fenâ yollarda, fenâ sâhalarda kullanmaktan dâimâ şerre doğru sürüklenmekten bizi tamâmen men' edecek sağlam bir seciye, metîn bir irâdeden mürekkeb ancak manevî ve ahlâkî bir terbiyedir.

Ahlâk, her zamân ve her yerde fikir ve beden üzerine kuvvetli te'sîr yaptığı gibi onlardan da fevkalâde müte'essir olur. Binâenâleyh ahlâk mü'essesesi beden ve zihin mü'esseselerine nazaran büsbütün hayâtî bir kıymeti hâ'iz olduğu için dâimâ bir ehemmiyet-i mahsûsa göstermektedir. Ahlâkî ve manevî terbiye de aynı mâhiyettedir. Zîrâ hayâtda büyük küçük her ferdin, her şahsın, her insanın mukadderâtı üzerinde en çok te'sîr icrâ eden ahlâk terbiyesinin, ef'al ve hareket-i umûmiyyemizin cihet ve istikametini ta'yin etmesi mizâc, bünye, muhâkeme, itiyâd, tefekkürât ve tahassüsâtımızı hüsn-i idâre eylemesi noktasından da ayrıca bir kıymeti vardır. Ahlâkî ve manevî terbiyeye, diğer terbiyeler arasında fazlaca ehemmiyet verilmesinin en esâslı sebebi bu terbiyenin daha terbiyevî ve ateşîn olmasıdır. Teşebbüs, azim, metânet, şecâ'at, cesâret, fedakârlık, hakikat-pereslik, vazife-şinâslık, vatan ve milliyet-perverlik gibi yüksek ve necib hallerin insanlarda tecellisine, teşekkül ve te'sîsine hizmet eden terbiye, ictimâ'î, siyâsî, iktisâdî hayâtın daha kuvvetli ve ateşîn bir mü'essiridir.

Hayât dâimâ bir cidâl ve mübârezeden ibârettir. Bu cidâlde galibiyet ve muzafferiyeti te'min edebilmek ancak azim, sebât, cesâret, metânet, fedâkârlık gibi evsâf-ı ahlâkiyye ile kabildir. Bu hakikat bu gün pek bâriz ve bedihî bir şekilde kendisini göstermektedir. Bugün ferdler ve ferdlerin teşkîl ettikleri ictimâ'î hey'et ve kitleler içinde fevka'l-âde rahat, mes'ûd ve müreffeh yaşayanlar zekâları ateşîn, muhakemât-ı zihniyyeleri metîn, seviye-i îmânları yüksek ve kudretli olanlar değil, bilâkis ahlâkî faziletleri çok, hissî, fikrî, irâdî seciyeleri tebdil ve tağyîr etmemiş bir hâlde bulunanlardır.

Bunun içindir ki, hayâtın en büyük kahramanları hayâtî ve ahlâkî evsaf ile muttasıf olanlardır.

Terakkiyât ve tekâmülât sâhasında fazla muvaffakiyet gösterenler, manevî terbiye ile tamâmen mücehhez bir hâle gelenlerdir. Çanakkala'nın müdâfileri, İnönü'nün mücâhidleri, Sakarya'nın arslanları, istiklâlin kahramanları hiç şüphe yok ki, irâdî ve ahlâkî faziletlerle mücehhez yaşayanlardır. Binâenâleyh yeni yetişecek bir neslin terbiyesi mevzû-ı bahis olur olmaz, bedenî fikrî terbiyeye nazaran ahlâkî ve manevî terbiye bütün mevcûdiyetiyle, bütün safahâtıyla nazarlara çarpmalı ve Hakk'a fazilete, hayra, mehâsin ve bedî'ıyyâta ve'l-hâsıl

hissiyât ve temâyülâtın en yüksek, en ulvî ve en rûhanî şekilleri (?) üzerine nüfuz edecek kudretini göstermektedir.

[Sahife 205]

SIHHÎ SÜTÛNLAR:

İCTİMÂ'Î YARALARIMIZDAN:

FRENGİ

Muharriri: Doktor Nureddin

Beşeriyet, ihtiyâcât-ı muhtelifesinin sevk ve te'sîriyle göçebe hâlini terk, bir hey'et-i medeniyeye teşkîl ve bir hayât-ı müştereke vücûda getirdikçe birçok ilel-i sâ'ire için de muvâfık zeminler husûle gelmektedir.

Medeniyetin terakki ve tekâmülüyle insanlar arasındaki münâsebâtın fazlalaşmasıyla frengi gibi bir maraz-ı ictimâ'îye de müdhiş sûrette tevessü' ve tezâyüd eylemektedir.

Memâlik-i mütemeddinede halk, ne kadar müsâ'it şerâ'it dâhilinde imrâr-ı hayât eylese, yine birçok ârızalardan masûn bulunamamaktadır. Bu cihetden hastalık tevlîd eden mikropların menşe'ilerini tahrib, intişâr ve istîlâlarına mâni' olmak için hiçbir fedakârlıktan çekinilmemektedir. Beşeriyeti frenginin sûret-i muhârebesinden kurtarmak için milel-i mütemeddine de "Naysız, Rikor, Furniye, Şardin, Örlüh" gibi –bütün etibbâ ve âlem-i insaniyet tarafından nâmları ebediyyen hürmetle yâd edilmekte olan– e'âzım pek fedakârâne çalışmışlardır. Hatta Profesör "Hunter" frenginin, yalnız frengiden husûle gelip gelmediğini tedkik zannında şahsı üzerinde tecrübelerine devam eylerken ma'a'l-esef bu hastalığa yakalanmıştır. Muhitimizde cehâlet sebebiyle kavâ'id-ı hıfzû's-sıhhaya ri'âyet edilememektedir. Fakat halkın, gerek efkâr ve hissiyatı ve gerek bedenlerinin inkişâfı da ma'a'l-esef te'mîn edilememekte ve avâmil-i marziyyeleri te'sîrât ve tahrîbâtından kurtarılma için hiçbir fa'âliyet ibrâz olunamamaktadır.

Hayât-ı ictimâ'îye, servet-i milliyye, nüfûz-ı umûmiyyemizi müdhiş sûrette tehdit eden frengi ensâl-i âtiyyeyi tehlikede bulundurmaktadır. Memleketimizde de Kastamonu ve Bolu frengi teşkîlâtıyla bu hastalık için birçok mücâdeleler yapılmıştır. [1]337 tarihinde mezkûr teşkîlât lağvedilmiş olduğundan, teşkîlât-ı sıhhiye-i hâzıramızla bu âfet-i müdhişenin

intişârına ma‘al-eseef mâni‘ olunamamaktadır. Esâslı bir teşkîlât tedâbir-i mü‘essire ve mesâ‘î-i mütemâdiye ile bir ân evvel bu azim tehlikenin önüne geçilmek lâzımdır. Zirâ bu âfet-i ictimâ‘iyyenin echize-i beşerdeki tevzî‘ât ve tahribâtı birçok vak‘a-i elîme husûlüne sebebiyet vermektedir.

Memleketimizde cinâyetlerin, cünhâların, intihârların mühim bir kısmı frenginin dimâğındaki te’sîrât-ı elîmesindendir.

Frengililer, habishânelerin, hastahânelerin, dârü'l-acezelerin bir kısmını işgal etmekte ve bir taraftan â‘ileleri sefâlet-i elîme içinde inlemektedir. Cem‘iyet-i beşeriye her iki sûretle de meşgul olmaktadır. İnsânların gerek medenî ve gerek gayr-i medenîlerinin bazıları ma‘al-eseef kadınlığın garib bir câzibe-i kasvet-kârına kapılarak sıhhat ve âfiyetlerinin zârârına beş dakikalık bir zevkin kurbanı olup ile'l-ebed ma‘lûl kalarak inleye inleye emrâz-ı hayât eylemektedir.

Bu hastalığa mübtelâ olanlarda tevellüdât yarı yarıya tenâkus etmiştir. Bu illetle ma‘lûl olan kadınların çocukları ya düşüyor ya ölüyor veya mi‘âdından evvel doğuyor. Doğan çocukların ekserisi de gerek hükmî, gerek

[Sahife 206]

rûhî bir za‘af, asâbiyet, belâhat, bedenin te’ehhürü ve nâ-temâmiyyet-i tenemmüvî, sû‘i-teşekkül-i kıhaf ve anîf, sağırlık, ilah... gibi bir kusur arz ediyorlar ki, bu da neslin müdhiş sûrette inhitâtını göstermektedir.

Tarihi: Birçok erbâb-ı ihtisâs frenginin tarihinin tayîninde muhtelifü'l-efkâr olup, bazıları on beşinci asırdan itibâren vuku‘unu ve bazıları da milâddan iki bin sene evvel mevcûdiyetini bildiriyorlar.

Eski Yunan hükemâsından, “İpokrat”ın âsârında frengiden bahs edilmemiş olmasıyla bir kısım hükemâ, edvâr-ı kadîmede bu hastalığın mevcûd olmadığını zan ediyorlarsa da hekîm-i müşârünileyhin âsârının bazı kısımlarında ağız, burun ve nâhiye-i tenâsüliyyelerde bir takım yaralardan bahs edilmesi frenginin mechûl olmadığını göstermektedir.

Akvâm-ı şarkiyyeden eski İbrânîler, Asûrîler, Çin ve Hindliler de frenginin pek eskiden beri mevcûd bulunduğu ve mürekkebât-ı zibekiyye ile tedâvî edildiği birçok âsâr-ı tıbbiye ve vesâ‘ik-i atîkanın tedkikatı netîcesi anlaşılmıştır.

Frengi, onbeşinci asırdan itibâren Avrupa'da hasâra başlamış olmakla mu'elifinden bazıları bu hastalığı kâşif-i şehîr “Kristof Kolomb” Amerika'dan getirdiğini ve bazıları da eskiden beri mıntika-ı mezkûrede zamân zamân görülen salgınların frengiden başka bir şey olmadığını ve hatta Avrupa'dan Amerika'ya götürüldüğünü eserlerinde zikr ediyorlar.

Tabâbetin ciddî esâslara istinâden terakkiyâtı sır ve hikmeti bilinemeyen mevcûdat-ı gayr-i mahsûsenin zâhire ihrâcî, on beşinci asırdan itibaren olmakla hâdisât-ı muhtelifesi arasındaki irtibât bu asırdan sonra olduğundan frenginin pek eskiden beri mevcûd bulunduğu anlaşılmaktadır. Bazı etibbâ on dördüncü asır evâhîrinde Fransa ordusunun Napoli seferinde bu hastalık tohumlarını etrafa saçtıklarını, mevzû'ât-ı ilmiyye ve tecrübe-i kat'îyyeye müsteniden tedâbir-i tahaffuziyyenin tatbîk edilememesiyle berâber ahâlînin pek zevk-perest bulunmaları netîcesi İtalya ve İspanya'da birçok istîlâlar vuku'unu eserlerinde bahs etmektedirler.

Bir zamânlar bu hastalığa “Napoli illeti”, “Fransa illeti” tesmiye edilmiş ise de ahiren 1530 tarihinde İtalyalı Profesör “Firakastor” tarafından lisân-ı Yunâniyye'den me'hûz “aşk refiki” ma'nâsını ifâde eden ve lisânımıza dâ'ül-efrencin mukabili olan “Siflis” kelimesi ile tevsim edilmiştir.

Frengi, her cinsi, her ırkı, her sinni bilâ-tefrik pençe-i savletine alan dem ve ensicede istikrâr eyleyen 1905 tarihinde Alamanyalı Profesör “Şavedin” ve mu'âvini “Hoffman” tarafından keşf olunan “Esperuçata Pallida” tesmiye edilen 8–14 mikron tûlünde helezon şeklinde bir mikrobun husûle getirdiği umûmî bir müzmin bir hastalıktır.

Mu'allim “Forniye” frenginin yalnız nev'-i beşeriyyeye mahsûs bir hastalık olmadığını eserlerinde zikr ediyorsa da ahiren Enstitü Pastör'de Rusyalı mu'allim “Meçnikof” tarafından maymunlardan şempanze cinsine bu hastalığı nakle muvaffak olmuş ve bir maymundan diğer bir maymuna nakil keyfiyeti dahi vuku'a gelmiş olmakla, tufeylin havâss-ı hayâtiyyesinin mütâ'alası bu sûretle kolaylaşmış olduğundan, mu'âfiyet husûsunda pek büyük istifâdeler te'min edileceği ziyâdesiyle ümid edilmektedir.

Frengi irsî ve kesbî olmak üzere ikiye münkasımdır. İrsî Frengi: İrsiyet tarikiyle te'essüs eder. Burada intikal keyfiyetini İsviçreli Kimyager “Pareselez” bildirmiştir. Frenginin cenine nakli keyfiyetinde vâlideler pek mühim bir rol oynamaktadırlar. Veya vâlidelerin frengileri rahim ve kan tarikiyle ceninlere geçer.

Babalar ve anaların frengili olmasıyla çocukların da frengili olması

[Sahife 207]

şüphesiz gibidir. Yeni frengiye yakalanmış ebeveynin çocuklarında vefâyât çok olur. Bu telefiyât ilk zamânlarda pek ziyâde olduğu hâlde zamân ilerledikçe sakat keyfiyeti azalarak noksan doğmak veya doğup ölmek gibi hâller görülmeye başlar.

Müdâhalesiz çok çocuk düşüren kadınların frengili olmaları pek ziyâde muhtemeldir.

Müdâvat-ı muktaziyye ile bu hâller iyiden iyiye ıslâh edilebilir.

Bazı çocuklarda doğduktan sonra za‘fiyet-i cılızlık renksizlikten başka frengiyi andırır hiçbir şey görülmez. Fakat zamân ilerledikçe 1 ilâ 4'üncü aya kadar frengi nişâneleri belirmeye başlar. Bazan da bu a‘râz-ı marziyyeler gecikerek 2–5 sene sonra da görülebilir ki, buna “mu‘ahhar irsiyet-i efrençiyе” denir.

Kesbî Frengi: En ziyâde münâsebat-ı cinsiye ile veya bûse, emzirme, bardak, çatal, kaşık, ustura, havlu ilâh... bulaşık şeylerle husûle gelir. Ma‘a'l-esef muhitimizde ekser halkımız, cehâlet sebebiyle âmân-ı âfet içinde pûyândır. Kavâ'id-i hıfzû's-sıhhaya adem-i ri'âyette şerâ'it-i muvâfıkada bulunamamalarından rengiye yakalanmakta ve dâimâ bir levha-i fecî'a izhâr eylemektedirler.

Devr-i Tefrîh: Vücûdun frengi mikrobuyla aşılandığı andan itibâren çıban (şankıra-ı efrençiyе) nin zuhûruna kadar geçen zamândır. Bu da vasatî olarak yirmi otuz gündür. Bu müddet bazı vak'alarda atmış güne kadar çıkabilir.

Devirleri: Frengi üç safhaya ayrılmıştır.

Birinci Devir: Bedenin frengi illetiyle aşılandığı noktada ka'idesi sert, hafif, çukurca, çevresi muntazam, koyu et renginden nikel beşlik hacminde emles satırlı, gayr-i müveccî (?) bir çıbanın zuhur etmesidir. Bu çıbanın zuhûrundan birkaç gün sonra ecvar-ı nevâhide bulunan bezler (ukad-ı lenfaviye) şişmeye başlar. Ağrısızdır. Bu devrede bundan başka bir şey görülmez.

Bu yaralar 40–50 gün sonra gerek bi't-tedâvî ve gerekse bilâ-tedâvî kayb olurlar. Çıbansız frengi nâdirdir. Yaralar, aşılanan noktada çıkar. Bâb-ı duhûlün adedine göre bir veya müte'addid olurlar.

Mu'allim "Rikor"un dediği gibi insanlar günah işlediği mahalde cezâsını bulurlar.

İkinci Devre: Çıban Şankara-i efrenciyenin zuhûrundan itibâren 40–50 [gün] sonra virüsün bütün uzviyeti istilâsıyla, avârız-ı umûmiyyenin başladığı devredir. Bu devrede ciltte, müdevver, muntazam mercimek veya nikel beşlik hacminde, şeftali çiçeği renginde lekeler (indifa'ât-ı efrenciye), geceleri bacaklarda (azm-i kasba) evcâ', ses kısıklıkları, bedende mercimek büyüklüğünde kirli et kırmızısı renginde hatâtalar (kabarcık), ukudât-ı lenfaviye şişlikleri, geceleri ziyâdeleşen baş ağrıları, müdevver, beyzîyyü's-şekl mercimek veya daha büyük hacimde gışâ-yı muhâtîler üzerinde husûle gelen gayr-i mevca' i'tikâller (lüveyhât-ı muhâtiyye), fakrû'd-dem, iştihatsızlıklar, hafif hummâ gibi tezâhürât-ı maraziye görülür.

Bu hatâtelerin nâhiye-i cebheye, "alın"lardaki husûsî tevzi'âtına tac zühre nâmı verilir. Bir de frenginin ilk senelerde ekseriyetle kadınların unuklarında (boyun) esmerimsi, açık sütlü kahverengine müşâbih lekeler "indifâ'ât-ı efrenciye-i sabbğiyye) görülür ki, zühre gerdanlığı denir. Bunlar frenginin en mühim delillerindendir. Ekser hânende, tütün tiryakilerinin hançerelerinde (boğaz) görülen iltihâb ve mu'annid lüveyhât-ı muhâtiyyeler dâimâ hançerelerin tahrişâtı dolayısıyla anâsır-ı indifâ'îyyenin o noktalara celbi netîcesidir.

Frenginin bu devri pek sârîdir. Hatta ağızdaki tavzi'ât-ı maraziyye hastalığın şiddetli intişârına sebebiyet verir. Bu devir vasatî olarak 3–5 sene ve daha ziyâde imtidâd eder.

Üçüncü Devre: Hastalık gittikçe amîk bir noktada

[Sahife 208]

tevzi'e meyl eder. Ve bazı esbâb dolayısıyla da virüsitiyeti azalmaya başlar. Bazan a'râz-ı maraziyyelerin, şerâ'it-i münâsibede ikinci devre tezâhürat-ı maraziyyesini izhârla tekrar kuvve-i sâriyyelerini iktisâb eyledikleri zamân, bu devir yine sârî bir şekil alabilir. Bu devre frengi çıbanının zuhûrundan itibâren 2–3 sene sonra başlar.

Bu devr-i sâliste ekseriyâ, bacak, yüz ve nâhiye-i tenâsüliyyelerde, şurub kıvâmında sarımsı lüzûcî mevâdd-ı ecnebiyyeyi hâvi findık veya elma büyüklüğünde sert ve elastiki evrâm (zamg-ı efrenciler) teşekkül eder. Bunlar bazan teleyyün, tekayyuh, takarrûh ederler. Eğer âkil bir şekil alırlarsa müdhiş tahribât yaparlar. Burun, ağız, boğaz, kulak, göz, dimâğ gibi bazı echizenin âfetzede olarak tahribâta uğramasıyla üsret-i bel' ve maza' (?), hım hım tekellüm, sadânın kısıklığı, ma'dûmiyyeti, mevâdd-ı mâ'iyânın burunda ric'atı, körlük, asmiyet-i felc gibi ilah... netâyic-i elfme husûle gelir.

Frengi Hastalığının Bulaşması: Frengi, ya münâsebât-ı cinsiyye veya frengi yaralarından sızan taze ifrâzâtla bulaşmış, çatal, kaşık, nargile, ustura ilah... şeylerin bedende bulunan yara ve berelere temâsı dolayısıyla sirâyet eyler. Cildde gözle görülmeyen yaralar, hafif sıyrıklar dahi frengi mikrobunun, bedene geçmesi için birer kapıdır.

Ma'a'l-esef matlûb vechile tedâbir-i sıhhiyyeye ri'âyet edilemeyen muhîtimizde bazı câhil â'ile re'îslerinin frenginin zehir-âlûd bir ma'raz-i müdhişeden bulunduğunu bilmemeleri ve vücûdlarında zuhûr eden yaraların frengi yaraları olup olmadıklarını anlayamamalarıyla berâber etibbâya da mürâca'at eylememelerinden zavallı evlâdları bî-çâre muhîti bu hastalığa yakalanmaktadır.

Memleketimizde çocukların öpûlmek âdât-ı sakîmesiyle ağızlardaki tavzi'ât-ı maraziyyelerden sızan ifrâzâtın ufak çocukların ciltlerine temas dolayısıyla frengi bulaşmakta ve kâhillerde de bûse sebebiyle ağızlarında, göz kapaklarında şankara-i efrenciyeler görülmektedir.

Frengili olarak doğan bebeklerin sütnineler tarafından emzirilmesiyle bedbaht sütnineler bu hastalığa giriftâr oldukları gibi, sağlam yavrular dahi frengili sütnineler tarafından emzirilmesiyle frengiye yakalanmaktadır. Bazan âlem-i insaniyete hidmet eden etibbâ, ebeler, hasta bakıcılar dahi doğum esnâlarında veya suver-i sâire ile me'lûs ellerini gözlerine sürmek veya kîse-i cenîneler içinde bulunan suların (mâ'yye-i eminyos) gözlere sıçraması ve ellerde bulunan çatlaklardan mikropların ensiceye dâhil olması sûretiyle ma'a'l-esef bu hastalığa dûçâr olmaktadır.

İzdivâc dolayısıyla da frengili olan erkekler, yüzde yirmi nisbetinde bu hastalığı zevcelerine geçirmektedirler. Bazı zavallı â'ileler ilk geceden itibâren bu musîbet-i elîmiyyenin pençe-i muhribesine yakalanırlar.

Bu hâl nesil ve kavmiyet için mûcib-i felâket olduğu gibi mes'ûdiyet-i â'ileviyyeyi de müdhiş sûretde sarısmaktadır. Frengiden nasıl korunmalıdır? Bir frengili şahıs bile diğer frengili kimseden sakınmalıdır. İkinci defa bu hastalığa aşılacak ihtimâli vardır.

Memleketimizde, gerek sefâlet ve gerekse sukût-ı ahlâk dolayısıyla birçok kadınlar gizli gizli icrâ-yı fuhuş eylemektedirler. Bunlar hiçbir mu'âyeneye tâbî tutulmadığı için ekseriyetle emrâz-ı zühreviyye ma'lûlûdürler. Bunlarla temâs dolayısıyla birçok tecrübesiz gençlerin hayâtları zehirlenmektedir.

Sâniyen, bazı âlûftegân dâ'ire-i inzibâtiyyece mukayyed ise de memleketin her tarafına yayılarak san'at-ı merdûdelerine devâm eylemekte bulunduklarından birçok nezîh â'ilelerde huzûr ve sükûneti ihlâl eylemektedirler.

Her ne kadar bunlar haftada bir mu'âyene için dâ'ire-i sıhhiyyelere i'zâm olunuyorlarsa da bu müddet zarfında her hangi fâhişeden birisi frengili bir şahısla temâs etse, bir müddet sonra aynı fâhişe temizlenmeden, yıkanmadan diğer bir şahs-ı sâlimle temâsa gelse frengi hastalığı bu şahs-ı sâlime intikâl eyler. Veyâhud bu müddet zarfında fâhişeler, bel soğukluğuna yakalanabilirler. Çünkü bu hastalığın devre-i tefrîhi yani münâsebât-ı cinsiyye ile a'râz-ı maddiyyenin zuhûru arasındaki zaman 3 ilâ 7 gündür. İşte birçok zavallılarda bu sûretle bu hastalığa dûçâr olurlar.

Sıhhat-ı halkın vikayesi içindir ki, memleketin her tarafında birer müe'sse vücuda getirilerek, fâhişeler bir araya toplanmalı ve sıkı bir nezâret-i tıbbiyye altına alınmalıdır.

Hatta bu mü'esseselerde husûsî tabibler bulundurularak hâricden gelen zevâtda mu'âyeneye tâbi tutulursa emrâz-ı zühreviyyenin adem-i intişârı husûsunda pek büyük istifâdeler edileceği tabî'î dir.

Ma'a'l-esef birçok mahallerde her nedense bir takım garîb düşüncelerden kendilerini kurtaramayan bazı zevât, cem'iyet-i beşeriyyeye her ân elîm bir sûretde zehir saçan bu gibi kimselerin bir araya toplanmasına mûmâna'at eylemektedirler. Fakat bu gibi mü'esseselerle hem memleketin ümmîd-i istikbâlî olan gençliğin sıhhat ve afiyeti vikaye edilmiş ve hem de vuku'at-ı adliyyenin önü alınmış olur.

Evet, kadınlığın bu sukûtu memleket için cidden pek elim bir cerîhadır. Ve bunun için de genç kız ve kadınları himâye edecek cem'iyetler teşkîl ve dârü's-sinâ'alar vücuda getirilerek, bu san'at-ı merdûde içinde yüzenler toplanılmalıdır. Bu sûretle ahlâklarının tasfiyesine yardım edildiği gibi birçok san'atlar da öğrenilerek cem'iyet-i beşeriyyeye nâfi uzuvlar kazandırılmış ve bu beliyeye-i ictimâ'iyyenin önüne geçilmiş olur.

En ziyâde emrâz-ı efrençiyenin men'-i sirâyeti fuhuş olmasına nazaran gençlerimizde frenginin zehir-âver pençe-i muhribesine yakalanmamak için her türlü levsiyâtla memlû kadınlardan dâimâ uzaklaşmalı ve mes'ûd â'ile yuvaları kurmaya çalışmalıdır.

Emrâz-ı sâ'ire-i sâriyyelerde olduğu gibi frengide de son derece temizliğe ri'âyet lâzımdır.

Frengi yaralarından sızan ifrâzâtla bulaşmış fincan, bardak, kaşık, ustura ilah... şeyler iyice yıkanıp temizlenmeden kullanılmamalıdır. Frengili olarak doğan çocukları mutlak anaları emzirmelidir, kat'iyen sütnineye verilmemelidir. Eğer îcâb ederse hayvan sütüyle beslenmelidir. Hastaliksız, sıhhati yerinde çocuklar için sütnineye ihtiyâc hâsıl olursa bunlar bir tabib tarafından mu'âyene edilmeli ve frengili olmadıklarına kanâ'at hâsıl olduktan sonra çocuklar teslim olunmalıdır. Frengililerle izdivâc mes'elesi cidden mühimdir. Her ne sebeble olursa olsun devre-i tedâvîlerini ikmâlen şifâ-yı nisbî hâsıl olmadan izdivâca kalkmamalıdır.

Köylülerimiz, pek dağınık ve merkezden günlerce, sâ'atlerce uzaktadır. Köylü ecdâdından gördüğü usûlle gece gündüz çalışarak, çabalayarak zorla te'mîn-i ma'îşet eylemekte, hatta birçokları da ötekinin berikinin işine yardım etmek sûretiyle ancak karnını doyurabilmektedir.

Bu hastalıkla ma'lûl olan köylü, tedâvî için merkeze gidip gelmek sûretiyle senenin birçok zamânını kaybedeceği cihetle aç kalmak tehlikesine ma'rûz kalacağını bildiğinden dâimâ tedâvîden tevahhuş eylemekte ve kaçmaktadır.

Bunun içindir ki, esaslı bir mücâdele teşkilâtıyla köylünün ayağına gidilerek onları mahallerinde tedâviye çalışmak hayât-ı ictimâ'îye ve mevcûdiyet-i âtiyyemiz için pek elzemdir. Anâsır-ı beşeriyyeyi kırıp geçiren, nüfûs-ı umûmiyyemizi yiyip kemiren, tenâkusuna sebebiyet veren bu hastalık, safha-i sâkitânesinde ma'a'l-esef câhil bir takım kimseler tarafından bir ma'raz-ı âdiyye gibi telakkî edilerek

[Sahife 210]

hiç korkulmaması tehlikeyi ziyâdeleştirmektedir. Halkımızdan birçokları memleketin anâsırına en büyük darbeleri vuran mutatabbib ve sapartacıların câhilâne, muzırr, nâ-tamâm tedâvileriyle için için zehirlenmekte, senelerce pençe-i zâlimânesini saklayan ve günün birinde ortaya çıkan o düşman-ı bî-emânın zebûnu olarak ölmektedir.

Binâenâleyh nesli, cehâlet, atâlet, hurâfât ve efkâr-ı bâtıladan kurtararak ilm, irfâna, servet ve sa'âdet-i medeniyyeye sevke çalışmak artık erbâb-ı ilim ve fen için vazîfe-i milliyye ve insaniyedir.

EDEBÎ SÜTÛNLAR:

KENGİRİ ŞÂ'İRLERİ:

MUHARREMİYE

İllet-i aşka bugün âh tahammül ne gerek
Dayanır mı acaba âlemde bu hengâma yürek
Ne tedâbir-i yamân ayıttık ayı mihr-i felek
Anladı gerdiş-i mekkârî ki ashâb-ı dilin
Mâtem-i şâh-ı şehîdânı tutar ins ü melek
Verelim yoluna cân bizde “Hüseynim” diyerek

Kıldık efkâr-ı pîş üzere mutâbık devri
Gayret- şâh-ı şehîd eylemedik Mûsa sırrı
Bu hacâlât ile çek haşre kadar kerem ü sırrı
Neyledin çarh-ı muhâlîf o güzel şirin eri
Mâtem-i şâh-ı şehidânı [tutar ins ü melek]
Verelim yoluna can [bizde “Hüseynim” diyerek]

Açtı gülzâr nübüvvette gül-i gonce fem
Biri aşam-ı sem oldu biri müstağrak-ı dem
Nîl olur ehli vefâ dîdesi rûz-ı mâtem
Bugün âlâm ile tecdîd ola sâl-i âlem
Matem şâh-ı şehidânı [tutar ins ü melek]
Verelim yoluna can [bizde “Hüseynim” diyerek]

Derd-i bî-çârede aşk bu hengâm olalı
Oldu nâ-kâm dü-âlem o Yezid kâm olalı
Nüh felek heft zemîn âlem-i ecsâm olalı
Görmedi böyle bir âlâm bu âlem olalı
Matem şâh-ı şehidânı [tutar ins ü melek]
Verelim yoluna can [bizde “Hüseynim” diyerek]

Hânedân-ı düşmenine vâcib ahî la‘net oku
 Hele fehm et kim eder haşret-i (?) muhtâra gulüvv
 Bu Yezîd'in işine çekme âlem-i kaygu
 Hiç “Vehhâc” garîbin gözüne girmez uyku
 Matem-i şâh-ı şehidanı [tutar ins ü melek]
 Verelim yoluna can [bizde “Hüseynim” diyerek]

*

Gel ey serv-i hırâmânım yeter ağlattın ağlattın
 Dil-i uşşâkı sultânım yeter ağlattın ağlattın

 Sarardı gül benzim soldu gözlerim kan ile doldu
 Cihân başıma dar oldu yeter ağlattın ağlattın

 Mekânım ateş-i firkat helâk ettin be-hey âfet
 Beni şâh eyle gel elbet yeter ağlattın ağlattın

 Kalem tutmaz oldu destim söyle ey gözleri mestim
 Adûlar mı oldu dostum yeter ağlattın ağlattın!

 Sever isen Hüdâ'ya gel, Habîb-i Mustafa'ya gel
 Kulun Zahmî gedâya gel yeter ağlattın ağlattın

[Sahife 211]

GAZEL

Beni bu müdde‘î aşk hâkimi adle ol çekti
 Huzur-ı şâhda katlim için hayli cedel çekti
 Müneccim kara bahtım tâ nücûm-ı şâha çalışırdı
 Düşürdü kevkebi ikbâlde burc-i haml çekti
 Bu şeb meddâh-ı aşka derdimi cüz’i beyân ettim
 Teselli-i hâtırı için hacca dek misâl çekti
 Gubâr-ı âsîtânım hep dağıtan bâd-ı ehemdir
 Çıkardı göklere doğru onu sen sanma yel çekti
 Belâ-yı aşkı çekmekte bu “Rindî” imtidâd etti

Huzûr-ı şâhda katlim için hayli cedel çekti
Hakîkat şedd-i aşk içre ne bir dil var ne dilber var
Ne sâkî var ne ser-mestî meddâh-ı mest-i sūrûr var
Bu bağ-ı dehr-i ifnânın bozuldu tarz-ı etvârı
Uçup bülbülleri soldu gülü ne gonca-ı gül-ter var
Çekildi ehl-i sohbet ne ehl-i aşk ne ehl-i dil kaldı
Ne doğru söz bilir âlemde ne de bir doğru söyleyen var
Bulunursa da aşk ehli velâkin gizlemiş kendin
Ne söyler bildirir hâlin ne hâlinden bilen er var
Hücûma geldi bu esrâr-ı halkın intihâ buldu
Alâmetler bulurdu her taraf hakkâki âhir var
Eğer sen aşka kabil ise âlem içre ey Rindî
Çekil bir köşeye sende çağır Bâkî yâ Haydar var
Vahşi dil rind-sıfatız âleme billâh
Biz ehl-i hakîkat gülüyüz hamdü fillâh
Yok dehşetimiz renc-i emîrân-ı cihândan
Lâ-ye'tî illâ lehümü'l-hükmü minallâh
Takdîr-i Hüdâ kuvve-i tedbîr ile dönmez
Teslîm-i kazâyız fetevekkeltü alellâh
Hiç kimseye boyun mu büker ehl-i kanâ'at
Aç mı bırakır kulları Hazret-i Allâh
Mürşid sözümüz, kendimize bizde amel var
Râm oldu gönül Kadrî askarına vallâh
Cân mürgu olur bir gül için zâr ile me'luf
Gülşende olur o gül hâr ile me'lûf
Dilsûz muhabbet ile yanmaktan usanmaz
Âyâ bu semender mi olur nâr ile me'lûf
Bir kimse ile hem-dem olup muhtelit olmaz
Gönlüm olalı aşk ve gam-ı yâr ile me'lûf
Bir dem ki, bu dünya ile ukbâlara bakmaz
Bu dîdem olup eşk-i hûn îsâr ile me'lûf
Nâdân ile ünsiyet ve ülfetten usandım
“Mecbûr”-veş olup nazm ü iş'âr ile me'lûf

[Sahife 212]

ROMA SAHÂ'İF-İ TARİHİYYESİ'NDEN

MARCELLUS'UN HAYÂTI

Muharriri: Pülütark

Mütercimi: Mehmed Refik

1. “Marcellus”un ahlâk ve hasâ’ili
2. Şecâ’at ve besâleti ve ilk hidemâtı
3. Golvaların Romalıları ilân-ı harbi
4. Golvalara karşı evvelce i’zâm olunan generallerin “Roma”ya celbi

1. Beş kere konsolos nasb ve tayîn edilmiş olan “Markos Kolodyos”, “Markos”un oğlu olup, “Pozidonyos”un kavlinde “cengâver” ma’nâsını mukayyed olan “Marcellus” ismini hânedânı miyânında ilk defa olarak kendisi ahz eylemiştir. Fenn-i harbde kesb-i kemal etmiş, kavîyyü'l-bünye, cesûr ve fa’âl ve muhârebe için lâ-yetegayyer bir meyl-i tabî’î ile mecbûl olan “Marcellus” hârâret ve besâlet-i fitrîsini muhârebeden başka yerde gösteremiyor, ahvâl-i sâ’irede mütevâzı, halîm, insaniyetperver ve edebiyât-ı Yunâniyye ve belâgata ibtilâ derecesinde muhib bulunuyordu. Bu fenlerde temeyyüz edenleri takdîrden hâli olmayan “Marscellus” bunlar hakkındaki hürmet ve ri’âyetini ibrâzında tehâlûk gösterdiği teveccüh ve ihtirâmât ile irâ’e eyliyordu. Fakat umûr-ı askeriyye ile i’tiyâdı, bu husûslara hasr-ı işğal ile arzûsu derecesinde terakkîsine mâni’ olmuştur. Zirâ evâ’ilde “Hommer”in:

Âvân-ı hatarnâkda dem dağdağa-zâde
 Şebânede Şişhâne’de Hak kıldı irâde
 İsbât-ı vücûd etmeli meydân-ı degade (?)

dediği gibi, “Roma” küberâsının sınıflara taksimi bi'l-hâssa bu sırada vuku’ bulmuştur. Delikanlılar “Sicilya’da” Kartacalıları muhârebeye, sinn-i kemal ashâbı Golvaların hücumuna karşı “İtalya’yı” müdâfa’aya tahsis edilmiş, ihtiyârlar dahi “Anibal” kumandasındaki Kartacalıları muhârebe eylemişlerdir. Bunların şeyhûhetin bahş ettiği

mu'âfiyet-i askeriyyeden sâ'ir ebnâ-yı vatan gibi müstefid olmayıp asâlet ve besâletleri "Roma" ordularına kumanda için, kendilerini dâimâ yeni yeni, seferlere davet ediyorlardı.

2. "Marcellus"un vâkıf olmadığı, temeyyüz etmediği hiçbir nev'-i muhârebe mevcûd değil idi. Fakat bilhassa mübârezât-ı husûsiyyede fevka'l-âde bir rahcân (?) gösteriyordu. Hiçbir mücâdeleyi red etmemiş, kendisini mübârezeye da'vet edenlerin kâffesini katl eylemiş. "Sicilya'da" birâderi "Otasilyos"u büyük bir tehlikede görerek kalkarıyla setr etmiş, üzerine savlet edenlerin cümlesini kendi eliyle katl ederek birâderini tahlis eylemiştir. Bu besâletleri sâyesinde Marcellus daha gençliğinde generaller cânibinden tâc-ı iftîhârlara, mükâfâtlara nâ'il olmuş, günden güne şöhreti tezâyüd ederek ahâli cânibinde "ediliyete kurul"¹⁵⁹ (?) mansıbına rû'esâ-yı rûhâniyye tarafından tefe'ül hizmetine tayîn edilmiştir. Bu hizmet bir nev'-i riyâset-i rûhaniyye olup kanun, hizmet-i mezkûre ashâbına kuşların tayerânından istihrâc olunan

[Sahife 213]

kehanet üzerine hususî bir teftiş hakkı bahş eyler. "Marcellus" edilliği (?) hengâmında ikamesine mecbûr oldu. "Marcellus" un kendi ismini hâmil gayet genç, fevkalâde dilber bir oğlu mevcûd olup zekâsı, hüsn-i terbiyesi bütün Romalıları kendisini takdîr ettiriyordu. Edillik (?) hizmetinde "Marcellus"un refiki olan ve cüretkâr ve fesâd ahlâk sâhibi bulunan "Kapitolinos", bu çocuğa alçakça bir teklifte bulundu ki, delikanlı, evvel emirde kimseye bir şey söylemeksizin, infî'âl ile bu teklifi red eyledi. Fakat "Kapitolinos"un teklif-i tekrarı üzerine çocuk bunu pederine söylemekle bu hakareten münfa'ıl olan "Marcellus" senato muvâhecesinde, "Kapitolinos"u ithâm etti. Kapitolinos tasavvur edebildiği cümle tezvirâta, bütün hilelere ve nihâyet tribünlere¹⁶⁰ mürâca'at ettiyse de tribünler bu mürâ'aatı red eylediler. Binâberin mes'eleyi inkâra karar verdi. "Kapitolinos"un genç "Marcellus"a söylediği sözler hiçbir şâhid mevcûd olmadığından senato meclisi çocuğun celbini emr etti. Meclis huzûruna vürûd eden genç "Marcellus"un yüzünün kırmızılığını gözyaşlarının ve hîcâb ve terbiyesi altında nümâyan olan infîâlimüşâhede eden senato a'zâları, başka delâ'ile hâcet görmeyerek "Kapitolinos"u "Marcellus"a külliyetli bir cezâ-yı nakdî i'tâyâ mahkûm

¹⁵⁹ Roma'da esâsen ahâli miyânından müntehib iki "edil" bulunurdu. Roma şehrinin tarih-i te'sisinden 588 sene sonra ahâli sınıfından "Lusyos Seketios Lateranos" birinci konsolos tayin olunduğu vakit senato a'zâları miyanında iki "edil" tayîn edilmiştir. Roma'da mebnî-i emiriyye vesâ'ireye nezâret eden hâkime "edil" (?) itlak olunurdu. "Kurul" (?) "Roma" hâkimlerinin ku'ûd eyledikleri fildişinden ma'mûl kürsü ve "edillete kurul" ashâbına bu kürsüye ku'ûd hakkını bahş eden "baş edil" makamıdır.

¹⁶⁰ "Roma'da menâfi'-i ahâliyi muhafaza ve müdâfa'a ile mükellef hâkimlere "tribün", "ahali tribünü" tesmiye ediliyor. Ve askerin hukukunu muhâfaza için dahi "asker tribünü" nâmıyla ayrıca rû'esâ bulunuyor idi. M. R.

edip “Marcellus” dahi bu mebâliğle ma‘bûdlar nâmına şârâb isâlesine mahsûs gümüş kâseler imâl ettirerek ma‘bûdlara vakf eyledi.

3. Yirmi iki sene devam den “İkinci Ponik Muhârebesi” henüz hitâm bulmuş idi ki, Romalılar, Golvalar (Gol iklimi ahâlisi) cânibinden ikinci bir muhârebe ihdâs edildiğini gördüler. “Selt” kavmine mensub ve “Alp” dağlarının “İtalya” cihetindeki eteklerinde sâkin olup gayet zî-kuvvet olan “Ensober”ler, milel-i mütecâvireyi ve bilhassa “Jesat” tesmiye olunan ve hem-civâr milletlere ücretle hidmet eden Golvalar imdâdlarına çağırışlardı. Bu muhârebenin “Ponik” muhârebesiyle aynı zamânda adem-i vuku‘u ve Golvaların güyâ mağlubiyetini istihlaf etmek istiyorlarmış gibi galibeynin takayyüdât-ı sâ’ireden âzâde kalmasına intizâren –güyâ Kartacalılarla vuku‘ bulan muhârebât esnâsında hakkaniyet-perver bir seyirci halinde bulunmaları Romalıların sa‘d tâli‘i eseridir. Ma‘a-mâfih sahne-i harbi “Roma” şehri kapılarına götüren milel-i mezkûrenin hem-civarlığı ve Golvaların “Roma”yı teshîrlerinden beri –Romalıları için gayet mahûf olan şöhret-i kadîmesi hasebiyle de rûhânîleri hidmet-i askeriyeden mu‘âf tutan kanun, Golvarın “İtalya”ya hücûmunu istisnâ eyliyor, ahvâl-i mesrûdenin kâffesi Romalıları ürkütüyordu. Romalıların tedârikât-ı harbiyyeleri dahi korkularını bir kat daha ispat ediyordu. Bu tarihten evvel ve sonra bu kadar Romalının taht-ı silâha alındığı görülmemiştir. Mürâca‘at ettikleri fevka'l-âde zebihaler dahi korkularına başka bir delil irâ’e etti. Romalıları o vakte kadar kanunlarına garib ve yaryar bir şey idhal etmemişlerdi. Yunânîlerin efkâr-ı dîniyyesine muvâfık olan efkâr-ı mezhebiyyeleri hilm ve insaniyeti istilzâm eyliyordu. Fakat bu muhârebenin hîn-i takarübünde kâhinlerin ihbârât ve vesâyâsına tevfik-i harekete mecbûr olarak öküz pazarında her iki cinsden iki Yunan’ı ve iki Golva’yı, hayyen defn ettiler ki, bu münâsebetiyle bugün dahi şehir teşrin-i sânîde hafıyyen kurban-ı zebh edilmekte ve fakat bu kurbanların ehilla tarafından müşâhedeşi memnû‘ bulunmaktadır.

4. Vuku‘a gelen ilk muhârebelerde Romalıları muvaffakiyât-ı azîme ihrâz eylemiş olmakla beraber birçok hezimetlere dahi dûçâr olduklarından muhârebat-ı mezkûre harbe hitâm vererek hiçbir mu‘âhedeyi istilzam etmedi. Konsolos “Filaminyos” da ve “Furyos”un cesim bir ordu ile,

[Sahife 214]

Ensoberelilerle muhârebeye azimetleri sırasında “Pisenom” ârâzisinden murûr eden nehrin sularının kana tahavvül ettiği ve “Ermeni” beldesi üzerinde aynı zamânda, üç kamer

müşâhede olunduğu rivâayet edilir.¹⁶¹ Konsolos intihâbı için kuşların teyerânını tedkik vazifesiyle mükellef olan rû'esâ-yı rûhâniyye , “Filaminyos” ile “ Foryus”un intihâbında bazı gûnâ hatî'at vâki' olduğunu ve bu intihâbın vakt-i muhtasarda icrâ edilmediğini te'mîn eylediler. Senato meclisi konsolosları geri celb için, derhâl tahrirât tastiriyle, konsolos menfâ'atıyla düşman aleyhine hiçbir harekette bulunmayarak, vazifelerinden istifâ için “Roma”ya avdetlerini emr etti. “Filaminyos” bu mektûbları Golvalarla muhûrebe ile galebeden ve memleketlerini ateşe ve kana gark ettikten sonra küşad eyledi. Ganâ'imi hâmilen “Roma”ya avdetine ahâli kendisini istikbâle çıkmadı. Hatta kendisini celb eden senatonun emrine derhâl, itâat etmemesi ve emr-i mezkûru açıktan açığa istihfaf eylemiş olması hasebiyle zafer alayının adem-i icrası bile arzu edildi. Bu alayın icrâsını müte'âkib dahi ahad-i nâs miyânına idhâl edilerek, refiki ile beraber konsoloslukdan isti'fâya mecbûr oldu. Romalılar her şeyin ma'bûdların arzûsuna atf eylemek hususuna bu derece itinâ ediyorlardı! Memleketlerinin selâmeti, hâkimlerin düşman üzerine galebelerinden ziyâde, ma'bûdlara hürmet ve itâ'atlarına mütevakkıf olduğuna kani' bulunan ahâli, hükkâmın ma'zeret olarak her gûne muvaffakiyet der-miyan edebilseler de köhne-i kadime ve ecdâdları tarafından mü'esses anânât-ı mezhebiyece hiçbir tekâsül ve tesâmuhlarına tahammül etmiyorlardı. Bu husûsa dâ'ir misâller îrâd eyleyeceğim.

[Sahife 215]

LETÂ'İF-İ TARİHİYYE

Muharriri: Mehmed Refik

Murâd-ı Râbi' devrinde –İstanbul'da açılan kahvehânelerde muhill-i inzibât ve asâyiş birçok erâcif tehattüs etmekte olmasıyla kahvehâneler hedm ve tütün isti'mâli men' olunduğu sırada vâ'iz-i meşhûr Kadızâde Şeyh Mehmed Efendi, taraf-ı hilâfete intisâba vesile olmak üzere, delâ'il-i akliyye ve nakliyye ile tütünün hurmetini beyân sadedinde, Na'îmâ

¹⁶¹ “Plutarch”un rivâyet eylediği garibelerde Pisenom ârâzisinden mürûrunu beyân eylediği nehrin hangi nehir olduğunun ta'yini müşkildir. “Adriyatik” Körfezi sahilinde olan bu iklim “Ezyis”den “Yeteroantos”a kadar imtidâd ediyor ve kadim coğrafiyyûna nazaran, birçok nehirlerle ve başlıca “ Mizes” “Potantya” ve “Tentetna” nehirlerine ırvâ olunuyordu. “Pelin” tarafından dahi tedkik olunan ve kudemâ indinde tehditkâr bir garibe ad edilen üç kamerin birlikte ru'yyeti gayet basit bir âlâmet-i cevviyyeden ibâret olup birçok şümûs-ı kâzibenin def'aten ru'iyetini mucib olan aynı sebepten münbaattır “Pelin” kendi zamânında aynı zamânda üçten ziyade kamer-i kazib görölmediğini tahrir etmiştir ki, bu keyfiyyet şübhesiz lâıykıyla tedkikat ve tarassudat icra edilmemiş olmasından ileri gelir. Gasandi 1625 senesinde Lehistan'da altı adet kamer-i kazib görüldüğünü beyan eder. Şeneros dahi, 1629 senesi Martı'nın yirmisinde Roma'da beş ve ertesi sene Kanûn-ı sâninin yirmi dördünde yedi adet kamer-i kâzib ru'yet eylediğini beyân ve on bire kadar kamer-i kâzib ru'yet olunabileceğini inanmaya hiçbir mâni' mevcûd olmadığını ilâve eyler. Şümûs-ı kâzibe ru'yeti dahi bu yoldadır.

merhûmun ta'bîri vechile, "mağlata-i bi-endâze ile kıbab-ı feleğe âvâze salmış olmakla, muta'arrızları:

Halkı men' eylemeden sana ne girer ne çıkar

Vâ'izâ yoksa duhân ile kıyâmet mi kopar

beyitini inşâd eylemişlerdir.

Latife-i sâbıkada zikri sebk eden Kadızâde Mehmed Efendi'nin vefâtını mûte'âkib mûmâ-ileyhe müntesib olup Kadızâdeliler ismini alan ve zamân-ı sa'âdetten sonra ihdas olunan şeyleri bi'l-külliyye ref' ile zâhiren ortalığa nizâm vermek ve hakikat-i hâlde iktisât-i şöhret ve merâtib-i âliyyeye nâ'iliyyet emelini akvâl ve zevâhire-i dîndârâne ile setr eylemek isteyen– kürsü-nişîn-meşâyihten Ahmed Efendi ile mûmâ-ileyh[[]]e mütereddîd ve müntesib bir zarîf arasında şu muhâvere cereyân etmiştir:

Zarîf: –Bid'at-ı haseneyi ve cümle seyyi'eyi ref' etseniz gerek. Çakşır ve don giymek dahi bid'attır onları da kaldırır mısınız?

Ahmed Efendi: –Belî, onu da men' ederiz. İzâr ve peştemâl kuşansınlar.

–Ya kaşık isti'mâli de bid'attır. Onu ne işlersiniz?

–Onu da kaldırırız. Ta'âmı elleriyle yesinler. Zehir değil a! Yedikleri ta'âm ellerine bulaşmakla ne lâzım gelir.

Zarîf hânde ile,

–İmdi, efendi, halk-ı âlemi soyup köyü çıplak çöl Arabı kıyâfetine koymak istersiz.

Meşâyih-i tarik kibârından birkaç zât, Gafûrî Mehmed Efendi ile beraber, 9066 [966] tarihinde Müftü Hanefî Efendi'ye gidip Kadızâdeliler'in tasallut ve tecâvüzlerinden âciz kaldıklarını bi'l-beyân mûmâ-ileyhimden şikâyet etmeleriyle efâzil-i asırdan hâzır-ı bi'l-meclis kazasker Boluvî Mustafa Efendi:

–Âzîzler, ehlullâh beyinde ma'rûf bâtın kılıcı vardır. Onunla intikama havale etsenize.

demekle Gafûrî Efendi,

–“Sultanım, biz zâhir emriyle maslahat bitsin deriz. Yoksa ahvâl-i bâtinîyyeye kalır ise Hazret-i Kahhar cellei şane hü müntakimdir”

demiş ve aradan bir hafta mürûr etmeksizin Kadızâdeliler'den latife-i sâbıkada zikri geçen Ahmed Efendi ile Divâne Mustafa ve Üstüvanî Efendiler nef' olunmuşlardı. Boluvî Mustafa Efendi bilâhire makam-ı meşîhati ihrâz edip bir müddet sonra Mısır'a iclâ olunmakla bu hikâyenin zikri geçdikte:

–“Herifler bâtin kılıcın ziyâde saldılar. Hattâ ucu bizlere dahi dokundu”

diye latife edermiş.

*

Fransa Kraliçesi “Mari Nezer” ma‘iyyetinde yâver sıfatıyla müstahdem bir kızın, –kral sarâyında tensîkat-ı cedîde icrâsına sebebiyet veren– mâcerâ-i bi-bahtânesi (?) üzerine kaleme alınmış olan bir manzûmenin manzûr-ı fakir olan matla‘ının tercümesidir:

Bir cürmü ile aşkın olup âzim-i devran
Ey mahv olan îka‘ edip iffet dem-i cinayet
Mahsûl-i felâket-zede-i aşk ve muhabbet
Nâmûs ve şeref uğruna âfet-zede kurban

“Hommer” tarafından “İlyada” nâm manzûme de söylenmiş ve “Karsale” Teselya hıttasında Yenişehir hezimetini üzerine âheste revîş ile ordugâhına çekilen meşhûr “Pompenin” o andaki hissiyâtını beyân sırasında müverrih “Pülütark” cânibinden tekrar ve irâd edilmiş olan fıkranın tercümesidir:

Fakat ol onda ki ma‘bûdların (hâşâ) hünkârı¹⁶²
Eder Anka-yı hirâs evc-i semâdan nâgâh
Kalb-i mağrûruna Ajaks'ın olup havf târî
Kaçmaz ama durup eyler geriye atf-ı nâgâh
O muazzel omuzun setr ile kalkan ile
Düşmanı mıhlar o yerde çekilir şanıyla

¹⁶² Esâtîrde ma‘bûdların (hâşâ) ulusu ve pederi addolunan Jüpiter kasd edilmektedir.

[Sahife 216]

GÜNÜN İZLERİ

Muhterem ihtiyât zâbitlerimiz,

Millî istiklâlin kahramanları, millî mücâhedenin arslanları, Kuvâ-yı Milliyyemizin fedâkâr, genc, dinç, münevver, ateşin ihtiyât zâbitleri cephelerdeki vazifelerini hüsn-i îfâ ederek memleketlerine avdet ediyorlar. Bu miyânda Kengirımızın da kıymetli ve güzîde gençleri memleket gençliğinin fa‘âl ve derpey unsurları hemen umûmiyetle denilecek derecede gelmiş bulunuyorlar.

Yüzlerinde nûr-ı hamîyyet parlayan, damarlarında istiklâlin kırmızı kanı dolaşan, rûhlarında şan ve şerefle ulu bir îmân taşıyan bu temiz vicdânlı, saf yürekli arslanları aramızda görmek onlarla samîmî hasbihallere girişmekten mütevellid zevk ve neş’e ile neş’e-yâb olmamak mümkün değildir.

Cephelerde husûle getirdikleri vahdet ve tesânüdü cephe gerilerinde de cem‘iyyetler, mahfiller, yurtlar, ocaklar açmak suretiyle vücûde getirmek memleketin idâre makinesinin kırık, bozuk, ağır kolları arasında birer kıymetli uzuv halinde görünmelerini arzu ve temenni ettiğimiz bu genç kahramanlar, şimdiden her tarafta fa‘âliyet sâhası ihdâsına teşebbüs eylemişlerdir. Halk Yolu bu sevimli ve asil gençleri hürmetle karşılayarak kendilerine “Hoş Geldiniz” der ve bu vesile ile ga‘zâlarını tebrîk eder. Bu arslan mücâhidlere avdetlerinde memleket nâmına yapılması îcâb eden pek çok şeyler vardı ki, ma‘a'l-esef hiçbir şey yapılamadığını büyük bir te‘essürle zikr etmeyi vazife ad eder.

Memlekette diplomalı, tecrübe-dîde resmî bir kabile gelmiştir. Tebşîr ederiz.

*

İdâdî konferans salonunda 30 Haziran'dan beri devâm eden tatil ve meslek dersleri 30 Ağustos [13]39 Perşembe günü hitâm bulmuştur.

*

Livâ dâhilindeki ki zükûr ve inâs mekâtibin idâdî misüllü on beş Eylülde tadrîsâtına mübâşeret olunacağı, bu zamâna kadarki talebe kayd ve kabul mu‘âmelesiyle iştilal edilmesi tadrîsât-ı ibtidâ'îye meclisinin kararı iktizasındandır.

*

Mekteb-i İdâdî talebesinin ikmâl-i imtihânlarının 1 Eylül'den 13 Eylül'e kadar icrâ edileceği müstahberdir.

*

İnâs mektebi mu'allimelerinden Makbûle Fikret Hanım ile nevhat mu'allimesi Sâra Hanım'ın ehliyetnâme imtihânında muvaffakiyet gösterdikleri haber alınmıştır. Tebrîk ederiz.

MA'ÂRİF HABERLERİ

Kastamonu Lisesi'ne memleketin nüfûs-ı umûmiyyesi nazar-ı itibâra alınarak leylî ve meccânî bir talebe kayd ve kabul edilecektir. Talebeler aslen mu'âyene imtihânına tâbî tutulacak, yüksek sınıflarda bulunan talebelerle müddet-i hidmeti on seneyi geçmiş mu'allim ve ma'ârif me'mûrlarının evlâdları tercihen alınacaktır.

Tatil ve meslek derslerine hiç devâm etmeyen ehliyetnâmeli mu'allim, mu'allime mu'âvin ve mu'âvinelerin açığa çıkarılarak meslekte istihdam edilmeyecekleri müstahberdir.

ME'MÛRÎN HABERLERİ

Adliye İstinâf Müdde'î-i Umûmîsi Zeki Bey maâş-ı hâlîsiyle İzmir İstinâf Müdde'î-i Umûmîliği Birinci Mu'âvinliğine ve yerine de Kırşehir meb'ûs-ı sâbıkı Sâdık Bey tayîn edilmiştir.

Münhâl olan livâ mustantıklığına Ilgaz kazası mustantıkı Hâfız Ahmed Efendi mûmâ-ileyhin birine de istinâf a'zâsından Cevdet Bey'in birâderi istinâf başkanı Hâlim Efendi tayîn edilmiştir.

Halk Yolu müdür-i Mes'ûlü ve livâ baytarı güzide gençlerimizden Tahsin Nâhid Bey arkadaşımız meşguliyet-i resmiyyesinin kesretiyle ahvâl-i sıhhiyesinden dolayı Halk Yolu müdür-i mes'ûllüğü vazifesinden ma'a'l-esef çekilmiştir.

Mü'essis, muharrir, müdür-i Mes'ûl sıfatıyla mecmû'amız için geceli ve gündüzlü çalışan bu gayretli ve kıymetdâr arkadaşımızın çekilmesini te'essürle karşılar sıhhat ve âiyetini Tanrı'dan niyâz ederiz.

Halk Yolu

Hakkın yoludur.

On beş günde bir çıkar ilmî, fennî, edebî, ictimâ'î mecmû'adır.

Sâhib-i İmtiyâz ve Müdîr-i Mes'ûl: Kemal Cenâb

Halkın menâfi'ine hâdim her türlü yazılar ma'a'l-memnûniyye kabul ve derc olunur.

Derc olunmayan evrak i'âde edilmez.

Geçmiş nüshalar 1 kuruştur.

Nüshası 5 kuruştur.

Senelik Abonesi: 130 kuruştur.

Altı Aylık: 70 kuruştur.

Adres: Kengiri'da Halk Yolu

30 Eylül 1339

Sene: 1

Sayı: 16

MÜNDERİCÂT

Bir Heyecân Bir Temenni / M. Edhem

Verem / Doktor Nureddin

Edebî Sütûnlar

Marcellus'un Hayâtı / Mütercimi: M. Refik

Leta'if-i Tarihiyye / M. Refik

Mirsâd-ı İbret / İsmâil Müştak

Köy Mektûbları / Şu'ûrî

Günün İzleri / Halk Yolu

Kengiri Matba'ası

1339

[Sahife 234]

İCTİMÂÎ SÜTÛNLAR

BİR HEYECÂN- BİR TEMENNÎ

Muharriri: M. Edhem

Vaktiyle asırlara hâkim, kudret ve şevketiyle kâ'inâtı titreten eski Osmanlı İmparatorluğu'nun enkaz-ı elîmesi üzerine kurulan yeni, rasîn Türkiye, bugün na'ra-ı inkılâbâtıyla bütün cihânı hakîki heyecân ve düşüncelere sevk etmiştir.

Tarihimizin en uğursuz devrini yaşamış olan erken kadın , bi'l-cümle yeni Türk neslinin önünde açılan bu sâha-i inkılâbda üzerlerine düşen en nazik vazifeleri, en müte'essir cidâlleri, en muharrik arzûları, hâsılı millî duyguların en şahikavî eczâsını rûhunda his etmekle bahtiyârlardır. Her meslekte siyasî, ictimâ'î, iktisadî fa'âliyetlerin, cihânı hayretlere gark eden Türk rûhunda meknûz hasâ'il-i hârika-nümânın var kuvvetiyle tecellî-pezir olduğu ma'a'l-memnûniyye görülmektedir. Buna Avrupa yeniden yeniye vâkıf olmakta ve isti'dâd-ı fitrî-i milliyyemizin daha nice hârikalar yaratacağına şâhid olmaktadır. Gerçi kudret-i askeriyyemizi öteden beri takdîr-hân edilir. Lâkin sonradan bunun da toprak yığınları altında gömüldüğü zehâb-ı batılıyla meş'ûm Yunan ve İngiliz hüveylâsıyla çarpıştığımız zamân galib geleceğimize kat'îyyen ihtimâl vermeyen yırtıcı kuşlar ve bütün dünya millî hasâ'ilimizin zerre kadar ölgün ve mütezellil olmadığını, bi'l-akıs nûr-ı azim ve îmân ile karşılarında arz-ı endâm eylediğini gördüler.

Bunu velî eden âteşin zekâların doğurduğu iktisadî ve ictimâ'î inkılâblar da doğurduğu bir şiddet-i berkiyye gibi, evet, lâkin devâmlı olan bir şimşek gibi Anadolu'nun ve dolayısıyla bütün âlem-i İslâmın mezâlim-i âfâkını aydınlatıyor. Bu sûretle ictimâ'î ve

iktisâdî terakkiyâtımıza kendi süyûl-i ihtirâsâtına mugayir bulan bütün akvam-ı garbiye, bu na'ra-ı inkılâbdan, bu şiddet-i berkiyyeden lerze-nâk bir hâlde bulunuyor. Artık bütün şarklıların uzun bir devre-i hâba nihâyet verdiklerini, her şeye rağmen el ele vererek çalışacaklarını, terakki ve tekâmülde gösterilen bu hâhiş ve a'zamî fedakârlıkla bir şark istîlâsı, bir ittihâd-ı İslâm tehlikesi karşısında kaldıklarını ve daha bilmem nelerden, nelerden, hâsılı gölgemizden, her hareketimizden ne derece büyük bir heyecana düştüklerini gazete ve risâleleriyle her gün meydâna koyuyorlar, vah zavallı, vâh tabansız emiciler vâh!

Bunca desâtîr-i ictimâ'îye ve fenniyyeyi ortaya koyan siz garblılar acaba hiç düşündünüz mü ki, dâimâ mahmûl, kesif zulmetlerde parlar, elektrikle mahmûl bir ilkbahâr havâsındaki yıldırımlar, şimşekler, gök gürülmeleriyle, hakkına bir parçacık olsun mâlik olmak isteyen mazlûm ve mahkûm milletlerin rûhî isyanları arasında ne fark vardır? Buna karşı gelen şımarık yüzlere sille-i Hak ve hakikat elbette inecektir.

Ey rûhunda Türklüğün asil kanını, İslâmiyet'in azametini taşıyan muhterem halk! Kalbinizi aydınlatan şu'le-i îmân ve merhametinizi bunların bu hâlini görüp de zinhâr acımayınız. Onlar bu korku içinde titreye dursunlar, biz kendi yolumuzda nûranî izlerde hedefimize koşalım. En şer'î, en metîn, en emîn hatvelerle koşalım ki, bir ân evvel gayemize vâsıl olduğumuzu o hâ'inlere gösterelim.

[Sahife 235]

Bununla berâber şurasını da unutmayalım ki, bütün bu gayeler, bütün bu mesâ'î, ferdî veya aklî fa'âliyetlerden, umûmî ve ekserî fa'âliyetlere kalb edilmedikçe ve bu inkılâblar yaratan mahdûd zekâlar arkasında demir elli, yılmaz azimli bir fikir ordusu, bir iş ordusu bulunmadıkça halâs ve necât devresine atıldığımız zan ettiğiniz bu mes'ûd devrede zan edilmesin ki, pek uzun sürecektir.

Şimdiye kadar kafamıza inen çekiç darbeleri, ancak bizi hâl-i intibâha davet edebildi. Bundan böyle de kendi kafamızdakidir, teceddüde düşman, tevakkufa dört el ile sarılırsak – Allah göstermesin– bu defa inecek olan çekicin pek elîm netîce tevlîd edeceğine şüphe etmemelidir.

Binâenâleyh her şeyden evvel yukarıdan beri arz edilen şarkın intihâbâtıyla garbın havf ve heyecânını hakîkate kalb için ne gibi vâsitalara başvurmak lâzımsa vuralım. Arayıp bulalım.

Bir milletin mevcûdiyeti, sıhhat, sa'y ve servet gibi üç esâslı noktaya bağlıdır. Bunlar yekdiğerinin mütemmimi, yekdiğerini tevlîd eden bir manzûmedir.

Sıhhat, sa'y ve servetin, servet ise sa'yın netîcesidir. Sa'y umûmî, müsbet ve amelî sâhada olmalıdır. Nazariyât ise mütehasıslar arasında husûsiyet kesb etmelidir. Herkes mütehasıs ve herkes âlim olamaz ve olsa da şart değildir. Asıl mes'elenin rûhu en zarûrî işlerimizde gayet ilmî ve umûmî bir fa'âliyet ve terâkki gösterebilmektedir. Bu husûsda da sanâyi' her şeyden mukaddemdir.

Malûm olduğu üzere bizde san'at mahdûddur. Buhâr ve elektrik kuvvetlerine istinâd eden sanâyi', hemen mefkûd gibidir. Binâenâleyh mevzû-ı bahs ettiğimiz san'at, el ve ayak ile yapılan basit ve fakat en mübrem ihtiyâcâtımızı te'mîn eden san'atlardır. Bugün bunlar bile ma'âlesef bizde pek hem de pek çok ibtidâî bir şekildedir. Şurasını itirâf edelim ki, gayr-i Müslimlerin memleketlerimizden ihrâcından sonra –bazı yerlerimiz müstesnâ olmak üzere– sanâyi'a müte'allik bi'l-cümle fa'âliyetler düşmüştür. İsteddiğimiz biçimde hiçbir şey yaptırıyoruz. Bu hâl, böyle bir zamânda yirminci asırda Türklük için en büyük bir nakîsadır. Şimdiye kadar onlarla boy ölçüşemedik. Bâri bundan böyle ellerimiz böğürlerimizde, ne yapacağız diye düşüneceğimize, yapılacak işlerin ta'azzuvuna, memleketimizin boşluklarını kendi elimizle doldurmaya çalışalım. Böyle işlere alışalım. Sanâyi'imizde hakîki bir inkılâb husûle getirelim. Halkımızın istifâdesini umûmî bir şekilde te'mîn edebilecek, memleketimize hakîki san'atkâr yetiştirecek mâhiyette gayet amelî sanâyi' mü'essesleri vücûda getirelim.

Bugün Kengiri ve civârında ibtidâ'î bir san'atın en ibtidâ'î aksâmını bile yapabilecek hiçbir san'atkâr ma'a'l-esef yoktur. Peki, böylelikle hâlimiz ne olacak? Bedeviyyet devresine mi rücû' ettik? Lafla peynir gemisi yürür mü?

İşte bu cihetleri takdîr buyuran memleketimiz idâre-i husûsiyesinin bir sanâyi mektebi te'sis edeceklerini duyduk. Memleketin en mübrem ihtiyâcâtını te'mîn ve en büyük boşluklarını doldurmak sûretiyle üzerlerine düşen veza'if-i vataniyyelerini îka' eden bu dâ'ireye an-samîmî'l-elkab arz-ı teşekkürü bir vecibe bilirim.

Yalnız, vücûda getirilecek sanâyi' mektebinin bugünkü şekillerde olmasını muvâfık görmediğimden muhitimizle cihet-i tatbikası olup a'zamî ve umûmî bir istifâde te'mîn edilecek mâhiyette bir mektebin açılmasını temenni eylerim.

Bunun için de idâre-i husûsiyye, gazeteler ve her türlü vâsıtalarla erbâb-ı ihtisâsın fikirlerine mürâca‘at etmeli. Bu efkârın en ma‘kul ve müsmir netîce verebileceklerini tasnif, uzun uzadıya tedkik ve münâkaşa edildikten sonra işe başlamalıdır.

[Sahife 236]

SIHHÎ SÜTÛNLAR

İCTİMÂ‘Î YARALARIMIZDAN:

VEREM

Muharriri: Doktor Nureddin

Cem‘iyyet-i beşerîyyenin en büyük hazine ve sermayesi efradı, sa‘âdeti de sıhhatidir. Ferdleri ziyâi hey‘et-i ictimâ‘îye de, derin rahneler içerek azim zararlar tevli‘d eder.

Bulunduğumuz hey‘et-i ictimâ‘îyede bir ferdin ne büyük bir kıymeti ve ne kadar âşikâr bir menfa‘ati var iken, ma‘a’lesef beşerîyeti kasıp kavuran verem, frengi, ısıtma gibi ilel-i müdhişenin tahribâtı cehâlet, ta‘assub, lâ-kaydîlik, kavâ‘id-i sıhhiyyeye vukufsuzluk seyyi‘esiyle eriyip çürümesi, hem insaniyet için azim bir zarar ve hem de memleketimiz için elim bir felâkettir. Dünyânın her tarafında bulunan ve bi’l-cümle akvâmın altıda birini dâ‘ire-i savletine alan ve medenî memleketlerde bile senevî yüz binlerce nüfûsu hâk-i helâke seren verem, memleketimizde pek azim bir tahribât yapmaktadır.

Şehirlerini, evlerini temiz bulundurmayan ve intizâma koymayan, yemesini, içmesini bilmeyen ve birçok hastalıklardan sakınmayan kaygısız ve cehâletin icrâ-yı ahkâm eylediği memleketlerde verem pek fazladır.

Her gün arkamızı, neslimizi yiyip kemiren bu hastalık, memleketimiz için pek büyük bir beliyedir.

Yalnız İstanbul’da senevî veremden üç bin kişi ölmekte ve otuz bin kişiyi mütecâviz de musâb bulunmaktadır. Nüfûs-i umûmiyyemizin müdhiş sûrette tenâkuzuna sebebiyet veren bu hastalık, diğer şehirlerimizde de daha fazlasıyla icrâ-yı habâset eylemektedir.

Milel-i mütemeddinede insaniyetin bu düşman-ı bî-emânına karşı yüzlerce mücâdele hey‘etleri teşkil edilerek şehirlerde, kasabalarda, köylerde hummalî fa‘âliyetlerle muntazam

ve muvâfık programlarla sebât-kârâne mücâdelede bulunduğu ve bu muvaffakiyetli cidâllerden iyi netîceler istihsal edildiği hâlde ma‘al-esef, uzv-ı ictimâ‘iyyemizi kangrene çevirmekte olan bu hastalığa karşı muhîtimizde hiçbir fa‘âliyet gösterilmemekte, silâhsız, müdâfa‘asız, vâsitasız, uyuşuk bir hâlde bulunmaktadır.

Hey‘et-i ictimâ‘iyyemizi teşkîl eden efrâdın her birinin sıhhati diğerrinin sıhhatine tamâmen merbût bulunduğundan hastalık husûle getiren mikropların tahribât-ı takat-fersâsından korunmak husûsunda her şahıs kendi muhîtime karşı dâimâ tedkikatda bulunmalıdır. Halkın sıhhatini, kuvvetini muhâfaza ve muntazaman tekemmülünü te‘mîn etmek için hey‘et-i ictimâ‘iyye-i siyâsiyyemizi teşkîl eden hükûmet-i milliyyemiz, şehir ve kasabaların sokaklarını, meskenlerini, lağımlarını, mecrâlarını, suyollarını kavâ‘id-i sıhhiyyeye mutâbık bir tarzda tanzim eder ve kuvvetimizi ezen, ırkımızı yıpratan emrâz-ı sâriyye ve müstevliyye karşı da birçok tedâbîr-i tahaffuziyye ittihâzıyla onların te‘şîr-i hasârına karşı koyarsa hem nesil sağlamlaşır ve hem de gençliğe metîn bir ahlâk, sağlam bir mefkûre verilmiş olur.

Eğer halkın, tekemmülünü sekte-dâr ve hayâtını ifnâ eden esbâb ve mevânî‘ bâkî kalırsa, ne medeniyet-i müheyyibeye karşı muhâfaza-i mevcûdiyet edebilir ve ne de açılan sâha-i rekabete göğüs gerebiliriz.

[Sahife 337]

Dâhi-i a‘zam Pastör‘ün âlem-i tıbda açtığı çığırla bir birçok muzlim noktaların tenevvüründen insaniyet ve medeniyet pek ziyâde müstefid olmuştur.

Bakteriyolojinin nurânî yollarıyla ziyâdâr izlerinde yürüyen erbâb-ı ilim-i fenden Almanyalı mu‘allim “Koh” tarafından 1882 tarihinde çomak şeklindeki verem mikrobi keşf ve mütâla‘a edilmiştir.

Bu mikroplar, hastalık husûle getirebilmek için hâricde kendilerine uygun bir yer bulamadıkları takdîrde uzun müddet uyuşuk bir hâlde kalırlar. Şerâ‘it-i muvâfıkada derhal harekete geçerler. Mü‘essirât-ı muhribeye karşı ziyâde mukavemet ederlerse de güneş ziyâsıyla pek çabuk telef olurlar.

Sirâyet: Verem sârî bir hastalıktır. En mühim vâsita-i sirâyet de veremli insanlardır. Müteverrim ineklerin sütlerini iyice kaynatmadan içmek, etlerini güzelce pişirmeden yemek

sûretiyle de verem intikal eyler. Veremin en korkunç şekilleri, akciğer veremiyle şikâarını pek öldüren koşucu veremlerdir.

Bu gibi eşhâsın öksürüp aksırmasıyla saçılan tükürük damlacıklarının ve toz halinde havâyâ dağılan mikropların nefes borularına dâhil olması sûretiyle çok defa sirâyet vuku'a gelir.

Müteverrimlerle karşı karşıya oturup konuşmak ve onlarla beraber yaşamak çok muhâtaralıdır. Sokaklarda, kahvehânelerde, vapurlarda vesâir mahallerde yerlere tükürülmek âdât-ı kabîhasıyla milyonlarca mikrop etrafa saçılmaktadır. Kuruyup toz haline gelen bu zararlı tohumlar süpürülerek havâyâ karışarak ağız ve buruna girmek veya açıkta satılan mevâdd-ı gıda'ıyye üzerine konmak sûretiyle hastalığı vücûda getirirler.

Veremli kimselerin kullandıkları mendil, kaşık, bardak, fincan vesâ'ireye temâsla da bu hastalığa yakalanılır.

Bazı kaygısız â'ilelerimiz; tükürüklü mendillerini evlerinin ötesine berisine atarak birçok mahalleri bulaştırırlar.

Küçük çocukların dâimâ yerlerde gezerek bulaşık mahallerle temâsda bulunmalarından ve ellerine geçen şeyleri ağızlarına götürmelerinden vereme dahi pek ziyâde müsta'id olmalarından bu hastalığı pek çabuk kapabilirler.

Verem mikropları hazm yoluyla, nefes borularıyla, ciltte bulunan yara ve berelerle bedenimize dâhil olur. Muhîtimizde müteverrimler pek çok olduğundan her gün beş on tane mikrop yutulmakta ise de vücûdun mukavemeti bunları ifnâ etmektedir. Fakat bu giren aksâm fazla olur, vücûd da her hangi bir esbâb netîcesi zayıf ve mukavemetsiz bir şekilde bulunacak olursa derhâl mikroplar yerleşerek ve etrâfa zehir saçmaya başlarlar.

Veremden Korunma:

1. Verem mikroplarının imhâsına çalışmak.
2. Vücûdu bu muzırr tohumların nüfûzundan muhâfaza eylemektir.

Veremlilerin şuraya buraya tükürmesine, mendil ve sargı gibi şeylerinin de öteye beriye atılmasına mâni' olunmalıdır. Balgam en mühim vâsıta-ı intişâr olduğundan hastaları hokka isti'mâline alıştırmalıdır.

Müteverrimlerin çamaşırlarıyla yemek takımları ayrı kaplarda yıkanmalıdır. Yıkama ve kaynatması mümkün olmayan şeyler güneş ziyâsına ma'rûz bulundurulmalıdır.

Hastaların odaları kuru olarak süpürülmemeli, yaş bezlerle temizlenmelidir. Mevâdd-ı gıdâ'iyenin açıkta satılmasına mâni' olunmalı ve câmekânlar derûnunda vaz'ına çalışılmalıdır.

Süt satan esnâfın da inekleri baytarlar tarafından sıkı bir mu'âyeneye tâbi' tutulmalıdır. Vücûdu vereme karşı müdâfa'a edebilecek bir şekle sokmak için şerâ'it-i âtiyyeye ri'âyet edilmelidir.

Fa'âliyet-i hayâtiyyeyi tezyîd ve rûhun şetâretini te'mîn için dâimâ banyo yapılmalıdır. Vücûdu yormayacak derecede

[Sahife 238]

harekât-ı bedeniyede bulunulmalı ve çocuklardaki za'fiyet vesâ'it-i sıhhiyye ile giderilmelidir.

Mideyi bozmamak şartıyla kuvvetli gıdalar alınmalı ve dişler temiz bulundurulmalıdır. Karanlık, ziyâsız, rutûbetli evlerde oturulmayarak, açıklık, ziyâdar mahaller intihâb edilmelidir. Genç kızlar vakitsiz te'ehhül ettirilmemelidir. Meslek ve san'at intihâbında bir tabibin fikri sorulmalı ve mesâ'î-i müfriteden ictinâb edilmelidir.

İzdivâc: Müteverrimlerin evlenmeleri mühimdir. Bu vâsıta ile cem'îyyet-i beşeriyyeye birçok veremliler daha ilâve edilir.

Te'ehhülde gerek erkek ve gerekse kadın birçok hamûleler altında kalarak mukavemet-ı uzviyye tenâkus eyleyeceğinden hâl-i sükûnette bulunan hastalık derhal alevlenir.

Binâenâleyh müteverrimler evlenmemeli veyâhud izdivâclarına müsâ'ade edilmemelidir. Eğer bu hastalık henüz başlangıçta tedâviye kalkışılırsa şifâ ümîdleri pek fazladır. Vesâ'it-i kimyeviyye a'râzım muvakkaten teskînine yardım ederse de en mühim tedâvî gıdâ, ziyâ, havâ istirahatladır.

Verem şifâ-hânelerinin tedâvî-i esâsiyyelerini bunlar teşkîl eyler. Bu şifâ-hâneler sath-ı mâ'iller üzerinde şimâl tarafı kapanık, cenûb-ı şarkîye nâzır, havâdar mahallerde

yapılmaktadır. Buralarda her türlü vesâ'it-i sıhhiyeye-i mükemmele mevcûddur. Hastalar buralarda öğrendikleri tedâbir-i sıhhiyeyi muhitlerine avdetlerinde zahmetsizce tatbik edebilmektedirler.

Memleketimizdeki müteverrimlerin ekserisi bu şifâ-hânelere gidecek vaz'iyette değildir. Hâlbuki Anadolu'nun menâtık-ı muhtelifesinde verem şifâ-hâneleri yapılabilecek ne ferah-fezâ, ne lâtif yerler mevcûddur. Veremlilerin bu gibi mahallerde cüz'î bir meblağla pek ziyâde müstefid olmaları mümkün iken ma'a'l-esef hiçbir şey yapılamamaktadır.

Nesillerimizi yıpratın, ırkımızı körleten bu vahim hastalıkla pençeleşmek için sarp yollardan, dik kayalardan, dikenli tarlalardan atlanılarak sebâtlı ve muntazam bir programla işe başlanılmalı, bütün halkın mu'âvenetiyle mücâdele hey'etleri teşkîl edilerek memleketin her tarafında âteşin fa'âliyetlerde bulunulmalıdır.

MESLEKTAŞLARA

Bir mükemmel orduyuz

Belâ-yı cehle karşı

Kurtaralım yurdu biz

Bitsin artık anarşi

Cephânemiz ilimdir

Atmak ile tükenmez

Silâhımız azimdir

Kolay kolay bulunmaz

Yurdumuzu mahv eden

Zıll-ı menhûs cehalet

Saçtığımız nûrlarla

Bulsun artık nihâyet

Düşmanları görünce

Hudûdlara koşarız

Vazifeye gelince

Her ha'ili aşarız

Çalışalım metânetle
Bir şey kalmaz karşımızda
Ondan sonra sa‘âdetle
Yaşayalım yurdumuzda

Zulmet gitsin nûr gelsin
Vatanımız şenlensin
Çok inledi ezildi
Şimdi artık dinlensin

[Sahife 239]

GAZEL

Kem-nâm olur hüsrân ile vâdî-i cedelde
Şâdî arayan ga’ile tûl-ı emelde

Vicdânı sıkan cümle menâhîden hazerle
Şâdîyi bulur âkıl olan hüsn-i amelde

Emvâl ve benûn ehline bir fayda vermez
Mahşer günü bir defter-i a‘mâl kalır elde

Esbâbı olur sahne-i âlemde hüveyda
Hicrân ki muharrer ola divân-ı ezelde

Kayd etme Refikâ keremi cevri sipihrin
Yek-reng görünür sâ‘at-i mev‘ûd-i ecelde

Mehmed Refik

GAZEL

Doğruluktur adamı her yerde a‘lâ eyleyen
İktidâr-ı fazlıdır merdânı bâlâ eyleyen
İlm ü irfân sâhibin mümtâz ü müstesnâ eder
Âkılı tedbirdir kârında dânâ eyleyen
Dilrübâyı hüsnüdür me’lûf-ı istiğnâ kılan

Âşıkânı tab'ıdır mağlûb-ı sevdâ eyleyen
 Dehr-i dünün hâl ikbâliyle hiç fahr eylemez
 Onu ta' kib edecek edbârı hülyâ eyleyen
 Ye'se karşı merd olan fâ'ik metanet gösterir
 Merd sayılmaz hâlini bir gayre şekvâ eyleyen

A.

GAZEL

HALK YOLU'NA

En büyük mir'ât-i hikmet adamın vicdânıdır
 En güzel hâsiyeti insanların irfânıdır
 Kim ki fark eyler ulüvv-i şânını vicdânının
 İşte asrın ol kişi bir merd-i âlî-şânıdır
 Kim ki vicdânına karşı herkesi ızrâr eder
 İşte bu şahs-i le'îmin cümle la'net-hânıdır
 Hayr ü şerrin fark ü temyiz eylemek çün munsıfın
 Cevher-i insâfı elde doğru bir mizânıdır
 Olmaz erbâb-ı kemale ta'na-zen ehl-i kemal
 Çünkü bunlar birbirinin Yusuf-ı Kenanıdır
 Sâlim olmaz la'net-i tevbîhten hiç ehl-i garaz
 Tavk-ı la'net bunların âvize-i kerâdenidir
 Zemm ü hicv-i halkla şâm ü seher mânend-i mey
 İttiği zâlimlerin fehm ile insan kanıdır
 Hiç hîcâb eyler mi merd-i mürtekib çünkü onun
 Aldığı birkaç kuruş nâmusunun esmânıdır
 Yok demiş erbâb-ı hazelân gerçi bir zâhid bugün;
 Yok olan bî-çârenin var sandığı îmânıdır
 Sen bizi zan etme sûfî mey ile mestâneviz
 Cümlemiz bezm-i elestin tâ ezel sekrânıdır
 Neyleyim fazl ü kemali tali'im yâr olmuyor
 Gözlerim ümmîd-i istikbâlimin hayranıdır

Âlem-i gurbette bî-kes zâr ü zârım dem-be-dem

Sanma bârân-ı semâ bu çeşmim giryânıdır

Abdullah Âtîf

[Sahife 340]

ROMA SAHAİF-İ TARİHİYESİ'NDEN

MARCELLUS'UN HAYÂTI

Muharriri: Pülütark

Mütercimi: Mehmed Refik

12- “Napoli” ve “Nol[a]” beldelerine imdâda azimet.

13- “Bandios” u “Roma” taraftarı miyânına ithali.

14- “Anibal” üzerine ihraz ettiği muvaffakiyet.

15- İkinci Konsolosluğu. Kartacalılar üzerine muvaffakiyât-ı cedidesi.

16- Üçüncü Konsolosluğu. Kan firârîleri hakkında senato meclisi şiddeti.

17- “Sicilya”da “Leontium” şehrini bi’t-teshîr “Sıragoza”yı muhasaraya azimet.

18- “Archimedes”in zekâ ve kiyâseti.

19- İddiâsını “Hieron”a isbat etmesi.

12- “Anibal”ın muzafferiyeti, askerlerini def’aten o derece cür’etli, o mertebe müsâmahakâr bir hâle getirmiş idi ki, ordugâhlarından tebâ’ud ediyor, serbestçe ovalarda yayılıyorlardı. “Marcellus” bu sûretle müteferrik düşman üzerine bi'l-hücûm birçoklarını katl ediyor, düşman ordusuna îrâs-ı za’f eyliyordu. Bunu müte’âkib “Marcellus”, “Napoli” ve “Nol[a]” şehirlerine imdâda azimetle Napolilerin “Roma”ya olan irtibâtlarını takviye eylediyse de “Nol[a]” şehrini ihtilâf içinde buldu. “Nol[a]” Senatosu “Anibal” lehine hareket etmek isteyen ahâlîyi zabt edemiyordu. “Nol[a]” eşrâfi miyânında asâlet ve cesâretiyle mümtâz “Bandios” isminde biri mevcûd idi ki, bu adam “Kan”da besâletkârâne muhârebe ve kendi eline birçok Kartacalı katl edildikten sonra maktûlîn yığını üzerine düşerek vücûdu

kâmilten ok darbeleriyle delinmiş olduğu halde tahlis edilmişti. “Bandios”un cesâret ve besâletini takdîr eden “Anibal” hiçbir gûnâ fidye-ı necât talebinde bulunmadıktan mâ‘adâ, kendisini hedâyâyâ gark ile i‘âde etmiş ve revâbıt-ı dostî ve mihmân-nüvâzî ile onunla peydâyı irtibât eylemiş idi. Bu derece mu‘âmele-i nüvaziş-kârâneye mukabeleten “Bandios” dahi “Anibal”ın menâfi‘ini hârâretle müdâ‘afa ediyor, ahâlîden Romalıları terke teşvik eylediği fırkayı takviye eyliyordu. “Marcellus” ahvâl-ı fevka'l-âdede Romalıların mehâlikine iştirâk eden bu derece mümtâz bir meziyyet sâhibi bir adamın katli kavânîn-i adâlete muhal olacağı i‘tikadın da idi. Fazla olarak insaniyet-perver olan “Marcellus” mükâlemesindeki hilm ve nezâketle, ezhân-ı ahâlîyi ve bâ-husûs ashâb-ı hırs ve azı (?) kendine celb etmek meziyyetini hâ’iz bulunduruyor idi.

13- “Marcellus” kendisiyle âşinâlık etmeye gelen “Bandios”u çoktan beri gereği gibi tanımakla beraber, muhâvereye vesîle olmak üzere, ona kim olduğunu sordu. “Bandios” ismini söyleyince “Marcellus” gûyâ bu malûmâtıdan gayet memnûn olmuş gibi takdîrkârâne bir sûrette, “Ne! Roma’da kendisinden pek çok bahs olunan “Kan”da gayet besâletkârâne muhârebe eden Konsolos “Pol Emil”i terk etmeyip onun üzerine remy edilen ok darbelerini kendi vücûdunu siper eyleyen “Bandios” siz misiniz?” dedi. “Bandios” o şahsın kendisi olduğu cevabını vererek vücûdundaki cerîha nedbelerini irâ’e etti. “Marcellus” tekrar kelâma âğâz ile: “Nasıl! Romalıları hakkındaki muhabbetinize dal

[Sahife 241]

olan bu derece mübeccel nişânlarla olan vücûdunuz mestûr olduğu hâlde evvelce niçin bize gelmediniz? Biz düşmanlarımızdaki fazileti bile tevkîr ve tebcîl eylemekte olduğumuz hâlde dostlarımızdaki fazilete mükâfat etmeyecek derecede bizi nankör mü kıyâs ediyorsunuz?” dedi. Birçok nüvâzişle terdîf eylediği bu hatır-nüvâz kelâmlara bir harb atı ve nakden beşyüz dirahmi¹⁶³ bir atıyye ilâve eyledi. “Bandios” bu dakikadan itibâren “Marcellus”a o derece kesb-i irtibât etti ki, artık onu terk etmeyip “Anibal” tarafdârânını kendisine ihbâr husûsunda mesâ‘î-i azîme ibrâz eyledi. Şehirde “Anibal” taraftarlarının adedi gayet kesîr olup Romalıları ilk defa düşmana karşı çıkınca eşyâlarını garet etmek, kendilerine şehir kapılarını setr eylemek niyetini tamim etmişlerdi.

14- Bu tasavvura âğâh olan “Marcellus” dahi belde de askerini saff-ı harb tertibine idhâl ve eşyâ ve eskalini kapı civârlarına vaz‘ ile ahâlîye surlar üzerinde görünmeyi borusuyla

¹⁶³ Şimdiki hesaba göre dört yüz elli lirâ.

men' ettirdi. Bu tenhâ'iden şehir dâhilinde bazı gûnâ ihtilâl zuhûruna kani' olan "Anibal" pek cüz'î bir intizâm ve ihtiyâtla şehre takarrub eyledi. "Marcellus" düşman karşısındaki kapıyı derhâl küşâd ettirerek en güzîde süvârisinin başında cepheden hücum ile düşmanı şiddetle geri sürdü. Bir dakika sonra diğer kapıdan piyâdeler hurûc edip azîm sayhalarla Kartacalılar üzerine savlet aylediler. "Anibal" bu inci hücumu mukabele için ordusunu iki taksim eylediği sırada, üçüncü bir kapı küşâd edilerek Romalıların bakiyyesi sür'atle hurûc ve düşmen üzerine hücum eylemekle bu nâgehânî hücumdan mütehayyir ve son mühâcimler tarafından dûçâr-ı tazyik olan düşmen, ilk hurûc edenlere karşı za'îf bir mukabelede bulundu. "Anibal" askerleri Romalıların önünden ilk defa olarak burada ric'at etmiş, birçok maktûl ve mecrûh terk ile ordugâhlarına kadar tard olunmuşlardır. Bu muhârebede Kartacalılardan beş bini mütecâviz adam telef olmuş "Marcellus" asâkiri miyânında ise beş yüzden ziyâde telefât vuku' bulmuştur. Ma'a-mâfih "Tit-lion" (?) Kartacalıların hezimetinin bu derece mühim ve telefâtlarının bu merteye azim olduğunu te'min etmezse de bu muhârebenin, "Marcellus"u garîk-i şân ve şöhrat eylediğini ve Romalıların – bu kadar hezimetleri müte'âkib muhârebe etmekte oldukları düşmenin ne nâ-mağlûb ve ne gayr-i kabil-i cerh olmadığını ve onların dahi nekbet ve idbâra dûçâr olmaları kabil bulunduğunu görerek cesâretleri arttığını itirâf eyler.

15- İşte bu sebebe mebnîdir ki, ahâlî vefât eden konsoloslardan birinin¹⁶⁴ o sırada "Roma"da bulunan "Marcellus"u ta'yin etmek isteyerek merkumu "Roma"ya davet ve intihâbât icrâsı için vuku' bulacak ictimâ'î "Marcellus"un avdetine kadar te'hîre hâkimleri mecbûr eyledi. "Marcellus" ittifâk-ı ârâ ile konsolos intihâb edildi. Fakat bu sırada gök gürlemekle rû'esâ-yı rûhâniyye bu hâlin alâmet-i hayır olduğuna hükm eylediler. Ma'a-mâfih ahâlîden havf ile "Marcellus"un intihâbına açıktan açığa muhâlefete cesâret edemiyorlardı. "Marcellus" tav'an istifâ eylediyse de bu keyfiyyet muhârebenin onun tarafından sevk ve idâresine mâni' olmayıp pro-konsolos unvânıyla derhal "Nol[a]" şehrine azimet ederek Kartacalılar lehine hareket edenlerin cümlesini te'dîb eyledi. Anibal "Nol[a]" şehri ahâlîsinin imdâdına şitâb ile Marcellus ile harb eylemek istediye de Marcellus muhârebeden imtinâ' etti. Fakat artık muhârebeyi me'mûl eylemeyen "Anibal" ordusunun kısm-ı küllîsini garete i'zâm eylemekle "Marcellus" bağıteten Kartacalılar üzerine hücum etti. "Marcellus" piyâdelerine muhârebât-ı

¹⁶⁴ Tiberiyos Samperiyo Kırakos "ile beraber konsolos olan" Postimus Albinos" Golvalar tarafından katl ve ordusu perişan edilmiştir

[Sahife 242]

bahriyyede de müsta‘mel uzun kargılar i‘tâ ile bunlarla Kartacalıların uzaktan vurmaya ta‘lîm eylemiş olup mızrak endahtında o derece mâhir olmayan Kartacalılar ise gayet kısa kılıçtan başka silâh isti‘mâl etmiyorlardı. Bu sûretle Romalıları mukabele edenlerin cümlesi -beş bin kişinin telefını ve iki filin itlâf ve diğer ikisinin Romalılar cânibinden ahzını müte‘âkib-ric‘ata ve açıktan açığa firâra mecbûr oldu. Lâkin Romalılar için en büyük istifâde üç yüz “İspanya” ve “Nomidya”¹⁶⁵ süvârisinin Kartaca ordusundan firârı idi ki, bunlar muhârebeden üç gün sonra, Romalıları teslim oldular. “Anibal” bu hâle ilk def‘a olarak dūçâr oluyordu. O vakte kadar ahlâk ve lisânları muhtelif birçok barbar akvâmdan müteşekkil ordusunu ittihâd-ı tâm içinde tutmuş idi. Bu üç yüz süvâri, fîmâ-b‘âd “Marcellus” ve onu istihlâf eden cenarellere, dâimâ ibrâz-ı sadâkat eylediler.

16- Üçüncü def‘a olarak konsolos ta‘yin olunan “Marcellus”, “Anibal”ın muvaffakiyâtıyla peydâ-yı gurûr eden Kartacalıların bâ-husûs “Sıragoza”, Tiran’ı “Hiyeronim”¹⁶⁶ in vefâtıyla şehir dâhilinde iğtişâşat hudûsunu müte‘âkib –tekrar teshîre azm ettikleri- “Sicilya”ya bahren hareket eyledi. Romalılar “Marcellus”un istihlâf eylediği “Apeyos Kololodiyos”un kumandası altında Sicilya’ya, evvelce bir ordu sevk etmişlerdi. “Marcellus”un Sicilya’ya vürûdunda birçok Romalılar ayaklarına kapanarak kendilerini zebûn eden felâket sebebiyle mu‘âvenetini istirhâm eylediler ki, bu felâketin sebebi işte budur: “Kan”da¹⁶⁷ “Anibal” ile muhârebe edenlerin bazıları firâr eylemiş ve diğerleri esir edilmişti. Üserânın adedi o mertebe-i kesîr idi ki, “Romalıları” Roma şehrinin muhâfazasına kâfi asker kaldığına inanmak müşkil idi. Fakat Romalılar bu nekbet-i felâket esnâsında o derece salâbet ve ulüvv-i cenâb izhâr eylemişlerdi ki, “Anibal”ın cüz’î bir fidye-i necât mukabilinde i‘âde eylemek arzusunda olduğu bu esirleri tahlis etmek istememiş ve hatta bunların “İtalya” hâricinde katl veya fûrûht edilmelerinden müte‘essir olmamayı ve hayâtlarını firâra medyûn olanların “Sicilya”ya nakliyle “Anibal”ın İtalya’da harb ettiği müddetçe İtalya’ya kabul olunmamalarını bile kararlaştırmış idiler.

¹⁶⁵ Kadim “Kartaca” ve “Moritanya” memâliki beyinde bir hıtta olup el-yevm “Cezâyir” ülkesini teşkîl eder. M. R.

¹⁶⁶ Hiyeronim, Leontium beldesinde kendi tebe‘ası tarafından katl edilmiştir. Jelón’un oğlu ve Hieron’un hafidi idi. Evvelâ pederi “Jelón” bilâhire doksan yaşında olan ceddi “Hieron” vefat etmiş, birkaç gün sonra da henüz on beş yaşında olmayan Hiyeonim itlâf edilmiştir. Bu vefâyât “Marcellus”un konsolosluğundan evvelki senenin son aylarında vuku‘a gelmişti.

¹⁶⁷ Kadîm “Apoli” hıttasında bir şehirdir. M. R.

Binâ-berin bunlar, cemâ'atle "Marcellus"a mürâca'at edip azîm-i nâle ve bekâlarla ayaklarına kapanarak ve sel gibi gözyaşları dökerek kendilerinin ordusuna ilhâkını tazarru' ve firârlarının, cebânetten ziyâde, bedbahtlık eseri olduğunu bi'l-fi'il göstereceklerini va'd eylediler. Bunların hallerinden müte'essir olan "Marcellus" alaylar için cem' ve tahrîr edilecek asâkirin bunlar miyânından ahzına müsâ'ade olunmasını senatoya tahrir etti. Senato meclisinde medîd bir müzâkereyi müte'âkib Cumhuriyet'in korkak askerlere ihtiyâcı olmadığı ve "Marcellus" bunları isdihdâm edebileceği i'tikadın da bulunduğu takdîrde, ne kadar izhâr-ı fedâkârî ve besâlet etseler de ceneral cânibinden ne tâc-ı iftihâra ve ne diğeri bir mükâfâta nâ'il olmamaları şartıyla istihdâm eylemesi takarrur ederek mes'eleye nihâyet verildi. Bu karar "Marcellus"un izzet-i nefsinin cerîhadâr ettiğinden "Sicilya" muhârebesini müte'âkib "Roma"ya avdetinde Cumhuriyete ettiği bu kadar mühim hidâmâtın kendisine bu derece kesîr ebnâ-yı vatanın felâketlerini ta'mir ve telâfi ettirememiş olmasından dolayı senatoya şikâyetle bulundu.

[Sahife 243]

17- "Sicilya"ya muvâsalatında "Marcellus"un ilk işi –Sıragozalıların cenarali olup Kartacalılara hoş görünmek, bunlar vasıtasıyla "Sicilya" tiranlığına nâ'il olmak maksadıyla- "Leontium" belgesi kurbünde birçok Romalıları katl eylemiş olan "Hipokrat"dan hıyânetinin intikamını almak oldu. "Marcellus" şehir-i mezkûru bi'l-hücûm zabt ile sekenesine hiçbir hasar îfâ etmediyse de bulduğu bütün asker firârlarını değnekle darb ve idâm ettirdi. "Hipokrat" bu havâdisi, "Marcellus" bilâ-tefrik-i sin bi'l-cümle ahâlîyi kılıçtan geçirdiği ilâvesiyle "Sıragoza" şehrine îsâl ve ahâlî arasındaki ihtilâfdan bi'l-istifâde şehri teshîr eyledi. "Marcellus" bundan haberdâr olunca hemen ordusuyla hareket ve "Sıragoza" kurbünde ordu kurup "Leontium" şehrinde güzerân eden ahvâlden sekene-i memlekete malûmât vermek üzere, şehre sefirler i'zâm eyledi. Fakat murahhasların beyânâtının hiçbir nef'i olmadığını ve Hipokrat taraftarlarının taht-ı te'sîrinde olan ahâlî bu sözlere inanmamakta ısrâr eylediği cihetle "Marcellus" –birbirine merbût sekiz kıt'a kadirge üzerine nasb ettirdiği makineden başka, beşer çift kürekli atmış kadirge ile tedâbir ve vesâ'itinden, tedarikâtının kesretinden ve şöhrat-i zâtiyyesinden emîn bir halde şehrin surlarına takarrub etti.

18- Fakat "Arşimed" kendi îcâd-kerdesi olan makinelere nisbeten fi'l-hakîka hiçbir hükmü olmayan bütün bu makinelere o derece ehemmiyet vermiyor ve kendi makinelerine de kıymetdâr ihtirâ'ât nazarıyla bakmıyordu Bu makineleri ancak, evkat-ı hâliyyesinde yaptığı ve ale'l-ekser san'atını nazariyattan mahsûsat şekline ifrâğa, mütâla'âtını tecrübe tarikiyle

mevâdd-ı müsta‘meleye bi’t-tatbîk umûm için ıyân ve kuvve-i müdrikeye nev‘amâ kabil-i takarrub bir hâle getirmeye la-yenkâtı‘ ısrâr eden Kral “Hieron”un îrâmlarıyla vücûda getirdiği mel‘abe-i âdiyye-i hendesiyyeden başka bir şey‘ add etmiyordu. Bu derece mergub, bu kadar mahdûh olan bu fenn-i mihânîkînin ilk muhteri‘leri fenn-i hendeseyi mahsûs eserlere ve isbâtları zevâhir üzerine mü‘esses olmayan bazı de‘âvî-i hendesiyyeyi kabil-i his ve mihânîkî âsâra bi’t-tatbîk fenn-i hendesiyyeyi nev‘amâ tezyîn ve tenşît etmek isteyen “Odoks” ile “Arkitarkus”dur. Delâ’il-i hendesiyye ile isbâtı kabil olmayan ve ma‘a-mâfih diğerk birçok devâvî-i hendesiyyenin halli için bir esâs olan vasateyn-i mütenâsib mes’elesi işte bu kabildendir. Bu iki hendese-şinâs, hutût-ı menhiyye ve kutû‘-ı mahrûtiyeden müteşekkil bazı âlât vâsıtasıyla, usûl-i mihânikiyye ile bunu isbât eylediler. Fakat “Eflatun” merkumânın fenn-i hendesiyyeyi ifsâd ettiklerinden onu tamâmen manevî ve gayr-i maddî şeylerden cismânî ve mahsûs mevâdda bir esîr gibi, inkıyâda icbâr ile şöhret ve itibârdan mahrûm eylediklerinden ve sanâyi‘-i âdiyyeye hâdim ve el emeğine muhtâc umur-ı âdiyyede isti‘mâl ettiklerinden bâhisle kendilerini tevbih edince, o andan itibâren fenn-i mihânîkî itibârdan sâkıt olup hendeseden ayrılmış ve feylesoflar cânibinden bir hayli müddet istihfâf edilerek sanâyi‘-i askeriyyeden biri sırasına geçmiştir.

19- Arşimed, bir gün dostu ve akrabası olan Kral “Hieron”a bir cisme verilen bir kuvvetle her ne sıkletinde olursa olsun, diğerk bir cismin tahrîki kabil olunduğunu dermiyân etmiş, beyânâtının kuvvet ve sıhhatinden emin bir hâlde diğerk bir arz mevcut olsa onun üzerine mürûrla bu arzı, arzûsu vechile tahrîk etmekle tefâhür eylemişti. Bu iddiâyâ mütehayyir olan kral, da‘vâsının mevki‘-i tatbike vaz‘ını ve bir kitle-i cesîmenin cüz’î bir kuvvetle tahrîkini kendisine göstermesini ricâ etti. “Arşimed” kralın kadırgalarından birini azîm bir sa’y ve kuvve-i bâzû ile karaya çıkararak hamûle-i mu‘tâdesiyle berâber isti‘âb edebildiği kadar kisânın kadırgaya va‘zını emr eyledi. Ba‘dehû, kadırgadan bir az öteye ku‘ûd ile

[Sahife 244]

birçok makaraları hâvî bir halatın ucundan eliyle hafifçe çekerek, dalgaları yarıyormuş gibi bilâ-ârıza hafifçe kaymakta olan kadırgayı kendine doğru cerr etti. Fennin bu kudretinden dûçar-ı veleh olan kral, gerek hücum ve gerek müdâfa‘a-i mevâki‘ için, kendisine her nev‘i makine ve muhasara bataryaları i‘mâlîne “Arşimed”i mecbûr eyledi. Fakat “Hieron”un hemen bütün müddet-i saltanatı bilâ-muharebe derin bir âsâyış içinde mürûr eylediğinden bu makinelerin hiç birini isti‘mâl etmedi. Bu istihzârâtın cümlesinin o sırada Sıragozalılara azim

mu‘âveneti olmuş ve Sıragozalılar bu makinelerden fazla olarak onları muhterî‘ada mâlik bulunmuşlar idi.

LETÂ’İF-İ TARİHİYYE

Evvelki letâ’iften birinde de zikr olunduğu vech ile Ahmed-i Evvel zamânından beri İstanbul'da açılmış olan kahvehâneler –Murâd-ı Râbi‘ devrinde– hedm ve tütün içenler idâm olunduğu sırada bu tazyiklerden bî-zâr olan zurafâ:

Zararsız bir duhân hakkında neyler bunca dikkatler

Duhân-ı âh-ı mazlûmânı men‘ eyleyin hüner oldur

beyitini inşâd eylemiştir.

*

Mehmed-i Râbi‘in evâhir eyyâmında vezîr-i a‘zâm İbrahim Paşa'nın emvâl ve eşyâsının mîrîye zabtında hüsn-i hidmeti sebke eyledi denilerek mirâhûrlukdan İstanbul Ka'im-i makamlığı'na ta'yin edilmiş olan Receb Paşa, bir gün çavuşbaşı ile münâza'a eden şeyhülislâm müsteşârî zâdenin oğlunu tekdîr eylemekle, mahdûm-ı merkum: “Senin gibi seyis bu makama gelmek lâzım gelecek bizim gibi adamlar bu gûne hareket etmeye muhtaç olur” demiş.

*

Mustafa-yı Râbi‘ nüdemâsından Nâşid İbrahim Bey şâ‘ir, Mustafa Bey kanbur idi. Evâ’ilde, ekseriyâ muharrirlere bir beyit hakk edilir ve sâhib-i hatemin ismi bu beyit derûnunda mûnderic bulunurdu. Bir gün Mustafa-yı Râbi‘, Mustafa Bey'in mührünün beytinden âri ve sadece “Mustafa” ismini hâvî olduğunu görerek Nâşid İbrahim Bey'e: “Kuzum Nâşid, bizim Mustafa Bey'e bir mühür beyti söylesene! Hatemini kazdırsın” demiş ve Nâşid İbrahim Bey'in: “Padişâhım kulunuz Mustafa Bey'e bir mühür beyti söyledim. Fakat beğenmiyor” demesi üzerine o beytin ne olduğunu su'al eylediğinde mîr-i mûmâileyh bi'l-bedâhe:

Be-hâk-i kabr-i nâ-pâk Yanaki

Şod hâsıl murâd-ı Kanburaki¹⁶⁸

beytini söylemiştir.

Mehmet Refik

[Sahife 245]

Mirsâd-ı İbret

JAPONYA'DAN BİR İKİ MİSÂL

Japon zelzelesi yarım s'at içinde yeni büyük pâyitahtı ve yüz binlerce insanı toprağa gömdü. Bu musîbet başka hangi milletin üstüne düşse, muhakkak belini kırardı. Niçin Japonlar'ın beli kırılmadı? Niçin Japonya'dan feryâd ve felâket sesleri gelmiyor? Acaba ne hikmete müsteniddir ki, dünya henüz bu zelzelenin verdiği haşyetle titrerken Japonlar enkaz altından silkinerek ayağa kalkmış bulunuyorlar? Japon şehirlerini iskambil kâğıdı gibi deviren zelzelenin savlet-i akurânesi henüz kesilmeden Türkiye'den gelen bir telgraf: “Payitahtın su ve tenvîrât ihtiyâcı taht-ı te'mine alındığını” bildirebiliyordu. Biz Boğaziçi denizinden dört kova su taşımanın yolunu bilmediğimiz için koca Sarıyer'i cayır cayır tutuşmaktan kurtaramamıştık. Japonlar nasıl oluyor da kırk sekiz sâ'at zarfında mu'azzam bir pâyitahtın iki esâslı ihtiyâcını te'min edebiliyorlar?

Bu su'âllerin cevâbını yine Japonya'dan getireceğim bu iki misâlde bulabiliriz: Geçen sene de bu mevsimlerde Tokyo bir zelzeleye uğramıştı. Vâkı'a o zelzele şimdiki gibi katil ve mühlik değildi. Fakat şehrin su borularını patlatmıştı. Zelzele bir akşam sâ'at dokuzda oldu. Ertesi gün bütün şehir susuz idi. Sabah gazeteleri bunu pek tabî'î buldular. Fakat öğleden sonra susuzluk yine devam edince akşam gazetelerinin lisân-ı tenkîd ve itirâzı açıldı. Hep birden şehreminine hüçûm ettiler. O zamân şehremini olan zât dinen büyük bir mevki'e sâhib olmakla beraber gazetecinin biri “şehreminini öğle uykusundan uyandırmak için acaba gidip bacaklarından mı çekmeli?” demeye kadar varmıştı. Hâlbuki ne on sekiz sâ'at içinde bütün su borularının tamîrine imkân vardı, ne de şehremininin öğle uykusu uyuduğu doğru idi. Şehremini o kadar uyumuyordu ki, gece sâ'at onda, yani zelzeleden yirmi dört sâ'at sonra bütün borularını yapıştırtmış, her tarafta sular akmaya başladı. Gârâbete bakınız ki, ertesi gün gazeteler bu şehreminine karşı bir kelime-i teşekkür bile kullanmadılar. Bizde olsa idi

¹⁶⁸ Yanaki'nin pis kabrinin toprağı ile Kanburaki'in muradı elde edilmiş olur

şehreminini göklere çıkarırdık. Japon gazeteleri ancak bir vazifesini yapmış olan on bir insanı lüzûmundan fazla bir yere çıkarmanın sonu şımarıklığa müncececeğini bildikleri için sadece vak'ayı hikâye ile iktifâ ettiler ve gayet nâzıkane bir lisânla: “Bu bir tecrübedir. Ümit ederiz ki, bundan sonrası için şehremâneti tedâbir-i lâzıme ittihâz eder.” dediler.

Fi'l-hakika bu zelzeleden on beş gün sonra büyük bir yangın dört sâ'at zarfında Tokyo'daki merkez postahânesini hâk ile yeksân etmişti. Yangından bir kâğıt parçası bile kurtaramadılar. Ertesi sabah çelimsiz bir yığın insan bu kulların başına üşüştü, dört gün içinde enkaz temizlendi, üç hafta sonra dülgerler yeni binânın ikinci katına çıktılar. Yangının otuz sekizinci günü me'mûrlar yeni postahâne işlerine başlamışlardı.

Bu seferki zelzele, Yokohama'dan Tokyo'ya kadar yol üstünde ne buldu ise hepsini yıktı. Yalnız Japon azmini deviremedi: Çadır altında toplanan nâzırlardan, enkaz arasında derslerine çalışan dârü'l-fünûn talebesine kadar herkes işinin başındadır. Öyle zan olunur ki, yüz binlerce insanın ve milyarlarca servetin helâki karşısında gözlerinden akan yaşlar milletin hârâret-i azim ve îmânı bir gün içinde kuruyabiliyordu.

Yeni Tokyo ve Yokohama şehirlerinin meydâna çıkması, bir seneden fazla sürmeyeceği iddiâ olunuyor.

Bu misâlleri bir ders-i eşyâ gibi ara sıra okumak faydadan hâli değildir.

“Tanin”

İsmâil Müştak

[Sahife 246]

KÖY MEKTÛBLARI

Kengirî'dan geliyordum. İncegeleş denilen ayaklar parçalayıcı, yürekler sızlatıcı o sarp, kayalık yol üzerinde bir ihtiyâr köylüye rast geldim. Doğru sözlü, temiz kalpli oldukları için çalışkan köylülerle konuşmayı pek severim. İlk tesadüfte:

—Uğurlar olsun babacığım nereden geliyorsun? Dedim. Sıcaktan, yorgunluktan nefes almaya bile tâkati kalmamış ihtiyar, yüzüme bakarak:

—Eyvallah efendi, mağaradan!

cevâbını verdi ve tanıdı: “Nasılsın? Ne yapıyorsun?” diye ahvâlini sordum. – Âh Efendi ne yapalım! Ölmedik, yütmedik, ama işte böyle araba (kağnı) dayağı gibi sürünüyoruz, dedi. Mahzûn ve bedbaht köylüyü teselli ve tenvîr için millî hükûmetimizin şekil ve maksadından ve yapacağı büyük işlerden biraz anlattım. Köylü nevmîdhane, “Hani idi, bilmem ki” diyerek o günleri, o sa’âdeti cândan arzûluyor, perişanlığını, sefâletini söylüyordu.

Üç dört günden beri bu berbâd yollarda kendi ta’bir-i vechile sürünerek götürdüğü “tuzun” okkasını altı kuruşa satabilirse yegâne sa’âdet ve medâr-ı ma’îşeti o idi. Bundan kazanacağı kırk elli kuruşla bir miktar arpa alıp aç ve bî-ilaç yollara bakan â’ilesine bırakarak tekrar dönecekti. İhtiyârın bütün sözleri “sürünüyoruz” kelimesini teşrîh ediyordu. Pek müte’essir oldum. Zaten her ne zamân bu yoldan geçersen memleketin en büyük derdi fikrimi işgal eder, senelerden beri yol vergisi verdiği halde elyevm bu berbâd taşlık sarp yollarda beyhûde ömrünü telef eden zavallı köylüleri düşünür, yazın yakıcı güneşiyle, kışın boğucu ve titretici soğuk ve karlarında neler geçirdiklerini göz önüne getirir, oradan milletimizin mukaddes gayesi uğrunda haksız düşmenlerle çarpışırken yolsuzluk yüzünden ne gibi müşkilâta katlandıklarını tahattur eder ve için için ağlardım.

İhtiyârın görünüşte basit ve fakat büyük bir hakîkatî ifâde eden şu sözleri yüreğimde eski yarayı tırmaladı, deşti, kanattı. Onun ızdırâbıyladır ki, şu satırları yazmak, köylünün ahvâlini anlamak mecbûriyetinde kaldım. Rikkat-ı hisse mâlik kalpleri cerîhadâr edeceğinden ma’a’t-te’essûf hepsini yazmayacağım. Yalnız halkımızın istihsal ettiği bu mu’azzam zaferden sonra beklediği refâh ve sa’âdete kendini îsâlde gecikmeyelim, vâhî, kof sözlerle kendimizi aldatmayalım, dâimâ akvâlimizi ef’âlimizle isbât edelim, köylü ancak bu sûrette âtîden ümitvâr olacak, mesrûr ve müreffeh yaşayacaktır.

Yoksa senelerden beri “ma’ârif”, “ıslahat” diye bağırdığımız hâlde henüz muntazam bir mekteb yapamazsak, “iktisâdiyât diye feryâd ederken hâlâ paralarımızı Avrupa’ya akıtırsak, köylünün yol vergisi verdiği hâlde hâlâ böyle sarp, kayalık yollarda ömrünü geçirtirsek, altında üstünde defîneler mevcûd olan bu kıymetli topraktan, bu sevgili vatandan halkın karnını bile doyurmazsak, millet bu mu’azzam inkılâbdan, bu büyük zaferden de bir şey anlamayacak, o vakit halk hükûmeti bir hülyâ olacaktır.

Düştükçe kanayan bu yaraları gördükçe tahammül etmek mümkün değildir. Halkın bu yaralarını herkesten iyi bilen, istediği salâha pek az bir zamânda kavuşturan millî hükûmetimizden emin olarak:

Her derdin olur çâresi her inleyen ölmez

Her mihnete bir âhir olur her gama pâyân

mısra'ıyla müteselli olurum.

20-9-39 Karacaviran

Şu'ûrî

[Sahife 247]

HAKÎKÎ BİR HİDMET

Ertuğrul Meb'ûsu İbrahim Bey'in, memleket irfân hayâtı için çok mü'essir bir hizmetini büyük bir memnûniyet içinde haber almaktayız. İbrahim Bey tahsîsâtını kâmilen dâ'ire-i intihâbiyyesi çocuklarının tahsiline medâr olmak üzere terk etmek gibi bir ma'ârif-perverlik göstermiş ve İstanbul'dan Dârü'l-mu'allimîn tavsiyesi üzerine 100 lira aylık vererek dârü'l-mu'allimîn me'zûnlarından Halil Bey'i celb etmiştir. Halil Bey bir mektebde oturarak tedrîsâtta bulunacak değildir.

İbrahim Bey kendisine daha şâmil bir vazîfe vermiştir. Bu mu'allimimiz, bütün kazâları dolaşacak, köylerdeki hocalara tedrîs usullerini öğretecektir. Bu sûretle tekmil kazâlar hocaları en son usul ile tedrîsâtta bulunmak imkânı karşısında bulunmuş oluyorlar. Halil Bey'in maâşî İbrahim Bey'n her ay aldığı tahsîsâtın nısfıdır. Diğer nısfı gelince yine aynı gayeye tahsis olunmuştur. Bu yüz lira ile köylerdeki çocukların kitâbları, gıdaları vesâir ihtiyaçları te'min edilecektir. Muhterem meb'ûsumuz bu ma'ârif-perverâne hizmeti en şitâyiş-kârâne bir lisânla yâd etmek üzerimize düşen bir borçtur.

GÜNÜN İZLERİ

Kengiri evkafını teftiş etmek üzere evkâf müfettişlerinden Nusret Bey geçen gün şehrimize gelmiştir. Kendilerine hoş geldiniz deriz.

*

İdâdî Ulûm-ı Tabi'iyye Mu'allimliğine Merzifon İdâdisi Müdürü Celil Şerafeddin Bey bin beş yüz kuruş maâşla tayîn edilmiştir.

*

Suyolu Mütevellisi Ahmed Fu'âd Bey'in suyolu mü'essese-i hayriyesinden çekildiği te'essürle haber alınmıştır.

*

Muhterem Meb'ûslarımızdan Rıf'at Bey me'zûnen memleketimize gelmiştir. Beyân-ı hoş-âmedi eyleriz.

Muhterem Meb'ûsumuz Ziyâ Bey mâ'-â'ile Eylülün yirmi dokuzuncu Cumaertesi sabâhı Ankara'ya müteveccihen hareket etmiştir. Hayırlı yolculuklar temenni ederiz.

*

Ilgaz mu'âvini Ahmed Efendi ile Sinop mu'allimelerinden Meliha yeniden ehliyetnâme imtihânına girerek imtihândan isbât-ı ehliyet etmişlerdir. Meliha Hanım'ın muvaffakiyeti birinci derecede görülerek Karacaviran ahâlîsinin taleb ve arzusuna binâ'en ora İnâs Mektebi mu'âveneliğine ta'yin olunmuştur.

*

İdâdî kısımlı ibtidâ'î mu'allimliklerine Mehmed Fahri, Tayyib, Zekâî, Hasan Efendilerin tayîn edildikleri müstahberdir.

*

Ma'ârif Vekâleti evvelce mu'allimelerin de mu'allimler gibi tadrîsât-ı ibtidâ'iyeye meclislerine a'zâ intihâb edilmelerini taht-ı kârâra almıştı. Bu kârâra istinâden geçenlerde Ankara Mu'allim ve Mu'allimleri umûmî bir ictimâ' yaparak Hacı Bayram İnâs Mektebi Başmu'allimesi Kâmurân Hanım'ı tadrîsât-ı ibtidâ'iyeye meclis a'zâlığına intihâb etmişlerdir. Kâmurân Hanım Ankara Tadrîsât-ı İbtidâ'iyeye Meclisi'nin ilk kadın a'zâsıdır.

*

Münhal olan Dümeli Mu'âvinliği'ne Arab Mu'âvini Mâhir, Ma'rûf Mu'âvinliği'ne Şükrü, Absarı Mu'âvinliği'ne Ma'rûf Mu'âvini Refik, Atkaracalar Mu'âvinliği'ne Babsa Mu'âvini Rûhî, Babsa Mu'âvinliği Vekâleti'ne İhtiyât Zâbitlerinden Ahmed, Yülkü

Mu'âvinliği'ne Ilgaz Mu'âvini Ahmed, Basdak Mu'âvinliği'ne İhtiyât Zâbitlerinden Yüzbaşı Abbas, Tuht Mu'âvinliği'ne

İnhilâl eden İdâdî-i Mûsiki ve Terbiye-i Bedeniyye Mu'allimliklerine tâlib olanların makam-ı mutasarrıfye istid'a ile mürâca'atları ilân olunur.

MUHTEREM OKUYUCULARIMIZA

A'zamî fedakârlıklarla çıkan mecmû'amızın abone bedellerini acele gönderilmesi ehemmiyetle ricâ olunur.

Halk Yolu

Hakkın yoludur.

On beş günde bir çıkar ilmî, fennî, edebî, ictimâ'î mecmû'adır.

Sâhib-i İmtiyâz ve Mûdîr-i Mes'ûl: Kemal Cenâb

Halkın menâfî'ine hâdim her türlü yazılar ma'a'l-memnûniyye kabûl olunur.

Derc olunmayan evrak i'âde edilmez.

Geçmiş nüshalar 10 kuruştur.

Nüshası 5 kuruştur.

Senelik Abonesi: 130 kuruştur.

Alt Aylık: 70 kuruştur.

Adres: Kengiri'da Halk Yolu

1 Teşrîn-i Sâni 1339

Sene: 1

Sayı: 17

Kengiri Matba'ası

1339

MUHTEREM OKUYUCULARIMIZA,

A'zamî fedâkârlıkla çıkan mecmû'amızın abone bedelleri acele gönderilmesi
ehemmiyetle ricâ olunur.

[Sahife 250]

MA'ÂRİFİN TA'MÎMÎ

Mâni' Ne ve Kim?

Ma'ârifin ta'mîmi, cümlemize farzdır. Ma'ârifsiz milletler yaşayamaz, yaşayamamıştır. Millet müteşebbis olmalıdır. Öyle milletler vardır ki, taştan etmeğini çıkarmaya çalışır. Kendisi yapar, başkasının yapmasını beklemez. Çünkü "Sana senden gelir ger imdâd lâzımsa" derler. Müteşebbis milletlerden meselâ İngilizler etmeğini taştan çıkarmak için â'ilesini, çoluğunu çocuğunu terk ederek bütün dünyâyı dolaşırlar. İngilizler, bu tabî'atları sâyesinde ticâretde dünyâda birincidirler. Umûr-ı nâfi'ada kezâ en muntazam yolları onlar icâd etmişlerdir. Gerçi İngilizler ticâretleri sâyesinde zengin olmuşlardır fakat kendilerine fikr-i ticâret ma'ârif sâyesinde gelmiştir. İngilizler ma'ârif için altın para doksan milyon lira sarf ederler ki, 180 milyon altın lira olan İngiltere bütçesinin nısfı demektir.

Şurası nazar-ı dikkate alınmaya şâyandır ki, ma'ârifin neşr ve ta'mîmi, yalnız hükûmete, vekâlete mahsûs değildir. Bu iş herkesin ve cümlelerin borcudur. Vekâlet nezâret eder, bakar. Teshîl eder, mu'âvenet eder fakat çalışmak kendini bilen her adamın vazîfesidir. Ümîd ederim ki, artık bundan sonra semereli fa'âliyet gösteririz. Yoksa memleketin her tarafını kaplayan ve millette bir takallüs-i fecî' ve sefâlet-i azîme tevlîd eden zülâm-ı cehâleti alâ-kaderi'l-îmkân izâle ile ziyâ'-ı ilim ve ma'rifet neşrine müsâra'at etmeyecek olursak garbın sıklet ve şiddetini kemal-i te'essürle his ettiğimiz seyl-i mukavemet-sûzuna tahammül edebilmek gayr-i mümkündür.

Mülga Ma'ârif Nezâreti ma'ârifî ta'mîm edemediğini resmen itirâf etmiştir. Harb-i umûmînin ibtidâlarında ma'ârif ta'mîminde, ta'mîm-i ma'ârif muvaffak olmadığını ve buna sebep de tahsil senelerinin az olduğunu beyân edip yegâne çârenin senelerin tezyîdinden ibâret olmasından dolayı da o derece şâyân-ı mu'âhezdir. Ma'ârif tohum değil ki, bir yerden satın alınsın da halk sâhib-i ma'rifet olsun. Ma'ârifin ta'mîmi uzun mes'eledir. Senelere muhtâcdır. Bizim bekleyecek vaktimiz var mı? Bize kolay çâreler, serî' usûller lâzım.

Ma'ârif bütçemiz bugünkü derecesinde devâm edip giderken biz bugünkü muttasıl yazımızla kabil değil ma'ârifî ta'mîm edemeyeceğiz. Bu bir hakîkattir ki, er geç anlaşılacaktır. O hâlde hemen hükûmet ve milletçe yazımızı derhâl hüruf-i munfasıla hâline vaz' etmeli ve sadâlî harfler noksânını ikmâl ve mevcûd harflerimizi cüz'î ta'dîl ve ıslâh etmeliyiz.

Bunun için teşekkül etmiş ve vazifesini îfâ eylemiş bir Islâh-ı Hûrûf Encümeni var idi. Onun kabûl eylediği eşkâl-i hûrûf vechile kalıplar yaptırılmış, hurûfât dökülmüştür. Kırk beş gözlük bir kasa da yapılmıştır. Mürettiblik basît bir san‘at hâlini almıştır. Okuyup yazma mes‘elesi kolaylaştırılmıştır. Gönül arzu ediyor ki, bu hatta “Hatt-ı

[Sahife 251]

Kemalî” densin. Gazi Paşa Hazretleri'nin sâyesinde hadd-i kemal bulsun. En büyük düşmanımız olan cehle karşı açacağımız muhârebede yegâne vâsıta-i harb arz ettiğim yeni yazı olabilir. Âlim ve mütefekkirler, cem‘iyyetin dimâğına teşbîh edilirse şübhe yok ki, vücûd ve a‘zâ ahâlî olmak lâzım gelir. Bütçelerin milyonlarca ölçülen masrafları hep onların kesesinden çıkar. Hudûdlarda çarpışarak vatanın istiklâl ve şevketi uğrunda kan akıtanları da kitle yetiştirmiştir. Diğer feyyâz zümreleri inkâr etmek niyetinde değilim. Lâkin ekseriyeti teşkîl eden fa‘âl bazuların halk ta‘biri altında toplanan gavyûr ve necîb bir kitle olduğunu hiç kimse inkâra mecâl bulamaz. Hâl böyle iken bütün hitâblar yüksek ve mütefekkir tabakaya teveccüh etmiş zavallı ahâlîmiz bu husûsda da ihmâl edilmiştir. Köylere uğrayıp muhâtab aradığımız zamân eski bir çavuş veya onbaşı gösterirler, ancak onlar hükûmetin lisânından anlar, hemşehrilerine keyfiyeti anlatırlar. Ne kadar elemdir ki, bi'l-vâsıta ifhâm-ı merâm eder.

Teşekkür olunur ki, mübeccel hareket-i milliyye ile berâber halkı düşünmek husûsunda kıymetli temâyüller uyandı. Halk Yolu Mecmû‘ası bu kabîldedir. Halk Yolu Hak yoludur. Mühim bir vazîfenin idrâkına doğru hatveler atıldı demektir. Esâsen bu başka türlü olamazdı. Müstebid hükûmetlerde halk dâimâ ihmâl edilir. Halkın uyanması en büyük tehlike addedilir. Büyük Millet Meclisi Hükûmeti ise millî hâkimiyet üzerine istinâd ettiği için tabî‘iyle halkı, en mühim bir istiklâl unsûru ad ve telakkî eyler. Halkın uyanmasını arzu eder. Ma‘ârifî sevgili Anadolumuza hakîkaten ta‘mîm etmek ister.

Bunun için mer‘î çâreler kolay usûller arar. Serî‘ çâre, kolay usûl, yeni yazı, hurûf-i münfasıla usûlüdür. Bu yazının kabûlü ma‘ârif âlemimizde mühim bir inkılâb olacaktır. Hurûf-i münfasıla kabûl olursa milletin ekseriyet-i azîmesi az zamanda okuryazar olur. Meraklı bir peder çocuğunu hem Türkçe hem de Fransızca'ya başlatmış idi. Çocuk az zamân sonra Fransızca her hangi kitâbı doğru okumaya başladığı hâlde Türkçe'de ilerleyememişti. Fransızca'da okuma husûsunda ilerledikçe bir heves gelir. Türkçe'de ilerlemeyince bıkıyor, usanıyor nihâyet terk ediyor. Çocuğa sorunuz. “Sadâlı hurûf yok, bir türlü doğru okuyamıyorum” cevâbını veriyor.

Meşrûtiyet'in bidâyetinde birçok gece mektepleri küşâd edilmiş idi. Sorunuz gece mektebi müdâvimlerine niçin mektebi terk ettiler? Geldiler, gittiler bir şey öğrenemeyince de bütün bütün mektebi terk ettiler. Asıl çocukların seviye itibarıyla çocuk derecesinde bulunan gece mektebi müdâvimi halkın fikirlerini kabûl edelim. İtirâf edelim ki, yazı hadd-i zâtında tahsîl-i ilme bir vâsıta iken mâ'âlesef bizim yazımız, kendisi muhtâc-ı tahsîl bir ilim hâlini almıştır. Bunun için bugünkü yazımızla ma'ârifi ta'mîm etmemizin imkânı yoktur. On dört sene evvel tecrübe de ettik. "Men cerrebe'l-mücerreb hallet bihi'n-nedâme." Hurûf-i münfasıla ile yazmaya alışkınız da sırf münfasıl harflerden mürekkebe sahîfe kadar yazı yazabiliriz. Hiç zahmet çekmeyiz. Demek ki, i'tiyâd i'tiyâd deriz de hakikatde o da mevcûd değil. O hâlde mâni' ne ve kim?

[Sahife 252]

TARİHÎ SÜTUNLAR:

ROMA SAHÂ'İF-İ TARİHİYESİNDEN:

MARSELLUS'UN HAYÂTI

Muharriri: Pülütark

Mütercimi: Mehmed Refik

20- "Arşimed" makinelerinin te'sîr-i müdhişi. 21- "Marsellus"un muvaffakiyet-bahş olmayan vesâ'itle bu makinelerin te'sîrinden tahaffuza ikdâmı. 22- Arşimed'in hendeseye ibtilâsı. 23- Marsellus'un Sicilya'da muvaffakiyât-ı adîdesi ve "Siragoza" şehrini teshîri. 24- "Siragoza"nın garetî. 25- "Arşimed"in vefâtı. "Marsellus"un te'essüfû. 26- Mürüvvat ve insaniyeti. 27- "Anjiyom" beldesi ahâlîsini afvı.

20- Binâberîn Romalılar muhtelif iki cihetten hücum etmekle dûcâr-ı dehşet olan "Siragoza"lılar bu derece ikdâmâta, bu kadar müdhiş bir kuvvete mukavemet edemeyecekleri havfıyla, ihtiyâr-ı sükûn ve sükût ediyorlardı. Fakat "Arşimed" tarafından tahrîk olunan makinelerin Romalılar üzerine dolu gibi yağdırdığı her nev' oklar ve cesîm taşlar şiddet ve şemâtle havâda tayerân ederek darbelerine hiçbir mukavemet edemiyor, isâbet ettikleri asâkiri yere devirerek bütün hutût-i askeriyyeye îrâs-i teşettüt eyliyordu. "Arşimed"in deniz cihetinden surlar üzerine vaz' ettiği diğer makineler, kadırgalar üzerine birden bire tenzil eylediği çengel şeklinde cesîm aretneler (?), kadırgalara takılarak muvâzene kuvvetiyle onları

havâyâ kaldırıyor ve tekrar aşağı bırakarak dalgalar içinde nâ-bûd ediyordu. Bu aretnelerin (?) bazıları da diğer gemilerin provasından takıp pupası üzerine dikerek bâ-denize (?) gark ediyor veya birbirlerini muhtelif istikametlere doğru cer eden halatlarla karaya doğru çekiyordu. Gemiler burada bir müddet çarh ettikten sonra surların altına doğru ilerleyen kayalara çarparak hurde-hâş oluyor ve râkiblerinin kısm-ı küllîsi sefilâne bir sûrette terk-i hayât eyliyordu. Yukarı kaldırılmış kadirgaların havâda sür'atle dönerek müdhiş bir manzara arz ettikleri görülüyor, râkibleri sapan taşı gibi müteferrikan uzaklara fırlattıktan sonra kadirga surlara çarparak parça parça oluyor veyahud makinelerin onları terk etmesiyle tekrâr denize düşüyorlardı. “Marsellus”un birbirine merbût yedi kıt'a kadirga üzerinde ilerlettiği makineye, aynı isimdeki âlet-i mûsîkîye müşâbeheti hasebiyle “Sambiz” tesmiye olunuyordu. Bu makine sürüden epeyce ba'îd bir mesâfede idi ki, “Arşimed” bunun üzerine on talan sikletinde¹⁶⁹ bir taş ve onu müte'âkib ikinci ve üçüncü bir taş daha endaht eylemekle bu taş ıslık sesine müşâbih bir sadâ ve müdhiş bir tarraka ile makineye çarparak istinâdgâhlarını birbirinden tefrîk ile gemilere o derece şedîd bir sarsıntı i'tâ eyledi ki, kadirgalar birbirinden ayrıldılar. Artık ne yapacağını bilmeyen “Marsellus” kadirgalarıyla berâber derhal ric'at edip asâkir-i berriyyeye dahi ric'at emrini verdi.

21- Bunun üzerine Romalıların ordugâhında akd-i

[Sahife 253]

meclis-i meşveret edilerek mümkün olduğu takdîrde, ertesi gün kable'l-fecr surlara takarrub edililmesi karâr-gîr oldu. Zîrâ “Arşimed” makinelerinin menzilleri ziyâde olduğundan attıkları oklar, Romalıların başları üzerinden geçerek mahsûrunun yakından isti'mâl edecekleri makineler ise mesâfe-i kalîleden endaht olunan mermilerin hâ'iz [...] olmaları hasebiyle te'sîrsiz olacaktı fakat [yed-i] tûlâ sâhibi olan “Arşimed” bu husûs için dahi muhtelif menzilli makineler ve gayet kısa oklar ihzâr [eylemiş] olmakla bu oklar bilâ-fâsıla birbirini velî ediyordu. Arşimed surlar üzerine, birbirlerine gayet karîb delikler açıp burada düşmanın görmeyeceği sûrette vaz' eylediği kısa menzilli makineler kendilerine takarrub [ede]nler üzerinde birçok cerîhalar açıyorlardı. Romalılar [...] ad eyledikleri surlar dibine vâsıl olunca dolu yağın oklarla tecâvûze ve başları üzerine amûden düşen şeylerle fütûra dûçâr oldular. Surlar üzerinde Romalılar üzerine endaht icrâ etmeyen hiçbir mahal mevcûd değil idi. Binâenâlevh ric'ata karâr verdiler. Fakat biraz bu'd eder etmez üzerlerine o kadar ok yağdı ki, düşmana hiçbir hasar îka' edemeksizin, bu oklarla Romalıların okları telef ve gemilerinin bir

¹⁶⁹ Bir talan altmış livre sikletinde olduğundan on talanın sikleti altı yüz livreye bâliğ olur.

haylisi dûçâr-ı hasâr oldu. “Arşimed” makinelerin bir haylisini surların içerisinde ihfâ eylemiş olduğundan her tarâfdan dûçâr-ı fûtûr olan ve darbelerin nereden vârid olduğunu görmeyen Romalıların ma‘bûdlarla muhârebe ettikleri zan olunuyordu. Binâenâleyh bu tehlikeyi atlatmış olan “Marsellus” [...] kuyu kovası gibi “Arşimed”in denize gark [...] olması ve “Sambiz” makinesini hacâlet-ı aver bir [sûre]tde tahkîr eylemesi cihetiyle, ordusunda mevcûd mühendisîn onlarla istihzâya koyuldu. Siragozalılar “Arşimed” [maki]nelerinin vücûdundan başka bir şey olmadıkları ve her şeyi [...] eden yalnız “Arşimed” olduğu sahîhdir.

“Siragoza” şehrinde diğê vesâ’it-i müdâfa‘anın kâffesinden sarf-ı nazar olunmuş, gerek hücum ve gerek müdâfa‘a için, “Arşimed” makinelerinden başka bir şey isti‘mâl edilmemekte bulunmuştu. Ve’l-hâsıl fevka’l-âde dûçâr-ı hirâs olan Romalıların, surlar üzerinde yalnız bir halat veya sıruk görmekle bunun “Arşimed” tarafından üzerlerine endahî icrâ edecek yeni bir makine olduğunu haykırarak firâr ettiklerini gören “Marsellus” muhâsarayı ablukaya tahvîl eyledi.

22- “Arşimed” o derece âlî bir kalb, o kadar derîn bir kiyâset ve fenn-i hendese nazariyâtınca o mertebe vüs‘at sâhibi idi ki, kendisine bu kadar şân ve şöhrat kazandıran ve bir fenn-i beşerî değil ilâhâne bir zekâvet isnâd ettiren bu makinelerin sûret-i imâlî hakkında tahrîrî hiçbir eser bırakmak istememiştir. “Arşimed” fenn-i makineye ve umûmiyet üzere tatmîn-i ihtiyâcâta hâdim sanâyi‘in kâffesine âdî ve gayr-i müte‘ârif nazarıyla bakmakta olduğundan, ihtiyâcâta ta‘alluku olmayan ve letâfet ve kemali, sanâyi‘-i sâ’ire ile kabil-i kıyâs bulunmayan ulûma vakf-ı nefis etti. Bütün hendese “Arşimed”in mevzû‘-i bahis ettiği derin ve muğlâk mesâ’ilde olduğu kadar basît ta‘bîrât ve vâzıh esâsât ile ifâde olunmuş hiçbir mes’ele mevcûd değildir. Bazıları bu vuzûhu “Arşimed”in sühûlet-i tab‘ına ve diğêleri ashâbına bir hâl-i sühûlet bahş eden işgalâtının ifrâtına isnâd ederler. İnsan bazı davaları bi’z-zât hal edemez. Fakat bunlar “Arşimed”in muharrerâtında kırâ’et edilince mes’elenin tarîk-i halli o kadar kısa, o kadar kolay görünür ki, insan bunu sühûletle bulabileceğine kani‘ olur. Ehlî bir peri cânibinden teshîr olunmuş gibi hendeseye meclûb olan “Arşimed” ekl ü şürbü nisyân ve takayyüdât-ı bedeniyyesini kâmilan ihmâl eylemekte olduğundan hakkındaki beyânâta inanmaktan imtinâ‘ olunmalıdır. Mütâla‘a-i hendesiyye kendisine o derece câzibedâr görünüyordu idi ki, ale’l-ekser cebren istihmâm ve banyo ettiriliyor,

[Sahife 254]

ocağın külü üzerine eşkal-i hendesiyye tersim eyliyor ve yağla mutlaka vücûduna parmağıyla hatlar çiziyordu. Sanâyi‘-i nefîse perilerinin meyelânlarına bu derecelerde meclûb ve meczûb idi! Fakat “Arşimed” gayet latîf birçok ihtirâ‘âtta bulunmakla berâber, rivâyete nazaran ahıbbâ ve akrabâsına vefâtını müte‘âkib, merkadı üzerine, “Hâvinin muhtevîden ne kadar büyük olduğu” ibâresini, hâvi bir üstüvâne dâhiline mevzû‘ bir küreden başka bir şey vaz‘ olunmamasını ricâ etmiştir. Fenn-i makinedeki malûmat-ı amîkası hasebiyedir ki, “Arşimed” kendisini ve memleketini nâ-mağlub bir hâle getirmişti.

23- “Siragoza” şehri abluka altında bulunduğu esnâda “Marsellus”, “Sicilya”nın en kadîm bilâdından biri olan”Megar”¹⁷⁰ şehrini teshîne âzim oldu. Ba‘dehû “Asil”¹⁷¹ beldesi kurbünde “İpokrat” askerleri üzerine düşüp sekiz binden ziyâdesini katl eyledi. “Sicilya”nın bir kısmında icrâ-yı harekât ve birçok bilâdı Kartacalılardan istirdâd edip mukabeleye cür‘et edenlerin kâffesini muhtelif muhârebelerde mağlûb ve perişan ve bir müddet sonra bahren, “Siragoza” şehrinden çıkmakta olan “Vamipos” isminde bir Ispartalıyı şehr-i mezkûr pîşgâhında esîr etti. “Vamipos”un tahlîsini pek ziyâde arzu eden Siragozalılar bu bâbda “Marsellus”a teklîfâtta bulundular. Bu münâsebetle birçok mülâkatlar, bir hayli konferanslar vuku‘a geldi ki, bu esnâda “Marsellus” kulelerden birinin gayet müsâmahakârâne bir sûretde muhâfaza olduğunu ve –şehir surunun bu mevki‘de merdiven ile aşılması sehl bulunması hasebiyle– bu kuleye hafiyen birkaç asker idhâli kabil bulunduğunu nazar-ı dikkate aldı.

Bu kule civârında vuku‘a gelen birçok mükâlemât, kulenin irtifa‘ına tahmîn sûretiyle yakîn kesb ettirmekle merdivenler ihzâr olundu. Ve Siragozalılar şevk ve şetâretle icrâ eyledikleri “Deyan” (?) şehrâyn[in]den bil’-istifâde sabâhleyin hiç kimseye görünmeksizin kuleyi zabt, o cihetdeki surları müsellah askerlerle imlâ ve “Ekzabil” kapılarından birini şikest etti. Gürültüden bî-zâr olan Siragozalılar büyük bir karışıklık içinde harekete geldikleri sırada “Marsellus” bütün boruları def‘aten çaldırmakla dûcâr-ı hirâs olan ahâlî, şehrin kâmilen düşman eline geçtiğini zanla, firâr eylediler. Hâlbuki şehrin en büyük, en müstahkem ve güzel kısmı olan “Aşradin” henüz Siragozalılar elinde idi. Şehrin “Vilnev” (Şehr-i cedîd) ve “Tişe” isminde iki kısımdan mürekkebe olması ve “Aşradin” surlarının şehrin diğer kısmından müteferrik bulunması hasebiyle “Marsellus” burasını zabt edememiş idi.

¹⁷⁰ Evâ’ilde “Hilba” tesmiye olunan “ Megar” şehri “Sicilya” cezîresinin sâhil-i şarkisinde ve “Siragoza”nın birkaç fersah şimâlinde kâ’in idi.

¹⁷¹ “Tit-liv”in (?) “Akriil” tesmiye eylediği “Asil” beldesi, “Siragoza” sâhilinden birkaç fersah cenûbda “Elor” suyu üzerinde mebnî idi.

24- Bu iki mahalleye hâkim olan “Marsellus” fecr ile berâber “Ekzabil” kapısı tarîkiyle “Vilnev”e dâhil oldu. Etrâfındaki zâbitânın kâffesi, muvaffakiyetinden dolayı kendisini tebrîk ediyorlardı. Fakat “Marsellus” bulunduğu mahall-i mürtefiden şehrin cesâmet ve letâfetini müşâhede edince askerlerinin icrâ edeceği nehb ü garetin bir dakîka sebebiyet vereceği müdhîş tebeddülün mülâhazasıyla rikkate gelerek gözyaşlarını zabt edemedi. Askerler henüz şehrin yağmasını talep ediyor, zâbitânın hiç biri bu talebi [arza] cesâret eyleyemiyordu. Hattâ birçokları şehrin kâm[ilen] ihrâk ve tahrîbini bile istiyorlardı fakat “Marsellus” bu teklîfi red ile yalnız şehirde mevcûd üserâ ile [....] almalarına pek büyük bir müşkilâtla müsâ’ade edip [....] dokunmayı, sekene-i memleketi tahkîr ve esîr etmeyi, sû[ret-i] kat’iyyede men’ eyledi fakat “Marsellus” bu i’tidâle [....]

[Sahife 255]

Siragoza şehrini mu’âmele-i şedîdeye dûcâr olmuş addediyor, bu derece azîm esbâb-ı sürûr arasında bu kadar servet ve sa’âdetin bir dakika zarfında mahv ve nâbûd olmak üzere bulunmasına izhâr-ı elem ve terahhüm eyliyordu. “Siragoza” şehrinden ahz edilen servetin bi'l-âhire “Kartaca”dan alınandan az olmadığı iddi’â edilir. Zirâ şehrin diğer kısmı dahi hıyânetle teshîr edilerek kralların hazîne-i devlete tevdi’i eylemiş oldukları hazâ’inden başka bütün servetin garetî te’ehhür etmedi.

25- Lâkin hiçbir şey “Marsellus”u “Arşimed”in vefâtı derecesinde müte’ellim etmedi. “Arşimed” o esnâda hânesinde bazı eşkâl-i hendesiyye ile meşgul olup bütün zihin ve hissini bu mütâlâ’âya hasr eylemiş olmakla şehir derûnunda her tarafa koşuşan Romalıların şamatasını işitmemiş, şehrin Romalıların eline geçtiği mechûlû bulunmuş idi. “Arşimed”in karşısına birdenbire bir asker gelir “Marsellus”un yanına gitmek üzere kendisini ta’kîb etmesini emr eyledi. “Arşimed” mes’elenin ikmâl-i hallinden evvel gittiğinden imtinâ etmekle hiddete gelen Romalı sell-i seyf ile kendisini katl etti. Diğerleri “Arşimed” kendisini katl için yalın kılıç ona doğru gelen askerden hall-i mes’eleyi ikmâl için bir dakika beklemesini musırrâne bir sûrette ricâ ettiğini ve mes’elenin halliyle hiçbir alâkası olmayan asker “Arşimed”i katl eylemiş olduğunu rivâyet ederler. Üçüncü bir rivâyete göre de “Arşimed” irtifâ’ tahtası, küreler ve şemsin hacmini mesâhaya mahsûs zevâya (?) gibi âlât-i riyâziyyeyi bir sandık içinde bizzat “Marsellus”a götürürken kendisine tesâdüf eden askerler, sandıkta götürülen eşyâyı altın zan ile sandığı gasb için kendisini katl eylemişlerdir fakat cümle müverrihîn “Arşimed”in vefâtına “Marsellus”un pek ziyâde te’essüfle katilden istikrâh

ettiğini ve Arşimed'in akrabâsını buldurarak bir sûret-i vakurânede mu'âmele eylediğini itirâf ederler.

26- O vakte kadar Romalılar milel-i sâ'ireye yalnız fenn-i harbde mahâretlerini, muhârebelerde besâlet-i müdhişelerini göstermiş ve fakat adâlete, insaniyete ve ale'l-umûm fezâ'il-i siyâsiyyeye dâ'ir henüz bir numûne irâ'e etmemişlerdi. "Marsellus" bu harbde Romalıların –Yunanlılardan ziyâde– adâlet-perver olduklarını ilk defa olarak gösterdiği zan olunur. "Marsellus" kendisiyle icrâ-yı mu'âmele ve mukavele edenler hakkında o derece mu'tedilâne ve birçok memâlik ve küberâ haklarında o kadar âlî-cenâbâne hareket eylemiştir ki, "Enna"¹⁷² "Megaz" veyahud "Siragoza" şehirlerinde vuku'a gelen ef'âl-i şedîdeyi fâ'illerinden ziyâde onlara dûçâr olanlara isnâd etmek lâzım gelir. Bu husûsa dâ'ir birçok misâllerden yalnız birini nakl edeceğim: "Sicilya" cezîresinde o derece hâ'iz-i ehemmiyet olmayan "Anjibyum" isminde bir belde mevcûddur. Bu şehir gayet kadîm olup "vâlideler tesmiye olunan perilerin müşâhedeyle meşhûrdur.¹⁷³ Bunlar nâmına mevcûd ma'bedin Giritliler tarafından inşâ edildiği mervî olup bu ma'bedde tunçtan bir takım rimâh ve miğferler mevcûddur ki, bunların bir kısmı "Meriyon" ve bir kısmı "Olis" ismini hâmilirdir. Rivâyete nazaran bunları "Meriyon" ile "Olis" "Anjium" perilerine vakf ve teberru' eylemişlerdir. Şehr-i mezkûr ahâlîsi harâretle Kartacalılar menâfi'ini iltizâm ediyor ve miyânelerinde en ziyâde şöhet sâhibi olan "Nikas" bütün kuvvetiyle ahâlîyi Romalılar cânibine celb ve imâleye sa'y ediyordu. "Nikas" ictimâlarda büyük bir serbestî ile idâre-i kelâm ediyor, fırka-i muhâlîfe kendisini

[Sahife 256]

tutup Kartacalılara teslîm etmeyi tasmîm eyledi. Bu tasavvurdan haberdâr olan ve hafiyyen taht-i tarassudda tutulduğunu gören "Nikas" bir hileye mürâca'at etti.

27- "Nikas" evvel emirde periler hakkında ahâlî arasında tahkir-âmîz bir takım türrehât neşr edip onlar hakkındaki efkâr-ı umûmiyyeye iştirâk etmemekte ve hattâ efkâr-i mezkûreyi tahkîr eylemekte olduğunu, perilerin görünmelerine bir masal nazarıyla bakmakta bulunduğunu birçok ef'âl ve harekâtıyla gösterdi. Düşmanları kendisini mahv için esbâb-i muhikkayı bu sûretle kendisinin tehiyye etmesine memnûn oldular. "Nikas"ı der-dest için

¹⁷² "Enna" şehri Sicilya ceziresinin vasıtında sarp bir mevkide kâ'indir.

¹⁷³ Anjium beldesi "Heron" Dağı üzerinde ve "Himer" suyunun menbâi kurbunde kâ'in olup elyevm harabeleri mevcut olduğu rivayet olunur. Burada görülen peryelerin "Sibel" "Jünon" ve "Serez" oldukları maznundur.

intihâb eylemiş oldukları gün tesâdüfen bir ictimâ' akd edilmiş ve bu ictimâ'da "Nikas" ahâlîye îrâd-ı nutuk etmekte, beyân-ı mütâlâ'a eylemekte bulunmuştu. "Nikas" birdenbire yere atılıp bir nev' vecd eseri gibi bir hayli müddet devâm eden sükûtü müte'âkib başını kaldırarak etrâfına atf-ı nazarla yavaş yavaş yükselttiği za'îf ve titrek bir sadâ ile söz söylemeye başladı. Etrâfında bulunanları dehşet içinde derin bir sükûta müstağrak görünce elbisesini atıp mantosunu yırtarak yarı çıplak peri vâlideler tarafından ta'kîb edilmekte olduğu nidâsıyla tiyatronun mahreclerinden birine doğru şitâb eyledi. Hiç kimse "Nikas"a ne temâsa ve ne önünde durmaya cesâret edemeyip bir havf-i dîndârâne ile müte'essir olan huzzârın kâffesi, ona yol vermek için çekildiler. "Nikas" dahi hiçbir söz telaffuz etmeksizin mütehevver ve mecnûn bir kimseyi andıracak hiçbir hareket icrâ eylemeksizin şehrin kapılarından birini tuttu. Sırta vâkıf ve hileyi teshîl eylemekte olan zevcesi çocuklarını yanına alarak perilerin mihrâbı dibinde mutazarri'âne bir sûrette secde etti. Ba'dehû, güyâ kırlarda dolaşan zevcini taharrîye gidiyormuş gibi ve hiç kimse tarafından dûçâr-ı muhâlefet olmaksızın râhatca şehirden hürûc ile ikisi de "Anjiyum" şehrinden kurtulup "Marsellus"a iltihâk eylediler ki, cüz'î bir müddet sonra "Anjiyum"a giden "Marsellus"a nahvet ve küstahlıklarından dolayı ahâlîyi te'dîb eylemek istediğini beyânla Anjiyomluların kâffesini zincir-bend eyledi. Nikas gözyaşlarına müstağrak "Marsellus"a takarrüble dizlerine kapanarak ve ellerini öperek düşmanlarından bede' ile bütün hemşerilerinin affını niyâz etti. Bu manzarada rikkate gelen "Marsellus" cümle ahâlîyi afv ile şehre hiçbir hasâr îka' etmeyip "Nikas"a dahi birçok hedâyâ ile berâber vâsi' bir arâzî i'tâ eyledi. Feylesof "Pozidonyos"un rivâyeti işte bu yoldadır.

[Sahife 257]

MEDÂRİS İSLÂHİ ETRÂFINDA

Her türlü te'sisât ve teşkilât ve ıslâhâtta –ihtiyâcın ilcâ'âtına göre– hedef ve gayenin mutlak sûrette tayîn ve tesbîti îcâb eder. Gayesi malûm ve mu'ayyen olmayan teşkilât ve ıslâhât fâ'idesiz ve devâmsızdır.

Medreselerin ıslâhâtına dâ'ir şimdîye kadar mevcûd rapor ve lâyihalarda hedef ve gaye, sarâhatle tayîn edilmemiş ve ıslâhâtın hutût-ı esâsiyyesiyle teferru'ât-ı idâre birbirine karıştırılmıştır.

Medrese tahsiline bir gaye ve istikamet verebilmek için evvel emirde medreselerden ne anlayıp ne beklediğimizi bilmek lâzım. Şimdiki medreseler, eski ihtişamlı devrelerinde olduğu gibi artık ûlûm-ı müdevvene-i beşeriyenin menba‘-ı yegânesi ad olunamaz.

Kemalât-ı medeniyyesi, taksîm-i a‘mâl ve vezâ‘ife medyûn olan asrımızda her meslek ve her şeye ma‘rifet erbâbı için ayrı ayrı mü’esseseler vücûda gelmiş olduğu gibi medreselerde sırf birer mü’essese-i dîniyye şekline münkalib olarak vaz‘iyetleri tamâmen ta‘ayyün eylemiştir.

Fi'l-hakîka dîn-i İslâmda bir manzûme-i rûhaniyye teşkilâtı mevcûd değilse teşrifât ve hidemât-ı dîniyye için kıyafet-i mahsûsalarıyla bir sınıf-ı ictimâ‘î vücûda gelmiş olduğundan bunları der‘uhde edecekleri hizmetin nev‘ ve derecesine göre yetiştirmek zarûreti hâsıl olmuştur.

Hademe-i dîn, mü‘ezzin, imâm ve hatib, vâ‘iz, müfti ve kadı, müderris olmak üzere beş sınıfa ayrılır. Binâenâleyh medreselerin esâsât-ı tedrîsiyyesi de ric‘at itibârıyla bu gayeye ma‘tûf olarak tertîb edilmek ve medrese denilince bu sınıfın istihzârına mahsûs bir mü’essese-i dîniyye anlaşılmak iktizâ eder.

Medreseler tâlî, âlî, mütehasısîn nâmıyla üç dereceye taksîm olunmalı ve tâlî medreseler iki devreye ayrılmalıdır.

Tâlî medreselerin birinci devresi bir cüz’-i tâm ta‘lîm olunmalı ve bu devreyi ikmâl edip tahsîlini ta‘kîb etmek istemeyenler büyük câmi‘lerin mü‘ezzinliğinde ve derecelerine göre mahalle ve köy câmi‘leri imâmet ve hitâbetinde ve bu câmi‘lerin vâ‘izliğide, mekâtib-i ibtidâ’iyye mu‘âvinliklerinde istihdâm olunmalıdır.

Medrese-i ta‘lîmiyyenin müddet-i tahsîliyyesini tamâmen ikmâl edenler mâ-fevk tahsîli ta‘kîb etmezlerse kezâlik imâmet ve hitâbetlerde ve imâm oldukları câmi‘lerin vâ‘izliğinde, tabur imâmetlerinde, aklâm-ı şer‘iyyede, altı senelik mekâtib-i ibtidâ’iyye mu‘allimliklerinde istihdâm olunmalı ve bunların fûnûn-ı hâzıra itibârıyla derece-i tahsîlleri liselere mu‘âdil olacağından aynı derecede hâ‘iz-i imtiyâz olmalı ve arzu ettikleri takdîrde terk-i meslek ve câmi‘ ederek mülkî ve askerî mekâtib-i ilmiyyeye dâhil olabilmelidirler.

Medrese-i âliyyeden icâzetnâme alanlar selâtin-i izâm cevâmi‘-i kebîresi imâmet ve hitâbetlerle vâ‘izliklerinde, müftülüklerde, sefâret imâmetlerinde, Şer‘iyye Vekâleti devâ’irinde, sâ‘ir dînî, şer‘î hizmetlerde istihdâm olunmalıdır.

Medresetü'l-mütehassısından icâzetnâme alan ulemânın ise bir unvân-ı fâhir ile kadirleri tebcîl ve medâris-i tâliyye ve âliyye müderrisliklerinde ve kadı ve müftülüklerde, liselerde mekâtib-i âliyye, ûlûm-ı şer'îyye ve Arabiyye mu'allimliklerinde ve Şer'îyye Vekâleti devâ'ir-i ilmiyyesinde sâ'ir birinci derecede dînî ve şer'î hizmetlerde

[Sahife 258]

istihdâm olunmalıdır.

İbtidâ'îyi ikmâl etmemiş olanlar medâris-i tâliyyeye, medâris-i tâliyyeyi ikmâl etmemiş olanlar medresetü'l-mütehassısîne kabûl olunmalıdır.

Medâris-i tâliyyenin müddet-i tahsîliyyesi altı ve medâris-i âliyyenin üç ve medresetü'l-mütehassısının iki sene olmalıdır. Bu hâlde kanûnun tayîn ettiği vechile tahsîl-i ibtidâ'-i mecbûrîyi bi'l-ikmâl medreseye dâhil olan bir talebe on bir sene sonra tahsîl-i dînîyi hâ'iz-i salâhiyet olarak bir ilimde tahsîs etmek şartıyla ikmâl etmiş olur ki, kazandığı pâyeyi refî'-i ilmîye ve emsâline göre bu müddet-i tahsîliyye çok değildir.

İşte medreselerin ihtiyâc-ı hâzıra göre gaye ve teşkilâtı bu vechile ile tesbît edildikten sonra esâsât-ı tadrîsiyyesi mekâtib-i umûmiyyede mer'î olan usûle tevfişkân pek kolay tayîn olunabilir. Medrese-i ilmiyyede Fransızca veya İngilizce tahsîli mecbûrî olacağı gibi medresetü'l-mütehassısında Tefsir ve Hadîs, Usûl-i Fıkıh ve Ebyât-ı Arabiyye, Kelâm ve Hikmet şu'beleri nâmıyla olarak dört şu'besinde de İngilizce veya Fransızca tahsîli mecbûrî olmalıdır. Her şu'benin müddet-i tahsîliyyesi ikişer sene olmalıdır. Medresetü'l-Vâ'izîn Tefsîr ve Hadîs şu'besiyle Edebiyât-ı Arabiyye şu'besine ve Medresetü'l-Kuzât dahi Fıkıh ile Kelâm ve Hikmet şu'belerine tahsîs olup Medresetü'l-Mütehassısın lağv olunmalıdır.

Medreseler ve Dershâneler: El-yevm medreseler talebenin bütününe mahsûs birer mesken hâlinedir. Medreselerin hiç biri mektebler gibi birer tadrîs ve tederrûs mahalli değildir ve olmak ihtimâli de yoktur. Gerçi ekser medârisin vâsi'ce bir dershânesi varsa da bundan böyle bir dershâne de veyahud bir câmi'de icrâ-yı tadrîsât eden bir dersin, talebesine hemen her ilmi tadrîs etmesi gayr-i kabildir. Esâsen ulûm-i müsbete, asırda müşahade ve tecrübeye ibtinâ etmek sûretiyle tebdîl-i mâhiyet eylemiş usûl-i tadrîs külliyyen değişmiştir. Medreselerin ihtivâ edeceği sınıf ve derslere göre esâs ve levâzım-ı dersiyeye ile mücehhez dershânelere ihtiyâc-ı kat'î vardır.

Medreselerin yani başında lüzûmu kadar dershâneleri yapılmadıkça medreseler ıslâh edilmiş farz edilemez. Şekl-i kadîmi dâ'iresinde ittihâz olunacak her tedbîr, yarım ve fâ'idesiz ve muvakkatdır ve ihtiyâc-ı asrın ihsâs ettiği inkılâb değildir.

Öteden beri hâcelerin mikdârı dâimâ çok gibi görünmekte ise de çokluğu herkesi ürküten hakîki lüzûmlu hâceler değil, fuzûlî sarıklardır. Anadolumuzda imâmı olmayan, cemâ'atle namâz kılamayan ve terbiye ve zarûret-i dîniyyeden tamâmen mahrûm olan köylerimiz çoktur. Yollar, şimendiferler yapılıp müfsid ihtilâtlar, maddî ihtiyâclar arttıkça Anadolu'nun safvet ve me'âlî-i ahlâkiyyesi nazar-ı dikkati celb edecek ve hükûmeti cidden düşündürecek dercede bozulmaktadır.

Başına sarık sarmaktan başka hiçbir şarta bağlı olmayarak milletin başına belâ ve musallat olan câhil ve mechûlül'-ahvâl imâmlardan ahâlî kurtarılma için imâmın usûl-i intihâb ve tayînine dâ'ir âcilen bir nizamnâme yapılmalı Anadolu'nun muhtelif yerlerinde lüzûmu kadar medâris-i tâliyye açılarak vezâ'if-i dîniyye ve ictimâ'îyyesini müdrik imâmın bir ân evvel yetişmesine çâreler düşünölmelidir.

Müderisler: Müderislere gelince, beş yüz kırk altıya bâliğ olduğu söylenen ve her birinin mâ-dâmü'l-hayât hukûk mekteb-i tadrîsiyyelerinin mahfûziyeti müte'âmil olan müderislerin sinleri 65'e vâsıl olup elyevm bi'l-fi'il tadrîsde bulunan müderisîn terfîhan teka'üde sevk olunarak mütebâkîsi en ziyâde ehil oldukları dersleri kabûl olunacak müfredât

[Sahife 259]

programına tevfikân tadrîs eylemek üzere istihdâm olunmalıdırlar. Edebiyât-ı Arabiyye ile Ulûm-i İlmiyye-i Dîniyye ve Şer'îyye için inde'l-iktizâ Mısır veya sâ'ir aktâr-ı İslâmiyyede ihtisâslarıyla temeyyüz eylemiş ulemâ celb ve istihdâm olunmalıdır. Ulûm-i âliye ve âliyye şimdiye kadar olduğu üzere eski mü'ellifin-i kirâmın zamânları ihtiyâclarını te'mîn için yazdıkları âsârdan değil meselâ asrımızda lisân tahsîli için keşf ve tedvîn olunan usûllere tatbîkân tadrîs olunmalı. Kütüb-i ilâhiyyenin eski, bî-lüzûm şürûh ve havâşîsini ve ma'nâsız münâkaşâtı ile ömürler heder eylemelidir. Sâhib-i salâhiyet olanlara kitâblar yazdırılıp Muganniyü'l-Lebîb, Molla Câmi', Şafiye-i Kâfiye, Milel ve Nahl gibi muhtelif mü'ellif ve kitâb isimleriyle yâd olunan ulûm-ı âliye ve âliye derslerini umûmî ve ma'kul bir sûretde tasnîf ve tertîb ve sadeleştirerek mü'ellifin-i kadîmenin inhisârından tahlîs etmelidir.

Dershâne ve mescîdlerde bağdaş kurarak hatta yatarak ders alan medrese talebesine şerâ'it-i sıhhiyye ve ihtiyâc-ı hâzıra muvâfık dershâneler yapıp edevât teşhîz edildikten sonra bir taraftan da talebeye sükna olan medâris hücrelerinin tathirâtına başlanmalı ve hücrelerde şirvân vesâ'ir aksâm-ı muhdise hedm olunmalı ve ziyâ almayan hücrelerin – mümkün olduğu kadar– pencereleri tevsî' edilerek ziyâdâr edilmeli ve her hücrenin eşyası bir kişilik bir demir karyola ufak sedir, minder ve bir masa ufak bir âyine ve bir sandalye bir eşyâ dolabı vesâ'ire gibi demirbaş eşyası Evkaf Vekâleti'nden verilmeli ve hücrelerin ve hücre-nişînlerin nezâfeti müdür ve müfettişler tarafından mütemâdiyen teftiş olunmalıdır. Medâris-i tâliyye ve âliyyeye müdâvim olan talebeye ister hücre-nişîn, ister nehârî olsun Medresetü'l-Vâ'izin'de olduğu gibi yalnız sabâh yemekleri Evkaf'dan verilmeli ve bunlardan medrese-nişîn olanlara münâsib birer mikdâr tahsâsât-ı şehriyye dahi i'tâ olunmalıdır. Medâris ıslâhâtı için verilecek para hakikat-i hâlde te'mîn edeceği fevâ'id-i azîme düşünülürse hiçbir şey değildir. Bugün erbâb-ı basîret indinde medreselerin ıslâhı ordular, diritnotlar kadar mühimdir. Milletin bünye-i maneviyyesine âriz olan za'f ve tereddinin Avrupa ile kurbiyyet ve temâsımıza rağmen medeniyet-i hâzirayı lâıykıyla mass ve temsîl edemeyişimizin, bu kadar sukutumuzun esbâbından birisini de medreselerin ihmâline atf edenler pek haklıdır. Her hâlde bu gün medreselerin karanlık, perîşân hücrelerinde tahsîl ve ma'ârif yolunda pek beyhûde eriyip çürümekte olan ve hiçbir taraftan mu'âvenet görmeyerek havâdan, güneşten, gıdâdan hattâ nezâfet için sabundan bile mahrûm olan ve bütün ma'nâsıyla sefâlet içinde bunalıp her gün ömründen ve insanlığın izzet-i nefisinden bir parçasını ga'ib eden ve İstanbul'un sehâh ve şa'sa'alı ve müfsid sefâhetini gördükçe umk-ı rûhunda intibâ' eden hırs, bazı nevmîdî bed-bîni ile ömrünün sonuna kadar ma'lûl ve muzdarib yaşayan binlerce delikanlıya ilim, nûr, terbiye-i cân ve millî vicdân vermek ve şimdiye kadar bütün teceddüdâtımıza engel sayılan bu bed-bâhtları bulundukları dereke-i sefâletten kurtarıp milletin terbiye ve tahkîm-i maneviyâtına hâdim bir unsûr-ı nâfiz kılmak için onlardan milletin parasını esirgeyecek bir ferd tasavvur olunamaz. Bununla berâber medreselerin ıslâhı için bütçelerden ayrıca fedakârlık ihtiyârına hiç lüzûm yoktur.

Dersa'âdet'de mahallât arasında ve gürültülü büyük câddelerde vaz'-ı harâbîleriyle yâr ve ağyârın bi-hakkın enzâr-ı istihfâfını celb etmekte olan ve etrâfındaki binâlar ve kaldırımlar yükseldikçe güyâ hîcâbından yerlere geçmek istiyorlarmış gibi küçülüp alçalmakta olan müderrislerden kıymet-i mi'mâriyye ve tarihiyyeyi hâ'iz olmayanlar ale'l-acele nakid ile istibdâl edilirse elde edilecek büyük para ile medreselerin gerek masârif-i inşâ'ıyye ve gerek masârif-i tathîriyye ve te'sîsiyyesi tamâmen elde edilmiş olur.

Birkaç sene evvel me'mûriyet-i resmiyye ile bir manastırda dört gece kalmış ve manastırın idâdi derecesindeki rûhbân

[Sahife 260]

mektebi talebesiyle mu'allim ve papazların sâde, temiz, havâdâr bir muhîtde sükûn ve huzûr içinde geçirdikleri hayât ve fa'âliyetlerine hayrân olmuşum.

Nısf-ı asr-ı ahîre kadar şerâ'it-i ictimâ'iyeye bizden hiç de kuvvetli olmayan akvâm-ı gayr-ı müslimeyi bu kadar az zamân içinde tamâmıyla uyandıran ve onlara teceddüdât-ı asriyye rûhunu nefh eden işte o sessiz manastırlarda mu'ayyen bir maksâd-ı millî ile yetişen mütevâzı' mücâhid fedakâr papazlardır. Medreselerde ıslâhat yapılmak demek yalnız imâm, hatîb yetiştirmek değil bizim de hayât-ı dünyevîmize teceddüdât-ı ictimâ'iyemize pîşvâ olacak mücâhid-i fedakâr mürşidler yetiştirmek demektir.

Yoksa eşkâl ve hutût-ı kadîmesi dâ'iresinde medreselerde yapılacak ıslâhât şübhesiz yarım, noksân, devâmsız olur.

KOŞMA

Rahm eyle hâlîme kaçma sevdiğim

Ben gibi hüsnüne âşık bulunmaz

Sırrını nâdâna açma sevdiğim

Şimdi bu âlemde sâdık bulunmaz

Bu aşk ve muhabbet geleli sere

Oluruz mübtelâ gerçi dilbere

Cihânın huyları gelse bir yere

Bana senden özge ma'şûk bulunmaz

Zümre-i âşıkân meydâna gelse

Âlemde merd olan merdâne gelse

Sana cân vermeye kurbâna gelse

Yine benden evvel lâîk bulunmaz

Ararsın mescidi meyhânelerde
 Aşkla mest olan mestânelerde
 Şem‘-i rûhsârıyla pervânelerde
 Sabrî gibi bağı yanık bulunmaz

SEMÂ‘Î

Nedir ol gonca-i rûyun varıp gülzâra zâr ettin
 O bülbül-i derd-mendin her işin âvâre var ettin
 Muhabbet bezm-gâhında gönl-i nâ-kâm kâm iken
 Niçin sen kendini verdin zâlim ağyâra yâr ettin
 Bu cân hükmünde rûhsârın yakıp ârâm-ı râm iken
 Yine sen tîr-i müjgânın dil-i bî-mâra mâr ettin
 Visâl-i bezm-i sâkîde lebin itmâm-ı câm iken
 Derûnum hânesin mağmûm niçin ekdâra dâr ettin
 Hemîşe lûtfunu gûş eyleyip i‘lâm-ı lâm iken
 O yâra hâlini Zahmî niçin iş‘âra âr ettin

DÎVÂN

Nûr-ı aşktan eyleyin bu âlemi dünyâ-yı ba‘
 Pertev-i nûr-ı muhabbettir eden eşyâ-yı ba‘
 Olmasaydı zâhir olmazdı eğer aşk
 Ol zamân kim eylemişti gâh Celâl gâhî Cemâl
 Perde-i ifsâm edendir lâ-yı (?) ba‘
 Zât-ı Hakk'dan olmasaydı Âdem'e rûh-ı Mesîh
 Hiç eder miydi âzîzim bunca bin mevtâ-yı ba‘
 Zahmî terk et fenâdan geç bekadan tut mekân
 Mazhar-ı Hakku'l-ebed ol sen de bul peydâ-yı ba‘
 Ey halâyık ayb kılman neylesem şâyân bana
 Terk-i nâmûsum bugün rûsvây olur seyrânda bana
 Öyle çâk etti bed-sevdâ giryânım tutup
 Vurdu rû-yı hâke rûhsat vermedi bir ân bana

[Sahife 261]

Na‘re-i âhım duyup düştü halâyık başıma
Izdırâbım gördü cümle ağladı ihvân bana
Nâr-ı aşka şöyle kim yanıp yakıldığım görüp
Şem‘a pervâne, semender kaldılar hayrân bana
Âr-ı gayret şîşesin kıldım şikest ey Rindî ben
Terk-i nâmûsum bugün rüsvây olur seyrân bana

GAZEL

Bir pîr-i perîşân ile bir dilber-i cândân
Gâhîce olur pîş-i hayâlimde nümâyân

Dilber bütün ârâyış-i dünyâ ile tâbân
Pîrin ise her hâli melâl-âver vicdân

Enzârı sönük kolu rakîk elleri lertzân
Gûyâ gazâb-ı şûh-ı sitemkârdan her âsân

Der âh ile “Ey neyyir-i pür-tâb-ı dilistân
Saç pertevini nahl-i emeli oldu perîşân

Zirâ ki benim kırk senedir çekdiğim hicrân
Kâşâne-i hestimi dahi eyledi vîrân

Lâkin beni etmek yine mes‘ûd sana âsân
Bir handen olur zahm-i ciger-sûzüme dermân

Gûş etmeyip efgânını ol dilber-i nâzân
Terk eylemeyip ol pîrû'l-medîdeyi giryân

Ol pîrine mihnet-i hicrân ile nâlân
Dilber ise gülzâr sa‘âdetde hırâmân

Seylâb-ı huruşân ediyor eşkimi her ân
Ol levhâ-i dil-sûz ki değil kabil-i nisyân

Mehmed Refik

LETÂ'İF-İ TARİHİYYE

1001 tarihinde dîvâna gulûv eden gerde-sipâhın odun, matbah edevâtı ve bağçe parmaklığı gibi âlân ile ref' ve tenkîl edilmesine mahzûz olan Murâd-ı Sâlis, Sadr-ı a'zâm Siyavuş Paşa'yı hil'at-ı fâhire ile taltîf eylemiş iken ertesi gün azl etmesi herkesin hayretini mûcib olmuştu. Meğer sadr-ı ma'zûlun iddi'âsı defa-i mebhûseyi fırsat ittihâz ile "Siyavuş Paşa'nın sadâreti eyyâmında dîvâna iki defa askerin hücumu te'sîr-i ka'b-i şevmîdir. Muhassılı zâtında uğur yoktur" diye si'âyet eylemişlermiş!

*

Mehmed-i Râbi' zamânında Gürcü Mehmed Paşa'nın müte'âkib ihrâz-ı mevkî'-i sadâret eden Tarhuncu Ahmed Paşa, mûmlara tarh vaz' ile üç yüz kırk dirhem mûmun bir kıyye itibâr olunmasına emir verdiği vakit halk bu üç yüz kırk dirhemini kıyyeye "paşa okkası" ismini vermişlerdir.

*

Selîm-i Sâlis zamânında bir İngiliz filosu Çanakkale Boğazı'nı bi'l-mürûr Prens adaları pîş-gâhında tevakkuf edince İstanbul halkına havf ve haşyet târî olarak sevâhil toparla tahkîm edilmeye başlanmış ve Selîm-i Sâlis ile o sırada Fransa'nın İstanbul Sefiri Genaral Sebastiyani dahi bu tahkîmâta nezâret eylemekte bulunmuştu. Selîm-i Sâlis bir gün yine istihkâm mahallerini gezerken ümerâ-yı Bahriye Cezâyirli Ali Bey'e bi't-tesâdüf ahvâlin neye müncer olacağını su'âl eyledikde mûmâ-ileyh de mes'elenin şâyân-ı endîşe olmadığını ve ma'îyyetine birkaç sefine fermân buyrulduğu takdîrde İngiliz gemilerini zapt edeceği cevâbı Selîm-i Sâlis'in mahzûziyyetini mûcib olarak Ali Bey uhdesine, derhal, mesned-i Kapudanî tevcîh olunmuş ve fakat mûmâ-ileyh cânibinden meb[h]ûsü'n-anh se[f]â[i]ni zapt için hiç bir teşebbüs vuku' bulmamıştı. Bu münâsebetle bir mûmâ-ileyh

[Sahife 262]

Ali Paşa'nın dahi hazır bulunduğu bir mecliste vüzerâdan biri, "Paşa hazretleri İngiliz sefinelerini zabt edeceklerini va'd buyurmuşlardı. Fakat mes'ele kaptanpaşalık ihtilâsıyla netîcelendi" demiştir.

Mehmet Refik

HÜKÛMETLERİN KİYÂFET VE ŞEKİLLERİ

Dünyâdaki hükûmetlerin hepsinin de birer kıyâfet ve şekilleri vardır. Kıyâfet ve şekilsiz hiçbir hükûmet yoktur. Şarkta ve garbta mevcûd hükûmetlerde bu asırda iki çeşit kıyâfet görülmektedir. Bu kıyâfetlerden birisi "mutlaka" ve "müstebide", diğeri "meşrûta"dır.

Birinci şekli alan hükûmetler hâricî düşmanların hücumuna ma'rûz kalarak uzun müddet muhârebe ve mücâdele içinde çırpınan ve netîcede galibiyeti te'mîn için bütün kuvvet ve kudretini bir şahsa tevdi'e mecbûr olanlardır. Binâenâleyh hükûmet-i mutlaka ve müstebidenin başlıca menba'ı muhârebe ve mücâdelelerdir. Her hükûmet-i mutlaka ve müstebideyi be-heme-hâl muhârebeler doğurmuştur. Tarih bu husûsda bize pek çok misâller göstermektedir. Hele bir milletin, bir devletin hayâtında görülecek umûmî ve korkunç tehlikeler diktatörlüğü derhal vücûda getirecektir ki, o millet ve o devlet istibdâdın pençesine kendisini tamâmen teslim etmiş demektir.

Hükûmetlerin ikinci şekli ve kıyâfetleri de meşrûtadır. Meşrûtiyet isyân ve ihtilâllerin doğurduğu bir cevherdir. Meşrûtiyetle idâre olunan memleketler millî hâkimiyet ve millî idâreyi meb'ûs nâmı verilen milletvekilleriyle kullanırlar. Meb'ûslar milletin her ferdinin vekâlet, emniyet ve itimâdını hâ'iz olarak çalışan ve memleketi idâre eden bir hey'ettir.

İdâre-i meşrûtanın da bugünkü devletlerde birçok şekilleri vardır. Ezcümle birinci şekli saltanattır. Saltanat da iki kısımdır. Birisinde hükümdâr irsen, diğesinde ise intihâb ile hükümdârlık yapar. Artık bu meşrûtiyetin bu şekli bugün garbta da şarkta da azalmaktadır. Milletler saltanatı yavaş yavaş yıkıyorlar.

İdâre-i meşrûtanın ikinci şekil ve kıyâfeti "cumhuriyet"dir. Cumhuriyetde re'îs-i hükûmet ve devlete cumhûr re'îsi nâmı verilir. Bu re'îs doğrudan doğruya millet tarafından veyahud milletin meclisi tarafından mu[v]akkaten, mu'ayen bir müddet için seçilir. Bugün bu şekl-i idâre her tarafta çoğalmaya başlamıştır.

Meşrûtiyetin Avrupa'da yalnız İsviçre denilen bir memlekete münhasır üçüncü bir kıyâfeti daha mevcûd ki, buna da hey'et-i müttehîde ismi verilmektedir. Burada hükûmete üç sene müddetle intihâb edilmiş yedi a'zâ vardır. Bunlar müttehîd bir hey'et hâlinde hükûmeti vücûda getirirler.

BİZİM HÜKÛMETİN ŞEKİL VE KİYÂFETİ

Biz, müstebide, mutlaka, meşrûta kıyâfetlerinde göründük. Şimdi de cumhuriyet şekline girdik...

Teşkilât-ı Esâsiyye Kanûnumuzun Birinci Mâddesi mücebince hâkimiyet bilâ-kayd ve şart milletin oldu. Halk kendi mukadderâtını bi'z-zat kendisi tayîne başladı. Büyük Millet Meclisi hükûmetin inkisam ettiği şu'abât-ı idâreyi icrâ vekilleri vâsıtasıyla idâreye koyuldu. Artık son şekil ve kıyâfetimizi takındık. Beşerin sa'âdet ve tekâmülünde en güzel ve mantıkî idâre cumhuriyetden başka bir şey değildir.

[Sahife 263]

GÜNÜN İZLERİ

MA'ÂRİF HABERLERİ

Ertuğrul Başmu'allimi Hacı Bekir Efendi Ilgaz Başmu'allimliği'ne, Ertuğrul Mu'âvini Muhlis Efendi Karataş Mu'âvinliği'ne, diğer Mu'âvin Mehmed Şükrü Efendi Alibey Mu'âvinliği'ne, diğer Mu'âvin Şükrü Efendi Hâcebahşâyîş Mu'âvinliği'ne, Mu'allim Cevdet Efendi Devâmlı Başmu'allimliği'ne, Karataş Mu'âvin-i sâbıkı Mehmed Efendi Mîrâhûr Mu'âvliği'ne tayîn edilmiştir.

*

Bin kuruş ma'âşlı İdâdî Kısım İbtidâ'î-i Mu'allimliği'ne tayîn olunan Şâkir Efendi bu defa vürûd edip vazîfesine başlamıştır. Muvaffakiyet temennî ederiz.

*

Bayramvirân Başmu'allimi Zühtü Efendi ve Bozoğlu Mu'allimi Gökmen Efendiler vakt-i mu'ayyeninde vazîfeleri başında bulunmadıkları için müsta'fî addedilmişlerdir.

Bayramvirân Başmu'allimliği'ne sekiz yüz kuruş ma'âşla Dârü'lmu'allimîn'in kudemâ-yı me'zûnînden Mu'allim İsmâil Efendi tayîn olunmuştur.

*

Karacaviran Başmu'allimi Ali Rıza Efendi'nin ma'âşı dokuz yüze iblâğ edilmiş ve bir seneden beri hilâf-ı usûl mağdûr edilen mûmâ-ileyhin Tedrîsât-ı İbtidâ'îyye Meclisi'nin kararı ahîriyle mağdûriyetine nihâyet verilmiştir.

*

Kengirî'nin muktedir gençlerinden Mu'allim İsmâil Oğuz Bey 1200 kuruş ma'âşla terfî'an Bartın İdâdîsi Türkçe Mu'allimliği'ne tayîn edilmiş ve mahall-i me'mûriyetine müteveccihen hareket eylemiştir. İlmî ve ahlâkî meziyetiyle kendisini herkese sevdirmiş olan bu genç arkadaşımızın memleketimizden velev ki, muvakkaten olsun iftirâkını te'essürle karşılar yeni vazîfesinde de muvaffakiyetini temennî ederiz.

*

Baş mu'allimin gayreti ve hey'et-i ihtiyâriyyeden Câmî' Mahallesi İmâmı Hâfız Yakub, Çay Mahallesi İmâmı Ömer Efendi ile Muhtar Hüseyin Ağa'nın hamiyetiyle Dümeli Mektebi ta'mîr edilmiş ve sıhî, terbiyevî olmak üzere numûnesine tevfikân ikişer kişilik kilitli sıra yaptırmıştır. Dümeli hey'etinin gayret ve himmet-i ma'ârif-perverânesini takdîr ederiz.

*

İlk Tedrîsât Müftüsü Abdullah Efendi berây-ı teftiş Orta ve Çerkeş mıntıkasına gitmiştir.

*

Muvâzene-i Umûmiyye'den açılan Mıntıkavî Ankara ve Kastamonu dârü'lmu'allimlerine bi'l-imtihân Kengirî'dan meccânen on beş talebe kabûl edilecektir. İntihânda muvaffak olanların bir kısmı sevk ve i'zâm edilmiştir. Diğerleri de derdest-i i'zâmdır.

*

Ertuğrul binâsı dokuma, dikiş ve nakış, halıcılık şu‘belerini muhtevî olmak üzere encümen-i vilâyenin karârıyla bir dârü's-sinâ'a hâline kalb edilmiştir. İnâs Mektebi talebâtı burada yapılacak ve yaptırılacak işlerle fazlaca alâkadâr olacaklardır. Aynı zamânda hâricden arzu eden â'ilelere de meccânen dokuma, dikiş, nakış, halıcılık dersleri gösterecektir. Yeni te'sîs edilen bu mü'essese kadınlarımızı iktisâdiyât sâhasında büyük bir fa'âliyetle sevk edeceğinden müteşebbislerini an-samîmîyyü'l-kalb takdîr ve tebrîk ederiz.

*

Mekteb-i İdâdî'nin bin kuruş ma'âşlı terbiye-i bedeniyye

[Sahife 264]

ve beş yüz kuruş ma'âşlı mûsîkî mu'allimliklerine tâlib olanların imtihânlarının icrâsı zımnında İstanbul Dârü'l-mu'allimîn-i Âliyye Müdîriyyeti'nden îcâb eden su'âller gelmiştir. Perşembe günü öğle vakti imtihânlarının tahrîrî olarak icrâ edileceği müstahberdir.

*

Çerkeş ka'im-i makamı teka'üde sevk ve Ilgaz ka'im-i makamı da tahvîl edilmiştir.

*

Memleketin yetiştirdiği gençlerden Baytar Sâlih Bey me'zûnen Kengiri'ya gelip gitmiştir.

*

Nüfûs Müdîriyyeti'ne tayîn olunan Necati Bey vürûd ederek vazîfeye başlamıştır. Beyân-ı hoş âmedî ederiz.

*

Uzun müddet ta'kîbâtta bulunan jandarma tabur kumandan-ı muhteremi Tahir Bey bu defa şehrimize gelmişlerdir, kendilerine hoş geldiniz deriz.

*

Meclis-i İdâre-i Vilâyet Başkâtibi Hacı Şeyhzâde Abdullâh Efendi bir müddet hasta yattıktan sonra Teşrîn-i Sânînin birinci Perşembe günü vefât etmiştir. Merhûm kırk bir senedir

muhtelif me'mûriyetlerde bulunmuş, istikametiyle kendini herkese sevdirmiştir. Â'ile-i keder-dîdesini beyân-ı ta'ziyet ederiz.

*

Teşkilât-ı Esâsiye Kanunu'nun Büyük Millet Meclisi'nin 20.10.1339 tarihli celsesinde kabûl olunan ta'dilâtı ber-vech-i âtîdir:

Mâdde 1- Hâkimiyet bilâ-kayd ve şart milletindir. İdâre usûlü halkın mukadderâtını bi'z-zat ve bi't-ta'dîl idâre etmesi esâsına müsteniddir. Türkiye Devleti'nin şekl-i hükûmeti cumhuriyettir.

Mâdde 2- Türkiye Devleti'nin dîni dîn-i İslâmdır. Resmî lisânı Türkçe'dir.

Mâdde 3- Türkiye Devleti Büyük Millet Meclisi tarafından idâre olunur. Meclis, hükûmetin inkisam ettiği şu'âbât-i idâreyi icrâ vekilleri vâsıtasıyla idâre eder.

Mâdde 10- Türkiye Re'îs-i Cumhûru Türkiye Büyük Millet Meclisi hey'et-i umûmiyesi tarafından ve kendi a'zâsı miyânından bir intihâb devresi için intihâb olunur. Vazîfe-i riyâset yeni re'îs-i cumhûrun intihâbına kadar devâm eder, tekrar intihâb câ'izdir.

Mâdde 11- Türkiye re'îs-i cumhûru devletin re'îsidir. Bu sıfatla lüzûm gördükçe meclise ve hey'et-i vekîleye riyâset eder.

Mâdde 22- Başvekil re'îs-i cumhûr tarafından ve meclis a'zâsı arasından intihâb olunur. Diğer vekiller başvekil tarafından yine meclis a'zâsı ârâsından intihâb olunduktan sonra hey'et-i umûmiyesi re'îs-i cumhûr tarafından meclisin tasvîbine arz olunur. Meclis hâl-i ictimâ'îde değilse keyfiyet tasvîb-i meclisin ictimâ'ına ta'lîk olunur.

CUMHURİYET DU'ÂSI

Teşrîn-i Evvelin otuz birinci günü sâ'at sekizde hükûmet önünde meb'ûs-i sâbık fâzıl-ı muhterem Hacı Tevfik Efendi tarafından Cumhuriyet için du'â edilmiş ve müte'âkiben ahâlîye Cumhuriyet-i idârenin mâhiyet ve esâsâtı hakkında belîğ bir hitâbe yapılmış, sonra makam-ı vilâyet-penâhîde mu'âyedeye başlanmıştır.

MÜTEFERRİK HABERLER

Jandarma Bölük Kumandanlığı'na tayîn edilen kıdemli Yüzbaşı [...] Cevâd Bey şehrimize gelerek vazîfesine mübâşeret etmiştir. Beyân-ı hoş-âmedî eyleriz.

Halk Yolu

Hakkın yoludur.

On beş günde bir çıkar ilmî, fennî, edebî, ictimâ'î mecmû'adır.

Sâhib-i İmtiyâz ve Mûdîr-i Mes'ûl: Kemal Cenâb

Halkın menâfi'ine hâdim her türlü yazılar ma'a'l-memnûniyye kabûl olunur.

Derc olunmayan evrak i'âde edilmez.

Geçmiş nüshalar 10 kuruştur.

Nüshası 5 kuruştur.

Adres: Kengiri'da Halk Yolu

15 Şubat 1340

Sene: 2

Sayı: 21

MÜNDERİCÂT

Sene-i Devriyye Münâsebetiyle Mecmû'amız Hakkında Vürûd Eden İhtisâslar

Salihli'ye Doğru / Hüseyin Avnî

Kengiri İçin / Ebû'l-Mu'azzam

Terbiye-i Fikriyyeye Dâ'ir / Fâtıma Ekrem

Şi'ir, Körün Feneri / N. Z.

Günün Dikenleri / Halk Yolu

Mâzîden Bir Yaprak / Kalender

Sâhib-i İmtiyâz ve Müdîr-i Mes'ûl: Kemal Cenâb

Halkın menâfî'ine hâdim her türlü yazılar ma'a'l-memnûniyye kabûl olunur.

Derc olunmayan evrak i'âde edilmez.

Geçmiş nüshalar 10 kuruştur.

Nüshası 5 kuruştur.

Adres: Kengiri'da Halk Yolu

Halk Yolu

Hakkın yoludur.

On beş günde bir çıkar ilmî, fennî, edebî, ictimâ'î mecmû'adır.

15 Şubat 1340

Sene: 2

Sayı: 21

NÜSHA-İ FEVKA'L-ÂDE

Halk Yolu'nun sene-i devriyesi münâsebetiyle bir senelik neşriyâtı hakkında ne gibi ihtisâsâtla mütehasşis olduklarına dâ'ir mütâla'alarını sorduğumuz memleketimiz müntesibîn-i ilim ve ondan vürûd eden cevâbları mu'âzzez okuyucularımıza arz ediyoruz.

HALK YOLU MECMÛ'ASI SÂHİBİ KEMAL BEY'E:

Bir tezkire ile mecmû'anız hakkındaki ihtisâsâtımı soruyorsunuz. Kısaca ifâde edeyim. Kengiri Halk Yolu'na "Halk Yolu" da Kengiri'ya muhtâcdır. Bu ihtiyâcın mukabil sûretde takdîr ve tatmîni halkımızın da yolumuzun da nûr ve siyâsetini artıracaktır.

İlim ve irfânın, kadr şerefini idrâk ve i'lâya bezl-i mesâ'î eden tarafeynin yılın birinde:

"Ma'rifet iltifâta tâbî'dir

Müşterisiz metâ‘ zâyi‘dir.”

hükmüyle yarı yolda kalacağına aslâ ihtimâl veremediğim için temenniyâtımı yalnız muvaffakiyetinize hasr edeceğim efendim.

5 Şubat [1]340

Suheyb

[Sahife 314]

Halk Yolu bu nüshasıyla sene-i devriyesini idrâk ediyor. Oh ne güzel işte! “Gayret ve sebât” denilen iki sevdâ-zede-i vicdânın mükâfâtı!

Evet, “Halk Yolu” sene-i devriyyesini kâfîl-i emniyyet ve miftâh-ı muvaffakiyet olan “hüsni niyyet ve sebât” sâyesinde idrâk etmiştir.

Şimdiye kadar ahkâm-ı hayâta, terakkiyât-ı zamâna karşı dâimâ burun kıvrıyormuş, bıyık büküyormuş ve binâenâleyh her yerden, her husûsda yoksulluk zulmetleri içinde kalmış olan Kengiri mu‘âzzez maskatü'r-re’simdir. Bu hâliyle ben Kengiri'yı mihnet köşesine mâtem, bucağına benzetiyorum.

Bu sebeble de rûhen pek endîşe-nâk idim.

Bu kayıtsızlıklar içinde kalmış, bu zulmetler içinde bunalmış olan halk mesâ‘î-i necîbâneye irşâdât-ı hak-cûyâneye muhtâc idi. Bu vazîfe-i mukaddese “Halk Yolu” tarafından îfâya başlandığı gün rûh-ı endîşe-nâkime safâlar serpilmişti.

Fi'l-hakîka “Halk Yolu” da vazîfesini pek necîbâne, pek hak-cûyâne îfâya ve ta‘assub ve fuzûlî tahakküm tezâhürâtına ve miskin atâlet cereyânlarına kaşrı rûh-ı isyânı acı acı haykırdı.

Fakat hakayık-ı ilmiyye ve ictimâ‘yye ve ahlâkiyyeyi neşr ve teşrîh ve müdâfa‘ada biraz daha fazla “cür‘et” lâzımdır ki, vazife-i tenvîr ve irşâd Kemaliyle ikmâle çalışılmış olsun. Temenni olunur ki “Halk Yolu” ba‘demâ mâddeten, manen vicdân ve kanûn dâ‘iresinde daha fedâkâr ve cür‘etkâr olsun!...

Öyle ya, kanûna, rûh-ı kanûna ve ma‘kul ve mu‘teber olan esâsât ve mukaddesât-ı ictimâ‘iyye ve siyâsiyyemize hürmet ve ri‘âyet edildikten sonra hürriyet-i fikir ve vicdân

muktezâsı neşriyât-ı cüret-kârânede ne mahzûr tasavvur edilebilir? Zîrâ harb senelerinin bazan bu gibi neşriyât-i hak-perestâne karşısında çirkin tezâhürâtdan olan gayr-i kanûnî zorbalıklara ve tahakkümlere artık imkân yoktur. Sulh ve sükûn devresinde, kanûn devresindeyiz. Asrî ve medenî bir Cumhuriyet hayâtına kavuştuk. Millet hakk-ı hayât ve hürriyetine kavuştu.

[Sahife 315]

Hayâtın hâkimi ancak kanûndur ve kanûn bilir bir lahzâ te’emmül buyrulsun [...] ve mü’ebbed millettir. Bu mu‘âzzez gençlik [...] ki, Abdülhamîd’in istibdâdını [...] gibi temeli tahakküm, zulm, sefâhet, [...] âfetlerden kurulmuş olan saltanat [...] dahi kökünden yıkıp târûmâr ederek yerine levâzım-ı inşâ’iyyesi “Hürriyet [...] ve kanûn” olan bu kâşâne-i Cumhuriyeti [...] ve te’sîs eylemiştir. Bu hayâtda, [...] cumhuriyetde cehlin, ta’assubun [...] tahakküm ve zorbalıkların yeri ve kıymeti [...]. Hiçbir şahsın, hiçbir [...] hilâf-ı hak ve kanûn evzâ’ [ve harekâ]tına artık “Kanûn müsâ’ade ve müsâmaha” göstermez ve göstermeyecektir.

Binâenâleyh “Halk Yolu” dahi şu [...] göre hareketini tayîn ve hutût [...] tanzîm ve tesbît etmeli ve rehğüzâr [...] dâimâ açık ve hâ’ilsiz görmelidir. [...] te’âlîde ara sıra ayağa batacak [...] ve batması ihtimâl dâhilinde bulunacak dikenleri veyahut ayağa dolaşacak çalılar meşhûd olursa esâsen onlar [...] bir yolcunun meşy ve hareketini [...] ibtâle kudret-yâb olamazlar.

Gönül arzu ediyor ki, “Halk Yolu” bu memleketde, Türk vatanında Türk rûh ve vicdânında, hatta bütün cihân matbû’âtında lâyetmûd izler bıraksın. Fakat bu vazîfeyi teshîl ve ikmâlde hepimizin alâkadâr olduğunu unutmayalım.

8 Şubat [1]340

Nizâmeddin Yümnî

HALK YOLU MECMÛ‘ASI’NA

Geçen sene tam bu vakit Kengîrî muhîtinde parlak bir yıldız gibi doğan “Halk Yolu” bugün ikinci seneye giriyor. Kıymetli mecmû‘amızın sene-i devriyyesini bütün mevcûdiyetimle tebrîk eder ve ona Ulu Tanrı’dan uzun ömürler dilerim.

İdâdi M. Nâmî

HALK YOLU MECMÛ‘ASI’NA

İnkılâb ile birlikte fikir ve rûhlarda halka doğru başlayan cereyâna Kengiri’da yol açan “Halk Yolu”nun aynı zamânda büyük bir mahrûmiyet geddiğini kapatmış, mütâla‘a ve mütâla‘ada tenevvü‘ ihtiyâc ve iştiyâkını tatmîn etmiş olduğuna şâhittir.

[Sahife 316]

İkinci senesine ayak basması münâsebetiyle Hak’dan ömür uzunluğu dilemeyi ve mâ-bihi’d-devâmı olan fedâkârlığı severek ihtiyâr buyuran muhterem sâhibine memleket irfânı nâmına teşekkür etmeyi vazîfe bilirim.

9 Şubat [1]340

N. Z.

HALK YOLU MECMÛ‘ASI’NA

Halk Yolu çıplak dağlardan fışkıran saf kaynaklar gibi Kengiri’nın ilim ve irfânından pek az feyizdâr fakat pek müsta‘id muhîtinden nebe’ân etti.

Bir seneden beri muhîtimizi parlak şu‘leleriyle aydınlatan bu irfân meş‘alesine bir yaşını ikmâl eden bu mes‘ûd nev-zâda tûl-i ömürler temennî eder ve onun parlak bir istikbâle nâ’iliyetini münevver gençliğe havâle ederim.

İdâdi

Hüseyin Avnî

KEMAL CENÂB BEY EFENDİ’YE

Halk Yolu Mecmû‘ası’nın Sene-i Devriyesi Münâsebetiyle

Memleketimiz erbâb-ı irfânı için kıymetli bir rehber olan yurdumuzda semânın bir yıldızı gibi parlayan Halk Yolu Mecmû‘ası’nın sayfalarını nâçiz yazılarımla karartmak istemezdim.

Her intişârında okudukça kalben duyduğum sevinçleri bir yaşını ikmâl eden mecmû'anın sene-i devriyyesi münâsebetiyle izhârdan kendimi alamıyorum.

Onun için birkaç söz söylemek istiyorum. İlim ve irfân meşgaleleri unutulmuş [...] fazîlet dersleri mensî kalmış, ictimâ'ıyyât rehberleri ihmâl olunmuş bir muhîtte [...]. Çıplak tepelerin temâşâsından gönüllere kelâl ve melâli unutturmak üzere aralarında Hüdâ-yı nâbid yetişen nar çiçeği [...] Kengiri'da da birdenbire açılan Halk Yolu şimdiye kadar gösterdiği [...] ile âşinâları efkârında lâ-yezâl [...] uyandırmış lâ-yemût hissiyât bırakmış [...] bu tarzda çıkan mecmû'alar kari'leri ile dinleyenleri üzerinde derin [...] millî, hissî fikirler uyandırır.

Solgun çiçeklerin zevksiz koku gibi nefret değil leylak, yâsemin kokusu gibi rûha küşâyış, kalblerde zümrüd ya da

[Sahife 317]

[...] kadar neş'e, sâmi'aya altın [...] takırtıları kadar zevk, sevdâzede ve [gön]üllere sevgilisinin iltifâtı kadar inşirâh verir.

Ve'l-hâsıl okuyan ve dinleyenlerin bütün hissiyâtını okşayan mecmû'anıza şimdiye kadar geldiği yoldan ayrılmamasını tavsiye eder. Azim ve sebâtta devâmınızı temenni eylerim. Gayret sizden tevfik Hüdâ'dandır.

Hacı Şeyhzâde Hasan Zekî

HALK YOLU MECMÛ'ASI'NA

Devre-i hayâtının ilk senesini bugün ikmâl eden Halk Yolu Mecmû'ası'nı derin bir meserret [his]siyle karşılarım. Orta nâhiyesinde birinci nüshasını gördüğüm vakit gerek [...] ifâdesindeki selâmet ve gerek büyük [...] muharrir makalatındaki tenevvü', beni âdetâ gaşy eylemişti.

Kengiri muhîti irfânına böyle bir eser-i [...] ile tezyin ve tenşît eden, memleket için yeni bir sâha-i feyz-i küşâd eyleyen gençlere –kim ne derse desin– gıpta ettim. Yarım asrı mütecâviz olan sinn-i ömrümü nisyan ile ben de onlara karışarak hayât-ı mâzîme rücû' eylemek ve daha doğrusu bazı değersiz yazılarımı latîf ve nev-zemîn mecmû'aya derc ettirmek tarîkiyle kıymetlendirmek emeline düştüm. Bu yazıların halka daha nâfi' olacak sûrette açık ve her türlü tekellüften ârî olmasını ve bi'l-hâssa hatâdan daha sâlim bulunmasını

istedim. Fakat müddet-i hayâtının en âzîz, en kıymetdâr senelerini gûn-a-gûn felâketler, her nev‘ mahrûmiyetler içinde geçirmiş olan bir bedbaht için, ma‘a't-te'essüf buna imkân yoktu ve yoktur.

Halk Yolu'nun sayfaları her nev‘ mübâhesât ve münâzarâta küşâde bulunmalıdır. Fakat gönül ister ki, bu mübâheseler nezâhet-i kalemiyyeyi nisyân ile âdâb-ı münâzara hâricine çıkılmak sûretiyle tecâvüz mâhiyetini kesb eylemiş olmasın!

Serd eylediğim şu sözlere netîce vermiş olmak üzere mecmû‘anın birçok seneler mu‘ammer ve pâyidâr olarak ebnâ-yı vatan arasına nûr-ı ma‘rifet neşr etmesini eltâf-ı sübhânîden dilerim.

Mehmed Refik

[Sahife 318]

HALK YOLU'NUN SENE-İ DEVRİYYESİNE TUHFE-İ NÂÇİZ

Ey Halk Yolu, ey mecmû‘-ı ferhunde-i irfân

Ey ufk-ı vatandan görünen kevkeb-i rahşân

Yüksel şeref ü şân ile tenvîr-i ûyun et

Her sûret-i idrâki telakkîye ver imkân

Hasret-keş-i ikbâl-i vatan hep nigerândır

Bir lem‘a-i feyzinde bin ümîd nümâyân

Gül-çehre-i ikbâline müştâk mütehâlik

Her âşık-ı keyfiyet-i esrâr-ı dil ü cân

Tasvîrine yok kudret-i nazmında kifâyet

Evsâfını isterdi gönül kalmaya pinhân

Îcâz muhal olsa da şu mısra‘ı yazdım

Vasfında ne söylense olur şânına şâyân

Nevsâlini tehniye eder nazm-ı rekîkim

Şu beyt ile âmâlimi de eyledi ityân

Dursun ebedî hâfızada nâm-ı bülendin

Evc-i edeb ü ilme şeref ver yaşa pür-şân

Behçet

[Sahife 319]**HALK YOLU MUSÂHİB-İ İMTİYÂZİ KEMAL CENÂB BEY'E**

İlim ve fennin, edeb ve ictimâ'îyyâtın mîzân-ı münâzara ve tahlîli olan Halk Yolu Mecmû'a-i nefîsesinin nüshâ-ı münteşiresini görenler bâ-husûs Ankara'dan gelen erkân, bu hicrîn ve muzlim memlekette böyle bir ışığın parlamışına gıpta ettiler.

İctimâ'îyyât kısmında ilk nüshalarda ibzâl eylediği telkînâtı bi'l-âhire imsâk eden kaleminize dolaşan arızaları yalayacak müştekan zann edildiği kadar az değildir. Devâm ilm-i mesâ'il, müntesibînin himmetine, tevsî' ve ihtimâmına muhtâcdır.

Edebiyât bizde Hüdâ-yı nâbid çiçeği kadar mebzûldur. Bu mebzûliyet içinde şâheser aramak tabî'î baş döndürür. Müntesibîn-i fûnûnun bu mecmû'a-i güzîne diriğ-i iltifât buyurmamalarını ricâdan kendimi alamam. On yedinci sayıdan itibâren ayda bir defa intişârına karşı duyduğum elemeler pek acıdır. Büyük fedakârlıkla idâme edilen mevcûdiyetini mecmû'amız semâhatinize medyûndur. Halk Yolu memleketimizin muhîtü'l-mâ'ârifidir. Devâm-ı intişârına, tezhîr-i mükemmeliyetine sebk eden iltifâtlar nesl-i cedîdin gençliğin takdîrât ve takdîsâtına iktisâb-i istihkak edecektir ve münâzara ve mukabelelerdeki asabî ve ra'şedâr cümleler ihtizâzât-ı berk-ı zekâdır. Bazı hırçın cümleler, âtiyen muharrirlerini latîf ve leyyin, hayret-âmîz ve rûh-nüvâz yazılar yazmaya sevke vesîle-i tâziyâne olabilir. Halk Yolu memleketimizin ebedî bir zînetidir. Sene-i devriyyesini tebrîk, mü'essislerini takdîr eylerim efendim. 11. 2. [1]340 **Fahrî**

HALK YOLU MECMÛ'ASI'NA**Sene-i Devriyesi Münâsebetiyle**

Milletlerin hayât-ı umûmiyye ve husûsiyyelerinde matbû'atın gördüğü hizmet gayr-i kabil-i inkâr bir hakîkatdır. Matbû'at milletlerin tercümân-i hissiyâtı, terakkî ve i'tilâ yollarının rehberi, felâket karşısında da mürşididir. Bu hakîkat iki kere iki dört ettiği kadar sâbit iken ma'a'l-esef yakın bir zamâna kadar memleketimiz bu varlıktan, bu şereften mahrûm ve binâenâleyh dilsiz bir hâlde idi.

Kengirımız mülhak yaşadığı müddetçe

[Sahife 320]

bütün mahrûmiyetler içinde kıvranmış ve hemen diğerinin noksânını telâfiye çalışmıştır diyebilirim. Fakat istiklâline sâhib olduğu gün bu ihtiyâcı der-pîş ve bir matba‘a te’sîs ve ihyâ ederek halkın büyük bir zevk-i ma‘nevîsini te’mîn etmiş, az bir zamânda da nevâkısını ikmâl etmek sûretiyle bugün iftihâr olunacak bir hâle ifrâğ edilmiştir. İşte bu matba‘anın te’sîs ve ihyâsını müte‘âkib memleketimizde fennî, ilmî, edebî, ictimâ‘î makalâtıyla efkâr-ı halkı tenvîr ve ihtiyâcât-ı manevîyi tatmîn edebilmek ümniyesiyle her on beş günde bir intişâr eden “Halk Yolu” halkın tenvîr ve îzâhı husûsunda bir pîş-dârlık vazîfesini der‘uhde etmiş, bir seneden beri bu vazîfede –bazı mahrûmiyet ve müşkilâta rağmen– te’mîn-i muvaffakiyet edegelmiştir. Şu sözüm bazı sathî mütâla‘â ve mülâhaza erbâbına biraz işmi’zâz verebilir. Te’mîn-i muvaffakiyet etmiş de ne yapmış, gibi dudak bükerek, belki beni biraz riyâkârlıkla ithâm etmek isteyenler de bulunabilir. Böyle düşünenler olursa ictimâdında yanıldıklarını şimdiden söyleyebilirim. Zirâ riyâyâ ne ale'l-âde ne de fevka'l-âde bir sebep vardır. Fakat iyi düşünenler bir mecmû‘anın te’mîn-i hayât ve devâm-ı intişârı, zan olunduğu kadar kolay bir şey olmadığını takdîr ederek hak vermekte tereddüt etmezler zan ediyorum.

Evet, te’mîn-i muvaffakiyet etmiş ve bu muvaffakiyetde şâyân-ı tebrîk görülmüştür. Çünkü bidâyeten her şeyde baş gösteren yokluk, bu mecmû‘a için de ma‘a-ziyâdetin mevcûd idi. Bu bir müşkilâtdır. Bu müşkilât ictimâ olunarak muvaffakiyet te’mîn edildi.

Sâniyen mecmû‘anın resmen ilân ettiği mebâhis ve mesâ’ili ihtivâ eden makalât peyderpey bî-intişâr ve efkâr-ı umûmiyyeye vaz‘ olundu. Edebî, ahlâkî olan mebâhis üzerinde hasbihâl, uzun uzun yazılarla tatvîl-i makale, bi’n-netîce kari’în-i kirâma melâl vermek ihtimâline binâ’en o vechiyetlerden sarf-ı nazar, ancak sıhhî kısmı üzerinde biraz tevakkuf etmek istiyorum.

Emrâz-ı muhtelifenin menşe’i ve sebep-i sirâyetleri bunlardan sûret-i tahaffuz ve ma‘azallâh böyle bir

[Sahife 321]

felâket karşısında kalan herhangi bir kardeşimizin ictimâz edeceği tedâbir-i ibtidâ’iyye, lâ-kaydık yüzünden vuku‘u melhûz tehlikeler bu tehlikelerin tevli‘d edeceği ferdî ve ictimâ’î tahrîbât vesâ’ire husûsunda verilen malûmâtı şöyle mücmelen bir düşünelim.

Acaba hangi bir doktora mürâca‘at etsek şu mecmû‘ada mütâla‘a-güzârımız olan malûmât-ı sıhhiyyeyi ferdî ferdâ bize i‘tâ etmekte ve mecbûriyyet-i mâddiyye ve maneviyye hisseder? Böyle bir malûmâtı taleb için bize verilmiş bir hak mevcûd mudur? Her birerlerimizi ayrı ayrı irşâd etmek vazîfesiyle hangi doktor mükellef ve muvazzaftır? Bu şekildeki teklîf farz-ı mahal olarak vâki‘ olsa dahi teklîf-i mâ-lâ-yutâk değil midir?

O hâlde ferdî te‘mîn edilmesi kabil olmayan vazîfenin umûmî bir şekilde tatmînine Halk Yolu'nun vâsıta oluvermesi şâyân-ı şükrân değil midir?

İnsâniyet mefkûresiyle mücehhez olan etibbâ ebnâ-yı cinsine karşı meslek ve vicdân borçlarını ödemek için fırsat ve vâsıtanın zuhûrunda îfâ-yı vazîfeye şitâb ediverdiler. Vesâ'itin fıkdanı her şeyde olduğu gibi vezâ'ifin îfâsına da mâni‘ teşkîl eder. İşte bu mühim vazîfeyi îfâya ve her birimizin ayrı ayrı iktisâb edemeyeceğimiz malûmâta bizi dest-rest eden Halk Yolu, şâyân-ı tebrîk ve takdîr olduğu gibi husûsât-ı sâ'ire hakkındaki mesbûk himmet ve hizmeti de şâyân-ı kayd ve şükrândır.

Binâenaleyh mecmû‘anın şu bir sene zarfında îfâ ettiği mebrûr hidmetin âtiyen de tevâlîsini temennî ederken müteşebbis mü'essislerini de hürmetle selâmlamayı bir borç telakkî ederim.

12 Şubat [1]340

Mu‘allim M. Tefrik

KÖRÜN FENERİ

Su tulumu altında omuzları bükülmüş
Hayli yaşlı ihtiyâr bir kör gece elinde
Bir fenercik giderken biri buna kör dede
Bu fener ne acaba fenerli kör görülmüş
İşitilmiş midir
Fener gözü olana sizce gece gündüz bir
Masrafınız fazladır
Doğrusu ya acınır.
Deyiverir kör adam cevâben der bu fener
Yolda beni görmeyen aptallara bir rehber
“Ant. Bre”den. **N. Z.**

[Sahife 322]

SALİHLİ'YE DOĞRU**(5 Eylül [13]38 Harekât-ı Ta'arruziyye Hâtırâtı'ndan)**

Sabâh yıldızı son sönük, solgun ziyâ'larını neşr ederken şafak nûrlu çehresiyle bu elîm ve hicrân diyârını beyhûde te'srîre çalışıyor. İshak ilâhî yanık nağmesiyle felâketin elîm menkıbelerini, acıklı mertebelerini tegannî ediyordu.

Acı bir boru sadâsı ovayı tabî'î bir duvar gibi kaplayan silsilelerde tanîn-endâz oldu, ufuklarda akisler uyandırdı.

Uf! Bu mukaddes sadâ bende ne ulvî tehassüsât, ne kudsî intibâ'ât tevlîd etti, bu rûh-nüvâz ses, Hz. Davud'un Mezâmiri, İsrâfil'in suru kadar Rahmânî idi. Bu âzîz sada millî felâketi acıklı nağmelerle terennüm eden rübâb kadar muhrık idi. Bu ulvî ses zulmün, kahrın iniltilerinin bir ma'kesi idi.

Ben bu ilâhî sesde Akdeniz'in, Menderes'in kanla çağlayan zemzemelerini, vahşi, karanlık uçurumlara atılan arkadaşlarımın boğuk feryâdlarını, zincir ve kırbaç altında haykıran münevver Türk gençliğinin medîd enînlerini, mukaddes ismetleri pâymâl edilen âzîz hemşîrelerimin masûm istimdâdlarını duydum. Bu mübeccel ses, Rabbin Kur'ânı'nı tahkîr eden, millî varlığın şanlı timsâli sevimli hilâli parçalayan zâlimlerden intikamlar, kinler talep ediyordu.

Evet bu rehâkâr ses, "silâh başına" borusu idi...

Artık alaylar yekvücûd bir kitle gibi harekete geçtiler, toz sütûnları arasında pür ihtîşâm yürüyorlardı.

Şems-i Münîr'in zerrîn şu'â'âtı süngülerde, tüfenklerde. Bir şerefî nâmûsun, hakîki müdâfî'leri bu halâskâr silâhlarda göz kamaştırıcı iltimâ'lar husûle getiriyor, zâbitler, askerler günlerden beri pek ezici, yorucu, uzun yürüyüşlere rağmen an'anevî bir itâ'at ve inkıyâdla sabûrâne yürüyorlar, yüksek rütbeli kumandanlar otomobillerle, katanalarla bir sür'at-i berkıyye ile geçiyorlar. Hülâsâ bütün fırka yek-pâre bir vücûd gibi hareket ediyordu.

[Sahife 323]

Her tarafta bir gün evvelki vahşetin kanlı izleri var... Güzergâhta yanmış minâreler, câmi'ler, bütün mukaddesât pek büyük elvâh-ı vahşet arz ediyor...

Yanmış köylerin enkazını, kerpiç duvarların bakayasını güneşin ilk ziyâ'ları arasında nefretle temâşa ediyorduk. Pek büyük silsile-i fecâ'at ve şenâ'at arz eden tozlu ve uzun yol uzaklarda yilankavî kıvrıntılar yaparak ga'ib oluyordu.

Şimdi ufukta görünen zümrüdîn tepeleri aşıyoruz. Önümüzde vâsi', mu'azzam Salihli Ovası pek sâkit yatıyor...

Burası Rabb'in kahrına, gazabına uğrayan, binlerce vahşî sürülerin medfeni makteli. İşte alevler saçan, ateşler kusan, mağrûr düşmân bataryaları... Zırhlı otomobiller... İşte miğferler, kasketler, süngüler, tüfenkler, bombalar... Hakk'ın sesini, hakîkatin nûrunu boğmak isteyen ölüm vesâ'iti!...

İşte mukaddesâta tecâvüz eden günahkâr eller! Şarkın saf ve masûm kızlarını garbın fuhûş, sefâhat salonlarına sevk eden zâlimler... Gülleri, zanbakları zehirleriyle solduran kara yılanlar... Ahuları pençeleriyle parçalayan yırtıcı kaplanlar...

İşte Anadolu'yu elem ve hicrânlarıyla yıldızsız, ziyâsız bir geceye, aşksız, nağmesiz bir mezâra çeviren katiller...

İşte ma'bedleri susturan, mezârları dolduran, fecirleri ağlatan, bahârları inleyen zâlim garbın hunhâr nesli!...

İşte mağrur salîb hilâle ser-fürû ediyor... İşte mavi- beyaz, yerlerde sürünüyor.

İşte fazîleti tahkir eden, insanlığı tezlîl eden mel'ûn ırk. Atilla'nın şerefli ahfâdının ayakları altında ebedî uykularını, kararmış vahşî çehreleriyle uyuyor.

Yakıcı bir Eylül sıcağı tunc çehrelerde te'sîrâtını gösterirken Salihli kara simasını saldide uzun serviler arasından gösteriyor. Demiryolu uzun zikzaklar yaparak nihayetsiz yeşillikler arasında gözden nihan oluyordu.

[Sahife 324]

Nihâyet Sâlihli'ye geldik. Burada da kanlı ve mezâlim mukadderat önünde gözyaşları döken zavallı ırkım var. Vahşetin kanlı pençesi burayı da bir maktele, bir harabeye çevirmiş. Hâlâ alevleri sünmeyen muazzam mebânînin enkazı ne acıklı, ne korkunç manzara arz ediyor.

Uf! Bu silsile-i fecâyî' tâ Akdeniz kıyılarına kadar devâm ediyor...

İdâdi: Hüseyin Avnî

KENGİRİ İÇİN

-Halk Yolu'na-

Hadîka-i irfân ve edeb, hisâr-ı mu'ayyen ile mahdûd olmadığı için herkes, her mahlûk onun harîmine Kemal-i serbestî ile girmekte, tabî'âtın bedâyi'yle lezzet-yâb olanlarda ezhâr-ı mu'attarasından zevk duymakta, diğerleri ise yenir çiğnenir zannıyla koparıp çiğneyip atmakta olduğu böyle bir ân-ı mahşerde “Belki süsülürüm, tepilirim!” korkusuyla sâmit kalmakta idim. Halkın, memleketin i'tilâsını istihdâf eden muhterem Halk Yolu'nun fevka'l-âde nüshasında, münsî, metrûk bir hayât geçiren âcizin de bir eserinin mevcûdiyetine lüzûm gördüğünü anlayarak ve büyük küçük elinde futbol topu gibi eğlence hâline gelen siyâsiyâtın bâhiste bulunmayarak halkımızın menâfi'ine, muhîtimizin îcâbâtına â'id aklıma gelenleri işte yazıyorum.

Cenâb-ı Hakk'ın bize bahşâyî-i ezeli olan vatanımızın sîne-i feyzinde nice hazâ'in-i tabî'ât medfûn olup bundan istifâde etmeyi bilmediğimiz, çâresini de taharrî ve esbâbını izhâr etmediğimiz için babalarından kalan büyük servetin kıymetini bilmeyerek sefihâne hayât geçiren mîrâsyedilerin ellerindeki emvâl ve emlâki elde etmek üzere envâ'-ı desâyise müracâ'at eden hilekârlar gibi Avrupalılar dahi hakkımızda aynı fikir ve mel'aneti irtikâb için sulhün tasdîkini bekliyorlar. Tasdîkin akabinde aç tilkiler gibi memleketlerimize girecekler, bilmediğimiz bilsek de istifâdesine tevessül etmediğimiz nice etmeklerimizi ellerimizden alıp bizimle eğlenecekler. Bundan dolayı ne derece müte'essir, ne kadar mahzûnum! Başka yerlere aklım yetmez ya, hiç olmazsa muhîtimize

[Sahife 325]

olsun baksak da ahfâdımıza vesîle-i la'net olacak felâketleri mirâs bırakmasak.

Meselâ Kızılırmak yolu sanki ıssız, sâhibsiz bir çöl. Kendi hudûdumuz dâhilini tahdîd ile makine olmazsa tahtadan olsun dolaplarla çevirip ırvâ ve ıska edemez miyiz?

Kendi memleketimizden yetişen, fahrimizi artıran Maden Mühendisi Vehbî Bey'i davetle pek mühim madenlerimizi, beş on zengin servetleri ve ahâlîmizden arzu edenler de kudretleri nisbetinde mu'âvenette bulunarak işletemez miyiz? Memleketimiz orman ile muhât olduğu hâlde hilâf-ı fenn kat'ıyyât ve tahrîbâtla sînesinden bin bir yara alan şühedâ cenâzesi manzarasını arz edip evlerimiz başlarımıza yıkıldığı ve uzak yakın yerlerde kömür madenleri bulunduğu hâlde bunun ihrâc ve sarfını ve memleketin ma'mûriyet ve servetini meydâna getiremez miyiz? Esnâflarımız, her esnâfdan belki bir ikisi ta'bîr-i umûmî vechile kendi yağıyla ancak kavrulduğu hâlde kendi mütâla'alarımıza ehemmiyet vererek ezcümle kaba dahi olsa kendi dokumamızı, kendi kunduramızı, kendi serpuşumuzu giyemez, Akça köydeki beyâz ve madenî topraktan çanak çömlek, fincan, tabak, lamba, bardak yaparak paramızı memleketimizde bırakamaz, akşama kadar can sıkıntıları ile ötede beride gezen esnâfımızı iktisâdî esâretten kurtaramaz mıyız?

Zenginlerimiz sırf nefislerimizi düşünürse, orta hallilerimiz semâdan mâ'ide ineceğine ka'il olursa, eşrâfımız hırs ve ikbâl meydânında at oynatırlarsa, bir kaç ay sonra sulhün tasdîk olunduğunu ve yemesini bilmediğimiz etmeklerimizin ellerimizden gittiğini –müdhiş bir rüyâdan uyananlar gibi– hâb-ı gafletten uyanarak görür, belki o zamân nedâmetle utanırız. Fakat heyhât iş işten geçtikten sonra.

Ben şahsen olsun ensâl-i âtiyyemizin, hem öyle ki, hamden sümme hamden nice e'âzım-ı ümmeti âgûş-i feyyâzında yetiştiren memleketimizde elyevm mevcûd ve her birinden büyük hizmet ve muvaffakiyetler me'mûl irfân ve vicdân mücehhez gençlerimizin ta'n ve teşnî'inden kurtulmak için hâtırına tebâdür eden noktalar meydâna koyuyorum. Memleketimizin menâbi'-i servetine â'id imtiyâzları kendimiz alalım, beceremediklerimiz için Avrupalı müste'cir

[Sahife 326]

olsun, kendimiz de mutasarrıf olalım. Hep bir gömleğe girelim. Akıllı bünyenin fakir olsun zengin olsun sözünü dinleyelim. Şahsî menfâ'ât ve hırsı terk ederek memleketimizi, milletimizi düşünelim.

Ebü'l-Mu‘azzam

HANIM YAZILARI:

TERBİYYE-İ FİKRİYYEYE DÂİR

Senelerin teksif ettiği zulmet-i cehâleti ref etmek ve irfânın nûrlu güneşlerinden istifâde-i feyz etmek zamânı çoktan gelmiştir. Ufk-ı istikbâli yaldızlayan necm-i ma‘ârifin bu feyz-âlûd tecelliyâtından mini mini yavrularımızı hisse-mend kılmak, bu uzun senelerin mütevâlî zulâmı arasında yıpranan varlığımızı i‘ade ve ihyâ etmek üzere meslekî düşüncelerimi meslektaşlarıma bildirmeyi bir vazîfe add ederim.

Maneviyâtımızı darbeleyen ta‘assubu yıkarak halka âlî ve necîb bir hayâtı sevdirmek için biz mu‘allime ve mu‘allimlere terettüb eden meslekî vezâ’if var. Asker techîzât-ı mâddiyesiyle hasmının kuvâ-yı manevîyyesini kırmak ve karşısındakini ölümle tehdid için gazanferâne bir savletle nasıl çarpışır, bir mu‘allim de tadrîs ve terbiyesini der‘uhte ettiği evlâd-ı vatanın dimâğındaki şâ’ibe-i cehâleti izâleye masruf malûmât ve kemalâtı göstermeli ki, netîce semeredâr olsun.

Bir mürebbiye için ilk evvel düşünülecek şey çocuğun ahvâl-i rûhiyyesi hakkında iyi bir malûmât hâsıl etmektir. Rûhun kavânîni mahsûsasını bilmeden yavrucukları doğrudan doğruya terbiyeye kalkışan bir mu‘allime büyük hatalara düşmüş olur. Karşısındaki talebesini bir insan-ı kâmil farzıyla tadrîse yeltenenlerde bu hata daha fazla şümûllenir. Zirâ mini mini yavruların bizim gibi hisse ve bizim gibi irâdeye mâlik olmadıklarını bilmek ve ona göre tevcih-i hitâb etmek lâzım gelir. Şunu da bilmek ve itirâf etmek mecbûriyetindeyiz ki, ümîd-i istikbâlimiz olan bu masûmların kendilerine göre mev’hûm fakat inkişâfa meyyâl hissi ve kuvve-i irâdesi vardır. Meselâ çocuklarda meyl-i tedkik vardır. Fakat bu aynı hâlde ve aynı nokta etrâfında ve aynı kavânîni mahsûsa ile tebârüz etmez.

[Sahife 327]

Çünkü bunlardaki dikkat ve bunlardaki tefekkür dâimî değil, dağılmaya ve yorulmaya mahkûmdur. Çocuklarda hiss-i taklîd pek fazladır. Onun için bu masûmların yanında âdâb-ı mu‘âşeretin hilâfından kat‘iyen bir hareket –velev ca‘lî olsun– yapılmamalıdır. Çocuk bi'l-hâssa mektebde mu‘allim ve arkadaşlarından gördüğü evzâ‘ ve etvârı çabuk kapar ve taklîde çalışır. Binâenâleyh çocukların nemâ ve inkişâfa pek müheyyâ bulunan bu hissi asrî bir sûrette temniye için onlara sınıfta âdâb-ı mu‘âşeret ve terbiye dâ’iresinde hitâb etmek ve

hüsn-i tabî'atımızla onların bu hislerini uyandırmak lâzımdır. Bu hâllerin bilinmesi çocukların terbiyesiyle iştigal edenler için pek ziyâde hâ'iz-i ehemmiyettir. Çünkü bir mürebbiye çocuklarından her birerlerinin rûhunu, düşüncesini, tahayyülâtını bilerek ona göre terbiye hislerini vermelidir. İsti'dâd-ı fitrî ve kabiliyet-i bedeniyenin çocukların terbiyesinde birer ehemmiyet-i mahsûsası vardır. Her çocuğun sinni ve istidâdını tedkik ederek ona göre terbiye hatlarını tersîm etmek ile maksad ve gayeye daha aksar tarîkle vüsûl mümkündür. Eğer çocukların mizâcî seciye ve kabiliyeti bir olsa idi terbiye pek kolaylaşır idi. Hâlbuki oradaki tehâlûf ve tenâkus terbiyenin şekl-i idâresini güçleştirmiştir.

Ben kendi tecrübeme istinâd ederek diyebilirim ki, terbiye ve tadrîslerini der'uhde ettiğim çocuklardan her birerlerinin kendilerine mahsûs birer hâlet-i rûhiyeleri vardır. Ve bunu kendi defterimde herkesin ismi hizâsına işâret edip herkese başka başka şekilde rûhlu, zevkli kelimelerle hitâb etmekte ve bu sûretle çocukların rûhları üzerinde ûlvî ve derin hisler tevîdine muvaffak olmaktayım. Gerçi bu müşkildir ve yorucudur. Fakat memleket için faydalıdır.

18 Kânûn-ı Sâni

Safranbolu, Fâtıma Ekrem

GÜNÜN DİKENLERİ

Son belediye hâdisesi üzerine Kengiri'nin muhtelif noktalarında muhtelif cepheler vücûda getirildiği anlaşıldığından Halk Yolu okuyucularına lâzım gelen havâdisi verebilmek üzere her cebheden bir muhâbir te'min etmiştir.

[Sahife 328]

Şimdilik en mühim cebheler Kaymak Paşa, Buğdaypazarı, Karataş, merkezden ibârettir.

Karataş Cephesi'nde:

(Muhâbir-i mahsûsumuzdan): “Gayet müsta'celdir.” Tüccârdan mini mini bir kahraman Ahî Baba ve vekîli nâmına bütün esnâfî ve her mahallenin hey'et-i ihtiyâriyyesini bir tezkere ile Kaymakpaşa'ya davet etmiştir.

İctimâ‘ zâhiren suyolu mes‘elesidir. Bu ictimâ‘da pek çok hatîblerin ateşli bir sûretde söz söylemeye hazırlandıkları anlaşılmaktadır.

Halk Yolu: Muhâbirimizin bu müsta‘cel telgrafını hayretle karşılarız. Suyolu işleriyle meşgul olacak müstakil bir komisyon varken halkın bu iş için toplanması herkesi derin bir hayretle düşündürmektedir.

Buğday Pazarı Cebhesi'nde:

(Muhâbir-i mahsûsumuzdan): Fedâkârlar fa‘âliyetlerine devâm ediyorlar. Ocakta kazgan kaynıyor. Ateşin eksilmemesi ve galeyân derecesinin azalması için mütemâdiyen ocağa odun atılmaktadır.

Merkez Cephesi'nde:

(Muhâbir-i mahsûsumuzdan): Cebhemiz şimdilik üç kilometre geri çekilmiştir. Sükûnet vardır. Tarassudât bir tarzda yapılmaktadır.

İki Ahbâb Arasında:

- Yeni belediye re‘îsinin henüz hiçbir fa‘âliyetini görmedik, bu ne biçim iş?
- Âzîzim bu kadar acûl olma.
- Re‘îs henüz yerini ısıtmadan fa‘âliyete nasıl geçer? Hem görmüyor musun yollar, çarşılar, sokaklar ve'l-hâsıl her taraf otomobillerin bile temizleyemeyeceği karlarla dolu. Sabr et bakalım, karanın koyunu sonra çıkar oyunu.
- Ma‘a-mâfîh kışın şiddeti hasebiyle fukaraya dağıtılan odunları geceleri yollarda asılan fenerleri unutma ha!

*

Kengiri Meclis-i Umûmîsi bu hafta ma‘ârif bütçesini müzâkere ederek memleketde irfân hayâtının inkişâf ve terakkîsi için a‘zamî fedâkârlık göstermiş ve mühim kararlar ittihâz etmiştir. Her sene birçok mekteb kapatmak sûretiyle yarım yamalak bir bütçe yapan Meclis-i Umûmîmiz bu defa cumhuriyet-i idâreye lâayık bir meclis olduğunu gösterecek bir fa‘âliyet izhâr etmiştir. Terakkî ve irfân sâhasında memleketin tarih-i irfânına kayd edilecek derecede

ibrâz edilen ve fa‘âliyeti Halk Yolu şükran hisleriyle karşılamayı ve fa‘âliyetin âmillerini alkışlamayı kendisine bir vazîfe bilir.

[Sahife 329]

MÂZÎDEN BİR YAPRAK

Gençlik devresini muhtelif safhalarla geçirdikten sonra kırk yaşına giren refikimin eyyâm-ı mâziyyesi gibi karlar da karma karışık yerlere dökülüyor, pencereler zangır zangır titriyor, odanın soğukluğu bizi düşündürüyor idi. Refikim birdenbire atılarak, “Kalk gidelim hanım, elbette bir mîrâsyedi konağına gireriz” dedi. Ben de kalktım, bilâ-i‘tirâz arkasına düştüm. Uzun bir câddeyi kaplayan çamurların aralarındaki gölceğizlerden bata çıka geçtik. Muhteşem bir binânın açık duran çift kapısından girdik, yukarı kata çıktık. Halılarla, kilimlerle döşenmiş sınavarî kanepeler dizilmiş geniş bir odanın kapısını açtık, içeriye girdik. Fesli, kalpaklı, sarıklı, tıknaz, zayıf, kibâr yakışıklı yakışıksız pek çok kisân toplanmış çorba gibi fıkır fıkır kaynıyorlar. Geride duran sobanın harâreti çoğaldı mı fıkırdama da artıyor. Harâret azaldı mı ortalığa sükûnet geliyor. Arkadaşıma sordum, “Burası neredir?”

- “Mîrâsyedi beylerin i‘âşe konağının husûsî mîzân mahallidir” dedi.
- Şu mîzânın bir kefesi altında biz de eteğimizi yaysak acaba kenârından köşesinden bir şey dökülür mü” dedim.
- “Sabret” dedi. O sırada zarîf etvâriyle, levendâne endâmıyla yeniçeri ağası içeriye girdi, dalgası çekilmiş denizler gibi ortalık süt liman oldu. Herkes yerli yerine oturdu. Ben de arkadaşımınla bir köşeye büzüldük.

Biraz hoş beşten sonra ortaya geniş bir sofraya kuruldu. Sofraya bir defa olsun el uzatmak için celb-i merhamet yollu bin türlü arzuhâller okundu. Tâlihi yâver olanlarınki kabûl olundu.

Bu arzuhâller içerisinde ültimatôm derecesinde yazılmış olanları eksik değildi. Ve'l-hâsıl kolu uzun, midesi büyük olanlar kazandı. Nasîbini aldı yürüdü.

Hele bizim gibi za‘ifler için el uzatmak şöyle dursun, sofranın yanına yaklaşmak bile kısmet olmadı. Derken sofradan kalktı. Hasm-ı ta‘âm için futbol yapılacak dendi. Meydâna bir top getirildi. Hakemin çaldığı düdüğü üzerine top timler, kal‘alar arasında varıp

gelmeye başladı. Fesliden sarıklıya, sarıklıdan şişmana, şişmândan centilmene, centilmenden sivri kafaya gidip geldi. Şut yapalım derken falso yapanlar çoğaldı. Top kale ağzına geldiği gibi müdâfa‘a da tavrını değiştirip bazan aldığı vaz‘iyetlerle ortalığa tebessümler saçarlardı. Hele İstanbul topacı gibi zıp zıp zıplayışı ara sıra hakemden isti‘âne edercesine vaz‘iyet alışı cidden hoş idi. Lâkin hakem oralarda mı? Ciddî vaz‘iyetiyle bî-terafılığını muhâfaza etti. Netîcede müdâfî‘ bir gol ile galebe çaldı. Şampiyon oldu. Arkadaşım ayağa kalktı. “Böyle mîrâsyedi beylerin bol yemekleri, zevkli oyunları budur” dedi. Ben de, “Karnımız aç ama gönlümüz ferâhdır” dedim. Kalenderhânemize yollandık.

Kalender

[Sahife 330]

Mecmû‘amızın Bir Senedir Fahrî Hey’et-i Tahrîriyye-i Mu‘âvenesi Teşkil
Eden Âtîde Esâmîsi Muharrer Zevâta Halk Yolu Arz-ı Şükân Eder

Behcet Bey Efendi
Meb‘ûs Ahmed Tal‘at Bey Efendi
Da‘vâ Vekîli Nizâmeddin Bey Efendi
Baytar Tahsin Nâhid Bey Efendi
Doktor Âtîf Bey Efendi
Doktor Nûreddin Bey Efendi
Doktor Ekrem Bey Efendi
Necmeddin Zâhid Bey Efendi
Ali Zühdü Efendi Bey Efendi
Mu‘allim Hüseyin Avnî Bey Efendi
Mehmed Refik Bey Efendi
Ömer Fâ‘ik Bey Efendi
Kalender Bey Efendi
Ali Nutkî Bey Efendi
Zeki Turhan Bey Efendi
M. Fahri Bey Efendi
Cevâd Hakkı Bey Efendi
Fâtıma Nerîmân Hanım

BİLMECE

Bilmecemiz yedi harfli bir kelimedir.

İlk iki harfi bir insan ismidir. Birinci, dördüncü, beşinci harfler bir araya getirilirse işkence ma'nâsına gelen bir kelime olur. Beşinci dördüncü ve altıncı harfler bir araya getirilirse a'zâ-yı beşerden birisinin ismi çıkar.

Hal edenler arasında kur'a çekilerek birinciye bir kitâb, ikinciye Kengiri menâzırına â'id bir kart verilecektir. Diğerlerinin de isimleri yazılacaktır.

HALK YOLU'NUN SATILDIĞI YERLER

İmâret'de Yüzbaşı Hâfız Ağazâde Ahmed, Odunpazarı'nda Hakkı Efendilerin dükkânları.

Bilmeceyi hal edenler kuponu rabt etmelidirler.

Bilmece Kuponu: Numara: 21

Halk Yolu

Hakkın yoludur.

On beş günde bir çıkar ilmî, fennî, edebî, ictimâ'î mecmû'adır.

Sâhib-i İmtiyâz ve Müdîr-i Mes'ûl: Kemal Cenâb

Halkın menâfi'ine hâdim her türlü yazılar ma'a'l-memnûniyye kabûl olunur.

Derc olunmayan evrâk i'âde edilmez.

Geçmiş nüshalar 10 kuruştur.

Nüshası 5 kuruştur.

Adres: Kengiri'da Halk Yolu

1 Mart 1340

Sene: 2

Sayı: 22

MÜNDERİCÂT

Seciye Nedir, Ne Demektir

Bugünün Tarihi / Kara Tekin

Bir Musâhabe / D. E.

Kengiri İçin / K. C.

Feyezân / Hüseyin Avnî

Sâ'at: Hayât / N. Z.

Gençlere / M - F

Gazeller / M. R. Ali Dehrî

Öğütlerim / Asrî Baba

Spor / Tayyib

Letâ'if-i Tarihiyye / M. R.

Günün Dikenleri, Şükrân Borçları / Halk Yolu

Mâzîden Bir Yaprak / Kalender

Kengiri Matba'ası

1340

Sâhib-i İmtiyâz ve Müdîr-i Mes'ûl: Kemal Cenâb

Halkın menâfî'ine hâdim her türlü yazılar ma'a'l-memnûniyye kabûl olunur.

Derc olunmayan evrâk i'âde edilmez.

Geçmiş nüshalar 10 kuruştur.

Nüshası 5 kuruştur.

Adres: Kengiri'da Halk Yolu

Halk Yolu

Hakkın yoludur.

On beş günde bir çıkar ilmî, fennî, edebî, ictimâ'î mecmû'adır.

1 Mart 1340

Sene: 2

Sayı: 22

SECIYE NEDİR NE DEMEKTİR?

Geçenlerde memleketimiz gençlerinden bir grup, seciye bahsinde harâretli bir musâhabe ve münâkaşa yapmış. Seciyenin lağvı, ıstılâhı, hakîki, mecâzî ma'nâlarını anlamaya ve anlatmaya çalışmış. Kelimenin bi't-tab' insanlıkla olan alâkası itibârıyla vaz'-ı hakîkisini ortaya koymuş. Ta'bîr-i diğerle seciye lafzının bir mefhûm-ı cevherî mi, bir mefhûm-ı arzî mi ifâde ettiğini öğrenmek ve öğretmek istemiş. Müsebbeb ve mu'ayyen ve binâenâleyh tatmînkâr bir netîce-i kat'îye istihsaline sarf-ı ezhân ve efkâr etmiş olduğunu işittim. Ben de merâk ettim, bu husûsda şimdiye kadar yapmadığım bir tettebbu'-i zihniyyeye daldım ve şu netîceye erebildim: Seciye akvâm-ı insanînin mi'yârıdır. Bu ta'bîr fikrimce pek muvâfık bir ta'rîf oldu.

Hükmümü îzâh edebilmek için evvelâ cümle-i ta'rîfiyedeki üç kelimenin delâlet ettiği ma'nâyı tahlîl edeyim. “Akvâm” ile insan ta'bîrlerini insanın ta'rîf-i vecîz ve mu'cizine â'id cümle-i Kur'âniyye'den aldım:

“Lekad halekna'l-insane fî ahseni takvîm” “mi'yârı” mikyâs ve mihe[n]k gibi emsâli arasında en âm ve şâmil, en mevzûn ve kavî bir lafz-ı ihbârî olmak üzere intihâb ve kabûl ettim.

Malûmdur ki, vasf ve tahsîsi ifâde

[Sahife 330]

eden her lafz hadd-i zâtından ya bir ma'nâ -yı hüsnü ya bir ma'nâ-yı kabhî ifâde ve tazmîn etmek, edebilmek için vaz' ve isti'mâl olunur. İyi, fenâ, tatlı, acı misâlleri gibi. Şimdi mi ta'rîfimizi teşkîl eden üç kelimenin zâtlarında ma'ânî hasene mi, kabîha mı mündemic olduğunu pîş-i tedkike alalım. Yukarıda mestûr âyet-i celîlede insan ile takvîm arasına giren ahsen vasfı başkaca imâl-i fikre ihtiyâc bırakmıyor. Her iki kelimenin de ma'nâ-yı ahseni tazammun ettiğini belâgat-ı sarîha ile ifâde ediyor.

Filân zât cidden insandır, filânın hareketi gayr-i insanîdir, derken ve filân mâddenin filân şeyin kıvâmı yolundadır veya bozuktur tarzındaki emsâl-i isti'mâl ve telakkî hükmümüzü tavzîh eder.

Mi'yâr kelimesinin de bir ma'nâ-yı hüsnü mutazammın olduğu pek âşikârdır. Mi'yâr-ı adâlet mukabilinde mi'yâr-ı zulm kullanılamamıştır. Şu hâlde ta'rîfi teşkîl eden bütün elfâzin

ma'nâ-yı lugavî ve ıstılâhîleri seciyeeye pek vâzih ve bâriz bir hüviyet vermektedir. Seciyenin seciyesini göstermektedir.

Seciye, ma'nâsının olanca kuvvet ve mutlakiyetiyle Kemalât-ı insaniyyeyi nefsinde cem' eden insanın aldığı bir vasıftır. Bu cümlelerin mefhûm-i muhâlifî vârid değildir. Seciye hadd-i zâtında ve insanda bir cevher-i aslîdir. Nerede bir insan vardır, seciyesi berâberindedir. Binâenâleyh kasd-ı mübâlağa olmaksızın seciyesiz insan tasavvur etmek ve falân insan seciyesizdir, demek doğru değildir. Mi'yâra mürâcâ'atla ve alâ-tariki'l-kıyâs yüksek, düzgün, zararsız veya düşkün, bozuk gibi kelimât-ı vasfiyyeyi seciye kelimesine tercih etmek lâzımdır ve bu kabil evsâf-ı arziyye bi't-tab' cevher-i aslîyi haleldâr etmez. Seciyenin ma'nâ ve cevher-i aslîsini mutlak olarak ifâdesi izhâr eder. Çünkü mutlakın da cevheri Kemaline masrûf olmasıdır. Filân zât seciyelidir demek, o zâtı yaşadığı zamânın en yüksek adamı olmak üzere kabûl etmek demektir. Seciyesi yüksek olan yani yüksek kaydıyla bazı neka'is-i insaniyyesi olduğu kabûl edilenlere de mübâlağa san'at-ı edebîsinden istifâde ile ale'l-ıtlâk seciyeli demek elbette câ'izdir. Bir de filân mu'ayyen seciye sâhibdir, şeklinde bir tarz-ı isti'mâl ve kabûl

[Sahife 331]

vardır. Kelimelerin ayrı ayrı mutlakiyeti Kemali tazammun ederse de “mu'ayyen”in aynı zamânda bir vasf-ı takyîdi olduğunu da nazar-ı tedkike alarak ona göre ma'nâ ve hüküm çıkarmak lâzımdır.

Vaktiyle Halk Yolu'nda geçen bu bahse Kengırı erbâb-ı fikir ve kaleminin bir kere daha avdet etmeleri şâyân-ı temennîdir.

BUGÜNÜN TARİHİ

Umûmî tarihleri ve devlet tarihlerini yazanlar vardır. Kari'lerimize bu ser-levhamızla umûmî ve devlet tarihlerini değil Kengırı'nın “bugünkü tarihi”ni kasd ettiğimizi arz ederiz.

“Kengırı'nın bugünkü tarihi”ne elîm bir maske ile nesl-i âtînin huzûr-ı safvet ve muhâkemesine arz edilecek. Ben bir Kengırlı olmak itibarıyla bundan çok müte'essirim. Bu düşkünce hareketlerden ve bugünün gençliğini tenzîh etmek emeliyle gençliğin bugünkü vaz'iyetinin tesbît edilmesine ve te'essürümün izâlesini ancak bugünkü fırıldakları ve bugünkü ihtirâs oyunlarını olduğu gibi yüksek rûhlu ve sâhib-i vicdân ve irfân alacaklarına bu günden îmân ve i'tikad ettiğim ahfâdîma teşrîh etmek, bugünün şu mahallî tarihini yazmakla muvaffak olacağım zannında bulundum ve yazdım. Henüz hükmümü vermedim fakat

hâdiselerin çirkin ve gayr-i ahlâkî revîşleri karşısında daha ziyâde mâzîden ders alarak hükmümü de kendi kendime vermekte bir mahzûr görmüyorum. Ben bugünün Kengiri tarihini neşr edeceğim.

Fakat düşündüm. Vîcdânsız bir ferd tasavvur etmediğim için ve herkeste mütekâmil ve gayr-i mükemmel bir zerre-i vîcdân olduğuna kani' olduğum için evvelâ bana bugünün tarihini yazdırmak mecbûriyet ve ıztırârını veren ve yazdıran vatan evlâdlarının bir kere de vîcdânlarına mürâca'at etmeye karar verdim ve neticeyi aldıktan, kat'î ve riyâzî hükmümü de verdikten sonra vazîfe-i vîcdâniyyemi îfâya şitâb edeceğim ve bugünün saf, nezîh, sâhib-i vîcdân, yarının da aynı meziyet ve varlık husûsunda daha müterakkî ve mütekâmil olacak gençliğine hitâb ederek haykıracağım ki, bir vatanın bir ve aynı toprak ve batından

[Sahife 332]

yaratılmış olan oğulları [1]339 senesi sonunda ve üçyüz kırk yılının mebde'inde şu fırladıkları çevirdiler ve şahsî ihtirâsları nâmına şu çirkin ve gayr-i ahlâkî oyunları oynadılar. Biz bugün bu ihtiyâr nesle, bu muhteris nesle yüz çevirdik. Siz de la'net edin!

Ey ihtiyâr fakat ihtirâs oyunlarının gayr-i şu'ûrî birer aktörü olan bî-çâreler! Gözleriniz, keseniz ve hırsınız uğruna çok kanlanmış... Bizi ve âtiyi dinleyin. Çünkü hüküm bizindir ve âtînidir. Ahfâdının ta'n ve teşnî'ine uğrayan bedbahtlar menzilesine inmekten çekininiz. Bir vatan, bir toprak üzerinde hak ve hakikat ve umûmî gaye uğruna can veriniz. İşte fazîlet budur. Küçükten büyük nasihat de buna derler. Neyi üleşemiyorsunuz, vatanı mı? O hepimizindir. Neyi paylaşamıyorsunuz, belediyeyi mi? Meclis-i İdâreyi mi? Meclis-i Umûmîyi mi? Encümen a'zâlığını mı? Bu mevki'lerde îfâ-yı hüsn-i hizmet etmek için ehliyet ve liyâkatinize güvenmeniz îcâb etmez mi? Bir de oralar size babanızdan mevrûs değildir. Biraz da etrâfınıza bakınız. Mütevâzî genç vatanperver şahısları, şahsiyetleri görmek ve mevki' vermek lütfunda bulununuz. Vatan sizin ebedi mâlikâneniz değildir.

Vatan muzır olduğunuz zamân sizin değildir. Vatan için fedâkâr, vatan için fa'âl olduğunuz zamân vatan sizindir.

Kara Tekin

BİR MUSÂHABE

Her memleketin ve milletin ahvâl-i ictimâ'îyye ve rûhiyyesinin mütâla'a ve tedkikiyle sıhhat-ı umûmîyyeye â'id bir nisbet-i tevâzün elde edebiliyor ve bu sûretle mâzîye â'id olan hayât-ı sıhhiyye ve ictimâ'îyye safahât-ı tedriciyyesinin bakiyye-i mevcûdîsiyle mukayesesi muhassalasından çıkan böyle bir fark-ı tevâzün de tekâmülât-ı medeniye ile mütenâsiben terakkî eder ve ettikçe de milletlerin derece-i revâbıt ve alâkasına, refâh ve sa'âdeti ile de tahallüfât gösterir.

Mevcûdiyyet-i mâddiyye ve maneviyyeleriyle tezâhür eden ve her günkü âsârıyla gördüğümüz terakkiyât-ı fenniyyelerini insaniyete ihdâ eden ve gaye-i asriyyeye isâbetle yaklaşımaya bir ihtirâs-ı

[Sahife 333]

medenî ile çalışan milletlerin sa'âdet-i hâli, hayât-ı asriyyeleri, sıhhi tekâmüle ve zinde dimâğlarına medyûn kalarak sıhhatlerinin tam ve mükemmel olmasıyla ka'im olmuş ve bi'l-âkis cehlin siyâh kâbûs bulutları altında bir esîr-i tabî'î ve mutlak hâlinde yaşamaya mahkûm ve şübhesiz ki, bu yüzden ma'rûz kaldıkları birçok felâket-i ictimâ'îyyeler içinde ezilen muhîtlerdeki insanlar, verese-i sefâleti olan ensâlini düş-i insaniyete pek kalenderâne yükseltmesi gibi bir hâl-i fecâ'at karşısında ne hayâtın bir kıymeti ne de sa'âdet-i ictimâ'îyyenin bir ma'nâsı kalır. İşte görülüyor ki, beşeriyetin o saltanat-ı medeniyyesiyle bu müşher-i sefâleti arasında ne engin ummânlar, ne derin uçurumlar vardır. Mizân-ı ictimâ'î ile beşerin şu iki sınıfını yekdiğerinden tefrîke hizmet eden vâhid-i kıyâsî yeniden ma'ârifte görülür.

Fi'l-hakîka ilim ve irfan ziyâsı altında nûrlu yaşayanların nisbet-i tevâzün-i ictimâ'îde pek farklı terfî'ler göstererek sıhhi ictimâ'î Kemalâtı ile asrî birer mürşid ve birer vâsıtâ-i necât olur ve yüksek bir sınıf-ı ictimâ'î ve medenî hâlinde mu'ammer olurlar.

Ve yine el'an memlekette devâm eden fakat bugünkü zihniyetin ve ilim varlığının karşısında iğrenç ve zebûn kalan cehâletin te'sîrât-ı mü'ellimi gözler önüne getiriliyorsa mahkûm-ı istibdâdı olan zavallıların her günün tezâhürât-ı ictimâ'îyyesinden mülhem olarak bir nidâ-yı vicdân şeklinde aks-i te'sîr yapan nâle-i tazallumunda refâh-ı sa'âdet elbet aranılmaz.

Hıfzû's-sıhhaya muvâfık ve ihtiyâc-ı mahallîyi tatmîn eden nâfi' teşkilâtı köy ma'ârifî inkılâb-ı sıhhî ve ictimâ'înin esâsını teşkîl eder ve sıhhat böyle bir temel üzerinde binâ-yı sa'âdetini kurar ve illâ çorak ve harâb bir toprak üzerine kurulan binâlar vîrâne olur.

O hâlde fa'âliyet-i ictimâ'îye ve sıhhiyye yekdiğerinden ayrılmadan müşterek bir gayeye doğru aynı nisbette ilerlemeli ve bu gaye dahi bir milletin ayrı ayrı â'ile cem'iyetlerinin ve daha basitleştirerek fedtlerin mâddî ve ma'nevî benliği mevlûdîdir. Evet bir halkın medenî, ictimâ'î, harekâtının âsâr-ı zâhiresi ancak onu teşkîl eden cüz'î ferdlerin birer birer kudret-i fikriyye, bedeniyeye ve iktisâdiyyeleri mecmû'undan tebellür eder.

Binâenâleyh ferdin ictimâ'î'ni, sıhhîleştirilmesini isti'mâr ve temdin-i memleketde esâs gözetecek

[Sahife 334]

muhîti bir şebeke-i fa'âliyyete ihtiyâc vardır.

Fikrimizi bir misâl ile de tavzîh edersek maksad kolay anlaşılıyor zan ederim. Bir insanın sa'âdet-i sıhhiyyesi hastalıklardan ârî olarak vücûdun hey'et-i mecmû'asını teşkîl eden ayrı ayrı a'zâsının gerek zâtında gerekse vezâ'if-i mütekabilesinde tevâzün-i tabî'îsinin tam olmasına mütevakkıftır.

Farz olunsun ki, o şahsın ufak bir uzvu bir hastalık sebebiyle mü'ef olursa bünye-i umûmîsinin takviyesine ne kadar çalışılsa boştur ve o zamân için mahsûs olan o hastalık herhangi bir sebeble vücûdu istilâ eder ve sıhhati tehlikeye ilka eder. Bununla berâber hiç de hasta olmayan, her türlü yoksuzluk içinde bir sefâlet-i ictimâ'îyyeye ma'rûz kalan sıhhatde te'mîn-i hayât edemez.

O halde ictimâ'î fa'âliyetler sıhhî tekâmülü, sıhhî terakkiyât dahi hayât-ı ictimâ'îyyeyi tevlîd eder. İkisi de ümrân ve sa'âdet-i memleket ve milletde lâ-yenfek add edilmelidir. Bir taraftan her mahallin ihtiyâcına sâlih bir şekilde bi'l-hâssa köylülerimizin bugünkü mecmû'a-i emrâz olmaklık neticesi indirâs-i hayâtiyyelerini kurtaracak teşkilât-ı sıhhiyyenin yanı başında asrî bir dârü'l-mu'allimîn ma'ârifî, zirâ'at, ticâret ve san'at gibi iktisâdî hayâtın te'mîn-i inkişâfı memleketimiz için umûr-ı evveliyyeden add edilmelidir.

D. E.

KENGİRİ İÇİN

-Gençlerimize-

İtirâf edelim ki, memleketimizde münevver ve genç nesli mu‘ayyen bir program etrâfında toplayıp çalıştıracak hiçbir mü’essese ve teşkilât yoktur. Zavallı memleket hâlâ darma dağınık, karma karışık, gayr-i samîmî bir hayâta sahne olmaktan kurtulamamıştır.

Kengiri Türk yurdunun en sönük ve karanlık bir bucağıdır. Türklüğün bu eski harâb ve durgun muhîtindeki nesli asrî ve mütekâmil bir hayâta katmak, bugünkü münevver zümreye â’id bir vazîfedir. O zümre ki, her tarafta olduğu gibi burada da milletin birliğine, Kemaline, asrî inkişâf ve terakkîsine çalışmak vazîfesiyle mükelleftir. Fakat ma‘a'l-esef bu memleketin münevver ve güzîde sınıfı bu vazîfe-i ictimâ‘iyye ve milliyeyi îfâda çok durgun ve yorgun bir vaz‘iyet göstermekte..

[Sahife 335]

İstiklal Harbi'nin rûhlarda şanlı menkıbelerini, rûhlarda yaşayan fedâkâr, münevver kahraman gençlerimizin cebhelerde husûle getirdikleri vahdet ve tesânüdü cebhe gerilerinde mahfîl, ocak, yurt te’sîs ederek memleket endişelerine, millî derdlere ictimâ‘î yaralara karşı kalblerde müşterek bir duygu, mukaddes bir “heyecân ve aşk” doğurmaları lâzım ve zarûrîdir.

Bugün Anadolu'nun her yerinde münevver zümreyi toplu, mütesânid, ve mu‘ayyen bir program dâhilinde fa‘âliyete getirecek mü’esseseler yapıldığı hâlde neden Kengiri gençleri tarafından bu gibi hayırlı ve faydalı bir şey yapılamasın.

Yüzlerinde cem‘iyet nûru parlayan, damarlarında gençlik kanı dolaşan, kalblerinde şan ve şerefle dolu bir îmân taşıyan temiz vicdânlı, saf yürekli nezîh düşünceli memleket gençlerine artık hitâb ediyor ve diyorum ki, Kengiri’da büyük endişelere, büyük yaralara karşı müşterek bir duygu, mukaddes bir heyecân ve aşk oluşturacak bir ocak yapınız. Yapınız da bu dağınık ve gayr-i samîmî hayâtın önüne geçiniz.

K. C.

FEYEZÂN

-Fransızca'dan-

Sâ'at üçe doğru havâ tamâmıyla kararmıştı. Umûmî salonda bulunuyorduk, Babe başını eğmiş, ocağın köşesinde dikiş dikiyor, küçük Mari ateşin karşısında yere oturmuş pek itinâkâr bir sûrette bir bebek giydiriyor, Jak ve ben ise mahun ağacından ma'mûl bir yazıhanenin önünde hesâbâtımızın tedkikiyle iştigal ediyor idik..

Kesif bir sis tabakası pencereleri ihâta etmiş, camları istilâ etmiş, karanlıklardan hakîki bir duvar vücûda getiriyordu. Bu duvarın arkasında nâ-mütenâhi fezâ, mechûliyet keşf olunuyor...

Herşey sükût etmişti... Yalnız medîd bir gürültü, yüksek bir ses karanlıklar âlemini dolduruyor, hüzn-engîz sükûneti ihlâl ediyordu.

Bütün işçilerimizin vazîfelerine hitâm vermiştik. Yalnız ihtiyâr kadın hizmetçimiz Margirit bizimle berâberdi.

Başımı kaldırıp da etrâfı dinlediğim

[Sahife 336]

zamân çiftliğin korkunç bir girdâbın ortasında çalkandığını hiss ediyordum. Zevceme çocuklarıma bakıyor, kendimde mechûl tehlikelere karşı efrâd-ı â'ilelerini himâye edebilmek husûsunda müsin zevâtın ekseriyâ ma'rûz kaldıkları âsâr-ı za'fî his ettiğimden dolayı pek müte'essir idim.

Gürültü gittikçe şiddetleniyor, kapı müdhiş sadmelerle çarpışıyor. Ahırdaki bârgîrler istimdâd-kârâne kışıyor, hayvânât-ı nakriyye boğuk boğuk böğürüyorlardı.

Hepimiz solgun, muzdarib ve me'yûs idik. Bu sırada Jak kapıya doğru koştu ve onu arkasına kadar ayırdı. Derhal müdhiş bir su mevcesi odaya hücûm etti.

“Dorans” Çayı taşmış idi. Sabâhdan beri uzaklarda medîd uğultular, gürültüler yapan bu idi. Eriyen karlar kırlarda, dağlarda seller vücûda getirmiş ve bunlar çayın feyezânına sebebiyet vermişti. Sisin beyâzî mantosu, nazarlardan bu nâgehânî tuğyanı saklamış idi. Ekseriyâ karlar eridiği zamân sular çiftliğin kapısına kadar çıkıyordu. Fakat dalgalar hiçbir

zamân bu sür‘atde büyümemişti. “Çabuk çabuk olunuz. Odalara gidelim” diye feryâd ettim. Â’ilem efrâdı önde olduğu hâlde alt katı terk ettik. Margirit pek ziyâde dûcâr-ı dehşet olmuş olduğu hâlde çatı arasından indi, onu da odanın gerisindeki Babe'nin yanına oturdum. Avluda sel, müthiş uğultularla çalkanıyor, korkunç temevvücâtıyla duvâr boyuna yükseliyor. Azgın Dorans'ın vahşî sesinden hayvânât-ı ehliyyenin cân-hırâş feryâdından başka bir şey işitilmiyordu. Bu zavallı hayvânların medîd kişnelemeleri, acı böğürmeleri kalbime zehirli bir hançer gibi saplanıyor, müşfik Jak ma’nîdâr bakışlarıyla onları kurtarmak teşebbüsünde bulunmak istiyordu. Derhâl onların bu mü’ellim şikâyetleri, enînleri, pek acıklı bir safha kesb etti. Büyük bir çatırtıyı müte‘âkib bârgîrlerin buz gibi sularda sürüklenerek, sellerde yuvarlanarak önümüzden geçtiklerine şahid olduk. Artık asabiyetim bütün mevcûdiyetimi sarstı. Pencerenin önünde ayakta mecnûnâne bir tavırla Dorans'a yumruklarımı gösteriyor, ona bî-nihâye küfürler savuruyordum. **Hüseyin Avnî**

[Sahife 337]

SÂ‘AT: HAYÂT

Zamân dînen hudûdu yok cihânı
Aşmak için ilerleyen adımlar
Kulaklarda tık tak tık tak akisler
Ve muttarid gürültüler cereyânı
Uyandırır yürüyen kim bir sâ‘at

Şu aştığım yolun başı nerede
Başlamakta sen neredesin ne gördün
Kat‘ edilen mesâfenin önünde
Kaç misli var karşında bir gördüğün
Gayen mi var ve o nedir ey sâ‘at

Tık takının her sesi bir gulgule
Milyonlarla âlemlerde velvele
Kıyametler koparan bî-had sesin
Gulgulesi arasında herkesin

Her hayvânın her mâddenin sesi var
Her tık takın milyonlarca yaprağa
Sığmayacak bir tarihtir ya nasıl
Bu yazılmaz bu okunmaz bin dağa
Yükletilse taşınılmaz hiç akıl
Erdirilmez vak‘alara yerin var

Sâ‘at nedir bir dâ‘ire dâimâ
Soldan sağa dinlenmeden bir vurur
Ve dâimâ ayrıldığı noktaya
Dönen iki ucu sivri iğnedir

Hayât zamân bu sâ‘atin delâlet
Ettiği bir geçid resmî dün yokken
Bugün varlık müntehâ-yı hareket
Yine yokluk ne beklenir yokluktan

N. Z.

GENÇLERE

Türk gençliği aç gözünü
Dinle atalar sözünü
İzle ecdâdın izini
Vatana vakf et özünü
Tanrı'ya çevir yüzünü

Dörtyüz yıllık sallantının
Bozuk düzen bir çatının
Çökmesinden pek sakının
Tazelemek size kaldı
Her tarafı düşman aldı

Vatan için vazifen çok
Ödemezsen yaşamak yok
İbret olsun kardeş Selçuk
Atarlardan kalma geri
Arş ileri arş ileri

Toprağımız çiğneniyor
Türkler yıkıldı deniyor

[Sahife 338]

Son sâ'atler bekleniyor
Toplan yavrum sık yumruğu
Düşmana indir tomruğu

Pâk kanınla nûr îmânla
Yâdigâridir Turanın
Kahramanısın cihânın
Çalab gönderdi boz kurdu
Şeneltecek güzel yurdu

Allâh adın al diline
Yatağını sar beline
Silâhını al eline
Düşmana dönme ardını
Çiğnetme cennet yurdunu

Büyük baban Turan gibi
Canlı kanlı arslan gibi
Kahraman ol Osman gibi
Ertuğrul'u gücendirme
Yavuz'a yazık dedirtme

Kökün senin sağlam köktür
Turan senin pek büyüktür
Azmine dünya küçüktür
Barboros ol denize çık
Yılmazları yumrukla yık

Üç kıt‘ayı elinde tut
Beş kıt‘aya hükmün yürüt
Zâlimleri gebert çürüt
Adâleti dünyaya ser
Kılınç adâletle keser

Çalış çarpış esîr olma
Cihân hücum etse yılma
İstiklâlden geri kalma
Onu sana Tanrı verdi
Emânetim sakla dedi

M - F

GAZEL

Mu‘teber olmadı nâdânın elinde ne diyem
Sözlerim gerçi bana tatlı hayâtım gibidir
Bende yok servet ve kizb işte bu esbâbla beni
Tanımaz kimse hayâtım da memâtım gibidir

Ârifânı n’idem âlûde-i zillet görsem
Gene fazl-ı tefekkürle eder âh acırım
Yine bu hâlde ta‘allüm taleb eyler şebbân
Âlemin hâline gâhî güler gâh acırım

A. DEHRÎ

LETÂ'İF-İ TARİHİYYE

Bi'l-âhire Celâlîler hakkındaki icrâ'ât-ı cedîdesiyle “Kuyucu” lakabını alan meşhûr “Murâd Paşa” [H.] 1015 tarihinde Nemçe musâlahasını Bi'l-ikmâl Belgrad'a avdet eyledikte dîk-i hâline mebni Belgrad Kadısı Çeşmî Efendi

[Sahife 339]

kendisine iki bin altın ikrâz etmiş. Murâd Paşa dahi nâ'il-i vezâret-i uzmâ olunca Çeşmî Efendi uhdesine Haleb Mevleviyetini tevcih eylemiştir. Bu tevcih dolayısıyla mûmâ-ileyhin hesâdânı:

Haleb'e kadı oldu Çeşmî Hoca
Çukurunda bula çukurcu koca

beytini söylemişlerdir.

Bâlâdaki latîfede zikri sebk eden Kuyucu Murâd Paşa'nın halefi Vezîr-i A'zam Nâsûh Paşa, nişâncılık mansıbını tevcih eylediği Hızır Efendi'yi bir hak sözünden münfa'îl olarak vazîfe ile Anadolu'ya göndermiş ve arkasından adem i'zâmıyla katl ettirmişti. Paşanın musâhibleri merhûmun hidemât-ı sâbıkasını yâd ve tezkâr etdiklerinde Nâsûh Paşa, “Biz dahi onu şehâdet mertebesine nâ'il edip cihân-ı fânînin zahmetinden kurtardık. Zâhiren bizim sebebimiz ile cennete girer. Bizden kan talep etmek ne ihtimâldir!” cevâbını vermiştir.

*

[H.] 1027 tarihinde İran Seferi'ne azîm olan Vezîr-i A'zam Halîl Paşa ordusu Tebriz'e vâsıl oldukta Erzurum Beylerbeyisi Hasan Paşa kumandasında ber-vech-i ılgar Erdebil'e bir fırka sevk edilmiş ve bu fırka Serav sahrâsında vuku'a gelen muhârebede İranîlere mağlûb olmuştu. Bu mağlûbiyet üzerine askerin kuvve-i maneviyyesine hâlel târî olmamak üzere düşman üzerine hareket edilmiş olmakla bu hâle asâkir-i mağlûbenin Osmanlı ordusunun bir fırkası olduğuna kesb-i vukuf eden Şah Abbas akd-i sulh için vezîr-i a'zam ordusuna tekrâr ale't-tekrâr elçiler göndermiştir. Gayet sert rüzgârlı bir günde vürûd ile huzûr-ı serdâra dâhil olan Burun Kasım nâm sefir, İranîyânın galebe-i vâkî'asının verdiği gurûrla üst perdeden atıp tutmaya başlayıp “Bizim ile sulh edersiz. Döner üzerimize asker gönderirsiniz! Sizin hangi sözünüze itimâd edelim?” demekle divanda hâzır olan Dilâver Paşa'nın sözü başka sadede

ircâ‘ için “Kasım Bey bu diyârın rûzgârı her zamân böyle şedîd eser mi?” demesi üzerine hâzır-ı bi'l-meclis Bâkî Paşa,

[Sahife 340]

“Yok sultanım, bu rûzgâr şimdi Kasım Bey'in burnu pelidir” demiş Vezîr-i A‘zâm ile sâ‘ir ashâb-ı dîvânı güldürmüştür.

*

[H.] 1029 senesinde Boğdan beyi âsi Gaşır'e mu‘âvenete gelen Lehistan askeriyle Özü Beylerbeyisi İskender Paşa beyninde vuku‘ bulan müzâkerede kumandânı Zilkovski telef olmakla ser-i maktû‘u İstanbul'a gönderilip saray tâkına âvize olundukta şu‘âradan bir zât:

Asıldı seri der ki şâhide
O da buldu rıf‘at bu dergâhta

beytini söylemiştir.

*

On dokuzuncu nüshada münderic letâ‘ifden birinde ismi zikr olunan Defterdâr Ekmekcizâde Ahmed Paşa ile halefi Bâkî Paşa'yı istihlâf eden ve Murâd-ı Râbi‘in cülûsu âvânında bi-hadd servet cem‘ ve [H.] 1034 senesinde vefât eyleyen Yahni Kapan lakabıyla mülakkab Abdülkerim Paşa hakkında bazı zürefâ-yı zamân

Ekmekcizâde kıldı dünyayı nâna muhtâc
Âhir sımât-ı devlet Yahni'yi kapanın oldu

beytini inşâd eylemişlerdir.

Gürcistân ümerâsından Mağrav Bey gayet şecî‘ bir şahs-ı pîl-endâm olup Murâd-ı Râbi‘ zamânında İranîlere karşı Devlet-i Aliyye[ye] hizmetle teferrüd etmiş ve bi'l-ihtidâ Karaman eyâletiyle kâmrân olmuştu. O vaktin bazı zürefâsı merkum lisânından şu rübâ‘îyi söylemiştir:

Mey-keşim bâde mey-hûrum be-pilav
Hey’etim şidâzân sebep-i çün kâd (?)

Men ne kebremler ne Müslim ne cühûd

Mîr-i mîrân-ı Karaman Mağrav¹⁷⁴

[H.] 1055 senesinde Musâhibe Şekerpâre Hâtun'un ricâ ve iltimâsıyla Pirinccizâde'nin yeniçeri ağası nasb olunmasına bazı zürefâ:

Amel-i sekr ile oldu pirincim zerde

mısrâ'ını tarih düşürmüşlerdir.

Mehmed Refik

[Sahife 342]

Serbest Sütûnlar

ÖĞÜTLERİM

Kengiri İçin

Geldi artık derdimizle uğraşmanın sırası

Geçti harbin evler yıkan kasırgası borası

Ne çâre ki eksik olmaz bu milletin belâsı

Oh Yarabbi şükür sana harb bitti diyorken

Bir de çıktı başımıza post kavgası öteden

Biraz halkın rahatıçün çabalasak fenâ mı

Bunca işler duruyorken post da'vâsı revâ mı

Millet için felâkettir bu işlerin devâmı

Kardaş gibi çalışalım hep el ele verelim

Medeniyet gülşeninden bir gül de biz derelim

Belediye memleketin hem rûhudur hem cânı

Yükseltecek şenletecek ancak odur vatani

Lâkin heyhât şehrimizde o belediye hani

Yıl oldu mu bir gürültü bir patırtı çıkıyor

Birisinin yaptığını öbürüsü yıkıyor

¹⁷⁴ Ma'nası: Bade içre nefis pilav ekl ederim. O sebeble hey'etim öküze döndü. Ben Mecûsi, Müslüman ve Yahudi değilim. Karaman Beyler Beyisi Mağravım.

Kırk bir buçuk ma‘aşallâh der sokakları görenler
Sağlığında kabre girdim sanır şehre girenler
Yahu biraz insaflica düşünelim erenler
Mâdem der‘uhde ettiniz râhatını milletin
Ya ehline tevdi‘ edin ya vatanı şenletin

Bırakalım gürültüyü biraz mülke bakalım
Beceriksiz kimseleri aramızdan atalım
Tutulurdu sözüm ama biraz olsa sakalım
Bilelim ki son ucunda mukarrerdir felâket
İş işten geçtikten sonra fayda vermez nedâmet

Asrî Baba

[Sahife 342]

GAZEL

Kem-nâm olur hırâmân ile vâdî-i cedelde
Şâdi arayan ga’ile-i tûl-ı emelde
Vidânı sıkan cümle menâhiden hazerle
Şâdiyi bulur âkıl olan hüsn-i amelde
Emval ve benûn ehline bir fâ’ide veremez
Mahşer günü bir defter-i a‘mâl kalır elde
Esbâbı olur sahne-i âlemde hüveydâ
Hicrân ki muharrir ola dîvân-ı ezelde
Kayd etme Refika germi cevri sipihrin
Yek-renk görünür sâ‘at-i mev‘ûd ecelde

RÛBÂ'Î

Düşmez başıma sâye-i ikbâli hümanın
Şehir açacak olsa da üstünde cihânın
Bî-gâne olanlar bütün âzâde-i fecret
Ehl-i diledir cevri ü te'addîsi zamânın

Mehmed Refik

SPOR

Beyne'l-milel Yapılan Müsâbakalar Dolayısıyla

Her dört senede bir tekrâr eden ve Avrupa'nın sıra ile mühim merkezlerinde icrâ edilen beyne'l-milel “Olimpiyad” müsâbakalarına dört beş ay sonra Paris'te başlanacağı ve ilk defa olarak bir müsâbakaya Türk sporcuların da davet edildiğini işittiğim vakit çok sevindim. Fakat aynı zamânda düşünmekten de kendimi alamadım. Dünya yüzünde Türk nâmının anılmasını bile istemeyen Avrupa'da şimdiye kadar bu gibi mühim müsâbakalara iştirâk ettirilmeyen Türk sporcuları bu def'a resmen davet edilmiş bulunuyorlar.

Bu cihet şâyân-ı memnûniyetdir. Yalnız şunu düşünmek lâzımdır ki, diğer milletler dört seneden beri amatörlerini mütemâdiyen çalıştırmakta ve mükemmel bir sûrette müsâbaka meydanına çıkartmaya gayret etmektedirler.

Acaba Türkler ne sûretle iştirâk edecek ve ne dereceye kadar muvaffakiyet gösterebileceklerdir? Burası da çok düşünülecek bir mes'eledir. Çünkü itirâf etmeliyiz ki, İstanbul, İzmir müstesnâ olmak üzere Anadolumuzun diğer vilâyetlerinde spora hiç ehemmiyet verilmemiş ve çalışılmamıştır. Buna nazaran “olimpiyad”a ancak İstanbul ve İzmir sporcuları iştirâk edebilecek ve ihtimâl –inşâ'allâh aksi zuhûr eder– diğer

[Sahife 343]

milletlere nazaran za'îf bir sûrette sâha-i fa'âliyeteye çıkacaklardır.

Şu hâlde Türk sporcuları bu müsâbakaya yalnız iştirâk etmiş bulunacaktır. Fakat bundan sonra yapılacak müsâbakalarda her hâlde kuvvetli bir sûrette görünmek îcâb eder. Bunun için bugünden itibâren memleketimizin her köşesinde idman kulüpleri açmak ve şimdiden fa'âliyeteye geçerek ciddî bir sûrette çalışmak zarûreti vardır. Bunu nazar-ı itibâra

alan hükûmetimiz bütçesinde spora “elli bin lira” gibi oldukça mühim bir para tefrîk etmekte ve Türkiye'nin muhtelif yerlerinde mü'essesât vücûda getirilmesine çalışılmaktadır. Binâenâleyh bütün Türk gençliğinin yek-vücûd olarak çalışması ve dört sene gibi pek müsâ'id bir vakitte istifâde ederek “1928” müsâbakasına kuvvetli bir sûretde iştirâk ile Türklerin sporculukta da Avrupa'dan geri kalmayacağını bi'l-fi'il göstermesi lazımdır.

Tayyib

Mîzâhî Sütûn

GÜNÜN DİKENLERİ

Kaymak Paşa Cebhesi'nde:

(Muhâbir-i mahsûsumuzdan): Cebhemizde sükûnet vardır. Civârımızda ufak tefek hareketler görülüyorsa da hâ'iz-i ehemmiyet değildir.

Kara Taş Mıntıkası'nda:

On beş gündür hiçbir hareket yoktur. Fakat sıkı bir tarassud vardır.

İmâret Mıntıkası'nda:

Cebhemiz yeni teşekkül etmiştir. Keşif kollarımız henüz fa'âliyeteye geçmiştir.

Merkez Mıntıkası'nda:

Kollarımız henüz fa'âliyeteye geçmiştir.

Merkez Mıntıkası'nda:

(Muhâbere-i mahsûsadan)

Müsta'celdir. 18. 2. [12]40 tarihinde cebhemizde dört taraftan ta'arruz başlamıştır. Ta'arruz gece vaktine kadâr devâm etmişse de bir tarafın za'fiyet ve tâkatsizliğinden dolayı bu defa on kilometre geri çekilmeye mecbûriyet hâsıl olmuştur.

Yeni plan mücebince cebhe yeniden takviye edilmekte ve harekât gayet gizli tutulmaktadır. Artık netice tamâmen belli olacaktır.

[Sahife 344]

Buğday Pazarı Mıntıkası'nda:

Mükemmel olup tarassudât pek sıkı bir tarzda yapılmaktadır. Harekât batı fakat gayet tedbîrli ve ihâtalıdır.

Ümraniye Cephesi'nde:

Cebhemiz yeni teşekkül etmiştir. Henüz hiçbir hareket yoktur.

İki Arkadaş Arasında

– Belediye re'îsi fa'âliyetle karlar eridikten sonra başladı. Çok şükür sokaklar, câddeler, çarşılar artık temizleniyor, ışıklar yanıyor. Geceleri her taraf aydınlanıyor. İşittiğime göre bir de elektrikli te'sîsine teşebbüs edilmiş. Oh ne iyi bir iş! Allâh nazardan saklasın!

– Daha dur bakalım. Bunlar hiçbir şey değildir. Yeni re'îs şimdiye kadar belediyeyi temizlemekle meşgul idi. Bundan sonra asıl hayırlı ve faydalı fa'âliyetini gösterecektir.

Açık Muhâbere;

ŞÜKRÂN BORÇLARI

İlgaz'da Gaziler Mu'allimi Mehmed Feyzi Efendi'ye,

Mektûb ve emânetiniz postadan alınmıştır. Gençlik ve Halk Yolu hakkındaki samîmî alâkaya bi'l-hâssa teşekkürler eder muvaffakiyetlerinizi temenni eyleriz.

*

Şabanözü'nde Mu'allim Osmân Nûri ve müteka'idinden Mülâzım-ı Evvel İsmâ'il Hakkı Efendilere,

Emânetleriniz tamâmen alınmıştır.

Halk Yolu hakkında gösterdiğiniz samîmî teveccüh ve iltifâtlara çok teşekkür ederiz.

*

Zağferanbolu'da Muallim Cevdet İlhan ve Ömer Beylere, va'dinize muntazırız.

*

Merzifon İ'dâdîsi Müdürü Halîl Şerâfeddin Bey Efendi'ye, Halk Yolu hakkındaki kıymetdâr teveccühâta teşekkürler ederiz.

*

Eskişehir birinci sınıf orman fen me'mûru Ahmed Cevdet Bey kardeşimize, nâmınıza muntazaman irsalât yapılmaktadır. Kıymetli eserlerinizi bekleriz.

*

Ankara'da Yeni Gün refikimize, birinci yıl dönümü vesîlesiyle Halk Yolu hakkındaki kıymetli teveccüh ve iltifâtlarınıza teşekkürler ederiz.

*

Eczâcî Edhem Bey Efendiye, mecmû'amızın bir senedir fahrî hey'et-i tahrîriyye-i mu'âvenesini teşkil eden zevât miyânına nisyânen zât-i âlîleri yazmamıştır. Arz-ı itizâr eder, kıymetli eserlerinizi bekleriz.

[Sahife 345]

MAZİDEN BİR YAPRAK

Oh, orta cemreye dâhil olduk. Burc değişti. Memleket dedikoduları gibi kış da şiddetini, azgınlığını ga'ib etti. Havâda küşâyış peydâ oldu.

Bugün güneşin harâreti altında biraz havâlanmak üzere dışarı çıkalım, dedim. Paltomu sırtıma aldım. Kapıdan fırladım sokağa attığım ilk adımda dizime kadar çamura battım.

Şu tayyârecilik fenni biraz daha ilerlemeli. Elektrik fenerleri gibi ufak bir motor îcâd olunmalı, göğsüne takılıp düğmesine el dokunur dokunmaz pervânesi işlemeye başlamalı. Hemen mahmûlünü havâya kaldırıp istediği mahalde indirmeli. Ol vakit ayaklarımız çamur görmez.

Memleket de belediye kavgasından kurtulur, diye kendi kendime söyleniyor ve hem de bata çıka yoluma gidiyor idim.

Tam köşeyi dolaştığım sırada âşinâlarımdan bir zât karşıma çıktı.

– Kalender Bey, ben de sana geliyor idim. Bu gece bir rüya gördüm. Mu‘abbirliğini size tevdî‘ eyliyorum, dedi ve ağzını açtı.

– Tâlih beni meb‘ûs intihâb ettirmiş. “Öldün öldün” dediler, bir yere götürdüler. Etrâfı çit mi desem, urgan mı desem, duvâr mı desem ve'l-hâsıl bir şey ile çevrilmiş büyük bir mahallin kapısından önüne vardım. Benim gibi birkaç kişi daha kapıyı açmaya çalışıyorlar. Ben hepsini ite kaka kapıya yanaştım ve açarak içeriye girdim. İçerisi bir meclis mahalli imiş. Halı mı desem, kilim mi desem, seccâde mi desem, gayet süslü bir şeylerle tefrîş edilmiş. Sağ tarafta yeşil bir âlem dikilmiş, altına kürklü, börklü bir Şeyh Efendi oturmuş, etrâfını dervîşân-ı hûyşânı kaplamış. Musâhebbât-ı ahlâkiyyede bulunuyorlar ve içlerinden sarıklı bir hâfız da du‘â-yı celbiye ile meşgul. Merkezde de kürsüye kurulmuş yanında birkaç kişi bulunan genç bir efendi muttasıl elinde kanûnun kirişleri üzerinde parmaklarını dolaştırıyor, tellerini düzeltmeye çalışıyor.

Sol cenâhda üç mü desem, dört mü desem, beş mi desem, ancak bu kadar birkaç kişi toplanmış. İçlerinden birisinin fesi düşmüş, onu alacağım diye çabılıyor. Birisi çamura batan ayaklarını temizlemekle uğraşıyor. Birisinin elinde tesbîh “Lâhavle” çekiyor. Oradakilerin cümlesi ile ayrı ayrı görüştüm. Hepsinden rûy-ı kabûl ve iltifât gördüm.

O sırada civârdaki odada “Poker oynanacak, arzu edenler varsa buyursunlar” diye bağırdılar. Açıkgozlülüğüme güvenerek içerisinde bulunduğum meclisi terk ettim. Hemen oyun masasına oturdum. Oyun esnâsında işi çalımına getirdim. Ortadaki kâğıtlardan el çabukluğuyla “bir ful” yaparak elime sıkıştırdım ve buna güvendim “rest” dedim. Kâğıdı açtım, içerimizde daha açıkgozlü varmış, “kara” demesin mi, oyunu ga’ib ettim. Bu esnâda bir dellâl sesi kulağıma girdi.

Satılan şey ne ise müzâyedesine iştirâk etmek üzere satış mahalline vardım. Dellâla “Ne satıyorsun?” dedim. “Aylığı altmışa bir koltuk” dedi. “Kaç tane” dedim. “Üç tane” dedi. Birisine tâlib oldum. Tam ihâle olunacağı sırada birkaç kişi yanıma gelerek “Üçünü de ortak alalım” dediler.

Sözlerine inandım. Bir şirket akd ettik. Şirketimizi kâtib-i adle tasdik ettirmemiş idik. Derhal karşımıza ikinci bir şirket daha çıktı. Onlarıki musaddak imiş. [...] eden oldu. Neticede o koltuk da şirkete ihâle oldu. O sırada uyandım. Gök tere batmışım, sen ne dersin” dedi.

“Şu rüyâya göre bugünlerde yıldızın biraz düşük ama mesleğini düzeltir isen yeni yanan belediye fenerleri gibi yıldızın parlar” dedim.

Bu nasihatimden memnûn kaldığını ve teşekkürler ettiğini beyânla ben sağa o sola ayrıldık.

Kalender

NECÂT

Şehrimizin münevver ve azimkâr gençleri tarafından çıkarılmakta olan “Necât” Gazetesi'nin ikinci sayısı da kıymetdâr mündericâtla intişâr etmiştir. Necât bütün ma'nâsıyla Kengirimizin siyâsî ihyiyâcâtını te'mîn edecek bir gazetedir.

Gençlerimizin bu husûstaki mühim ve hayırlı teşebbüslerini alkışlar yeni refikimize uzun ömürler dileriz.

Halk Yolu

MİLLÎ ÖRGÜ İMÂLATHÂNESİ

Kengiri'nin çalışkan müteşebbis gençlerinden Es'adzâde Ahmed Fehmî Efendi bu defa İstanbul'dan bir fanila makinesi getirerek Hükûmet Câddesi'nde güzel bir imâlâthâne açmıştır. Ucuz çorabla her çeşit çorab, kuşak, fanila yapmak sûretiyle memleketin iktisâdiyâtına hizmet eden bu gayretli san'atkârı takdîr eder ve herkese tavsiye eyleriz.

BİLMECE

Bilmecemiz beş harfli bir kelimedir.

Üçüncü, birinci harfi bir hayvan ismidir. Birinci, üçüncü harfler bir araya getirilirse husûle gelecek kelime fenâ ma'nâ ifâde eder. İkinci, birinci harflerle dördüncü ve üçüncü harfler a'zâ-yı beşerden birer isimdir.

Hal edenler arasında kur'a çekilerek birinciye bir kitâb, ikinciye Kengiri menâzırına â'id bir kart verilecektir. Diğerlerinin de isimleri yazılacaktır.

Geçen sayıdaki bilmecemiz Cumhuriyet idi. Hal edenler arasında kur'a çekilerek birinciliği Kengiri İstînâf Müdde'î-i Umûmîsi Sâdık Bey Efendi'nin kerîmesi Senîha Lem'an

Hânım, ikinciliği İdâdî Kısım-ı İbtidâ'î talebesinden 3 numaralı İsmâîl Hakkı Efendi ihrâz eylemişlerdir.

Diğer hal edenler:

Ankara'da Düyûn-ı Umûmiyye'de Evrâk Me'mûru Hasan Hüsnü, Sedâd Beylerle Karacaviran'da M. Fahri, İdâdîden Hüseyin Avnî, İbrâhim Selâhaddin, Hâlid, Osmân, Nûrullâh, Mehmed Reşâd, Dömeli Başmu'allimi Hasan, Ilgaz talebesinden Yaşar Efendiler ve İnâs Mu'allimelerinden Emine Hanım.

Bilmeceyi hal edenler kuponu rabt etmelidirler.

Bilmece Kuponu

Numara: 22

HALK YOLU'NUN SATILDIĞI YERLER

İmâret'de Hâfız Ağazâde Ahmed, Odunpazarı'nda Hakkı Efendilerin dükkânları.

Halk Yolu

Hakkın yoludur.

On beş günde bir çıkar ilmî, fennî, edebî, ictimâ'î mecmû'adır.

Sâhib-i İmtiyâz ve Mûdîr-i Mes'ûl: Kemal Cenâb

Derc edilmeyen yazılar i'âde edilmez.

Sayısı: 5 kuruş.

Geçmiş nüshalar: 10 kuruş.

Nüshası 5 kuruştur.

Halka yarar yazılar kabul olunur.

Senelik Abonesi: 130 kuruştur.

Alt Aylık: 70 kuruştur.

Adres: Kengırı'da Halk Yolu

15 Mart 1340

Sene: 2

Sayı: 23

MÜNDERİCÂT

Yüce Serdârımız Gazi M. Kemal / Nâhid

İnsân Nedir Ne Demektir

Kengırı Nedir Ne Demektir

Sükût-ı Hayâl / Gültekin

Feyezân / Hüseyin Avnî

Esrâr-ı Tabî'atdan Bir Yaprak / A.

Tefâhüre Ta'rîz / N. Z.

Öğütlerim / Asrî Baba

Günün Dikenleri, Şûkrân Borçları, Günün İzleri / Halk Yolu

Kengirî Matba'ası

1340

Memleketimizin yegâne siyâsî gazetesi olan Necât'ın dördüncü sayısı da kıymetli mündericâtla intişâr etmiştir. Herkese tavsiye ederiz.

MÜRETTİBLİK ÖĞRENMEK ARZÛ EDENLERE

Gazete okumaya muktedir, on üç yaşından aşağı on beş yaşından yukarı olmamak ve mürettiblik ve makinistlik öğrenmeye heveskâr ve şimdilik öğreninceye kadar münâsib bir ücret verilmek üzere iki çıkar arıyor. Tâlib olanların matba'a-i vilâyete mürâca'atları.

Sâhib-i İmtiyâz ve Müdîr-i Mes'ûl: Kemal Cenâb

Derc edilmeyen yazılar i'âde edilmez.

Sayısı 5 kuruş.

Geçmiş nüshalar 10 kuruş.

Nüshası 5 kuruştur.

Halka yarar yazılar kabul olunur.

Abonesi

Senelik Abonesi: 130 kuruştur.

Alt Aylık: 70 kuruştur.

Adres: Kengirî'da Halk Yolu

Halk Yolu

Hakkın yoludur

On beş günde bir çıkar, ilmî, fennî, edebî, ictimâ'î mecmû'adır.

15 Mart 1340

Sene: 2

Sayı: 23

YÜCE SERDÂRIMIZ GAZİ MUSTAFA KEMAL'E

Bütün rikkat bütün dikkat bütün şiddetle vicdânım

Esîr nâr-ı Haktır çünkü hürriyettir îmânım

Tutuşturdun bu râh halkı sen ey hâtif-i envâr

Döner pervâneyim ben de yolunda gözle cânânım

Nâhid

[Sahife 346]

KİTÂB-I KÂ'İNÂTTAN BİR YAPRAK

İNSAN NEDİR NE DEMEKTİR?

İnsan, kâ'inât-ı kül mürekkebinin bir cüz'-i ale'l-âdesi değil, zî-rûh ve zî-şu'ûr bir hülâsa-i ekmel ve bir muhassala-i ekremidir. Bütün varlıkların ma'nâ ve me'âdları insanda tecellî etmiştir. Yüksek dağlarının muhâfaza-i esrârında işlenmiş ve işlenecek maden ve cevâhiri, dimâğına ve sinesinde yetiştirdiği mahlûkatı gıdayı maddîsine benzettiğimiz insan, kalbleri ve ciğerleriyle, şereyânları ve verîdleriyle, saçları vesâ'irleriyle, bünye-i hâriciyye ve mekşûfeleriyle, hâsılı edvâr-ı hayâtiyyeleriyle, hareket-i yevmiye ve ömriyyeleriyle neyin müşâbihidir veya neyin cüz'-i tâmmıdır? Deniz ve bulutların, ırmak ve derelerin, orman ve ağaçların, çiçek ve otlakların, elhâsıl aylar ve mevsimlerin mihveri ve devri, hareke-i arziyyelerin arzın değil mi? Bu cüz'-i tâm, maddiyet-i hayâtiyye itibârıyla diğer eczâ'-i arzdan, hayvân ve nebâttan farklı değildir, bu emsâller şübheler, arzın ahz-ı gıdâ ettiği havâ ve

menba‘ ve hârâret gibi mevâhib-i müstemirreden istifâde husûsunda da insandan farksız mevcûdiyetlerdir. Demek ki, Kur’ân-ı belîğın ibdâ‘-ı mu‘cizi olan “ahsen-i takvîmiyyet ve hilkât-ı tekrîmiyyet” ta‘rîfini bu [] sûbe-i mevcudiye içinde arayıp bulamayacağız. Lâ-akal ve lâ-akal feza’-i nâ-mütenâhîye doğru çıkacağız. Orada güneşi de, kameri de, ecsâm-ı sâ’ireyi de görecek ve insanın bunlardan dahi bir cüz’-i tâm teşekkülünde olduğunu, yâhud daha doğrusu bunların cevher-i insanîden bir cüz’-i mahsûs olduğunu anlayacağız. Ve anlıyoruz ki, güneş, ay, yıldız arzın nesi ise insan da osudur. Fakat hayır, burada pek büyük bir dakîka-i fark ve iftirâk var: Arz, mevcûdât-ı ulviyyenin de mümessil-i tâmmı yâhud en ileri bir tabirle muhassıla-i küllü olmadığı –olsa dahi insana tebe‘an olduğu– hâlde, insan bu mevcûdiyetin de evsâf-ı cevheriyyesini el-ân bir takvîm-i ihsân ve ekremdir.

En sevgili ve en sırdaş kuluna , “ve yes’elûneke ani’r-rûh” diyen Allah, –kâ’inâtın fezâ’-i lâ-yetenâhînin Allah’ı, rûhu da tarif etseydi, zât-ı

[Sahife 347]

ehadiyyetine şerîk ve nazîr aramak için eder[d]i! Hâl ve hakikat bu ki,

“Lebbeyk la-şerîke leke lebbeyk” Allah, “lekad halekna'l-insane...” ve “ve lekad kerremnâ” buyuran nâzım-ı yegâne, kudret, daha eski takvîmlerini mihr-i münîr ve arzı dahi ihtivâ eden semâ’-i hilkâtini ölçüp biçerek azamet-i kibriyâsını bir râddeye kadar takdîr ve takdîs edecek mevcûdiyet istemiş: “İnsân!”

İnsânda ne yok? İnsânda arz mı, insanda güneş mi, ay mı yok. İnsânda zühre ve merih, insanda kehkeşân, Halley, insanda kevkeb-i sâbit kutbu mu yok?

Fakat fezâ’-i nâ-mütenâhînin hâkim-i âlemi varlık ve yoklukların hâlık-ı hâkimi insanda bir “yok” var etmiş: İlm-i rûh! Ve çünkü rûh kendi ve kendisine hâs bir menba‘ ve cevher-i ilâhî!

Allah nedir deyince gafil

Allah deyip hamûş olur dil

Peki, ya siz, ne oluyor ve nereye doğru gidiyorsunuz, hâlâ fezâyâ ve hâlâ mükevven-i lâ-yetenâhîye mi? Elbette! Ve ne demek istiyorsunuz?

Arz-ı nâmını verdiğimiz ve milyonlarcasını bağrında yaşar gördüğümüz mader-i müşfika dahi fâş edilmedik esrâr-ı hilkâtı taşıyan insan nereye gidiyor ve ne istiyoruz değil mi?

Allah!

“İnne'l-hamdü ve'n-ni‘meti leke ve'l-mülk lâ-şerîke lek”

KENGİRİ NEDİR, NE DEMEKTİR?

Kengiri'da çıkan Necât Gazetesi'nin üçüncü nüshasında, “Memleketi Yakan İhmâl” ser-levhâsı ve “3/4 gece –Mir‘âc gecesi– sâ‘at 5 râddelerinde Kengiri'nin semâsı kızılı ve cehennemi ateş bulutları içinde kalmıştı.”

Mukaddimeli bir bend okudum. Mukaddimeyi bitirmeden evvel aklıma gelen şu lâ-yemûd Süleyman Efendi'nin beyt-i mevlûdü oldu.

Bu gece şâdân olur ashâb-ı dil

Bu gece cân verir erbâb-i dil

Evet, 3/4 gecesi Mi‘râc gecesi oruç isteyen rûhların ilâhî gecesi. Kengiri'nin birkaç yüz metre murabba'ındaki bir hârâbesi Mi‘râca, nûra nazîre yapmak için hayâta gelmiş, ne denir, kim acır. Karınca kaderince! Fakâ:

Kimseyi dil-teng-i âzâr etme insanlık budur

Kalb-i mûru bahtgâh ile Süleymânlık budur

[Sahife 348]

diyen şâ'irin rûhu Süleymânla karınca arasında münâsebet-i hayâtiyye gözeten bilmem hangi şâ'irin rûhu, bu yangını sezseydi yangından karıncaya ve karıncadan Süleyman'a intikalde müşkilât çekmezdi!

Kengiri nedir? Kengiri'nin bu güne yarına â'id zabıt varakası nasıl tanzim edilmiştir?

Beraber okuyalım: Kengiri, Kengiri'dır. Kengiri lâ-akal zâde-i hüsn-i tabî'atdır. Kengiri'nin berrâk semâsı, keskin sîmâsı, zühreyeye bir revnak-ı mahsûs bahş eden mahdûdiyyet-i cibâliyye diyârıdır, şâhikalar otağıdır! Ümrâniye Mahallesi'nin âb-ı hayât

bucağıdır, bir sahife-i kitâb kâ'inâtıdır. Kengırı Süleymâniye Câmi'i şerîfini kurb-i sultânda değil, muhît-i vîrân ve sûzânda bırakmaya mahkûm bir âtî-i zî-şî'ârdır!

Bugün üfürük diyârı hâlinde görünse de yarının rûhları metâ'idir. Bugün mevsûfe fakat yarın nüshadır.

Kengırı'da "küllu merdâ" (?) hazinesi, Kengırı'da "vece'alnâ mine'l-mâ'i külle şey'in hayy" mevhibesı vardır. Kengırı hem ölüler, hem diriler tuzağıdır; dirilerle ölülerin münâsebet-ı fârikasını gösteren âzim bir cebir ve hendese kitâbıdır.

Mu'allim Naci ara sıra ne diyordu:

İlâhî cihân-âferîn zü'l-celâlim

Şuhûd-î rübûbiyyetinde avâlim

...

Bilen varsa sensin nasıl nüshayım ben

Bana verdi hayret gumûz-ı me'âlim

...

Ne hacet var izhâr-ı acz ü niyâza

Bütün iftikarım, bütün ibtihâlim

...

Bu hâlim olur belki gufrânı câlib

Olur belki gufrânı câlib bu hâlim

Öksüz ve Türk Kengırı! Elbet elbet murâdına ereceksin. Mevki'-i lâıykına sür'atle su'ûd edeceksin. **Nâhid**

[Sahife 349]

SEMİH BEY'E

SÜKÛT-I HAYÂL

Evet, tasavvur ve gayemi soruyorsunuz? İşte bunun cevâbı o kadar güç, o kadar kerân ki, nasıl diyeyim Semih, gaye, tasavvur... Şimdi bunlar bana çok yabancı birer lügât, anlamıyorum.

Hayâtım o kadar siyah, o kadar yek-nesâk ki, artık rûhumda ne eski heyecânlar, ne bedî'î emeller ve ne de arzû-yı san'at yer bulmuyor. Bir yığın düşünceler örümcek ağı gibi dimâğımı sarmış mütelevven hislerden mahrûm, mütebeddel hayâta teşne bir kat'ıyyet-i riyâziye ile vazifemi tayîn, bir hareket-i mihânîkiyye ile hayâtımı idâre ediyorum.

İşte dünkü marazî hassâsiyetle yığın yığın gölgelerde, demet demet çiçek arayan kardeşin akıbet-i hayâtı, ferdânın korkunç siyâh uçurumlarında öbek öbek yıldız te'emmül eden Semih'in düştüğü gayyâ-yı hüsrân.

Hayâtda mükedder olmamaklığımı tekrar ediyorsunuz... Bu noktadaki felsefe-i hayâtım zâten hayâtın giryeden ibâret olduğuna kanâ'at etmektir. Bir nevzâdın âhenk nâmına ilk işi ağlamak değil midir? Yani hayât kitâb-ı elemiden başka bir şey midir? Doğarken ve ölüirken ağlamak. Gülmek hayâtda ârızî bir eser ve belki de bir ma'raz-ı asabîdir. Ağlamak bir teselli ve belki de şifâ bir rûhtur. Gülmek ise a'raz-ı giryedir. Tabâbetçe bir tefrîh müddeti vardır. İşte gülmek bir tefrîhten başka bir şey değil kanâ'atindeyim. Psikolojik tetebbu'âtım pek az olmakla beraber bilmem bu nazariyelerimde aldanıyor muyum? İsbât-ı müdde'a için bir misâl serd edeyim. Pek-a'lâ bilirsin, gençliğin ipekli kelebek kanatlarıyla uçan bazı emelleri vardır ki, muhayyel çiçeklere konar ve bunu tutmak için ne kadar bî-sûd koşulur. Ve tam parmaklarınız onun zerrîn iltimâ'larını yakalarken bakarsınız o âvâre ve müzehheb kelebek evzakı da ince bir sâk-ı billûr üzerinde tezehhür eden zerrîn bir şukufe-i nev-şükûfteye konmuştur. Ve şimdi oraya varmak için üçyüz altmışın iz'âfıyla ölçülen bir adım ve belki birkaç adım daha

[Sahife 350]

atmak îcâb eder. Ve böyle bir gün gelir ki, parmaklarınızda ma'kul bir gölgenin ince ve titrek eserlerinden başka bir şey kalmamış ve o mahlûk-ı dil-firib kim bilir ne kadar uzaklara gitmiş ve dizleriniz dermânsız, bir çalının dikenleriyle ayaklarınız kanarken başınız yalçın bir kayanın sert ve vahşî ve yellerine çarpan ve şakaklarınızda artık onulmaz giderilmez izler bırakır, alnınızda buruşukluklar yapar. İşte bu hâtem-i şebâb... Ben bu devrede de işte böyle acı ve ser-nigûn bir tâlih ile senelerce koştum ve elimde bir kelebek kanadı değil bir arı ızdırâbıyla aynı kayaya başımı çarptım. Ve çürümüş, yıpranmış bir gençlikle hâristan-ı hayâtın örülü çalılarını tırmanmaya mecbûr oldum. Artık kelebek değil ma'îşet denilen dev cüsse heyûla-ı ızdırâbın iri adımların başında koşmak mecbûrunda kaldım. Defter-i amelim elimde, boş a'mâlim ve hayât nâmına hiçbir şey kayıt olunmamış ve kapadım şimdi bir lokma

için didinip çırpınıyorum. Bir müddet bunu da bulamadım. Muhit bahîl, her şey hasîs öyle zan ediyorum ki, irfân hakkını bile vermek istemiyorlar. Başvurduğum her kapıda alnımın tesâdümünden çıkan boğuk bir sadâdan başka bir cevâb alamadım. Ve bir diyâr-ı garîbe kalmış gümrâh bir seyyâh gibi müte‘addit kapıları dolaştım. Heyhât hep aynı cevap... Aynı bir aks-i sadâyı tesâdüm, başka bir şey yok. Böyle derbeder bir hayâtla, zayıf bir ümitte müntehâyı hayâtı te’emmül ediyorum. Biraz huzûr ve biraz istirâhat orada var zannediyorum. Etrafımda kurulmuş birçok lâne var, bunlara tehassürle bakıyorum. Ne tiz ve ilâhî çocuk neş’eleri, ne dalgalı kahkahalar Ya Rabbi! O kahkahalar ki, benim nazariyemce belki bir giryenin mebde’i. Fakat ne de olsa başka şekilde ağlamak da bir ihtiyaçmış.

İşte bu acıyı ve bu ızdırâbı çok elîm buluyorum. Mütemâdiyen bir lokma ekmek peşinde koşmak. Bu yek-nesâk hayât artık ağır gelmeye başladı. Ve bunu ve bu çirkin hayâtı eski bir mendil gibi atırmak imkânı olsa. İmkânı var, fakat kendimde o kudreti bulamam. İşte o kudretten mahrûmiyet de elîm ve böyle toplu kötürüm ve sefil şehrhâ-ı hayâtta sürüklenmek kocaman bir izzet-i nefisle bir az Diyojen-

[Sahife 351]

vârî ve garîb oluyor. Bazan yolda giderken tehassürle baktığım o azamet-nüma ihtîşâm ve dârât karşısında belim bükülüyor, dizlerim kırılıyor. Ve yine tesâdüf ettiğim bir çocuk çehresinin al ve mütebessim renkleri arasında dalgalanan bir handecik ve ve mini mini kırmızı dudaklar arasında şûh ve şakrak fişkırان “baba” terânesi karşısında kalbim burkuluyor. Ve hesap ediyorum, emelle hayâtı tevzîn etmek isterim. Yani şöyle küçük bir bâb arıyorum. Parmaklarım birer birer bükülüyor ve on parmağımın üçüncü tekrarı nihâyetinde ağızımdan kocaman bir sayha ile o büyük rakam fırlıyor: “30!” Heyhat! O ümid kapıları da mesdûd ve o zamân kalbime doğru akan acı damlaların kezzâb gibi kavura kavura düştüğü yerlerde iyi olmayan birer ceriha açılıyor.

Cüzdân bomboş. Bir iki eski kâğıt parçası benim kendi hayâtımı kazandırmaktan âciz olan bu şeylerle temenni ve te’emmül ettiğim o büyük gaye, o inkılâb-ı azim, bir hayal ve bir serâb. **Gültekin**

FEYEZÂN**–Mâ-bâ’d Hitâm–**

Lakin “Dörens” (?) gök gürültüsüne müşâbih müdhiş sedâsıyla feryatlarımı boğuyordu. Tekrar odaya girdim. Ağlayan babayı kucakladım. Küçük Mari mütebessimâne uyuyordu. Zevceme

–Korkma! Su artık dâimî sûrette yükselmez... O tabî’atıyla alçalacak... Hiç, hiçbir tehlike kalmadı, diyordum

–Hayır, hiçbir tehlike yoktur, evin sağlamdır diye Jak hararetle sözlerimi teyid ediyordu. Tam bu sırada muvâzene-i akliyyesini kayb eden Margirit pencereden sarktı ve cân-hırâş bir feryâdı müte’âkib suların ebediyyetine karışmış idi. Margirit’in sükûtu Jak’ı da harekete getiriyor. Zavallı ihtiyar kadına karşı kalbi beslediği şefkati izhar için o da arkasından atılmış idi. Derhal yıldırım sür’atıyla pencereye koştum. Fakat heyhat! Her şey olup

[Sahife 352]

bitmişti. İki müthiş sükûtun gürültüsü üzerine baba, dûçâr-ı dehşet olmuş olduğu hâlde ayağa kalktıağzı açık, gözler dönük olduğu hâlde pencereden alık alık bakakalmıştı.

Kulaklarım suların şakırtısıyla uğuldadığı hâlde pencereye oturtmuş idi. Bu müthiş dakikalarda büyük acıklı hadisât karşısında baba ve ben ne kadar zamân bulunduğumuzu bilemiyorum. Bu sırada latif bir ses bizi ikaz etti. Bu pencerenin altındaki duvara tutunan Jak idi. Harikûlâde bir sür’atle onu yukarıya çekerek... Baba büyük kalbli baba yavrusunu müşfik kolları arasında uzun müddet sıktı.

Margirit’den hiçbir haberi yoktu. Jak onu bulamadığını bize söylemeye cesâret edemiyor ve bizde bu husûsda ona hiçbir şey sormaya cür’et edemiyor idik. Jak beni kolumdan tuttu ve pencereye doğru götürdü, bana hafif bir sadâ ile:

–Baba sular hemen hemen iki metreden fazladır, çay gittikçe yükseliyor. Tahta bulalım ve bir sâl inşa edelim, dedi. O bu kelimeleri ra’şe-nâk bir sûrette telaffuz etmişti. Hakîkten ben de biraz sonra ebediyyen mahv olacak bir evin tavanları altında oturmaktansa birbirine merbût birkaç direğin üzerinde ölerek nehrin ortasında bulunmaklığı bin defa tercih

ediyordum. Lakin bu pek elzem olan kirişleri nereden tedârik etmeli? Fart-ı hiddetimden dolap kapaklarını koparıyordum. Jak bütün mobilyaları, pencere kanatlarını elhâsıl bütün tahta aksamını kırmaya başladı.

Fakat bütün bunların isti'mâlinin fâ'idesez olduğunu derk ederek onları odanın ortasına atıyorduk. Artık son ümîdimiz de zâ'il olmuştu. Yavaş yavaş felâketimizi, acımızı anlıyorduk. Sular gittikçe, "Dörans"ın boğuk sesi bizi hiddetle kucağına çağırıyordu. Artık fart-ı te'essürümden hıçkırıyor, bebeyi titrek kollarım arasına alıyor, Jak'a yanımıza gelmesi için yalvarıyordum. Hepimiz birbirimize sarılmış olduğumuz hâlde ölmekten başka çâremiz kalmamıştı.

Jak pencereden eğilmiş ve şiddetle:

[Sahife 353]

–Baba gel artık kurtulduk...

diye bağıırıyordu. Sellerin sürükleyip getirdiği hangar çatısı pencerenin önüne takılmış idi. Bu çatı bir çok metre uzunluğunda ince hafif kireçlerden ma'mûl, üzeri kalın hasır otlarıyla mestûr idi. O suyun yüzünde yüzerek, tabî'i Pek-a'lâ bir sal teşkîl ediyordu.

Jak çatının üzerine atladı. Otların üzerinden yürüdü. Her taraftaki metânetinden emîn olarak mesrûrâne:

–Oh! İşte bizi Pek-a'lâ taşıyabilecek bir sal, yalnız müşkilât onu sevk ve idâre etmekte, dedi. Etrâfına bakındı ve selin sürükleyip getirdiği iki tane sırık yakaladı.

–İşte kürekler! Baba sen arkaya, ben öne yerleşir ve salı pek kolaylıkla sevk ederiz. diye ilâve etti.

–Çabuk çabuk olunuz sala binelim, bir dakika bile fevti câ'iz değildir.

Zavallı babam, sürûrundan gülümsüyor. Küçük Mari'yi pek zarifâne bir örtüye sarmış idi. Bu sırada çocuk uyanmış muhterizâne sükûtî nazarlarla bu vahşî manzarayı seyrediyordu. Pencerenin önüne bir sandalye koyarak babayı bindirdim.

Sel yavaş yavaş zâ'il oluyor. Hareket ettiğimiz zamân nısfü'l-leyl takarrüb etmiş idi. Yıldızlar sisin, muzlim tazyîkleri altında boğuluyor, kamer, solgun sarımtrak ziyâsıyla

ufukları tenvîre çalışıyordu. Artık feyezân bütün heybet ve azametiyle nümâyân oluyor. Vâdiler birer nehir olmuştu.

“Dörens” (?) karanlık kümeler üzerinden bir tepeden bir tepeye, bir vâdiden diğer vâdiye geçiyor. Arzın ölgün âfâkında yegâne zî-rûh olarak mütehakkimâne bir sadâ ile gürüldüyor ve güzergâhında tesâdüf ettiği tahta parçalarını, boş fiçilerini, ot paketlerini, ağaçları, bütün enkazı şiddetle sürükleyip götürüyordu. Jak ayakta bütün kuvvetiyle sırtına istinâd ediyor. Ara sıra bize serî‘ nazarlar atf ediyor. Sonra yine sâkitâne vazifesine devam ediyordu. Ben de ona bütün kuvvetimle mu‘âvenet ediyordum... Lâkin sâhile takarrüb husûsunda sarf ettiğimiz bütün ciddî

[Sahife 354]

fa‘âliyet akîm kalıyordu. Sâ‘atlerce pek fedâkârâne gayret ve mesâ‘îmize rağmen bütün bütün sâhilden tebâ‘üd ediyoruz. Suyun kar‘ından gelir gibi görünen mechûl bir kuvvet bizi açıklara itiyor. Artık “Dörens” (?) bizi ağır ağır sürüklüyordu.

O, mücâdelesinde muzaffer oldu... Sırıklarımızı artık nehrin kar‘ına ulaşmıyor, su bizi korkunç savletiyle ebediyete doğru alıp götürüyormuş idi.

Hüseyin Avnî

ESRÂR-I TABÎ‘ATDAN BİR YAPRAK

Uzun bir zamânın yâd-ı tehassürüyle ebediyet-i nevme kendimi terk etmiştim. Gece zifîrî bir karanlık. Sol tarafta bir velvele-i heyecân (.....) Mezârlığın, rüzgârın kamçılacağı selviler, o mahûf sadâlarla âdetâ sînesinde parlayan yangını insan kanıyla söndürmek için sol tarafı da’vet ediyordu. Odamıza pencerelerini kırarcasına yumruklayıp geçen rüzgârlar, bize bu mezârlıktan ebediyet-i hakîkiyye şarkısını terennüm ediyordu ve diyordu ki: “Ey benî beşer, ey hây-hûy-ı hayât ile didinen, solan, yıpranan mahlûkat! En son ilticâ-gâhınız benim sînem olacaktır!”

“Dünyâda bütün yaptıklarınız, mefsedet, riyâ ve bütün süfliyyât-ı beşeriyye... Yüksek ve samîmî bir aşk ve muhabbet âlîcenâblık, ve’l-hâsıl bütün fezâ’il-i beşeriyye... Ben de, bu uryân sînemde penâh bulacaktır.

Herkes yatağında bu nağamâtı dinliyor. Birer kelîme-i tahayyür ve terâne vedâ'ına vedâ ile mukabele ediyordu. Kâ'inâtı ser-te-ser dolaşan ve her tarafa birer nağamât-ı hiçî vefâtı ithâf eden bu kara haber şantözü bereket versin ki, çabuk sükûnet bulmuştu.

Semâ ile arz arasına çekilen perde-i sehâb câ-be-câ çâk çâk olmaya başlamış ve arkasında gizlenen semâ perîlerinin neşve-i rûhîlerini parlak gözlerinde okuyan sâkinân-ı arz, bunların sürûr ve şâdümânîsinden hisse-yâb olmak üzere mağmûm nazarlarını pencerelere dikmiş, bütün ma'nâsıyla rûhu okşayan, lema'ât-ı duhterân bir ân evvel bunun kesâfetiyle tabî'atın üzerine çöken zulmetler kadar kararan gönlümüze birer nasîbe-i şâdân oluyordu. İşte sonra bu menâzır-ı

[Sahife 355]

bedî'a kadar neh- nasîb-i nigâh ederek ebediyyet-i muvakkate diyârına uzlet etmişti.

Beşer, tâ ilk yaratılıştan bu âna kadar ser-â-ser kâ'inâtı nazar-ı tecesüsünden dûr tutmayan beşer! İşte senin her ân ma'rûz kaldığın, îfâyâ mecbûr olduğun ufak bir mes'ele-i hayâtiyyeyi bile halla imkân bulamamaklığındır ki, aczini isbât, rûhun ve hayâtın ulviyet ve cilvelerini her ân bir kat daha yükseltmektedir.

Diğer arkadaşlarım gibi ben de garîk-i tefekkür bir hâlde uykuya dalmışım. İşte arz etmek istediğim ser-â-ser-i tabî'iyye:

Perî-i sehâvîye mukabil her ân gözümüzün önünde bin işve ve şetâretle refât olan cânâna, hakîki hem de yatak odası...

Aman Yâ Rab! O ne heyecân idi. Kapıyı açtım bir cânî gibi her ân artan bir helecân-ı kalb ile etrâfıma baktım. Hücre-i cânânı bir sükûnet-i mutlaka içinde bulmuştum. Güyâ bence dâimâ malûm olan bir karyolanın başına koştum. Emîn olunuz ki, insanın fevka'l-me'mûl anî bir muvaffakiyete nâ'il olması kadar hayâtında bir zamân-ı mes'ûdiyet tasavvur olunamaz. Yaklaştım. Daha yaklaştım. Derin bir uykuya daldığını anladım. Baş ucuna gittim. Saçlarını okşamaya başladım. Âfâk-ı rûhunda parlayan bir şimşek beni uzun zamândan beri aramızda mevcûd bir burûdeti izâle etmek, barışmak ve tekrar eski hâtırâtı ihyâ etmeye sevk etti. Onun için de evvelâ onu mevcûdiyetine mâlik kılmak îcâb ediyordu. Hüsn ve melâhatının şöhretinden kızaran yanaklarına hafif bir bûse kondurdum. Yavaş yavaş bir âh-ı derûnî ile gözlerini açmaya başladı, yüzüme baktı. Dikkatlice yüzüme bakmaya devâm ediyordu. Bir lahza sonra birdenbire boynuma sarıldı. Ben henüz saçlarını okşuyordum. O da saçlarımı

okşamaya başladı. Tam bu sırada idi ki, ma‘bûde-i aşkın sîne-i melâhatına giryân yüzümü kapayarak afv taleb ediyordum. Âdetâ her harekâtımı taklîd eden mürğ-i dilden de aynı mukabeleyi gördüm. O zamân ikimiz de bir ağızdan “Öyle ise... Öyle ise...” diyerek ağlamaya başladık. Ağladık... Ağladık... Uzun bir zamânın mahsûl-ı hicrân ve tahassürünü son katre-i eşkimizle teşyî‘ ettik.

[Sahife 356]

TEFÂHÜRE TA‘RÎZ

Rûhun evet pek ulvîdir gurûrunu bî-karar

Gıcıklar

Ey insan sen fakat ondan ne fâ‘ide kazandın

Ne aldın

Nebâtâtıdan madenlerden onlardaki hâsiyet

Ayrı ayrı ülkelerden bin bir çeşit siyâset

Kırağılardan yıldırımdan rüzgârdan sebebler

Yıldızlardan bir kudret-i ulviyye

Öğrendik hoş fakat aceb ya niye

Yarayacak kendinden

Habersizken bi‘z-zat sen

Şu hâricden topladığın saçma saçma bilgiler

Madam Döroslider'den (?)

N. Z.

ÖĞÜTLERİM

KENGİRİ YANGINI MÜNÂSEBETİYLE

Neler gördük hiç birinden biraz ibret almadık

Kim bağırdıysa Hak için sağır olduk duymadık

En nihâyet şu acıklı felâkete uğradık

Yetmedi mi bunca yıllar çektikleri şu milletin

Günâhı ne bilemedim bu şerefli ümmetin

[Sahife 357]

Ne derdi var neye muhtâc bir düşünen olmadı
Kimse gelip yarasına birâz merhem vurmadı
Hiç mi yahû memleketde vicdân ehli kalmadı
Görmüyorlar mı şu halkın çektiğini acaba
Kurtulmaz mı bilemem ki yok mu ümid-i rehâ

Çok kimseler re'îs oldu ne icrâ'at yaptılar
Menfâ'ate ihtirâsa “Allâh” gibi taptılar
Ellerine geçeni “fırsat” deyip kaptılar
Demediler vazifemiz milleti halkı düşünmek
Elbet durur gözlerine yedikleri o ekmek

Hep onların ihmâlidir geçenlerde bir gece
Ma'mûreler cayır cayır yandı gitti epeyce
Çıldırılmamak kabil miydi o âfeti görünce
Bakıyordum birçokları inim inim inliyor
Görüyordum zavallılar el koyunda bekliyor

Ey menfâ'at kuklaları artık sözüm sizlere
Neden neden almadınız şimdi neden sebeb ne
Bir tulumba birkaç kanca pek mi çoktu şu meleğe
Lüzûmu mu yoktu yoksa bize böyle şeylerin
Paranız mı azdı ne idi sebeb söyleyiniz

Lâyık mıdır feryâd etsin senin bir öz kardeşin
Revâ mıdır sefil olsun senin için bir yoldaşın
Bundan sonra bari biraz şu yurt için uğraşma
Bu gidişle eksik olmaz yoksa baştan felâket
Bir gün gelir âhı tutar bizi halkın, nihayet

11. 3. [13]40

Asrî Baba

[Sahife 358]

GÜNÜN İZLERİ**TÜRK TARİHİNDEN MUKADDES BİR HÂTIRA**

Büyük Türk milletinin başında asırlardan beri ömürlerini zevk, neş'e, eğlence, sefâhet içinde geçiren bir hânedân-ı saltanat ve hilâfet vardı. Bozulmuş hattâ tefessüh etmiş bulunan bu hânedân artık Türklük için kangıran olmuş bir uzuv hâline gelmişti. Asya'nın asil ve necîb bir ırkı, şarkın kahraman bir milleti kendisine zararı olan böyle tehlikeli bir uzvu bundan sonra yaşatamazdı. Nitekim yaşatmadı.

Her Türk rûhunun, her Türk kalbinin, her Türk duygusunun ve düşüncesinin şahsî şekillerden ziyâde ictimâ'î ve millî şekillere girerek istiklâl heyecânlarıyla taşkın ve coşkun bir hâle geldiği bir devrede büyük Türk milletinin Büyük Millet Meclisi yeni bir kanunla derhal şahs-i hilâfeti lağv etti ve hânedân-ı saltanat ve hilâfeti Türkiye'den kovarak hudûd hâricine çıkardı.

Bu hareket hiç şüphe yok ki, Türkiye Cumhuriyeti tarihinde hakîki bir inkılâb hareketidir. Büyük tarihine mukaddes bir hatıra olan bu hakîki inkılâb ve kahramanlık devrini bugünkü Türklük gibi yarın ki Türklük de hürmetle karşılamayı ve yaşatmayı kendisine en mühim bir vazife bilecektir.

Halk Yolu bu cizrî hareketin âmil ve kahramanlarını şimdiden takdîr eder ve alkışlar.

Türkiye'de İrfân Hayâtında İnkılâb

İtirâf edelim ki, şimdiye kadar Türk irfân hayâtında tehlikeli ve korkunç bir ikilik vardı.

Mektebler ve medreseler bu ikilik[in] açık ve bâriz birer misâli idi. Yeni hükûmetimiz yine cizrî bir hareketle terbiye ve tedrîsâtda vahdet husûle getirecek mühim bir kanun yapmış ve medreselerde ma'ârif vekâletine rabt etmiştir.

Yaşamaya azmeden bir millet ancak böyle bir hareketle irfân hayâtını memlekette yükseltebilecektir.

İkinci imtihân-ı husûsîyi müte‘akib lise talebesi müdür ve mu‘allimleriyle birlikte Kengiri'ya üç sâ‘at mesâfede bulunan memlahaya giderek tedkik ve tettebbu‘ seyahati yapmıştır.

[Sahife 359]

MİZÂHÎ SÜTÛN

GÜNÜN DİKENLERİ

Kaymak Paşa Cephesi'nde:

Muhâbir-i mahsûsamızdan. Cephemiz yakında pek mühim hâdiselere sahne olacaktır. Hareket emâreleri görülmeye başlıyor.

Karataş Mıntıkası'nda:

Büyük bir sükûnet vardır. Tarassub çok sıktır.

Emâret Mıntıkası'nda:

Keşif kollarımız fa‘âliyet geçmiştir.

Merkez Mıntıkası'nda:

Fa‘âliyet ziyâdeleşti. Uçak mütemâdiyen yanıyor. Kazan kaynıyor. Derece-i galeyân gittikçe çoğalmaktadır. Ta‘arruz planları gayet gizli tutuluyor.

Buğdaypazarı Mıntıkası'nda:

Vuku‘u melhûz ta‘arruzlara karşı kuvvetli, metîn bir hatt-ı müdâfa‘a vücûda getirilmiştir. Siperlerdeki tarassudât çok sıkı ve gizlidir.

Ümraniye Cephesi'nde:

Hareket, fa‘âliyet başladı. Ocak yandı. Fakat kazanlar henüz kaynamadı.

İki Arkadaş Arasında:

Yahu Kengiri'da şimdiye kadar emsâli görülmedik müthiş bir yangın oldu. Birçok evler, dükkânlar yandı. Belediye de bu vesile ile memlekete ve halka kendisini tamâmıyla

tanıttırdı. Bu husûsda maddî ve manevî Mes'ûliyet tabî'atıyla belediyyeye de yükletilmiş oldu. Fakat bilmem ki, netîce neye müncer olacaktır.

Âzîzim bence yeni ve eski re'îs de dâhil olmak üzere bütün belediyye hey'et-i hâzırasının pençe-i kanuna teslim edilmesi lâzımdır.

Halkın da arzusu böyledir.

İki Adliyecî Arasında:

–Yahu bir adliyecinin gazetelere bilhassa Halk Yolu'na yazı yazması câ'iz midir?

–Sakin ha âzîzim, bu sözü bidâyet müdde'î-i umûmîsi işitmesin! İnsânı derhal “alaşağı” yapar. Halk Yolu Hakkın yoludur. Hakk'ı muhâfaza ve müdâfa'a salâhiyeti onda oldukça hem yazar, hem söyler, hem bağıırır, hem de çağırır.

[Sahife 360]

ŞÜKRÂN BORÇLARI

Açık Muhâbere:

Çerkeş'in Ovacık Nâhiyesi Müdürî Süreyyâ Bey'e:

Halk Yolu hakkındaki samîmî alâka ve teveccühe bilhassa teşekkürler ederiz.

Topuzsaray Mu'allimi Yâsin Efendi'ye:

Yıl dönümü münâsebetiyle mecmû'amız hakkında gösterdiğiniz alâka ve samîmî duygulara teşekkürler ederiz. Arzunuz vechile, irsâlât yapılacaktır.

Kastamonu Polis Müdiriyyeti'nde Komiser Mu'âvini Tâhir Bey kardeşimize:

Birinci yıldönümü münâsebetiyle Halk Yolu hakkında izhâr buyurulan kıymetli teveccühlere arz-ı şükrân ederiz. Gayemize ulaşmak için her türlü mevânî'a göğüs gererek doğru ve nûrlu yolumuzda yürüyeceğiz.

Kastamonu'da Askeri Hastahanesi Doktoru Kadrî Bey Efendi'ye:

Birinci yıl dönümü münâsebetiyle Halk Yolu hakkında izhâr buyurulan kıymetli teveccühlere arz-ı şükrân ederiz. Nâmınıza muntazaman irsalât yapılmaktadır.

Ankara'da Duyûn-ı Umûmiyye Baş Müdîriyyeti Muhâsebat Dâ'iresinde Abdülvâhid ve Dârü'l-mu'allimîn son sınıfta Kengirli Mazhar ve Mustafa Efendilere:

Mecmû'amıza karşı gösterdiğiniz alâkaya çok teşekkürler ederiz. Halk Yolu dâimâ hak ve hakîkati terennüm eden genç kalemlerin ma'kesidir.

Ankara'da Büyük Millet Meclisi Zabıt Kâtiblerinden M. Fehmi Bey'e:

Va'adlerinizi bekliyoruz.

Bartın'daki Nermin Hanımefendi'ye:

Yazılarınız içinde fanteziler çok güzeldir. Münâsib bir zamânda neşr olunacaktır. Kaleminizi hissî ve millî mevzû'lar üzerinde oynatmanızı bilhassa tavsiye ederiz.

Zağferânbolu'da Fâtıma Ekrem Hanım Efendi'ye:

Mektûb ve emânetinizi aldık. Teşekkürler eder, sevimli yazılarınızı bekleriz.

Zağferânbolu'da Tapu Refîki Ahmed Bey'e:

Halk Yolu hakkındaki teveccühe teşekkürler ederiz. Nâmınıza muntazamân irsâlât yapılacaktır.

Zağferânbou Lisesi mu'allimlerinden Cevdet İlhan Bey'e:

Mecmû'amız hakkında gösterdiğiniz alâka ve teveccühe teşekkürler ederiz.

Şabanözü'nde Baş Mu'allimi İshak Necâti ve İhtiyât Zâbiti Âsım Efendiler:

Halk Yolu hakkındaki yüksek ve nezîh duygularınıza, kıymetli teveccühlerinize teşekkürler ederiz.

DİĞER HAL EDENLER

Kengiri Lisesi talebelerinden 55 Ali Cevdet, 21 Ali İhsân, 44 Hâlid, 16 Hüseyin Avnî, 24 Mehmet Kemal, 8 Osman Efendiler ve Kastamonu Polis Müdiriyyeti Komiser Mu'âvini

Tâhir, Kengirî Muhâbere Me'mûru Hasan Beylerle Kengirî İstînâf Müdde'î-i Umûmiyyesi Sâdık Bey'in kerîmesi Senîha Lemân, İnâs Mektebi talebesinden 8 Kevser, 11 Nâdide, 9 Fâ'ika Hanımlardır.

Ankara Dârü'l-Mu'allimîn son sınıfında Kengirî Mehmed Mazhar.

Karacaviran Mektebi son sınıf talebesinden 1 numaralı M. Fahri.

Karacaviran'da İhtiyât Zâbiti Selmân Sırrı, Kastamonu'da Kengirî Niyâzi Sâ'im, Ankara Dîvân-ı Umûmiyye Baş Müdîriyyeti Muhasebât Dâ'iresinde Çıvıtıcızâde Abdullah Efendiler.

Zağferanbolu Lisesi Kısmı İbtidâ'î Mu'allimlerinden Cevdet İlhan, Tosya Orman Fen Me'mûru Ahmed Bey'in kerîmesi Melîha Hanım.

Şabanözü Mektebi talebesinden 73 Muzaffer Muhiddin, 60 İsmâil Safâ Efendiler.

BİLMECE

Bilmecemiz beş harfli bir kelimedir ve bir hayvân ismidir. Beşinci, dördüncü, üçüncü harflerden terekkeb edecek kelime ıstılâhât-ı tıbbiyyedendir. Beşinci, üçüncü harfleri şübhe ma'nâsını ifâde eder. Birinci, ikinci harfleri bir hayvân ismidir. Birinci, dördüncü, beşinci harflerin bir araya kelimesinden hâsıl olacak kelime güzel ma'nâ ifâde eder. Üçüncü, dördüncü, beşinci harfler bir araya getirilince bir uzv-i beşerdir. İkinci, birinci harflerden mûrekkeb kelime âlet-i lû'bdan birisinin ismidir.

Hal edenler arasında kur'a çekilerek birinciye bir şişe Erenköy Kolonyası, ikinciye resimli bir kart verilecektir. Diğerlerinin de isimleri yazılacaktır.

Geçen sayıdaki bilmecemiz “belediye” idi. Hal edenler arasında kur'a çekilerek birinciliği Kastamonu Askerî Hastahânesi Tabîbi Hüseyin Mahfûz Bey Efendi, ikinciliği Karacaviran İnâs Mu'allimesi Meliha Hânım ihrâz eylemişlerdir.

Diğer hal edenlerin esâmîsi kabın iç tarafındadır.

Bilmeceyi hal edenler kuponu rabt etmelidir.

Bilmece Kuponu

Numara: 23

HALK YOLU'NUN SATILDIĞI YERLER:

İmâret'de Yüzbaşı Hâfız Ağa'zâde Ahmed, Odunpazarı'nda Hakkı Efendilerin dükkânları.

Halk Yolu

Hakkın yoludur.

On beş günde bir çıkar ilmî, fennî, edebî, ictimâ'î mecmû'adır.

Sâhib-i İmtiyâz ve Mûdîr-i Mes'ûl: Kemal Cenâb

Derc edilmeyen yazılar i'âde edilmez.

Sayısı 5 kuruş.

Geçmiş nüshalar 10 kuruş.

Nüshası 5 kuruştur.

Halka yarar yazılar kabul olunur.

Abonesi

Senelik Abonesi: 130 kuruştur.

Alt Aylık: 70 kuruştur.

Adres: Kengiri'da Halk Yolu

1 Nisan 1340

Sene: 2

Sayı: 24

MÜNDERİCÂT

Türk Nedir, Ne Demektir / Nâhid

Türk Lisânı Nedir, Ne Demektir / Nâhid

Kasaba ve Turgutlu'ya Doğru / Hüseyin Avnî

Geçtim / Tahsin Nâhid

Sanma / Tahsin Nâhid

Menekşe / N. Z.

Feryâd-ı Tahassür / Oktay

Teşekkür Ediniz / Karagöz

Bahçecilerimizin Nazar-ı Dikkatine / H. F.

Günün Dikenleri, Şükrân Borçları, Günün İzleri / Halk Yolu

Kengiri Matba'ası

1340

Sâhib-i İmtiyâz ve Müdî-i Mes'ûl: Kemal Cenâb

Derc edilmeyen yazılar i'âde edilmez.

Sayısı 5 kuruş.

Geçmiş nüshalar 10 kuruş.

Nüshası 5 kuruştur.

Halka yarar yazılar kabul olunur.

Abonesi

Senelik Abonesi: 130 kuruştur.

Alt Aylık: 70 kuruştur.

Adres: Kengiri'da Halk Yolu

Halk Yolu

Hakkın yoludur.

On beş günde bir çıkar ilmî, fennî, edebî, ictimâ'î mecmû'adır

1 Nisan 1340

Sene: 2

Sayı: 24

KİTÂB-I KÂ'İNÂTDAN BİR YAPRAK:

TÜRK NEDİR, NE DEMEKTİR?

Sen ey muhît-i müceddid o leyl-i menhûsun

Seninle nisbeti yok sen şerefisin ölüsün

*

Sen ey ridâ'-i tereddüd o leyl meknûzun

Seninle nisbeti çoktur fakat rehâ yolusun

Türk Tanrı'nın özene bezene yarattığı rûh-ı ulvînin hâmil-i hâs ve muhlisidir. Türk akvâm-ı kesîfe-i kadîmeyi Sedd-i Çin imâline mecbûr ve mahkûm eden bir seyf-i kahr-i ilâhîdir. Türk ezeliyyet ve ebediyyetlerin pîş ü pesinde dolaşan pervâne-i hak ve hakîkattir.

Türk “Yirminci asır, yirminci asır!” derken âsâr-ı âtiyyesinin âvân-ı muzlim ve nedâmetini görmeye başlayan müflis ve mürâ'î bir cihân-ı medeniyet ve terakkîye nâzıra istihfâf ve istihzâ ile bakan ha'zâ'in-i münnevvere sâhibi bir zâde-i bâkir ve fâhirdir. Türk sahâ'if-i kâ'inâtın yegâne bir cüz'-i tâm kavmidir. Türk yakın günlerin birinde:

“Akardı pâyna mahşer-misâl bir millet...”

[Sahife 362]

mısrâ'ına şu nazîreyeyi yapacaktır:

Uçardı râhına tâ'ir-misâl bir devlet

Silâhsız, kitâbsız, kuvvetsiz ve aynı zamânda bakiyyetü's-süyûf bir mağlûb-ı ebedî görünen Türk'ün hârikasını hangi zamân ve hangi tarih kayd etmiştir: Bu Türk bayrağını papalar, papazlar değil,

–“Halife” diye mevkî‘ ve lisân-ı ibcâlde taşıdığı, “ Vahîdüddînler“ çeken bir cihân-ı salîbe karşı “sen bilirsin” dedirten bir kudret-i mu‘cize ve mübdi‘adır.

Türk dillerde destân olan yirminci asrın değil, fakat âsâr-ı ezeliyye ve ebediyyenin parmak ısıracacağı bir dâhiyi, bir dâhi-i Kemali sîne-i şefik ve i‘câzında yetiştiren bir vâlid-i müstesnâdır.

Türk[l]ük zamân zamân zulümden ve açlıktan, yokluktan ve varlıktan ölürken gözünü yalnız Hakk'a ve müntakîm-i hakîkiye dikerek can veren bir mevcûdiyyet-i manzûme-i kibriyâdır.

Câhil değil, ümmî Türk riyâkâr mürebbî ve mürşidleri önünde diz çökerken onları Allâh'ın has kulu ve peygamberin veresi addedecek kadar sâfiyet ve teslîmiyyet-i dîniyye göstererek vâdî-i dalâlet ve zulmete gitmekte de zevk ve şevk duyan bir dîndâr-ı mütevekkildir!

Nihâyet Türk Türktür. Âtî Türkün ve Türk âtînindir. “Küllü âtin karîb.”

TÜRKÜN LİSÂNI NEDİR, NE DEMEKTİR?

Türk dili Hakkın dilidir. Hakkın dili Türk'e hangi vâsıta ve yazı ile gelmiş ve öğretilmiştir? Hâtemü'l-enbiyâmızın lisân ve yazısı ile değil mi?

Bilemiyorum ben dîndâr bir Türk olduğumdan mıdır nedir, “ Lisânımız ve yazımız asrî değildir” diyenlere kalbimde bir feverân-ı isyân hissediyorum. Düşünüyorum âyât-ı Kur'âniyye'den meselâ “Selâmün kavlen min rabbi'r-rahîm”ı Latin hurufât ve işâretleriyle yazarak ensâl-i âtiyyenin pîş-i kırâ'atına koyuyorum. Onların belâgât-ı hissiyeleri karşısında âyât ve âyât-ı Kur'âniyye'nin sönük bir eser mâhiyetine düştüğünü görür gibi oluyorum. Ve yine meselâ, ta'bir-i ma'rûfuyla dört elif mikdârı çekilecek medlerin bi'l-farz "Lâ ilâhe illallâh" okuyan bir Ermeni

[Sahife 363]

ağzında dolaştığını tahmin edemiyorum. “İnnallâha ma'a's-sâbirîn!”

Peygamberimizi yetiştiren Arabdan yalnız ihtilâf-ı ırk ve âdât-ı seciyyesiyle ayrılan Müslüman Türk, yazısına birkaç ilâve ile Arab hurufâtını esâs ittihâz etmiş ve lisân-ı Kur'an'ın kelimât-ı belîğası ile tezyîn ve tezhîb eylemişse günahkâr-ı asrî mi olmuştur?

Kitâb-ı mantık da bir umûm ve husûs nisbetleri vardır. Muhtelif Müslüman milletler, umûmiyyet ifâde eden İslâmiyyet karşısında muhtelif husûsiyetlerdir Türk'ün husûsiyeti yazısı ve lisânı ile de bu umûmiyete doğru en ziyâde yaklaşan bir husûsiyyet-i câzibe olmuş ise hatâ'-ı asrı mı ifâde etmiştir.

Efendiler! Bu husûsiyetin tecelliyâtını Latinler diyârında arayıp bulamazsınız Türk'de ve Türk tarihinde görürsünüz. Bugün yeryüzünde mesned ve alemdâr-ı İslâmiyyet dediğiniz Türk, daha dün hep birlikte hatta bütün dünya ile birlikte gördüğümüz mu'cizâtı gösteren Türk'tür. Türk'ün ezel ve ebed-karîn-i kabîyyet-i insaniyesi bu diliyle, bu lisânı ve bu yazısıyla lâıyk olduğu mevki'i bulmakta o kadar gecikmeyecektir. Sonra milliyet-i lisâniyeye hürmetkâr denilsin diye Çağatay asrına iştîyâk beslemek tekâmüle karşı irticâ' demektir.

İyi biliriz ki, Türk üç kıt'a arzın mültekalarında mülteka-yı medenîlerinde ahz-ı mevki' ettiği vaz'iyet-i mek[n]iyyete aldığı devirler, lisân ve yazısına da bir ihtilât-ı medenî vermiş ve çeşit çeşit istilâhaleler geçirtmiştir. Tefrîtlerden, ifrâtlardan çıkmış lisân-ı şî'ir ve edeb yapıyorum diye Türk dilini bir Arab ve Acem halîtası hâline getirmiş fakat başka inkılâblarda olduğu gibi bulanıp durulmak ka'ide-i tabî'îyyesini ta'kîb eden lisân, Kemal-şinâs olanların asrında bugünkü çehresiyle arz-ı vücûd etmiştir.

Türk ilim ve irfân kuvvetinin karargâh-ı bedî'ası olan İstanbul lehce-i lisânı karşısında niçin Latinperestlik, Rumperestlik edenlerimiz var, niçin değil mi? Bunun cevâbını onlar versin.

“Türklerde sarây ve kafes hayâtı” diye bülbül gibi şakıyan ve şakıtan, Türk kadınının esâretini ve Binâenâleyh Türk ırkının vahşetini dillerinden düşürmeyen bazı ecnebiler, Türk kadınının harîm-i iffetine dâhil olamadıklarının a'zâb-ı

[Sahife 364]

ye's ve telehhüfünü çeken iffetsizlerdir.

Hâsılı yüce dînimizi, yüce lisân ve yazımızı kendi hâline bırakalım, o gideceği ve göreceği yolu pek güzel bilir. O sadeleşecek mi, basitleşecek mi, coşacak coşturacak mı ne yapacak, kendi mecrâsını kendisi pekâlâ yapıyor ve görüyor. Her biri birer bedî'i tablo manzarası veren muhtelif eşkâldeki yazılarımız bırakalım ki, ihfâda hâtıra-i kadir-nâ-şinâsî manzarasıyla görünmesin. **Nâhid**

KASABA- TURGUTLU'YA DOĞRU!**6 Eylül [1]338- Harekât-ı Ta‘arruziye Hatırâtı'ndan**

Güneşin yakıcı hârâreti, dikenli kumsal, vâsi‘ ovada yürüyen, günler[den]beri pek ezici meşâk ve mezâhime dûçâr olan zavallı askerleri hemen hemen hareketten mu‘attal bırakmıştı.

Salihli-Turgutlu arasındaki büyük ova bazı hâlâtı itibâıyla çöle müşâbihti. Ârâzi kumsal, her taraf Amerika çöllerini andıran sazlıklar, kamışlıklarla dolu. Uzaktaki silsilelere doğru uzanan şose, ufukta kıvrıntılar yaparak gözden nihân oluyordu.

Zevâl takarrüb ediyor. Güneş gittikçe hârâretini tezüyyüb ediyordu. Pek müşkil mevâni‘ ve hâdisât-ı tabî‘îyye ile mücâdele eden Türk askeri, Türk azminin, seciyesinin, sabrının timsâli, Anadolu'nun bu kahraman çocukları artık yavaş yavaş mücâdelesinde mağlub olmaya başlıyor.

Tabî‘atın tahrîbkâr, ezici, müşkilâtı zavallı Mehmed'i de ser-fürûya mecbûr ediyordu.

Nasıl etmesin? On bir günden beri bilâ-fâsıla geceli, gündüzlü yürüyüş yapılmıştı.

Güneşin kızgın, baş döndürücü hârâreti fevka'l-beşer kahramanlıklar gösteren Türk neferini tâkattan kesiyor. Sırtındaki ağır çantası, portatif kazması, küreği, matarası, tüfengi, fişengi,

[Sahife 365]

hülâsâ bütün techizât-ı askerîsi de buna inzimâm ediyordu.

Artık revâ mı, Türk genci gözleri dönük, ağzı açık olduğu halde ağır ağır teneffüs ediyor, bir çocuk gibi pek betâ'etle yürüyordu? Ve biraz sonra da sazlıklar arasına yığılıveriyordu. Neferin bayılması bütün bölüğü harekete getiriyor. Zabıtlar, çavuşlar, onbaşılar koşuyor. Sıhhiye onbaşısının elindeki amonyak şişesi, çavuşun verdiği su, zabitin nüvâzişkâr sözleri, onbaşının techizât-ı askeriyyesinin bir kısmını alması. Daha sonra da bir his... Hiss-i intikam Mehmed'e taze hayât bahş ediyordu.

İkinci takarrüb etmişti. Birkaç sâ‘at evvel pek büyük meşakkatle ilerleyen asker şimdi pek şen ve şatır idi. Artık sazlıklardan, kamışlıklardan hiçbir eser bile yoktu. Her taraf

ağaçlarla mahl[û]t. Küçük derecikler, çeşmeler pek mebzûl... Serin bir ikindi rüzgârı askerleri okşuyor, onlara Turgutlu nâmına beyân-ı hoş-amedî ediyordu.

Uzun serviler, sâl-dîde çınarlar, zümrüdîn yeşillikler arasında Turgutlu hârâbeleri görünmeye başlamıştı. Hârâbeler önüne toplanan zavallı halk halâskârlarını selâmlıyor, gözlerinden mütemâdî dökülen yaşlar derunî heyecânlarına tercümân oluyordu.

Düşmanın Afyon'dan itibâren takîb ettiği imhâ siyâseti buraya da tatbîk edilmişti. Buraya bir şehir, bir göl yığını demek daha muvâfıktı.

Vahşîler Müslümân ve Türk ismetine burada da ta'arruz etmişlerdi. Burada da zavallı vâlidelerimiz, hemşîrelerimiz pek şenî' tecâvüzâta ma'rûz kalmışlardı. Zavallı Türk bâkireleri Atina'nın fuhuş ve sefâhat salonlarını doldurmak için vahşî sürüleri tarafından kaçırılmıştı.

Hüseyin Avnî

[Sahife 366]

EDEBÎ SÜTÛN:

SANMA!..

Rabb-i hakîkatten destûr almışsınız
Şeyh-i riyâkârdan alırsınız sanma
Hakkın nigâhından biz nûr almışsınız
Çeşm-i günâhkârdan alırsınız sanma

Bir köhne saltayı bahre salmışsınız
Cehl ve zulmet ile cenge dalmışsınız
Biz gaye uğruna sûzân kalmışsınız
Vâdî-i hüsrânda kalırsınız sanma

Biz eşk-i Hüdâ'yı Ceyhûn etmişiz
Seyl-i muhibbânı pür-hûn etmişiz
Çehre-i zulmeti gülgûn etmişiz
Fânî güle rağbet ederiz sanma

Sûrette sîrette hep şân vermişiz
Ezelden cânâna biz hep vermişiz

Cihâna şübhesiz îmân vermişiz
Şübheli küffâra veririz sanma

Biz arşa çıkarak postu sermişiz
Gaye-i hayâta çoktan ermişiz
Biz bağ-ı vahdetten gonca dermişiz
Gülşen-i kesretten dereriz sanma

“Men aref” sırrını dilde görmüşüz
Bezm-i hakîkatde demler sürmüşüz
Nüsha-i riyâyı çoktan demişiz
Hakkın kitâbını düreriz sanma

Cezbe-i Hakk'ı biz “Hay”da bulmuşuz
Gönlün feryâdını “ney”de bulmuşuz
Aşkın Kemalini “mey”de bulmuşuz
Müheyyâ-yı (?) fenâda buluruz sanma

Bâde-i ezelden sarhoş olmuşuz
Vuslat-ı emelden bî-hoş olmuşuz
Hükm-ı “lem-yezel”den medhûş olmuşuz
Hançer-i fenâdan ölürüz sanma.

Kengiri 20 Mart [1]340

Tahsin Nâhid

[Sahife 367]**GEÇTİM!**

Sevgilim bir nigâh uğruna bende
Ne coşkun emeller verdim de geçtim
Gözyaşları gördüm zümrüd-i çemende
Gaye-i emele erdim de geçtim

Pembe şafaklardan süzülünce ay
Yanardı enginde elmastan sarây
Boşlukta inlerdi ilâhî bir nây
Ben bu şi'irleri derdim de geçtim

Sararken dağları baygın geceler
Yıldızlar ebedi sevdâ heceler
Gönül âleminde ne eğlenceler
Ne dilhûn cezbelere gördüm de geçtim

Kengiri, 10 Temmuz [13]39

Tahsin Nâhid

[Sahife 368]**MENEKŞE**

Çiçeklerin ilâhesi elindeki en iyi
Ve sihirli renkler ile bir kelebek vücûdu
Kadar nârîn menekşeyi güzelliğin bir beni
Olsun diye yaradınca meleklerle buyurdu
Ovalarda karıklara yayılan o rûh veren
Gayş eden

Koku ile süslediler ilâheye sundular
Karşısında eller bağlı hepsi dîvân durdular
Yarattığı bedî‘aya meftûn olan ilâhe
Menekşeye bu pek güzel ve ıtırnak meleğe
Senin benden son dileğin son isteğin ne dedi
Çiçek memnun eğildi

Ve dedi ki câna kıyan dost elinden gizlenmek
İçin biraz ot vermen

Lois Battisbon'dan (?)

N. Z.

[Sahife 369]

FERYÂD-I TAHASSÛR

Bülbül o derd-i füsûnkârın
İssız ellerde hem-figânın
Târümâr olsan da feryâdın
Duyan var mıdır bil ey masûm

Hüsrânla inleyen rûhlar
Melâlinle sızlayan kalbler
Nâlenle de çınlayan dağlar
Me'vâ-yı hüznündür ey mağmûm!

Firâkınla ıslanan gözler
Mâteminle perişân yüzler
Hasretin ile ilham özler;
Nişâne-i giryendir ey mazlûm

Bir velvele seylâbe-i ummân
Âlûde-i hüsnünle tuğyân
Terâne-i şi‘rinle sûzân
Eser-i hicrindir hep mektûm

Yalnız gamm-nisâr-ı ömrünü
 Evet, hayât-ı nezîhini
 Solan bu çeşm-i bedî'ini
 Duyan mı ya seven mi var bil!

Kengiri 20. 3. [1]340

Oktay

[Sahife 370]

ÂŞİKÂNE:

KALENDERÎ

Sekerân idi yâr bûse alınca ayıverdi
 Çeşm-i na'zârı tâ ciğeri haşlayıverdi
 Korktum erimekten o ne mihrak-ı gârâmdı
 Berk-i hazmât, kalb-i nahîfim bayıverdi
 Mess-i his eyledi nermin el ile vech-i sağırim
 Meczûpları idâdına lütfen sayıverdi
 Def'-i şühebât eyledi ciddiyet-i aşkım
 İç dökme dedi üstü dumanlı çayı verdi
 Öldürdü semîhâne teveccühlerle boğdu
 Rûh âlem-i ervâha hemen atlayıverdi
 Çırpınma da hıçkırma da bol girye de mebzûl
 Ezvâk yaratan aşk bana bu hâssayı verdi
 Kıvrattı bitirdi hep cânân (?) u takallüs
 Nîm-mürde dimâğ gül kokusu koklayı verdi
 Rüyâ mı hakîkat mi idi Fahrî bu hâlât
 Heyhât ki hicrân bu o (?) haklayı verdi
 Perî-i zamân herkese bir türlü gülerken
 Bu bâd-ı bedeste bu çekilmez yayıverdi

M. F.

[Sahife 371]

TEŞEKKÜR EDİNİZ!

Tam on yedi yılı câmi ve medresede bağdaş kurup ders okuyan bir hoca efendi ile konuşuyorduk. Laf arasında sorduk:

–Hocam, on yedi yılı ne okudun? Emsile'den, el-Müşezzeb, Binâ ve Avâmil'den başladı, İzzî ve Celal'den Kudûrî'ye kadar birçok isimler saydı.

–Bunlar hepsi Arapça değil mi?

–Arabça!

–Konuşabilir misin?

Hoca efendi sıkıldı, kızardı ve itirâf etti:

–Hayır, konuşamam!

On yedi yıl emek verilen lisânı konuşamamak ne feci‘ netîcedir değil mi?

Biz eğer hoca efendilerin hep böyle tahsil ve terbiye işinde geri kalmaları yüzünden ilme, irfâna, medeniyet ve inkılâba tesâdüf gözüyle bakmaya mecbûr olduklarını bilsek onları ma‘zûr görürüz ve belki de onları kendimize yaklaştırmak için çalışırdık.

Bizim daha inkılâbın başında ortaya attığımız bu esâslı fikir ancak bir haftadan beri hükûmetce kavranıp tatbik edilmeye başlandı. Medreselerimiz ne yetiştiriyordu.

Âlim mi, fâzıl mı, edîb mi, mütefekkir mi, siyâsî mi, rûhbân mı? Ma‘a't-te'essüf söyleyelim. Bütün terfî ve teceddüd eserlerine, bütün yeni ilim ve fenlere kapılarını kapayan medreseler bunlardan hiçbirini yetiştirmiyordu. Medreselerin kalın duvarlarından dışarıda bütün dünya keşf edilen fen ve ilimleri kavramış bütün hızını almış inkılâbdan inkılâba gidiyordu. Medreselerin hasır

[Sahife 372]

döşeli taş odalarına ne elektrik ışığı, ne telefon zili, ne termometre barometre, ne Hikmet-i Felsefe, ne Kimya, ne Kozmografya, ne Tabakatü'l-arz, Etnografya, ne Sosyoloji, ne Psikoloji, ne İktisâd, ne Riyâziyât girmiyor, girmiyordu. Bunlardan çoğunun ismi bile

hocalarımızca mechûl idi. Bu asır bu ilimlerle yürüyordu. Bunları bilmeyen ne âlim, ne fazıl, ne edîb, ne hekim, ne hoca ve ne de rûhbân olamazdı. O hâlde medreselerimizden her yıl icâzet alan genç hocalarımız ne yapacaklardı?

On yedi yıl okudukları Arabçayı bile konuşamadıktan ve doğru dürüst bir Türkçe makaleyi bile yanlışsız okuyamadıktan ve bir satırlık ibâreyi sakatsız yazamadıktan sonra biz bu hocalarımıza ne isim vereceğimizi şaşıyoruz. İslâmiyette rûhbâniyet yoktur. Binâenâleyh hocalarımıza kendilerine bu sıfatı da veremezler. Verseler bile bugün Frankların ve hatta Rumların rûhbân mektepleri bile en yeni ilimlere kapılarını açmışlardır. Üç beş lisânı su gibi konuşmayan ve yeni ilimleri okuyup hazm etmeyen bir Frank babası gösteremezsiniz. Mademki bizim medreselerimiz bir ilim ve fen mektebi olmak için te'sîs edilmemişlerdir. O halde oralara ilmin, fennin bütün yeniliklerini sokmaya mecbûruz. Bundan, bizden evvel genç medreseli arkadaşlarımız müteşekkîr olmalıdırlar öyle değil mi?

Karagöz

BAHÇECİLERİMİZİN NAZAR-I DİKKATİNE

Harb-i umûmînin memleketimizde acı bir te'sîri de semere-i tabî'îyyesinden oldukça istifâde edilen çavuş bahçelerinde görülmüştür.

Memleketimiz ahâlîsinin hey'et-i umûmiyyesinin değilse de bir kısm-ı mühimminin hâline göre orada birer bahçeğizi vardır. Eskiden herkes bağının vakit ve zamânında bellemesini, çapasını, budanmasını yapar, bir müddet sonra da üzümlerini sepetlerine koyarak evlerine nakl ederdi. Bunlardan bir kısmını satarak havâ'ic-i zarûriyyesine sarf eder, diğer

[Sahife 373]

bir kısmı da pekmez, reçel vesâ'ir gibi şeyler yaparak kış hazırlığında bulunurdu. Bu bağlar mevki'an sulak olduğu için kurak senelerde dahi, esbâb-ı ma'îşetini tatlı meyvesinde gözetenlerin az çok yüzünü güldürür idi. Geçenlerde bi'l-münâsebe mezkûr bağlara doğru gitmiştim. Ne göreyim, o güzelim, o muntazam karıkların yerine kum yığınları, çubukların yerine de bir sürü diken otları ka'im olmuş. Birdenbire buraların on sene evvelki hâl ve güzelliğini hatırlayarak kendi kendime “bakarsan bağ, bakmazsan dağ” darb-ı mesel-i meşhûrunu tekrarlıyordum. Evet, zavallı bağlar bakımsızlık yüzünden dağ da değil de bir dere, bir otlak hâline gelmiş. Evvelce yapılan ve domuzdamı tabîr edilen sedlerin tamîr edilmesi yüzünden kütükler büsbütün sökülmiş, derelerden gelen seller oraları kum deryâsı

hâline getirmiştir. Bu vaz'iyet karşısında hiç olmazsa dereden gelecek sellerin cereyân-ı tabî'îsini verebilmek için bu senelik müctemi'an birkaç sed yaptırmakla berâber bilhassa bu bir numûne-i misâl olarak Karaköprü Çayı'nın garbındaki bahçelerde nazar-ı dikkati celb eden bazı mühim tehlikelerin önüne geçmek lâzımdır. Kefenbiha (?) yakınındaki boş masdi (?) tarlasının üst kısmını çayın dalgaları mütemâdiyen döğmektedir. Suyun birkaç misli daha çoğalması bütün o civârdaki bahçeleri su içinde bırakmakla berâber, çavuş bağları gibi kum deryâsı hâline getirecekse de hiç şüphe edilmemelidir. Bu vaz'iyet harkın yıkılmasını mûcib olacak ve kumla dolmasını intâc edecektir. Binâenâleyh harkın cereyâna ihtiyâc gösteren aşağıdaki bahçıvanlar ve tarla sâhipleri de birçok para sarfına mecbûr kalacaklardır. Buna nazaran yakînen mütezarrır olanların a'zamî bir gayretle diğerlerinin de ufacık bir yardımla çayın tabî'î mecrâsından inhirâf ettiği mevkinin biraz daha üzerinden itibâren mikdâr-ı kâfi sedler yaptırmaları lâzımdır. Bununla beraber daha aşağıdaki bahçıvânların Bi'l-hâssa ehemmiyetle telakki eylemeleri lâzım gelen nokta hark savağının ve civârının çay tarafından dehşetli dalgalara ma'rûz kalmamasıdır.

Çayın asıl menba'ı olan Handerî (?) ve civarındaki dağlar bir dirhemi dahi erimemek şartıyla yumurta gibi karla

[Sahife 374]

mesturdur. Bunun acılarını ma'azallâh on beş yirmi gün sonra göreceğiz. O havâlîdeki harkın büsbütün yıkılması, yakınıdakileri tamâmen nihâyete kadar olan bahçe ve tarla sâhiblerini az çok mütezarrır edeceği muhakkaktır. Memleketimizin vaz'iyet-i umûmiyyesinin çıplaklığı hasebiyle Karaköprü bahçeleri onun birer zümrüdüdür, evet kıymetli bir incisidir. Karaköprü'deki bahçelerimizden başka mevki' ve havâsı güzel neremiz var.

Onun hârâbiyyet-i elîmesini görmek değil tasavvur etmek insanı deli eder.

Ey bahçıvanlar! İçinizden birkaç taneniz bu hayırlı işe teşebbüs etseniz. Hangi bahçıvân on yirmi kuruş vermekten çekinir. Hiç kimse çekinmeyecektir. Çünkü harkın cereyânında hey'et-i umûmiyyenin maddî, manevî istifâdeleri vardır. Bu iş tecrübe sâhibi bahçıvanların büyüklerine düşer. Ümid ederiz ki, büyükler hemen bir ictimâ' akd edip bu hayırlı işlere gün geçirmeden teşebbüs ederler de zümrüdîn bahçelerimizi çavuş bağlarının akîbet-i elîmesine uğratmazlar.

H. F.

GÜNÜN DİKENLERİ VE İZLERİ

MİZAHÎ SÜTÛN:

Cephelerde Ânî Sükûnet:

Cephelerin hepsinde de ânî bir sükûnet vardır. Tarassud çok sıkı, muhâbirlerimiz fa‘âliyetle fakat hiçbir havâdis alınamamaktadır. Sükûnet her taraftaki mevcûdiyetine bakılırsa akla birdenbire mütâreke mes‘elesı geliyor. Bilmem ne derece doğrudur? Mecmû‘ayı matba‘aya vereceğimiz zamânda kulağımıza birisi bir şey fısıldadı. Pamuk ipliği kuvveti derecesinde cephelerde umûmî bir ittifak yapılmış. Biz bunun aslı olup olmadığını henüz tahkîk edemedik. Gelecek sayıda okuyucularımıza lâzım gelen havâdisi veririz.

[Sahife 375]

Kengirî'da İki Gazeteci Arasında:

— Âzîzim belediyyeyi dilimize dolamasaydık bugünkü fa‘âliyeti göremeyecektik. Tulumbalar ve tulumbacılar hazırlandı. İcâb eden siparişler yapıldı. Teşkilât tamamlandı. Allâh esirgesin bir daha yangın olursa artık korkumuz kalmadı.

— Bu husûsta pek acûl olmayınız. Birdenbire hükmünüzü de vermeyiniz. Bakınız geceleri her tarafta yanan fenerler birer ikişer kırılmaya başlanmış. Bu hâdisе karşısında belediye fenerleri bilhassa kırmızı yazılı olanları bundan sonra Kalak Sultan gibi gündüzleri yakacakmış. Bu ne biçim iş?

ŞÜKRÂN BORÇLARI

Açık Muhâbere:

Bartın Lisesi Müdür Mu‘âvini ve Türkçe Mu‘allimi İsmâil Oğuz Bey kardeşimize:

Halk Yolu hakkındaki samîmî alâkaya, yüksek ve nezîh duygularınıza, Bi'l-hâssa kıymetli teveccühlerinize teşekkürler ederiz.

Zağferanbolu'da Fâtıma Ekrem Hanım Efendi'ye:

Teşekkür ederiz. Şahsa müte‘allik olması hasebiyle yazınız ma‘a'l-esef derc edilemeyecektir. Mevzû‘-i bahis ettiğiniz mes‘ele hakkında bir anket yapacağız.

Karaviran Başmu'allimi Ali Rıza, Mu'allim Şu'ûrî, Halil, Hasan Basrî, Çankise Mu'allimi Şabân, Çardak Mu'allimi Yûsuf Kemal, Hacımuslu Mu'allimi Seyyid Ali Efendilerle İnâs Mu'allimi Meliha Hanım'a:

Mecmû'amıza karşı gösterdiğiniz samîmî alâkaya Bi'l-hâssa teşekkürler ederiz. Muntazaman irsalâta devâm edilecektir.

Türkiye Cumhuriyeti Riyâset-i Kalem-i Mahsûsa Kâtiblerinden Lütî Bey'e:

Mektûblarınızı aldık. Teveccüh ve iltifâtlarınıza teşekkürler ederiz.

Çerkeş Merkez Başmu'allimi Gökmen, Mu'allimlerden Müftüzâde İsmâil Hakkı, Kısm-ı İbtidâ'î Başmu'allimi İsmâil, Tefiz

[Sahife 376]

Başmu'allimi Bahâeddin Efendilere:

Halk Yolu hakkında gösterdiğiniz ciddî, samîmî alâkaya Bi'l-hâssa teşekkürler ederiz.

Şabanözü'nün Arab Karyesi Mu'allimi Mustafa Efendi'ye:

Mektûblarınızı ve muhteviyâtını aldık. Birinci yıl dönümü vesilesiyle mecmû'amız hakkındaki samîmî ve yüksek duygularınıza çok teşekkürler ederiz.

Mecîdiye Jandarması Kumândanı Mülâzım-ı Evvel Mehmed Avnî Bey'e:

Noksan nüshalar gönderilmiştir. Halk Yolu hakkındaki teveccühâta teşekkürler ederiz.

Daday Hükûmet Tabib-i Muhteremi Ahmed Kemal Bey kardeşimize:

Sevimli mektûblarınızı aldık. Mecmû'amız hakkında ibrâz buyurulan kıymetli teveccühlere Bi'l-hâssa teşekkürler ederiz.

İlgaz'da Gaziler Mu'allimi Mehmed Feyzi Efendi'ye:

Kengiri Şâ'irlerinden Zahmî'ye â'id elde ettiğiniz şi'irleri sabırsızlıkla bekliyoruz. Halk Yolu hakkındaki samîmî duygularınıza çok teşekkürler ederiz.

Mu'allimin gayreti ve karye eşrâfından Hacı Hasanzâde Osman Çavuş'un hamiiyetiyle Arab karyesindeki mekteb binasının nâ-tamâm odalarının ikmâl edildiği, aynı zamânda hıfzû's-sıhhaya muvâfık hayır yaptırıldığı haber alınmıştır. Halka ve ma'ârife faydası dokunanları Halk Yolu dâimâ takdîrle yâd edecektir.

Karacaviran'da İhtiyât Mülâzımı Süleymân Sırrı Efendi'ye:

Mektûblarınızı aldım. Yazınız gelecek sayıda intişâr edecektir. Mecmû'amız hakkındaki alâkanıza teşekkürler ederiz.

Orta nâhiyesinde mekteb talebesi tarafından halka bir ilkbahar müsâmeresi verildiği memnûniyetle haber alınmıştır.

Orta Mu'allimi Bekir Efendi'ye:

Mecmû'a hakkındaki alâkanıza teşekkürler ederiz. İsteddiğiniz numaralardan hiç kalmamıştır.

Memleketimizin yegâne siyasî gazetesi olan Necât'ın bu haftaki sayısı gayet zengin mündericâtla çıkacaktır. Herkese tavsiye ederiz.

BİR HASBİHÂL

Çamlı, meşeli dağlarda yalçın kayalıklarda palasığamış, kibâr konaklarında büyük â'ileler arasında terbiye görmüş, feleğin germ ve serdine göğüs germiş hoş-dil, şûh-meşreb, câhil fakat çok zeki, takriben doksan beş yaşlarında bulunan komşuma tesâdüf ettikçe birbirimizin hâl ve hatırını sormadan geçmezdik.

Bu zât birkaç akşam evvelîsi bize oturmaya gelmiş, kapıdan seslendi. “Kalender Bey! Bu gece evde canım sıkıldı biraz konuşmaya geldim.”

— Buyurun Ağa, dedim, ben de içeriye aldım. Altımıza birer post serdik, mangalı aramıza aldık. Karşı karşıya oturduk. Cezveyi sürdük sigaraları tellendirdik. Hoş beşten sonra,

— Ey Ağa, sen görmüş geçirmiş adamlardansın. Eskilerden biraz anlat bakalım, dedim. Elindeki çubuğa asıldı. Vapur bacası gibi borunun deliklerinden duman çıkmaya başladı açtı ağzını...

Henüz on sekiz, on dokuz yaşlarında iken pek yaramaz olduğunu Kırım Seferi'ne gönüllü yazılarak Kars'a kadar gittiğini, Karadağ'da kışladıklarını, Serdâr-ı Ekrem Ömer Paşa'nın ma'ıyyet taburuyla harbe girdiklerini 93 Seferi'nde tekrar gönüllü olarak Kars'a gittiğini, Gedikler Muharebesi'nde yaralandığını ve'l-hâsıl yedi düvel ile harb ettiklerini allandıra pullandıra anlatıyordu. Bir tarafta da pişirdiğim kahveyi içiyorduk. O sırada “havâdis” diye kulağımıza bir ses geldi.

— Dur Ağa, havadis satıyorlar, alalım, dedim. Kapıya fırladım, müvezzi'e seslendim.

— Ne satıyorsun?

— Havadis.

— Kengiri, Necât, Halk Yolu üçünden de var dedi.

— Her ne kadar günleri geçmiş ise de birer tane ver, dedim. Ve müvezzi'nin eline on iki buçuk kuruş verdim. Birer tane aldım. İçeriye girdim. Bizim Ağa da çubuğunu tazeleyivermiş.

— Oku bakalım. Fakat biraz pekçe oku ki, kulağım ağır işitiyor duysun, dedi.

— Ağa üç tane aldım. Hangisini okuyim, dedim.

— Adlarını söyle bakayım, dedi

— Kengiri Gazetesi.

— Ha, vilâyet resmî gazetesi değil mi?

— Evet, o dedim.

— Canım resmî gazeteler devr-i istibdâdda neşr olunan kitâblar gibi sansürden geçer. Onu bırak da öteki ne bakalım?

— Peki Ağa, Necât gazetesi onu okuyayım mı?

— Canım geçen bir tanesini okutturmuş idim. Men'-i İsrâfât kanunundan başlamış, Şer'ıyye Vekâleti'nin Erkân-ı Harbiye Riyâseti'nin ilgası gibi kanunlarla sütûnlarını doldurmuş. O da resmî bir kıyafete girmiş. Onu da bırak?

— Peki Ağa Halk Yolu Mecnû‘ası... Onu okuyalım mı?

— Oku bakalım o ne yazmış?

— Ey Ağa, sen her birine bir kulb taktın böyle olur mu?

— Yok, yok evlâd, bunun zararı yok. Ara sıra biraz taşkın ve coşkunluk yapıyor, ama bunları da hoş görmeliyiz. Bu mecmû‘a böyle giderse memlekete her hâlde faydalı bir gazete olacaktır, dedi. Biraz okutturduktan sonra vaktin geçtiğini anlayarak ayağa kalktı, âsâsına dayana dayana gitti...

Kalender

DİĞER HAL EDENLER

Karacaviran Mektebi talebesinden 1 Mehmet Fahreddin, 2 Ahmed Lütfi, 7 Mustafa Hulûsi, 3 Süleymân, 4 Mehmed Hamdi.

Şabanözü Merkez talebesinden 13 Hüseyin Cahid, 38 Abdullah, 73 Halil Vasfi, 93 Karacaviranlı Ahmed Hamdi, Çerkeş mu‘allimlerinden Müftüzâde İsmâil Hakkı, lise talebesinden 24 Mehmet Kemal, 3 İsmâil Hakkı, 26 Mehmed Mustafa, 15 Nuran, 16 Hüseyin Avnî, 21 Ali İhsan, 12 İbrahim Selahaddin, 37 Abdülhalim, 55 Ali Cevdet, 44 M. Halid Efendilerle İnâs Mektebinden 11 Nâdîde Türkân, 9 Fâ‘ika, 8 Kevser, 27 Bedriye, 28 Ulviye, 55 Adviye, Fâtıma Zehrâ, 30 Hacer, 20 Hayriye, Dikiş Yurdundan Nâ‘ile Behçet Hanımlar, Lise Fransızca Mu‘allimi Hüseyin Avnî Bey, Ümrâniye Mahallesi'nde Müctebâ, Muhâsebe-i Vilâyet Kâtibi Şükrü Nalkıranzâde Nuri, Muhâbere Me‘mûru Hasan ve Hakkı, Tevkifhâne Fâ‘ik Nidâ‘î Efendiler ve Doktor Hüseyin Mahfûz Bey, Zağferanbolulu Zirâ‘at Mu‘âvini Mehmed Vefâ‘î, Mecidiye Jandarma Kumandanı Mülâzım-ı Evvel Mehmed Avnî Efendiler.

BİLMECE

Bilmecemiz altı harfli bir kelimedir ve bir hayvân ismidir. Birinci, ikinci, üçüncü harflerden tereküb eden kelime, Türkçe bir coğrafya ıstılâhıdır. Dördüncü, beşinci, altıncı harflerden tereküb eden kelime Fransızca bir coğrafya ıstılâhıdır. Beşinci ve altıncı harfler Türkçe bir sıfatı ifhâm eder. İkinci ve dördüncü harfler Türkçe a‘zâ-yı beşerden birisine delâlet eder. İkinci, üçüncü harfler Türkçe edât-ı nidâdır. Üçüncü, dördüncü harfler rüzgâr mânâsına delâlet eder.

Hal edenler arasında kur'a çekilerek birinciye kehribâr bir sigara takımı, ikinciye resimli bir kart verilecektir. Diğerlerinin de isimleri yazılacaktır.

İstînâf Müdde'î-i Umûmîsi Sâdık Bey Efendi'nin kerîmeleri Seniha Lemân Hanım Efendi tarafından tertîb edilen geçen sayıdaki bilmeceimiz “harguş” idi. Hal edenler arasında kur'a çekerek birinciliği Ankara Lisesi dördüncü sınıf talebesinden İbrahim Şâdân, ikinciliği Kengirî Lisesi talebesinden 4 numaralı Reşâd Efendiler ihrâz eylemişlerdir.

DİĞER HAL EDENLERİN İSİMLERİ KABIN İÇ TARAFINDADIR.

Bilmeceyi hal edenler kuponu rabt etmelidirler.

Bilmece Kuponu:

Numara 24

HALK YOLU'NUN SATILDIĞI YERLER

İmarette Yüzbaşı Ağa'zâde Ahmed, Odunpazarı'nda Hakkı Efendilerin dükkânları.

Halk Yolu

Hakkın yoludur.

On beş günde bir çıkar ilmî, fennî, edebî, ictimâ'î mecmû'adır.

Sâhib-i İmtiyâz ve Mûdîr-i Me'ûl: Kemal Cenâb

Derc edilmeyen yazılar i'âde edilmez.

Sayısı 5 kuruştur.

Geçmiş sayılar 10 kuruştur.

Halka yarar yazılar kabul olunur.

Seneliği 130 kuruş, altı aylığı 70 kuruş

Adres: Kengiri'da Halk Yolu

15 Nisan 1340

Sene: 2

Sayı: 25

Halk Yolu Mübârek Ramâzan'ı bütün okuyucularına kutlular.

MÜNDERİCÂT

Dîn Nedir Ne Demektir / Nâhid

Garip İspanyol Nezlesi Hastalığı / D. E.

İktisâd Mes'elesi / Süleyman Sırrı

Ana Şefkâti / T. N.

Bir Tahattur / Nâhid

Yağmur / N. Z.

Koşma / Sabri

Feryâd / M. F.

Zavallı Şose / Ahmet İhsân

Günün Dikenleri Bilmece / Halk Yolu

Kengiri Matba'ası

1340

Sâhib-i İmtiyâz ve Müdî-i Mes'ûl: Kemal Cenâb

Derc edilmeyen yazılar i'âde edilmez.

Sayısı 5 kuruştur.

Geçmiş sayılar 10 kuruştur.

Halka yarar yazılar kabul olunur.

Seneliği 130 kuruş, altı aylığı 70 kuruş

Adres: Kengiri'da Halk Yolu

15 Nisan 1340

Sene: 2

Sayı: 25

Halk Yolu

Hakkın yoludur.

On beş günde bir çıkar ilmî, fennî, edebî, ictimâ'î mecmû'adır.

KİTÂB-I KÂ'İNÂTTAN BİR YAPRAK:**DİN NEDİR, NE DEMEKTİR?**

“Hak-perestim ârz-ı ihlâs ettiğim dergâh bir,
Bir nefes tevhîdden ayrılmadım Allâh bir”

Dîn vicdân-ı beşeri hîcâb-ı zulmet ve riyâdan tathîr ve tahlîse me'mûr bir düstûr-ı ilâhîdir. Bu düstûr “inne'd-dîne indellâhi'l-İslâm”ı ihtivâ eden Furkan-ı Mübîn ile beşeriyetin pişgâh-ı çeşm-i insâfına küşâdedir. Hz. Muhammed'in dîni ve kitâbı dünkü ve bugünkü beşeriyet-i mütevahhişe ve mütemeddeninin bütün müşkilât ve tereddüdât-ı rûhiyyesini izâle, kalb ve dimâğını tatmîn için on üç asır evvel âlem-i neşr ve intişâra çıkan bir dîn-i ebed-nişân ve bir matbû'-ı irşâd-feşândır. Hâlık-ı Hakîm'in “fe't-taharû” emr-i belîğini kullarında vicdân-ı mutahhar ve musaffî görmek için ısdâr ettiğini şübhesiz ve hakîki bir nazarla gören gözler, hakîki İslâm ve îmân gözleridir. Sûre-i Yusufu bir hikâye-i şi'ir ve aşk olarak değil, müstesnâ bir ders ve intibâh diliyle okuyanlar Hakkın ebed-karîn-i lisânlarıdır. Bu lisânın sâhibleri anlarlar ki,

“İkra' bi'smi Rabbike'l-Azîm”i
“Allâh adın zikredelim evvelâ
Vâcib oldur cümle işte her kula

nazm-ı samîmîsi ile Türkçe'ye tercüme eden Süleymân-ı Hak-revân, hem-nâmı olan Peygamber-i âlî-şânın nev'-i kerîminden başka bir mahlûk değildir.

Vaktiyle İngiliz lordunun bir sadâ-yı haşyetle, “Kur'an kalkmadıkça dünya rahat etmeyecektir” hükmünü nasıl bir ma'nâ-yı nevmîdî ile verdiğini anlamayarak zamân zamân “Evet!” diyen ve bu hükmü başka ve gûyâ bir edâ-yı me'yûs ile “Kur'ân mânî'-i terakkîdir” şekline çeviren nâdânlara kürsî-i va'z ve nasîhatin sermâye-i temennîsi olan:

“Allâh cümlemizi hâb-ı gaflet, nevm-i cehâletden îkaz eyleye”sini burada îrâddan men'-i nefis edemeyeceğim.

Ey dürr-i yektâ-yı edyân ve ey milyarlarca cildin ihtivâ edemeyeceği ahkâm-ı mu'cizeyi ihtivâ eden Kur'an! Düşmenin yalnız hâricde değil dâhilde de çoktur.”

“Ah eğer mestî nümûdu her haramı çün şârâb

Ân-ı zamân malûm-i gerded der-cihân-ı huşyâ- kist”

Ziyâ Paşa merhûm

“Çok hacıların çıktı haçı zîr-i bağalde” mısra’ını, herhâlde “Hacı” şeklinde yazdıklarımız için imâl etmemiş olsa gerektir. Kimdi geçenlerde birisi söylüyordu:

–“Ben sinn-i masûm-ı sabâvetimde bile câmi’e namâz için girip çıkarken herkesin bana bakmasını “âferin şu çocuk namâza ne kadar devâmlı” demesini istiyordum.

Ne belâdır bu riyâ başına halkın ki eder

Mübtelâsın iki âlemde safâdan mahrum

Ey hâcât ve münâcât kubbeleri ve ey salâh ve felâh emâreleri! Ne zamân hasretine kavuşacak, ne zamân müdâvimîn-i masûmenle dolub dolub taşacaksın?

Ey Müslüman!

“Maksadın tahsîl-i itmi’nân ise

Zikr-i Hak'dan olmasın kalbin tehî

Taze kıl şâm ü seher imânını

Kul hüve'r-Rahmân âmennâ bihî...”

Nâhid

[Sahife 379]

GARİP İSPANYOL NEZLESİ HASTALIĞI

Muharriri: D. E.

Bünye-i memleket sıhî varlığını yaşatabilmek, asrî bir şekle sokabilmek için insanların ferdî tekâmülât-ı sıhhiyyesi mahsûlünü teşkîl edecek ve sıhhat-i ictimâ’iyyeye bugünün îcâb ettirdiği esâsât dâhilinde fennî programlarla ihtimâm etmek elzem ve herkes için de bir borçtur.

Sıhhat-i umûmiyye öyle bir âhenk ve tevâzün-i ictimâ’î mahsûlüdür ki, eczâ-yı ferdiyyesini ve a‘zâsını teşkîl edecek her şahıs onun sa‘âdetinde ve elemünde müşterektir. Güzel bir darb-ı mesel vardır: “İnsânın neresi ağırsa cânı oraya toplanır.” Fi'l-hakîka iktisâdî

hayâtta da bu aynen vâkî'dir. Ufak bir ferde âriz olan sıhhat bozukluğu şübhesiz sıhhat-i ictimâ'îyye tevâzeneti –ihtimâl ki, bâriz olarak his edilmez– haleldâr eder. Onun bu sarsıntı[sı] bi'l-vâsıta ictimâ'î kitlenin ba'is-i elimi olur.

Lâkin salgın hastalıklar öyle mi yâ? Zâten bunların mevcûdiyetindendir ki sıhhat-i ictimâ'îyyenin mefhûm ve gayesi tebellür eder. Bu hastalıklar bir insana âriz olur, kanına girer, seyrini ikmâl ederek veya etmeyerek müstefrigatıyla mücâvirîne intişâr veya temâs sûretiyle salgınlar yapar. İşte bu zamân ferdin değil, bilhassa cem'îyyet-i beşeriyyenin üzerine de bir sehâb-ı kâbus olarak icrâ-yı habâset eder ve gölgesindeki hayâtı da böylece ifnâ eder ve bu sûretle de doğrudan doğruya bünye-i kütleviyyenin intizâmını bozar ve o zamân esâslı programlarla ciddî fa'âliyet-i ictimâ'îyyelere mecbûriyet hâsıl olur.

İspanyol nezlesi işte bu salgın hastalıklardan biridir. Hayli senelerden beri memleketlerimize âriz olan bu hastalık, vakit vakit savletler yaparak çok kapıları kapattığı ve çok ocakları söndürdüğünü birer yâd-ı elem olarak hatırlatırız. O zamân beşeriyet ile çarpışa çarpışa ettiği cidâl neticesi verdirdiği kurbânlardan sonra artık bugün için eski hızı da azalmış bulunuyor.

Halk dilinde dolaşan nezle-i müstevliye –garip nâm hastalık influenza– paçavra hastalığı, İspanyol nezlesi, hemen hemen aynı bir ma'razı bildiren birer isimdir.

Bu hastalık intânî ve sârî bir hastalık olduğu için mikrobîdir de. Mikrobu da malûmdur.

Hastalığın mikrobu hâricde fazla yaşayamadığı için salgının tarz-ı zuhûru da en ziyâde hastaların aksırık ve öksürüklerinden fırlayan lü'âb ile karışık mikroblarla vuku' bulduğu ve bu sûretle Bi'l-hâssa havâsı râkid, mahdûd yerlerde zerrât-ı havâ'îyyeye karışan mikrobların âhar bir şahıs tarafından teneffüs edilmesi ve onun ağzında, burnunda ve boğazında ibtidâ'î bir hâlde tevzî'yle husûl buluyor. Ma'a-mâfih bununla da kalmayıp hastanın temâs ettiği her şey hastalıkla mülevves olduğundan bu gibi eşyâ dahi hastalığın intikaline sebep olur. Öksürük ve aksırık ile mikrobun saçıldığı malûm olduktan sonra hastalığın âhara bulaşması her sûretle ve akla gelmeyen bin vâsıtalarla da olmaktadır.

Binâenâleyh bu hastalığın meşhûd olduğu Bi'l-hâssa bu mevsimlerde mecma'-ı nâs olan mahallerde bulunmak tehlikelidir. Ve böyle mahallerde kırıklık, kesiklik ve baş ağrısı ile müterâfik öksürenler görülürse hastalığa yakalanmış olduklarını hemen düşünmeli ve onunla

temâsdan ictinâb etmelidir. Şüphesiz münâsebât-ı ictimâ'îye zarûrî olduğundan bu tarz-ı ictinâb nısbî ve tahmînî olur. Ma'a-mâfih hiç olmazsa muzâd-ı ta'affün-i edviye ile oranın havâsını fennî olarak tasfiyeyi de ihmal etmemek zarûrîdir.

Esâsen musâbîni takdîr etmelidir ki, bu hastalık istîlâ yapan bir hastalıktır. Vâsita-i intişârı da yine tarz-ı mahsûsuyla insandır. O hâlde gerek kendi sıhhati nâmına ve gerekse mensûb olduğu â'ile-i cem'îyyet için bir müddet-i muvakkate esnâsında hânesinde kendisini tecrîd etmelidir ve bunu ictimâ'î ve vicdânî bir farîza bilmelidir. Kendi sıhhati için de elzemdir. Zirâ hastalık geçtikten sonra vücûdu hakîkaten paçavra gibi mukavemetsiz bir hâle getirmesi, hastalığın netîce-i mu'tâdesinden bulunduğu için hastalığı ayakta geçirenler büsbütün zayıf ve hastalığı da sürünceme de kalır. Tecrid bi-nefsihi sıhhat-i ictimâ'îye için de hastalığın olduğu yerde mahdûd kalması ve bu şekilde kolay olacak itfâsı itibârıyla da elzemdir.

Hastalığı soğuk almak, ta'b-i umûmî gibi mukavemet-i uzviyyeyi kırarak, azaltacak her sebep, tehyi'e edeceğinden ağız ve civârına yerleşen mikrob da bir zemîn-i müsâ'id üzerinde hayât-i fa'âleye geçer ve hastalığı meydâna getirir. Bidâyetle neşesizlik, uyuşukluk ve tembellik gibi his olunan a'râz-ı evveliyeden sonra birkaç sâ'atden bir ilâ iki güne kadar ateş, baş ağrısı, kırıklık, bel ağrısı ve dizlerde kesiklik ile hastalanılır. Ve ateş hastalığın şiddetine ve bünye-i marîza göre ya ziyâdeleşir ve ya iki üç gün aynı vasıfta devâm ederek nekahete girer.

İlk günlerde hastalıkla berâber ekseriyâ burun nezlesi ve burun kanaması ve boğaz ağrısı ve yutkunmakta güçlük, boğaz yanması ve nihâyet hafif öksürük ve aksırık başlar. Ve ateş, baş ağrısı, bel ve diz ağrıları zuhûra gelir ki, hastalığın devre-i sirâyetine dâhil olmuş bulunuyor. Evvelce turuk ve cihâz-ı teneffüsî ve asabîsi ve hazmîsi bir sûretle bozulmuş olanlarda ihtilâtât-ı sadriyye ve bâtuniyye, asabiyye zuhûra gelerek hastalık vahâmete girer. Bazan yalnız kırıklık, baş ağrısı, hafif ateş ve biraz öksürükle nihâyet bir hafta kadar ve gittikçe tahaffûf ederek devam edip nekahete girer. Bazan ise hastalık birdenbire akciğerlerde ihtilâtâtla bede' eder. Ve hüzá-ı asabî a'razı ve mide'î-i mi'â'î nümâşiyât-ı maraziyye görülür.

Hastaların nısfına karib bir kısmında da birdenbire kusmak, ishâl ve kabz ile berâber baş ağrısı, bel ağrısı, ateş zuhûra gelerek hastalık kendini belli eder.

Çocuklarda ekseriyâ zatürre ve zâtü'l-kasabât-ı şa'riyye ihtilâtı veya mide'î-mi'â'î şekil ile kâzib ilhâb-ı sehâbâ a'razı çabuk gözüdür.

Muhtelif eşkâl ve evsâf-ı seririyye veren bu hastalık şahsın mukavemetine, iklimin derece-i rutûbet ve yebûsetine tahavvülât-ı havâ'ıyyeye ve'l-hâsıl mevsime göre tebeddülât yapar.

Hastalığa bir kere yakalandıktan sonra hemenistirâhat etmeli. Evin havâdâr ve nisbeten ziyâdâr bir odasını bi'l-intihâb lâ-akal yerden iki karış mürtefi bir yatakta yatmalı. Odanın harareti 18–20 derece arasında bulunmalı ve hemen ilk günü tabîbin müsâ'adesiyle bir müşhil almalı ve îcâb eden mu'aleceyi de ta'rîf üzere alıp gece ayaklarını dizlerine kadar bir teneke sıcak tuzlu suya sokup ıhlamur içmeli ve güzel mebzûl terlemeli ve gece odanın hârâreti gündüzüne müsâvî olmalı ve terlerse çamaşırını değiştirmeli fakat üşütmemeli. Ateş fazla olursa sirkeli ve kolonyalı suya batmış bir çarşafı çıplak vücûda sarıp üzerini yatakta güzelce örtmeli ve müte'âkib günler için tabîbin lüzûmlu gördüğü vesâyâyı Kemal-i ehemmiyetle tatbîk etmeliki ihtilâtâtı serî' ve sehil olan bu hastalıktan bir ân evvel kurtulunmuş olsun.

Hastalık geçer geçmez nekahet devrine girilir. Bilinmelidir ki, en tehlikeli zamân bu zamândır. İyi oldum diyerek hârice çıkmamalı, kendini yormamalı ve bi'l-hâssa soğuktan muhâfaza etmeli. Hele şu mevsim dönümü zamânlarında gayetle ihtiyatlı bulunmalıdır.

İştihâya dikkat etmeli, mukavvi et'ime yemeli, mukavemet-i uzviyyeyi çabuk iktisâb etmeli. Bu hastalığa bir kere yakalananlar ikincisine bir müddet-i cüz'ıyyeden sonra tekrar yakalanmaya isti'dâd-ı mahsûs kazanırlar. Bu sebeble be-tahsîs bu gibiler ve hele esâsen zayıf ve alîl olanlar son derece i'tinâ etmelidirler.

Perhiz mes'elesi her bünyeye göre değişeceğinden onun doğrudan doğruya tabîb-i müdâvîden istifsârı lâzımedendir.

13 Nisan [1]340

İKTİSÂD MES'ELESİ

Bir zamânlar Avrupa akvâmı hâl-i vahşette iken Mısırlılarla Afrika'nın şimâl kısmındaki İslâmlar, şehirler, ma'bedler inşâ ederler, hayvânât yetiştirirler, ticâret ve zirâ'atla iştigâl ederek tâ Çin'den Avrupa'ya nakliyat yaparlardı. İslâmlar ilim ve fen sâhibi olduğu için

muhârebede isti'mal etmek üzere âlet-i harb i'mâlini de bilirlerdi. Bunlar bilgi ve görgüleriyle âlem-i medeniyete çok büyük hizmetler etmişler ve nâfi' eserler vücûda getirmişlerdir. Harbci, gayet bahâdır ve cesûr olan bu akvâm tâ Sebte Boğazı'ndan Pirene Dağlarına kadar Avrupa'nın mühim aksâmını işgale muvaffak olmuşken sonradan bir sû'-i-idâre netîcesi ordularını Fransa'nın cenûbuna çekmeye mecbûr kalmıştı.

Bugün intibâha gelen ve bir daha böyle bir ta'arruz ve istîlâya ma'rûz kalmaktan dâimâ havf eden Avrupalılara, İslâmlara karşı kendi yurtlarını müdâfa'a ve muhâfaza edebilmeleri için terakkî sâhasında zerre kadar eser-i tereddüt göstermeyerek çalıştılar, fabrikalar, destgâhlar inşâ ederek asr-ı hâzır medeniyetini vücûda getirdiler. Ciddî mesâ'î ve büyük tecârûble istihsâl edilen bazı âsâr ve keşfiyyât, takdîr-i âmmeye mazhar olmuşken sonradan vuku'a gelen nâ-hoş sebeplerden dolayı terk edilerek daha mükemmel şekle ifrâğa çalışılmıştır.

Meselâ, vapur lokomotif, balon, king, karsel lambaları, elektrik, havâgazı vesâ'irenin hep birer tecrübe netîcesi yapıldığı hepimizce malûmdur. Hattâ bir zamânlar İngilizler bile sanâyi'de o derece mahâretleri olmadığı hâlde işbu sanâyi'in çoğunu Fransızları takliden öğrenmişlerdir. Garb medeniyetini şu hâle getiren, garbı her türlü sanâyi-i nefise âsâr-ı ümrân ve irfânla dolduran garbın hariku'l-âde mesâ'îsidir.

Senelerden beri tevâlî eden gavâ'il ma'mûr yurtlarımızı hârâb ve türâb bir hâle getirdi. Elimizdeki gayr-i kâfi birkaç fabrikamızı da aynı âkıbete soktu.

Memleketimizin imârını, sanâyi'in terâkki ve inkişâfını her vakit arzu ederek rakiblerimizi taklîd etmek hevesine düşmüş isek de gavâ'il-i hâriciyye bu hevesimize mâni' olmuştu. Lehü'l-hamd şimdi ise her mâni', her hâ'il zâ'il oldu. Terakkî ve te'âlîmiz husûsunda bütün kuvveti bâzûya vererek çalışmak ve her müşkilâtı iftihâm ederek yorulmaz bir azim ve îmânla her şeyi yapmak ve kendi istihsâlâtımızla kendimizi idâre etmekten başka çâre olmadığını, geçirdiğimiz inkılâblar ve hâdisât-ı âhire bize Kemal-i vuzûhla gösterdi. Fakat memleketlerimizde harbin tahribâtından âzâde kalan bazı mensûcât fabrika ve destgâhları vardır. Hele sevgili Kengirımızda bundan akdem ikmâl edilen ve şirket ticârethânesinde furûht edilmekte olan harîrden ma'mûl kumaşlar, peştemallar, bizler mûcib-i gıpta bir hâlde iken şimdi ma'a'l-esef o kumaşlardan eser göremiyoruz. Ne yazık ki, erbâb-ı kalem ve irfânımız bir taraftan iktisâdiyâtımız hakkında uzun uzadıya te'âtî-i efkâr ederek ihtiyâcâtımızın kendi yurtlarımızda tedârikini düşünerek bu sâhada kalem oynatırken ma'a't-

te'essüf diğer taraftan hâlen mevcûd olan mü'esseselerimize herkesçe rağbet azalmaktadır. Kendi istihsâlâtımızın kıymet ve değerini bi'z-zat kendimiz tezyîde çalışmamız lâzımdır. Bir zamânlar Avrupa emti'asına karşı boykot yapılırken ne fayda ki, bu boykotun da kavliyyâtta kalmaktan başka semeresi görülmedi.

Fakat garibi şudur ki, en küçüğümüzden en büyüğümüze kadar hepimiz iyi yemek, zarif elbise giymek ve şık gezmek isteriz. Fakat arz ettiğim gibi bir san'at, bir ticâret yolu hoşumuza gitmediği zamân o san'atı ve ticâreti yapanları da sevmeyiz. Ve onlarla âdetâ istihzâ ederek Avrupa emti'asına can atarız. Franklin'in söylediği gibi "açlık ve sefalet bazen çalışkan adamın kapısından bakar fakat içeri girmeye cesâret edemez" düstûruna tab'an çalışmalıyız.

Bugün biz varımızı yoğumuzu hatta ufacık demirden ma'mûl bir iğnemizi yapıvermek için Avrupalıların ellerine bakarız. O kıymetli paralarımız düşmenlerimize gider. Mühimmât fabrikalarında toplanır. Top güllerine tebdîl olunur. Mübeddel "gülle" taneleri memleketimize gelir, başımız üzerinde patlar, ciğerimize saplanır bizi mahv eder.

Hükûmetimizin memleket dâhilinde büyük ve ciddî bir ıslahat yapmak, fabrikalar, destgâhlar vücûda getirmek için çizdiği projeler, takib ettiği prensibler ez-her-cihet şâyân-ı takdîrdir. Ma'a-hâzâ hükûmet düşünür, yapar, imâr eder deyip de kendimizi açığa çeker ve sermâyedârlarımız hükûmete müzâheretten çekinirse bi't-tab' yapılacak iş de o nisbette noksan kalır.

Sermâyedârlarımız yekdiğerinin te'âvünüyle san'at-gâhlar, fabrikalar vücûda getirerek iktisâden yükselmek gayesini istihdâfen çalışırlarsa bu hastalığımızın da az zamânda devâ-pezîr olacağına hiç şüphemiz kalmaz. Avrupa vesâ'ire memâlik-i ecnebiyyede demiryolu, ticâret-i bahriyye, nakliyyât, posta, turuk-ı inşâ'iyye, imtiyâzât, sigorta, nâmıyla birçok şirketler vardır. Memleketin terâkkisine hâdim ve hükûmete her husûsda zâhir olan işbu şirketlerin sermâyeleriyle bugün o memleketler bir ma'mûre hâlini almış ve her taraf şebeke-i cedîdeye fabrika ve mü'esseselerle donatılmıştır. Hazret-i Peygamber Efendimiz "Düşmanlarınızı taklid ediniz, onlar ne yaparlarsa siz de onu yapınız" demiştir ki, düşmanlarımızı taklid ederek onların hâl-i hazır terâkkîsine ulaşmak için hükûmetden delâlet, bizden mu'âvenet lâzımdır.

Bu hastalıktan çâre-i necâtımız erbâb-ı sanâyi'î teşvîk, masnu'ât ve mensûcâtımızın terâkkî ve inkişâfı için de tergîb ile olarak büyük gaye-i emel bu olmalıdır.

İstihsâlâtımızı yükselterek iktisâd sâhasında yürümeye çalışalım. Geçirdiğimiz acı felâketlerden ibret alarak bundan sonra da Türk parasını Türk kesesine bırakalım.

Karacaviran 28 Mart [1]340 İhtiyât Mülâzımı Süleymân Sırrı

ANA ŞEFKATİ

“Ananın vatani oğlunun kabridir.” (Viktor Hugo)

–Düşman Ankara'ya gelmiş! Geçtiği yerlerde mal, cân, ırz, nâmûs bırakmıyormuş. Ya siz ne olacaksınız?

–Korkma ve ağlama anne! Düşman yakarak, çiğneyerek gelir, kaçarak inleyerek gider ve gidecektir.

–Aman yavrum size bir şey olmasın da!

Yâ anne, diyemedim! Neden kendini düşünmüyorsun, neden biz yavrularını düşünüyorsun, bizim için titriyorsun ya, sana ne olacak! Mevcûdiyetini sezemediğin bir bağlanmış, his ve heyecânıyla bağlandığın kırmızı ay yıldızlı Türk bayrağının dalgalandığı şu âsûde Kengiri'da yaklaşan düşmanın mal, can, ırz, nâmûs bırakmayan korkunç çehresi seni korkutuyor demek. Demek sen, bu kanlı vahşet seli karşısında kendini değil, kendinle berâber de değil yalnız yavrularını düşünüyorsun. En âzîz erkeklerin bile duyamadığı bu ferâgat, bu varlıktan geçmiş duygusu sende ve sende canlandırdığım Türk kadınlığında görülen bir yüceliktir. Türk, Türk kadın lığı, Türk dilâverlerini masûm beşeriyet kafilisine ilâve ettikçe ve Türk kadınlığına kan ve î mân, yücelikler ve ululuklar veren Türk anavatanı –bir zerresiyle de olsa– kan ve î mân vergisinde devâm ettikçe Anadolu'nun bir parçası yaşadıkça Türk ölmeyecektir, Türk ölmeyecektir anne! Bu benim î mânım, bu oğluğun kalbi. Evet, ben bunları anneme söyleyemedim, düşündüm, derûnî bir ateş beynimde tutuştu, gözlerim karardı. Bir anda vahşet, ihtirâs, kan sellerinin önüne ilâhî bir el bir sed çekti. Bu sed Türk anavatanının, Türk kadın lığının yarattığı Türk'ün î mân ve istiklâl seddi idi. Coşkun vahşet dalgaları bu sedde çarptıkça kırıldı, geriledi, o vahşî, muhteris, kanlı dalgaların menba'ı sarsılmaya başladı. Ve ben haykırdım:

–Korkma, ağlama anne, dedim. Bu ana yurt ebediyyen bizimdir, bizim kalacaktır. Yakarak, çiğneyerek gelen düşman, yanarak inleyerek gidecektir anne! Yavrularının ileride

uğrayacakları korkunç, kanlı felâketlerini düşünerek ağlayan anam, bir vatan öksüzü gibi gözyaşlarını sildi, bir vatan yetimi gibi durdu, bir vatan garibi gibi diklendi:

–Ağlamayım mı oğlum, korkmayım mı yavrum, dedi. –Korkma ve ağlama anne! Türkleştirdiğimiz anayurd ebediyyen bizimdir ve bizim kalacaktır. Yakarak, çiğneyerek gelen düşman, yanarak inleyerek gidecektir anne! Sende canlandırdığım Türk kadınlığı yavruları için bu şefkatle, bu varlıklardan geçiş duygularıyla yaşadıkça bana düşen, sana kan ve îmân, sana yücelik ve ululuk veren bu anayurd için ve senin ölmeyen şefkatin için ölmektir anne! Anne, o zamân bu vatan iki kere senin olacaktır, çünkü “Ananın vatanı oğlunun kabridir.”

Kengiri, Temmuz 1337

T. N.

[Sahife 388]

BİR TAHATTUR

Ey maskat-ı re'sim ulu ecdâdıma me'men
 Ey merkad-ı ye'sim dolu feryâdına mekmen
 Ben rûy-ı vefâ gözler idim gözlemedin sen
 Ben cûy-ı safa özler idim özlemedin sen
 İrşâdına daldıkça boğuldum heder oldum
 İnşâdına vardıkça kovuldum keder oldum
 Ağyârını buldun da der-âgûş ediverdin
 Bir yârını n'oldun da ferâmuş ediverdin
 Lakin geçemem, vazgeçemem maskat-ı re'sim
 Hâkin seçemem kaz seçemem merkad-ı ye'sim

Kengiri, 8 Nisan [1]340

Nâhid

[Sahife 389]

YAĞMUR

Kulağıma sudan çıkma muttarid bir hışırtı
Yavaş yavaş kabaran bir fişirtı
Geldiğini duyuyorum havâ yelsiz durgundur
Ağaçların yaprakları şedîd saġnak altında
Ağlayarak yaş döküyor inci gibi parlıyor
Suskunluk var bu ye'sten hüzn alan kuşlarda
Menba'larda kuru toprak yağmurlarla ıslandı
Çeşme suyu bulandı
Su yoldaki çakılları çırıl çıplak bırakıyor
Kumluk duman ve bir koku çıkarıyor sapsarı
Kesiliyor seller dahi şırıl şırıl akıyor
İnişlerde iz çiziyor götürerek kumları
Bütün ufuk baştanbaşa solgun sarı renk aldı
Baygın baygın sarardı
Damlacıklar tınlatıyor ıslatıyor camları
Ve sokağın mâ'î parlak şu kaldırım taşları
Üzerinde sıçrayarak incicikler yapıyor
Su kesilmiş bir köpecik ardlarından geçerken
Su altında ezilen
Öksüzleri koşturuyor yerler çamur gök bulut
Kalbler durmuş dünyâlara hâkim olan bir sükût
Of! Şu yağmur kâ'inâta ne kadar gam veriyor

Sevilli Provodom'dan (?) N. Z.

[Sahife 390]

KENGİRİ ŞÂ'İRLERİ:

KOŞMA¹⁷⁵

Rahm eyle hâlîme kaçma sevdiğim
Ben gibi hüsnüne âşık bulunmaz
Sırrını nâdâna açma sevdiğim
Şimdi bu âlemde sâdık bulunmaz

Bu aşk u muhabbet geleli sırra
Oluruz mübtelâ gerçi dilbere
Cihânın hûbları gelse bir yere
Bana senden özge ma'şûk bulunmaz

Zümre-i âşıkân bir yana gelse
Âlemde merd olan meydâna gelse
Sana can vermeye kurbâna gelse
Yine benden evvel lâyük bulunmaz

Ararsın mescidi meyhânelerde
Aşkla mest olan mestânelerde
Şem'î rûhsârına pervânelerde
Sabri gibi bağı yanık bulunmaz

¹⁷⁵ Bu samîmî koşma Kengirîli Âşık Sabri'nindir. Mezârı Hâcet Tepesi'nde ziyâretgâhtır. Tercüme-i hallini ileride yazacağız. T. N.

[Sahife 391]

FERYÂD

Feryâdımı zannetmeyiniz derd-i serimden
Her ân kopuyor mahşer-ı emvât içerimden
Bî-zâr oluyor arz ü semâ âhlarımdan
Titrer melekût dehşet-i âh-ı seherimden
 Billâh ölümlerde girizân-ı kederimden
 Âh şühedâ fişkırıyor bak ciğerimden
Bir vakt idi her derde şehidimle yanardım
Bi'setleri hicretleri enzârı anardım
Handek'te yatar, Bedr ve Hüneyn'de bocalardım
Kopmuş ciğerim ben fem-i Hindûda satardım
 Her cânibe bir dal uzanırdı şeceremden
 İran Roma meftûh oluyordu seferimden
Etmez ne Plevne ne Sakarya beni te'sîs
Habs eylemez azmimi her halka-i tesdis
Bir gayede dünyâdaki hem-dînimi te'nîs
Gayem emelim son hevesim vahdet-i tedrîs
 Dürdâne-i hicrân boşanır dîdelerimden
 Berkânlar erir haşyet-i berk şererimden
Tekbiri mi tehlili mi te'zîni mi cınlat
Her mevki'a âfâka kadar bunları dinlet
Haykır kelime birliğine birleri binlet
Gülbangımı âfaka resîdt eyle de inlet
 Bir lahzada dünyayı uyandır ceberimden
 Bir ordu yetiştir benim her neferimden

M. F.

[Sahife 392]**ZAVALLI ŞOSE:**

İnsânların, hayvanların zavallısı olduğu gibi cism-i câmidlerin de zavallısı oluyormuş! Bakımsızlık, durgunluk, bu yüzden hârâbiyet her şeyi zavallı menzilesine indirmekte gecikmiyor. İşte Ankara-Kengırı Şosesi de bu kabil zavallılardandır. Bu şoseyi tanımayan zevât, bilmeyen ve üzerinden geçmeyen hiçbir ricâl ve erkân-ı hükûmet yoktur. Son İstiklâl Harbi zaferinde bu şosenin de bir hisse-i iftihârı vardır. Bütün safahât-ı harbin devâmı müddetince nakl olunan levâzımât ve eşyâ-yı harbiyye hep bu zavallının üstünden, sırtından geçmiştir. Bu yüzden büyük yıpranmış, hârâbiyete yüz tutmuş olduğundan harb fedâkârlarının mükâfâtı verilirken bunun da az çok bir ta'mîrle olsun mükâfâtının verilmesi îcâb ederdi. Hâlbuki hâlâ verilmedi.

Bizde her fî'ilin hidemât-ı fevka'l-âdesinin cereyânında takdîrlere mahzar olduğu bi'l-âhire mühmel bırakıldığı her teceddüd, tamîrât ve ıslâhatın bir felâketi müte'âkib icrâ edildiği kesretle vâki'dir. Mercî'-i â'idinin son derece istirhâm ederek nazar-ı dikkatini celb ederim. Bu şosenin Ankara-Kal'acık kısmında Tekebeli'nden sonra ayrı ayrı iki üç yerde çökmüş dere sularının te'sîriyle aşınmış aksâmı vardır.

Arabacılar her gün bin müşkilât içerisinde buradan müşterilerini indirmek ve birbirlerine yardım etmek sûretiyle geçtikleri, çok def'a arabaların dereye doğru yuvarlandıkları vâki'dir. Atının ve kendi kuvvetinin sarfıyla iktihâm ettiği bu müşkilâtı hatırlayan arabacı, müşterisini yüksek fiyatla nakl etmek istiyor. Bu yüzden ufak bir iş için Ankara'ya gitmek isteyen zevât, ashâb-ı mesâlih, hayli masrâfa dü-çâr oluyor. Gerçi bazı zevât ve makamâtın teşebbüs ve himmetleriyle efkâr-ı umûmiyyeye karşı başladı, başlanıyor, başlanacak diye sığa çekilmekte ise de –inşâ'ât kat'iiyen başlanmış olsa bile– bu ihtiyâcâtı tatmîne kâfi değildir. Ehemmi mühimme tercih etmek lâzım geleceği cihetle son derece bozuk aksâmın bir nazar-ı nafiz tarafından keşf ve derhal ta'mîri derece-i vücûbdadır.

Ahmed İhsan

Geçen sayıdaki bilmeceimiz “çaylak” idi. Hal edenler arasında kur'a çekilerek birinciliği Kengırı Lise talebesinden 51 Necdet Efendi, ikinciliği Kengırı İnâs talebesinden 8 Kevser Ali Hanım kazanmışlardır.

DİĞER HAL EDENLER

Ankara lise 4'de Şâdân, Kengırı Lisesi'nden 11 Abdullah Hulûsi, 15 Nûrullah, 16 Hüseyin Avnî, 38 Abdülhalim, 22 Mehmet Necâtî, 12 İbrahim Selahaddin, 55 Ali Cevdet, 27 Selim Fahri, 44 Hâlid, Karacaviran'ın Çankise Mu'allimi Şaban Şevket, Ankara Dârü'l-mu'allimîn son sınıf talebesinden 104 numaralı Kengırlı Mustafa, Çerkeş Merkez Mu'allimlerinden Müftüzâde İsmâil Hakkı ve Sâlih Sabri, Zağferanbolu Tapu Me'mûru Refiki Ahmed Beyler, Karacaviran İnâs Mu'allimi Meliha Dîdâr, Kengırı İnâs Mektebi, Kısım-ı İbtidâ'î Başmu'allimi Emîne Âsım, talebeden 55 Advîye, 65 Muammer Ali, 22 Muhibbe, 17 Fâtıma, 20 Fâtıma, 37 Râbi'a, 11 Nâdîde Türkân, 35 Hacer, 23 Zeliha, 28 Ulviyye, 25 Hayriyye, 15 Sabire, dikiş yurdundan Nâ'ile Behcet, Yanya müteveffa muhâsebeci Ömer Fehmi Bey'in kerimesi Sâfiye Hanımlar.

Kengırı'nın yegâne siyasî gazetesi olan Necât'ın dokuzuncu sayısı zengin mündericâtla çıkacaktır. Bi'l-hâssa baş makale ve rüyâ pek mühimdir.

BİLMECE

Bilmecemiz Türk tarihinin altı harfli meşhûr bir isimdir. Birinci, ikinci, üçüncü harflerinden tereküb eden kelime bir kuş isimdir. Üçüncü ve ikinci harflerden tereküb eden kelime Türkçe bir sıfattır. Beşinci, üçüncü, dördüncü, altıncı harflerden tereküb eden kelime bir mahal isimdir. İkinci, üçüncü, dördüncü, altıncı harflerden tereküb eden kelime arzu edilmeyen bir şey ifade eder. Beşinci, dördüncü harflerden tereküb eden kelime bir mahal isimdir. İkinci, üçüncü, dördüncü, altıncı harflerden tereküb eden kelime Türkçe bir sıfattır. Birinci, üçüncü, ikinci, beşinci harflerden tereküb eden kelime kış âleminin uzuvlarından biridir. Üçüncü, birinci, beşinci, dördüncü harflerden tereküb eden kelime her devletin muhârebe esnâsında muvaffak olmak istediği bir şeydir. Beşinci, üçüncü, dördüncü harflerden terekübb eden kelime dost ma'nâsını ifhâm eder. Dördüncü, beşinci, üçüncü, ikinci harflerden tereküb eden kelime Suriye'de bir şehir isimdir. Altıncı, beşinci harflerden tereküb eden kelime Türkçe edât-ı nidâdır.

Hal edenler arasında kur'a çekilerek birinciye bir şişe kolonya, ikinciye bir kart verilecek diğerlerinin de isimleri yazılacaktır.

Diğer hal edenlerin esâmîsi kabın iç tarafındadır.

Bilmeceyi hal edenler kuponu rabt etmelidirler.

Bilmece Kuponu

Numara: 25

HALK YOLU'NUN SATILDIĞI YERLER

İmâret'te Yüzbaşı Hâfız Ağa'zâde Ahmed, Odunpazarında Hakkı Efendilerin
Dükkânları.

Halk Yolu

Hakkın yoludur.

On beş günde bir çıkar ilmî, fennî, edebî, ictimâ'î mecmû'adır.

Sâhib-i İmtiyâz ve Mûdîr-i Mes'ûl: Kemal Cenâb

Derc edilmeyen yazılar i'âde edilmez.

Sayısı 5 kuruştur.

Geçmiş sayılar 10 kuruştur.

Halka yarar yazılar kabul olunur.

Abonesi

Senelik Abonesi: 130 kuruştur.

Alt Aylık: 70 kuruştur

Adres: Kengîrî'da Halk Yolu

30 Nisan 1340

Sene: 2

Sayı: 26

MÜNDERİCÂT

Tamîm-i Ma'ârif – Programcılık

Mütegalibe / Tahsin Nâhid

Gazi Re'îs-i Cumhûrumuza / İhsân Kâmî

Destân / Zahmî

Çiçek / N. Z.

Zenginlere Öğütlerim / Asrî Baba

Mahkeme-i Vicdân

Mübrem Bir İhtiyâc / Süleymân Sırrı

Çirkin Bir Hâdise

Hasbihâl / Kalender

Günün Dikenleri / Halk Yolu

İ‘TİZÂR

Baş makalede ma‘a’t-teessüf pek çok tertîb hatâsı olduğu mecmû‘anın tab‘ından sonraki tedkikten anlaşılmağa kari’în-i kirâmın mevzû‘u ve siyâk ü sibâkları nazar-ı itibâra almalarını ricâ eyleriz.

Kengiri Matba‘ası

1340

Sâhib-i İmtiyâz ve Müdîr-i Mes’ûl: Kemal Cenâb

Derc edilmeyen yazılar i‘âde edilmez.

Sayısı 5 kuruştur.

Geçmiş sayılar 10 kuruştur.

Halka yarar yazılar kabul olunur.

Abonesi

Senelik Abonesi: 130 kuruştur.

Alt Aylık: 70 kuruştur

Adres: Kengiri'da Halk Yolu

Halk Yolu

Hakkın yoludur.

On beş günde bir çıkar ilmî, fennî, edebî, ictimâ'î mecmû'adır

30 Nisan 1340

Sene:2

Sayı 26

RAMAZÂN BAYRAMINI TEBRÎK

Halk Yolu mübârek Ramazân Bayramını bütün okuyucularına kutlular.

23 NİSAN

23 Nisan Anadolu'nun ve bütün Türkiye'nin en duygulu, en coşkulu, en şu'ûrlu günüdür. Millî hareketler, millî kahramanlıklar, millî hâkimiyet, istiklâl ve zaferin kaynağı bu gündür. Türk tarihinin, büyük Türk inkılâbının mu'cize günü olan 23 Nisan'ı, Halk Yolu yıldönümü münâsebetiyle ta'zîz ve takdîs eder.

TA'MÎM-İ MA'ÂRİF - PROGRAMCILIK¹⁷⁶

Memlekette düşman-ı hâricîye karşı korumak ve vücûbuyla meydâna getirilen mü'essesât-ı askeriyye ve askerliğin men'î ve maksadı tek mil halka hangi usûllerle tefhîm ve ta'mîm ve askerlik çağına vâsıl olan her ferde vazîfeleri ne gibi kavânîn ve kavâ'id-i tevfi kan teşmîl ve telkîn olunuyor, usûl ve kavâ'id-i mümâsiliyyenin düşmen-i dâhilîye, zulmet-i cehle karşı da tatbîki lâzımdır. Bu cehâlet ki, hatta pek çok okuryazarlarımızda şâmil muzırr bir akîde ve ta'assub ile el ele vererek ekseriyyet-i azîme-i milleti mu'âliyyât ve terakkiyât-ı beşeriyye, ihtiyâcât ve menâfi'-i memlekete âsî ve seferber bir hâlde bulundurmaktadır.

Cihânın hayret ve gıpta ettiği Türk fezâ'il ve secâyâsını birer birer kemirmektedir. Memleketin dünkü saf cehâleti ile ahlâk-ı hasenesi arasındaki tesbit ve râbıtayı bugünün mütenevvi' ve mütezâyid ihtiyâcları, menfa'at hisleri herc ü merc etmiştir.

¹⁷⁶ Sakarya Harbi sıralarında tesvîd edilmiştir.

Ben daha on beş yirmi sene evvel düşüp kalktığım köylülerimizle bugünkü köylülerimiz arasında bir nokta-i nazardan pek mü'essif farklar görüyorum. Bu farkları az zamân içinde husûle getirmekte mesâ'ib ve şerâ'it-i harbiyyenin pek çok te'sîrleri olmuştur. Fakat biz bugünkü günde te'sîrler ve vâsıtalarla değil netîcelerle karşı karşıyayız. Ve bu netîceler üzerinde tevakkuf etmek, çâreler düşünmek mecbûriyetinde bulunuyoruz.

Çalışmak ve muvaffak olabilmek için elzem olan vesâ'it ve şerâ'ite de dünden çok ziyâde bugün mâlik bulunuyoruz. Harb-i Umûmî nâmındaki bazı tasfiyeler husûle getirten mütecânis kuvve-i milliyyemizin azîm ve himmeti Allâh'ın tevîkine, tarihin takdîsine mazhar oldu. İstiklâl-i milliyyemizi asırlardan beri ma'nâsız bir terkiib mâhiyetine indiren parmaklar, entrikalar bu sâyede ber-taraf edildi.

Millet mukadderâtını yed-i hâkimiyetine aldı, hürriyet-i hakîkiyesine kavuştu. Son senelerin müsîbed-âlûd tecrübeleri memleketi yakından tanıyan ve seven mütefekkirin millete hangi yollar ve vâsıtalarla hangi hedef ve gayelere yürümek lâzım geldiğini öğrendi.

Artık ha'zâ'in ve mehâsin-i tabî'yyesi içinde

[Sahife 395]

yaşadığımız mübârek yurdumuzun mevcûdiyyet ve kudret-i müstakbelesini te'mîne var kuvvetimizle, olanca samîmîyetimizle çalışmak kadar câzib bir meşgale, neslî bir vecîbe olunamamalıdır.

Memleketin en nâfi' ve fedâkâr bir uzv-i ekseriyyeti olan köy halkı, son üç harbde o kadar ezilmiştir ki, bunları en ser'î ve en musîb vâsita ve tedbîrlerle pek çoktan müstahak oldukları mevki'lerine is'âd husûsunda geçebilecek her dakika-i gaflet ve tereddüdün cezâ ve a'zâbını ecdâdımızın hem kendilerine, hem bize çektirdiği gibi biz de hem kendimize hem evlâd ve ahfâdımıza çektireceğiz. Bugün köylümüzün sülûsânından çok fazlası kut-ı lâ-yemût geçinebilir.

Bunların sermâye-i ve hayât ve ma'îşetleri olan birer çift öküzleri ile menkul ve gayr-i menkul emvâl ve emlâkinin kuvvet-i za'îfeleri mütavassıt me'mûrlarımızın aldığı bir aylık maâş nisbeti tecâvüz etmez. Bu hâllerıyla serhadlara, cebhelere koşan ve ölen ve hattâ yâd ellerde tutuşan benim kardeşimin ihtiyât zabiti üniforması Galiçya'da Moskof tanesi ile tutuşmuş ve hâbgâh-ı ebedîsi yalnız Allâh'ın dâ'ire-i ilmi dâhilinde kalmıştır. Geride bıraktığı çolak çocuğunun son medâr-ı hayâtı öküzlerini de selâmet-i memleket uğruna fedâdan

çekinmeyen büyük yürekli insanlar yine bunlardır. Eski idâreler, me'mûrlarıyla, eşrâf ve mütegalibeleriyle bu halkın hasm-i bî-âmânı idi. Köylü alın teriyle yalnız kazanmaya berikiler en meşru hakları imiş gibi yalnız yemeğe me'mûr ve mü'ekkel idiler. Mu'ayyen düstûrlarla, mu'ayyen memleket gayelerini istihdâf etmeyen ve vazîfesi yalnız istatükosunu muhâfazadan ibâret olan bir hükûmet sisteminde en büyük imtinâya elbette menâfi'-i şahsiyye ve huzûzât-ı hayvâniyye mazhar olacaktı ve olurdu. Eskiden me'mûrların bilhassa mülkiye me'mûrlarının kıymet ve meziyetlerinin mi'yârı ve terfi' ve taltîflerinin esbâbı tâbi'ce de metbû'ca da bir hükûmet konağı, bir mekteb, bir kışla, birkaç metre yol inşası, birkaç şaki derdesti bunlardan biri veya birkaçını başarabilenler yüzde doksan mazhar-ı itibâr olurdu. Bazı me'mûrların şahsî teşebbüsleriyle vücûda gelen bu çeşit âsâr ekseriyetle samîmî bir vatan muhabbetinin muhassalasâ bâri olsaydı yine takdîr-i samîmî ile karşılanırdı. Müteşebbis ve bânî biliyordu ki, kazanmak için bir şey yapmak i'ânenen etmek isti'âne etmek ve Binâenâleyh bir taşla iki kuş vurmak, hatta üç, lâzıme-i ubudiyet ve rif'at idi. Hâlbuki son teşkîlât-ı mülkiyyeden beri geçen yarım asrı mütecâviz zamân içinde vilâyet-i livâ kazâ merkezlerinin kaçında dünün veya bugünün ihtiyâcı ile mütenâsib hükûmet ve mekteb vesâir binâları yapıldığı düşünülürse taşıma su ile değirmen dönmeyeceği pek ayân anlaşılır. Vele ki, i'âne-i ahâlî ile olsun değil elli senede a'zamî on senede kârgîr bir hükûmet bir veya iki mekteb

[Sahife 396]

binâsı yapamayacak vaz'iyette tek bir kazâmız var mıydı? Teşkîlâtı müte'âkib bir kanun ve bir program yaparak her bir on sene zarfında ihzâr edeceği malzeme ile ve hükûmetin vereceği plan ve resim dâ'iresinde bir hükûmet bir mekteb vücûda getirecektir, dense ve bi't-tab' ta'kîb de olunsaydı bu husûsdaki yoksulluklara bugün kaç kazâda tesâdüf edilebilirdi? Bir kazâ yine mu'ayyen bir programla mecbûr edilseydi merbût olduğu livâ merkezini olsun kendi merkezine yirmi senede de mi bir şose ile rabt edemezdi. Programcılık memleketin her tarafına her ihtiyâcına teşmîl ve takdîr olunsaydı mukadderât-ı umûmiyyemiz efkâr ve teşebbüsât-ı şahsiyyenin gelişi güzel tasarrufâtına olmaz ve Anadolumuz bugünkü cehl ve hârâbîsi içinde kıvrılmazdı. Şahsî irâdeler idâre-i maslahat ve sızıltıya meydân verilmemek politikaları, siyâset-i umûmiyyemize hâkim olmasaydı kasd-ı malûm tahtında hareket eden ecnebîler ve âletlerinin celb ve hoşnûdîsi zımnında vatanın kalb-gâhına yüz çevirmez Anadolu'nun semere-i mesâ'îsini bugün hep elimizden çıkmış bulunan ülkelerin imârına, ihyâsına hasr eylemezdik. Yüz binlerce ana yavrusunu Yemen çölleri altında ebediyyen

Veysel Kârânî aratmaya mahkûm etmezdik. Ne kadar yazık ki, programsızlığın en elîm zârârlarına sultânların en kahir darbelerine hep Anadolu ma'rûz kaldı. Türk'ün mevcûdiyyet-i mahkûmiyye ve ma'neviyyesi hâkan-ı berreyn ve bahreynin muhtelif ve vâsî' ülkelerine İstanbul'a rabt eden pamuk ipliklerine karşılık ittihâd edildi. Yalnız bir nokta-i nazar ve bir nükte-i hazer İstanbul'da hattâ Anadolu'da da birer birer çehre-i nümâyîş arz etti. Hârâb yurtlar arasında semâ-yı ibâdete yükselen kubbeler ve minâreler Türklük safiyet-i dîniyyesini pamuk iplikleriyle değil gemi halatlarıyla sarây-ı saltanat ve hilâfete bağladı. Kim ne sebep bulur ve îcâd ederse etsin Ayasofya Câmî'inin yanı başlarında Sultan Ahmed ve Nûr-ı Osmâniyye ve Bâyezîd Câmî'i civârındaki Şehzâde ve Lâleli hatta Süleymâniye hep bu halatları tazelemek demektir. Her gün bir dârü'l-fünûna İstanbul'un birer ikişer sâ'atlık yerlerinden koşup gelen müdrik insanlar bir cum'a namâzı için Sultanahmet Mahallesi'nden Ayasofya Câmî'i'ne gidemez miydi? Vakit namâzlarını cemâ'atle kılamazsa, mahallesindeki mescîd kâfî gelmez miydi? İşte biraz da riyâ karıştırmasaydı önündeki seccâde daha mûnis bir vâsita-i ibâdet olamaz mıydı? Niçin o câmî'lerden birçokları civârında yapılan medreselere ka'r-ı zemîne-i nâmzed bir vaz'iyet verdirildi? Çünkü onlara da birer minâre takmak abes görülmüştü. Çünkü ilim her hâlde en az arzû edilen bir şeydi. Ve müntesibîni dîne, dünyâya değil, hâlâtı takviyeye hâdim bir rûhta yetiştirmek ancak böyle hücrelerle mümkündü. O câ'mi'leri yaptıranların değil, üstlerinin tarihleri ile iftîhâr eden Türk, bugün daha iyi takdîr eder ki, medreseleri câmî'lerden sonra yaptırmaya âdet ve his eden pâdişahlar onlara da yüzüncü derecede değil ikinci, üçüncü derece de ehemmiyet vermeyi pekâlâ idrâk ederlerdi. Hele Ey vâkıfın-i kirâm hazerâtının ekseriyyet-i azîmesi! Sizlere ne olmuştu? Settârü'l-uyûb gaffarü'z-zünûb yeryüzünde değildi. Bir çeşme, bir mescit yaptırmakla günahlarınızı bütün nazar-ı millette af ettirmek mi istemiştiniz? Hâlâ içinden çıkılamayan hârâbeleri bu milletin başına, meşrûtün lehine muhtass kaydıyla musallat etmeyi nasıl düşündünüzü? Bugün hangi toprağı deşsen altından Çapanoğlu yani arkadaşın çıkıyor. Siyâsetinizi kapatmak ve iğtisâbınızı unutturmak kasdıyla ve aynı zamânda yine bir nef'-i maddî ile bıraktığınız eserlerin pek çoğu bugün evkâf-ı mûnderise tarihine karışmıştır.

Fakat mağdurdunuz. Haklı idiniz. O göl ancak bizlerden, damlalarınızdan hâsıl oluyordu. Damlalarsa havâdaki bulutlardan boğulmuş, tekâsüf etmiş ne tarafa koşacağını, nerelerde tevakkuf edeceğini şaşırmış, avare bulutlardan hâsıl oluyordu değil mi? Yaz günlerinde güneşli havâda düşen ve menba'ını unutan büyük damlalar... Sizin Anadolu semâsı üzerinde bırakıp gittiğiniz o menba'-ı mağmûm, bugün kâmilten yağmura inkılâb etmiş, hem semâ kurtulmuş hem de Anadolu toprağı bahârını, devâ-yı feyyâzını idrâk etmiştir. Anavatan

evlâdını, Türk köylüsünü kucaklamıştır. Allâh bir daha o günlerinizi, o sîmâlarınızı göstermesin. Senin i‘lâ-yı kelimetullâh nâmı altında sipâhî, ze‘âmet, ganimet, câriye hevesiyle koştüğün sâha-i vega ve istîlâya yalnız yırtık elbise yavan ekmek on kuruş maâşla giden 1335 Türk'ü bugün berrak bir sîmâ yarattıysa rûhunuzu incitmek için yaratmamıştır değil mi?

Maksad-ı aslîmiz şu idi: Türk yarın da sellemehü's-selâm geçit resmi yapan cihân ordusuna karşı en muvâfık ve en kat‘î bir meydân muhârebesinin planlarını, programlarını mevcûdiyyet-i maddiye ve ma‘neviyyemizin a‘zamî kabiliyetlerine göre tanzim ederek mütevekkilen alellâh tatbîkâta başlamaktır.¹⁷⁷

[Sahife 398]

“MÜTEGALLİBE”

Bütün bir câmi‘anın hukuk ve hareketini bir ferde tevdi‘ eden şekl-i idâre uzun ve kanlı bir mücâhededen sonra bizden uzaklaştı, geçmişe mâl oldu! Hatta rûhlara ve mukaddes mefkûrelere bile hâkim olmak isteyen saltanat-ı ferdiyye ve teferru‘âtı mecbûrî taşınılan kirli bir elbise gibi üzerimizden sıyrıldığı zamân gözümüz ve gönlümüz bütün safvet-i iştiyâkıyla halâs ve hayât dünyâsına açıldı. Rûhları saran ölüm sisleri dağıldı, kutsî mefkûreler, vicdânî hürriyetler sıcak ve temiz tecellî sâhalarını buldular.

Beş bin senelik bir tarihin şeref ve ulviyetini elmastan bir taç gibi eğilmez ve mert başının üstünde taşıyan Türk, özü ve sözü Türklük rûh-ı necîb ve hamâsetini temsil edenlere, yalnız insaniyetin îcâb ettirdiği asil bir hisle bağlanır.

Her hareketi, beşeriyet için mutlaka sa‘âdet ve kurtuluş ile netîcelenen Türk öyle mütevâzî bir mevcûdiyet, fakat îcâbında öyle kükreyen bir kudrettir ki, ona maddî ve rûhî zincir vurmak isteyenler dâimâ zincir-bend olmuşlardır.

Tarih Türk için şerefli hükmünü vermiştir. Tarihin ve tecrübenin verdiği bu hüküm, bugünkü hükümdür. Fakat Türk doğarken de bu rûh ve netîce ile doğmuştur.

Binâenâleyh, sâde varlığı hürriyet ifâde eden Türk'ün bu rûh-ı müntakim ve mu‘azzam huzurunda hürmetle tevkîf ederim.

¹⁷⁷ Bu bâbdaki düşüncelerimizi de başka vakit yazacağız.

Filhakika edebî bir güneş gibi dâimâ parlayan bu rûhu, saltanat, tegallüb, derebeylik mezmûm ihtirâs hareketiyle söndürmeye yeltenenler şerefi yalnız Türk köylüsüne â'id olan uzun bir tarihin üzerine mebde'-i nikbetinden müntehâ-yı mes'ûduna kadar elem ve ölüm yağdıran bir zulmet-i medhûş gibi çökmüşlerdir. Tahammül derecesinin sonuna varan Türk rûhu, bir hareketle bu kâbus-ı mülevvesten kurtulduğu zamân, saltanat ve tegallüb de, derebeylik de hufre-i ademe girdi.

Bununla beraber mâzînin verdiği itiyâddan ve kudret-i cehâletten istifâde ederek hortlamak ihtimâlini taşıyan bu zorba, gasb-ı rûha karşı dâimâ bî-âmân olmaya Türk köylüsü karar vermiştir.

Biz bilmişiz ki, irfân ve fazîlet-i ahlâkiyyeye â'id meziyetlerin hemen hepsinden mahrûm olmakla beraber “haksız ve mücerred kuvvet ve galebe ile hâkime dest-res

[Sahife 399]

olanlar, zorba gürûhu derebeyleri Türk'ün samîmî rûh ve feyzinden doğan inkılâbı ve millî hâkimiyeti lekelemek tıyniyetindedirler.

Şeref ve nâmûsun ancak şahsiyyet-i hakîkiyyede irfân ve vicdân gibi iki güzîde mevcûdiyetle tecelli ettiğine inanmak istemeyen “tegallüb rûhunun” temiz ve mübârek yurt üstünde serpintileri bulunabilir. Fakat bunlar da vatanın sâhib-i yegânesi merd seciyenin, millî nâmûsun harîs ve mümessili Türk'ün kahır ve müntakim rûh-ı mu'azzamı karşısında er geç mahkûm-ı zevâldir. Meğerki onlar bu itiyâd-ı zorbalıktan vaz geçmiş olalar.

Umûmî vicdân ve mukaddes mefkûreler huzûrunda dâimâ fedâkâr, hürriyet-perver ve necîb Türk câmi'a-i zî-kudreti fenâ ihtirâslardan menba' alan ve hürriyet-i hakîkiyyeyi, hürriyet-i vicdânı zorba rûhuyla gasb etmek isteyen her hangi bir mevcûdiyetin hiçbir zamân dostu olamaz.

Türk şerefi şahsın rûhunda arıyor. Bu asırda ve şu inkılâb devresinde büyük bir küstâhlıkla milletten vaktiyle haber ve tahakkümle gasb edilen gayr-i meşrû' servetine yalnız bu servetle mevcûd zannettiği mevhum, mechûl şerefine dayanarak itiyâdî bir gösterişle çalım satmaya, zorbalık yapmaya müsâ'ade yoktur. Ferdin hukuk-ı tabî'îyye ve hürriyet-i vicdânını ihlâl edenlere müsâ'itkâr davranılamaz. Bu rûh ve düşüncüyü şu Hak ve halâs günlerinde bile yaşatmak isteyen kısa görüş sâhibleri derbederler, el-ân varsa nâmûs ve birlik ve büyüklük demek olan Türklükle hiç alâkaları yoktur.

Türk vatanında her ferd aynı hakka, aynı hürriyyete mâliktir. Umûm için bir kanun, bir düstûr vardır. Devlet nazarında her ferd birdir ve müsâvîdir.

Hayât-ı ictimâ'îyyede tefevvukun mi'yârı irfân ve fazîlet-i ahlâkiyyedir.

Bu zamânda ve şu devrede başka türlü iddi'â ve hareket merdûddur, tegallüb yoktur.

Kengiri, 3 Nisan [13]34 Tahsin Nâhid

[Sahife 400]

GAZİ RE'ÎS-İ CUMHÛRUMUZA

Dalmıştı sarây sefâ yolunda
Bir za'f-ı heves hevâ yolunda

Girdâb-ı muhâtârâta rağmen
Gafil idi nâ-Hüdâ yolunda

Bir zalimle dedin müsâvî
Zâlimlerin inhinâ yolunda

Bir tek başına zuhûr ettik
Îmânın ittika yolunda

Meş'ale-keşsin âzîz muncî
Reyyân-ı zulâm reha yolunda

Kudsî zaferin dikildi işte
Bir âbidedir beka yolunda

Bir halkını halka eyler ifşâ
Nûkhetler var sabâ yolunda

VAllâh değil senin medîhan
Billâh değil riyâ yolunda

Yâ Rab yâ Rab tevki‘im bu
Al rûhumu Mustafa yolunda
1 Nisan [13]34
İhsân Kamî

[Sahife 401]

DESTÂN

Dilde vasfın ser gözetmiş nâr olur
Çok kıssadan hisse çıkar nâr olmaz
Sevdâ rahat komaz dünya dâr olur
Sevdâ çekmeyene dünya dâr olmaz

Muhânet çeşmesinden su içme
Nâmerd çayından geri dön geçme
Kıymetin bilmeyene sırrını açma
Her yerde sır açmak âşikâr olmaz

Herkese tecelli eylemiş Hüdâ
Her adam bir değil bay ve gedâ
Küheylan beslenir çölün altında
Semer vursan küheylâna har olmaz

Herkesin lâfını üstüne alma
Gördüğün görme bildiğin bilme
Sevildiğin yere çok varıp gelme
Muhabbet kalkar itibâr olmaz

Yaman olur benî âdem hîlesi
Ne güç olur gurbet elin çilesi
Zâlim atar sana felek sillesi
Felek sillesine hiç uyar olmaz

Baştan hiç kimseye denilmez yazık
Mevlâ ihmâlince dert verir lâyıkı
Usta mâlına mâlım derse bir âşık
Lanet eder pîrdir berhurdâr olmaz

Hiç kimseyi karıştırma işine
Her ne işlersen başı başına
Sırrın ifşâ etme arkadaşına
Yanarsın arada bir yanar olmaz

Üstüne düşmeyen lâfa karışma
Kendini bilmediğin yere yarışma
Gizli lâfa kulak vurub girişme
Her mecliste pekçe laf-güzâr olmaz

Her sözü üstüne alma bıyık bur
Kâmil ol dinleme sakın geri dur
Bir söyle bir dinle bir de geri dur
Her mecliste lâfi gözetmek olmaz

Sözümü iyi tut ey koca seme
İşittiğin sözü kimseye deme
Câhilin şekerli helvâsın yeme
Kâmilin zehrinden bir zarar olmaz

[Sahife 402]

Herkese akrânını emsâl görürler
Kimi a‘lâ kimi safâ ederler
Zenginile güzele buyurun derler
Garibe hiç kimse kafadar olmaz

Gölgede uyuyan gözün açamaz
Vücût kocar ama gönül kocamaz
Kuş olsa da kanat açıp uçamaz
Güzel seven âşık ihtiyâr olmaz

Ali'ye verilmiş oldum Zülfikar
Gelmiş geçmiş kahramân hep onu çalar
Ayârlar içinde ol Ömer-ayâr
Hamza'dan kahramân nâmdâr olmaz

Âşıklar aşkla bağrın ezmekte
Divâne âşıklar eş'âr düzmekte
Beş on gün şurada burada gezmekte
Âşıklarda devrân ber-kâr olmaz

Büyücü kimseye velidir derler
Doğru söyleyene delidir derler
“Zahmî'yâ” evlâd-ı Ali'dir derler
Ondan sâdikan bir dîndâr olmaz

ÇİÇEK

Vâdîlerin zîneti
Şûh ve zarif çiçekik
Sert yel ile dağılan
Döküntünle yer dolar
Aynı ha'zân yelleri
Söndürüyor beşeri
Senden kopan bir yaprak
Bizden ise bir sürûr
Zamân her ân bir zevki
Târâvettâr bir aşkı
Uçuruyor uçan her
Anla emel de gider
Emelini kaçırın
İnsan sorar elemle
Fânî olan hangisi
Hayât mıdır çiçek mi

Misillevi'den (?) N.Z.

[Sahife 403]

ASRÎ BABA'NIN

Zenginlere Candan Yürekten Bir Pendi

Ey Allâh'ın öz kulları ey ümmet-i Muhammed
Olsa gerek yaptığınız kıyâmetten alâmet
Kalbinizde hiç kalmadı bî-keslere muhabbet
Söze gelince İslâmlık da'vâsını sürersin
Ben söyleyim sen de düşün, bu işlere ne dersin?
Da'vet ettik zenginleri fukâraya bakmadık
Bî-keslere ocak değil, kibrit bile yakmadık
Kapıdan kovduk fakîri, Allâh'tan korkmadık
Düşünmedik gönül yapmak ibâdetten evlâdır
Bir fakîri sevindirmek her hayırdan a'lâdır
Bütün bütün unuttunuz hele Asrî Baba'yı
Yutuyoruz iftârlarda et yerine havayı
Yok mu bize davetlerden kardaş payı, Hak payı
Yahu bre Müslümânlar ayıb size yakışmaz
İslâmlıkta bazısı yer bazıları bakışmaz
Ay yarısı oldu hâlâ tıklatan yok kapıyı
Burnum bazı hiç duymasa burcu burcu kokuyu
Çok akşamlar şırıl şırıl aktı ağzımın suyu
Dayanacak dert değil ya âh sabır veriyor
Yoksa insan düşünürse bin günâha giriyor

[Sahife 404]

Bu Ramazân bizim kısmet nerde kaldı bilemem
Diş kirâsı falan hepsi sizin olsun istemem
Da'vet edin emin olun o kadar da çok yemem
Sade şunu söylemekse tatlınıza kıyarım
Çok değil ya yarım sini bir şey olsa doyarım

Etli sütlü yemeyince gönül rahat bulmuyor
 Sade zeytin ekmek ile bomboş mide dolmuyor
 Eş dosttan da yahu hiçbir teklif eden olmuyor
 Hep mi zenginlere bilmem ki rağbeti zamânın
 Zannedersen tersi döndü şu uğursuz cihânın
 Belki bir gün sevinirsin bekle biraz güzelim
 Ne söyleyen faydası yok bahtımıza küselim
 Baş ağrıttık sözü artık kısa yerden keselim
 Gelirse de gelmezse de da'vetçimiz eyvallâh
 Kesmeyiz Hak'dan ümîdi sevindirir inşâ'allâh

Asrî Baba

İSTİD'Â SÛRETİ

Muhayyerü'l-ukul bir kuvve-i câzibe ve miktâtisiyyeye mâlik olduğunu isbât eden Kengırı Belediye Riyâseti sandalyesi, re'îs-i hâzır ve sâbık miyânesinde “kalk otur” oynayan çocuklar mel'abesine çevrilmiş ve re'îs-i sâbık re'îs-i hâzırın sabâvet-i hâinden şimdiye kadar geçirdiği hayât-ı husûsiyyesinden ve belediyede sû'-i istimâlde bulunduğundan belediye re'îs-i hazırı da re'îs-i sâbıkın yeniçeri usûlü kazan kaldırarak kanun-i mevkî'i gasb etmiş olduğundan, tarafeyn için pek çirkin ve netîce itibârıyla memleketin şeref-i ma'nevîsini haleldâr edecek beyânâtta bulunduğundan her ikisinin

[Sahife 405]

bi'l-celb icrâ-i muhâkemeleriyle âdilâne hüküm i'tâsı mütemennâdır efendim.

İmza: Efkâr-ı Umûmiyye

Re'îs-i mahkeme: – (Re'îs-i hâzıra) Memleketin şerefini, milletin nâmûsunu temsil eden belediye riyâseti makamını şahsî ihtirâsâtınıza âlet etmekten meramınız nedir? Efkâr-ı umûmiyyeyi kale almıyor musunuz?

Re'îs-i hâzır: –Efendim, rüyânızda dahi görmüş olduğunuz üzere seleflerim zamânında beş altı bin lira senevî vâridâtı olan belediyeye bir misli daha fazla vâridât te'min ettim. Yine seleflerimin hiç birisi tarafından memlekette bir eser meydana getirilmemiş iken yirmi, otuz dükkân mağaza yaptırdım.

Re'îs-i sâbık: – (Re'îs-i mahkemeye) Efendim, dükkân ve mağazaları kese-i hamiiyetinden mi yaptırmış, yoksa hey'etin mu'âvenetiyle mi? Vâridâtın fazlasını kesesinden mi ilâve ettiriyor yoksa cem'iyet-i umûmiyye-i belediyyenin tasvîbine iktirân eden karar mûcebince rûsûm-ı belediyyenin tezâyüdünden mi?

Re'îs-i hâzır: –Vakı'a-i tezyîd-i rûsûm hakkında cem'iyet-i umûmiyye-i belediyyenin ve inşâ'ât hakkında da hey'et-i belediyyenin karar ve müzâheretleri gayr-i münkir ise de bunun tatbik ve icrâsı tabî'î bir azim ve cesârete mütevakıftır. Bundan mâ'adâ suyu için yirmi bin liranın te'mîni husûsundaki gayretimi de inkâr edebilirler mi?

Re'îs-i sâbık: –Böyle bir kudreti var imiş de dört senedir neden sarf etmiyormuş? Millet bundan dolayı meb'ûslarına müteşekkirdir.

Re'îs-i mahkeme: – (Re'îs-i hâzıra) Neden dolayı beyninizde münâferet hâsıl oldu?

C: –Efendim Bendeniz vazîfe-i kanûniyyemi îfâ ederken bu efendiler kazan kaldırırcasına hûd-be-hûd makamımı işgal, hilâf-ı kanun ve salahiyet riyâsetten iskatıma karar i'tâ ettiler. Bendeniz kanun-ı mürâca'atla istirdâd-ı hak eyledim.

Sâbık: –Efendim, inşâ'âta bilâ-keşf başlamıştır. Zemî-i inşâ'ât ise ahâlîye mahsûstur. Elyevm vakı' olduğu üzere mahkemeye mürâca'at vuku'unda millet parasının yolsuz sarf ve isrâfindan dolayı yalnız kendisi değil bizim de mes'ul olmaklığımız lâzım gelir.

Beledî nâmına inşâ'ât yaptırılırken kendi evini de yaptırdı. Bunun için birçok dedikodu oldu. Halk bize, “Siz orada heykel misiniz? Hıristiyanların evlerine, mezar taşlarına kadar taşındı, beledi müstahdemînini kendi işinde kullanıyor, millet de bunların maâşlarını veriyor” diye muhik tenkîdde bulundular da erkân-ı umûmiyyeye karşı Mes'ûl olmayalım diye bu mu'âmeleyi arkadaşlarımızla müttefikane icrâ ettik.

Hâzır: –Bütün mu'âmelâtımız kendi karar ve imzâları altındadır! Hangi işten şüphe etmişler de tedkik veya istîzâhda bulunmamışlar?

Sâbık –Ekser kararlar elden çıkardı.

[Sahife 406]

Günde belki on defa çavuşlar karar getirir ve imzâ ettirirlerdi.

Hâzır: –Şübhe ettiklerini niçin tahakkuk ve tedkik etmemişler yahûd etmişler de muhâlefet mi edilmiş? Demek bendeniz aklıma gelen şey için bir karar yazdırıyor, kendilerine imzâ ettiriyormuşum. Böyle olsaydı her teklife bilâ-tedkik imzâ koydukları muvâfık olsaydı her türlü ihtimâle karşı bir de isti‘fâlarını yazdırır ve imzâ ettirirdim. Hâlbuki bunların hepsi sümme't-tedârik bir i‘tirâz, daha doğrusu sevk-i ihtirâsıdır.

Re'îs-i mahkeme: – (Re'îs-i sâbık) İlminiz var, ehl-i tarîk ve servetsiniz. İhtirâs yakışır mı size?

C: – Evet efendim. Cenâb-ı Hakk'a çok şükürler olsun ilmim, servetim olduğu gibi hem ehl-i tarîkim, hem sâhib-i asâletim.

Re'îs-i hâzır: –Bendeniz aslen şehirliyim efendim (!)

Re'îs-i sâbık: –Hiçbir ihtirâsa mağlûb değilim. Milletin mümessilleri olan beledi hey'et-i muhteremesi riyâsete müttefikan bendenizi tensîb ettiler de o sûretle kabul ettim.

Hâzır: –Millet tasvib etmeyince dört günlük ömrü olan hey'etin hem de kimisine suyolu mütevelliliği va'di, kimisinin borcuna kefâlet, bir ıvaz tahtında olan tensib-i âmâl-ı milleti tatmîn edebilir mi? İhtirâsı olmayan fukârâ otururken müteneffizânı davet eder mi? Ufacık bir ta'riz ile külâhı çıkarıp fes giyer mi? Re'y için sabâhlara kadar kapı kapı, dükkân dükkân gezer mi?

Sâbık: –Milletin bana nasıl müteveccih olduğunu kendisi de anladı. Bereket versin ki, tefsîr-i kanunî imdâdına yetişti.

Hâzır: –Ricâlül-gayb parmağı girmedi ise ben kendi yapmış olduğum intihâbın bile netîcesine râzıyım! Memhûr sandık mevcûdu tasnif edilsin, milletin tevecüh ve itimâdı kime olduğu tahakkuk eder.

Sâbık:–Benim kendimden şüphe edecek hiçbir hâlim yok. Ale'l-husûs safvet-i ilmiyye ve nesebiyye ile mübâhîyim. Halk ne sebeble beni tercih etmesin?

Hâzır: –İnsân kendisini tezkiye edemez. Halkın muhabbetini kazanacak bir eseriniz olmalı. Hâlbuki bi'l-akıs külâh değıştirmek, âdetiniz hilâfı her mahallât müteneffizânını da'vet etmek bir de “damga vurduracağım” diye esnâfın terâzi ve dirhemlerini ezdirmek ve kendilerini akşama kadar bekletmek muhabbeti değıl nefreti mûcib olmuştur. Nasıl olur da bana tekaddüm edebilir? Yaptığı intihâb gayr-i kanunî ve gayr-i meşrû' olduğundan yeniden yaptıracağım.

Re'îs-i mahkeme mes'ele tenevvür etti. Muhâkeme hitâm buldu.

“Hey'et içeri girer.”

“Bir sâ'at sonra avdet eyleyerek”

Re'îs: – (Tarafeyne) Hakkınızda sâdır olan hükmü dinleyiniz.

Re'îs: – (Kâtibe) Kararı okuyunuz!

Kâtib: –Milletin hukuk-ı tabî'îyye ve kanuniyyesinin yegâne tecelligâhı olan Kengırı Beledi Riyâseti makamı şu sırada vesîle-i istirkab ve ihtiras olduğu ve bu makam bütün milletin şeref ve nâmûsunu

[Sahife 407]

nefsinde cem' eden bir dâ'ire-i fâhire bulunduğu cihetle, millete hidmeti ihtirâsâta, şahsiyâta döken her iki re'îsin yekdiğerinden tefrik ve tercîhi halkın inkısâmı ve memleketin hafezanAllâh izmihlâl ve inhilâlîni mûcib olacağından her ikisinin bi'l-musâfaha nifâk ve şikakı mûcib olan ribâsından olan ferâgatleri ve memleketin menâfî'ini düşünen milletin ızdırâbından kalbi sızlayan, hayır ve menfâ'atten lezzet duyan bir re'îs taharrî ve intihâbına ve bunlar tarafından imtinâ olduğu takdîrde her ikisinin intihâba alınması için selâmet-i memleket ve sa'âdet-i millet nâmına efkâr-ı umûmiyye arzına karar verildi.

MÜBREM BİR İHTİYÂÇ

Uzun zamândan beri Türk nüfusunu mahv eden her hâ'il mündefî' olmuştur. Bu ana kadar işini gücünü Kemal-i germî ile yapan ve mes'ûd anların hulûlünü bekleyerek her şeye göğüs geren halkımız, şimdi artık sulh ve zaferin neş'esiyle yaşayıp dinleniyor. Fakat mühim, mübrem ve zarûrî ihtiyâclardan âzâde kalamıyor.

Bir de tuhaf bir hâlet-i rûhiyye vardır. Her şeyi hükûmetten beklemek... Bu hiçbir vakit doğru bir hareket değildir. Vatanın yetiştirdiği erbâb-ı ilim ve irfân ve zümre-i münevverâna bu bâbda mühim vazife ve hizmetler terettüb etmektedir. Vezâ'if-i mu'âvenette azıcık tereddüd ve müsâmahası görülenlerin vezâ'if-i dîniyyeyi yapmaktan mütevellid Mes'ûliyet derecesinde muhâtab olacakları bedîhîdir. Meselâ memlekette sârî bir hastalık zuhûru ve sıhhat-i umûmiyyeyi muhil bir hâlin vuku'u ânında münevverlerimizin her sûretle halkı tenvîr ve îkaz eylemeleri lâzımdır. Şu günlerde gazete sütûnlarında sık sık görülen mes'elelerden biri, bir takım diplomasız “kabile” ebelerin pek çok ve elîm hâdisâta sebebiyet vermeleridir.

Gün geçiyor ki bu husûsda birkaç vak'a tahaddüs etmemiş olsun. Kadınların vaz'-ı hamlları esnâsında mahâretsiz, beceriksiz câhil ebelerin cehâletleri yüzünden birçok çocukların ölü olarak doğdukları görülmektedir. Bu gibi hâller harb tahrîbatından daha müthiş ve fecî'dir.

Bu sırada Karacaviran'da bu tarzda mes'eleler tekrar etmektedir. Zavallı hamîlelerin çektikleri meşakkat ve ızdırâbları akıllara hayret verecek derecededir.

Ebe kıyâfetine girerek birçok cinâyete sebebiyet veren câhil kadınların istihdâm edilmemeleri için makam-i â'idinin ehemmiyetle nazar-ı dikkatini celb ederiz. Bir taraftan Türk nüfusunun çoğalmasına bir çâre-i necât ararken diğer taraftan memleketin her tarafında böyle tedbirsiz ve her şeyden bî-haber kadınların en mühim bir vazîfede kullanılması doğrusu günâhtır! Bunların önüne geçilmeli, muhitimiz için “kabile” yetiştirilmeli, hiç olmazsa bu işte oldukça tecrübe görmüş kadınlardan –diplomalı kabileler yetiştirinceye kadar– istifâde edilse fenâ olmaz zannındayız.

12 Nisan [13]34, Karacaviran İhtiyât Mülâzımı

Süleyman Sırrı

[Sahife 408]

ÇİRKİN BİR HÂDİSE

Câmi'-i Kebîr İmâmı Hâfız Osman Efendi çirkin bir hâdiseye sebep olmuştur. Beyân-ı te'essüf ederiz.

Leyle-i celîle-i Kadir'de Câmi'-i Kebîr'de terâvih namâzından evvel genç a'zâmızdan Hâfız Nûreddin Bey, teberrüken Kur'ân-ı Kerîm tilâvet ediyor. Ve muharrik sadâsıyla o gecenin feyz-i ma'neviyyesine şitâb eden rûhlar üzerinde derin ve cezbeli te'sîrler yapıyordu. Vaktâki, yatsı ezânı okundu. Sûrenin hitâmına birkaç satır kaldı ve henüz ezân okunduktan sonra iki dakika geçmemişti ki, aşağıdan îâmâm efendi “Yeter artık ezân okundu, vakit geçiyor” diye bağırdı.

Herhâlde îâmâm efendiden daha mu'tekîd ve şerâ'it ve âdâb-ı İslâmiyyeye vâkîf olan Hâfız Nûreddin sûreyi sür'atle bitirmek ve hoca efendinin bu lüzûmsuz hareketine yine nezâketle cevâb vermek isterken tekrar ve zorbaca bir tarza haykırmış, dîni bir inhisârcılıkla namâz[a] şitâb etmiştir. Tilâvet-i Kur'ân terk olunmuştur.

Bu hâdiseyi işittikten sonra düşündük! Ne oluyoruz, neredeyiz ve acaba ve bizim bilip takdîr ettiğimiz dîn-i İslâmiyetden başka bir hakikat karşısında mıyız? Hayır, ne o, ne bu... Mes'ele sırf ve yalnız yobazlık!

Kur'ân-ı Kerîm dinlemek fırsattır, terâvih namâzının vakt-i edâsı müsâ'iddir. O gece ise leyle-i celîle Kadir'dir. Sabâha kadar ibâdât ve tâ'ât ile meşgul olunacak bir gecedir.

Aynı zamânda Kur'ân-ı Kerîm tilâvet olunurken namâz kılınmaz da... Bunlardan sarf-ı nazar sûrenin yetişmesine bir iki satır kalmışken muhterem îâmâm efendiye ne oldu acaba?

Her hâlde bu zât da Müslümândır, şerâ'it-i İslâmiyyeyi bilir. Teferru'âtını da bilmesi îcâb eder.

Hâlbuki îâmâm efendi hazretlerinin şu hareketi “beytullâhda inhisârcılık” diye tavsîf olacak bir çirkinliktir.

Düşünelim ey Müslümânlar! Muktedî-i salâtımız olan bir îâmâm efendi hazretlerinden şu çirkin hareket sudûr ediyor. Hem öyle bir hareket ki, dinle, ahlâka, fazîletle alâkası yoktur. Fakat ona sorarsanız dînîdir, ahlâkîdir, îcâbât-ı fazîlettir.

Îâmâm efendi hazretlerinin bu cür'etkârâne hareketi[ni]n fâzıl-ı ulemâ ve münevverân üzerinde fenâ bir te'sîr uyandırdığını işittik.

Fâzıl müftümüz Ata'î Efendi müte'essir olmuşlardır. Biz de hâdiseyi Kemal-i te'essürle karşılar ve çok çirkin gayr-i ahlâkî olan bu gibi hâdiselere artık sebep olmamasını îmâm efendiden istirhâm ederiz.

Şu hak devrinde herkes hakkını ve haddini bilmelidir. Zorbalık, yobazlık, tegallüb bu devirde, bu diyârda yoktur. Vardır diyenlere iki rahmetin birisi nasîb ve müyesser olacaktır.

HASBÎHÂL

Beşere â'id erkân-ı esâsiyye-i ahlâfiyeden başka seciye, şu'ûr, hars gibi ırk ve milliyetlerin desâtir-i temeddün ve terakkîsine dâ'ir ulemâ'-i ictimâ'ıyyûn çok kitâblar tasnîf etmişlerdir.

Fakat bu musannıflar tedkiklerine hâtime vermeden evvel ahlâf-ı umûmiyyede husûle gelen bu gibi mütenevvi' hâdisâtın, muhitin hayât-ı ictimâ'ıyyesinden mi yoksa zamânın îcâbâtından mı ileri geldiklerini kat'î sûrette hal edemediklerini anladığım cihetle, şu müşkilimin halli için Aka Gündüz'ün “daykosu” gibi bende bizim komşumuz ağa hazretlerine mürâca'ata karar verdim ve bir gece ziyârete gittim. Ramâzanın yirmi günden beri vücûdlarda bıraktığı açlık, uykusuzluk milletin zaten gevşek olan sinirlerini bütün bütün kopartıyor. Sinnem ilerlemiş olan bizim ağanın Ramazan hâline ilâveten benim de bu yolda söz açışım ağayı fevka'l-âde müte'essir ederek sinirlendirdi. Zenbereği boşanmış sâ'at gibi biraz harekette bulundu ve hafif bir âh çekerek:

–Bu gazeteciler ne yamân adamlar ki, insanların tam can alacağı damarına dokunuyor diye söylenmeye başladı. Şiddeti hiddeti geçince:

–Bak Kalender Bey, size bir şey söyleyeceğim. Sâl-i hayâtımın doksan beşinci sindeyim. Çok iyi günler gördüm, çok felâketli günler geçirdim. Fakat şu son zamânın hâdisâtını hayâtımın son ve en buhranlı günleri olarak telakkî ediyorum ve bu günlerden fenâ günler gördüğümü hatırlı edemiyorum. Beni bu kadar müte'essir eden hâlleri düşünmekten kendimi alamıyorum. İyi dinle, dedi ve derinden bir içini çekerek “Aman ya Rabbi! Ne günlerde kaldık.”

–Gündüzün dışarıya çıksak memleketin nüfûs-ı umûmiyyesinin nısfı çarşı ve mahallâta yayılmış dilenci veya bu yakındaki insanlardan geçilmiyor. Et yok, ekmek bahali diğer havâyic-i zarûriyye her gün her sâ'at alabildiğine yükseliyor. Vergiler Amerika otelleri gibi her sene üzerine bir kat daha ilâve olunuyor. Seciye kalmamış şu'ûr ga'ib olmuş, bir hay

huy-i gayr-i ahlâkîden ve âlâm-ı ma'îşetden giryân, sönük gözler, dönük çehrelerden başka bir şeye tesâdüf edemiyorsun. Geceleri ise muhtelif sindeki gençlerin, yaşlıların tonbala saz ve yukarı mahalleler âleminden başka bir şey yok. İki kişi bir araya gelse “ bugün belediye işi ne oldu, yarın ne fesâdlık yapalım, yok filânın ayağına ip takalım diye kulaktan kulağa fısıltıdır gidiyor. Eski re'îs teberini eline almış meclisin kayd-ı hayât fermânını göğsüne takmış, “Vallâh bu sandalyeye ben oturacağım” diyor. Yeni re'îs teberini eline almış, imâmesini boynuna sarmış, “a'zâlar beni istiyorlar, bura benimdir” diyor.

Haydi, bunlar ne ise, uğraşsınlar ya bizim kariya ne oluyor. Akşam eve vardığımda;

–Bugün riyâset sandalyesine kim oturdu? Çeşmede karılar şöyle konuşuyordu. “Yok, terâvihte karılar arasında falânın oturacağı sözü geçiyordu. Evinin işini bırakmış elin belediyesine karışıyor. Ve'l-hâsıl doğrusunu söyleyim mi, bu memleket ahlâksızlık yüzünden göçüyor. Allâh beterinden saklasın.

–Evet, Allâh beterinden saklasın Ağa bir kere de beni dinle, dedim, şu sözlerinde yerden göğe kadar haklısın. Bu dedikodular bu gayr-i ahlâkî didişmeler ve halkın da yedi yaşından yetmişe kadar bu işlerle meşgul olması sırf bir kısmının menfâ'ati iktizâsından, diğerlerinin işsizliğinden ileri gelir.

–Doğrudur Kalender Bey.

diyerek elimi sıktı. Halk Yolu'nda ve Hak yolunda çalışanlara Mevlâm selâmet versin, dedi. Birbirimizden ayrıldık.

Kerih midir, hande midir bilmem.

Kalender

GÜNÜN DİKENLERİ

MİZAHÎ SÜTÛN;

33/34'de Merkez ve Buğdaypazarı cephelerinde harb başlamıştır. İlk ta'arruzu topu merkezden patlamıştır. Buğdaypazar'ı da mukabil ta'arruza geçerek bir kaç sâ'atlik bir meydân muhârebesinden sonra merkezin zâhirî galebesiyle müsâdemeye nihâyet verilmiş ve cebheler bozulmuştur.

Bundan sonra çete ve komite teşkilâtına girişilmiştir.

Merkez Mıntıkası'ndan:

Merkez Komitesi neş'e-i zaferle azgın develer gibi köpürerek her tarafa meydân okumaya başlamıştır. Teşkilâtını tevsî', takviye ve kıtâ'âtını tezyîd etmektedir. Ve tertibâtını nısfü'l-leylde gizli bir sûrette yapmaktadır.

Buğdaypazarı Mıntıkası'ndan:

Buğdaypazarı Komitesi son meydân muhârebesinden sonra tertibâtını değiştirmiş ve yeni bir plan tertîb etmiş, bu plan mücebince yapılacak müsâdemenin behemehâl galibiyetle netîceleneceğine îmân ederek geceleri coşkun bir fa'âliyete geçmiştir.

29/30'da merkez komitesi diğer komitenin muzafferiyâtıyla ta'arruza geçtiğini keşf ederek gece yarısından derhal ânî bir ictimâ' yapmış ve tertibât almıştır.

Bir Genç ile Bir İhtiyâr Arasında:

–Siz ihtiyârlar dâimâ gençlere me'mûriyet düşkünleri diye hitâb ederdiniz. Belediye riyâseti mes'elesi, riyâset tahsîsâtı sizi bizden ziyâde hoplatıyor ve kapı kapı re'y dilenmeye sevk ediyor. Şimdi halk sizi de bizi de tamâmen anlamıştır.

–Hakkınız var evlâdım, ne söyleseniz doğrudur. İnsân ihtiyârladıkça hırsı, tama'ı artarmış.

23 Nisan'da İki Kadın Arasında:

Bugün kal'adan atılan toplar ne için idi?

–Belediye re'îsi değişmiş, eski re'îs yine yerine geçmiş de onun için atılmış.

Kengirî'da Cumhuriyet Eczâhanesi nâmıyla yeni bir eczâhânenin açılmak üzere olduğunu memnûniyetle haber aldık. Müteşebbislerini takdîr ve tebrîk eyeriz.

İTİZÂR

Kesret-i mündericât hasebiyle bu sayıda bilmece derc edilememiştir. İ'tizâr olunur.

İDMAN BAYRAMI

Bayramın beşinci gününe tertîb edilen Mektebliler İdmanı Bayramı tahdis eden bazı mevanî dolayısıyla biraz te'ehhür edilmiştir.

HALK YOLU'NUN SATILDIĞI YERLER:

İmarette Yüzbaşı Hafız Ağa'zâde Ahmed, Odun Pazarında Hakkı Efendiler Dükkânı.

Halk Yolu

Hakkın yoludur.

On beş günde bir çıkar ilmî, fennî, edebî, ictimâ'î mecmû'adır.

Sâhib-i İmtiyâz ve Mûdîr-i Mes'ûl: Kemal Cenâb

Derc edilmeyen yazılar i'âde edilmez.

Sayısı 5 kuruştur.

Geçmiş sayılar 10 kuruştur.

Halka yarar yazılar kabul olunur.

Abonesi

Senelik Abonesi: 130 kuruştur.

Alt Aylık: 70 kuruştur

Adres: Kengîrî'da Halk Yolu

15 Nisan 1340

Sene: 2

Sayı: 27

MÜNDERİCÂT

Köylüyü Düşünelim / Doktor Nûreddin

Koşma / Âşık Sabrî

Manisa'ya Doğru / Hüseyin Avnî

Gazel / Nizâmeddin Yümnî

Hakikat / T. Z.

Sarık Cübbe Cezâsı / Karagöz

Gazel / Dehrî

San'atın Terakkîsi / Hüseyin Tahsin

Ümrân / Ziyâ

Mahkeme-i Kübrâ

Günün İzleri / Halk Yolu

Mübârek Bayram / Kalender

Kengiri Matba'ası

1340

Sâhib-i İmtiyâz ve Müdîr-i Mes'ûl: Kemal Cenâb

Derc edilmeyen yazılar i'ade edilmez.

Sayısı 5 kuruştur.

Geçmiş sayılar 10 kuruştur.

Halka yarar yazılar kabul olunur.

Abonesi

Senelik Abonesi: 130 kuruştur.

Alt Aylık: 70 kuruştur

Adres: Kengiri'da Halk Yolu

Halk Yolu

Hakkın yoludur.

On beş günde bir çıkar ilmî, fennî, edebî, ictimâ'î mecmû'adır.

15 Nisan 1340

Sene: 2

Sayı: 27

KÖYLÜYÜ DÜŞÜNELİM

Muharriri: Doktor Nûreddin

Milletimizin, ırkımızın, hayât-ı ictimâ'iyemizin mâ-bihî'l-esâsını köylüler teşkîl ediyor. ırkımızı ıslâh etmek için en evvel köylünün şerâ'îti sıhhiyye ve hayâtiyyesini ıslâh eylemek lâzımdır. Şimdiye kadar bî-çâre köylü elîm bir sûretle ihmâl olunarak âciz bir insan kümesinden ibâret kalmış ve mevkî'-i ihtirâmını bulamamıştır. Büyük bir inkılâbla edvâr-ı sâbıkayı yıkan ve eski zihniyetleri kökünden söküp atan halk hükûmetinin bu mâye-ı hamîre-i milletin sıhhatiyle, ihtiyâcâtıyla iştigal eylemesi, en birinci ve en mühim bir vazîfesidir. Sâhibsiz olan bu za'f-i aff-i fa'âlî hiç olmazsa hayvânlar derecesinde düşünmek lâzımdır.

Bir takım kanunlarla hastalığa dûçâr olan hayvânların tedâvîsini mecbûr kıldığımız hâlde memleketimizi kemirmekte, ırkımızı, neslimizi mahv ve ifnâ etmekte olan emrâz-ı müdhişeye karşı köylümüzü bir sûret-i sefilânede metrûk ve mühmel bırakıyor. İşte bunlar birer hatâyı azîmdir.

Bugün köylerimiz âlûde-i emrâz, müheyyâ-yı mahv ve inkiraz bir hâldedir. Hâkimsiz olan bu yerlerde vuku'a gelen fecâyî tüyleri ürpertecek derecede yürekler acısıdır.

Alâkasızlık yüzünden her gün kıymetdâr mevcûdiyetler, mu'âzzez hayâtlar dönmekte ve nice sermâyeler ziyâ'a

[Sahife 410]

uğrayarak hayât-ı iktisâdiyye-i milliyyemizde pek derin rahneler açılmaktadır. Zavallı köylümüz gerek kendilerini, gerek diğerlerini geçindirmek için birçok mezâhim ve müşkulâtı iktihâmı şedâ'id-i tabî'ata göğüs gererek geceli gündüzlü çalıştığı ve memleketin her hangi bir tarafına vaki' olan tecâvüzü def' eylemek için her şeyini fedâ ederek bütün mevcûdiyetiyle

seve seve koştığı hâlde ma‘al-esef zamân zamân yurtlarına çöken kâbûs-i sefâlet ve ma‘razdan bir türlü kendini kurtaramamaktadır.

Tahrîbât mühim bir şekil aldığı zamân hükûmet hastalığı teşhis ve hastagânî tedâvî için bir tabîb gönderinceye kadar bî-sûd havâleler ve mu‘âmelât-ı kırtâsiyye ile mühim zamânlar ziyâ‘ına uğrayarak iş işten geçiyor.

Sür‘at ve şiddet-i te’sîr itibârıyla bir yangından farkı olmayan ma‘raz-ı müdhişeyi yerinde söndürmek için hâdim-i sıhhat-i millet olan etibba, elîm bir vesâ’itsizlikle gûn-â-gûn müzâhim ve müşkilât içinde uhde-i hamîyyet ve kifâyetlerine tevdi‘ olunan vezâ’if-i mühime-i insaniyyelerini îfâ ediyorlarsa da büsbütün itfâ ve izâle etmeye muvaffak olamıyorlar. Çünkü, teşkilât-ı sıhhiyye-i hâzıramız pek noksandır.

Köylümüzün sıhhat ve âfiyetlerinin muhâfazası, kudret ve kuvvetlerinin ziyâdeleşmesi ve emrâz-ı müdhişeye karşı galebe ve muvaffakiyet te’mîn eylemek için en esâslı çâre Anadolumuzun her tarafında teşkilât-ı sıhhiyye-i ciddiyye vücûda getirmek, şerâ’it-i sıhhiye ve vesâ’it-i tedâfü’iyyeyi ıslâh ve ikmâl eylemek lâzımdır. Bunun için de Sıhhiye Vekâleti vâsi‘ bir bütçe ile ortaya atılmalı, tahsîsât noktasından gayet semîhâne ve icrâ’ât cihetinden de pek fa‘âlâne davranmalıdır ki, mühim fâ‘ideler te’mîni mümkün olabilsin! Kemal-i esefle şunu itirâf edelim ki, memleketimizde her türlü teşebbüsât ve tedâbir-i sıhhiyye felç ve akamete uğramaktadır. Me’mûrîn-i sıhhiye icrâ’ât ve teşkilâtlarında muvaffak olamıyorlar. Mecâlis-i sıhhiyye-i mahalliyelerin ıslâhata â‘id mukarrerâtı bir proje hâlinde kâğıt üzerinde kalıyor.

Eğer umûr-ı sıhhiye husûsunda rû’esâ-yı hükûmet, belediyeler alâkadâr kılmaz ve Mes’ûl-i tâm ad edilmezlerse mü’essât-ı sıhhiyyelerden hiçbir sûretle bir fayda te’mîni mümkün olamayacaktır.

Binâenâleyh bünye-i milleti sahîh ve kavî bulundurmak için bilâ-ifâte-i vakit seyyâr etibbâ teşkilâtıyla işe başlanılmasının pek elzem ve zarurî olduğu kanâ‘atindeyim. Zîrâ etibbâ ilm-i rûh-ı beşere vâkıf olduklarından hem köylümüzün yurtlarından ahvâl-i sıhhiyye ve rûhiyye-i ictimâ’iyyelerini tedkik ve ıslâh ederler, hem de cehâlete karşı mübâreze-i medeniyyede bulunurlar. (*)

(*) Bu sayfada Kemal Cenap Bey’in fotoğrafı vardır. Fotoğrafın altında “Halk Yolu’nun mü’essislerinden Kemal Cenb” açıklaması bulunmaktadır.

[Sahife 411]

KENGİRİ ŞÂ'İRLERİNDEN ÂŞIK SABRİ**KOŞMA**

Görünce aklımı yağmaya verdin
Yandım ateşine aman küçücük
Beni helâk etti firâkın derdin
Sendedir derdime dermân küçücük

Bulur bu hâlîme kılsan inâyet
Tahammül kalmadı ey gül-i âfet
Cevrini çekmeye bende yok takat
Yok mudur göğsünde îmân küçücük

Sabriyâ'yı aşkın eyledi sersem
Güyâ rûyunda görünen şebnem
Ser fedâ yolunda cân dirîğ etmem
Kes beni îdinde kurban küçücük (*)

[Sahife 412]

MANİSA'YA DOĞRU**“7 Eylül [1]337 Harekât-ı Ta‘arruziyye-i Umûmiyye Hâtırâtı'ndan”**

Yürüyüş kolu bir tarafı birçok asırlara şâhid olan yalçın kayalıklardan müteşekkil uzun ve korkunç silsilelerle, diğer tarafı sazlıklar, derecikler, kolçaklarla muhat tozlu şoseyi takîb ediyordu.

Sazlıklardaki kurbağalar ve kokuları, kaya kovuklarındaki baykuşların acı feryâdları bu mukaddes tozun ellerinin ma‘rûz kaldığı fecâa‘ati halâskârlarına anlatıyordu. Âfâkın sevimli sîması karanlıklar âleminin siyah perdeleriyle bürünmeye başlamıştı. Yıldızlar, semânın bu sevimli kandilleri parlak sîmalarıyla zu[l]metlere nûrlar ithâf ediyorlar. Kamer,

(*) Bu sayfada Tahsin Nahit Bey'in fotoğrafı bulunmaktadır. Fotoğrafın altında “Halk Yolu mü'essislerinden Tahsin Nâhid Bey” açıklaması yer almaktadır.

hilkatden beri nûruyla arzın kara çehresini tenvîr eden bu semâvî ışık, bir gece evvel ölüm dakikaları yaşayan bu diyârı sevimli çehresiyle selâmlıyordu.

Yürüyüş nısfü'l-leyle kadar imtidâd etmişti. Nihayet Manisa'nın kara sîmâsı kesîf dumanlar, kızıl alevler içerisinde görünmeye başladı. On iki günden beri bütün güzergâhımızda şâhid olduğumuz âsâr-ı vahşete bu râddede şâhid olduk. Bu râddede vahşetin zâlim ve kanlı elleri mukaddes ma'bedlere dest-i tecâvüzünü uzatmış. Bu râddede Türk ve Müslümân ismeti pâymal edilmiş. Bu sevimli ma'mûre de bir hârâbe tahvil edilmişti. Birkaç sâ'at evvel pek feci' dakikalar geçiren ahâli gözyaşlarıyla halâskârlarını selâmlıyordu.

Pencerenin bir köşesine ilticâ ederek "Mâşââlâh" diye tesbîh çeken hanım ninenin boğuk sesi kulaklarımızda tanîn-endâz olurken biz de tozlu şoseyi takîben daha uzaklara gidiyorduk. (*)

Hüseyin Avnî

[Sahife 413]

GAZEL

Gönül isterdi ki geçsin hayâtım hep güzellerle
"Hilâl-ebrû sanemler gonca-lebler ince bâllerle"¹⁷⁸
Gönül isterdi ki bir zevk-i nûş-â-nûş ile her şeb
Sabâh şevke ersin şarkılar, şîrîn gazellerle
Gönül isterdi ki ey sevgili Leylâ-yı dil-âşûb
Hüdâ göstermesin hiç gezdiğin gülşende ellerle
Gönül isterdi ki güç olmasın geç olsun her matlab
Oyalandım bu türlü bî-semer darb-ı meselllerle
Gönül isterdi ki kizb ü riyâ mahv olsun âlemden
Seçilsin Sûfî-i hür-şîveler sâhte emellerle

(*) Bu sayfada Hüseyin Avni Bey'in fotoğrafı yer almaktadır. Fotoğrafın altında "Halk Yolu muharrirlerinden Mu'allim Hüseyin Avni Bey" açıklaması yer almaktadır.

¹⁷⁸ Bu mısra' Nedîm merhûmudur.

Gönül isterdi ki olsun bu millet müttehid mes‘ûd
Sarardım “Yümniyâ” artık bû’-i şikeste emellerle

13 Mayıs [1]333

Nizâmeddin Yümnî

[Sahife 414]

HAKÎKAT

Kuvvetimle hayâtım
Dostlarımla sürûrum
Hattâ beni yükselten
Benliğimi gösterten
İtimâdım gurûrum
Birdenbire yok oldu
Hakîkate göz attım
Onu sandım bir dosttur
Tamâmıyla duyunca
İyi vâkıf olunca
Ben bî-haber bî-şu‘ûr
Bütün zevkim yok oldu
Şu dünyâ-yı dînde
Hakîkatten avâzil
Şerbetinden bir nebze
Hisse alan pek güzel
Unutmuştur her şeyi
Hak söylüyor ister ki
Ona cevâb sunulsun
Artık bana kalan son
Bir vazîfe-i mübtekî
Unutmaktır her şeyi

“Alfred Dumas”dan N. Z.

[Sahife 415]

SARIK VE CÜBBE CEZÂSI

“Geçinme husûsunda başı daralan Nasreddin Hoca, diğer hocalar gibi birkaç para kazanmak için köyün birine cerre gitmeye karar vermiş. Heybesini omuzlanıp Akşehir'e en yakın bir yere gitmiş. Bir de bakmış ki, ondan evvel gelen bir hâce câmide harıl harıl kıssa-i Yûsuf'u anlatıyor. Oradan başka bir köye gitmiş, daha kahveye girmeden köylüler:

—Bizim hâcemiz var.

demişler. Bir başka köye gitmiş orada da hâceyi kabul etmemişler. Zavallı hâce böyle birçok köy dolaşmış. Kimse hâcenin kadrini bilmemiş. Nereye gitti ise ters yüzüne savulmuş. Hâce ümîdsiz, me'yûs, son bir köye daha uğramış, bir de bakmış ki, bütün köylü câmi' meydânında toplanmış. Orta yerdeki tuzakta bir tilki duruyor. Meğer bu tilki aylarından beri bütün köyün kümeslerini hârâca kesmiş, bu güne kadar ne yaptıysa bir türlü yakalanmamış. Güç belâ tuzağa düşürülmüş. Şimdi köylü tilkiyi “nasıl öldürelim” diye düşünüyorlarmış. Kimisi “gaza bulayıp yakmak” istiyor, kimisi “balta ile ikiye bölmeyi” tavsiye ediyor. Bazıları da “diri diri derisini yüzelim” diyormuş. Bunu gören hâce hemen söze karışmış.

—Ağalar! Demiş. Merâmınız bu ziyân-kâr tilkiye bir yamân cezâ vermekse işi bana bırakın. Ben ona öyle bir cezâ vereceğim ki, bunu bütün dünyâ bir araya gelse düşünemez!

Köylü bu işi hâceye bırakmış. Hâce hemen sarığını çıkarıp tilkinin başına sarmış. Mintânını cübbesini tilkiye giydirmiş ve tuzağı açıp tilkiyi salıvermiş. Tilki başında sarık, sırtında cübbe cân havliyle dağa doğru kaçarken köylüler, “Aman bre hâcem ne yaptın?” diye hâcenin etrâfını almış. Hâce hiç bozmayarak, “Telâş etmeyin ağalar” demiş. “Görüyorum ki, bu cezânın dehşetini anlayamadınız. Bu tilkiyi yapsak yapsak öldürecektik. Fakat şimdi o kılık kıyâfetle nereye gitse benim gibi kovulacak, kimse suratına bakmayacak, nihâyet sürüne sürüne açlıktan can verecektir. Bunun acısını ancak ben bilirim.”

Ankara'da toplanan hey'et-i ilmiyyenin bir arada resimlerini gördük. Kırk bir kere mâşâallâh hepsi de fesli idi. Galibâ gün geçtikçe sarık, cübbe halk içine çıkmaktan sâhiblerini men' edecek. Biz isteriz ki, hâce efendilerimiz sarığın kıymetini eksiltmemek için çok çalışsınlar.

Karagöz

[Sahife 416]**MURABBA**

Sâkî kerem et bezm-i şârâb eyleyelim gel
 Gülşende bu şeb âlem-i âb eyleyelim gel
 Ma‘mûr harabâtı hârâb eyleyelim gel
 Gülşende bu şeb âlem-i âb eyleyelim gel

Gelmem deme beyhûde yere eyleme sevgend
 Kâfi mi değil bunca zamân çektiğimiz derd
 Mâni‘ yok ise doğrusu ey yâr-ı mücerred
 Gülşende bu şeb âlem-i âb eyleyelim gel

Teşrîfin ile bu gece ey mâh-ı melek-sâ
 Sâgır gibi tenvîr edegör bezmi serâpâ
 Mest-i kadeh-i aşk olalım subha kadar tâ

Ey bağ-ı vefânın gül-i nevreste-nihâli
 Terket ne olur bârî biraz vahflet-i hâli
 Gözyaşıyla pür eylemeden köhne sefâli (?)
 Gülşende bu şeb âlem-i âb eyleyelim gel

Hasret-keş zülf-i semenin sevsin sünbül
 Rûhsâr velîk hâsidi ey gonca-gül-i menel (?)
 Tezyîd-i neşât eyler iken nâle-i bülbül
 Gülşende bu şeb âle-i âb eyleyelim gel

Dehrî bu gece mey gibi ney neş’e-i fezâdır
 Dahl eyleyecek varsa hemân bezm-i sabâdır
 İcbâr değil çünkü sözüm mahz-ı recâadır
 Gülüşünde bu şeb- âlem-i âb eyleyelim gel

Dehrî

[Sahife 417]

SAN‘ATIN TERAKKÎSİ CİHÂNIN TERAKKÎSİ DEMEKTİR

“Vatanın iktisâd ve istiklâlini kazanmak için hepimiz fen ve san‘at sâhasına doğru elbirliğiyle seferberlik ilânına mecbûruz.”

Bugün azim bir inkılâb içerisindeyiz. Âlem-i insaniyyete yeni şerâ’itle büsbütün başka esâsât üzerinde yeni bir hayât va‘d eder gibi görünen tarihin şu son büyük hâdisesi bizim için hayâtî bir me‘ele canlandırmıştır, o da san‘at mes‘elesî:

Altı yüz senelik tarih-i siyasî ve milliyyemizin son sahifelerine kadar karıştırıp tedkik ettirdiğimizde bunda yalnız muhârebelerde, cenklerde hârikalar göstermiş bir Türkiye görürüz. Medeniyetin evâmil-i esâsiyesinde bilhassa fen ve san‘atda geniş adımlar atmış, ciddî mesâ’î göstermiş bir Türkiye görebilir miyiz? Görsek de nâdirdir.

Son zamânlara doğru milletimiz de garbî taklîden medenîleşmek arzûsu görüldü. Ma‘a’t-te’essüf bu arzu ancak lafzıyla zâhirî medeniyetin taklîdiyle inhisâr etti. Heyhât ıslâhat dediğimiz zamânlarda bile eski idâre me’mûrları yaldızlı nutuklar ve fermânlarla idârî, mülkî ve askerî mesâ’il ile iştigal ettiler. Daha o zamânlar sür‘atde bulunan garb sanâyi‘ine iştirâk olmak için ufak tedbîr bile düşünülmedi. Bu mu‘azzam terakkiyâtın uzaktan seyircisi kaldık. İşte son asrın fen ve sanâyi‘inde uyanan bu feyz-i reha-kâr hareketi bir türlü takdîr edemeyerek yabancı kalmamız bizi tehlike ve ölüm saklayan bir uçuruma attı.

Açık ta‘bîrle bugün başkası verirse ancak geçinebiliriz. Yerli san‘atkârlarımıza ehemmiyet atf olunmuyor. Müsta‘id, muktedir san‘atkârlarımızı takdîr etmiyoruz.

Yarım asırdan beri sanâyi‘i mekteblerimizden muhtelif isnâdlarımız yetişti. Fakat takdîrsizlik, himâyesizlik bunları maddeten ve ma‘nen öldürdü. Bazıları tebdîl-i meslek eyleyerek me’mûriyet sevdâlarına düştü. Çünkü zavallılar te’mîn-i ma‘îşetten müşkilât çekiyorlardı. İhtiyâcımızı ecnebîlerden alıp kullanıverir. Yerli metâ‘ımız takdîr olunmuyor ve kendimizi kullanamıyoruz. En güzel misâl olarak şunu söyleyelim: [1]325’den bu ana kadar Kastamonu Sanâyi‘ Mektebi’nden yüzlerce efendi usta olarak çıktı. Belki bunlardan beş on efendi hayâta atılabildi.

İhtiyâclarımız dâimâ ecnebî sanâyi‘ine muhtâcdır.

[Sahife 418]

Başımızdaki festen ayaklarımıza giydiğimiz fotinlere kadar bütün ihtiyâcâtımızı Avrupa'nın lütfunden bekliyoruz. Ne acı, hüsranlı bir vaz'iyet! Bu hakikatler karşısında hissiz kalmak, omuz silkmek, o hakikatın avâkıb-ı elîmesine dâhil olmak demektir. Yirminci asırda bir millet için san'atsızlık ölümdür hattâ intihârdır. Binâenâleyh vatanın bugünkü bâkir sînesinde asrî bir san'at kurmak, hiç olmazsa en âcil ve hayâtî ihtiyâcımızı kendi kuvvetimizle, kendi bâzû ve alın terimizle vücûda getirebilmek kudret-i medeniyye ve insaniyyesini ihrâz bizim için bir hayât mes'elesidir. Hayât-ı sînâ'ıyyemizi inkişâf ettirmek ve bu inkişâfla hasr-ı evkat ve mesâ'î etmek bizim pek mühim, mukaddes vazîfemizdir. Bu vazîfe ile yalnız birkaç husûsî hükûmetin yalnız mahdûd bir idâresini mükellef addetmesi hatâ, nâ-kâbil-i afv bir hatâdır.

Hülâsatan söyleyelim ki, siyâsî istiklâlini garbın hâ'in pençesinden kurtarmak için senelerden beri harb seferberliğini ilân eden millet ve Cumhuriyetimiz ulu mübeccel gayesini idâme ettirmek için iktisadî seferberlik ilân etmek mecbûriyetindeyiz. Bir taraftan hükûmetin geniş sâhalı sanâyi' kanunlarıyla, himâye edici icrâ'âtıyla diğer taraftan bütün ricâl-i hükûmet hâmiyyetleriyle, gazeteler sütûnlarıyla, zenginler sermâyesiyle, gençler dimâğlarıyla, mütefekkirler kalemleriyle, san'atkârlar san'atlarıyla a'zâmî ve ciddî mesâ'î sarf edecek olurlarsa bir âtî-i karîbde şark da kendi kudretiyle ömrünü kazanabilir, kendi bâzû ve alın teriyle geçinir, zengin ve mağrûr yaşar.

Fakat sanâyi'in geniş sâhasında pek mühim rol oynayan san'atkârlarımızı nasırlı elleriyle, altın teriyle hayâtın bütün müşkilâtına göğüs geren ameliyyesi bu zavallı fakat medeniyetin necîb ve asil hâdimlerini korumalı.

San'atkârlarımızı, işçilerimizi takdîr ettiğimiz günden itibâren mes'ûd devirlerin hülûl ettiğine emin olalım.

Kengırı'da, Kastamonu Sanâyi' Mektebi Me'zûnlarından Hüseyin Tahsin

[Sahife 419]

ÜMRÂN

Dünya dört şey ile ma'mûr olur:

Âlimlerin ilmi, fakirlerin du'âsı, âmirlerin adâleti, ganîlerin sehâsı ile.

Hazret-i Ali'nin şu büyük kelâmı bir düstûr-ı ümrândır. Endülüs'te hükümrân olan hükümdârlar içinde Abdurrahman-ı Sâlis kadar İslâm âleminde şu mübârek kelâmın tatbîkine ihtimâm etmiş hemân hiçbir hükümdâr gelmemiş sanırım. İlme olan hürmeti, mülküne her hangi milletten olursa olsun birçok âlimleri celb ve cem' etmiştir. Garbın bugünkü parlak terakkîsinin temel taşı Endülüs'te atılmıştır. Müşârünileyh hazretleri ilim ve fazlını herhangi bir vesîle ile arz eden bir ilim sâhibi be-heme-hâl takdîr edilerek derecesine göre mekâna nâ'il olurdu.

Vatanımız baştanbaşa hârâbe-i zârdır. Ümrâna muhtâcdır. Ümrân, ilim ve fen adamlarının ikdâr edilmesine vâbestedir.

İhtiyâcımız ne kadar çok ise ilim ve fen adamlarımız da o kadar azdır. Elde bulunan beş on mühendisimiz memleketimizin içinde kaybolub gidiyor.

Bu mühendislerimizden vüs'atlerinden pek çok fazla işler bekliyorlar. Ma'îyyetlerine ta'rif ettiklerini tatbik edecek ne mu'âvin, ne kondüktör, ne pikor, ne kalfa ve ne de usta verebiliyoruz.

Bir turuk ve ma'âbir mühendisinden, mimârlık, elektrik mühendisliği, su mühendisliği, fabrika mühendisliği ve hülâsâ her şey her şey istiyoruz ve yapmasını bekliyoruz. Mühendis yetiştirelim, kundüktör yetiştirelim ve bunları da ihtisâs dâhilinde yetiştirelim. Bir yol mühendisinden maden mühendisliği beklemeyelim. Altı yüz kuruş maâş ile hâlâ kondüktör nâmzedi tayînliğine kalkışmayalım. Yoklukta sonra bu nâmzedleri terakkî ettire ettire al sana ser-kondüktör diye bir mühendisin başına yollamayalım. Çünkü böyle yetişen bir fen me'mûrunun vücûdundan edilecek istifâde ile mektebden yetiştirilmiş bir fen me'mûrunun vücûdundan edilecek istifâde beyindeki fark hiçbir vakit seyyân olamaz. İlim ve fen sâhiblerini ikdâr edelim demekteki maksadım budur:

Bugün altı yüz kuruş maâş ile kondüktör nâmzedi olarak kimi bulabiliyoruz? Hiç olmazsa bir lise me'zûnunu olsun celb edebilecek bir maâş celb edebilecek bir maâş vermelidir. Artık böyle altı yüz kuruşlar

[Sahife 420]

sekiz yüz kuruşlar fennî adamlar maâşından silinmelidir. Bir nâmzed bin kurûşla işe başlamalı her sene maâşı yüzer yüzer artmalıdır. Bu diğer fen adamı zevât için de böylece olmalıdır. Doktorlar, baytârlar, cerrâhlar ve diğer ashâb-ı fen her hâlde lâıkiyla ikdâr edilmeli. Terfî' ve terakkîleri sene başına muntazaman ve mütesâviyen bir usûl-ı sâlimde yapılmalıdır. İlim ve fenne rağbet ashâbının takdîri görüldükçe artar. Bir yol nasıl yapılır. Bu ana kadar yapılanları gözden geçirelim. Ve meselâ Kengiri vilâyetini misâl olarak ele alalım. Vilâyet dâhilinde yapılan aksâmı bozulmuş veya yapılamayan kısmı, senelerden beri yüz üstü kalmış, Kastamonu hudûdundan Ankara hudûduna kadar bir yol var. Muvâzene-i umûmiyyeden para koparmak vesilesiyle yollarımızı turuk-ı umûmiyye, husûsiyye diye iki kısım-i idâriyye ayırarak fen me'mûru kahtlığında iki takım hey'et-i fennî teşkîl etmek gibi bir usûl-ı sakîmimiz var. Bunun mahsurlarını saymaya hâcet yok. Bunu re's-i kârda olan zevâtın hepsi bilir ve tasdîk eder.

Ne ise maksad o değil! Bu yol tefsir-i âm usûlüyle yani amele-i mükellefe bekayâ ve hâl-i hazır mükellefiyetlerini edâ etmek üzere yol boyuna sevk edilerek nüfûsuna göre köy köy taksimât icrâsıyla yaptırılmıştır. Ondan sonra hâlâ ve hâlâ tamîrâtıyla uğraşmakta ve noksan kalan kısmı henüz yapılamamaktadır. Gerçi bu yolun muvâfık-ı fen olmayan aksâmı pek çoktur. Fakat yine bir yoldur. Biz bu usûlü daha fennî daha vakıfâne daha münasîfâne ve âdilâne bir sûrette tatbîk edemez miyiz? Etmeliyiz hem de muhakkak sûrette ihtiyâcımız vardır.

Bir kanun-ı mahsûs ile umûmî bir seferberlik tarzında ahâlînin bulundukları mıntıkanın en işsiz bir zamânında ilk ve sonbahâr ameliyâtları için yirmişer günden kırk gün senevî yolda çalıştırılması ve bu da vilâyet dâhilindeki açılmış yolların ikmâli ve kazâ ve nevâhî merkezlerinin rabtı için yollar yapılması hitâm buluncaya kadar iki üç seneye münhasır olması ve bedel-i nakdîler ile de i'mâlât-ı sanâyi'lerinin yaptırılması sâyesinde iki üç sene zarfında vatanımıza ümrân ve refâh getirilmiş olacağına bir delildir. Bu kadar sene askerlik, bu kadar sefalet ve perişânlık çekerek ve bunca şehitler vererek kurtardığımız şu vatanın içinde yolsuzluk yüzünden hâlâ mı mahsur kalalım? Çalışalım, son fedakârlığımızı da

yapalım. Fakat evvel-be-evvel dediğim gibi hiç olmazsa lise me'zûnlarından kondüktörler yetiştirelim. Bunları teşvîk ve terğib edecek maâş verelim. Ondan sonra şu emr-i azîme kalkışalım. İdâre-i husûsiyye, idâre-i umûmiyyeye demeyelim. İdâre-i umûmiyye ve idâre-i husûsiyye birleşsin, el birliğiyle en müsta'celinden başlayarak tekmîl yollarımızı yapalım. Yollar tabî'î vücûttaki kan damarları gibi mülkûn îmân ve servet damarlarıdır. Bunlar işlek olmayınca fakirlik tabî'î dir.

[Sahife 421]

“Du'â'ü'l-fukârâ,” (Fakirlerin Du'âsı): Bir fakir para kazanmak için iş bulmalıdır ki, du'â etsin. Çalışıp çalışıp vücûda getirdiği tahsîlâtını yolsuzluk yüzünden çürüten bundan dolayı birkaç kereler acı duyan bir zavallı kifâf-ı nefis edecek derecede fazla mahsûl yetiştiremez ise derunî ve âşikâr âh ederek beddu'â mı eder yoksa hayırlı du'â mı? Bu yollar böyle sene başına verilecek beş on kuruşla beş on senede vücûda getirilemez. Be-heme-hâl umûmî yol seferberliği ister. Yol olursa nakliyât kolaylaşır, mahsûlât sevk olunur, fakirler sesini artırır. Birine beş yetiştirir zengin olur, refâh bulur, du'â eder. Gerçi bidâyette kendilerine zor gelir fakat sonu beddu'âya değil hayır du'âya dayanır.

“Sehâ'ü'l-ağniyâ” (Ganîlerin Sehâsı): Sehâ' parasını kavanozlarda, kasalarda, bankalarda îrâd ve akarlarda habs ettirmeyerek yani o paranın nef'ini nefesine inhisâr ettirmeyerek o para ile derecesine göre birçok fakirlere iş açarak hem onları sa'y ve amele da'vet ve bu sâyede para kazanmalarına relâlet etmek ve hem de yine kendisinin istifâdesini insâf ve mürüvvet dâ'iresine te'mîn etmek için bedel-i nakdi te'min etmek demektir. Yani, “Adam sen de, ben kazanıyorum. Ya başkaları ne olursa olsun, isterse açlığından ölsün” diye bencillik göstermemeye sehâ derler. İşte ganîlerimiz paralarını ya münferiden veya birer şirket hâlinde müctemi'an fabrikalar, i'mâlâthâneler yapmaya hasr ederlerse ümrân vücûda getirmiş olurlar.

Ziyâ

[Sahife 422]

MAHKEME-İ KÜBRA

Re'îs: Hazreti Âdem aleyhisselâm.

A'zâ: İbrâhim, Mûsâ, İshak aleyhimü's-selâm.

Re'îs : (Kâtibe) –Vatan imzâsıyla olan şikâyetnâmeyi okuyunuz.

Kâtib: –Cenâb-ı Halık-ı kevneynin halk ve îcâd buyurup evlâd ve ahfâdınıza mîrâs bırakmış olduğunuz biz bedbaht güyâ isti'dâd-ı feyz ve ümrândan mahrum imişiz gibi zamân-ı âlîlerinden nasıl kalmış isek aradan binlerce sene geçmiş olduğu hâlde hiç birbirimizde eser-i terakkî gösterilmemiş. Ve civârlarımızda bulunan Avrupa, Amerika nâmlarıyla mevsûm ve hele ikincisinin hâl-i vahşet ve bedeviyetten halka-i medeniyyete dâhil olalı birkaç asır geçip buralarda otuzar kırkar katlı ebniyeler, örümcek ağı misâli şimendifer ve tramvaylar şimşek-vârî otomobil, kartal gibi tayyâreler, köstebek-kâarî tahte'l-arz inşâ'ât-ı cesîme ile balıklar gibi tahte'l-bahrlar ve bunları meydâna getirecek fabrikalar, madenler ile bezenmiş iken ahfâd-ı gafileleri altın üstünde yatan “ars-ı” yel ile doyup ni'met-i ilâhiyyeden müstağnî ebâbil kuşları gibi yüzde beşi tok mütebâkîsi aç, dünyâya sırf yiyip içmek ve bunu tedârik için yekdiğerinin hukuk-ı nâmûs ve izzet-i nefesine tecâvüzleri mübâh olarak yaratılmış mahlûklar gibi ne kendilerinin ve ne de evlâd ve ahfâdlarının ve ne de her türlü füyûzât-ı ilâhiyyeyi nefsinde, nice ha'zâ'in-i tabî'yyeyi sînesinde bizleri düşünmüyorlar. Vâkı'a şimdiye kadar yani fennin bu derece berk-âsâ cihânı muhît olduğu ana kadar iltizâm ettikleri gafletin hüküm ve te'sîrini görmemişler yahut da görüp ibret almamışlar ise de bu hâlin devâmı kendilerinin değil, bizim de fen gibi yakıcı ateş ile mücehhez, her birisi bir iklimi sabah kahvaltısı yapacak kadar harîs düşmanlarının eline bırakacaklarında şübhemiz olmadığından “millet” nâmıyla yâd olunan ve yekdiğerine itimât ve muhabbeti olmayıp ne yaptıklarını, nereye gittiklerini bilmeyen avâmın şahsiyyet-i ma'neviyyesinin celbiyle bi'l-muhâkeme sâlâh-ı hâl edilmesi veyâhûd da başımızın çâresine bakmak üzere serbestîmizin te'mîni husûsuna hüküm buyurulması müsted'âdır.

İmza:

Vatan.

Re'îs–Vatan şu şikâyetnâme sizin mi?

Vatan: –Evet Efendim.

Re'îs: –Şikâyetinizi şifâhen de teb'îd ediniz.

Vatan: –Efendim şikâyetnâme de bi'l-etraf arz olduğu gibi bu husûsda hukukumuzu müdâfa'a için “Terakki” Bey'i tevkîl ettik.

Re'îs: –Demek fazla söyleyeceğiniz yok.

Vatan: –Hayır Efendim.

Re'îs: – (Milletin şahsiyyet-i ma'neviyyesine hitâben): Hakkınızda okunan şikâyetnâmeyi iyi dinlediniz mi?

[Sahife 423]

C.: – Elleriyle başını gözünü oğuşturarak uykudan uyanırcasına bir hareketle, “Evet efendim dinledim.”

Re'îs: –Buna karşı ne diyeceksiniz?

C.: –Ne diyeyim efendim bana ne teklif edilmiş de reddetmişim.

Re'îs: –Sana yapılan tekâlifâtı îfâ edip etmediğin sorulmuyor. Neden asrın müstefid olduğu fen ve ma'rifetle alâkadâr görünmüyorsun?

C.- Efendim malûm-ı âlîlerinizdir, bu gibi işleri Âdam diye ikbâle geçirmiş ve ömrümüzü ellerine tevdî' etmiş olduğumuz adamlar yapar, yaptırır da biz de peşinden gideriz.

Re'îs: –Şimdiye kadar öyle bir teşebbüsde bulunan ve bulunacak olsa peşinden giden var mı?

C.: –Her gün bir yalan îcâd olunur, şöyle olacak, böyle yapılacak denilir, biz de inanırız. Fakat arkası gelmez.

Re'îs: –Diyenler kim?

C.: –Umûrumuzu ellerine tevdî' ettiklerimiz.

Re'îs: –Bir şey binlerce sene binlerce def'a tecrübe edilmez ya, hatta tecrübe edilmiş bir şeyin bir daha tecrübesi memnû'dur. “men cerrebe'l-mücerreb” emrini tanımıyor musun.

C.: –Tanırız fakat kendi hâlimize bırakılır mıyız?

Re'îs: –Kim mâni' olabilir?

C.: –O engellerimiz.

Re'îs: –Onun sizden ne gibi farkı vardır.

C.: –Efendim bir kere mukadderâtımıza sâhib oldular mı bir daha ya ölmeliler de kurtulmalıyız, yahud da birbirlerine düşüp başını yemeliler de.

Re'îs: –Size bu sûretle tahakküm edebilecek kaç kişi tasavvur olunabilir?

C.: –Her memlekette üç beş kişi.

Re'îs: –Her memlekette lâ-akal beş, on, yirmi, elli bin nüfus bulunur, elli bin kişi bir kişiye nasıl olur da esir, köle olur. Allâh azîmü's-şân size akıl, fikir, izzet-i nefis vermedi mi?

C.: –Cennetten sizi tard ettiren şeytânın şâkirdleri, bize de tasalluttan fâriğ olamıyor.

(Sonu var.)

GÜNÜN İZLERİ

UMÛMÎ İMTİHÂNLAR

Liselerde yirmi beş Mayısta derslere nihâyet verilerek umûmî imtihânlara Haziran'ın birinci günü başlanacaktır.

*

Kengiri Tedrîsât-ı İbtidâ'îyye Meclisi'nin kararıyla kazâ, nâhiye ve köy mekteblerinin umûmî imtihânlarına 25 Mayısta, merkez mekteblerinin imtihânlarına da bir Haziranda mübâşeret edilerek a'zamî on gün zarfında nihâyet verilecektir.

*

5 Haziran pençşenbih günü Kengiri Lisesi'nde geçen sene olduğu gibi bu senede ta'til ve meslek dersleri açılacaktır. Bu derslere Dârü'l-mu'allîminden mezûn olmayan bi'l-umûm mekâtib-i ibtidâ'îyye mu'allimlerinin

[Sahife 424]

devâmları mecbûrî ve Dârü'l-mu'allîmin me'zûnlarının ihtiyârîdir. Taşradan gelecek mu'allimler lisede ibâte edilecek ve ayrıca i'âşe masrafı alacaklardır. Dersler Ağustos'un yirminci günü bitecektir.

*

Geçenlerde Mâliye Müfettişi tarafından teftiş edilen Kengırı mu‘amelâtının gayet muntazam ve sür‘atle tedvîr edileceği memnûniyetle istihbâr edilmiştir. Muhâsebedeki çalışkan me’mûrlarımızı tebrîk ederiz.

BİR TEMENNÎ

İlgaz kazâsında hâlâ bir Zirâ‘at Bankası teşkîl edilmemiştir. Pek cesîm ve halkı ez her cihet şâyân-ı mu‘âvenet olan bu kaza bilhassa İstiklâl Harbi'nde belki her yerden fazla çalışmıştır. Burada Zirâ‘at Bankası'na fevka'l-âde ihtiyâc vardır. Bu ihtiyâc düşünülerek İlgaz'da be-heme-hâl bir banka şu‘besi açmak lâzımdır. Halkın ihtiyâcâtını halktan ziyâde düşünen hükûmetimizin bu mes‘eleyle ehemmiyetle nazar-ı dikkatini celb ederiz.

İDMÂN BAYRAMI

Mayıs'ın yirmi üçüncü günü öğleden sonra Kengırı'da kışla civârında merkez mekâtibiyle mülhakat mekteblerinden bazılarının iştirâkıyla gayet zengin bir program dâhilinde muntazam bir idmân bayramı yapılacaktır.

Bu bayramda futbol müsâbakası icrâ edilecek, terbiyevî muhtelif harekât-ı bedeniyye gösterilecek, millî oyunlar oynanacak, her mekteb talebesi tarafından ayrı ayrı marşlar söylenecek, yarış güreş ve birçok müsâbaka yapılacaktır. Bayram mahallî muhterem Sekizinci Topçu Alayı Kumandan ve zâbitânının kıymetli mu‘âvenetleriyle fevka'l-âde mükemmel bir sûrette hazırlanmaktadır.

*

Ayrıca bir de “büfe” bulundurulacaktır. Biletlerin tevzî‘ine başlanmıştır. Birinci mevki‘ 20, ikinci mevki‘ 10 kuruştur.

Kengırı ahâlîsine ilk def‘a olarak böyle müstesnâ ve sevimli bir gün yaşatacak olan genç ve yeni neslin bu hayırlı teşebbüslerini alkışlayarak karşılar ve muvaffakiyetlerini temennî eyleriz.

*

Yeni gelen Ankara gazetelerinde Kengırı Vâli Vekili Sâhib Bey Efendi'nin Karahisâr-ı Şarkî Vilâyeti'ne tab'îyyetinin Re'îs-i cumhurca tasdîk edildiğine dâ'ir bir fıkra görülmüşse de henüz böyle resmî bir tebliğ olmadığı ve âzîz valimizin yine Kengırı'da kalacağı müstahberdir. Şimdiye kadar, hayât, irfân, ümrân sâhalarında çok geri kalan memleketimiz kendilerinden pek büyük hizmetler görmüş, daha da görecektir. Kengırı'ya teşriflerinden beri millî rûhun hakîkaten azimkâr bir timsâli olarak tanınan ve az zamân zarfında herkesin kalbinde müstesnâ bir mevki' kazanan kıymetli vâlimiz Kengırı gibi mühim bir vilâyet merkezinden ayrılmaması lâzımdır.

Lise talebesinden Necdet Efendi tarafından tertîb edilen geçenki bilmecemiz Sakarya idi. Hal edenler arasında kur'a çekilerek birinciliği İnâs talebesinden 65 Mu'ammer Ali, ikinciliği talebesinden 16 Hüseyin Avnî Efendiler kazanmışlardır.

DİĞER HAL EDENLER

Kengırı İnâs Mektebi'nden 20 Fâtımâ, 55 Advıyye, 9 Fâ'ika, 8 Kevser Ali, 37 Râbi'a, 51 Râbi'a, Karacaviran İnâs Mu'allimi Meliha Dîdâr, Şabanözü'nde müteka'id Mülâzım İsmâil Efendi kerimesi Sü'âd hanımlardır. Çankise mu'allimi Şaban Şevket, Çerkeş Başmu'allimi Gökmen, Çerkeş mu'allimlerinden Müftüzâde İsmâil Hakkı, Salih Sabri, Bozoğlu Mu'allimi Ferid, Mecidiye Jandarma Kumandanı Mülâzım-ı Evvel Mehmed Avnî, Şabanözü merkez Talebesinden 38 Abdülkerim, Arab karyesi mektebi talebesinden 1 Bâkî Sezâ'î, 16 Bekir Nadir, Kengırı Lise talebesinden 44 Hâlid, 139 Tahsin Ali, 64 Sâmi, 5 Râsim Câhid, 16 Hüseyin Avnî ve Hakkı Efendilerdir.

CUMHURİYET ECZAHÂNESİ

Bi-mennihi'l-kerîm küşâdına muvaffak olduğum eczâhâneme muhterem halkımızın ihtiyâcâtını te'mîn edecek edviye-i tıbbiye ve müstahzârât-ı husûsiye celb ederek reçete imâline başladığım cihetle teşrîf edecek zevâtın her hâlde memnûn kalacaklarını ilân ederim.

Eczâcî Edhem

MÜBÂREK BAYRAM

Oh!.. Bugün rûz-ı Hızr'ın onuncusundayız. Yağmur mebzûl, feyz-i bereket yolunda, Rama'zândan kurtulduk, yüzümüzün aklığı, alnımızın pâklığı ile bayramı yapalım dedik ve yaptık.

O günün sabâh namâzı vaktini müte‘âkib iltimâ‘âtıyla yeşil tepeleri âheste âheste aydınlatan güneş, ufuktan iki mızrak boyu yükselir yükselmez atılan bayram topuyla berâber yeni müskirât-ı kanûnu da zevkiyle, safâsıyla meydân-ı aleniyete atıldı. Ramâzânın eyyâm ve leyâlî-i rûhânî ve kudsînin kalblerde bıraktığı inşirâh-ı müştâkîsinin dört gözle beklediği mübârek bayram. Ümitlerin fevkinde neş‘e ile ikmâl etti ve bu sûretle muhterem meb‘ûslarımızın a‘mâl-i sâlihaları (!) terâzîsinin kefesi yeni kanunun şu sûretle tatbîkiyle milyonlarca kiloluk ahmâl-i sakîle ile yerinden kalkmaz bir hâle geldi.

Çok hayır du‘âlar (!) aldılar. Memleketin bir senelik kitâb zevkine bir sahîfe-i zerrîn ilâve ettirdiler.

Âzîz bayramda meslektaşlarıyla kafileler teşkil eden ehl-i zevk, yeni kanunun şerefîyle (!) mütenâsib bir sûretde neyleriyle, meylleriyle, hay haylarıyla üç günü ikmâl ettiler.

Kal‘adan vakit vakit atılan topların tarraka-i ânını, uşşakın na‘ra-i aşkını, evlâdını arayan vâlidelerin, zevcinin yolunu bekleyen zevcelerin girye-i canhırâşî ta‘kib etti.

Ve’l-hâsıl köyün kezîrinden âl-i muhtârına varıncaya kadar tam üç gün leyl ü nehâr tarab ve mest ile güzerân olundu.

Bu hâlimizle zâlimlerin tîğ ve gasbına uğrayarak çıır çıplak çıkan kasabalar halkını andırırcasına güzerân olan bu üç günlük eyyham, memleketin kitâb-ı hayâtının münşî sahifelerine karışıp gitti.

Cenâb-ı Mevlâ’ya şükürler olsun ki, evvel günlerde evlâdlarının ve zevcelerinin sarhoşlukları yüzünden birkaç vâlidenin âh feryâdlarını, garib zevcelerin girye-i nâlânını mûcib olmaktan başka felâketli ve acıklı bir hâl meydâna gelmedi.

Bu sebeble dökülen gözyaşların, edilen âhların vebâlini bu kanûnun kabulü için beyaz re’y veren meb‘ûslarımıza yükletelim. Geçirdiğimiz mübârek bayramımızı muhterem okuyucularımıza tebrîk edelim. Hüda ağız tatlılığı ile tekrarını nasip etsin.

Kalender

BİLMECE

Bilmecemiz altı harfli bir kelimedir.

4, 5, 6, 5'nci harfleri muhârebede kazanılan bir vasıf, 3, 4, 6'ncı harfleri bilmece ma'nâsına gelen Arabî bir kelime 4, 5, 6'ncı harfleri herkesin muhtâc olduğu bir şey, 2, 1, 6'ncı harfleri senin mu'ayyen bir zamânını, 3, 1, 6'ncı harfleri bir kavmi, 6, 5, 3'ncü harfleri İrân tarihinde ma'rûf bir isim, 4, 6, 3'ncü harfleri edebiyâtda müsta'cel bir kelime, 4, 6, 5, 3'ncü harfler ormânda barınan bir hayvanın yavrusunu, 4, 6, 5, 3, 2'nci harfleri ilmiyle tanınmış bir zâtın ismini ifâde eder.

Hal edenler arasında kur'a çekilerek birinciye güzel bir tesbih, ikinciye bir kitab verilecek diğerlerinin de isimleri yazılacaktır.

Diğer hal edenlerin esâmîsi kabın iç tarafındadır.

Bilmeceyi hal edenler kuponu rabt etmelidirler.

Bilmece Kuponu

Numara: 27

HALK YOLU'NUN SATILDIĞI YERLER

İmâret'te Yüzbaşı Hafız Ağa'zâde Ahmed, Odunpazarı'nda Hakkı Efendilerin Dükkânları.

Halk Yolu

Hakkın yoludur.

On beş günde bir çıkar ilmî, fennî, edebî, ictimâ'î mecmû'adır.

Sâhib-i İmtiyâz ve Mûdîr-i Mes'ûl: Kemal Cenâb

Derc edilmeyen yazılar i'âde edilmez.

Sayısı 5 kuruştur.

Geçmiş sayılar 10 kuruştur.

Halka yarar yazılar kabul olunur.

Abonesi

Senelik Abonesi: 130 kuruştur.

Alt Aylık: 70 kuruştur

Adres: Kengîrî'da Halk Yolu

1 Haziran 1340

Sene: 2

Sayı: 28

MÜNDERİCÂT

Menemen'e Doğru / Hüseyin Avnî

Ümran / Ziyâ

Sa'dâbâd / İhsan Kamî

Koşma / M. F.

Semâ'î / Zahmî

Müseddes Muhammes

Gazel

Asrî Baba'nın Aşk [ve] Şevk ile Bir Va'azı / Asrî

Mahkeme-i Kübrâ

İdmân Bayramı / Uluğ

Günün İzleri / Halk Yolu

Hayâlât Zevk midir / Kalender

Kengiri Matba'ası

1340

Sâhib-i İmtiyâz ve Müdîr-i Mes'ûl: Kemal Cenâb

Derc edilmeyen yazılar i'âde edilmez.

Sayısı 5 kuruştur.

Geçmiş sayılar 10 kuruştur.

Halka yarar yazılar kabul olunur.

Abonesi

Senelik Abonesi: 130 kuruştur.

Alt Aylık: 70 kuruştur

Adres: Kengiri'da Halk Yolu

Halk Yolu

Hakkın yoludur.

On beş günde bir çıkar ilmî, fennî, edebî, ictimâ'î mecmû'adır.

1 Haziran 1340

Sene: 2

Sayı: 28 (*)

[Sahife 426]

MENEMEN'E DOĞRU

(7 Eylül 338- Harekât-ı Taarruziye-i Umûmiye Hatırâtı'ndan)

Serin bir ikindi rüzgârı kulaklarımıza Akdeniz sâhillerinin selâmlarını fısıldarken, biz de zümrüdîn bağlar, bahçeler, nâmütenâhî yeşillikler arasında uzaklara doğru yilankavî zikzaklar yaparak kıvranan şoseyi takîb ediyorduk.

Artık gurub takarrüb etmişti. Güneş son kırmızı şu'â'âtıyla arza vedâ ederken ufuğun mâ'îmtırak semâsı da yavaş yavaş zulmetin siyah örtüleriyle bürünmeye başlamıştı.

Yolun tarafeynine gayr-i muntazam bir sûrette atılan top mermileri, fişenker, kırık tüfenker, kasaturalar, bombalar hülâsâ bütün teçhizât-ı askeriyye Anadolu'nun harîm-i ismetinde boğulan düşmanın bakiyyetü's-suyûfunun bir gün evvel buradan pek gayr-i muntazam bir sûrette firâr eylediğine delâlet ediyordu.

Artık havâ tamamıyla kararmıştı. Her şey sükût ediyordu. Yalnız bu sükûneti yürüyüş kavlinin hafif gürültüsüyle ormanlarda uluyan çakalların sürekli çığırmları ihlâl ediyordu.

Kamer, sîmîn şu'â'âtıyla arzın kara çehresini aydınlatıyor, karanlıkların korkunç i'mâkına gömülen yürüyüş koluna semâvî nûrlar ithâf ediyordu.

Nihâyet Menemen'in câzibedâr sîmâsı ufukta parlak elektrik ziyâları arasında görünmeye başladı. Uzaklardan kulaklarımıza aks eden o[r]kestranın rûh-nevâz sadâsı bize bugünkü yedi sekiz sâ'atlik yürüyüşün mezâhimini unutturmadı.

(*) Bu sayfada Atatürk'ün bir fotoğrafı yer almaktadır. Fotoğrafın altında "Halkçılığın yegâne kahramanı sevgili Re'îs-i Cumhûrumuz Gazi Mustafa Kemal Paşa Hazretleri" açıklaması bulunmaktadır.

Biraz sonra Menemen'e dâhil oluyorduk. Menemen, vahşetin zâlim tecâvüzâtından masûn olan bu yegâne Türk şehri, göz kamaştırıcı elektrik ziyâları arasında sevimli sîmâsıyla bize beyân-ı hoş-âmedî ediyordu.

Oh! Burada Rabbimin birliğine delâlet eden mukaddes ma'bedler, sâlibin menfûr-ı tecâvüzâtına hedef olmamıştı.

Uzun servîler arasından semâlara doğru uzanan yüce minâreleri ne kadar dînî vecd ile temâşa ediyorduk.

Türk gençliği burada vazifesini yapmış, ırsî kahramanlığını ibrâz ederek düşmanın cebin bakiyyetü's-süyûfunu imha etmişti.

[Sahife 427]

Oh! Burada Türk mü'essesât-ı iktisâdiyyesi, sînâ'ıyyesi, hey'et-i asliyyesiyle duruyordu.

Burada âzîz vâlidelerim, genç hemşîrelerim şenî' tecâvüzâtın masûn kalmıştı.

Fırka bandosunun muharrik nağamâtıyla şirin, Menemen'in muntazam caddelerini geçerken güzergâhta sıralanan halk "yaşa" sadâlarıyla, çiçek buketleriyle halaskâr kitleyi taltîf ediyordu.

Mes'ûd, Menemen pek velveleli bir sûrette icrâ-yı âhenk ederken biz de mechûl ufuklara doğru gidiyorduk.

Hüseyin Avnî

ÜMRÂN

Bir mülkün ma'mûriyeti dört şey ile olacağını ve bunların neden ibâret idüğünü geçenki makalemizde söylemiş idik. Ağniyânın sehâsı fukârâyı müsteafid edecek sûrette nakdini hayırlı işlere sarf etmek ve dolayısıyla fakirlerin du'âsını isticlâb eylemek demek olacağını da arz eylemiş idik. Ümrânın esâsını yollar ile vesâ'it-i nakliyenin intizâmı ve ehveniyeti teşkîl eder. Kengiri civârında gayet zengin bakır madeni ve fahm-i haşbî (?) ve hatta Zonguldak maden kömürü damarlarına henüz yüzde iken bile müşâbih birkaç yerde maden kömürleri ve hatta petrol bile bulunduğu ve bulunacağı ve bu madenlerin bazısının

imtiyâzı alınarak senelerden beri işletmeye teşebbüs bile edilmediğini ve bunun yegâne sebebi yolların intizâmsızlığı olduğu şüphesizdir, madenler işlese, fabrikalar yapılsa, i‘mâlâthâneler vücuda getirilse Kengiri’da bugünkü fakir ve sefâletten eser kalır mı?

Ashâb-ı yesârdan görüştüklerime, servetlerini şirket hâlinde birleştirerek memlekete nâfi‘ işlere teşebbüs ne için etmediklerini su’âl ettim, emniyet ve itimâd mes’elesini ortaya sürüyorlar. Hisse senedâtlarına tevdi‘ ettikleri paralarının nasıl çürüdüğünü hikâye ediyorlar. İlk teşebbüste bu yolda zarar görmeleri gözlerini yıldırıldığını ileri sürüyorlar.

Şu hâle nazaran ma‘mûriyetin dördüncü rengi olan ümerânın adâleti sayesinde mutazarrırların zararını bâdi esbâbın ref‘i hâlinde ashâb-ı yesâra emniyet gelerek muntazam ve te’mînâtlı şirketler teşkil olunabilmek vatanın ümrânına doğru gidileceği şüphesizdir.

Ümerâ şirketlere paralarını verecekleri be-heme-hâl müstefid etmek için gayet âdilâne kanûnlar, usûller, nizâmlar yapmalı ve bunların be-heme-hâl tatbiki husûsunda adâlet göstermelidirler.

Hülâsâ-i kelâm sermâyedârlara emniyet ve itimâd

[Sahife 428]

etmek neye mütevakıf ise onu yapmalıdırlar. Memleketimiz ecnebî sermâyesine muhtâcdır. Ecnebîler de paralarını emniyet altında görmek istiyorlar. Sulh konferansında en ziyâde adliyemizin ıslâhını ileri sürmelerinin sebebi hep budur. Vatanımızın her köşesine, her bucağına ecnebî sermâyesi gireceğini ve bundan da halkımızın müstefid olacağını beklemek doğru bir şey değildir. Bizim kendi paramızla kendimiz başaracağımız çok işler vardır. Bizleri yekdiğerimize emniyetsizlik gösterdiğimizi hâricden görenler bi’t-tab‘ külliyyetli sermâyelerini aramıza sokmaya cesâret edemezler.

Bizler âlimâne ve vakıfâne bir sûretle işe başlamalıyız. Dolandırmak, dolandırılmak ortadan kalkması için her ne yapılmak lâzım ise onu yapmalıyız.

Az zamânda çok ileri gitmiş milletlerin bunun için ne çâre bulduklarını arayıp biz de bulmalıyız. Hükûmetimize bu uğurda terettüb eden vazife her ne ise onu hükûmetimizden işitmeliyiz. Mahkemelerimiz eskisi gibi otuz liranın tahsili için ashâb-ı mürâca‘ata otuz liradan fazla masraf ettirmemek için te’sîs edilmiş birer betâ’ethâne değil, fa‘âl ve âdil birer

mürâca‘atgâh olmalıdır. Bir de masârıf-ı muhâkeme ve pul mes’eleleri de ashâb-ı mürâca‘atı nâ-çâr bırakan şekillerden kurtarılmalıdır.

Adâlet para ile satılmayan ve derhal tatbîk ve infâz edilen bir memlekette müteakabil emniyet artar. Şirketler tezâyüd eder, fakirler iş bulur geçinirler. Zenginlik ve refâh husûle gelir. Bugün zarûret yüzünden evlâdını okutamayalar okuturlar. İlim sâhibleri çoğalır. malûmât çoğaldıkça ümrân çoğalır. Şu hârâb vatan ümrâna nâ’‘il olur. (*)

İsmâil Ziyâ

[Sahife 429]

SA‘DÂBAD

Ulu köşkler burçlara el uzatır yükselir
Çemenlerde ışıldar elmas dökme bir jâle
Nev-hilâli andırır bağlardaki bir lâle
Şakır şakır gülzârdan bülbül sesleri gelir

Âhû kızlar titrerler ince yaşmak içinde
Sırmalar büklüm büklüm şakaklarda bayılır
Hafif bir rüzgâr ile birdenbire ayılır
İnci gibi saçarlar leblerinden bir hânde

Mina sunar bir yandan en nâzenîn mefpeçe (?)
Uzaklardan çağlarken gümüş tellerle sular
Sanki bu sa‘dâbâdı coşkun coşkun alkışlar

Râhatü'l-ervâh ile tatlı uyur bu gece
Yerlerinden kımıldar çerâğların hepsi
Dağlardan cevâb alır matrâbların nağmesi

1 Mayıs [13]34 **İhsan Kâmî**

(*) Bu sayfada Çankırı'nın fotoğrafı vardır. Fotoğrafın altında “ Şirin Kengiri'nin manzarasından bir yaprak” açıklaması yer almaktadır.

[Sahife 430]

KOŞMA

Bendsiz tasviyesiz, emeksiz şöyle
Akar mı kolayca ark birdenbire
Plansız meydânsız masrafsız söyle
Vücûda gelir mi park birden bire

Sâniyeler altınlardan kıymetli
Bilip çalışalım usûlü gayretli
Hayâl tepesinde hayırlı sür‘atli
Koşarsak düşeriz şark birdenbire

Şenletip vatani birleşmeliyiz
Didinmek yetişir elleşmeliyiz
Derhal kaynaşmalı birleşmeliyiz
Kafamız vurmada tark birden bire

En yüksek meziyet fennî kıymettir
İlmî ihtirâ‘î asrî hırsettir
En kestirme çâre def‘-i illettir
Yükselmez “Kuron”la “Mark” birdenbire. (*)

[Sahife 431]

KENGİRİ ŞÂ‘İRLERİNDEN ZAHMÎ

SEMÂ‘Î

Gül ey serv-i hırâmânım yeter ağlattın ağlattın
Dil-i uşşâkı sultânım yeter ağlattın ağlattın

(*) Bu sayfada Fahri Bey’in fotoğrafı yer almaktadır. Fotoğrafın altında “Halk Yolu muharrirlerinden M. Fahri Bey” açıklaması vardır.

Sarardı gül benzim soldu gözlerim kan ile doldu
Cihân başıma dar oldu yeter ağlattın ağlattın

Mekânım âteş-i fırkat helâk etti beni âfet
Beni şâd eyle gel elbet yeter ağlattın ağlattın
Kalem tutmaz oldu destim dinle ey gözleri mestim
Adûlar gelmesin dostum yeter ağlattın ağlattın

Sever isen Hüdâ'yı gel Habîb-i Mustafa'yı gel
Kulun Zahmî gedâyı gel yeter ağlattın ağlattın

MÜSEDDDES

Bezm-i ferdiyette ettin sevdiğim kendin cüdâ
Hâl-i cem'iyette pek elvân eylersin edâ
Çünkü olduk tâ ezel yârim seninle âşinâ
Ya niçin îmâ edersin çeşm-i fettândan bana
Var mıdır hâşâ yakın senden bana benden sana
Tahtgâh-ı dilde ahkâm eyleyen sensin şâhâ

Nûru vâhid cânı yüz bin cân etmek nedir
Yevm için her lânesin âşiyân etmek nedir
Nokta-i tevhîdi halka râyegân etmek nedir
Sen cihânda zâtını böyle nihân etmek nedir
Var mıdır hâşâ yakın senden bana benden sana
Tahtgâh-ı dilde ahkâm eyleyen sensin şâhâ

Cümle zî-rûh-ı cihân rûhü'l-hayâtındır senin
Her bendeler cennât içre mehâfındır senin
Mâ-hüve'l-maksûd olan âlemde zâtındır senin
Her sıfâttan görünen zât sıfâtındır senin
Var mıdır hâşâ yakın senden bana benden sana
Tahtgâh-ı dilde ahkâm eyleyen sensin şâhâ

Çâr kitâbı çâr ânâsır içre tedbîr eyledin
Nûsha-i kibriyâyı sen Âdem'de tastîr eyledin

Hânım eşyâ-yı ulûhiyyette temhîr eyledin
Levha-i dilde hayâlin nakş ve tasvîr eyledin
Var mıdır hâşâ yakın senden bana benden sana
Tahtgâh-ı dilde ahkâm eyleyen sensin şâhâ

Âlem-i dünyâda Zahmî görmedim menden denî
Gördüğüm a'lâ görünce eyledim terk-i men beni
Çeşm-i tenzih eyledin yâ nerde kıldın meskeni
Seyr eden fark etmemiş senden beni benden seni
Var mıdır hâşâ yakın senden bana benden sana
Tahtgâh-ı dilde ahkâm eyleyen sensin şâhâ

[Sahife 432]

MUHAMMES

Kande baksam gözüme sûret-i insan görünür
Bunca mahlûk-ı cihân mahrem-i cânân görünür
Cümle zî-rûh cihândan yine bir can görünür
Mûra kılsam nazarı Şâh-ı Süleymân görünür
Anla mir'ât-nümâdan nice seyrân görünür
Bu etibbâ-yı fenâ ile olan halka mizaç
Zâhidâ Hak'dan olur derd-i derûnuna ilaç
Anla bir kere nedir nokta-i hikmetde revâc
Tut sözüm ârif isen sende basîret gözün aç
Her Hak'dan sana bak sûret-i Rahmân görünür

GAZEL

Mir'ât-i dil ki havâdisle mükedder görünür
Eser-i jâle ile gonca-i mü'essir görünür
Bezm-i âlemde ne vermiş ise sâkî-i zamân
Câm-ı endişe o neş'eyle muhammer görünür
Beste-i şîve-i takdîr ise insan ne aceb
Âmil-i nîk ü bed olmakta muhayyer görünür

Girye-i ye's ile pür-i dîde-i âlem o kadar
 Bu mihen-gehde gülen varsa da ender görünür
 Fikr-i nâ-kâma sa'âdet mi gelir gelse bile
 Levh-i hâtırda hemen zillî musavver görünür
 İnkılâb üzredir âyin-i şu'ûnât her ân
 Gerçi Dehrî gibi bir hâlde mukarrir görünür

Dehrî

[Sahife 433]

ASRÎ BABA'NIN AŞK VE ŞEŞK İLE BİR VA'AZI

Gelin biraz konuşalım efendiler ağalar
 Tam bu sıra derdimizle uğraşacak sıralar
 Bu milleti için için kemiren çok yara var
 Düşünelim taşınalım çâresini bulalım
 Azm edelim birleşelim derdine el vuralım

Adam olmaz kafamıza bir şey te'sîr etmiyor
 Onunçün ya başımızdan da felâket gitmiyor
 Sanki bunca gördüğümüz tehlikeler yetmiyor
 Ağlanacak hâlimiz var düşünsek doğrusu
 Haklı görür sözlerimi biraz olan duygusu

Hırsla hased aklımıza fikrimize kök salmış
 Her taraftan rûhumuzu fitne fesâd kaplamış
 Kalbimizde zerre kadar hak, merhamet kalmamış
 “Şer kutusu” kafalara iyiliği gel anlat
 Şeytân gibi düşüncemiz gece gündüz mazarrat

Hiç birimiz birimizin yükseldiğin istemez
 Bin kulb takar ona hemen başka bir laf dinlemez
 “Cifit” olur mu biri, biraz güzel gezse çekemez
 Aklın varsa didin uğraş durma çalış her zamân
 Senin nene lâzım elin işi gücü kakavan

[Sahife 434]

Şunun bunun lâkırdısı gece gündüz sözümüz
Ölsen yine el mâlında çıkasica gözümüz
Müslümânız lâkin uymaz yüzümüze özümüz
Bir mürâ’-î sürüsüyüz korkumuz yok Allâh’dan
Ağlarız ya hep yalandır zevk alınız günâhtan

Kardeş gibi cân yormaktan sevişmedik bir kere
Hep bir türlü kafa çektik toplanmadık bir yere
Bilmeliyiz bunlar bizi uğratan her dertlere
Yeter artık bundan sonra akli başa alalım
Fenalığı şu mübârek topraklardan kovalım

Asrî Baba

[Sahife 435]

MAHKEME-İ KÜBRÂ

Re’îs: –Bizim şah[sı]mız mevzû’-ı bahis olamaz. Bir müddet ömrümüzde bir kere aldandık ve cezâsını çektik fakat siz her gün bin kere aldanıyorsunuz bu kadar hatâ ve gaflet insan nâmıyla yâd olunanlara yakışır mı?

C.: –Şimdi olsanız yine aldanacağınıza şüphemiz yok çünkü mevsimine göre yalanlar îcâd ediliyor.

Re’îs: Îmânınızdan mı şüphe ediyorsunuz? Tecrübe bir kere, beş kere olur yoksa günde bin kere aldandığınız hâlde mütenebbih olmaz iseniz size ne sıfat vermeli!

Vekil “Terakki”: –Efendim her türlü inkişâf ve te’âlîmize istibdâd mâni’ oluyor diyorlardı. Meşrûtiyet ilân olunalı on beş sene oldu. Acaba medeniyete â’id bir tanecik numûne irâ’esine muktedirler mi? “İlim Çin’de dahi olsa öğreniniz” diye Hazret-i Peygamber’in emri sırf “kale yekulü” sîgasını çekmeye ma’tûf değildir yâ! “Düşmanınızdan daha ziyâde mücehhez olun!” fermân-ı âlîsi ise, “gaflet, hatâ içinde uyuyunuz” demek değildir. Avrupalı, Amerikalı bizim on günde en mükemmel hayvânlarımızın alabileceği yolu otomobil ile sekiz, şimendifer ile on, velospit ile altı yedi, tayyâre ile iki sâ’atte alıyor. Bizde

ise hâlâ kablumbağa-vârî kağı arabaları ile güyâ âdeme giden müstağni yolcular gibi patika, çamurlu, muhataralı yollardan gidiliyor. Düşman bize her bir güllesi dibek kadar gülle atan top meydâna getiriyor. Biz de düşmandan mühimmat tedârikiyle memleketimizi, nâmûsumuzu müdâfa‘aya çalışıyoruz. Her hangi nâfi‘ bir şey olsa gâvur îcâdı diye –elimizden gelmediği için– tezyîf ediliyor. Hâlbuki sırf ta‘assub-ı cehliye sevki daha doğrusu halkı medeniyetten nevâle-çin olunca, bize ekmek kalmaz korkusunu taşıyan böyle halkın asıl düşmanıdır. Zirâ onlar en evvel medeniyetin meydâna getirmiş olduğu her feyzden müstefid olurlar ve ona da derhâl bir te’vîl ile isti‘mâline fetvâ vererek kolayını bulurlar. Böylelerine sormalı ki, evinde yaktığın lamba, üzerine lâbis olduğun elbise hasbe'l-îcâb İstanbul'a gidecek olursan bindiğin vapur veyâ şimendifer, tahkir ettiğin gâvurun îcâdı değil mi? Gâvûr îcâdı ise senin bundan istifâde etmekteğün için husûsî bir imtiyâzın veya mesâğ-ı şer‘iyyen mi var? Tabî‘î ki yok diyecekler. Öyle olduğu hâlde âvâmın günâhı ne ki, medeniyetin feyzinden müstefid olmasın?

Avâm: –Ulemâ ve ashâb-ı it‘ikâd kusûrlarını afv ettirici noktaları bilir yine biz ortada kalırız.

[Sahife 436]

Terakkî: –Cenab-ı Hak kanûn-ı ilâhîsini öyle herkesin keyfî için ihsân buyurmamıştır. Hatta kul tarafından meydâna getirilen bir silâh, hiç yapan âdemi vurmak husûsunda tefrîk ediyor mu? Elbette hayır! Öyle olunca her işi adâlete müstenid olan Allâh Te‘âlâ hiç öyle bir sınıf-ı zümreye hilâf-ı mu‘tâd imtiyâz verir mi?

Avâm: –Bizim dertlerimiz bir iki değil ki! Bir taraftan hükûmetin teklîfâtını vermek, diğer taraftan eşrâfin arzûsunu te’mîn etmekle mükellefiz. Onların arzûsunu is‘âf etmesek her işte bin müşkilât çıkarttırırlar. Biz de şaşırđık.

Re’îs: –İşte kendi itirâfınla hakîkate temâs ettin.

Avâm: –Ne gibi efendim?

Re’îs: –Ne gibi olacak her şeyini mukadderâtımızı ellerine tevdi‘ ettiklerimizden bekliyoruz, diyordunuz. Şimdiye kadar ne gördünüz ki, ba‘demâ da görmek ümîdinde bulunuyorsunuz? Size her hangi bir eşrâf ve müteneffizân mürâca‘at eder ve yüzünüze gülerse mutlaka sizinle bitecek bir işi vardır. Neden seneden bir kere belgesini görmeyen, tanımayan, görse de görmezceden, tanısa da tanımazcadan gelen adamların kuru bir yüz gülmesine

aldanıyorsunuz? İnsân söze gider ama her gün yüzüne gülen, bir işi olunca başını açıp seğirten, senin ufacık bir te'sîrin ile kalbi sızlayacak, sürûrunla göğsü kabaracak adam olmalı ki, sözünü tutasın, ardından gidesin.

Avâm- Biz bu sözlerinizden bir şey anlayamıyoruz.

Re'îs: –Zaten anlamadığınız için değil mi ki, cehâlet mengenesine zebûn oluyorsunuz.

Avâm: –Olmayanın çâresini bulamıyoruz ki.

Re'îs: –Dünyâda çâresiz iş olur mu? Fakat siz iyi düşünmezseniz tâbî'i çâresiz zannedersiniz. Eğer her şeyi iyi düşünür ve her iş için iyi adam bulup intihâb ederseniz her işiniz yoluna girer. Hem kendiniz medeniyetin nûrundan istifâde etmiş hem de memleketin feyz ve i'tilâsını te'mîn eylemiş olursunuz. İyi bilmiş olmalı ki, her hangi intihâb olur ise olsun ehemmiyetli tutmalı öyle re'yleri rast gelene verilmemeli.

Terakkî: –Efendim, ehil ve elyakını aramak şöyle dursun, temsilde hata olmaz ya üşek (vaşak) denilen bir mahlûk vardır. Kendisine kurulan tuzağı görüyor da, “Benim için zahmet çekmiş, tuzak kurmuş, emeği boşa gitmesin” diye ağlayarak ve bilerek gider nefsin tuzağa teslim edermiş. Bunlarda öyle yapıyor. Kimisi kırk yıldan akrabayı ta'allukat oluyor. Kimisi babasından, dedesinden miras kalıyor, kimisi de asalet, necabet, hamiyet sâhibi oluyor. Bu kadar mebzûl iltifat ve hürmetlere karşı birer re'y diliyor. Bunlar da “Adam sen de, birer re'y değil mi ne ehemmiyeti var” deyip haklı haksız, lâıylıklı lâıyksız demiyorlar. Sonra da aksi geldi mi “Allâh belâsını versin, intihâb zamânı oldu mu kapı kapı dolaşırlar. Bir kere kazandılar mı bir daha

[Sahife 437]

kimseyi tanımıyorlar” diyorlar. Bir adamın eğer sana hidmet edecek derece de liyâkat ve meziyeti var ise onu sen ara bul, yoksa senden re'y dilenciliği yapanlar ve sana gelip de, “Efendi ağa usta vâkı'a adam değilim ya, adam olmak istiyorum bana şâhitlik yap da adam sırasına geçeyim” demek olduğunu ne re'y sâ'ili ve ne de re'yn sâhibi bir türlü anlayamıyor. Hele bazıları, “Adam benim bir re'yim var olsa da hoş, olmasa da” diyor. Fakat bunun hayır ve şerrini düşünmüyor. En ufak bir muhtâr intihâbında bile bir re'y fazlasıyla belki iyi bir adam intihâbına sebep olursa mahalleli rahat eder. Vicdânına hâkim bir beledî a'zâsı intihâbına vesile olursa bütün memleketliye iyi bir hidmet etmiş, hele bir müntehib-i sâni çıkmasına veyâhud bir müntehib-i sâni olup da meclis-i umûmî veyahut da meb'ûsâna a'zâ

intihâbına sebebiyet verirse iyi kararlar, iyi kanunlar çıkarttırarak umûm milletin refâhına hizmet etmiş olacağını hâlâ düşünemiyorlar. Hâlâ “Aman bir re’y ne olurmuş” fikrinde bulunuyorlar. Kesesindeki parayı çamura atsa ya. Hâlbuki bir re’y kesesindeki parasından daha kıymetli, daha ehemmiyetlidir. Onda bütün milletin hakkı vardır. O bir re’y ile arz ettiğim gibi iyi bir vekil çıkmasına sebep olursa orada haksızlık olmaz, ahâlî ve kendisi rahat eder.

(Mâ-bâ’dı var.)

[Sahife 438]

İDMÂN BAYRAMI

İdmân Bayramı, evvelce müte‘addid def‘alar ilân edildiği vechile 23 Mayıs Cuma günü kışla meydânında Merkez mekâtibiyle Şabanözü, Tuht ve Dümeli mekteblerinin iştirâkıyla icrâ edildi. Sâha oldukça geniş olup etrâf çadırlarla ihâta edilmiş ve her husûsda halkın istirâhatı te’min edilmiştir.

Halk fevka'l-âde rağbet göstermiş, daha sabâhtan bütün mevki‘ler dolmaya başlamıştı. Bi'l-hâssa hanımlara tahsîs edilen çadırlar bir iki sâ‘at içerisinde tamâmen doldu. Müsâbakaya sâ‘at altı buçukta başlandı. İnâs talebesinden otuz kadar hanım, önlerinde süslenmiş olan arabalarıyla marş söyleyerek sâhaya çıktılar. Araba gayet zarif bir sûretde tezyîn edilmiş olup önünde “Yaşasın Cumhuriyet” yan taraflarında “Âtînin Sâhibini Bugünün Kadınlığı Yaratacaktır” cümleleri nazar-ı dikkati celb ediyor ve içerisinde ellerinde iki buket çiçek bulunan bir küçük hanım oturuyordu.

Nihâyet hep birden sefâ geldiniz marşı ve sonra talebeden Sabire Hanım tarafından “Safâ Geldiniz” manzûmesi söylendi. Bunu müte‘âkib araba hareket ettirilerek mevkî-i mahsûsun önüne kadar getirildi. İçerisinden çıkan devre-i mütavassıta birinci sınıf talebesinden Advîye Hanım ellerindeki buketleri vâli ve alay kumandanı beylere takdîm etti ve müte‘addid def‘alar alkışlandı.

Bu sırada etrâfı kesîf bir yağmur bulutları kaplamış ve yağmur damlaları düşmeye başlamıştı. Ba’dehû lise talebesi tarafından İstiklâl Marşı söylendi ve onu takrîben önde lise talebesi olduğu hâlde bi'l-umûm mektebler tarafından resmî geçit yapıldı. Fakat yağmur gittikçe şiddetleniyor ve programın diğer kısımlarının icrâsına meydan bırakmıyordu. Bir az sonra inâs talebesi tarafından müte‘addid marşlar söylendi ve oyun oynandı.

İğneye iplik geçirmek müsâbakasında inâs mektebi talebesinden 65 numaralı Muammer Hanım birinciliği, 55 numaralı Advîye Hanım ikinciliği, hayvânât-ı ehliyye yarışmasında lise talebesinden 31 numaralı İhsân Efendi birinciliği, 57 numaralı İsmâil Efendi ikinciliği, çenber yarışmasında

[Sahife 439]

lise talebesinden 6 numaralı Kadri Efendi birinciliği, Tervikiye Mektebi talebesinden 39 numaralı Hâlid Efendi ikinciliği kazanmıştır. Karataş Mektebi talebesinden bir kısmı terbiye-i belediye hareketi yaptıktan sonra futbol müsâbakasına başlandı. Muntazam formlarıyla evvelâ lise biraz sonra Şabanözü talebeleri sâhaya çıktılar. Rofor Topçu Alayı zâbitânından Fevzi Bey'dir. Birinci haftayında her iki taraf müsâvî kaldılar. Beş dakika istirahatından sonra ikinci haftayına başlamak için rofor müte'addid def'alar düdük çalmış ise de Şabanözü takımı yağmuru ve iki günlük seyâhatten mütevellid yorgunlukları ileri sürerek sâhayı terk ettiler. Bu husûsta fazla bir şey söylemeyeceğiz. Yalnız ikinci haftayında Şabanözü talebelerinin sâhayı terk etmeleri hakîkaten herkesin nazar-ı dikkatini celb etmişti. Mademki seyâhatten mütevellid yorgunluk ileri sürülüyor o hâlde bidâyette müsâbakaya başlamamaları îcâb ederdi ki, o vakit lise talebesi alay efradı ile oynayabilirdi.

Ma'a-mâfih hey'et-i umûmiyyesi itibârıyla her iki tarz oyuncularını da güzel oynadılar. Liseden Âsım, Nûri, Mehmet, Hasan, İhsân, Necdet Bey ve Efendiler fevka'l-âde muvaffakiyet gösterdiler. Şemseddin Efendi şahsî oynamaktan vazgeçer, Râsim Efendi de biraz daha çalışırsa her hâlde muvaffak olurlar.

Bir taraftan futbol müsâbakası devâm ederken diğer taraftan da güreş yapılmıştır. Yağmurun gittikçe kesb-i şiddet etmesi programın diğer aksâmının tatbikine imkân bırakmadı ve ahâlî birer birer dağılmaya başladı.

Ahâlîmize böyle müstesnâ ve sevimli bir gün yaşatan genç ve yeni neslin bu mühim ve hayırlı teşebbüs ve muvaffakiyetini dâimâ alkışlar, bu husûstaki kıymetli mu'âvenetlerinden dolayı bilhassa sekizinci topçu ve alay zâbitânına da mekteblilerin en büyük şükrânlarını arz etmeyi Halk Yolu kendisine mühim bir vazife addeder.

Uluğ

[Sahife 440]

GÜNÜN İZLERİ**Muhterem Vâlimiz İbka Edildi.**

Mecmû‘amızın geçen sayısında Muhterem Vâlimiz Sâhib Bey Efendi'nin Karahisar-ı Şarkî'ye tahvil edilmeyerek Kengiri'da kalacağını istihbârâtımıza atfen demiştik. Mevsûkan elde ettiğimiz malûmata nazaran müşârünileyhin Kengiri gibi mühim bir vilâyet merkezinden ayrılması doğru görülmeyle bekâsı cihetine gidildiği takarrur ve tahakkuk etmiştir. Az zamân zarfında herkesin kalbinde müstesnâ bir mevki‘ kazanan ve ümrân, irfân sâhalarında çok geri kalan memleketimizde mühim hizmetler yapacak olan âzîz ve kıymetli vâlimize muvaffakiyetler temenni eder. Yeni dâhiliye vekiline de azim şükrânlar takdîm ederiz.

MA‘ÂRİF HABERLERİ

Merkez mekâtibiyle lisenin umûmî imtihanlarına başlanmıştır.

Boyalıca, Ovacık, Dümeli, İpsarı, Korgun, Ma‘rûf mektepleriyle Şabanözü ve Tuht nâhiyelerindeki mekteblerin umûmî imtihanları yapılmıştır. Şabanözü mıntıkasında merkez mektebiyle Gümerdiğin mektebinin bu seneki muvaffakiyeti fevka'l-âde güzeldir. Mart, Arab, Ereğiz mekteblerinde geçen seneye nisbetle bu sene fazla bir muvaffakiyet görülmüştür. İç kazâya merbût mekâtib ile Tuht mekâibi talebesinden müktesebât-ı umûmiyyesi şâyân-ı memnûniyyet bir hâldedir. Mu‘allimlerimizin gayret ve mesâ‘îsini takdîr eyleriz.

*

Mekâtib-i ibtidâ’iyye mu‘allimleri maâşâtının muvâzene-i umûmiyye alacağının Ma‘ârif Vekâletince te’mîn edildiği müstahberdir.

*

Bi'l-umûm mekâtibe â’id olmak üzere İstanbul’dan mübâya‘asına lüzûm görülecek her nev‘-i eşyâ ve levâzım-ı dersiyyenin bedelleri mukabilince sür‘atle te’mîn ve irsâli için İstanbul’da bir levâzım me’mûrluğu ihdâs edildiği müstahberdir.

*

İmtihânla orta tadrîsât mekteblerinde mu‘allim mu‘âvini olmak isteyenlere â'id ta'limât-nâmede mezkûr imtihan zamânı müddetleri yalnız bu seneye â'id olmak üzere birer ay temdîd olunmuştur.

*

Bi'l-umûm dâr-ü'l-mu'allimîn me'zûnlarının hidmet-i maksûre hakkını hâ'iz oldukları ve bu husûsda Müdâfa'a-i Milliyye Vekâleti'nden umûm ahz-i asker riyâsetlerine tebligat yapıldığı müstahberdir.

*

Mektebliler İdmân Bayramı hazırlığında inâs talebesinin fikirlerine “yirmi arşın satenle on arşın kurdeleyi” meccânen vermek sûretiyle ibrâz-ı hamîyyet eden Belediye Re'îsi Cemâl Bey'e Halk Yolu teşekkürler eder.

*

Memleketimizin yetiştirdiği kıymetli etibbâdan Bakteriyolog İsmâil Hakkı Bey'in Kengiri'da icrâ-yı tabâbet etmek üzere şehrimize geldiğini memnûniyetle haber aldık. Fazîlet ve hezâkatiyle tanınmış olan âzîz hemşehrimize “Hoş geldiniz” deriz ve muvaffakiyetler temennî ederiz.

HAYÂLÂT ZEVK MİDİR?

Kese tehî, mide boş, vücûd hârâb, hâne loş. Fakat hayâtta hayâlât hepsinden hoştur.

Bir mu'ammâ tarzında yazdığım şu cümleyi münâsebitsiz görenler olduğu gibi istihzâ ile karşılayanlar da bulunur. Fakat erbâbı anlar.

Ara sıra tutulduğum bu hayâlât ne kesemin, ne midemin, ne vücûdumun, ne hânemin boşluğunu, hârâbiyetini, karanlığı hâtırıma bile getirmez. Anlayışına göre her zî-rûhun yaşayışında ve kendisine mahsûs iki hali vardır. Birisi zevk diğeri adem-i zevktir. Hattâ mevt bile zâ'ikadır. Ben bozukları ancak hayâlâtımda tadıyorum. Çünkü maddeten tatmak ihtimâli benim için yoktur ve çok vakit kendi kendime diyordum ki:

—Bir âşık-ı şûrîde-dil olarak ma'sûka-i hayâtımın âgûş-ı muhabbetinde bûse-i lebine gark edilsem bu benim için zevktir.

–Bir diplomat olsam da balolarda, ziyâfetlerde danslar yapsam, bu benim için zevktir (!)

–Bir gazeteci olsam da meb‘ûslara, vekillere hatta bütün şu‘abât-ı hükûmete hücum etsem, bu benim için zevktir.

–Belediye âzâlığına nâmzed olsam da müntehâblardan re’y dilensem bu benim için zevktir (!)

–Bir müfettiş olsam da posta ücretine kırk para fazla te’diyâtda bulunmuşsun, yahud “A‘zâları demirbaş eşyâ defterine kayd etmemişsin” diye teftiş ettiğim dâ’ire me’mûrunu tenkîd etsem bu benim için zevktir.

–Bir mahkeme-i asliyye re’îsi olsam da eski kafaların bir anda i‘dâmına hükm etsem bu benim için zevktir (!)

–Bir belediye re’îsi olsam da memleketde tanzifât [ve] tenvîrâtı yok etsem, bu benim için zevktir (!)

–Bir ormancı olsam da rûhsatiyesiz çam dalından sigara ağızlığı yapmışsın diye köylüden bir okka bal cezâ-yı nakdî alsam, bu balın yemesi benim için zevktir.

–İmtihânlara mümeyyiz olsam da talebelerin getirdiği et‘ime-i nefiseden her gün bol bol yesem, üzerine de bardak bardak buzlu şârâblar, limonatalar içsem, bu benim için zevktir.

Ve’l-hâsıl bu gibi hayâlâtta zevk tadanlar hâdisât-ı âlemden rencîde olmayarak her şeyden zevk alanlardır.

Kalender

SANAYİ-İ MÜHÜR

23 Mayıs [1]340 tarihinde kışla civârında icrâ kılınan İdmân Bayramı'nda mektebimizin mühr-i resmîsiyle zât-ı mührüm zâyî‘ olduğundan yenisi hakk ettirilmiştir. Ziyâ‘a uğrayan mühürlerin hükmü olmadığı ilân olunur.

Dümeli Baş Mu‘allimi

Geçen sayıdaki bilmecemiz Ilgaz idi. Hal edenler arasında kur'a çekilerek birinciliği Konya'da Mecidiye Hanı'nda iki numaralı ticârethânede Hâdimîzâde Feyzi Bey, ikinciliği ise lise talebesinden 61 numaralı Muhiddin Efendi kazanmıştır.

DİĞER HAL EDENLER

Lise Mûsiki Mu'allimi Nûri İbrahim Bey, lise talebesinden 11 Abdullâh Hulûsî, 16 Hüseyin Avnî, Karacaviran talebesinden 3 Câhid, Çankise Mu'allimi Şaban Şevket Efendiler ve inâs talebesinden 23 Züleyhâ Ali, 14 Tûbâ, 11 Nâdiye, 10 Sâbire, 9 Fâ'ika Kenan, 27 Râbi'a, Jandarma Yüzbaşılığından müteka'id Hacı Behcet Bey'in kerimesi Nâ'ile, müteveffa muhâsebeci Ömer Fehmi Bey'in kerimesi Sâfiye, Cinâyet Müdde'î-i Umûmîsi Sâdık Bey'in kerimesi Senîha Lemân Hanımlardır.

CUMHURİYET ECZÂHÂNESİ

Bi-mennihi'l-kerîm küşâdına muvaffak olduğum eczâhâneme muhterem halkımızın ihtiyâcâtını te'mîn edecek edviyye-i tıbbiyye ve müstahzârât-ı husûsiyye celb ederek reçete i'mâline başladığım cihetle teşrîf edecek zevâtın her hâlde memnûn kalacaklarını ilân ederim.

Eczâcı Edhem

BİLMECE

Bilmecemiz beş harfli bir hayvan ismidir.

Birinci, dördüncü, beşinci harflerden tereküb edecek kelime bir hayvânın vasfını gösterir. Üçüncü, beşinci harfler ıstılâhât-ı riyâziyyedendir. Üçüncü, dördüncü, beşinci harfler âlât-ı mûsikiyyeden birisini ve uzv-ı hayvâniyeden bir şeyi gösterir. Üçüncü, ikinci, birinci harfler tâli' ma'nâsına gelir. Üçüncü, dördüncü, beşinci harflerin sonuna bir harfin ilâvesiyle ânâsır-ı insaniyyeden bir sıfat-ı mahsûsa delâlet eder.

Diğer hal edenlerin isimleri kabın iç tarafındadır.

Bilmeceyi hal edenler kuponu rabt etmelidirler.

Bilmece Kuponu

Numara: 28

HALK YOLU'NUN SATILDIĞI YERLER

İmâret'de Yüzbaşı Hâfız Ağa'zâde Ahmed, Odunpazarı'nda Hakkı Efendilerin dükkânları.

Halk Yolu

Hakkın yoludur.

On beş günde bir çıkar ilmî, fennî, edebî, ictimâ'î mecmû'adır.

Sâhib-i İmtiyâz ve Mûdîr-i Mes'ûl: Kemal Cenâb

Derc edilmeyen yazılar i'âde edilmez.

Sayısı 5 kuruş.

Geçmiş sayılar 10 kuruş.

Halka yarar yazılar kabul olunur.

Abonesi

Senelik Abonesi: 130 kuruştur.

Alt Aylık: 70 kuruştur

Adres: Kengırı'da Halk Yolu

16 Haziran 1340

Sene: 2

Sayı: 29

MÜNDERİCÂT

Ankara / Tahsin Nâhid

İzmir'e Doğru / Hüseyin Avnî

Harikûlâde Bir Keşif / Resimli Gazete

Kengırı Kasabası Her Türlü ve Ümrân ve Temeddüne Elverişlidir / İsmâil Ziyâ

Sadaka / N. Z.

Medeniyeti Yükselten Ameledir / Hasan Tahsin

Kengiri Şâ‘irleri / T. N.

Gazel / Dehrî

Gazel / Kerküklü M. Nedîm

Günün İzleri / Halk Yolu

Kırk Bir Buçuk Mâşâallâh / Kalender

Sâhib-i İmtiyâz ve Müdîr-i Mes’ûl: Kemal Cenâb

Derc edilmeyen yazılar i‘âde edilmez.

Sayısı 5 kuruş.

Geçmiş sayılar 10 kuruş.

Halka yarar yazılar kabul olunur.

Abonesi

Senelik Abonesi: 130 kuruştur.

Alt Aylık: 70 kuruştur

Adres: Kengiri'da Halk Yolu

Halk Yolu

Hakkın yoludur.

On beş günde bir çıkar ilmî, fennî, edebî, ictimâ‘î mecmû‘adır.

16 Haziran 1340

Sene: 2

Sayı: 29

ANKARA

Türk'ün yıllardan beri uğruna kan döktüğü Cumhuriyet'in temiz ve mütevâzı yükseldiği yer Ankara'dır. Cihân tarihi üzerinde azim ve şereften kurulmuş hâtıraların, vâkı'aların menba' ve mecmû'u olan Ankara, Türk'teki irâde kudretinin bir timsâlidir. Senelerden beri özlediğim bu şehre vardığım zamân yeni Cumhuriyet'in merkezi olması dolayısıyla şekil itibâıyla fazlaca yavan buldum. Fi'l-hakika Ankara pek çok noksânlarla mâliktir.

Ankara medenî bir şehrin, şehir itibâıyla hâ'iz olması îcâb eden gösterişlerden çok mahrûmdur. Tozu ve sıcaklığıyla ma'rûf olan Ankara, bütün noksânlarıyla berâber cihân-ı medeniyeti hayretlere gark eden tezâhürât ve heyecânların menba' ve masdarı olmak itibâıyla şerefli; uludur. Evet, bugün Ankara medenî ihtiyâcâtı tatmin edecek müe'sseselere, fabrikalara, müheykel binâlara, mu'azzam dârü'l-fünûnlara, müzelere, tiyatrolara, hastahânelere, umûmî bahçelere, kütübhânelere, muntazam, geniş yollara, tramvaylara ve zengin bir şehir emânetine mâlik değildir. Bu yüzden belki bazı vatandaşların kalbinde bir sevgi bırakmıyor. Devâm eden mesken buhrânı zarûrî ihtiyâcâta â'id mevâddın pahalı olması, bu sevgiyi biraz daha uzaklaştırıyor. Fakat ne olursa olsun zamânlar çepeçevre felâketlerle çevrilen

[Sahife 442]

Türk yurdu en büyük heyecân menba'ı Ankara'yı görmüş ve Türk milleti Ankara'dan aldığı feyz-i irâde ile harekete gelmiş ve yine Ankara'dan yükselen îmân güneşiyle nâmûsunu, istiklâlini kurtarmıştır.

Ankara bu mütevâzı şehir, belki bir şehir değildir ve belki tabî'atda ve hayâtta tekâmülün sırrına eremeyenler için bir hiçtir. Fakat bence Ankara, istikbâlin en geniş, en feyyâz, en şîrîn, en coşkun feyz ve irfân menba'ı, medeniyet yuvasıdır.

Nasıl ki, Türk'ün dehâsı orada toplanarak yeni ve eski dünyâlara hayret veren hakikatleri doğurmuş, yarın da yine aynı dehâ, aynı kudret yükselecek ve bugünlerin nevmîdâne duygularına iş ve hareketle bir hatt-ı butlân çekecektir.

Daha dün Yunan'ın yok olan ordusu gözünü ve gayesini Ankara'ya dikmiş ve Ankara'da serbest ve ser-mest Yunan atlılarının gezdiği gün Türk'ün harîm-i azmine en kahir hançerin saplacanağını zan etmişti. Türk rûhunun, Türk'ün mütekâmil ve temiz ma'neviyyâtının toplandığı Ankara, Sakarya'nın kanlı sularına, Haymana'nın ateşli havâ dalgalanan ovalarına karşı iki tepe üzerinde yükselen bir cebhe ile fedakârlık ve fazîlet cebhesiyle şahlanmıştı.

Türk'ün millî Kâbesi olmak şerefini, ulviyyetini kazanan Ankara, Türk'ün idâre ve irâdesine merkez oldukça Cumhuriyet müterakkî bir feyz-i şerefle (*)

[Sahife 443]

millî dehâyı inkişâf ettirecek, iktisâdî, ictimâ'î, siyâsî hareket ve hamlelerden çıkacak netîcelerde tereddüt ve menfî gösterişlerden ziyâde kat'îyyet ve emniyyet müşâhede olunacaktır.

Zamân ve hâdisât Ankara'yı Türk Cumhuriyeti'ne merkez yapmıştır. Bunda esâs olan hayât ve istikbâle â'id îcâbâtdır. Şahsî fikirler bu mes'eleyi yalnız tasvîb etmişlerdir.

Her işi zamânında hâl etmek düstûrunu kabul eden zümreler îcâbât ve ihtiyâcâta ehemmiyet vermek mecbûriyetindedir. Buna binâ'en Ankara, Türk'ün bugün ve yarın hükûmet merkezidir ve merkez olarak kalacaktır.

Dilber İstanbul'un efsûnlu havâsı, şirin ve câzib manzarası, a'sâbı gevşetiyordu. Orada devletçilik ve hükûmetçilik mâhiyeti takdîr edilemeyen bir gösterişten ibâretti. Âlâyîş, nümâyîş, oyalanma efkâra, harekâta hâkimdi. Hükûmetçilere Dersa'âdet'in menâzır-ı bedî'ası Alemdağı'ndan ötesini göstermiyordu. İşte Anadolu'nun bugünkü hârâb hâli, İstanbul'daki hükûmetçilerin yâdigârıdır.

Esîr İstanbul'un tehassürünü çok derinden duymuştuk. Mehmetçiğin süngüsü İstanbul'dan düşmanı atmakla kalbimizdeki o tehassürü de çıkarmıştır. Bugün ise yalnız ma'rifet ve me'mûriyetin mütehassiriyiz; bu irfân ve ümrânı ancak merkezi Ankara olan Türk Cumhuriyeti te'mîn edecektir.

(*) Bu sayfada Çankırı Hükümet Konağı'nın bir fotoğrafı yer almaktadır. Fotoğrafın altında “ Kengirimizin Hükümet Konağı” açıklaması yer almaktadır.

Ben Ankara'da hummâlî bir fa'âliyet, büyük bir rûh gördüm. Bu fa'âliyeti, bu büyük rûhu ihlâl etmesi muhtemel ancak İstanbul'un Bâb-ı Âlî zihniyetini taşıyan kafaların adamlarıdır. O köhne fikrin sâhipleri idâre başında eğer varsalar, Cumhuriyet'in ve Türk köylüsünün şerefi nâmına atılmalıdır ki, hükûmet işlerindeki samîmîyet, ciddiyet, sür'at ve haysiyet dâimâ muhâfaza ve idâme olunabilmelidir. Hükûmet çarhını bozacak, idârenin selâmetini ihlâl edecek zihniyet, Bâb-ı Âli zihniyetidir.

“Ankara ve Anadolu çoktan taşralıktan çıkmıştır, Türk Cumhuriyeti halkın hâkimiyeti demektir. Köylü efendimizdir.”

İşte bu esâsları i'tiyâdın te'sîriyle Bâb-ı Âlîciler kavrayamazlar.

Onlar ki, asırlardan beri halkın ve köylünün mukadderâtıyla oynamaktan zevk alan ve saltanat diye sefâhetin en denîlerini yaşayan kuvvetlerin mahkûmu idiler.

Bilâ-riyâ ve çok samîmî söylüyorum: Ankara'yı çok sevdim. Çok samîmî buldum. Bu Ankara'da bir Beyoğlu olmadığından olsa gerek..!

Tahsin Nâhid

[Sahife 444]

İZMİR'E DOĞRU

(9 Eylül [1]338 Harekât-ı Ta'arruziyye-i Umûmiyye Hâtırâtı'ndan)

Kurtuluş şenliklerini pek çılgınca icrâ eden münevver ve medenî Menemen'i terk ederek uzak ufuklara mehîb ve korkunç kanatları arasına gizlenen İzmir'e doğru gidiyorduk.

İzmir, asırlardan beri Türk yaşayan Akdeniz'in bu şirin hâkimesi, üç sene mâ'î-beyazın mel'ûn esâreti altında inleyen şarkın bu güzel dilberi, kim bilir halâskârlarını ne kadar hasretle bekliyordu!

Bugünkü otuz beş kilometrelik yürüyüşe rağmen, bu gece manevî bir vakit bize yeni bir rûh, yeni zindegi bahş ediyor, mechûl ve kutsî bir ilhâm bize pek büyük başarılar add ediyordu.

Biz bu manevî ilhâmdan iktisâb-ı kuvvet ederek muttasıl yürüyor, üç seneden beri esâretin kakhâr-ı tazyîkleri altında inleyen masûm İzmir'imizi kurtarmaya gidiyorduk.

Tan yeni ağarmaya başlamıştı. Semânın şîrîn çehresi yavaş yavaş karanlıkların siyah perdeleri arasından belirliyordu.

Bugün hayâtın en mes'ûd bir gününü idrâk ediyorduk. Bugünkü heyecânı, sürûru belki hayâtta ilk def'a his ediyorduk. Çünkü birkaç sâ'at sonra on beş günden beri hasretiyle yandığımız, uğrunda kan döktüğümüz mu'âzzez İzmirimize kavuşacaktık.

Parlak güneş altın ışıklarıyla tepeleri yıldızlarken biz de İzmir'in on beş kilometre cenûbunda vâki' bir Rum çiftliğine gelmiştik. Verilen emir üzerine yürüyüş kolu tevakkuf etti.

Kim bilir? İzmir'e daha muntazam bir sûrette dâhil olabilmek için burada bazı nevâkısımızı ikmâl edeceğiz. Ve birkaç sâ'at istirahat edecektik. Fakat Heyhât! Vaz'iyet düşüncemizin büsbütün hilâfına idi.

Son merhâlemizin burası olduğunu, İzmir'e başka bir fırkanın gireceğini, pek büyük te'essürle haber aldık. İzmir tarihde misâli nâ-meşhûd bir sûretde halâs ve zafer şenliklerini icrâ ederken biz de mütehassirâne uzaktan mâ'î ufuklarını seyir ediyorduk.

Hüseyin Avnî

[Sahife 445]

HARİKÜ'L-ÂDE BİR KEŞİF: ÖLÜM ŞU'Â'I

Son senelerde, hattâ son aylarda hârikü'l-âde keşifler ve ihtirâ'lar birbirini ta'kîbe başladı. İnsânlar yeni tanılmaya başlanan bir takım kudretleri artık serbestçe tatbikat sâhasına koymak ve bunlardan belki cihânı değiştirecek olan netîceleri çıkarmak üzeredirler. İşte bir iki haftadan beri telgrafların haber verdikleri o Avrupa gazetelerinin hârâretle bahsine giriştikleri ölüm şu'â'ı da bu hayret-engiz ihtirâ'lardan biri olmak üzere kabul edilebilir.

Bu şu'â şimdiye kadar malûm olan Röntgen şu'â'ı, radyum şu'â'ı, herç şu'â'ı gibi teşhis ve tedâvîye yahut insanların bir sa'âdet çâresi buldukları zamân muhakkak birkaç tane de felâket vâsıtası keşf etmiş oluyorlar. Meselâ tahte'l-bahirlarda, tayyârelerde hâsıl olan terâkkîler ma'a't-te'essüf milletlerin birbirine karşı tecâvüz ve hücum hırslarını teşvîk edecek mâhiyettedirler. Ölüm şu'â'ına gelince, bu esrârengiz ziyâ en kutlu bir vâsıta-i imhâ olmak itibârıyla insanlığın başına bir belâ getirecek sûrette görünüyor.

İngiliz âlimi Garindel Matyos bi't-tab' bu ziyânın mâhiyetini henüz en gizli bir sır olarak muhafaza ediyor. Hatta kendisini ziyâret edip bazı tecrübelerinde hazır bulunanlar bu esârarengiz kudreti saklayan kutunun dâimâ kapalı bulunduğunu ve İngiliz âliminin bu kutuya muhâfaza-i esrâr unvânını verdiğini söylüyor. Bundan dolayı ölüm-ı şu'â'nın mâhiyeti hakkında henüz hiçbir kimse tafsilâta girişmek değil, tahminde bile bulunamaz. Yalnız kâşifin yaptığı tecrübeler basit bazı tertibât ile on, on beş metre uzakta bulunan baruta yalnız ziyâ vâsıtasıyla ateş vermek, ifleyen bir motoru salonun bir ucundaki tertibât ile derhal tevkîf etmek gibi hârikûlâde şeylerdir ki, böyle herhangi bir mesâfeden motorların yalnız ziyâ vâsıtasıyla tevkîf edilebilmesi, havâdaki tayyârelerin motorlarını durdurarak birer yaprak parçası gibi boşluğun içinde yuvarlanmalarını, hatta tahte'l-bahirlerin, zırhlıların ve diretnotların da oldukları yerde kuma oturmuş gibi saplanmalarını mûcib olacak demektir. Bu ziyânın uzaktaki bir

[Sahife 446]

noktayı arada hiçbir vâsıta bulunmaksızın ateşlemek kabiliyetini ise arzu edilen bir mü'essese veya şehri bazı tertibât netîcesinde yakıp mahvetmeye müncer olacaktır.

Fi'l-hakika Garindel Matyos'un şu'â'ı henüz böyle büyük bir şehri tutuşturmak ve tayyâre filolarını avlamak gibi mu'azzam tecrübeler geçirmedir. Ancak İngiltere'nin sâbık Kuvâ-yı Havâ'îyye Müsteşârı Amiral Mak Ger'in mes'eleye fevka'l-âde ehemmiyet vererek İngiltere hükûmetinin nazar-ı dikkatini celb etmesi ölüm şu'â'nın ehemmiyeti hakkında kuvvetli bir şehâdetir.

Kezâlik İllüstrasyon Gazetesi'nin Muharrir-i Fennîsi Ludvik Nodo'nun Londra'da muhteri Garindel Matyos dârü'l-mesâ'îsinde ziyâretinden sonra gazetesine yazdığı sütûnlarda bu mühim şahsiyet ve esrârengiz ihtirâ' hakkında şübheye mahal bırakmamaktadır.

Ludvik Nodo diyor ki, "Garindel Matyos İngiltere'nin en ciddî tecrübe yapan ulemâsından biri olmakla meşhûrdur. Hattâ umûmî harb esnâsındaki ihtirâ'larından ve tecrübelerinden dolayı İngiltere Hükûmeti kendisine 25 yıl İngiliz lirası tahsis etmiştir. Bundan mâ'adâ şarlatanlıktan fevka'l-âde müctenib, gayet mütevâzı hattâ mahcûb bir zâtdır. O derecede ki, kendisi hakkında yapılan tezâhürâta cevâb vermek lüzûmu karşısında hazırladığı cevâbı kendisi okumayarak mahcubiyeti hasebiyle bir refîkine kırâ'et ettirmiştir.

Muharrir, ölüm ziyâsı muhteri‘inin kendi huzûrunda yaptığı tecrübeyi şu sûretle anlatıyor: “Onbeş metre uzunluğundaki laboratuvarın bir tarafında kuvvetli bir motor işliyordu. Muhteri‘ diğer köşede bulunan bir projektörün önünde durdu ve bana arzu ettiğim zamân işâret etmemi tenbih etti. Ben ne zamân elimle işâret verdimse muhteri‘ ziyâyı makineye tevcih ediyor. Ve makine menba‘-ı kuvveti birden bire tükenmiş gibi zorla birkaç tenbel tur yaptıktan sonra duruyordu.”

Bu ziyâ vâsıtasıyla uzaktaki mahlûkatı birden bire öldürmek de kabil oluyor. Fakat ben orada iken bu tecrübe tekrar mümkün olmadı. Çünkü Londra'daki Himâye-i Hayvânât Cem‘iyyeti kedileri, köpekleri hattâ fareleri bu yeni şu‘â‘ı vâsıtasıyla öldürmek tecrübesi yapmamak için müdâhalede bulunmuştur. Dünyânın her tarafında hele şarkta, türlü barbarlığı yapmaktan ve milyonlarca insanın kırılmasına sebep olmaktan çekinmeyen İngilizlerin fennî tecrübeler uğrunda beş on hayvanın fedâ edilmemesine razı olmamaları pek garibdir.

Ölüm şu‘â‘ının sırrı bakalım daha ne kadar saklı kalacak? İngiltere Hükûmeti yalnız tecrübe ile iktifâ etmeyerek bu ziyânın menşe‘ini öğrenmeden ilmin keşfini satın almak istemiyordu. O da kim bilir kaç milyonluk bir hakk-ı keşif almadan

[Sahife 447]

sırrını vermek fikrinde değildir. İşte bu ihtilâfı duyan ve Fransa'da sanâyi‘-i cesîmeyi idâre eden Lyonlu bir mühendis, Matyos'u Fransa'ya davet etti. Ve tecrübeler Lyon'da tekrar edildi. Bu son tecrübelerde hâzır bulunan gazetecilerden biri de müşâhedâtı hakkında ahîren bir makale neşr etmiş olan Honura'dır ki, o da yukarıda bahs ettiğimiz esrârengiz hâdiseleri te'yîd ediyor. İş henüz açık yerde ve havâdaki tayyâreler üzerinde tekrar edilmemiş olmakla beraber tecrübelerin Lyon'da yapılması İngiltere'yi telâşa düşürdü. Ve mes'ele avâm kamarasında hükûmetten soruldu. Kâşif son defa olarak tekrar Londra'ya davet olundu.

Bakalım bu sırrı daha evvel İngiltere Hükûmeti mi öğrenecek? Yoksa Fransa mı? Mister Matyos'un ölüm şu‘â‘ı böyle iki memleket arasında birçok dedikoduyu mûcib olurken diğer taraftan İngiltere'de Şefild Dârü'l-fünûnu Hey'et-i Tedrîsiyyesine Doktor Rold isminde bir zâtın da buna benzer bir keşfinden bahs ediliyor. Bu keşif de elektrik kuvveti vâsıtasıyla istenen nokta üzerinde telsiz olmak kaydıyla tecrübiyyât yapabilmek imkânından ibârettir ve henüz mâhiyeti mechûl olup tecrübeleri de yapılamamıştır.

Görülür ki, Gazindel Matyos'un müthiş ihtirâ'ı karşısında âdetâ ona rakib, ona yeni keşif de denilmek üzeredir. Ve bunu da ihtirâ' eden yine bir İngiliz âlimi olup o da ma'a't-te'essüf medeniyetin, terakkînin yıkıcı vâsıtalarından yani ölüm şu'â'ının arkadaşlarından demektir. Yakında yapılacak olan tecrübeler Avrupa'nın fennî mecmû'alarında münâkaşa edilmeye başlanacaktır. Biz hâsıl olan netîcelerden kari'lerimizi haberdâr etmeyi bir vazife ad ediyoruz.

Son alınan haberlere göre Mister Matyos'un ölüm şu'â'ı veyâ şeytânî ziyâsı birçok hükûmetler arasında rekabete vesile olmaya başlamıştır. İngiltere galibâ kendi teba'asından ve kendi milletinden olan muhteri'i her zamân kandırmaya muvaffak olacağını düşünerek pek üstüne düşmemiş ve muhteri'in infî'âlini celb ederek Lyon'a hareket etmesini mûcib olmuştu.

Fransa'dan mâ'adâ Amerika da Mister Garindel ile müzâkerâta bulunmaktadır. Almanya ise bir Hollanda şirketinin vesâtatıyla müzâkereye girişmiştir. Beri tarafta Sovyet Rusyası bu şu'â'ı taht-ı inhisârına almak üzere sâhibine tekliflerde bulunmaktadır.

İngiliz kâşif şimdiden Ron İnşâ'at Destgâhları Müdür- i Umûmîsi Mösyö Ruvaye ile bir mukavele akd etti. Bu mukavele mücebince ölüm şu'â'ının kabul-ı isti'mâl ve tatbîk bir hâle vaz'ı için şirket tarafından vaz' olunacak sermâyeye mukabil şu'â'ın satılmasından hâsıl olacak temettu'un yüzde yirmi beşi şirkete â'id olacaktır. Ma'amâfih şu'â'ı üzerinde kontrol hakkı dâimâ kâşifin elinde kalacaktır. Kâşif yakında Londra'ya avdet ederek labarotuarını ve âlât-ı sâ'iresini Lyon'a nakl edecektir.

Resimli Gazete

[Sahife 448]

KENGİRİ KASABASI HER TÜR ÜMRÂN VE TEMEDDÜNE ELVERİŞLİDİR

Evet! Kengiri kasabası Acı Çay ve Korgun Çayı gibi tabî'atın en feyizli iki ni'metine mazhardır. Ma'a't-te'essüf bu iki nimetin kadri bilinmedikten, sıhhat ve istirahat-ı umûmiyye hüsn-i te'sîrinden ziyâde su-i te'sîri vardır. Hele iktisâden bu iki çaydan edilmesi lâzım gelen istifâdenin azameti hâl-i tabî'ide bırakılması yüzünden geçtiği yerleri tahrîb ettiğinden bir türlü takdîr edilemiyor. Bu çayların yataklarının tesbitini ve mecrâlarının her zamân istikametlerinin aynı cihetlere tevcihî için edilecek bir fedakârlık Kengiri'ya ne kadar münbit ve mahsûldâr ârâzi kazandıracağını ve bu ârâzinin cüz'î bir zamânda husûle getireceği istifâde edilecek fedakârlığı kat kat telâfi edeceğini kimse inkâr edemez. Bu çaylar etrâfda hayretlerle

gördüğümüz terâkkiyât-ı asrîyyeyi vücûda getiren fa‘âl milel-i ecnebiyyenin elinde bulunmuş olsaydı acaba bunları böyle mi bırakırlar idi. Beş on sene evvel meşhûr Papagalo Risalesi'nde bir resim görmüş idim. Topraklarımızı gayet güzel on dört yaşında kız olarak ve bizi de seksenlik beli bükülmüş aksakallı, başı sarıklı, ayağı çarıklı, bunak bir ihtiyâr hey'etinde tasvîr ediyordu. O dilber kızlar etrafına her müterakki milletten birer genç, dinç, zarîf giyinmiş âşıkları yığmış idi. Kız ihtiyâra arkasını ve ihtiyâr da kıza sırtını çevirmiş âşıklarına rûy-ı iltifât göstermekte idi. Fe‘tebirû! Yâ uli'l-ebsâr!

O ihtiyâr Türk! O hilâfet vesîlesiyle başımıza belâ kesilen o köhne sultanlık bugün öldü. Yerine genç ve tuvânâ Cumhuriyet delikanlısı ka'im oldu. O bâkire-i tabî'atın etrâfındaki âşıklar her birisi o mehâbetli delikanlıdan ürkerek kızın etrafından kaçıştılar ve fakat o hırs ve tama‘ı îmâ eden tablodan, o temâşâ sahnesinden büsbütün çekildiler, birer köşesine sindiler. Cumhuriyet delikanlısının vatan-ı nâzenînine göstereceği iltifâtı ve ondan edeceği müştâkane istifâdeyi gözetliyorlar.

O kızın bekâretinden, târâvetinden, halâvetinden, zârâfetinden müstefid olacak mertliği göstermeyen o adama karışan ihtiyâr ile bu nev-zuhûr delikanlıyı mukayese ediyorlar. Bizleri temsil eden bu genç delikanlı yine bu kıza lâyük iltifâtı gösteremez ve aynı o ihtiyâr gibi o güzel kızın bekâretini izâle ve ondan evlâdlar yetiştirmeye azmimizi i‘mâle etmez

[Sahife 449]

isek bizim nankörlüğümüzü gören bu dilberin, bu dildâdenin, kendisine iltifât edenlere yüz çevirerek onları yeniden teşcî‘ ederek, o hırs ve tama‘ sahnesine yeni baştan çıkacakları ve çıkmaya cesâret edecekleri gün gibi âşikârdır. Çünkü yine birbirine “Ne duruyoruz baksanıza!” bu âşık kısır. Kıza yaklaşmıyor, bakmıyor, kıızı hoşnut etmiyor, haydi meydân bizimdir” diyerek birbirini teşvîk edeceklerdir.

Vatanımızın tahte'l-arz ma'deniyâtı fevka'l-arz istifâde menâbi'i işletilmez ve nâfi‘ bir şekilde sokulamazsa bi't-tabi‘ o feyz ve bereket, nefh-i servet saçmak, doğurmak isteyen o sevimli kızcağız bizden memnûn olmaz ve yüz çevirir, bir taleb bir iğdiçten nasıl memnûn olmazsa o da bizden memnûn olmaz. Biz niçin bir iğdiç vaz‘iyyetinde kalalım? Haydi, kuvvet ve kudretimizi düşmanlarımıza gösterdiğimiz gibi sevgili vatanımıza da gösterelim. Onu kendimizden hoşnut ve râzı edelim. Gözetleyicileri nevmîd bırakalım.

Asıl maksat Kengiri hakkında birkaç söz söylemek iken coşkunluk edip sözü umûmiyyete dökmek gibi taşkınlık edişim, ma'fuv görülsün. Cumhuriyet ki, her ferdimizin hey'et-i mecmû'ası cumhuriyetimizdir. Daha doğrusu her ferdimizin mecmû'ası cumhuriyetimizdir. Şu hâlde hepimize çalışmak ve hem de geceli gündüzlü çalışmak lâzımdır. Artık neme lâzım! Adam sen de! O hükûmet işidir” demek vatanımızı sevmemek demektir. Her vatanını seven, vatanına âşık olan, vatanından mütena'im olmak dileyen, mutlak vatani için çalışmalıdır. Kengiri servet ve sa'âdetini Acı ve Korgun Çaylarından beklemelidir. Kızılırmak'da seyr-i sefâ'in imkânı hâsıl olsa acaba Kengiri'ya şumûlü olamaz mı? “Olur efendim, olur. Kengiri kasabasının önünde direklerinde sancağımız temevvüç eden gemiler, vapurlar bile görülür. Bu sulardan iğneli bendler veya sâir usuldeki bendler yapılarak irtifâ ve ıska yapılır. Büyük derbend deresine on beş metre arzında, on beş yirmi metre irtifâ'ında su bendi yapılarak susuzluktan inleyen şehre tevzî'-i miyâh yapılamaz mı? Etrâftaki susuz köylere bu sudan su sevk olunamaz mı? Gerek Korgun ve gerekse Acı Çaylar on metreden fazla bir irtifâda sükût etmeleri kabil olduğu hâlde bu sükûttan bi'l-istifâde elektrik istihsâl edilemez mi? Bu elektrik sâyesinde şehrin kıyyesi kırk elli kuruşa kadar çıkan petrol ihtiyacı def' edilemez mi? Fabrikalar te'sîs edilerek ham tiftik ve yük ihrâcâtı ma'mûl olamaz mı? Kozacılık bu memleketin yegâne mahsûlâtı hükmüne ka'im olamaz mı? Kengiri nessaçlığı ve debbağlığı iplik fabrikası, debbâğât fabrikaları ile intizâm tahtına konulamaz mı? Memleketin memlahaları bakır, kurşun, kömür madenleri civâr ormanları, fennî usûllerle işlenerek ihyâ edilemez mi? Memleketin her tarafı mütebellir alçı taşlarıyla mâlîdir bunlardan

[Sahife 450]

gayet saf alçı yapılarak istifâde edilemez mi? Henüz Kengiri'da yorulanlara dinlenecek ve eğlenecek ne bir kırâ'athâne ve ne de bir sinema vesâ'ir gûnâ eğlence yeri vardır. Şehrin her tarafında Nuh zamânından kalma kahveler pek çoktur. Bunlaristirâhâthâne değil birer tenbelhânedir. Birer lu'biyyât evidir. Eski usûlde peykeler, dört ayaklı ip örgülü kırık dökük birkaç iskemle, marpucu delik, rengi bozuk bir nargile, bu kahvelerin esâslı mefrûşâtıdır. Birkaç seneden beri çay kenarında ma'ârif kahvesi, şube bahçesi, belediye gazinosu nâmıyla mü'esses üç güyâ yeni usul kahve var. Bu kahvelerin yapılışı asla kahve olmaya muvafık değildir. Mefrûşâtları berbattır. Allâh'ın yarattığı gibi ağaçlar altında dere ve hark kenârında oturuyor fakat insan eli değmeyen bu yerler insanı pek sıkıyor. Ne mâl sâhiblerinde himmet ne de müste'cirlerden de gayret var. Hepsi “adam sen de” deyip gidiyor. Me'mûrîn ve zâbitân kendilerineistirâhat edecek temiz bir yer bulamıyor. Kengiri'nın şu hâlini görüp te'essüf

etmemek kabil olmuyor. Cennet gibi ezhâr-ı gûn-â-gûn ile bezenmiş bahçeli kahveler, mefrûşâtı temiz kırâ'athâneler ve gazinolar yapılması, mutlak müste'cirleri arasında bir rekabete bağlıdır. Bu rekabeti yapabilmek için mûcirlerin müste'cirlere birkaç sene için müsâ'id şerâ'it tahtında me'cûrlarının ümrânı şartıyla müsâ'id davranmaları ile olur.

Bi'l-âhire mûcir de müste'cir de istifâdelerini artırır. Şu hâliyle me'mûrîn ve zâbitânın ve dolayısıyla bunlar ile temâsda bulunacak eşrâf ve mütehayyizân dörtte üç kısmı bu mevcûd kahvelere tenezzül etmiyorlar. Bundan dolayı memlekete gelen büyük misâfirlerin memleketi tabî'î güzelliğine rağmen pek sevimli buluyor.

Memleketimizi sevimli Kengirimizi şenlendirelim, bezetelim, evlerimizin yüzüne alçıdan yani tatlı kireçten badanalar ettirelim. Uzaktan görenler kar gibi beyaz, zümrüt gibi yeşil ağaçlarla donanmış bir şehir görsünler. Belediye dâhil memleketi birâz ihmâl etmesin. Mâ'il-i inhidâm binâlar, kerpiç bahçe duvarları yıktırılsın ve geriye çektilsin sokaklar mehmâ-imbân tevsî' olunsun. Zırnık denilen her evden hâricî akan çirkâb suları, hattâ bazan lağım suları, lağım lar dâhiline konulamaz ise bile sâhibleri bunları çukurlara akıtmaya mecbûr edilsin. Mecbûrî tahsîl sinninde bulunan çocuklarımızın mekteb hâricinde de âdâb-ı umûmiyyeye muvâfık oyunlar oynamaları yekdiğerine fenâ mu'âmele ve laflarda bulunmamalarını münâsib nasihatlarla her me'mûr, her akli başında olan eşrâf ve mütehayyizân ve zevât te'mîn etmeye gayret etmelidirler. Bazı mekteb talebeleri selâm vaz'iyetinde büyüklerinden iltifât beklediklerini ma'a'l-iftihâr görüyorum. Büyüklerin bu yavruları ihmâl etmeyerek selâmlamalarını ve kendilerini dâimâ hoşlandırarak terbiye dâ'iresinde duranlarını te'mîn edecek iltifâtlarda

[Sahife 451]

bulunmalarını çok istihâm ederim. Pek mini minilere de müstehcen kelâmlar öğretmemelerini tenbih etmelerini tavsiye etmeliyiz. Onlarda küçüklerinin tehzîb-i ahlâka hizmet etmelerini kendilerine her bâr tekrar ederek sevmeliyiz. Büyük delikanlılar da küçük kardeşlerinin ve evlâdlarının terbiyesi için kaba alışmış lisânları varsa tashîh etmeleri husûsunda gayret ve himmet etmelidirler. Cüz'î bir zamân zarfında Kengiri'da görülecek umûmî terbiyeye her görüp işiten hayrân hayrân olacağına iştibâh yoktur.

İsmâil Ziyâ

SADAKA

Sadaka ibâdetin kardaşı
Bakınız şu fakire ki, yaşı
Çalışmak çağlarını geçmiştir
Sefâlet vücûdunu ezmiştir
Yalçın taş eşiklerin üstünde
Soğuktan buz kesilmiş elinde
Çehresi kara yelden morarmış
Bir çocuk önünüzde kabarmış
Sefâhet masanızdan yerlere
Dökülen ufak tefek şeylere
Bir lokma ekmekciğe şükrânla
Pek korkak mütevekkil bir hâlle
Uzanıyor topluyor
Göğsünde öksürükler hopluyor
Sadaka ibadettir zenginler
Veriniz bir gün olur da bu yer
Sizlere vedâ eder dünyada
Verilen sadakalar ukbâda
Sizin için sa‘âdetler hazırlar
Tanrı'nın rahmetine yol açar
Veriniz! Tâ ki bize acıyan
Şefkatli merhametli bir insan
Desinler ve siz bayram ederken
Eviniz kapısında inleyen
Kara yel kamçısıyla öksürük
İçinde elem çeken bel bükük
Fakirler size daha hasedsiz
Baksınlar, ey zenginler veriniz

Viktor Hügo'dan N. Z.

[Sahife 452]

MEDENİYETİ YÜKSELTEN AMELEDİR

Hayât-ı beşeri, bir mihver-i ihtiyâcât etrafında dönen bir dolap farz ediniz. Bu dolabı çeviren kuvvet, ameledir.

Hayât-ı beşer nihâyetsiz olan bir sürü ihtiyâcâtın te'mîni ile devrân edebilen bir varlıktır. Bütün bu ihtiyâcâtı hazırlayan insanlığın eline tevdi' eden ameledir.

İnsânlar bugün engin denizler aşıyor, uzun karaları yıldırım sür'atiyle geçiyor. Denizlerden feyz, karalardan altın topluyor, çıkarıyor. Bunlar hep amelenin mesâ'îsi sâyesinde oluyor. O hâlde amele insanlığın medâr-ı hayâtı sayılmaya lâayık değil midir?

Yirminci asırda şık giyinmek, mutantan sofralarda ta'am etmek, lastikli arabalar, yıldırım sür'atli otomobiller kullanmak, oturduğunuz yerden uzaktakilerle görüşmek, az para ile dünyâyı seyr etmek, bir ağrı duymaksızın ameliyat masasından kalkmak ve daha bunun gibi bir takım hadisâtı biz hazırlayan te'mîn eden, hep ameledir.

Medeniyet denilen sevimli gelin, insanlara amelenin alın terinden damlamış, nasırlı elinden çıkmış kıymetdâr bir hediyesidir.

Hayât denilen mecmû'a-i ihtiyâcât amelenin ocağından örsünden çıkan kıymetli bir armağandır.

Muhâkemeyi nereden tutarsanız amele terli alnı ile nasırlı eliyle, nasırlı vücûduyla, kansız benzi ile çıplak ayağıyla, çamurlu elbisesiyle insanlığın medâr-ı istinâdıdır. Bu gayr-i kabil-i i'tirâz bir hakîkattir.

İşçiliğin köhne mâhiyetine nüfûz edemeyenler ameleye, istedikleri kadar âdî mahlûk nazarıyla bakabilirler. Amelenin maddî kıymeti küçültülebilir, fakat onun manevî kıymeti dâimâ yüksektir.

Beşeriyetin bugün önünde hürmetle eğildiği büyük bir medeniyet yapısı vardır. Bunun üstesi koruyucusu amele ve onun gücüdür.

Hülâsâ amele medeniyeti kuran, medeniyeti yükselten bir kuvvettir.

İnsânlığın bu âzîz hâdimini hürmetlerle selamlayalım.

31 Mayıs [1]340

Kengiri'da

Kastamonu Sanâyi‘ Mektebi Me’zûnlarından

Hüseyin Tahsin

[Sahife 453]

KENGİRİ ŞÂ‘İRLERİ:

GAZEL

“RİNDÎ”

Hâr-ı giriftâr rakîbe açma ağzın gonca-fem
Mü’mine dü-zeh hârâmdır kâfire bağ-ı İrem
Ol adüvv-i bed-nâzırın tîr-i nigâhından sakın
Vermesin mir’at hüsnüne küdüretle sitem
Mâh-tâbım rûhuna gerçi hâlel gelmezse de
Âblar kasd eyleyip aks eylemişler lâ-cerem
Kâfire put, sûfiye mescid, yâr âşika
Zâğa cîfe, bûlbüle gül eylemiş Mevlâ kerem
“Rindî”veş yüz üzere rûy-ı hâke koyma câm sen
Tut elinde sun yed-i âşika dem, ağyara sem

KOŞMA

“ZAHMÎ”

Şeb zulmet etti zâhir perçemin
Sarkıtır her yana siyâh saçığı
Dam belâsıyla kâfir perçemin
Âşıklara kurmuş telden tuzağı

Leşker hindûlar süngüler çatmış
 Hançerler serâpâ al kana batmış
 Boğaz iklimini tutmuş, donatmış
 Gûyâ Hint askeri hep sol ve sağ

Zahmî'yâ gelince tîğ-ı sitem
 Tahammül edemez Zaloğlu Rüstem
 Benim sînem gibi o kâfir perçem
 Yüz yerinden kırmış altın tarağı

[Sahife 454]

KOŞMA

“Cünûnî“

Bir gece visâlin ikrâm eyleyip
 Edersen hânene mehmân küçücük
 Ererdim murâda bayram eyleyip
 Sanırdım cemâlin Gülşen küçücük

Baha takdîr olmaz kesilmez kıymet
 Bu hüsn ü letâfet sana inâyet
 Ey pençe-i gılmân mekânı cennet
 Uçurdu mu seni Rıdvân-ı küçücük

Mercândır leblerin güldür beden
 Kametin bir fidan pek nâzik tenin
 Almış çevre yanın âşıklar senin
 Ederler methini el ân küçücük

Bilmezsin kadrini sen kendi kendin
 Âlemi bend etmiş zülf-i kemendin
 Cünûnî¹⁸⁰ bulunmaz dedi menendin
 Övmüş de yaratmış Sübhân küçücük

T.N.

¹⁸⁰ Terceme-i hali ileride yazılacaktır.

[Sahife 455]

GAZEL

Neş'e-i feyz nedir leyl-i şükr-i yârında
Hâl olur sırr-ı Mesih şive-i giriftârında
Keşf-i zâr etmeye hâcet mi var ol şûhun kim
Görünür nakş-i emel sîne-i nevvârında
Tâbiş-i hüsnü değil reşk ile olmalı mektûm
Şafak-ı subh-ı ezel tırazer-i (?) târında
Kesb-i kurbiyet eden bezmine her teşne dîlân
Zevk-i câvidi bulur kâse-i serşârında
Hasta-i aşkına efnâ-yı hayât emr-i muhâl
Var iken hüsn-i nazar nergis-i bî-mârında
Dehrîyâ nîm-tecelli ile lâl etti beni
Nedir ol mu'cize kim savfet-i dîdârında

Dehrî

GAZEL

Âlemin bin hali vardır hâlet-ı mestâne de
Neş'e yoktur sevdiğim cem'iyet-i bî-gânede
Gâh kadeh gâhî gönül kırmaktasın ey şive-kâr
Öyle mi kanun-ı işret âlem-i meyhânede
Andelîb-i aşkımın feryâdı hiç eksik değil
Hâr-ı istiğnânla inlerken dil-i vîrânede
Şem'-i hüsnünle murâdın imtihân etmek ise
İştîyâk-ı vuslatın yok ben kadar pervânede
Zevk-i Firdevs'dir bâhâya hüsnün her goncası
Rûhlarından aks edince verdiği peymânede
Ben "Nedim"-i âşıkınım bezm-i meyde sâki sen
Ver şârâb leblerinden mest olam bir tanede

Kerküklü M. Nedim

[Sahife 456]

GÜNÜN İZLERİ

Merkez ve mülhakat mu'allimlerine Haziran'ın beşinden itibaren gösterileceğini ilân ettiğimiz tatil ve meslek derslerine vakt-i mu'ayyeninde başlanmıştır. Dersler lise de iki ve dershânedeki iki sınıf üzerine icrâ edilmektedir. Talebelerin adedi elliye mütecâvizdir. Hey'et-i tedrisiyye ve gösterilen dersler ber-vech-i âtîdir:

Terbiye ve Rûhiyât, Tatbikat dersleri: Lise Müdîri Kemal Cenâb Bey

Hendese, Fenn-i Mesâha, Hesâb-ı Cebir, Usûl-ı Defterî: Mu'âvini Namî Bey

Fizyoloji, Hıfzüssıhha-ı Mekâtıb-i Hayvânât: Operatör Nûreddin Bey

Kimya ve Kimya-i Zirâ'î: Eczâcî Edhem Bey

Zirâ'at ve Tatbikatı: Zirâ'at-ı Fen Me'mûru: Rıfkı Bey

Hikmet, Nebâtât, Tabakat: Lise Tabî'at Mu'allimi Yusuf Bey

Türkçe ve Kavâ'id-i Edebiyye: Lise Türkçe Mu'allimi Tevfik Bey

Dîn Dersleri: Lise Dîn Mu'allimi Nâmî Bey

Hukuk, İktisât, Kozmoğrafya: Lise Mu'allimlerinden Sâlim Bey

Malûmât-ı Medeniyye ve Ahlâkiyye: Lise Mu'allimlerinden Hüseyin Avnî Bey

Hat: Lise Mu'allimlerinden İsmâil Efendi

İMTİHÂN-I UMÛMÎLER

Kengirî Merkez Mekâtib-i İbtidâ'ıyyesi'nin umûmî imtihanları bitmiştir. Geçen seneye nisbetle talebelerin müktesebât-ı umûmiyyesi bu sene daha fazla görülmüştür.

Orta tedrisât mektepleri mu'allimliği imtihanına bu seneye mahsûs olmak üzere bir ay temdîd edildiği müstahberdir.

Maâş ve masrafı Ma'ârif Vekâlet bütçesinden te'mîn edilmek üzere vilâyetimiz dâhilinde leyli bir ibtidâ'î mektebinin açılması tasavvur edilmekte olduğu müstahberdir.

Bu mü'essesenin leylî mevcûdu ileride tezyîd edilmek şartıyla bu senelik atmış talebe olacağından bu husûsda müsâ'id binâ bulunup bulunmadığı, leylî hayâta müte'allik levâzımâtın buraca tedârîki kabil olup olamayacağı sorulmuştur.

Kengiri merkezinde leylî mektebe elverişli müsâ'id binâlar vardır. Mektebi olmayan köy çocuklarının ta'lîm ve terbiyesi için çok ehemmiyetli olan böyle bir mü'esseseye memleketimizin ihtiyâcı pek fazladır.

MAHALLE İMÂM VE MUHTÂRLARINDAN ŞİKÂYET

Halkçılığın îcâbâtından olan bütün intihâblarda mahalle imâm ve muhtarlarının şimdiye kadar yaptıkları usûlsüz, yolsuz mu'âmelelerine halkımızın artık tahammülü kalmamıştır. Her mahallenin bir efkâr-ı umûmiyyesi var. İmâm ve muhtâr efendilerin bu efkâr-ı ehemmiyeti nazar-ı ehemmiyete almadan pek çok işlere burunlarını soktuklarını dâimâ te'essürle görmekteyiz. Bütün halk bunlardan müştekidir. Bilhassa birkaç tanesinden şikâyet pek fazladır. Şimdilik bunların isimlerini yazmıyoruz. Yolsuzluklar tekrar ederse bu efendileri hem isimler hem de cisimleriyle bildireceğiz.

*

Kengiri Meb'ûsu ve Maliye Vekîl-i muhterem Mustafa Hâlık Bey Efendi dâ'ire-i intihâbiyyesini gezmek üzere memleketimizi teşrif buyurmuşlardır. Halk Yolu muhterem meb'ûsumuza arz-ı hoş amedî eyleriz.

*

Hastâhâne Ser-tabibi Ekrem Bey Sivas numûne hastahânesi röntgen mütehassılığına tayîn edilmiştir. Tebrîk eder ve muvaffakiyetlerini temenni eyleriz.

*

Kengiri'nın münevver gençlerinden Halk Yolu, Necât muharrir ve mü'essislerinden Tahsin Nâhid Bey arkadaşımız İstanbul'dan avdet etmişlerdir. Âzîz arkadaşımıza "Hoş Geldiniz" deriz.

*

Kengirî Hastahanesi ser tababetine Operatör Nurettin Bey kardaşımızın tayin edildiğini memnuniyetle haber aldık. Genç muktedir hazık doktorumuzu tebrik eder ve muvaffakiyetlerini temennî eyleriz.

*

Rize mülga İstînâf A'zâsından ve Kengirî gençlerinden Bekir Sıdkı Bey Kengirî'ya gelmiştir. Beyân-ı hoş âmedî eyleriz.

KIRK BİR BUÇUK MÂŞÂALLÂH

Haziran'ın boğucu sıcakları arasında kasaba içerisinde şöyle bir seyâhat edelim dedim. Girintili, çıkıntılı hânelerin gölgelerine sığınarak Ulu Câmi'e çıkmak üzere çarşıya girdim. Bir taraftan yolun iki tarafına dizilmiş dükkânların dâhilî, hâricî manzaraların, caddenin ortalarına kadar yapılan satıcıların önlerindeki tablalar üzerinde türlü türlü renkler gösteren beyaz, kırmızı, siyah kirazların, yeşil marulların, sarı renkli taze kabakların aralarında gözlere batarcasına duran kiraz çürüklerinin fersûdeleşmiş marul yapraklarının, peynir sularının râyiha-ı tayyibelerinden (!) burnumu tıkayarak, sineklerin hücûmundan güç hâl yakamı kurtararak Ulu Câmi' civârında bir tur yaptıktan sonra gönül okşayıcı bir mahal olması lâzım gelen dâ'ire-i hükûmete vardım. Çift kanatlı kapısından içeri girdim. Aman Allâh bir de ne göreyim. Alt kattaki geniş salon lebâleb insanlarla dolu, her kapının önünde bir baygın insan. Odaların içerlerine sıra-vârî dizilmiş koltuklar, kanepeler üzerlerine kurulmuş kalpaklı, fesli, sarıklı, kravatlı, şalvarlı efendilerin gösterdikleri vaz'iyet yerlere serilmiş yırtık yapraklı defterler zarflar içerisinde tavanlara kadar istif edilmiş evrak tomarları üzerlerine birer nazar fırlattıktan sonra yukarı kata çıktım. Aynı hâl karşısında kaldım.

Salonda hem geziyor, hem de odaların içerisine bakıyordum. O sırada dolgun vücûdlu, iri kafalı, yanpol yanpol yürüyen, dimdik duran, ara sıra kanburluk gösteren oturdukları kanepede kimisi uyur, kimisi arka üzeri uzanmış vaz'iyetde birkaç efendinin işgal ettiği odanın içerisine gözüm ilişti. Merâk etim, dikkatle baktım. Ne göreyim iğne atsan yere düşmeyecek kadar defter, bazısı açılmış bazısı kapalı, bazısı temiz bazısı kirli, burası olsa olsa def'âtir müzehânesi, köşede oturan da müze müdürüdür. Diğerleri de beycisi olmalı, antikacılıktan gerçi çıkmaz isem de bir defa olsun sorayım dedim.

—Burası ne müzesidir?

—Sicilât-ı âtikâ.

–Duhûliye var mıdır?

–Eshâb-ı mesâliha küşâdedir.

–Bu defterler niçin açılmıştır?

–Tedkik için!

–Kaç kişisiniz, kaç defteriniz var?

–Birkaç kişi, üç yüz elli defter.

–Üç yüz elli deftere bu birkaç efendi mi bakıyor?

–Evet!

Hüdâ cümlelerinizi nazardan saklasın, tüh tüh kırk bir buçuk mâşâallâh. Gayret olursa bu kadar olur dedim ve aşağıya indim. Kapıdan kendimi fırlatarak geniş caddenin bol havâsına kavuştum.

Kalender

MERKEZDEKİ ABONELERİMİZE

Abone bedellerinin müvezzi‘ Veysi Efendi'ye verilmesi ve mukabilinde matbû‘ makbuz alınması ricâ olunur.

CUMHURİYET ECZÂHÂNESİ

Bi-mennihi'l-Kerîm küşâdına muvaffak olduğum eczâhâneme muhterem halkımızın ihtiyâcâtını te'mîn edecek edviyye-i tıbbiyye ve müstahzırât-ı husûsiyye celb ederek reçete i‘mâline başladığım cihetle teşrif edecek zevâtın her hâlde memnûn kalacaklarını ilân eylerim.

Eczâcî Edhem

HALK YOLU'NUN SATILDIĞI YERLER

İmârette Yüzbaşı Hafız Ağa‘zâde Ahmed, Odunpazarı'nda Hakkı Efendilerin Dükkânları.

Halk Yolu

Hakkın yoludur.

On beş günde bir çıkar ilmî, fennî, edebî, ictimâ'î mecmû'adır.

Sâhib-i İmtiyâz ve Mûdîr-i Mes'ûl: Kemal Cenâb

Derc edilmeyen yazılar i'âde edilmez.

Sayısı 5 kuruş.

Geçmiş sayılar 10 kuruş.

Halka yarar yazılar kabul olunur.

Abonesi

Senelik Abonesi: 130 kuruştur.

Alt Aylık: 70 kuruştur

Adres: Kengırı'da Halk Yolu

1 Temmuz 1340

Sene: 2

Sayı: 30

MÜNDERİCÂT

İctimâ'î Hıfzû's-sıhha / Doktor Nûreddin

İstanbul / Tahsin Nâhid

Kengırı / Kerküklü M. Nedim

Ma'ârif Islahatından / Muslihiddin Ecvet

Kengirî Şâ'irleri / T.N.

Bir Şi'r-i Mükedder / İhsân Kamî

Kengirî Belediyesi'ne İthâf / Asrî Baba

Mahkeme-i Kübrâ

Muhayyel Servetim / Kalender

Kengirî Matba'ası

1340

Sâhib-i İmtiyâz ve Müdîr-i Mes'ûl: Kemal Cenâb

Derc edilmeyen yazılar i'âde edilmez.

Sayısı 5 kuruş.

Geçmiş sayılar 10 kuruş.

Halka yarar yazılar kabul olunur.

Abonesi

Senelik Abonesi: 130 kuruştur.

Alt Aylık: 70 kuruştur

Adres: Kengirî'da Halk Yolu

Halk Yolu

Hakkın yoludur.

On beş günde bir çıkar ilmî, fennî, edebî, ictimâ'î mecmû'adır.

1 Temmuz 1340

Sene: 2

Sayı: 30

İCTİMÂ'Î HIFZÜ'S-SİHHA

Muharriri: Doktor Nûreddin

Rûh ve insaniyetin gaye-i Kemali haktır. Lâkin bu hak azim bir kuvvetle te'yîd edilmezse hükümsüzdür. Milletlerin kuvveti efrâdının hâl-i sıhhatidir. Sıhhat ve kuvveti bozulan ve nüfûsu azalan milletler muhafâzâ-i mevcûdiyet edebilmek için şiddetli bir rekabete göğüs geremeyerek mahkûm-ı zevâldirler.

Sıhhati yerinde olmayan âciz ve zayıf milletler, kavî milletlere mevcûdiyetlerini mevki'lerini terke mecbûr olmaları mübâreze-i hayât kanunu iktizâsındandır.

Bir memleketin sâha-i medeniyette terakkî ve inkişâfı, kudret ve azameti hakk-ı hayâtının tanınması, ancak halkının tâmmü's-sıhha idâme-i hayâtı ve nüfûsunun tezâyüdüyle mümkün olabilir. Fikrî ve bedenî kuvvetlerle mübâreze-i hayâtta, ma'reke-i medeniyette galebe çalabilmek için bünyemizi takviye, ulûm ve fûnûn-ı hâzıradan ziyâ' almaya mecbûruz.

An'anevî sağıklar efkâr-ı bâtilâ ve i'tiyâdât-ı sakîme içinde çalkanan halkımız ne elîm ne korkunç bir vartaya düşmektedir. Anadolumuzun her tarafında hıfzü's-sıhhanın en basit kavâ'idini bile ihmâl ederek hayât ve sıhhati ile alâkadâr olmayan ve lâkaydâne imrâr-ı hayât edenler pek çoktur. Henüz memleketimizde halk irfân sâhasında

[Sahife 458] (*)

[Sahife 459]

yükselemediği için tabâbete karşı lâkayd davranılmakta ve müntesibînine de ehemmiyet atf edilmemekte olmasına nazaran etibbâ, âfât-ı ictimâ'îye ve maraziyyenin uzviyyet-i beşeriyede yaptığı tahribatın önüne geçmek nesl-i hâzırın hayâtını muhafâza eylemek ve nesl-i âtiyi kurtarmak için her türlü mâni'alara envâ-ı mehâlik-i maraziyyeye göğüs gererek fenn-i celîl-i tıbbın çizmiş olduğu nûrânî yollarda, ziyâdar izlerde yürüyerek gaye-i ulviyyelerinin istihsâline çalışmaktadırlar.

(*) Bu sayfada Nureddin Bey'in büyük bir fotoğrafı bulunmaktadır. Fotoğrafın altında “ Halk Yolu Muharrir-i Tıbbîsi ve Memleket Hastahânesi Ser-tabîb ve Operatörü Nûreddîn Bey” açıklaması yer almaktadır.

Şimdiye kadar her hangi bir tedbîr-i sıhhiye ri'âyet ve itâ'at etmemeyi âdet edinen birçok eşhâs etibbânın nasâyih ve vesâyâ-yı tıbbiyyelerini dinlemeyerek binlerce kurban vererek hayâta vedâ' eylemektedirler. Memleketimizde hakîki ve muntazam bir istatistik mevcûd olmadığı cihetle emrâz-ı sâriyye ve ictimâ'îyyenin derece-i tahribâtını bir sûret-i sahîhada bilmek kabil değildir.

İctimâ'î hatalarımız, ihmâllerimiz yüzünden birçok âfât-ı ictimâ'îyye ve maraziyye bir türlü ülkemizden sıyrılıp mündefî' olamamaktadır. Bu hâl asr-ı hâzır medeniyette yüzümüzü karartacak bir şekildir. Gerek cehâlet ve marazla gerekse emrâz-ı muzır-ı ictimâ'îyyenin tesiriyle memleketimizin sıhhati bozularak hayâten ve iktisâden azim zararlarla derin bir uçurumun kenarına sürüklenmekteyiz.

Halka hayâtın kadr ü kıymetini bildirecek, beşeriyetin en büyük düşmanlarını tanıtabilecek ve memleketin ictimâ'î dertlerine çâre bulacak ictimâ'î hıfzû's-sıhhadır.

Emrâz-ı sâriyye ve ictimâ'îyyeden tevakkî ve tahaffuz çârelerini gösteren ictimâ'î hıfzû's-sıhha, bugünün en mühim mes'ele-i hayâtiyyesidir. Bu devre-i tekâmülde hıfzû's-sıhha terakkiyât-ı ilmiyye ve sınâ'îyyenin tekâmül-i ictimâ'îyyenin bir netîce-i tabî'îyyesi olarak meylini değiştirmiş şahsın selâmet-i sıhhiyye ve muhafaza-ı hayâtını derece-i tâliyyede bırakarak hey'et-i ictimâ'îyyenin muhafaza-i hayâtını esâs ittihâz ederek ciddî bir istikamet almıştır.

Hayât-ı ictimâ'îyye, avâmil-i maraziye ve mü'essirât-ı tıbbiyyenin te'sîrât ve tahribâtını tezyîd eylemekte olduğundan ictimâ'î hıfzû's-sıhha, mehâlik-i azîme-i ictimâ'îyyeye karşı mütemâdî ve mütezâyid bir sa'y ile efrâd-ı beşeriyenin müctemi'an muhafaza-i sıhhatine çalışmaktadır.

İctimâ'î hıfzû's-sıhhanın gaye-i ulviyyesini vaz' ettiği kavâ'id ve esâsâtı, hayât-ı ferdiyye ve ictimâ'îyyemizde azim zararlar tevâlîd ve sıhhat-i umûmiyyeyi tehdîd eden esbâbın ref' ve izâlesi ve muktezi tedâbirin tatbîki cihetlerini diğer makalelerimde bildireceğim.

[Sahife 460]

İSTANBUL!

Dört yıllık bir tahassürün ateşini söndürmek emeliyle biraz da hâdisâta münkad olarak İstanbul'a yollandım. Ankara'dan bindiğim tren derinden gelen ısıklarıyla geniş, boş yeşilli

ovalardan uçuyor. Ve bir tahassürü tatmine koşarken ikinci bir tahassürün derûnî içlenmelerini, sıcak ürpermelerini doğuruyordu. Rûhum iki mütezâd fikrin arasında sıkılmış kalmış, İstanbul'u iyi veya fenâ görmek noktalarını düşünüyordum! İlâhî diyordum. Türkün ikinci şanlı fethinden sonra esâret kâbusundan kurtulan bu şi'ir ve füsûn diyârında hâkim olan nedir? Burada yaşayanlar da bastıkları, toprağın gümrâhlığından ma'î hâreli geniş bir atlas gibi serilen Marmara'nın süzülüşünden aldıkları ebedî bir gurûr var. Bu gurur son mu'âzzez ve mu'azzam Anadolu cidâliyle biraz olsun tevâzû' ve terahhüme münkalib oldu mu?! Geniş dağlarının, heybetli yükselişleri karşısında, “Yedi dağ üstünde oturan İstanbul” diye haykıranlarda İstanbul'a hayât veren güneşin ilim dağının arkasından doğduğunu görecektir bir tenezzül-i nazar hâsıl oldu mu? Asırlardan beri hakikat ve îmândan yapılmış bir âbide gibi semâya yükselen câmi'lerin kubbelerinde titreyen rûhun hangi nûr ve feyz menba'ından taşıdığı takdîr olundu mu?

Sâ'atlerce bu su'âllerin ma'nâlarına ermek ve erişmek için uğraşırken velveleli dalgalı İstanbul süzgün ve mûnis göründü. İşte dedim, kahraman Türk'e Tanrı'nın hediyesi. Her parçası zengin bir mısra'-ı sevdakâr gibi coşkun, âhenkdâr pırıldayan İstanbul!

Muhtelif ve sıkıcı duygular dimâğımda İstanbul'un ma'a'l-esef hâkim olamayan temiz ve yüksek varlığın aşkı, sevgisi kalbimde tutuşarak İstanbul'a girdim. Burada hâkim olan nedir: Sis! Biliyordum ki, Rücû' eden Fikret ilk samîmî duygusunu sisle haykırmıştı. O Rücû'da ümidin pembe ufuklarından başka bir şey yoktur. Emel ise hakikate çok defa asırların yollarından gider.

Zamân olur İstanbul gözlerini samimiyyet ve hakikat dünyâsına açar. Belki dünkü ve bugünkü levs-i riyâ dalgalarından bir mevce bile kalmaz.

İşte Rücû'un şirin ve mûnis ifâdesi

[Sahife 461]

ancak yarının hakikatidir; dünün ve bugünün değil!

İçin için göçen İstanbul tabî'atın temiz güzellikleriyle eğlenen hayâta sırtan müthiş ve muvahhiş bir girdâb oldu!

Bir girdâb ki, hakikatleri yutuyor. Şiir ve füsûnu yutuyor, rûh-ı fazîleti yutuyor. Orada ahlâk bir efsâne, mertlik bir masal, bedî'at bir borsadır.

Asrîlik nâmına çılgınlık, ictimâ'iyât nâmına körlük ve baygınlık var!

Bu hüsün ve füsûn diyârının melike-i mü'ebbedini aradım. Onu İstanbul'un baygın ve mâ'î semâsında değil, bî-günâh zemîninde değil, masûm Marmara'da bütün bir şi'ir olan Boğaziçi'nde de değil, orada yaşayan kozmopolit rûhta ve simsar varlığında buldum.

İstanbul'da yerleşen bu simsar rûh, mütezâyid ve müsta'id-i inkişâf bir hareketle günden güne İstanbul'u kemiriyor. Türklük şerefi nâmına, Türkün necîb ve mûnis varlığı nâmına ne varsa eziyor, öldürüyor.

Açık sînelerin, oynak ve çapkın nazarların, olgun ve titrek kalçaların âlâyışlı dilberleri İstanbul'a ebedî esâret getirecek vatansız simsarların yegâne emtia-ı ticâriyyesidir.

Hayât-ı milleti ta'zîb eden, muhakkar eden, çamurlayan ne kadar levs varsa hep birden kucaklamış taşıyan muhît, İstanbul'un en gözde ve göze çarpan muhîti olmuştur.

Sefâhetin en son derecesi Anadolu'nun dertleriyle, elemleriyle eğlenir gibi yürüyor, yükseliyor ictimâ'î inkırâzın vüs'at ve dehşetini ihzâr ediyor.

Sefâlet, o bir tarafta sefâhetle müvâzî bir vaz'iyetde ilerliyor.

Her gün bir vak'a, bir vak'a-i cinâ'iyye. Birkaç intihar!

İşsizlik pek çok zavallıları, rûhu tezebzüb içinde bırakmış orada kadınlık sefih ve sefil olmuştur.

İstanbul ihmâl edilmemelidir. İstanbul esâret simsarlarından temizlenmelidir.

Şimdiye kadar Türklüğe ve Türk olan Anadolu'ya hayâtın feyiz ve ulviyyetini, ilmin fennin güzel tecellilerini veren İstanbul'u, bu elîm hayâtdan kurtaran zümre onun en hakîki Fâtih ve musahhirri olacaktır.

Yabancı nazarların hâris ve muhtekir rûhların sardığı İstanbul'un saf ve nezîh rûhunu kurtarmak ve Türk olan sâkinlerine hâkim bir vaz'iyet vermek öz Türk oğullarına en şerefli bir borçtur.

Tahsin Nâhid

[Sahife 462]

KENGİRİ

Asırların kâbûs-ı hicrânı altında mütehasşir ve her şey'e teşne, yeşil ve hicrî vaz'ıyyetle ne kadar hazınsın! Fakat hüznünde de merâmî bir sîmânın bîkr-i iffeti kadar zevk-i rûhanî var. Bu hâlinle sen, haclegâh-ı visâlinde terk edilmiş bir geline ne kadar benziyorsun!

Bilirim ilkbahârın bu serin ve seherî teneffüsleri, rûhundaki ateş-i tahassürü söndüremiyor. Fakat kimin için mütehasşir ve ne için yanıyorsun?

Uykudaki bir masûmun tebessümünü andıran sîmândaki neş'eni ân-be-ân örten bulutlar rûhundaki a'zâbın oraya aks etmiş eser-i ıztırâdır. Nevbahâr-ı hayâtında sâkıdan koparılmış bir çiçek gibi onun için mi solgunsun?

Çiçeklerin yoksa bahârın, yeşil bağların ve yeşil dağların var. Bülbüllerin mi yok? Fakat onlar kadar terennüm eden şâ'irlerin; yolların mı hârâb, hedk-i eser kudreti gibi Halk Yolu var.

Şimendiferin, otomobillerin, fabrikaların yoksa Türk ordusunun bârika-âsâ hücumlarını ta'kib, Sakarya'yı Bursa ve İzmir'i kazanan kağnıların da mı yok? Benim gibi yetim misin? Yetim-i dâr, yetim-i diyâr mısın? Âgûş-ı ismetinde ilkbahârın goncaları gibi pembe ve şeffâf yanaklı afifelerin, sîmâlarında seherin şebnemleri titreten gençlerin var.

Söyle Kengiri? Yoksa benim elemelerim, benim iniltilemle müte'ellim misin? Fakat ben senin için değil, hilkâtın seninle tev'em bir kızı olan annem için inliyorum. Odur beni yetim-i dâr, yetim-i diyâr eden. Çünkü o benim bir Şirinim ve ben onun bir Ferhad'ı idim.

Şirin'in haclegâhının Ferhad'ın hûn-ı masûmuyla kınalanan ayakları gibi benim Şirininin de düşmân pençesiyle hâlâ sînesinde açılan şerhalardan sızan al ve necîb kanlarla kınalanmış ellerinin hayâliyle inliyorum.

Senin ufkundaki kızıl ve âteşin gurûb levhası, o al kanların aks-i hazînidir. Orada onun için o kandamlasından birer nişâne-i hamâset taşıyan evlâdından sor Kengiri! O hilkâtın bütün bedâyi'ini câmi' ve müstesnâ bir sîmâsı, arzın bir melîkesidir. Fakat şimdi o bütün bedâyi' ile

müzeyyen, yaralı vücûduyla düşman ayağı altında inliyor. Eğer böyle gidecekse gel ben de sen de ezel ile ebed arasındaki boşluğu iniltilerimizle dolduralım.

[1] 340

Kerküklü M. Nedîm

[Sahife 463]

MA‘ÂRİF ISLÂHÂTINDAN

Amerika Mekteblerinde Tarz-ı Terbiye, Mütahassıs Sir John Dövi'den Nasıl İstifâde Edebiliriz?

Ma‘ârifimizde ıslâhât yapmak mes‘elesi sık sık mevzû‘-ı bahis olmaya başladıkça bu projelere rabt-ı ümid edenlerin miktarı azalıyor. Her yeni ma‘ârif nâzır veyâ vekili mevkî-i iktidâra gelince bir ıslahât projesi ortaya atıyor. Bunun üzerine yeni mukarrerât ittihâz ediliyor fakat bu kararların ömrü ikinci bir vekîlin vürûduna kadar devam ediyor.

Sonra yeni bir takım ıslâhât ve proje haberleri gazete sütûnlarını dolduruyor. Geçen sene bir hey‘et-i ilmiyye toplanmıştı. Lâkin bunların kısm-ı a‘zamı mevkî-i fi‘le konulmadan bu sene ikinci bir hey‘et-i ilmiye toplandı.

Temenni edelim ki, bu def‘aki mukarrerât mevkî‘i tatbîke vaz‘ edilerek hayırlı netîceler versin. Bütün bu ıslâhât tasavvurâtı arasında nice Ma‘ârif Vekâleti'nin verdiği en mühim doğru bir karar, ma‘ârifimizi tanzim edecek bir mütahassısın celbi olmuştur. Bu gelecek mütahassısın Sir John Dövi gibi şöhreti âlem-şümûl bir pedagoji mütahassısı olması bende pek çok ümid uyandırdı.

Sir John Dövi yalnız Amerika'nın değil belki bütün dünyanın bugün en meşhûr terbiyecisidir. Amerika'da tatbik edilen bugünkü tarz-ı terbiyede kendisi mühim bir âmildir. Bu muhterem zâtın mekteblerimizi de yavaş yavaş Amerika mekteblerinin sistematiğine ifrâğa çalışacağı, orada verilen serbest, müstakim, amelî, teşebbüskâr bir usûl-ı tebiyyenin mekteblerimizde de te‘sisine hizmet edeceği tabî‘î dir. Sir John Dövi'nin Türkiye'ye vürûdundan evvel Amerika mektepleri hakkında bazı müfîd izâhât vermeyi istedim. Makalem işte bu arzunun mahsûlüdür.

Amerika'nın bilhassa ibtidâ'î mektepleri memleketimizdeki ve Avrupa'nın birçok memleketindeki mekteplere nazaran çok ileridedir. Bu mekteplerdeki terbiyenin esâsı hayâtî ve ictimâ'î olmasıdır. Çocuklar fikr-i istiklâle, demokrasi kavâ'idine, vazîfe-şinâslığa gayet amelî usûllerle alıştırılır. Mekâtibin hemen hepsinde çalışma ve arkadaşlık birlikleri vardır. Meselâ Newyork'un cenûb-i şarkîsinde kâ'in yüz onuncu ibtidâ'î mektebi sekiz sınıf üzerine mü'esses yüz dershâneli ve beş bin talebeyi hâvî bir mekteptir. Bu mektebin bir müdür bir de müdiresi vardır. Mektebde kırk

[Sahife 464]

beş çalışma birliği mevcûddur. Bu birliklerin en basit şekli her sınıfın bir kulüp te'sîs etmesidir. Bu kulüplerin her biri meşhûr bir tarih-şinâsın, bir hikmet-şinâsın, bir riyâzînin, bir şâ'irin, bir âlimin, kumandânın veya diplomatın ismini taşımaktadır. Çocukların mensûb olduğu kulüp kimin ismini taşıyorsa kulübün a'zâları o zâtın hayâtını, âsârını kendilerine â'id kütüphânelerden tettebbu' ederler. Vakit vakit musâhabeler, nutuklar ve münâkaşalar tertîb eylerler. O zâtın tarih-i vilâdet ve vefâtının sene-i devriyyesinde bir yevm-i mahsûs ad eylerler. Onun ka'ide-i esâsiyyesine merbût kalırlar. Böylece her kulübün bir düstûru vardır. Bu düstûrlardan bir kaçını zikr edeceğim: "Teşebbüsünüzde mâni'lardan korkmayınız. İttihâd kuvvettir, itimâd-ı nefis ve irâde hayâtta esâstır. Vatana hizmet bir borçtur." Vesâ'ire, bu birliklerden mâ'adâ bizde müdüriyet birliği vardır ki, bu da talebe tarafından te'sîs edilmiştir. Ve birlik a'zâları gece gündüz müdürlerinin resmini havî bir rozeti göğüslerinde taşırlar. Onların vazifesi mektebin intizam ve idâresi husûsunda her sûretle müdürlerine yardımcı olmaktır. Her sınıfın veya birliğin bir re'îsi, bir re'îs-i sânis, bir kâtib-i umûmîsi ve bir de kasadârı vardır. Bu dört a'zâdan müteşekkil hey'et-i idâre sınıfının bütün hususât-ı idâriyyesinden Mes'ûldür.

Mekteplerde talebeden müteşekkil bir orkestra hey'eti bundan mâ'adâ bir temsîl kulübü, bir tegannî kulübü ve bir de edebiyât encümeni mevcûddur. Aynı mekteb dâhilinde bulunan birçok idmân birliklerini de bunlara ilâve etmelidir. Ekser milletlerde te'sîs edilmiş olan gazete kulüpleri cidden şâyân-ı tedkiktir. Bu kulüplerin neşr ettikleri gazeteler mektebin hâricinde bir matba'ada tab' olunur. Masârif-i tabî'yye vesâire karşılığını, gazeteye verilen ilânâtın bedeli teşkil eder. Birçok ticârethaneler sırf fikr-i mu'âvenetle bu gibi gazetelere ilânlarını gönderirler. Bir misâl olarak şunu zikr edelim ki, meselâ, New York'un Altmış İkinci İbtidâ'î Mektebi'nde çıkan böyle bir gazetenin yalnız çocuklar arasında dört bin abonesi vardır.

Nizam ve idâre husûsunda mekteb hey'et-i idâre ve ta'lîmiyyesine yardım fikrinin bir netîcesi de mekteplerde mevcûd talebe mahkemeleridir. Bu mahkemeler el-yevm pek çok fâ'ideler te'mîn etmektedirler. Çocukları ahlâk, mizâc ve seciyelerini terbiye husûsunda istiklâlâ alıştırıran bu tarz mahkemelere New York'un hemen her mektebinde tesâdüf olunur.

Mahkemeler on a'zâdan müteşekkil olup her a'zânın vazifesi tefrîk ve ta'yin edilmiştir. Çocuk mahkemelerinin bir re'îsi, iki mu'âvini, bir müstantiki, bir avukat bir de müdâfi'i vardır. Mektebe dâimâ geç gelenler, bilâ sebep adem-i devam gösterenler hakkında ve'l-hâsıl bilcümle mesâ'il-i inzibâtiyye ve idâriyye üzerine hüküm vermek bu mahkemelerin selâhiyeti cümlesindendir. Mahkemelerin esnâ-yı in'ikadında

[Sahife 465]

sınıf mu'allimi hâzır bulunabilir. Ancak kendisinin mâlik olduğu hak sâmi'in sıfatıyla salonda oturmaktan ibârettir. Bu mahkemelerin bir mecmû'a-i kavânîni ve bütün hey'et-i idârenin tarz-ı hareketini müş'ir bir teşkilât-ı esâsiyye kanûnu mevcûtdur. Talebe iki kısma tefrik edilmiş olup bunlardan bir kısmı hakk-ı intihâb sâhibi olanlardır. Bu hakkı ihrâz için mu'ayyen bir ahlâk intihâbından geçmek zarûrîdir. Bu haktan ıskad edilmek büyük bir cezâdır.

Şurada ufak bir misâl ile bu cezânın derecesini ve mahkemelerin nüfûzunu göstermek isterim. Sınıf mahkemelerinin kararlarına ebeveyn mütâva'at mecbûriyetindedirler. Bir gün böyle bir mahkeme bir anarşistin oğlu hakkında ithâm kârârı verir. Peder mekteb idâresine mürâca'atla on üç on dört yaşındaki çocukların oğlunu ne hak ile cezâ-dîde edebileceklerini sorar ve kârâra mütâva'at etmez ve bunun üzerine sınıf mahkemesi cezâ-dîde çocuktan hak intihâbı ıskat eder. Bir hafta sonra peder bu defa doğrudan doğruya mahkemeye mürâca'atla tarziye vererek bundan böyle her karara mütâva'at edileceğini beyân eder. Anarşistleri doğru yola sevk için ne iyi bir çâre.

Sınıf teşkilâtında talebe vezâ'ifi de tayîn edilmiştir. Herkese karşı terbiyeli ve ilkeci olmak sınıfının, mektebinin ve bulunduğu şehrin kavânînine muhâlif harekâtta bulunmamak, başkalarının sa'âdete mâni' olacak tarzda harekâtta ictimâ etmek, bütün umûmî talebe ictimâ'larında hazır bulunmak, kavânînin tarz-ı tatbîkine her sûretle müzâheret göstermek, mektebin istifâdesine çalışmak, başkalarına numûne-i imtisâl olmak.

New York ibtidâ'î mekteblerinden birinin müdürü diyor ki: “Bu sistem-i terbiyyeyi ilk def'a on sene evvel yalnız bir sınıfta tatbîk ettim. Ve elde ettiğim hâriku'l-âde netâyic üzere bunları diğer yüksek sınıflara teşmil eyledim. Bu tarz terbiyede muvaffak olmak için talebe umûruna hiç karışmadım ve onların idâre sistemleri hakkında tecâhül gösterdim. Talebeme yalnız bir def'a o da teşkilât-ı esâsiyye kanunlarının hîn-i tanzîminde rehberlik ettim. O vakitten beri talebem bütün idâreyi ellerine alarak mekteb dâhilinde talebe hükûmetini teşkil ettiler. Bu sûretle on sene evvel New York'un en fenâ bir mektebi olan mektebim bütün şehrin en mükemmel bir mü'essesesi-i terbiyye ve irfanıdır.”

Amerika'daki tarz-ı terbiyyenin kabiliyet-i tatbikiyyesi hakkındaki fikirlerimle tahlîl ve tenkîdini diğer bir makaleme terk ediyorum. Yalnız sözümü bitirmezden evvel Sir John Dövi'ye memleketimizde a'zamî teshîlât gösterilmesi ve selâhiyet-i kâmile verilmesini temenni ederim. Böyle olursa istikbâle doğru emîn adımlarla yürüyebiliriz.

Muslihiddin Ecved

[Sahife 466]

GAZEL

Kengiri Şâ'irleri

“MECBÛR”

Sen mâye-i kimyâ-yı hakikat misin ey aşk
 Sen neş'e-i sahbâ-yı hakikat misin ey aşk
 Etmez sana kim mâlik olsa şâhlara minnet
 Sen devlet-i dârâ-yı hakikat misin ey aşk
 Aşk ehli eder cân ü cihân terk seninçün
 Sen dilber-i yektâ-yı hakikat misin ey aşk
 Doğru gider aşk ehli olan kûy-ı merâma
 Sen hâdî-i mecrâ-yı hakikat misin ey aşk
 Âşıkların esrârını Mevlâ bilir ancak
 Sen sırr-ı ma'nâ-yı hakikat misin ey aşk
 Hal eylemiş aşk ile cihân cümle rumûzu

Sen hâce-i dâna-yı hakikat misin ey aşk
“Mecbûr” gezer âsârın ile mest ü perîşân
Sen neş’e-i sahbâ-yı hakikat misin ey aşk

GAZEL

“MECBÛR”

Bana teklif-i terk-i aşk-ı cânân etme ey nâsih
Gönülde hicri beyhûde firâvân etme ey nasih
Muhâlif-pend ceysin sevk edip iklim-i dil içre
Gel Allâh'ı seversen nehb ü tâlân etme ey nasih

[Sahife 467]

Bu aşkın hayret ve cezbiyle mağlûbum kusûrum çok
Beni afv et velî nefsin nisyân etme ey nâsih
Hisâr-ı gönlüme lûtf et nasîhat topların atma
Makarr-ı şâh-ı aktır onu vîrân etme ey nâsih
Beni koy hâlîme zîrâ füzûn etme benim zârım
Beni ol zâr ile rûsvâ-yı devrân etme ey nâsih
Çü ben mest-i mey-i aşkım perîşân hâlim ayb etme
Mey-i fâsitle mest zannıyla büntân etme ey nâsih
Ölürsem aşk-ı yâr ile yine fahr eylerim “Mecbûr”
Bana teklif-i terk-i aşk-ı cânân etme ey nâsih

GAZEL

“RİNDÎ”

Ey şehâ dâ'im küşâd olsun sana bâb-ı rızâ
Hem-demin olsun Hızır hem yâverin olsun Hüda
Feyizyâb ol âlem-i dûn içre dâ'im bul şeref
Nakd-i kadrin kıymeti gevherinki (?) bulsun beha
Nice evkat içre Mevlâ'ya teracci eylerim
An-karîb bulsun nasîb bir mesned-i vâlâ sana
Etme hâtırdan ferâmûş âcizâne kıl kerem

Gâhî gâhî yaz muhabbetnâmeni gönder bana
 “Rindî”yim ben kılî-i maksûrumla bin sûzân ile
 Bir selâm yazdım kusûrum affını kıldım ricâ

[Sahife 468]

BİR Şİ‘R-İ MÜKEDDER

Bir lâhza geçen devre-i ahrârı düşündüm
 Bir de beni ta‘zîb eden ekdârı düşündüm
 Dönmez mi mü’ebbed o sabâvetteki demler
 Bir el onu etmişti bana cân gibi erzân
 Mekşûf idi bir kâh-ı zer-ı endûd arasından
 Zînet gibi başlarda idi bu gül-i asfar
 Gark eyler idi hânemizi sûr-i bahâra
 Mahsûd idi bir leylemizin şevki nehâra
 Sevdâ ile meşbû‘ idi zîrâ ki bu cevher
 Bir tüde marul ya biraz incir idi rüşvet
 Elhânı ile çınlar idi sakf-ı sükûnet
 Sâmi‘lerini eyler idi mest ü füsûn-ger
 Bazan asıyordum güneşe zer kafesiyle
 Cık cık der idi şûh ve mugaşşi o sesiyle
 Kesb eyler idi gülleri baştanbaşa katmer
 Yem vermek için kalkmış idim bir sabâh erken
 Etmişti vedâ hanemize neşve-i Gülşen
 Nâ’ir idi amâk-ı mü’eddâmda bir ah-ger
 Sizler görünüz ya bunu îcâb-ı hadâset
 Yahud deyiniz siz buna teşyid-i melâlet
 Ezhâr dibinde ona yaptım idi makber
 Oldu o zamân rıhbeti bir menba‘-ı nâle
 O vak‘a sünûh etti bugün fikr ü hayâle
 Olsun diyordum bu da bir şî‘r-i mükedder

İhsân Kâmî

[Sahife 469]

KENGİRİ BELEDİYESİ'NE İTHÂF

Gâhî bakar hâlimize kisir kisir gülerim
Gâhî bakar şu millete cân-ı yürekten küserim
Zamân olur sevinirim bazan artar kederim

“İki cami arasında kalmış bî-namâz” gibi
Ne ağlayacağım bildim ne de güleceğimi

Gerçi biraz ağırcadır atacağım telli ok
“Vurdumduymaz” havâsına getiriver zarar yok
“Anka” gibi sözümüzün ismi vardır cismi yok
“Döne döne” havâsına döndü artık işimiz
Doğrusu Hakk'a emânet erkeğimiz, dişimiz

Yazmış idi gazeteler zan ederim geçende
“Kanun” çıktı kalkacaktı fazla masraf düğünde
Ettiğimiz perhiz neydi yediğimiz turşu ne
Memlekette yine ev ev okuyucular dönüyor
Zan etmeyin ha erenler eski âdât sönüyor

Gide gide bir gün gelip yine her şey olacak
O şenlikler o kınalar hep yerini bulacak
Çifte kızlar sabah akşam göbek atıp duracak
Vur patlasın çal oynasın bir havâdır gidecek
Böylelikle bir rezâlet haftasıdır geçecek

[Sahife 470]

Şöyle biraz düşünürsek efendiler ağalar
Lokmamızdan artırarak koyduğumuz paralar
Düğün değil bize ancak bir rezâlet hazırlar
Bunu şeref neresinde bilemedim şaşarım
Düşünürüm bu hâlleri zamân olur coşarım

Ve'l-hâsılı te'ehhüle her engeli kırmalı
 Kolaycacık evlenmenin çâresini bulmalı
 Yurdumuzun her tarafı yavrularla dolmalı
 Artık yeter bu vatanın yaraları onulsun
 Her bucaktan bir sa'âdet terânesi duyulsun **Asrî Baba**

[Sahife 471]

MAHKEME-İ KÜBRA

Âvâm: –Pek doğru, fakat her nasılsa bir kere iş başına geçmiş olanları veyahut onların ta'rif ettiklerini intihâb etmeyecek olsak bilâhire mutallî olup haklarımızda her türlü gazezlerini tatbik ediyorlar.

Terakkî: –Bakın re'îs hazretleri! Daha bu kadar basit bir mes'eleyi takdîr edemeyen mahlûkata ne demeli? Eğer evvelce intihâb edilen zât iyi ise başkasını hiç tecrübe etmeden yine onu intihâb etmek kötü ise, yekdiğerini îkaz ederek bu adamdan işte biz fenâlık görüyoruz ve görmekteyiz. Bugün bana fenâlık yapan yarın sana yapar. İyisi mi bir münâsibini bulalım da işimizi onun eline verelim demek yok mu? Meselâ en evvel mahalle hey'et-i ihtiyâriyyesine dikkat etmeli ki, sonu iyi olabilsin. Muhtâr ve hey'et-i ihtiyâriyye olacak kimseler en evvel fakir fukârâsını düşünmeli, sâniyen ne kendisi ve ne de akraba ve ahibbâsı için mahallenin, mahallelinin hiçbir menfa'atini fedâ etmeyecek adam bulmalı, yoksa beledî encümenine, a'zâlığına müntehib-i sâniîliğe ya kendisini veyâhut nâ-ehil akrabâ ve ta'allukatından veyâhutta mütehayyizân ve müteneffizândan birisini intihâb için uğraşacaklardan fâ'ide yerine mazarrat gelir. Hele mahallelinin hukuk-ı siyâsiyyesini güyâ köprü elinden su bağışlar gibi rast gelene hibe edecek veyâhut ehemmiyet vermeyecek hey'et-i ihtiyâriyye o mahallenin ve netîce itibârıyla o memleketin sebep-i nikbet ve felâketi olur. Çünkü müsâvâtta kalan iki hey'et arasında bulunacak böyle kuvvetli gafil, câhil veyahut taraf-gîr olursa belki takdîrsizlik veyahut taraf-gîrlilik ile lâyük olmayan tarafa ekseriyet kazandırılabilir ve hey'etten ne fayda beklenir. Meselâ en mühim ve hayâtî olan beledî mes'elesinde encümen a'zâlığına okuyup yazma bilmeyen câhil kısım veyahut ekmekçi, manav, kasap ve buna mümâsil belediye ile alâkadâr olanlar intihâb olunursa o encümenden ne hayır umulur ve müntehib-ı sâniîlik için me'mûrdan, menfa'at-perestlerden, mürâ'îlerden ve ufacık bir patırtı ile hukuk-ı milleti fedâ ediverecek korkaklardan intihâb edilirse ne menfa'at ümîd olunur?

Âvâm: –Bir sen ile olmuyor ki, sen gitmesen öbürüsü gidiyor. Sen ortada yapayalnız kalıyorsun. Bir de kendini böyle mu‘âriz anlattın mı tamamdır keyfin.

Re’îs: – (Terakkiye) Başka bir diyeceğiniz var mı?

[Sahife 472]

Terakkî: –Bendenizin diyeceklerimi âvâm kendisi hep söyledi efendim.

Re’îs: – (Müdde‘î-i umûmîye) Ne mütâla‘a buyuruluyor?

Müdde‘î-i Umûmî: –Hayır ve şerrini henüz fârik olmadığı kanâ‘atini veren Asyâ’îler hakkındaki hükmü mahkeme-i aliyelerinin takdîr-i musîbine havâle eylerim efendim. (Hey’et müzâkereye çekilir.)

Hey’et-i hâkime-i sâbika makamlarına avdetle:

Re’îs: –Kâtibe, “Kararı oku!” emrini verir.

Kâtib: –İcâb-ı keyfiyyet bi'l-müzâkere Avrupa, Amerika denilen kıt‘alarda beşeriyet fen ve terakkînin son mertebesini bulmuş olduğu hâlde bütün peygamberân-ı izâmın mehd-i zuhûru olan Asya'da fen ve sanâyi‘a â'id zerre kadar bir nişâne görülemediğine ve birkaç asır evveleri fen ve ma‘rifete â'id elde etmiş oldukları birçok sanâyi‘i dahi birer birer ga'ib eyledikleri ve vâkı‘a mâhir bir kumandân, muktedir bir âmir idâresinde müctemi‘an hârîka-âsâ muvaffakiyetler göstermekte iseler de münferit hâlde kaldıkça “Bana ne, neme lâzım, dünyâyı ben düzelterek değilim ya, bir başım değil mi?” gibi adâletin demir pençesinden kurtaramadıkları anlaşılacakla halka fabrikalar, demir yollar yapmak, madenler işletmek gibi cihân terakkiyâtından müstefid olmak çâreleri düşünmek ve rast gelenin peşine gitmeyecek, hayır ve şerrini fark ve temyîz edecek bir re'yini belki hayâtından daha âzîz bilecek derece-i irfânı sür‘atle iktisâb ettirmek için a‘zamî gayretle çalışılmasına müttefikan karar verildi.

GÜNÜN DİKENLERİ

SAKIN KANMAYINIZ HA!

– Kengiri Belediye Riyâseti'nin fahriyyen îfâ edileceğine!

–Yolların ve ibtidâ'î mekteblerinin muhâsebe-i husûsiyyelerde kalacağına ve muhâsebe-i husûsiyyelerin yaşayacağına!

- Emvâl-i metrûkeye â'id hânelerin satılacağına!
- Kengiri Belediye intihâbında kadın parmağı ile mide ve para kuvvetinin olmadığına!
- Geceleri yollarda ve çarşılarında fenerlerin yanacağına!
- Müftîlerin siyâsetle iştigal etmeyeceğine!
- Necât Gazetesi'nin 25 bin liraya mahkûm olacağına!
- Mûsikî Cem'iyeti'nin kapanacağına!
- Gençler mahfilinin ihyâ edilmeyeceğine!
- Kengiri Suyolu Mü'essesesi'nin partizânlar elinde kalacağına!
- Belediye komitelerinin ta'tîl-i fa'âliyet ettiklerine

MUHAYYEL SERVETİM

Yirmi beş bin lira, iki milyon beş yüz bin kuruş yahut yüz milyon para zihnimi tırmalayan hayâlât arasında hiç ümit etmediğim bir anda masamın önüne yığılan banknot denkleri üzerine oturan icrâ me'mûrunun, “ Kazandığınız da'vânın semere-i mükâfâtı” diyerek uzattığı i'lâmın içerisindeki iri ve kalın kalemlerle yazılmış sınavarî rakamlar birden bire gözümü kamaştırdı. “Kendimi ga'ib etmeyeyim” diye koltuğa yaslandım. Derin bir nefes çektikten sonra:

–Me'mûr efendi, ayağımıza kadar gelmenize müte'essif oldum. Emr etmiş olsaydınız bendeniz varırdım” dedim.

–“Hayır efendim bu bizim vazifemizdir. Milyonlarca paralık servete na'iliyetinizden dolayı hem sizi ziyâret hem de müsâ'id buyrulursa nezd-i devletlerinde çalışmak istiyorum” dedi.

–Fesühânallâh, dünkü gün kırık iki sandalye bir masadan ibâret olan yazıhânemin bugün milyonlarca paralık servet ile dolması birdenbire hayâtımda aksü'l-amel hâsıl edeceğini kim bilebilirdi. Bir gün evvelisi bârid bir çehre ile nezdinden kovulduğum icrâ me'mûrunun ertesi günü ma'iyetimde çalışmak üzere bir hizmet isteyeceğine, ufacak bir zemm-i kadih da'vâsından dolayı “ef'âl ve harekâtınızın temâs ettiği kanûn-ı cezânın 'inci maddesi

zeylinin fıkra-i ahîresinin delâleti esbâb-ı müşeddide addıyla ... gün mahkûmiyetle, ... kuruş tazminât-ı ma'neviyyeye hükm edildin, çık dışarı” diye sert bir suratla tebliğ-i hükm eden mahkeme re'îsinin ertesi gün gelerek,

–Efendim servet-i cedîdenizi tebrîk eylerim.

Bu sırf tâlihî tecelliyâtına mazhariyettir. Sizin gibi asil ve necib zât-ı muhteremin hizmetinde bulunmasını bendeniz bir şeref telakkî ediyorum. Lütfen yazıhânenizde bir hizmetle müşerref olabilir miyim? Demeyeceğine ve'l-hâsıl tepesinden tırnağına kadar her sâ'at birisinin mu'âveneti için mürâca'ât edeceğini düşünmeye başladım.

–Âh mel'ûn para, sen meydâna geldiğin dakikadan itibâren asâlete, şerâfete, nâmûsa ve'l-hâsıl her şeye galebe ettik.

–Sen en umulmadık hânelerin harîm-i ismetine girerek pek çok fecâyî'a âlet oldun. Senin için açılmadık kapı, hedk edilmedik nâmûs, zelîl olmadık asâlet, necâbet kalmamıştır.

–Ve'l-hâsıl dünyânın bütün güzelliği, bütün sa'âdeti, bütün fecâyî'i, ve'l-hâsıl her şey, her şey seninledir, senin içindir. Sen şu zamânda her şeye galebe ediyorsun. Seni elde etmek için gerek şerif olsun, gerek zelil olsun her sınıfı icbâr etmeyi zamân münâsib görüyor fakat ben görmüyorum.

Kalender

MERKEZDEKİ ABONELERİMİZE

Abone bedellerinin müvezzî Veysi Efendi'ye verilmesi ve mukabilinde matbû' makbûz alınması ricâ olunur.

CUMHURİYET ECZÂHÂNESİ

Bi-mennihi'l-Kerîm küşadına muvaffak olduğum eczâhâneme muhterem halkımızın ihtiyâcâtını te'mîn edecek edviyye-i tıbbiyye ve müstahzârât-ı husûsiyye celb ederek reçete i'mâline başladığım cihette teşrif edecek zevâtın her hâlde memnûn kalacaklarını ilân eylerim.

Eczâcî Edhem

HALK YOLU'NUN SATILDIĞI YERLER

İmâret'te Yüzbaşı Hâafız Ağa'zâde Ahmed, Odunpazarı'nda Hakkı Efendilerin
Dükkânları.

Halk Yolu

Hakkın yoludur.

On beş günde bir çıkar ilmî, fennî, edebî, ictimâ'î mecmû'adır.

Sâhib-i İmtiyâz ve Müdîr-i Mes'ûl: Kemal Cenâb

Derc edilmeyen yazılar i'âde edilmez.

Sayısı 5 kuruş.

Geçmiş sayılar 10 kuruş.

Halka yarar yazılar kabul olunur.

Abonesi

Senelik Abonesi: 130 kuruştur.

Alt Aylık: 70 kuruştur

Adres: Kengîrî'da Halk Yolu

1 Ağustos 1340

Sene: 2

Sayı: 31

MÜNDERİCÂT

Çocuklarımızı İhmâl Etmeyelim / Doktor Nûreddin

Kendimize Doğru / Cevâd Hakkı

Bir Hak / Türk Kadını

Muhtelit Tedrîsât Mes'elesi / K. C.

Esâretten Bir Grup / N. Z.

Erenler Tepe / Hüseyin Avnî

Veremli Kız / T. N.

Kerâmet-fürûşlara / M.F.

Dehr İçin / İhsân Kamî

Perrân / Kerküklü M. Nedîm

Letâ'if-i Tarihiyye / M. Refik

Kengırı Matba'ası 1340

Sâhib-i İmtiyâz ve Müdîr-i Mes'ûl: Kemal Cenâb

Derc edilmeyen yazılar i'âde edilmez.

Sayısı 5 kuruş.

Geçmiş sayılar 10 kuruş.

Halka yarar yazılar kabul olunur.

Abonesi

Senelik Abonesi: 130 kuruştur.

Alt Aylık: 70 kuruştur

Adres: Kengırı'da Halk Yolu

Halk Yolu

Hakkın yoludur.

On beş günde bir çıkar ilmî, fennî, edebî, ictimâ'î mecmû'adır

1 Ağustos 1340

Sene: 2

Sayı: 31

ÇOCUKLARIMIZI İHMÂL ETMEYELİM

Muharriri: Doktor Nûreddin

Mesâ'il-i hayâtiyye ve iktisâdiyyede en mühim rol oynayan ve milletlerce pek ehemmiyetle takîb edilen nokta tezâyüd-i nüfûs mes'elesidir.

Nüfûs siyâseti milel-i sâ'irede hükûmrân olduğu hâlde ma'a'l-esef memleketimizde bu mühim siyâsetin esâsâtına tamâmen lâ-kayd kalınmaktadır.

Bir memleket için en mühim vâridât nüfûsunun tezâyüdü sûretiyle hâsıl olan kudret ve kuvvettir. Sıhhati yerinde olmayan efrâdın ne şahsına ve ne de memleket ve milletine menfa'ati olamayacağı pek aşikâr bir hakîkattir. Bir memleketin kuvâ-yi bedeniyyesi ve nüfûsu tenâkus eylerse mücâdele-i hayât ve düveliyyede muvaffakiyet te'mîn eyleyemez. Eskiden milletler arasında "Türkler gibi kavî" dârü'l-meselinin pek büyük bir şöhreti olduğu hâlde ma'a'l-esef bugün o kuvveti ihlâl eden ârizaların içinde pek elîm bir sûretde çalkalanmaktayız. Senelerden beri yurdunu parçalamaya ve istiklâliyetini elinden almaya çalışan milletlerle dâimî bir mücâdele içinde çırpınan milletimiz, milyonlarca gencini harb sahnelerinde bıraktığı gibi sefâlet, hastalık yüzünden de yüz binlerce kadın, çocuğunu inleye inleye topraklara gömmüş, memlekette pek azîm bir boşluk husûle gelmiştir.

Avrupalılar yüzlerce şahsın görebileceği bir işi makine ve birkaç şahısla te'mîn eylemekte olduklarına nazıran yine "nüfus-servet" mes'elesini

[Sahife 474]

ciddî bir sûretde takîbden uzak kalamamaktadırlar. Hâlbuki memleketimize sâ'atlerce, günlerce kat'-ı mesâfe edildiği hâlde ne bir ağaç ve ne de hayvân ve insana tesâdüf edilemeyen pek çok arazimiz vardır.

Memleketin bu derin boşluğunu doldurabilmek ve ıssız ovaları şenlendirmek, yurda servet, sa'âdet, ümrân getirebilmek ancak nüfusu tezyîd sûretiyle mümkün olabilir.

Tezâyüd-i nüfûs mes'elesinde pek büyük te'sîri (*)

[Sahife 475]

olan çocuklarla alâkadâr olmak lâzımdır. Her ne kadar mu'ayyen bir nisbet dâhilinde ve bazı avâız-ı tabî'yye ve maraziyenin taht-ı te'sîrinde çocuklarda vefâyâtın vuku'u ahvâl-i tabî'yyeden ise de memleketimizdeki vefâyât-ı etfâlin pek azîm bir yekûna bâliğ olması âti nokta-i nazardan cidden pek elîmdir.

Vefâyât en ziyâde 1 ilâ 2 yaş aralarında vuku' bulmaktadır. Bu da ekseriyetle bağırsak hastalıklarından ileri gelir. Bî-gâne, lâ-kayd, câhil anaların henüz 4–5 aylık süt çocuklarına abur cubur şeyler yedirmeleri ve bir yaşını ikmâl eder etmez hemen sofralarına alarak tıka basa bir takım yemekler vermeleri birçok arızaların hudûsuna sebebiyet vermektedir.

Vâlîde sütüyle büyütölmüş çocuklarda inek sütüyle beslenen çocuklara nazaran vefâyât daha azdır. Şâyân-ı şükrândır ki, Anadolu'da bulunan vâlideler ekseriyetle ve büyük bir iştiyâkla çocuklarını kendileri emzirmektedirler.

Sin ilerledikçe vefâyâtın nisbeti azalır. Boğmaca öksürüğü, kuşpalazı, kızıl, kızamık gibi hastalıklar en ziyade vefâyâta sebebiyet vermekte ise de verem müthiş bir sûrette yekûnu kabartmaktadır. Mîlel-i mütemeddinede vefâyât-ı etfâlin yüz binlerce olduğunu istatistikler göstermektedir. Memleketimizde ise bu yekûnun her hâlde pek korkunç bir miktara baliğ olacağı tabî'î dir.

%75–80 nisbetindeki vefâyât-ı etfâl istikbâl ve istiklâliyetimiz için dâimî bir tehlikedir. Ma'a'l-esef bî-çâre Anadolumuzda bin meşakkat ve zahmetlerle dünyâya gelen yavruların henüz ne gibi bir sebep tahtında vefât eylediği tedkik ve ölen çocukların miktârı neden ibâ[re]t olduğu tesbit edilememiştir. Çocuk zâyî'âtını en ziyâde kabartan turuk-i hazmiyye hastalıkları olduğu cihetle muntazam südhâneler te'sîs edilmeli, gafil ve bî-gâne analara rehberlik edecek ve onlara îcâbât-ı sıhhiyyeyi bildirecek yurtlar açılmalıdır. Ümîd-i istikbâlimiz olan nesl-i âtiyi yetiştirecek vâlideler hazırlayan kız mekteblerine arzu edilen telkinât yapılmalıdır.

Tevellüdâtın tabî'î bir sûrette devâmını, kesret ve selâmeti te'mîn eyleyecek vâsıtaların ihzârına çalışılmalıdır.

(*) Bu sayfada Çankırı tabiplerinden Nurettin Bey'in bir fotoğrafı yer almaktadır. Fotoğrafın altında "Halk Yolu Muharrir-i Tıbbîsi ve Memleket Hastahânesi Ser-tabibi Nûreddîn Bey" açıklaması yer almaktadır.

Erbâb-ı fen sıhhî konferanslarla ahâlîyi irşâd ve tenvîr eylemelidir.

Bî-kes yavrular için en büyük şefkat ocağı olan Himâye-i Etfal Cem'iyyeti'nin şu'âbâtının teksîr ve a'zâsını tezyîde sa'y eylemelidir.

Bir ân evvel tedâbir-i nâfi'a-i sıhhiyye ve ictimâ'îyye ile çocukların ziyâ'ına sebebiyet veren ahvâlin ref'-i izâlesine çalışmak hepimiz için bir vecibe-i milliye ve insaniyyedir.

[Sahife 476]

KENDİMİZE DOĞRU

Kendimize doğru gitmek, mâzînin çürük ve küflü hurâfelerine, cehlin, ta'assubun kirli ve bulaşık umkuna dönmek değil, uyandırıcı ve yaşatıcı ufkuna yükselmektir.

Milletler terakkî ve tekâmül semâsına bir tayyâre hızıyla uçar, bir şimendifer sür'atiyle koşarken Kurûn-ı Vüstâ'î bir zihniyetle, kırık çarık âlât ve edevâtla medeniyet kabilelerine, ma'rifet kervanlarına katılmak hüsrânla neticelenen bir bozgunluktur.

Biz terakkî yollarında kalmak değil, koşmak istiyoruz. Çin'in surlarını aşan, Bizans'ın azamet ve şevketini sarsan, İslâm'ın nûrlu hilâlini iklimlerin, beldelerin semâsında dalgalandıran, devirler açıp devirler kapayan asil bir neslin lâıyk ve şerefli oğulları olduğumuzu isbât etmek, millî bir mefkûremiz, dînî bir umdemizdir.

Her Türk ister ki, muhîti bir menba'-ı sa'âdet, yurdu baştanbaşa bir cennet, nâmı hürmetle, takdisle anılan bir millet olsun. Baykuşlar tüneyen vîrâneler, dört duvarını örümcekler bürümüş mescidler, toz deryâsı olan caddeler, mechûlâta akıp giden dereler, toprak altında çürüyen madenler, sâkinlerini bırakıp te'sîrleriyle uyuşturan ibtidâ'î beldeler niçin asrî bir kıyâfetle tezyîn ve tenevvür etmesin? Mahsûlâtını battal bir saban, hantal bir kağıt ile eken ve taşıyan köylü, metâ'ını arzu ettiği vakit ve zamânda dükkânına yerleştirmeyen tüccar, emir ve ta'limâtını en kısa bir yoldan duyuramayan vâli, emniyetle yoluna devam etmeyen bir yolcu, gurbetteki oğlundan, askerdeki yavuklusundan haber alamayan anneler ve zevceler, irfân susuzluğunu söndürecek menba'lar bulamayan gençler kimdir ki, rûhunda daha duygu, fikrinde daha vâsi' bir arzunun çırpındığını sezmesin?

Vaz'iyetinden memnûn ve müsterih olanlar istikbâlle alâkasını kat' etmiş hâlin mirâsyedileri ve tembelleridir. Mâzînin müte'ârrifeleri beşeriyet için mutâ' bir kanun olsaydı,

gözler istikbâl endişesiyle titremez, gönüller âti endişesiyle üzülmeydi. Fikir ve zekâ bulunduğu muhiti dâr görerek dâimâ yükseklerle pervâz etmek isteyen bir kuştur. O geniş ufuklarda uçtukça kanatları büyümüş, ümit ve hayâli artmıştır. Fikrin tevessü'ü ve i'tilâsına had ve yer çizmek beşerin kuvveti fevkinde bir zahmettir.

Doymaz beşer dedikleri koş i'tilâlara...

Evet doymuyor... Bir nazariye önünde sâcid, bir fikir etrafında ka'id olmuyor. Zemîni cevelânına

[Sahife 477]

dar görerek yeni âlemlere tayerân ediyor. Zührenin manzara-i tâbe-nâki önünde bir vaz'-i perestîş değil, bir tavr-ı tedkik alıyor, Merih'i isticvâb ediyor, Zühâl'i nazar tarassudu altında terletiyor, güneşin anâsırını tahlîl, şu'â'âtını feth ve teshîre uğraşiyor; vicdânının, aklının, fikrinin kabul etmediği şeylere güç inanıyor, niçin ve nasıl diye soruyor. Bir vak'anın, hâdisenin sebebini, hikmetini, illetini, gayetini araştırıyor, bugün beşerin azmi önünde mesâfeler kısalmış, dağlar yassılamıştır. Dünya maddiyât âleminde baş döndürücü bir fa'âliyetle yol alırken malûm vesâ'aitimizle hayât cidâline atılmak, bir cehâlet kalp ve vicdânı gizleyen, azim ve îmânı düğümleyen bâtil anânelere sadâkat afv edilmez bir cinâyettir. "İlim Çin'de bile olsa aramaya" teşvîk eden, bir ân tefekkürü beş yüz yıllık ibâdetten efdal tanıyan, tâcirleri evliyâ menzilesine yükselten, bilenlerle bilmeyenler bir olmadığını söyleyen kuvvete göre kuvvet ve ihzâr ve idâdını farz kılan bir dînin sâlikînini kabil midir ki, sedîr-i vicdânında azgın suratlı, müstebid ve tahrib-kâr hurâfe heykeline yer versin, onun emirlerine kul ve köle olsun!.. Bugün arzın hareketinden, rüzgârın esmesinden, baykuşun ötmesinden ve'l-hâsıl tabî'î hâdiselerden ma'nâ istihrâcına uğraşan ve bunları mesâibimize itâb olarak gökten indirilmiş birer sâ'ika olduğunu zan eden nebîler, İslâmiyet bahçesini letâfet ve sâfiyetten mahrûm eden karaçalılardır. Topun, mitralyözün, tayyârenin, şimendiferin bütün fennî vesâ'itin yıkıcı ve yakıcı kuvvetlerine göz yumanlar hayât hakkından mahrûm zavallılardır.

Asırlar var ki, ıssız gecelerin hicrân ve keder dolu ka'ında bocalayan bu millet, kendisine hayât ve sa'âdet yollarını, hidâyet ve selâmet ufuklarını aydınlatacak nûra o kadar muhtâctır ki, artık beklemekten sabrı tükendi, nebîler, peygamberler devrinde değiliz. Bizi içinde kıvrandığımız girdâbdan kurtaracak semavî kudretlerden rahmet bekleyemeyiz. Onlar bütün ilhâmlarının feyzini bizim kalbimize dökmüş, her hâl edilecek mu'ammânın düstûrunu elimize teslim etmiştir. Uzun yıllardan beri beklediğimiz چراغ-ı rehâ küller altındaki kıvılcım

gibi içimizde yanmaktadır. Onu parlatacak nefes biraz bizim fedakârlığımız, fa‘âliyet ve azmimizdir.

Kapitülasyon bağıını keskin süngüsü, î mân dolu göğsü ile kabaran Türk milleti bundan böyle millî yurdunda maddî ve mânevî hiçbir ecnebi mü’essesâta imtiyâz vermemeli, her feyiz ve nef‘ini Türk’ün öz vicdânından, asil rûhundan almalıdır. Garbın mütefessih ve ma‘lûl anâne ve âdetlerini medeniyet nâmıyla yurdumuza taşıyanlar, millî seciye ve ahlâkın kutsiyetine î mân etmeyenler ise aramızda yer bulamayacak vatansızlardan başka bir şey değildir.

Garbdan alacağımız ânânât değil, usûliyâtır.

Cevâd Hakkı

[Sahife 478]

BİR HAK

Kadın rûhu, hayâtın bütün bâr-ı ızdırâbı altında incinmiş za‘îf, hasta bir rûhtur. Bağların, bahçelerin berrak, saf ve temiz havâsından mahrum â’ilelerin hakk-ı hayât nâmına, hıfzû's-sıhha nâmına arayacağı çâre, ara sıra yeşil bir zemin üzerinde bir suyun cereyânı karşısında teneffüs etmekle o hasta ve hassas rûha inbisât veren havâdan istifâde etmektir ve bu kadın rûhunun, kadın hayâtının pek tabî‘î bir hakkı değil midir?

Bilhassa Kengiri gibi evlerinin teşekkülât-ı inşâ’iyyesini, pencerelerinin gösterdiği ve göstereceği manzara, senelerin güzârîş-i lâ-kaydîsiyle birikmiş gibi siyâh kiremit yığınlarından ibâret olursa o hakkı teslim, hatta o hakka hürmet etmek insanlık îcâbâtındandır. Fakat tabî‘atın bütün güzelliklerini gözlerinin dâ’ire-i rû’yetinde havânın bütün serinliğini ciğerlerinde hasr eden erkeklerin bir kısmı, o beşeri masûm hakka, sun‘î ve yalancı şekil ve bahânelerle dokunmayı, bütün çirkinliğiyle söylemiş bir eser-i san‘at telakki ederlerse ânânât-ı milliyye ve terbiye-i ictimâ’iyye nâmına insanlığı müdrik her insanın bu hâle te’essüf edeceği tabî‘îdir.

Elli erkeğin oturduğu yerden geçmek zarûretinde bulunan bir kadına umûmunun birden bakması gibi, elli kadının oturduğu bir yere bir tek erkeğin nazar-ı tecâvüzü bile medeniyet-i kâmile karşısında gayr-i insanî bir hareket iken, iffet-i İslâmiyenin şerâ’it-i medeniyyesi dâhilinde oturmuş dört kadının bulunduğu yere kadar hayvân sulamak

bahânesiyle kırk atlı topçu askerinin, bu başıboş insanların sökülüp durması medeniyet, ânânât şöyle dursun terbiye-i askeriyeye ile ne derece kabil-i te'lîftir bilemiyoruz.

Âharın çayırına tecâvüz edilmemek için yirmi koyun kuzusuna bir tek çoban kumanda ederse böyle masûm bir hakkın ihlâlden ma'sûniyeti için kanunda madde yok mudur?

Bu yazılarım gazete sütûnunda cây-ı kabul bulursa kalemim, kadınlık hukuku nâmına her haksız hareketi günâh telakki eden bir mülk-i mü'e'kkel gibi kayd ve tenkîd edecektir.

Kengiri: Türk Kadını

[Sahife 479]

MUHTELÎT TEDRÎSÂT MES'ELESİ

Türk inkılâb-ı kebîrinin ma'ârif sâhasında doğurduğu mes'elelerden birisi de tâlî mekteblerimizde kız ve erkek talebelerin bir arada ders görüp göremeyecekleridir. Son zamânlarda Ma'ârif Vekâleti'nin bu mes'eleye dâ'ir yaptığı anket efkâr-ı umûmiyyeyi epeyce işgal ettiği gibi Türk terbiye ve rûhiyâtçıları, Türk ma'ârifcilerini fazlaca düşündürmüştür.

Vekâlet, mütehassısların bu husûstaki nokta-i nazarlarını ihtimâl şimdiye kadar öğrenmiş ve tesbit etmiş, belki de etmek üzeredir. Fakat şurası muhakkak ki, henüz kendi kârârını vermemiştir. Biz vekâletin bu işe â'id kârârını sabırsızlıkla beklemekle beraber tecrübelerimize istinâden mes'eleyi açık ve sarîh bir sûrette bildirmeyi meslekî bir vazife addetmekteyiz.

İstanbul ve Anadolu matbû'atında bu mes'eleye dâ'ir gördüğümüz ve okuduğumuz mütâla'alar başlıca şu üç noktada toplanıyor.

1. Müşterek tadrîsâtın, ibtidâ'î, tâlî, âlî bütün mekteblerimizde derhâl yapılması.
2. Müşterek tadrîsâtın şimdilik yalnız ibtidâ'î ve âlî mekteblerimizde icrâsı, tâlî mekteblerimiz için de tecrübenin vereceği şekle intizâr edilmesi.
3. Müşterek tadrîsât mes'elesinin halkın ve memleketin seviyesi yükselinceye kadar bir müddet te'hîr olunması.

Biz bu üç mühim noktada hülâsâ edilen bu mes'elenin –gerek efkâr-ı umumiyye, gerekse mütehasşislarca– aleyhinde söylenmiş hiçbir mütâla'aya tesâdüf edemedik. Matbû'atta zamân zamân görülen yazılar ve fıkralar muhtelit tedrisâtın tamâmen lehinedir.

Şu hâlde nazaran mes'ele esâs itibârıyla herkesçe kabul edilmekte, yalnız şeklen biraz tehâlûf görülmektedir ki, bu da hâ'iz-i ehemmiyyet olmasa gerektir. İlk mekteblere giden çocuklar zaten (*)

[Sahife 480]

bizde çok eski zamândan beri erkek ve kız olmak üzere karışıktır. Nitekim eski mahalle mektepleri ile ana mektepleri ve bugünkü ilk mektebler bunun en enmûzecidir. Bu mekteblere giden çocukların yaşları dört ile on iki arasında olduğu için bu çağda bulunanlarda esâsen cinsiyet mahzûru aramamış ve aranmamaktadır. Yüksek mü'esseselerimizde bilhassa dârü'l-fünûnumuzda hükûmet muhtelit ve müşterek tedrisâtı çoktan kabul etmiş ve genç kızlarla genç erkekleri aynı dersihânede aynı mu'allimin takrîrini dinletmek sûretiyle bir arada bulundurmaktadır ki, bunda da hiçbir mahzûr görülmemiş ve duyulmamıştır.

Tâlî mekteblere gelince, bu mekteblerin kız ve erkek talebesi her hâlde cinsiyetin tamâmen inkişâf ettiği bir sinde, gençliğin en kanlı ve âteşin çağında olduğu için bu iş ebeveyn ve mürebbîleri düşündürecek endîşe ve telâş içinde onları daha ihtiyâtlı davranmaya, terbiyevî ve ahlâkî tedbîrler ittihâz etmeye sevk edecektir.

Böyle gençlik çağında bulunan genç erkek ve kızların bir arada tahsil yapması bizim bugünkü seviye ve ahvâl-i ictimâ'îyyemize göre gerçi biraz fazlaca korkunç ve tehlikeli ise de terbiye denilen en mühim ve kuvvetli âmil ve mü'essirin dârü'l-fünûn tahsîlinin nihâyetine kadar genç erkek ve kızlarda cinsiyet ibtâle muvaffak olduğu bir asırda bu korkunç ve tehlikeli hâlin de önüne geçmek mümkündür.

Mekteblerin her hangi bir kısmında olursa olsun iyi ve mükemmel tedrisât ancak iyi, mü'essir ve sıkı bir inzibât ve disiplin ile ka'ımdır. Disiplin ve inzibâtdan mahrûm bir mektebe tedrisât olamaz. Binâenâleyh liselerde vesâ'air tâlî mekteblerimizdeki müşterek ve muhtelit tedrisât mes'elesinin bugünkü münâkaşâta göre asıl rûhu her şeyden evvel sıkı inzibât ve disiplindir. Bu te'mîn olunduktan sonra genç kız ve genç erkeklerin ibtidâ'î, tâlî, âlî

(*) Bu sayfada Kemal Cenap Bey'in fotoğrafı yer almaktadır. Fotoğrafın altında "Halk Yolu Mü'essislerinden Kemal Cenâb Bey" açıklaması yer almaktadır.

bütün mekteblerde yan yana ders görmesinde bir dershânedede bulunmasında hiçbir mahzur aranmamalıdır ve bu böyledir.

Her hangi sâhada olursa olsun terbiye ve mektebçiliğin bütün düstûrları tatbik ve ta'kîb edildikten sonra müşterek tadrîs mes'elesinde ben kendi kafama, kendi düşünce ve duyguma, tecrübelerden elde ettiğim kendi mantığımıza göre mahzur değil, bi'l-akîs terbiyevî, ahlâkî, iktisâdî daha ziyâde hayâtî menfa'atler görmekteyim.

K. C.

[Sahife 481]

ESÂRETDE BİR GRUB

Gamlı günün son ışığı nûrlar boğan mağribin

Ufuk hattından semâlara mâ'ilen

Tavus tüylü bir yelpâze çizerken

Ne için

Lâciverdden esmer renge karaya

Bürünerek kesifleşen birbirini boğarak

Gökyüzünde genişleyen merhametsiz bulutlar

Kollarını bu ışığın üstüne de attılar

Her tarafa kara perde açarak

Bir yer olsun bırakmadılar şen aya

Ne için mi çünkü zulmet insanların isteği

Çünkü ölüm çünkü grub çünkü elem çünkü yaş

Tabî'atın dileği

Bu sebeple şimdi gök de benim gibi kanlı yaş

Akıtır

Hakkıdır

Zan etmeyin bu hücûmlar yalınız

Ay güneşe karşı idi sadâsız

Gürültüsüz geçti hayır benim de

O damda

Grub eden bir son ışık bir son ümit bir nûrum

Çok zamânlar ihtizârda iniliyor sürûrum

Var idi
Tam o anda ayrıldı
Hem öyle bir ayrılış ki yalnız
Bir yıldız
Bir şehâbcik bile olsun bırakmadı
Nursuz bırakma insanları ey Hâdî
Hayır hayır tövbe olsun bu zulmetten kurtulmak
Dileyemem şi'irlerin en belîği ağlamak
Ey teselli yalnız bırak yaşlarımı dökeyim
Karanlıkta başka bir şey göremezsem derdimi
Ve o dertle giryân olan elem çeken kendimi
Hiç olmazsa göreyim!
Dert çekmektir çekenleri seyr etmektir sa'âdet
İncisine cilâ veren ibâdet
Bense şimdi her iki
İbâdette vecde daldım müstağrikim mübteki

N. Z.

[Sahife 482]

ERENLER TEPE

Ufuk karanlığın koyu siyâh tortularıyla bürünmeye başlamıştı. Takımımın yalçın kayalıklar arasından Erenler Tepe'ye doğru gidiyorduk. Erenler Tepe Afyon'un on beş kilometre kadar cenûb-ı garbîsinde ve alayımızın bulunduğu mermer sırtlarına beş kilometre mesâfede vâki' üzeri sıkı fundalıklarla mestûr bir tepe idi.

Semânın çehresi gittikçe kararıyor, kesîf bulut tabakaları pek yakında tufan-âsâ yağmurlar yağacağını ilân ediyordu.

Sarp ve dik kayalıkları bin müşkülâtla geçtik, dikenli ovayı ta'kîb ediyorduk. Erenler Tepe kurbündeki dereciği geçerken yağmur da olanca şiddetiyle bu ıssız vâdîleri kamçılıyordu.

Biraz sonra Erenler Tepe'ye muvâsalat ettik. Yağmur bütün şiddetiyle devâm ediyor, dondurucu bir Teşrîn-i sâni rüzgârı iliklerimize kadar işliyordu.

Hemen lâzım gelen tertibâtı aldık. Bu korkunç gece düşmanı pek ziyâde kuşkulandırmıştı. Güzelim sırtlarındaki bataryaları bilâ-fasıla ateş ettiriyor ânî bir baskına karşı küçük karakolları mütemâdiyen tenvîr tabancaları atıyorlardı.

Düşmanın bu çılgınca harekâtına gülerken sâbırâne ve mütevekkilâne sabâha intizâr ediyorduk. **Hüseyin Avnî (*)**

[Sahife 483]

EDEBİYAT:

VEREMLİ KIZ

Sen de gonca gibi pembe şen idin
 Annenin o sıcak âgûşundayken
 Kelebekler gibi rengîn ten idin
 Gülşenin hayât-ı hâmûşundayken
 Mâ'î gözlerinde mes'ûd hayâtın
 Kalblere uzanan lem'ası vardı
 Vechine irfânın yüksek necâtın
 Derinden parlayan şu'lesi yârdı
 Seninle gülerdi ıssız hayâtım
 Gıbtalar eylerdi çiçek meleği
 Sana hâle idi o meh-tâban
 Kalbin döndürürdü sanki feleği
 Şimdi rûhum gibi garîb öksüzsün
 Mâ'î gözlerinde mâtemler yanar
 Solmuş bir gül gibi ezgin dilsizsin
 Sînende açılan yaralar kanar
 Şimdi acılarla gece gündüz yan
 Şu âdem yolları pek dikenlidir
 Gülşenler vîrâne hıyâbân giryân
 Sevdâlar hâline inlemelidir
 Annenin ölümü seni öldürdü

(*) Bu sayfada Hüseyin Avni Bey'in bir fotoğrafı yer almaktadır. Fotoğrafın altında "Halk Yolu Muharrirlerinden Hüseyin Avni Bey" açıklaması yer almaktadır.

Akıt gözyaşını ey veremli kız
Mâdemki bu hicrân seni söndürdü
İsyân et cihâna artık pervasız (*)
28 Kanun-ı evvel 335

Tahsin Nâhid

[Sahife 484]

KERÂMET-FÜRÛSLARA

Bunaldım yetişir masal okuma
Ne fayda çıkar efsanelerden
Çok ince eleme pek sık dokuma
Kerâmet beklenmez dîvânelerden
Asrın hârikası ilimle fendir
Günün halâskârı ne sen ne bendir
Bilâd-ı ecânib bak nasıl şendir
Eflâke ser çeken kâşânelerden
Aramıza mütehasıs gelmeli
Aklımızı mesâ'îye çelmeli
Kanallar açmalı dağlar delmeli
Haydi iş başına meyhânelerden
Hayr-ı kesîr diyor hikmete Kur'an
Lâ-büd hâsıl diyor sa'y-i firâvân
Nasîbimiz değil elbette hüsrân
Tabî'atta mevcûd ha'zânelerden
Kuvvet ihzârına dinen me'mûruz
Hâlbuki kuvvetten en çok mehcuroz
Sermest-i gafletiz vâhî ma'zûruz
Hurâfâta dâ'ir terânelerden (*) **M.F.**

(*) Bu sayfada Tahsin Nahit Bey'in bir fotoğrafı yer almaktadır. Fotoğrafın altında "Halk Yolu Mü'essislerinden Baytâr Tahsin Nâhid Bey" açıklaması yer almaktadır.

(*) Bu sayfada Fahri Bey'in bir fotoğrafı yer almaktadır. Fotoğrafın altında "Halk Yolu Muharrirlerinden M. Fahrî Bey" açıklaması yer almaktadır.

[Sahife 485]**“DEHRÎ” İÇİN**

İşte benden telâkkî-i pend et
 Git bu minhâcda emel gibi git
 Celsede tunç kadar ağırdır lâl
 Demesinler fakat sana kaval
 Mutazarrır olur haşîn ve gasûb
 Hilmi de i‘tiyâd eden mağlûb
 Olma oğlum âmân bahîl ü bedûr
 Ehl-i ibret yanında zem olunur
 Ne diyor bak sana o nass-ı mübîn
 Ebbeveyne velâ takul uffîn
 Etme isyân annene zinhâr
 Var mıdır hiç bu yolda berhûrdâr
 Bil ki tecrîm olunmaz ukbâda
 Fâ‘ili münzecir bu dünyâda
 Hâcene sen ri‘âyet et bol bol
 Ona makbûl görürse bir köle ol
 Boş boğaz arkadaşla olma celîs
 Sana yetmez mi bir kitâb-ı nefis
 Sana vaktâki şöyle yaklaşırım
 Ne ümitlerle ben kucaklaşırım
 Habgâhında alnına giderim
 Bir hafî bûsecik de vaz‘ ederim
 Gözlerinde bir ıttılâ okunur
 Bî-hudûd mâ’î bir semâ okunur

[Sahife 486]

Sen ki bâ-küre-i cenânımsın
 O kadar mı yeni cihânımsın
 Sa‘y et ey nûr-ı dîde-i vicdân
 Sa‘ysız hangi iş olur âsân

Sa'y bir rükn-i nâ'iliyettir
Sa'y bir amel bir refâhattır
Bir de var ey bahîl gunacım (?)
Bir pür-i ahlâk olur ser-tâcım
Bî-amel ilim ve ma'rifet neye yarar
Baban oh sen de hüsn-i haslet arar
İşte en son temennî-i kalbim
Eylesin eylesin seni Rabbim
Âşinâyân zevk-i rûhü'l-edeb
Serfirâzında makam ü rüteb
Ömrün olsun bu dehr içinde mezîd
Her gecen Kadir her günün bir îyd

1 Haziran [1]340

İhsân Kâmî

[Sahife 487]

PERRÂN

Muharriri: Kerküklü Mahmûd Nedîm

-1-

İstanbul'un içerisi kan ve dumanla, dermânla dolu bir gün idi. Çanakkale'nin bırak temiz sularını, mülevves kanlarıyla sulandıran ecnebi askerlerini ve bunların dessâs ve ihânetkâr zaferlerinden intikam hisseleri olan İstanbul Hristiyanlarının kirli ve vahşi tırnaklarıyla yaralanmış Türk izzet-i nefsinden sızan kanlarla tahkir edilen iffet-i İslâmiyyenin bütün bu hakaretler altında hastalanmış Türk şehâmetinin enîn-i ızdıraplarından tekâsûf ede ede âfâkî duman şeklinde kalın bir sis ile örtülü İstanbul, asırlardan beri ufkundan doğan güneşin zerrîn ve seyyâl ilhâmıyla, perilerin efsânevî hasbihâline, periler kadar masûm genç kızların aşk ve hülyâ-yı aşkına şahid olmuş İstanbul'un adaları, Çamlıcaları o gün çamlıklarının neftî gölgeliklerine, sâhillерinin kumlarına, âfâkından yağan hüzn, melâl, mâtem, zehirli gözyaşları, hasretli hınçkırıkla titriyordu. İstanbul'un o dilber tabî'atı o gün, melûl gözlerin fark edebileceği kadar hazîn bir melâl ile bütün bir derd-i firâk ile bir derd-i hicrân ile ma'lûl gibi idi. O gün İstanbul tarihini sîne-i te'ellümüne basmış bir Türk melikesi

ölüm yatağında bir kilise çanı dinleten bir kilise şamdanlarına, mezar gibi karanlık ve hazîn gölgesi arasında son nefesini bekleyen intikam râhibleri arasında ellerini uzak ufuklar altında Türklüğün ve Müslümanlığın çarpan kalbini dinleyenlere uzatmış inliyordu. Ve bu fedakâr ve medetkâr ellerin âgûş-ı samîmîyyetinde olup olmadığını hazîn ve korkak nazarlarla arayanlara mahsûs bir nigâh-ı manevî ile arıyor gibi idi. Fakat ihânetin hâ'in neş'esiyle şen ve lâ-kayd hareketlerle ecnebi askerlerinin geçtiği yerlerde, çatık kaşları, sisli ve gazûb bakışları, ciddî vaz'iyetleriyle bütün bu hakaret ve ihânet günlerinin, rûhlarından tuğyân eden intikamlarını bir sır olarak taşıyan genç Türk zâbitlerinin İstanbul gençliğinin hasta bir annenin yatağı etrafındaki evlâdının fa'âliyetine benzer fa'âliyetleri his ediliyordu.

[Sahife 488]

Öteden beri İstanbul'un inzibâtıyla alâkadâr Beyoğlu cihetlerindeki vazifesinde çalışan genç bir Türk zâbiti Sâdık, şimdi düşman askerlerinin ve onların yalancı zaferlerinin noksan kalmış gibi hakaret ve desîselerini ikmâle çalışan Rum ve Ermeni gençlerinin kızgın ve taşkın hareketleri karşısında, kalbinin her gün ince ve hassâs bir damarının koptuğunu ve oradan akan sıcak kan damarlarının vicdânı üzerinde birer ateş te'sîri bıraktığını his ediyor idi.

Ne yapmalı ve yapılacak tedbîri kimden sorup öğrenmeli?

Bunu, kendi kendine birkaç kere sorduğu halde bu karanlık günlerin bî-kes sâ'atlerinde ona ne yürüyeceği yolu gösterecek bir ziyâ parçası, ne de yapacağı işi söyleyecek bir aks-i sadâ var idi.

Beşiktaş'da Akaret'teki evine gidip geldikçe hep bunu o kadar ye'isle, endîşe ile düşünürken, bazan mütekebbir ve mağrûr bir İngiliz zâbitinin lâ-kayd hatvelerle pâdişâh sarâyına girip çıktığını, ona ta'zîm eden nöbetçi Türk neferine ağır ve hakir nazarlarla baktığını gördükçe inkılâb işlerine, inkılâb ateşlerine alışmamış rûhu ve ma'neviyâtı üzerinde her gün, her sâ'at şiddeti artan yüzlerle te'sîri his ediyor idi. Onu en ziyâde bî-zâr eden hâl, herkese karşı itimâdsızlığı yüzünden ketûmiyeti idi. Hiç kimseye itimâd edememek, hiç kimseden bir şey su'âl edememekle kendine bir çâresâz bulmayacağından müte'essir, müte'ellim ve böyle bir te'sîrin hummâları, sersemliği arasında kendi kendine:

–Ne yapmalı? Ve yapılacak tedbiri kimden sorup öğrenmeli, su'allerini sayıklardı!

Her ân hakaret, her dem ihânet! İşte öyle bir gündü. Sâdık kaputunun apoletlerini söktükten sonra resmî dâ'iresinden çıktı. Her hatvede, zihnini tahrîş eden acı ihtimâllerin

mübhem hakikatlerini düşünce düşünce tünele kadar yürüdü. Yürüdüğü ve durduğu yerlerde hiç kimseyi görmemek arzusuyla etrafına bakmaktan ictinâb ederken, yollarda yürüyen ve orada toplanan tünele akan yüzlerce şapkalı ehl-i salîbin kendini tahkir edeceklerini zan ediyor. Titriyordu.

Tünelden çıkarken, yolda yürürken o kadar mütevazı, o derece müsekkîn oluyordu ki, onun genç kanındaki necâbetin, askerlik hissiyatının bütün bu meskenete karşı isyânına rağmen herkese yol veriyor, herkesten geri kalıyordu! Beşiktaş'a giden tramvaya oturduğu zamân geniş bir nefes aldı, hiç kimseye bakmak, hiç kimse ile konuşmak istemiyordu.

(Sonu var.)

LETA'İF-İ TARİHİYE

İrtikâb ve irtişâlarıyla ma'rûf olup 1064 senesinde azl edilen Rumeli Kadı'askeri "Memikzâde" ile Anadolu Kadı'askeri "İmâmzâde" azillerinden evvel bir gün vezîr dîvânında ka'id bulundukları sırada meclis-i mülâtafanın Hoca Nasreddin hükmünde de bî-pervâ bir zarif olan Mevkufatçı Abdullah Ağa, bir maslahat için dîvâna girmiş ve işini bitirdikten sonra evvelâ vezîr-i a'zâma du'a ve Ba'dehû sadreyn Efendileri birçok senâ eylemişti. Abdullah Ağa'nın meşrebini bilen vezîr-i a'zâm bu du'a ve senânın sebebini su'âl edince Abdullah Ağa, "Sultânım bir ciğer-köşem kulunuz vardır. Mahmûm oldu. Hezâr ilâc ettim. Müfîd olmadı. Âhar hummâya hitâb edip: "Bre sıtma! Eğer şu oğlanı salıvermezsen bu defa Anadolu Efendisi İmâmzâde'nin kazandığı günâhları senin boynuna olsun" dedim. Hemen ol sâ'at oğlan gözün açıp ifâkat buldu" demiş. Vezîr-i a'zâmın, "Yâ ne aceb Sadr-ı Rûmun günâhlarını havâle etmemişsin" su'âline de, "Yok sultânım, onları böyle cüz'î şeylere sarf etmem. Onu oğlanın ta'ûnuna saklarım" cevâbını vermiştir.

*

Süleymân-ı Kanûnî zamânında Budin Beylerbeyisi Arslan Paşa, etvâr-ı garîbe sâhibi gayet lâubâli-meşreb ve küşâde tabî'at bir zât imiş. Bir şenlik günü ber-mu'tâd, şehri tezyîn ve câ-be-câ meclis-i îyş u nûş tertib edilerek herkes garîk-i sürûr iken kal'ayı dolaşmakta olan Paşa, çarşının vasatında bir süprüntü döküntüsü üzerinde bir fakir Hristiyan ciğer kebâb eylemekte olduğunu görerek ciğerin başına oturur. Hristiyan firâr eylese de, Paşanın emriyle bulunup getirilerek birçok nüvâziş ve iltifâtdan sonra tertib-i bezm olunur. Biraz sonra Paşa ayağa kalkıp ricâ-âmiz bir tavırla, "Cümleden ricâ ederim, şöyle bir adamın sohbetin bastık.

Küstahlık ettik. Günâhımız afv etsin” diye yalvarır. Bî-çâre Hıristiyan ne yapsın afv ettiğini söyler. Biraz daha sonra Paşa minval-i sâbık üzere: “Ricâ ederim beni kardeşliğe kabul etsin” der. Paşa ile Hıristiyan parmaklarını kesip birbirinin kanını yalayarak güyâ kardaş olurlar. Bir zamân geçtikde Paşa yine ayağa kalkıp, “Ben Müslüman olam. Kardaşım gâvur olmak lâyük değildir” diye Kebabçı Hıristiyan’ı Müslüman ederek cerrâh getirip sürûr-ı şâdümânı arasında herifi sünnet ettirir. Daha sonra, “Bir ricâm dahi kaldı. Kardaşım hâtırım için kalkıp tabanca oynasın” demekle fakir ciğerci ayağa kalkıp, donsuz ve gömleği de kısa olduğundan setr-i avret edemeyerek kuruyasınca altı elinde olduğu halde tabanca oynar.

*

Şeyhülislâm Atâ’ullâh Efendi ile müştereken gizlice Kabakçı isyânı ihdâs ile Selim-i Sâlis’in hal’ine sebebiyet veren İstanbul Ka’imakamı Köse Musa Paşa, evâ’il-hâlinde muhassıllıkla Akka’ya vürûd eyledikde eyâlet vâlisi meşhûr Cezar Ahmed Paşa, “Bu herifin adı Musa, boyu kısa, sakalı da köse! Bundan hayır ma’mûl değildir” diyerek kendisini kaleden tard eylemiştir.

*

1205 senesinde Zîştovi” kasabasında Devlet-i Âliyye, Rusya, Prusya, İngiltere ve Flemenk devletleri murahhasları Devlet-i Âliye-Rusya müsâlahasını müzâkere eyledikleri esnâda vezir-i a’zâm Koca Yusuf Paşa’dan Osmanlı murahhaslarına vârid olan tahrîrâtta, “Ordu ile Maçin’den İbrail tarafına mürûr eylemek niyetinde olduğuma mebnî Zîştovi ve Tırnova cibâllerinde köprü kerestesi var mıdır? Müttefikimiz olan Prusya elçisinden su’âl olunması” denilmiş.

*

Sefâretle Hindistan’a i’zâm olunan Ma‘anzâde Hüseyin Bey’in 1069 senesinde avdetinde Mehmet-i Râbi’in, “Hint ikliminde cümleden a’ceb ne gördün?” diye vâki’ olan su’ale mûmâ-ileyh, “Ol iklimden kurtulup bu memleket-i cennet-misâle vüsûl bulduğumuzu cümle acâyibâtдан ahsen gördüm” cevâbını vermiştir.

*

Süleymân-ı Kanûnî Vezîr-i A'zâmlarından Lütî Paşa bir miktar Sarf ve Nahiv görmüş olmakla kendisini allâme-i asr sanıp kibâr-ı ulemâdan meclisine gelenlere kelime sorar dururmuş!

Kocaeli Lisesi Fransızca Mu'allimi

Mehmet Refik

İLÂN

Küşâdına muvaffak olduğum kabinemde altın diş, altın köprü, altın nısıf damak, kauçuk dişlerden takım diş, parçalı diş, sâbit beyaz diş, imâl olunur.

Diş doldurmakla berâber kat'ıyyen ağrısız diş çekilir. Pazar günleri fukârâların dişleri, meccânen tedâvî ve ihrâc edilir. Maksat ve gayemiz zerâfet, metânet, ehveniyetle beraber müşterilerimizi memnûn etmektir.

İmâret Medresesi'nde Dişçi Hâlid

MERKEZDEKİ ABONELERİMİZE

Abone bedellerinin müvezzî Veysi Efendi'ye verilmesi ve mukabilinde matbû' makbûz alınması ricâ olunur.

HALK YOLU'NUN SATILDIĞI YERLER

İmâret'de Yüzbaşı Hâfız Ağa'zâde Ahmed, Odunpazarı'nda Hakkı Efendilerin Dükkânları.

Halk Yolu

Hakkın yoludur.

On beş günde bir çıkar ilmî, fennî, edebî, ictimâ'î mecmû'adır.

Sâhib-i İmtiyâz ve Mûdîr-i Mes'ûl: Kemal Cenâb

Derc edilmeyen yazılar i'âde edilmez.

Sayısı 5 kuruş.

Geçmiş sayılar 10 kuruş.

Halka yarar yazılar kabul olunur.

Abonesi

Senelik Abonesi: 130 kuruştur.

Alt Aylık: 70 kuruştur

Adres: Kengîrî'da Halk Yolu

16 Ağustos 1340

Sene: 2

Sayı: 32

MÜNDERİCÂT

Mürâ'î Rûh / Tahsin Nâhid

Sinek Tehlikesi / Doktor Nûreddin

Tango / Türk Kadını

Bilmediğim Güzele / Tahsin Nâhid

Gazel / Kerküklü Mahmûd Nedim

Mu‘allim, Gazel / Zeki Orhan, M. Refik

Dîvân / M. K.

Hoca Fendi / Seyyid Vâhî

Perrân / Kerküklü M. Nedim

Letâ’if-i Tarihiyye / M. Refik

Kengırı Matba‘ası

1340

Sâhib-i İmtiyâz ve Müdîr-i Mes’ûl: Kemal Cenâb

Derc edilmeyen yazılar i‘âde edilmez.

Sayısı 5 kuruş.

Geçmiş sayılar 10 kuruş.

Halka yarar yazılar kabul olunur.

Abonesi

Senelik Abonesi: 130 kuruştur.

Alt Aylık: 70 kuruştur

Adres: Kengırı'da Halk Yolu

Halk Yolu

Hakkın yoludur.

On beş günde bir çıkar ilmî, fennî, edebî, ictimâ‘î mecmû‘adır.

16 Ağustos 1340

Sene: 2

Sayı: 32

MÜRÂ'Î RÛH

Mertlik ve ahlâkî faziletler ictimâ'î bünyenin kıvâm ve rasânetiyle ne kadar esâsdan alâkadâr iseler mürâ'î rûhun menfî cihetten te'sîrleri de o kadar bâriz ve çürütücüdür.

Seciye ve rûhî terbiyenin fi'len düşmanları olan mürâ'î rûha her yerde her zamân tesâdüf edilebilir. Bu rûhtur ki, bir köpek mülâyemetiyle sokulur, bir kedi hırçınlığıyla tırmalar, ısırır ve kaçır. Esâsen bu gülerek yanaşmaktan gayesi, tırnaklarının arasında biraz et parçası ve dişlerinin yüzünde biraz kan pıhtısı görmektedir.

Gaye ve kararından emîn bir arslan gibi gülerek yanaşmak ve yine onun gibi kahr-ı hasm eylemek fikrî ve dimâğî istikrârı mürâ'î rûhtan çok uzaktır ve bu rûhtur ki ictimâ'î hayât için bir vebâ, bir ta'ûn koleradan daha korkunç salgın, ifnâkâr bir âfettir.

Buna, bu müdhiş ve muharrib âfete karşı ma'şerî ve ferdî kuvvetimizin merdlikten kalkan, seciyeden hisâr, faziletten ateşle mücehhez ve feverâna müheyyâ bir mâhiyet ihrâz ve ibrâz etmeleri lâ-büddür. Çünkü sinerek, sürpünerek, sürtünerek size yaklaşan mürâ'î rûh netîcede bir ifrit gibi soğuk ve bir sırtlan gibi amansız bir suratla karşınızda sırtıtmakta gecikmez.

Mürâ'î rûh samimîdir. Fakat bu samîmîyette sizin için dâimâ bir felâketin başlangıcı vardır.

Mürâ'î rûh cedîddir, lâkin bu cedidde mütefessih bir cesed soğukluğu vardır.

[Sahife 490]

Mürâ'î rûh dîndârdır. Bu dîndârlıkda Hakk'a ve hakîkate bıyık büken, bıyık altından gülümseyen dalâvira şeytânı hâkimdir.

Hakkın adamı değil, âlî, umûmî, menfa'atlerin kahramânı değil, lâkin sefil, şahsî entrikalarının bende-i bî-âmânı olan mürâ'î rûh ebâtıl ve hurâfâtı ibdâ' ve îcâdında çokluk müşkilât çekmeyen bir zekâ ve istidâdin dâimâ sâhibidir.

Gözlerinde parlayan, –hayır, hasedle yanan– kızıl hırsın sönmeyen soluk şu'lesidir.

Kalbinin karalığı, vicdânının siyahlığı yüzünde dalgalanır.

Burnundan ilerisini göremeyen kör bir şu'ûr, onu müsbet, menfî bütün hareket ve hâdisâtın azimkâr bir münkadı yapmıştır. Bu her zamân böyle değildir. Ona istediğini veren zümre, bir fırka canlı bir meddâh kazanmış olur. Bu canlı ve seyyar meddâhı ufak ehemmiyetsiz bir para, basit ve ibtidâî bir rütbe dâimâ te'mîn eder.

Aksi de, tabi'atıyla bir akisdir. Yani eski meddâh bu defa korkak, sinsi ve sırtkan bir heccâv olur. Nâmûsa dokunur, hepsine çatar, izzet-i nefsi tırmalar, akîdeleri tepeler, Müslümanı gâvur, gâvuru ez-haric-i beşeriyet ad ve telâkkîlerini kıt ve kısır şu'ûruna göre anladığı vak'alarla isbât etmekteki cür'eti şâyân-ı takdîrdir.

Mürâ'î rûh, bugün muhafazakâr, yarın teceddüd-perverdir. Onun bu fikirleri sarf ve ilân ettiği meclisler erkânının fikrî kanâ'atlerine göre öyledir, ya böyledir!

Fırka hayâtında meselâ dün İ'tilafçı bugün İttihadcıdır. Ve bu istihâle devrelerinde kesesi bir boy dolmuştur veya dolmak istemiştir.

Mürâ'î rûh sebât-kârdır, fakat bu sebât müsbet veya menfî cereyânların devam ettiği müddetle mebsûtan mütekallibdir.

Herkesin niyâz ve mîzâcına göre söz söylemeyi, ilaç vermeyi bilen bu rûh, foyasını meydana çıkaranların yanlarında porsuk ve sürpük bir vaz'iyet alır.

O zamân nazarlarında:

“Sen bilirsin!...”

diyen bir ma'nâ-yı ilticâ vardır.

Mürâ'î rûhun en şâmil ve büyük kudreti zâhir-perestlikde ve –lütfe afv ediniz, çok istirham ederim, muhterem kari'lerim– nâmertlikde tecelli eder.

Onlarca söz nâmûs değil, nâmûs sözdür. Ve her kudsiyet menfa'atın kurbânıdır.

Mürâ'î rûh fitrî asâletten, rûhu necâbetden tamâmıyla mahrûmdur. Bu mahrûmiyet fikri hissî, irâdî terbiyelerin kabul ve inkişâfına yegâne mâni'dir.

İnsâniyet ve insaniyetin ulvî tahassüsleri nokta-ı nazarından mürâ'î rûh, ne kadar zavallı ve bedbaht ise, bilhassa münevverler arasında bu rûhun bir câmi'a varlığında ekseriyet teşkîl etmesi de

[Sahife 491]

o cami'anın en hayâtî ve manevî talihsizliği demektir.

Mürâ'î rûhtan kurtulmak için diğer merd ve temiz rûhun büyük bir şiddet ve asâbiyetle bu âfete karşı seferberlik ilân etmesi, ilim ve irfân, nâmûs ve merdlik silâhlarıyla dâimâ tedâfü' vaz'iyetinde bulunması îcâb eder.

12 Ağustos [1]340

Tahsin Nâhid

SİNEK TEHLİKESİ

Muharriri: Doktor Nûreddin

Senelerden beri Türkün en mukaddes hukuku muhâfaza edilmediği gibi sıhhat ve âfiyeti de düşünülmedi. Bizi sine-i lütfunda büyüten ve besleyen memleketimizin refâh ve sa'âdeti, sıhhat ve âfiyeti ihmâl olunduğu gibi öz evlâdı da elîm bir sûretde metrûk bırakıldı.

Ahvâl-i ictimâ'iyeye ve esbâb-ı marziyye te'sîriyle sıhhati bozulan bî-çâre halkımız her gün bir türlü ma'raz-ı sârî ile sarsılmakta ve sönüp gitmektedir. Bu sûretle memleketin sermâyesi azim bir ziyâ'a uğramaktadır.

Bu zavallı halkın sıhhatini kurtarmak için hiçbir fedâkârlıktan geri durmamak lâzımdır. Bu husûs için sarf olunan mebâliğin her zamân karşılığı vardır.

Sıhhat ve âfiyeti yerinde olan bir şahsın çalışarak memleket ve milletine îfâ eyleyeceği hizmet pek azımdır. Sıhhat-i umûmiyyeyi tehdit eden esbâb ve avâmil-i marziyyenin ref' ve izâlesi için birçok def'alar makamât-ı â'idesinin nazar-ı dikkatini celb eylediğimiz hâlde emrâz-ı ictimâ'iyeye ve muzıraya karşı hiçbir tedbir-i sıhhî ittihâz edilmemektedir.

Mevsim hasebiyle birçok hastalıklar bütün şiddetiyle icrâ-yı ahkâma başladığı bir zamânda elîm bir lâ-kaydlık içinde çalkanıp duruyoruz. Acaba bu bî-çâre halkı kim düşünecek ve yarasını kim saracaktır.

Bir memleketin sıhhatiyle doğrudan doğruya etibbâ alâkadâr ise de salâhiyet-i icrâ'îyyeleri olmadığı cihetle ancak icâb eden raporlarını makamât-ı â'idesine tevdi' ederek ta'limât-ı mukteziye ve salâhiyyet-i fenniyyelerinden hârice çıkamamaktadırlar. Vâsefâ ki, birçok raporlar masa çekmecelerinde veya dosya aralarında hıfz edilmekten başka bir şey yapamıyor.

Fakat memleketin sıhhati için açtığımız mücâdelede cesâretimiz hiçbir sûretle kırılmayacak fa'âliyet ve azmimizi hiçbir kuvvet durduramayacaktır.

[Sahife 492]

Mehâlik-i azîme-i ictimâ'îyye ve maraziyyeye göğüs gererek gayemizin istihsâline çalışacağız. Sath-ı arzın her tarafına münteşir sevk-i tabî'î, tabâyi', ahlâk ve işgal cihetiyle pek ziyâde celb eyleyen haşerât, memleketimizde pek çok emrâzın vâsıta-i nakli olması dolayısıyla şâyân-ı ehemmiyettir.

Emrâz-ı sâriyyenin intikal keyfiyeti bütün incelikleriyle henüz malûm olamamıştır. Her ne kadar emrâzın sirâyeti ya hastalarla doğrudan doğruya temâs ve yahud da hastaların çıkarmış oldukları hastalık tohumlarının su ve havâyâ karışması sûretiyle vuku' bulmakta ise de daha pek çok gizli vuku'ât vardır. Son zamânlarda hayvânâtın haşerât kısmında vuku' bulan keşfiyyât-ı azîme haşerâtın emrâz-ı sâriyyenin intikali husûsunda pek büyük te'siri olduğunu meydâna çıkarmıştır. Haşerât şu'besinden sinekler, tahtakuruları, pireler, bitler insanlara hücumla vücûtda bir kaşıntıya sebebiyet verdikleri gibi emrâz-ı sâriyyenin de intikaline vâsıta olurlar.

Sinekler hakîken pek müz'ic ve asabiyeti tahrik eden mahlûktur. Ataların “Sinek küçüktür ama mide bulandırır” sözü pek veciz ve ma'nîdârdır. Zül'-cenâheyn sınıfından olan ekseriyetle insan ve hayvânlara tasallut eden sineklerin bazılarının hortumları yumuşak ve bazılarının sert ve kuvvetlidir.

Yumuşak hortumlular mülevves aksâm-ı mâyi'ayı mass ederler ve murdâr sâhalarda dolaşarak pis şeyler ve hayvanât lâşeleri üzerine konarak (*)

(*) Bu sayfada Çankırı'nın bir fotoğrafı yer almaktadır. Fotoğrafın altında “Kengiri menâzırından bir yaprak” açıklaması yer almaktadır.

[Sahife 493]

kanatlarını, hortumlarını vesâ'ir aksâmalarını telvîs eyleyerek me'kûlât, meşrûbâta ehemmiyetsiz bir sivilce üzerine konarak hastalığı nakl eylerler.

Sert ve kuvvetli hortumlular ise emrâz-ı sâriyyenin intikalinde daha mühim rol oynarlar. Bunlar hortumlarıyla hasta bir şahsı sokarak kabil-i sirâyet aksâmı alırlar ve sâlim bir şahsa nakl eylerler. Çiçek, kolera, humma-ı şebîh, tifoidi, ısıtma, verem, dûdi's-şa'rî-i demevî, hummâ-yı kılâ'î ilah.. sârî ve muhavvef hastalıkların intikalinde en mühim vâsıta sinekler olduğu cihetle bir ma'raz-ı sârînin zuhûrunda îcâb eden vesâ'it-i tahaffuziyye arasında sineklerin de imhâsını nazardan dûr tutmamak lâzımdır.

Pis ve mülevves aksâm üzerine konan, her türlü pisliklere bulanana sinekler üzerinde binlerce müvellidü'l-maraz mikroplar bulunabilir. Henüz levsiyât üzerinden kalkan sinekler matbahlara girerek açıkta bulunan yemekleri telvis eylediği gibi çarşılarda dükkândan dükkâna dolaşarak bütün me'kûlât ve meşrûbât üzerine konarak pisletirler.

Sıhhatin bî-âmân düşmanı olan menfûr vızıltısı, sineklerin cevelânlarından halkımız bî-zâdır.

Kengirimizde sineklerin böyle müthiş bir yekûna bâliğ olması en basit kavâ'id-i hıfzû's-sıhhaya bile ri'âyet edilmediğini göstermektedir.

Lağım ve çukur teşkîlâtı olmadığı için kazûrât açıkta bulunmakta ve birçok yerlerde de sokaklara akmaktadır. Dükkânlarda satılan mevâdd-ı gıdâ'ıye açık olarak bulundurulmakta ve süprüntülerde şuraya buraya atılmaktadır.

Korkunç hastalıkların nakli olan sinek tehlikesinden kurtulmak için en evvel hıfzû's-sıhhanın en basit kavâ'id-i olan nezâfet ve tahârete ri'âyet edilmelidir. Hâlbuki nezâfet ve tahâreti te'mîn eyleyecek sular gün geçmez ki, kesilmiş olmasın. Suyolları bir ân evvel ıslâh edilmeli şehre muntazamân su îsâlesine çalışılmalıdır.

Sokaklar erkenden belediyenin tulumbalarıyla sulandıktan sonra süpürülmelidir. Zîrâ süpürülürken pek çok mikroplar dükkânlardaki me'kûlâta konmakta ve bu sûretle telvis eylemektedir. Dükkânlarda satılan me'kûlât câmekânlar dâhiline alınmalı ve örtüler kullanılmalıdır. Ve lağımlar kapatılmalıdır.

Sinekleri imhâ için en güzel ilaç yüzde kırk nisbetindeki “formül-i mahlûlîdir.” Bundan bir miktar beze dökülüp odanın bir tarafına asılmalı ve odayı iyice kapatmalıdır. En iyisi yumurta halinde mahv etmektir. Bu yumurtalar bilhassa at gübresi olan mahallerde olur. Bu gübreler üzerine sönmemiş kireç dökmekle sürfelerin pek çoğu telef olur.

Helâlara, çukurlara, gübreliklere petrol dökerek yavruların itlâfına çalışılmalı ve evlerde bulunan süprüntü vesâ’ire de derhal hârice çıkarılmalı ve yaş meyveler güzelce yıkandıktan sonra yenmelidir.

[Sahife 494]

TANGO

Hürmet, fazilet, medeniyet, şefkat, insaniyet, merhamet, necâbet gibi her biri medeniyet-i hakîkiyye ve insaniyet-i kâmilenin pek büyük ma’nâlarını taşıyan bu çok âzîz ve çok mukaddes kelimelerin gerek aslî şîvesi ve gerek lağvî ve mecâzî ma’nâsı –umûmiyet itibârıyla– muhîtimizde acaba kaç şahsın bildiğini düşünüyorum da mechûliyetin hayâl-i tedhişi karşısında titrerken, ma’nâ-yı mecâzîsi lugavîsinden daha serseri, daha sersem hatta garbın en taşkın bir hâlet-i rûhiyyesini ifâde eden ve asâlet-i insaniyyenin huzûr-ı necâbetinde çıplak, çirkin ve zelîl bir derekede duran yabancı bir kelimeyi muhîtimizin bilen bilmeyen tabakasının bu kadar güzel bir şîve ve âhenk ile telaffuz ettiklerine ve bu sûretle de rûh ve vicdânlarını teselli eylemekte çalıştıklarına hayret ederek kızıyorum.

Dün biri fesli ve genç, diğeri sakalının matruş olmasına rağmen bıyığı ile başındaki arasında bir renk mukareneti olan iki efendi benim kapalı ve mevhûm şekil ve şemâ’ilime tesâdüf eder etmez gözlerinin ateşi hırsıyla bıyıklarının bembeyaz telleri altında titreyen dudaklarının riyâkâr ra’şâsı ve sesinin iğfâlkâr ihzâzıyla bu binlerce câhil vicdânlarda cây-ı kabul bulmuş menfûr kelimeyi söyledi!

Tango

Ve sonra pişmiş bir kelle gibi dişlerini göstererek ilâve etti:

–Şeytânın gündüz kıyafeti.

Şeytânın hüviyyet-i ma’nevîsiyle münâsebât-dâr olan bu adama cevâb olarak yalnız derûnî bir ağız... (?) okumakla vazîfe-i vicdâniyemi ifâ ettimse de, mes’elenin hayât-ı

ictimâ'ıyyemizde erkeklik ve kadınlık şeref ve mevki-i ictimâ'ıyyesine ve bu iki zümrenin sâha-i hayâtdaki mücâhedelerine ta'alluku dolayısıyla bunu tamâmıyla teşrîh ve münâkaşa etmeyi, temiz giyinmiş bir kadına ma'nâsını bilmediği tangoluk isnâd edenlere asriliği bir ayb-ı şer'î telâkkî edenlere belki şu vechile hayâ ve hîcâb telkîh eylemeyi bir vazîfe, bir vazîfe-i milliyye ve neseviyye bilerek soruyorum:

Efendiler, Ağalar!

Bir millet tasavvur eder misiniz ki, yabancı bir milletin

[Sahife 495]

silâhıyla kendi ga'ile-i ictimâ'ıyyesini yaralasın? Ve yabancı bir milletin lisânıyla kendi nâmûs-ı milliyyesini tahkîr etsin. Bir Fransız, bir İngiliz, bir İtalyan, bir Amerikalı ve dünyânın bütün ve hatta en ibtidâ'î milletleri arasında bir ferd tasavvur eder misiniz ki, hem-cinsinden bir kadını değil, hatta köpeğini Türkçe bir kelime ile yâd etsin! O hâlde siz, ma'ânâsını bilmediğiniz bu yalancı ve ma'nâsız kelimeyi isnâd etmekle neden vicdânınızı sevindirmeye çalışıyorsunuz?

Bir milletin nâmûs ve şeref-i millîsi kadın iken bir milletin terâkkîsi te'âlî-i nisvânında iken ve bunu ferdâ-yı meşrûtiyyetden siz kendi kaleminizle kaldırmaya çalışmış iken, neden şimdi kendi tırnaklarınızla onu hâk-i hakarete indirmeyi bir gayret-i merdâne telâkkî ediyorsunuz ve bu irticâ' ne?

Evet ferdâ-yı meşrûtiyyetde hattâ en evvel yani İttihâd ve Terakkî'nin millete verdiği bâde-i hürriyyetle hepiniz, erbâb-ı ilminiz, erbâb-ı kaleminiz sermest-i gurûr olarak milletin terâkkîsini garbî taklidde, tesettür-i nisvânın abesliğinde, terceme-i Kur'ân'ın lüzûmunda aramak için sarhoş hatvelerle ve yalpa vurarak taharrî ederken Türk kadınlığı daha o gün kendi mukadderâtına vaz'-i yed ederek âtiyi düşünüp çalışmaya başladı. Gerçi garba baktı, fakat onun irfân vaz'ıyyetini değil, irfânını buldu. Tesettüre ri'âyeti unutmadı ve tesettürün derece ve ri'âyeti dâhilinde ona ri'âyet etmeyi pekâlâ biliyor. Hatta bazan öyle riyâ derecesinde muta'assıb muhîtlerde kendini biraz da sıkıyor bile!

Hürmet husûsuna gelince, siz kadınlarınıza “Kız Ayşe” diye sert sert hitâb ederken, o “Efendi, ağa” cevâbını vermekle nezâket ve yüksek[li]k gösteriyor. Siz ecdâdın misâfirperverlik, kadirşinâslık hasâ'ilini daha dün ihmâl ettiğiniz zamân o mümtâz hasleti, o dînî vazifeyi yâd ve onların rûhunu şâd eden yine kadın idi. Nasıl mı diyorsunuz? Doksan

üçten sonra Rus kılıncından kurtulup buraya gelen muhâcirler dedeleriniz tarafından nasıl karşılanmış ve nasıl teselli edilmişlerdi?

Fakat Yunan'ın satûr zulm-ı kadrinden her şeyini fedâ ile kurtulan ve kasabanıza gelip geçmiş üç yüze karîb perişân muhâcirler memleketlerin alâkadârânı olsun, eşrafı olsun, hocası hacısı olsun kaç kişi tarafından karşılandı? Ve onlara arkadaşlar hoş geldiniz, geçmiş olsun, inşâallah o felâket günlerini aramızda (!) unuttur yine mes'ûd olursunuz diyen oldu mu? Hiç... Fakat sizin sıcaktan ve yorulmaktan korkup gidemediğiniz o yere birer ecdâd hissiyle kadınlar koştu. Ve o zavallılar karşısında dökülen birkaç damla gözyaşı yine kadın rûhundan tuğyan ediyordu. Anladın mı efendi, ağa? Geriye kurûn-ı vüstâyâ doğru değil, ileriye istikbâle doğru yürüyelim istikbâle!

Türk Kadını

[Sahife 496]

EDEBÎ YAZILAR

BİLMEDİĞİM GÜZELE

Şâ'ir Mahmûd Nedim Bey'e İthâf:

Ey ilâhî melek kız şen bir emel gibisin
Sînende sönsün bütün şu kalbimin ateşi
Rûhumu teskîn eden nûrdan bir el gibisin
Sînende bütün kalbimin âteşi sönsün

Bakışlarında parlar. Ebedî şî'r ü füsûn
Şafaklar gibi şen ol olma sevgilim mahzûn
Gönlüm coşan bir deniz sevgim hadlerden efzûn
Sînende sönsün bütün şu kalbimin ateşi

Yıllar var ki inlerim bir yaralı kuş gibi
Hicran beynimde öter sanki bir baykuş gibi
Karanlıklar içinde benliğim medhûş gibi
Sînende sönsün bütün şu kalbimin ateşi

Tahsin Nâhid

[Sahife 497]**GAZEL**

Haram olsun ki içmem sâkiya peymâneyi sensiz
 Kapansın gözlerim görmesin ol meyhâneyi sensiz
 Hayâtın zevk ve şevki çeşm-i mahmûrunda cem‘ olmuş
 Ânınçün şâd kılmaz bu dil-i dîvâneyi sensiz
 Hârâret vermedikçe şem‘ hüsnün sîneme bir kez
 Yakar mı ateş-i âhım o tek pervâneyi sensiz
 Fûrûg-i şems-i hüsnünden eğer almaz ise revnâk
 Döker mi hâme-i aczim yükü her (?) taneyi sensiz
 Verilse cennet aşk içre bir kâşane billâhi
 Kabul etmek ne mümkün istemem ol lâneyi sensiz
 Açılsa kâbe-i bahtım diye bin bâb-ı istimlâk
 Ziyâret eylemem bir öyle devlethâneyi sensiz
 Gedâdan acz-i mutlakdan da düşkün meğer huzûrumda
 Görürsem pek becâdır rütbe-i şahâneyi sensiz

Kerküklü M. Nedim**[Sahife 498]****MU‘ALLİM**

Öyle bir rûhsun ki saf ve lekesiz
 Bin ulviyet titrer her emelinde
 Gerçi bî-çâresin, bîkes ve âciz
 En gayr-i mutî‘ şey senin elinde
 Bilgi güneşleri kalbinden doğar
 Fazilet nûrunun kaynağı sensin
 Rûhunda ilâhî bir kudsiyet var
 Yoklukta varlıkta yaratır nefsin

Sende karanlıklar sabaha erer
Her genç benliğine sende kavuşur
Sende cehâletin zulmeti söner
Necât ışıkları sende tutuşur

Bir gün yükselenler unuttur seni
Ulüvv ü kıymetin bilinmez olur
Sâyende gülenler neden bilmem ki
En evvel rûh ki senin dokunur
Her derd ü belânın sensin hedefi
Yokluk sızıları rûhunda erir
Fakat bir milletin şân ve şerefi
Seninle beraber yükselecektir

Zeki Orhan

GAZEL

Kem-nâm olur hırâmân ile vâdî-i cedelde
Şâdî arayan ga'ile-i tûl-i emelde
Vicdânı sıkın cümle musâhibden hazerle
Şâdîyi bulur âkıl olan hüsn-i emelde
Emvâl ü benûn ehline bir fâ'ide vermez
Mahşer günü bir defter-i amel kalır elde
Asbâbı olur sahne-i âlemde rüveydâ
Hicran ki muharrer ola dîvân-ı ezelde
Kayd etme Refîka germi cevri sipihrin
Yek renk görünür sâ'at-i mev'ûd ecelde

GAZEL

Âteş-i hirârâmâna yandı sabrımız ârâmımız
Hûn-ı dil dökmekle geçti sabâhımız akşamımız
Öyle mest-i bezm-i nûş-â-nûş-ıye'isiz kim olur
Şîşe-i lebrîz-i hicrânı sâgır-i gülfâmımız
Hoş edince seyl-i aşk çeşmimiz pek teng gelir

Çarhdan vâsî'dir ammâ sâha-ı âlâmımız
 Ni'met-i lütfüyle dehrin olmadık şîrin-mezâk
 Lokma-i sem-nâk ile etti güzâr eyyâmımız
 Veremez meydân-ı âlâmı Refîk hiç kimseye
 Çünkü ol meydânda vardır pek büyük bir nâmımız

Kocaeli Lisesi Fransızca Mu'allimi

Mehmed Refik

[Sahife 499]

DİVAN

Sû-be-sû âfâkımız ebr-i hurâfât kaplamış
 Mû-be-mû etrâfımız gayz ü mu'âdât kaplamış

İlm ü fenn ü ihtirâ'ât garbda ihyâkâr iken
 Bizde çok kalb ü dimâğı ihtirâsât kaplamış

Âlemin kutb-ı şimâlîye uçar tayyâresi
 Bizleri kâbûs-ı cehl ü infirâdât kaplamış

Her milel bir gaye-i aksâya sa'y iken bizi
 Reml ü fâl ü necm ü cifr ü istihârât kaplamış

Bir hüküm-i emr-i u'iddû bizlere mehmel gibi
 Mâ-se'â meydânını acz ü dalâlet kaplamış

İktisâdiyâta hâkim olmayı azm etmedik
 Vâh yazık her köşeyi dâ' ü sefâlet kaplamış

Hasma karşı yıldırımken kahramân ensâlimiz
 Emr-i i'mârda delilsizdir atâlet kaplamış

Duygusuz mefkûresiz hissiz âlimsiz kalmışız
 Üsve-i âdât ü isrâf ü sefâhet kaplamış

M. F.

[Sahife 500]

HOCAFENDİ..!

Patavatsız dilin saçma sözlerin
Seni bir kafese kor hoca efendi
Çevir kâ'inâtdan hodbîn nazarın
Kendi noksânını gör hocafendi

İlmin gösterir mi cübbe sarık fes
Sezdirme cehlîni artık sen kes
Abâ gibi atma gülerek herkes
Demesinler sonra hor hocafendi

Fazılîda medhaldâr olabilir mi sin
Sin değil cehildâr insan için şîn
Bilmemek ayıp mı bellemek için
Bari bir bilenden sor hocafendi

Tekfîr olunur mu insan bî-sebeb
Nice bu kusurlar hep sendedir hep
Gençlik semâsında gördüğün kevkeb
Dünyâyı şenleten nûr hocafendi

Ciddi tasavvur et bu sözüm sana
Tut bu nasihatim hiç zırvalama
Ben de çok sınıdım boyumu ama
Gençlerle uğraşmak zor hocafendi

Seyyid Vâhî

[Sahife 501]

PERRÂN

Muharriri: Kerküklü Mahmûd Nedîm

2

İlerisinde oturan biri yaşlı biri genç iki Türk hanımının, onu me'yûs eden, bî-zâr eden bütün bu hâllere karşı kayıtsız konuştuklarını dinliyordu.

–Nâfile kızım, artık her şey mahv olmuştur! Bunlar bir kere bizim harîm-i ismetimize girdikten, kollarımızı sıkı sıkı bağladıktan, topumuzu tüfengimizi aldıktan sonra, zırhlılarını, tayyârelerini, top, tüfenk ve süngülerini kalb-gâhımıza doğru çevirdikten sonra teslim olmaktan mâ'adâ ne çâre kalır? Hem teslim olmayan hangi akıllı kalmış? Padişâhımız bile teslim olmadı mı?

Bunu söyleyen kırk yaşındaki hanım, sözlerinin genç kız üzerindeki te'sîrini anlamak için ara sıra onun gözlerinin derinliklerine bakıyordu. Genç kız ona rûhunun gözlerine intikal eden kanâ'atiyle bir eser-i tasdîk ve dudaklarında mütekallis bir işâret-i tez[y]îfle cevâb verdi.

–Sultanahmed Mitingi'ndeki o parlak tezâhürâtın, nutukların, bağrıışmaların, ağlaşmaların bilmem ki, ne faydası oldu?

–Bırak faydâsını bu âdetâ müttefik ve galib devletlere karşı, ölüm hâlinde bir harekât idi.

–Öyle değil mi ya! Bunu geçen akşâm bizim Doktor Muzaffer Bey bile bütün kanâ'ati ile söylüyordu. Hem bu doktor zeki, akıllı, İngilizce'yi çok güzel bilir bir gençtir. İngiliz zabitleriyle her zamân görüşür, her şeyden haberdârdır.

Şişli'deki kulüpte görsen anneciğim, herkes onun zekâsından, malûmâtından istifâde eder. Muhâverenin bu noktasında Sâdık ayağa kalktı. Beşiktaş mevki'inde tramvaydan inerken işittiği bu sözlerin her kelimesi, onun ma'neviyâtı üzerine düşmüş birer sâ'ika te'sîri yapmış gibi titriyordu. Sâ'atine baktı, eve gitmek için vakit erkendi, hem şimdiden gidip ne yapacaktı? Derdini kime açıp müteselli olacaktı? Evdekiler, ablası, eniştesi, kardeşi ve yeğenleri bütün bunlar memleketin felâketleriyle ma'lûl, çâre düşünmekten mahrûm insanlar

değil mi idi? Evin kapısına gelmişken döndü. Birkaç hatve ileride, köşe başındaki tütüncünün önünde amca‘zâdesi doktora tesâdüf

[Sahife 502]

etti. Sabâhtan beri onu unutmuş, bütün düşüncesi, endişesi arasında hiç de onu hatırlayamamıştı!

Doktor, Sâdık'ı görünce az basık olan burun deliklerinin kanatlarını açan tebessümüyle:

–Vay serseri kuzu! Ne aceb böyle, bugün vazîfeyi erken terk etmişsin. Hem neden rengin öyle bozuk? Kurttan korkmuş kuzular kadar neş‘esizsin!

Sâdık hakîkten kurttan korkmuş bir kuzu kadar za‘îf ve neş‘esiz idi. Etrâfındaki insanlardan o kadar korkuyordu ki, amca‘zâdesine açılmakta tereddüt gösteriyordu. Biraz evvel tramvayda cesûr ve lâ-kayd Türklüğün ümitsiz mukadderâtından bahseden iki Türk hanımın zayıf kanâ‘atlerini hatırladıkça hârâb oluyordu.

–Monşer, desene hasta mısın?

Sâdık cevap vermeden doktorun elini tuttu, birkaç hatve yürüdükten sonra:

–Lütfi, dedi konuşmak isterim ve hiç kimsenin olmadığı bir yerde konuşmak ve açılmak isterim.

–Eve gidelim Sâdık oradan daha muvafık yer mi olur?

Doktor Lütfi hayret ediyordu. İki gündür görüşmediği amca‘zâdesi Sâdık'ın rûhunda, kalbinde hâsıl olan bu serî‘ tahavvülün, onu sarsan bu büyük hâdisenin ne olduğunu merak ediyordu. O gerçi Sâdık'ın halim, yumuşak bir zabıt olduğunu biliyordu. Fakat o anda Sâdık'ta gördüğü hâl hilmden, tevâzû‘dan pek başka idi.

–Söyle be Monşer! Sana bu derece ye‘is ve fütûr ve cesâretsizlik veren sebebi söyle!

–Sebeup mi, görmekte olduğumuz hakaret, felâket! Âzîzim artık bizim için İstanbul'da ne görülecek hizmet ne de onu görececek vicdân var. Öyle bir mevki‘deyim ki, gözlerimin önünde Beyoğlu Hristiyanlarının her sâ‘at Türk'e ettikleri hakareti, senelerden beri Türk ordusunun formasıyla bir mevki‘, bir şeref kazanmış bazı hâ‘in kimselerin, hasîs menfa‘atler

uğrunda İngiliz Sarâyı dedikleri o fesâd ve ihânet ocağına girenlerle çıkanları gördükçe gözlerim bağlı ve karanlık bir zindânda yaşamasını istiyorum. Ah o Topçu, o Kürt Mustafa Paşa yârânından topçu zabiti yok mu? Sâdık bu sözleri söylerken o yumuşak ve halim zâbit değildi. O şimdi karanlık bir gecenin zulmetleri arasında müdhiş bir fırtına ile kabaran bir denize benziyordu.

Söyledi söyledi, vicdânını yakan, rûhunu kavuran içinin bütün ateşlerini üfledi. Sonra bir işini yapmaya kat'î kararını verenlere mahsûs bir ciddiyetle ayağa kalktı.

[Sonu var.]

[Sahife 503]

LETÂ'İF-İ TARİHİYYE

“Süleymân-ı Kanûnî” vüzerâsından olup birinci latîfe de zikri sebk eden Hırvat Rüstem Paşa'nın evâ'il-i sadâretinde “Pojega” Beylerbeyisi “Ali Bey ibn-i Malkoç”un adamlarının tecâvüzünden bazı re'âyâ şikâyet etmiş ve tahkik-i madde için “İstanbul”dan bir bey ile iki kadı i'zâm kılınmış idi. Tahkikat esnâsında “Ali Bey” adamlarına: “Ben kaplan tâcımı giydikde re'âyâyâ kılıç üşürün! Herçi-bâd-âbâd inşâallâhü te'âlâ yine onların yerine diğer re'âyâ getirmeye kadirim!” demekle üçyüzden ziyâde re'âyâ katl olunur. Tahkîk me'mûrları havfa düşerlerse de “Ali Bey” kendilerini te'mîn ile ertesi gün akına gider. Müfettişler tarafından vuku'-ı hâl İstanbul'a tahrir olundukta vezîr-i a'zâm: “Acaba Ali Bey âsî mi oldu?” diye hayrete düşer. Ali Bey ise azimetinden evvel beş gün sonra akından avdetle evlâd ü iyâlleriyle beraber altı yüz kadar re'âyâ sürüp getirerek katl ettirdiği re'âyânın yerlerinde iskân eyler. Vezîr-i a'zâma da hakikat-i hâli i'lâm ile “Ehl-i seyfin itizârı bu yüzden olur” diyerek affını iltimâs eder.

*

Evvelki letâ'iften birinde zikri sebk eden Alemdar Mustafa Paşa, bir gün mahkeme de mesâlihın kâmilten kâtib tarafından rû'yet olunduğunu ve kadının, “Hükmettim” demekten başka bir şey yapmadığını görünce: “Her işi şu küçük efendi görüyor! Bu büyük efendinin burada ne işi var?” demiştir.

*

Selîm-i Sâni devrinde Lâlezâde Mehmed Çelebi, Başdefterdâr Sünbül, Şıkkı Sâni Defterdârı bulunduğu sırada Oğlan Memi Çelebi de Anadolu Defterdârı olunca o vaktin zürefâsından bir zât:

Lâlezâr'ın Sünbül oldu hemdemi

Ortaya yestehledi oğlan Memi

beytinde mûmâ-ileyhimin üçünü de zikr eylemiştir.

*

Çanakkale Boğazı'nı mürûr ile Prens adaları pîşgâhında lenger-endâz olduğu evvelki letâ'iften birinde beyân olunan İngiliz filosu o sırada Fransa cânibinden Devlet-i Âliyye'ye mazarrat îka'ı gayr-i melhûz ve Rusya ile

[Sahife 504]

İngiltere'nin mazarratları ise bedîhî bulunmakla Selîm-i Sâlis, Fransızlardan tebrîd ve teb'îd ve İngiltere ve Rusya ile ittifâka mecbûr eylemek için dehâ-ı ricâlden İbrahim Kethüda, İbrahim Besim ve Refik Efendilerle ser-kâtibi Ahmed Bey gibi dakîka-şinâsânın davetleriyle gelmiş olduğunu his eden Fransa Sefiri General Sebastiyani, Yeniçeri Ağası Pehlivan Hüseyin Ağa'ya, “Bu sefîneler ricâl-i devletin re'yiyle geldiler” demiş olmakla işin iç yüzünü idrâktan âciz olan ağa gittiği yerde, “İngilizli ve Moskovlu bizim içimizde imiş. Pâdişâhımız beyhûde telaş ve ızdırâba düştü. Acaba bunlar İstanbul'u düşmana verdikte zâhir kendileri kral olacaklardır” diye güftügû eder dururmuş.

*

Selîm-i Sâni sancak beyi iken Bâlî Çelebi ismiyle gılman-ı harem hocası olan ve bilâhire nişancılık mansıbına ittilâ' eden Fîrûz Bey, za'f-ı basara mübtelâ bulunduğu hâlde ehl-i arz meyhânesi tesmiye eylediği koltuk meyhânelerinde ıştır eder ve hânesine avdet eylerken yolda düşüp sızarmış. Bu hâliyle berâber yine azl olunmadığından şehirli bazı kâtibler mûmâileyh hakkında birçok galîz şetmleri hâvî bir nişân tahrîr vesâ'ir evrak arasına vaz' ile evrak-ı mezkûre miyânında onu da nişanlattıktan sonra vezir-i a'zâma götürüp kendisini azl ettirmişler.

*

Latîfe-i sâbika da zikri sebk eden Fîrûz Bey'in yerine nişâncı olan Mehmed Çelebi, gayet abûsü'l-vech bir zât olmakla zamâne zürefâsı:

Hüsrevâ bir sûreti gülmez kara yüzlü leke

Devr-i adlinde revâ mı dâimâ adın çeke

beyitini inşâd eylemişlerdir.

*

1066 tarihinde Venedikliler Bozca Ada ve Limni cezîrelerini zabt edince Vezîr-i a'zâm Boynu Yaralı Mehmet Paşa düşmana yeni ve muheyyeb görünmesi için İstanbul sûrunun deniz tarafındaki kısmını badana ettirerek sûrun yüzünü ağartmıştır.

Kocaeli Lisesi Fransızca Mu'allimi

Mehmed Refik

İLÂN

Küşâdına muvaffak olduğum kabinemde altın diş, altın köprü, altın nısıf damak, kauçuk dişlerden takım diş, parçalı diş, sâbit beyaz diş imâl olunur.

Diş doldurmakla beraber kat'iyen ağrısız diş çekilir. Pazar günleri fukârâların dişleri meccânen tedâvî ve ihrâc edilir. Maksud ve gayemiz zerâfet, metânet ehveniyetle beraber müşterilerimizi memnûn etmektir.

İmâret Medresesinde Dişçi Hâlid

MERKEZDEKİ ABONELERİMİZE

Abone bedellerinin müvezzî Veysi Efendi'ye verilmesi ve mukabilinde matbû' makbûz alınması ricâ olunur.

HALK YOLU'NUN SATILDIĞI YERLER

İmâret'de Yüzbaşı Hâfız Ağa'zâde Ahmed, Odunpazarında Hakkı Efendilerin dükkânları.

Halk Yolu

Hakkın yoludur.

On beş günde bir çıkar ilmî, fennî, edebî, ictimâ'î mecmû'adır.

Sâhib-i İmtiyâz ve Mûdîr-i Mes'ûul: Kemal Cenâb

Derc edilmeyen yazılar i'âde edilmez.

Sayısı 5 kuruş.

Geçmiş sayılar 10 kuruş.

Halka yarar yazılar kabul olunur.

Abonesi

Senelik Abonesi: 130 kuruştur.

Alt Aylık: 70 kuruştur

Adres: Kengırı'da Halk Yolu

1 Eylül 1340

Sene: 2

Sayı: 33

MÜNDERİCÂT

Kengırı Kasabasının Ahvâl-i İktisâdiyyesi / Doktor Hakkı

Ölmeyen Fikret İçin / Tahsin Nâhid

Acı Hakikat / Türk Kadını

Bu da Ona / Tahsin Nâhid

San'at İçin / Tahsin Nâhid

Tahsin Nâhid'e / Kerküklü Mahmûd Nedîm

Sevgiliye, Nedîm-i Sâniye Bir Nazîre / Zeki M. Nedîm

Perrân / Kerküklü M. Nedîm

Hâdisâtın Gülünç Cihetleri

Açık Mektûb

Hak Etti Hoca / Karatekin

Koşma/ V.

Bir Gezinti / Kalender

Kengiri Matba'ası

1340

Sâhib-i İmtiyâz ve Müdîr-i Mes'ûl: Kemal Cenâb

Derc edilmeyen yazılar i'âde edilmez.

Sayısı 5 kuruş.

Geçmiş sayılar 10 kuruş.

Halka yarar yazılar kabul olunur.

Abonesi

Senelik Abonesi: 130 kuruştur.

Alt Aylık: 70 kuruştur

Adres: Kengiri'da Halk Yolu

Halk Yolu

Hakkın yoludur.

On beş günde bir çıkar ilmî, fennî, edebî, ictimâ'î mecmû'adır.

1 Eylül 1340

Sene: 2

Sayı: 33

KENGİRİ KASABASININ VAZ'İYYET-İ İKTİSÂDİYYESİ

Bizde ekseriyetle kasabalar halkı müstehlik, köylü ise müstahsildir. Şehir ahâlîsi köylünün sînâ'î ve ticârî ihtiyâcâtını te'mîn eder. Köylü de mahsûl-i sa'yını kasabaya getirir, satar ve kendisinin ihtiyâcâtını kasabadan tedârik eder. Köy ve şehir ahalisi yekdiğerinin mütemmimi olur. Ve bu sûretle köylü ile şehirli arasında bir muvâzene-i iktisâdiyye teşekkül ederek her iki tarafta muvâzene bâkî kaldıkça müstefid olur. Kengiri'da şu muvâzene ka'idesine tâbi' iken Ankara'nın merkez-i hükûmet oluşu müstehlikler sınıfının Ankara'da tezâyüd etmesi, taleb ve arz ka'idesince talebinin tezyîd etmesi, is'ârın yükselmesini intâc ettiğinden Kengiri'nın Ankara'ya mücâveret ve kurbiyyeti hasebiyle kur'â halkı kendi mahsulâtını merkebine yükleterek Ankara'ya götürür ve satar ve ihtiyâcâtını da yine oradan tedârik ederek bunun netîcesi Kengiri kasaba ahâlîsinin muvâzene-i iktisâdiyyesini kendi aleyhine ve köylünün lehine olmak üzere muhtell olur. Kengiri'da köylü tarafından istihsâl edilen malzeme-i hayâtiyye hemen Ankara'ya yakın ve bazı eşyâda aynı olmak üzere tereffü' ederek yağın okkası şimdiden yüz kırk kuruşu bulmuştur. Şehirde alışveriş ve kazanç azalır, hayât bahâlîlaşır, fakr u zarûret ve sefâlet baş gösterir, fukârânın evi başına yıkılır yapamaz, enkazını satar, komşusunun mâ'il-i inhidâm olan çürük, karanlık evinin bir köşesini kirâlar ve bu minval üzere bugün Kengiri'nın altıyüz hânesi yıkılmış, nâ-bedîd olmuş ve günden güne de

[Sahife 506]

evler yıkılarak hârâbiyet daha ziyâde artmaya başlamıştır.

Bu iktisâdî felâketin önüne geçmek Kengiri'da oturan herkes ve bâ-husûs düşünebilen mütefekkirin kısmı, hacısı hocası ağınyâsı el ele vererek müttehiden çalışmasıyla mümkündür.

Bu da zannıma göre kasaba ahâlîsinin de müstahsil vaz'iyete girmesiyle olur. Halkı müstahsil kılmak için fabrikalar yapamayız, rençberliğe teşvikten de pek semere hâsıl olamaz. Çünkü böyle ağır bir san'at külfetiyle berâber her kasabalının yapacağı iş değildir. Evvelce de arz eylediğim vechile halk arasında arıcılığın neşr ve ta'mîmi ve bu sûretle halkı müstahsil kılmakla mümkündür. Arı sâhibinden yemek ve içmek istemez. O kendi gıdâsını memleketimizin güzel kokulu otlarından ve çiçeklerinden alır. Yalnız onun düşmanlarından vikayesi lâzımdır ki, o da eski Mayıs sıvalı sepet şeklinde kovanların birine yeni fennin emr etiği tahtadan ma'mûl kovanlara vaz'ı ile mümkün olur. Ve arılarda düşmanların ta'arruzundan masûn olarak size bol bol semere-i sa'yını, servetini, balını bahş eder.

Bugün fara'zâ eski sepet kovanlarda üç okka bal veren bir arı yeni kovanlarda hem daha nefis olmak üzere üç misli daha fazla bal verir ve daha çok yaşar.

Arıcılık zan edildiği gibi güç de değildir. Bizim eski sepetlerden yeni usûl kovanlar çok kullanışlı ve çok temizdir. Arıcılık san'atı zengin, fakir, kadın, erkek, âlim ve câhil herkes yapabilir. Ne fazla masraf ve zahmete ve ne de fazla ilme mütevakkıftır. Yalnız beş on günlük görgü kifâyet eder. Hükûmet de bu husûsda halka yardım etmelidir. Bu da evvelâ numûne kovanlığının halka te'sîsi ve irâ'esiyle ve sâniyen halka ucuz tahta ve ucuz kovanların tedârikiyle mümkündür.

Doktor Bakteriyolog Hakkı

[Sahife 507]

ÖLMEYEN FİKRET İÇİN

Nihayet kendi ta'bîrince ey kardeş, yıkıldın sen, fakat çoktan seninle biz de hârâb olduk.

Bilirsin ki sana tarih bir arş-ı ta'âlîdir
 Ufûlünle hakîkatte asıl bizler türâb olduk
 Güneştin bizce sen ki nûr alırdık inşirâkından
 Karanlıklarda kaldık şimdi hep bî-reng ü tâb olduk

Süleymân Nesib

Tam dokuz yıl oluyor ki, büyük Fikret aramızda yoktur. Bu yokluk san‘at ve fazilet şeydâları için ebedî ve dâimâ kalbi burgulayan bir hicrân ateşi gibi kalbimizde yaşayan hazîn ve mûnis bir varlıktır!

Türkün ulvî rûhuna erişilmeyen bir yükseklik vermek ve ona sa‘âdet denilen kudretin en tatlı tecellilerini bahş ettirmek emel ve arzusunu varlığında yaşatan Büyük Fikret, gençlik için çok müthiş ve çok ulu fakat mütevâzı coşkun bir rehberdi! Büyük Fikret’e gurûr ve hodbînlik isnâd edenlerin de bugün ikrâr ve itirâf ettikleri gibi, o mağrûr değil, âzîz vatan ile gururlanan, coşkun bir vatan-perverdi. Bugün şu san‘at ve fazîlet çoraklığında daha yakından his ediyoruz ki, Fikret, nâdir yetişir bir insan, dâimâ hayır ve iyilik için yaşar, süzölmüş bir rûhtu. Hiçbir zamân hiçbir kahir ve hâkim kudret karşısında riyâkâr olmayan Fikret, hakîkatin huzûrunda ne tatlı bir vaz‘-ı ilticâ alırdı. O zamân onun cennet vatan üzerinde birer yıldız gibi ümitle parlayan gözlerindeki şî‘irî ve vicdânî halâveti anlamak ve görmek, anlayan ve görenlere coşkun bir hiss-i fedâkârî vermek için kâfî idi. Şimdi mechûl ve derin fezâ boşluğunun ilâhî ve lâhutî bir köşesinde Türkün hür ve yaşayan oğullarıyla mes‘ûd ve müftehir Fikret, sağlığında olduğu kadar ve belki daha mü’essir bir sûrette ufûl eden mevcûdiyetiyle bile bizim için bir merdlik kaynağıdır.

Müstesnâ olarak ümitsiz geçen anlarımda, ümîd ve îmândan işlenmiş nûrdan bir sûtûn gibi büyük Fikret’in çok defa karanlık ufuklarımı aydınlattığını gördüm. Vatanın en tehlikeli, en kara günlerinde Fikret’in rûhu bana teselli ve hürriyet zemzemelerini sunardı ve ben bu kudretli manevî varlığın huzûrunda gözyaşları dökerek kaç defa titreyerek ayıldım ve canlandım.

Büyük Fikret, her büyüğümüz gibi hayâtında maddî yoksuzlukların en ızdıraplısını, sıkıntılısını gördü ve geçti. Fakat ona lâıyk olduğunu vermeyen o zamânın nankör ve hodbîn asâbî muhîti, ona rûh ve ümîdinden acaba ne kayb

[Sahife 508]

ettirdi?

San‘at perîsinin ilhâm veren sâyesinde dâimâ Hak ve dâimâ fazîlet ve merdlik diye haykıran Fikret, çalan ve çaldıran muhîtinin ortasında Türkün necîb, aydın rûhu gibi pâk, temiz yükseldi durdu! Sonra san‘at ve edebiyât aşkıyla çalışan Tefvîk Fikret’in bu aşkındaki samîmîyeti, vicdâniyeti anlayabilmek için o zamânların vaz‘iyetini tedkik etmek kâfîdir.

Ma‘e't-te'essüf şu son zamânlarda onun bu aşkına bir ikinciye misâl göstermek mümkün değildir.

“Zebûn-keş rûhun Türk'ün varlığını bir hân-ı yağma gibi kasıp kavurduğu hâkim zamânlarında vicdânî, millî vazifesini büyük bir asabiyetle yapan ve haykıran Fikret, kendi rûh ve heyecânını taşımayanlar ve o rûh ve heyecandan zerre kadar nasîbedâr olmayanlar için erişilmeyecek bir şâhika-i şî‘ir ve edebdir.

O şâhikanın semâlarda kayb olan ucunda iffet ve fazîletin bir buçuk asır sonraki yüksek ve kıymet biçilmez telâkkîlerini görmek ma‘a'l-esef bugünkü nesle nasîb olacak bir bahtiyârlık değildir.

Onu yetiştiren bu muhit, o zamân için insaniyetin ulvî kıymetlerinden bugünkü kadar duyan ve anlayan bir mefkûrenin sâhibi olaydı, Fikret'deki fikrî tecellilerdeki îmânda asabî müfekkireleri hırpalayan hırçınlık görülmezdi.

Binlerce zekâ ve dehâ yaradılmışlarını menfî ihtirâsların yiyip kemirdiği bir muhîtte güneşin balçıkla sıvanmasından kolay ne vardır?

Büyük Fikret bir güneşti ki, ona, hodbînî ve gurûrdan ibâret bir balçık sıvadılar. Fakat hakîkatin eğilmeyen ve kahir kudreti o balçığı lâayk olduğu yere atmaktan çekinmedi ve gecikmedi!

Eyüb'deki koyu ve derin gölgeli mezârından değil fakat maddî manevî esâret zincîrlerini şâyân-ı hayret bir çeviklik ve çalaklıkla kıran Türk'ün güneşli ve yıldızlı semâsından cennet Türk elinin hür ve nâmûslu oğullarının âtî ve hayât ümîdlerine nûrdan bir hâle işleyen Fikret'in ölmeyen rûhu hûzurlunda ebedî, lâ-yezâl hürmet ve takdîslerimi sunarken Türk dünyası için temiz ve olgun bir hayât dilerim.

Tahsin Nâhid

[Sahife 509]

ACI HAKÎKAT

Mâzinin on asır derinliğindeki karanlık tabakalarına, bugünün irfân gözü ve irfân ışıyla nüfûz edersek, vahşet-i beşerin orada dökülmüş öyle kanlı izlerine hukuk-ı insaniyyeyi parçalamış öyle kızıl tırnaklarla ve gulyabânî şekl-i mevhûmununda öyle insâfsız

ve menfûr []yâlara tesâdüf ederiz ki, beşeriyet-i fâzılanın yirmi asırdan beri ilim, fen ve irfân nûruyla tenevvür etmiş dimâğ ve mefkûresi kudretleriyle arkası sıra koştığı medeniyet-i hakîkiyenin o acîbe-i hilkatin hayâl-i tedehhüşü önünde titrediğini his ederiz. Ve bu tarihin samîmî sahifelerini rencîde-i hîcâb eden acı hakîkatlerdendir.

Fakat biz kudret-i Fâtıra'nın medeniyet-i hakîkiye nâmına yetiştirdiği irfân ordusu, biz, yalnız ve yalnız dimâğımızdan kalemimize ve oradan da vicdân-ı beşere intikal eden nûr ile o menfûr sîmâ-yı vahşeti ve o yırtıcı tırnakları vahşetin mezâr-ı ebediyyetine defn etmeye, medeniyet-i hakîkiyenin nâsiyye-i ismeti karşısında pâk, temiz, hür ve cidden medenî bir rûh ve vicdân ile çıkmaya ve hakkın ve insanlığın tevkır ettiği bu vesile ile de hak ve insaniyet nâmına tarih-i beşere yeni fasıllar yazmaya azm etmişizdir.

Yürümekte olduğumuz bu şeh-râh-ı azm ü emelde önümüze dikenli ma'nâlar ve yırtıcı hâ'iller çıkarabilir. Nitekim ma'a'l-esef dün olduğu gibi bugün de çıktı, belki yarın da çıkacak.

Ve bizim "Hak" diye mukaddes ve çok yüksek tanıdığımız o nûr-ı ilâhîye bir yarasa kanadıyla birkaç darbe urdu. Fakat o her tulû' edecek irfân güneşimizin nevvâr ziyâsı karşısında öyle füsûnkâr (?) bir tecelli ile sukut edecektir ki, işte ancak o zamân (El Hak...) sırr-ı celîlinin ma'nâ-yı kudsiyyet ve azameti ile mütehassis olacaktır.

Kengiri [1]340

Türk Kadını

[Sahife 510]

BU DA ONA!

Seni görmediğim gün sarar beni bir hazin
Ey derin gözlerinden sevdâ süzülen güzel
Aşkımın mihrâbıdır penbe dalgalı yüzün
Gümüş tül den yaratmış seni ma'bûd-ı ezel

Ufkumu aydınlatan ilâhî nûr gibisin
Benzersin yıldızlara rûh-ı billûr gibisin
Hayâlimde yaşayan şevk-i mahmûr gibisin
Ey hüsn melikesi yeşil sevdâlı emel

Beyaz tüller içinden şakrâ seher yıldızı
Kalbimi burgulayan dinsic şu ince sızı
Her gün görünsen bana hayâlimin şen kızı
Ey derin gözlerinden sevda süzülen güzel

Tahsin Nâhid

[Sahife 511]

SAN‘AT İÇİN

S. Leyla Hânım Efendi'ye

Ey yeşil gözlü güzel yoktur dünyâda eşin
Sen bir bedî‘asın ki feyz alır bahâr senden
Seni mehtâbdan sorar gönlümdür hasret-keşin
İzin yok gölgelerde gelmez sesin gülşenden

Ne yeşil dağlardasın ne zümrüdîn ovada
Ne çağlayanlardasın ne bir şirin yuvada
Akşamlar hüznün taşır nefesin yok havâda
Haberî yok bülbülün sordum seni çimenden

Penbe hayâl koynunda ümîd saçan bir “Nûr”dum
Şu ağlayan gönlüme teselli veriyordum
Bir coşkun âşıkım ki her şeyden seni sordum
En sonra gülümsedin bir şi‘r-i şuh ü şenden

Tahsin Nâhid

[Sahife 512]

TAHSİN NÂHİD'E

Öterim bülbül-i şeydâ gibi gülzâra göre
Severim gülşenini cilve-i bahâra göre
Zahm-ı hârın dahi bir lezzeti vardır bazan

Açılan gonca gibi yâr-ı sitemkâra göre
Gezdirir vâdî-i aşkında o gençlik güzeli
Koşarım ardı sıra tıfl-ı heveskâra göre
Çıksa bin zulmet-i leyl karşıma mâni‘ olamaz
Çeşm-i azmimde olan rehber-i nevvâra göre
Şems-i fikrim nice bin mihver-i âlem dolaşır
Şeb-i zulmette gezen kevkeb-i seyyâra göre
Gelen irfânıma şâkird olamaz Amr ile Zeyd
Yoksa tahsîlim eğer cübbe vü destâra göre
Giydiğin kisve-i ahrhar vü edebdir nice
Ne büyük kıymeti var sût-re-i zer-târa göre
İncitir kalbini remz-i kalemim ben bilirim
Gerçi yok kıymeti ol câhil-i hem-vâra göre
Her biri dürr ü gevherdir sözümün taneleri
Akl ü idrâkı olan merdüm-i hoş-yâre göre
İçerim aşkına “Asrî” denilen mâ-hüvesin
Öperim Kaben’i bâtıl olan efkâra göre
Mest-i lâ-ya‘kıl olursun onu görsen zâhid
Çeşm-i mahmûre göre ol reh-i rûhsâra göre
Hürmet-i meyde kusûr eyler ise hâce-i gül
Yanar ateşlere billâhi bu inkâra göre
İctihâdım bu iken sâha-i azmimde ebed
Satamam aklımı pazarda dinâra göre
Çok mu bir tane Nedîm olsa zamânında aceb
Meclis-i meyde olan sâkî-i devvâre göre
Kengiri [1]340

M. Nedîm

[Sahife 513]**SEVGİLİYE**

Tahsin Nâhid Bey'e İthâf

Mağribde gündüzün nûru sönerken
Sevgilim seninle berâber olsam
Mehtâb ufukları çerçevelerken
Sevgilim seninle berâber olsam.

Sularda titrerken ayın bûsesi
Dinse kollarında kalbimin sesi
Gönlümde gülerken aşkın sesi
Sevgilim seninle berâber olsam

Aşkımın sabâha erdiği günde
Ağlasam ağlasam sussam önünde
Ellerim elinde gözüm gözünde
Sevgilim seninle berâber olsam

27 Ağustos [1]340

Zeki**NEDİM-i SÂNÎYE NAZÎRE**

Tahammül mülkünü yıktın Hülâgû Han mısın kâfir
Güzellik âleminde âfet-i devrân mısın kâfir
Çıkarsın yükselirsin dem-be-dem taht-ı Süleymâna
Şeh-i hûbân içinde sen de bir hakan mısın kâfir
Yanar bir penbe ateş rûhlarında rûz ü şeb cânâ
Yakar bin âşıkı bir lahzâda nîrân mısın kâfir
Durursun çeşm-i hüznümde melek-veş tavr-ı şefkatle
Sararsın âlem-i rüyâda bir şeytan mısın kâfir
Gülersin gözyaşımla hâlîmi gördükçe âvâre
Bana söyle nesin giryân mı ya handan mısın kâfir

Nedîm-i âşinânı etme öyle her zamân bî-zâr
Gönül kırmakta bir cellâd-ı bî-âmân mısın kâfir

Kengiri [1]340

Kerküklü M. Nedîm

[Sahife 514]

PERRÂN

Muharriri: Kerküklü Mahmûd Nedîm

3

–Doğrusu mu doktor, ben şimdiden istifâ ediyorum, dedi.

Doktor soğuk ve ma'nîdâr bir tebessümle:

–İsti'fâ mı Sâdık, bu ne za'f? Monşer, denizler, dağlar aşarak Anadolu'ya koşanlar orada müsellah teşkîlatlar vücûda getirip düşmanı karşılayanlar senin gibi zâbitler değil mi ve bunlar hep istifâ mı etti? Memleketin bugünkü hâli karşısında senin gibi genç zâbitlerin istifâ etmesi memlekete hidmet değil ki.

–O hâlde ne yapmalı?

–Vazifenden çekil, hastalığından bâhisle müraca'at et, arkadaşlarım vâsıtasıyla senin için bir rapor alırım, işte o kadar. Hem ben birkaç gün sonra Bandırma'ya, Anadolu'daki Hilâl-i Ahmer Teşkîlatı'na gidiyorum. Ara sıra Hilâl-i Ahmer merkezine uğrar mektuplarımı or[d]an alır, Anadolu'ya geçmek için de lâzım gelen ta'limâtı mektûblarımdan öğrenirsin. Anladın mı Sadık? Bu inkılâb hayâtı metânet ister Monşer, metânet!

Sâdık amca'zâdesi doktorun ümîd ve teselli veren bu ifâdâtı karşısında geniş nefesler alıyordu. Hatta doktordan işittiği bu tedbîrleri bütün evdekilerden kıskanıyordu.

Akşam yemeğinde ablasına ve eniştesi Ali Fâzıl Bey'e kesik ve neş'esiz ifâdelerle keyifsizliğini, doktorun tavsiyesine göre bir müddetistirâhat için rapor alması lüzûmunu söylerken, Doktor Lutfî dahi fennî ta'bîrlar ve te'mînât verici cümlelerle bunun lüzûmunu tasdîk etti.

Ali Fâzıl Bey, ilk Türkiye Meclis-i Meb'ûsânı'nın a'zâsı sırasına girdiği günden o meclisin İngiliz eli ve Vahideddîn irâdesiyle kapandığı güne kadar meb'ûs bulunduğ u hâlde bütün bu zamân zarfında İstanbul'daki büyük nisbette ticâretine devâm ediyordu. Kırk sekiz senelik hayâtının genç günlerinden başlayan beş vakit abdest suyunun, vaktinden çok evvel ağarmış sakalı arasında parıldayan tanelerini silerken gâh Sâdık'ın önüne bakan gözlerinin derinliklerini görmeye, gâh doktorun kitâbına uydurulmuş sözlerinin ma'nâsını

[Sahife 515]

anlamaya çalışıyordu. O bütün bütün boş değildi. Gerçi onda da öteden beri bir inkılâbcı rûhu yoktu. Hattâ ne bir İttihâdcı, ne de bir İ'tilâfcı veya her hangi bir siyâsî fırkacı zihniyeti vardı. Memleketin selâmeti nâmına her iyi fikri takdîr, tasdîk ve aksini red etmeyi dînî vazîfe, bir hizmet telâkkî ediyordu. Ve işte böyle birçok mes'elelerde çok seviştiği zârârsız İttihâdcıların bile mu'tedil iddi'âlarını ifrâtla i'tidâl arasında kabul etmeyi kendi ittihâdına muvâfık buluyordu.

Husûsuyla bu son zamânda İngiliz işgal ve âmâlinin Vahideddîn fikir ve siyâsetinin dessâs ve ihânetkâr günlerinde İstanbul'da her ne sûretle olursa olsun devlet me'mûriyyetinden uzak kaçanları en akıllı vatanperver biliyordu. Ve bu his iledir ki, Sâdık'ın rapor almak, vazîfesinden ayrılmak fikrini takdîr ederek evdekilere dedi ki:

–Sâdık'ın hastalığı ve doktorun raporu ve istirâhat tavsiyesi ister kendilerine mahsûs bir siyâset olsun, ister tabî'î, ben bu işe memnûn oldum.

Sâdık ve doktor ciddiyetlerini muhâfaza ile Ali Fâzıl Bey'in çatlak sesini az daha kısarak devam ettiği sözlerini dinliyorlardı.

–Beni dinleyin çocuklar! Aramızda yabancı kimse yok. Hangi hükûmete hizmet etmeli? Soruyorum bugünün hükûmetine de, sarâyına da ve hükümdârına da hâkim olan İngiliz değil midir? Demek ki, bu bir Türkiye Hükûmeti değil, ancak bir İngiliz Hükûmetidir. Buna mı hizmet etmeli? İşte bu nice bir küfürdür, hiyânettir. Ama değil mi ya? Millete memlekete de hıyânet!

Ali Fâzıl Bey halîm rûhundan belki ilk def'a gazapla coşan bu hiss-i dîndârânenin te'sîriyle sertleşen sakalının tellerini eline okşaya okşaya boğazında bir düğüm gibi duran kelimeleri söyledi:

–Bence böyle çocuklar. Dün bana bile Evkaf Nezareti'ni teklif ettiler. Fakat ben hâşâ dînime bunu lâyük görmediğim içindir ki, dayattım.

Doktor dayısı Ali Fâzıl Bey'in bu fedakârlığına karşı kendini zabt edemeyerek gayr-i ihtiyârî:

–Bravo dayı memnun şer!

Ali Fâzıl Bey rûhunu tiksindiren ve gâvurca başlayan bu cümleyi kaşlarının ânî ve mutekallis bir hareketiyle kestikten sonra ifâdesinde devâm etti.

–Onun için siz de bu rapor mes'elesini, bu fikir ve ictihâdla düşündüyseniz, beni memnûn ettiniz. Hem cânım düşünmeli ki, memleketin bu kadar münevver meb'ûslarını Malta gibi etrâfı deniz bir İngiliz müstemlekesine ne fikirle gönderdiler ve bunları gönderen kim? Türk'ün en gayyûr, en cesûr gençlerini, zâbit ve kumandanlarını İstanbul'da İngiliz, Fransız ve bugünkü hükûmet habishânelerini ne fikirle doldurmuşlardır. Bunların hangisi cânî ve mücrim? Ben bugün Topçu Feriki Ziyâ Paşa'yı ve Hazim Bey'i ziyâret için habishâneye gitmiştim.

[Mâ-bâ'dı var]

[Sahife 516]

HÂDİSÂTIN GÜLÜNÇ CİHETLERİ

Aynen: 1

Halk Yolu risâle-i edebiyyesi müdür-i Mes'ûllüğüne

Efendim,

Son intişâr eden risâlenizin bir hakkı-ı ünvanını altındaki makalenin mensûb olduğum alaya â'id fıkrasına cevâben iş bu reddiyemin aynı sütûnda intişârını Matbû'ât Kanûnu'na istinâden taleb ve istirhâm ederim.

Bütün memâlik-i mütemeddine de kabul edilmiş bir şekil vardır. O da millet ile asker arasında büyük bir mukarenet te'mîni ve muhabbetin tezyîi mevâddı üzerinde gazeteler ibrâz-ı mesâ'î eylerler. Bu hal aynen bizde de mevcûddur. Askerliğe â'id fenâlığın cezânın mahall-i intişârı cerâ'id-i askeriyyedir. Türkiye Cumhuriyeti'nin de bu maksadla intişâr eder. Ordu

emirnâmesi tahtında bir cerîdesi mevcûddur. Askerlikçe çirkin hâdisât ya bu cerîde ile veya makamât emr-i yevmiyyeleri ile men‘ edilirler.

Hâl böyle iken millet arasından ayrılarak ordu â’ilesine karışan efrâdı terbiyye-i medeniyyeden mahrûm diye tasvir etmek milletle ordu arasına kundak sokmaktan başka bir şey değildir. Sâhib-i makale hanım efendi sabâhdan akşama kadar susuzluğa katlanmış, hayvânâtı sulamak üzere dere boyuna gittiği zamân suya birden bire hücumlarını men‘ edebilir mi? Vaz‘iyyet-i askeriyyemizi bildirmeye mecbûr olmadığımızdan alayda da terbiyye-i askeriyye ve medeniyyeden mahrûm nefer mevcûd bulunmadığından sâhib-i kalemden terbiyye-i askeriyye ve medeniyye dersi almaya ihtiyâcımız yoktur. Binâenâleyh askere isnâd edilen ve tasnî‘atdan ibâret olan bu havâdisi bütün mevcûdiyetimizle ve nefretle red ederiz.

Binbaşı Mehmet Seyyâr

(Aynen: 2)

Sermürettib Efendi'ye

Efendim göndermiş olduğumuz reddiye yarın intişâr edecek Halk Yolu'na derc edilmediği takdîrde gazete aleyhine ikame-i da‘va etmek mecbûriyetinde kalacağımızı esefle beyân ederim.

Binbaşı: Mehmet Seyyâr

(Aynen: 3)

Halk Yolu Risâlesi Müdür-i Mes’ûllüğüne

Efendim,

Geçen nüshanızda “Bir Hak” unvânıyla intişâr eden ve mâhiyet itibârıyla hiçbir kıymeti olmayan yazılara her ne kadar reddiye yazıp göndermiş isem de

[Sahife 517]

kadın imzasıyla neşriyât yapanın kim olduğu anlaşılmıştır. Zâbitânın öteden beri kendisine karşı gösterdiği hürmeti kesmekle protestosu yapageldiğinden ve bu gibi yazıların sâhib-i

kaleme orduda bir makam te'mîn etmek imkânı kalmamış olduğundan risâlenizin dedikodu sâhasından âzâde kalmasını hürmetle arz eylerim efendim.

Binbaşı: Mehmet Seyyâr

CEVÂBIMIZ

1. Garib ve garib olduğu kadar da gülünç bir hâlet-i rûhiyyemiz var. Hiç birimiz ahvâl ve harekâtımızın tenkîd ve mu'âheze olunmasını istemeyiz. İşte bu fenâ huydur ki, Binbaşı Seyyâr Bey'e de, "Bir Hak" makalesinin ifâde ettiği hakîkate karşı hücum etmek cesâretini verdi. Hakikat karşısında boyun eğmek yüksekliğini gösterecek büyüklüğü çok zaman ilim ve irfân da veremiyor. Yazık!

2. 1 numaralı vesika yahud tekzib (!) gülünç ve tuhaf bir mâhiyetde olduğunu yazmaya hâcet var mı? Tuhaf tuhaf fikirler, hoş hoş manzaralar... "Kundaklar!..." "Askerle milletin ayrı ayrı telâkkîleri..." "Tasnî'at..." "Red ve tekzîb!..." Düşünce ve cakaları...

Bize ilk nazarda bu tuhaf fikirler ve hoş manzaraların yaptığı te'sîr, ilân-ı Meşrûtiyet'den birkaç sene evvelki sahneyi ve o sahnede oynayan aktörlerin yapma ve takma vaz'iyetlerini hatırlattı. Hele "askerliğe â'id fenâlığın, cezânın mahall-i intişârı cerâ'id-i askeriyyedir" fikr-i hayâlîsi karşısında bayıldık kaldık. Hem buna ne lüzûm vardı? Bakınız tekzîb illetiyle ma'lûl olan Seyyâr Bey'in şu ifâdesinden bu netîce çıkmaz mı: "Evet "Bir Hak" yazısının muhteviyâtı doğrudur, fakat bunu cerâ'id-i askeriyye ve ordu emirnâmesinden başka hiçbir gazete neşr ve ilân edemez."

3. Şerefli Türk askerine terbiyye-i medeniyyeden mahrûmiyeti isnâd edecek bir Türk yoktur ve olamaz. Çünkü asker demek millet demektir. Bu millet de Türk milleti olduğuna göre terbiyye-i medeniyyeden mahrûmiyet isnâdı Türk milletinden yıldızlar kadar uzak ve ulaşamayan bir isnâd olur. Hele Halk Yolu böyle bir isnâd için bütün mevcûdiyetiyle uğraşır ve çalışır. Nitekim Binbaşı Seyyâr Bey Efendi'nin hakikat karşısında aldığı vaz'iyet ve muhtemel isnâdlar için şu satırları yazıyoruz:

4. 2 numaralı vesika heyecanlı bir tehdidir. Bu vesikaya cevâbımız, "Buyurun mahkemeye (!)"den ibârettir.

5. 3 numaralı vesika kurnazca bir ric'at ifâde ediyor ve "Bir Hak unvânıyla intişâr eden ve mâhiyet itibârıyla hiç bir

[Sahife 518]

kıymeti olmayan yazılara her ne kadar reddiye göndermiş isem de...” ikmâl edelim, evet, “göndermiş isem de bu reddiye muvâfık-ı hakikat olmadığından sözümü geri alıyorum...”

Hâlbuki Seyyâr Bey Efendi böyle demiyor, o diyor ki, “Göndermiş isem de kadın imzâsıyla neşriyât yapanın kim olduğu anlaşılmıştır.” Ve mâ-bâ’dı işte yukarıda gördüğünüz gibi!

“Kadın imzasıyla neşriyât yapanın kim olduğunu” anladıkları zâtı yine kendi muhitlerinden tahkik ettik... Ve biz de anladık! Fakat Seyyâr Bey Efendi'nin anlayış ve seziş kudretlerine hayrân olduk. Ne anlayış, ne seziş! Vallâhi ömür mü ömür! Yaşa be, Seyyâr Bey!

Bir defa ismini zikr etmeyi şimdilik münâsib görmediğimiz bağ-ı şî‘rin Nedîm'i olan o zât-ı Mahmûd-haslet, “Bir Hak” unvânlı yazıyı yazmamıştır. O yazıyı Halk Yolu'nun kıymetli ve nezîh muharriresi Türk Kadını yazmıştır.

Seyyâr Bey Efendi'nin anladığı o zât hakkındaki haksız ve sırf zan ve ihtimâle istinâd eden hücûmlarını tamâmıyla red etmek, bizce bir vazîfe-i kadir-şinâsîdir. Fıtrî asâletlerine, rûhî necâbetlerine, fikrî temizliklerine, hissî inceliklerine meftûn ve hürmetkâr olduğunu diğer zâbitân arkadaşların da o zâta karşı öteden beri besledikleri hürmet ve teveccühâtdan bir zerre bile eksilmediğini bugün de görmekle mübâhîyiz.

Yine o zâtdır ki, yüksek bir vatanperver, nezîh bir şâ‘ir, temiz ve mütevâzı bir insandır.

Türk ordusunda Türk milleti için otuz sene fedâkârâne hizmet eden o zât, kendi arzu ve isteğiyle vazîfe-i askerîyesinden ayrılmış ve dâimâ her zamân asker olan millet ferdleri arasında yine Türk milleti için fikrî, hissî ve idârî vazîfesini, vakur bir nezâhetle görmekte devâm etmektedir. O zât hakkındaki şu mütâlâ‘alarımız bir hakîkattir ki, bunları Seyyâr Bey Efendi'nin de vicdânî bir mecbûriyetle tasdik etmesi îcâb etse gerektir.

6. Şu üç vesikanın sarf ve nahve ta‘alluk eden kısımlarını da muhterem okuyucularımız tenkîd etsin.

7. Şimdilik başka bir diyeceğimiz yoktur.

AÇIK MEKTÛB

EFKÂR-I UMÛMÎYYE HUZÛRUNDA

Sâbık Meb'ûs Hacı Tevfik Efendi'ye:

Ya geliş nokta-i nazarlarınızı şurada burada görüştüklerinize kabul ettirmek ve kendi zannınızca efkârı lehinize çevirmek ve gençlik aleyhine sevk etmek istediğiniz anlaşıyor.

Sizinle vâki' olan mübâhesemizin malûm mevâddını efkâr-ı umûmiyye müvâhecesinde münâkaşa etmek için Halk Yolu'nun sûtûnları açıktır.

Ka'ide-i nezâhet ve nezâkete hürmet edeceğinize söz vermek şartıyla size şu açık teklifi

[Sahife 519]

yapıyorum: Ya merdce teklifimi kabul ederek münâkaşaya buyurun ve yahud vaktiyle Ağaoğlu Ahmed Bey'e de yaptığınız gibi sâha-yı matbû'ata vaz'ına cesâret edemediğiniz müdâfa'aları ve yahud tecâvüz-kârâne yazıları her önünüze gelene okumaktan vaz geçiniz ve susunuz.

Malûmunuz olduğu vechile mevzû'-ı münâkaşa şu maddeler etrafında toplanıyor:

1. Gençliğin gâvurluğu mes'elesi.
2. Serbestî-i nisvân mes'elesi.
3. Fuhuş mes'elesi.
4. Medreseler mes'elesi.
5. Hüseyin Câhid Bey'le Ağaoğlu Ahmed Bey mes'elesi.

Tahsin Nâhid

MİZÂH**HAK ETTİ HOCA**

Devâm et tuttuğun yolda bî-iz'ân
Elbette çanını tıkarım hoca
Sana yâr olsa da yılanla şeytân
Kafanı turp gibi sıkarım hoca

Uzatma dilini geç sağa sola
Terk eyle riyâyı gir doğru yola
Safirken kıymetin çıkarsa pula
Bu ince hesâba bakarım hoca

Bilemezsin nedir ma'nâ-yı lâyük
Görünce zırhlıyı sanırsın kayık
Çok lak lak etme misâl-i yayık
Seni bir kafese sokarım hoca

Ağzımı açarsam bittiğin gündür
Yoksa ki fener-i tekfiri söndür
Zannetme herkesi sen gibi böndür
Ateş-i îmânla yakarım hoca

Çevirme yetişir artık dolabı
Atarım emin ol çifte kullabı
Toplayıp saldırırsan bin bir güllâbı
Cihânı başına yıkarım hoca

Görünmez bir hayır fikr ü zihninde
Bin tezvîr hazırdır kem deheninde
Mefsedet yuvası sulu beyninde
Gök gibi gürleyip çakarım hoca

Demişler özüme bak Kara Tekin
Önümnden titredi aksâ-yı Pekin
Gazab-ı hâmemden bî-şu‘ûr çekin
Burnundan çengele takarım hoca

Kara Tekin

[Sahife 520]

MİZAH

KOŞMA

Şâ‘irin sükûtü hasmın keleridir
Zevk alır bî-çâre sâhte gurûrdan
Kanuna uydurmak sözü hünerdir
Çârgâh tutulmaz eski çöğürden

Kâ’inâta karşı doğruluk satar
Bulursa deveyi havutla yutar

Zaten herkes bilir a‘lâsı çıkar
Ovacıktan şakî, hırsız [...]’den¹⁸¹

Tezvîr ve riyâda şeytâna denktir
Sırnaşmış sopadan eti çok pektir
Vurmayı bilmeyen koca [...] dir
Obaya bir takım kurdu öşürden (?)

Kulakları dik gel zırlayıp kaçma
Kutunun kapağın açtırma açma
O kadar iridir attığım saçma
Görenler der halis ayı böğürten

V...

¹⁸¹ Bu mısranın ma‘nâsı darbü'l-meseli bilenlere malûmdur.

BİR GEZİNTİ!

Penceremin karşısına tesâdüf eden karakolun önündeki meydânlığa toplanarak ilkbahârın yeşil tepelerindeki lâle, susam, sünbül, menekşe, leylak çiçeklerinin renklerini andıran basma fanila, patis, hakardan (?) ma‘mûl elbiseleri ile gelip geçenlerle alay cünbüş etmekte olduklarını görür, fakat aradaki mesâfenin uzaklığı lâıykıyla teşhise mâ‘nî‘ olurdu. Bazan yollarda konuşa konuşa giden gençlerin birbirlerini baştan çıkartmak için umûmhânelelerin zevk âlemlerini allandıra ballandıra anlattıklarını işitirdim. Bir gün birkaç arkadaşla otururken bahis oraya intikal etti. Mahallen bir tedkikatda bulunmak üzere, “haydin o tarafa gidelim” dedik. Kalktık i‘vicâclı yollardan geçerek hârâbelerden müteşekkıl dık bir yokuşu bin müşkülâtla çıktıktan sonra oraya vardık. Geniş ufuklu, az meyilli bir meydancığa nâzır karakolun kapısı önündeki tahta kanepeye oturduk.

Sinnen daha küçük, elbisece daha şık bulunan bir arkadaşımı gören bu mahallin yosmaları birer birer etrafımıza dolmaya başladılar.

Kazan kulpu rastıklı kaşlarının altındaki deste deste kirpiklerinin diplerine çektikleri elifi sürmeli gözlerini kırparak, çarşı boyasıyla kırmızılattıkları dudaklarını bükerek un dağarcığını andıran çok pudralı buruşuk yüzlerinin üzerlerine inen ka‘küllerini kınalı parmaklarıyla düzelterek bin türlü işvebâzlıkla henüz evlerinde bulunanlara bağıryorlardı.

Karanfil, Toymaç, Elma, Kızıl İmik, Arus, Makbule, Sâniye, Sitâre, Çerkeş gibi işitilmedik pek çok isimler yâd oluyor ve her isim yâd oldukça bir tanesi geliyordu. Mütecessis bulunan arkadaşlarım be-heme-hâl bunların evlerini de görmek istediler. Arkalarına takılan bu kafiye-i cahim ile oradaki köhne evlerini birer birer dolaştıktan sonra aynı alay ile yanımıza geldiler.

–Meşhûdâtınızı söyler misiniz, dedim. Gözlüklü bulunan arkadaşım söze başladı:

–Her evin bütün mobilyası bir iki kulpsuz desti, yarım taktaki kilim, iki paçavra minder, birkaç ot yastık, yarım hasır, bir tahta tabla, bir yorgan, ufak bir yatak, bir su tasından ibârettir.

dediler. Arkadaşım meşhûdâtını müte’essirâne anlatıyor. Biz de dinliyorduk. Etrâfımıza dizilen bu yosmalar (!) da birbirleriyle şakalaşıyor, bazıları da hafif, hafif:

Doğmamıştı henüz akşam yıldızı

Kahpe yolun hüsn belledi bu tarafa bizi

İlah...

Bu cihân bir çarh-ı felektir

Güneş etrafında işi dönekdir

Kerhâne-i âlemin zevki sevmek sevimdir

İlah...

diye hissiyâtlarını izhar ediyorlar ara sıra da yeni zâ'irleriyle ile mu'ârefe peydâ etmeye çalışıyorlardı. O sırada akşamki sarhoşluğun mahmûrluğunu henüz atamamış, temâdî eden geceleri ta'b ve meşakkatleri ile za'îf düşmüş, yıpranmış vücûdlu, küçük gözlerinin alnındaki çıkık, şakağındaki serpilme benlerinin üzerlerine siyâh noktalar kondurmuş henüz yirmi beş otuz yaşlarında bulunan birisiyle başına örttüğü ipekli oyalı çemeni yeşil yemenisi çekesinden çalmış yanları fiyongalı, yakası dantelalı, etekleri kırmızı, kanarya sarısı renkli basma entarisinin eteklerini beline sokmuş beyaz dolgun vücûdlu, boğazından astığı çift kapaklı sâ'atinin gümüş kordonu eliyle oynaya oynaya diğer birisi daha geldi. Bir tavr-ı şûhâne ile,

– Sefa geldiniz beyler, dediler.

– Bunlar da bu âşiyâne-i a'zâbın dilberlerinden midir, dedim. Az yaşlı olan birisi atıldı:

– Sarı entarilisine Hotuzlu Cevriye derler. Bu ne o ne kahbedir ne...

– Tapucu dostudur. Bekâr Ali günde beş lira gönderir. Rejiciden paket paket tütün, gül Reşid'in kucak kucak hediyesi gelir. Taciratçı küfe küfe karpuz gönderir. Maliyeci maâşını ayağına getirir. Kocakarınlının arabasına her gün biner, belediyeçi günde kapısının önünü süpürttürür [...] oturttu. Bankacı yoluna ölüyor da selâm bile vermiyor. Bu öyle bir kahpedir, dedi.

– Ey senin böyle dostların yok mudur, dedim.

– Ah ne şekil söyleyeceğim efendim. Biz de vaktiyle bu bahçelerin açılmamış güllerindendik. Fakat biz nâmûslu (!) olarak vakit geçirdik. Bunlar gibi kırk dost tutmazdık. Hem birimizin dostunu öbürüsü çalmazdı. Zamâne fahişeleri hatır, gönül saymıyorlar. Geçen

gün haniya eskici Kel Mehmed yok mu? O benim dostum idi. Şu katır suratlı kör kız yok mu? Dostumu elimden aldı. Dostumu elimden almayı ben ona göstereceğim, diye anlatıyordu.

Arkadaşım sordu;

–Nasıl, para kazanabiliyor musunuz?

–Ne gezer efendim ne gezer. Etmek parasını çıkartamıyoruz. Sizin gibi beyler buraya gelmez, gizli rospuları evlerine götürüyorlar. Hükûmet de bunlara göz yumuyor (!) Bizim gibi fakirlerini buraya atıyorlar. Burası da jandarma ta‘lîmhânesi mi yoksa umûmhâne mi, belli değildir, ne kadar jandarma varsa bizim başımızda. Zâbitleri de göz yumuyor (!) Jandarma dâ‘iresi buraya gelse daha iyi olur. Bütün efrâd ellerinde toplu yazı bulmuş diye anlatıyorlardı. O sırada çat diye bir şey yere düştü. Hepimiz korkarak ayağa kalktık. Bir de ne bakalım, yanı başımızda dikilen jandarmanın silâhı elinden düşmüş, herkesi bir kahkahadır aldı. Kararmak üzere iken bizde meskenimize yollandık.

Kalender

İLÂN

Küşâdına muvaffak olduğum kabinemde altın diş, altın köprü, altın damak, kauçuk dişlerden takım diş, parçalı diş, sabit beyaz diş imâl olunur.

Diş doldurmakla berâber kat‘iyyen ağrısız diş çekilir. Pazar günleri fukârâların dişleri meccânen tedâvî ve ihrâc edilir. Maksud ve gayemiz zerâfet, metânet, ehveniyetle berâber müşterilerimizi memnûn etmektir.

İmâret Medresesinde Dişçi Hâlid

MERKEZDEKİ ABONELERİMİZE

Abone bedellerinin müvezzî Veysi Efendi'ye verilmesi ve mukabilinde matbû‘ makbûz alınması ricâ olunur.

HALK YOLU'NUN SATILDIĞI YERLER

İmâret'de Yüzbaşı Hâfız Ağa‘zâde Ahmed, Odunpazarı'nda Hakkı Efendilerin dükkânları.

Halk Yolu

Hakkın yoludur.

On beş günde bir çıkar ilmî, fennî, edebî, ictimâ'î mecmû'adır.

Sâhib-i İmtiyâz ve Mûdîr-i Mes'ûl: Kemal Cenâb

Derc edilmeyen yazılar i'âde edilmez.

Sayısı 5 kuruş.

Geçmiş sayılar 10 kuruş.

Halka yarar yazılar kabul olunur.

Abonesi

Senelik Abonesi: 130 kuruştur.

Alt Aylık: 70 kuruştur

Adres: Kengîrî'da Halk Yolu

16 Eylûl 1349

Sene: 2

Sayı: 34

MÜNDERİCÂT

Cumhuriyet Kâ'besi / Halk Yolu

İsteriz ki / Tahsin Nâhid

Kara Gölge / Cevâd Hakkı

Zelzele / Tevfik Fikret

Hey'et-i Vekîliyeden İstirham / Halk Yolu

Memleketçilik Bu mu? / Özdemir

Ayşegül / Haleb-Doğru Yol

Ümid İçin / Tahsin Nâhid

Terennüm, Fırat Hâtıraları / M. Nedîm, Ali Yaver

Neler Etti / Mahmûd Nedîm

Perrân / Kerküklü M. Nedîm

Esâret Hâtırası / Mustafa Âsım

Gazel / Ömür Fâ'ik

Açık Mektûb

Beyimiz / Çuvalduz

Bir Tefekkür, Bir Hasbihal / Kalender

Kengiri Matba'ası

1340

HALK YOLU MÜDİRİYETİ'NE

Efendim,

Gazetenizin 1 Eylül [1]340 tarihli Kalender nâm-ı müste'ârıyla “Bir Kez” unvânlı jandarmanın vaz'iyet ve harekâtını teşrîh yollu yazılan makalede “Kalender” umûmhâne karakolundaki nöbetçinin silâhı düşürmesini ve jandarmalara isnâd ettiği alûftelere temellük-i gayr vardır.

Mûmâileyh bu satırları mahallesinde ibdâ' etmiştir. Umûmhâne ve civârında muhıll-i inzibât hâlâtın vuku'una meydân verilmemesi için kavî ve ihtiyâtlı hatveler atan ve her türlü tedâbir-i mâni'a ittihâz eden jandarmaların pek sıkı zabt u rabtından müte'essir olan –

Kalender Bey'in- vazifesinden başka bir şey düşünmeyen açık alınlı jandarma kuvvetini tezyîf maksadıyla yazdığı bu satırları kendisine i'âde ile te'yid-i ihtirâm ederim efendim.

Vilâyet Jandarma Kumandanı Binbaşı Yusuf

Sâhib-i İmtiyâz ve Müdîr-i Mes'ûl: Kemal Cenâb

Derc edilmeyen yazılar i'âde edilmez.

Sayısı 5 kuruş.

Geçmiş sayılar 10 kuruş.

Halka yarar yazılar kabul olunur.

Abonesi

Senelik Abonesi: 130 kuruştur.

Alt Aylık: 70 kuruştur

Adres: Kengiri'da Halk Yolu

Halk Yolu

Hakkın yoludur.

On beş günde bir çıkar ilmî, fennî, edebî, ictimâ'î mecmû'adır.

16 Eylül 1349

Sene: 2

Sayı: 34

CUMHURİYET KÂ'BESİ

Dumlupınar Türkün millî ve ölmeyen istiklâlinin şâhikasıdır. Bu şâhikanın temeli şehîd askerin kemiklerinden örülmüştür. Bu şâhikanın fezâyı yaran varlığında mechûl askerin muzaffer ve ulu rûhu hâkimdir. Dumlupınar şâhikası Cumhuriyet demektir. Türkün hürriyet ve hayâtı orada doğmuştur. Milletlerin geçmiş hayâtlarında böyle azim ve îmânın daha

kudretinin canlı bir timsali yoktur. Bu varlığı Türke şehit askerler vermiştir. Bu itibârladır ki, Dumlupınar Cumhuriyet Ka'be'sidir. Orada Türkün asıl ve necîb rûhu yükseliyor. Kalblerimizde millî Ka'be için mûnis ve sıcak bir tahassür ateşi yanıyor. Türkoğlu! Çelik azmin millî Cumhuriyet Kâ'besi üstünde millî irfân güneşi parlayacaktır. Ve o Kâ'be bu güneş kadar pâyidâr olacaktır. Mechûl asker! Mechûl asker! Türkün minnet ve şükrânı, eğilmeyen başın etrafında ebedî bir hâle ulaşmıştır. Biz yalnız seninle yaşıyoruz. (*)

Halk Yolu

[Sahife 522]

İSTERİZ Kİ!

Selîm-i Sâni devrinden başlayarak tekâmül ede ede bugünkü cereyânları doğuran “yenilik” hareketleri gayesine doğru ilerlemektedir. Üç yüz sene evvel Avrupa'da başlayan ve Avrupalılara bugünkü terâkkî tecellilerini gösteren bu hareket, sırf mutlak ve şahsî idârelerin dar görüşleri yüzünden bizde üç yüz sene sonra uyanmış fakat uyanan bu hareket “köle-kul” gibi yaşamaya alışan Türk halkının rûhî ihtiyâclarına, millî heyecânlarına, temiz ihtirâslarına hakîki bir bağlanış ile bağlanamamıştı. Mu'ayyen ve dar bir çerçeveden dışarı çıkamayan “dîn ve şerî'at” nâmına kör körüne sâhte şu'ûrî olmayan akîdelere bağlanıp kalan hâkim zümre, çılgın bir hisle maddî ve ictimâ'î hareketleri kendi zihniyet dâ'irelerine almış, yenilik zihniyetleri üzerine bir kâbus hortlağı gibi çökmüştü. İşte “kara kuvvet” dediğimiz bu hortlak hükümdârları, şehinşâhları idâre ediyor, onların umûmî, husûsî duygularını “halkın sa'âdeti” aleyhine yürütmeye muvaffak oluyordu. Abdülhamîd devrinde daha mütekâmil bir şekilde yenilik gayesine doğru yürümeye başlayan zümrenin ateşli karar ve fa'âliyetlerinden kuşkulanan kara kuvvet, dar zihniyetlerine daha şümullü bir fa'âliyet sâhası bulmuşlar, halkın hâkimiyet ve sa'âdeti için çalışan kuvvetin inkılâb düşüncelerinin önüne câhil ve ta'assubdan bir sedd-i Çin örmüşlerdi.

Feyz ve ilhâmını halkın rûhundan bu masûm ve mazlûm kitlenin semâ-pâye varlığından alan yeniliğin manevî kudreti zamanla azim ve îmânının pekliği sâyesinde sedd-i Çin'i temelinden sökmüş ve her parçasını lâıyk olduğu yokluk ve ölüm hufresine atmıştır. Bugünkü varlık yokluk rağyâsına (?) atılan o kara varlıktan münezzehdir, “tamâmıyla münezzehdir” diyebilmek için biraz daha zamândan yardım bekleyeceğiz. Çünkü masûm ve

(*) Bu sayfada Mustafa Kemal'in bir fotoğrafı yer almaktadır. Fotoğrafın altında “Re'îs-i Cumhûrumuz Gazi Mustafa Kemal Paşa Hazretleri” açıklaması yer almaktadır.

sa‘âdete susamış halk ile halkın sa‘âdet ve huzursuzluğunu kandıracak teceddüd-perver kuvvet arasına giren ve bugün toplu bir kuvvet hâlinde olmayan sâhte ve mürâ’î varlığın şuraya buraya dağılmış parçaları vardır. Bu parçalar i‘tiyâdî ve ihtirâsî heyecânlarıyla hâkim yenilik manevî kudretine saldırmaktan henüz vaz geçmiş değildirler. Halk için müsbet düşünceleri kendi rûhu ve manevî ihtiyâcları için sağlam, zamânı, bir akideleri olmayan ve “ilmî muhâfazakârlık” nâmına hareket etmek küstâhlığını gösteren bu hortlak rûh zamân zamân, zemîn zemin şen

[Sahife 523]

ve mes‘ûd yuvamız üzerinde ölüm habercisi bir baykuş gibi ötüyor ve ilerleyen yenilik cereyânları önünde hâlâ “Ben varım!” diye somurtuyor. Bizce bu yalnız i‘tiyâdî bir hırçınlıktır.

İsteriz ki, asırlardan beri câhil ve ta‘assub kuvvetlerinin her şekil verilebilen bir oyuncağı hâlinde kullanılarak ilim ve irfân, medeniyet ve ümrân meleklerin sıcak ve himâyekâr sînesinden uzak bulundurulmuş Türk halkı, teneffüs ettiği havâ içinde kara kuvvetin zehirli ve öldürücü nefeslerini görmesin! Hayât için inkılâbın her türlü elem ve ızdırâbına katlanan Türk halkı hayâtta memnûniyet ifâde eden “Oh” diyebilmek için sayısız ve mechûl şehitler verdi!

Bu şehitlerin gözyaşlarıyla ıslanan mâtemli yuvalarında kalplerine ümit ve hayât sunulacak sarı benizli, sıtmalî rûhlu yetimler sa‘âdet ve medenî benlik tahassürünü çekiyorlar.

İsteriz ki, Türk rûhunun kahir azmi karşısında parçalanan cehl ve taassub, kara kuvvet serpintileri sürünen ve küçülen hayâtlarına hürmeten sussunlar. İlme, şu‘ûra dayanmayan akîdelerin ne kadar çabuk eridiklerini bizimle beraber bu serpintiler de gördüler. Gördüler ki, halkın hakîki rûh ve heyecânlarını temsil etmeyen kuvvetler coşkun bir nesil üstünde varlığıyla yokluğu bir ve bir lekeden başka varlığı olmayan tahta parçaları gibi sürüklendiler. Gördüler ki, Türkün azim ve kararı maddî, manevî iki mefhûm ifâde eden bir başı bir cümlede yuvarladı. O hâlde bu şu‘ûrsuz varlık timsâlleri ne istiyorlar, ne istiyorlar ki Türk’ün onlara vereceği ölüm ve hüsrândan başka bir şey değildir.

İsteriz ki, ilmî muhâfazakârlık, ilmi teceddüd-perverlikle çarpışsın ve biz muhâfazakârlığın bu şekildeki mevcûdiyetinde hiçbir zarar tasavvur etmiyoruz. Lakin hani nerede muhâfazakârlığın ilmî şekli? Hani heyecanlı ihtirâsî olmayan muhâfazakârlık? Fakat

yeni ve inkılâb için ferâgat-ı nefsin yüksek tezâhürâtını gösteren ve göstermeye and içen genç, merd ve merdlikte ferd olan yeni neslin karşısında yine aynı ölüm habercisi baykuş hıçkırıyor. Yine aynı sahte ta‘assub serpintileri oluyor!

Yarınki nesil için bugün inkılâb yapan ağır başlı, tok sözlü vatan çocukları! Yürüyün, yürüyelim!

İctimâ‘î hayâtta, ilmî hayâtta, iktisâdî hayâatda Türk halkı inkılâb istiyor.

İsteriz ki, bu inkılâbı başaracaklar bugünü değil, bugünün telâkkîlerini değil, yarının duygu ve heyecânlarını duyan yüksek dehâ ile yürüsünler!

Kengiri 11 Eylül [1]340

Tahsin Nâhid

[Sahife 524]

KARA GÖLGE

Nihâd, biraz evvel uykusuna dalan refîkasına gönülden gelen sıcak ve esîrî bir şefkat ve muhabbetle son bir defa daha baktıktan sonra, defter-i hâtırâtının mûnis ve mahrem sayfalarına o günkü tahassüs ve te‘ellümlerini tevdî‘e başladı:

21 Eylül [1]335

“Senîha, bak seninle hayât yolunda birleşeli tam dört ay oluyor! Bir su berraklığıyla akan bu dört aylık sa‘âdetimizde yapmak istediğimiz saf ve masûm her teşebbüsün karşısına korkunç ve siyâh çehresiyle dikilen “muhit” dedikleri kara gölgenin dün o kadar iğrenç ve haşîn soğukluklarını his ettim ki, rûhumda, sinirlerimde bir sızı ve azab yapan o meş‘ûm dakîkada sana içimde biriken acıları söyleyemedim.

Akşama kadar odamızda bu mahrem ve ılık yuvamızda çiçeklenen mes‘ûd bir anın tatlı baygınlıklarını değirmene kadar bir gezinti ile itmâm etmek istemiştım de, “Âh, bu nasıl olur?” istîzâhıyla gözlerime bakmıştın! Ben seni te‘mîn etmiş, kim bilir ayrı ayrı kaç yüz defa geçtiğimiz yollardan bugün yan yana bir defa olsun yürümemizde hiçbir mahzûr ve günâh tasavvur etmemiş, ciddi ve son kârârımı vermiştim. Evet gidecektik. Hatta o pek sevdiğim

laciverd ipek çarşafınla mâ'î ajur çoraplarını, şık ve güderi iskarpinlerini giyinmiş beni bekliyordun.

Senîha, bilsen sen bu heybetinle ne zarif ve nefis, ne bülend ve güzîde bir kadın olmuştun. Penbe Mayıs sabâhlarında açılan bir gül demeti kadar güzel ve nârîn endâmının şi'iriyeti önünde bahârî karşılayan bir bülbül neş'esiyle tâ rûhumda işleyen câzib bir iştiyâkla “Ne iyi yapacağız. Ne iyi yapacağız!” diye bir teviye söyleniyor, “Çabuk ol!” diye seni zorluyordum.

Sen önde ben arkada gümüş kırbacımı botlarıma çarparak neş'esini ta'kîb eden nazlı ve dilber bir kumru vakarıyla merdivenleri iniyorduk.

Bahçenin kumlu yolunu dönmek üzere idik ki, duvarın arkasından uzanan mütecessis bir komşu başı “Oo nereye, bu âdet de yeni mi çıktı?” demek isteyen müstehzi ve oynak bir sırtkanlıkla bize bakıyordu.

O anda bilmem sana ne oldu? Münâkaşa gözlerinde bir ha'zân melâlinin gölgelendiğini sezer gibi oldum: “Gitmeyim” diyordun... Pek ince bir zevk ve ihtimâm ile yaptığın zengin ve bedî'î süslerini titrek ve sıtmalî ellerinle hırçın ve çılgın öyle bir bozdun, bir hârâb ettin ki, bir sâniye evvel mevcûdiyetimi bir güneş ılıkılığıyla bûseleyen hüsnünün hazîn gurûbu karşısında sersem ve perîşân bir budala, azgın ve bî-tâb bir deli gibi kaçtım. Böğürtlen çalıları arasında ıssız ve tenhâ uzanan yollarda keder ve yas katreleri

[Sahife 525]

çağlayan suların kıyısında, kızgın güneş altında sessiz ve yalnız, garîb ve âvâre bir yolcu elemiyle dolaştım. Bizi birbirimizden ayıran insâfsız ve kara gölgenin bu kadar zebûn ve es'îri olmağdaki korkaklığımızı, bî-çâreliğimizi düşündüm.

Bu ağılı yılan, bu mechûl ve sinsî şeytân, nasıl tılsımlı bir sihir ve efsûna mâlik ki, bizim her şeyimize, husûsiyetimize bile burnunu sokuyor, bizi zehirlemekten, iğnelemekten vahşi bir tat alıyor.

Bâtıl i'tikadlarımızın, ibtidâî ve sathî zihniyetimizin kör ve hayvân yaşayışımızın yarattığı bu karar gölgeye, bir yılan sessizliğiyle en nâzik emeller ve hulyâlarımız üzerine zehirini kusan bu heyûlâya insanlar, muhit, an'ane, âdât, görenek gibi mübhem ma'nâlar vermişler, bunun hilâfında hareket etmemeyi öyle kat'î bir emirle bize telkin etmişler ki,

atmak istediğimiz her yeni adım dâimâ bunun yolumuza bıraktığı taşlar ve ma'nâlarla karşılaşılıyor; annesinden tokat yiyen bir çocuk usluluğuyla irkilmeye, köşemizde büzülmeye mecbûr kalıyoruz.

İşte Senîhacığım! İçinde yaşamak mecbûriyetinde kaldığımız muhit öyle dar ve karanlık bir sâha ki, bizim beyaz ve ziyâdar hayâtımız onun gözlerini kamaştırıyor. Bizi de kendisi gibi kapalı ve ammâ görmek istiyor.

Yavrum! Bizde mes'ûd olmak, incinmemek, taşlanmamak istiyorsak, adımlarımızı âmmenin rûşenine uydurmak, herkesin evet dediğine evet demek mecbûriyyetindeyiz. Tevekkeli ecdâdımız “sürüden ayrılanı kurt kapar” dememişler.

Cevâd Hakkı

ZELZELE

Bin üç yüz ondu henüz dün bu köhne izbeye sen
misâfir olmuştun
ki sinirli ve hummâlî hastalar gibi yer
birden için için ve uzun
bir ihtilâc ile çırpındı kırdı ve yıktı keder
ve korku yüzleri soldurdu evler â'ileler
birer döküntü kalanlar bütün ezik kurada
bir inkisâr-ı huşû' en şerefli başlarda
minâreler bile ser-
be-zemîn
beşer bu sadme-i meşhûma böyle uğrar da
biraz tenebbüh eder
biraz tenebbüh için bin belâ ne ders-i haşîn
sen işte böyle siyâh günlerin misâfirisin
hayâtın elbetde
kolay ve neş'e- fezâ bir seyâhat olmayacak
lâkin

[Sahife 526]

bu tîh-i mihnetde
kolay ve neş'e-fezâ bir seyâhatin ancak
hayâli vardır uzak bir serâb için koşmak
nihâyetinde yorulmak ve boş yorulmaktır
hayâtı dev-i hakikatle çarpışan kazanır
zafer az da hasar
ister
koşan cihâd-ı me'âlîye şanlı lâkin ağır
mahûf adımlar atar
önünde zelzeleler arkasında zelzeleler

Tevfik Fikret**[Sahife 526]****HEY'ET-İ VEKÎLIYYEDEN BİR İSTİRHÂM****İstiklâl Harbi'nde Gözlerini Kaybeden Genç İçin**

Bu genç Kengirilidir. İkinci İnönü Harbi'nde sağ şakağının üstünden giren bir kurşun sağ gözünün asab-ı basarîsini kısm-ı halefîsinden kestikten sonra sol gözünün küresini tamâmen parçalamış ve iki gözü de şu sûretle heder olmuştur. Sağ göz asab-ı basarîsinin kesilen parçalarında zamânla vuku' olacak teşkilât-ı cedîde ile birleşmesi ve i'âde-i rü'yet eylemesi ihtimâl vardır.

Birinci Fırka, İkinci Alay, Dokuzuncu Bölük Takım Zâbiti İhtiyât Mülâzım-ı Evveli Kengirî'nin Debbağhane Mahallesi'nden Armutçuoğullarından Hasan Efendi bin Ali Efendi bugün rü'yet-i basardan tamâmıyla mahrûm, bir yedek neferle kafil-i beşer arasında hayâtın her türlü feyz ve nûrundan uzak sürünmektedir. Biz bu kara bahtlı genci gördüğümüz veya hatırladığımız zamân kalbimize gözyaşlarımızın ebedî ızdırâblarının süzüldüğünü his ediyoruz. Hayâtı, dünyâyı görmeyen bu genci görmek istemiyoruz. Nasıl görmek isteriz ki, ona kendi bahtiyarlığımızdan bir zerresini bile vermemizin imkânı ve ihtimâli yoktur. Kayd-ı nâmûs ve endîşe-i vatanla denî düşman kurşunuyla ebedî zulmet içinde kalmaya mahkûm olmak bedbahtlığına ma'rûz kalan bu gençle aramızda pek uzun bir mesâfe vardır. O giryân ve ebedî ızdırâbla hayâtın karanlık ve dikenli yollarında bir başkasının sâye-i rü'yetine ilticâ

ederek tasmî-i hayât eylerken, biz sehvânî ve muhteris nazarlarımızla teshîr-i hayât ediyoruz. O hilâl uğruna sönmüş bir güneş, nûrsuz ve ebedî ve bedbaht bir meyyit-i müteharrik iken, biz ona bir şey yapamayan bir taht-ı bî-kudretin hâkim-i âciziyiz.

[Sahife 527]

Izdırâbları söndürmeye, elemeleri dindirmeye sa'y eden fenn-i beşer, birkaç yüz yıllık tekâmülüyle henüz elem ve ızdırâblarımız derecesiyle mütenâsib bir merhale kat' etmiş sayılamaz.

Heyhât! İşte o fen bugün bu gence yüzde beş kabiliyet-i rü'yet veremiyor.

Beşerin hayır ve sa'âdeti gayesi için ilerleyen, inkişâf eden fen, bu âmâ genç için en son bir melce-i teselli olmuştur ve o bu ümîd ile temdîd-i hayât eylemektedir.

Yüzde beş kabiliyet-i rü'yet... İşte bu o şehîd-i müteharrik için sa'âdetlerin sa'âdetidir. Cumhuriyet Hükûmeti'nin diğer bütün büyük yardımlarından vaz geçen, sürünen varlığından başka fânîler arasında, belli başlı bir şey'i olmayan Türkün öz oğlu Hasan Efendi bugün yalnız bir göz için Türk milletinin umûmî vicdânı huzûruna çıkmıştır.

Fransa tabîblerinden biri Cihân Harbi'nde kör olan birçok âmâlar üzerinde tedkikat ve serîriyyathânelerde senelerce müşâhedâtdan sonra bu mes'eleye dâ'ir Paris Tıp Akademisi'ne tebligatta bulunduğunu işiten Hasan Efendi'nin kürre-i aynı sağlam ve yalnız asab-ı basarîsi kesilen sağ gözünün tedâvî edilebileceği hakkındaki ümîdi kuvvetlenmiştir.

İsteriz ki, hükûmetimiz Türkün millî nâmûsu, istiklâli, hürriyeti ve Cumhuriyeti uğruna mevcûdiyetini kurbân veren bu genci ve emsâlini Fransa'ya göndersin. Bunda binde bir ihtimâl-i muvaffakiyet dahi olsa mühimsenmeyecek bir iş değildir. Hey'et-i Vekîle'nin vereceği musîb bir karar, bu şehîd-i müteharrik için vicdân-ı umûmînin en temiz bir ifâdesi olacaktır.

Halk Yolu

ENDİŞELERİMİZ:**MEMLEKETÇİLİK BU MU?**

Zavallı memleketimin tâli'inden mi nedendir, burada senelerce oturanlarla bir iki gün eğlenip giden zevâtın hepsine sorunuz. Kengırı hakkında hemen hemen bilâ-istisnâ menfî hükümlerle karşılaşsınız. Kengırı'nın tabî'î noksânlarından ziyâde hayât-ı ictimâ'iyenin, Kengırlı olmayanların ictimâ'î telâkkîlerine uymamasından şikâyet ve tezyîf ediliyor. Az çok ben de gezmiş ve görmüş insanlardan olduğum için, bu şikâyeti biraz da i'tiyâdî görüyorum. Çünkü gördüğüm yerlerden ben de şikâyet ettim. Oralardaki hayâtın ben de münekkîd ve mu'âhızı oldum. Fakat bu duygu yalnız bana â'id kaldı gibi. Pek samîmî bir iki arkadaşla hasbihâl ederken o yerler hakkındaki fikirlerimi, müşâhedelerimi kendi anlayışıma göre anlatmaya çalıştım. Biliyordum ki, bir vatan vardır. Bu umûm ve yahud "küll" içinde bir husûs ve bir cüz' olan

[Sahife 528]

şehirlerimizi aynı hassâsiyetle sevmek lâzımdır ve esâsen bir şehirde yaşayan ve o şehre yabancı zevât zan ve tenkîd ettikleri halk arasında ve o hayât-ı ictimâ'iyenin içinde yaşarlarken insaniyet ve ahlâk îcâbâtına hürmeten daha fazla taşkın bir dil ile tekellüm etmemeleri kabul edilmiş bir hakîkatdır. Biz şu satırları yazmakla kimsenin hürriyet fikir ve vicdânına zincir vurmamak arzûsunda değiliz. Demek istiyoruz ki, bura da bir vatan parçasıdır. Bu ârâ da aynı gaye, aynı emel etrafında toplanmış bir kitledendir. Vatan ve millet zihniyetlerinde şu veya bu fark aranmak lâzımsa o farkı yabancı yurtlar, diğer câmi'alar için aramalıyız. Gayesi gayemize, emeli emelimize uymayanlar bize yabancı olabilirler. Bu pek basit bir esâsıdır. Eğer Kengırı'da hayât-ı ictimâ'îye asrî değilse, eğer Kengırı'da bir veya birçok yokluklar varsa, eğer Kengırı'da aykırı ve aşırı bir telâkkî ve bir zihniyet yaşıyorsa bunları yalnız buraya hasr etmek ve bir yabancı gibi tehzîl ve zan etmek muvâfık olmasa gerektir. Bu fikre, asra uymayan fenâlıkları Kengırı muhîtime hasr etmek sebebini yalnız burada aramak doğru mudur? Eğer Kengırı'da bir fenâlık varsa ondan bütün Türk hayât-ı ictimâ'îyesi Mes'ûl ve mu'attab tutulmalıdır.

Bir millet bir â'ile demektir. Büyük ve müte'addid â'ilelerin birleştiği bir â'ile! O hâlde büyük bir yurt içinde iklim ve tabî'at te'sîrlerinin hâricindeki mü'essirât-ı millî ve an'anevî terbiye itibârıyla birdir. Ve bu memleketle öteki şehir arasında mahsûs olmayacak derecede farklar vardır. Binâenâleyh ictimâ'î telâkkîler umûmîdir. Bu umûmî telâkkîler

arasında tahsil ve fikrî terbiyenin verdiği inkişâf sâyesinde husûsî zümreler vardır. Bunların telâkkîleri diğerleriyle kıyâs olunamaz. Birisinde ilim ve terbiye, diğerlerinde ekseriyetle cehl ve ta‘assub hâkimdir. Bu hâkimiyet burada nasıl hükmünü icrâ ederse diğer şehirlerde de aynı sûretle hükümandır.

Evet, biz de tasdîk ederiz ki, Kengirî'nin her yerde olduğu gibi ictimâ'î, ahlâkî noksânlıkları çoktur. Bugün bir Kengirî'ya, anlayan duyan bir Kengirî'ya bu noksânlıkların telâfisine çalışmak nasıl bir borçsa, aynı adama başka yerlerdeki, aynı noksânların te'minine savaşmak da bir vatan borcudur. Demek isteriz ki, dert umûmîdir ve bu derdin tedâvîsine el birliğiyle çalışmak lâzımdır. Dekadanca hareket ederek muhteris bir yabancı hassâsiyetiyle ta'n ve tezyîf etmek nâ-becâ hücûmlarda bulunarak bâlâdan uçmak ilim ve terbiye ile tevâfuk etmeyen bir hareket tarzıdır.

Son söz olarak, basit tedkike istinâd etmeden Kengirî hakkında menfî ve fenâ fikirler yürüten zevât, evvelâ şu tarz-ı hareketlerinin hangi tarz esâslara uygun olduğunu tedkik etsinler.

[Sahife 529]

Ve ondan sonra hırçın, muhteris bir yabancı gibi eğer bir faydâ tasavvur ederlerse tuttukları yolda devâm etsinler.

Bu gibi hareketlerde memleketi ve milleti benimseyerek düşünenlerin tenkîd ve mu'âhezeleri akıl ve vicdân ashâbı indinde çok mu'teberdir.

Yukarıda arz edilen yolu tutanlar da ne kadar “Ben Türküm, ben Türk vatanının oğluyum!” diye bağırırsa bağırınsın onların bu sözlerinde ciddî ve samîmî bir mâhiyet aramak abes olur.

Özdemir

EDEBİYAT:

“AYŞEGÜL!”

Çam ağaçlarının sesi nasıl ta'rîf edilmelidir? Hem buna ses demek doğru mudur? Ne fısıltıya benzer ne de bir dîn nağmesi veya sevda sözleşmesidir. Çamların sesi değil, nefesi vardır. Bana kendi sıhhî râyihalarını koklayarak derin, uzun, devâmlı bir sûretde teneffüs

ediyor gibi bir te'sîr yaparlar. Bakarsınız bir şey işitmezsiniz, o zamân galibâ havâyı içlerine çekerler. Sonra hep birden nefes almaya başlarlar. Çam korusunu, fıstık, reçine, sakız ve ardıç kokan bir derin teneffüs kaplar. Teneffüslerinde, vücûtlarında çam râyihası sezilen mahbûbeler olmadığı içindir ki, zâhir erkekler kadınları çamlara götürürler ve orada öperler, tâ ki, aşklarına bu sıcak sağlam ve şehvetli ıtırdan bir nebze karışsın diye. İşte Beylân sırtlarında çamlar altındayım. Benim altımda da bin metre aşağıda İskenderun ovasıyla İskenderun kasabası soluk almaya mecâlsiz, güneş altında düm düz yatıyor. Serinlik, gölgelik içinden o kızgın yerlere hayretle bakıyorum. Ben o kadar râhatım, öyle okşayıcı, huzûr ve sa'âdet verici tatlı bir rüzgâr karşılarındayım ki, gözle görünen bir yerde sıcaktan bunalmış, sıtmadan kavrulmuş ve güneşten usanmış adamların mevcûdiyetine inanmıyorum. Aşağısı bana bahâr içindeki bir bahçeden, Afrika çöllerinde geçen bir seyâhat romanı okuyormuşum gibi çok uzak, çok korkunç fakat yarı yalan gibi görünüyor. Zavallı küçük, şîrîn, beyaz İskenderun sanki bornozlu bir seyyâh gibi şu akçil ve ağaçsız ovayı aç susuz, bitkin bir hâlde zor geçmiş, nihâyet denizin serinliğine kavuşmuş, fakat serinlik yerine sıcak bir su tabakası bulunca, bu düm düz ve sımsıcak ova ile sımsıcak denizin arasında ümitsizlikten yıkılıp yarısı suda, yarısı karada serili kalmış! Zaten bu sâhillerin denizi benim deniz hakkındaki bilgimi değiştirdi. Marmara'nın en sıcak günlerde soğuk olan sularında yıkanmaya alıştığım için ben denizde dâimâ bir serinlik var zannedirdim. Hayır, burada

[Sahife 530]

deniz, hem içinde bulunanlara, hem de kenârında yaşayanlara sıcaklık veriyor. Yıkanmak için girenlerin terlediğine inanmıyorum.

Beylan'ın cenûb sırtları çok ağaçlı, çok sulak, çok meyveli ve çok serin. İşte bir pınar başındayım. Oluğun altına bir sepet iri olgun renkli şeftali koymuşlar. Başı yemenili, saçları iki örgü, ayağı takunyalı sarışın bir köylü kıızı bana sordu:

—Yer misin amca?

Aldım. Buz gibi derisini ısıtırken dudaklarımı yaktı. Ezdikçe ağzıma serinlik, râyiha, usâre doluyor. Buna biraz da çamların teneffüsü karışıyor. Âh ne güzel havâ, ne güzel koku, ne güzel meyve. Bana şeftali ikrâm edene baktım. Ne güzel kız!

—Yavrum şu görünen köyün adı nedir?

—Müftüler

–Daha ötede neresi vardır?

–Nergislik.

–Ya bu suya ne derler?

–Zerdali oluk.

–Şu yukarıdaki dağ?

–Kınalı Tepe.

–Şu yol nereye gider?

–Derebahçe'ye.

Ne güzel isimler! Lübnân portakal, turunç, hurma ve muz memleketiydi. Burası bana daha âşinâ meyveler diyârı, şeftaliler, erikler, kızcılıkclar etrâfımı kaplıyor. Çiçekleri de öyle. Hep bildiğim şeyler. Nergisler, kınalar, küpeler ve yıldızlar. Sonra her evin pencerelerinde Müslümân ve fakir meskenlerin âdetâ yarı mukaddes bir yeşilliği olan fesleğenler, fesleğen saksıları.

–Kızım o başına taktığın kırmızı çiçek adını bilir misin?

–Bilirim kadife.

–Bu su kenârında açan beyaz şeyler?

–İnci çiçeği.

–Ya senin adın nedir?

Utandı, kısaca usulca:

–Ayşegül, dedi.

Burada meyveler, çiçekler, ağaçlar, isimler hepsi her şey güzel. Güzel ve tertemiz, ya Ayşegül?

Hepsinden daha güzel. Küçük Türk kızı isimlerinin üzerimde ne hoş te'sîri vardır. Zehrâlara, Hatîcelere, Fatmalara, Şerîfelere karşı yakınlık duyarım. Ayşegül takunyalarını

sürterek kadife ve inci çiçekleri arasında kayb olurken mütehassirâne arkasından baktım.
Sevdiğimin ismi imiş gibi içimden şöyle söyleniyordum:

–Küçük Ayşegül, cici, şirin, şen Ayşegül, güzel Ayşegül!

Milliyet muhabbetini insan sâde gazete sayfalarında, meclis salonlarında, ikbâl mevki'lerinde veya harb meydânlarında değil, böyle bir mini mini bir isimde ve bir küçük köylü kızının yüzünden okuduğu zamândır ki, duygusunun derinliğini görüyor ve yüreğinin sızısını duyuyor.

Soğukoluk, [1]924 (Haleb-Doğru Yol)

[Sahife 531]

ÜMÎD İÇİN

Fahrî Bey'e

Gökte yanan güneşten çok ateşli kalbim var
Sendeki masûm rûha karşı ey sevgili yâr
Her zerreden bin ilhâm aldım sessizce yandım
Senin bakışlarından coşuyor süzgün bahâr
Seninle şenleniyor her mezâr her şûrezâr

Seninle bağılım ben hayât denen cezbeye
Kalbinden nûr süzülür her karanlık izbeye
Uzun kirpiklerinde sezilmeyen bir sır var
Ermiyor aklım benim bu derin felsefeye
Bu düğüm çözülüyor söyle sevgilim niye

San'atın zevkin şi'irin ebedî ilâhısın
Söner vakûr sinende ölüm sunan bin şüyun
Seher gibi çok temiz tatlı bir câziben var
Milletime şu kutlu hayâtı sensin veren
Varsa yalnız sensin kalbimizde ölmeyen.

Tahsin Nâhid

[Sahife 532]**TERENNÜM**

Ufuk çeşmindeki sisler ki odur ebr-i seher
Rûhumun gizli tahassürleri hep ondan eser
Nice bin aşkın âmâlî aceb orada gezer
Sevgilim işte budur rûha veren dert ve keder

Ne o çehrendeki zulmet ne o şimşekli gazab
Yine bir ay mı tutuldu şeb-i zulmetde aceb
Âh açılсан ne olur koynuma girsen de bu şeb
Sevgilim işte budur rûha veren dert ve keder

Açıl ey ebr-i siyah hiçre devrân-ı nûr-ı şafak
Süz o çeşmânını bir kere de bu giryeme bak
Gel yakın merhamet et kaçma yeter benden uzak
Sevgilim işte budur rûha veren dert ve keder

Kengiri [1]340

Kerküklü M. Nedîm**FIRAT HÂTİRALARI**

Güneş henüz doğuyor ortalık serin sessiz
Fırat çocuk gibi oynar gülümsüyordu hafîf
Ağır ağır yürüdüm hurmalıklara yalnız
Limon ağaçları titrerdi dallarıyla nahîf
Öterdi vicdânıyla bülbül Fırat'a karşı hazîn
Çiçekli sâhile konmuştu bir alay kumru
Omuzda testi güğümlerle şarkı söyleyen kızlar
Yavaşça söylüyorlardı kız çabukça yürü
Yalın ayakları çizmişti incecik izleri
Ayaklarındaki halhal öterdi çın çın çın

Bugün bahâr-ı letâfet sabah aşk ve hayât
Bugün evet şu çiçeklikte handeler duyulur
Bugün perî-tabî‘at çalar nevâ-yı rübâb
Firâk içinde yananlar tabîb-i aşkı bulur
Ufukta dâimî bir neş’e hatifi nağamât
Diyor ki hilkate tûbâ lehüm ve hüsn-i me’âb

Mart [1]339

Ali Yâver

NELER ETTİ?

Sâkî getir ol bâdeyi vakti güzâr etti
Bu derd-i seri bizlere kısmet kader etti
Bir dilber-i lâhûtîye meyl etti gönül kim
Dil vuslâtına ömr-i âzîzi heder etti
Mecnûn gibi çok sâha-i gurbetde dolaştık
Mahbûb-ı emel böylece sevk-i sefer etti
Her nerede göründüyse bize kevkeb-i ümîd
Şeb-i zulmeti döndü de gark-ı keder etti
Koydum başıma tâbe ebed tâc-ı kanâ‘at
Çok gördü bu vîrâne onu derd-i ser etti
Bin zulmüyle hep kalbimi kırdı o Yezîd-tab‘
Bir Kâ‘be’yi yıkmış gibi kesb-i zafer etti
Attıkça bana seng-i ezâyı o hışımla
Büktü belimi gül-dîde gûyâ hüner etti
Ettikçe o mir’ata nazar çeşm-i füsûnla
Bin cilveyi gösterdi de neşr-i eser etti
Dehrin ne kadar derd ü gamı lûtfuna fâ‘ik
Bir lûtfâ bedel bizlere bilsen neler etti
Ben dîni bütün mezhebi sünnî iken ancak
Ol şî‘î beni zan ile ta‘n-ı Ömer etti

Nâhid kalıyorduk o bî-[i]mân vâdide ama
Bu çeşm-i gazab-kâr ve sahîbden hazer etti

[1]340

Kerküklü M. Nedîm

[Sahife 533]

PERRÂN

Muharriri: Kerküklü Mahmûd Nedîm

4

Aman Allâhım o ne manzara? Memleketin fedakâr, nâmûslu bütün gençleri, ihtiyârları orada. Sonra zâbiti, paşası, neferi hep bir araya doldurulmuş. Düşünmeli bu ne hakaret!

Sonra biraz muzdarib bir ifâde ile devam etti.

–Ha, bakınız az daha unutuyordum. Sizinki de orada.. Hala-zâdeniz binbaşı (...)!

Doktor ve Sâdık ikisi de mütehayyir ve müte’essif bir nidâ ile haykırdılar.

–Ya!

–Evet o da orada, İzmit civârında yakalanmış.. Mes’elesini biraz da ağır diyorlar. İki kişinin Kuva-yı Milliye tarafından idâmıyla alâkadâr... Fakat çocuklar ben ondan hiç korkmam. Allâh bilir ya, denize düşse ayağı ıslanmaz! Hem o şimdiye kadar kaç böyle imtihânlar geçirmiş! Keyfini sordum. Pek lâkayd, yalnız akşam keyif bulamıyormuşlar.

Bu sabâh doktor yatağından çıktığı zamân Sâdık’ı elbisesini giyinmiş hâzır buldu. Simâsında bir gün evvelki korku ve ümitsizlik âlâmeti yoktu. Gözlerinde ümîd ve cesâret şu‘leleri parılıyordu.

Pek erken çıktılar, ikisi de Dîvânyolu’ndaki dâ’irede Lütfi’nin arkadaşları doktorların arasına girdiği zamân Lütfi eliyle Sâdık’ı göstererek:

İşte size bir hasta daha, bizim gibi hasta. Hemen raporunu yazalım, yabancı değil amca- zâdem..

Diğer bir doktor:

–Haydi âzîzim. Tebdil-i âb u havâ için Anadolu! Lütfi Bey sizi orada tedâvî eder. Değil mi doktor!

Yirmi dakika sonra Sâdık raporunu çantasına yerleştirirken, Lütfi Sâdık'a anlatıyordu.

–Gördün mü Monşer? Anadolu adamlarını gördün mü? Bizim sırrımız Bektaşî sırrından daha kapalı, işâretimiz onlarınkinden daha açıktır.

Akşamdan üç sâ‘at evvel semte döndükleri

[Sahife 534]

ve tramvaydan indikleri zamân doktor eliyle Beşiktaş Vapur İskelesi yolunu Sâdık'a göstererek:

–Raporu aldık, şimdi her işin bitti demektir. Haydi iskele gazinosuna, orada biraz hasbihâl ederiz olmaz mı Sâdık?

Doktor Lütfi'nin bir gün evvelki tedbiri ve bugünkü icrâ'âtı bütün bu yeni gördüğü, yeni anladığı ahvâl Sadık'a âti için büyük ümîdler ilhâm ediyordu.

Dün Sâdık'ın nazar-ı tereddüd ve şübhe ile gördüğü Lütfi, bugün Sâdık'ın önünde hakîkten yükselmiş idi.

Doktor yürüdükçe Anadolu'yu, orada peyderpey yapılan millî teşkilâtı hatta bunlar arasında müsellah ve gayr-i müsellah Türk kadınlarının ne şâyân-ı hayret fa‘âliyetlerle ve fedâkârâne kudretler göstermekte olduklarını ve bunlar karşısında Yunanlıların aczini Sâdık'a anlattıkça onu te'mîn etmek için ciddî ifâdelerle:

–Monşer, diyordu. Bu muhakkaktır, biz Hilâl-i Ahmercilerin bir ayağımız Anadolu'da bir ayağımız İstanbul'dadır. Gözümüzle görüyoruz. Dün Anadolu'dan gelen bir doktor arkadaşım anlatıyordu. Hele şu son günlerde kadınları da berâber, Türk köylüsünde öyle bir şevk, öyle bir azimle silâha sarılıp düşman karşısına koşuş var ki!

Lütfi ara sıra ciddiyetden az uzaklaşarak hafif tebessümlerle:

–Hem bana bak Sâdık, Monşer! Biz böyle ne olacağız. Sen otuz, ben otuz beş yaşına girdik. Ben doktor, sen bir yüzbaşı... İkimiz de daha bekâr yaşıyoruz. Anadolu'ya da geçeceğiz. Hâlbuki İstanbul'un bugünkü kızları memlekete hizmet edebilecek seviyede cidden asrîleşmiş şeyler...

–Anadolu'nun bizim kadar yani doktora, zâbite olduğu kadar onlara da ihtiyacı var.

–Ne demek istiyorsun doktor?

–Monşer, evlenelim memleket için beraber çalışalım.

İskelede gelmişlerdi. Vapurdan henüz çıkan yolcular erkek, kadın hep bugünün ızdırâbıyla, yarının endişesini taşıyan birer solgun sîmâ ve sisli gözlerle her iskelede olduğu gibi orada da duran beyaz eldivenli İtalyan polisi neferleri etrâfındaki yerli Hristiyanların meş'ûm ve mağrûr vaz'iyetlerine bakıp geçiyorlardı. Fakat bunlar arasında öyle bir genç hanım sîmâsı vardı ki, İstanbul'un o günkü vaziyetinden hiçbir elemi, o kara günlerinin sâ'atden sâ'ate artan ve coşan felâketi onun ne ipekler içinde müteharrik benliğine, ne de etrâfına şuh neş'eler saçan gözlerinin sürmesine dokunmamış gibi idi. Ve bu kadar mağmûm Türk sîmâsı arasında

[Mâ-bâ'dı var]

[Sahife 535]

ESÂRET ZİLLETTİR

Defter-i Hatırâtımdan:

Türk askeri her şeyi düşün
Ölüm var bu senin için
Orada bir gül gibi solma
Öl yok fakat esir olma

20/21 Temmuz [1]337

Eskişehir'in ... kilometre şarkındayız. Gündüzki düşman ta'arruzunu tard ettik. Temâsdayız, müsâdeme devâm ediyor. Havâ gayet berrak, mehtaplı bir gece. Kamer, yıldızlar yurdun kahramanlarına nûrlu yaldızlar serpiyor...

Sabâha karşı şu emri aldık: “Grub düşmanın hattına ta‘arruz edecektir. ...'nci Fırka ... hattına, ...'nci Fırka ... hattına, ...' inci Fırka ... hattına ta‘arruz edecek ve ... Fırka ihtiyâda kalarak hatt-ı aslîyi işgal edecek, harekât ...da başlayacaktır.”

Hemen hazırlıklara ibtidâr olundu. Cebhâne ikmâli, kumanya tezvîi, bombaların mu‘âyenesi vesâ’ire büyük bir fa‘âliyetle aynı zamânda düşmanın nazar-ı dikkatini celb edilmemek üzere silâh sesleri arasında sükûnetle icrâ ediliyor. Efrâd pür-neş’e... Muhtelif yerlerden keşif kollarımızı sürdürdük. Düşmanın vaz‘iyeti hakkında aldığımız raporları silsileten geriye bildiriyoruz. Cebîn düşman emniyetini, gecenin karanlıkları arasına ıssız ovalara lâ-ale't-tayîn savurduğu güllerde buluyor. Vakit geldi, ta‘arruz başladı. İlk hareketde düşmanı beş kilometre geriye tarda muvaffak olduk. Fakat düşmanın bilâhire aldığı kuvvetli takviye kıta‘âtı karşısında mevzî‘ bir ric‘at mecbûriyeti hâsıl oldu. Düşmanı ileri harekâtında hırpalayarak daha içerilere esâs hatlarımız önüne geçmek ve tekrar mukabil ta‘arruza geçerek tepelemek son emir icâbâtından idi. Bu sûretle geriye doğru ayrıca bir manevraya başladık.

Bölüğümle düm-dâra me’mûr edildim. Düşman olanca şiddetiyle mukabil-i ta‘arruza geçmişti. Şiddetli topçu ve makineli tüfeng ateşleri himâyesinde kademelerle üzerimize saldıran piyâde kuvvetleri, göğüsleri ve î mân ve memleket hissiyle dolu kahramân neferlerimin pervâsız ateşleriyle eziyor, mevz‘ilerimizin ilerisi düşman cesetleriyle doluyordu. Şu mu‘tâdâne hareketimizden asabîleşen düşman, bizi oradan atmak, çekilen kısım-ı küllî kuvvetlerimizi ta‘cîz etmek maksadıyla bütün bataryalarını bulunduğu tepeye tevcih etti. Cehennemî bir ateş başladı. Cebhemden de kuvvetli ve kademeli iki avcı hatt-ı hücûma kalktı. Fakat Allâh'dan başka hiçbir şeyden korkmayan, memleketi için â’ilesini, çocuklarını, her şeyini fedâ edip oraya gelen Mehmed, hayâtını da hiçe sayıyor, yanında vurulan ölen arkadaşının iniltisini bile duymayarak boyuna

[Sahife 536]

mavzerini boşaltıyor. Ve her mermide bir palikaryayı cehenneme gönderiyordu.

Hücûm eden düşmanı olduğu yerde tevkîf etmiştik. Fakat tam bu esnâda cenâhlarımızdan irtibâtın kaybedildiğini haber aldım. İşte şimdi vaz‘iyet pek ciddî ve mühlik idi. Cenâhlara birer manga kapayarak cebhemdeki düşmanla pençeleşiyorum. Hakîkaten müşkil bir vaz‘iyetde kalmıştık. İrtibât te’sîsi husûsundaki bütün teşebbüslerim akîm kaldı. Düşman aynı zamânda sol cenâhımdan ihâta etmek istiyordu. Bir takımımıla takviye ettiğim mezkûr cenâhdan mukabil ta‘arruza başladığım bir sırada idi ki, geri tarafımdan “ Hürra...

Hürra...” na‘râlarıyla keşif süvari kuvvetleri içerisinde kaldım. Cenâhlardan geriye sarkan bir alay düşman süvarisi hücum etmişti.

[Dahası var]

Mustafa Âsım

GAZEL

Şimdi güzelim nazla bu yerden güzer etti
 Efkârımı ezhânımı zîr ü zeber etti
 Bir tavr-ı levândâne ile geçti de gitti
 Hayfâ ki dile işveleri pek eser etti
 Bağ-ı emeli bağ-ı fîrak etti ber-bâd
 Ezhârını eşcârını bî-berk ü ber etti
 Âfâk-ı vefâyı kapatıp ebr-i tahassür
 Evkat-ı safâyı bana yevm-i beter etti
 Ağyâr ile hem-bezm-i visâl oldu dün akşam
 Ben ağladım o şevk ile şâm ü seher etti
 Hicran ile hüsrân ile feryâda düşürdü
 Görsen bana ol şûh neler etti neler etti
 Bilmem ki güzel çeşmine âhen mi göründü
 Her kahrına her cevrine sinem siper etti
 Lûtf eyle dedim unf ile verdi şu cevâbı
 Gönlüm nüdemâdan hazer etti hazer etti
 Rencîde edip Fa’ik’i bundan ne kazandı
 Bir bendeyi kayb etti yine o zârâr etti

Ömer Fâ’ik

BEYİMİZ!

Sûretâ mert kalender beyimiz
 Sırtı şîr gazenfer beyimiz
 Bir buçuk batman o batnıyla hemân
 Bir mahûf ejdere benzer beyimiz
 Bostâna girmede neydi efkâr

Orada çeşm-i sakîlin ne arar?
Maksadın küflü kabak mı ya hıyâr
Size lâayık idi keşker beyimiz
Sizi davet edivermiş (b...)
Bir ahır eskisi imiş [...?...]
Size vermiş bu raporu Sıhhiye
Dudağından yüzü ahmer beyimiz
Ak mıdır kırmızı mı ismi ayâ
Bohçasın taşıyor idik hani yâ
O gece çamura düştündü hattâ
Söyle ey cephesi esmer beyimiz
Âyinede gördüğünüz o hâli
Yâd ile artırmayın melâli
[...] fit fit aşılmalı
Geldi mi hatıra lenger (?) beyimiz
Orada kunduranız kalmıştı
Sanırım kızıl ibik çalmıştı
Sonra da allı yelek bulmuştu
Nerde çakşırılı kebûter beyimiz
Doğru söyler sözü Bektaşîler
Pek açık kalp gözü Bektaşîler
İncedir hem özü Bektaşîler
Bak neler eylemiş ezber beyimiz

Çuvaldız

AÇIK MEKTUB:

S. Leyla Hanım Efendi'ye,

Kıymetdâr yazınız gelecek sayıya konacaktır. Hürmetler efendim.

Sâbık Meb'ûs Hacı Tevfik Efendi'ye,

Yazınızı ayın on dördünde aldık. Mecmû‘amızın mündericâtı ikmâl ve tertîb edilmişti. Cevâbıyla beraber gelecek nüshaya derc edilecektir efendim.

H. Y.

BİR TEFEKKÜR BİR HASBİHÂL

Havânın boğucu sıcağı, ma‘îşetin darlığı, is‘ârın yüksekliği, meşgalenin kesreti, yıpranmış vücûdumu günden güne ezmekte olduğunu düşünerek şu hayât-ı fânîde gün olsun âzâdesiz yaşamak nasîb olmayacak mı, diye düşünmeye başladım. Düşündükçe evham ve hayâlâtım artıyordu. Def‘-i âlâm için hemen dışarıya fırladım.

Bâd-ı hevâ vakit geçirmek üzere odamın karşısında bulunan bahçeliğe gittim. Büyük dut bahçelerinden birisinin dibine getirttiğim ayakları kavaktan üzeri yerli hasırından ma‘mûl ufak iskemlenin birisine oturdum. İkincisine ayaklarımı koydum. Arkamı ağaca dayadım. Nereye gitsem gölgem gibi ayrılmak istemeyen düşüncelerime tekrar daldım. Hem düşünüyorum hem de kelekler gibi önünde uçuşan bir sinema şeridi gibi nazarımdan geçen fistikî yeşil, tozpembe, koyu kırmızı, açık mâ‘î, bulutî siyâh ve vişneçürüğü, laciverd renklerde jarse, “krep dü şen”, kay, “krep de mir” çarşafı altında beyaz buluzlar, yeşil al ceketler, eflatun kostümler giymiş, çok pudralı zayıf bünyeli, esmer sîneli, az güzel, az pudralı, pembe tenli püskürme benli, çok güzel, hiç pudralı, lop gerdanlı, lokma dudaklı daha güzel hanımların şûhâne yürüyüşleri, rindâne musâhebetinde bulunuşlarını görüyorum işitiyorum da yine düşünceden kendimi alamıyorum.

O sırada kadîm âşinâlarımdan bir zât yanıma geldi. “Kalender Bey, bugün pek düşünüyorsun. Sehab-pâreler gibi rengin tahavvül etmiş. Cûy-bârlar gibi gözlerinden dumû‘-ı te’essür akıyor. Kalbinin te’essürâtına bunlar birer şâhid oluyor. Ne oluyorsun seni şu hâlde görüyorum da inanamayacağım geliyor...”

Sen dünyanın şen şatır bir ferdi iken, neden bu kadar mey’ûs, müte’ellim bulunuyorsun. Yoksa... Seng-i ta‘rîzle rencîde-i kalbe mi uğradın, söyle bakalım, dedi.

Başımı kaldırdım, yüzüne baktım, daldığım hayâl-hâne-i âlemden uyandırdığından dolayı dostuma çıkıştım.

–Rûhânî bir hayâlin kalbimde bıraktığı inşirâhı şu sözlerinle bir ânda yok ettin. Seyrine dalarak dünyânın gam ve kederini attığım sevdâvî bir manzaradan beni mahrûm bıraktın.

Erbâb-ı cezâyı titreten zebânîleri, mazlûmları gayya-ı felâkete yuvarlamak sûretiyle istifâ-yı dîn için evini eşyâsını satmaya gelen tahsilldârları, icrâ me'mûrlarını andıran korkunç yüzünü görünce kalbim heyecânla titredi.

Daldığım gamdan beni anca coşkun rûhlu dilberlerin sadâ-yı nâzenîni uyandırmalı idi dedim.

Sözlerinden bir şey anlamıyorum, bizim gibi merhale-i vasatta bulunan hayâtımızın gam ve felâketini şâ'irâne hayâllerle temâdî ettirecek değil lâ-kaydâne hareketlerle bir tarafa atmak lâzımdır. Ricâ ederim, söyleyiniz, yaralı gördüğüm kalbinize belki bir devâ-yı âcil olurum, sırça kalbini şikest edecek seng-i ta'rîze sînemi siper yaparım. Öylece biliniz ve kanâ'at ediniz. Yoksa Halk Yolu'nun geçen haftaki nüshasında intişâr eden “Bir Gezinti” nâmındaki yazılarınız için aleyhinizde müzâkereler (!!!) akd-i hicviyyeler tanzîm ve tekzîb-nâmeler i'tâ ettiklerini işittiniz de ondan mı müte'essir oldunuz, dedi.

Dostumun şu sözleri üzerine gayr-i ihtiyârî bir kakhaha salıverdim, dedim ki:

–Yok yok, bu gibi müzâkerelere gülerim, manzûmlarına hezeliyât, menşûrlarına şathiyyât, tekzîb-nâmelerine setr-i niyyât der geçerim.

–Pekâlâ, öyle ise gam-ı dünyayı bir tarafa atarak biraz konuşalım, dedi. Dereden tepeden bir mikdâr konuştuk. Vakit de ilerlemişti. Allâh'a ısmarladık diyerek birbirimizden ayrıldık.

Kalender

MERKEZDEKİ ABONELERİMİZE

Abone bedellerinin müvezzî Veysi Efendi'ye verilmesi ve mukabilinde matbû' makhbûz alınması ricâ olunur.

HALK YOLU'NUN SATILDIĞI YERLER

İmâret'de Yüzbaşı Hâfız Ağa-zâde Ahmed, Odunpaza'ında Hakkı Efendilerin dükkânları.

Halk Yolu

Hakkın yoludur.

On beş günde bir çıkar ilmî, fennî, edebî, ictimâ'î mecmû'adır.

Sâhib-i İmtiyâz ve Mûdîr-i Mes'ûl: Kemal Cenâb

Derc edilmeyen yazılar i'âde edilmez.

Sayısı 5 kuruş.

Geçmiş sayılar 10 kuruş.

Halka yarar yazılar kabul olunur.

Abonesi

Senelik Abonesi: 130 kuruştur.

Altı Aylık: 70 kuruştur

Adres: Kengîrî'da Halk Yolu

1 Teşrin-i Evvel 1340

Sene: 2

Sayı: 35

MÜNDERİCÂT

Kadınlık Cereyânları / S. Leylâ

Ayrılırken / Tahsin Nâhid

Aman Ayşem / M. Nedîm

Esâret Zillettir / M. Âsım

Perrân / Kerküklü M. Nedîm

Halk Yolu Müdiriyeti'ne / Hacı Tevfik

Cevâb / Tahsin Nâhid

Ma'ârif Ta'yinleri / Halk Yolu

Günün İzleri

Çuvaldıza / Kalender

Kengiri Matba'ası

1340

Sâhib-i İmtiyâz ve Müdîr-i Mes'ûl: Kemal Cenâb

Derc edilmeyen yazılar i'ade edilmez.

Sayısı 5 kuruş.

Geçmiş sayılar 10 kuruş.

Halka yarar yazılar kabul olunur.

Abonesi

Senelik Abonesi: 130 kuruştur.

Alt Aylık: 70 kuruştur

Adres: Kengiri'da Halk Yolu

Halk Yolu

Hakkın yoludur.

On beş günde bir çıkar ilmî, fennî, edebî, ictimâ'î mecmû'adır

1 Teşrin-i Evvel 1340

Sene: 2

Sayı: 35

KADINLIK CEREYÂNLARI

Sevimli Anadolu'muzun ücrâ bir köşesinde çıkan Halk Yolu Mecmû'ası'nın birkaç sayfası da çok isterdim ki, bugünkü kadınlık cereyânlarına hasr edilsin. Fatma, Nerimân ve Türk Kadını hanım hemşirelerimin bir iki parçası da olmayaydı, âzîz mecmû'amızı kadınlık cereyânlarıyla tamâmıyla yabancı bir vaz'iyette görmekten çok müte'essir olacaktır. Fakat bu iki hanım hemşiremize ve onların fikir ve duygularına samîmî bir yer vermek lütfünde bulunan Halk Yolumuzun şu himâyekâr tevcîhinden cesâret alarak kadınlık ve kadınlarımız hakkında bazı mütalâ'a dermiyân edeceğim:

Beşerin nısfı olması haysiyetiyle erkeklerin tâbî' olduğu şerâ'it-i hayâtiyyeye tâbî' olan kadınlar malûm veya mechûl olmayan bazı esbâb dolayısıyla hayâta karşı zincirli ve kayıtlı bir vaz'iyette bulunduruluyorlar. Kadın olmaktan başka bir kusûru olmayan kadınların dünyâ kurulalı beri erkeklerin dûçâr-ı gadr ve zulm olmaktan kurtuldukları bir ân var mıdır? Bugün bile “eksik etek”, “kaşık düşmanı”, “ev uşağı”, “köroğlu”, “şenlik” gibi tuhaf tuhaf isimlerle yâd olunan Türk kadınları, son inkılâbı yaratan âzîz Türk dilâverlerinin zimmî zinciri altında bulunuyor. Bendeniz şu mütâlâ'aları arz etmekle vaktiyle bir hânımımızın dediği gibi erkekleri canavarlıkla ithâm etmek istemiyorum. Çünkü o hânımımız bu ithâmında cidden haksız ve mücrim bir vaz'iyette bulunuyor. Kadınlarımızın esâreti mes'elesinde yalnız erkekleri mücrim gibi göstermek bendenizce büyük bir takdîrsizlik olur. Şimdiye kadar kadınlarımız ilim ve irfân nâmına ne istediler ki, verilmedi. Evet, kadınlara hürriyetlerini verebilmek için evvelâ

[Sahife 538]

onların fikir, muhâkeme ve irâde kuvvetlerini tenmiye etmek lâzımdır. Kadınlığı yalnız nefsâniyetin âmil-i meskeni olmaktan kurtarmak için kadınları seviye ve seciye itibârıyla yükseltmek icâb eder. Ma'a't-te'essüf son zamânlarda seviye ve irfân mevcûdiyyetlerine sâhib olan okuryazar hânımlarımızın bazı yanlış fikir ve telâkkîler peşinde dolaştıkları görülmektedir. Bugünkü kadınlık cereyânlarından maksad, dünkü kadın lığa irfânî ve insanî bir mevcûdiyet vermek iken onları hayât-ı ictimâ'îye ve telâkkiyât-ı milliyyemize Bi'l-hâssa şerâ'it-i ahlâkiyye ve iktisâdiyyemize taban taban zıd bir vaz'iyette görmek istemeyiz.

Kadınlığın gayesi vatan için mert ve temiz canlı ve irfânlı oğullar yetiştirmek iken bugün te'essüflerle görüyoruz ki, kadınlık hareketlerinin âzâ-yı fa'âleleri çocuk yetiştirmek istemiyorlar.

Onlarda çocuk şefkati, çocuk sevgisi nâmına bir şey yoktur. Hâlbuki asıl kadınlık cereyânları serbest ve hür bir hayât içinde çocuk yetiştirmek sağlam, bakımlı, gürbüz çocuklar yetiştirmek esâsına istinâd ediyor. Kadınlarımızı tesettürün en bî-lüzûm ızdırâb ve sıkıntılarından kurtararak onlara da güneşin feyz ve hayât bahş eden ziyâsından teneffüs ettirmek bi'n-netîce sağlam irâdesi, muhâkemesi yerinde kadınlar ve o kadınlardan tuvânâ ve rûhlu çocuklar yetiştirmek isterken bazı hanımlarımız bu gayeden uzaklaşarak işi gayr-i ahlâkî, behîmî bir şekilde hal etmek istiyorlar. Tesettürün en ma'kûl ve en sıhhî ve mantıkî şeklini bırakarak soyunup çıkmak, zevc ve zevce arasındaki ezeli râbitayı ihlâl ederek sa'âdeti ve ihtiyâcât-ı rûhiyyesini yabancı sînelerde aramak, kadınların hürriyeti nâmına çirkin, bir mâhiyet arz ediyor. Avrupa'nın en çılgın ve taşkın kadınlar kısmının tarz-ı telebbüsü ve tarz-ı hayâtı kadınlarımızca bulunmaz Bursa kumaşı gibi kabul olunuyor. Kadınlık hiç bir zamân ne sefâhet âmili olacak kadar düşkün ne de iştihâ ile ekl edilecek bir meyve gibi arz edilmeye mahkûm ve mecbûr bir mevcûdiyet olmamalıdır. Türkiye'de kadınlık yükselmeli, irfân ve terbiyenin vatanî, millî, yüksek duyguların ictimâ'î ve iktisâdî hareketlerin temiz birer âmil-i inkılâbî olmak şartıyla yükselmeli ve inkişâf etmelidir. İktisâd nâmına isrâf, hayât nâmına sefâhet, ulviyet ve fazîlet-i ahlâkiyye nâmına denâ'et ve redâ'et kadınlarımızın rûhuna hâkim oldukça kadınlık cereyânlarından matlûb olan umûmî semereler iktinâf edilemez ve o zamân kadınlık sukût ve inkırâz için kuvvetli bir âmil olur. Tarihte bunun bin bir misâli vardır.

Hülâsâ erkeklere ma'rûz şerâ'it dâ'iresinde müsâ'adekâr kadınlar da gayelerini vazîfe-i tabî'îyye ve ictimâ'îyyelerini takdîr ederek kendi kadınlıklarına karşı himâye-kâr ve ismet-kâr davranarak hür ve serbest yaşamlarını te'mîne çalışmalıdırlar.

S. Leyla

[Sahife 539]

EDEBİYÂT

AYRILIRKEN!

Elbet seni sevmek bana cânım kadar elzem
Cânım kadar elzem diyorum bak yine hicrân
Sarmakta bütün rûhumu ben aşkıma hayrân
Olarak inliyorum sen gül yine gül-fem

Sen gül yine güldürme beni hâk olayım ben
Sen gül yine ben mahv olayım âh ederekten
Öldür beni artık beni öldür sevgili senden
Bir böyle hayât istiyorum sevgili senden

Vuslat ki ümidin ezeli gayesi lakin
Vuslat ateşi eylemesin şevkimi nevmîd
Ben istiyorum sönmeye kalbimdeki ümid
Âh nice budur tatlı ateş cezbeli bir din

Yıldız gibi ufkumda yücel gelme fakat sen
Şen kahkahalar yolla bana handesi billûr
Toprakda bile hicrin ile ağlayayım ben
Ben istiyorum hem ebedî gönlümü mehcûr

Tahsin Nâhid

[Sahife 540]

AMAN AYŞEM

Firkat günüdür aman Ayşem
Çünkü bu zamân yaman Ayşem
Yosma boyunla ince belinle
Bir gül gibisin inan Ayşem

Gârâbet yoludur gittiğin bu yol
Geçtiğim dağlar duman Ayşem
Değmesin eli düşmanın sana
Gözünde iffet coşan Ayşem

Elinde tüfenk belde fişenklik
Düşmana kurşun atan Ayşem
Nişanlın Ahmed'dir, kardeşin Mehmed
Kanlı Sakarya'yı aşan Ayşem

Hep senin Türkün hatta sen idin
İzmir yolunda koşan Ayşem
Senin aşkınla sallanan kılıç
Önünden kaçan Yunan Ayşem

Kardeşin Mehmed'dir şimdi öğrendim
Dumlupınar'da yatan Ayşem
Vatan da sendin nâmûs dahi sen
Senden alındı bu şan Ayşem

Kengiri [1]340

Kerküklü M. Nedim

ESÂRET ZİLLETTİR

Mâ-bâ'd

Geriden vuku' bulan bu gayr-i me'mûl hüçûma mukavemet imkânı yoktur. Bir buçuk sâ'atten beri pençeleşmekte olduğumuz düşman bizimle mukayese kabul etmeyecek derecede çokluktu. Düşmanın fâ'ik ateşleri –bilhassa topçusu– karşısında mevzî'de şehîd, mecrûh boşlukları husûle gelmiş, ancak yirmi beş otuz neferim kalmıştı. Hüçûm aynı zamânda geriden ve pek ânî vuku' bulmuştu. İlk hamlede kendi başımda belki elli kılıç birden parladı. Tabancama sarıldım. Bir kılınç darbesi kolumu yan tarafıma sarkıttı. Bir tüfenk kayışıyla sımsıkı bağlandım. Hiçbir şey göremiyor, işitemiyordum. Kendimden geçmiştim. Dimâğım volkan gibi kaynıyor, hırsımdan bütün asâbım gerilmiş, çenelerim kilitlemiş, benliğimden tamâmen tecerrüd etmiştim. Neferlerimin acı acı feryâdlarıyla kendime geldim, dikkat

etmedim. Aman yâ Rabbi... Silâh bıraktırdıktan sonra zavallılar alçakça, canavarcasına şehîd ediliyorlardı. Kollarımın bağlarını koparmak, saldırmak, öldürmek bende ölmek istiyordum. Biraz daha uzakta başka fecâyî'â şâhid oluyordum. Yanlara giden süvârilerin diğer kıt'alardan yaralı ve hasta on kadar neferle üç zâbit daha esir getirdiklerini

[Sahife 541]

görüyorum. Zâbitânı tanıyorum. Bî-çâreleri daha yanımıza kadar getirmemişlerdi ki, kılıç şakırtısı başladı. İki dakika içerisinde bilâ-merhamet hepsi şehîd edildiler. Âh alçaklar! Anadolu'ya adâlet, medeniyet getirdiklerini iddi'â eden denî, nâmûssuz ordunun gösterdiği âsâr-ı medeniyet...

Civârdan yaralılarımızı topluyorlar. O zavallıların da aynı âkıbete dûçâr edileceklerine, aynı cinâyetlerin kurbanı olacaklarına hiç şübhem yok...

Bilmem ne gibi bir hisle ve belki bu son cinâyetlerine beni şâhid etmemek veyahut benim de ayrıca hesâbımı görmek üzere on muhâfız arasında marş marşla geriye doğru götürülüyordum. Fakat nasıl götürülüş... Kollarım bağlı, bacağımdan yaralıyım, yürüyemiyorum, basamıyorum. Omuz başlarımdan da birer kayış geçirilmiş, birer uçları yanlarımda giden süvârilerin ellerinde... Hepsi hayvanlar üzerinde... Dört nal koşturuyorlar. Esâsen basamıyorum bile... Bu cânî kafilesinin ortasında kılıçlar altında zavallı ben, hayvânların nalları hizâsında bütün ma'nâsıyla sürükleniyordum.

-Dahası var-

Mustafa Âsım

PERRÂN

Muharriri: Kerküklü Mahmûd Nedîm

5

O bu neş'eli gözleriyle karanlık gecelerde fazla pırıldayan yıldızlara benziyordu. Vapurdan beraber çıkan peçesi kapalı hanıma söylüyordu.

—Cezâmız Hanım Efendi teyze. İnsânlar ektiklerini biçerler işte bu felâketin tohumunu ekenlerin acı mahsûlünü biz topluyoruz!

Ve bu sözleri ifâde ederken bir eliyle de öbür elinin eldivenini geçirmeye uğraşan bu genç hanım bileğindeki sâ‘ate bakarak:

–Vaktinde kulûbe ulaşmak lâzım, mühim bir ictimâ‘ var. Müsâ‘adenizle hânım efendi teyze. Anneme selâmınızı unutmayacağım.

Doktor Lütî ve Sâdık birbirine baktı. Doktor edâsında hak kazanmış kimselere mahsûs bir ifâde ile:

–Gördün mü Sâdık? İhtilâlcî ve asrî genç Türk kızlarını! Kulûb ve ictimâ‘! Her hâlde memleketin halâsıyla alâkadâr bir kadın grubu!

[Sahife 542]

Monşer, bunlar neler yapmazlar! Günün siyâsetini bizden daha doğru bilirler. Hâlbuki sen memleketde daha neler olduğundan haberdâr değildir. İşte Sâdık böyle biriyle izdivâc edersen hem mes‘ûd hem memleket için berâber çalışmış olursunuz.

Sâdık endişeli bir tebessümle:

–Hakîkat öyle doktor. Haydi başlayalım. Fakat bu kapıyı evvelâ sen açmalısın.

–Ben mi? Âh benim bu mesleğim yok mu Sâdık? Başka türlü â‘ile teşkiline muhtâc. Ben Monşer, ikmâl-i tahsîl için mutlak Avrupa'ya gitmeliyim. Sonra ya mükemmel bir kabile, ya eczacılık tahsilini yetiştirmiş garblı bir kadın la hayâtımı birleştirmeliyim ki, san‘atlarımızın yardımıyla sa‘âdet ve refâh bulalım.

Gazinoya çıkıp oturdukları zamân doktor daha sıcaklığını muhâfaza eden bu izdivâc mes‘elesini tekrar ederken Sâdık dalgın idi. Boğazların mâ‘î ve berrak göğsü üzerine birer kâbûs gibi çökmüş, karşısındaki düşman gemilerine ve bunların içerisinde uzaktan fark edilen hayât fa‘âliyetine bakıyordu. Sonra nazarı boğazların Marmara cihetine uzandı. Hayali o ufkun vüs‘at-i melâline döküldü. Orada da o kuzahî renklerde de elemelerin, kederlerin hüznü ve melâlin uçuştığı gecenin karanlıklarını hazırlayan bu akşamın hüznünde, o karanlıklar arasında anadan yetim, mukaddesâtın yetim, vatandan ve tarihten yetim kalanların gözyaşlarını görüyor, hıçkırıklarını işitiyor gibi idi. Daha dün dalgacıklarında esâtirin esiri kanatlarının feşâfeşi ile esneyen Marmara, şimdi bir mezarın derinlikleri kadar karanlık ve korkunç idi.

Başını doktorun omuzlarına kadar yaklaştırarak ancak kendi işitebilecekleri bir sesle söyledi.

–Hayâtda ne büyük inkılâblar, ne garip tecelliler var doktor! Çanakkale'de aylarca Türk'ün hayâtı ve istiklâli üzerine çelik mermiler ve ateşler yağdırdıktan sonra nihâyet Türk gençlerinin sîne-i azim ve mukavemeti karşısında bir tahta parçası acziyle geri kaçan şu mağlûb düşman gemilerinin gurûrunu görüyor musun? Kimi Fâtih'in tahtına, şehâmetine, kimi Türklüğün altı yüz senelik tarih-i istiklâline doğru çevrilmiş toplarının hâ'in vaz'iyeti neyi îmâ ediyor?

Doktor Lütî asâbî bir hareketle Sâdık'a cevâb verdi:

–Şu Alemdağı'nı görüyor musun Monşer? Bu hâ'in gemiler ve topları neyi îmâ ederlerse etsinler, sen bu dağın gerisinden gelen ve bu gemilere hitâb eden semâvî ve Samedanî sadâyı dinle. O sadâ ne diyor biliyor musun?

Senden çok kuvvetli azmim, garbdan çok azametli îmânım karşısında hıyânetin akamete,

[Sahife 543]

istikbâlin esâriyye makûmdur.

Anladın mı Sâdık? İşte monşer, bütün harekâtımızda Anadolu'dan gelen bu lâhûtî hitâb rehberimiz olsun!

Vapurdan çıkıp koşarak eldivenini giyin ve kulûb için istical eden genç hânım, doktorla Sâdık'ın nazarlarını işgal ettiği içindir ki, yanındaki yüzü kapalı Meliha Hânım doktorla Sâdık tarafından teşhîs edilememişti. Doktorun izdivâc hakkındaki mütâla'alarına karşı Sâdık tahassürleri bir kardeş samîmîyetiyle Meliha Hânım'ın kalbini incitmemişti. Meliha Hânım, Ali Fâzıl Bey ve ga'ilesi efrâdı yanında, zevci Hilmi Bey kadar şâyân-ı hürmet idi. Haftanın birkaç gününde birbirini ziyâret onlar için ihmâl edilmez bir vazîfe idi. Meliha Hânım bugün bu vazife ile ikinci ve daha mühim vazife îfâsıyla mükellef olduğu hissiye Ali Fâzıl Bey'in evine gitti. Behice Hânım misafirini karşıladığı zamân o günün endişesiyle tesâdüfen garib bir tecellisini gözlerinde taşıyan ve fevkalâdelik ile Behice Hânım'a baktı ve çarşafını çıkarmadan bir sandalyeye oturdu.

–Biliyor musun Behice Hânım? Sana öyle tesâdüf bir haber vereceğim ki, bunu birçok fedâkârlıkla elde edemeyecektin.

Behice Hânım ilk hayretin sersemliğiyle sordu.

–Aman nasıl haber, kime ait?

–Size ve bize yani Sâdık Bey kardeşimize.

–Sâdık'a mı?

Meliha Hânım doktorla Sâdık'a Beşiktaş İskelesi'ndeki tesadüfî ve yanındaki genç kıza karşı doktorun Sâdık'a söylediği sözlerin füsûnkâr ilhâmıyla Sâdık'ın teshîr edilen rûhunda nasıl bir humma-i iştîyâk ve tahassürün yaşamakta olduğunu tahmin ederek anlattıktan sonra:

–Doğrusu Behice Hânım Sâdık Bey pek mağdûrdur. Otuz yaşında ve yüzbaşı rütbesinde kardeşinizi daha ne zamâna kadar ihmâl edeceksiniz?

Behice Hânım kendine â'id böyle mühim ve insanî bir vazifenin başkası tarafından düşünüldüğünden müte'essir ve mahcûb:

–Teşekkür ederim Meliha Hânım Efendi. Mu'âvenetinize olan ihtiyâcımızı unutmadık şartıyla hemen yarından îcâbına tevessül edelim.

–Ona ne şübhe! Sâdık Bey benim de manevî kardeşim değil mi?

–O hâlde erken teşrîfinizi beklerim.

[Mâ-bâ'dı var]

[Sahife 544]

HALK YOLU MÜDİRİYETİ'NE

1 Eylül [1]340 tarihli nüshasında “Meb'ûs-ı Sâbık Hacı Tevfik Efendi'ye Açık Mektûb” ser-levhâlı yazıyı gördüm. Mektûbun mukaddimesini okurken devr-i zâ'ilin merdüm-şikâr, hunhâr hafiyeleri arasında, süngüler ortasında menfâm olan Fîzân'a sevk olduğum günü hatırladım. Malûm olmak lâzım gelir ki, o günleri ve o günün sâhiblerini devirmek herkesin hakk-ı kelâm ve hürriyetini mahfûz bulundurmamak hiçbir sohbete ve hiçbir meclise câsûs girmek için millet azim mücâdeleler yaparak hakk-ı hürriyetini istihsâl ve

Meşrûtiyet'i ilân etti. Hürriyet-i hakîkiyyeye bu dahi kâfi gelmeyerek Halkçılık ve Cumhuriyet-i idâreyi te'sîs eyledi. Bu hakîkatten ya zühûl ediyorsunuz ve yahut kafanıza sığdıramıyorsunuz. Sığdıramıyorsunuz ki, eski menfâmı hazırlayanlar gibi bugün de siz şurada burada beni tecessüs ve musâhabetimi tedkik ile etrâfıma bir şebeke-i câsûsiyye örmek istediğiniz anlaşıyor.

Bir iftirâ da yapıyorsunuz ki, efkârı lehinize çevirmek ve gençlik aleyhine sevk etmek istediğiniz anlaşıyor. Efkar-ı umûmiyye defa'atle hissiyâtını lehimde izhâr etmiş ve el-ân ne aleyhimde birkaç çocuktan mâ'adâ kimsenin bulunduğunu bilemiyorum ki, lehime imâleye çalışayım.

İkinci fıkraya gelince, memleketin her türlü feyz ve terakkîye nâ'il olması ve bütün şark ve garbın medeniyet-i sînâ'ıyyesini istihsâl ve iktibâs ederek Türkiye'nin feyizli ârâzî ve münevver ahâlîsinin necîb ve münevver dimâğını her türlü inkişâfât ve terâkkiye cilde-gâh görmek için sâha-i cidâle atıldığım tarihte belki siz dünyâda yok idiniz.

Veyahud da mektebde cidâl-i tahsil-i (b...) meşgul idiniz. Gençlik mefkûresini mal-ı meşrû'um add ettiğim hâlde sizin bunu nez' etmeye çalışmanız mûcib-i hayrettir. Veyahud sizin anladığınız ve müdâfa'a etmek istediğiniz diğer gençliği ben tanımıyorum. "Sizinle vâki olan mübâhasemizin mevâddını" bu fıkradan ne dediğinizi anlayamadım. Mübâhase bir mes'ele-i ilmiyenin hakîkatini ihzar için iki mütehassıs arasında te'âtî edilen mütâla'ât ve beyân olunan desâtîr-i ilmiyye ve cidâl-i mantikiyyedir. Ben sizin mütehassısı olduğunuz baytarlığa bî-gâneyim. Siz de benim mütevağğıl olduğum ulûm ve fûnûna çok yabancısınız. Beynimizde aklî, vehmî, hayâlî hiçbir cihet-i câmi'a yok iken bâhis ne sûretle mümkün olmuş. Yoksa bu ta'bîri kullanmakla kendinize âlim-i kül rütbesini mi vermek istiyorsunuz? Gerçi Orman İdâresinde bir zâtı ararken size tesâdüf ettim. Ve bir iki kelime de te'âtî edildi. Hiçbir bahis mahiyetinde olmadığı gibi ciddi bir mükâleme dahi değil idi. Çünkü beyân olunduğu vechile beynimize cihet-i câmi'a yok idi. Ka'ide-i nezâhat ve nezâkete hürmet edeceğinize söz vermek şartıyla

[Sahife 545]

cümlece malûm olduğu üzere çok seyâhat ettim, bir takım akvâm-ı medeniyeye içinde dolaştığım gibi Tibo, Tuvarık, Kannori, Hussa, Filati, Kırdı ve hatta hevesât-ı şehvâniyye ve nefsâniyyesini tatmîn etmek için genç çocukları canavarcasına katl ve itlâf ve ekl eden Gine-i Cenûbî'de yamyamlar arasında bulundum. Medenî vahşi cümle akvâmın kabiliyetlerine göre

mükâleme ve musâhabeye alıştım. Nezâheti evvelâ kendinize tavsiye eden karşınızda en nezîh ve en pak bir lisân ve nâsiye göreceksiniz.

Su'âllere geçiyorum: “Gençliğin gâvurluğu mes’elesi”: Biz İslâmlığı Türkün malı, Türkün harsı, Türkün mefkûresi olmuş bilir ve bu mefkûreyi temniye ve ile'l-ebed devâmını gençliğin yılmaz ve yorulmaz azim ve himmetine tevdî ve dûş-i diyânetine tahmil etmişizdir. Ancak genç, Hıristiyan cem’iyetlerine dâhil genç kadın ve erkekler Avrupa’nın sanâyi’ini ve ma’ârifini değil, fuhûş ve rezâ’ilini ve hatta vicdâniyetlerini bilmeyerek garb-perestlikle memlekete sokmak isteyen gençler gizli gizli memleketlerde Bolşevizm propagandasını yapan gençlere hüsn-i zannım olduğunu alenen beyân ederim.

İkinci su’al: “Serbestî-i nisvân mes’elesi”: Muhadderât-ı İslâmiyyenin barlar ki, açık meyhânelerde dans salonlarında, şatolarda, umûmî balolarda yâr ve ağyâr şehvâtını teskine âlet ve hevesâtını tatmîn için bâzîce olmasına kat’iyyen ve kat’iyeten tarafdâr değilim.

Üçüncü “fuhuş” mes’elesi: Her milletin bünye-i hayâtiyyesini kemiren â’ile ve asâlet ta’âmını yıkıp mahv eden her milletin felâket ve izmihlâlini hazırlayan fuhûş ahlâksızlığına değil, biz Müslümân ve ehl-i kitâb kitâbsızlar dahi râzı değildir. Meğer ki, bahâyim-vârî her ibtediği yerde otlamak isteyen, hiçbir şeref ve nâmûsu kaydında bulunmayanlar evvelâ.

“Dördüncü medreseler mes’elesi.” Medreselerin lağvına itâ’at etmeyen hiçbir ferd zuhûr etmedi. Edyân-ı sâ’ire dînî mektepleri ve misyonerler memleketimize sokulup kendilerinin dînlerini İslâm vatanında şiddetle neşr etmek istedikleri bir zamânda medreseleri ıslâhı cihetine gidilmeyip de lağv edilmesi bir hatâ-i idârî olup bunu da hükûmet-i Cumhuriyet’in bir sûretle tashîh edeceğine kani’ bulunmaktayım.

Beşinci su’al, “Hüseyin Câhid Bey’le Ağa oğlu Ahmed Bey Mes’elesi.” Hüseyin Câhid Beyle birkaç devre-i intihâbiyye Meclis-i Meb’ûsân’da refâkat ettik. Aramızda müzâkerât îcâbı belki bir şeyler tahaddüs etmiştir. Mâ’adâ yerde beynimizde hiçbir şey yoktur. Bu da sizin karışabileceğiniz bir mes’ele değildir. Ağaoğlu Ahmed Bey’e gelince gazetelerde baş makalede garbın mehâsinini değil, mesâvîsini de beraber alalım. Prensibine her hâlde benimle beraber her Müslümân tarafdâr olamaz.

Sizinle son sözüm bundan ibâretdir. Erbâbıyla bu mübâhasâtı ta'mîk ve tedkik edebiliriz.

Meb'ûs-ı Sâbık

Tevfik

[Sahife 546]

TEVFİK EFENDİ'YE CEVÂB

“Medreseler efkâr-ı bâtıla kaynağıdır, kokmuş, çürümüş fikirlerin oymağıdır.” Şu tasavvur Necât Gazetesi'yle vaktiyle neşr edilmiş, bunu da güyâ ben yazmışım. Kendine â'id olmayan ve yahud tamamıyla kendine â'id bulunan diğer bir yazıdan kuşkulananarak bizi görmeye gelen Hoca Tevfik Efendi, “Zaten siz medreseleri efkâr-ı bâtıla kaynağı diye tavsif ve tasvir etmemiş mi idiniz!”den başlayarak coştı ve köpürdü ve nihâyet dediler ki: “Siz gâvursunuz ve gençlik de gâvurluktur zaten! Ağaoğlu Ahmed Bey'e Hüseyin Câhid Bey sizin re'îsiniz değil mi? Artık başka bürhân istemem...”

Bu sözleri söylerken kendisinin uzaktan akrabâsı olan bir zât da bulunuyordu. Bu vaz'iyet karşısında ve Bi'l-hâssa pek râ'nâ takdîr ettiğimiz Hoca Tevfik Efendi karşısında ben lâ-kayd kalamazdım ve kalmadım. Bu uydurma sözleri kendisine olduğu gibi red ettim. Yani nefret ve şiddetle! Hocamız “Ben sana demiyorum!” diye bazı kelimeler da dirîğ buyurmadılar. Fakt ben yine hocaların vazifesi tekfir değil irşâd olduğunu söyledim. Ve her hangi bir dîndârı, bir Müslüman'ı tekfir etmek salâhiyetini hâ'iz olmadığını ve tekfirin gayet zor bir hüküm olduğunu tekrar ettim. Bu esnâda bazı zevât geldiler mes'eleyi onlara da anlattık, hoca efendi tutuldu.

Sebestî-i nisvân mes'elesini, fuhûş mes'elesini, medreseler mes'elesini gençlik aleyhine birer hüccet gibi kullanmaya başladı. Arkadaşlardan birisi fuhûş mes'elesinde, diğeri serbestî-i nisvân mes'elesinde ağzını kapadılar. Ben de “gençlik bir şahsiyyet-i ma'neviyyedir, bir mefkûredir.” demek sûretiyle şu veya bu zâtın bu mevcûdiyet başında re'îslilik iddi'a edemeyeceğini ve Binâenâleyh Hüseyin Câhid ve Ağaoğlu Ahmed Beylerin de riyâset iddi'âsında bulunmadıklarını ve onların gâvurluğuyla diğer gençlerin de gâvur addedilemeyeceğini söyledim. Hoca Efendi “Hay koca Müslüman!” ve sırtarak takdîrkâr vaz' ve kelâmlarda bulunarak çıkıp gittiler ve şurada burada mes'eleyi bağlandıra ballandıra anlatmaya koyuldular.

İşte şu sebeble hoca efendiye bir açık mektûb yazdım. Yukarıdaki o mektûba cevabmış! Ben şahsen bu cevâba ne isim vereceğimi bilemiyorum. Umûmiyet itibarıyla bu cevâb bir “hiç” ifâde ediyor. Husûsiyet itibarıyla bazı ma’nâları var: Kendi kendini medh etmek. Cumhuriyet hakkında ders vermek. Tahkîr ve tezyîf etmek. Nezâket ve nezâhet dersleri lutf etmek vesâ’ire..

Benim açık mektûbomla alâkası olmayan şu cevâbı vereceğine hoca efendi sabr ede

[Sahife 547]

idi fenâ olmazdı. Çünkü sâbık ve esbak Kengiri Meb’ûsu Hacı ve Hoca Tevfik şu yazısıyla bana bir değil birçok hakîkatleri anlattı. Yani kendilerini anlatmış oldular. Bu yazılarını görmeden evvel –büyük bir sâfiyetle olduğunu şimdi anladığım– bir duygum vardı: Yine ta’bîrleri vechile Hacı Tevfik birçok ilimlerin âlimi, birçok fenlerin mütefennini zannediyordum. Meğer ne kadar boş, ne kadar yanlış bir duygum varmış! Tecrübenin hayâtta pek çok te’sîrleri vardır. Bu tecrübe de şunu anlattı ki, bazı şahıslarda sarık, sakal, cübbe, şalvar pek de ilim kisve ve gösterişi değildir. Meğer bu kisveye kesb-i liyâkat etmek için pek çok şeyler lâzımmış. Meselâ her şeyden evvel “Gâvur oldun!” damgası mutlaka elinde olmalı imiş.

Filhakîka bütün bir tarih tedkik edilecek olursa görülür ki, hocalar zümresi irşâd vazifesini tamamıyla ters cihetden görerek yürümüşler ve bu ters görüş yüzünden memleket felâketlerden felâketlere sürüklenmiştir. Eğer bugün dîne karşı bir kayıtsızlık varsa bunun yegâne sebebini hocalarımızın “yan bastın gâvur oldun”, “çamura battın gâvur oldun” hüküm ve telâkkîlerinde aramalıdır. İşte bu telâkkîlerdir ki, bizi hocalarımızın samîmiyetlerinden şübhelendiriyor. İslâm şer’ati, “Bir kimseden vâki’ olacak her hangi bir fi’ilde veya fikirde yüzde doksan dokuz küfre ve yüzde bir îmâna vechi varsa bu yüzde bir îmân diğerine tercih olunur ve tekfir olunamaz” me’âlinde bir esâs kurmuş iken kendilerini o şerâ’itin hâdim ve harsı ad eden derbederlerin hâlâ herkesin mukaddes duygularına karşı ta’arruzkâr ve tekfirkâr bir vaz’iyet almaları şu zavallı memleket için en elim bir felâket teşkîl eder.

Jan Jak Russo’yu peygamber telâkkî ettiğimizi söylemek kadar hürriyet ve bühtâna mâlik olan hacı veya hoca Tevfik Efendi’nin bugün bâlâdaki yazısıyla değişmiş gibi görünen dünkü ve bugünkü vaz’iyeti işte bize o felâketin bir numûnesidir.

Gelelim yazının lüzûmsuz ve saçma noktalarının tahliline: Hocamız açık mektûbunu görünce devr-i zâ'ilin merdüm-şikâr, hunhâr hafiyeleri arasında süngüler ortasında menfâsı olan Fîzân'a sevk olunduğu günü hatırlamış. O hâtıra ile bugünkü vaz'iyet arasında menfî bir nisbet de olsa gerektir. O zamân hürriyet için nefy olunan Tevfik Efendi bugün mürteci' bir vaz'iyetde olmalı ki, aynı süngülüler arasında Cumhuriyet'in kanunuyla mukayyed hayât ve istikbâlinin aleyhinde çalıştığından dolayı kanuna çarpınsın. Bugün süngülüler arasında gitmek isteyenler

[Sahife 548]

yalnız mürteci' olsunlar kâfidir. Nitekim o hâtıra tarihinde de Meşrûtiyetçi olmak kâfi idi. Abdülhamid hakîki vatanperver, hürriyetperver olarak tanılan malûm ve meşhûd zevâtın başka nefy ve îdâm ettiği adamlar arasında harekâtının cezâsını bi-hakkın çeken adamlar da var!

İşte bir vak'a:

Fâtih ders-i âmmlarından kelli felli bir hoca bir polisle nefy olunurken vapurda bunlara tesâdüf eden hürriyet âşıkı bir zât, hocaya fazlaca acımış olmalı ki, polisten hocanın sebep-i nefyini sormuş.

Polis hemen sürgün esbâb-ı mûcibesini müş'ir kâğıdı o zâta tutuşturmuş. "Fâtih Câmi'-i şerîfinde icrâ-yı livâta ederken yakalanan Hoca... Efendi ..." cümlelerini gören o zât, kendisini hayretten alamadığını ve o kisve-i peygamberî altında bu denâ'etinde icrâ edilmekte olduğunu te'essüfle karşıladığını söylüyordu.

Ahlâksızlığa ve mesleksizliğe â'id bir numûne-i şenâ'at olması itibâriyle şu hâtırayı da biz kayd ediyoruz. Yalnız bir hâtıra! Hoca Tevfik Efendi'ye tabî'atı ile şümûl ve alâkası olamaz.

Sizi tecessüs etmek ve müsâhabatınızı tedkik ile etrâfınıza bir şebeke-i câsûsiyye örmek bizim vazifemiz değildir. Sizin kanun ve Cumhuriyet esâslarına zıd hareketleriniz ve telâkkîleriniz varsa, hükûmet îcâbına bakacak kudreti her zamân hâ'izdir. Gençlik de câsûs kelimesini hatta hatırlayacak bir ferd yoktur. Yeni zihniyette câsûsluk yer bulamaz. Bu zamîmeyi irtikâb edecekler ancak şahsî ve muhteris entrikalarla hayât ve istikbâlini te'mîn edenlerdir. Dolab gibi dönen, fırıldak gibi işleyen adamlardır. Bize fikr-i hürriyetden bahs eden ve Cumhuriyet hakkında ders vermek isteyen kendi fikir ve ictihâdını tenkîd edenlere

câsûsluk damgası yapıştırmak cür’etini gösterirse bu adamın hangi ayarda olduğunu erbâbı anlar.

“İftira.” İftirânıza gelince, biz böyle bir şeyde bulunmadık. İftirâ diye kayd ettiğiniz nokta, inhisârcı hareketinizi tesbit eden bir ma’nâya mâliktir.

Efkârı lehinize çevirmek istediğinizi yazmakla meb’ûsluk arasında bizce alâka yoktur. Kat’î münâkaşa zemîni hakkında efkârı kendinize memdûh olmayan bir tarzla çevirmek istediğinizi kasd etmiştim. Sizin dünkü meb’ûsluğunuzla ne kadar alâkadâr olduysam yarınki meb’ûsluğunuzla o kadar alâkadâr olacağımı pek râ’nâ bilirsiniz. Birkaç çocuktan başka aleyhinizde kimsenin olmadığını söylemekle –kendi ağzınızla– esâsen pek yüksek olan kıymetinizin cezr-i mük’abını almışsınız. Bizim de istediğimiz bundan başka bir şey değildir.

[Sahife 549]

Bugün gençlik mefkûresini mâl-ı meşrû’nuz add etmekle tekfir ettiğiniz bizim derekeye inmişsiniz. Bu da mütelevven tabî’atınıza keskin bürhândır.

“Mektepte cidâl-i tahsîl “...” meşgul idiniz” diyorsunuz. Yazamadığınız tırnak içerisindeki kelime ile kendi vasıflarınızdan birisini ifâde etmişsiniz. Biz mektepte tahsîl ile cidâl etmedik. Yüksek bir aşk ile meleke-i irfânın sînesinde büyüdük. Anladın mı?

Benim gençlik hakkında yazdığım yazılar meydândadır. Anladığım ve müdâfa’a etmek istediğim gençlik herkesçe malûm olmuşken bir ridâ-yı ta’assub ile perdeli dimâğ-ı âlîleri anlamamış ise çok görmem. Çünkü benim anladığım müdâfa’ası yolunda ölmeye karar verdiğim gençlik mefkûresi, o kadar sağlam, o kadar yüksektir ki, anlayabilmek için ta’assubdan, köhne ihtirâsdan âzâde bir kafa, yalnız vatana ve milletin âlî menfa’atlerine hasr ve vakf edilmiş bülend bir zekâ lâzımdır.

Mübâhase kelimesi üzerinde topladığımız ma’nâ, gurûr ve kendini beğenmek diye vasf edilen bir mâhiyetdedir. Benim mütevağğıl olduğum ulûm ve fûnûn cümlesindeki sırrı tanımayanlar, gözlerini kamaştıracak ma’nâyı gurûrunuza bir misâl olarak kabul ettim. Eğer sizde hakîki ilim ve fen nâmına bir zerre olaydı mağrur değil mütevâzı olurdunuz. Eğer sizde ilmin gayesi nâmına ufacık bir bilgi olaydı “Sen de ne oluyorsun çocuk. Beni görmüyor musun, ben ki, âlim, mütefennin bir adamım, karşımda nasıl pelenk atıyorsun” hükmünü veren o cümleyi kullanmazdın.

Ben de tasdik ederim ki, bir şey bilmiyorum, ilim ve irfân derecem çok noksândır. Noksânları ikmâle çalışıyorum. Fakat bir zamân olur da iki kanatlı bir âlim olsam bile “ben âlimim!” diyemem. Çünkü umûm ilim deryâsı yanında senin, benim ilmim bir katredir.

“Ben sizin mütehassıs olduğunuz baytarlığa bî-gâneyim” cümleleriyle yukarı ve aşağıdaki bazı cümlelerinizi de birleştirtince halinizde acz alâmetleri beliriyor.

Sonra siz benim mesleğime yabancı olmakla benim de sizin mütevağğıl olduğunuz ulûm ve fûnûna bî-gâne olmaklığım farz mı, vâcib mi?

İlimde inhisâr olmadığını bileydiniz aramızda bir cihet-i câmi‘a aramaya lüzûm görmezsiniz. İnhisârcı rûhunuz, ilmi de inhisâr dâ’iresine aldığı zan etmekle handân olsun!

Kendinizin de cevâb vermek mecbûriyetinde kaldığınız malûm mübâhaseyi kelime üzerinde oynamak sûretiyle inkâr yolunu tutmuşsunuz. Eğer öyle olaydı kısaca mes’eleyi hal etmeye çalışırdık. Veyahut acz ve ızdırâbla karışık bir cevâb vermekten sarf-ı nazar ederdik.

[Sahife 550]

“Beynimizde aklî, vehmî, hayâlî hiç bir cihet-i câmi‘a yok” demekle, ilim ve fenninizden kendinizin de emin olmadığı anlaşılıyor. Hatta bu cümlede kahkarî bir ric‘at da seziliyor.

Nezâket ve nezâhet bahsinde seyâhatlerinizi her nedense muvâfık bulmuşsunuz. Akvâm-ı medeniyte içinde dolaşmışsınız. Üç gün Marsilya’da, dört gün Londra’da oturan ve kendi lisânını bile yarım yamalak bilen başka hiçbir lisân bilmeyen bir zâtın bu müddet zarfında o akvâm-ı medeniyteden ne derecelere kadar istifâde edeceğini ahmaklar bile takdîr eder.

Siz akvâm-ı medeniyteden değil, dediğiniz gibi hevesât-ı şehvâniye ve nefsâniyyesini tatmin için genç çocukları canavarcasına katl ve itlâf ve ekl eden Gine-i Cenûbî’de yamyamlar arasında daha çok feyziyâb olmuşsunuz ve yalnız onların kabiliyetlerine göre mükâleme ve müsâhabeye alışmış olmalısınız ki, irşâd vazifesiyle mükellef ve muvazzaf olduğunuz hâlde tekfîr yolunu tutmak mecbûriyetinde kalmışsınız.

“Avrupa vicdâniyâtını bilmeyerek garb-perestlikle memlekete sokmak isteyen gençlere hüsn-i zan”nın olmadığını söylemeniz bile tuttuğunuz o yolun belîğ bir misâlidir.

Hoca efendi! Esâs vazifenizin irşâd olduğunu şimdiye kadar bilmeniz lâzımdı. Bahs ettiğiniz misyonerler ıdlâl yolunda bile şu sizin tuttuğunuz yolun tamâmıyla hilâfına hareket ederler, Hristiyan yapmak için Müslüman sûretinde mürşid vazifesini görürler. Misyonerler kendi dinleri için mizâc ve tabî'ata ve mukaddes duygulara hürmet etmek mecbûriyetinde kalırken, sen hâlâ hüsn-i zannın olmadığını beyân ettiğin irşâda muhtâc adamlara şu tarz-ı hareketle ön ayak oluyorsun da haberin yok!

“fe‘tebirû yâ ûli'l-elbâb”¹⁸²

Tezâd ve tehâlûf-i efkârla mâlî yazınızda bir de Bolşevizm propagandasını yapan gençler hülyâsını doğurmuşsun! Sizinle böyle mevzû'da görüşmemiştik. Siz bu satırlarınızı yazarken her hâlde “lâ-ale't-tayîn fikir beyân ettim” müdâfa'asını da düşünmemişsinizdir ve esâsen bu noktanın hakîki gençlikle alâkası olamaz.

Serbestî-i nisvân mes'elesinde biraz daha serbest davranmışsınız. Çünkü esâs muhâlefetiniz kadınların tesettürü mes'elesinde idi. Bu noktayı unutarak yahut unutmak mecbûriyetinde kalarak hemen meyhânelerde, dans salonlarına vesâ'ireye geçivermişsiniz, bu mevzû'a sonra avdet edeceğim.

Fuhuş mes'elesindeki ilk hükmünüzden ayrılan son netîceniz şâyân-ı hayretdir. Evet fuhuş dinen ve şer'an memnû'dur. Fakat bugün bu memnû'iyet

[Sahife 551]

te'mîn edilemeyecek kadar dâ'iresini tevsî' etmiş ve gizli fuhuş netîcesi emrâz-ı zühreviyye vesâ'irenin tevessü' ve intişârına sebep olmuştur. Men' edilmeyen bir mazarrat menba'nın zararlarının tahdîd etmek için herhâlde sizden daha çok şeref ve nâmûs kaydında bulunan hükûmet, sıkı ve sıhhi kontrol tahtında umûmhâne açılmasına müsâ'ade etmiş olmakla şeref ve nâmûs kaydında bulunmuyor mu, add edilmelidir. Sorarım size? Yazınız tab' edilmiş ve müsveddeniz de bizdedir. Te'vîl yoluna sapacak bir nokta da yoktur zan ederim. Medreseler mes'elesini de sonraya bırakıyorum.

Câhid ve Ahmed Beyler mes'elesini yukarıda îzâh etmiştim. Siz başka sûretle mevzû' yapmışsınız. Bana hitâben ve beni alâkadâr eden cevâb verilmesi zarûrî olan nukata temâs ettikten sonra “sizinle son sözüm bundan ibâretdir” mikrâsını kullanarak dilimi kesmek

¹⁸² Haşr suresi, ayet no: 2, “Ey akıl sâhibleri. İbret alınız.”

istemişsiniz. Bu netice itibarıyla yüksek zevâtın size karşı bana tavsiye ettikleri vaz'iyeti tevîd edecek bir hareket ise de evvelce verdiğim kararı bozmamak için ben yine devâm edeceğim. Tâ ki Hoca Tevfik Efendi daha çıkıp da “gençlik gâvurluk demektir” demesin!

“Gençlik benim mâl-ı meşrû‘um (!)” diye söylemenize rağmen devâm ettiğiniz gayr-i ilmî muhafazakârlık esâslarınızı tenkîd etmekden vaz geçmeyeceğim. İster cevâb veriniz, ister vermeyiniz.

Tahsin Nâhid

DÂHİLİYE VEKÂLETİ'NDEN

Mu‘allimler Kongresi Hey’et-i Umûmiyesi Mülhakat Mu‘allimler Derneklerinin mahallî gazetelerden istifâde etmelerinin te’mîni husûsunu ricâ eylemiştir. Memleketin hayât-ı irfânına hâdim bu mü’essese hakkında cerâ'id-i mahalliye idârelerince aynı nokta-i nazarın ta’kîb edileceğinden emîn olduğum cihetle keyfîyyetin te’mînine delâlet buyurmanızı tamâmen temenni eylerim efendim.

Halk Yolu

En büyük ve en şerefli vazifemizdir.

TEVELLÜD

Vilâyet Matba‘a Müdîri ve Encümen Başkâtibi Hasan Bey birâderimizin bir erkek çocuğu dünyâya gelmiştir. Hasan Bey'i tebrîk eder ve mini mini “Orhan Şâdi”ye uzun ömürler dileriz.

MA‘ÂRİF TAYİNLERİ

[1]340–[1]341 senesi mu‘allim kadroları tanzim ve ikmâl edilerek mahallerine tebligat yapılmış ve ilk mekteblerin tedrîsâtına 15 Eylül, orta mekteb tedrîsâtına da 20 Eylül'de başlanmıştır. Yeniden ta‘yin ile nakilleri icrâ edilen mu‘allimler bervech-i âtîdir.

Kengırı Merkez Erkek Mektebi İkinci Mu‘allimliğine Kastamonu Dârü'l-mu‘allimîn me’zûnlarından Muhsin, Kız Mektebi Mu‘allimliklerine Meryem, Kevser, Fâ’ika Hanımlar, Dümeli Üçüncü Mu‘allimliğine Mustafa,

[Sahife 552]

Korgun Üçüncü Mu'allimliğine Kürt Mu'allimi Ahmed, Üçüncü Mu'allimliğine Babsa Mu'allimi Ahmed, Babsa Mu'allimliğine Yüklü Mu'allimi Ahmed, Topuzsaray Muallimliğine Mehmed, Çivi Mu'allimliğine İbrahim Alaaddin, Absari Mu'allimliğine Şu'ûrî, Dikenli Mu'allimliğine Yâsîn, Saray Mu'allimliğine Mehmed Ali, Ildızım Mu'allimliğine Ziyâ, Yukarı Alagöz Mu'allimliğine Bayram, Şabanözü Üçüncü Mu'allimliğine Nûreddin, Gümerdiğin Üçüncü Mu'allimliğine Hasan, Mart İkinci Mu'allimliğine Osmân, Sarısu Mu'allimliğine Mehmed, Orta Başmu'allimliğine Hasan Basri, Elmalı Mu'allimliğine Halil Re'fet, Kürt Mu'allimliğine Hasan, Sakaeli Mu'allimliğine Mehmed, Tuht İkinci Mu'allimliğine Mehmed, Ilgaz Merkez İkinci Mu'allimliğine Nûrî, Dördüncü Mu'allimliğine Hayreddin, Beşinci Mu'allimliğine Ali Mehmed, Kız Mektebi Başmu'allimliğine Behice Hanım, Karacaviran İkinci Mu'allimliğine Hüseyin Orhan, Üçüncü Mu'allimliğine Şaban Şevket, Bayramviran Başmu'allimliğine Hüseyin, İkinci Mu'allimliğine Ali Galib, Çerkeş Merkez Altıncı Mu'allimliğine Ferîd, Tefiz Başmu'allimliğine Zihni, Atkaracalar Başmu'allimliğine Bahaddin, İkinci Mu'allimliklerine Kâmil, Üçüncü Mu'allimliklerine Hasan Subhi, Çerkeş Kız Mektebi Mu'allimliklerine Mahmûre Hanım, Sıcakbaş Mu'allimliğine Mehmed Râşid, Viranbaş Mu'allimliğine Ahmed Hilmi, İkinci Mu'allimliğine Bahaddin, Bozoğlu Mu'allimliğine Mehmed Kâmil, Karaviran'ın Çatkise Mu'allimliği Vekâletine İhtiyâd Zâbitlerinden Halil İbrahim, Bayındır Mu'avinliğine Saçak Mu'vini Fahri Efendiler tayîn edilmişlerdir.

Çerkeş Kız Mektebi Baş Mu'allimi Tevhide, Karacaviran Başmu'allimi Meliha, Ilgaz İkinci Mu'allimi Sâbire Hânımlarla Çardak Mu'allimi Yusuf Kemal, Hacımuslu Mu'allimi Seyit Ali, Şabanözü Mu'allimi Mustafa, Çerkeş Mu'allimlerinden İsmâil Hakkı, Hüseyin, Nizâmeddin, Saçak Mu'allimi Râşid Efendiler muvaffakiyetlerine binâ'en terfî' etmişlerdir.

Tuht, Ilgaz, Çerkeş, mıntıklarındaki mekteblerde bu sene yirmi dört mu'allimlik münhâldir. Münhalâta ehliyetnâmeli mua'llimlerle vekillerin ta'yinleri der-desttir. Kengiri İnâs Mektebi Müdürlüğü'ne İstanbul'dan veyahut Ankara'dan muktedir bir hânım celb edileceği müstahberdir.

*

Medreseden mektebe kalb edilen merkez erkek mektebinin inşâ'âtına büyük bir fa'âliyetle devâm edilmektedir. İnşâ'âtın ikmâli yakındır.

*

Medreseler 1327 tarihli kanûna tevfiikan kâmilten ma'ârife devr edilmiştir. Bunlardan mektebe elverişli olanlar derhal mekteb hâline ifrâğ olunacak, elverişli olmayanlar da satılarak vilâyetce mekteb yapılacaktır.

*

Kengirî Mu'allimler Derneğinin teşkîlâtı ikmâl edilmek üzeredir.

*

1340 bütçesi mûcebince Eylûl'den itibâren Kengirî vilâyetinde yeniden yirmi mekteb daha açıldığı müstahberdir.

MİZÂH:

Çuvaldız'a:

Elmas iğneler gibi sine-i dilberde
Parlayıp gözleri kamaştırdığın demler
Çuvaldız olup sürünmek nedir yerlerde
Bâde-i aşk insanı böyle sersem eyler

Dün erenler bağında bir gonca iken
Oturdu bülbüller etrâfında senin
Kıymetin nihayetsiz akçe iken
Şimdi bedelsiz kalmakta sebep nedir senin

Değiştir tuttuğun yolu düşme dile
Çünkü bâd-ı sabâdan haber alırsız biz
Leylin zulâm-ı mahûfunda bile
Gezdiğin tariki sezeriz biz

Seni iğfal eyleyen hangi kâfir şeytân
Râh-ı zdalâlette bırakmış bî-dermân
Dilerim Hüdâ'dan son nefesinde bile
Ona kısmet olmasın bâde-i cânân

İşittik kaçmış şikârın kalmışsın tehî-dest
Zan etme cihân sarhoş “Kalender” mest
Hicrânî günlerinde ancak menem dost
“Hazır istifâra (?) lâzım ise post”

Terk et feryâdı yüzün gülsün
Son nasîhatim kulağında küpe olsun
Seni baştan çıkaran ettiğini bulsun
Hâline sen ağla cihân gülsün

Kalender

MERKEZDEKİ ABONELERİMİZE

Abone bedellerinin müvezzî Veysi Efendi'ye verilmesi ve mukabilinde matbû‘ makbûz alınması ricâ olunur.

HALK YOLU'NUN SATILDIĞI YERLER

İmâret'de Yüzbaşı Hâfız Ağa‘zâde Ahmed, Odunpazarı'nda Hakkı Efendilerin dükkânları.

İNDEKS

A

Abdi-zâde Ali Bezlî Efendi · 290
 Abdullah Çavuş · 4
 Abdullah Efendi · 27, 115, 116, 145, 175, 176, 180, 363, 441
 Abdullah Mazhar Efendi · 342
 Abdülkadir Bedrî · 16, 32
 Acı Su · 9, 59
 Adana · 61, 92, 195
 Âgâh Paşa · 129
 Ahmed Fu'ad Bey · 212
 Ahmed Hilmi Bey · 59, 74
 Ahmed Mâlik · 247, 271
 Ahmed Mecbûr Efendi · 162, 171, 198, 199
 Ahmed Midhat Efendi · 197
 Ahmed Tal'at · 49, 61, 63, 78, 79, 87, 94, 107, 114, 119, 132, 133, 141, 162, 167, 215, 315, 324, 463
 Ahmed Tevfik Efendi · 180
 Ahmet Zahmî · 24, 170
 Akçavirân · 170
 Alagöz · 6, 755
 Ali Bezlî · 31, 32, 279
 Ali Dehrî · 24, 327, 345, 365, 466
 Ali Kadrî · 27, 107, 144, 145, 146, 147
 Ali Mihri · 16, 28
 Ali Nutkî · 279, 299, 463
 Ali Süâvî · 330, 331, 332, 333, 334, 335
 Alpogutlu Aziz Onbaşı · 4
 Amerika · 44, 108, 109, 110, 111, 131, 222, 257, 306, 380, 514, 565, 583, 618, 638, 639, 641, 646
 Anadolu ve Rumeli Müdâfa'a-i Hukuk Cem'iyeti · 195
 Ankara · XVI, 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 12, 13, 15, 20, 21, 22, 23, 25, 29, 48, 60, 61, 76, 87, 92, 105, 111, 114, 117, 132, 134, 141, 159, 167, 180, 213, 231, 268, 310, 312, 343, 374, 419, 441, 452, 485, 488, 506, 507, 528, 538, 543, 544, 576, 581, 587, 610, 612, 613, 614, 634, 690, 755
 Arab · 133, 347, 419, 512, 513, 524, 525, 587, 605
 Ardahan · 195
 Artvin · 195
 Asrî Baba · 29, 30, 466, 481, 490, 502, 547, 558, 559, 591, 600, 632, 645
 Âşık Nâilî · 26
 Âşık Sabri Baba · 27, 28
 Âşık Zahmî · 16, 55, 94, 123, 152
 Atâî · 32, 108, 176
 Atkaracılar · 102, 419, 755
 Avrupa · 18, 45, 46, 85, 86, 131, 156, 222, 223, 226, 245, 253, 254, 256, 258, 273, 284, 306, 315, 333, 334, 335, 347, 348, 351, 380, 398, 417, 434, 440, 482, 483, 535, 537, 579, 583, 615, 618, 639, 646, 713, 739, 743, 747, 752
 Aydın · 179, 195
 Âyetullah · 246, 277, 279, 346
 Azmi Milli · 20

B

Babsa · 241, 419, 755

Bakteriyolog İsmâil Hakkı · 606
 Basdak · 197, 210, 420
 Başmakçılar Mescidi · 133
 Bayramören · 10
 Bayramvirân · 440
 Baytar Tahsin · 275, 311, 463
 Behcet · 16, 24, 32, 61, 180, 182, 232, 451, 463, 527, 544, 608
 Bekir Sami Bey · 10
 Belediye · 21, 60, 129, 154, 480, 484, 504, 559, 567, 606, 607, 621, 646, 647
 Beycami Medresesi · 144
 Bezmî · 33
 Bolu · 1, 4, 9, 22, 113, 132, 133, 290, 297, 309, 310, 341, 378
 Boyalıca · 242, 605
 Büyük Câmi · 235
 Büyük Millet Meclisi · 32, 213, 310, 342, 423, 440, 443, 503, 506

C

Cebeci Merkez Hastahanesi · 60
 Cebel-i Bereket · 194, 195
 Cemal Bey · 60, 129
 Cevâd Hakkı · 18, 79, 100, 107, 115, 214, 220, 279, 283, 344, 346, 463, 650, 656, 710, 717
 Cumhuriyet Eczâhânesi · 608, 630, 648

Ç

Çanakkale · 105, 438, 664, 686, 744
 Çankırı Muallimler Birliği · 16, 18
 Çankırılı Hamit Çavuş · 4
 Çarşamba · 7, 105, 209, 278
 Çerkeş · 4, 5, 6, 8, 9, 10, 29, 31, 116, 196, 198, 213, 291, 330, 341, 342, 441, 442, 505, 524, 527, 544, 587, 707, 755
 Çerkeşli İsmail · 4
 Çorum · 1, 274

D

Dârü'l-mu'allimât · 40
 Dâr-ü'lmu'allimîn · 40
 Davud Abdülkerim Efendi · 116
 Definetu'l-Ülûm · 285, 322, 358
 Dehrî · 24, 25, 327, 570, 577, 599, 611, 626
 Demircizâde Hüseyin Efendi · 311
 Devlet-i Aliye · 272
 Diyarbakir · 195
 Doğruluk Gazetesi · 21
 Doktor Atıf Bey · 275
 Doktor Fazıl Berk · 61
 Doktor Nureddin · 279, 292, 378, 397, 401
 Doktor Râif · 61
 Domalılızâde · 134
 Doruk · 4
 Dümeli · 242, 342, 419, 441, 603, 605, 607, 754

E

Eczâcî Edhem · 61, 133, 275, 485, 587, 608, 627, 630, 648
 Eğri Ahmet · 10, 11, 18
 Elmalı · 210, 755
 Emir Karatigin · 2
 Ereğiz · 210, 605
 Ertuğrul İbtidâî Mektebi · 242
 Erzurum · 117, 195, 478
 Es'adzâde Ahmed Fehmî · 487

F

Fahrî · 28, 452, 463, 519, 662, 724
 Ferrûh Niyâzi Bey · 136
 Frengi · 8, 126, 224, 226, 292, 303, 321, 352, 355, 378, 381, 382, 383, 384, 401

G

Gangra · 1, 5
 Gangra Kalesi · 1
 Germanikopolis · 1
 Gümerdiğin · 102, 210, 605, 755

H

Hacı Ahmed Efendi · 59, 74
 Hacı Bekir Efendi · 160, 440
 Hacı Solakzâde Abdullah Mazhar · 105
 Hacı Şeyhzâde Abdullâh Efendi · 442
 Hacı Şeyhzâde Hasan Zekî · 450
 Hacı Tevfik Efendi · 20, 62, 77, 106, 443, 704, 732, 745
 Hâfız Hakkı Efendi · 62, 77, 180
 Hâfız Nûreddin Bey · 564
 Hâfız Osman Efendi · 563
 Hâfız Şâkir Efendi · 170, 291
 Halfet · 211, 342
 Hâlid Paşa · 92
 Halil Sıdkı Efendi · 285, 287, 289, 344, 361, 362, 363, 364
 Halkçılık · 14, 40, 222, 348, 351, 746
 Hamdullah Paşa · 93
 Hanyalızâde Ahmed Efendi · 311
 Hasan Âtîf Bey · 179
 Hasan Efendi · 118, 277, 311, 718, 719
 Hayrullah Hayri Efendi · 119
 Hazımiyye Medresesi · 235
 Hazine-i Hümayûn · 93, 118
 Hazret-i Mevlânâ · 170
 Hilmi Bey · 103, 213, 342, 744
 Himâye-i Etfâl Cem'iyeti · 58, 59, 103
 Hoca Hâfız Zeliha Hanım · 73
 Hoca İsmâil Zühdü Efendi · 73
 Hükûmet Konağı · 160, 161, 550

I

İlgaz · 1, 3, 4, 5, 6, 9, 15, 26, 170, 196, 213, 341, 396, 419, 420, 440, 442, 484, 488, 524, 586, 608, 755
 Irmak · 7

İ

İdâdi · 48, 102, 113, 160, 171, 242, 274, 395, 435
 İdâre-i Mahsûsiye Eczahânesi · 103
 İdmân Bayramı · 591, 603, 606, 607
 İhsân Bey · 60
 İhsan Kamî · 590
 İmâm Gazalî · 287
 İmâret Çarşısı · 20, 27, 62, 77, 106, 145, 180
 İnallı Ballı · 6
 İnköylü Hakkı · 4
 İpsarı · 242, 605
 İsfendiyar Bey · 3
 İslâm · 84, 89, 110, 175, 186, 289, 325, 330, 399, 531, 580, 654, 747, 749
 İsmâil Kemal Bey · 61
 İsmâil Ziyâ · 182, 203, 595, 610, 621
 İstanbul · XIX, 5, 6, 8, 14, 20, 21, 22, 23, 28, 29, 30, 31, 32, 33, 102, 103, 104, 105, 108, 116, 117, 118, 119, 141, 161, 166, 195, 197, 206, 230, 231, 235, 255, 268, 272, 273, 290, 291, 315, 330, 331, 332, 334, 335, 341, 361, 362, 392, 401, 414, 418, 434, 438, 442, 463, 479, 482, 487, 513, 551, 601, 605, 613, 614, 628, 631, 634, 635, 636, 657, 664, 665, 667, 684, 685, 686, 687, 699, 700, 728, 729, 755
 İzmir · 23, 118, 132, 141, 167, 195, 212, 263, 270, 309, 310, 341, 396, 482, 610, 614, 615, 637, 741

J

Japonya · 270, 415

K

Ka'imakam Rıfkı Bey · 105
 Ka'im-i makam Halil Bey · 60
 Kal'acık · 341, 543
 Kalecik İstasyonu · 6
 Kalender · 7, 15, 16, 19, 23, 24, 55, 64, 76, 79, 105, 108, 135, 136, 144, 163, 178, 182, 211, 212, 215, 243, 247, 276, 445, 463, 466, 486, 487, 525, 527, 547, 565, 566, 570, 588, 591, 607, 611, 630, 632, 648, 689, 709, 711, 712, 733, 734, 737, 757
 Kangırı · 2
 Kanunî Sultan Süleyman · 35, 71
 Kara Ali Niyazî · 116
 Kara Tekin · 119, 465, 469, 706
 Karacaviran · 6, 105, 196, 418, 419, 441, 488, 507, 525, 527, 538, 544, 563, 587, 608, 755
 Karagöz · 172, 510, 521, 570, 576
 Karaman · 230, 479, 480
 Kars · 195, 526
 Kasım Bey · 3, 235, 479
 Kastamonu · 1, 2, 3, 4, 5, 7, 9, 10, 20, 21, 29, 32, 60, 61, 73, 76, 102, 105, 132, 180, 198, 260, 310, 332, 333,

342, 362, 378, 396, 441, 505, 506, 507, 578, 579, 581, 624, 754
 Kâtib Çelebi · 323, 324
 Kayseri · 58, 103, 235, 236, 257, 309, 341
 Kemal Cenâb · 48, 53, 79, 108, 163, 182, 215, 247, 274, 275, 279, 345, 446, 466, 490, 510, 530, 547, 570, 591, 611, 627, 632, 651, 658, 670, 689, 712, 737
 Kengiri · 3, 5, 7, 15, 16, 19, 29, 36, 44, 48, 55, 58, 59, 60, 61, 63, 64, 76, 79, 87, 93, 102, 103, 107, 108, 111, 112, 113, 115, 119, 132, 133, 134, 141, 144, 145, 147, 159, 163, 167, 169, 171, 179, 180, 182, 194, 196, 197, 198, 203, 212, 213, 215, 221, 230, 234, 235, 236, 244, 247, 259, 260, 261, 268, 269, 270, 274, 275, 279, 280, 285, 290, 291, 299, 308, 309, 310, 311, 312, 313, 314, 326, 330, 340, 341, 342, 345, 361, 362, 363, 364, 398, 400, 416, 418, 441, 442, 445, 446, 447, 448, 449, 450, 460, 461, 464, 465, 466, 468, 472, 480, 487, 489, 490, 493, 494, 504, 506, 510, 516, 517, 519, 523, 524, 526, 528, 530, 538, 539, 543, 544, 547, 554, 559, 562, 567, 570, 579, 581, 585, 586, 587, 591, 593, 595, 605, 606, 610, 611, 618, 620, 621, 624, 627, 628, 629, 631, 632, 637, 641, 646, 647, 651, 656, 657, 670, 674, 688, 689, 690, 694, 696, 698, 711, 712, 715, 718, 720, 721, 725, 737, 741, 749, 754, 755, 756
 Kengiri Gazetesi · 15, 311
 Kengiri Mevlevîhânesi · 170
 Kengiri Rüşdiyesi · 197
 Kengiri Ticâret Mahkemesi · 170
 Kerküklü Mahmûd Nedîm · 611, 638, 651, 664, 683, 689, 698, 711, 725, 727, 737, 742
 Kırşehirli Âyetullah · 148, 299
 Kızılırmak · 1, 6, 458, 620
 Kilikya · 195
 Korgun · 26, 29, 180, 212, 242, 605, 618, 620, 755
 Kozan · 195
 Köprülü Mehmed Paşa · 273
 Kurşunlu · 10

L

Lozan Konferansı · 351

M

Ma'ârif Vekâleti · 87, 88, 268, 419, 638, 657
 Mâhî · 31, 93, 107, 124, 173, 182, 203, 240
 Mahrûr · 345, 367
 Makbûle Fikret Hanım · 396
 Maraş · 92, 195
 Matba'a · 44, 45, 530, 754
 Mecbûr Efendi · 171
 Mecidiye · 6, 330, 527, 587, 608
 Meclis-i Umûmî · 103, 166, 167, 310
 Mehmed Edhem · 108, 132, 157
 Mehmed Efendi · 115, 116, 118, 170, 172, 197, 199, 234, 236, 363, 364, 392, 393, 440
 Mehmed Fehmi · 159, 180, 213, 342
 Mehmed Muslihiddin · 158, 163, 176, 279, 305, 340, 345, 370
 Mehmed Râfi' Efendi · 118
 Mehmed Refik · 163, 172, 207, 247, 273, 389, 392, 406, 408, 424, 451, 463, 480, 482, 687
 Mehmed Tevfik Efendi · 117, 342
 Mehmet Rifat · 5, 16

Memleket Hastahanesi · 212
 Mersin · 195
 Merzi (Alanpınar) · 9
 Meşrutiyet · 40
 Milli Mücadele · 3, 4, 5, 6, 10, 13, 18, 20, 21
 Millî Örgü İmâlathânesi · 487
 Mondros Mütârekese · 351
 Mu'allim Yusuf Efendi · 275
 Mu'allimler Cem'iyeti · 60, 102
 Muallimler Birliği Kongresi · 20
 Mûsikî Cem'iyeti · 647
 Mustafa Efendi · 73, 116, 117, 197, 234, 274, 276, 342, 393, 394, 524
 Mustafa Hâzım Efendi · 170, 215, 234, 235
 Mustafa Kemal · XIX, 4, 6, 13, 20, 184, 186, 195, 196, 308, 309, 310, 348, 592, 713
 Mustafa Nuri Paşa · 93
 Mustafa Paşa · 92, 93, 172, 685
 Müdâfa'a-i Hukuk Cem'iyeti · 186, 250, 308, 309, 311

N

Nâhid · 149, 489, 491, 494, 509, 513, 529, 532, 539, 727
 Necât · 487, 490, 493, 525, 526, 544, 628, 647, 680, 748
 Nevruz · 121, 122
 Nizâmeddin Yümnî · 49, 50, 63, 181, 194, 279, 299, 341, 448, 569, 575
 Nizâmî · 22, 230, 231
 Nureddin Bey · 212

O

Odunpazarı · 62, 77, 106, 177, 180, 464, 488, 508, 528, 589, 609, 630, 649, 668, 709, 757
 Orta · 1, 6, 10, 11, 20, 40, 60, 102, 206, 211, 441, 450, 525, 576, 627, 755
 Osman Talât · 23, 26
 Osman Vehbî Efendi · 117
 Osman Vehhâc Efendi · 182, 197, 198, 199
 Osmanlı · XVII, XIX, 2, 3, 9, 13, 88, 89, 90, 117, 170, 247, 248, 256, 258, 281, 331, 334, 398, 478, 667
 Ovacık · 6, 10, 242, 505, 605

Ö

Ömer Ağa · 65, 134

P

Paflagonya · 1, 2, 5

R

Ramazân · 137, 163, 176, 177, 548
 Rauf Orbay · 3
 Resimli Eczacı Gazetesi · 341
 Rıfat Bey · 60
 Rindî · 28, 239, 240, 328, 367, 387, 388, 437, 624, 643
 Rize · 105, 629
 Röntgen · 74, 615

S

Sabrî · 214, 436, 569
 Sâhib Bey Efendi · 587, 605
 Sanâyi · 85, 400, 427, 578, 579, 624
 Satılar · 276
 Satılmışzâde İsmâil · 134
 Sesli Kütüphâne · 305
 Sevr Mu'âhede · 351
 Seyfeddin Efendi · 116
 Sıdkî · 33, 285
 Sıtma · 8, 19
 Sinema · 11, 14, 16, 108, 129, 130, 131, 154, 155, 156, 221, 338, 620, 733
 Suheyb · 447
 Suyolu · 4, 10, 276, 419, 461, 647
 Süleyman Sırrı · 529, 563
 Süleymânzâde · 277
 Sürûrzâde Fahri Efendi · 48

Ş

Şaban Efendi · 118
 Şabanözü · 6, 101, 210, 277, 312, 342, 484, 506, 507, 524, 527, 587, 603, 604, 605, 755
 Şâh Cihân · 272
 Şarklı · 276
 Şelhâ Ahmed Efendi · 116
 Şer'iyte Vekâlet-i Celîlesi · 157
 Şerifi · 33
 Şimendifer · 6, 7, 18, 76, 313, 315, 583, 600, 654
 Şinâsi · 197

T

Tahsin Nâhid · 52, 53, 63, 78, 79, 85, 107, 108, 112, 162, 163, 165, 181, 182, 187, 193, 215, 230, 246, 247, 252, 266, 279, 280, 311, 344, 345, 351, 396, 463, 510, 516, 517, 546, 554, 573, 610, 614, 628, 631, 636, 662, 669, 673, 678, 688, 689, 693, 695, 697, 704, 710, 711, 715, 724, 736, 737, 740, 754
 Tarih · 24, 47, 60, 66, 74, 78, 88, 89, 90, 120, 152, 216, 335, 361, 439, 552
 Taş Mescid · 2
 Tatlı Su · 9, 141
 Tekkenişinzâde Halim Bey · 341
 Temmuz Bayramı · 336
 Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası · 19
 Tiyatro · 11
 Tokatlı Nuri · 22, 33, 170
 Topuzsaray · 25, 105, 134, 241, 342, 505, 755
 Trabzon · 34, 195
 Tuht · 6, 34, 241, 420, 603, 605, 755
 Turgut · 107, 120, 277
 Tüney · 111
 Türk · XVI, XIX, 1, 2, 5, 9, 13, 14, 16, 17, 18, 20, 21, 22, 23, 24, 25, 27, 30, 34, 41, 43, 44, 56, 63, 81, 87, 88, 89, 90, 110, 119, 137, 138, 141, 144, 164, 165, 175, 183, 184, 185, 186, 189, 190, 194, 195, 197, 211, 218, 223, 229, 235, 248, 249, 250, 251, 252, 259, 264, 266, 278, 281, 283, 284, 323, 335, 346, 348, 349, 352, 370,

371, 374, 398, 448, 455, 472, 475, 482, 494, 503, 509, 511, 512, 513, 514, 515, 538, 539, 544, 548, 551, 552, 553, 554, 562, 563, 574, 593, 612, 613, 614, 619, 635, 636, 637, 650, 654, 656, 657, 664, 665, 669, 677, 678, 683, 684, 688, 692, 693, 694, 700, 702, 703, 713, 714, 715, 719, 720, 721, 723, 728, 729, 738, 743, 744
 Türk Ocağı · 9, 16, 18, 20, 21
 Türkçe · XVII, 22, 25, 34, 117, 175, 176, 273, 334, 423, 441, 443, 521, 523, 527, 531, 544, 627, 677
 Türkiye · 1, 2, 6, 8, 9, 12, 13, 14, 169, 180, 192, 213, 217, 308, 312, 333, 341, 351, 374, 398, 415, 443, 483, 503, 524, 548, 578, 638, 699, 700, 739, 746
 Türkiye Büyük Millet Meclisi · 180, 213, 308, 333, 443
 Türkiye Hükûmeti Büyük Millet Meclisi · 217
 Tütün · 64, 71, 73

U

Ulu Câmi · 176, 629
 Urfa · 195

Ü

Üfürükçüler · 8, 107, 127

V

Vafî · 33
 Vahyî · 33
 Vak'a-i Vakvakiye · 271
 Vefdi · 170, 175
 Vehbî Bey · 458
 Veled Çelebi · 170
 Verem · 8, 126, 225, 226, 257, 292, 321, 352, 356, 401, 402, 403, 405, 653, 675
 Viranşehir · 330

Y

Yahyazâde Lutfî Efendi · 311
 Yârân · 11, 12, 27, 28, 74, 120, 146
 Yeldeğirmeni · 147
 Yeni Türkiye · 307
 Yesârî · 34
 Yusuf Ziya · 5, 16
 Yüzbâşı Midhat Bey · 180

Z

Zamîrî · 35
 Zamîrî Çelebi · 115
 Zeynelâbidin Paşa · 92
 Zincircizâde İsmâil Efendi · 311
 Ziveli · 6
 Ziya Gökalp · 14
 Ziyâ Paşa · 85, 532, 700
 Zonguldak · 10, 23, 132, 310, 593

